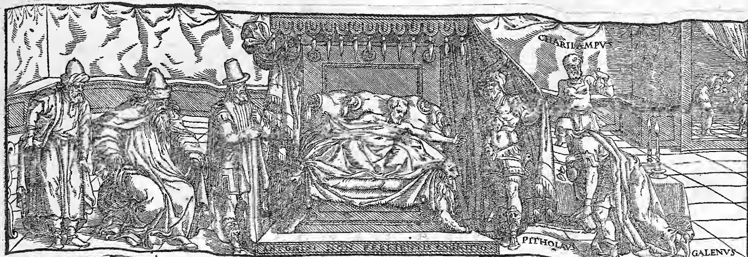

GALENI

LIBRORVM QVARTA CLASSIS

SIGNA QVIBVS TVM DIGNOSCERE morbos & locos affectos, tum præscire futura posimus, docet.

QVARTA HAC NOSTRA EDITIONE, *ob additum librum, & plurimos locos ex veterum Græcorum codicum collatione nuper emendatos, ornatior prodiens.*

Locis etiam Hippocratis in margine indicatis, quos Galenus sparsim in contextu citat.

Librorum Catalogum sequens folium continet.

Τὸ Σημειωτικόν.

VENETIIS APVD IVNTAS. M D LXV.

QVARTA CLASSIS HÆC CONTINET.

Totam hanc Classem quàmplurimis in locis denuo expurgauit Augustinus Gadaldinus, adhibitis etiam multis emendatissimis codicibus græcis manuscriptis.

GALENI
DE LOCIS AFFECTIS LIBRI SEX

Gulielmo Copo Basiliensi interprete.

Ab Augustino Gadaldino in hac quarta æditione pluribus locis emendati, adhibitis etiam vetustissimis codicibus græcis, summa cura hinc inde conquisitis.

ARGVMENTVM LIB. PRIMI.

Docet Methodum vniuersalem dignoscendi Locos affectos, qui sensum effugiunt, vnà cum multis exemplis particularum quarundam.

Quæ sint prima capita, quibus Sedes affecta, quæ sensum latet, intelligitur: ac de inutilibus Veterum quæstionibus. *CAP.* I.

C Ocos nominant ipsas corporis particulas non recentiores solum, sed ueterum quoq; medicorum non pauci: ac affectus ipsis euenire solitos, dignoscere student, propterea, quòd pro locorum differentia, curationem quoque variari contingit. Sed, quàm vtilis ad curationem sit huiusmodi notitia, in eo libro, quem de curandi uia & ratione conscripsimus, videre est: Nunc uero, quõ affectæ particulæ possint dignosci, explicare duntaxat proposuimus. *Igitur partes in superficie constitutæ, unà cum affectuum suorũ idea specieue, facile sensibus deprehenduntur: quæ uero in imo corpore latent, exercitatũ ratione virum desiderant cum in partium & actionibus & vtilitatibus; tum vel maxime in præcedentibus eas corporum dissectionibus: quippe hæ nos docuerunt cum alia permulta, tum cuiuslibet partis essentiæ proprietatem. Corpus igitur quoddam chartilagineum est secundum asperas pulmonis arterias, quod brõchion appellant: *cuius proprietatem hi duntaxat, qui ipsum viderũt, cognoscere possunt. Id si aliquando tussiendo expuatur, maximum vlcus vel ab erosione, vel putredine, in pulmone esse existimamus: est enim & per totum collum inter pharyngem & pulmonem media, talis corporis natura. Tam grandis tamen vlceratio in ipso haudquaquam fieri potest, quin prius mors animal præoccupet: In pulmone vero talis fieri potest, utpote qui & facile putrescere ob humiditatem, & à vitiosis humoribus prompte erodi consueuit; & bronchia ipsa admodum exigua habet: neq; enim uel particula ipsorum putrescere potest, sed totum bronchium reiici necesse est, membranosis vinculis, quæ ipsum cũ alijs coniungunt, à sua continuitate absolutis, quæ sanè suis bronchijs multo celerius afficiuntur: hæc enim & chartilaginea, & dura, & crassa sunt: membranæ vero, quæ ipsa coniungunt, tenues & infirmæ. Quinetiam frustum quoddam vasis, haud paruum, tussiendo reiici vidimus, quod ex pulmone fuisse eductũ plane intelligebant, qui dissectoriæ artis haud erant imperiti: quotquot enim ad asperã arteriã in collo perueniunt vasa, omnia capillorum ferè speciem referunt. Proinde non solum essentię proprietas, sed magnitudo quoque, sæpenumero affectũ locum haud obscure indicare potest. *Sic enim, cũ intestini tunicam per dysenteriam aluo deiectam conspexeris, sitq; & latitudine & crassitudine ijs, quę tenuia cõstituunt, multo maior, non abs re conijcies vlcerationem in crassis intestinis consistere. Ita, cum adolescentulum tussiẽdo, tunicam crassam lubricamq; reijcere videremus, coniecimus eam internam esse gutturis partẽ, quæ ligulam (græci epiglõttida vocant) constituit: ac sanatus est adolescentulus, quãuis id non admodũ speraremus: mansit tñ vox vitiata. *Præterea per essentiæ proprietatem, à vesicę vlceribus ea, quę in renibus consistunt, distingui possunt.

* Auicenna ex nostra editiõe libro 1. Fen 2. doctrina 1. ca. 8. folio 30. litera. c

A. l. 1. f. 2. d. 3. c. 1. fo. 43. f

A. ibidẽ. Et l. 3. f. 16. c. 1. 2. & 3. c

A. l. 3. f. 19. t. 1. c. 15. fo. 365. d

‖Sectione 4ª. Apho.76.81. Extra ord. fol. 36.b.h.ex nostra editione. Et de natu. huma.cõ.2. textu 20.classe 7ª.fo. 180.g

Scripsit.n.in aphorismis Hippocrates: ‖ Si ea, quę cũ vrinis excernuntur, lamarũ speciem referat, E
in vesica vlcus esse, scire licet: si uero carunculis similentur, id erit in renibus. Neq; nõ à rebus in
particulis quibusdã cõtẽtis, creberrime locus affectus deprehendit. Nã Mitylenis adolescẽs quidã
ꝑm sedẽ vulneratus gladio, vulnere satis profundo, tribus primis diebus neq; cibum neq; potum
ingessit: quarta vero die, adhibitis prius remedijs, cibum sumpsit ac bibit quoq;: deinde occidẽte
sole, iterũ adhibita curatione, vrinę circiter quatuor heminas ꝑ vulnus excreuit, quũ antea, ex quo
vulneratus erat, nihil vrinę reddidisset: tum vero ab onere, quo circa pubẽ grauabatur, se perfecte
liberatũ esse dixit. Itaq; proculdubio constabat vesicã in hoc fuisse vulneratã. Quemadmodũ, ubi
stercus per vulnus excernitur, intestinorũ alicui vulnus esse illatũ haud dubium est. Sic ẽt, quum
cibus egredit, in ventriculo vulnus esse manifestũ est. Iam ortum supra inguina panũ ac suppura-
tum quũ medicus incideret, stercus subsecutũ, in colo abscessum esse declarauit. Atq; in hoc gene
re cõtinet spiritus efflatus vulnerato thorace, & sanguis ab arteria profluens: nam, quũ interdum
vulneratũ corpus sensu deprehendi non potest, exactã ab his consequimur notitiam. Igitur, vt ex
thorace spũs inter respirandum efflatus mẽbranam costas succingentem vulneratã esse significat,
ita sanguis saliendo eiaculatus, arteriam: sed hic protinus eo, qui ex venis erumpit, & calidior, & A.l.4.f.4.t.2.c. 16.fo.469.g
magis tenuis, & flauior est. At, veluti horum non incertæ sunt notæ, sic eodem modo, si aliqñ omẽ
tum aut intestinorum aliquod excidere per vulnus videatur, peritonęum discissum esse nemo am F
bigere debet. Si vero pulmonis aliqua fibra, extremã sui partem à vulnere exerere videatur, tho-
racem confossum esse ostendit: atqui nihil refert, siue succingentem membranam vulneratam, si-
ue thoracem confossum esse dixeris. Iam vero ex iis etiam rebus, quæ adnascuntur, affectæ sedis
notæ qñq; petunt: proprietas.n.essentię est eorum, quę adnascũtur, quęadmodum fungi fractu- A.l.3.f.1.t.2.c. 14.fo.200.b
ris capitis, quãdo meninx, id est membrana cerebrum custodiens, fuerit affecta. Atque rursus alia
proprietas conspicitur, osse particulæ cuiuspiam vitiato. Huius præterea generis est crustula quæ
dam, ephelcis Græce vocata, quòd eius particulæ, à qua excerni videtur, vlcerationem ostendat,
vt vrinæ instrumẽtorum, si cum vrina: spiritalium instrumentorum, si tussiendo reijciatur: gulæ
ac ventriculi, si vomitione excernatur: quemadmodum, si cum alui excrementis deijcitur, intesti-
norum aliquod vlceratũ esse significat. Est præterea ex indicijs quibusdã alius notitiæ modus, A.l.1.f.2.d.3.c. 1.fo.43.f
quũ videlicet in alieno spatio aliquid pręter naturam continetur, vt in renibus aut vesica lapis, aut
pus in thorace: ex eodem genere censetur & sanguinis grumus (grece thrombos,) vbicunq; cõti-
neatur, aut alius quidam humor molestus in animalis corpore genitus, vel extrinsecus ei adue-
niens. Vnde iuniorum medicorum cõplures quęstionem ad medicæ artis opera nihil conferen- G
tem, sed logicam potius habentem contẽplationem, mouere solent, utrum huiusmodi res in no-
bis præter naturam genitæ, ex affectis sint sedibus, an loco nullo affecto animal à causa præter na-
turam male afficiatur. Sed, ꝙ inutilis (vt dixi) sit huiusmodi quæstio, cognitu facile est, si considera
ueris, quantum dignotiones ad artem conferant. Subijciamus ergo aliquem tribus diebus nihil
vrinæ reddidisse, non'ne protinus, in qua corporis parte sit huiusmodi accidentis causa, inuestiga
bimus, an in renibus, aut vreteribus, aut vesica, aut vrinæ fistula: neq;.n.in hepate, pulmone, liene,
ventriculo, corde, aut alia quauis particula ipsam quæremus, ꝙ nulla ipsarum sit meiendi instru-
mentum. Vnde, nisi nouerimus primam vrinæ secretionem in renibus fieri, deinde eã per vrete-
ras ad vesicam peruenire, ac demum inde excerni (quemadmodum iam antea in disputationibus
naturalium actionum ostendimus) nihil huiusmodi inuenire poterimus. Verum hucusq; proces
sisse haud satis esse videtur: quin potius perpendere oportet, quęnam sit dictorum causa, propter
quã vrina supprimitur. Est autem uia contemplationis hæc. Intueri oportet omnia tum præteri
ta tum præsentia accidentia: præsentia quidem ipsemet medicus inspicere debet: præterita vero
non solũ à laborante, sed etiam ab ipsius familiaribus, interrogando perdiscere. Sit igitur (exẽpli
gratia) tumor aliquis in pube, satis euidẽter in circũscriptione vesicam impletam esse ostendens, H
nihilq; excernatur: non'ne plane constat aut excretoriam vrinæ actionem necessario resolutã, aut
vrinæ fistulam esse constipatam? In primis igitur considerandum est, num fieri potuerit, vt reso-
lutæ facultatis nomine id acciderit, vbi prius meminerimus, quomodo per bonam valetudinem
volentibus nobis vrina excernatur: musculus enim ceruicem vesicæ circundans, ab actione qui- A.l.3.f.19.t.1.c.1.fo.363.e
dem tunc quiescit, fungitur autem vesica suo munere. Musculi autem actio, voluntatis nostræ im
perium imitatur: at vesicæ actio, & inuoluntaria est & naturalis: nãque in cõmentariis de natura
libus facultatibus iam declaratum est in omnibus ferè corporis particulis esse vim, qua excremẽ
ta excernantur: hæc quãuis semper ipsis adsit, non tñ vtuntur ea, nisi cum vrgetur ab excremẽtis.
Ea ergo vi excretice laborante cõtingit aliqñ ἰσχουρίαν idest vrinæ suppressionem, fieri. Proinde,
si hominem ita figuraueris, vt decliuis sit ceruicis vesicæ positus, ac manibus tumorem præter na-
turam compresseris, expelletur vrina: quòd, si ita faciendo nihil profeceris, à causa, qua resoluta
vis esse putabatur, desistere, atque vrinæ fistulam constipatam esse, suspicari oportet: quippe, mu-
sculus ei circũdatus si resoluatur, ipse nõ cohibitæ, sed præter voluntatem emissæ vrinæ, causa est.
Itaque, quot modis contingat ceruicis vesicæ meatum (quem οὐρήθραν idest vrinæ fistulam, vo-
cant) stipari, deinceps considerandum est. Equidem tres in vniuersum esse censeo: aut enim cor A.l.3.f.19.t.1.c.6.fo.366.h
pus ipsius in tantum tumorem præter naturam attollitur, vt meatus inde occupetur: aut aliquid

ei præter

A.l.3.f.19.t.2. c.6.fo.366.h A ei prẹter naturam, vt vel carũcula, vel callus, innascitur: aut à re quapiam obstruitur meatus." Corpus quidem ipsius ad insignem tumorem attollitur, si vel inflammatione, vel scirrho, vel abscessu, vel alio quouis tumore fuerit affectum: in meatu autẽ caro quidem oritur, si præcesserit vlcus, alia vero res longo tẽporis spacio ex crasso lentoq́ humore paulatim nasci potest: at obstruitur meatus vel à lapide, vel grumo, vel pure, vel crasso lentoq́ humore. Igitur hæc oĩa distinguere oportet, non solum ex præsentibus accidentibus, sed etiam ex ijs, quæ præterierunt. Age igitur subijciamus, vt puer laboret: "apparuerint vero antea calculi indicia, vrina quidem aquẹ similis, in qua subsident sabulosa quædam: ipse insuper assidue pudendum scalpat, idq́ vel saxum vel intentum præter rationẽ: postea vrina de repente supprimatur: nõ sine ratione certe conieceris huic calculum in vesicæ ceruicem incidisse. Itaq́ "supino figurato puero, cruribusq́ reliquo corpore multo sublimioribus redditis, multifariam ipsum concuties, hoc satagens, vt lapis ex meatu recedat. Quibus peractis, iube, vt puer vrinam reddere tentet: idq́ si bene successerit, profluatq́ vrina, prẹter exactam causẹ notitiam, curationis quoque modum inuenisse te, haud dubia erit coniectura: Quòd, si nihilominus vrina supprimitur, rursus cõcute, sed vehementius: atque, si sic quoq́ permanserit, tum "demissa fistula (Grẹci catheterem vocãt) simul & lapidem à vesicẹ ceruice repelles, B & vrinæ iter præbebis. At nulla calculi nota retentã vrinam præcedente, si sanguis effluxerit, par est, vt grumus vrinæ fistulam obturet: at fieri etiam potest, vbi" vlcerata est vesica, vt paulatim in ipsa grumus concrescat vel non prẹcedente sanguinis fluore: accidit etiam, vt sanguis ex renibus per vreteras in vesicam defluens, grumum efficiat. Atq́ in huiusmodi coniecturis magnus est fistulæ vsus, haud secus, ac cum vel pus vel crassum lentumq́ humorem meatum obstruxisse suspicamur. In huiusmodi vero coniecturam, ex præcedẽtium notitia hoc pacto inducemur. Etenim, siue vesica siue renes antea affectu aliquo laborauerint, per quem tale tantumq́ pus colligi potuerit, vt par sit ab ipso meatum fuisse obstructum, probabiliter conijcies hanc ob causam vrinã supprimi: aut si etiã in parte aliqua renibus superiore fuerit abscessus, quo erupto, haud absurde pus in renes trãsumptum esse putaueris. Quòd si nihil huiusmodi præcesserit, victus rationem inquirere oportet, an "in ocio educatus, vel multis cibis crassos viscososq́ humores generare potentibus fuerit vsus. Sic etiam, vbi ob carunculam aliquam ab vlcere innatam vesicæ ceruicem obstructam esse putamus, & ex prẹcedentibus vlceris notis, & ex eo, quòd demissa fistula vrina vacuatur, intelligere possumus. Nam & hunc affectum aliquando vidimus: quippe demissa fistula dolorẽ mouit, in ea videlicet meatus parte, vbi antea vlcus esse cõijciebamus: fractaq́ sub fistula carC ne, secuta sunt vrinẹ excretionem & cruor aliquis, & carnis fragmenta. Atq́ hæc diximus, vt quẹ ad institutum opus proprie pertineant. Constat autem, ꝙ paulo ante citata à nobis quẹstio, logica duntaxat sit, quodq́ nihil ad artis opera conducat. Id enim vtile fuerit, vt cognoscamus meatũ esse obstructum à grumo, si ita contigerit, aut lapide: at quærere, vtrum affectum esse meatum, an causam aliquam suppressẹ vrinẹ in meatu contineri, dicẽdum sit, nihil ad artem vtilitatis conferre potest. Itaq́ Archigenem satis mirari non possum, qui non solũ in huiusmodi quẹstionibus multus sit, verumetiã de ijsdem adeo obscure scripserit, vt intelligatur à nemine. Igitur rursus propositum sermonem resumẽtes, consequentia tractemus, quõ scilicet tum ex prẹcedentibus tum prẹsentibus accidentibus causa, cur vrina reddi non possit, deprehẽdatur. Percussus ergo valide quidam in ea parte, quæ femen appellatur (Græci perinæon dicunt) inflãmatione suborta ex percussione, vrinam reddere non potuit: ac vesica ipsa, vtpote plena, manifeste secundum circũscriptionem intenta erat. Huic, ne" iritaretur inflammatio, fistulam adhibere noluimus, sed aqua calida adfusa, oleo perungere satius esse putauimus: quumq́ tribus horis sic eũ tractassemus, tẽsione non parum relaxata, ac dolore, vt ipsemet fatebatur, non ita grauiter infestante, iussimus, vt vrinam reddere tentaret: interim, quum nos vesicẹ tumorẽ ad inferiores partes impellendo, sensim premereD mus, iuuenis vrinã reddidit. Atq́ in his, qui sic afficiũtur, causa suppressæ vrinæ facile deprehẽditur: quãuis in alijs quibusdã nõ adeo manifeste dignoscat: in quibus artificiosa coniectura ab oĩbus vocata nobis perquàm vtilis est, vtpote quæ inter exactam notitiã, & omnifariã ignorantiã, media quodãmodo putatur. Proinde fieri nõ potest, vt in omnibus morbis colligantur notæ, quẹ pathognomonicẹ syndromæ, idest cõcursus affectuum indices, ab empiricis nominantur: sed verissimum est id, quod Erasistratus dicere solebat: Oportet (inquit) hominẽ exercitatum ratione esse, qui voluerit non solum affectus ipsius qualitatem, sed affectum quoq́ locum, probe dignoscere. Verum, vt ad huiusmodi exercitationem decenter perueniamus, haudquaq́ quærendum est, an dicere oporteat, vesicæ ceruicẽ, si vel à lapide vel grumo obstructa sit, affectam esse: an ipsa non affecta, actionem ipsius læsam esse. Igitur in huiusmodi quæstionibus ad artem omnino superuacaneis Archigenes versari consueuit. Alij vero vltra hæc procedẽtes, ne læsam quidem esse actionẽ dicunt, fieri enim ipsam musculo, qui vesicẹ ceruicem cõstringit, laxato, vesica autem circa vrinam in se contẽtam contracta, musculis vero abdominis simul exprimentibus: quum itaq́ & vesica citra noxam munere suo fungitur, & musculi voluntatis imperio sic obediunt, vt superiores intẽdantur, is vero, qui ceruicẽ circũdat, laxetur, quomodo (inquiunt) recte poterit aliquis suspicari, læsam esse actionem: Quapropter isti dicere coguntur ischuriæ affectũ fieri non lẹsa sed

Marginal notes: A.l.3.f.19.t.1. c.5.fo.363.h — A.ibidem.h — A.ib.fo.364 a — A.l.3.f.19.t.1. c.15.f.365.d — A.l.3.f.19.t.2. c.20.fo.370.f — A.l.3.f.19.t.2. c.8.fo.368.a

impedita meiendi actione: tanquam arti medicinæ opem ferant, si vocabulum, lædi, transmutantes, impediri, dixerint. Sed huiusmodi quæstiones (vt diximus) ad logicam pertinent ac ad mentis exercitationem magis, q̃ vel ad affectus ipsius dignotionem, vel sedis affectæ inuentionẽ, accõmodatur. Verũ ea, quã nuper proposuimus, ad institutum opus proprie pertinet: intelligit autẽ ex ipsa, ꝙ in primis per artem secandi corpora accurate cognoscere oportet, qualis sit cuiuslibet partis essentia: deinde vero & actionem, & κοινωνίαν, i. societatem, quam cũ proximis habet, quæ etiã in θέσεως id est positionis, vocabulo cõprehẽditur, intelligere. Quinetiã ipse quoq; partium vsus ad affectorum locorum inuentionem magnifice conducit: actiones .n. motus sunt partium factiui: vsus vero omnibus insunt, vel nihil agentibus. Ergo, quod ad vrinę redditionẽ pertinet, excretionis actio fit à vesicæ contractione, concurrente interdum musculorum abdominis auxilio, quum videlicet admodum exigua cõtinetur vrina, aut vesica ipsa infirma est: reliquę vero partes omnes, vtiles sunt ad actionem: nisi .n. vesica ipsa cum toto spatio sic figurata fuisset, ac ceruix ipsius tota fuisset perforata, & vreteres oblique implantati in ipsam fuissent, frustra habuisset cõtrahendi motum. Ex horum itaq; notitia, & affectæ partes, & affectus ipsarum, deprehẽdi possunt, non ex ea quæstione, qua inuestigatur, vtrum dicere oporteat, obstructum instrumentum esse affectum, an omnino noxa carere. Haud absimilis huic est alia questio, & quidem de affectis iã partibus, sed quibus non dum inest propria dispositio: vocant autem propriam dispositionem, quæ separata causa, quæ ipsam fecit, permanet. Hac igitur consideratione rursus dicunt non nulli nequaq̃ affectũ esse caput per eos capitis dolores, qui à bilioso humore in ventriculo contento proueniũt, ꝙ per uomitum eiecta bile capitis dolor protinus quiescat: quemadmodum, si post vomitum nihilominus permanserit, tum dicunt affectum esse caput: idq; multo magis, quũ similia suffusioni accidentia oculos infestant, cumulatis in ore ventriculi excrementis; hæc enim veluti vmbras quasdam esse affectuũ. In omnibus his quæstionibus plurimũ occupati maiores nostri, perquàm pauca de affectorũ locorum dignotione scripserunt. Nos uero diuersa incedentes via, exercebimus, aut (vt dixerit quispiam) instruemus studiosos, quomodo sedes affectas dignoscere possint. Igitur, quemadmodum paulo ante propositum est, ꝙ intenta vesica homo vrinã reddere nõ posset, ita in præsentiarũ subijciatur citra vesicæ tumorem vrinam suppressam esse. Ergo necesse est, quũ sic retenta est vrina, vel vreteras vel renes esse obstructos. Quapropter rursus hic intueri oportet, num ante, q̃ supprimeretur vrina, aut lapidis, aut inflãmationis, aut alterius cuiuspiã mali præcesserint accidentia: neq; negligẽda est vniuersi corporis dispositio, vt possimus (quoad artificiosa coniectura permiserit) distinguere, vtrum in ipsis renibus à lapide vel crassis humoribus fuerit obstructio, an in vocatis vreteribus, id est meatibus, qui à renibus ad vesicam protendũtur. Quædam nanq; sunt, quæ ad exquisitam perducunt notitiam, veluti paulo ante dicebamus de ijs, quæ affectę essentiæ proprietatem declarant: quædam vero artificiosæ coniecturæ subiacent. Vñ prolixiorem esse disputationem accidit, etiã si sophistas valere sinas: quẽadmodũ hoc loco Asclepiadem neglex imus, qui de vrinæ in vesica collectione (vt alibi deteximus) scripsit absurda. Porrò ea etiam, quæ de principe animę vi scripta sunt ab ijs, qui eam in corde consistere existimãt, oẽs dissectores iam damnarunt. Et Archigenes sanè, cum ab hac opinione haudquaquam dimoueri potuerit, quamuis eam redargui videat cum per alia multa, tum vel maxime in phreniticorum lethargicorumq; curatione, tum sursum tum deorsum sermones suos conuertit, modo hoc modo illud dicens, quamuis nihil omnino declaret: atq; huius generis est tertius Archigenis liber, quem de locis affectis conscripsit. A nobis vero de principe animæ vi, in libris de Hippocratis Platonisq; placitis, copiosissime dictum est: nunc vero hac veluti demonstrata, affectarum partium cõtemplationem perficiemus. Quod autem omnibus affectis locis commune est, id non ad logicam sed necessariam quæstionem porrectum, iam enarrare aggrediar.

E — A.l.1.f.2.d.3. c.1.fo.43.c — A.l.3.f.19.t.1. c.1.fo.363.d — F — A.l.3.f.19.t.2. c.6.fo.366.h. Et 367.b — G — A.l.de me. cor. t.1.c.1.f.557.h

Actionem lædi, quia pars, qua æditur, est læsa: ac quot sint modi primi læsionum. CAP. 2.

Qvælibet in animantis corpore actio peculiarem habet particulam, per quam perficitur: eoq; actionem lædi necesse est, instrumento ipsam efficiente quomodolibet affecto. Atq; interdum adeo facile affectus soluitur, vt simul, atq; opifex causa fuerit separata, ipse quiescat: interdum tanta est soluendi difficultas, vt diutius permaneat, causa etiam ablata. Accidit etiã non nunq̃, vt efficiens causa pertransiens, non firmum in particula faciat affectum, quem Archigenes cum vmbra affectus comparat: veluti cum suffusis similia quędam oculi imaginantur collecto in ore ventriculi tenui excremento, vnde vaporibus quibusdam in oculos subleuatis, in eos visifica facultas incidens, ijsdem imaginibus, quibus per suffusiones, afficitur: idq; maxime euenire solet ijs, quibus oculorum humor exquisite purus est, aut visifica facultas q̃ facillime sentit. Eandem ob causam, vbi sanguinis eruptio aut uomitus per morbos expectatur, huiusmodi accidentia interdum apparent, de quibus Hippocrates in præsagijs huncin modũ scripsit: Cuicũq; inquit, in nõ letali febre caput dolet, aut ante oculos obscura quædam obuersantur, si cardiogmos {i. cordis seu oris ventriculi morsus} accidit, is bilẽ euomet. Ac paulo post: Quibus vero in huiuscemodi febre caput dolet, oculi vero obscuras illas imagines nõ videt, sed caligatione hebetatur, aut splendentia quædam ipsis obijciuntur, ac pro cardiogmo, in alterutra parte præcordia tenduntur,

H — A.l.1.f.2.d.1. sum.1.c.1.fo.43.e — A.l.3.f.1.t.1. c.6.f.183.a. Et f.3.t.1.c.3.fo.22 a — In Progn.cõ.3. t.30.4ª.210.e. — In Progn.cõ.3. t.33.4ª.211.a

A tenduntur, neque dolore neque inflammatione infestante, his pro vomitu sanguis è naribus effluet. Hæc est verborum Hippocratis series, quibus docuit sæpenumero contingere, vt ab humoribus sæpius in vētriculo collectis, imagines quædam oculis obijciantur. Quòd, si nihil omnino ab humoribus ascendat ad oculos, nullū huiusmodi accidētiū euenire solet: queadmodum, vbi neque vel ad auriū vel nariū meatus, vel ēt ad linguæ corpus, quicquam transfertur. Vnde manifestū est, quod oportet oculos participes fieri eius dispositionis, quæ ventriculū infestat, si videndo debeat animal errare. Cum itaque rursus dicat Hippocrates, "Quibus deiectiones biliosę exeūt, surditate superueniēte finiūtur: &, quibus surditas precesserit, desinit, si deiectiones sequūtur biliosæ." quis est adeo demēs interpres, vt omittat in huius sermonis enarratione aurium affectum: ac tū dicat nasci surditatem, quū bilis, quæ ante per aluū vacuari cōsueuerat, ad oculos efferatur? Igitur semper incipere oportet à læsæ actionis instrumento: deinde quærere, quis sit noxę modus, vtrum videlicet dispositio iam stabilis ac firma, an adhuc quidem fiens, stabilitatem autem ac firmitatem non dum sit adepta: Quòd si nunc quoque fiat, vtrum causa, quę affectū efficit, in ipsa parte cōtineatur, an per ipsam transeat, inuestigandū est. Etenim arefacto imodice humore, quem crystalloidē vocant, perseuerans erit noxa & essentię ipsius proprius affectus: si vero crassus humor in pupilla cōstiterit,

B essentia quidē non dū læsa est, verū accidētis causa in oculo ipso continetur: sed tū per ipsum transire dr, cū euaporans humor consistit in ventriculo. Qui vero partē quampiā tunc solum arbitratur esse affectā, cū in essentia ipsius permanēs fuerit dispositio, legislatoris munere, qui patrijs nominibus propria significata instituit, fungi vr. Nam, vbi vehemens dolor intestinū infestat, firmato in vna quapiā parte dolore, vt quasi perforari videatur, quo pacto vel nequaquā affectū esse intestinū, aut affectū in ipso nō esse quis dixerit, quāuis interdū huiusmodi dolores excreto vitreo quodā humore, vel vnico tēporis momento finiātur? nec vero aliud quidpiam dolorē concitasse putandum est præter humorem excretū. Quo.n. excreto ilico dolor sistitur, hoc ex cōi hominū opinione doloris causam censeri par est, idque ob naturale quoddā axioma (id est enunciatū,) quod ex se ipso ad huiusmodi causarū dinotionē, fidem habere vr. Id enim, quo nos tangente hic aliquis affectus fit, & quo separato statim cessat, causam esse, apud oēs homines in cōfesso est: sic.n. & ignē vstulationis, & gladium sectionis, causam esse credimus: atque de singulis alijs similiter dicēdū est. Ergo & vacuatum humorem, fientis affectus causam fuisse, quo tēpore in particula cōtinebatur, putandū est: sed, an ob id, quod vehementer infrigidaret, aut calfaceret, aut in totum per intemperaturam locum infestaret: an quia per continua corpora transiret, ea ad excretionem vi quadam exci-

C tans: aut ob flatuosum spiritū ab eo exortum, qui cōtinentem partem extēderet: aut quia violenter impactus esset: an quia eroderet & morderet, non dū ex euacuationis ope manifestū est: quippe id solum constat, quod, cum cōtinebatur, molestiā inferebat. Igitur nō solum putare oportet huiusmodi humorē esse causam doloris, verū partem quoque, in qua continebatur, illo tēpore affici, quo ob humoris presentiā dolore cruciabatur. Sic ēt affici aliquē dicimus, cum aliquid extrinsecus incidit, vel calfaciens vt ignis, vel refrigerans vt nix, vel contundens vt lapis, quo separato protinus finitus fuerit affectus, nemine propter hoc dicente partem non fuisse affectam, quod in ipsa nulla sit relicta dispositio. Igitur hoc vno supposito, quod & nomine affectus, & verbo affici, ad hunc modū vtamur, ita dicendis animū adhibe, quo vtilitatē tum in præsagio, tum in curationis ratione consequaris. Quippe fit non nunquā à causa quapiam affectus, sed ita fit, vt separata causa haudquaquā permanentē habeat dispositionem: interdum autem partim iam factus est, partim etiamdum fit: sępenumero fieri desiit abeunte causa, iam vero perseuerās manet dispositio: Veluti" in dysenteria, mordax humor causa est affectus, vt pote qui ab initio & absterget & abradit, dein tēporis tractu vlcerat intestinum: quòd, si antea, quā vlcus induxerit, effluere desinat, affectus ipse non dum dysenteria dicetur: si vero vlcere præoccupet intestinum, quāuis humor finiatur, non tū factus, si-

D mul cū ipso finitur affectus. Neque est, quod in præsentia ratione ex minutatim coaceruatis contexta, quem & soriten, id est aceruale, vocāt, moueamur: quippe multa ad vitā haud inutilia, cōmunem ex ipsa sortiuntur dubitationē, de quibus priores, tum medici tum philosophi locuti sunt: proinde superuacaneū esset ea nunc percurrere, mihi presertim, qui proposui in ipsa hac parte artis, ambiguitatem ostendere: Quòd enim tēpore ad affectuum generationem sit opus, inter oēs conuenit: an vero, quemadmodum, cum domus fit, non dum est domus, sed totum hoc simul, fiens domus: eodem ēt pacto quilibet affectus, dum fit, fiens quidem sit, non dum tamē existat, haud ab re quęritur. Neque enim omnium, quę fiunt, eadem natura est: quippe res similares nullā naturalem figuram requirentes, protinus ab initio eādem constāt essentia: dissimilares vero, & quibus varia est forma, essentiam generatione posteriorē habere possunt. Neque enim, quū domus construitur, simul fiunt fundamenta, parietes, fastigium, tegulę, ianuæ, fenestræ, ex quibus omnibus eo modo compositis atque in vnam formam redactis, domus ipsius essentia composita est: morbus vero & calidus, & frigidus, & humidus, & siccus, protinus ab initio, cū primùm corpus temperaturæ, quę bonæ valetudini debetur, limites excesserit, eandem sibi ipsi naturam habet. Quamuis enim interdum adeo sit exiguus, vt neque à nobis cognosci, neque laborantium sensu percipi possit, nihilominus tamen propriam habet speciem. Haud aliter inflammatio quoque in quacūque animalis

Marginalia: 4a. Apho. 28. Ext.ord.30.d — A.l.3.f.16.t.2. c.7.fo.339.2 — (manuscript) Axioma nāle. — Maxima

parte constiterit, siue maxima, siue minima fuerit, vnus atque idem est affectus, non specie quidem, E sed magnitudine varius. Cæterum, quòd possint aliquæ affectiones in corpore consistere, quæ ob exiguitatem non dum appareant, argumento est gutta longo temporis tractu saxum excauãs, de qua recte carmen hoc proditum est.

Mollior assiduis saxum cauat ictibus vnda.

Neq;.n. vel vnus, vel duo, vel tres, vel quatuor aquę ictus saxum ferientes: cũ ne cẽtesimus quidẽ, sensibiliter videatur saxum excauare: neq; etiã fieri potest, vt primo nihil efficiente, alter aliquid faciat, quippe qui habet eandem, quàm primus habuit, ad saxum rationem. Ergo, si secũdus ictus in saxum quippiam effecerit, ipsum à primo mutatum quid fuisse necesse est, vt non omnino idẽ, quale ab initio fuerat, permanserit. Etenim, si ipsum vndiquaq; idem permaneat, atq; agẽs quoq; in ipsum causa nempe aquæ stilla, necesse est, quemadmodum à primo ictu non affectum est, ita neq; à secũdo: quod si fateare, neq; tertius quoq; ipsum afficiet: haud secus de quarto, & quinto, & reliquis deinceps omnibus dicendum est, quippe de omnibus eadẽ ratio est: etenim quoad eodem modo se habẽt e saxo, eadem quoq; causa accesserit, nihil amplius efficietur. Quòd si à millesimo ictu sensibilis videatur in saxo concauitas, ad singulos ictus, affectus in saxo nunc primum sensibiliter apparentis, millesima pars referenda est. Quũ itaque causæ agunt in corpus, species F affectus ab initio est eadem, tñ ob exiguitatem non apparet. At vero huiusmodi affectus, qui adeo sunt exigui, separatis causis facientibus ilico finiuntur, natura videlicet ipsos sanante: quippe illi duntaxat externo egent auxilio, quos ob magnitudinẽ natura vincere non potest. Igitur hac ratione, quum primum mordax humor aliquod intestinorum deraserit, quãuis id, quod factum est, non dum videatur, nihilominus dispositio ipsa sub dysenteriæ specie comprehenditur. Quemadmodum igitur natura, parua quędam vlcera, quę non nunquam eueniunt, nullo adhibito medicamento sanauit, ita & intestinorum abrasiones. Hac ergo ratione, neq; verum est omnino, quod à quibusdam dicitur, nullum per huiusmodi symptomata, in corpore relinqui affectum. Quod si verum esset, tamen intestina tum fuisse affecta haudquaquam negandum est, quum ab acredine eorũ, quę deijciuntur, corrosis intestinis dolor notatu dignus euenire percipiebatur. Hoc igit̃ ad omnia, quę posthac dicturi sumus, veluti elemẽtum quoddam, obseruare debetis: sitq; hoc initiũ methodi, qua inueniri debent sedes affectę, nullam actionem vnq̃ lędi, nisi pars, quę ipsam facit, affecta sit: si enim, quum vel dolor vel tumor pręter naturam aliquis eam infestat, omnino aliqua re affecta est, affectã esse multo magis eam lęsa actione fatendum est. Atque iam supra dictum est, quòd ab excretorum natura, affectę sedis coniecturã facere possumus: id vero bifariã fieri constat, G vel ab excretæ essentiæ proprietate, vel ab ijs, quæ in ipsa parte continẽtur. Similiter diximus ab adnatis interdum rebus, de locis affectis coniecturam sumi posse: itẽm ab accidentium quoq; genere, quę quidem non mediocrem habent inter se differentiam: quæ postea explicabimus.

** Codices impressi Græci, et pleriq; manu scripti habẽt, ἔστι δὲ ἐκ τοῦ γένους τῶν συμπτωμάτων καὶ ταῦτα. i. sunt autẽ ex genere accidẽtiũ & hæc. et ita uetus tralatio. Aliqua tamen exemplaria habẽt, ἔτι δὲ ἐκ τοῦ, &c. ut uertit Copus.*

In quot genera, Affectus & ipsorum Causæ distinguendæ sint, Vt patiens locus recte intelligatur. CAP. 3.

NVnc vero rursus ad principium sermone reducto, in singulis partibus tentemus inuenire notas, affectus earum indicantes, tum eos, qui in ipsarum propria essentia cõsistunt, tũ illos, qui ipsis veluti instrumentis accidunt. Rursus in vtrisq; separemus & discernamus à factis iam affectibus, eos, qui etiamdum fiũt, pertinaciter autem non inhærent: item causas, quę in affecta parte continẽtur, ab ijs, quæ ea tanquam transitu duntaxat vtuntur. Quòd vero ex dictis alij componantur modi, satis constat. Præterea distinguere oportet eos, "qui per consensum alterius particulæ accidunt, à propiis: nam magis proprium fuerit idiopathian, id est proprium affectum, quàm (vt medici solent) protopathian, id est primarium affectum, nominare, ex aduerso scilicet diuiso affectu per consensum, à proprio. Ergo, qui proprie vocabulis vti voluerit, primogenio quidẽ affectui, secundarium aut posteriorem opponet: ei vero, qui per consensum infestat, proprium. H Quanquam sæpenumero contingere potest, vt aliquis simul & per consensum & propria affectione laboret, cum in affecta per consensum particula permanẽs inest dispositio: neq;.n. primario, sed secundario & proprie, ipsam tũ affici dicemus. Id vero haud obscure in partibus externis videri potest, quemadmodum in corpore plethorico, oborto ingenti bubone ab vlcere, quum inductum fuerit vlcus cicatrice, permanet etiamdum bubon vel in suppuratam inflammationem transiens, vel in scirrhosam dispositionem, quam chœrada, id est strumam, appellant. At nemo primarios dixerit huiusmodi morbos, qui ob alium precedentem euenerunt: quippe per consensum facti ad huiusmodi permutantur idiopathian, perinde, ac si protinus ab initio protopathia, id est primaria affectio, ipsis accidisset. Cęterum in præsentia non inutile fuerit meminisse eorum, quæ in libro de medicis nominibus diximus, vbi de significatis est sermo, quæ pessime à recentioribus, tum medicis tum philosophis, confunduntur. Maxime enim proprius vocabuli affectus vsus est cõtrarius, & è diametro pugnat cum voce actionis: quippe id agere dicitur, quod ex se ipso motum obtinet: affici vero, quod motum habet ab alio. Quum itaque duo sint motus genera, alterationis, & lationis: vbi ad permanentem dispositionem alteratio peruenerit, sitq; dispositio scilicet pręter naturam, morbus appellatur: quis per abusionem interdum, eandem dispositionem

A.l.1.f.2.d.1.c.8.fo.30.c

A ſpoſitionem non nulli affectum nominent: qui, ſi more Græcorum, patrio nomine vteretur, partes ipſas potius affici dicerent, quum motum ſuſtinent prẹter naturam: quum vero diſpoſitiones habent præter naturam, ſi proprie quis loquatur, ægrotare eas potius, q̃ affici, dicet: ꝙ, ſi ab vſu receſſerit, non ſolum ẹgrotare, ſed affici quoq; dicere poterit. Equidem, quod ſemper dicere conſueui, nunc quoq; dicam, ꝙ in eis doctrinis, in quibus ſciẽtia acquiritur, ſatis eſt, ſi quis vocabulũ atq; ſignificatum eius, pro doctoris voluntate proferens, procedat deinceps, ad rerum enarrationem.

Admonui autẽ nunc ſignificatorum eò, ꝙ non nulli non ſolum patriorum vocabulorum ſignificata peruertunt, verũ etiam eos, qui recte ipſis vti tentant, calumnia proſequuntur: de quorũ numero ſunt ij quoq;, qui dicunt, interdum leſa actione partem ipſam non affici eò, ꝙ non dum permanentem habet diſpoſitionem, veluti vbi propter humores in ventriculo cõtentos caput dolet. Quòd, ſi cõmutata ratione, de nominibus certare deſieris, magis proprie interpretando dices affici quidem caput, q̃n ventriculo cõſentit: ẹgrotare vero, cũ proprio affectu laborat: Similiter ventriculum affici quidem, quum à vitioſis moleſtatur humoribus: ẹgrotare vero, aut per propriam intemperiem, aut quum inflammationem, vel vlcus, vel abſceſſum habet prẹter naturã. Quòd, ſi omnino volueris accuratiori ſcrutinio huiuſmodi queſtiones enodare, interdũ ſimul, atq; alimenta

B fuerint corrupta, coctionis quoq; actionem lẹſam eſſe dices: interdum hanc quidẽ illẹſam eſſe, illa vero eſſe corrupta. "Quippe corruptionis ciborum tres primẹ ac veluti generaliſſimẹ ſunt differentię, vna quidem fit per proprios ventriculi morbos, altera à vitioſis humoribus in ipſo accumulatis, tertia ab alimentorum qualitate inducitur. Hẹc igitur, quum ſuapte natura, aut nidoroſa, aut acida, aut fẹtori, aut putredini, aut omnino corruptioni fuerint obnoxia, aut ex prẹparationis modo ad huiuſmodi diſpoſitionem aliquam deducta, certum eſt ea in ventriculo corrumpi: atq; hoc modo inconcocta eſſe fortaſſe dixeris. Sed oritur protinus diſcordia, nũquid affecta ſit tum ob hæc concoquendi facultas: quippe non nulli per huiuſmodi incõcoctiones eã haudquaquam affici contendunt: alij vero è contrario. Atque inuenitur tertia quoq; ſecta eorum, qui huiuſmodi alimenta non dicant inconcocta eſſe, ſed ſolum non concocta eſſe: tanquã non ſit idem per negationem aliquid enunciare, aut per priuatoriam vocatam à dialecticis dictionem. Idem intellexiſſe Eraſiſtratum puto, quum acinos, & ſeſama, & reliqua omnia, quę omnino imputria & immutata deijciuntur, nullam dixit indicare in animalibus factam eſſe inconcoctionẽ, ſed hoc ipſum duntaxat, ꝙ non eſſent concocta.

A.l.3.f.13 t.3.c.2.fo.297.g.h

Quæ adhibenda ratiocinatio, vt Affecta ſedes ex excrementis deprehendi queat. CAP. 4.

C QVare in his negligenter verſari non oportet, ſed mente adhibita dijudicandũ eſt, quẹ queſtiones tanq; logicẹ prætermittendẹ ſint: contra, quẹ ad affectẹ ſedis notitiã conferant, atq; idcirco accuratius tractari debeant: hinc enim & id, quod futurum eſt, præſagire, & affectum iam factum decenter curare poterimus. Itaque ſine contentioſis nominibus, ex rebus ipſis vtilitatem conſequi licet, hoc modo: Eſto, vt quiſpiam mane exurgens dicat nidoroſum ſe ructum emittere, aut aliquid huiuſmodi, vt ab ouis frictis, aut alia quapiam re magis fœtente & putri. Ille itaque, qui nidoroſum ructum percepit, fateatur ſe à cœna placentam nidoroſam comediſſe, quales ſunt, quẹ ex oleo & itrijs & alijs huiuſmodi prẹparantur: alter vero confiteatur fricta oua ingeſſiſſe, atque nunc illorum nidorem eructare: deinde alius complures radiculas comederit, vt fœtens putriſq; exeat ab eo ructus. Igitur cibos in ijs non bene fuiſſe concoctos nemo negat, quamuis ex hac re ventriculus haudquaquam fuerit affectus: neque etiam, quod ad ipſius rationem pertinet, circa actionem errauerit, veluti neque vbi quis integros acinos per aluum deiecerit. Si .n. humani ventriculi officium eſſet acinos tranſmutare, accuſaremus ob hoc, ventriculi corpus, ipſumq; vitiatum eſſe putaremus: cum vero id ſui muneris non ſit, ſed acinorum eſ-

D ſentiæ accidat, vt concoqui nequeant, haud ab re dicemus hos quidem non eſſe concoctos, ventriculi vero corpus naturaliter ſe habere: Quod ſanè & noſſe & definire ad medicum haud inutiliter pertinet: ſed querere, an dicendum ſit actionem ipſius per huiuſcemodi deiectiones fuiſſe lẹſam, an contra, ad medicẹ artis opera ſuperuacaneum eſt. Age rurſus, vt quiſpiam nidoroſum "ructum emittat, nihilq; nidoroſum comederit, nimirum huic igneum quendam calorem in ventriculo eſſe dicemus. Ac deinde rurſus diſtinguendo inueſtigabimus, vtrum ab intemperie corporis ipſius ventriculi hoc eueniat, aut à flaua bile: eaq; vel in ipſius ſpatio contenta, aut in tunicas ita, vt vix abſtergi poſſit, demiſſa. Ac ne hic quidem conſiſtemus, ſed quærenus, an "iocinore male ſuo officio fungente huiuſmodi humor accumuletur, an is ex vniuerſo defluat corpore, an etiam in ipſomet gignatur ventriculo. Hæc ſunt cognitu perquàm neceſſaria, ſed quẹ viro indigent exercitatẹ rationis, qui res ipſas potius, quàm nomina quibus explicantur, ſcire ſtuduerit. Non enim, quemadmodum corruptionis forma efficientem cauſam aperte oſtendit, ſic etiam licet inuenire definitam indicationem eius generationis, quẹ circa formam illam eſt. Igitur, ſi in "ventriculo cibi in nidorem tranſeunt non ſuapte natura, efficientem cauſam calidam: ſi uero aceſcunt, eam frigidam eſſe neceſſe eſt: ſed non protinus conſtat, vtrum intemperies aliqua, an vitioſus quiſpiam humor, ventriculi corpus infeſtet. Proinde diſtinguendum

A.l.3.f.13.t.1.c.17.fo.288.a

A.l.3.f.13 t.3.c.2.fo.298.a

A.l.3.f.13.t.3.c.4.fo.298.e

dum est: ac dādum cibos, qui suapte natura mō corruptionis q̄ maxime aduersentur, vt panem E
aut chondron (gratia exempli) illis, quibus in nidorem trāsmutari cibi consueuerunt: mel aūt ijs,
quibus acescunt. Deinde″ cōsiderandum tum ea, quę vomuntur, tum quę per aluum deijciuntur, A.ibidem.b
num humor aliquis, cum illis quidē biliosus & calidus, cum his vero pituitosus ac frigidus, simul
excernatur: an nullo vacuato humore, ipsa exiguā q̄ndā mutationē habuerint. Quippe, vbi igneo
calore ventriculus sine humore infestatur, panē aut chondron deijci videbis, perq̄ exigua in ipsis
facta transmutatione: si vero humor quidam prauus sit, qui cibū corrūpat, videntur cibi in huius
modi humore submersi, & ab ipsius actione manifestius alterati: Id, quod à vomitione clarius di-
scernitur, si laborans suapte natura facile vomere possit: nam cogere eum, qui vomere nō potest,
absurdum est. Atq; hęc ita deprehēduntur, si in spatio ventriculi noxius humor innatet. Si ve-
ro″ in tunicas ipsius refunditur, nausea quidem oīno cōsequitur: sitis vero magis in calidioribus, A.l.3.f.13.t.1.
quęadmodū ciborū cupiditas in frigidioribus, subsequi solet. Verū cōsiderare oportet, vtrū illę- c.17.fo.281.g
sum sit hepar, an affectu quopiam laboret: & qualis sit ipsius affectus, vtrum calidus, an frigidus:
haud secus de splene quoq;: quippe ex horū oīum cōsideratione, simul cū quotidiana ciborū po-
tionumq; experientia, exquisite poterit quis inuenire non solum locū affectū, sed ēt ipsius disposi
tionē. Huius aūt notitia eo est vtilior, quatenus curationis species per ipsam figuratur: etenim ca- F
lida dispositio, vbicūq; fuerit, semper refrigeranda est: sed quousq;, aut qūo, aut qua materia, refri-
gerare conueniat, locus affectus cōmonstrat. Igit, si id ipsum, quod molestat, nihil aliud fuerit, q̄
intēperatura, calidam refrigerando, & frigidā calfaciendo, ilico iuueris hoīem: neq; nudam dunta
xat opinionem, verum etiam scientiam & quidem haud obscuram, susceptæ habebis coniecturę:
idq; multo magis, si vtrinq; ipsam examinaueris, refrigerantibus quidem tum medicamentis tum
victus ratione videndo hominem iuuari: calorificis vero lędi.†. Quòd, si humor quispiam in ip-
sis ventriculi tunicis contineatur, nausea quidem vexabit, sed inanis & sine vomitu, & quæ tur-
bat ac conuellit duntaxat, nullum humorem euacuans: quemadmodum fieri solet, vbi secundum
internam spatij latitudinem in vētriculo humor continetur: cęterum ructus ab alijs acidi, ab alijs
nidorosi emittuntur.″ Auxiliatur autem, illis quidem medicamentum ex tribus piperis generibus A.ib.fo.288.d
institutum, aut aliud, quod huiusmodi habeat facultatem, ex aqua vel vino epotum: his vero tum
absynthium, tum hiera ex aloe facta, quam non nulli picram quoq; appellant. Igitur, si per pri-
mam protinus experientiam, à familiaribus medicamentis in vtroq; humore manifestum videa-
tur auxilium, simul habebis & firmam dignotionem & scientificam, & modū curationis: si enim
ipsis vti perseueraueris, homo sanitati restituetur. Quòd si à solitis auxiliari medicamentis, vtraq; G
dispositionem noxa consequatur, deceptum te circa notionem inuenies: quippe certissima om-
nium huiusmodi dispositionum notitia ab ijs deprehēditur, qui exacte intelligunt, quibus quęli-
bet pręsidijs ad bonam valetudinem reduci possit. Sic equidem quosdam colicos vocatos sana-
ui, dato in potu medicamento ex aloe: quippe conijciens″ mordacē humorem ad affecti intestini A.l.3.f.16.t.3.
tunicas defluxisse, dato medicamento speraui omnino huiusmodi dispositionem fore quietio- c.16.fo.345.e
rem: quod vbi contigit, intelligēs recta me ductum coniectura, rursus plus ipsius exhibui. Sed,
quid me ad hanc coniecturam promouerit, operępretium fuerit enarrare. Vidi hominem à cali-
dis tum cibis, tum medicamentis, atque ab omni calorifica victus ratione iritari: rursus iuuari ab
alimentis boni succi, & κατακερασικοῖς .i. tēperantibus nominatis: insuper″ inediam ei noxā in- A.ibidem.e
ferre: doloris vero speciē percontanti mihi, mordacē esse respōdit. Qua de re multo magis sperās
ad veram me peruenisse notitiā, ausus sum amarū ei medicamentū exhibere. Postremo conspiciēs
hominem mirifice adiutum, quę fuerit dispositio, efficaciter me deprehendisse putaui.″ Fuit alter, A.l.3.f.16.t.1.
quem cibi concoctu faciles iritabāt: hic de pręcedentibus interrogatus respondit se in hanc dedu c.2.fo.333.b
ctum dispositionem, sumpto purgante medicamento. Rursus interrogans, quid ipsum ad sumē-
dū medicamentū promouisset, intellexi mordaces erodentesq; dolores multo tempore in locis ad H
ventriculū spectantibus perseuerantes, fuisse in causa.″ Coniectans itaq; vitiatum fuisse à purgan A.l.3.f.10.t.2.
te medicamento intestinum, ac in rheumaticam iam deuenisse dispositionem, & facile in se ipsum c.6.fo.338.f.Et
iecoris excrementa recipere, eaq; postea corrumpere, cibum exhibui haud facile corruptibilem & c.7.fo.339.h
adstringētem: vnde & mordaces dolores mitigati sunt, & nihil postea deiecit, quū antea semper,
vt mordacitatem sentiebat, corrupta quędam & liquida & fœtentia excernere cogeretur. Quūq;
multo post mordicationē tempore ea deijci audijssem, ad superiora intestina dispositionem ipsam
pertinere conieci. Ita in alio quoq;, vbi celeriter à mordicatione sequebatur excretio, dispositionē
ad inferiora retuli intestina. Hunc igitur iniecto medicamento: illum vero dictis iam cibis exhi-
bitis, sanaui: quippe certo sciebam, q proximę vētriculo partes, exhibitis superne tum cibis tum
potibus: quę vero non ita multum à sede distant, inferne iniectis medicamentis, promptius adiu-
uarentur. Non simpliciter itaq; hoc solū considerare conuenit, venter′ne affectus sit, an aliquod
intestinorum: sed quisnā sit affectus: tum, quę notę proprię sint affectuum, quęq; locorum affe
ctorum, distinguere oportet: Quemadmodum inconcoctio, ventriculi est accidens: at ciborum
ad nidorosum vel acidum ructum conuersio, ad causas & affectus ipsius referenda est. Sicaūt de
intestinis & tēpus exitus, & excretorum species, atq; accidentiū differentia cum ijs, quæ pręcesse
runt

†Ex quibusdā cod. græcis antiquis, hæc, & si parui referat, videntur addenda. uel ecōtrà à calefaciētibus quidem iuuari, à refrigerantibus aūt lædi.

A runt & nunc in experientiam ducuntur, simul & affectum ipsum, & partem, in qua consistit, ostēdent. Ergo age, vt per ventrem excrementa quædam deijciantur, aliqñ quidem ramenta aut veluti membranarum rasura, aliqñ cruentum aliquid, ac aliquando simul omnia, intestinū vlcere affectum nemo dubitauerit: at vero, vtrum in exilibus intestinis an crassis vlcus consistat, nō dum manifestum est: sed, ut nuper dicebamus, & ex rasuræ specie, & exitus tpe, & (vt tertium addatur) ex mixtione cum stercore, vt modo magis, modo minus, interdum neqꝗ misceatur, distinguere oportet. Quippe infimarum partium vlcera nullas omnino vlcerum habent notas, alui excrementis admixtas: earum vero partium, quæ paulo altius collocatæ sunt, vlcera mixtas quidē cum stercore habent notas, sed id leuiter dūtaxat: quemadmodū, si multo sint altiores, vehemētior erit mixtura: præcipue vero in supremis intestinis, vlceris notæ vehementer stercori vn̄r admixtę.

Quinq; capita, quibus Affecti loci, & Affectuum ipsorum notæ continentur. CAP. 5.

PORrò accidit sæpenumero, vt ex vno indicio simul & locus & dispositio deprehēdantur: aut locus vnà cum causa: veluti locorum notæ & ab actione læsa, & excretis, & positu, & doloris proprietate, & propriis accidentibus sumuntur: affectuum vero & ab excretorum specie, & loci natura, & doloris proprietate, & proprijs accidentibus. Sanè actio lęsa affectam partem in-
B dicare potest, & quidem hoc modo. Si.n. accidens aliquod circa cernendi officium euenerit, oculum affici constat: verum, an proprio affectu, an per cōsensum, aut vtroq; modo laboret, alia consideratione inquirendum est. Excretorum species affectam partem indicat (veluti iam antea di-
Al.1.f.2.d.3.c.3 1.fo.43.g ctum est) & per partium ipsius essentiam, & per contenta in ipsa. Ac positus quoque affectā partem nimirum commonstrare sufficienter potest: quippe durus in dextra præcordiorum parte tumor, non lienis, sed iocinoris affecti, nota est: quemadmodum, si fuerit in sinistra, non hepatis, sed splenis affectum indicat. Ac positus interdum, vbi similiter se habent excreta, affectam partem cōmonstrat. Si.n. membranosæ tunicæ frustulum excernatur, id vlcus esse alicubi ostēdit: verum, in qua sit particula, ex positu discere poteris: nam, si vomendo fuerit reiectum, aut gulæ, aut vētriculi: si tussiendo, gutturis, aut asperæ arterię: si screādo, fauciū: si cū vrina, eius fistulę: si à sede, alicuius intestinorum: si per mulieris pudēda, vteri affectum significat. At vero constat, ꝙ singuli dolores, pro positus varietate, affectum locum ostendere possunt (hoc ēt pacto ea, quæ supra proposuimus, distinguere oportet) quippe apparentibus per vomitum vlceris notis, animaduertendum est, vtrum anteriores partes circa præcordia, aut posteriores circa dorsum, dolor aliquis infestet: dignoscemus aūt id hac ratione: etenim, qui in anterioribus percipitur, ventriculum: qui ve-
C ro in posterioribus, gulam occupare censetur. Haud aliter os ventriculi à spatio ipsius & à gula distinguendum est, si deuoratis quibusdam acribus, hoc quidem in ore vētriculi: hoc vero in parte inferiore mordicationem excitet: illud vero in transitu gulæ, quæ secundum thoracem est: omnia.n. hæc positu distinguuntur: quemadmodum alia ex doloris specie. Verum de doloribus latius in secundo libro dicemus. Sed nunc exēplum aliquod afferre operæpretium vr̄, quō.s. locus affectus ex proprijs accidentibus innotescat: nam supra diximus singula, quę vlceribus adnascuntur, propriam ostensionem habere: id vero in pręsentia subijciendum est. Ore quidem ventriculi
Al.1.f.2.d.3.c. 1.fo.42.h affecto, fastidium infestat: per hepatis vero imbecillitatem, excremēta per aluum deiecta, aquæ, in
Al.1.f.2 d.3.c. 1.fo.43.b Etl. 3.f.10.t.4 c.11. fo.270.f qua mactatæ nuper carnes ablutæ fuerunt, similantur: item maxillæ rubræ apparent in peripneumonicis. Quin ēt propriæ affectuum ipsorum notæ in excretis deprehenduntur, vt ramentum, vlceris: si in vrina sabulosum residet, lapidis: cucurbitæ vero seminibus similia excrementa, latorū vermium indicia sunt. Atq; à locis ipsis, morborū indicia sumūtur eō, ꝙ quibusdam solis morbus hic accidat, quibusdam vero solis nō eueniat: quippe soli oculi, suffusione laborant: lapis, in renibus & vesica nascitur, atque (vt nō nullis placet) etiam in colo: lumbrici in intestinis gignuntur:
Al 3.f 11..t.1 c.1.fo.276.b rursus impossibile est, vt abscessum cor sustineat: quemadmodum neq; pulmo neque ligamenta
D dolorem. Ab accidentium quoque proprietate, affectuum indicia oriuntur: nam quibusdam per
Al.4.f.1.t.3 c. 3.fo.432.b tabificos morbos vngues adunci euadūt: sine ratione inuadēs rigor vnà cum febre, inflammationis ad suppurationem transeuntis, indicium est: lingua nigricans, ardentem febrem significat: sic
Al.4 f.2.d.3.c. 3.fo.44.f etiam coloris in vniuerso corpore proprietas, alia quidē per hepatis, alia vero per splenis affectus apparet ita, vt doctum medicū haudquaꝗ possit fallere, sicut ne color quidem, quē hemorrhoides induxerunt. Cæterū paucæ admodum sunt ipsorum affectuū proprię notæ, quæ nō simul locum affectum ostendant: etenim actionis noxæ affectam dūtaxat particulam: earum vero differentię ipsius affectum declarant. Ea ergo sola sunt affectuū propria signa, quę per aliquod accn̄s ipsos sequuntur: id vero clarius in vniuerso huius operis discursu patebit: nec non videbuntur cōes quoq; notæ, quę sil' & affectū, & sede affectā, aut duos affectus, aut duas ꝑticulas, indicare possint.

Qua ratione Morbi per consensum à proprijs discernantur: ac quî fit, vt aliquando deperdatur motus sine sensu, aut sensus sine motu. CAP. 6.

HVic itaque libro in præsentia finem imponere statui, si de proprijs affectibus, & ijs, qui per consensum eueniunt, aliquid addidero, admonens in primis, quòd affectus, qui à reliquis medicis primarij vocantur, equidem commodius proprios affectus appellauerim: quanquam nihil refert, si eos primarios nominare volueris: quippe satius est rerum differentias intelli-

gere,

gere, q̃ contẽdere de nominibus. Sanè, quũ vel vaporibus vitiosis vel ipsis quoq; humoribus à E ventriculo ad cerebrũ ascendẽtibus dianœa .i. cogitatio læditur, primogenio quidem affectu cerebrũ tũ laborare dicet nemo: q̃q̃ omni affectu carere ipsum, haudquaq̃ defendi potest. Verũ, quod per verbũ sympaschein, id est per consensum affici, apud illos ipsos est in confesso, id omnino verissimum est: quippe ex verbo per consensum affici partem non penitus ab affectu esse liberã, sed ipsam cũ alia affici, declaratur: atqui melius clariusq; enarraueris, si eã partem, quę per consensum afficitur, ob alterã affici dixeris. Igitur, quod multi medicorũ veluti somniantes obscure intellexerunt, atq; ipsum, vtpotè non intelligentes, haudquaq̃ clare enunciauerunt, id equidem veluti instituto operi perq̃ necessariũ docere aggredior, hinc sumpto initio. "Sunt non nullę actiones, quę ex idonea genita materia, ipsam ab alijs partibus pręparatam accipiunt: qua de re interdum optima ratione fit, vt nulla existente in actionis cuiuspiam propriis instrumentis noxa, actionem ipsam perire contingat, defectu .s. materiæ, ex qua fieri consueuit: veluti in voce res sese habet. Nam in libro, quem de ipsa conscripsimus, ostensum iam est, q exufflatio materia quidem vocis est, & efficiunt eam contracto thorace" intercostales musculi: igitur his nihil agentibus, animal vocem amittit, & quidem nullo interdũ in proprijs vocis particulis genito affectu. Sunt vero huiusmodi partes, summatim quidem loquẽdo, totus larynx: si vero particulatim explicare volueris, sunt F tres chartilagines: &, qui eas mouent, musculi: quibus accedunt nerui à cerebro demissi: ac pręterea in gutture ligula, Græci epiglottida vocant: hæc maxime proprium vocis instrumentum est. Etenim, quum hęc à musculis moderate & aperitur & cõmittitur, vocem efficit: q̃q̃ vocem reddi impossibile est, nisi vehementer spiritus egrediatur: id vero, intercostales musculi perficiunt. Cecidit quidam ab alto in terram ita, vt dorsi initium affligeretur: is tertio die exiguam admodũ vocem emisit: quarto deinde die omnino obmutuit, resolutaq; simul fuerunt crura manibus omnino illæsis, sed neque spirationem amittebat neque difficulter spirabat. Quum enim tota sub ceruice spinalis medulla esset resoluta, accidit thoraci, vt tum per septum trãsuersum, & musculos super nos numero quidẽ sex, moueretur, quippe nerui ex spinali medulla, quę in ceruice est, ipsis adueniunt: at intercostalium musculorum nerui, per quos exufflationem fieri diximus, omnes affecti erant. Quum itaq; frustra medici negocium subirent circa crura quidẽ, vt potè resoluta: circa guttur vero, propter vocis affectum: equidem id interdixi, atq; affecto duntaxat loco curationem adhibui. Proinde finita tandem spinalis medullæ inflammatione, à septima die vox restituta est iuueni, & crura motionis facultatem recuperauerunt. Huiusmodi ergo noxæ speciem, magis proprie per consensum euenire dixeris, q̃ vbi ab humoribus in ventriculo contentis caput dolore tentatur: quippe per huiusmodi dispositiones, eleuat̃ ad ipsum aliquid: sed in dictis nuper dispositionibus, nihil noxium ad crura defertur, sed contra priuantur ea facultate, quã antea spinalis medulla ipsis suppeditabat. Guttur vero, quum vox ablata est, nõ omnino priuatur spiritu: quippe spirare animal per ipsum etiamdum videmus: at vero exufflationem amittit, quæ sanè est multi spiritus extra animal per guttur affatim facta emissio. Sed de nominibus contendere cæteris permittamus: nobis.n.res, quas illi penitus ignorãt, pertractare satis fuerit. Quippe aliter dolet caput, vbi contenti in ventriculo humores eleuantur, qui simul & calfacere & distendere ea, quæ sunt in capite, possunt: atq; aliter suffusorum apparent visa quædam, neque calfactis, neq; distentis oculis, sed solo vapore per ipsos trãseunte: pręterea aliter affici vr̃ is, qui eò q meatus à cerebro descẽdẽs, obstructus est, nõ videt: aliter ille (quãuis huic quodam modo sit similis) cui propter spinalis medullę inflãmationem resoluta sunt crura: atq; aliter is, cui vox aut perijt, aut vitiata est: Etenim ad crura facultas quędã citra essentiam, descẽdere prohibita est: ad oculos vero cum essentia: uerum, ad guttur quãuis materia perueniat, sufficiens tñ ipsius quantitas haudquaq̃ accedit: qui vero ob intercostalium musculorũ perforationem obmutuit, is totã vocis materiã amisit. Porrò, quemadmodũ crura per dictas spinalis medullæ dispositiones resoluuntur, ita ẽt guttur vocalibus neruis H vel incisis vel laqueo interceptis: vocare aũt vocales neruos cõsueui eos, quos ipse inueni, nã præceptores mei eos duntaxat, qui apud arterias sunt, cognoscebãt. Igitur ob horum quoq; vitia vox perire solet, q̃m proprij gutturis nerui, quos equidem recurrentes nominare sum solitus, ipsorum essentiæ pars sunt: sed, quum ad multas alias partes distribuãtur, nullam habeo aliam magis propriã appellationem ea, qua vocales ipsos nominaui: quippe ad instrumẽta vocẽ concinnãtia, proprie pertinent. Atq; idem est modus, quo gutturis musculi lęduntur, siue recurrẽtes nerui, siue ij, qui iuxta arterias sunt, vitietur: vtrinq;.n. animalis facultas desideratur, sine qua à cõsilio & volũtatis imperio moueri illos non contingit. Et quidem incisis musculis, qui epiglottida .i. ligulã mouẽt, animal penitus mutũ euadit, sed neq; simili oĩno modo neq; ẽt in totum diuerso ab eo, quo lęsis neruis: nam habent vtriq; hãc cõmunem noxam, q ligula continuitate, quã ad mouens principium habet, priuatur: id vero fieri solet, siue neruus siue musculus incidatur, aut laqueo intercipiatur, aut contundat̃, aut quolibet aliter vitietur. Equidem "vocem vitiatam fuisse memini adeo, vt penè perderet̃, infrigidatis vehemẽter neruis recurrẽtibus, quũ p hyemẽ in collo adhibita fuisset q̃dã chirurgia: quod quũ intelligerẽ, calorificis remedijs naturalẽ tẽperaturã neruis restituens, vocẽ reuocaui. Cęterũ, vt ob materię priuationẽ perforato thorace, ita ẽt aspera arteria tota incisa

A.l.1.f.2.d.3. c.2.fo.43.g

A.l.3.f.10.t.1. c.1.fo.262.h

A.l.3.f.10.t.1. c.1.fo.263.b

A vox perit, q̧ nullus supersit spiritus, qui ad proprium vocis instrumentum transmittatur. Idē efficit, sed alio modo, laqueus toti collo circundatus: verum hic non solū mutum reddit aīal, sed etiā suffocat, tollendo. s. spirationem. Arteria autem dissecta voci quidem nocet, sed animal respiratione nō priuat. Anginá vero vocata, quum sit internarū gutturis partium inflāmatio, strāgulationi proportione respondens, respirationem tollere potest ipsius meatum obstruendo: iccirco vocalis instrumenti, maxime proprius affectus est, † ac deinceps externorum ipsius musculorū noxa est: ceteras vero partes omnes, quarum meminimus, non proprie, sed per consensum potius afficit. "Quum ergo ex ceruice quidam chœradas, idest strumas, in profundo incumbētes excideret, ac deinceps inter secandum quoddam vas, membranas non specillo secaret, sed vnguibus euelleret, imprudens ob ignorantiam simul recurrētes neruos distraxit: atq; hoc pacto puerulum liberauit à strumis, sed mutum reddidit. Quidam alius, in alio puero sectionem faciens, ipsum similiter semimutum reddidit, læso videlicet altero duntaxat neruo. Mirabantur vero omnes, quo pacto neq; aspera arteria neq; gutture quicquam affecto, vocem lędi contingeret: qui, quū vocales neruos, me ostendente, conspicerent, admirari desierunt. Quibus igitur partibus, vel materiæ vel facultatis suppeditatio corrumpitur, actionem lædi probabiliter dixeris, parte ipsam faciente ne-B quaquam læsa: at vero, si vel à vaporibus vel humoribus aliunde ad ipsam venientibus lædatur, eam non recte dixeris illæsam. Neque minus etiam probabile est partem vel materia vel facultate priuatam læsam esse, si, quum hæc recipiebat, dispensationē secundum naturam habebat. Proinde ex huiusmodi in vtranq; partem epicheremate seu conatu, logicorum problematum consideratio neq; ad affectuum notitiā, neq; ad curationem, neq; etiam ad futurorum euētuum pręsagia, quicquam vtilitatis afferre posse videtur. Animaduertas ergo, velim, quomodo equidē curationē ex affecti loci notitia inuentam, hac consideratione neglecta, narrare aggredior. "Occurrit mihi quidam, medicamentu mtribus digitis adhibitum ostendens: dixitq; triginta iam diebus ipsorum sensum se amisisse illæsa seruata motione, sed nihil præsidij ab impositis medicamentis percipere." Ego vero id, quod in huiusmodi casibus facere consueui, ne tunc quidem obliuioni tradidi: quippe vocato medico, qui digitorū curationē susceperat, interrogaui, cuiusmodi remedia adhibuisset: quę quum intelligerem ad hanc rem esse idonea, causam inuestigare cœpi, cur nullum ab ipsis homo præsidium consequutus fuisset. Inquirens itaq;, quæ præcesserant accidentia, inueni, ipso dicente, neq; inflammationem, neque refrigerationem, neq; ictum pręcessisse, sed ipsum paulatim sensum perdidisse. Captus itaque admiratione, rursus interrogaui, num superiorum par-C tium aliqua icta fuisset: ille respondit, manum quidem non fuisse ictam, sed dorsi initium fuisse afflictum. Deinde, quomodo & quando id accidisset, quum interrogarem, respondit se, quum Romam proficisceretur, à vehiculo decidisse, ac non multo post digitorum incœpisse affectum. Quocirca coniecturam feci, in primo exortu nerui post septimam vertebram prodeuntis partem quāpiam ob ictum fuisse inflammatam, ac tunc scirrhosam habere dispositionem. Id vero intellexi, doctus ex arte secandi corpora, quòd nerui per propriam circunscriptionem, veluti venæ, exoriri videntur adeo, vt vnumquemq; eorum exquisite vnum esse putares, quemadmodum & venam: verum protinus ab origine multi sunt simul concreti, & communibus inuolucris contenti, quæ † à cerebri membranis exoriuntur. Ergo neruorū, qui à ceruice prodeunt vltimi, humilior pars ad minores peruenit digitos, per cutem dispersa ipsos continentem, ac præterea per medij digiti medietatem. Quod vero cæteros medicos in maximam duxit admirationem, quòd dimidia duntaxat pars videretur affecta, id mihi persuasit potissimum eam tantum nerui partem, quæ in cubito ab ipso egrediens iam propositis digitis finitur, esse affectam. Igitur adhibitum ei medicamentum abijcere iubens, illi præcipue spinæ parti, quæ affectæ particulæ initium & originem obtinebat, ipsum adaptaui: secutaq; est res (vt aspicientibus videbatur) & admirabilis & ino-D pinata, quòd digiti manus adhibitis spinæ medicamentis essent curati. Verum affectu omnino summoto, orta est inter medicos quæstio, quænam sit eiusmodi neruorum dispositio, vt per ipsam seruato eorum motu, sensus pereat. Equidem id ipsum dicebam, quod priores medici dicere solebant, q̧ scilicet sensus in patiendo, motus vero in faciendo aliquid, fit: quapropter, vt quis moueatur, opus est robore: sed, vt sentiat, vel minima facultas sufficit. Cumq; recte me hunc dixisse sermonem putarent, quid igitur (inquam) num vidistis aliquando contra euenire, vt seruato sensu, motus periret? Tum cæteris omnibus se nunquam conspexisse dicentibus, vnus id confitebatur, ac nomine laborantis citato testes quoq; adhibere pollicebatur: quod cùm pugnare videretur cum ijs, quæ dicta sunt de partibus, quæ mouentur quidem, non vero sentiunt: etenim, quod ad hanc rationem pertinet, fieri haudquaq; potest, vt perdito sensu, motus à voluntatis imperio prodiens seruetur: rursus orabant, vt causam explicarem, quamobrem vtraque appareant. Ea vero (vt planè intelligunt ij, qui neruorum dissectionem didicerunt) talis est. "Omnis voluntarius motus ad musculorum officium pertinet: quippe nullus neruorum per se sine musculo vllam huiusmodi in animantis particulis actionē efficere potest, sed per musculos, omnes à consilio & voluntate prodeuntes motus perficiunt. Ad partes vero mouendas, musculi ipsi aliquādo quidem manifeste perueniunt: aliqn̄ vero per medios tendones, quos aponeuroses. i. deneruationes

aliqui

Marginal notes (left): A.l.3.f.10.t.2. c.1.fo.263.b. Et l.4.f.3.t.2.c.10. fo.459.a — A.l.1.f.2.d.3. c.1.fo.43.g — A.l.3.f.2.c.4. fo.213.g — A.l.1.f.1.d.5. c.1.fo.10.b

Marginal notes (right): † Ex Græcis ita uertēdum: Deinceps vero noxa externorū musculorū gutturis (s. passio propria est vocaliū instrumentorū:) cæterarū vero partiū, quarū meminimus, noxa, nō propria est passio (s. vocalium instrumētorum,) sed per consensum potius: & ita uidetur legisse uetus īterpres.

† ἀπὸ τῶν μηνίγγων. quod magis de spinalis medullæ, quā cerebri membranis, hoc in loco intelligendū esse videtur.

Handwritten annotations: Angina pars; Maxima; Maxima; Quæstio; Maxima; Quæst.

aliqui cognominãt: atq; ex hoc genere sunt tendones rotundi, quibus digiti mouentur, haud absi- E miles iis, qui || toni ab Hippocrate nominantur. Si itaq; musculorum neruos affici contingat, motus digitorũ perit: si vero eos, qui ad cutem perueniunt, tangendi sensus corrumpitur: sed, vbi tota resoluuntur membra, cũ videlicet cõmune principiũ affectum est, simul & sensus & motus pereũt. Et locum quidem primario affectum, ex læsorũ neruorũ multitudine duntaxat inuenire poteris, idq; si exquisite cognoueris cõmunia ipsorũ principia, quæ in neruorũ dissectione percurrimus, cum nullus ante me huiusmodi dissectionem accurate tractasset, sed alij quidem plus, alij vero minus, errassent. Igitur solus ille, qui in ipsis fuerit exercitatus, exquisite considerare poterit, in qua vertebra spinalis medulla sit affecta, siue tota siue altera eius pars sit: nam accidit, vt dextra ipsius pars duntaxat affecta sit, altera omnino illæsa: aut è contrario, vt illa manente integra, sola sinistra affectum sustineat: atque hac ratione interdum tota pars sinistra resoluitur, dextra parte manente illæsa: interdum contra, dextra pars duntaxat & affecta est & resoluta. Vbi vero non affecta spinali medulla, tantum vnus nerui processus læsus est, eas duntaxat partes resolutio consequitur, in quas neruus ille distributus est: accidit enim interdum, vt duo aut tres dũtaxat neruorum processus affecti sint, quum interim spinalem medullam nulla noxa infestet. Sic quidem affectus erat is, qui per reliquas quidem manus partes omnes ita fuit resolutus, vt neq; sentiret neque mo- F ueretur, sed in solis digitis sensum habebat integrum. Porrò cuidam alteri non solum ij manserunt illæsi, sed etiam eorum musculorum, in quos neruorum propago sub septima vertebra exorta distribuitur, motiones seruatæ sunt. Atque alius ob casum ab alto vehementer afflictus, solos eos musculos resolutos habuit, qui huius nerui partes suscipiũt: idem etiam in ijs duntaxat cutis partibus sensum amisit, ad quas prædicti nerui distributiones demittuntur. Igitur, si scire desideras, in qua vertebra sit affectus, vtrum in sola nerui cuiuspiam propagine, an in spinali quoq; medulla, in neruorum dissectione te exercitatum esse oportet, communemq; habere methodum, qua resolutos musculos vnà cum cute, quæ sensum amiserit, obserues. Nam, si spinalis medulla in aliqua vertebrarum, tota affecta sit, omnes partes inferiores resoluuntur: si vero in altera parte lęsa sit, altera manente illæsa, partes duntaxat, quæ illi è directo respondent, resolutio infestabit: si vero nerui radix affecta sit, reliquæ partes omnes affecto loco inferiores, nihil afficientur, sed solæ illæ partes resoluentur, in quas singuli nerui distribuuntur. Hæc si accurate didiceris, circa resoluta membra, relicta spina, non amplius occupaberis: sed huic adhibitis remedijs, partem affectam curabis. Sic etiam, si non circa spinam, sed in regione illã sequente, neruus affectus sit, ex musculis & ex cute quærendæ sunt notæ. Cutem quidem facile est cognoscere, nam oculis subijcitur: G musculi vero ex actione, quæ perijt, deprehenduntur. Proinde necesse est, circa musculorum sectionem te exercites, & cognoscas, cuius quilibet actionis sit instrumentum: sic enim duntaxat discernere poteris, quarum partium actio pereat nullo morbo corporalem ipsarũ essentiam infestante, & in quibus præcedet morbus, vel fiens, vel factus. Verum morborum genera & differentias omnes ex eo didicisti libro, qui de morborum differentijs inscriptus est, atque similiter ex alio accidentium differentias: at de causis vtrorumq; etiam separatim scriptum est, in vno quidẽ de morborum, in tribus vero de accidẽtium causis: in quibus omnibus exercitari oportet eũ, qui facile voluerit inuenire discernereq; & causam, & affectum, & sedem affectam. Etenim fieri non potest, vt omnia per syndromas.i.concursus doceantur, quamuis eorum, qui ab experientia empirici vocantur, huiusmodi fuerit opinio: qui vero accurate & præcedentia & præsentia cognouerit accidentia, atq; sic ad curandorum morborum experiẽtiam via & ratione peruenerit, inueniet & locum affectum, & simul ipsam dispositionem. Sed id maxima ex parte accidit partibus, quæ in intimo corpore constituuntur, veluti paulo ante de ijs, qui sensum vel motum perdunt, ostendimus: atq; non abs re fortasse fuerit narrare quædam, quæ iã facta fuerunt, cuiusmodi hæc sunt.

Puer annorum ferè sex, inuitus per aluum excrementa deijcere incœpit resoluto derepente circa H sedem musculo: quinetiam seni quondam huiusmodi euenit accidens: atque rursus alius puer, ætatis ferè annorum quatuordecim excrementa inuitus per aluum deiecit, infestante simul vesicam dolore: Atq; alteri vrina quoq; fuit supressa: contra alius vrinam inuitus excreuit: atq; alius non solum vrinam, sed alui quoq; excrementa, inuitus deiecit. In huiusmodi omnibus ea, quę pręcesserunt, scrutari oportet: nam in totum aut refrigeratam aut ictam ipsorum spinam arbitrandum est. Sed frigus quidem, vni duntaxat affecto musculo nocet: ictus vero, magna ex parte pluribus noxam infert, nam perrarum est, vt icta spina vnus afficiatur musculus, quoniam nerui ex spinali medulla orti, in plures musculos diuiduntur. Verum, vbi ob ictum affectus est musculus, si superueniens inflammatio ob negligentiam in scirrhum coierit, resolui ipsum contingit, q̃q̃ id rarò accidere videatur: at vero frigus sæpenumero vnum lędit musculum, maxime eum, qui in superficie sedis est, siue sederit quis super lapidem frigidum, siue in aqua frigida supra modum fuerit versatus. Igitur puer, cuius & vesica & sedes læsa fuit, cum in fluuio pisces venaretur, sic fuit affectus: non nullis etiam in aqua frigida natantibus, itidem accidit. Hos itaque sic affectos curare oportet, calorifica auxilia locis affectis adhibendo. Quibus vero neruorum à dorsi medulla ortorum quispiam fuerit affectus, spinæ adhibenda sunt remedia. Sæpenumero etiam

de Artic. cõ. 1. tex. 47. 48. 7ª. 258. e. Et cõ. 3. t. 9. 7ª. 269. f. Et cõ. 3. t. 31. 35. 7ª. 271. e. Et cõ. 3. t. 36. 7ª. 272. a. Et cõ. 3. t. 59. 7ª. 275. d. Et 2. Epid. sect. 4. Et in lib. de natu. ossium.

A etiam, vbi ab alto loco quis cecidit, aut vehementem, fortemq; ictum spina subijt, inflammatio ad plures partes extensa, non solum musculis, sed vesicę quoq; noxam intulit, atq; illi ob vesicæ ipsius affectum vrina supprimitur. Sunt, quibus non solum vrina, sed alui quoque excrementa, penitus retinentur, affectis scilicet intestinis: nam, vt musculi affecti actiones à consilio, & voluntate pendentes, ita & vesica, & intestina naturales actiones lædunt, eò q;, dum ipsa contrahuntur, excernuntur ea, quę continent.

Quid Naturalia instrumenta ab Animalibus differant: ac de læsionibus vtrorunq; discernendis. CAP. 7.

A.t.1. de med. cor. ca. 10. fol. 560.g

ATq; in hac re plurimum differunt naturalia ab animalibus instrumentis: siquidem naturalibus cognatam actionis vim esse, animalibus vero instrumentis à principio (veluti lumen à Sole) ipsam defluere iam ostensum est. Ergo, vt magneti "lapidi vis inest, qua ferrum attrahere potest, ita naturalia quoque instrumenta omnia facultatem habent, qua actionem suam perficiunt. Proinde, si permanẽs esset ipsorũ essentia, neq; arterijs, neq; venis indigerent: verum, quia nutrimento egent, seruare q; oportet innati caloris symmetriam, hanc ob causam, & venis indigent, & arterijs: sic etiã musculi, vt essentiam suam seruare possint, non secus, q̃ naturalia instrumenta, B & venis, & arterijs indigent: at, quia cognatum sensus, & motus principium nõ habent, idcirco neruis semper indiget, qui illis ea suppeditent, quemadmodum Sol omnibus rebus, quas illuminat, splendorem affert. Quamobrem solis partibus, quæ & sentiendi, & mouẽdi vim habent, accidit, vt ipsis interdũ haudquaq̃ affectis nihilo minus eorũ actio pereat: id quod naturalibus instrumentis accidere non solet, quoties enim horum actio lęditur, semper primario affectu laborant: verum animalibus instrumentis omnibus naturalis quędam dispensatio inest, quippe, & arteriarum, & venarum adminiculo indigent ad essentiam ipsorum seruandam. Ideo accuratissime intueri, ac discernere oportet, quæ accidentia eis ea ratiõe, qua aut naturalia, aut animata sunt, soleat euenire: veluti alterari (vt ita dicam) à vicinis, ipsis, vt naturalibus: alterationem vero sentire, vt animatis, euenit. Sic oculis quoq; sæpenumero contingit: nam vapores à ventriculo elati ipsos omnino alterant: verum tam exigua alteratio non ab omnibus sentitur, nisi exactam habeant sensificam facultatem: voco autem exactam, quæ minimas quasq; res cernere potest.

GALENI DE AFFECTORVM LOCORVM NOTITIA

LIBER SECVNDVS.

ARGVMENTVM LIBRI

Dolorum exemplo docet exercitationem propositæ methodi: ac in Archigenem inuehitur, qui in doloribus dignoscendis aberrauit.

Tres modi, quibus vniuersa continetur affectorum locorum notitia. CAP. 1.

Copus est, hortante semper Erasistrato, exercere mentem cum in alijs artis operibus, tũ vero in ea, quam nunc proposuimus, affectorum locorũ notitia. Circa quã tres sunt exercitationis modi: vnus circa singulas corporis partes, quas locos nominãt: alter circa causas, & dispositiões: tertius est circa accidẽtiũ differẽtias: igitur à locis sumptus modus huiusmodi est: Affecto cerebro, huiusmodi separatim eueniunt accidẽtia: ventriculo affecto, hęc sunt propria: colo affecto, hęc: atq; in reliquis similiter. A dispositiõibus, & causis, D talis est: Inflãmationis seorsum, huiusmodi sunt accidẽtia: scirrhi, huiusmodi: refrigerationis, hæc: plenitudinis, hęc: διαφθορᾶς, id est corruptionis ciborum, hęc. Ab accidentibus, vt hoc doloris genus hasce dispositiones significat, aut hosce locos: tussis vero hæc: ita & vomitus, sanguinis profluuiũ, fluor alui, cõuulsio, rigor, {quæ est cõcussio totius corporis} horror, delirium: quum. n. hęc omnia inter se hoc pacto distinguũtur, facile intelligetur, quid vel bene, vel male dictũ fuerit. Quòd vero sic sese res habeat, planè disces, si singula consideraueris.

Perperam dixisse Archigenem stupidum dolorem ad neruos tantum pertinere: ac quid proprie sit stupor. CAP 2.

A.li 1. f. 2. d. 3. c. 20. fol. 42. a

EXempli causa, ne te longius suspensum teneam, Quum in hoc genere, multus sit Archigenes, qui ex dolorum differentijs locos affectos significari existimauit, exacte super his considerandum est. Nam "stupidum quidem dolorem in neruis fieri dicit, sed planè peccat: quippe cum stupor à frigida dispositione oriatur non in neruis duntaxat, sed & in venis, arterijs, carnibus, membranis, tunicis, & cute. Igitur, si ob id, quòd hæc omnia per neruos sensum habent, ad neruos dispositionem refert, cur non reliquas omnes dolorum differentias proprie ad neruos pertinere dicit? quippe dolor, tristis sensus est: sicuti "voluptas, blandus est sensus. Ergo non solũ stupidus dolor in neruis est, verum etiam reliquorum dolorũ omnium, quos ipse quoq; Archigenes

A ibidem. ca. 22. fol. 42. c

genes descripsit, vnusquisq;. Quod, si rem accuratius inspexeris, haudquaq̃ doloris species dicendus est stupidus dolor, veluti, neq; vlceris species vlcus inflãmatũ: sed duarũ potius rerum, in his quidem vlceris, & inflammationis, in illis vero doloris, & stuporis, concursus est. Etenim "stupor refrigeratio insignis est, idcirco corporibus ita dispositis, & sensus, & motus difficultatẽ inducit: quemadmodum completa refrigeratio, & sensum, & motum omnino tollit. Sed, q̃ stupor dispositionis sit nomen, non sensus, aut doloris, sic dicente Hippocrate declaratur: ‖ Stupor enim mediocris dolorem soluere potest. nam stupor ob refrigerationem fit, vt planè videre est in his, qui in hyeme per frigora proficiscuntur, atq; in "refrigerantibus quoq; medicamentis: nam, si extrinsecus immodice adhibeatur, particula ipsa stupida euadit: quę deinde sensum quoq; oĩno amittit, si vehementissime refrigeretur, idq; non solũ à medicamento, sed etiam à circunfuso nobis aere. Equidem noui quosdam adeo refrigeratis pedibus, vt primum quidem sensus periret, sequentibus vero deinde diebus emortui pedes putrescerent. Ergo, vt perfecta refrigeratio & sensum penitus aufert, & motum, sic moderatior & sensus, & motus difficultatem inducit: nominatur q; (vt dixi) huiusmodi refrigeratio, stupor. Itaque stupidum dolorem dispositio efficit frigida simul, & dolorifica, indicante nomine non doloris (vt dixi) differentiam, sed dolorem simul, & frigidam dispositionem, aut ab ipsa particulę inductam & sensus, & motus difficultatem. Constat autem, q̃ constrictas vehementer particulas, atque eos quoq;, qui "torpedinem animal, dum adhuc viuit, tetigerint, stupor infestare solet. Et, quibus membrum aliquod stupidum fuerit, ij, quicquid tetigerint, obscuro, & hebeti sensu percipiunt, neq; moueri possunt: si vero moueri cogantur, dolent: at citra hoc, q̃ moueri tentent, affectum ipsum stuporis haud obscure sentiunt, sed tum nequaq̃ dolent. Proinde male Archigenes enunciauit stupidum dolorem ad neruos proprie pertinere: stupor enim dispositionis, non loci affecti, indicium est: atqui paulo post rursus Archigenes proprie ipsum ad musculos pertinere ait. Habet autem dictio vtraq; ad hunc modũ, prior quidem: Nerui autem contorti, distenduntur, & indurantur, atq; hi stupidos inducunt dolores, atq; dure intendentes: Deinde paulo post in hũc sermonẽ prorũpit: Musculi carnis, neruorũq; mixtura, tanq̃ propria substantia, constituti, arteriarum quoq; in doloribus mistionem præ se ferunt, stringentes (vt ita dixeris), atq; distẽti, ac stupide pulsantes cũ capaci latitudine. In horũ sermonũ priore neruos ait stupidos inferre dolores: in altero vero, musculos stupide pulsare, stupidũ non ad affectus, sed ad partes referens. Sed, vt dicebam, stupor non particulæ cuiuspiam proprius affectus est, sed dispositio: quę quidẽ in omnibus corporibus fieri potest: sed non in omnibus sensibiliter apparet: quippe in his duntaxat apparet, quæ suos affectus sentire, & pro voluntatis imperio moueri, nata sunt. Sed & his, quę manifeste in musculis apparent, sermo ipsius repugnat: quinetiam indistincte prolatus est: ac fortasse non intelligit nusquam in corpore carnem ipsam per se inueniri. Nam musculorum id, quod neruosum est, in plurimis vel capitibus, vel extremis partibus neruosum est, vbi etiam tendones inueniuntur: id vero totum, quod in medio continetur, omnes homines carnem nominant, nemine intelligente, quum exquisite dissecatur, non esse solam carnẽ, sed cum tenuissimis quibusdam veluti fibris, in quas neruosum genus resolutum est. Voco autem neruosum genus, in vnicam appellationem cogens tum vincula tum tonos: quippe ex his per carnem dispersis, musculorum ostendimus essentiam consistere: quę, vt permanere posset, venis indigebat, & arterijs.

E (margin) · F (margin) · G (margin)

5a. Aph. 25. Extra. ord. 39. g — A. 3. t. 2. c. 13. fol. 18. h — A. ibidem. fol. 219. a — A. ibidem.

In quibus partibus Pulsatorius dolor, ac quibus ex causis poßit excitari. CAP. 3.

CÆterum citra dolorem pulsare, ad solas arterias pertinet, animali etiamdũ bene valente: vbi vero ingens oborta est inflammatio, vel erysipelas, vel abscessus, arteriarum pulsum cũ dolore sentimus, quum antea per bonam valetudinem, neq; cum dolore, neq; sine dolore ipsum sentiremus. Etenim res ad hunc modum se habet. Duabus pręcipue occasionibus vehemens dolor inflammatis partibus infertur, aut quũ mouentur, aut quum à re quapiam cõprimũtur. "Inflamato igitur toto musculo duplici modo, dum attolluntur arteriæ, dolorem sentimus: nam & mouentur, & ab adiacente carne comprimũtur, & ipsam cõprimunt. Atq; hac ratione partes inflammatæ pulsant, quem veterrimi quiq; solum vocant pulsum: posteriores vero omnem arteriarum motum, quem sensus percipere posset, similiter nominauerunt. Sed non protinus stupide pulsare, inseparabiliter, aut omnino proprie ad musculos affectos pertinet, quum ne pulsare quidem ꝓprium eorũ oĩno sit, si qdẽ pulsus (vt prius dictũ est) dolorẽ quendã insinuat. Nam in scirrhis, et œdematis, ꝓprie appellatis, atq; in intẽperiebus, quæ sine tumore consistunt, motus arteriarum dolorẽ haudquaq̃ excitat: & in inflammatorijs affectibus, non semper cũ dolore est, sed quum, maiores effecti sunt: quinetiam sine musculo arteria ipsa per se inflammatorium sustinẽs affectũ, cũ dolore pulsat: dico aũt inflãmatoriũ affectũ, vt simul cũ inflãmatione, & erysipelas & abscessus intelligatur. Huiusmodi igitur affectuũ, quũ maiores fuerint, pulsus accidẽs esse censetur. Quod, si qñ in ijs pulsus, ipsi scilicet laboranti, stupidus esse videatur (hic.n. stuporis affectum sentire potest) tum scire licet dispositionem in musculi neruis consistere, sed ita consistere, vt ad paralysin, id est resolutionem tendant: quippe stupida dispositio inter resolutionem, & integram valetudinem media est. At pulsus cum dolore factus sequitur inflammatorios affectus notatu dignos, id'que semper in ipsis arterijs, atque in continentibus ipsas partibus, quas, & ob angustiam

H (margin) — A. l. 1. f. 2. d. 3. c. 20. fol. 42. a

A stiam premunt, &,quum attolluntur,modo pars affecta sentire nata sit,ve uti percutiunt. Ergo neq; in peripneumonia neq; in pleuritide dolor pulsatorius euenire potest, idq; ob partium naturam: nanq; pulmo sensum non habet: pleuritis vero membranę costas succingentis, morbus est, quę,vbi costis quidem vicina est,necessario cōprimitur: at media ipsius tota pars cōprimi non potest, sed inflāmationis dūtaxat ratione dolet: atq; in hoc spacio arteriæ sunt, quæ per intercostalia vocata spacia,& per crassas laxasq; laterum partes extenduntur,ac in profundo magis delitescūt,

A.l.3.f.10.t.4. c.2.fo.168.f vt succingentem costas tunicam haud quaq; attingāt. Harum″igitur arteriarum motus in pleuritide ab ægrotante,sensu non percipitur, tantum abest,vt ei dolorem inferat. Nam inflāmatis interdum intercostalibus musculis,arteriarum eleuationem dolorem inferre necesse est: proinde laborans, ipsum facile percipiet: atq; pro inflammationis magnitudine,sentiet in parte inflammata pulsationē. Ob hanc quoq; causam,vbi vehementissima fuerit pulsatio, suppuratur inflāmata particula,consequēte suppuratione ingentes dūtaxat inflāmationes. Constat igit ex ijs,quæ iā diximus, ꝙ pulsatorius siue pulsatiuus à medicis vocatus dolor, per inflāmatorios affectus fiat,atque in corporibus sensibilibus: idq; vel per se,vel ꝓprie, vel primario affectu in arterijs, nominet enim quilibet,vt voluerit: in reliquis vero partibus sensibilibus omnibus,eò,ꝙ à vicinorum contactu pre-

A.l.1.f.1.d.5. c.1.fo.9.c B mantur.″Quare neq; in hepate,neq; in renibus,vnq; huiusmodi pulsatio apparet,qm nec in illis nerui per tota viscera disperguntur, sicuti nec in pulmone.

De causis Doloris,in quo grauitas,ac partium extensio sentitur. CAP. 4.

A.l.1.f.2.d.3. c.21.fol.42.2. Et l.3.f.18.t.2. c.2 fo.357.g Q Vocirca″grauitas in ipsis sentitur, quum tumoris præter naturam genus aliquod ea infestauerit: nam in horum viscerum quolibet, circumambiens membrana, per quam neruus dispergitur, sensu potitur: quia vero à tumore, qui est in viscere, ipsa extenditur, doloris speciem appellatione dotauit. Proinde Hippocrates primus omnium scripsit:‖In renē dolor grauis. Post hunc vero optimorum medicorū non pauci, non acuti doloris, sed grauitatis sensum in prædictorū viscerū inflāmationibus fieri dixerunt. Quinetiam membranas, vt quibus nullę sunt arteriæ,non pulsare rationi consentaneū est: quemadmodum neq; cutem,etiam si vehemens adsit inflāmatio: atq; eadem ratione neq; adenes, quibus nullæ sunt arterię. Sed huiusmodi partes,quū inflammatæ sunt,vnico duntaxat doloris modo vexantur, extensionis: quippe huiusmodi doloris species à nullo sentientium corporum in inflammatorijs dispositionibus separari potest. 6.Epid.cō.1.t. 6.3ª.155.c

De Doloribus, qui ex intemperie, tensione, compressione, contusione, vulnere, crassis humoribus, flatu, lapide, & punctione oriuntur. CAP. 5.

C R Eliqui vero doloris modi quibusdam partibus insunt, quibusdam non insunt. Igitur meminisse eorum semper oportet: ac cognoscentes singulorum locorum naturam, intueri, quis vnicuique parti modus doloris peculiariter conueniat,quis vero contra. Proinde resumētes rursus ipsos dicamus. Quippe vnus doloris modus est, qui per inæqualē intemperiem in affecta parte consistit,vel nulla re ipsam extrinsecus attingente. Alius,qui ob tensionē fit,non amplius soli affectæ parti proprius, vt qui ob vicinas partes interdū eueniat. Est itē″dolor, qui à tangentibus duntaxat,in affecta particula generatur,quum videlicet vel cōpressa, vel cōtusa, vel à re quapiam superueniente vulnerata dolet. Atq; is doloris modus,qui à motu procedit(quēadmodū paulo ante de arteria dictum est)à re quadam media dolorē efficiente pendet: etenim,quæ per se mouetur pars,tenditur: & ad vicinas accedens,comprimitur interim,& contunditur,& vulneratur: si vero nulli inciderit,eam sola tēsione dolere necesse est: veluti partes omnes ab alijs motę, si nihil extrinsecus ipsas tangat,nullo præter eū,qui necessarius est,dolore afficiuntur. Cæterum alibi me frequenter dixisse memini primas doloris species duas esse,quum affatim temperies alteratur, atq; quum soluitur continuitas. Quæ cum iam dictis haudquaq; pugnant: nanq; pars distēta,aut compressa, aut cōtusa,aut vulnerata,dolet ob continuitatis solutionem. Neq; enim,″quum

A.l.1.f.1.d.3. c.20.fo.41.h (margin, at "Est itē″dolor")

A.l.1.f.2.d.3. c.20.fo.41.g D acu quispiā vulneratur,alio affectu laborat,quām si ab acri humore facta fuisset erosio,vtpote per vtrunq; affectum corrupta continuitate. Igitur non eandem doloris speciē excitant, mordax humor,ac multus: nam ille rodēdo dolorem excitat: hic vero distendēdo,flatuosi spiritus exemplo, ac veluti vrina vesicam distendit, quum non redditur. Verum in erysipelate, & inflammatione, atque in totum in affectibus inflāmatorijs, non solum,quia distentæ sunt, ob repletionem partes laborant,verum etiam,quia intemperie affectæ sunt,non exiguam ne hac quidem ad dolorem in-

A.l.1.f.3.d.5. c.4.fo.69.h ducendum vim habente: Id,quod″declarant ij, qui per vehementem hyemem profecti, manus ad ignem affatim calefacere tentant: intolerabilem nimirum sentiunt dolorem, & quidem maxime in vngium radice. Porrò memini mihi ipsi accidisse dolorem vehementissimum, vt mihi viderer in intimo ventre terebro perforari,in eo potissimum spacio,per quod à renibus ad vesicā vreteras scimus extendi. Iniecto deinde rutaceo oleo,quum id paulo post excernere tentarem,excreui simul grauissimo cum dolore humorē vitreū à Praxagora appellatum: quippe vitro fuso, tum colore,tum substātia, haud absimilis erat: atq; id alijs quoq; accidere conspexi. Quòd vero hic humor sit frigidissimus,iam à Praxagora dictum est, qui vitrei nomē ipsi imposuit: id.n.haud obscure percipitur sensu tactus tum ipsorum, qui illum excernunt,tum aliorum, si quis cōfestim ipsum tāgere voluerit. Sed dignū vtiq; admiratione est, quō frigidus excidat, neq; ab excretionis viole-

tia, quum excidit, calidus euadat. Equidem putabã lapidem in altero vreterum impactum: adeo E erat, vt mihi videbatur, doloris ipsius species perforanti similis. Atqui vacuato humore, doloreq; sedato, manifeste constabat neque lapidem fuisse causam, neque vreteras aut renes fuisse affectos, sed aliquod intestinorum & forte magis crassorum. Neq;.n. tanq̃ per tenue corpus, breui tpis spatio pertrãsibat, sed tanq̃ à profundo per crassius quoddam corpus, q̃ sit tenuium intestinorũ tunica, ferebatur. Ideoq; huiusmodi dolores, omnes ferè medici colicos nominare videntur, q̃q̃, quod ad regionẽ attinet, qua dolor sentitur, nullum indicium sumi potest, ꝙ magis colon, q̃ tenue intestinum, dolor afficiat. Huiusmodi" sanè dolores perinde, ac si terebro partes perforent, molestare solent, narrãtibus ita infirmis: alij vero veluti palo infixo fieri videtur, qui & ipsi corpus affectũ crassum esse significant. Differunt autem inter se aut multitudine, aut crassitudine, aut motu, aut potentia rei dolorem facientis, siue ea humor fuerit, siue spiritus flatuosus: quippe paucus multo, & tenuis crasso, & permanens moto, minorem dolorem excitare solet: atque, qui ad vehemẽtem refrigerandi vim haudquaquam accedit, vehementissime refrigerãte minus cruciat. Verum hoc doloris genus ad crassum intestinum referendum est, siue palum ibi infixum, siue terebro perforari locum quis putauerit. Atqui huiusmodi dolores ab eo, quo lapis impactus est, discerni non possunt, nisi quis accidentia, quæ postea consequuntur, expectauerit. Non tñ ob huiusmodi ignorantiam, quod ad doloris mitigationem attinet, vllam laborãti noxam inducimus: siquidẽ vtriusque doloris præsidia omnia communia sunt, & quidẽ calorifica in primis, siue ea extrinsecus ahhibeantur, siue inijciantur: deinde, nisi mitigatus dolor fuerit, eorum medicamentorum, quæ dolorem obtundere possunt, aliquod adhibendũ est, cuiusmodi est id, quod à Philone institutum est. F A.l.3.f.16.t.3. c.7.fo.344.c

Verum, si lapis" dolorem excitauerit, ipse interdum solus, interdum vnà cum cruore excernitur: etenim radit ea corpora, per quæ trãsit, maxime si vel asper vel acutus fuerit lapis: ac, si postea vrinas inspexeris, sabulosa quædam subsidere inuenies. Quòd, si in colo affectus constiterit, neq; lapis, neq; arena, neq; cruor, sed humor aliquis, qualis iã dictus est, subsidere videtur: atq; alia, quæ ad affectum intestinum pertinent, apparent accidentia. Protinus.n. inflatio quædam, & distentio, vel flatus complures præsertim postmodum, & tormina, & excremẽta flatibus plena videbũtur: discernes autem ipsa, si super aqua natent, bubulo" stercori similia. Quin etiam cibi tum cupiditas tũ cõcoctio deterior, tum quæ præcedit morbum, tum quæ comitatur, quęque cõsequitur, quoniã ventriculus per continuitatis communitatem simul cum ea parte, quę primario laborat, afficitur. Insuper colicos nominatos affectus magna ex parte præcedit & cruditas, & flatulentia, &" vomitus, & nausea, quæ multo tẽpore inanis permanet, & in pręcordijs mordacitas, & fastidiũ, & iactatio plurima. Igitur ex huiusmodi quidem doloribus ij, qui vehemẽtissimi sunt, haud ab re in crassis intestinis consistere putantur: qui vero mitiores sunt, ex duobus alterum necessarium est, aut ꝙ in his ipsis sint, sed à leuiori causa: aut ꝙ in tenuibus cõsistant intestinis: sed, qui mordaces sunt, à mordaci humore intestinum erodente fieri solent. Vnde dysenteriam semper huiusmodi dolores præcedunt, eam inquam, quæ cum intestinorum vlceratione fit: quam vel solam tum recentiores medici, tum antiquorum non pauci, dysenteriam nominant. Ex his non nulli non solum hãc, sed aliam quoq;, quæ cruenta, ob excretorum speciẽ nominatur, dysenteriam appellant: nam interdum syncerus multusq; sanguis, interdum veluti limus & fæx ipsius, non paruæ quantitatis excernitur. Verum hæc affecti iocinoris accidens esse censetur: ea vero, per quam syncerus multusq; sanguis excernitur, vniuersum corpus plerunque euacuat, haud secus, quàm hęmorrhoides, aut muliebris purgatio. Verum de his posthac rursus nobis agere licebit: nunc ad dolorum species redire oportet, eas enim in hoc libro persequi potissimum proposuimus. Igitur iterum incipiamus ab eo dolore, quem punctorium vocant, qui circa membranas potissimum consistit, ipsius affectus veluti radice eo loca fixa, vbi membrana pũgitur: dolore vero circa locum punctum, ad magnum spatium circulatim se fundente. Atque hoc modo in laterali morbo dolorem punctorium esse, & in inflammatione pulsatiuum, apud omnes ferè medicos in confesso est. A.ibidẽ.c.10. fo.344.g A.ibidẽ.h A.l.3.f.16.t.3. c.7.fo.344.d G

Aduersus Archigenem, qui Saporum nomina doloribus accommodauit. *CAP.* 6. H

NOn tamen hæmodiæ.i. dentium stupori, simile quid dolor membranosorum corporum habet, vt Archigenes scripsit: haud enim ignoramus ori dũtaxat, neq; toti tamẽ ori, accidere: sed dentes" gingiuasq; infestare solet affectus quidam, quẽ hæmodiam vocamus. Hanc vero oratione quidẽ enarrare impossibile est: sed, cum quispiam & austeros" & acidos cibos ingesserit ita, vt affectus aliquis sequatur in dentibus & gingiuis, eũ in oĩbus eundem esse credimus: siquidem videmus nos magna ex parte similes esse in affectibus habẽdis, ita, vt ab ijsdem causis eadem sustineamus. Talem quidem dolorem in ore dũtaxat fieri scimus. Alia vero quadã dolorũ genera ab Archigene perscripta, neq;, dum fiunt, cognosci: neq;, dum proferuntur, intelligi possunt: veluti holcimos id est tractorius, austerus, dulcis, leuiter acutus, salsus, viscosus, ferus, stringens. Atq; huiusmodi nomina in libro de Pulsibus scripta posteritati reliquit: quæ auditores nihilo doctiores reddere possunt eò, ꝙ doctrina quæque {sciẽtifica} propria desiderat noĩa. Si.n. de saporibus, aut oĩno de proprijs, quę lingua iudicant, sensilibus disseramus, dicemus vtiq; austerum, & acerbũ, & stringẽtem, & mordacẽ, & salsum, & dulcẽ, & amarũ: si vero de ijs, quæ tactu iudicãtur, humidum A.l.3.f.7.c.1. fo.247.g A.ibidem.c.23. fo.251.b

corpus

A corpus & aridum, & calidum & frigidum, & asperum & læue, & molle & durum, & acutum &
obtusum: haud secus de ijs, quæ visu discernuntur, rubrum, flauum, nigrum, album, fuscum, aut
aliud quidpiam huiusmodi. Quòd, si appellationes ipsorum permutaueris, quid dicas, auditorum
intelliget nemo, veluti de adstringẽte aut austero dolore: quippe fieri non potest, vt, quid sit dul-
cis dolor, intelligatur: nam dolor semper molestare laborantem solet, atqui dulcia quæque iucun
da sunt. Igitur quàm verissimum est Archigenem circa medicę artis opera fuisse studiosum: quo
pacto vero in hmõi nomina inciderit, quum sæpenumero inuestigauerim, inuenire non potui.

Censura loci Archigenis, vbi multis dolorum generibus propositis, docere instituit, quæ quibus particulis sint propria. CAP. 7.

VIdeamus ergo, quid manifeste ex ipsis colligere possimus, veluti paulo ante de torpido labo
re iam fecisse videmur. Nam iustum est, vt obscura nomina in dubio derelicta, inutilia repu
tentur perinde, ac si nunquam scripta fuissent: quæ vero clara sunt, iudicentur non ratione dun-
taxat, sed multo etiam præcedente experimento. Quanq̃ huiusmodi iudiciũ perdifficile est: nam
plerunq; alijs nos credere oportet, qui suos affectus ob animi mollitiem neq; cõsequi plane, neq;
si consequantur, eos enarrare possunt, aut quia oratione, quid patiantur, declarare omnino ne-
B queunt (quippe non paruæ facultatis ea res existimatur:) aut quia affectus ipse ineffabilis est. Er-
go relinquitur, q̃ nemo singulorum dolorum spẽs conscribere potest, nisi ipsemet passus fuerit,
sitq; medicus, qui interpretandi alijs facultatem habeat, & qui prudenter, & sine mollitie compre
hendere possit suos affectus, dum laborat. Atqui nemo inuentus est, qui per totum ætatis suę de-
cursum omnes affectus sustinuerit, etiam si perquã morbosus fuerit. Proinde non possum nõ mi
rari, quum eorum proprietates ab Archigene scriptas lego, ita scilicet ipso narrante, tanq̃ omnes
passus fuisset, quanq̃ nõ admodum morbosus erat Archigenes: q̃ si etiam vnam aliquã partem,
& infirmam & morbidam habuit, non protinus omnibus laborauit, veluti nec reliquorum mor-
talium vllus. Neq;.n. inuenire est hominem eundem, qui simul & caput habeat infirmum, & tho
racem, & pulmonem, & hepar, & lienem, & ventriculum, & intestinũ ieiunum, & colon, & vesi-
cã, atq; reliquas id genus partes. Videtur itaq; Archigenes proprijs quibusdã excogitationibus
& quidem logicis potius credidisse, q̃ experiẽtiæ eorum, qui perpessi sunt, qui dolorum drĩas, vt
poterant, enarrarent. Vt igitur studiosi maiori adhuc à nobis copia dotati recedãt, proposita eius
oratione, electisq; ijs solis, quæ vera simul sunt & manifesta, eos, qui in arte exercentur, adhorta-
bor, vt ijs quidem habeant fidem, quæ vero secus habent, ea prætereãt. Igitur Archigenes, quum
C reprehendisset Asclepiadem dicentem in articulari morbo neruum affectum dolore haudqua-
quam cruciari, q̃ nihil omnino sentiat: carnem autem, quanquam non affectam, dolere tamen,
« vtpote à parte vicina compressam: postea ad verbum ita scribit: Porrò vasa solide compressa, ca-
« pitis dolores sine inflammatione obortos arcent veluti prohibita in ipsa incursione, id quod bar
« baricum vinculum tum maxime perficere potest. Sphacelodes vero hemicranias, idest altera ca-
A.l.1.f.2. d.3. c. 10.fo.42.a pitis parte dolores, præcisio" eorum, sed maxime arteriæ, circunscribit. Quæ primo affecta, pulsa-
torium, & διαίσσοντα idest turgidum dolorem inducit, ac rotũda euadit, insigniter subhorrescẽs,
« quemadmodum venæ quædam veluti varicosæ fiunt. Nerui vero contorti distenduntur, ac in-
« durantur: atque hi stupidos inferũt dolores, & dure distendentes, & profundos, & infixos, & an-
« gustiæ plenos, & minime fusos. Membranæ in latum discurrentes & inæquales dolores excitãt,
« atque ita laborant, vt & hæmodiæ simile quidpiam habeant, transmissionis videlicet asperitatẽ.
« Dolet vero sæpenumero hoc modo etiam superficies: & membranæ in media carne contentæ,
« quæ dilaniantes quoq; dolores inferunt. Dolores vero à membranis ossa circundantibus depen-
« dentes, perinde affligere comperiuntur, ac si in ossibus ipsis consisterent. A venis, graues & de-
« trahentes, & æqualiter infarcti dolores suscitantur. A carne autem & fusi & laxiores, quapropter
« D non adeo extendi videntur, sed arbitratur laborans sensum asperis quibusdã rebus impleri. Mu-
« sculi carnis neruorumq; mixtura tanq̃ propria substantia cõstituti, arteriarũ quoq; in doloribus
« mixtionẽ præ se ferunt σφριγοντες (vt ita dixeris) hoc est stringentes, & cũ capaci latitudine disten
A.ibidem. ti, & stupide pulsantes." Ex reliquis vero vlcerosus quidẽ dolor, & in vlceribus graciliter acutus,
A.ibidem.h & non minime dulcior, & qui pruriginẽ inducere potest, ad superficiem pertinere videtur." Pun
« ctorius autem profundas partes infestat: ἐνερείδων aũt.i. infixus, cum sinus accesserit. Stimulans
« aũt, partim eorum, quæ in loco sunt, aliquid affectum esse declarat: partim cõtra, vtpote qui haud-
« quaq̃ in profundo subsistit. Lacerans aũt est, qui in finibus consistit. Hic est primus Archigenis
sermo ex libro primo de locis affectis, quo docere conatur, q̃uo ex dolorum differẽtijs partes affe-
ctæ possint inueniri. Igitur rursus ab initio ipsum examinemus, non obiter & trãscursim. Spha
celodes (inquit) hemicranias, vasorum dissectio circũscribit. Igitur, quos dolores nominet spha-
celodes, inuentu difficile est: non enim inter omnes cõuenit, quid hæc vox /sphacelos/ significet.
Sunt enim, qui dicunt ipsam vehementem dolorẽ declarare: alij tantum inflammationis exces-
sum, vt partem ad corruptionis periculum inducat, quæ dispositio à non nullis gangræna appel-
latur: alij partis affectæ corruptionem ipsam, sphacelon dici volunt: alij conuulsionem: alij non
simpliciter conuulsionem, sed neruosorum corporum, quæ inflammatione laborant: non nulli

non eam, quæ fit, conuulsionem, sed, quę ex inflammationis magnitudine expectatur: alij simpli- E citer fortem tentionem: alij putredinem. Ergo vocabulum sphacelodes, in iam proposita Archigenis oratione scriptum, ad tantam peruenit obscuritatem, vt nihil per ipsum explicari posse videatur, ipso nusquam medicorum nominum enarrationem conscribente. Per verbum autem /circũscribit/ fortasse intelliget quispiam dictũ esse ab eo, veluti celeriter vel ex toto sanat: ac subijciamus, vt ita dicatur: nam quid facere poterit is, qui intelligere cupit ea, quæ ne is quidem, qui scripsit, intelligi voluit? Deinde pulsatorium & turgidum dolorem arterias inferre dicit, cũ ipsę videlicet per sphacelodes heterocranias.i.altera capitis parte dolores, primogenia affectione laborant. Itaq;, qualis sit pulsatorius dolor, superius enarrauimus, quamuis ante nostrã enarrationẽ oĩbus medicis notus sit: siquidem ingentium inflãmationũ accidens ipsum esse perhibẽt. Turgidus autem dolor est, qui à parte primario affecta veluti à radice incipiens, celeriter in partes adiacentes transfertur: id vero non solum in heterocrania vehemẽtissima (vt Archigeni placuit) sed in cephalæa quoq; vocata, euenire solet: etenim in hac non nunq; arteriæ primario affectæ huiusmodi, qualem dixit Archigenes, dolore vexantur ita, vt fateantur non nulli, vasorum ipsorum se dolorem sentire: quod interpretari tentans, arteriam subhorrentem, fieri rotundam dixit. Igitur inquirendum est, vtrum, veluti per sphacelodes heterocranias arterias ita affici dicit, ad eundem F modum de venis eum sensisse existimandum sit, q per hunc solum morbum veluti varicosæ fiãt: an commune sit accidens venarum vel quomodolibet affectarum, vel duntaxat inflammatarum. Ex eo enim, q sermoni de arterijs iungit sermonem de venis, par est, vt conijciamus de eodẽ affectu ipsum fuisse loquutum: ex eo autem, q mox in vniuersum de neruis atq; de alijs huiusmodi partibus scribit, non adaptans vni morbo sermonem de ipsis habitum, eadem ratione putandum est itidem de venis quoq; fuisse dictum. Itaque in hac ambiguitate satius fuerit, vt existimemus in eo sermone, quem de hemicrania conscripsit, simul cum arterijs ipsarum venarum quoq; mentionem fecisse: simpliciter vero reliquorum instrumentorum sine vllo distincto affectu neq; in neruis, neq; in ijs partibus, quæ illos deinceps consequuntur: in quibus dixit venas, graues ac detrahentes atque æqualiter infarctos dolores inferre. Verum hæc non nihil ambiguitatis continent.

Quod vero deinceps sequitur, vbi dicit /nerui vero distenduntur & contorti indurãtur/ recedit quidẽ manifeste ab heterocranica dispositione: definit autem id in vniuersum ad neruos quomodolibet affectos pertinere: quod planè mendacium est, neq; enim quilibet neruorũ affectus, ipsorum essentiam indurat atque intorquet. Sunt enim non nulli, per quos laxiores euadunt nerui: †quemadmodum per alios quosdam, aridiores: quinetiam sępenumero nullam sensu perceptibi- G lem habent differentiam, ita, vt exquisite sani videantur, nihilominus neque sensum neque motum præstant subiectis corporibus. Itaq; in solis fortasse inflammationibus, aut inflãmatorijs morbis, aut pręter naturam tumoribus, dixit neruos & indurari & contorqueri, quandoquidem in ijs quidem manifeste apparet neruos intendi: nam & laborantibus ipsis, & nobis aspicientibus, intenti nerui apparent: quapropter, nisi curentur, & conuulsiones & tetani ad ipsos sequuntur. Atque omnium, quæ in tumorem attolluntur, commune accidens esse videtur, vt intendãtur: A.l.1.f.2.d.1.c 5.fo.29.d nam & arterias & venas inflammatione affectas manifeste intendi vidimus: venas quidem, vbi per summa membra, orta inflammatione, bubon exurgit: plerunq; enim totum vas intentum videtur, ac rubere magis & calere, atq; maiori dolore, si tangatur, affectum: vt sit manifestum totum inflammari, incipiẽdo ab ea parte, quæ primario affecta est, vsq; ad alas & inguina. Proinde recte dixerunt omnes ferè medici, Inflammatis partibus accidit, vt rubescant, tendantur, renitantur, intumescant & doleant: pulsus vero non omnibus, vt diximus, sed ijs duntaxat accidit, in quibus arteriæ notatu dignæ sunt: & pars sensu prædita est: & notabilis magnitudinis inflammatio: tunc enim pulsatorium dolorem sentiunt laborantes, vel nullo existente sensibili vase in affecto corpore. Sed interrogabis me fortasse, quæ sint singulorum instrumentorum propria accidentia. H Id vero iam antea, neq; semel duntaxat, explicatum est, q videlicet propria actionis noxa, qualicunq; sit specie, cuiuslibet partis proprium est accidens: neq;.n.aliud eis ex necessitate accidens, neq; etiam noxarum dĩæ existunt: sed differentiæ quidem variant pro affectus tum specie, tum magnitudine: accidentis vero ad vitiatam actionem pertinentis siue genus, siue species, aut vtcũque nominare volueris, semper permanet. Cæterum satius fuisset Archigenem, totum via & ratione complectendo, abundantius hæc persequi, præsertim cum ab alijs negligentius essent tradita: quorum nõ pauca in plurimis alijs libris conscripsimus, quemadmodum & posthac deinceps dicentur: sed breuiori quidem compendio ea, quæ exacte alibi fuerunt exarata: longiori vero disputatione hîc tractabunt ea, quæ alibi breuiori stylo percurrimus. Nũc vero reliquas dolorum dĩas, quarum in præscripto sermone Archigenes mẽtionem fecit, persequamur. Quod.n.peccauerit, dicẽs torpidos dolores neruis euenire, quodq; stupor non vnius cuiuspiam partis proprius sit affectus, sed causæ potius ac dispositionis rõnem habeat, iam antea dictum est: Quod vero dolores dure distendentes in ipsis fieri dicit, recte dictũ est: quanq; melius erat, si simpliciter dixisset distendentes, nõ addẽdo, dure: nam neruorũ dolores vtrinq; vehementer distẽdere possunt, quia ad vtraq; extrema tenduntur, tum id à quo incipiunt, tum illud in quod finiuntur, non secus, quàm chordæ

†Græce ὥσπερ ἀτροφία σαφῶς .i. vt atrophia manifeste. interpres ĩsecutus est veterẽ tralationem.

A chordæ in cithara, quæ sæpenumero, vbi nimis intenduntur, dirumpi solent: & propterea cithari-stæ, quum instrumenta sua post vsum reponere voluerint, chordas relaxant. Et sane, ꝙ eæ à contrarijs tum causis tum dispositionibus intendantur, planè constat, siue humidus fuerit ambiens aer, vt rigare ipsas & implere possit, siue vehementer aridus: ab vtraq; enim ambientis aeris temperie ad vltimam tensionem perueniunt: vnde non mirum, si rumpantur. Proinde rectè dixit Hippocrates‖ neruorum conuulsiones & à plenitudine & ab inanitione euenire, vtpote quæ sint immodicæ neruorum tensiones. Sed, quòd profundos dixit esse eorum dolores, id ab accidentibus, quæ plurimis neruis eueniunt, sumptum est. Etenim,″ quum venę quidem semper priores in superficie sint, deinde post eas arteriæ, quibus postea nerui subduntur, idcirco laborantes eorum tensionem in imo sentiunt: Quanquam multi tendones (qui ob id, quòd neruosa sunt corpora, à non nullis planè nerui nominantur) non profundos, sed in superficie, dolores habent, siquando ipsos quoq; sic intendi cōtigerit: vt sunt illi, qui digitos extendunt: sunt autem, & qui illos incuruant, in superficie quidem, sed non similiter, vt extendentes. Porrò Archigenes neruorum dolores infixos esse dicit, quum huiusmodi doloris species, vt antea diximus, ad colon magis pertineat: atq; accidit etiã auri cum quadam pulsatione, atq; dentibus molaribus, quinetiã quandoq;

B oculis: minimè vero neruis infixus dolor euenire potest, etenim magna ex parte vtroq; extenduntur, & ad supernas & ad infernas animantis partes. Quod vero deinceps ab Archigene dictum est, neruos angustiæ plenos habere dolores, ineptè quidem dictum est: nam nihil amplius declarat, q̃ quũ deinceps dicit, & minime fusos. Re vera enim, minimè fusos, hoc est, in latitudine porrectos, dolores nerui non habent, sed magis quodammodo circunscriptos, vtpotè perueniente ipsorum tensione & ad supernas & ad infernas partes, magis verò sursum vsq; ad caput: ac tum primum ipsos vniuersi corporis & conuulsiones & distentiones comitantur, nulla nerui tentione huiusmodi accidentium aliquod inducere potente antea, quàm caput ipsum attingat. Post hæc consequenter scripsit Archigenes de membranis: &, quòd quidem in latum discurrant ipsis dolores, quum afficiuntur, verũ dicit: quod verò aliquid hæmodiæ simile habeant, non verũ dicit, vt antea dictum est. Neque″ etiam in totum verum est, quòd membranarum dolores sint inæquales: siquidem contrarium magis veritati consonat: quippe ex propria earum ratione videntur æquales inducere dolores eò, quòd vniuersum ipsarum corpus æquale est. Nam, quòd ob communicationem cum vicinis, inæqualitatem quandam afferunt, id interdum per accidens euenire solet. Quum enim ad affectã ipsarum partem, ducuntur & tenduntur circumiacentes, inæqua-

C lem fieri dolorē necesse est: vbi enim intenta particula acutiori sensu est, ibi dolore vehementiore cruciantur: vbi vero sensum habet hebetiorem, ibi minus dolent. Atque ex eo quoque, ꝙ, quæ tenditur membrana, os ipsum vel attingit, vel non attingit, non abre dolorum differentia deprehenditur. Atque hac ratione nō nulli pleuriticorum, iugulum dolent, porrecta in hũc locũ membrana costas succingente: aliquando tamen non ad iugulum, sed ad præcordia, dolor transit, percepto ipsius sensu in septo transuerso (vtpote quod necessario mouetur, quum pleuritici respirant) magis, q̃ in cæteris thoracis partibus. Quum enim veluti radix doloris in latere consistit, tũ laborantes musculis, qui illic sunt, respirare pigritant: quare tum soli septo transuerso natura respirationis officium committit, quemadmodum in bene valentibus, qui libera vtuntur respiratione, contingere solet. Igitur, quum in partibus laterum infernis oritur inflammatio, septum transuersum intentum, magis dolet: quum vero in partibus supernis, tum iugulum potius dolor infestat: cæterum septum transuersum, quia mouetur: iugulum autem, quia durum est, dolorem efficit. Vbi vero ingens in hepate oritur inflãmatio, aut vbi ipsum induratum est, dolor, qui tum iugulũ in dextra parte infestat, concauæ venæ magis, q̃ membranarum, tentionem sequitur. Quum aũt dixit, hoc modo sæpenumero superficiem quoque dolere, quod est habere ea, quæ sunt propria

D membranarũ affectarum, plane declarat, vnde motus Archigenes dixerit ipsas dolores habere hęmodiæ non dissimiles. Quia enim simul cum hæmodiæ proprietate, stuporis etiam sensus percipitur perinde, acsi ab eadem causa vterq; affectus fiat: membrana autem, quæ in superficie cuti substrata est, sæpenumero stupido dolore afficit, vtpote qui ab externis causis & quidem frigidis celerius noxã subit, idcirco deceptus Archigenes dispositionis communitate, cęteras membranas hæmodiæ simile quidpiam pati dixit, ac sæpenumero superficiem quoq;, non secundum affectæ particulæ essentiam facto dolore, sed ob membranarum ipsarũ essentiã, quæ exanguis est & frigida, quapropter facile à frigidis affectibus infestantur. Quia vero affectum ipsum, huiusmodi dolores comitantur, idcirco sæpenumero dixit fieri huiusmodi dolores, non veluti per affectæ particulæ essentiam, sic enim inseparabiles essent, sed per accidens superuenientes. Substrata igit̃ cuti membrana, quæ cum ipsa simul excoriatur, dolores facit tensiuos & torpidos: membranæ verò, quæ in media sunt carne, veluti dilaniãtes dolores excitant, sunt.n. plurimæ, & inæquabiliter insitæ, atq; eã circũdãtes: quumq; aliqñ ex contrarijs † secundum naturam ‡ tendi carnē contigerit, hmõi dolores euenire necesse est. Sanè à multis exercitationibus aut tensiui,″ aut vlcerosi proueniunt dolores, q totos musculos occupare consueuerunt, inter quorũ partes, carnes quoq; numerantur: verũ de hmõi doloribus satis in salubribus præceptis iã dictũ est. Sed, ꝙ membranarũ, quę

[Left margin notes:]
A.l.1.f.1.d.5. c.5.fo.24.c
A.l.1.f.2.d.3. c.10.fo.41.h
plur
A.l.1.f.2.d 3. sum.2.c.10.fo.42.b

[Right margin notes:]
6a.Aph.39. Ex.ord.50.f
† ἐγκαταφύσεων est in antiquo codice.i. implantationibus. & ita omnino legendum est. ita etiã legit vetus iterpres.

ossibus adiacent, dolores & profundi sunt id est in intimo corpore sensum excitantes, & ossium E
ipsorum veluti dolentium inducunt imaginem, haudquaquam mirandū est. Nam ij à quàm plu-
rimis ostocopi id est ossium labores nominantur, & magna ex parte ab exercitationibus eueni-
re solent, quãuis interdū vel à frigore, vel plenitudine, fieri possint. Insuper venas dixit graues
& detrahentes & æquabiliter infixos inferre dolores: verum ab initio, vbi hemicranię mētionē
fecit, venas varicosas fieri ait. Ergo in hoc solo morbo fortasse accipere oportet, ipsum hoc dice-
re. Atqui scire licet proprium arteriæ venæq; dolorem, extensi secundum longitudinem corpo-
ris, veluti chordæ cuiusdam, speciem referre, nulla vtiq; profunditate simul apparēte. Æquabili-
ter aūt infigi venarum dolores, admodum obscurum est: quippe infigi ad nihil, quod ipsis accide
re solet, referri potest. Deinde de carnibus dicit, ꝙ & fusos & laxiores inducãt dolores. Atqui in
totum nullus dolor laxus est, nisi eos fortasse, qui minus intenduntur, laxiores vocitet, qm̃ & va-
sorum & membranarū dolores magis intendi videantur. Id enim confitetur eos non adeo exten-
tos conspici ob hoc, ꝙ carneæ musculorum partes breuibus lineamentis contineantur. Sed id, qđ
deinceps scribit, videri tactum veluti asperitatibus quibusdam plenū, an proprie ad dolores, qui
in carnibus consistunt, pertineat, inquirendum est. Nam, quòd interdum aliquid huiusmodi per
ipsarum dolores eueniat, à veritate haudquaquã abhorret: at, quia non semper euenit, ad vnam F
potius quandam dispositionem magna ex parte in ipsis factam, non ad earum substantiam, pro-
prie referendum videtur: neq; simpliciter intelligendum est eã dispositionem esse affectum in-
flãmatorium, sed qui ēt cum humore aliquo fit exasperare suapte natura potēte. Porrò deinceps
de musculis scribens Archigenes, eos carnis neruorumq; mixtam proprietatem referre dicit, tan-
quam peculiari ipsorum essentia ex his consistente. Addit vero arterias, quoniam in ipsis inue-
niuntur: atqui hoc pacto venas quoque dicere debuit, atq; membranas. Vocabulum autem/ad-
stringētes/patrio sermone de ijs dicitur, qui cum bono corporis habitu pleni sunt: atque idcirco
de iunioribus duntaxat dici consueuit, de senibus vero minime, ꝙ non possit ipsorum corpus, bo
ni habitus plenitudinem suscipere: at vero, in quam rem hoc vocabulum Archigenes referre ve-
lit, inuenire non est facile, maxime quia confundere & corrumpere solet patriorum nominum si-
gnificata. Quòd, si/adstringētes/de ijs dici intellexeris partibus, quæ à plenitudine intenduntur,
nō proprie ad musculos, sed communiter ad omnia repleta corpora pertinebit. Quum veros eos
capaci cum latitudine extendi dixit, puto ipsum hanc à neruorum plenitudine voluisse seiunge-
re. Torpide autem pulsare, haudquaq; fuisse recte dictum, iam antea declaratum est. Reliquo-
rum vero dolorum, vlcerosus, inquit, graciliter" acutus est. Est autem hæc quoq; oratio obscura, G A.l.1.f.2.d.3.c.20.fo.41.g
neque per se quicquam docere potest, haud aliter, quàm cæteræ ipsius obscurę orationes: quas ne
explanare quidem possibile est, nisi quis rem ipsam per se intelligens, eam orationi adaptare cone
tur. Quum itaq; sciueris tum medicos tum gymnastas, eos dolores vocare vlcerosos, per quos in-
ter mouendū vel tangendum lassatas partes, sensus excitat, qualis in vlceratis partibus percipi so-
let, facile intelliges per dolorē graciliter acutum, hmōi quãpiam spēm significari, qualis ab acutæ
acus punctura fieri consueuit: ergo constat ipsum neq; continuū esse, neq; æqualiter per oēs par-
tes porrectum. Hūc itaq; dulciorem esse dicit, quum dicere deberet, imbecilliorem, aut obtusiorē,
aut non vehementem, aut minus molestum, aut id genus aliud quippiam: nihil enim, quod mole
stum est, proprie dulcius appellari potest. Id aūt, quod dicit/& pruriginem inducere pōt/inarti-
culate dictū est: quippe haud obscura est inter pruriginosam sensationem dispositionemq; & vl-
cerosam dr̃ia: verum, quia crebro pruriginosa vlcerosam antecedit, atq; soluta quiescenteq; vlce-
rosa, in pruriginosam transmutatio fieri solet, inde est, ꝙ de ipsis confuse indefiniteq; Archigenes
scripsit, vt qui neq; causas vtrarūq; dispōnum exacte alicubi tractauerit. Verum nos eas in libris
salubriū pręceptorū perfecte exarauimus. Igit vlcerosus dolor non solū ad cutē, sed ad imas quo-
que partes, vt ossa, extendit: pruriginosus" aūt re vera ad solã superficiem pertinet, non tñ prima- H A.ibidem.
rio, pro ratione ipsius propria, sed per accidens, eò, ꝙ densior subiectis sibi partibus, cutis est. Ho-
rum ergo dolorum vterque, propriæ dispositionis est accidens: fiunt autem ob acres quosdã hu-
mores: atq; tantum ipsi, quantum dispositiones ipsæ, inter sese differunt. Sed, vt dixi, satis de ipsis
in libro salubrium præceptorum definitum est. Pūctorius" vero (inquit) dolor in profundo est: A.ibidem.
sed non recte, nam ad membranas, nō ad imas partes, proprie pertinet: infixus autem (vt inquit)
quum sinus accesserit. Hic sermo non omnino absurdus esse videtur: quippe sinus, concauitas
quædam est, quum partium antea coniunctarum altera distat ab altera. Quum itaque fluxione im
pletur ita, vt adiacentes partes distendantur, tum tensiuum dolorem sentiunt laborantes, nō qui-
dem secundum longitudinem latius exporrectum, sed proprijs limitibus conscriptum: at excre-
to quomodolibet è sinu humore, protinus dolor conquiescit, nisi sicubi ambientia sinum corpo-
ra adeo distendantur dilatenturq;, vt inflammatoria dispositione torqueãtur. Hæc sunt, quę pro-
prie ad sinus pertinent: quod vero ab Archigene dictum est, aliud ab his est: verum, quid intelle-
xerit, quum ita scriberet, haud facile inueniri potest. At, quod deinceps scriptum est, nō minorē
habet dubitationem. Nam stimulans (inquit) dolor nō in imo subsistit. Hic enim sermo cum eo,
quem in initio præmisit, pugnare vr̃, quo in hunc modum scripsit: Stimulans aūt, partim eorum,
quæ

A quæ in loco sunt, quidpiam affectũ esse declarat, partim cõtra: id.n. fieri põt ſm profundũ in parte ossibus maxime vicina, & in cute, atq; oĩno in medio, hmõi dolore facto ab humore mordaci, sensibiliũ partiũ aliquã erodẽte. Deinde, quod in fine eiusdẽ orõnis sic scriptũ est/lacerãs aũt est, qui in sinibus consistit/si lacerãs q̃dem idem signat, quod diuellens, mendaciũ est: nã illi, q in sinu est, id minime contingere solet. Quòd, si non hoc sed aliud quidpiã dicere voluerit, quõ id poterit iueniri? Atq; huiuscemodi sunt quæ in pscripto sermone Archigenes posteris memorię pdidit.

Examinat alium Archigenis locum, in quo Hepatis, splenis, renum, vesicæ, & vteri dolores traduntur. CAP. 8.

IGitur transeamus ad aliũ, qui & ipse ex dolorum dĩa affectas partes cognoscere docet: est aũt ipsius dictio hmõi: « Hepatis vero dolor holcimos id est tractorius, & inhærens et stupidus est, « atq; atrocius molestãs. Splenis aũt acutus nõ est, sed grauitatẽ simul & extensionẽ habet: atq; sifis « vr ei, qui ad elisionem quidẽ atq; expressionem, sed extrinsecus incũbentẽ, renitit. Renes & auste « ros dolores inducũt, & cũ permanẽte astrictione pungentes. Vesica vehementer adstringẽtibus « vtit doloribus, atq; tẽsionibus pũctorijs. Vterus aũt acutis, turgidis, pũgentibus, distendentibus, « torminatim incidẽtibus: quippe q hmõi mixtione dolere natus est: quãobrem idiomatis quoq; « B ambiguitatẽ inducit. In hoc sermone iterũ Archigenes protinus ab initio hepatis dolorẽ holcimon id est tractoriũ, esse dicit. Verũ hoc vocabulũ/holcimos/apud Græcos in vsu nõ est: pinde, quid significet, haud facile inuenire est, nã vocabulorũ significationes ex lõgo vsu deprehẽdunt. Atqui video eos, qui illo vtunt, viscidum per ipsum velle signare, quale viscũ esse vr, vt cuius vna parte tracta, põt per ipsam reliqua illi cõtinua simul attrahi: sic pasta quoq; ex frumento, holcima dicit, maxime si accuratissime subacta fuerit: sed ex hordeis aut milio pasta, holcima nõ dicetur. Atqui sub hac significatione, hepatis dolor haudquaq; holcimos euadet: pinde aliã significationem quærere oportet. Itaq; vnus ex ijs, q Archigenis sectã reliquis præponere conant, holcimon hepatis dolorẽ dici asserit, quũ hepar vel induratũ, vel inflãmatum, detrahere iugulũ videt: alius, quum diuturno morbo laborat: alius, quũ mediocri dolore afficitur. Sunt, qui tardum ipsum significare velint, vtpote qui acuto aduersetur: atq; vrgẽtem & adeo vehementem, vt nullam admittat requiẽ, hunc acutum eũ vocare solitũ: contrariũ vero, nẽpe tardum, holcimon dixisse autumant. Non nulli eũ dolorẽ holcimon vel grauẽ dicunt, qui grauitatis spẽm refert: vsu.n. receptũ putant, vt de grauitate holce id est tractus, dicat. Multa insuper alia varie explicant admirandi illi quidem enarratores, sed quæ intelligant à nemine. Constat igit hoc vocabulũ/holcimos/quod C in propositæ orõnis initio inuenit, nihil nos posse docere. At vero deinceps consideremus, qd vtiq; sit dolor inhærens: nã hunc quoq; hepatis propriũ esse dixit. Mihi quidẽ facile persuasum est turgido dolori, inhærentẽ per cõtrarietatẽ opponi, ipsum dicere voluisse: quid.n. aliud conijcere quis posset? Etenim hepatis dolor, si quispiam alius, vicina corpora ad consensum inducit: nam & ad iugulum vsque porrigitur, & spirandi difficultatem crebro affert, atq; interdum tussim quoq; ac dysenteriam, neq; raro nothas costas infestat: igitur quo nam pacto vere dicetur eodem in loco permanere? At fortasse satius fuerit putare, φ inhærẽtem dolorem dixerit, veluti infixum: atqui hepatis dolor, vt nuper ostendimus, haudquaq; huiusmodi est. Similiter antea iam declaratũ est ne torpidũ quidẽ dolorẽ, particulę cuiusq; proprium esse, sed dispositionis potius: φ si etiam partis cuiusdam sit proprius, at sanè nequaq; iecoris, sed certe neruosorũ potius corporũ. Porrò atrociter molestans cũ torpido pugnat, vtpote qui violẽtus est atq; continuus: sed nec hmõi quidẽ, hepatis dolor est, sed potius grauis: at ne grauis quidẽ peculiariter proprius hepati est, sed spleni quoq; ac renibus inflãmatis cõis. At Archigenes (haud scio, quo pacto) in liene « duntaxat istius speciei doloris mẽtionẽ fecit: nec audiuit Hippocratem dicentem: ‖Et in renẽ dolor grauis. Verum hoc peccatum exiguũ forte censebitur: at longe maximum est illud, quod cõ D mittere in multis solet, noĩa scribens cæteris sensibus peculiaria: quemadmodũ nũc de renibus quidem austeros scribit dolores, de vesica vero adstringentes: hæc enim saporum sunt noĩa, qui lingua, vt instrumento, & gustandi sensu dignoscũtur. Igitur res quædam declaratur generatim quidem per hoc vocabulum adstringẽs, sed magis particulatim per austerum & acerbũ: quippe ambo adstringunt, sed magis acerbum, qualis est omphacia vocata galla. Porrò austera sunt multa, vt mali punici genera, atq; cotonea mala, ac reliqua cõplura esui apta. Sanè acerba haudquaq; sunt iucunda, nõ solũ ea, quæ medicamentorum speciem referunt, veluti hypocysthis, & balaustium, & galla, & rhus, sed etiã illa, quæ, quũ sint hmõi, recipiuntur tamen in cibos. Quapropter non excogitari quidem potest, quid vel austerũ vel acerbum dolorem dicere voluerit Archigenes, non magis, φ aut ceruleũ, aut rubrum, aut fuscum, aut alium aliquem à coloribus nominatum. Nunc aũt, quid dixerit doctor quidam ex Archigenis familia, tempus est cõsiderare. Nam dolorũ proprietates Archigenem arrogantia motum interpretari voluisse censet: at, quia re vera ineffabiles sunt, eum in hmõi nomina absurda incidisse, non intelligentẽ vnãquãq; qualitatũ, siue gustabilem siue tangibilẽ, effari posse: vbi vero multę qualitates circa vnã essentiã apparent, ibi & proprietatem fieri contingit, idq; maxime in gustu, cum verbi gratia & amaritudinem, & dulcorem, & austeritatem, & acrimoniam in vna essentia apparere contigerit. Sic enim in gustu

6. Epid. cõ. 1. t. 6. 3ª. 155. c

proprietas quædã oritur, ineffabilis illa quidem, si vnico noïe ipsam explicare tentaueris, sed quæ dici tamen potest, si per singulas qualitates discurras, eo addito, q & magis & minus declarare haud impossibile est. Ita & herbas vniuersas & reliquam quoque materiam enarrauerunt medicorum non pauci, singulas qualitates, quæ enunciatis rebus insunt, explicantes. Ergo Archigenes, si vniuersam quidẽ essentię proprtetatẽ vnico nomine cõprehendere voluisset, indoctus oino fuisset, id quod de Archigene nequaq sentiendũ est: si aũt simplices qualitates, ipsæ quidem ineffabiles non sunt, earum vero quantitas exacta quidem mensura ineffabilis est, quanq sub latitudine quadã explicari potest. Igitur longiori sermone vti non oportet, quũ ea species ob oculos omnibus sit posita, qua vti debet is, qui quãlibet rerum sensibilium interpretari aggreditur: quippe omnium tangibilium qualitatum propria habemus noïa haud secus, q gustabilium, visibilium, & audibiliũ: atq omnibus ijs patrio more vti debemus, & neq adstringentem neq austerum noïare dolorem, vtpote quæ saporum propriæ appellationes sunt. Plurimi.n. medici ab Archigene stantes, quum dolorum differentias conscriberent, haudquaq ausi sunt à consuetudine in nominum vsu recedere, quæ ab ipsis laborantibus audire licet: Qui perinde se dolere interdum aiunt, quasi acu pungant: ac rursus perinde, ac si terebro perforent: quinetiã videri sibi aiũt contũdi sese, & diuelli, & tẽdi, & retrahi, & detrahi, & grauitatis cuiusdã sensum percipere, qua interdum subiectarum partium aliqua suspendi vr̃, interdum vero circundantibus incũbere. Igitur huiusmodi omnia consueta sunt: adstringentes vero, & austeri, & acerbi dolores in insolitorũ ac inutilium numero habentur. Hæc intelligere debuit Archigenes, quum docere nos vellet, quomodo loci affecti possint cognosci: nam oïs, qui de doloribus habetur sermo, vanus nugarumq plenus esse censetur, nisi ex ijs, quæ laborantes ipsi dicunt, eos cognouerimus. Ergo, si ab ipsis, quomodo doleant, discere oportet: nunquã vero dicũt acerbum, aut austerum, aut atrocem, aut holcimon dolorem, rursus inutilis erit huiusmodi doctrina. Præterea ex eo loco, quo dicũt Archigenem interpretari velle dolorum proprietates, hæc docendi ratio tũ impossibilis, tum inutilis esse planè videtur. Primum enim vel ipsis authoribus omnis proprietas enunciari non potest: quod cum ita sit, omnino fieri non potest, vt ad doctrinam aliquid conferat, vtpote quam ij duntaxat, qui sensibiliter ipsam percipiunt, noscere possunt. Deinde, ea nobis ignota sit, necesse est, qua nõ laborauerimus: nisi fortasse Archigenes omnes sui corporis partes habuerit affectas: quod licet concesserimus, fieri tamen non potest, vt credamus vnum hominem omnes singularum partium affectus fuisse expertum. Donemus tamẽ (si volueris) hoc quoque, quanquam impossibile est, at vteri saltem affectus nunquam scilicet percepit Archigenes: nihilominus huius proprietates conscripsit, quæ à solis mulieribus expertis dignoscuntur. Itaq admirationem (ita dij me ament) sæpenumero mihi induxit, ex qua tandem ratiocinatione tam absurdam hanc doctrinam collegerit: quam & si veram contendis, nihil tamen ex ea vtilitatis prouenire fateri cogeris, nullo infirmo suos affectus per Archigenica nomina interpretante. Nam, quod non nulli laborantium fastidire stomachum aiunt, id nobis eò, quòd aliquando ita fuimus affecti, planè notum est: sicut etiam mœstitia torqueri, quippe quosdam sic fuisse affectos satis constat: an vero austero dolore ab Archigene dicto quispiam fuerit affectus, intelligi non potest, vtpote nemine sciente, cui nam rei nomen hoc adaptauerit. Nam punctorium, & distendentem, atq eos, qui conformiter nominantur, atq ijs multo magis vehementem, & fortem, & violentum, & cõtinuum, & intermittentem, nemo est, qui non nouerit, vtpote qui per nomina à consuetudine non abhorrentia enarrantur, & quos quotidie plurimis euenire videmus: at austerum, & adstringentem, & atrocem, & holcimon, vt nemo profert, ita, si quis fortasse proferat, nemo intelliget. Cæterum oportet & affectum esse communem, & appellationem ipsum declarantem ab auditorum cõsuetudine non aberrare: veluti quum stomachum premi dicimus, id, quod nemo non dicere solet: quippe tali sæpenumero sensu afficimur, qualem extrinsecus onus aliquod incumbens inducere potest, idq in non nullis oris ventriculi dispositionibus, quod per abusionem non solum populares, sed probatissimi quoq medici, stomachon appellant. Quinetiam inter vehementer respirandum, non nunquã grauitatem in dextra præcordiorum parte sentimus: id si citra febrim eueniat, aut ob structione aut scirrhosa dispositione hepar laborare, aut abscessus generationem imminere conijciendum est: veluti, cum id inflammatione infestatur, febrim comitari necesse est. Itaque omnia huiusmodi & dici possunt, & manifesta sunt omnibus medicis Archigene prioribus, atq sine absurdis illis nominibus doceri possunt: Archigenis vero doctrina hoc habet exacte proprium, vt nõ nouarum rerum, sed nominum rem nullam declarantium enarrationi studeat. Nam tractationem de pulsibus, huiusmodi nominibus impleuit, quãuis illa (vt in commentarijs de pulsibus ostendimus) haudquaquam impropriorum nominum metaphora indigeat.

E F G H

A.l.3. f.13.t.1. c.1.fo.285.a

A.l.3. f.14.t.2. c.5.fo.313.c

Qua methodo Affectæ partes cognosci queant, ac primogenij affectus ab ijs, qui per consensum eueniunt, distingui. CAP. 9.

EQuidem voluissem Archigenem tantorum medicorum successorem, aliquid lucis doctrinæ addidisse: sed eam ita obscurauit, vt ne nos quidem, qui in artis operibus iam senuimus, dicta ipsius intelligere valeamus. Quod igitur illius erat officij, id nos præstare nitamur, atque

A in primis in vniuersum ostẽdere viam & rationem, cuius adminiculo & ipse affectos locos inuenire, & cæteris viam ostendere possis. Igitur, vt in priore libro dictum iã est, via & ratio hmõi ẽ. In primis enim quærere oportet, vtrũ singulorum locorum propria signa, quocunq; afficiant, inueniri possint, an ꝑ singulos affectus alterentur: deinde vtrum singulorum affectuum propria sint signa, an circa quamlibet partem varientur. Itaq; oportet & loci & affectus nõ immemores, deinceps signa perstringere. Veluti, si ita acciderit, vt pulmo inflammatione laboret, tanta inducetur spirandi difficultas tantaq; angustia, vt suffocari laborantes videantur, ac recti sedere conentur, quem affectum orthopnœam nominãt: quinetiam calidam sentiunt expirationẽ, idq; maxime, si erysipelatis particeps fuerit inflammatio, quocirca, vbi plurimum efflant, iuuari videntur, ac multum aerem frigidũ attrahere concupiscunt: atq; inter tussiendum sputũ expuũt, idq; modo hoc, mõ alio colore infectum, vt interdũ rubrũ, interdũ flauum, aut rufum, ac spumosum quoq;, & nigrum, & liuidum appareat: insuper grauitatis cuiusdam thoraci incumbentis sensum sepænumero percipiunt, ac dolorem ex imo ad ipsum peruenire, & ad os pectorale & ad spinam: prætereá acuta" est ipsis febris: pulsum vero habẽt, qualem in libris de pulsibus diximus. Sic, vbi mẽbrana costas succingens inflammata est, acuta febris infestat, accedente pulsus ea, quam in cõmẽtarijs de pulsibus diximus, proprietate: est autem dolor punctorius vnà cum spiritus difficul-

A.l.3.f.10.t.4. c.11.fo.270.c

B tate: ac magna ex parte sputum colore infectum mox apparet haud secus, q̃ in peripneumonia. Igitur vtrosq; affectus spirandi difficultas necessario comitat̃ eò, q̃ affecta particula spiritus sit instrumentũ: orit̃ aũt febris & ꝑ affectum ipsum & ꝑ positum, nam & pulmo & succingens costas membrana prope cor constituunt̃, inflammatio vero calidus affectus est: sic etiam tussis ipsis, vt spiritalibus, inest: sed, q̃ aliquid expuatur, id ab affectu ipso procedit, quippe iam ostendimus omnem inflammationem ex affluente fieri sanguine: quapropter, si biliosus fuerit sanguis, flauũ aut pallidum erit sputum: si pituitosus, & spumans & candidum: si melancholicus, aut nigrum aut liuidum: si nihil horum sanguinem infecerit, rubrum. Quinetiam in pleuritide sæpenumero magis biliosum: in peripneumonia vero magis pituitosum sputum sequi consueuit: sed de hoc satis iam declaratum est. Quòd autem inflammatarum partium excrementa per asperam arteriã referuntur, eius rei causa tum ad positum tum ad formationem referenda est, quippe quæ per solam hãc viam effluere possunt. At vero ventriculus duos habet meatus, vnum, per quem natãtes in ipso humores euomũtur: alterum, per quem humores ad inferiora delabuntur: verum id, quod in eo vitiosum inuenitur, ac supnatat, magis vomitione reijci cõsueuit, reliqua per intestina deij-

C ciuntur: veluti renum vesicæq; excrementa meiendo excernuntur: cerebri vero redundantia per nares præcipue, non nũquam vero per palatum & aures vacuat̃. Indicia igit̃ locorum affectorũ ab accidentibus quidem omnia: differentiæ vero ipsorum sunt & ab actione læsa, & excrementorũ qualitate, & a tumoribus ꝑter naturã, & doloribus, & á coloris vitio, quod sequit̃ vel in vniuerso corpore, vel in vna quapiã parte, vel duabus, idq; maxime in oculis, & lingua: extra horum numerũ sunt indicia, quæ colligunt̃ ẽm eam, quæ ꝓprie sympathia, si ita velis, appellat̃, veluti in priori libro iam diximus. At nunc tẽpus esse videt̃, vt amicos, quorum petitioni obtemperans, hos cõmentarios scribere aggressus sum, ad exercitationem inducam. Fit autẽ exercitatio omnis, quũ particularia sub eandem viam & rationem ducunt̃. Huiusmodi autẽ doctrinæ specie (vt persæpe ostendimus) non aliud inuenitur vtilius: quippe viæ & rationes, vbi solæ sine multifaria ẽm ipsas exercitatione cognoscuntur, haudquaquam possunt perfectos efficere discipulos. Altius igit̃ viã & rationem dicere aggressi, ad exercitationis modum accedamus. In primis quidẽ intueri oportet, num actio aliqua sit læsa: quippe cum ipsa proprium actionis instrumentum affici necesse est. Deinde, vbi actionem læsam esse perspexeris, ad modum læsionis accedendo considera, ad quam affectionem proprie pertineat. Postea affectã particulã nota, num tumore quopiam aut dolore

D infestetur, & quidem accurate cuiuslibet horum speciẽ inuestigando: sic enim non solum tumorum, verum ẽt dolorũ quoq;, varios modos addisces. Aspice subinde affectæ partis excrementa, per quem meatum vacuentur: ac vide, num aliquid essentiæ ab affecta parte secernat̃. Postea etiã, vtrũ omnino incocta sint ipsius excremẽta, an mediocriter cocta. Ac tũ, quibus ex ea vniuersum corpus, quibus priuatim quædam corporis partes fruantur: quod partim ab actione, partim à colore & figura, deprehendes. Esto enim, vt quispiam inter respirandum in notharũ costarũ loco doleat, non protinus hunc esse pleuriticum suspicari debes, sed in primis quidem, an tussiendo aliquid expuat, intueri: id enim si coloratum, vt dictũ est, videris, tum ipsum pleuriticum esse dices. Quòd, si tussiendo nihil oĩno expuat, fieri potest, vt nihilominus pleuriticus sit ille quidem, sed inflammationẽ habeat & incoctam & strictã adeo, vt nihil ab ea foras eijci possit: ac fieri quoq; potest, vt ob hepatis" inflammationẽ dolor in iam dicta sede excitetur, intentis enim intro vinculis, quibus non nullorũ iecur costis alligatur, contingit dolorẽ ad succingentem costas membranã peruenire. Verũ" nequaquã similis est pulsus in hepatis & membranæ costas succingentis inflãmatione: ac ne alui quidẽ sedimẽta similia sunt: q̃q̃ non in qualibet iocinoris inflãmatione eadem sunt, sed in ijs affectibus, qui ꝓprie iecorarij nominãt̃. Igitur, in quibus nihil excernit̃, à quo indicium aliquod sumi possit, satius fuerit præcordiorum dextram partẽ tangere: q̃, si nullus apparet

A.l.3.f.10.t.4. c.1.fo.268.c Et c.2.f.

A.ibidem.f.

tumor,

tumor, ne sic quidem desistere oportet: quippe fieri potest, vt in sola sima hepatis parte sit inflammatio: potest et in gibbis partibus, sed non in omnibus, verum in ijs duntaxat existere, quæ à nothis costis conteguntur. Itaq; laborantem, vt vehementer respiret, monere oportet: deinde interrogare, num grauitatem sentiat, aut suspēsam à superioribus, aut incumbentem vicinis. Non nūquā sanè, quibus illic est tumor præter naturam, ij difficulter spirant ob septi transuersi angustiā, & ab exigua tussi irritantur. Ergo in huiusmodi dispositionibus, solidum firmumq; discernendi indicium per omne tempus morbi, à pulsu sumēdum est: deinde tractu temporis reliqua quoq; accidentia consideranda sunt: nam & linguæ & vniuersi corporis color alteratur, vbi hepar vitiatum est: sicut rursus thorace affecto tussis increscit, atq; tempore omnino apparent ea, quæ tussiendo expuuntur. Igitur, quemadmodum fieri non potest, vt illæsis spirandi tum partibus tum instrumentis difficilis fiat respiratio: accidit autem interdum nullo existente in ipsis proprio morbo, sed transuerso septo aut detracto aut oppresso, vt homo difficulter spiret: ita etiam vsu venire solet in ea sede, quæ principem in se animæ facultatem continet: nam, cum & scientia & opinio atq; cogitatio omnis in ipsa consistat, si harum aliqua læsa videatur, protinus ipsam quoq; affectu quopiam laborare arbitramur. Nam, vbi vel in pleuritide vel peripneumonia delirium incidit, nemo vel à costa vel à pulmone accidēs hoc prouenisse dixerit: quippe vniuersi eam partem, in qua principes animæ vis residet, simul affectā eē putant, ac nituntur modum consensus sectæ suæ conformem ostendere: verum in alijs affectibus non consentire, sed primogenio ipsam affectu laborare aiunt, veluti in lethargo & phrenitide: at vero vndiq; affici, vbi propriarum ipsius actionum aliqua læditur: proprias autem actiones dico, quæ per nullam aliam partem, vt per instrumentū, fiunt. Nam re vera & videre illam & audire haudquaquam negandum est, sed videre oculis, & audire auribus: atqui, vt cogitet, & reminiscatur, & existimet, & eligat, neq; oculis, neq; lingua, neq; alia quapiam parte vtitur. Quòd, si hæc animæ pars ita est in continente ipsam corpore, vt nos in domo aliqua, in primis fortasse nullam ei noxam afferri putaremus à loco: quoniam vero ipsam lædi videmus, quomodo lędatur, esset inuestigandum: Si vero veluti forma quædam corporis est, ab ipso inseparabilis, eam lædi non inficiaremur ob suscipientis ipsam corporis alterationem. At, quia de hac re inter philosophos ingens pugna est, alijs eam veluti in domicilio contineri dicentibus, alijs vero ipsam corporis formam esse putātibus, idcirco, quomodo lædatur, inuentu perdifficile est. Quòd vero lædatur, ab experientia discere licet: etenim, vbi fracto capitis ossi terebra adacta est, si quis vehementius comprimat, protinus sensum omnem & motū amittit laborans: quin etiam, si inflammatio quædam oriatur, hæc etiam euenire interdum videmus: & cogitationis læsio perpetuo euenit. Præterea non nulli per vehementem capitis vstionem delirauerunt: atque per fortes ictus capiti adactos, sępenumero caros id est soporem sequi videre est. Multi quoq; affectus in capite consistentes, cogitationem haud obscure vitiant, adeo, vt etiam populares, quū aut delirare aliquem aut cogitationem quomodolibet affici conspiciunt, capiti remedia adhibenda esse censeant. Verum enimuero, q̄ principium sensus & motionis ab impetu prodeuntis, sedem in cerebro habeat, & q̄ hoc à membranis (Græci meninges vocant) contegatur, id in alijs commētarijs quàm verissimum esse declaratum est: Nunc vero, quomodo distinguantur affectus primitiui ab ijs, qui per consensum eueniunt, considerandum est: nam huiusmodi speculatio propriè ad hoc nostrum institutum pertinere videtur, & quidem non sine manifesta vtilitate: quippe q̄ ad curandi rationem in primis pertinet, cui nam parti remedia sint adaptanda, cognouisse. Nam per solum consensum læso cerebro, si ea pars, quæ primitiuo affectu laborat, fuerit curata prius, q̄ cerebro propria aliqua eueniat dispositio, nullum in ipso relinquitur accidens: quòd, si ex consensu aliqua permanens fiat in ipso dispositio, tum non solum parti, quæ primitiuo affectu laborat, sed capiti quoq;, remedia adhibere oportet. Ob hæc autem ipsum exacte definire, vtrum cerebrū an membranæ ipsius primitiue afficiantur, haud magnā vtilitatem afferre potest: in vtraq; enim dispositione capiti auxilia adhibentur. Igitur huic rei non ita vehemens studium adhibere oportet, sed morbi potius essentiam, qualis sit, inuenire: quippe humidū exiccare, aridum humectare, frigidum calfacere, calidum refrigerare opus est: Ac, si coniugatus fuerit affectus, per contrariam coniugationem ipsum curare conuenit: vt calm & siccū, humectare & refrigerare: humidum frigidūq;, exiccare & calfacere: atq; in reliquis duabus coniugationibus ad portionem: ac in cæteris morbis omnibus eadem ratione similiter facere, quorum vniuscuiusq; speciem in libro de morborum differentijs persecuti sumus. Quum itaq; & cerebri & membranarum eius ijdem morbi simili curatione indigeant, logica magis, quàm ad curationē vtilis, esse videtur quæstio, in vtro illorum contineatur princeps animæ facultas: verum, an in corde sit ea facultas, longe diuersa atq; omnino re differens est quæstio. Esto enim, vt à flaua bile in corde & accumulata & putredine affecta, phrenitis sit excitata, non'ne delirare videbitur is, qui caput oxyrhodino (id est oleo rosaceo cum aceto) perfundere iusserit: nam, si hoc presidio phrenitidis causa sanari possit, non capiti, sed thoraci ipsum adhibere debuerat: neque vniuerso thoraci, sed illi duntaxat parti, in qua cor continetur. Hæc igitur recte à nobis definita sunt, atq; hoc item, quòd non solum affectum locum, verum etiā causam illi noxam inferentem, considerare oportet: vt exempli gratia, delirium

est

E, F, G, H (margin letters)

A.l.3.f.10.t.3. c.1.fo.264.d

A.l.3.f.1.t.3. c.3.fo.197.g

A est accidens eius actionis, quæ à loco† mentis compote prodit: similiter coma & sopor, sed à contrarijs causis oriūtur. Quippe & vigilias & deliriū causa potestate calida efficit: "at, quotquot somnolenti & comatosi sunt affectus, omnes à frigida causa proueniunt: id, quod ex medicamentorū natura plane discere licet: quippe frigida stuporem soporemq; calida vero vigilias & varias motiones inducunt. Sed quid opus est fortia medicamenta memorare, cum quotidie videamus & lactucas, & potabilium calidarumq; "aquarum balneas, & vinum modice dilutum, somnum inducere reliquorum medicamentorum exemplo, quæ & humectare & refrigerare possunt: quæ vero his contraria sunt, vigilias excitare. Itaq; tenuis ratio victus, & vinum meracius, vigilias inducūt: idq; multo magis, cum vinum meracum aut suapta natura fuerit calidum, aut valde antiquū; veluti apud nostrates Pergami olim accidisse memoriæ proditum est: neq; absurda videtur historię ipsius narratio. Grāmaticus quidā singulis diebus balneum petens, vnū ex pueris secum ducebat, altero domi relicto, qui rem familiarem seruaret: atq; ea, quæ ad victum essent necessaria, præpararet. Puer itaq; domum custodiens, quum vehementi siti cruciaretur, nec esset ei aquæ copia, vinū antiquū liberaliter potauit: atq; ex reliquo tpe vigil omnino permansit: postea correptus febre, vna cum vigilijs oborto delirio perijt. Cæterum animantia, quæ frigidiori sunt natura, p̄
B hyemem ob frigoris vim, perinde, ac si mortua essent, latitare solent. Atq; tum viperas quoq; videas, si manibus tractentur deferanturq;, haudquaquā mordere: nam per æstatem tum hoc animal, tum serpentes reliqui oēs, maxime sub caniculę feruore, quū vehementer æstuant, furorem præ se ferre videntur adeo, vt ne exiguo quidem momento quiescere possint: Quod intelligens Nicander sic de cenchride cecinit:

" Non temere offendas calcando cenchridis artus,
" Dum furijs agitur.

Verum de his alibi pleniorem inuenies & enarrationem & demonstrationem. Siquidem calida causa motum excitat, atq; idcirco vigilias affert: frigus "aūt, ociosum & ad motiones pigrū reddit animal, ob idq; somnum comaq; inducit. Igitur, qui hęc intelligit, quum per ardentium febrium vigorem hominem viderit & vigilare & delirare, deinde inclinātē iam febre & dormire & recte sapere, in capite nullam propriam esse dispositionem, sed à febris abundanti calore delirium fieri existimabit. Sic etiam in peripneumonia, & laterali morbo, quum ad vigorem febris peruenerit, delirium sequi solet nullo existente in capite proprio affectu: quippe tum affectus proprius esse putandus est, cū permanere in parte quapiam conspicitur. Vnde, si in laterali morbo permanens
C eueniat delirium, caput proprium habere morbum perpēde ita, vt, quamuis lateris morbus quiescat, possit tamen capitis morbus permanere: sæpenumero enim vidimus bubonem ob vlcus aliquod obortum, vlcere curato deinde diutius infestare. Ergo, "quum pars aliqua simul cum alia sic afficitur, vt irritata quidem vna, altera vehemētius molestetur, remissa vero irritatione quiescat, eam per consensum affici putandum est. Hæc quidem vna coniectura cōis est: sed de cerebro, vt dictum est, proprium sumitur indicium, si non assidue delirium permaneat, sed auctam febrim sequatur. Atq; eadem ratione fieri solet, vt, quum febrium accessiones irruere incipiūt, sopore" & comate grauentur laborantes, q̄ hoc tempore cerebrum vehemēter refrigeretur: quippe quod alioqui paratissimum est, vt noxam huiusmodi subeat, quum intemperiem habeat frigidam, nō vero tantam, vt hæc sola prædictorum accidētium possit esse causa: sed, quum accessio ab initio processerit, frigus adeo increscit, vt cataphoram vel soporem queat inducere: id vero, vt dixi, fieri consueuit vel ab intemperie frigida, vel à pituita in cerebro exuperante.

Marginal notes (left): A.l.3.f.1.t.1.c.7 fo.184.a — A.l.1 f.3.d.2. c.5.fo.61.e — A.l.1.f.1.d.6.c. 3.fo.26.f — A.l.1.f.2.d.3.c. 2.f.43.h. Et 44. a. Et 45.b — A.l.4.f.1.t.2.c. 3.fo.417.g

Marginal note (right): † παραφρονοῦντα est in impressis: quam dictionē alij uerterant mentis impote. Copus tamē uidetur legisse φρονοῦντα uetereq; interpretem imitatus, qui habet, Alienatio est accidēs sequēs læsionem loci rationis.

GALENI DE LOCIS AFFECTIS
D
LIBER TERTIVS.

ARGVMENTVM LIBRI.

Reiectis veterum erroribus, ad dignoscendos Cerebri affectus pertransit.

Quo pacto Partem lædi ac affici contingat, ac quot modis afficiatur per consensum. CAP. I.

DE affectis locis (sic enim vocant corporis partes) pauci admodū medici scribere aggressi sunt, ac multo plura, q̄ attigerint, omiserūt. Itaq; cęteris silētio p̄teritis, vnius Archigenis, haud indigni, qui oībus p̄ferretur, meminimus. Diximus aūt eum sermonē, quo ipse asserit actiones quasdā lædi illæsa ea corporis particula, q̄ ipsis deputata est, distinctione egere: defendi enim posse, si pars p̄ alterius cōsensum lęsa, nō dū p̄manentē habeat dispositionē, sed, veluti vmbra quędam, vt ipse dicebat, ei hęc ipsa insit affectio. Nam, si ad ignē quis propius accesserit, vt ferè comburatur, non tamen adhuc comburatur, dolebit quidem vehemēter, sed ea, q̄ calefit, parte nihil adhuc patiente. Sic etiam, vbi ambiens aer vehementer frigidus, aut aqua exacte frigida,

frigida, aut nix infestat, grauis admodum dolor excitatur: atqui ablata re, quæ nocuit, protinus cõ E quiescit affectio. Quamobrem satius fuerit, vt dicamus (veluti & ipsum indicat nomẽ) affici quodammodo eam partem, quæ alteri consentit: neq; enim pars, quæ nihil patitur, sed ea, quæ cũ alia patitur, consentiẽtis vocabulo significatur. Itaq;, quum affecto stomacho oculi similibus infestãtur casibus, quales in suffusionibus apparere solent, dicendum est illos pati elato ad cerebrum ab humoribus in ventriculo contentis fumoso quopiam vapore: non tñ adeo afficiuntur, vt ablata re, quæ molestiam intulit, propria curatione egeant. Verum hmõi disputatio, vt dixi, ad logicam potius pertinet: quæcunq; enim quæstiones vsum transcendunt, qualis sit rerum natura secundũ propriam essentiam, indagantes, haud dubie logicæ esse censentur. Sic etiam Chrysippus philosophus de animi passionibus scripsit vnum quidem de curãdi ratione librum, quo scilicet maxime ad earum curationem indigemus: cui tres alios subiunxit, qui logicas cõtinent questiones. Quod autem melius fuerat, & huic nostro instituto cõmodius, Archigenes parũ exacte declarauit, quot certe modis actio lædi possit: sic enim & primario affectę partes, aut proprio vitio laborantes, aut quomodocunq; quis nominare voluerit, deprehendantur, & curandi ratio abunde nobis suppeditari possit. Ego vero in vocalibus instrumentis id iam exposui: ac in eo quoq;, qui in manu sensum amisit digitorum, ipsis non affectis, quippe inuenta in dorsi initio pars, quæ primo afficiebatur, idoneam curationem ostẽdit. Sed aliter eueniunt suffusionis accidentia affecto ventriculo: F atq; aliter ei, qui ab alto decidit, nullo existente in vocalibus instrĩs vitio, vox offensa est: deniq; alia consensus specie laborabat is, cuius digiti sensum amiserant: Siquidem oculi vexabantur, ꝙ ascenderet ad eos aliquid: vox autem, quod materia eius esset oblæsa: sed digiti idcirco torpebant, ꝙ sentiendi facultas ad ipsos non descendebat. Proindeq; satius fortasse fuerit, vt vocalia instrumẽta digitosq; nulla prorsus affectione laborasse existimes, ꝙ̃ oculos: nam his affectus ipse inest, ꝙ fumosa quadam exhalatione replentur: vocalium vero instrumentorum atq; digitorum officium læditur, non ꝙ veniat ad eos quippiam præter naturam, sed ꝙ careant eo, quod secundum naturã ad ipsos peruenire solet. Sane vis sentiendi digitis nõ influit, exortu nerui iuxta spinalem medullam læso: neq; guttur resolutis intercostalibus musculis efflatum spiritum recipit: nihilominus recte dixeris in ipsis hanc esse passionem, ꝙ non perueniant ad ipsas partes ea, quæ antea, quum secundum naturam se haberent, venire solebant. Etenim fontes affici haud absurde putaueris, si nõ perueniat ad ipsos aqua: sic cerealium quoq; frugum è terra prodeuntiũ, squallor immodicus passio est: & animalium, cibi potionisq; penuria: nam, quod alicui ad naturalem eius gubernationẽ quomodocunq; deficit, ipsum sanè quispiam passionem illius merito putarit. Sed huiusmodi quę G stiones (vt iam dixi) ad logicam potius pertinent.

Quàm multa posthabeant medici, qui sectis addicti sunt, ac de Remedijs ex vera demonstratione inueniendis. CAP. 2.

CÆterum magna medicorum pars negligit eas considerationes, quæ vel læsis, vel deperditis actionibus necessaria sunt. Quum enim duæ tres've fuerint aliqñ huiusmodi actiones, accidit interdum, vt vna particula affecta reliquæ illi cõsentientes in suis actionibus simul lædantur: interdum vero, vt oẽs eodem modo afficiantur. Atq; accidit interdũ, vt harum aliquæ dispositionem habeant (vt ita dicam) hecticã {.i. quæ tenaciter hæret:} reliquæ verò (vt sic dixeris) catasche sin {id est, quæ facile discutitur:} de quibus secundo libro de viuorum dissectione, atq; in eo, qui hunc præcedit, iam diximus, ac non nihil in sequentibus quoq; dicemus, vt videlicet futurum sermonem, qui sine hmõi distinctionibus explicari non põt, perficiamus. Sed iam enarrare aggrediamur id, quod admodum vtile fuerit prædixisse pp eos, qui verbo quidem demonstrare nituñ affectorum locorum inuestigationem medicis esse necessariam, operẽ vero illam euertunt: atq; vnum aliquem affectum pro exemplo sumamus, sitq; is pleuritis, in qua latus esse affectum dolor ipsius declarat. Sed, vtrum, quæ succingens appellari solet siue membrana siue tunica (nihil H enim refert) inflammetur in pleuriticis, an alia quædam laterum particula: præterea vtrum pulmo secundum fibras necessario afficiatur, an omnino affectionis sit expers, scire, nihil ad rem pertinere autumant ij, qui vsum & experimenta præferunt. Dicũt enim multos se vidisse pleuriticos tum à præceptoribus, tũ à se ipsis curatos, obseruatis ijs præceptis, ‖ quæ ab Hippocrate in libro de ratione victus in acutis morbis præscripta sunt: Item, quid ipsis prosit & quid noceat, noscere: distinctionesq; græce διορισμὸς, habere, quæ ex signis euidenter apparentibus in memoriam reuocent, cui venam secare oporteat, & cui non: Insuper de fomentis, cataplasmatis, victus ratione, alui ductione, nihil sibi ad completam notitiam deesse, idq; ex longa experientia: Igitur, quid vel Hippocratem vel alium quempiam illo priorem induxerit, vt hæc inueniret auxilia, se penitus ignorare: satis ipsis esse, si iam dictis remedijs commode vtantur: id quod alios quoque artifices facere videmus, neq; enim faber, siue lignarius siue ærarius, neq; cerdo, quo pacto artes suæ fuerint inuẽtæ, inquirunt: sed à præceptoribus edocti, vsu eas probant & confirmant, atq; sic clarum nomen assequuntur. Equidem, vt verum fatear, quum medicos, qui se empiricos ab experientia nominant, talia proferentes audio, inducor certe, vt probabiles putem eorum rationes: videnturq; mihi dogmatici contra illos parum idonea se responsione tueri. Proinde, vt cæteris in rebus omnibus

A. l. 1. f. 2. d. 3. e. 2. fo. 43. h. Et. l. 3. f. 1. t. 2. c. 6. fo. 190. e

De vict. rat. in morb. ac. cõ. 1. Et. 2. 7ª. 110. h Et li. 2. de morbis.

A nibus temerarium assensum semper refugi: ita de his in inuestigandis singulorum morborum remedijs, diu multumq; apud me inquisiui, an logica indicatione indigerem: an sufficerent ea pręcepta, quæ ab experientia, & à præceptoribus, atq; ex me ipso didiceram. Igitur ea, quæ diutina inquisitione optima iudicaui, ita me dij ament, veritatis amatores docere non grauabor. Nihil enim causæ est, quamobrem mentiar: quod facere solent ij, qui vni sectæ addicti, omnem ex ipsa gloriã quærunt: quippe contentiose eos defendere oportet eam sectam veram esse, quam vnicam nouerunt, nam ex nullo alio disciplinarum genere gloriam sperare possunt. Ego vero re ipsa, & publice & priuatim, apud eos videlicet, qui sectam quamlibet à me discere cupiebant, ostendi in omniũ sectarum scientia (ne maius quicquam dixerim) me esse posthabendum nemini. Quòd, si vni sectarum patrocinium ferre velim, quamuis ex tempore ac pro re nata dicendum fuerit, haud tamẽ facile ab aliquo conuinci me, rationum penuria, patiar. Non enim (vt non nulli faciunt) ex libris eas didici, sed præstantissimis in vnaquaq; secta præceptoribus vsus sum. Neq; sanè odisse possim empiricos, quorum sermonibus sum institutus: neq; vllos dogmaticos: pari enim studio oĩbus dedi operam, versatusq; sum cum præstantissimis in vnaquaq; secta præceptoribus. Itaq; innotui Romæ, tum primoribus eius vrbis ciuibus, tum Imperatoribus deinceps omnibus, & quidem ob B artis opera, non ob sophisticas rationes. Quamobrem nihil prohibet, quo minus de vnaquaq; secta vere dicam ea, quæ sentio. Igitur per artis exercitationem comperi eam remediorum inuentionẽ, quæ ex vera indicatione procedit, in ijs, quæ raro accidunt, empiricæ cognitioni præstare. Vnde multos morbos curaui maxime contrarijs præsidijs, interdum ijs, quę experientia & vsu cognita sunt: quæ quidem in libro de curandi via & ratione latius explicaui.

Quibus Præceptis vtendum ad sedem affectam, & eius affectionis remedia inuenienda. CAP. 3.

NVnc vero ea dumtaxat perstringam, quæ nostro proposito magis accõmodata videbũtur. Nam comperi læsas actiones non solum ob similares, à quibus eduntur, ægrotãtes: verum etiam ob alias particulas, quæ, licet actionem non habeant, vsum tñ quendam præstant. Sic etiam instrumentalium partium morbos, actioni nocentes deprehẽdi: quibus præcognitis inueni deinceps morbos quosdam continenter plurimos homines infestantes, alios vero raro accidentes. At conspexi empiricam medicinam, non quod raro, sed quod crebro accidit, in memoria & imitatione collocare: quocirca dispositionum raro euenientium nõ solum curationem, verum etiam præuenientes ipsarum notiones, negligere. Proinde primum inuestigaui, qũo cognoscendæ sint: C inueniq; earum quasdam scientifica deprehendi posse notitia: non nullas vero artificiosa vocata cõiectura, atq; idcirco ipsas magna ex parte rectas, eiusmodi enim est artificiosæ coniecturæ vis. Verum & has ipsas, & dispositiones eis priores, quæ videlicet scientificam notitiam admittunt, indigere semper inueni affectarum partium notione. Itaq; medicinã hoc pacto professus vsq; ad senectutem, nullam in hodiernum vsq; diem calumniam subij neq; curando neq; præsagiendo; id quod celeberrimis quibusdam medicis interdum accidere memini. Quòd, si quis gloriam ab artis operibus, non à sophisticis sermonibus, assequi voluerit, is nullo negocio facili compendio colligere poterit ea, quæ per omnẽ ętatem diligenti inquisitione inueni: idq; sibi persuasum habeat hac via & ratione medicamẽta me inuenisse, quibus morbos raro euenientes curarẽ, quum antea neq; præceptorem vidissem huiusmodi morbos curantem, neq; ipse aliquod expertum haberem remedium. Sint igitur huius sermonis dij immortales mihi testes. Quippe vitiata actione, semp inuestigare studebam, quæ nam sedes vel ipsa afficeretur, vel alteri consentiret: quũq; eam inuenisse persuasum mihi esset, tum dispositionem quęrere: atq; ex his statim vtrisq; totius curatiui generis indicationem sumere, simul remediorum & quantitatem, & qualitatem, & idoneam materiam inuenire. Præterea cum prædictis & ętatem, & naturam laborantis, tum anni tempus, & re- D gionem, & id genus alia, quorum in Hippocraticorum librorum enarratione memini, perpẽdere operæpretium ducebam. Verum superioribus duobus libris hunc præcedentibus (nisi fluxa admodum fuit memoria) didicistis affectas sedes quinq; modis posse deprehendi, nempe ab excretis, atq; ijs, quæ affectis partibus adnascuntur, item actionum læsione, quibus connumerantur & color præter naturam, & figuræ. Sed excreta trifariam diuiduntur: aliquando enim affectarum sedium partes, ipsarum videlicet essentia vel soluta vel confracta, excernuntur: interdũ ea, quæ in ipsis continentur: non nũquam aliquid, quod morbosas dispositiones sequitur, idq; vel solas, vel semp, vel magna ex parte. Cũ itaq; in quibusdam affectibus nulla alia mihi pateret via, sola actionis læsio satis conducebat ad affectarum partiũ inuentionem. Igitur, cum deperditam cuiusdam memoriam restituere oporteret: essemq; adhuc iunior: ac neq; præceptorem vnquã vidissem, qui hmõi affectionem curasset, neq; apud vllum antiquorum curationem legissem: primum quidem apud me ipsum inuestigaui, quæ nã pars esset affecta, cui topica idest localia vocata remedia adhiberem, prius videlicet vniuersi corporis curatione præmissa (id enim cõe præceptum est, quod in omnibus morbis obseruare oportet:) deinde, qua via & ratione, remediorum singula inuenire. Cæterum affectã sedem eam ipsam existimaui, qua princeps animæ vis continetur: medicamenta autem ea adhibenda esse, quæ huius sedis dispositioni aduersarẽtur. Interim oratos habere velim̃

omnes,

omnes, qui in horum cōmentariorum lectionem inciderint, vt scabiem, vel rabiem, vel insaniam, E quam de sectis conceperunt, deponant: deinde sic, vt probos viros decet, dicendorum seriem considerent. Equidem, quum ea, quæ iam supra proposui, perpenderem, accepi Archigenem librum quendã de oblæsæ memoriæ instauratione ædidisse: quocirca omnes bibliothecas ilico percurri, cõueniq; bibliopolas omnes, atq; medicos quoq;, quos scriptorum eius viri studiosos esse sciebã, quo eius libri copia mihi daretur, vt mihi quidpiam conferret ad remediorum, non ad loci affecti, inuentionem: q plane scirem nullam aliam à corde sedem huic affectioni ipsum destinasse, secta ipsius constanter defendente principem animæ vim in ea parte sedem sibi vendicare.

Quàm absurda sit deperditæ memoriæ curatio ab Archigene conscripta. CAP. 4.

PORrò intelligere cupiebam, quod intemperantiæ genus, eius affectionis causam esse putaret: neq; enim dubitabam, quin distemperantiam aliquam pro causa afferret, vtpote qui sectam eius non ignorarem. Sciens itaq; octo intemperantiæ genera in qualibet particula posse cõsistere, quatuor simplices, & quatuor compositas, noscere cupiebam, quod intemperantiæ genus Archigenes læsæ actionis causam esse declararet: frigus'ne, an humiditatem spiritus in corde, an compositum ex frigore & humiditate, aut ariditatem cum frigore, putaret huiusmodi posse affectionem producere: etenim manifestum erat eum in hac re nihil tribuisse calori. Sed, quid demũ mihi acciderit, ijs, qui huius sectæ insaniam absterserint, deinceps narrabo: vbi primas dictiones adscripsero eius libri, in quo Archigenes curationem scribere aggreditur deletæ recordationis, siue obliuionis, siue memoriæ amissæ, aut lesæ, vel vtcunq; eam, quam supra proposui affectionem, nominare volueris: aut si non affectionem, sed morbum, aut accidens, aut infirmitatem appellaueris: talia enim à sophistis tractantur, quæ ne minimam quidem vtilitatem ad curationis rationem afferunt. Verùm, quo clariora reddantur ea, quæ posthac dicemus, hoc prædicere necesse erat, Archigenem vndecim libros epistolarum scripsisse, in quorũ primo extat ad Marsum epistola, qua consulit, vt patri memoria restituẽda sit: atq; ab initio statim post procemium, vbi curationẽ tractare incipit, ita ad verbum scriptum est: Detractionem igitur sanguinis moderatã, & eiusdem iteratã detractionem fecisse vos incipiente interceptione, mihi persuadeo, nisi imbecillitas quædam obstiterit. Deinceps rursus: Puto autem, q & irrigationibus opportune vsi fuistis, & fotibus totius corporis, & capitis derasione, & cucurbitularum appositione. His ita lectis (vt verum fatear) obscura vertigine conturbatus sum: idq; nõ ab re, q spe, quam de viro conceperam, frustratum me viderem: quippe qui millies in multis commentarijs suis, affectorum locorum, atq; dispositionis ipsorum scientiam, necessariam ad rectam curationem esse dixisset. Sed quid vtilitatis inde consequemur, nisi ab ipsis ad remediorum inuentionem dirigamur? Qua igitur ò Archigenes probabili ratione persuasi, caput aggrediemur relicto corde, cuius congenitum quoddam opus memoria est: affectus vero actionis, eius est deperditio? quam dispositionem sanando, cucurbitula capiti adhibita, memoriam reuocat? qua ratione huiusmodi suades remedia? Ita nunc quoq; inter visitãdum ægros, per cões consultationes, video medicos ad inuicem interrogantes, qua ratione hoc potius, q; illud, adhibere suaserit: atq; hi ne minima quidem negligunt, tãtum abest, vt tam grãdia, qualis est cucurbitula capiti adhibita, prætereant. Neq; video, si thoraci è regione cordis fuisset adhibita, qua ratione Marsi patrem iuuare potuisset. Præterea proposita iam verborum series nõ explicat, vtrum concisa ante scalpello, an integra cute, cucurbitulas thoraci aptatas fuisse voluerit. Si enim forte fortuna, vt non nunquam euenire solet, frigida aridaq; fuerit dispositio, sanguinis quidẽ detractio ad extremũ ducit periculum: solæ vero cucurbitulæ non alio nomine, q; caloris excitandi gratia, vtiles esse censentur: cucurbitulæ enim attrahunt ad sese humorem ex imo, id quod aridæ dispositioni maxime aduersatur. Ignota itaq; adhuc existente dispositione, quæ vel caput vel mẽbranas ipsius afficit, haudquaquam tutum fuerit in exteriores caluariæ partes materiã retrahere. Sic enim prædicere debuerat: Si frigida humidaq; affectio fuerit, capite hoc modo disposito, curationis summam in calfaciendo exiccandoq; statuere, atq; præsidiorum materiam, quæ huiusmodi habeant facultatẽ, adhibere oportet. Quumq; vix ex obscura me vertigine recollegissem, sequentia etiam legere aggressus sum, inuenire me posse sperans, si non per ordinem, saltem sine ordine, huiusmodi aliquem sermonem, qualis is erat, quẽ nuper exempli causa percurrimus. Deprehendi itaq; vniuersum præsidiorum catalogum, vehementer calfacientẽ & exiccantem, adeo, vt totum caput & ipso ẽt sinapismo à se vocato calefaceret, & eo quidem ipso vehemẽtissimo: quippe ablato sinapi, caput nitro conspergere, mox aqua calida rigare iubet: quo medicamine nullum in arte medica violentius inuenies, siquidem dolorẽ, veluti cauterium, excitat, sed diutius durat eius operatio. Itaq; Archigenes inferens, inquit: Igitur intolerabilem habet dolorẽ, neq; vlli vel maximorum præsidiorũ cedit hoc medicamentũ. At vero ex sinapi, nasturtio, grano cnidio, vua taminea (staphidagriam Græci vocãt) apophlegmatismos instituit: ac sternutamẽta mouere, & potiones propinare iubet, vtraq; ex vehementer calidis aridisq; medicamentis componens: vt facile cõstet ipsum credidisse, ad humiditatẽ & frigiditatem vel cerebri vel membranarum, hanc dispositionẽ pertinere: neq; enim hmõi dispositio, si caluariam tantũ affecerit, hominem memoria priuabit. Verũ hæc obiter propterea dixerim, q exiccantia calorificaq; remedia inducit: quãquam nusquã

A.l.1.f.4.c.21. fo.8.g

A.l.1.f.2.d.1.c. 1.fo.40.b

ab ipso

A ab ipso explicatum est, humore frigoreq; obliuionem constare. Quis igitur non indignaretur videns caput tantis vexari negocijs, alia videlicet parte affecta? Cæterũ id, quod de cucurbitulis ab initio indeterminate protulit, postea pergẽs huiusmodi verborum serie manifestissime declarat: « Iritationesq; ex sinapi & cucurbitulis leuibus, sepius quidem mitibus, interdum autem admo- « dum validis facere oportet: efficaciores autem sunt illæ, quæ cum scarificationibus adaptantur. Verum ò clarissime Archigenes, nulla tibi suffragari ratio potest, quamobrẽ capiti ista adhibeas, si affectio consistat in corde: neq; ab experimẽto, vt interim empiricos alloquamur, talia possunt inueniri. Æstuans quispiam sub ardente febri, frigidam aquam per intemperantiam ingessit, & non nihil præsidij expertus, medicis imitationis viam sine rationali indicatione aperuit. Cucurbitula vero, nulla occasione duce, sed sola indicante ratione adhibetur: neq; enim sua spõte cucurbitula vnquam gigni, neq; etiam, si hoc detur, per occasionem aliquã capiti applicari potuit, præsertim in ea affectione, quæ raro euenire solet. Interroganti igitur mihi nostræ tempestatis medicos, præcipue senes & exercitatos, curassent'ne vnquã huiusmodi affectum, omnes penè responderunt nunquam id se tentasse, vno duntaxat excepto, qui diceret curationem quidem aliquando se aggressum, nihil vero profecisse. Quo pacto igitur eorum, quæ casu quodam accidunt, auxilia, B vel experimẽto vel imitatione cognoscemus, cum raro eueniat huiusmodi affectus: neq; fieri possit, vt cucurbitula per occasionem capiti adaptetur? Frigidæ enim potio, cæteraq; id genus remedia, quorum quotidie in multis creberrimũ facimus periculũ, per experimenta inueniri possunt: sed cucurbitulæ appositio, siue concisa prius cute siue ea integra fiat, ab experientia occasionẽ accipere non potuit: quum enim aliarum affectionũ multarũ sedes affecta, quamuis nõ exacte, ad inuentionem tñ remediorũ satis, sensibus dignoscatur, in memoria id conceditur minime. Alias dico affectiones, vt lateralem morbum, peripneumoniam, nephritidem, dispositionẽ colicam, hepaticã, splenicam, aut vesicæ, aut vteri affectus, atq; id genus ceterarũ partiũ: in quibus omnibus & dolores, & ea, quæ per meatus excernuntur, & si non exactissime, saltem in latitudine sedem affectã declarant. In laterali enim morbo facile est vniuerso lateri adhibere, quicquid volueris: similiter vẽtri in colica: queadmodum, si hepar aut lien inflammetur, præcordijs: atq; haud secus in cæteris partibus: Deperdita vero memoria nullum affecti loci signum, neq; tumor præter naturam, neq; dolor aliquis, neq; excretio, neq; aliud quippiam extat: quẽadmodum neq; in melancholia, phrenitide, mania, morbo comitiali, lethargo, sopore, & in ea affectione, quam recentiores medici catochen {.i. vigilantem soporem} nominant, atq; catalepsi {idest occupatione :} Ac ne in totius C corporis spasmis, vel in saltibus, vel in dimidij corporis paralysi, id, quod veluti radix est, vllum signũ prodit vel ex tumore præter naturam, vel ex dolore, vel ex colore mutato, vel ex aliquo excretorum. Quare neq; in his Archigenica remediorum inuentio fieri potuit, siquidem nugaces sunt empiricorũ occasiones, atq; Archigenis sermo nos ducit ad cor. Verũ concedamus ab experientia dictarum affectionum auxilia prodijsse, nunquid non manifeste deprehendetur falsa illorũ arrogantia, qui dogmatici vocantur? ac ne simplex quidem illa reprehensio erit, sed gemina, atque vtraq; fortis. Si enim vsq; adeo vtile est experimentum, vt non solũ citra rationem inueniat remedia, verum etiam coarguat rationem tãquam aperte falsam, tñ abest, vt ratio dogmaticis medicis sit vsui, vt etiam nocere videatur. Sed (vt aiunt) satis reprehẽditur id, quod inutile esse ostenditur: quòd, si ratio etiam nocere videatur, quod maius argumentũ desideras, quo rationis vitium ostendatur? Porrò multas de principe vi animæ rationes, dialectico more interrogando inductas, vnà cum affectorum locorum vsu, quibus euincere possis in animalibus affectibus auxilia cordi adhibenda esse, ita subito contempsit Archigenes, alioqui in curandi ratione exercitatissimus, vt neglecto pectore, capiti cucurbitulas adaptaret: ipsumq;, licet haudquaquam affectum, & incideret & vreret. Num igitur per Iouem mentitus sum paulo ante, cum dicerem rationalem viam, quod D ad remediorum inuentionem pertinet, omnino prodi, ab iis scilicet, qui patriæ, q̃ sectæ suæ, proditionem æquiori ferrent animo? quippe proditionem esse arbitrãtur, si vera dicendo dissentiendum sit ijs, quibus ea secta defenditur. Igitur, vt in præsentia turpem contentionem manifeste declarant, sic etiam haud obscure dementiam suam produnt, cum putant omnia sua decreta turbari, si aliquando vel in vno reprehendantur. Placitorum enim alia mutua consequentia cohærent, alia inter se pugnant, alia neque consequũtur sese, neq; pugnant necessario, vt in hac ipsa de principali animæ potestate, quæstione. Siue enim in corde, siue in capite, sedem ei statueris, poteris de naturæ elementis, quamcunq; volueris, eligere opinionem, cum priore sententia neq; pugnando, neq; consequens aliquod adducendo: haud secus de generatione quoque & corruptione, de animæ essentia, de dijs, de prouidentia, de fato: item genitus'ne sit mundus an ingenitus, finitus an infinitus: præterea an plures sint mundi numeroq; incomprehensibiles, an vnus duntaxat: quippe nulli iam dictorum placitorum repugnat, neque ad vllum ipsorum sequitur ea, quæ de animæ vi principali habetur opinio, siue in corde, siue in cerebro, eam contineri dixeris. Itaque vniuersam suam sectam Dogmatici produnt, qui huiusmodi scribunt curationes: cum de præcipua animi vi adeo manifestæ sint demonstrationes, vt omnibus ferè hominibus nota sit pars, in qua residet: solis medicis summisq; philosophis, qui in corde eam collocant, non appareat.

Demon-

Demonstrationes vero ipsas in cōmētarijs, quos de Hippocratis Platonisq; decretis edidi, iā dixi. E Porrò rationalem animæ vim in cerebro, virilē vero atque irascibilem in corde, concupiscibilem in iecore sitam esse, nemini non persuasum est: id, quod quotidie dicentes audiendo, discere licet: quippe fatuum, aiunt cerebrum nō habere: timido & pusillanimi, cor deesse: Tytio vero iecur ab vulture erosum, non solum poetæ, verum etiam pictores sculptoresq; fingunt.

Memoriæ & intellectus læsionem, Somnolentas item ac vigiles dispositiones in cerebro esse, ac de ratione ipsarum inueniendarum. CAP. 5.

SEd tēpus est, vt ad propositum redeamus. Sanè, cum in confesso sit omnibus medicis ex ipsis operibus, q̄ in oībus rōnalis potestatis affectionibus faciunt, caput sedē ipsius esse, conueniēs erat cōsiderare, qualis in quacūq; affectione dispositio sit, verbi gratia, memoriæ lęsio, q̄m de ipsa loqui instituimus: ipsa enim sępe vnà cum lęsione quadā rōnis fieri conspicitur, quemadmodum & rationis læsio vnà cū memoria lęsa, vtriusque noxa ab eadem dispositione procedēte: quæ vbi vehementius intenditur, simul cum memoria ratio quoque deperditur: quę affectio, stultitia nominatur. Sic in lethargo ēt, atque omnibus soporosis affectionibus, vtreque pereunt: atq; dispositionē ipsorum eiusdē esse generis necesse est: Ac per primū quidem genus, q̄m intemperies est: iam enim explicauimus eam similarium partium, quæ primo operātur, communem esse dispositionem: Secūdum vero alterum genus, q̄m frigida omnino intemperies est: hęc enim animales actiones torpidas efficit: id, quod animalia, quæ per frigora latere coguntur, haud obscure declarant. Id etiam in frigidis medicamentis videre est, ac frigidis quoque cibis: siquidem lactuca cataphoricos inducit somnos, si multam ipsius quātitatē quis ingesserit. Verum etiam capitis grauitates, quę videlicet sine mordaci infestant dolore, somnum soporēmq; afferunt, quibus apophlegmatismi magnifice opitulari videntur. Ad hæc non mediocri argumento sunt capitis & ardor & refrigeratio: siquidē ardor, vigilias: refrigeratio, soporem inducit. Item biliosi calidiq; morbi, vigilias, deliria, phrenitidas: contra, pituitosi frigidiq;, ignauiam, cataphorā efficiūt. Quippe, quod ad vigilias soporesq; per morbos pertinet, calida frigidaq; intemperies primam sibi facultatē vēdicat: altera vero ab hac, quæ ad humiditatem ariditatemq; refertur. Nā balneæ eò, q̄ caput madefaciunt, soporiferæ sunt, haud secus vini *moderata potio, & omnes cibi humectantes. Atq; ex ætatibus pueritia quidem, ob humiditatem somnolenta est: senes vero, ob ariditatem, vigilijs vexantur. Igitur omnia hæc argumento esse possunt, ad animi ignauiam inducendam, humiditatē præter naturam, secundas partes obtinere: frigiditatem vero priores. Proinde humiditas sola abundans, lōgos profundosq; somnos: sicuti & ariditas quoq; sola, vigilias efficit: de quibus dispositionibus ab Hippocrate dictum est: Somnus aut vigilia, si alterutrum modum excessit, malū est. G Si vero frigus cum humiditate vehementer coniungatur, soporēm stuporēq; constituit: sine hac vero, memoriæ nocet, stultitiamq; inducit. Quum itaque non solum in frigiditate humiditateq;, verum etiam in ariditate & calore, non paruum, secundum magis & minus, sit discrimen, nihil mirum, si multifariæ inueniantur causę, quæ animales actiones lædere possint. Cæterum clarioris doctrinæ gratia, rationalis animæ actiones, principales: irrationalis vero, morales vocentur, quas in præsentia silentio præterire decreuimus, non enim vel cordis vel iecoris affectus tractare proponimus. Igitur, quemadmodum somnus & vigilia, si modum excesserint, ille ob humiditatem, hæc vero ob intemperantiam sit aridam, ita & in his ipsis, & maior vel minor tum somnus tum vigilia sequitur maiorem vel minorem aut humiditatem aut siccitatem. Cumq; bifariam (vt iam declaratum est) fiant huiuscemodi intemperies, duplex quoq; erit vtriusq; dispositionis modus: vnus quidem in humidis siccisq; humoribus: alter vero in corporibus solidis, si aliquando in easdem intemperies solidæ partes cum humoribus inciderint. Pręterea vltra iam dictas intemperies contrarias, alia quædā fit mixta ex vtrisque, vt in vigilanti comate, quum pituitosus biliosusq; humor abundauerit. Ita in calidi frigidiq; contrarietate, eosdem quoque modos inuenire licet, tum H simplicium intemperantiarum, tum ex ambabus mixtæ: pituitæ enim si bilis misceatur, flauam dico, mixta fit ex calido frigidoq; dispositio. Quod si in solidis corporis partibus mixtam in contrariis dispositionem fieri fateamur, tres ab ipsa prodibunt ex vtraq; contrarietate intemperies. Igitur huiusmodi affectus omnes cerebro aduenire solent: sed inter se differunt non solum mixtionis varietate, aut eò, q̄ magis minus'ue intenduntur tum in simplicibus tum mixtis dispositionibus, verum ēt q̄ ventriculi cerebri interdum afficiuntur huiusmodi intemperantijs, interdū vniuersa eius vasa, aut humiditas quę per corpus cerebri dispersa est, & quarto insuper modo, quum videlicet ipsummet corpus cerebri intēperatum redditur. Quorum itaque vel memoria vel intellectus perijt, somnos obseruare oportet (quippe intellectus amissio stultitia est) vtrum vehementer an modice somnolenti sint: aut omnino non somnolenti, sed, quantum ad somnum pertinet, secundum naturam sese habeant: sic enim vincentem inuenies intemperiem. Praeterea considerandum est, vtrum excernant quippiam vel ex naribus vel ab ore, quod à capite defluat: an aridæ huiusmodi partes sint: quippe ex his dispositionem ipsam coniectura consequi poterimus, quemadmodum in destillatione & grauedine vsu venit: siquidem in his, & qualitas & quantitas excretorum, atque causarum, quæ præcesserunt, contemplatio, capitis dispositionem declarat,

A.l.1.f.1.d.6.c. 3.fo.26 f. Et f. 2.d.3.c.3.fo. 45.b. Et l.3.f.1. t.1.c.17.fol. 186.a.b.

A.l.3.f.1.t.4.c. 4.fo.201.c

* Aliàs modice diluti.

2ª. Aph. 3. Ex. ord. 11. c. Et 7ª. Aph. 67. Ex. ord. 60. c.

A declarat, siue calida fuerit, vt in vstione: siue frigida, vt in refrigeratione: nisi enim oia hæc discrete cognoueris, idoneam dispositioni curationem haudquaq; inuenies. Cum igitur vel" perijt, vel grauiter læsa est memoria, frigida omnino intemperies est: quocirca calefacere ipsam oportet: at vero exiccare aut humectare non necessarium est: sed, si humiditati copuletur, arefacere: si ariditati, madefacere: cæterum, si inter has medium obtinet, ipsum conseruare oportet. Equidem noui quendam, qui ob laborem in studijs atq; vigilias, memoriam penè amiserat, læsa etiam ratione: itē agricolam, qui ob labores, quos vites colendo subierat, ac tenuem victum, eodem modo affectus est. Atq; ij, certum est, φ exiccantibus calorificisq; oino lædebantur: madefacientia vero, quæ calefaciendi quoq; vim haberent, haud mediocri ipsis erant præsidio. Itaq; læduntur etiam cum febri principales animæ functiones, vt in phrenitide & lethargo: interdum sine febri vitium est, vt in mania & melancholia: quemadmodum modo per cōsensum, modo primaria affectione cerebri. Quum" igitur proprijs accidentibus exacte discernuntur huiusmodi vitia, & perpetua sunt, neq; alijs præcedentibus superuenerunt, primogenia affectione: quum vero proprijs accidentibus discerni non possunt, neq; perpetuo permanent, atq; ad alias affectiones consequuntur, per consensum ipsa constare dicimus. Neq; latere nos debet, vbi per cōsensum quis afficitur, ipsaq; affectio B in fieri habeat esse, φ deletis efficientibus ipsam causis, ipsa quoq; simul deletur: si vero consentiētes partes permanentem iam habuerint dispositionem, quamuis quiescat causa efficiens, ipsa tamen permanebit affectio. Igitur, φ in cerebro consistant omnes principalium animæ actionum affectus, in confesso habent omnes medici, nisi quis vni fortasse sectæ addictus, aliter in animo sentiat, aliter depromat ex ore: at, qualis sit intemperies, non sine negocio inuenitur, medicusq; requiritur, non qui laboret, quomodo antiquis contradicat de animæ principatu, re adeo aperta & perspicua, vt eam in cerebro esse etiam inter priuatos conueniat, sed qui laboriosus sit & inquirendo non defatigetur. Sed philosophis fortasse, in angulo sedentibus, facilius pro hoc errore quis veniam dederit: medicis vero, qui iam in artis operibus ad senectutem vsq; versati sunt, ignosci sua contendendi libido, vel, fortasse dicam verius, impudentia, nō debet: quippe qui vigilantibus, delirantibus, phreniticis, lethargicis, caput irrigare consueuerunt. Nam & Archigenes quoq;, vbi vitiata memoria medicanda est, aut stultum medicari aggreditur, capiti remedia adhibet. Quis vnq̄ exercitatus medicus apoplexiam, morbum comitialem, opisthotonon, emprosthotonon, tetanō, aliter curauit: quis deniq; dimidiam partem corporis resolutam? Nunquid vero in spasmosis affectibus omnes medici vel etiam experimenta professi, summā curationis esse non censent, primis C vertebris remedia adhibere, quemadmodū vbi dimidia quoq; vniuersi corporis pars resoluta est? Porrò cerebrum quoq; calfaciunt, quemadmodum apoplecticos quoq; curare consueuerunt. Sic etiam per morbum comitialem, cum vel ob stomachum vel ob aliquam aliam particulam affectio fit, eam maxime & in primis curare præcipiunt: cerebrum vero ita præparant, vt non ita facile afficiatur. Hæc itaq; potissimum inquirenda sunt, non principalis animæ vis, quam nemo, nisi peruersa fuerit mente, nō apertissime cognoscit: neq; neruorum originem, diuinantium more, à dijs petere, sed ab experto dissectore discere oportet.

De Neruorum ortu, ac de Conuulsione. CAP. 6.

SVnt enim non nulli, qui sibi iam persuaserunt neruos à corde oriri eò, φ nequeunt inter syndesmū. i. copulā, neruumq; discernere: quibus nō nihil etiam suffragari videtur ipsa homonymia, quippe copulæ à multis medicorum colligantes nerui appellantur. Verum nulla vexabimur nominis inuidia, si modo non copulas ipsas, sed voluntarios (vt ipsi aiunt) neruos intelligāt, quos scilicet à cerebro initium accipere dicimus: neque enim illi aut conuulsionem, aut paralysin, ad colligantes neruos referunt: sed eorum neruorum, qui voluntatis imperio obediunt, affectionem eē dicūt. Conuulso enim vniuerso corpore, omnes quidem autumant affici talem quampiam par D tem, quæ, vt in arbore caudex ramorum, sic ipsa sit omnium neruorum communis veluti caudex, nō paucorum in vna parte, quemadmodum ramus: veluti, qn̄ vel crus, vel altera manus, forte fortuna conuellit, totius membri conuulsio, neruorū, qui ad ipsum proueniunt, originē affectā fuisse declarat, rami cuiuspiam exemplo in arbore: Quando autē vniuersum corpus afficitur, cōmunē originem omnium infra faciē neruorū, quæ arboris caudici proportione respondet, affectam esse putandum est, quæ sunt primæ spinalis medullæ partes: proinde exercitatissimi quiq; medici huic remedia adaptant, cordis vero in hac affectione nullam omnino mentionē faciunt: Si" vero simul cum vniuerso corpore facies" quoq; conuulsa videatur, non solum exortum spinalis medullæ, verū etiam cerebrū ipsum, curamus. Etenim" labra quoq; sæpenumero conuulsa videmus, item oculos, frontis cutem, totas mandibulas, similiter & linguæ radicem: at, quia omnes iam dictas partes à musculis ex cerebro neruos suscipientibus moueri, ex anatome didicimus, cerebrum ipsis sic laborantibus credimus esse affectum: vbi vero ipsis illæsis cæteras partes conuelli viderimus, dorsalis medullæ initium affectum esse fatemur. Hæc igitur sunt, quæ prompte discere, mox ipsorum dispositiones considerare oportet. Sed sunt non nulli medici, qui dispositiones ipsas ne aggrediūtur quidē disquirere, sed certant super rebus manifeste apparentibus: iacturamq; temporis nos facere cogunt, quod non erat consumendū respondendo ijs, qui recta medicorum veterum decreta

A.l.3.f.1.4. c.14 fo.203.b

A.l.1.f.2.d.3.c. 2.fo.43.h

A.l.3.f.2.c.7. fo.117.a

A.ibidē.

A.l.3.f.2.c.5. fo.216.a

euertunt,sed inueniendo potius ea,quæ illi silentio prætererunt vel nihil oīno differentes de qui E busdam rebus,vel sine demonstratione,vel sine idonea determinatione, vel non satis abunde explicantes: quemadmodum Hippocrates, vbi neruorum conuulsionem vel ob plenitudinem,vel ob vacuitatē, fieri dicit. Etenim verus est sermo eius: quibus vero rōnibus fulciat̄,vt fides ei adhibenda sit,non popularibus,sed doctis duntaxat viris,& qui diligenter prima medicinæ rudimenta didicerunt,notum est. Hæc igitur quum didicissem,facile mihi persuasi conuulsionem fieri ob eas causas,quæ ab Hippocrate dictæ sunt. Quippe, si omnis motus,qui à voluntate procedit, attractis musculis in eas,quibus innascuntur, partes, fieri videtur: neq; potest fieri attractio, nisi ad suam originem retrahatur musculus: constat conuulsionem in cōuulsis partibus factam, hac sola ratione à motu secundum naturam differre, q̄ præter voluntatem nostram fiat. Itaq; quemadmodum in eo,qui secundum naturam habet,voluntas in cerebro iuxta neruorum originem ordinata,motionis principium primis dat neruis, ac per ipsos musculis, ita, si sine huiusmodi principio inuenerimus,quæ causa neruos conuellere possit,modum,quo conuulsio fiat, nos iam scire non temere profitebimur. Etenim,si videris aliquando neruosa corpora vt lyræ chordas, ob ambientis aeris immodicam intemperiem adeo vehementer,vt rumpant̄, intētas, haud difficulter intelliges idem in animantium quoq; neruis posse contingere. Sed quomodo affecto aere tenduntur F chordæ,vt rumpantur? si vel nimis aridus, vel admodum humidus sit: nempe humor madefacit ipsas,vt in tumorem præter naturam attollantur, qui mox eas tendit: ac,veluti Sol tergora arefaciens contrahit, ita siccitas chordas & trahit & tendit: sic lora quoq; quum ad ignem exiccantur,contrahi tendíq; videntur. His ita præcognitis haud difficile inuentu fuerit, vtrum ab ariditate,quæ est humidæ essentiæ defectus & vacuatio: an ab humoris plenitudine, q̄ est affectio ægestati aduersans, & ab Hippocrate repletio nominata est, affectus ipse prodierit. Quippe, quum cōuulsio fit vel à labore,vel vigilijs, vel fame,vel solicitudine,vel arida æstuanteq; febri, qualem in phreniticis videre est,causam eius esse ariditatem vacuationemq; recte putaueris: si vero temulēto cupiā ac omnino pleno homini,qui videlicet in otio degit, id euenire conspexeris, non ab re à contraria causa conuulsionē ortū habuisse iudicabis. Atqui euacuationi contraria est repletio.

Qui Humores, in quibus cerebri partibus, quos morbos pariant: ac de Melancholia & morbo Comitiali. CAP. 7.

ATque morbus quoq; comitialis, conuulsio est omnium corporis partium non perpetua, vt in emprosthotono & opisthotono atque tetano videre est, sed quæ ex temporum accidit interuallis: neque solum hac re, sed mentis quoque ac sensuum oblæsione, à iam dictis conuulsio G num generibus differt: vnde constat in supremis corporis partibus, cerebro videlicet, hunc affectum generari. Quoniam vero & velociter cessat, in ventriculis ipsius potius consentaneum est à crasso humore vias spiritus obstruente tūc affectum procreari, neruorum principio se ipsum quatiente, quo excutiat ea, quæ noxia sunt: fortasse vero & irrigato singulorum neruorum exortu, similiter ijs, quæ à spinali medulla principium habent, conuulsionibus, epilepticorum quoque conuulsio fit. Verum non ab ariditate vacuationeq;, sed à crasso semper humore, hanc affectionem induci argumento est, quòd & subito fit & soluitur confestim: nam subitaria meatuum obstructio, à crasso viscoso'ue humore fiat: vt autem vel cerebrum, vel tenuior ipsius membrana ad tantam perueniat ariditatem, vt corio simile quippiam pati videatur, non sine multo tempore fieri possit. Accedit ad hæc, vt is, qui sic laborat, neque videat, neque audiat, neq; vllo sensu quicquam percipiat, ac ne consequi quidem possit, quid factum sit: sed cum memoriæ viribus ratio quoque læditur. Ex his igitur omnibus rationi consentaneum est in cerebro hanc affectionem fieri, impediente humore animalem spiritum, qui in ventriculis eius continetur, quo minus possit exire.

Porrò, quamobrem hic spiritus vocetur animalis, aut quæ sit eius potentia, in eis commentarijs, quos de Hippocratis Platonisq; placitis scripsimus, iam demonstratum est. Sanè, quum ea, quæ H per dissectiones apparere solent, accurate consideraremus, rationi consonum videbatur animam in cerebri corpore sedem obtinere, atq; in ipso & rationis vim & sensibilium imaginum memoriam residere: ac primum ipsius instrumentum tum in sensibilibus actionibus omnibus, tum in ijs, quæ à consilio & voluntate prodeunt, spiritum esse, qui in ipsius ventriculis maximeq; in postremo continetur: quamuis non contemnendus sit medius ventriculus, perinde, quasi non nobilissimus sit, multis enim rationibus inducimur, vt hunc amplectamur, duos vero anteriores deferamus. Verum exacta horum notitia ad curationis inuentionem nihil ferè conducit: nam satis fuerit ad probe curandum, nosse sedem affectam esse cerebrum, atq; in eius ventriculis humorem crassum vel viscidum comprehendi. Igitur, quemadmodum hæc ad curationes, quarum gratia & affectas sedes & earum dispositiones inquirimus, sunt vtilia, sic crassorum quoq; humorum differentiæ, vtrum videlicet pituitosi sint an melancholici, haud mediocriter ad curationem conferre videntur: si tamen in præsentia non obliuiscamur pituitosos quidem eos nominari, quum simpliciter ita dicimus, in quibus humiditas frigiditasq;: melancholicos vero, in quibus siccitas atque frigiditas dominātur: quamuis magnę peculiaresq; interim differentiæ tum pituitosorum tum melancholicorum humorum inueniātur. Pituitæ quidem vnum genus est, quod quotidie

vel

6a. aphor. 39.
Ext. or. 50. f

A.l. 1. f. 1. d. 5. c. 1. fo. 10. b

A.l. 3. f. 2. c. 5. fo. 215. d

A. ibidem.

A. ibid. e

A. ibid. h

A.l. 3. f. 1. t. 5. c. 8. fo. 208. e

A.l. 3. f. 2. c. 5 fo. 215. f

A.l. 3. f. 2. t. 1. c. 1. fo. 213. d

A vel screando, vel vomendo, vel emungendo educitur, vaporoso scilicet spiritu plenum, vt ne sensum quidem lateat, ipsum esse dissimilare. Alia vero pituita, similaris quidem videtur, licet fortasse nō sit similaris: qualis et est crudus humor, qui in vrinis substat, tum is, qui à Praxagora vitreus appellatur: atq; ex hoc genere esse videtur saliua, quæ neq; fluida admodum est neq; aquosa. Verum nec saliua vnica duntaxat qualitate gustum afficit, nedũ vniuersa pituita: sæpenumero enim acrem, & acidam, & salsam in ore saliuam manifeste deprehendimus: veluti, cum sani maxime degimus, nulla qualitate infecta, sed perinde, quasi aquosa, saliua gustui offert. Sic & melacholicus humor secundum substantiæ varietatem non obscuras habet differentias. Nam alius est veluti fex sanguinis: qui admodũ spissus est, fæcibus vini haud absimilis. Alius vero, q̃ superior, essentiæ est multo tenuioris: atq; vomentibus eum & olfacientibus acidus videtur: qui etiam terram radit attollit & fermentat, atq; ampullas, quales feruentibus iusculis supernatare videmus, excitat. Sed is, quem crassæ fæci similem esse dixi, in terram effusus non inducit fermentationem, nisi forte in ardente febri ipsum maximopere præassari contingat: neque vlla etiam acida qualitate participat: quamobrem & ipsum nominare consueui melancholicum succum aut melancholicum sanguinem: hic enim, meo quidem iudicio, non recte adhuc atra bilis appellari potest. Prouenit autem

B huiusmodi humor in quibusdam plurimus, vel à temperiæ ab initio cōparata, vel à cibis, qui, quũ in venis concoquuntur, in huiusmodi humorem trāsmutari solent. Igitur, vt crassus pituitæ succus, ita hic quoque comitialem morbum solet efficere, vbi in meatibus ventriculorum cerebri retinetur, siue is medius sit, siue postremus: vbi vero in ipso cerebri corpore abundat, eam insaniæ speciem, quam Græci vocant melancholiam efficit: quemadmodum alter atræ bilis succus, qui præassata flaua bile nascitur, ferina deliramenta inducit, modo sine febre, modo cum febre, in cerebri corpore abundans. Atq; hanc ob causam phrenitis non nunquam mitior est, quum videlicet à pallida bile ortum cōtraxit: interdum vehementior, quum flaua bilis eam peperit: atq; insuper alia non nunq̃ dementia occurrit ferina & melancholica, flaua bile præassata. Deliria autem, quæ per febrium vigores accidunt, non propria cerebri affectione, sed per consensum fiunt: proinde eos παραπαῖσαι, παραφρονῆσαι, παρακόψαι, i. delirare, & desipere, & vacillare, nō solũ medici, sed priuati quoq; dicere cōsueuerũt: phreniticos vero hos non noīant, eò, q̃ phreniticorũ deliriũ non quiescit, mitigato febriũ vigore. Igit, quemadmodum phreniticorũ febris vnum quoddam accidens dispōnum cerebri censet, sic è conuerso ardentiũ febriũ delirium, multis elatis ad ipsum vaporibus calidis. Haud secus fit ea affectio, quæ suffusioni in accidentibus similatur, à ventriculi dispo-

C sitionibus ortũ trahens: nā cerebrũ ventriculo, & ventriculus cerebro, suas affectiones transmittit, idq; pp neruorum à cerebro ad os ventriculi descendentium magnitudinem: per quos etiam sensus huic particulæ, quam vlli reliquarum corporis partiũ, acutior est. Quocirca capitis fracturas, quum ad membranas vsq; perueniunt, biliosus vomitus, ac interdum dolores capitis, quomodocunq; fiant, subuersioq; stomachi, & morsio comitatur. Hypochondriacas vero & flatuosas vocatas affectiones melancholica tristitia sequitur, haud secus, quàm acutam febrem deliriũ, & quasdam oris ventriculi dispositiones, ea, quæ in accidentibus suffusioni similatur affectio. Sic neruosis partibus inflammatis, promptius, quàm reliquis, delirium superuenire solet, idq; ascendente ad caput interdum per cōtinuas partes solo calore: interdum vero spiritu vaporoso, vel fumoso, aut fuliginoso. Porrò, quemadmodum hæ passiones, quibus caput per consensum afficitur, ita illæ quoq;, quæ primogeniæ ipsius affectiones sunt, non parum inter se differunt. Igitur crassi humores, qui in cerebri substantia abundant, interdum ei, vt instrumentali: interdum, vt similari parti, nocent: quum enim meatus obstruuntur, vt instrumentali: quum vero temperamentum alteratur, vt similari. Proinde totus hic sermo in fine sexti libri de vulgaribus morbis præscriptus est: Melancholici magna ex parte comitiali morbo afficiuntur: & contra, morbo comitiali laboran-

D tes, efficiuntur melancholici. Atq; horum vtrumlibet magis accidit, prout vel in hanc, vel in illā partem, infirmitas repit: si enim in corpus, epileptici: si vero in mentē, melancholici redduntur.

Hoc sermone primum quidem declarauit, q̃ non semper, sed magna ex parte, horum affectuum alter in alterum transit: quippe non solum melancholicus succus, verum etiam pituitosus, morbum comitialem committit. Igitur is, quem melancholicus succus constituit, in melancholiam trāsit: qui vero à pituitoso partus est, in aliam affectionē, de qua paulo post dicturus sum, permutatur, melancholiam vero haudquaq̃ efficit. Altera vero Hippocratici sermonis pars non paruũ contemplandi locum desiderat. Quippe, quũ anima sit aut temperamentum actiuarum qualitatum, aut ab ipsarum temperamento alteretur, bilem, quum cerebro veluti parti instrumentali nocet, ad cerebri corpus conuerti ait, id quod in obstructionibus fieri constat: quum vero temperamentum mutando, ei vt similari nocet, ad mentem eam repere dicit. Verum hoc, quod medici dereliquerunt, definire in primis necessarium esse videtur. Nempe, vt in manifestis corporis partibus, interdum omnibus, eadem apparet temperies, vt in morbo regio, & elephante sic vocato, & aqua inter cutem, & malo habitu, quæ à Græcis cachexia dicitur, insuper in ijs, quæ ab hepate atque splene pendent, colorum vitijs: interdum vero vnius duntaxat partis, quæ videlicet aut biliosum aut pituitosum aut melancholicum humorem suscipit, temperies permutatur: ita etiam

Margin notes (left): A.l.3.f.1.t.4.c. 18.fo.204.c — A.l.1.f.2.d.3.t. 2.fo.44.a — A.l.1.f.2.d.3. t.10.fo.46.d — A.l.3.f.1.t.5.c. 8.fo.108.g — A.ibidem.h

Margin note (right): 6.Epid.sect.7ª. ad libri finem.

cerebro "accidit, vt non nunq̃ vniuerso in venis sanguine melancholico effecto, ob commune vitium, ipsum quoq; lædatur: nõ nunquã vero, reliqui corporis sanguine prorsus innocuo solus is, qui in cerebro contentus est, alteretur: idq; bifariam fit, aut enim aliunde in ipsum deriuatur, aut in ipsomet melãcholicus humor genitus est, quum videlicet multus eius loci calor aut flauã bilẽ, aut crassum atrumq; sanguinem superassauit. At hæc distinctio non paruum habet in curatione momentum, siquidem, vbi vniuersum corpus sanguinem melancholicum cõtinet, curationem à venæ sectione incipere oportet: vbi vero solum cerebrum, infirmus (quod ad hanc dispositionẽ attinet) sanguinis detractione non indiget, quamuis ob aliam quampiam causam sanguis mitti possit. Vtrum vero melancholicus sanguis vniuersum corpus, an solum cerebrum occupet, ita discernendum est. In primis vniuersi corporis habitum, qualis sit, consideres, velim: meminerisq;, ꝙ molles, & candidi, & obesi nequaq̃ humorem habent melancholicum: macri vero, & nigri, & hirsuti, & quibus latæ sunt venæ, aptissimi sunt, vt huiusmodi in ipsis humor cumuletur: fitq; interdum, vt prærubro colore homines, affatim in melancholicam temperiẽ decidant, atq; post hos flaui, idq; maxime, quando & vigilijs, & multis laboribus, & solicitudine, & tenui victu fuerint educati: quibus hæ quoq; notæ conueniunt, an hæmorrhois aliqua restricta sit, aut alia quæpiam consueta sanguinis vacuatio, aut mulierum menstrua: insuper quibus "cibis quis fuerit vsus, vtrũ ijs, qui suapte natura melancholicum sanguinem pariunt, an è diuerso. Porrò, qui melãcholicum sanguinem efficiunt, hi fere sunt: caprina bubulaq; caro, magisq; hircinæ & taurinæ, sed maxime asinorum camelorumq; carnes, nam & his non nulli vescuntur: itẽ vulpinę caninæq; carnes: atq; non minimã in huiusmodi sanguinis generatione vim obtinet ex lepore cibus, sed multo magis ex apris: ac limaces quoq; melancholicum sanguinem pariunt, si frequens sit eorum vsus: præterea omnes terrenorum animaliũ carnes sale conditæ: aquatiliũ quoq; carnes, vt thunni, balenæ, vituli marini, delphini, canis, atq; cetaceorum omnium. Ex oleribus autem, brassica fere sola huiusmodi sanguinem gignere consueuit: quemadmodum & arborum germina, vbi vel muria, vel oxyhalme condiuntur, præcipue lentisci, terebinthi, rubi, canisrubi. Leguminũ vero omnium maxime lentes inter melancholicos cibos numerantur: mox panis furfuraceus, & qui ex tipha atq; vitiatis seminibus factus est, quorum apud quasdam nationes vsus loco frumenti habetur: verum de his in primo libro de ciborum facultatibus iam dictum est. Pręterea vina crassa nigráq; aptissima sunt, vt ex ipsis melancholicus humor fiat: præsertim si quis abunde ipsa ingerens, oblata occasione in multo corpus calore contineat. Vetus deniq; caseus, vbi forte fortuna in corpore fuerit supercalefactus, facile huiuscemodi parit humorem. Igitur, si quis antea, q̃ in morbum inciderit, huiusmodi victus ratione fuerit educatus, maiorem quandam inde licet facere coniecturã: si vero boni succi cibis vsus fuerit, considerare oportet exercitationes ipsius, mœstitiam, "vigilias, solicitudines. Sunt etiã non nulli, qui per febriles (vt dictum est) morbos melancholicum humorem contraxerunt. Atq; ad efficaciorem notitiam non parum confert anni tempus, ac præterita præsensq; constitutio, item regio, ac laborantis ætas. His itaq; omnibus premeditatis, quum speraueris in vniuersi corporis venis melancholicum "sanguinem contineri, quo certiorem habeas notitiam, cubiti venam seca, præcipueq; mediam, quoniam communis est & ei, quæ humeralis nominatur, & ei, quæ per axillam ad manum fertur. Quod, "si tum fluens sanguis non videatur melãcholicus, statim supprimatur: si vero talis appareat, vacua, quantum pro laborantis corporis habitu satis esse conieceris. Est præterea tertium melancholiæ genus, morbi comitialis exemplo, quũ ortum à ventriculo habuerit: solentq; medicorum aliqui hanc dispositionem hypochondriacum flatuosumq; morbum nominare. Verum satis mihi fuerit ea accidentia percurrere, quæ à Diocle præscripta sunt illi assidere, in libro, cui titulus est, Affectio causa curatio: in quo Diocles ad verbum ita scripsit: Porrò alius oritur circa ventriculum morbus, qui supra ꝓpositis nõ dissimilis est, nominaturq; ab alijs melancholicus, ab alijs flatuosus: quem sumpto cibo maxime coctu difficili & caustico, sputum humidum idemq; multum comitatur: item ructus acidus, flatus, æstus in hypochondrijs, fluctuatio non ilico, sed quum retinuerint: interdum ventriculi quoque vehementes dolores, qui non nullis ad dorsum vsque procedunt: concoctis deinde cibis quiescunt, mox alijs ingestis eadem rursus reuertuntur accidentia, quæ interdum ieiunos, interdum etiam à cœna molestant, atq; euomunt crudos cibos, & phlegmata subamara, & calida, & acida adeo, vt non nunquam dentes torpedine afficiantur. Atq; horum plurima ab ineunte statim ætate eueniunt: vtcunq; tamẽ acciderint, omnibus in tempus producuntur. Hæc præfatus Diocles mox causam subiungens, ita scribit: Cæterum flatuosos "vocatos suspicandum est plus caloris, q̃ decet, habere in ijs venis, quæ alimentum à ventriculo excipiunt, sanguinemq; in ipsis crassiorem factum. Quippe constat has venas esse obstructas, vel hoc argumento, ꝙ alimentum corpori nõ distribuitur, sed in ventriculo manet inconfectum, quũ antea ipsum à meatibus susciperet, magnaq; ipsius pars in imum ventrem excerneretur: tum ꝙ postero die vomitu reijcitur, vtpote non digestis per corpus cibis. Sed, ꝙ calor id, quod secundum naturam est, excedat, facillime intelliges tum ab æstu, qui ipsis accidit, tum ab ijs, quæ ingeruntur: siquidem iuuari videntur à frigidis cibis, qui videlicet calorem refrigerare extinguereq; solent. Deinde alia quoque Diocles iam

Marginalia: E — A.l.3.f.1.t.5.c.8.fo.209.a; F — A.l.3.f.1.t.4.c.18.fo.204.f; G — A.ibidem.; A ib.c.20.c; Oppositum A.ibidem.f; H; A.l.3.f.13.t.5.c.1.fo.302.b

A.ibid.c.19.b A propositis in hoc sermone addidit: Aiunt autem non nulli os ventriculi, quod intestinis cōtinuatur, in huiusmodi passionibus inflāmari, ac ob inflāmationem ipsam & obstrui, & prohibere, ne alimenta statuto tempore ad intestinum descendant: quamobrem diutius, q̃ decet, in ventriculo manentia, & tumores & æstus atq; reliqua, quæ prędicta sunt, efficiunt. Hæc sunt, quæ Diocles quidem literis prodidit: verum in hoc symptomatum catalogo præcipua totius concursus accidentia silentio præterijt, quæ videlicet & melancholiam & flatuosam hypochondriacamq; affectionem, tanq̃ charactere quodam, designant: atque omisit (vt puto) huiuscemodi accidentia eō, q̄ ex morbi ipsius nomine manifeste declarantur. Etenim ab Hippocrate didicimus: Si metus & mœstitia longo tempore tenent, melancholicus est huiuscemodi affectus. 6ª.Aph.23. Ex. ord.48.e. Verum haud absurda quæstio est, quare Diocles, quum causas aliorum accidentium redderet, causam, ob quam mens læditur, non scripserit: siue enim venarum, quę ad ventriculum sunt, calor exuperat, siue partes, quę sunt ad portam (Græci pyloron vocant) inflammatione laborant, quid causæ sit, cur melancholica comitentur accidentia, dereliquit. Etenim, quòd vēter flatuoso spiritu impleatur, ac deinde eructando ipsum leuetur, ac præterea, vomitione à Diocle memorata iuuetur, vel nihil ipso dicente manifestum est: at propria melancholiæ accidentia simul cum dicta ventriculi dispositione scribere, haud ita facile ei fuit. B Id itaque addere, ac simul, qualis sit in huiuscemodi affectibus ventriculi dispositio, manifesta interpretatione enarrare aggrediamur. Atque videtur quidem in ipso inflammatio esse: A.l.3.f.13.e. 5. c.1.fo.302.b sanguis autem in parte inflammata contentus, & crassior & magis melancholicus. Itaq;, quemadmodum elato ex vētriculo ad oculos fuliginoso quodam aut fumoso halitu aut crassis quoq; vaporibus, similia, vt in suffusione, accidentia contingunt, eadem ratione sublata ad cerebrum ab atra bile euaporatione veluti fuliginosa fumosaq;, melancholica euenient in mente accidentia. Quinetiam quā frequentissime videmus flaua in ventriculo bile contenta caput dolore affici: mox ea per vomitum eiecta, ilico dolorem mitigari. Atq; huiusmodi dolorū genera mordendo exedendoq; infestant, quemadmodum alia grauitate, alia tensione, alia cum cataphora molestare videntur. A.ib.c.19.h Atq; inter optimos medicos conuenit non solum hæc accidentia, verum etiam morbum comitialem, capiti à ventriculo procedere. Igitur, vt melancholicos timor nunquā deserit, ita præter naturam eis per imaginationem visa, non semper eodem genere continentur. Siquidem alius testam se factum putauit, atq; idcirco obuiantibus cedebat, ne collideretur. Alter gallos cantare audiens, vt hi alarum ante cantum, sic ille brachiorum plausu latera quatiens, animantium sonum imitatus est. Fuit item alter, timens, ne Atlas, qui mundum sustinere dicitur, grauatus sub tanto onere ipsum à se excuteret, atq; ipse cum illo collideretur, ac nos quoq; cum ipso periremus. A.ibi.c.19.a C Sunt alia huiusmodi infinita eorum visa. Differunt autem inter se melancholici: nam omnes timent, mœrent, vitam damnant, odio habent homines: sed nō omnes mori cupiunt, etenim hoc ipsum non nullis melancholiæ caput est, q̄ mortem pertimescunt: quosdam etiam alieno admodum atq; extraneo videbis animo, vtpote qui simul & mortem metuant, & tamen mortem sibi consciscant. Proinde recte videtur Hippocrates omnia ipsorum symptomata in duo hæc coegisse, metum & mœstitiam. Mœstitia nimirum eos inducit, vt odio prosequātur omnes, quotquot viderint, nunquam non tristitiam præ se ferentes: ac terrentur, vt in tenebris profundis pueri, atq; ex adultis indocti. Sane, quemadmodum externæ tenebræ omnibus fere hominibus pauorem inducunt, nisi vel audaces admodum vel docti fuerint, sic atræ bilis color, mentis sedem tenebris similem reddens timorem efficit. Etenim summis tum medicis tum philosophis in confesso est & humores & omnino corporis temperaturam animæ actiones inalterare: id, quod nos quoque vnico commentario docuimus, quo demonstratum est, q̄ animæ potentiæ corporis temperaturam sequuntur. Quocirca humorum vim ignorantes (in quorum numero & Erasistratus est) ne scribere quidem de melāncholia quicquam ausi sunt. Neq; indignum est admirari tum communes hominū notiones, tum plurima quoque dogmata, quæ & philosophi & medici per ignorantiam præterierunt. D Igitur ab omnibus, affectus ipse melancholia vocitatur, indicante nomine humorem, qui ipsius causa est. Quumq; circa ventriculum prima inceperint accidentia, ipsisq; auctis melancholicæ sequantur affectiones, deinde alui deiectione, & vomitu, flatibus per inferna emissis, ructibusq; leuetur is, qui laborat, hypochondriacum flatuosumq; morbum ipsum nominabimus: accidentia vero ipsius dicemus, & mœstitiam & metum. Quum autem propria melancholiæ accidentia magna videntur, circa ventriculum vero aut nulla aut parua admodum sunt, haud abs re existimaueris primitiuam in cerebro affectionem consistere, ob atram bilem in ipso congestam. Cęterum, quibus signis discernat, vtrum in solo cerebro, an in vniuerso corpore, huiuscemodi humor contineatur, paulo ante dictum est. Interim monendi sunt mihi amici, qui me curantem viderunt, frequentibus balneis victuq; humido boniq; succi, nullo alio adhibito præsidio, huiusmodi me morbum curasse, vbi non dum ob longum temporis tractum nocuus humor multum vacuationi resisteret: quum enim diuturnus iam factus est morbus, fortiora prædictis oportet adhibere remedia. Fit autem huiusmodi melancholiæ species affecto prius calidis dispositionibus cerebro, aut æstuatione, aut phlegmonosa passione, aut etiam phrenitide, interdum vero à solicitudine, mœstitia, cum vigilijs. Verum satis fuerit hęc de melancholia dixisse.

Atque de morbo comitiali deinceps, quandoquidem hic quoque interdum ipsomet affecto E cerebro, interdũ alijs consentiente euenire solet, accurate distinguendum est: vt enim tria melancholiæ genera, ita hunc quoque morbum tribus contentum differentijs, omnes fere medici distinguere neglexerunt. Verum omnibus commune est, quòd cerebrum afficitur vel consistente in ipso affectu, id, quod pluribus epilepticis accidit: aut à ventriculi ore (quod stomachum vocare solent medici) ad cerebrum per consensum ascendente: atque hoc genus proportione respondet accidentibus, quæ oculis à stomacho adueniunt, ueluti in suffusionibus. Fit etiam, sed raro, tertia morbi comitialis species (nec refert, siue etiam genus siue differentiam nominaueris) cum à parte aliqua, cui forte accidit, incipit affectus, qui deinde sentiente ægro ad cerebrum vsque ascendit. A.l.3.f.1.t.5.c.8.fo.209.b Atq; hoc genus primum uidi in puero, qui decimumtertium ætatis annum agebat, quum equidem adolescens etiamdum cum optimis eius tempestatis medicis conuenissem ad ipsius curationem. Audiui igitur tum narrante puero, dispositionem ipsam ex tibia initium capere: mox illinc recta ascendere per femur & superposita illi ilia, ac per latera ad ceruicem, donec ad caput perueniret: A.l.3.f.1.t.4.c.8.fo.202.d quod quum primum tangeret, ipsum haudquaquam sibi constare. Interrogantibus autẽ medicis, quale esset id, quod ferebatur ad caput, nihil habuit puer, quod responderet. Alius deinde adolescens compos mentis (quippe qui satis poterat & sentire, quod fiebat, & alteri enarrare) F dicebat veluti frigidam quandam auram esse id, quod ascendebat. Vnde ex duobus alterum Pelopi præceptori placuit, aut quòd qualitas quædam alteratis per continuationem partibus, aut spiritalis quædam substantia, transmitteretur: neque mirandum esse dicebat validam vim esse humori, qui in affecta parte preter naturam genitus fuisset, qualis perniciosarum ferarum venenis inest. A.l.3.f.1.t.2.c.6.f.190.d. Et t.5.c.8.fo.209.b Quis enim crederet vel à scorpionibus infixo aculeo, vel à phalangiorum paruorũ ictibus totum corpus ingenti & inusitata mutatione affici, nisi sæpenumero id accidere videret, præsertim minimam quandam substantiam feris in ipsum demittẽtibus? Quum itaque phalangium aliquẽ momordit, quamuis paruum sit animal, existimare tamen debemus venenũ ex ipsius ore in morsum corpus descendisse. Porrò marinæ turturis, quemadmodum & terreni scorpionis, aculeus, in partem extremam acutissimam illam quidem finitur, vbi nullum foramen est, per quod venenum deijci possit: necesse tamen est, vt excogitemus substantiam quandam esse aut spiritalem aut humidam, quæ, vt mole minima, ita facultate quàm maxima est. Etenim, quum nuper ictus quidam esset à scorpione, videor mihi videre, inquit, quòd grãdine percussus sim: eratq; omnino frigidus, sudore etiam frigido accedente: sed tandem debitis adhibitis remedijs non sine negocio seruatus est. A.l.4.f.6.t.5.c.3.fo.503.b Itaque Pelops, nõ impossibile est, inquit, in corpore similem aliquam essentiam generari, non G accedente causa extranea: quæ, vbi neruosam aliquam partem occupauerit, per continuas partes vsque ad neruorum principium vim suam transmittit, siue id per alterationem (vt ipse dicebat) fiat, siue spiritali essentia veluti aura ad ipsum elata: A.ibidem.c. sæpenumero enim infigente aculeum scorpione aut in neruum, aut venam, aut arteriam, manifeste videmus percussos vehementissimis infestari accidentibus. Atqui scorpionis aculeus totam cutem penetrando ad profundum vsque potest peruenire: phalangiorum vero paruorum morsus solam afficit superficiem: vnde constat, interdum à sola cute veneni vim ad totum corpus deferri, quippe tota cutis & continua est & neruosa. Proinde haudquaquam impossibile est, quum ex icta parte per totã ipsam celeriter distributa fuerit veneni vis, eam inde eodem rursus contactu in singulas subiectarum ei partium recipi, mox ex illis in alias continuas, atque iterum ex ijs, quæ afficiuntur, in alias: quumq; ad dominantium partium aliquam peruenerit, tum mortis periculum homini instare. A.ibidem.c Ad hanc rem in primis conferunt vincula superioribus partibus iniecta, ab ijs enim præsentaneum præsidium expectatur: id quod in viperarum scorpionumq; ictibus expertus sum, item aspidum quoque, quod propter imminens subitariæ mortis periculum, magis incredibile est. Etenim, quum Alexandriæ essem, rusticus quidam non longe ab vrbe in vno manus digitorum ictus, eius radicem apud postbrachiale H validissimo vinculo ligauit: accurrensq; ad vrbem ad familiarem sibi medicum, totum digitum ab ipsa dearticulatione, quæ ad postbrachiale est, abscindendum præbuit, sperans inde nihil se mali passurum: neque frustratus est sua spe, quippe nihil aliud faciens saluus euasit. Similiter alium noui, qui epoto ex viperis medicamento, resciso prius digito, à periculo liberatus est. Vidi præterea rusticum, cuius totum digitum vipera momorderat, qui falce, quam tunc forte habebat (erat enim uinitor) ab vltimo articulo ictam partem resecans, deinde inducta vsitatis pharmacis in digito cicatrice, nullo epoto medicamine sanatus est. Sed puerum quoq; cuius morbus comitialis a tibia oriri consueuerat, medici, qui tunc ad curationem eius conuenerant, sanare sperabant, si in primis vacuato vniuerso corpore, medicamen ex thapsia aut sinapi parti adhiberent, ligato in medio membro, supra eam videlicet partem, quæ primaria dispositione erat affecta: atque hoc pacto accessionem reuerti prohibuerunt, quamuis antea quotidie puerum infestare consueuisset. Verũ hæc obiter, atque ex abundantia dicta sint, ne quis miretur, quo pacto ab ignobili aliqua parte tantus morbus ortum contrahere possit. Superest, vt causam inuestigemus, quamobrẽ in huiusmodi per consensum affectionibus epilepticæ fiant conuulsiones: nam ne Pelops quidem ullã ad hãc rem attulit probabilem persuasionem: neque etiam alius quisquam, cum quo nobis aliqua fuerit

consuetudo.

A consuetudo. Mihi vero per huiusmodi consensum videnti aliquando laborantem sine vehementi conuulsione concidere, simul quòd per interualla breuibus quibusdã motibus quateretur, probabile visum est, quemadmodum "frequentissime singultum fieri cernimus affecto stomacho, ita hanc quoque dispositionem euenire. Etenim me ipsum" quoque singultus ilico inuadere solet, si piperis aliquando immodicam quantitatem ingessero, id, quod aliis quibusdam non paucis, quibus scilicet facilis erat oris ventriculi sensus, accidisse meminimus: atqui iam supra memoratũ est id non solum medicis, verum etiam vniuersis hominibus, stomachum appellari. Itaque, quum cecidissent, qui non ex propria cerebri affectione, sed per consensum, comitiali morbo laborabant, eos citra perpetuam conuulsionem, veluti palpitando, per interualla concuti videbam. Proinde existimaui similẽ aliquem" cerebro motum euenire, qualis stomacho interdum à re quapiam molestato accidere solet: quippe qui, quum à ciborum mole grauatur, aut vbi corruptis cibis mordicus infestatur, tum singultu affici conspicitur: atque acrem quoque humorem non singultũ modo, verum etiam conuulsionem, per vniuersum corpus efficere sæpenumero consideramus: deinde vomitu eiecto eo, quod mordicabat, ilico quiescere. Quo minus mirandum est, si neruorũ principium huiuscemodi motu concutiatur, vt à se expellat, quicquid fuerit id, quod à parte primo affecta ad ipsum effertur. B Ad hunc modum reliqua quoq; accidentia omnia, quibus neruosum genus concutitur, fieri putauerim: vbi vero deperdito sensu quis conciderit nõ accidente motu, quo vel conuelli vel palpitare videatur, id à vehementi frigore ortum trahere censeo, quo in genere lethargus quoque continetur: apoplexiæ autem, quòd subito eueniat, aut frigidum humorem aut crassum aut viscidum, qui principaliores cerebri ventriculos affatim implet, non totius substantiæ intemperiem, causam esse manifestum est, veluti lethargi, phrenitidis, maniæ, melancholiæ, stultitiæ, amissæ memoriæ, sensuum hebetationis, resoluti motus. Porrò in omnibus huiuscemodi affectibus, in quorum numero apoplexia quoque continetur, periculi magnitudinẽ ex anhelitus nocumento conijcere oportet. Sane, quemadmodum dormientes spirant, quamuis nulla alia accidẽte actione, quæ à consilio prodeat, nimirum quum supini iaceant in cubili, ita in soporosis affectibus omnibus, quamuis neque sentiat corpus neque moueatur, tamen sola spiratio, quæ musculorum pectus mouentium munus est, saluatur: cuius rei firmam ac demonstratiua lege stabilita habemus scientiam, quemadmodum etiam, quòd musculis omnibus motus principium ab insertis ipsis neruis accedit. Atqui "ex anatome didicimus, neruos omnes à cerebro primariũ sumere initium: neque vero simpliciter initium dixi, sed primarium spinalis medullæ gratia orationi adieci: C quamuis enim permulti ex ea nerui prodire videantur, vim tamen omnem, quam habet, cerebrum ipsi suppeditat. Quum itaque spirationem vehementer impeditam difficulterq; procedẽtem videris, non paruam in cerebro morbidam dispositionem esse conijcere debes, idq; in soporiferis morbis, quos nimirum omnes in cerebro fieri manifestum est.

De Vertigine. CAP. 8.

Affectus" autem, qui scotomaticus, id est tenebricosus seu vertiginosus, vocatus est, ex ipsa appellatione, qualis sit, manifestatur. Quippe à parua occasione obtenebrantur ij, qui sic laborant, adeo, vt interdum cadant, maxime si aliqñ in circum rotentur: siquidem ipsis ab vna rotatiõne euenit id, quod cæteris à pluribus accidere solet. Quin etiam obtenebrantur, siue alium quempiam, siue rotam, aut id genus aliud quidpiam, aut ipsos quoque, quos vocant, in fluminibus" vortices, circumagi viderint: id vero maxime, quum vel sub Sole æstuauerint, vel aliam ob causam calefacto fuerint capite. Quod itaque aliis, quum in circo frequenter vertuntur, accidit, hoc ipsis citra circuitionem euenire videtur: atqui, vbi quis crebro vertitur, inæqualem & turbulentum & inordinatum motum, tum humorum tum spiritus, in eo fieri in confesso est: rationi igitur consonum est huiusmodi accidentia vertigine affectis itidem euenire. Quamobrem non nulli horũ ab D arteriarum sectione præsidium petierunt, totas arterias ponè aures ad tantam scilicet altitudinem secantes, vt medius inter duas partes locus cicatrice induceretur. Sed constat nõ omnes huius auxilij beneficio fuisse curatos: etenim aliæ arteriæ iis maiores ad cerebrum ex ipsius basi per retiformem plexum ascendunt, per quas huiusmodi affectionem fieri rationi consentaneũ est, elato per ipsas vaporoso calidoq; spiritu, atque implente cerebrum: atque fieri etiã potest, vt inæqualis" cerebri intemperies huiusmodi spiritum producat. Igitur hãc affectionem ad cerebrum pertinere ex ipso obtenebratorum sensu manifestum est. Oritur vero interdum cerebro primogenio affectu laborante: interdũ vero, quum ori ventriculi consentit: id, quod Archigenes quoque fatetur, qui libro primo de longarum affectionũ notitia, ita de scotomatica hac passione scribit: Porrò ea bifariam oritur, aut enim ab ipso capite, aut ab iis partibus, quæ circa hypochondria sunt. Mox genera eius distinguere aggreditur. Nam, vbi ex "primaria cerebri affectione obtenebratio depẽdet, aurium sonos, & capitis dolores grauitatesq; præcedere dicit, item olfactus vel alterius alicuius sensus inde prodeuntis oblæsionem (huic enim sermoni adnexuit ille/inde prodeũtis/eos sensus, vt equidem puto, significare volens, qui à capite initium sumunt:) vbi vero" ab ore ventriculi oritur, cordis morsionem nauseamq; præsentiri. Verũ, vt iã antea sæpenumero monuimus, licet caput, per alterius partis consensum qñq; afficiatur, affectio tñ nihilo minus ipsi adscribenda est.

A.l.3.f.1.t.5.c. 8.fo.208.f
A.ibidem fol. 209.b
A.ibidem.
f.1.d.5.c.
A.l.1.a. Et fo. 1.fo. 21.b
f.1.t.5.c.
A.l.3.p.7.c. 1.fo.
A.ibidem.
A.ibidem.d
A.ibidẽ.c.2.f
A.ibidem.g.

De Cephalæa, Hemicrania, & reliquis capitis doloribus. CAP. 9. E

ATque de ea quoque, quæ cephalæa à medicis nominatur, nemo dubitauerit, quin cerebri sit morbus. Est enim (vt breuiter quis dixerit) affectus hic, dolor capitis diuturnus difficulterq; solubilis, qui à parua occasione vehementes habet accessiones, vt neq; strepitum, neque vocem vehementiorem, neque luminis splendorem, neque motum tolerare possit infirmus: sed tranquillitatem, obscurumq; cubiculum quærat, idq; ob doloris vehementiam. Quippe nō nulli veluti malleo se percuti arbitrantur: alij caput contundi distendiq; sentiunt: non paucis ad oculorum quoq; radices dolor extenditur. Quin huiusmodi accessiones, veluti in morbo comitiali, intermissiones habent, interceditq; tempus, quo perfecte liberari videntur. Igitur constat, quòd, sicut in cephalalgia id est capitis dolore, ita in hoc morbo caput facillime afficitur: atque hoc est ipsis commune: verum per cephalæam affectæ partes multo reddūtur, quàm in cephalalgia, debiliores. Ceterum inter capitis dolores non nihil discriminis inuenitur: nam sunt non nulli, quibus caput aptissimū est, vt impleatur, ac vniuersi quoque corporis habitus ad ipsum implendum admodū est idoneus: Alij, omnes capitis partes aptas habent, vt afficiantur: quibus, vbi vitioso victu vtuntur, accidit, vt cephalæa arripiantur. Quo minus" mirandum est, si horum alijs membranæ cerebrum continētes dolore afficiantur: alijs pericranion, id est exterior caluariæ membrana. Discrimen autem ab oculorum radicibus sumitur, considerando, vtrum veniat ad eas malum, nec'ne: siquidem consentaneum est, vt, quibus intra caluariam dispositio est, ijs ad oculorum vsque fundamenta dolor extendatur, eò, quòd & à cerebro, & ab vtraque membrana, atque à vasis, quę in ipsis continentur, veluti germina quædam deducuntur. Sed &" eorum, quibus dimidia capitis pars dolore infestatur (solent autem vocari hemicranici) alij extra caluariam, alij in capitis intimis partibus, dolorē sentiunt: at vero dextram capitis partem à sinistra distinguit sutura per longitudinem ipsius protracta, sub qua intra capitis ossa linea medium cerebrum diuidens protenditur, ad quam etiam peruenit anteriorum duorum ventriculorum septum. Porrò ea corpora suapte natura idonea sunt, vt ipsis caput impleatur, in quibus vaporosus calidusq; spiritus generatur: aut quibus biliosa excrementa cumulantur in ore ventriculi. Atqui spiritus, dolores inducunt tensiuos, qui idcirco sic vocati sunt, quòd extensionis sensum inducunt: biliosa excrementa dolore mordaci afficiunt. Dolores autem à plenitudine procedentes grauitatis sensum afferunt: quibus si rubor accedat atque calor, calidos, sed sine his non calidos humores significant. Sunt, quibus caput assidue dolet, vbi vel paulo liberalius vinum ingesserint vel meracius, idq; magis, si suapte natura calidum fuerit. Præterea calidi" odores omnes, quicunque styrace, aut cyphi, aut in totum aromatibus omnibus suffitis fiunt, capitis dolorem pariunt, adeo, vt non nulli ne thuris quidem odorem ferre possint. Neq; vero absurdum est, vt quosdam ob sensus exuperantiam dolor infestet, quemadmodum in ore vētriculi accidit: sunt enim non nulli, in quibus id tam exacte sentit, vt neque acre acetum, neque sinapi, neque aliud huiusmodi ferat: alij vero contra, ipsum penè insensile habent: quippe videtur aliqui vel ructare vel vomere quędam, vsqueadeo vitiosa qualitate infecta, vt nos nē odorem quidem sustinere possimus, quum tamen ipsi interea nullam alicuius momenti mordacitatē sentiāt. Nihil igitur prohibet, quo minus in hominum cerebro similes notentur differentiæ, vt eosdem odores aliqui impune sustineāt perinde, ac si omnino ab ipsis distarent, alij eos sine molestia ferre non possint. Igitur, quòd omnes huiusmodi affectiones ad caput pertineant, iam manifestum esse videtur.

A.l.3.f.1.t.1.c 2.fo.181.c F

A.l.3.f.1.t.2.c. 1.fo.189.c. Et t.3.c.37.fo.196 a

G A.ibidē.e

De Apoplexia, Neruorum resolutione & conuulsione, & Olfactus læsione. CAP. 10.

AT vero neruorum resolutio, & per vniuersum corpus eorum conuulsio, in quo genere neruorum etiam rigor {Græci tetanon vocant} continetur, sensu, vt prædictæ affectiones, cognosci non possunt: sed ratione, quæ nos doceat, est opus. Itaque, si aliquando per totum corpus neruorū actio vitiosa redditur, ipsorum principium affectum esse cōstat: id vero ex sola anatome dignosci potest. Quū igitur oēs pariter nerui tum sensum tum motū amiserint, apoplexia huiusmodi affectio appellatur. Vbi vero" alteri laterum, aut dextro aut sinistro, id accidit, resolutio nominatur, eius scilicet partis, in qua consistit affectus, interdum dextræ, interdum sinistræ. Quòd, si in aliquo membrorum idem euenerit, eiusdem membri resolutio esse dicetur: nam & tota manus, & totum crus, interdum resoluitur: atque solus in crure pes, & quæ sub genu sunt: sic etiam de tota manu similiter proportione dicendum est. Cæterum ex anatome didicimus, quòd omnes animantis partes sub ceruice positæ, quæ à consilio & voluntatis imperio moueri possunt, neruos habent, qui eas moueant, procedentes ex spinali vocata medulla. Atqui sæpenumero audistis eā spinalem vocari medullam, addita scilicet medullæ appellatione, interdum vero sine additione simpliciter spinalem nuncupari. Vidistis ēt in corporis dissectionibus, neruos, qui thoracem mouēt, ex ea spinalis medullæ parte, quæ in ceruice est, ortum deducere: ipsa vero ex transuerso incisa, si tota fuerit dissecta, oēs, quæ sub ipsa sunt, corporis partes sensu motuq; priuari, vtpote suscipiente spinali medulla à cerebro vim tum sentiēdi tū mouēdi pro arbitrio. Præterea in anatome vidistis, vbi per transuersas spinalis medullæ incisiones ad medium vsque sm longitudinē secaretur, non omnes suppositas corporis partes, sed eas dūtaxat, quæ è regione sectionis erant, resolutas, dextras

H

A.l.3.f.2.c.2. fo.213.f.

A quidem dextra spinalis medullæ parte dissecta: sinistras vero, vbi reliqua pars esset incisa. Itaque manifestum est, quod circa primum spinalis medullæ processum facta aliqua dispositione, per quam cerebri facultas, quo minus ad ipsam perueniat, prohibetur, omnia inferiora membra, dempta facie, sensu motuq; priuabuntur: vbi vero dimidia eius processus pars fuerit affecta, non omnes inferiores partes resoluentur, sed vel sinistræ duntaxat, vel dextræ. Videntur autem huiusmodi resolutionum aliquæ faciem quoque infestare: sed tum resolutum latus ad alteram faciei partem trahitur. Quumq; ex anatome didiceritis neruos, qui per faciei partes sparsi sunt, à cerebro demitti, si earum aliqua simul cum toto corpore resoluta est, haudquaquam vos latere debet resolutionis dispositionem in ipso cerebro consistere: vbi vero illæsæ permanserint, spinalis medullæ initium affici sciendum est. Accidit vero non nullis, vt faciei partes duntaxat afficiantur, quemadmodum & vna aliqua particula, vt lingua, oculus, mandibula, labrum: etenim non omnibus ab vno loco principium influit, vtpote quæ ex diuersis cerebri partibus neruos suscipiunt: id, quod in anatome haud obscure conspicitur. Igitur apoplexia omnibus animalibus actionibus noxam inferens, cerebrum affectum esse manifeste declarat. Discernitur autem affectionis magnitudo ex noxę, quam spirationi infert, vehemētia: quum enim naturalem ordinem B plurimum egreditur, magnam: quum vero paulum impedimenti est, paruam in cerebro noxam esse conijcere oportet. Sanè omnium pessima spiratio putanda est, quæ & intermittitur, & magna cum violentia trahitur. Et sanè mori contingit apoplecticos ob id, quod spirare nō possunt: sicuti partium immobilitas ad vitę quidem functiones inutilem reddit hominem, non tamē acutam infert mortem. Itaque vidimus quendam, qui reliquis partibus omnibus resolutis, nullam, quæ ad faciei partes pertineret, actionem amisit seruata etiam spiratione: quomodo enim viuere diutius potuisset ipsa deperdita? in quo primario affici putauimus illam spinalis medullæ partem, quæ paulo inferior est processu neruorum ad septum transuersum tendentium: quinetiam & vrinam & alui sedimina ipsum præter voluntatis imperium emisisse manifestum est. Insuper vidimus alium, cui propter casum omnes inferiores partes, demptis manibus, erant resolutæ.

[A.l.3.f.2.c.2. fo.113.b] [A.l.1.f.2.d.3.c. 1.fo.43.g]

Quemadmodum autem resolutio, quando in toto fit corpore, faciei partibus illæsis, indicat passionem in spinalis medullæ initio esse, ad eundem modum, si toti corpori conuulsio acciderit, eundem spinalis medullæ locum affectum esse declarat, faciei partibus omnino seruatis illæsis: si vero hæ quoque afficiantur, in cerebro noxam esse ostenditur. Vbi vero pars aliqua conuulsa est, neruum, qui eius motioni deputatus est, aut musculum, affici necesse est. Igitur, si ex anatome ner C uorum ad singulas partes venientium principia didiceris, melius earum & sensum & motum deperditum curabis. Verum hæc indeterminata relicta sunt & Herophilo & Eudemo, qui primi post Hippocratem neruorum anatomen accurate scribentes, non mediocrem medicis dubitandi occasionem præbuerunt, quo pacto per neruorum resolutionem interdum sensus dūtaxat, interdum motus, non nunquam ambo simul pereant. Itaque neruorum resolutio potissimum dicitur, vbi motus deperditus est: vbi vero partium aliquarum sensus perijt, eam partem sensus expertem esse, resolutam vero, non adeo dicere consueuimus: quanquā sunt nō nulli, qui hanc affectionem sensus resolutionem vocitant. Nos vero semper hortamur, vt cuiq; quidem nominibus pro arbitrio vti liceat: hoc autem sit nobis propositum, vt affectam scilicet sedem, simulq; dispositionem eius inueniamus: nisi enim hæc accurate cognouerimus, nequaquam eas partes, quibus vel sensus vel motus vitiatus est, recte curabimus. Sanè Pausanias Syrus sophista, quū Romam aliquando venisset, secundum duos minores sinistræ manus digitos, atque medij partem dimidiam, sensum in primis quidem difficilem habebat: postea male curantibus medicis, sensum omnino amisit. Quibus equidem cognitis, omnia, quæ præcesserunt, inuestigaui: atque ipsum, quum per viam duceretur, vehiculo excidisse, atque in dorsi initio læsum, mox partem læsam breui quidem D curatam, sed auctum in digitis sensus vitium, audiui. Igitur remedia, quæ illi digitis adaptauerat, læsæ parti adhibere iussi: atque sic vir ille celeriter sanitati restitutus est. Primo autem, quod nerui per vniuersę manus cutem dispersi, quibus sentiendi ad ipsam facultas defertur, proprias quasdam habeant radices, quodq; neruorum musculos mouentium sunt aliæ, medici ignorant. Verum latius, quàm proposueramus, iam nostra expatiata est oratio: proinde quiescere eam decet. Quippe nostra intentio erat, vt hoc commentario omnes affectiones, quæ caput, maxime vero cerebrum, infestare consueuerunt, inueniremus: at, quia ab ipso nerui originem ducunt, per consequentiam ad neruorum vsque affectiones sermo peruenit: cui etiam finem imponendo, passiones, quæ reliquis capitis partibus accidere solent, scribere aggrediamur, si prius hoc tantillum superioribus addiderimus, Quòd, vbi olfaciendi vis lęditur, non eorum meatuum, qui in naribus conspiciuntur, sed vel anteriorum cerebri ventriculorum, quum in temperantia quadam afficiuntur, affectio est: vel eorum meatuum, qui in ijs ossibus sunt, quæ ethmoide idest cola, vocatur, si aliquando obturantur: siquidem odoratorum sensus in prioribus cerebri finibus perficitur, elatis ad ipsos per coli foramina vaporibus: quemadmodum in eo libro, quem de olfactus sensorio conscripsimus, iam declaratum est.

[A.l.1.f.1.d.5. c.1.fo.10.b] [A.l.3.f.5.t.1.c. 4.fo.239.f]

GALE-

GALENI DE LOCIS AFFECTIS LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Faciei partium affectus venatur, Spinalis item medullæ, Pulmonis, & reliquarum partium, cum respiratio vitiatur, sanguis expuitur, & vox ac partes ad loquelam attinentes læduntur.

Quid hoc libro agendum, quidq; superioribus actum sit. CAP. 1.

Iam quidem & rationem vniuersalem, qua ad affectas sedes dignoscendas vtimur, primis duobus libris, cum multis definitarum partium exemplis, satis perscrutati sumus. Quoniam vero (vt iam diximus, atq; in aliis libris sæpe monstrauimus) circa res particulares exercitari oportet eum, qui in ar- F tis operibus singula, quæ vniuersali via & ratione didicit, tuto & celeriter exercere voluerit, operæprecium facturus mihi videor, si rationales quasdã dignotiones omnium corporis particularum, quæ sensum effugiunt, cum quomodolibet afficiuntur, perscripsero, sumpto à capite initio. Igitur de memoria, & cogitatione vitiata, atq; reliquis animæ functionibus, quas principes noiare consueuimus, in huius cõmentationis libro tertio iam diximus, simul in non paucis affectuũ generibus, via & rõne inducto exercitationis modo. Nã & de delirio tum phrenitidis proprio, tum eo, quod citra febrem accidit, maniã .i. insaniam, noiant: præterea de lethargo, sopore, morbo comitiali, melancholia, vertigine, queadmodũ & cephalæa, hemicrania, apoplexia, & sibilus, ibi iã dictum est.

De affectibus Oculorum, Linguæ, Aurium, & reliquarum faciei partium dignoscendis. Item de Sopore, & reliquis affectibus cerebri, in quibus sensus vel motus offenditur. CAP. 2.

AT in præsenti libro, qui huius commentarij quartus est, de faciei partibus, quæ intrinsecus afficiuntur, sermonem faciemus, ab oculis incipiendo. Nam modo ipsorum sensus, modo motus, ac non nunquam tam sensus quàm motus, resoluitur: idq; interdum in altero, interdũ in vtroque accidit oculo: non nunquã aũt & in vno, aliquando quidẽ sola palpebra affecta est: aliqñ ve- G rò etiã eius partis, quam proprie oculũ vocamus, vel sensus vel motus læditur. Cum igitur nullo in oculis malo apparẽte, cernẽdi sensus deperditus est, descẽdens à cerebro in ipsum neruus causam in se continet, cum vel inflãmatione, vel scirrho laborat, vel alioquin ex humorũ defluxione afficitur, aut aliter quomodolibet foramen ipsius obturat. Atq; huiuscemodi affectus ipsi, vt instrumentali parti, accidere necesse est: qui vero ei, vt similari, adueniunt, octo intemperantiæ generibus cõtinentur. Præterea aliud quoq; ipsorum vitium est, quum vel nihil omnino, vel exiguũ admodum lucidi spiritus à principio, quod in cerebro consistit, ad eos immittitur. Si vero vteruis oculorum motum duntaxat amiserit, secundæ coniugationis neruum, qui à cerebro oritur, molestari necesse est, ab aliquo videlicet eorum affectuum, quos alteri neruo, qui à prima coniugatione nascitur, nuper accidere diximus. Quoniam vero (vt ex anatome didicimus) musculi oculũ mouentes, senario numero constant: ac præter eos alij quoq; sunt, qui descẽdentis in ipsum meatus (πόρον Græci vocant, quo nomine dissectores, primæ coniugationis neruum eò, quòd ipsi soli manifestum sit foramen, nuncupare consueuerũt) radicem amplectuntur: accidit sæpe, quamuis ipse haudquaquã afficiatur, vt musculorum aliquis aut in propria essentia, aut in neruo ad ipsum descendente, ab aliquo nuper dictorum affectuum infestetur: siquidem singulis horum musculorũ, H pars quædam nerui à secũda coniugatione orti transmittitur, haud secus, quàm iis quoq; musculis, qui meatum ipsum cõprehẽdunt, siue ij duo, siue tres, siue vnus duntaxat dicendus sit: id enim in præsentia non refert, modo nouerimus horum musculorum munus esse, vt & sursum trahãt oculum, & firment, ne mollis ille neruus, quem & opticum .i. visificum, & meatum nominant, vllo pacto in itinere peruertatur. Quum itaq; sex inueniãtur oculum mouẽtes musculi, si is quidem, qui ipsum sursum attrahere solet, afficiatur, totus oculus delapsus videbitur: si vero is, qui ipsum detrahere potest, affectus est, oculus sursum attractus apparebit: ita etiam, si minoris anguli musculus vitiatur, ad maiorem: si vero maioris, ad illum oculus deflectitur: at, si voluentium musculorum quispiam resoluitur, obliqua erit totius oculi peruersio. Ceterum, quum alij præterea sint musculi mollem neruum illum circundantes, scire licet ipsis resolutis totum oculum procidere. Ac plerique eorum, qui sic affecti sunt, sensim quidem intento molli neruo, sed nequaquam affecto, citra noxã cernere possunt: qui, vbi quoquo modo afficitur, visum efficit deteriorem: vbi vero adhuc magis ipsius malum ingrauescit, constat eos, qui sic afficiuntur, nihil omnino cernere posse. Porrò in oculorum peruersionibus, si ad alterutrum angulum fiat conuersio, innocua permanebit cernendi facultas: si vero aut sursum, aut deorsum, aut in obliquum quoq; vertatur, quicquid ipsis obieceris,

A.l.3.f.3.t.4. c.1.fo.231.e

A. ibidem. c.2. fo.234.d

A.l.1.f.1.d.5. c.4.fo.16.e

A.l.3.f.3.t.26. 30.fo.227.h

A obieceris, id omne duplum esse videbitur. Musculi vero supernam palpebram mouentes (nam
inferior immobilis est,) quoniam perquàm parui sunt, adeo, vt in maioribus quoque animalibus
vix manifeste perspici possint, nihil mirum, si nerui ipsis inserti difficulter videantur. Nihilominus,
quemadmodum in musculis, quorum iam supra meminimus, ita & in his quoq; euenire necesse
est, vt interdum musculi ipsi peculiari aliquo affectu ex ijs, quos ad musculos pertinere nouimus,
interdum vero nerui ipsis inserti infestentur. Igitur, "si musculus ipsam sursum attrahens
exoluitur, laxam efficiet palpebram adeo, vt oculus aperiri non possit: Si vero detrahentes (gemini
enim sunt) resoluuntur, oculum claudere non poterunt: quorum si alter duntaxat afficitur,
ad oppositum musculum palpebra deflectetur, vt fracta videatur, in fine videlicet circa mediam
vtriusque lineam: quippe ea pars, quæ iuxta musculum affectum est, sursum trahi: quæ vero iuxta
illæsum est, detrahi videtur. Hi sunt partium oculi peculiares affectus, qui latentibus locis insident:
ac sunt præterea alij, qui ex alijs partibus ei per consensum adueniunt. Igitur accidentia,
suffusorum visis similia videntur, oculis nulla propria affectione molestatis: sed aut oris ventriculi,
aut cerebri cognatione, id accidere solet. Verum hæc ipsa ab ijs, quæ à ventre oriuntur, distinguenda
sunt, primum quidem ex eo, quòd vel alter duntaxat oculus, vel vterque similiter visis
B occupetur. Siquidem "in vniuersum visa ob humorum in ventriculo contẽtorum vitium oborta,
vtrique oculo similiter accidunt: quæ vero per suffusiones apparent, neque incipiunt simul
in vtroque, neque similiter apparent. Deinde ex tempore quoque distinguũtur. Si enim tribus,
quatuor'ue, aut etiam pluribus mensibus, suffusionis apparuerint accidentia, contemplantiq; tibi
pupillam nihil tenebrosum videatur, ab ore ventriculi affectum procedere inuenies. Si vero
non ita multum temporis intercessit, quærendum est in primis, vtrum, ex quo incepit affectus, singulis
diebus perpetuo huiuscemodi apparitio perseuerauerit, nullo scilicet interueniẽte die, q omni
reprehensione caruerit, an diebus quibusdam intermedijs laborans exacte visus sit sibi conualuisse:
nam assiduitas suffusionem indicat: intermissio vero, quòd malum à ventriculo prodierit,
suspicionem excitat, idq; magis, si perfecte quis concoquens, nullum sibi visum apparere fatetur:
sed multo magis, si, quum apparuerunt visa, mordicus in ore ventriculi doluit: adhuc vero
magis, si post hæc vomendo, eiecta re mordente cessauerint accidentia. Hæc sunt, quæ primo
statim die, quum videris hominem, interrogando discere debes, quando (vt iam diximus) exquisite
secundum naturam se habuerint oculi. Vbi vero altera pupilla tenebrosior, aut turbidior, aut
(vt breuiter dicam) non exacte pura videtur, suffusionis esse initium censendũ est. Si vero quis-
C piam suapte natura pupillas ipsas non admodum puras habuerit, considera, num ambarum similis
sit affectus: ad hæc, an non ita multum temporis à suffusionis accidentibus præterierit: quòd
si ita est, impera, vt minus cibi, quàm pro consuetudine, ingerat, eumq; nihil mali succi habentem.
Postero die, vbi probe concoxerit, qualia apparuerint visa, interroga: si enim vel omnino
nulla vel debiliora videãtur, ad ventriculum referendum est accidens: at, si similia permanserint,
non per consensum, sed ex propria dispositione sciendum est huiusmodi accidentia oculos infestare:
idq; magis, vbi sumpto ex aloe medicamento nihil variauerint: voco autem medicamentum
ex aloe, quod alij hieram picram, alij simpliciter picram appellant. Quippe, si à ventriculo
prouenerit accidens, huiuscemodi medicamento potui dato, facillime curatur, accedente simul
bona concoctione: vt in idem conueniant, & affectæ sedis notitia, & ipsius curatio. Equidem
quosdam sic affectos, quamuis (vt scitis) non viderem, quum in alienis essent terris, per literas
curaui. Nam, quum non nulli ex Iberia, Celtica, Asia, Thracia, atque alijs regionibus per
epistolas à me petijssent, vt, si ad suffusionis initium nullo adhuc vitio in pupilla apparente, probatum
aliquod haberem medicamentum, id eis transmitterem, volui prius, certiorem me redderent,
num ex multo tempore ita fuissent affecti: præterea de alijs quoque, quorum paulo ante
D mentionem fecimus. Qui quum per epistolas responderent sex menses aut annum iam exactum
esse: vtrumque oculum similiter affici: quum probe concoxissent, melius sese habere: per cruditates,
atque stomacho mordicus dolente, grauius irritari: educta vero per vomitum bile, quiescere:
nulla facta de pupilla quæstione, satis efficaciter me cognoscere putaui non proprio affectu,
sed per ventriculi consensum oculos infestari. Mittens itaque picram, ipsos quidem in primis atque
præcipue: per eos autem, alios quoque multos ipsorum conterraneos sanaui. Quum enim
omnes, quotquot epistolas meas acceperunt, docti essent, affectorumq; locorum notas ex literis
meis didicissent, hos deinde & facile cognouerunt, & amaro medicamento curauerunt. At
similia quoque suffusioni accidentia in quibusdam phrenitidis speciebus, affecto scilicet cerebro,
sepænumero euenire solent: nec refert, vtrum species an differentias nominaueris, nam simplices
quidem duæ inueniuntur, ex quibus deinde tertia componitur. Quippe sunt phrenitici
quidam, qui de ijs, quæ oculis offeruntur, recte (quantum ad sensitiuam notitiam pertinet) iudicant,
cogitando vero à naturali iudicio aberrant: alij rursus cogitatione quidem falluntur minime,
sensibus tamen difformiter mouentur: sunt præterea, qui & sensus simul & cogitationis vitio
laborant. Itaq; vtriusque læsionis modum sic accipe. Quum Romæ quidam domi cum lanifici
puero contineretur, surgens à cubili venit ad fenestram, per quam & ipsi videri, & prætereũtes

videre

E

videre potuit. Deinde ex vitreis vasis singula ostēdens, interrogauit, imperaret'ne, vt ea proijceret: illi vero ridentes plaudentesq́; vt ea proijceret, rogabant: tum ipse deinceps omnia arripiens eiecit, at illi magnis acclamationibus riserunt. Postea, iuberent'ne puerum quoq; proijci, quum eos interrogasset, atque id illi iussissent, ilico ipsum deiecit: quem ab alto cadentem videntes, suppresso statim risu, accurrerunt, & confractum iam puerum sustulerunt. At contrariam affectionem non solum in alijs, verum in me ipso, quum adoloscens adhuc essem, expertus sum." Quum enim per æstatem ardente febri laborarem, & festucas atro colore ex cubili eminere, & floccos similiter in vestibus esse putarem, quos auferre tentans, nihilq́; sub digitis eductum inueniens, accuratius vehementiusq́; id efficere conatus sum. Audiens itaque duos ex amicis, qui tum aderant, dicentes: vides'ne hūc iam & floccos euellere, & festucas colligere: statim intellexi id ipsum, quod dicebant, me fecisse. Quum vero sic animo constarem, vt rationalis in me facultas non vacillaret, recte, inquam, dicitis: proinde, ne phrenitis me arripiat, auxilio estote. Illi autem, quum idoneis rigationibus caput fouerent, tota die sequentiq́; nocte grauibus insomnijs turbatus sum, vt interim & clamare & exilire viderer: verum postero die mitigata sunt omnia accidentia. Igitur constat, quòd ab vna eademq́; causa secundum speciem accidentia proueniunt, non autem ab eadem sede, quæ primario affecta sit, emergunt, in ijs, qui ex cerebro, atq; illis, qui per vētriculi consensum, vt dictum est, laborant. Quum enim in cerebro cuiuspiam biliosus succus collectus fuerit vnà cum febre perurente, is afficitur perinde, ac ea, quæ ad ignem torrentur: oriturq́; tum fumus quidam, veluti in lucernis ab oleo, qui per vasa, quę ad oculum tendunt, delapsus, visorum in ipsis causa censetur. Siquidem in anatomice vidistis, quòd & arteriæ & venæ ab ijs vasis, ex quibus choroides membrana contexta est, simul cum neruis ad oculum descendunt. Verum huic sermoni, vtpotè satis iam definito, finem imponentes, de reliquis oculi passionibus id in vniuersum dixerimus, nostri instituti non esse earum particularum, quæ manifeste sensu percipiuntur, si à naturali constitutione aberrauerint, notas perscribere, sed illarum, quæ, quum affectæ fuerint, sensum latent. Nam, quum pupilla manifeste videtur aut fracta, aut distorta, aut præter naturam vel aucta, vel imminuta, haud difficile est affectam particulam cognoscere: at vero, quę sit dispositio, huiusmodi faciens affectum, scire ad artem medicam spectat: verum de ijs in libro de causis accidentium iā scriptum est. Proinde non opus esse videtur, vt in hoc libro vel affectas sedes in oculis, quas sensus cōsequi potest, vel affectus in ipsis, declarare aggrediar: quippe affectuū nomina vno paruo volumine, cui titulus est/quo modo noscantur oculorum affectus/perscripta sunt: causas autem, vt diximus, in libro de accidentium causis inuenies. Tempus igitur est, vt ad linguam nostra conuertatur oratio. Atque" videmus interdum ipsius motum, interdum gustandi sensum lædi, atq; non nunquam cum eo tactum quoque. Non autem alijs gustus, atq; alijs tactus, neruis vtitur, vt in motu videre est, nerui enim à tertia coniugatione orti non solum tangendi, verum etiam gustandi, vim obtinent: verum crebrius læditur gustandi, quàm tangendi, facultas, quamuis ijsdem neruis vtraque vtatur, nam ad gustum quidem exactiore iudicio opus est: Tangendi enim sensorium est crassissimum: sicuti cernendi, tenuissimum: auditus vero sensorium, vt in tenuitate à visu: ita sensorium gustus in crassitudine, à tactu secundum locum obtinet: olfaciendi vero sensorium in illorum quatuor medio constituitur. Mouendi autem vis linguæ aduenit à septima neruorum à cerebro ortorum coniugatione, non longe à spinalis medullæ initio. Quumq́;" hoc in loco utraque cerebri pars, tam dextra, quàm sinistra, afficitur, apoplectica infert pericula: vbi vero altera tantum, in paraplegiam {seu paralysim} finit. Ea interdum alteram duntaxat linguę medietatem à motu prohibet: interdum partes sub capite constitutas, & quidem modo has, modo illas infestat: non nunquam alterum latus per vniuersum corpus vsque ad extremas pedum partes afficit. Igitur ex faciei partibus sola lingua sępenumero videtur iam dicta noxa molestari, quum nulla sit, neque in tactu ipsius, neque in gustu lęsio. Cuius rei causa haud obscura est, vobis præcipue, qui vidistis neruorum à cerebro processum, ad faciem quidem à parte eius anteriore: ad partes vero totius animalis sub facie omnes, ab altera parte nempe posteriore: à qua etiam eorum neruorum, qui ad linguæ musculos veniunt, coniugatio procedit, quibus ipsa motum ab electione perficit. Itaque non ab re, quum anterior duntaxat cerebri pars afficitur, sola linguæ motio vitio caret: reliquę vero faciei partes omnes in altera parte, dextra aut sinistra, & sensum & motum ab electione amittunt. Quòd, si" aliquando sola anterior cerebri pars afficitur, supremum ipsius ventrem ei consentire necesse est, atque cogitandi quoque actiones vitiari. Et, qui ita affectus est, neque sensus neq; motionis munere fungitur: spirandi tamen facultas haudquaquam læditur, vocaturq́; hic affectus caros id est sopor. Si vero" adeo vehementer spirationem opprimat, vt quis vel magno conatu vix spirare possit, eorum exemplo, qui per grauem somnum stertere solent, apoplexia nominatur. Atqui solutæ" apoplexiæ creberrime succedere solet vocata paraplegia: sopore vero finito, bona valetudo magna ex parte subsequi consueuit. Fit autem sopor, Hippocrate authore, musculis temporum affectis: præterea in acutis quoq; morbis, vt idem Hippocrates scripsit. Inter soporem vero & apoplexiam, morbus comitialis medius est, conuulsionem afferēs vniuerso corpori, sed in paraplegiam nō finit. Horum igitur trium morborū, frigidus ac

F

G

H

A.l.3.f.1.t.3.c.2.fo.197.b

A.l.3.f.6.c.1.fo.244.g

A.l.3.f.2.c.1.fo.213.b

A.l.3.f.1.t.4.c.1.fo.200.g

A.ibidē.c.2.fo.201.b

A.l.3.f.1.t.5.c.8.fol.209.f Et. c. 12. fol. 212.d

de Artic." cō. 2. t.9.7ª. 263.f. Et.1.Epi.cō.3. t.28 3ª. 125.c Et in Coacis p̄ not. nō lōge à libri fine.

A crassus aut oĩno viscidus humor, causa est. Verũ & in sopore & morbo comitiali vẽtres magis, cerebri corpus minus: in apoplexia vero, corpus magis affici solet. Et ĩ sopore quidẽ anterior pars magis: in apoplexia & morbo comitiali vtraq; afficit. In catalepsi vero et catoche dicta, posteriora cerebri potius afficiunt. Quũ aũt osse quopiã terebra perforato medius vẽtriculus fuerit cõtusus, sopor hoĩem occupat, sed neq; cõuulsione neq; difficili facta spiratiõe: quarũ hæc quidẽ apoplexiæ, illa vero morbo comitiali peculiaris est: haud secus, q̃ catalepsi soporiq; seruata ẜm naturã spiratio: verũ, vt p soporẽ palpebræ claudunt, ita in catalepsi manẽt apte. Queadmodũ aũt ĩter p forandũ, quũ quis mẽbranã negligẽter, ac vltra, q̃ res expostulat, meningophylace (.i. mẽbranæ custode) p̃mẽdo, violauerit, sopor accidit: ita, vbi os caluariæ vehementer attritũ ipsius vẽtriculos cõprimat maximeq; mediũ, sopor supuenit. Quinetiam ad vehemẽtes dolores hic affectus sequit, cõcidente videlicet robore ſpũs aĩalis: voco aũt sic (vt scitis) id, quod est in cerebri ventriculis primũ animæ instrumentũ ad sensum & motũ in vniuersas corporis partes trãsmittendos. Hos cerebri affectus, tum q̃ iã proposito sermoni familiaritate coniungunt, tum etiam q̃ antea non satis declarati fuerũt, operæprecium duximus in præsentia definire.

B Sed ad linguę affectus redeũdum nobis est: quorum alij quidẽ cões sunt per cõicationem, quã cum cerebro & neruis habet: alij ipsius duntaxat proprij censent. Igitur, quod ad cõicationẽ, quã cũ cerebro & neruis hẽt, pertinet, vt per septimam neruorũ coniugationẽ motus ipsius vitiat: ita sensus impediri põt p tertiã: quẽ neruum dissectores mollẽ appellãt, descendentẽ dispersumq; (vt scitis) in tunicã, quæ linguã comprehendit: queadmodũ is, qui à septima coniugatione ortum habet, musculis ipsam mouẽtibus distribuitur. Proprij aũt solius linguæ affectus, ex ijs, quæ iã supra de oculorũ proprijs affectibus diximus, haud difficulter inuenient. Quippe musculorũ ipsius intẽperantię, tanq̃ similarium, motum impediũt, sicuti ambientis ipsam extrinsecus mẽbranæ intemperies & tangendi & gustãdi simul sensum vitiat: tanq̃ aũt instrumentaliũ affectionũ, inflãmationes, scirrhi, œdemata, erysipelata, suppurationes: De his vero, vtpote quæ tum visu tũ tactu discerni pñt, nihil aliud in hisce cõmentarijs dicemus: quippe eas duntaxat affectas partes hoc in libro persequi proposuimus, quæ neq; visu neq; tactu, sed per quędã signa & indicatoriè atq; (vt summatim dicã) rõnali via inueniri possunt.

C Eadem quoq; rõne in sensu auditus, quicũq; affectus in auriũ obiecta oculis concauitate oriunt, rõnali inuestigatione nõ indigent: illæso vero apparente auriũ foramine, si audiẽdi facultas lædit, simili via & rõne inquirẽdę sunt notę. Vbi.n. præter hãc nihil lęsum est, neruũ p̃priũ affectũ esse, haud absurde cõijcimus: vbi vero reliquæ faciei particulæ simul cum ipsa lędunt, in cerebro dispõnem præter naturã esse existimamus, ipso, vel vt similari, vel vt instrumẽtali parte, affecto. Sed & reliquorũ oĩum locorũ qui in facie sunt, nõ solũ motus verũ etiã sensus, aut perditur oĩno aut vitiatur, interdũ quidẽ partibus, quę lęsas habẽt actiones, proprio affectu laborãtibus: interdũ vero neruis, qui ad eas à cerebro deferunt: aut ẽt ipsomet interdũ affecto cerebro: quorũ discrimen per copulata ipsis accidentia, facile deprehenditur. Quippe, si forte fortuna vna quæpiam particula aut in sentiendi, aut mouendi, aut vtraq; facultate lędat, ea sola cãm dispõnis continet: idq; aut suis ipsius partibus vel instrumẽtaliter vel p intemperiẽ laborantibus: aut neruis, qui ad ipsam ex tertia coniugatione ferũtur: At, vbi plures simul afficiunt particulæ, considerare oportet, vtrũ ex vna neruorum origine aut pluribus, sensum motum'ue, quũ in naturali sunt habitu, sortiant. Vidimus.n. ex dissectionibus, tpalibusq; & mãsorijs musculis, itẽ labris, & nariũ pinnis, sensum & motũ: linguæ vero, oĩbusq; oris partibus sensum duntaxat, à tertia neruorũ cõiugatione procedere: à scda vero, oculorũ musculis motũ, sicuti à prima oculis ipsis cernẽdi sensum, suppeditari.

D Igit, vbi particulæ, quibus à tertia cõiugatione nerui adueniunt, & quidẽ oẽs, sed in alterutra duntaxat parte læsæ vñr (nunq̃ aũt huius præceptionis, vel nihil dicẽtibus nobis, obliuiscaris) neruũ ipsum primario affectũ esse putandũ est. Si vero vtraq; simul partem lędi cõtigerit, non nerui proprius, sed eius in cerebro loci, à quo nerui procedũt, oĩno affectus est. Affecto aũt in vtraq; parte, tam dextra q̃ sinistra, cerebro, in eo videlicet spatio, vñ tertia neruorum coniugatio prodit, oẽs vicinę partes simul affici cõsueuerũt, proinde & secũdę & primæ cõiugationis nerui: vnde sequit, vt oculorũ quoq; partes lędant. Quòd, si vnus dũtaxat vel musculus vel neruus quoquo mõ, siue primaria affectione siue p cõsensum, fuerit affectus, pars ipsa in aduersum trahit musculũ: nam resoluto musculo, qui dextrũ labrũ mouet, ipsum ad sinistrã deflectit: At, si is, qui sinistrũ mouet, resoluit, ipsum trahit ad dextrã. Haud secus & totã mandibulã, & nariũ pinnas, & buccas vtrasq;, quas à musculosa latitudiẽ moueri didicistis, in aduersam partẽ ei, quæ resoluta est, deflecti cõtingit. Ad hãc vero latitudinem musculosam nerui nõ itẽ à tertia coniugatione veniũt, sed à vertebris ceruicis in totã ferè eã, parte quadã ipsius exigua excepta, in quã nerui à quinta cõiugatiõe inserunt, vbi est altissima huius musculosæ latitudinis regio.

E *De Spinalis medullæ affectibus: ac de generibus Anginæ.* *CAP. 3.*

SEd iam tp̃s est, vt spinalis medullæ affectus persequamur. Igit spinalis medullę affectus, q̃tum ad præsentẽ inquisitionẽ pertinet, cõpendiosam hñt doctrinã: ea vero, q̃ ex actionibus habet cognitio, nõ itẽ. Etenim, nisi quis neruorũ ab ipsa p̃cedentiũ coniugationes ita memoria teneat, vt, ad quã corporis partẽ singulæ perueniãt, cognoscat, discernere non poterit, ẜm quam vertebram ipsa sit affecta: velut è cõtrario, si illarum meminerit, facilis erit affectæ sedis notitia. Quinetiã, si reliquarum quoq; partium oĩum notitiam quæris, vt neruorum, qui à spinali medulla oriuntur, memineris, necesse est: Veluti, vbi primæ vertebrę afficiunt, licet raro, euenire tñ interdũ angina põt, idq; in pueris magis, q̃ adultis: de qua Hippocrates libro scdo de morbis populariter vagãtibus in hũc modũ scripsit: ‖ Erãt anginosorũ affectiones hmõi. Ceruicis vertebrę ad interna cõuersę sunt, alijs qdẽ plus, alijs vero minus: atq; in ptibus exterioribus manifesta videbat in ceruice cõcauitas: dolorẽ laborãs, vbi illic tãgebat, sentiebat. Accidit ẽt angina cuidã sub ea vertebra,

quam

A.l. 3. f. 3. t. 3. c. 8. fo. 199.a

A.l. 3. f. 4. t. 1. c. 4. fo. 235.d

A.l. 3. f. 9. c. 8. fo. 253.d

2. Epi. sec. 2.

quã [a]dẽtẽ noĩant, verũ nõ adeo acuta: qbusdã vero ob rotũditatis magnitudinẽ, oĩno cõspicua. Fauces, licet F
inflãmatio nõ angeret, ipę tñ molestia minime carebãt. Ea, q̃ sub buccis erãt, tumebãt quidẽ, sed inflãmatione laborãtibus haud erãt cõsimilia. [b] Bubonas nullus dolor cruciabat, sed naturali potius habitu pmanebãt. [c] Lingua haud facile cõuertebãt, atq; aucta ipsis videbat atq; exerta. Venę sub lingua manifestę. Deglutire, nisi magno cũ labore, neqbãt: at, si vi quadã deuorare conarent, p nares effluebat id, qd ingesserat. Ex naribus loquebãt. [d] Spũs ipsis nõ admodũ elatus. Nõ nullis capitis tẽporũ, atq; ceruicis venę attollebant: atq; horũ quibusdã, qbus dolores [e] recrudescebãt, tpa paululũ calebãt, quãuis alioqui nõ febricitarẽt. Plurimi nõ suffocabant, nisi quũ vel sputũ vel aliud quidpiã deglutire tẽtarẽt. Neq; subsidebãt oculi. [f] Igit, quibus tumor nõ in alterutrã partẽ deflexus, sed rectus erat, nequaq̃ paraplectici euadebãt. Horũ si quępiã perijsse mihi cõstiterit, id referre grauabor minime: nã, quotquot memoria nũc cõsequi possum, oẽs supstites permãserũt. Atq; alij q̃ celerrime sanitati sunt restituti: alij nõ pauci quadragesimũ diẽ pterierũt; atq; horũ plurimos, febris oĩno nõ arripuit. [g] Plurimis ẽt vsq; in lõgũ tps, pars quędã tumoris protracta est, cuius rei signũ & à deglutitione & à voce sumi poterat: Atq; eliquatę quoq; [h] columellæ, malæ signonis nunciũ pstabant, q̃q; nihil mali habere arbitrabant. At vero, quibus alterutra pars afficiebat, ij ea parte, à qua vertebræ inclinatę erãt, paralytici euadebãt, atq; hęc ipsa versus alterã trahebat. [i] Porrò hęc tũ in facie, tũ ore, & septo, qd gurgulionẽ distinguit, euidenter deprehẽdebant: quinetiã inferiores buccæ pro rõne mutabãtur. G
[k] Paraplegiæ aũt non p totũ corpus fiebãt, vt ex alijs, sed vsq; ad manũ, q̃ ab anginosa parte erat. [l] Hi & concocta expuebãt, & parũ vix. [m] Quibus aũt in rectũ tumor erat, ij sine labore expuebãt. [n] Quibus vero & cũ febre, hi multo magis & difficulter spirabãt, & inter loquendũ saliuam fundebãt: & venæ his magis elatæ. [o] Et pedes oĩum quidẽ frigidiores, horũ vero maxime. Horũ si aliqui nõ ilico mortui sunt, hi tñ erigere sese haudquaq̃ potuerũt. Verũ oẽs, quotquot eqdẽ nouerim, mortẽ obierũt. Totã huius sermonis seriẽ in secũdo libro eius cõmẽtarij, quẽ i scdm librũ d̃ morbis populariter vagãtibus pscripsimus, ad verbũ ferè enarrauimus: atq; idcirco eã totã hîc inserũimus eõ, q̃ Hippocrates multis oñdit accidisse anginã nobis raro visam, nullo existẽte in gutture, pprio affectu: quinetiã q̃ circa primas orĩ vertebras, à quarũ scda pars quędã dentiformis vocata pcedit: vñ nõ nulli ipsam totã vocauere dentẽ. At nũc sub hac quoq; vertebra inqt factã quidẽ anginã, sed non æque acutã, vt ea, quæ circa scdam fieri solet: siquidẽ cõstat, q̃ spinalis medullę partes, quo fuerint altiores, eo sunt pstantiores: pinde, quo inferior primis duabus vertebris fuerit dispõ, eo minorẽ inferet noxã. Nã ex arte secãdi corpora didicimus septi trãuersi neruos † sub quarta ac qnta vertebra emergere: pterea ex cõmentarijs de spiratiõis causis edocti sumus liberã spirationẽ à solo fieri septo trãuerso, accedẽte ad hãc intercostaliũ quoq; musculorũ actione; vbi videlicet vehemẽtiori opus est spiratione: q̃, si vehemẽtissima spiratione indiguerimus, superiores ẽt musculos cõcurrere oportet. Verũ non H
solũ ob magnã aut maximã spirationẽ horũ musculorũ actionẽ requirimus, sed ob alias quoq; cãs, de qbus latius in libris de dyspnœa {i. spirãdi difficultate} iã dictum est. In præsentia vero satis fuerit à prescripto Hippocratis sermone tñ accipere, quantũ ad affectorum locorũ notitiam necessariũ est: si prius eius verbi, qd in libro de articulis à nobis explicatũ est, meminerimus, vbi inquit: ‖ Vertebrarum aũt, quæ in spina sunt, quęcunq; per morbos in gibbum trahunt. Vult nimirũ non solũ ad interna vertebrarũ luxationem, quã lordosin, id est excauationẽ, vocat, sed eã quoq;, qua foras vertebrę labunt, comitari tensiones, quæ ad partes

A. ibidem.

† Al. iter quartã & quintã vertebrã. vide li. de neru. dis. cap. 15. Et libro de cau. resp.

‖ de Art. cõmen. 3. t. 1. 2. 7a. 268. c. f.

Quo clarius locus hic Hippocratis itelligeret, annotationes quasdã excerptas fortasse ex cõmentarijs Galeni in secundũ Epidemio; tibi ttaduximus. De hac ẽt Angina à Galeno tradit pluribus alijs i locis, vt lib. 3. de difficultate respirationis capite 11, & lib. 1 prorrh. cõ. 11, & lib. 2 prorrh. cõm. 55, & 4a. part. aph. expositionẽ aph. 35, & alibi.

A Dentem nominãt veteres processum dentiformẽ secũdę vertebrę, qui caluariç dearticulatur: factus autem à natura est, vt caput antorsum retrorsumq; deducat: nam primæ vertebræ ad caluariam dearticulatio caput in dextra & sinistra circunfert.

B Bubonas vocat nũc Hipp. phlegmonas, i glãdulis tõsillarũ ortas.

C Nã, cũ fauces ipellerent, p ptinuũ et lingua impellebat, & extra os pueniebat, grãdisq; erat: vñ nec facile ipsã vertebãt ob succi crassitiẽ: cuius sanè & illud erat indiciũ, q̃ sub ipsam venę pspicue erãt.

D Sublimis quidẽ erat spũs, ob angustiã: nõ admodũ ãt, ppterea, q̃ affectus nõ erat proprius particularũ respirationi deseruientium.

E Παλίγκοτα πάθη. i. recrudescentes affectus dicit, qui nullã firmitudinem habent, qui instabiles ac infidi sunt: in his igitur ait, aliqua erat capitis caliditas, etiam si alioqui non febricitarent.

F Nam, cũ vertebrę trãspõ vel maior vel minor fiat, de minori differens, ait eos, qui habebant ttanspõnem in rectum. i. ad anteriora, nunq̃. s. vergẽtẽ, ita, vt nec ad dextra nec ad sinistra vergeret, nullã sustinuisse resolutionẽ: hoc. n. signat paraplectici: cur? quia neruorum processus non cõprimebantur. Non ergo deficiebat facultatis influxio: vnde nec priuatio aut sensus aut motus contigit.

G In quibus crudus succus & frigidus erat, qui tumorem faceret, ij multo tempore extumescentiam habuerunt. Indicia autem horũ (quãuis ægrotantes nihil mali se habere atbitrarentur) erant tum deglutitionis angustia, tum non bene loqui.

H Hęc particula fm quidẽ naturã se hñs, γαργαρεὼν. i. gurgulio vocatur: morbo aũt affecta, qñ eius extremitas phlegmone laborãs, similis acino vuę reddit, σταφυλὴ. i. vua vocat: qñ tota, κίων. i. columna: quando vero exilis fit, ἱμὰς. i. lorum appellatur: liquescit autem acribus succis & excrementis in ipsam currentibus.

I Hæc aũt maxime cõspicua erant. i. paraplegia, & in palato, qd ipse os vocauit, & in gurgulione. Afficiebant aũt hæ particulę ppea, q̃ pars neruorum tertię coniugationis dorsalis medullę miscet cum parte eorum, qui à tertia cerebri cõiugatione in hæc loca ferũtur ac distribuuntur: consequenter igit, cum tertia coniugatio neruorũ dorsalis medullę afficit, partes ẽt hę necessario afficiuntur.

K Paraplegię, inquit, nõ p totũ corpus fiebãt, sicuti ex alijs causis, qñ ad dimidiũ dorsalis medullę obstructio, verbi grã, vel sectio fit, sed vsq; ad manum in ea parte, in qua angina erat: scimus. n. manũ ab extrema ceruicis vertebra dorsiq; principio neruos suscipere.

L Hi vero expuebant concocta, & parum vix. Expuebant quidem, q̃ humiditas à tumore transudabat: concocta vero, q̃ tempore deinceps natura regebat ipsa ac ornabat: parum vix autem (grece βραχυμόγις) hoc est cum violentia ac conamine, vel q̃ ceruix angustabat, vel quia facultas ipsius motiua, imbecilla reddita erat.

M Quibus vero ę qualr vergẽs erat trãspõ, ij sine labore expuebãt: cũ. n. nulla ipsis euenisset resolõ, facultatẽ imbecillam nõ habebant.

N Febre nimirum fundẽte impactũ succum. At primo quidem difficulter spirabant propter febrem: postea vero, quia refrigerari volebant infestante febre, humiditas autem confusionem suscipiebat & circa os colligebatur, saliuam fundebant. Nam, cum natura infirma esset, ornatus quoq;, corporis gubernatioq;, negligebatur. Venæ autem elatę erant, ob febrem multis subortis vaporibus.

O Et pedes oĩum quidẽ erãt frigidiores, maxime vero horũ. Oĩum quidẽ ppea, q̃, vt ostensum est & rõne & experimento, infirmorũ pedes sẽp sunt frigidi: horum vero pcipue, cum calidũ innatũ à febre diriperetur, & præ imbecillitate non posset ad extrema vsq; peruenire. Ob id recti stare non poterant. i. ambulare ac consueta munera pagere. Et, quia oẽs quidẽ obierũt, sed alij statim, alij posterius, inquit, qui non statim moriebãtur, recti stare nõ poterant.

A partes fiunt internas, trahentibus, qui ibi præter naturam cõsistunt, tumoribus neruosa corpora. Igitur, vbi vnica duntaxat vertebra, aut etiam duæ, aut tres sese deinceps consequentes distrahuntur, ea parte spinam cauari contingit: vbi vero inter distractas vertebras, vel vna vel plures illæsæ permanserint, sic affectis gibbus accidere solet: at, si in alterutram partem, vel dextram vel sinistrã, distrahatur, ibidem in obliquum torquebitur spina. Atq; in eo, quẽ præmisimus, sermone, vtriusque mentionem fecit Hippocrates: excauationis quidem, cum dixit, ‖ quibus secundum rectitudinem tumor incedit: obliquæ vero torsionis, dicẽs, quibus vero alterutra pars afficiebatur. Porrò exacte admodum atq; vtiliter nobis (si legerimus) hæc conscripsit, per excauationem quidem, neminem fieri paraplecticum, quod fit, vbi pars aliqua resoluitur: per obliquã vero torsionẽ, malum ad manus vsq; procedere, significans ipsum ad infernas partes, vt costas, lumbos, crura, non posse descendere. In primis itaq; hoc nobis sciendum est, alia quidem sequi accidentia laborante spinali medulla proprio affectu, siue id ex sola intemperie fiat, siue simul humore quopiã affluente, vt in erysipelate, inflammatione, atq; vlcere putri: alia vero, contusa, quia vna vel plures vertebræ suo loco commouentur. Quippe, vbi proprio affectu spinalis medulla ipsa laborat, siue id in dextra siue sinistra parte eueniat, citra tamen vertebrarum luxationem, & quidem si in altera par

B te duntaxat afficiatur, oĩum inferiorum corporis partium, quę è regione nocumenti constituuntur, tam sensus q̃ motus læditur: si vero vtraq; pars affecta est, omnes particulæ, tam in dextra q̃ in sinistra parte, ei, quæ læditur, subiectæ, similiter resoluũtur: at luxata vel ad gibbum vel ad concauum vertebra, fieri potest, vt nulla omnino partium inferiorum, vel in sentiendi vel mouẽdi facultate vitium percipiat: atque fieri etiam potest, vt lædatur eo videlicet modo, qui ab Hippocrate in libro de articulorum affectibus definitus iam est. Quum igitur ‖ angulosa, (vt ipse nominat) fit † spinalis medullæ luxatio: id est quum nõ paulatim, sed affatim perinde, ac si frangeretur, pars aliqua curuatur, subiectas partes omnes lædi necesse est: paulatim vero facta luxatione atque in orbem magis, nihil notatu dignum patiuntur partes, quæ commotæ vertebræ supponuntur: sed in obliquum luxatio, lędit omnino partes eas, ad quas nerui ex luxatis vertebris procedentes perueniunt: idq; magis in ceruice, in thorace minus, sed multo minus in lũbis, accidere solet. Siquidem in ceruice vertebræ inter se connexæ æqualiter vtræq; conferũt foramini, vnde neruus procedit: in thorace aũt superior magis, inferior minus: sed in lumbis totus neruus ex superiori excidit vertebra. Quare, si hîc quidẽ trãsuersa eueniat vertebrarum luxatio, eadem secũ trahens & spinalem medullã & neruum, illęsum seruat ipsius secundum naturam ortum: In ceruice vero, ex lo

C co medio inter duas vertebras procedentes nerui, per obliquas luxationes, in ea quidem parte, ad quam spina ipsa deflectitur, opprimuntur, in altera uero tenduntur: porrò tensiones quidem, vbi ingẽs quoq; inflãmatio accesserit, cõuulsio comitatur: ad compressiones vero earum partium, ad quas oppressus neruus peruenit, paralysis. i. resolutio sequitur. Igitur nõ ab re in ea angina, cuius in præmisso sermone historia narrata est, ad manus vsque superuẽnit paraplegia, vtpote procedentibus neruis ex fine ceruicis ad manus: quippe sub ceruice thorax est, à cuius vertebris emergentes nerui nõ ad manus, sed ad spatia intercostalia trãsmittuntur, paucis quibusdam, qui ex primis, pcedũt, exceptis. Igitur per eas, quas nuper diximus vertebrarum luxationes, reliquæ faciei partes oẽs, neq; in sensu neq; in motu noxam subeunt: buccæ autem duntaxat sine mandibula læduntur, vt quæ à musculosa latitudine. i. lato musculo mouenť. Cõstat itaq; ꝙ musculi, quibus mouendi vis aduenit per neruos, qui à ceruicis vertebris orti in ipsos dispergũtur, noxã non euadũt, si & spinalem medullam & prouenientes ab ipsa neruos, affectus quispiam infestauerit. Verum, qui, & quot sint huiusmodi musculi, ex neruorũ, qui à spinali medulla oriunť, dissectione didicistis: veluti alia quoq; cognitu necessaria accidentia, quæ sequuntur, vbi spinæ ipsius vertebræ vel in gibbum vel concauum vel etiam transuersum luxantur, ex secunda particula cõmentariorum,

D quos in librum de articulis ędidimus, omnia cum proprijs demonstrationibus accurate conscripta habetis: quorum summas in præsentia commemorasse operæpreciũ fuerit. Equidem non nulla iam percurri: superest itaque, vt ea, quæ non dum tacta sunt, tractemus, vt nihil orationi nostræ deesse videatur. Porrò scire debetis vertebras à suo positu luxari, aut ob casum, aut ictum, aut tumorem pręter naturam, neruosa corpora vertebris ipsis atq; spinali medullę connata, extendentem. Horum duo sunt genera: aliud enim est partium, quæ secundum naturam sunt: aliud tumorum quorundam, qui præter naturã accidunt, quos Hippocrates vno vocabulo comprehendens apepta ‖ phymata. i. cruda tubercula, nominauit. Igitur manifestũ est, ꝙ in pręmissa cõditione, quã libro secundo de vulgaribus morbis descripsit, ceruicis vertebris adiacentes musculi afficiebanť: potuit ẽt tuberosus aliquis tumor accedere, ob quẽ concocta nõ nullos spuere dicit, facta videlicet tuberũ concoctione. Cur igiť eos anginosos appellauit: an qa difficulter spirabant, nullo existente vel in thorace vel pulmone vitio: quippe hac in re differt anginosus cõcursus à peripneumonoso & laterali: atq; ex eo, ꝙ angustiæ sensus in gutture est. Præterea in pręsagiorũ libro vr̃ anginæ noĩe appellare oẽs affectus huic loco accedẽtes, quos spirãdi difficultas comitať: inqt enim: ‖ Angina periculosissima est, celeriterq; enecat, si neq; ĩ faucibus, neq; in ceruice qcq̃ appareat, si dolor vehemẽtissimus est, si nõ nisi recta ceruice spũs trahiť: etenim eodẽ die iugulat, licet iterdũ vsq; ad

alterũ

Margin notes: 2.Epid.sect.2ª. — de Artic. cõ. 3. t.51.7ª.274.e — † γυρτὸς. i. dorso, est in ãtiquis. — Al. 3.f. 2.c.2. fo.213.h — de Artic. cõ. 3. t.9.7ª.269.f — in Progn.cõ.3. t.16.4ª.209.2

alterũ aut tertium aut etiã quartũ protrahat. Quæ vero in reliquis non minore quidem dolore af- E » ficit, extumescit aũt, & in faucibus ruborẽ mouet, superiori non minus periculosa est: sed longius » spatium habebit, præcipue si vehemẽs fuerit rubor. Sed tum præcipue malum prolongatur, quũ » non solum fauces sed ceruicem quoque rubor occupat. Maxime vero potest ab ea secunda vale- » tudo contingere, si rubor simul & ceruicem & pectus comprehendat, neque ad interna reuerta- » tur erysipelas. Igitur ex his verbis haud dubia cõiectura est oẽs affectus, qui huic loco accidnut, » si spirationem quoquo modo reddant deteriorem, ab ipso cynanchas.i. anginas nominari, non dum solitis medicis cynanchẽ, per c, synanchen vero per s nominare: tm̃ abest, vt vel paracynanchen vel parasynanchen dicerent: quippe tum primum homines res ipsas neglexerunt, quum nimio studio nomina quærere inceperunt. Itaq; quatuor inuentis nominibus, quatuor affectus significari dicebant: ac notas ipsorum scribẽtes, genus illud, quod supra tractauimus, quum sermonem ex libro vulgariorum morborum secundo explicaremus, omnino dereliquerunt. Atq; hæc sunt quatuor eorum genera, primum, vbi fauces inflammãtur, fauces autem voco internum oris locum, vbi simul conueniunt & gulæ & gutturis partes extremæ: alterum, cum neq; fauces, neq; reliquæ oris partes, neq; etiam externarum partium vlla inflammata sit, laborans tñ suffocationis periculum in gutture sentit: tertium, vbi extrinsecus circa fauces inflammatio apparet: quartum, F vbi gutturis partes tum externæ tum internæ similiter affectę sunt. At superest adhuc alius ceruicis affectus, quem ipsi silentio præterierunt, vbi ad interiores partes vertebræ luxãtur, & quidem solis interdum musculis, qui cum ipsis communicant, tumore præter naturã affectis, vel nato ibi tuberculo: interdum etiam gula pariter vitiata: non nunq; musculis quoq;, qui gulã gutturi iungunt: quinetiam proprijs aliqñ gutturis musculis, qui ipsum aperiunt, oblęsis. Per oẽs id genus affectus spirandi quidem difficultas oboritur, sed citra suffocationis periculum: laborãtes autem difficulter deglutiunt, atque dolore afficiuntur, idq; præcipue, cũ potus eis per nares resilit. Accidit etiam interdum, vt ascendẽte inflammatione, & lingua & fauces in tumorem attollantur, quẽadmodum & Hippocrates ipse tradidit. Verum huiuscemodi cognationum enarratio proposito nostro nihil conferre videtur: nam lingua affecta, aliæ quoq; actiones deperduntur.

De ijs Spinalis medullæ affectibus, quibus Respiratio vitiatur, ac cæteræ partes læduntur, quæ ex ipsa neruos suscipiunt. CAP. 4.

AT, vbi vnica duntaxat actio læsa est, & sedes affectæ plures, tum nostri instituti est, vt ex reliquorum accidentium varietate eas discernendo inueniamus: quippe nullo spiritalium instrumentorum quoquo modo, neq; primario neque per consensum, affecto, fieri minime potest, G vt spiratio lædatur. Quum itaq; multa sint spirandi instrumenta, ac numerosa quoq; partium multitudo, quibus ipsa consentire consueuerunt, non ab re multa discretione indiget is, qui & primario affectas sedes & consentientes inuenire conatur. Igitur ex sola spirandi specie ilico non nihil & de affecta sede, & de ipsa dispositione, conijcere licet. Quippe, si videatur laborans inter spirandum totum mouere thoracem, vt in parte quidẽ anteriore ad iugulũ, in vtroque latere ad epomidas.i. superhumerales, in parte posteriore ad scapulas vsque motus ipsius ascendat, tres ex hmõi spiratione dispositiones significantur: vna est, flammea in pulmone atque corde caliditas: altera, in aliquo spiritalium instrumentorum angustia: tertia est, facultatis musculos thoracis mouentis debilitas. Quum igitur huiusmodi spirationẽ cõspexeris, in primis pulsus perpẽdere oportet, hi enim, quantus sit calor, indicabunt, sicut in libro de præsagijs à pulsu iam scriptum est: deinde expirationem ipsam considera, an multa, an conferta, an exufflando fiat: postremo thoracem in pectore tange, quem si ardentem inueneris, iam omnes copiosi caloris notas te habere non dubita: quibus ex abundanti accedit faciei oculorumq; rubor, capitis ardor, sitis vehemens, lingua arida & salebrosa, et q́ dicat infirmus sese ardere. Vbi vero incendij signis modum seruantibus thorax vehementer dilatatur, angustiam in spiritalibus instrumentis esse significat: quare vel pars aliqua H ad guttur affecta est: vel multis humoribus pulmo aut thorax est oppletus: vel aliquod tuberculum in ipsis est natum, quo in genere etiam abscessus numerant. Atqui gutturis affectus tum primarios, tum eos, quibus per consensum infestatur, iam percurrimus: pulmonis autem thoracisq; vitia paulo post accuratius persequemur: nam in presentia spinalis medullæ duntaxat affectus tractare proposuimus, tum alios, tum illos, qui ei per imbecillitatem vocatam accidere solent. Porrò solet imbecillitas accidere, interdum cerebri vitio, vtpote à quo & sentiẽdi & mouendi facultatem recipit: interdum ipsa duntaxat spinalis medulla primario affectu laborante, idq; ob peculiarem intemperiem vel toti ipsi, vel diuersis ipsius partibus, aduenientem: quam multorum medicorum mentes nequaq; comprehendere valent, quum tamen creberrime videãt laborantes quosdam adeo resolutos, vt vix digitos manus possint mouere, quamuis omnibus thoracis partibus spirent nullo ardente calore ad magnam spirationem ipsos cogẽte: id vero ob huiusmodi caussas eis accidit. Nam, dum quiescit animans, liberam spirationem solum septum transuersum, modo valeat, efficere solet: vbi vero infirmum est, ipsum sanè solum, spirandi munus perficere non valet, verum intercostalium musculorum cõcurrit auxilium: quòd, si præterea maiori animal inspiratione egeat, tunc superni musculi omnes, quorum maximi scapulas secum manifeste mouent, ad spi-

A ad ſpirandi actionem requiruntur. Quum itaq; hominem ſpirãdi opus omnibus thoracis partibus perficere videris, non fuerit tñ conferta inſpiratio, quantum thorax dilatetur, perpende: inſuper & nariũ pinnas, has.n. ipſum contrahere videbis, et paruã thoracis facere dilatationẽ, nõ quẽadmodũ in ardentibus febribus ob caloris copiã faciũt iȷ, qui viribus valent, nã in iȷs totus thorax plurimũ dilatari conſueuit: neq; etiam, vt in illis, quibus id euenit ob aliquam ſpiritalium inſtrumentorũ anguſtiã, vt in anginis, atq; in diſpnœa, quã fluxio multa et affatim deſcendens induxit: neq;, quibus ab vtraq; cauſa prouenit, vt in peripneumonia, quippe hoc morbo affecti, & maxima & frequentiſſima ſpiratione vtuntur. Cæterum, quemadmodũ ob virium infirmitatem, †ita ob vnius quoq; particulæ imbecillitatem particularem omnes thoracis partes dilatari coguntur. Athleta enim nomine Secundus, qui ſatis, quid pateretur, intelligebat, ſentire ſe manifeſte in ſepto tranſuerſo dixit imbecillitatẽ: atq; idcirco cogebat intercoſtales muſculos ſine intermiſſione mouere, atq; non nunq; ſuperiores quoq;: interdũ aũt zonam circũdans præcordiorum partibus ſola tranſuerſi ſepti motione ſufficienter ſpirabat, quo tpe quieſcebat. Verum, an ad ſepti tranſuerſi muſculum, an ad neruos, qui ad ipſum perueniũt, an ad aggregatũ ex vtriſq;, pertineret huiuſmodi imbecillitas, mihi quidẽ explicatu perdifficile videbat. Idem ſpirationis genus et in alio
B quodam notaui, quem aliquando equus in præcordiorum regione calcitrauit adeo atrociter, vt oborta in ſepto trãſuerſo inflammatione, mortis periculum immineret: is, licet euaſerit à periculo tutus, ab imbecillitate tñ liberari nequiuit. In alio ẽt, qui à vehementi peripneumonia conualeſcebat, brachiȷ tam poſteriores q̃ internę partes, & cubiti maxima pars eodem modo ad ſummos vſq; digitos, ſenſus difficultate laborauerũt, atq; motus quoq; aliquorũ digitorum nõ nihil læſus eſt. Huic nerui, qui in primo atq; ſecundo intercoſtali loco inueniunt, noxã ſubierũt: quorũ primus nõ contẽnendæ magnitudinis, p intimas partes abditus defert, ſed ei, qui ipſum p̃cedit, admixtus atq; multifariã diuiſus, vt in arte ſecãdi corpora videre eſt, cuius ẽt partes aliquæ per interiorẽ cubiti regionẽ vſq; ad digitorũ extrema perueniũt: ſecundus vero neruus tenuis quidẽ nulliſq; admixtus, per axillã ſub cute ad brachium defert, diſperſus per cutis tã poſteriores q̃ internas partes. Huic homini celeriter ſanitas reddita eſt adhibito medicamẽto ei loco, vnde nerui pdeũt, iuxta primum ac ſecundum intercoſtale ſpatiũ. Iam ſanati ſunt quoq; nõ nulli, quibus vtrũq; crus paululum reſolutũ erat, adaptato lũbis medicamento, in eo ſpinalis medullæ loco, vnde cruribus nerui adueniunt, nullum reſolutis cruribus medicamen adhibendo: neq;.n. ipſorum, ſed medullę proprius erat affectus. Vidimus alium, cui magna oborta ſuppuratione in altera nate iuxta cru
C ris initium, nerui eiuſdẽ cruris per chirurgiam nudati ſunt: ſed ea parte ſanata, toti membro mouendi difficultas accidit. Itaq; cõȷciens ſcirrhoſum quidpiã à priori inflammatione in neruo derelictum, quod hmõi diſpõnem induceret, affecto loco ſoli idoneum medicamen adhibendo, hominem perfecte ſanaui. Quod aũt de partibus faciei dictum eſt, id de reliquis quoq; omnibus eſt intelligendum. Quippe vnica dũtaxat pereunte actione ſolũ muſculum, qui ipſam efficere ſolet, aut neruum ipſius, affectum eſſe putãdum eſt: at, vbi plures actiones vitiatæ ſunt non eodem in loco, accidit interdum omnes eius muſculos à communi aliqua cauſa lædi: fieri etiam poteſt, vt neruus aliquis, qui muſculis illis communis eſt, afficiatur. Quippe piſcator quidã, quũ in fluuio piſces venans adeo circa ſedem & veſicam infrigidatus fuiſſet, vt ipſo inuito effluerent & alui excrementa & vrina, per calida remedia affectis muſculis adhibita celeriter ſanus euaſit. Item alius eiſdem moleſtatus accidentibus, ſine tamen manifeſta cauſa, læſis circa os ſacrum neruis, multo tempore per multa præſidia vix ſanatus eſt. Igitur, quod protinus ab initio dicebam, illius nunc quoq; mentionem faciendo ad alia me diuertam. Etenim, ſi ex arte, quæ corpora ſecare docet, ad quam particulã deſcendãt ſinguli nerui à ſpinali medulla prodeũtes, cognoueris, affectas ſedes q̃ facillime inuenies. Ex artis aũt actionibus horum oĩum examen re ipſa deprehendiſtis: nanq; ſæ
D penumero vidiſtis ex huiuſmodi notitia manifeſte iuuari laborantes. Quippe nõ ſolum crura & manus temere ac fruſtra multi medici tota die noctuq; calefacientibus medicamentis perfricant, negligẽtes locũ, vbi vel ſpinalis medulla, vel neruus aliquis ex ipſa emergẽs, læditur: verũ etiam caput cuiuſdã, nõ ita pridẽ, impoſitis medicamẽtis vehemẽter calefaciẽtibus vlcerauerũt, putãtes ſenſum ipſius grauiter læſum hoc pacto poſſe reuocari. Atque hũc ipſum ſanauimus inuẽta ſede affecta tũ ex reliquis accñtibus, tũ ex procatarcticis.i. euidentibus cauſis, nã ſuper ſingulis interrogauimus: quarũ vna hmõi erat: quũ ſub multa pluuia ac vẽto impetuoſo ambulaſſet, palliũ circa ceruicẽ madefactũ aiebat adeo, vt vehementi ſe frigore in ea parte affectũ ſentiret. Itaq;, ſi ſcieris ex primis ſpinæ vertebris quatuor neruos ad caput aſcẽdere, à quibus pellis ipſum ambiens, ſenſum accipit, facile ſedẽ affectam inuenies. Hac igitur ſanata capitis quoq; pellis pariter ſanata eſt, vtpote quę nulla primaria affectione laborabat. Medici vero neq; hmõi neruos, neq; eos, qui per ſingulas cutis partes diſperſi ſunt, cognoſcentes, cum in promptu eis eſſet minimæ particulæ iuxta nerui initium adhibere remedia, partes illæſas multo negocio moleſtant. Ego vero ſæpenumero vos monui, alios quidẽ in ipſa ſpinali medulla veluti radicẽ habere: alios vero vt ex magnis ramis, atq; ipſis quoq; è ſpinali medulla exortis, procedere: qui rurſus diuiſi diſtribuunt, atq; aliȷ per valde multas cutis partes, aliȷ per pauciores. Quo magis miror diſſectores ipſos, illos non cognoſcere, atq; in neruorũ reſolutione quærere, quã ob cauſam reſolutarũ partiũ nõ ſemp & mo-

† *Antiqua tralatio addit, oĩum muſculorum pectoris.*

tus & sensus pereat: sed aliqñ sensus duntaxat, aliqñ motus, aliqñ & sensus & motus simul deperdatur. E Arbitrant̃ nãq; neruorũ, qui per musculos dispersi sunt, reliquias ad cutem tẽdere: ob idq; cum neruus per musculum distributus affectus est, siquidem vehemens fuerit vitium, & sensum & motum simul lędi: sin læuius fuerit malũ, seruari quidem sensum, vtpote qui nõ tantũ roboris desideret, motum vero eò, ꝙ robustis egeat viribus, perire. Interdum enim vnus musculus vel totum crus vel manum mouet, ac proinde viribus indiget: qui si ita afficiatur, vt munus suũ perficere nequeat, mẽbrum ipsum totũ immobile relinquit, sentiendi vero facultas partiũ affectiones discernẽs, illæsa tunc permanet, vt quæ nõ ita validis egeat viribus: quippe nihil minus, immo magis ẽt, pati possunt partes, quũ debiles fuerint, dignotioq; affectionis sufficienter fit etiam per imbecillas vires. Igitur rõ ipsorũ in hmõi quidem neruorũ paralysi probabilis est: vbi vero deperdita sentiẽdi facultate, motus non perit, nõ nulli qdẽ adeo vanas adduxere rõnes, vt satius fuisset eos cõticescere: non nulli vero cognita huius quæstionis difficultate non grauati sunt dicere huiuscemodi paralysis speciẽ, qua seruato motu sensus perderetur, neminem vnꝗ̃ vidisse. Sanè, qui arroganter sibi sectæ alicuius principatum vsurpant, artis vero opera nunꝗ̃ in exercitationis vsum duxerunt, ijs nihil tam difficile videtur, quod non intrepide profiteantur: verum maxima ex parte mentiuntur: atq; vt scribunt non nulla perinde, ac si frequenter conspexerint, quorum tñ ne somnia quidem vnꝗ̃ viderunt, ita plurima nunꝗ̃ vidisse aiunt, quamuis creberrime conspexerint. F

De loco affecto, cum Sanguis expuitur, aut alio pacto exire è corpore videtur. CAP. 5.

ATque conuenit quidem inter medicos sanguinem ″è gula ventriculoq; vomitione, ex spiritalibus partibus tussi, ex faucibus & gurgulione screatu, ex ore simplici expuitione expelli: nos vero sanguinem, qui à capite per gurgulionis pręcipue partes internas, ad fauces, affatim descendebat, tussiendo educi sæpenumero conspeximus: quippe subito gutturi irruens, tussim mouet. Quare diligenter aduertere animũ oportet, ne aliquando hmõi sanguinem ex spiritalibus instrumentis ascẽdisse putemus† exemplo illorum medicorum, quos equidem noui non rectè erroris accusare pręstantissimos medicos, quum ipsimet errarent, credentes huiusmodi sanguinis eruptionem esse ꝙ̃ periculosissimã, tanꝗ̃ pulmone vehementer affecto: neq; enim par est exigua vena dirupta tñ effluere sanguinem. Cæterum contingit plerunq; vt vel erosa, vel exesa, vel vtcũq; nominare volueris, vena, sanguis affatim tussiendo ejciatur. Quum enim retroactis temporibus quis ex interuallis quotidie non ita multum sanguinem tussiendo expuere consueuerit: superueniatq; ei postea multi sanguinis inter tussiendum eruptio, & quidem neq; ab alto cadenti, neq; in certamine neq; palæstra grauiter vulnerato, neq; etiã sub vllo graui pondere oppresso thorace, reliquum fuerit, vt conijciamus ob insignem erosionem plurimum sanguinẽ inter tussiẽdum fuisse reiectum. G Atq; non pauci sic affecti, pulmonis quasdam particulas simul cum sanguine eiecerunt. Quocirca diligẽter considerare oportet, an ″spumosum quippiam simul educatur: id enim efficacissimum fuerit indicium, ꝙ ex pulmone facta sit excretio: haud secus, si brõchij pars quædam, aut arteriæ aut venæ tunica, aut etiam pulmonis ipsius caruncula ejcitur: quippe nihil horum accidit ijs, qui ex thorace sanguinem tussiendo producunt. Ac ne dolor quidem infestat eos, quibus à pulmone sanguis erumpit, vtpote qui duos neruos perꝗ̃ tenues à sexta neruorum à cerebro ortorum coniugatione recipit, extrinsecus per membranam ipsum continentem dispersos, & qui per visceris profunditatem non extenduntur: verum thoraci (vt scitis) multi ab internis, multi etiam ab externis partibus adueniunt nerui, quibus facile dolores percipi possunt. Præterea thorax musculis ossibusq; abundat: pulmo vero laxus est, atque à compressione aut contusione tutus. Proinde thoracis dolores intensiores sunt pulmonis remissiores. Quum igitur dolente thoracis parte quapiam sanguinem quis spuendo reiecerit neque multum neque rubrum, sed nigricãtem grumosumq; huic thorax primaria affectione infestatur. At sanguis affecto thorace per pulmonem tussi educitur: vt in suppuratis affectibus pus, quod inter thoracem & pulmonem sensus iudicio contineri percipitur: ad eundem modum pleuriticis sputum coloratum H post apparet, at quomodo in his expuatur, in quinto huius commentationis libro vtcunque dicemus. Consequens est, vt de vlceribus, quæ sanguinis reiectioni superuenire consueuerunt, deinceps dicere aggrediamur. Ea in ″pulmone creberrime fieri possunt, ac curationem (vt quibusdam videtur) nequaꝗ̃ admittunt, aut (vt alij putant) difficulter admodum sanatur: at in ″thorace dirupta vasa, à quibus sanguis expuitur, magna ex parte conglutinantur, nunꝗ̃ enim huiuscemodi vlcera, vel diuturna, curationi omnino resistunt: quæ vero in pulmone lõgo iam tempore permanserunt, quãuis aliquando curentur, relinquitur tamen in ipso res quædam callosa fistulosaq; quæ tractu temporis à leui occasione excoriatur: atque cum ijs, quæ inde expuuntur, miscetur interdum ephelcis, id est ramentum, à medicis vocata, ac cruoris exigua quædam guttula: qua in re cum vlceribus in alijs sedibus genitis communicant. Verum ex gula ventriculoq; vomitu: ex renibus & vesica, cum vrina: ex intestinis vero, deiectione excernuntur: sed ex spiritalibus instrumentis, nihil sine tussi expui potest. Quòd, si pluribus deinceps diebus aliquis cruorem & screauerit & emunxerit, idq; citra capitis vel dolorem vel grauitatem siue præsentem siue præteritam, neque is ex ictu procedat, huius & totum per nares meatum, atque eam oris partem, qua ad nares foramen tendit, accurate considerare oportet: nam fieri potest huiusmodi accidens

A.l 3.f. 10.t.3. c.4.fo.265.f

A.ibidẽ.c.5.fo. 266.a

A.I.3.f.10.t.3. c.4.fo.265.l

A.I.3.f. 10.t.4. c.18.fo.271.d

† *Cod. græci omnes, quos uiderim, huc habent sensum. Quẽadmodum sanè quosdã noui medicos falso opinatos, ex quibus ipsi decepti sunt, credentes non rectè multos præstãtißimos medicos asseruisse, hmõi sanguinis etc. & ita ẽt videntur legisse veteres interpretes.*

A.l.3.f.10.t.3. c.4.fo 265.g A.l.3.f.9.c.6. fo.252.h

A hirudine huic loco adhærente, quę quidē in dies augeri solet: quãuis.n.primis diebus, vtpote exigua, sensum effugiat, tertio tñ quarto ue die haud obscure videri põt. Eadem rõne ex ventriculo quoq; cruor epota sanguisuga euomitur: sed est hmõi cruor tenuis, sanieiq; speciem refert, siue is ventriculo, siue ex naribus, siue ex ore feratur. Igitur, cũ talē videris, ac hominis considerato habitu, super præteritis eum interrogaueris, ex oĩbus, rei ipsius veritatē facile conijcies. Equidē, quum viderem hoĩem integra valetudine hmõi cruorem euomentem, interrogaui, qua victus ratione antea fuisset vsus: ille vero inter alia, quæ narrauit, hoc quoque addidit, q, cum nocte quadam sitiret, misso puero, qui aquam afferret, ex immundo fonte bibisset. Quibus auditis, sciscitatus sum, apparuissent ne aliqñ sanguisugæ in ipso fonte: qui, quum id quoq; fateret, epoto subinde idoneo pharmaco hirudinem vomitione reiecit. Porrò, quum alius quispiam hmõi cruorem emungeret & expueret, ipso narrante audiui, eũ rure, æstatis tpe, in stagno quodam cum cæteris iuuenibus iuuenili ludo, qualē adolescẽtes in aqua ludere solẽt, exercitatum. Tum ego sciens in eo stagno sanguisugas esse, duxi laborantem ad splendorem: conuersoq; directe ad solis radios narium foramine, in eo loco, vbi nasus ad oris regionē perforatur, hirudinis in meatu latentis caudam cõspexi. Has igitur historias, vtpote perq; conducibiles, vobis narrare operæpreciũ duxi.

B *De loco affecto, cum Vox vel aliqua partium ad ipsam ac ad loquelam attinentium læditur.* C.AP. 6.

QVòd ni proposito sermone læsionem putare oporteat, etiãsi non penitus tota partis actio secundum naturam deperditur, sępenumero iã diximus: nec ab re fuerit id in præsentia monuisse. Preterea (qñuis non ignoretis) monitos vos velim, non eandem esse rem, vocem & sermonem: siquidē vox vocaliũ instrumentorũ munus est: sermo verò eorũ, quæ sermoni deputata sunt, inter quæ lingua principatũ obtinet, cui non parum conferunt & nares, & labra, & dentes: sic ẽt vocis instrumenta sunt guttur, & musculi ipsum mouentes, atq; nerui, qui à cerebro ipsis vim deferũt. Igitur, si vel claudẽtes, vel aperiẽtes guttur musculi imobiles reddantur, qui sic afficit, obmutescet: vbi vero vel difficulter mouent, vel palpitãt aut tremunt, p affectionis ipsius mõ vox ipsa lædetur: similiter, si vel conuellẽdo vel quatiendo mouent, & sane si imbecillæ fuerint ipsis vires siue ob suã ipsorum, siue ob neruorũ ipsos mouentiũ affectionē, obscuram & paruã efficient vocē: quòd, si alius quispiam ex mouẽtibus guttur musculis quoquo modo afficitur, lędetur quidē vox, sed paruum erit vitium: atq; sic affectus neq; obmutescet omnino, neq; ita exiguam habebit vocē. Igitur, vt ex musculis guttur mouẽtibus præcipui habẽtur ij, qui ipsum aperiunt & claudũt, ita ex vocalibus neruis ij, quos recurrẽtes vocamus, q & ipsi portio quidem sunt sextæ coniugationis neruorum, qui à cerebro oriũtur, quemadmodũ & alij, qui in ipsum inseruntur: differunt tñ ab illis eò, q nõn in ceruice à neruis sextæ cõiugationis, sed cũ ad thoracis regionem peruenerint, propagant. Nullus itaq; tã ineptus dissector est, qui sextam cõiugationē totã secet inuitus, qñuis recurrentes nerui ob imperitiam non nunquã diuellant. Accidit vero interdũ in magnis asperæ arteriæ vulneribus, vt vnà cũ ipsa arteria vel alter vel vterq; incidat. Porrò per chirurgiam quoq; infrigidati tantisper vocē impediẽt, donec calefacti naturalē temperiē recuperauerint. Quinetiam vitiari vocē haud obscure contingit, quum vel acutior vel maior reddit ob id, q fauces à suis musculis nequeant intendi. Itē vehemẽter læditur vox, vbi mẽbrana, quæ faucibus & gutturi cõmunis est, multa humiditate rigatur. Quòd etiã destillationes eadem ratione vocem raucam efficere possint, nemo non intelligit. Vehemens quoq; exclamatio similiter vocē afficit, vtpote quæ similem inflammationi circa iam dictam mẽbranã atq; gutturis musculos, parit affectum. Cæterum, quum gutturis interni musculi inflammant, eum affectum anginam esse cõstat, quæ simul & vocē & spirationē lædit. Ac idē quoq; in vniuersum facere solent omnes præter naturam tumores, siue in spiritalibus vijs exoriantur, siue extrinsecus ipsas comprimant. Sic enim

D gula quoq;, vbi inflammatione affecta est, vt comprimat asperæ arteriæ tunicam, qua chartilaginũ ipsius partes extremę, sigmoides vocatæ {id est quæ sigma literæ figuram referũt} cõiunguntur, & spirationi & voci noxam afferre consueuit. Haud absimile quoq; vitium inducit, vertebrarũ ceruicis in anteriorem partem luxatio: sed de his iam antea dictum est. Igitur omnes huiusmodi affectus voci adueniunt proprijs ipsius instrumentis familiari aliquo vitio, siue primogenia affectione siue per consensum laborãtibus, nam id ad propositum sermonem nihil conducit. Sunt præterea alij affectus, cum peculiari sua materia priuatur: atque in commentarijs de voce dictum iam est, quòd propria huius actionis materia, generatim quidem loquendo, est expiratio: secundum speciem vero atque propriam differentiam, exufflatio, quæ quidem est, quum affatim spiritus foras effertur per musculorum intercostalium actionem. Vnde fit, vt per vehementia thoracis vulnera, atque omnino ipsius in altera parte resolutionem, in primis quidem semispirans, ac mox semiuocale animal euadat, idq; per accidens. In apoplexia vero, sopore, morbo comitiali, catoche.i. vigilanti sopore, communi ratione earum actionũ, quæ ab impetu & voluntatis imperio procedũt, vocē lædi contingit, siue spinalis medullæ partes primæ siue simul cũ ijs cerebrũ quoq; afficiatur. His itaq; quinq; inter se cõsequẽtia quadam conueniẽtibus, expiratione, exufflatione citra strepitũ, strepẽti exufflatione, voce, loquela, si earũ prima lædat, reliquas oẽs lædi necesse est:

A.l.1.f.1.d.5. c.4.fo.11.f

A.l.3.f.10.t.2. c.1.fo.263.a

A.ibidem.

A ibidem.c

vltima vero lęsa reliquę haudquaq; lęduntur: at, cũ secunda, tres reliquæ lęduntur: cum tertia, duę E
vltimæ: cum quarta vero sola, postrema læditur. Etenim, si nihil omnino expiret aial vel ex vtrisque thoracis partibus, vel ex altera parte duntaxat: si quidem ex vtrisq;, celerrime suffocabit: si vero ex altera tantum, semispirans atq; semiuocale reddet, perdetq; simul reliquarũ deinceps duarũ actionum partem dimidiam, quarũ alteram exufflationem citra strepitũ, alteram vero strepẽtem, nominare consueuimus. Quòd si expiratione seruata corrumpatur exufflatio, reliquæ tres actiones, strepens exufflatio, vox, & loquela simul corrũpentur: sicut voce pereũte loquelã quoq; perire necesse est. Cũ itaq; dictarũ actionum opifices musculos cognoueritis, superest considerare, qui ex ipsis ꝓprio affectu laborẽt, & quorũ actio lædatur per accidẽs. Quòd si quidpiam eorũ, quę ex corporum dissectione vidistis, obliuioni tradideritis, admonebunt vos ij, quos de respirationis causis, atq; de voce perscripsimus, cõmentarij: atq; de his ipsis in secundo libro de viuorum dissectione etiam dictũ est. Sanè expirationem faciũt vniuersi thoracem contrahentes musculi: exufflationem (quę vehemens expiratio est) intercostales maxime: strepentem exufflationem ij, qui in faucibus sunt: vocem vero ipsam gutturis musculi efficiunt. Sed lingua articulatim vocem distinguens, loquendi vsum præstat: atq; non nihil ad hanc rem conferre videtur dentes, labra, narium foramina, palatum, gurgulio, præterea symmetrum linguæ ipsius vinculum. Itaq; balbis blæsisq;, F
atq; alijs, qui impedita sunt loquela, loquutionis instrumentorũ aliquod, aut cũ natura ipsum formaret, aut postea, lędi certum est, veluti quum vel polypus vel aliud quidpiam narium foramina obstruit, aut ex primis dentibus aliquis deperditus est, aut vbi labia fuerint mutilata. Verum, quo pacto quidem tenuẽ obtineant vocẽ, ac præterea quõ aliæ vocis tum differentiæ, tum affectiones fieri possint, vt rauca, resonans, tenuis, aspera, *obscura, in cõmentarijs de voce sufficiẽter diximus.

* μελαίνης. i. nigra, est ĩ impressis græcis: et ita ẽt uerterat tralator vetus ad verbum ex græco. De qua voce uide ẽt. 1. pror. cõmen. 3. Quædã tamen græca exemplaria habent μεγάλης, i. magna.

Quæ loca afficiantur in reliquis spirandi difficultatibus, quæ superius omissæ sunt. CAP. 7.

Atque de dyspnœa id est difficili respiratione, iam antea, vbi spinalis medullę passiones percurrimus, multa dicta sunt: quibus nũc in memoriã reuocatis, quę ad pręsentem cõtemplationem supersunt, subiungam. Itaq; in vniuersum expedite vos meminisse velim musculorũ thoracem mouentium, neruorumq;, qui ad ipsos perueniunt, quos in corporum dissectione vidistis. Igitur introeũtes ad hominem difficulter spirantem, in primis cõsiderate, an oẽs thoracis musculi moueant: an soli intercostales sine supioribus: atq; an simul cũ itercostalibus septũ transuersum quoq; moueat. Quum itaq; cõspexeritis oẽs moueri, vnã ex tribus, quas dicemus, causis, hmõi motionem efficere putandũ est, ac deinde, quæ sit illa, quæ nunc infestat, perpendere oportet: ꝙ si nõ oẽs mouentur, aliter definire. Subijciamus igitur aliquem oẽs simul mouere musculos, vt pectus G
vnã cũ scapulis manifeste subleuetur. In hoc ex tribus vnum aliquod conijcere necesse est, aut virium imbecillitatem, aut viarum spiritus angustiã, aut vehementem in corde & pulmone calorẽ: A.l.3.f.10.t.1. c.8.fo.259.a
quamuis interdum duæ, ac non nunquã (licet raro) tres quoque ex iam dictis causis concurrere possint. Atqui tribus quidẽ simul conueniẽtibus proximã mortem timere oportet: vbi vero duę fuerint, difficile est ægrum seruare: sed vna dũtaxat infestante, peculiari opus est finitione, vt sciat, vtrũ ad sanitatẽ peruẽturus sit æger, an sub malo succubiturus. Igit, vbi virtus dũtaxat fuerit infirma, ad tria mouentiũ musculorũ genera venire, eosq; oẽs ad motionẽ excitare solet, ꝙ vnũ genus vehementer mouere ipsa nequeat: quippe, si septum transuersum solũ, sufficienter mouere posset virtus, veluti quum ẽm naturã se hebebat, neq; intercostalibus neq; superioribus musculis indigeret: qm vero imbecilla est, oẽs sensim mouet, sed neq; frequentẽ neq; rarã valde facit actionẽ. His igit adhibenda est mẽs, nã cætera haud difficulter per ea discernunt. Sanè plurimũ aucto in spiritalibus instrumentis calore, oĩbus quidem thoracis musculis agit animal, sed & velox & frequens & vehemens est eorũ actio, qñ videlicet citra viriũ imbecillitatẽ calor infestat: At viriũ imbecillitatem, vbi flãmeus calor nõ accesserit, neq; velox neq; frequens valde comitatur motus: proinde non ita multum oẽs thoracis partes dilatat: quippe hoc dyspnϾ genus cũ ea, quę ob nimiam in- H
cessionem facta est, vnũ solum cõe habet, ꝙ oẽs thoracis musculi per ipsam agunt. Quinetiam, vbi ob plurimum calorem spiratio difficilis est, præter magnitudinem frequentiam & celeritatẽ hoc quoque accedit, ꝙ calidus feruensq; spiritus exufflando producitur. At in virium imbecillitate, A.l.3.f.10.t.1. c.21.fo.260.d
nulla ab ore facta exuflatione, spiritus ex solis naribus emitti solet: quòd, si per inspirationem cuipiam narium pinnæ manifeste contrahi videantur, id vero efficax imbecillæ facultatis indicium est. Ob spiritalium vero instrumentorum angustiam totus quidem thorax ad plurimum, celeriter & frequenter dilatatur: sed, qui sic laborant, sine exufflatione spiritum reddunt. Si vero simul conueniunt in spiritalibus instrumentis & calor & angustia, vt in peripneumonia, tum neq; maxima neq; frequentissima neq; etiam celerrima spiratio sufficere potest: sed residere tentant sic laborantes, etenim sentiunt hoc pacto totum thoracem facilius dilatari, quippe qui decumbentibus in sese concidit eò, quòd pectoris partes ad spinam declinant, qua erecta thorax etiam simul fertur, non amplius se ipsum grauans. Ac similiter quoq; respirare solent ij, quibus asperę pulmonis arterię plurima defluxione oppletæ sunt, aut vbi ex proximis locis in ipsas aliquid deriuatum est: à iam dicta vero spiratione, vnica duntaxat re differunt, quòd neq; exufflant, neq; calidum spiritum emittunt. Sic etiã ijs, quibus inter thoracem pulmonemq; magna puris quantitas collecta

est,

A est, quos suppuratos vocant, totus thorax attollitur: sed neq; calidus est ipsorum spūs, neq; etiam exufflando emitti solet, nisi adurēs fortasse febris accesserit: verum hi celerrime suffocantur tū ob multitudinē ipsam, tū q vires oībus suppuratis ex necessitate imbecilliores redditæ sunt. Sed nō necessario in fluxionibus, quæ ad pulmonē irruunt, aut peripneumonia, aut asthmate id est anhelatione, vires imbecilliores redditæ sunt: nam contra, per anhelantes solos affectus, crassis & viscosis humoribus pulmoni īpactis vires robustæ constantesq; permāserūt. Atq; si tuberculū coctu difficile aliqñ in ipso natū fuerit, thorax maxime quidē dilatabitur, sed nō ita multū inspirabit aerem: ideoq; continēter spirare cogit: nō tñ exufflare solet, id.n. aucti caloris propriū est. In eandem dispnœæ speciē, sed alia rōne, labuntur ij quoq;, quos angina molestat, ob angustiā, quę non sit in cōcauitatibus, quę inspirationē suscipiūt, sed in ijs, q̄ ipsam trāsmittūt. Quibus vero et abscessus, & inflāmatio, atq; humorū plenitudo in thoracis aut pulmonis cauernis cōsistit, nulla obstructione accidente in gutture neq; in aspera arteria: sed in illis cauitatibus, quæ inspiratū aerē suscipiūt, angustia genita, ex necessitate sequet̄ magna thoracis dilatatio, sed nō ita multus trahet̄ spiritus: proinde laborantē & celeriter & frequenter spirare necesse est: præ oībus.n. vos meminisse velim magnæ respirationis geminas esse drias, interdum quidem ob dilatationis thoracis magnitudinem, interdū verò ob inspirati aeris multam essentiā. Sciēdum aūt, q sępenumero vos admoneo earum rerum, quæ à prioribus omissæ sunt: nam, quas ipsi persecuti sunt, earum pp scriptorum multitudinem facilis atq; in promptu est memoria: quę vero ab Hippocrate (quāuis optime de dyspnœa scripserit) nō sunt definita, ea posteriorū nemo explicauit definij't'ue: idcirco necessariū esse putaui creberrime illorū vos admonere. Igitur, quicūq; sine inflāmatione, vel oīno sine aliquo præter naturam tumore, aut angustia spiritalium instrumentorum, per febres ardētes difficulter spirant, his inspirati aeris quātitas magnitudini dilatationis thoracis proportione respondet: Quibus vero vel tumor vel angustia sine flāmeo calore in spiritalibus est, in his thoracis quidem dilatatio maxima est: id vero, quod inspiratur, non solum dilationem proportione non assequitur, verūetiam minus, quàm secundum naturam inspirari solet, attrahitur. At sine distinctione vnam dispositionem ostendit magna thoracis dilatatio, si raritatem simul acceperit. Verū animaduertere oportet, ne aliquando in hac decipiamini, putantes eam spirationem, quæ ob virium imbecillitatem omnibus agentibus musculis efficitur, eandem esse cum magna: quam equidem, quo clarior esset interpretatio, aliqñ sublimē vocare volui: & mihi facile tunc fuit intelligere, Hippocratem eum sublimem vocare spiritum, qui sublimioribus thoracis partibus inspiratur: quēadmodum, quum inquit: ‖ Magnus spiritus & ex longis interuallis delirium declarat: cōstat eum magnū pro multo dixisse. Is vero bifariam fieri pōt, vel sine superiorum musculorum actione, vel ipsa quoq; concurrente: nam plerunq; intercostales musculi vnà cum septo trāsuerso ad maximā thoracis eleuationem, qua multus spūs alliciatur, superiorum musculorum auxilio non indigent.

A.l.3. f.10 t.4. c.14. fo.270.h

C (line beginning "admodum, quum inquit") — in Prog. cō.1.t. 24.4ª.194.h

Quòd vero hmōi eleuationis species delirium portendat, in cōmentarijs de dyspnœa iam ostendimus, vbi etiam cuiuslibet difficultatis anhelitus dispositio declarata est. Nunc vero, vt compendio quodam hic explicamus eos affectus, quos in alijs cōmentarijs iam percurrimus, ita & de dyspnœæ differētijs partim quidē dictū est, partim vero in sequētibus dicemus. Nam magnarū respirationum alia quidē crebra est, atq; huic sunt driæ complures, quarum aliæ alias dispōnes indicant: alia vero rara, vnicam indicans dispositionem. Sic etiam de exigua dicēdum est, q rara quidem spiritalium instrumentorum frigiditatē: frequens vero non solū spiritaliū, sed eorum quoq;, quæ cum ipsis mouent̄, vt hepatis, lienis, ventriculi, gulæ, laborem indicat. Quum igit̄ plures sint dispositiones, quas per vehemētes motus dolor comitatur, ex alijs notis & considerandū & definiendum est, siue inflāmatio quædā, siue erysipelas, siue vlcus, siue abscessus dolorē efficiat. Quintiā didicistis, q inæquales intēperātiæ, dolores excitare sæpenumero solent: similiter spūs crudi D flatuosiq; copia, qui arctatus aliqñ partes ipsum ambientes distendit, aliqñ vero violenter egreditur. Præterea calidi & acris, aut frigidi & lenti humoris abūdantia, si aliqñ retētus succus ambientia corpora distēdat, aut inde violenter exeat, dolores efficere potest: q, si grauius affecta fuerint instrumēta, in quibus hmōi res continent̄, dolēt vel nō mota: si vero leuior fuerit affectus, qñ mouentur. Verum in libris de dyspnœa causam explicauimus, cur exiguæ spirationis frequens quidem spiritus, motorū per respirationē instrorum laborem significet: rarus vero vehementem refrigerationē, & quidē spiritalium duntaxat, precipue pulmonis, et cordis. Est et alia dyspnœę species, quū veluti breui quadam quiete intercipitur opus thoracis, idq; non nunq̄ inspirando, non nunq̄ vero expirādo, siue hoc accidat ob musculorum thoracis conuulsionem, siue ob caloris copiam, cogētis laborātem continenter vel inspirare vel expirare. Est insuper alius respirationis affectus, quē apnœā (quasi nō spirationē dixeris) noīant, nulla, vt aspicientibus vr̄, facta respiratione: verū vt rei ipsius natura declarat, eā nō fieri incredibile est: nam impossibile vr̄, vt animal omni spiratione exacte priuatum in vita seruari possit, q̄uis ea animalia, quæ in cauernis latere cōsueuerunt, thoracem mouere videantur minime. Proinde duorum alterum conijcere oportet, aut adeo exiguam fieri spirationem, vt sensum effugiat: aut huiusmodi animalia tunc spiratione omnino non indigere, sed eam transpirationem, quę per vniuersum corpus fit, sufficere: quippe hāc

A.l.1.f.2. d.3. c.14.fo.42.c

A.ibidē.c.26.d

cor ipsum per arterias efficit: respirationem vero per thoracem cerebrum efficere cōstat. At ve E
ro dispositio, quæ apnœam facere potest, omnibus animalis partibus communis esse videtur, veluti in apoplexia, sopore, morbo comitiali, catalepsi: nã in his omnibus nullus proprius affectus spiritalia instrumēta præ cæteris infestat, nõ magis, quàm vocis aut locutionis aut progressionis instrumenta, sed affecto principio omnia, quibus vires suæ, per quas reguntur, ab ipso suppeditari consueuerũt, ei consentire necesse est. Verum de apnœa iam & particulatim & per se diximus: quãobrem tempus est, vt nunc ad alia transeamus.

A. l. 3. f. 10. c. 7. fol. 258. g

De affectibus Pulmonis. CAP. 8.

QVum autem exercitationis via, qua ad affectorum locorum notitiã peruenitur, duplex sit, altera quidem ab apparentibus accidētibus, altera vero à corporis partibus, si quis per vtrasque voluerit exercitari, eadē bis dicet, quãuis alio & alio mō: Vt verbi grã de pulmonis affectibus dictũ est, vbi de dolorum rōne, præterea etiã vbi de sanguinis reiectione ac de dispnœa diximus, atque in præsentia quoque dicemus. Etenim vehemēti dolore nunquam cruciatur, verũ & grauitatis sensum, & aliquñ extensionem quandã vel ad os pectoris vel ad spinã peruenientem, percipere põt: ibi. n. membranæ ipsum ambieates suspenduntur. Sepenumero etiam angustia molestantur laborantes, atque ob hoc crebro celeriterque spirant, ac thoracē vehementer attollunt, sed non ita mul F tum aerem attrahũt. Hęc si citra febrem acciderint, aut crudũ tuberculũ, aut lentorũ, crassorum'ue, aut quorundam aliorũ humorũ plenitudinem, in eo existere: aut pus, aut aliũ quędam humorem vel lentum, vel crassum, vel multum, circa ipsum effusum fuisse declarãt: verum ea inter se per prę terita accidentia discernere licebit. Nanque, si quis per bonam valetudinem, quum solitas actiones facere potest, sic difficulter spirare inceperit, augeaturque accidens, neque inter respirãdum stertere videatur, crudi tuberculi ortum suspicari oportet. Si vero stertendo strepitum fecerit, lētorum crassorumque humorum pertinaciter impactorum multitudinem, pulmonis bronchia molestare indicium est. Quòd, si ilico ab angustiæ sensu quis difficulter spirauerit, fluxionem vel à cerebro, vel à vicinis sedibus in pulmonē irruentē ostendit. Sed, quum fluētibus in pulmonē vel viscosis, vel crassis, vel multis humoribus, hominē difficulter spirare dico, in bronchijs eos contineri intelligas, velim: vt. n. in totũ viscus læuis arteria diuidit, ita etiam bronchiorum essentia in totum pulmonem ab aspera arteria procedit: vocantur aũt à dissectoribus bronchia, asperæ arteriæ chartilagines, sigma literæ figuram referentes. At, vbi pleuritis præcessit, mox remissa febris vehementia intra latera grauitas in imo thoracis derelicta sentitur: ac, vbi quis affatim à decubitu transmutat, idque maxime si ab vno latere in aliud se cōuertens defluere aliquid sentiat, puris multitudinem ibi contineri haud dubia coniectura est: quinetiam in ijs fluctuatio sæpenumero haud obscure auditur: accedit ad iam propositas notas hoc quoque indicium, si vehementi prægressa pleuritide nihil G penè laborãs expuerit. Si vero citra febrim alius quispiam serosus aut pituitosus humor in thoracis spacium subito defluens, spirandi difficultatē excitauerit, laborãs tenue sputum, idque ab initio quidem exiguum, sed cũ vehementi tussi: vbi vero concoctum est, plus atque crassius & cũ mitiore tussi expuere solet. Quippe bifariã accidere potest, vt vehementer tussiendo pauca quis expuat: alij enim ob lentum crassum'ue humorem, alij ob tenuē id facere videntur: siquidem tenuis humor, quum subleuatus est, inter tussiendũ à spiritu diuisus refluit: lētus vero aut valde crassus difficulter effertur, vtpote quòd nõ tã facile à corporibus, quibus impactus est, abstergi, neque etiã à quauis occurrentis spiritus violētia impelli põt: nisi. n. spiritus, qui tussiendo effertur, & multus & vehemēs fuerit, nihil secum educet. Igitur sputum, quod neque liquidum aut aquosum admodũ fuerit, neque crassum valde etiam aut lentũ, id facile efferri solet, maxime vbi validæ fuerint vires: etenim sine vehemēti thoracis contractione vehementer tussire nemo potest: at sine valida tussi crassos lentosque humores efferri impossibile est. Qñ vero cũ spirãdi difficultate, cui & angustia & grauitas coniũcta est, acuta quoque febris inciderit, is affectus inflãmatio pulmonis est. At, si intolerabile fuerit incendiũ, angustiæ vero grauitatisque sensus minor, erysipelas ipsum vexare censendũ est. Extremis aũt id definitis, quid sit erysipelas phlegmonodes, aut inflammatio erysipelatodes, haud H difficulter deprehendet. Sunt alij pulmonis affectus, vbi citra humorũ affluentiã intemperies ipsum infestat, siue æqualis ea fuerit, siue inæqualis. Igit inęqualis tussim excitat: ęqualis vero, si moderata est, rhythmon respirationis immutat: at, si vehemēs idque vincēte calore, frigidi aeris atque potionis cupiditatē inducit, ac tractu tpis finitur in febrim. Per frigidam aũt intēperiē cõtraria euenire solent: quippe, si modũ seruauerit, calidi aeris ac calidæ potionis desideriũ excitat: si vero modũ excesserit, replet viscus ipsum fluxionibus. Cæterũ de sanguinis ex ipso pre tussim reiectione, quæ fit vel exeso vel rupto vase aliquo, vel ore alicuius venę patefacto, antea, vbi de sanguinis sputo mētionē fecimus, iã dictũ aliqd est: atque nũc quoque pauca quædã dicemus. Porrò ruptiones in ipso deprehendes tũ ex multi sanguinis fluxione, tũ ex magna notabilique aliqua cã, quę pcessit, si subito aduenerit: voco aũt præcedētes cãs, vt quũ aliquis ex alto, vel in ludo, vel certamine ceciderit, aut quũ alter super alterum cadit, aut vbi ex inanimatis corporibus aliqđ graue, vt vel lapis vel lignum, thoracem læsit: non nullis ira cum clamore præcessit. Quinetiam citharœdis tragœdisque certãtibus, aut acuta vehemētique voce clamãtibus, vasa interdum dirumpuntur, maxime vbi

A. l. 1. f. 1. d. 5. c. 1. fo. 9. c
A. l. 3. f. 10. t. 4. c. 14. fo. 270. h
A. l. 3. f. 10. t. 4. c. 7. fo. 269. f
A. l. 4. f. 1. t. 2. c. 7. fo. 418. h
A. l. 3. f. 10. t. 1. c. 5. fo. 258. b

A non præmissa pulmonis per præcedentes exclamationes lenitione, violenter clamare conant. Vt.n. luctatoribus, si certamen aggrediantur, musculis prius neq; calefactis, neq; per frictiones aut moderatas motiones explanatis, partes quædam rumpuntur atq; conuelluntur, ita et pulmoni accidere solet: quē quidem frictionibus ad vehementes motiones præparare non licet, per exclamationes aūt, quæ frictionibus proportione r̄ndent, id efficere studemus. Insuper nulla manifesta extrinsecus adueniente causa, vt in cæteris corporis particulis, ita in pulmone quoque vas aliquod ob sanguinis abundantiam dirumpi potest: quum videlicet extensioni resistit aut ob frigus à vicinis partibus contractum, aut ob inatam intemperiem. Ita Hippocrates, ‖ Venas, inquit, frangit frigidum. Atqui ipsum per se rupturas non facit, sed quia venarum tunicas frigiditate sua duras & extendi contumaces reddens, vt rumpantur, paratiores efficit: ruptionis vero causa est aut vehemens motus, aut humorum abundantia, qui vel per se vel vnà cum crudo & frigido & flatuoso spiritu venas extendunt. Verum fractionis ab huiusmodi haud obscurū indicium prębet subita cumulati ac vniuersim fluentis sanguinis vacuatio. Quum vero venarum ora aperiuntur, nō frigidæ, sed è contrario calidæ dispositiones præcedunt: veluti vbi multis eisdemq; calidis balneis homo vtitur, atq; terram inhabitat calidam, fueritq; anni tempus eiusmodi, similiter quoq; alimēta & potiones. At, quæ eroso vase aliquo affatim accidunt sanguinis euacuationes, eas pręcedere solent exigua sputa, atq; acres in pulmonem à capite fluxiones: non nunq; vero & "pulmonis aliqua pars aut ramentum simul efferri videtur, vt neminem latere possit ad pulmonem, hunc affectum pertinere. Orto vero in aspera arteria vlcere, præter hoc, q sputum purulētum apparet, dolorem quoq; in loco affecto laborās sentire consueuit: ipsum vero per ea, quę screant, quia exigua sunt, ab vlcere, quod in pulmone natum est, discerni potest: quippe ab vlceribus pulmonis plus sputi reijcitur. Atq;, vt ex pulmone educta particula, visceris ipsius vlcerationem significat, ita ex gutture videmus interdum corpusculū aliquod à ligula (Græci epiglottida vocant) per vlcerationem excreari. Id vero non solum hoc indicio deprehenditur, verum etiam ex eo, q in vlcerato loco doloris sensu laborans infestatur, veluti de aspera arteria dictum iam est: etenim pulmonis vlcera dolor non comitat: ea vero, quæ in his sedibus oriuntur, dolorem quidem inducunt, sed non vehementem: vt, si alicui suapte natura hebes fuerit sensus, ipsum planè non percipiat. Igit persępe vidimus eos, quos iam supra proposuimus, affectus, & qui pulmoni, & spacio thoracis, & asperæ arteriæ, & gutturi accidere possunt, quippe oīum horum sermonis cōmunitate inducti mētionem fecimus: qui vero deinceps dicentur, non ita crebro nobis apparuerunt. Quidā humorem C repente expuit, liquidæ bili in colore perq; similem, medium videlicet inter flauum ac pallidum, at nulla acredine infectum: atq; ita quotidie maiorē eius quantitatem expuit: deinde læui suborta febricula tabescere incepit adeo, vt purulēta screaret. Postea tractu temporis, quatuor videlicet mensiū, exiguū cum pure cruorē reiecit, atq; sic aucta febre magis consumebat: ac iterum atq; iterum plus expuebat, adeo, vt magnā sputi quantitatem redderet: quocirca magis increscēte febre ac resolutis viribus, eorum, qui tabe marcescūt, exemplo mortē obijt. Deinde alium vidi, eodem fere mō sex mēsibus, ac alium quoq; diutius laborantem. Igit, qui primus nobis occurrit, initio quidem nihil mali habere, sed tandem pessime affici visus est: alterū vero quum cōspiceremus, ei statim ab initio cognito malo, præsenti medicamento succurrere tentauimus: ac multo magis etiā tertio. At, quāuis multo negocio vtrūq; liberare conaremur, nihilominus neq; horū vllus, neque alius post eos seruari potuit: quum.n. morti iam proximi essent, pulmonis ipsius putres quasdā partes expuebant. Proinde facile cognoui haud absimili eos affectu laborare, qualem in externis partibus videre solemus, quum à putrefaciente quopiam humore inficiunt: verum has & abscindere & vrere possumus, pulmoni vero horū auxiliorum neutrum adhibere licet: quapropter oēs perire necesse est. At vero, postremū quum viderē, ad visceris fortē exiccationē sollicito me animo cōuerti, & quidem odoribus atq; potionibus ad id efficacibus. Proinde medicamētum, quod D hedychroum vocant, interdiu naribus ipsius iugiter adhibere iussi: ad somnum vero sese conuertenti pręscripsi, vt nariū foramina ex aliquo pręciosorum vnguentorum illinerent, qualia videlicet Romæ præparari solent, vocant vero ea & foliata & spicata: atq; dedi in potu medicamēta, mithridaticam vocatam compōnem, ambrosiā, athanasiam, theriacam. Itaq; perpetuo anno sic educatus, tandem similiter, vt reliqui tabidi, vitā finiuit: quā fortasse ob iam dictam educationem lōgiori tpe protraxerat. Præterea alium hmōi affectum in pulmone notaui. Quidam "diuturna tussi vexatus, & exiguum lentumq; pus expuens, frustum quoddā paruo grādinis grano haud absimile excreauit, ac deferens illud mihi ostendit, atq; rursus nō ita multo post aliud quoq; attulit: vnde conieci lētum illū humorem, quē antea expuere solebat, siccatum induratūq; ad hmōi substātiam peruenisse. Quamobrem medicamentum ei in potu dedi, quod asthmaticis auxiliatur: atq; ita factum est, vt minorem expueret grandinem, atque longiori, quàm antea, interuallo: neq; pluribus deinceps annis adeo mitigari potuit affectus, quin tandem moreretur. Cæterum grandines ipsæ magna ex parte erui magnitudinem æquabant, quamuis interdum maiores interdum minores esse viderentur. Atque alios quoque similiter quidem spuere, sed nihilominus in multos annos vitam extendere, vidimus: quorum alij aliam ob causam, alij vero ob spiritalium instrumento-

Marginal notes: 6.Epid. cō 3.t. 14.3ª.172.c — A.l.3.f.10.t.4. c.22.fo.272.b. — A.l.3.f.10.t.1. c.1.fo.264.c Et.t.4.c.22. fo.272.b

tum affectum mortui sunt, quamuis nihil cruoris excrearent. Ea vero, quæ Antipatro medico acciderunt, nemo est, qui nesciat, vtpote qui medicam artē publice apud Romanos professus est. Agebat hic ætatem sexaginta quidem annis minorem, sed quinquaginta iam annos excesserat. Is correptus aliqñ febre quadam ephemera, idq; ab euidenti causa, declinante iam febre, vt, quid sibi facto opus esset, intelligeret, pulsum ipse suum tangere aggressus est. Quum igitur omne inæqualitatis genus in arteriarum motione inueniret, in primis quidem territus est: deinde vero, quum sese non febrire plane sentiret, ilico balneum subijt, quippe laboribus ac vigilijs corpus fatigauerat. Atq; tenui quoq; victu, donec diē tertium præterijsset, vsus est: quo, quum nulla appareret febris, ad solita negocia pertractanda prodijt: atq; arteriam in extrema brachij sui parte tangens, admiratus est perseuerantem in pulsibus inæqualitatem. Occurrens itaq; mihi, extendit manum ridens, iussitq; pulsum tangere. At ego subridens, quid, inquam, sibi vult hoc, quod proponis ænigma? Ille iterum ridens obnixe orauit, vt tangerem. Igitur inter tangēdum omnigenam in pulsu inueni inæqualitatem, nō solum in multarum pulsationum cumulo, quam systematicen (id est congregatricem) vocant, verum etiam in vna arteriæ distinctione. Proinde miratus, quomodo adhuc viueret, quum talem haberet pulsum, interrogaui, num difficilis aliqua esset ei respiratio: illo vero nullam se sentire respondente obseruaui equidem, an aliqñ mutaretur, quippe sex mensium spacio assidue arteriam tangebam. Quumq; ab initio interrogaret, quę nam corporis dispositio mihi videretur posse huiusmodi pulsum efficere, atq; per quē modum, idq; citra febrim, ad eam quæstionem respondi in commentarijs de pulsibus iam declarasse me huiusmodi inæqualitatem: nāq; ob magnarum in pulmone arteriarū angustiam id euenire putaui: angustiæ vero causam esse dixi visceris inflammationem: at tibi hnac ob cām id nunc accidisse impossibile est, quippe febre fuisses affectus. Relinquitur igitur vel obstructione ex liquidis & crassis & viscosis humoribus, vel crudi cuiuspiam tuberculi ortum, in huiusmodi te dispositionem induxisse. Tum ille respondens, oportuisset (inquit) me suspiriosa orthopnœa laborare. At ego probabilia dixi ipsum loqui, sed à veritate aberrare: quippe fieri non nunq; huiusmodi orthopnœam ob eā, quam diximus, causam, id vero, quum in asperis, non in læuibus arterijs, crassus & lentus humor cumulatur. Proinde omnem ei victus rationem, atq; medicamenta quoq; haud aliter, q̄ asthmaticis, adhibere iussimus. Deinde sex (vt dixi) mensibus elapsis, leui quadam spirandi difficultate affectus est, accedente simul cordis palpitatione, in primis quidem semel, deinde bis, atq; ter, postea quater, ac sæpius quoq;, aucta simul spirandi difficultate ad quindecimum vsque diem: post quē difficillima derepente oborta spiratione, exolutus statim obijt aliorum quorūdam exemplo, qui cordis affectibus laborant: de quibus posthac sermonem faciemus.

GALENI DE LOCIS AFFECTIS LIBER QVINTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Affectus Cordis, Thoracis, Septi transuersi, Gulæ, Oris ventriculi, & Iocinoris explicantur.

Ob Cordis tantum læsionem subitam oriri mortem posse, non vero si aliqua cæterarum partium lædatur. CAP. 1.

IN præcedenti libro, quū de pulmonis affectibus ageremus, sermonis cōitate & thoracis & cordis aliquantulum meminimus: pleniorē vero absolutioremq; de ipsis sermonem in quintū hunc librū distulimus. Qm̄ vero quartus liber in accidentibus, quæ Antipatro medico euenerunt, finē sortitus est, læso in primis ipsius pulmone, deinde ad cor etiam trāseunte affectu, operæpretium me facturū arbitror, si oēs eius affectus percurram. Igitur, quemadmodum de cæteris corporis partibus, ita de corde quoq; definiendū est, quę nam ipsi proprie vel primario affecto, vel vtcunq; noīare volueris, fiāt accidentia: quæ nā vero ipso cæteris partibus consentiēte. Id aūt ex ijs intelligi pōt, quæ prius in alijs libris demonstrauimus, vbi iam declaratū est īnati caloris cor velut fontem esse, neq; animal mori oīno posse, ni cor afficiatur. Quum itaque tres sint principes partes, quibus gubernatur animal (quippe præter cordis principatū, ostensum est & sensum & motū vniuersis corporis partibus à cerebro suppeditari, iecur vero nutricis facultatis esse principium) semper mors ad immodicas sequitur cordis intemperātias: simul.n.cum ipso oēs vitiantur partes. Quum enim (vt ostēdimus) ipsæ peculiari cordis temperie actiones suas perficiant, hac pereunte actiones quoq; ipsarum perire necesse est, ac proinde cerebri quoque, & iecoris: horum vero temperie deperdita non oportet cordis simul actionem perire. Si enim neque sentiendi neq; mouendi ab electione facultatem animal habuerit, neq; nutriatur, veluti in latētibus euenit animalibus, nihilominus viuere ipsum posse,

A. l. 1. f. 1. d. 5. c. 1. fo. 9. f

A. l. 1. f. 1. d. 6. c. 4. fo. 27. a

A. l. 1. f. 1. d. 6. c. 4. fo. 27. b

A posse, quoad cor manserit illæsum, haudquaquam negãdum est. Quin videmus sæpenumero multis deinceps diebus alios neq; intelligere neq; sentire neq; etiam moueri, at nihilominus viuere: quemadmodum vbi quis ob virium hepatis imbecillitatem sine alimento permanens, diutius ẽt sufficere potest: at vero, si cor respiratione priuetur, hominem ilico perire necesse est. Igitur, qui ad spirandi functionem nihil conferre thoracem putant, ij causam reddere nequeũt, cur per vehementem apoplexiam, superno duntaxat principio vitiato, laborantes subito moriãtur. At vobis eam inuenire haud difficile est (vtpote quibus efficaciter persuasum est musculos, qui motionis principium à neruis in ipsos à spinali medulla, quę in ceruice est, delatis suscipiunt, thoracem attollere) priuatis tunc musculis mouendi facultate, quę ex cerebro ipsis influere solebat: "vt, nisi ad spirandi functionem ambo principia simul iuncta concurrerent, possimus vtique viuere, priuati interdum superno principio. (A.ibidē.a) Igitur, ex quibus causis inuenimus, cur affecto cerebro in vehemẽti apoplexia, cor quoque lædatur, ex ijsdem ipsis, sed secundum alium modum, causam quis inueniet, quamobrem in apoplexia minore, catalepsi, sopore, morbo comitiali, lethargo, animal ita affectum non pereat. Nanq; si diligenter consideraueris, inuenies per huiusmodi affectus, quomodo spirent laborantes: quippe videbis & violentam & difficilem spirationem perinde, ac si vinculo quodam constrictus thorax attolli prohiberetur. B Atq; huius rei sufficientem fecimus mentionem in libris de musculorum motione: nanq; similis est hæc quæstio ei, quæ de somno fit, in quo omnes musculorum actiones exoluũtur, & sola actio, quæ ad thoracis musculos pertinet, seruatur: nunc vero ea duntaxat dixisse satis fuerit, quæ in præsentia proposito nostro conducere videbantur. Porrò, qua ratione homines per somnum spirant reliquis musculis omnibus quiescentibus, eadem quoq; ratione per minorem apoplexiam atq; alios ei vicinos affectus spirare possunt: vbi vero vel apoplexia vel alius quispiam affectus adeo vehementer increuerit, vt musculorũ thoracis actio oĩno deperdatur, perire simul respirationẽ necesse est: vnde cordis quoque temperamẽtum soluitur: quo fit tandem, vt ẽt animalis ipsius necessario sequatur interitus: atque hac ratione per vehementes superni principij læsiones animalia perire videmus. Iam ex iocinoris quoq; affectu mori accidit, sed alia ratione, atrophia scilicet: vnde longiore temporis spacio in huiusmodi affectibus vitam protelare possunt. Atque mori contingit non nullos per alium quendam modũ, in syncopa, stomachi vitio eueniente, & vehemẽti dolore, & timore graui, & voluptate maxima: etenim, quibus vitale robur infirmum est, animi vero affectiones ob imperitiam fortes, his animę essentia facile dissolui põt. Atq; aliqui ob mœstitiã interierunt, sed non ilico, vt de superioribus diximus. C At vir magnanimus neq; ob mœstitiã, neq; ob aliã aliquã animi ægritudinẽ mœstitia fortiorem, vnq; succubuit: vtpote cuius animæ robur validũ est, affectus vero non adeo vehemẽtes.

De proprijs Cordis & pericardij affectibus. CAP. 2.

(A.l.3.f.11.t.1. c.2.fo.276.c; A.l.3.f.11.t.2. c.1.fo.278.c) CAeterum proprio quoq; "affectu cor laborare solet, vel ob simplicem intemperiem, siue inæqualis siue æqualis ea fuerit: vel "inflammationẽ, vel erysipelas, idq; dũ fieri incipit: ilico.n. antea, quàm augeantur huiusmodi affectus, animal corrumpitur. Atq; hos affectus rursus cardiaca syncopa sequitur: quemadmodum, quæ stomachi vitio fiunt syncopæ, ad eos affectus, quibus os ventriculi (stomachum non nulli appellant) infestatur, sequi solent: verũ hæ quoq; consentiẽte corde eueniunt. Porrò vtriusque partis, tum oris ventriculi tum cordis, dispositiones, aut à forti duntaxat intemperie, aut venenoso humore, non nunquã ab erysipelate, aut inflammatione, aut alio quopiam tali præter naturã tumore fieri solent. Igitur exiguę quidem cordis intemperantię, pulsus arteriarum, pro sua queq; natura, variant, de quibus in tractatiõe de pulsibus iam dictũ est: maiores vero per proprias quidem similariũ partiũ intemperies subitã mortẽ non inducunt: per eas vero, quę ad instrumentales partes pertinent, subito enecare possunt, sed præcedentibus prius signis quibusdam: quorum vnum est, quod & ab Hippocrate dictũ est: "‖Qui sæpe & multũ exol- (2.ª Aph.41.Ex. ord.18.a)
(A.ibidem.c) D uuntur sine causa manifesta, ij repente moriũtur: aliud vero, "palpitatio videlicet cordis aut per se eueniens, aut cum significatione quadam, q; in humore cor ipsum moueatur. Neq;.n. mirũ videri debet tantam humoris multitudinẽ cumulari aliquando in ambiẽte cor tunica, vt ipsum, ne attollatur, impedire possit: quippe in animalibus dissectis vidimus plerunq; plurimũ humoris vrinæ speciẽ referentis, in eo, qui ipsum inuoluit, panniculo contineri. (A.l.3.f.11.t.1. c.2.fo.276.c) Etenim simia "quædã, quum emaciari in dies videretur, eã tñ necessarijs nostris negocijs impediti secare in tpe non potuimus: post mortẽ vero reliquis corporis partibus omnibus illæsis inuentus est in ambiente cor tunica tumor præter naturã, humorẽ in se continens, qualẽ pustulæ (Græci hydatidas vocant) emittere solent. (A.l.3.f.11.t.2. c.1.fo.278.c) Atq; in "gallo quoq; vidimus aliquando cordis tunicam hmõi scirrhoso tumore affectã, perinde ac si plures crassæ mẽbranæ inuolutæ altera alteri fuissent: verũ in eo nihil humoris cõtinebatur: vnde verisimilis coniectura elicitur homines ẽt similibus posse affectibus infestari. Inflãmato aũt manifeste corde gladiatores vidimus haud aliter, quã qui cardiaca syncopa pereunt, obijsse. Igiť, si ad ventrem cordis vulnus aliquando penetrauerit, protinus magno cũ sanguinis fluore hominẽ mori necesse est, idq; præcipue, si sinistræ partis venter fuerit vulneratus: si vero non ad vẽtrem vsq; ptingat, sed in cordis substantia consistat vulnus, ex ita affectis aliqui non solũ ea die, qua vulnerati fuerunt, sed sequẽti quoq; nocte viuere potuerunt: qui inflãmationis rõne extincti sunt:

Atq;

Atq; etiam ij, quãdiu vixerunt, mentis compotes inuenti sunt: vnde euidens quoque sibi testimonium sumere põt antiqua ea secta, quæ negat rõnalẽ aïæ vim in corde consistere. Palpitatio autẽ visceris huius pluribus integra valetudine degentibus, tum adolescentibus tum adultis, subito sine alio manifesto accidente euenire visa est: atq; oẽs eos sanguinis" detractio iuuit. Atq; hoc accidente planè liberati sunt, qui post sanguinis missionem vsi sunt victu & medicamentis, quibus esset extenuandi facultas: horũ vero non nulli, quos rursus hmõi accidens infestabat, simili curatione sospites euaserunt. Cæterũ noui quendã quotannis" verno tempore hmõi palpitationis accidẽte vexatũ, qui, quũ per tres annos à sanguinis detractione se adiutum ĩtelligeret, anno quarto antea, quàm accidens ipsum inuaderet, sanguinẽ misit, idq; pluribus deinceps annis faciẽdo, idonea ẽt post sanguinis detractionẽ medicamenta adhibuit. At nihilominus hic quoq; ante senectutem morte præuentus est, sicut & reliqui oẽs: quorũ alij quidẽ per acutas febres, alij vero, cũ sani degerent, affatim syncopa intercepti interierũt: quãuis vnus vel duo citra syncopam alia quadã † mortis specie perierint. At vero sic affectorũ magna pars ætatem agebat quinquaginta quidem annis inferiorem, sed quæ quadraginta annos excederet. Porrò panniculus cor ambiens, quõcunq; affectus sit, inter ignobiles partes reputatur, nisi qñ ipso inflammatione infestato dispositio per cõsensum ad cor transcurrat: cum enim ipse solus afficitur, exemplo reliquarũ omniũ partiũ, quæ ad custodiam & tegumentũ cæterarum nobiliorum factæ sunt, nullũ affert periculum. Cęterũ nulla à corde spirandi difficultas oritur præter eas, quas in priori libro diximus, cum de dyspnœa sermonem haberemus. Etenim supercalfactum spirationem efficit magnam & densam atq; celerem, ac calidum insuper spiritum reflat: contra refrigeratum, exiguam reddit spirationem & raram.

E
A.l.3.f.11.t.1. c.3.fo.278.h
A.ibidem.h

† apoplexiæ mõ, īquit Aegineta in libr.3. hunc locũ trãsferens.

F

De Thoracis affectibus {ac in quot absurda inciderit Erasistratus, cum transumptionis puris & sanguinis ex thoracis spacio in asperam arteriam, rationem reddere conaretur.} CAP. 3.

ATq; huic quoq; parti vel primario affectæ, vel alijs consentienti, quemadmodũ reliquis omnibus, affectus quidam superueniunt, quos omnes in respirationis læsionẽ desinere necesse est: quippe propriũ respiratiõis organum eã esse iam mõstratũ est. Igitur, vbi dolorificis affectibus molestatur, exiguã densamq; reddit spirationem, veluti in commentationibus de difficultate spirationis ostendimus: id vero & vicinis quoq; partibus, & ijs, quæ simul mouentur, affectis euenire solet: diximus autem antea in spinalis medullæ affectibus, respirationem interdũ lædi, thorace proprio affectu nequaquam laborante, sed vel neruo quopiam à spinali medulla procedẽte vel spinali medulla ipsa affecta. Eorum vero, qui proprie ad thoracem pertinent, affectuum quidã in ipsius musculis, quidam vero in membrana costas succingente consistunt: nã de ijs affectibus, qui vel in cute vel in costarum ossibus consistunt, hic agere nõ proposuimus, in quibus locus affectus sensibus subijciatur. Igitur, quũ ex musculis alij spacia intercostalia vocata repleant, alij vero extrinsecus extendantur, dolorificæ externorum musculorum dispositiones, vt vlcera, contusiones, abscessus, erysipelas, inflammatio, haud difficulter à medicis manum adhibentibus discernuntur: At intercostalium musculorum inflammationes, eorum maxime, qui in intima parte consistunt, (duo enim, vt scitis, sunt huiusmodi musculorũ genera) tactu consequi non possumus: atq; ij grauiori, quã externi, dolore cruciantur: ac aliquid fluxionis, quæ inflammationem induxit, ad interna per eã, quæ costas cingit, membranam transmittunt, quam tunc pariter cum ipsis inflãmari necesse est: veluti rursus, vbi ipsa aliquando primario affectu infestatur, intercostalium musculorum partes internæ similiter ei consentiunt. Verum exquisita" pleuritis fit, vbi cingens costas mẽbrana primario affectu laborat: proinde dolor vel ad iugulum, vel ad præcordia peruenit: ad iugulum quidem, superioribus eius partibus affectis: ad præcordia vero, vbi inferiores afficiuntur. Atque vehemens quoq; febris huiusmodi inflammationem perpetuo sequitur, quia sedes affecta & parum distat à corde, & cum panniculo ipsum inuoluente, sicuti cum septo trãsuerso, cognationem habet. Cæterum, afficiatur' ne magis cingens membrana, an musculi ipsam contingentes, à pulsibus indicium petere oportet: nanq; musculi minus, cingens vero mẽbrana magis, & tendit & indurat arteriam: Vt in affectibus pulmonis nulla penitus apparet hmõi durities: at effusa" in thoracis spacium sanies, & in asperas pulmonis arterias transumpta, tussiendo excreatur, qualis sit, qui inflammationem fecit humor, declarans, an videlicet biliosus, aut melãcholicus, aut pituitosus, aut cruentus: etenim, si bilis abundat, pallidũ aut flauũ: si atra bilis, nigrũ: si pituita, spumosum & candicans: si sanguis, rubrũ" sputũ reijcitur. Quòd vero tussiendo ex thoracis spacio aliquid interdũ expuatur, facile intelliget is, qui eas dispositiones considerauerit, quibus ab exterioribus ad intima pectoris vlcus penetrare contingit: siue id ob vulnus penetrans non cõglutinatum eueniat: siue ob magnũ abscessum vtrinq; eruptũ: vel perinde quidẽ dissectũ, ac si externas duntaxat partes afficeret, facta vero sectione inueniatr cingẽs costas mẽbrana erosa, aut costa ob sphacelum .i. cariẽ excisa, aut eò, q medici cingentẽ mẽbranã, vtpote quã erosam putrescẽtẽq; quodã modo inuenerint, seruare illęsam nõ potuerũt. In oĩbus .n. iã propositis dispositionibus, si aqua mulsa in thoracis spaciũ infundatur, mox tussiendo expuitur, & laborans ipse aquã mulsam esse ex sapore deprehẽdit. Quo pacto aũt hoc fieri possit, atq; per quos meatus ipsa in asperã arteriã ingrediatur, perpendere debet is, qui errorẽ illũ, in quẽ multi in causæ inuestigatione inciderũt, effugere voluerit: ij nanq;

* Intelligit thoracem, ut manifeste apparet, cũ tamẽ nulla superius de eo facta fuerit mentio. Colligitur ergo Galenum titulos præfixisse capitibus ĩ his libris, sicuti ẽt in antiquißimis græcis exẽplaribus uidere licet, ut hoc ĩ loco, De Thoracis affectibus.

G
H
A.l.3.f.10.t.4. c.1.fo.267.h
A.ibidem.h
A.l.3.f.10.t.4. c.6.fo.269.c

A ex thoracis spacio in pulmonem quippiam recipi, impossibile esse iam sibi persuaserunt, fortasse ita se sentire simulantes, ne videantur de re quapiam dubitare. Cæterum credere oportet huiusmodi fieri transumptionem, quippe per vulnera penetrantia haud obscure apparet: deinde, quo pacto ea fieri possit, inuestigare, vt, quum inuenerimus, animo simus quietiori: sed, inter quærendū quandiu nihil nos inuenisse putauerimus, ruditatem potius nostram accusare, quàm veritatem ipsam negare, debemus. Atque videmus etiam conglutinatis cruētis vulneribus penetrantibus, in sputo notas quasdam fluentis ex vulnere cruoris ad spacium, quod inter pulmonem est & thoracem: præterea suppurati, in hoc ipso spacio pus continere, & ipsum expuere haud obscure videntur: atqui rationi consentaneum est, vt eodem mō tum cruor tum pus ex thorace expuatur: Quorū viam inquirens Erasistratus incredibilia quædā scripsit in eo libro, cui titulus de sanguinis eductione est, sub hac verborum serie: Via aūt, per quam incedunt ea, quæ ab ijs sedibus reijciunt, huiusmodi est. Ab ea arteria, quæ spinæ adiacet, vasa quædam ad vtrunq; latus, tam dextrum quàm sinistrum, similiter procedunt: deinde in loca vicina, multiplici diuisione dispersa tandem adeo euadunt exigua, vt sensum lateant. Quū itaq; sanguis in huiusmodi arterias inciderit, nō nunquā per concauā arteriā ad loca, quæ circa pulmonē sunt, atq; ad eos nexus, per quos pulmo apud spinā ar- B teriæ coniungit, ascendit: quippe ea, quæ huc inciderint, hac via ad pulmonē ascendere solent. Verum, quomodo ex pulmone deinde reijciantur, antea dictū est. In his verbis manifeste declarauit Erasistratus eas arterias, quæ à magna arteria ad singula intercostalia loca procedunt, per ora, quæ ad inflammatam partem perueniunt, sanguinem suscipere, ipsumq; ad magnam arteriā, quæ à corde orta per spinam extenditur, referre, atq; ab ipsa rursus ad ea loca, quæ circa pulmonem sunt, transitum fieri: sed neq; modum, quo huiusmodi transitus fiat, neq; viam explicauit, verum deinceps scribens, Atq; per eos nexus, per quos pulmo arteriæ circa spinā adhæret: fit enim, inquit, hac quoque via, eorū, quæ inciderunt, in pulmonē ascensus: at, qūo, & per quæ conceptacula, id fieri possit, non ostendit. Proinde manet adhuc eadem quæstio, nihil planè ad ipsam dissoluendā afferente Erasistrato: quamuis, vt in cæteris libris omnibus, ita in hoc ipso de sanguinis eductione, perspicuā pollicitus fuerit interpretationem. Quocirca multo magis vitiosum quispiam huiusmodi sermonem reputauerit, vtpote qui ipsi quoq; Erasistrato fuerit suspectus. Apparet itaq; ex industria eū voluisse obscuris vti sermonibus, vt aliquid dixisse videretur, quum nihil diceret: nanq; hoc in loco, quæstionis enarrationē dereliquit: vt qui, quo pacto quidem sanguis ex lateribus ad magnā arteriā perueniat, manifeste declarauerit: at, quo pacto rursus ab hac ad eas sedes, quæ circa pulmo- C nē sunt (vt ipse dicebat) ascendat, haudquaquā exposuerit. Constat aūt & ex eo, q̃ dixit/loca, quæ circa pulmonē sunt/quum dicere/pulmonē/potuisset, eū haud inuitū sermonis obscuritatem affectasse: id, quod postea declarauit, dicens: Ex pulmone aūt qūo ad deductionē ascendat, iā antea dictū est. Perinde.n. ac si in pulmonē ex magna arteria sanguis iā delatus sit, qūo inde reijciatur, velle nos admonere vr̄. Quòd vero de expuitione, quæ ex pulmone fit, iam antea dictum sit, non ignoramus, ac perspicuā fuisse narrationē testificamur: verū optaremus, vt de ea, quæ ex magna arteria in pulmonē fit, transumptione dixisset: quemadmodum, cum inquit per eos quoq; nexus, p̱ quos pulmo arteriæ apud spinam coniungitur, fieri circa pulmonē sanguinis reiectionē: non enim hīc, quos nexus dicat, declarauit. Etenim, si vel per membranas vel per fibrosa quædam corpora fiat, ad sanguinis magna contenti arteria in pulmones delationem nihil conferunt: quippe necesse est ex arteria oriri vasa quædam, per quæ sanguis in pulmonem transferatur, quemadmodum Erasistrati secta hoc ipsum per arteriam pulmoni substratam fieri autumat. Huius enim arteriæ, extremæ partes, & quidem exiguæ, ad asperam arteriam transire videtur: atqui ipsa quoque ex magna arteria antea, quàm ad spinam perueniat, initium sumit. Itaq; duplici quadam ratione Erasistrato ab hac arteria auxilium suppeditare conātur sectæ ipsius professores, in præsentia quidē ad san- D guinis ex thorace eductionem, alibi vero ad inflammationis in pulmone generationem: nam & hanc obijciunt eis, qui aliter sentiunt, vtpote quam ita, vt Erasistratus docuit, fieri sit impossibile. Nanque, vbi docet, qūo fiat inflammatio, putat incidētem in arterias sanguinem, spiritui, qui à corde defertur, obuium fieri, atq; sic ad extremas arteriarum partes repelli: nisi vbi vulneratæ aliquando quædam arteriæ, vacuato ex ipsis per vulnus spiritu, ex ea, quæ ad vacuatū spiritum fit, sequela sanguinem suscipiunt. Hac itaq; ratione non posse fieri inflammationem in pulmonis arterijs dicunt: quippe, si aliq̄n sanguis in eas inciderit, nulli ipsum spiritui obuiare, q̃ in solas pulmonis arterias nullū à corde ferri spiritum Erasistratus contendat, quāuis reliquas arterias oēs à corde spiritum suscipere fateatur: verum è contrario, ipsas cordi spiritum suppeditare, quē per inspirationē ab asperis læues arteriæ suscipiunt. Hanc igitur arteriam, quæ à maiori arteria spinæ incumbente in pulmonē fertur, inflāmationē in extremis partibus sustinere: atq; vt sanguis ex thorace reijciatur, efficere dicunt Erasistrati sectatores. Sed inflammationis rationē hoc in loco tractare non proposuimus. Cæterum, quòd ex magna arteria in pulmonem sanguinis transumptionem fieri Erasistrati sectatores dicunt, à veritate deuiare videtur. In primis enim sanguinem ex intercostalibus locis in magnam arteriam transferri impossibile est, quippe à spiritu, qui à corde per magnam arteriam ad hæc loca transmittitur, repulsus, ilico reuertetur: si concesserimus autem hoc ita fieri, ac

demus

demus in magnam ipsum arteriam deferri, multo absurdior ex Erasistraticæ sectæ fundamētis ser E
mo euadet. Etenim spiritum, seruantem incursionis impetum, à corde in hāc arteriam expressum,
in totum deferri corpus per ortas ab ipso arterias autumat ita, vt ex vna arteriæ compressione, spi-
ritus delatio ad extremas vsque pedum partes perueniat, à delationis celeritate vehementissimos
ventos superari putans. Quòd igitur tanta vehementia sanguinem in magna arteria contentum,
ad quamlibet corporis partem non statim impellat, impossibile est†: neq; ulla ratione dici potest
ipsum in vnam arteriam, quæ in pulmonem feratur, compelli: ita enim is impetus mentis sit parti
ceps, atq; intelligat, qua via quàm facillime vacuari possit. Id ipsum vero rursus pugnare videtur
cum præsenti sermone, qui sanguinem quàm celerrime vacuari per asperam arteriam concedit.
Nam, si tam facilis est per extremas harum arteriarum partes transitus, vt incidens in eas sanguis,
tam celeriter vacuetur, fieri non potest, vt impactus inflammationem excitet, eò, ꝙ impingi & ex-
cidere, inter se sint cōtraria. Id vero multo maiori admiratione dignum est, quòd, quum Erasistra
tus quàm diligentissimè deinceps de puris vacuatione conscribat, siue id in pleuriticis siue in sup
puratis contineatur, ipse pugnam hanc, qua videlicet sermones eius tum nobis tum reliquis ho-
minibus omnibus inter se certare videntur, non intellexerit. Ea facile deprehēdetur, si sermonem
eius, qui ad verbum sic se habet, hîc subscripserimus: Atque in his ipsis affectibus, multi interdū F »
puris expurgatio fit: causa, venarum natura est: epilogismus autem horum huiusmodi est. Ma- »
gna quædam vena ex corde nascitur, adiacens spinæ, ac in eo loco, vbi à vertebris septum transuer »
sum nascitur, finem accipit: ab hoc vero venæ, quæ ad latera extensæ sunt, atq; arterijs adiacent, ori »
ri videntur. Igitur, quum vel vlcus vel abscessus in his locis euenit, multum puris congregans, id »
quidem haud facile ad spaciū, quod inter latera & pulmonem est, effundi potest, ꝙ succingens la- »
tera membrana, neruosa est & fortis ac diuidi contumax: proinde coercetur ad vasa, membranæ »
intrinsecus subiecta. Quū itaq; tenuis magis ac imbecillior vena sit, quàm arteria, hæc vasa prius »
diuiduntur, quàm ipsæ arteriæ: atque per has diuisiones pus effunditur in venas: per inferiores »
vero sedes pus deijci non potest, quia ad eas venarum natura nō peruenit, sed finem sortiūtur, vt »
dictum est, circa septi transuersi ortum: quū semper autem continuæ sedes repleantur, necesse est, »
vt per superiores meatus exitum capiat. Perpēdenda igitur est actio, quam pulmo inter respiran »
dum efficit, ac, quomodo, tum spiritū tum humores & attrahit & expellit: quippe eodem modo »
pus à lateribus ad pulmonem ascendere solet. Sed, quo modo demū à pulmone reijciatur, antea di »
ctum est. In hoc sermone, ꝙ pus in venas transumptū non possit ad loca septo transuerso inferio
ra peruenire, recte ab Erasistrato dictum est, vtpote vena, quę octo inferioribus thoracis costis ali G
mentū præbet (non enim oēs alere potest) ad septū transuersum perueniente: neq; enim in pręsen
tia contendere velim, an exigua aliqua eius particula inde exiliat. At, quo modo huiusmodi pus
expuatur, neutiquam dicere aggressus est: similiter nec sectatorum eius quisquam: neque enim,
quemadmodū arteriam quandam à magna deductam in pulmonem ferri affirmāt, ita de vena di-
xerint. Etenim arteria, tametsi non manifeste in viscus ipsum ramis distribuitur, ei tamen subster
ni, atque ad asperam vsque arteriam ramusculos emittere videt̄: verū à magna vena, quæ spinæ in
cumbit, venam aliquam in pulmonem transire neque nos vnquam vidimus, neq; dissectorū quis
quam scripsit, ac ne Erasistratus quidem id affirmare ausus est: quippe inter omnes conuenit, ꝙ à
dextro cordis ventriculo per vnū duntaxat vas pulmo sanguinē recipit. Oportet igit̄ pus, quod à
costis in eam fert̄ venam, quæ spinæ adiacet, in primis quidem peruenire ad cor: deinde ad venā,
quę ab hoc orta in pulmonē trāsit: postea ex hac in asperas arterias, quę per ipsum dispersæ sunt,
transumi: postremo tussi indigere, quæ. s. ipsum vsq; ad os efferre possit. Quo aūt pacto puris san
guini permixti ab ipso fiat secretio, tanquam exiguū quippiam ac vulgare, & quod ad vniuersam
ipsius rationem firmandam parum conducat, præteriens dicere neglexit. Neq; defendi etiam po-
test, ꝙ sanguis in vena, q̄ circa spinā est, contentus ad cor ipsum referat̄: nā è contrario, vena hæc à H
dextra cordis auricula initium sumens, sanguinē secū defert, qui oībus thoracis partibus, quę circa
octo costas consistunt, alimentū præbeat, nō aūt illis, quæ sunt circa superiores quatuor: nā venæ,
quæ eas partes nutriunt, ab ea vena, quæ ad iugulū ascēdit, medio inter cor & clauiculas loco, exo-
riunt̄. Præterea & hoc quoq; non minus absurdū ad Erasistrati verba sequit̄: nā pus, quod à super
nis quatuor thoracis costis in concauā venā refert̄, maxime quidē ad eas venas ducet̄, quæ ad ceruí
cē, & scapulas, & caput, & manus, imo potius ad vniuersas animalis partes perueniūt. Hæc sunt
ferè absurda, quæ ad Erasistrati scripta sequi vident̄. Accedit ad hæc, ꝙ cām in hac perpensione pe
nitus non attigit. Dicens enim/nō facile pus effundit̄ in spaciū, quod inter costas est & pulmonē,
quia succingens costas membrana neruosa est & fortis atq; diuidi cōtumax/pus aliqn̄ in hoc spa-
ciū effundi posse non negauit: quippe qui verbis suis/nō facile/addiderit. Oportebat. n. huiusce
rei, quæ nō facile quidē fit, sed aliqn̄ tn̄ fit, cām reddere, ostensa via, qua suppurati pus expuere pos
sint. Vt. n. ex ijs nō paucos perire, ita & alios cōplures seruari vidimus: quorū si quis p singulos A l. 3. f. 10. t. 4. c. 17. fo. 271. c
dies reiecti puris q̄titatē collegerit, interdū sex aut octo heminas, īterdū decē, atq; interdū plures,
totam summam æquare inueniet. Cęterū id, quod quā creberrime dicere consueui, nunc quoq; di
cam, ꝙ multi medici, rerū, quæ manifeste vident̄, cām reddere nequeuntes, eas esse omnino negāt: I

quanquam

† Ex græcis antiquis clarius. Hi vero ipsum. (i. sanguinē) in unā arteriā suo sermone, eam inquam, quæ in pulmonem fertur, cōpellunt, ac si is mētem hēat, sciatq;, qua uia facillime sit euacuandus. In impressis enim legitur ὂυ δὲ ī antiquis ὃι δὲ.

A quanquam (vt dixi) omnes, quotquot in thorace confossi sunt, iniectam per vulnus aquam mulsam, ilico per tussim expuere solent: non nulli etiam medendi modo, & qui cruentis adhibetur, & glutinatorio dicto, haud paucis perforationibus curati, in primis quidem diebus purulenta quædam expuunt, nisi recte ac exquisite vniuersus sanguis per vulnus (quatiẽdo videlicet hominem, qui sic vulneratus est) fuerit effusus. At vero membrana costas succingens, & valida est & neruosa ac diuidi contumax: sin autem voles, adde sermoni etiã membranam pulmonem ambientem, quæ eandem cum illa naturam habet: eoq́; liquores in vacua thoracis infusos hæc quidem nõ trãsmittit, illa non transumit. Itaque ad eundem modum dicas cutem, quæ membranis multo fortior atque crassior est, in fracturis ossium callo obducendis, sanguineum humorem, quo minus per ipsam penetrando egrediatur, prohibere: hunc tamen in non nullis videmus adeo copiose effundi, vt totas etiam vittas irriget: quod quum ita fieri videamus, idem haud absurde per tenues quoq; membranas fieri fatendum est. Atque satius fuisset Erasistratum non de hac re dubitare, sed id potius abundanter intelligere, humorem inter thoracem & pulmonem contentum, in asperas pulmonis arterias recipi, ad læues vero arterias atque ad venas non peruenire: nam & ipso Erasistrato authore tria hæc vasa simul extenduntur, atque simul diuisa terminantur, suo extremo quodlibet ore, in adiacentem pulmoni membranam.

B Cum ergo tria hæc ora inter se proxima sint, cur in vnum duntaxat fiat transumptio, quærere debuit Erasistratus: nam longe præstantius erat ea, quę fiunt, quomodo fiant, quærere, quàm, quòd fiant, negare. Quanquam neque dubia neque inuentu difficilis mihi videtur eorum, quæ in thorace continentur, in pulmonem trãsumptio: quæ quidem in asperæ arteriæ partibus extremis fieri potest, quippe quæ non adeo angustæ sunt, vt læuiũ arteriarum atq; venarum partes extremę: & quòd magna ex parte asperarum arteriarum essentia, chartilago est, quę concidere atque concludi omnifariam non potest: quòd etiam earum, quã duorum vasorum reliquorum, ora multo sunt ampliora. Cum igitur ipsorum circa pulmonem diuisiones numero sint æquales, rationi consentaneum est asperæ arteriæ veluti ramos, reliquorũ duorum generũ partes proportione superare: id vero manifeste apparet per visceris ipsius dissectionem, nam vicina quæque vasa eandem inter se seruant in magnitudinis excessu proportionẽ, quã ab initio maximæ eorum partes habere conspiciũtur. Hæc sunt, quæ dicere debuit Erasistratus: ac deinceps, vtrum inspirationis, an expirationis, an quietis tempore, pus ex thoracis spacio in pulmonem recipiatur, explicare: ac deinde, quum id neque per inspirationem neque per quietem fieri docuisset, ostendere ipsum expirationis tempore recipi: id, quod facillimum erat demõstrare ei,

C cui prius persuasum esset respirationis actionem ad thoracem pertinere, pulmone nullã propriã habente motionem: quippe qui per consequentiã dilatato thorace pariter attollitur: eo vero constricto ipse spongiarum exemplo, quas manibus exprimimus, in sese residere solet. Etenim hoc pacto per magna vulnera penetrãtia, fibra ipsius per vulnus procidere videtur: verum citra vulnus, thorax vehementer constrictus, humorem, qui in eo spacio, quod inter ipsum & pulmonem est, continetur, in asperas ipsius arterias comprimendo cogit. Nec credas, velim, huic orationi vehementer frustra fuisse insertum: nisi enim vehementer admodum thorax pulmonem ex omni parte comprimat, humor in asperarum arteriarum ora recipi non poterit. Quamobrem natura, quo robustior fieret expressio, tussi vocata, donauit animalia: quæ cum naturale sit accidens, sternutamentum, & singultum, & nauseam, similitudine quadam imitatur: de quibus ĩ libris de causis accidentium satis dictum est. Verum, quia viribus opus est, quibus huiusmodi accidens naturale excitetur, contingit creberrime per suppuratos affectus mori laborantes, imbecillioribus iam antea redditis viribus: validissima enim thoracis cõstrictione eademq; celerrima, tussis excitatur: atqui vires imbecillæ, neq; valide neq; celeriter agere possunt. Ergo de expuitione, quæ ex spacio thoracis procedit, satis fuerit hæc dixisse: redeamus igitur rursus ad eũ, quem ab initio proposuimus,

D sermonem. Sanè, quæ in succingente costas membrana ac musculis illi continuis fiunt inflammationes, morbum, quem lateralem vocant, efficere solent. Huius accidẽtia inseparabilia sunt, febris acuta: dolor perinde, ac si locus vel intendatur, vel pungatur: spiratio frequens, & exigua: pulsus paruus, arteriam & duram & quodam modo tensam indicans: tussis maxima ex parte cum sputis coloratis, non nunquã vero sine his: has incoctas pleuritides nominant, quæ vel celeriter hominem rapiunt, vel longo temporis spacio finiuntur. Ac dolor plerunq; vel ad iugulum vel ad præcordia peruenire videtur. Sũt præterea alij laterum cum febre dolores, per quos spirationem frequentem & exiguam reddi necesse est, sed nullum redditur sputum: vt in ea re nihil à pleuritide sine sputo constante, differre videatur. Verum hi facile ab illis discerni possunt: in his enim nulla omnino tussis est: illi vero, qui sine sputo pleuritide laborant, sicca tussi molestãtur: deinde q̃ neque tensionem neque duritiem vllam refert pulsus: postremo q̃ nõ æque acuta febri laborãt, neque adeo difficulter spirant. Sunt etiam non nulli, qui presso à nobis, extrinsecus inflammato loco, dolere sese fatentur: atque hi per sputum non purgantur, quia ab initio nihil eius succi, qui inflammationem excitauit, ad thoracis spacium peruenire solet: at cõcocta inflammatione, nisi pus prius discutiatur, ad cutem vsque attollitur, atque inciditur.

A.l.3.f.10.t.4. c.2.fo.268.c

A.ibid.c.3.h

* Ex antiquis cod. græcis & ambobus interpretibus antiquis legẽdum est ἀπτύσους i. sputo carentes. vt patet ẽt ex sequẽtibus.

De Septi transuersi affectibus: ac quo pacto Deliria, quæ ex ipso fiunt, à delirijs phreniticorum distinguantur. E
CAP. 4.

TErminum, quo thoracis pars inferior finitur, antiqui phrenas .i. mentem appellauerunt: siue
simpliciter de ipsis in animum venerit, siue (vt aliqui putant) quia eo inflammatione affecto
mens lædatur. A Platone autem diaphragma vocari incepit, qui sanè & ipse alijs veteribus simili-
ter, phrenas appellauit: putauit autem hunc in animalibus vsum habere diaphragma, vt irascibilẽ
animæ vim in corde contentam ab appetitoria, quę in iecore sedem habet, septo distinguat. Postea
medici neglecto prisco nomine, diaphragma ipsum appellare consueuerunt, id, quod in dorsali
quoque medulla eos fecisse constat: quippe huic quoque propriæ substantię nomen, medulla est,
quemadmodum instrumentum, cuius nunc mentionem fecimus, phrenes nũcupantur. Verum,
quo clarior esset dignotio, illi dorsalis, quemadmodum & ceruicalis, & spinalis, atque lumbaris, co
gnomenta addiderunt: postea ferè omnes simpliciter dorsalem appellare consueuerũt. Sic in præ
senti quoque proposito, phrenum nomine reiecto, diaphragma .i. septum transuersum, nomina-
re magis placuit. Aristoteles autem hanc animalis particulam ὑπόζωμα .i. succincturam appellat,
nescius ipsam magnæ ac perquàm necessariæ actioni in animalibus esse deputatam, quippe quæ
spirationis sit instrumentum. Igitur non immeritò, cum afficitur, spirationem lædit: vt supra, cum F
de spirandi difficultate ageremus, diximus: vbi proprios eius affectus vna cum ijs, qui per consen
sum cum spinali medulla & neruis ab ea exortis in ipso fiunt, tradidimus. At vero nunc eos affe-
ctus, qui superno consentiente principio, ei adueniũt, perstringamus. Igitur antea, quàm aliquis
deliret, frequentem ac exiguum: infestante vero iam delirio, multa varietate inæqualem spiritum
reddit: vt in libris de spirandi difficultate iam dictum est. Atque delirare etiam solent nõ nulli ob
vitium, quod in ore ventriculi consistit, & febribus ardentibus, & pleuritide, & peripneumonia: A.l.3.f.10.t.4.
sed, quæ ob septi transuersi affectum accidunt deliria, non multũ distãt à phrenitide. Quippe per c.2.fo.268.g
cæterarum partium affectus, atque per febres ardentes, delirium mitigari solet, quoties morbus de
clinare videtur: at phrenitidis propria præcipuaq; nota est, ne in declinatione quidem febriũ, deli
rium quiescere: neque enim per consensum sub huiusmodi morbo cerebrũ afficitur, sed propria
primariaq; affectione laborat: ac proinde paulatim constituitur hæc passio, nec subito delirãt vel
affatim, vt ex alijs partibus, quarum nuper mentionem fecimus: ac eius constitutionem præce-
dunt accidentia non pauca, eaq; omnia phrenitica indicia vocantur: quæ ab ijs quoq; omnibus,
qui me præcesserunt, conscripta sunt. Nam interdum vigilias præcedere: siue etiam somnum ma
nifestis imaginibus turbatum, vt & clament non nulli & exiliant, videre est: Interdum vero irra- G
tionalis accedit obliuio, vt laborantes aliqui, quum matellam petiuissent, meiere tamen neglexe-
rint: aut, quum lotium emitterent, matellam ipsam prodere haudquaquam meminerint: Interdũ
maiori cum tumultu aut temeritate respondẽt, præsertim vbi aliquis antea fuerit mansuetus. At-
que hi omnes exiguo vtuntur potu: spiratio ipsis rara est & magna: pulsus minores magisq; ner-
uosos habent: non nunquam occiput dolor infestat. Quum vero iam proxime ad phrenitidem ac A.l.3.f.1.t.3.c.
cedunt, oculi eius vehementer euadunt squallidi, aut ex altero ipsorum acris lachryma effunditur, 2.fo.197.b
ac deinde lippitudo innatat, & venæ ipsorũ sanguine plenæ videntur, & sanguis stillat è naribus:
quo tempore nihil, quod exacte ad prudentiam pertineat, respondent, & floccos auellunt, & festu
cas carpunt, atq; aridiore febri, cui non ita magnæ in alterutram partem mutationes accedunt, tor
quentur: quemadmodũ in alijs quibusdam febribus videre est, quæ per vigorem quidem grauissi
me infestant, inclinationes vero habent mitiores. Ad hæc lingua quoque salebrosa est: non nulli
interdũ audiendo falli videntur, ac interdũ mœsti iacent vix quicquam respondentes: atq; disposi
tione dolorifica affecti, vel acrius premente aliquo, eam haudquaquã sentiunt. Ergo hoc modo A.ibidem.
per cerebri affectum paulatim phrenitis euenire solet. Ab aliarũ vero partiũ nulla perpetuum de
lirium procedit, dempto solo septo transuerso: cuius vitio excitatum deliriũ, parum à continuo di H
stat adeo, vt veteres putauerint hac parte {inflammatione} affecta homines phreniticos euadere:
atque ob eandem suspicionem, phrenas .i. mentem eam appellauerunt, tanquam φρονοῦντι .i. sapiẽ
ti parti conferat quippiam. Verum deliriũ, quod huiusmodi vitio accidit, à phrenitide distingui-
tur & ex oculorum accidentibus, & sanguinis à naribus stillis, atq; spirationis specie: quippe phre
niticorum spiratio magna est, & ex longis semper interuallis: contra, vbi à septo deliriũ oritur, in-
æqualis, vt modo exigua sit atque frequens, modo magna & angustiosa: nam incipiente septi trãs
uersi inflammatione, prius, quàm delirent laborantes, exiguũ ac frequentem reddunt spiritum: cõ
tra ijs, qui ob affectum cerebrum delirant, magna prodit raraq; spiratio. Atq;, vt summatim dicã,
veluti eorum accidentium, quæ phrenitidem antecedere diximus, aut nullum apparet, aut, si appa
ruerit aliquod, id perexiguum est in ijs, quibus septum transuersum inflammatione laborare in-
cipit, ita rursus sursum reuelli hypochondrion, septi transuersi ilico ab initio affecti proprium in-
dicium est: id, quod affecto cerebro posterius accidit, non incipiente videlicet affectu, sed quum
factus iam fuerit: atque calor quoque circa caput & faciem vehementior est ijs, qui ob cerebri vi-
tium delirant. Reliqui septi transuersi affectus, siue primarij sint, siue per consensum illi eueniãt,
partim quidem ab hoc nostro proposito sunt alieni (nempe qui manifeste apparent, vt sunt tum
alia

A alia accidentia, tum abscessus in ipso exorti,) partim vero iam antea dicti sunt.

De Gulæ affectibus dignoscendis. CAP. 5.

A.l.3.f.13.t.1. c.2.3.4.5.fo. 285.b.c

EAm" partem quæ inter fauces & os ventriculi media est, quam veteres œsophagon nominabant, qui post Aristotelis seculum scripserunt, stomachon, nos gulam dicimus, appellare consueuerunt: quamuis Aristoteles prisco semper vocabulo hãc animalis particulam nominauerit. Eius duplex est vsus, vnus, quod veluti via est eorum, quæ deuorãtur †: alter, quod circa vtranq; viã actionem quandam efficere videtur, tum eorum, quæ ab ore ad ventriculum deferuntur, tum eorum, quæ ab hoc ad os eleuantur. Cum enim" geminæ sint ei partes (quas dissectores tunicas appellãt) altera ad cibi potusq; deglutitionẽ vtitur: altera ad eam, quæ vomendo fit, expulsionem. Proinde rationi consentaneum est duo esse affectuum ipsius genera, vnum vt viæ eorum, quæ ingerũtur: alterum, vt instrumenti eorum, tum quæ euomuntur, tum quæ deuorãtur. Constat vero duorum iam memoratorum vsuum alterum quidem semper esse necessarium, alterum vero propter occasiones quasdam. Igitur eorum accidentium, quæ ipsum, tanquam viam ciborum, infestãt, genus vnum est, quum" ob tumorem aliquem præter naturam angustior fit ipsius meatus: alterum, quum proprias actiones perficere nequit. Porrò iam antea, vbi de angina, quæ ad vertebrarum in B ceruice luxationem sequitur, sermo habebatur, diximus, quòd acquisititia ei angustia accidit, vbi" à vertebris ipsis comprimitur: cuius rei nunc quoq; admonitũ te esse velim. Nec obliuioni tradas tumores eorum musculorum, qui gulam ipsam inuoluũt, quomodocunque fiant: nam de omnibus in libro de tumoribus præter naturam dictum iam est: cæterum in his omnibus cõmune est, quòd tanta sæpenumero inter deuorandum infestat angustia, vt potus ad nares remittatur. Quũ vero inflammatione affecta gula, familiari propriaq; angustia, nõ à vicinis partibus acquisita torquetur, tum grauissimus inter deglutiendum dolor infestat, accedente quoque perquàm difficili transitu: præsertim si supinus, qui laborat, iacens transglutire quippiam conetur. Quocirca sic affecti habitũ transformare, atq; erigere sese student, ex accidente ipso edocti faciliorẽ ita fieri deglutitionem, adeo, vt haud parum habitus hic ad ciborum in decliues partes delationem conferre videatur, vtpote quæ possit sæpenumero vel sola fieri, si prius ex ore vsque ad gulæ initiũ facta fuerit expressio: at supino decubitu nullũ speratur auxilium, quo facilius ad infernas partes ferantur alimenta, quippe quòd tum à sola gulæ actione deuorandi munus perficitur. Neq; vero latet vos, quod partium inflammatione affectarum nulla non dolet, quũ suo munere fungitur: cõtra, vbi quieuerit, dolor mitigari solet. Ergo, quum gula sentiendi facultate sit prædita, eo ipso quoque vti licebit quasi auctario partis, vnde passiones eius dignoscantur: id, quod à laborante inter respondendum deprehendere licet, nisi adeo fuerit saxeus, vt, quid ipsum lædat, narrare non possit: quòd si eiusmodi est, qui possit animi sensa iterpretari, gulæ sensus maximum præstabit corollarium ad affectuum ipsius dignotionem. Etenim imbecillitatem non nunquam percipere se dicunt laborantes, vt longo vix temporis spacio per gulam transeant ea, quæ ingesta sunt: quæ aliquando ad primum impetum facile descendunt, deinde rursus arcentur, vt videantur impacta: demum per residuum spacium immoleste ac facillime labuntur. Horum primum actionis infirmitatem, alterum particulæ cuiuspiam angustiam indicat: verum vtriusq; differentias ex reliquis accidentibus intelligere licet. Nam in imbecillitate, quæ à sola intemperie citra tumorem prẹter naturam fit, ingestorum in transitu tarditas æqualis est & sine dolore, & in supino decubitu augetur: erecta vero ceruice mitigatur, neque vllus accedit angustiæ sensus. Vbi" vero cum tumore est imbecillitas, vnam quampiam particulam angustiorem cæteris efficit, atque per eam tardior erit transitus. Quòd, si tumor inflammationis fuerit particeps aut erysipelatis, accedit ei pariter & dolor, &" sitis, & multi caloris sensus, & febris non admodum ardens, quæ etiam siti proportione haudquaquam respondet. Si vero tumor aliquis ex nõ ita calidis fuerit, tum citra febrim, & calorem, & sitim, deglutitio-D nis inæqualitas eueniet retentis in parte quapiam alimentis, præsertim si maiusculum atque solidum fuerit id, quod deuoratur: acceditq; dolor aliquis sed exiguus. Ergo, quum aliquãdo huiuscemodi accidentia longo temporis tractu nobis apparuissent, accedente non nũquam ephemera febre, non nunquam etiam horrore: & coniecturam fecissemus abscessum concoctu difficilẽ esse in gula: accidit procedente tempore, vt laborans ruptionis sensum perciperet, ac subinde pus euomeret, idq; non solũ eodem, sed postero quoque die, atq; itidem tertio: deinde succedebant ei deinceps omnia vlceratæ gulæ indicia. Quippe, siue acria, siue acida, siue salsa, siue acerba deuoraret, aut vellicationem aut adstrictionem sentiebat: dolebatq; hac in parte vel nihil deglutiendo, sed moderatius: vehementiorem vero dolorem excitabant ea, quibus mordendi aut adstringendi vis erat. Hic ergo longo temporis spacio vix seruatus est. ætatis beneficio: etenim natu maiores, ferè oẽs perierunt. Sanè, quotquot dolorificum quempiam in gula habent affectum, oẽs ex dorsi quoque dolore ipsum significanter declarant: cuius rei causa haud obscura est ijs, qui gulam spinæ incumbentem viderunt. Consentaneum autem est, quòd ex gulæ vasis modis eisdem, quibus ex reliquis omnibus, sanguis euomatur. At si id ob ruptum vas acciderit, dolor ibi percipitur, ac locum, vbi aliquid ruptum est, indicat: Haud secus, vbi vena fuerit erosa, siue diabrosin siue anabrosin siue aliter quomodolibet nominare volueris: Aperto autem vasis alicuius ore, nullus omnino dolor sentitur:

Margin notes: A.l.3.f.13.t.1. c.1.fo.284.b — A.ibidem. c.2. fo.285.b — A.ibid.b — A.l.3.f.13.t.1. c.5. — A.l.3.f.13.t.4. c.2.fo.299.h

† Additur ex antiquis. & eorum, quæ euomuntur.

sentitur: atq; hac re à reliquis distinguitur, ac præterea, ꝗ neque ictus neque casus hanc profusionem præcessit: id quod rupto vase videre est, quanquam ob solam sanguinis plenitudinem, nulla adueniente extrinsecus causa, vasa interdum dirumpi possunt. At venæ erosionem vlcus præcedere solet. Fit autem vlcus vel rupto vase, vel malignorum humorum influentia, id quod in cute quoque sæpenumero accidere videmus. E

De Affectibus, qui ore Ventriculi patiente oriuntur. CAP. 6.

VEteres os ventriculi cor nominabant, ab accidentibus, quæ inducere videtur, hanc (vt aiunt) deducentes appellationem: neque enim "solum, vt cardiacis syncopis, ita & stomachicis nō nulli corripiuntur, sed etiam conuulsionibus, sopore, morbo comitiali, & melancholia, nec non accidentibus, qualia per suffusiones infestant, vt iam antea, quum de oculis loqueremur, dictum est. Atque omnes hi affectus, consentientibus ei cæteris partibus † in ipso fieri dicuntur: nam ad propriam eius rationem pertinet & appetentiam prohibere, & natātes cibos corrumpere: † quē admodum, vbi cibi in ventriculi fundo firmantur, præcipue si suapte natura non ita facile corrumpantur, nihil horum patitur. Igitur exacte animum aduertere oportet, vt discernātur affectus, qui ex ipso per consensum eueniunt, ab ijs, qui huiusmodi particulis, quarum actionibus nocere consueuit os ventriculi affectum (quod, vt veteres omnes cor appellabant, ita nostra tēpestate stomachus vocatur) primario accidere cēsentur. Sed hæc inter se discernere facile poterit is, qui assidua exercitatione circa dignotiones versatus, ea, quæ præcesserūt, diligenter considerauerit. Sūt enim proprietates quædā ineffabiles, sed quæ accidentibus, quæ narrari possunt, succedunt, quibus certiores stabilioresq; euadunt affectarum partium notæ: sed has quidem vnusquisque per se inuenire poterit: quæ vero tanquam fundamenta vniuersæ dignotionis existunt, atq; ex quibus studiosissimi quique ineffabiles accidentium proprietates ediscunt, deinceps explicare aggrediar. Igitur Grammaticus quidam iuuenis, quoties vel nimis vehementer doceret, aut cogitaret, aut inediam "sustineret, aut irasceretur, comitiali morbo corripiebatur. Perpendi quidem in hoc os vētriculi (vtpote quod facile sentiret) affectum esse, ac deinde per consensum & totum cerebrū, & corpus vniuersum, conuulsione concuti. Iussi igitur ei probam concoctionem accurate procurare, ac tertia vel quarta hora panem optime præparatum exhibere, atque hunc quidem solū, si non sitiret: si vero siti cruciaretur, ex vino diluto, & quidem albo, atq; modice adstringente: nam huiusmodi vinum, vt ventriculum robustum efficit, ita haudquaquam tentat caput, id, quod facere solent ea, quæ vehementes vires obtinent. Quum igitur hac victus ratione vtens non, vt ante, afficeretur, exactam iam notitiam me habere arbitratus sum eorum, quæ prius sola coniectura consequebar. Itaque quolibet "anno bis aut etiam ter medicamentum amarum ex aloe ei exhibui: totū enim ventrem à superfluitatibus purgat, & ad proprias actiones roborat. Atq; ita vir ille plusquā viginti annis, quibus postea superstes permansit, integra inculpataq; valetudine vitam exegit: ꝗ, si aliquando ob ingruentia negotia diutius à cibo abstinere cogeretur, breuissima quadam cōuulsione vexabatur. Iam alios quoq; vidimus cōuulsiōe comitiali ob oris "stomachi vitiū correptos, quum aut non probe concoxissent, aut vini & quidem meracioris plurimū potassent, aut vbi veneri immodice operam dedissent. Quinetiam per "febres quosdam conspeximus derepente cōuulsione præhendi, nullo, quod eam præsagiret, præcedēte indicio: qui bilioso superueniente vomitu, protinus ab omni noxa liberati fuerunt. Atq; hoc modo affectorū non nulli res quasdā fuscas vomendo reiecerunt: alij humorem porri succo similem: quidam etiam vitiosorū eduliorū copia grauati, soporosi permanserunt, donec ea, quæ os ventriculi opprimebant, omnia euomuissent. Atqui horū accidentium vix vllum crederes à ventriculi ore procedere, quemadmodum ne "syncopas quoque, nisi tam crebro ita euenire viderentur: quanquam enim non pauci ad ipsum ex cerebro nerui perueniunt, non tamen tot esse videntur, vt per eos tantus sit principij cum ore ventriculi consensus, vt inde conuulsio inferri possit: tantū abest, vt quis credat cor ipsum tam vehementer ori ventriculi consentire, vt acuta protinus sequatur syncopa. Porrò multos non solū insomnia, & somni tumultuosi molestant, sed amentia quoq;, propter vitiosum humorē in ore ventriculi aceruatū. De flatuoso vero vocato & hypochondriaco morbo nemo non dixit, quō tristitiam, desperationem, mœstitiā inducat, atq;, vt summatim dicā, ad melancholię accidentia nihil reliqui faciat. Quippe laborantes hmōi morbo, post cruditates dictis accidentibus multo vehementius infestantur: ac plures ex ipsis splenici quoque sunt: quocirca "conijciēdū est ex hoc ēt viscere vitiosam saniem in ventriculū irruere. Ergo ea accidentia, quæ vel cerebrū vel oculos afficiunt, vitiosorū humorū vaporationem sequuntur. At "syncopa, quę stomachi vitio solet euenire, ob dolorū ipsius proprietatem exolutionem inducit, eius quoq; intemperie ad cor fortasse perueniēte, quare, cum id quoque vehementem intemperiem suscipiat, vires agminatim cadere necesse sit. Atque constaret, ꝗ κίτται, i. picæ vocatæ, mulieribus accidunt, vbi hæc particula affecta est: quæ enim aut canum more, aut nihil omnino, aut malos cibos cupiunt, ijs appetentiæ instrumentū læsum esse certum est: id vero os ventriculi esse demōstratū iam est. Sic ēt nausea, cordis dolores, singultus "inter huiusce partis affectus numerari debent. Verū omniū harū affectionū causas in libro de accidentium causis iam diximus, vt nihil nunc opus sit in earum explicatione temporis iacturam

Margin notes (left):
† Non est in cō textu græco.
† Ex græcis ita vertēdum. quādoquidem, qui in fundo uētriculi suapte natura firmari solent, præcipueq́ si non facile corrumpantur, nihil horum patiūtur. & ita ueteres iterp.

Margin notes (right):
A.l.3.f.13.t.1. c.16.fo.186.h
F
A.l.3.f.13.t.1. c.33.fo.290.g
G
A.l.3.f.1.t.5.c. 11.fo.212.a
A.l.3.f.2.c.5. 215.h
A.l.3.f.13.t.5. c.8.fo.303.c
A.l.3.f.13.t.1. c.33.fo.291.a
H
A.l.3.f.13.t.1. c.16.fo.186.c
A.ibidem.h
A.l.3.f.13.t.1. c.17.fo.287.c. Et t.5.c.19.fo. 306.b

A cturam facere. Etenim, quæ per intemperantiam ei veluti similari corpori morborum differẽtiæ adueniunt, iam ibi enarratæ sunt: instrumentales vero morbi, qui ei accidere solent, adeo manifestas habent notas, vt latere possint neminem, qui cõmunes significationes, quæ & in his antea cõmentarijs, & in alijs quibusdã præscriptæ sunt, memoria tenuerit. Neq; n. abscessus, neq; inflammatio, neque erysipelas, neque vlcera huius loci, in obscuro sunt, vtpote quorum communes sunt notæ cũ ijs, quæ supra de gulæ affectionibus dictæ sunt: atque illis eo manifestiores, quo facilior huic parti sensus est, ac clarã quoque promptamq; notionem habet. Similiter, vbi ex hac parte sanguis reijcitur, indiciorum proprietas communis est cũ illis, quæ de gula iam diximus, verum dignotio longe manifestior euadit. Atque par esse vr̃ totum ventriculi spacium simili dispositione affici, quales sunt illæ, quas in ipsius ore fieri diximus, atque similia quoque ei aduenire accidẽtia: Quòd vero longe maiorem inferunt violentiam ea, quæ in ipsius ore contingunt, idcirco medici ea, quæ in parte ventriculi inferiore eueniunt, perinde, ac si omnino non fierent, & despicere & cõtemnere solent. At, quia coctionis opus in partibus ab ore inferioribus fieri nemo negat, necesse est hãc ipsam partem, quum male disposita fuerit, cruditatũ esse causam: quum videlicet vel ob inordinatam alimentorum ingestionem, aut multitudinem, aut qualitatem, homo concoquere nequit.

A.l.3.f.13.t.3. c.1.fo.297.e

A.ibidẽ.c.7.fo. 299.c

B Morbi vero cæteris partibus omnibus communes, siue instrumentales sint, siue per solam intemperiem infestent, quorum sedes affectæ manifestæ sunt, ad hanc præsentem commentationem proprie non pertinent: quippe eas duntaxat partes, quæ sensus iudicium effugiunt, cõsiderare propositum est. Sed de sanguine, qui ex ipso vomendo reijcitur, non conuenit inter medicos: etenim sunt, qui putent nequaquam fieri posse, vt sanguis vel ab hepate vel à liene effluens per ipsum euacuetur: similiter de pure quoq; ab ipsis erumpente existimant. Verum enimuero per artis exercitationem vtranq; opinionem examinanti mihi, visa est per ipsum fieri euacuatio ex dictis visceribus. Cæterũ differre voluimus huius rei doctrinam in eum locũ, vbi de ipsis sermonem faciemus: quippe deinceps & iocinoris & lienis affectus percurrere propositum est.

A.l.3.f.13.t.1. c.16.fo.286.c

De Iocinoris affectibus, præsertim de Aquæ inter cutem & Regij morbi dignotione. CAP. 7.

HVic etiam parti, quemadmodum & cæteris omnibus duplex morborum genus, accidit, vnũ à sola intemperie, citra tumorem præter naturam: alterum, vbi vnà cum intemperie tumor quoq; infestat, vt inflãmatio, erysipelas, scirrhus id est tumor durus, spirituosæ seu flatulentæ distẽtiones, obstructiones à crassis & viscosis humoribus, idq; in extremis vasorum partibus, quę ex venæ ipsius portis exoriuntur. Has quidem obstructiones sequitur grauitatis sensus, quæ dextro C hypochondrio incubat: quando vero halituosus quoque spiritus, cui nõ pateat exitus, ibi concluditur, non solum grauitas, sed tensionis etiam sensus, sequetur. Inflammationes vero, quæ in hoc viscere citra ipsius imbecillitatem nascuntur, siquidem in gibba parte consistant, præcipue si grandes fuerint, perfacile vel solo tactu dignosci possunt: at simarum partium inflammationes per alia potius accidentia, quàm per tactum, inuestigare oportet. Incipiam igitur ab ijs, quæ in parte gibba oriuntur, si prius vos admonuero eorum, quos in corporum dissectione conspexistis, musculorum, qui sub cute tenduntur. Sunt vero octo numero, quatuor contenti coniugationibus, quarũ prima ex musculis constat rectis per totum carneis, à locis, quæ circa sternon sunt, ad pubis ossa (ita enim vocant dissectores) descendentibus: At reliquarum trium coniugationum musculi vsque ad rectorum contactum carnea quidem parte constant: vbi vero primum illos attigerũt, in deneruationes membranosas degenerare videntur: horum quidem musculorum vna coniugatio, quæ quidem reliquis omnibus exterior est, à thorace obliqua deducitur, in anteriores partes & deorsum descendens: altera huic contraria ab infernis exorta partibus, obliqua ad anteriores & superiores ascendit: huic tertia musculorum coniugatio subijcitur, qui transuersum habent positum, atque peritonæo (id est membranæ, quæ intestina continet) innituntur. Rectorum ergo musculorum tumores præter naturam, oblongi atque per medium totius ventris extensi videntur, vmbilicum, veluti ipsi quoque musculi, comprehendentes: quapropter haud obscura est eorũ dignotio, vtpote quos & positus & figura declarat: accedente ad hæc, quòd ipsi à nullo exteriore musculo conteguntur. Hæc autem obliquis quoque musculis, qui à thorace descendunt, sunt cõmunia: at multo difficilior est notitia musculorum, qui his subiecti sunt, difficillima vero transuersorum. Constat autem iecur intra hos sub peritonæo esse positum: quod quum tribus contegatur musculis, fieri non potest, vt tactus aliquã ipsius notitiã præstet, nisi vel magna in ipso oriat inflãmatio, vel incũbentes ei musculi extenuati fuerint. Sed iecur affici declarãt in dextro hypochondrio grauitas: dolor totum hypochondriũ retrahens, atq; ipsius doloris vsque ad iugulũ extensio, nam & hoc non nunq̃ euenire solet: exigua tussis: linguæ color in primis quidem magis ruber, deinde vero niger euadens: ingens cibi fastidium: sitis inexhausta: vomitus tũ syncerę bilis, tum eius, quæ ouorũ vitellis similatur, quæ postea æruginis aliqñ colorẽ referre conspicitur: aluus quoque adstringit, nisi vnà cũ visceris huius imbecillitate inflammationem excitari contingat. Erysipelatis aũt accidentia his ferè similia sunt: & insuper febris quoq; cũ vehementissima siti laborãtes cruciat: eas. n. febres, quas καύσους. i. ardentes, antiqui vocabãt, magna ex parte aduenire videmus iecoris aut vẽtriculi flãmeis dispõnibus: atq; in pulmonis inflãmatione erysipelatis participe (Greci

A.l.3.f.14.t.1. c.13.fo.308.a
A.l.1.f.2.d.3. c.8.fo.46.b

A.l.3.f.14.t.1. c.5.fo.313.e

A.l.3.f.14.t.3. c.3.fo.314.h

A.ibidem.c.2. fo.314.f

A.ibidem.c.4. fo.315.a

† Addendum ē ex oībus cod. græcis, & ex tralationibus veteribus, ob putredinem.

φλεγμονὴν ἐρυσιπελατώδη appellant) ardentes febres excitatur: quemadmodum vbi in vniuerso E quoque corpore biliosi humores † ad immoderatum feruorem perueniunt. Verum hæ, quæ aut iecoris aut ventriculi occasione eueniunt, omnium sunt vehemētissimæ: quibus particulis ita laborantibus febres magna ex parte in marcorem transmutantur. Sed de marcore alibi seorsum scriptum est. Quæ in simis" iocinoris partibus eueniunt inflammationes, vt magis, quàm illæ, quę in eius gibbo fiunt, inappetentiam, nauseam, vomitum biliosum, sitim ingentem inducunt, sic ē contrario hæ maiori, quàm illæ, inter spirandum dolore (vt dictum est) laborantem afficiunt, magisq; tussim excitant: atque dolorem vsque ad dextræ partis iugulum adeo, vt detrahi videatur, extendunt. Porrò vtrique parti, quum dolor adest, nothæ costæ non nunquam consentiunt: atque hoc eis commune iure accidit, non omnibus, propterea, quòd iecur per membranas non omnibus ad costas coniungitur: id quod non solum in simijs, sed in alijs quoq; animalibus videre est, etenim alijs quidem coniungitur, alijs minime. Igitur, quemadmodum interdum in gibbis duntaxat, ita & in simis huius visceris partibus, inflammatio oritur: quamuis in neutra partiū exquisite distincta possit consistere, nam omnium eius partium carnes inter sese continuātur. Cæterum, quibus natura abdomen gracile est, quando morbo gracilius efficitur, in ijs facile est videre ingentem iocinoris inflammationem: quæ propriam hanc à musculis incumbentibus sortitur differentiam, ꝙ F moles sub manibus ad coaceruatam circunscriptionem desinit: musculus enim quilibet, quum totus sibi continuus sit, inflammationis ipsius molem, quæ sensim diminuatur, habet: quippe soli iocinori proprium est, vt tumoris cumulum comprehensim habeat circunscriptum. Vnde manifestum est, ꝙ durus in ipso tumor {Græci scirrhon vocant} multo euidentius dignosci potest eò, ꝙ durior sit scirrhi ipsius, quàm inflammationis, moles: quodq; in huiusmodi dispositione extenuētur corpora, quæ ei incumbunt. At vero tractu temporis, quamuis magis increscat scirrhi tumor, non tamen æque facile fuerit per tactum ipsum cognoscere, intercipiente scilicet iudicium aqua inter cutem, quæ ilico scirrhum sequi consueuit: quippe, nisi hepar afficiatur, haudquaquam fieri potest huiusmodi affectus. Non tamē semper ob primariam eius affectionem excitatur, quamuis præcipue admodum ob hoc fiat: etenim, quia" ipsum eius facultatis, quæ sanguinem gignit, instrumentum est, consequens est, vt vitiato hoc viscere actio quoque eius vitietur. Accidit autē (vt dixi) quum aliàs aliam partem frigida admodum intemperies afficit, vt hepar quoque refrigeretur. Igitur, si vel lienis" causa, vel ventriculi, vel intestinorum vniuersorum, maxime ieiuni, mesenterícæ venę omnes habituali intemperie afficiantur, facile etiam vnà refrigerare possunt omnes simarum iecoris partium venas: quo fit, vt ad hepatis quoq; corpus vniuersum intemperies ipsa perue G niat. Si vero vel" pulmonis, vel septi transuersi, vel renū occasione id accidat, in primis venæ, quæ in visceris huius partibus gibbis consistunt, per consensum afficiuntur: deinde tractu tēporis totum hepar quoque eadem dispositione infestatur. Ergo, quę hucusq; diximus, sic se habere nemo inficiabitur, nisi forte quis aut suapte natura contētiosus, aut omnino fuerit indoctus. De obstructionibus vero non æque certæ habentur coniecturæ. Etenim, ꝙ simarum partiū venæ ab ea, quę in porta exoritur, in tenuissimas extremitates finiantur, haud obscure apparet: atque, ꝙ ad eūdem locum aliæ quoque venarum extremitates à caua vena in gibbas visceris partes distributarum perueniant, similiter constat: licet, quomodo per sua ora ipsæ inter se coniungātur, videre nequaquā possimus. Neque enim dubitat aliquis, sed omnes ferè medici ex vno ore enunciant, ꝙ cibus, qui vniuerso corpori distribuitur, ex omnibus simarum partium venis exiens, ad gibbas partes per dictas extremitates transumitur. Quòd, si fateamur & hoc, sanguinis trāsitum ob tumoris venarū, quæ inflammatione & scirrho occupantur, molem constringi, rationi consentaneum esse videtur (vt nō nullis placuit) vt pars, quæ in sanguine magis tenuis atq; aquosa est, transumatur atque vehatur per vniuersum corpus: syncerus autem sanguis, qui propter suam crassitudinem in caua visceris parte permanet, ei morborū, qui ex plenitudine fieri solent, cā efficiatur. Perscrutātibus ve- H ro nobis huius sectæ placita, videntur partim cū ijs, quæ iam supra dicta sunt, cōsentire: partim vero non nihil ab ijs, quæ apparere solent, differre. Quòd .n. aquosa sanguinis pars transumpta in venam concauam vsquequaq; per corpus dispergatur, consequi videtur ad ea, quæ iam in confesso esse diximus: quemadmodum & crassiorem sanguinem in visceris venis præ angustia earum retentum ad intestinum ieiunum, & tenue, & colon, & cæcum, atq; rectum deferri, & (vt quispiā dixerit) in ventrem fortasse: nemo tamen id accidisse vidit, neque in hepatis præter naturam tumoribus, neq; ēt obturationibus. Verum in omnibus" corporis partibus, tum supernis, tū inferioribus, pituitosus sanguis contineri cōspicit in ijs morbis, quos Græci & anasarcas & leucophlegmatias & hyderos nominare consueuerunt: per aluū aūt nihil cruentū, neq; in ijs, neq; in ascite, neque in tympania excernitur: sed spaciū, quod inter peritonæū & partes ei subiacentes est, aquoso humore impletur. Proinde rōni magis consentaneū est, vt ob visceris refrigerationē cibus, qui reliquis partibus distribuit, in sanguinē non transmutetur: quinetiam refrigerentur cū ipso vniuersi corporis venæ, idq; maxime, vbi nullo plerunq; tumore in iocinore apparēte, laborās aqua inter cutē molestari vr, vitio existente vel in" liene, vel ieiuno aut tenui intestino, aut mesenterio, vel pulmone, vel renibus, aut etiā vbi plurimus per" hæmorrhoidas sanguis excernitur, aut ob muliebre pro-

fluuium

A.l.3.f.14.t.3. c.2.fo.314.f

A.l.3.f.14.t.1. c.1.fo.307.e

A. ibidē. c.13. fo.309.a

A.ibid.Et t.1.c. 1.fo.311.f

A.l.3.f.14.t.4. c.4.fo.319.g

A.ibi.fo.310.a

A.ibi.fo.319.h

A fluuium, aut quum retinentur menstrua, aut ob aliam ingentem vteri dispositionem. Nam per omnes huiuscemodi affectus aqua inter cutem hominem vexari contingit, vel nullo existente in hepate præter naturam tumore. Id vero præcipue intelligitur ab ijs, qui didicerunt, quomodo ex intempestiua aquæ "frigidæ potatione iecur affatim refrigeratum, statim aquam inter cutem inducat ante, quàm scilicet in durum tumorem attollatur. Verum sic affecti vehementi ciborum desiderio tenentur: nec mirum, quippe ob refrigeratum os ventriculi, huiusmodi cupiditates accidere iã ante didicimus. Sed de aqua inter cutem, id est de hyderis vel hydropibus vel quomodocunque quispiam appellare velit, quantum ad præsens attinet propositũ, hæc dixisse satis est. Porrò, vtrũ semper in morbo regio locus affectus sit hepar, an alia præterea dispositio hunc affectum efficere possit, deinceps percurrendo scrutemur. Siquidem videmus non nũquam iocinore nequaquam affecto, per morbi iudicationem effundi ad cutem bilem pallidam, quo modo humorum in aliquã partem decubitus quoque aliqui interdum euenire consueuerunt. Videmus etiam aliquando citra morbi iudicationem sanguinem ab extranea quadam corruptione in bilem verti: qualis ẽ ferarum morsu fieri solet. Etenim "Imperialium seruorum quidam, qui viperarum venationi deputatus erat, quum à vipera morsus esset, aliquanto tempore medicamẽta, quibus vti consueuerat, potabat: cumq; vniuersi corporis color mutaretur adeo, vt porri colorem referret, accedens singula nobis enarrauit: cui epota theriaca quàm celerrime color secundum naturam restitutus est. Quia vero medici inuestigare solent, an assumpti veneni propria extent signa eò, ꝙ sæpenumero videãt citra lethalis veneni potionem humores similiter, vt epoto veneno, corrumpi, nõ mirum est, si sic aliquãdo mutentur humores, vt vniuersum corpus auriginosum euadat. Fieri vero etiam potest, vt iocinoris "secundum naturam temperies mutata humores huiuscemodi vitio afficiãtur, & quidem citra obstructionem, aut inflammationem, aut scirrhum. Quinetiam manifeste quandoque videmus vniuersum corpus herbis candenti pallore infectis similari: interdum plumbeum, aut ẽt magis fuscum referre colorem: interdum ẽt alias quasdam ineffabiles colorum proprietates, quæ iocinore suo munere non recte fungente, sine tumoribus præter naturam accidere solent. Sic ob "splenis quoque vitia, huiusmodi colores eueniunt, sed multo nigriores, quàm ab hepate: quos vt clara interpretatione enarrare difficillimum, ita cognoscere facillimum, ijs præsertim, qui illos sæpenumero conspexerint. Etenim, Stefianus quum medicorum iudicium subijsset, nescio, quo pacto eorum non pauci abscessum in ipsius hepate consistere crediderunt: sed postea, quàm longo temporis spacio nihil se in melius proficere sentiret, me quoque vocauit. Igitur, simul atq; domũ, C vbi iacebat, fuissem ingressus, aspiciens eum, hoc (inquam) scias, velim, nullum tibi esse in viscere vitium: sed, quid aliud te molestet, nudatis præcordijs declarare conabor. Inueni ergo in profundis musculis abscessum, contracto iam pure, in medio spacio eorum musculorum, qui per transuersum incedunt, atque illorum, qui oblique ab infernis sursum tendunt: qui (vt nouistis) medij sunt inter eos, qui transuersi peritonæo incumbunt, & eos, qui sub externa cute obliqui deorsum ferũtur. Sic etiam alios complures scitis me notasse, per colorem declarando modo iecur modo splenẽ esse affectum nulla audita præteritorum accidentium narratione, neque etiam per tactum inuestigato viscerum affectu. Proinde sæpenumero audiuistis me male imprecantem ijs, qui medicæ speculationis principes se esse iactabant, nullius vero ęgri volebant aggredi curationem: de quorum numero plurimi fuerunt tum empirici, tum methodici: quibus si quis dixerit fieri posse, vt solo perspecto colore affecta sedes interdũ cognoscatur, illi aperto ore, atque rabidi canis exẽplo exerta lingua, impudenter ei resistunt. Verum præsens sermo haudquaquam ad illos dirigitur. Itaq; ad aliud accidentium genus, quod sola iocinoris imbecillitate, quæ per se ac sine inflãmatione euenire solet, continetur, nunc transeamus: quemadmodum & de ipsius inflãmatione, quæ citra propriæ facultatis suæ imbecillitatem accidit, seorsum iã diximus. Quoniam igitur sanguinis generaD tionem hepatis munus esse intelligimus, si causa aliqua fuerit, quę hunc generare possit, eam hepatis propriam facultatem esse dicemus: propriam "autem diximus propter eas, quæ omnibus corporis nostri partibus communes esse dignoscuntur, quas in libro de naturalibus facultatibus iam percurrimus, attractricem dico, & retentricem, & expultricem: nanq; quarta generatim quidẽ alteratrix, speciatim vero sanguifica vocatur. Porrò omnium facultatũ essentiã in peculiaribus partium tẽperantijs consistere didicistis: proinde, quum iecur ad aliquam octo intemperantiarum labitur, accidet viribus ipsius noxa, quæ illi intemperãtiæ peculiariter debetur: sed de ijs generalem scripsimus sermonem in tertio libro de accidentiũ causis: proprius aũt cuiusq; secundum speciem partis, cõi ad portionem respondet. Igitur calidæ iecoris intemperantiæ tum contentos in ipso humores, tum eos, qui per mesenterij venas deferuntur, & assant & adurunt: frigidę "autem cõtentos iam in ipso humores, crassos atq; ad fluxum & motum contumaces reddunt, id vero, quod ad ipsum fertur, & pituitosum & crudum & semicoctum efficiunt. Sic de reliquis quoque duabus dicẽdum est: arida quidẽ intẽperantia sicciores, crassioresq;: humida vero magis tenues, aquosioresq; reddit hnmores. Igitur, quũ alui sedimina, aquę, in qua nuper mactata caro abluta est, similia esse videritis, efficacissimum hoc vobis signum sit affectionis hepaticæ: ac nominantur "hepaticæ, eæ præcipue, quæ ob imbecillitatẽ ipsius fiunt: quippe ad iecoris essentiam pertinẽt hmõi affectus:

A.l.3.f.14.t.4. c.4.fo.319.h

A.l.3.f.15.t.1. c.3.fo.325.h

A.l.1.f.2.d.3. c.3.fo.44.f

A.l.3.f.15.t.2. c.1.fo.329.a

A.l.1.f.1.d.5. c.1.fo.9.c

A.l.3.f.14.t.1. c.15.fo.309.c

A.l.3.f.14.t.2. c.1.fo.311.f

atqui didicistis cuiusque primorum corporum essentiam ex quatuor qualitatum constare tempe- E
ramento. Sic etiam, quum fæci sanguinis similia per aluum excrementa deijciuntur, iecur affectũ esse conijciendum est: vt.n.tenue & saniosum excrementum infirmi iocinoris sanguinem creare non potentis: ita id, quod fæci similatur, superassantis sanguinem hepatis indicium est. Neq;.n.à memoria vestra decidit, quum sæpe videritis quosdam in primis quidẽ saniẽ & cruenta quædam, dein tractu tẽporis crassum ac melancholicum sanguinem, postremo atrã quoq; bilẽ & quidẽ synceram deijcere. Incipit.n.interdum affectus ob frigidam intemperiem citra febrim, quãdo tenuis sanies sanguinis excernitur: deinde tractu tẽporis, dũ sanguis in viscere corrũpit, febris superuenire solet: quæ tñ ab imperitis vsq; adeo negligitur, vt laborantẽ interdũ nequaquã febricitare putent, quippe hũc affectum ob inediam accidisse existimant: siquidem, ꝙ nulla sit ipsis cibi cupiditas, potius, ꝙ̃ ob medicorum institutum, laborantes à cibo abstinere inuenerunt. Itaq;, quum interim nihil excernatur, videaturq; laborans omnino liber à febre, balneis eũ exponunt, ac debitã victus rationem præscribere negligunt: quocirca rursus corruptos cibos aluus deijcit, quos deinde hepaticorum excrementorum non nihil sequitur. At nõ nulli, qui ob frigidam intemperiẽ laborare inceperunt, non solum non perdunt cibi cupiditatem, verũetiã interdum multo magis, quã antea, se esurire aiunt. Calidas vero intemperies nunquam comitatur ciborum appetẽtia, sed ingens cibi fastidium, sitis vehemẽs, febris insignis, vitiosorum humorum vomitus. Hęc sunt propria hepaticorum accidentia: sic enim nominari iam dixi eos, quibus visceris ipsius vires fuerint imbecilles: qua in re vulgus medicorum errans, hunc affectum putat esse dysenteriam. Inflammationem autem alia (vt dictum est) sequuntur accidentia. Quum itaq; ambo interdum affectus cõueniant, vtriusq; accidentia simul apparere solent: quæ in promptu medicum habere oportet: sic enim non solũ laudabunt nos, sed admirabuntẽt ij, qui opera nostra indiguerint, præsertim si accidentia quoq;, quæ alijs morbis communia sunt, insuper prospexerimus, veluti ꝙ dolor ad nothas costas peruenit, ꝙ iugulus detrahi vr, ꝙ spiratio parua reddit & frequẽs. Equidem, quum primũ Romam venissem, magnifice admiratus est me Glauco philosophus ob huiuscemodi quandã dignotionem. Etenim per viam mihi occurrens, opportune (inquit) aduenisti: iungensq; dextram dextræ, proximi sumus (inquit) laboranti, quem nuper vidi: itaq; oro, vt vnà mecum ad ipsum venias: est autem Siculus medicus, quẽ non ita pridẽ mecum ambulantẽ vidisti. Ego vero, quid (inquã) molestat ipsum? Tũ ille & copiose admodũ & aperte id declarare aggressus est: neq;.n.adeo erat vafer, vt aliquid me celare posset. Quoniam heri (inquit) & Gorgias & Apelas mihi nunciauerunt notiones præsagiaq; ædidisse te, quæ ad diuinationem potius, quàm ad medicinam, perti- G
nere videbantur, cupio equidem periculum facere, non adeo, vt tuã experiar doctrinam, quàm vt sciã, num tanta sit in arte medica tum cognoscendi tum præsagiendi facultas. Interim, quũ hæc diceret, vẽnimus ad laborantis hostium, vt neq; verbo, eius prouocationi respõdere, neq; ẽt ea, quæ sæpenumero me dicere audiuistis, effari possem: quòd scilicet interdum nobis fęliciter apparẽt aliqua certa signa: interdum vero omnia sunt ambigua, atq; idcirco & alterã & tertiã quoq; considerationem expectamus. Itaq; in primo statim aditu obuiam nobis venit quidã peluim à cubiculo efferens, continentem tenuem cruoris saniem, carnium nuper mactatarũ ablutioni haud absimilẽ, euidentissimũ affecti iocinoris indiciũ: † qua vix dũ inspecta, vnà cũ Glaucone ad medicũ ingressus sum. Apprehẽdi itaq; manum in carpo id est brachiali, quo intelligerẽ, vtrum etiam inflãmatio, an sola imbecillitas, esset in viscere. Quia vero (vt diximus) medicus erat, nuper (inquit) à deiectione decubui, itaq; perpende arterias ob id, ꝙ surrexeram, crebrius pulsare. Hęc quidem ille dixit, ego aũt deprehendi inflammationis indiciũ: prospiciensq; ad fenestrã, hyssopũ ex aqua mulsa decoctum in olla consideraui: proindeq; cogitaui medicũ, se pleuriticũ esse, putare, dolore videlicet nothas costas infestante, qualis iocinoris quoq; inflãmationibus aliqñ accidere cõsueuit. Hũc itaq; quũ ipse sentiret, essetq; spiratio & parua & crebra, atq; exigua tussi infestareẽ, pleuriticum se H
esse existimabat: quamobrem hyssopum quoq; ex aqua mulsa præparauerat. Intelligẽs itaq; ego, ꝙ fortunam viam mihi præberet, qua apud Glauconem clarum nomẽ adipisci possem, manũ meã ad nothas in dextro laborantis latere costas detuli, indicatoq; loco dixi eũ ibi dolere: quod cũ ipse fatereẽ, Glauco ex solo arteriarum pulsu existimans me sedem affectã inuenisse, planè admirari me cœpit. Verũ, vt vehementius stuperet, hæc quoq; addidi: quẽadmodum hoc in loco dolere te confessus es, ita velim, fatearis ẽt tussiendi cupiditate vexari te, & ex longis interuallis tussim exiguã, aridam, & quã nihil expuis, te molestare: atque ita me dicente incepit forte fortuna hmõi quadam tussis specie (qualem iam diximus) tussire: qua de re tanta admiratione Glauco commotus est, vt continere sese non valens, magna voce exclamãdo, in laudes meas prorumperet. Tum ego, ne putetis (inquã) sola hæc ex arte medica circa ægrotos posse præsagiri: sunt.n.alia quoq;, quæ nunc dicere aggredior, quibus & laborans ipse testimoniũ feret. Itaque rursus incipiens dixi: quũ magnã trahis spiratione, dolor ea parte, quã notaui, vehemẽtius te cruciat, sentisq; in dextra pręcordiorũ parte grauitatem. His auditis ne infirmus quidem sese potuit continere, quo minus pre vehementi admiratione, vnà cum Glaucone exclamaret. Itaque sentiens equidẽ arridentẽ mihi fortunã, de iugulo quoque, ꝙ videlicet ad inferiora trahi videret, aliquid efferre volebã: at, quia magnas inflãmationes,

A.l.3.f.14.t.1. c.15.fo.309.a

A.l.3.f.14.t.1. c.14.fo.309.b

A.l.1.f.1.d.3.c. 1.fo.42.h

† Ex Græcis tanquam uero nullo modo hoc uidissem.

A mationes, quemadmodum & scirrhum, id comitari solet, dicere non sum ausus, veritus, ne laudē, quam antea de me excitauerant, sauciarem. Quumq; animum induxissem tuto me aliquid eloqui oportere, aspiciens laborantē, haud ita multo post (inquam) iugulū ad infernas partes detrahi senties, nisi fortasse id iam antea tibi euenerit. At, cū hoc quoq; fateretur, conuersis equidem oculis ad ægrotantem mirifice attonitum, vna (inquam) addēda est prædictis diuinatio: etenim dicam, quā de morbo suo laborans ipse habuerit suspicionem. Tum Glauco ne de hac quidē diuinatione desperare se aiebat: laborās autem incredibili hac pollicitatione in stuporem adductus, & acriter me intuens, quid essem dicturus, attenta mente expectabat. Igitur dicente me, ꝙ infestātē morbū pleuritidem esse putasset, ille ingenti cum admiratione huius quoq; rei se testem exhibuit: id, quod etiā affirmabat ex adstantibus vnus, & qui paulo ante latus eius ex oleo fouerat. Atque ex eo tempore Glauco tum de me, tum de vniuersa arte, quàm optimā concepit opinionem, quum antea nihil magni ab arte expectaret, vtpote qui nunq̄ cum consummatis in arte viris versari consueuisset. Hæc ideo dicere volui, vt intelligatis, quæ accidētia cuilibet morbo propria sint, & quæ alijs quoque morbis cōia: ac præterea, quæ ab vtrolibet genere sint inseparabilia: item, quæ magna ex parte, & quæ raro videri soleāt: atq; ea, quæ ancipitem hēant euētū: vt, si aliqñ fortuna huiusmodi vo

B bis occasionem, qualē mihi fuisse oblatam iam dixi, præbeat, ea cōmode vti sciatis. Sępe.n. fortuna nō contēnendam adipiscendæ laudis ansam suggerit, ea tñ vulgus medicorum ob imperitiā vti nescit: sed doctissimus quisq;, quum accidentium aliquod huiusmodi conspexerit, haud difficulter reliqua quoque inueniet, quorum alia quidē necessario, alia vero magna ex parte, & locū affectum & morbum ipsum sequuntur. Verum meminisse debetis generalium præceptorum, quę & vniuersalia appellantur, & quæ multorum specialium cōmunia genera sunt, vt in illis in qualibet materia rerum particularium prouide discernendis vos exerceatis. Est igitur cōis sermo, quē dicere proposui, de naturalibus facultatibus: quas in qualibet parte generatim quatuor esse didicistis. Primam voco attractricem, quæ peculiares parti succos, alendi ipsam gratia, & appetere & attrahere potest: altera" deinde est, quæ alteratrix dicit, qua succus attractus similis euadit parti, quæ alitur: huic aliæ duæ ministrant, retentrix," quæ suo munere fungitur, qñ pars attractum succū coquit, in suam ipsius naturam eū mutans: & expultrix, qñ à coctione, quod inutile est, excernit, idq; excrementum vocatur. Has itaq; facultates in qualibet affecta parte, vtrū validæ sint an infirmæ, consideretis, hortor: Vt in" hepate (qm̄ de hoc dicere instituimus) vis attrahendi, si quomodolibet afficiatur, cibum in ventriculo iam in succum transmutatū relinquet, vt per aluum exacte quidem

C confectus, verum liquidus & haudquaquā exiccatus excernatur. Atque hoc, ꝙ ipsa affecta sit, signum vobis erit: quicquid.n. ab aliquo, tanq̄ à causa, procedit, id illius signum esse constat. Hunc affectum non nulli ad mesaræū pertinere autumant, vocantq; sic laborantes mesaraicos eō, ꝙ vident cibū per venas mesaræo & mesenterio intextas distribui non posse, vt solebat, eodem seducti errore, quo ij, qui manus eorū, quos syncopa vel stomachica vel cardiaca prostrauit, affectas esse arbitrantur, vtpote quæ haudquaquā, vt antea, munere suo fungantur: quippe iecur mesaræi venis, veluti manibus, quæ ex ventriculo ei cibum afferant, vtit. Similiter ēt falluntur non nulli, vbi crura resoluta sunt ob affectum aliquem, eam spinalis medullæ partem, quæ iuxta lumbos est, infestantem: quippe neglecta spinali medulla cruribus remedia adhibent. Igitur, si mesenterium vel inflāmatione vel alio eiusmodi affectu laboret, hunc proprie ad ipsum referemus: si vero iecur ob imbecillitatem per venas suas cibum allicere nequeat, nō mesenterio (id est lactibus) sed iocinori, remedia sunt adaptanda: quemadmodū nec resolutis quidem vel manibus vel cruribus ob affectū, qui in spinali medulla consistit. Verum, vbi vel inflammatio vel erysipelas mesenterium afficit, haud ita difficile est discernere, si alui excrementa diligenter cōsideres. Neque.n. solum, qualia excerni diximus in iocinoris imbecillitate, quū ad sese cibū trahere non potest, talia planè deijciūtur,

D sed apparet etiam, veluti ab inflammatione, sanies quædam admixta. Nam ab omni parte inflammata, cui spissum crassumq; tegmen non incūbit, in primis quidē tenuis sanies defluit: quæ concocta deinde inflammatione, & crassior & puri similior redditur. Quum ergo nulla existente in iecore inflammatione, hmōi quippiam cum excrementis, succi spēm cōsequutis, deijcitur, in mesaræo affectum esse censendum est. Quemadmodum autem non potente ob imbecillitatem hepate succum à ventriculo attrahere, attrahendi facultas afficitur: ita, quum retinere nequit comprehendēs continensq; facultas, infirma putanda est: proinde in primis quidē cruorem saniosum excerni videmus, postea vero crassiorē & veluti fæculentum. Similiter" aliæ quædam eueniunt excretiones, non quidem ob imbecillitatem, sed ob expultricis" facultatis robur, plerunque quidem integra in omnibus existenti valetudine, plenitudinis ratione: plerunque vero parte aliqua affecta per iecur sese expurgante, viribus ipsius iam factis robustioribus: quippe concoctis in ipsa vitiosis humoribus sequitur secretio, ita, vt vtiles quidem humores retineantur, expellantur vero inutiles. Atq; sunt non nulli, qui huiusmodi vacuationes nominent cruentas dysenterias: quę euenire solēt quibusdam vel mutilato" aliquo membro, aut vbi quis in exercitatione educatus ad ociū se conuerterit. Ac solet quoque mulieribus, retētis menstruis, hmōi per sedē vacuatio fieri: atque interdū per vomitum quoque eādem ob cām quibusdam mulieribus. Verū & his quidem syncerus sanguis

A.l.1.f.1.d.6.c.3.fo.26.
A.ibidem.
A.l.3.f.14.t.4.c.5.fo.218.e
A.l.1.f.2.fum.2.d.3.c.13.fo.55.f
A.l.3.f.14.t.4.c.1.fo.218.e
A.ibidem.f

excernitur, similis ei, qui ab hostia interfecta profundi consueuit, modo inferne per aluum, modo E per superiores etiam partes: at per erysipelata, & inflammationes, accedente cōcoctione, vitiosus, cœnosus, & putris excernitur. Atq; vt in hepaticis affectibus (quanquam raro) medicamētorum auxilio, robustiore euadente iocinore, interdum deijciuntur excrementa tum colore tū odore pessima, expurgante se ita viscere: sic eodem modo vrinæ quoque deteriores redduntur, quibus imperiti* medici non nunquam decepti, grauis morbi periculum subesse arbitrantur. Etenim, quibus sine ratiocinatione rudis duntaxat experientia suffragatur, de ijs, quæ raro eueniunt, experimenta habere non possunt: veluti eorum, quæ sæpenumero accidunt, facile meminerūt. Quod aūt protracto per longum spacium morbo, apparentibusq; notis concoctionis, huiusmodi fiant euacuationes, non semel dūtaxat, immo creberrime ex enarrationibus, quas in Hippocratis opera ædidimus, didicistis. Quemadmodum aūt retētrix facultas, quum imbecillior est, ac rem, quæ ipsam grauat, retinere non valet, vis expultrix id, quod molestat, euacuat: ita infirma expultrice res quædam retineri solent, facultate retentrice non admodum grauata: nam in quolibet instrumento aliàs alia facultas vel fortior fit vel imbecillior, facta videlicet ad actionem relatione, si modo vniuscuiusq; facultatis notionem intellexerimus. Nam re vera tota semper particula agit secūdum temperamēti, quod ei frequentius inest, proprietatem: verum aliquando rem grauantem sustinet, ac longo tē- F poris tractu eam vincit, conficit, alterat, & concoquit: deinde rursus alio tempore rei infestātis vel qualitatem vel multitudinem ferre nō valens, ad ipsius excretionem insurgit: sicut è cōtrario, quū interim admodum molestatur, ipsam rem molestantem deijcere cupiens, viribus grauissime infirmis, ob imbecillitatem id efficere non potest. Igitur hæc omnia in quouis naturali instrumento perpendere, atque mentem in ipsis dignoscendis exercere debetis. Sic enim inuenietis partiū quarundam affectus, antea haudquaquam indagatos, veluti ne folliculi quidem fel continentis. Si.n. (vt ostēdimus) biliosum humorem ad se trahit, quemadmodū renes sanguinis veluti serū: & splē id, quod vini fæcibus, aut amurcæ olei similatur: accidet interdum, vt ob huius folliculi imbecillitatem impurus fiat sanguis, atque idcirco alia eueniat regij morbi species preter eas tres, quas iam supra proposuimus: ac non nunquam ita repleatur etiam (quemadmodum vesica, quæ vrinæ est cōceptaculū) vt euacuari nō possit, aut quia obstructus est, aut quia excretoria ipsius facultas est imbecillior: veluti etiam quum obstructis aut infirmis vasis, quæ ab ipso exorta, ora sua in hepar extendunt, biliosum humorem interdum attrahere non potest. Proinde excrementorum proprietatem in morbo regio considerare perquàm necessarium est: id enim non mediocre nobis ad huiusmodi notitias auxilium suppeditabit. Hæc equidem considerans inueni quorūdam regio mor- G bo affectorum excrementa, flaua bile vehementer colorata, quemadmodum & alijs vrinas: item, per cutem quoque vt nō nullis plurimum flauæ bilis à balneo profundi, ita alijs plurimum ipsius retineri, ac perquàm exiguum effundi comperimus. Hanc rem si accuratiori experimento intelligere volueritis, nulla prius adhibita vnctione, homini sudorē strigili auferri iubete: videbitis profecto eundem in omnibus hominibus in strigilis cauitate non colligi, verum in alijs magis aquosum, atque in alijs magis biliosum. Itaque loci affecti notitia vobis multo erit dilucidior, si cū prædictis hanc quoque notitiam adijciatis. Quidam enim acuta biliosaq; febre laborans, die septimo multa flaua bile ad cutem transmissa, à morbo liberatus est, mansitq; sequentibus deinde diebus auriginosus. Itaq; & excrementa & vrinas considerauimus: vtrisq; vero secundum naturam se habētibus, atque ob eam causam nullum visceris affectum declarantibus, venit in mētem fieri posse, vt translata in cutem bilis crassior esset: qua ratione promotus discere volui, qualis nam esset sudor: illo autem apparente aquoso conieci bilem esse dissipari contumacem. Præcepi itaq; laboranti, vt aquis suapte natura calidis, & quibus discutiendi vis esset, vteretur: ac præterea victum adhiberet humidiorem, qui humorum crassitudinem moderate posset extenuare. Hic autem bonam valetudinem consequutus est, vnico auxilio & notitia cōfirmata & curatione absoluta. Quinetiam aliū H multam in strigili bilem relinquere vidimus, vnde eam plurimam in vniuerso corpore procreari perpendentes, ipsum adhibita idonea curatione sanauimus. Quibus vero citra febrim morbus regius accidit, vrgente in dextra præcordiorum parte grauitatis cuiusdā sensu, ijs omnibus aperiens (vt scitis) obstructiones & cibis & potibus & medicamentis extenuantibus, deinde medicamentum, quod bilem ducere posset, exhibens, eorum plurimos vna die sanitati restituimus. Qui vero purgatione liberari non potuerunt, ijs rursus valentiore ad aperiendum data potione, medicamētum, quod vehemētius purgaret, exhibui: sic deinde sub fine purgationis † vel cærulea vel flaua bilis cum acri mordacitate excernebatur. In his igitur cōieci fellis folliculum simili quopiam affectu laborare, qualis in vesica exuberante vrina interdum fieri solet, etenim adeo multam non nunquam recipit, vt nimis intenta nequeat eam, quæ in ipsa continetur, expellere. Verum in vrinę receptaculo (neq;.n. absurdum fuerit vesicam ita nominare) bifariam id fieri solet: interdū ob excretoriæ facultatis imbecillitatem: interdum vel ob grauem somnum, vel negotia quæpiā, retenta vltra, quàm par est, vrina: quæ deinde vesicam nimis intendens, hac ipsa rōne vires eius prosternere potest. At fellis folliculus, vtpote cui nullū succurrit ab animali facultate præsidium, vnicū habet imbecillitatis principium, veluti cætera quoq; naturalia instrumenta, à partis intēperie ortum.

*Τοὺς ἀπείρους. i. imperiti, est ī ipressis codicibus græcis. τοὺς ἀπὸ πείρας. i. empirici, ē ī antiquis: et ita ēt uidentur legisse ueteres interpretes.

†Ex uulgatis græcis habetur, cærulea magis, quàm flaua.

A.l.3.f.19.t.2.c.6.fo.361.a

Galeni

GALENI DE LOCIS AFFECTIS LIBER SEXTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de affectibus Lienis, Intestinorum, Renum, Vesicæ, Vteri, & Colis.

De Lienis affectibus. CAP. 1.

EX ijs, quæ de iocinore diximus, facile inuenient notæ, quibus lienis affectus discernantur: hoc addito, q̃ ipsius inflãmationes ob duritiẽ facile tangendo deprehendantur. Quum itaq; splen multa habeat accidentia cũ hepate cõia, illa nulla re differre videntur, nisi q̃ quædam magis, quædam vero minus, alterutri euenire solent. Nam, quod ad coloris rationẽ pertinet, vniuersum corpus, vbi splen imbecillitate affectus est, magis nigricare videtur: nam hoc ei natura officium dedit, vt melancholicum sanguinem ex hepate ad sese attrahat, quo ipsum ali iam demonstratum est: igitur attrahendi facultate facta illi imbecilliore, sanguis ex iecore in vniuersum corpus ĩpurus trãsmittitur, quocirca color nigrior euadit. Quinetiam hepatis exemplo, sæpenumero excrementa ex se reijcit, ita, vt & vomitione, cui nausea quoq; accedit, melancholicũ sanguinẽ aliqñ excernat: qui interdũ per inferiora quoq; decedere videtur. At & citra huiusmodi euacuationem athymias. i. animi deiectiões, & dysthymias. i. mœstitias, melancholicas facit: ac non nunq̃ & ciborũ vehementissimas appetentias, præcipueq; qñ exquisite acetosum sit id, quod ad vẽtrẽ fertur excrementũ: sæpenumero aũt subuersionem & resupinationem, qñ aliam quandam habuerit corruptionem. Quòd vero indurato ipso aqua inter cutem succedere possit, consentiente iocinore, iam antea dictũ est. Quinetiam laborante aliqñ vtroq; viscere regium morbũ euenire conspeximus, nigriore, q̃ pro consuetudine, subsequẽte colore, ita, vt putaretur flaua bilis fuligini esse permixta. Atq; medici quidam iecur nullo affectu tum laborare existimantes, dubitant, qũo à splene morbus regius nasci possit: quemadmodũ sunt, qui à solo liene indurato, nullo existente in iocinore vitio, aquã inter cutẽ fieri posse arbitrañt. Haud secus hallucinari consueuerunt in ea quoq; aquæ inter cutem specie, quæ ad acutos morbos sequitur: quippe ab ijs iecur calida & sæpenumero sicca quoq; intemperie tam grauiter afficitur, vt cibum in sanguinem transmutare nequeat: atqui ne in ijs quidem iecur affici existimant, ab Erasistrato accepta consuetudine, vt nullam partem affici arbitrẽt, nisi vel tumor quispiam, vel vlcus in ipso consistat. Verum id illis concedendum est, qui existimant nullum ab intemperie morbum fieri: at medici, qui sequuntur ea, quæ manifeste apparent, qui & refrigerata parte quapiã accidentia quędam fieri suspicantur, admiratione digni sunt, q̃ aquã inter cutẽ consistere posse putant, ne vnico quidẽ loco affecto. Si enim ob id, q̃ nullus est in hepate tumor, ipsum haudquaquã affectũ esse existimant: neq; aliarũ partiũ vlla afficietur in ijs, qui aqua frigida vitiosa affatim & intempestiue epota, mox aqua inter cutẽ corripiuntur: quippe noxã infert internis partibus aqua sic ingesta, aliàs alijs, sed præcipue & in primis ei, quæ forte fortuna eo tẽpore reliquis fuerit imbecillior: verũ, nisi ad iecur frigus transmittatur, aqua inter cutẽ subsequi potest minime. Sic splenis quoque vitio aqua inter cutem non nunquam euenire consueuit, aut vbi cũ tumore refrigeratus est, sicut in scirrhis: aut vbi citra tumorem refrigeratus est, vt quũ quis aquam frigidã & vitiosam affatim & importune potauerit. Quòd vero melancholica mœstitia ipso excrementa hmõi ad os vẽtriculi transmittente proueniat, antea, vbi de ore ventriculi tractauimus, iam dictum est. Quamobrẽ in hoc viscere diutius nobis immorandum non est, cũ eius instrumentales affectus rõnali dignotione non indigeant: qui vero ab intemperie proficiscũtur, partim ex ijs, quæ iam diximus, partim ex ea doctrina, quam supra de iocinore proposuimus, noti sint: nam alij quidẽ nominatim sunt explicati: alij vero, qui similiter, vt illi, consistunt, similem quoque habebunt dignotionem.

A.l.3.f.t.4. B c.18.fo.204.d.f — C — A.l.3.f.14.t.4. c.4.fo.320.2 — D

De Intestinorum affectibus dignoscendis. CAP. 2.

In translationibus ueterib. hic incipit liber sextus.

QVum de ventriculi affectibus superiore libro loqueremur, in duas maximas ipsum partes secari diximus: quarum altera, quæ superior est, gulæ continua est, ex multis neruis sensificis contexta: altera vero huic continua, ad intestinorum vsque exortum extenditur. Porrò, sicut vtriusq; in animalibus propria est vtilitas, ac pro vtilitatis differentia diuersa eis eueniunt accidentia: ad eundem modum, quicunq; affectus cõiter tum similaribus tum instrumentalibus partibus aduenire solent, ij ẽt his tum inter se, tum ẽt cum vniuersis intestinis cões esse cẽsentur. Verum accidentiũ similitudo non solum in his inter se, sed ẽt in vicinis quoq; partibus, quæ ipsa attingũt, inuenitur, qualis est renũ & coli cõmunicatio: atq; horũ non nulla sedem affectã habent cognitu facilem, vt dysenteria, & tenesmus. Sanè in præsentia nomen dysenteriæ proprie audire oportet, vtpote quod ex appellatione ipsa, intestinorũ vlcus significat: neq;.n. repente & affatim fit hmõi affectus (id, quod in eo, quem hepatis vitio accidere diximus, fieri solet) atq; proprias ẽt habet no-

tas. Etenim protinus ab ipsius initio, bilis mordax secernitur, quam deinde interaneorũ abrasiones sequuntur, postea paulum cruoris simul excerni videtur, quãdo videlicet affectus ipse iam dysenteria est. Quum itaq; huiusmodi abrasiones solæ excernuntur, considerãdum est, num pingue quippiam simul cum ipsis deijciatur: ita enim in crassis intestinis vlcus consistere credendum est. Vbi vero cruorem quoque simul excerni videris, intueri oportet, vtrum is reliquis excrementis ita sit admixtus, vt vniuersus misceatur vniuersis, an pars eius aliqua reliquis supernatet: etenim, si admixtus est, in superioribus: si vero supernatat, in humilioribus intestinis vlcus esse ostendit. Acidem quoque in abrasis excrementis videre est, verum non ita manifeste, vt in cruore. Similis etiam, si ramenta excernantur, ratio est: nam & ipsa, quòd intestinum aliquod fuerit oblæsum, declarant tum ab essentia propria, tum ex modo, quo vel commisceri reliquis excremẽtis, vel vni eorum parti supernatare videntur. Non mediocriter, autem conducit ad curationem, nosse, in qua intestinorum parte consistat vlcus: nam, si in superioribus intestinis est, ab epotis medicamentis præsidium petẽdum est: si vero in humilioribus, clysterem subijcere cõuenit. Atque huiusmodi dysenteriæ ab ijs, quæ ab hepate profluunt, ita discernuntur. Nam ab initio tenuis sanies sanguinis ab hepate deijcitur, deinde aucto malo crassus humor, fæcibus vini haud absimilis: præterea in hepatis excretionibus nihil abrasum expellitur: atq; interdum duorum aut trium dierum interuallo supprimitur euacuatio, deinde rursus redit malum, atque excernuntur excremẽta prioribus multo peiora. Id vero per intestinorum vlcera haudquaquam apparet: quippe in ijs neq; affatim neque ex lõgis temporum interuallis, laborantes deijcere consueuerũt. Atq; vlcera, quę in recto intestino oriuntur (tinesmum vocant) vehementi quidem tensione, & prompta deijciendi cupiditate infestant, paucis admodũ sequentibus excrementis: quę quidẽ ab initio pituitosa & pinguia, progressu vero temporis etiam abrasionis specie deijciũtur: sed per totum morbi spatium ijs, quæ à supernis descendunt, haudquaquam misceri videntur. Scribunt non nulli, q̃ à forti excernendi conatu, præcedente dolore vehementi, aliqui lapides callosos deiecerunt, ijs, qui in vesica nascuntur, haud absimiles: id, quod ego neq; vidi, neq; alium, qui viderit, vnquam audiui. Sed coli vehementem dolorem sæpenumero conspexi, medicis illum non ad colum, sed ad renes, pertinere putantibus: veluti renum quoque cruciatus, ad colum referre videntur. Sunt, qui omnino negẽt in sinistris partibus colicam dispositionem euenire posse. Igitur, vt ab initio, horum affectuum distinctio difficilis est, ita hoc tempore non ita magnam præsidiorum differentiam ipsi requirunt: itaque accidentia, quorũ magna est in his affectibus copia, diligenter intueri oportet. Nã & nausea & vomitus vrgent multo grauiores & magis assidui dolente colo: euomuntq; ita laborantes pituitosa quædam atque corrupta, hac in re nephriticos longe superantes: ac retinẽt etiam magis excrementa, vt ne flatum quidem neque etiam ructum excernere possint: sæpenumero ẽt veluti circuire videtur dolor atque ampliorem locum occupare, non nunquam vero in diuersis particulis vehementior fit: nephritici vero dolores eodem in loco stabiles, iugiter infestant. Quum itaq; dolor in loco fuerit renibus altiore, manifestum colicæ indicium est: si vero in vno loco, vbi scilicet renes ponuntur, stabilis constiterit, nihil ad notitiam potest positus ipse cõferre: proinde cum his notis, quas nuper percurrimus, vrinæ quoq; considerandæ sunt. Nam nephritici ab initio dilutas purasq; reddunt vrinas: deinde sequẽtibus diebus asperum aliquid in ipsis subsidere videtur: demum omnino arenosæ minguntur. At in colica, si quid ab aluo deijcitur, id flatuosum quodam modo est, & sæpenumero aquæ supernatare consueuit, similem habens bubulo stercori consistentiam. Quinetiam colicorum cruciatus multo magis, quàm nephriticorum, laxantibus mitigãtur clysteribus: atque euenit interdum, vt frigido aliquo humore simul eiecto, ilico quiescant: eritq; mitigans præsidium, non mitigans tantum, sed etiam curatiuum & diagnosticũ. Porrò, vt hi frigidũ humorẽ aluo excernente, ita nephritici cũ vrina lapide exeunte, & à dolore liberantur & simul locum affectum ostendunt. Itaq; nihil relinquitur, nisi vt prouideat, ne postea tam facile affici possint: nam, vt perseuerante dolore vtraque pars eisdem indiget præsidijs, ita tempore subsequente oportet diuersa auxilia adhibere. Quapropter nullum, quod ad curationis rationem pertinet, committetis errorem, si in prima protinus horum morborum accessiõe eos difficulter discernatis, eò, quòd tum neq; extrinsecus, neq; intrinsecus, differentibus egent auxilijs, quòd satis sit ea, quæ dolorem lenire possint, adhibere. Cum autem omnia intestina à ventriculo ordine quodam descendant, atq; omnium supremum ieiunum sit: deinde, quod tenue vocatur: postea cęcum, quod ad infernas partes extenditur: deinde colum, quod ad superiores reuertitur partes, donec sæpenumero & lienem & iecur attingat: miratus sum, quomodo non solum medici ferè omnes, sed etiam populares, vehementissimos quosque dolores, in quacunque parte euenerint, ad colum referãt. Id quidem mihi quoque verisimile visum est: sed, quum causam quærerem, cur tam vehemens tamq; perseuerans esset dolor, nõ simpliciter huic assertioni credere potui. Neque enim similiter, vt in renibus atque vreteribus impacto lapide ingentes dolores in transitu excitantur, sic & in tenuibus intestinis rationi consentaneum esse censebis frigidos spiritus retentos atque similes ijs humores dolorem in ipsis efficere: nam tenuium intestinorum tunicæ rara tenuiq; essentia constant, vt non ita diu huiusmodi causas continere possint. Ergo probabile est frigidum, eundemq;

Marginal notes: E A.l.3.f.14.t.4. c.2.fo.319.c — A.l.3.f.16.t.2. c.6.fo.338.f Et t.4.c.11. — A.l.3.f.14.t.4. c.2.fo.319.d Et f.16.t.1.c.3. fo.335.b F — A.l.3.f.16.t.1. c.2.fo.334.b — A.l.3.f.16.t.1. c.2.fo.334.c Et f.17.t.3.c.6.fo. 343.h — A.l.3.f.16.t.3. c.10.fo.344.g — A.ibidem.g G — A.ibidem. — A.ibidem.h — A.ibidem.h — H — A.l.3.f.16.t.1. c.1.fo.332.d — A.l.3.f.16.t.3. c.6.fo.343.& 344.b

A demq; crassum, aut viscosum humorem, aut flatuosum spiritum, in corpore crasso densoq; genitum, sed egredi nequeuntem, dolorem excitare: vehementem quidem, geminam ob causam, intemperantiam, & corporum, quibus continetur, tentionem: lõgum vero, quia difficulter vacuatur, nam corporũ ipsum ambientium tũ crassitudine tum spissitudine arceretur. Atque interdum alij quoq; dolores & quidem vehementissimi in sublimioribus intestinorum partibus eueniunt, grauiter vomitionibus cruciantes adeo, vt non nulli sub fine stercus quoq; euomere conspiciantur: à quo affectu vix vnquam aliquis potuit sanus euadere: hunc" ειλεόν.i. voluulum vocat: non nulli etiam chordapsum, quum.s. tumor aliquis eminet in tenuium intestinorum parte, vt videatur intestinum ad chordæ similitudinẽ conuolutum. Itaq; non ab re visum est medicis antiquioribus vel ab inflammatione, vel obstructione aridi stercoris, huiusmodi tenuium intestinorum affectus oriri. Sunt alia quoque accidentia, quæ quidem haud absurde & intestinis & ventriculo simul affectis euenire credunt, vt quas λειεντερίας.i. læuitates intestinorum, & κοιλιακὰς.i. ventrales dispositiones nominant, quum videlicet materiæ nequaq; sunt mordaces. Nam, vt mordaces ob mordendi vim omnia intestina ad excretionem excitant: ita nõ mordaces intestinorum imbecillitatem sequi consueuerunt, quia retinere contenta ne exiguo quidem tempore possunt: siquiB dem ilicò excernunt ea perinde, acsi graue aliquod onus deponerent, haud secus, quàm in stranguria" contingit: nam & in hac modo ab acrimoniam & vellicationem vesica iugiter, quicquid ad eam peruenit, secernit: modo ob id, quod molem ipsius vel exiguam sustinere nequit. Cæterum, à quibus causis intestinorum lęuitas proueniat, alibi particulatim ostendimus, prȩter ea, quȩ in libris de curandi via & ratione, de naturalibus facultatibus, & de accidentium causis iam dixeramus. Etenim hunc librum non incepimus, vt causas, quæ morbos efficiunt, sed vt affectorum locorum, qui & tactus & visus iudicium effugiunt, notas perstringeremus: at, quia ad exactam horum notitiam etiam de ipsis dispositionibus interdum aliquid dicere coactus sum, idcirco de causis quoq;, quæ ipsas efficiunt, mentionem facere nõ sum grauatus. Itaq; sermoni de intestinorum affectibus finem imponamus: quicunq; enim affectus in ipsis consistentes, sunt cognitu faciles, ij cum prȩdictis communes habẽt notas. Nã abscessuum, inflammationum, scirrhorum, inflationum, erysipelatum indicia omnibus cognita, quum in ventriculi locis apparent, & affectus ipsius atq; simul affectæ sedis notitiam ostendunt. Sed de his iam antea satis dictum est.

A.l.3.f.16.t.3. c.6.fo.343.c

A.l.3.f.19.t.2.c. 10.fo.368.g

De Nephriticis, & eorum symptomatis. CAP. 3.

A.l.3.f.16.t.3. c.10.fo.344.g

IGitur, cum derepente nephritis inciderit lapide notatu digno vel in renum vel in" vreterũ aliC quo impacto, dolorem excitat, colico haud absimilem. Verũ distinguitur ab eo ex nauseȩ tum multitudine tum magnitudine, suntq; per vomitum reiecta & biliosa & pituitosa, quibus præassumpti quoque cibi aliquid admixtum videtur: sępenumero etiam ex loco, quum superiores coli partes afficiuntur: atque ex eo interdũ, ꝙ non vni loco dolor innititur, sed reuoluitur, & ad plurimas extenditur partes: præterea, quod ne flatus quidem transmittitur: atque omnia hæc colicis duntaxat euenire solent, sed alia quidem magis, alia vero minus. Quum vero ex ijs, quæ in vrinis resident, aut lapide cum vrina excreto, plane discerni possunt, nullus relinquitur quæstioni locus. Sunt autem non pauci laborantium, qui dolorem modicum in profundo ilium infestantem sentiunt, quamuis ab initio non dum sabulosum quippiam manifeste excernatur: "quibus (vt scitis) dato medicamento, quod lapidem in renibus conterere posset, simul & affectum ipsum & sedem affectam cognouimus, atque ipsum habuimus curationis principium: quum enim à medicamenti potione in vrinis sabulosa quædam subsidere conspicerem, nephriticum affectum esse cognoui: atq; deinceps eadem medicamenta exhibẽdo, reliquam perfeci curationem. Quum autem" renem quempiam ita affectum esse præcognoueris, si etiam dolores cum horrore interpellato inæqualiq; infestare videantur, sequanturq; febres quædam inordinatæ, tum pronum in venD trem decumbere, atq; interdum in alterum latus, vt sublimis sit affectæ partis positus, laborãtem sese vertere iube: ac deinde interroga, num circa renem dolentem veluti suspensi cuiusdam ponderis sensum percipiat. Etenim, quum hæc ei acciderint abscessum iam collectum conijcere oportet: quo concocto pus mictum vt laborantem à dolore liberat, ita vlceris in rene periculũ affert: proinde exacto studio laborandũ est, vt inducatur cicatrice: quod nisi ilico contigerit, difficiliorẽ reddet curationem. Porrò perseuerantis vlceris notæ ex vrina haud obscure deprehendunt: adde, ꝙ laborãs" creberrime in affecto rene dolorem sentit: atq; interdum cum vrina exiguum pus, veluti ab vlcere, excernitur: similiter ramentum non nunquam cum vrina expelli videtur: ac interim sanguis quoq;, qui erosi iam vlceris indicium est, quanquam rupto" aliquando vase aut ob plenitudinem, aut casum, aut" vehementem ictum, non nulli magnam sanguinis copiam meiendo profuderunt, id quod aperto etiã interdum venæ alicuius ore fieri‖videre est. Sed efficacissima vlceratorum renũ coniectura est, si cũ vrina exiguæ quædã caruncula excernãtur, vtpote quas renũ essentiæ partes, easq; ob vehementẽ vlceris erosionẽ auulsas, esse cõstat. Eã vero," quȩ‖ pilis similia sunt, Hippocrates quoq; cũ vrinis excerni vidit, quẽadmodũ in aphorismis scripsit: ac ipsi ẽt vidimus aliqñ, quȩ semipedis" longitudinẽ ȩquarent, interdum ẽt his longiora: †ac nõ nunq; etiã admodum exigua} vt mirarer, quomodo in renum spacio talia possent consistere: proinde probabilius

A.ibidem.h

A.l.3.f.18.t.2. c.2.fo.358.a

A.ibidẽ.c.11. fo.359.d

A.l.3.f.19.t.2. c.20 fo.370.e

A.ibid.c.20.f

Ext. ord. 36.b. 4ª.Aph.76.

A.l.1.f.2.sũ.2. t.3.c.6.fo.341.f

A.l.3.f.19.t.2. c.20.fo.370.f

† *Hæc verba nõ habetur in veteribus græcis, nec ĩ tralatioib. antiquis.*

bilius mihi videbatur in venis hmõi res procreari: quemadmodum in"quodam Arabiæ loco (vt E A.l.4.f.3.t.2.
aiunt) in tibijs hominum dracunculi vocati nascuntur, neruo sa natura, colore, crassitudineq; lum c.21.fo.460.f
bricis similes. Igitur, quum multos audiuerim, qui sese vidisse eos dicerent, ipse vero nunquã vide
rim, idcirco neq; de ortu neq; de essentia ipsorum quicquã exacte conijcere possum. At, vbi pilos
meiendo excretos vidi, tum ex colore tum ex mole credidi dicentibus eos ex crassa lentaq; mate-
ria, quam calor calfecit exiccauitq;, in venis consistere: quãq; longitudinis ipsorum causam nõ in-
telligo. Verum, quum primum eos vidissem, curationem à medicamentis, quæ vrinam ciere pos-
sent, tentaui, quam postea experientia comprobauit: & fermè omnes, quotquot hmõi affectu la-
borare consueuerũt, neq; ante ipsum neq; rursus post ipsum nephritico aliquo accidente fuerunt
molestati, qui curati fuerunt medicamentis, quæ ciere vrinam pñt. Verum, etiamsi alia quæpiam
humorum vitia à venis per vrinam expurgentur, quemadmodum si puris quoque multa fiat per
vrinas excretio, nihil ab ijs vel renes vel vesicam vel vreteras molestari cognouimus: sed in hac re
non parum cum intestinis conuenire videntur, quę in hepaticis dispositionibus nihil patiuntur,
licet à bile syncera lædantur: veluti cõtra vesica quoq;, vbi longo tempore acres per ipsam vrinæ
transeunt, vlceribus affici solet. Est etiam"alius renum affectus, quo tenuis saniẽs sanguinis min A.l.3.f.19.t.2.
gitur, similis excrementis, quæ in hepaticorũ affectuum initio excernuntur, nisi q magis vr cruen F c.20.fo.370.f Et c.21.fo.371.a
ta. Cuius rei causa est dispositio haud absimilis ei, qualẽ in iecore diximus imbecillitatem esse: in-
super quum ora aut meatus vel vtcunque nominare volueris, per quos ex caua vena in renes vri
na percolatur, supra modum dilatantur. Atq; ad renes quoq; pertinere is videtur affectus, quem
alij hydropem matellæ, alij vrinæ profluuium, alij diabetem, alij dipsacon appellant, qui certe quã
rarissime venire solet. Equidem eum antehac bis duntaxat videre potui, supra modum videlicet
sitientibus infirmis, atq; iccirco exuberanter bibentibus, celeriterq; per vrinam id, quod biberunt,
reddentibus tale, quale biberunt. Atque hic renum vesicæq;"affectus similis est ventriculi intesti A.l.3.f.19.t.2.
norumq; læuitati. Sed de intestinorum læuitate alibi separatim iam dictum est: vbi ostẽdimus nõ c.17.fo.365.g
ventriculum dũtaxat, sed vniuersa quoque intestina, ad excretionem tum ciborum tum potuum
assumptorum celeriter excitari adeo, vt ne pauxillo quidem tempore citra molestiam ferre pos-
sint ipsorum aut pondus aut qualitatem: at, quòd affatim celeriterq; ad vesicam vrina deferatur,
id neque ad ventriculi, neque intestini ieiuni neque tenuis, imbecillitatem, tãquam ad causam, re-
ferendum est. Si enim ob id, quod potum sustinere non possunt, ad excretionem properant, quid
obstat, quo minus per sedem excernatur? id quod in læuitatibus intestinorum fieri plane vide-
tur: neque enim cibus duntaxat tam celeriter per tam lõgam intestinorum conuolutionem tran- G
siens deijcitur, verum etiam quæ epota fuere. Porrò transmissionem à totius ventris partibus ad
hepar didicimus neque per hepatis aut venarum in lactibus aut ventre, quomodo neque per ea-
rum, quæ ab hepate exortæ ad renes tendunt, imbecillitatem fieri. Quippe in libris de naturalibus
facultatibus iam ostensum est iecur ex ventriculo per mensenterij venas, veluti arbores à terra per
radices, cibum ad sese allicere: sic etiã ostẽsum est renes trahere id, quod aquosum in sanguine est:
non tamen vesicam trahere à renibus, quemadmodum neque intestina à vẽtriculo, sed renes qui-
dem per vreteras excernendo in vesicam mittere, ventriculum autem in"ieiunum per eum pro- A.l.3.f.16.t.1.
cessum, quem Herophilus dodecadactylon vocat, à duodecim digitorũ longitudine nomen ei im c.1.fo.332.c
ponens. Itaq; renum potius imbecillitas accusanda est, vtpote qui continere diutius vrinam non
valent, non vero aliarum partium, per quas potus transire solet. Sed rursus reprehendendo dicet
quispiam: quum infirmi fuerint renes, q̃uo fieri potest, vt tam celeriter vrinam ad se attrahant? an
dicere possumus, quemadmodum in ventriculo quibusdam lientericis vehementissima excitatur
ciborum cupiditas, ita in renibus quoq; cupiditatem simul oriri vehemẽtem, atq; hanc ob causam
eos vrinam per cauam venam ad sese trahere, sed ilico ab attractionis impetu grauari? quemadmo
dum in ijs, qui canina vocata appetẽtia vexãtur, videmus, vt affatim impleti, paulo post aut euo- H
mant, aut fluore deijciant: id, quod non solum ijs, qui præter naturam se habent, accidere solet,
verum etiam animalibus quibusdam integra valetudine degentibus, vt in"auiculis, quas nostra- A.l.3.f.13.t.5.
tes in Asia Seleucidas vocant, videre est, quippe quæ iugiter locustas edunt, easq; celeriter excer- c.8.fo.303.c
nunt. Ac in alijs quoq; animantibus hmõi accidens naturale videtur. Vt igitur canina cupiditas
in ore ventriculi consistens, non potente ipso deuoratorum pondus sustinere, multa impetuose
ingerere atque ea celeriter excernere cogit, ita in renibus quoq; serosæ humiditatis cupiditas vnà
cum virium imbecillitate, & humiditatem affatim attrahere cogit, & eius deinde in vesicam excre
tionem fieri. Sed quæres fortasse, quamobrem vrinæ fluor subito euenire possit, læuitas intestino
rum non possit, veluti neq; canina cupiditas, sed plurium dierum numero opus sit, nam affectus
initium ab incremento, incrementum à vigore distinguitur: Qm̃ ventriculi cupiditas, qua cibum
potumq; appetit, animale officium est, quo citra sensum nostrum nequaquam fungitur: renum
vero desiderium naturale est, neq; ab ipso sensus nostri afficiũtur: proinde, quum ad statum per-
uenit, ne sensum quidem mouet, quemadmodum appetentia canina. Qua de re rationi consenta-
neũ vr paulatim quidẽ ipsum incipere: &, dũ maior fit, in primis quidẽ serũ sanguinis trahere ex
venis, vel nihil nobis sentientibus: quem quũ totũ attraxerit, videaturq; sanguis in venis, huius-
modi

A modi humiditate spoliatus, exiccata tum vasa humorem trahere ex hepate, deinde hoc ex intestinis, & ventriculo: quũ vero exiccatæ fuerint venæ, quę in ore ventriculi sunt, tunc potum deside rare hoiem, vtpote q dispositionẽ ipsam sentiat: deinde exhibitam potionem venas ex hepate ad ventriculum venientes, vtpote aridas, totam statim rapere, atq; ex his alias deinceps, donec ad renes perueniat transumptio. Quippe in libris de naturalibus facultatibus dictum est non solum potionem, verum etiam cibum, trãsumptione per attractionem facta, per vniuersum corpus deferri.

A.l.3.f.19.t.2. c.17.fol.369.g Igitur hic" affectus, quod ad transitus celeritatem pertinet, persimilis est intestinorum læuitati: atque etiam ꝙ renum dispositio, ventriculi dispotioni eadem est: verum hoc vno inter se differũt, ꝙ, quę ante renes fit lationis operatio, in naturalibus actionibus numeret, attractoria facultate suc cessione agente: quãuis in vna re silitudo inter eas inueniatur, quippe ex caua vena ad renes attractio, primæ deglutitioni eorum, quæ ex ore in vẽtriculum deferuntur, haud absimilis est: at vero actiones, quæ hanc antecedunt, ad vrinæ fluorem proprie pertinent. Non recte autem putasse quosdam diabetem, veluti & caninam cupiditatem, ad ventriculum pertinere, manifestum est ex ijs, qui præ nimia siti ventriculum impleuerunt, & seruare in ipso potionem longo tempore possunt. Etenim, qui in vehementi siti potarunt, quatuor accidẽtia subire solent: unũ, & quidem B primum, vomitio est: alterum, velox per aluum excretio aut fluore, aut intestinorum læuitate: tertium, quòd potus diutius, quàm par est, in ventriculo manet: quartum id ipsum, de quo nunc sermo est, siue id diabetem, siue dipsacon, siue vrinę fluorem, nominare volueris: neque enim, vt idoneum ei nomen imponamus, sed vt curationis viam tum ex loco affecto tum ex ipsa dispositione inueniamus, scrutari animus est. Atq; alius interdũ affectus occurrit, diabeti perq; silis, & quidẽ à multis cibis, qui neq; crudi sunt, neq; per aluum deijciuntur, neq; plenitudinem efficiunt, neq; etiã probe alere pñt, sed dissipantur discutiunturq; celeriter. Cuius vt crebrior est, q̃ dipsaci, euentus, ita faciliorẽ admittit curationem: quippe qui prius, q̃ ad summum peruenerit, cognitus, haud ita difficulter curabitur. Nam, vbi quis duplum cõsuetorum alimentorum assumpserit, neq; corpus ali videatur idq; citra alui fluorem, hũc affectum non solum priuati, verum etiam medici paruipendunt: quum vero triplum ingesserit, idoneis auxilijs liberari potest prius, q̃. s. ad quadruplũ aut quintuplum perueniat. Igitur rõni consentaneum est hunc affectum à celeri dissipatione incipere, oĩbus partibus attractricem atq; ei coniugatam facultatem, quæ proprie appetitiua vocat, seruantibus.

A.l.3.f.13.t.2. c.20.fo.297.a At vero ingentis" sitis, quæ citra diabetem accidit, causa est vẽtriculus aut calida aut sicca aut vtraq; intemperie affectus, maxime vero os ipsius: proxime ventriculo hepar, sed maxi C me pars eius sima, simul cũ eis exæstuantibus nimirum mesenterio, ieiuno, ipso ventre, stomacho, & pulmone. Atq; huius accidentis radix inde plerũq; proficiscitur, ꝙ à dispõne, erysipelatis naturam referente ea incendũtur: quæ magna ex parte marcor sequitur, aliàs alius, veluti, quum hãc tractaremus materiam, declaratum est. Hæc itaq; propter accidentium communicationem simul cum renum affectibus dicta sunt. Porrò diabetes proprius renum affectus est, qui caninæ in ore ventriculi cupiditati proportione respondet, accedente præterea retentricis facultatis imbecillitate: nam, si citra vehementem cupiditatem ipsum fieri diceremus, in primis nihil penè vrinę, quod consideratione dignum esset, ad renes peruenire notaretur: si vero citra retentricis facultatis imbecillitatem, non tanta celeritate sequeretur vrinæ profluuium.

De Vesicæ affectibus. CAP. 4.

VEsicæ superueniunt accidentia partim cęteris communia, veluti omnes ipsius præter naturam tumores, dolores, atque, quæ hos facere possunt, affectiones: partim ipsi soli propria, vt ischuria. i. vrinæ retentio, stranguria. i. vrinæ stillicidium, ac alio quoque modo immoderata vrinæ excretio. Verum hmõi vacuationes (vt de renibus supra dictum est) vesica tanquam meatu vtuntur, ipsa haudquaquam affecta: at vero stillicidium, si ob vrinæ acrimoniam fit, accidens ve D sicæ est, affectus vero minime: si vero aut ab vlcere aut imbecillitate procedit, à vesicæ affectu factum esse dicitur: quemadmodum, vbi" acrimonia in causa est, aliquando ob renum vitium, aliquãdo ob alias partes, quę cum vrinis humorum suorum vitia, aut pus, vbi abscessus aliquis infestauerit, transmittere possunt.

A.l.3.f.19.t.2. c.10.fo.368.g Euenit etiam interdum vrinæ stillicidium humoribus, qui in venis sunt, & per renes & per vesicam expurgatis. Cæterum, quum ab intemperie vesica fit imbecillior, læditur propria ipsius actio, quæ est vrinæ excretio: ad quam animal excitari solet, quum vel à multitudine contentæ in ipsa materiæ vesica grauatur, vel à mordacitate molestatur: sed ab horum vtrolibet magis imbecilli, quàm robusti, dolere consueuerunt. Quinetiam instrumentales affectus imbecillitatem interdum inducere possunt. Item intemperãtiæ omnes cum aliæ, tum maxime illæ, quæ non nullis sæpe eueniunt, quum frigore" corripiuntur: tunc enim planè grauari videtur, vel pauco admodum contento in ipsa humore.

A.l.3.f.19.t.2. c.6.fo.367.b Atq; vesicæ etiam, veluti meiendi instrumento, ischuriæ accidens superuenire solet, interdum quidem (vt dictum est) quum id, quod in ipsa continetur, non ita comprehendere valet, vt ipsum exprimat: interdum etiam obstructo inferiori meatu aut à crassis humoribus, aut impacto lapide: atq; accidit nõ nunq; vel ab inflãmatione vel alio hmõi tumore, vt angustior reddatur meatus, vel etiam omnino obstruat. At vero neq; neruorũ à spinali medulla exortorum, neq; etiam spinalis medullæ ipsius affectus, vesicæ aliquam

imbe-

imbecillitatem afferre possunt, vt vrina propterea supprimatur: queadmodum non nulli putaue E
runt, credentes vesicę officium à cōsilio & electione procedere, ꝗ.s. vrinam retinemus, quoad voluerimus, atq; eam pro voluntatis imperio excernimus. Verum satius fuisset nosse nō vesicæ sed meiendi officium, veluti etiam deijciendi non intestinorum munus, ab electione consilioq; pendere. Quippe vesicę officium vnicum est, contractio: at musculus, "qui vrinæ meatum in circuitu ambit, in origine ceruicis vesicę extensus, instrumentum est, cuius opus ab electione excitatur, vtpote qui ambiens vesicæ ceruicem, eam ita exacte stringit, vt nihil humoris ex vesica in meatum ingredi possit. Atq; similem quoq; & actionem & vtilitatem habet musculus, qui recti intestini partem extremam ambit. Proinde ipsis "resolutis, neq; vrinam vesica, neq; stercora aluus, retinere potest, sed præter voluntatem paucis omnino interuallis vtraq; effluunt. Sicuti autem in reliquis musculis, quod à resolutione fit nobis inuitis, id electio nostra haud inuita efficere solet, ita eadem ratione ab horum actione quiescimus, quum vel stercus vel vrinam excernere propositum est.

A.l.1.f.1.d.5.fi. 2.c.24.fo.12.b

A.l.3.f.19.t.2. c.10.fo.369.c

Atq; vt non nulli cum vrinarum tum cibi excrementorum deiectionem, totam ab electione procedere existimantes errauerunt, ita rursus alij his è diuerso, totum hoc opus naturale putātes, à veritate deuiauerunt. Etenim cibi à ventriculo in ieiunum expressio, totum naturæ opus est: rursus omnino ab electione pendet & vtrorūq; mēbrorū & cuiuslibet digiti tum extensio tum inflexio. F
Delatio enim, quæ à ventriculo ad ieiunum fit, & quæ ab hoc in tenue intestinum, à sola naturali facultate procedit: at alui deiectio & vrinæ redditio, vtroque instrumento proprijs suis facultatibus agente perficiuntur. Rectum intestinum atque vesica naturali vtūtur facultate: musculi vero ea, quæ & animalis & voluntaria nominatur: quippe musculi, qui fluores cohibere solent, tunc quiescunt ab opere, abdominis musculis munere suo fungentibus, maxime vero medijs. Sunt nō nulli, qui, quum nō ita facile deijcere possunt, manibus hmōi musculos comprimunt: neq; nō, vbi vrina vel difficulter redditur vel omnino suppressa est, idē facere consueuerunt. Quum itaq; nerui, per quos aīalis facultas ad iam dictos musculos peruenit, afficiuntur, aut vbi dorsalis "medulla ipsa læsa est, resoluitur musculorum actio, atq; excernitur & vrina & stercus vel laborante inuito. Quum vero vesicæ corpus ita fuerit affectum, vt, quod in ea continetur, exprimere nō possit, supprimitur vrina: noīaturq; hoc accidens ipsius, ischuria. Atq; accidit interdum propter "obtusum ipsius sensum, vt non reddatur vrina citra expultricis facultatis læsionem, si proprij vesicæ nerui afficiant, neruis musculi ceruicem eius stringentis, munere suo fungentibus, ipsorū.s. facultate seruata: nam, si resoluantur, propriū indicium, ꝗ musculus hic resolutus sit, est vrinæ præter volūtatem excretio. At hmōi eueniente affectu, quum meatus ipsius fuerit obstructus, vtraq; dispō cognitu difficilis erit. Proinde, vt exquisite dignoscant non solum hi, sed reliqui quoq; oēs vesicę affectus, perq; necessarium est prescire euidentes causas extrinsecus aduenientes, quas proprie procatarcticas.i. initiatrices medici vocant. Sed multo ēt accuratiori inuestigatione †eos, qui præcesserunt in animantis corpore affectus, inquirere oportet. Igitur cuidā, quū cecidisset, spina sinuata est: quapropter vrinam reddere non potuit: nam & id aliqñ fieri solet, quemadmodū ab ‖ Hippocrate dictum est: verum non ilico suppressa fuit vrina, sed perendie, ob afflictarum vertebrarū ad interna luxationem inflāmmata vesica. Itaq; dolebat in ea parte vel nemine tangēte, sed multo magis, si quis manu eum tangeret: atq; hunc curauimus, inflāmationi remedia adhibentes. "Rursus alter luxatis ad posteriores partes vertebris vrinā inuitus profudit nullo infestāte vesicam dolore: in quo coniecimus eius musculi neruum, qui vesicam claudit, fuisse affectum, proinde spinalem medullam curare voluimus. Atq; in alio similiter affecto suppressa fuit vrina, torpēte ob affectos neruos vesicæ sensu: quum autē inter dormiendum non sentiret homo vesicam impleri, ipsa extēsa nihil excernere potuit. Etenim accidit interdum, vt hoc modo vrina "supprimatur, quemadmodum etiā sanis quibusdam vel vrgentibus negocijs, vel in concionibus, vel senatu, vel foro, vel conuiuio: tum enim retenta longo tpe vrina extenditur vesica, atq; vrina supprimitur cōtra- H
ctrice facultate læsa pp immoderatā tensionem. Quidam "etiam, quum cecidisset, manente spina illæsa, in primis quidem magnā sanguinis copiā cum vrina emisit, postea vero omnino suppressa est vrina: cuius rei causam esse coniecimus, ꝗ cōcreti sanguinis grumus intus se opposuit. Quocirca demissa per colē fistula paulum vrinæ reddidit: extracta deinde fistula apparuit in ipsius ore grumi indicium. Præterea, quum alios quosdam diuturni dolores vna cum abscessuum notis infestassent, finitis abcessibus tenue pus cum vrina profluere visum est: deinde subsequens vrinæ retētio coniecturæ occasionem dedit, ꝗ à crasso pure meatus obstrueretur. Atq; in pueris etiā, quos lapis in vesica cruciabat, vidimus sæpenumero vrinam retineri. Eos itaq; resupino "figurato corpore concussimus, vt ita à meatu lapis dimoueretur. Quum vero id, quod iamiam dicam, sępe videritis, oro, vt ipsum tenaci semper memoria seruetis: quòd ad grumos vocatos, non solū eos, qui in vesica, sed multo magis illos quoq;, qui in intestinis, ventriculo, atq; thorace nō nunꝗ cōtinentur, animi "defectio & pallor sequi solet: pulsus vero paruus, obscurus, freqūes apparet: & laborās ipse cum anxietate resoluitur, quemadmodum in magnis musculorum vulneribus sępenumero accidit: vt mirari aliquis possit, quę nā sit huius euentus causa, quippe, quū oīum, quæ in corpore sunt, sanguis maxime nobis sit familiaris, qūo ex vasis suis effusus tanti mali authorem se præstet, vt &

Marginal notes:

A.ibidem.d

A.l.3.f.19.t.2. c.6.fo.367.b

G (beside "tem excretio ... cognitu difficilis")

† eas, quæ pcesserūt, inquirere oportet. De causis antecedētibus hic loquitur, quas προηγούμενας vocant. et cod. græci ex tralationes veteres ita habent.

‖ de Artic. cō.3. t.51.7ª.274.e

A.ibidem.b

A.l.3.f.19.t.2. c.6.fo.366.h

A.l.3.f.16.t.1. c.2.fol.334.b Et.f.19.t.1.c.19. Et.t.2.c.7.Et.l.4.f.6.t.2.c.10.

A.l.3.f19.c.5.h

A.l.3.f.15.t.1. c.19.fo.365.g. Et t.2.c.7.Et.16.t.1.c.1.3.Et l.4.f.6.t.2.c.20.

A vt & putredo partiũ & mortificatio ipsum sequi possit: etenim vidimus, vbi vesicę meatum grumus obstruxerat, eadem sequi accidentia: grumum vero adesse coniecimus hoc argumẽto, ꝙ plurimum antea cruorem laborantes cum vrina reddidissent. Itaq; "medicamẽtum, quod lapidem terere posset ex oxymelite, atque ipsum quoq; oxymeli per se, in potu dedimus: at nihilominus alij quidem perierunt, vno quodã seruato solutis grumis, quos paulatim cũ vrina excreuit. Quòd vero non satis est ad affectæ sedis inuentionem ea duntaxat accidentia, quæ in præsentia infestãt, intueri, sed & ex ijs, quæ præcesserunt, subinde definimus, facilè intelligetis, si eorum, quæ antea vidistis, memineritis. Igitur, quum multi crebro pus cum vrina emitterent, "preteritorum accidẽtium memoria & sedem affectam nobis ostendit, & dispositionem in ipso consistentem declarauit. Quidam enim, quum prius in regione renum sæpenumero doleret, accedẽte inordinato horrore & exiguo rigore, febre correptus est: alius circa vesicæ positum simul cum horrore ac febre dolores præsensit: non nulli circa septum transuersum, & thoracem: atque alij in dextra præcordiorum parte. Coniecturam itaque fecimus in ijs omnibus, ꝙ pus per renes expurgaretur, vomica. s. in loco dolente erupta. Cum indicijs autem supra propositis non nihil confert puris quantitatem, & quomodo totum cum vrinis misceatur, vtrum confusum, an contra, considerare, veluti

B iam antea de intestinis dictum est. Nam, vt in illis, si à superioribus intestinis quidpiã defertur, id ciborum excremẽtis perinde admixtum videtur, ac si cum ipsis subactum fuisset: si vero ab humilioribus, cum vna ipsorum parte excernitur: simili modo vrina, aut tota à pure cum ipsa emisso cõturbatur, "aut per partes quasdam dispersum pus inæqualiter defertur. Plerũq; etiam solum pus sine vrina excernitur, idq; haud obscure in vesica suppurationem consistere indicat: quod vero exacte commixtum est, à supernis alicunde partibus venit: sed, quod mediam inter hæc conditionem seruauerit, id à renibus descendisse certum est. Similiter si erupta vomica, cum affecti loci indicijs vlceris quoque signum aliquod appareat: nam & hoc aliquãdo quidem exacte cõmixtum vr̃, aliqñ vero mediocriter, interdum vel nullam habet mixtionem, vel quodãmodo superfertur, vel solum excernit̃. Atq; vocatum "quidem ramentum, vlceris: essentiæ vero proprietas, affectæ partis proprium indicium est: quippe partes à vesica auulsæ, lamis: à renibus vero, carũculis sunt similes. Ita etiam, vbi ex sublimioribus pars aliqua affecta est, excrementa cũ vrinis eiecta intueri, & ea suspectarum partium essentiæ comparare oportet. Igitur "cum vrina expurgãtur gibbæ hepatis partes, atque omnes, quotquot sunt his superiores: per aluum vero pars iocinoris resima, intestina, ventriculus, lien. Præter has aliæ quædam fiunt purgationes, sed raro, vt cum tho-

C rax, & pulmo per aluum purgatur: quæ infra "septum transuersum positę sunt partes, per vrinas. Quorum cãm cũ non nulli ignorẽt, neq; id vnquã in ęgrotis accidisse viderint, qđ à multis visum est, negãt fieri posse, †quòd abscessu interim in pulmõe orto pus expurgari per renes possit.} Nos vero pulmonis "vomicam per vrinam, thoracis autẽ per intestina & aluum expurgari vidimus: quãq; in primis ex pulmone per renes transitus, nullam reuera dubitationem excitare debet: etenim, vt à caua vena, ita ex magna quoq; arteria, rami descẽdũt ad renes. Quoniam autem Erasistratus putat solum spiritum in arterijs contineri, hæc quæstio eius sectatores non parum vrget: nobis vero nihil difficultatis affert, vtpote intelligentibus, ꝙ læuis arteria pulmonis, q̃tum puris ex erupta vomica suscipit, id in sinistrum cordis sinum deferre potest, quod inde in magnã ipsius arteriam incidens, per renes trãsit in vesicã: hoc tamen non ita crebro euenire vr̃, vtpote pure prius in asperas arterias magna ex parte trãsumpto. Itaq;, quam ob causam pus in pulmone genitum, cum vrinis (licet raro) excernatur, iam dictum est: id vero, quod per ventrẽ expellitur, aliã & quidem rarã (quæ in corporũ dissectione apparet) habet cãm: quippe caua vena, mediante vase quodam stelechiææ vocatæ {id est venæ, quæ arboris caudici proportione respõdet} videtur interdũ adaptari. Proinde nihil mirũ neq; impossibile est & ex partibus septo trãsuerso superioribus pus

D in ventrẽ defluere, & ex ijs, quæ eidem supponuntur, ipsum per renes in vesicam peruenire: nam corporum raras constitutiones, par est, vt rara etiam accidentia sequantur.

De Vteri affectibus, præsertim de Seminis & Menstruorum retentione. CAP. 5.

ATque ne hoc quidem loco solicitos esse oportet, vtrum vuluam an vterum appellemus eã partem, quæ mulieribus ad pariendum à natura data est: neq; rursus, vtrum numero plurali vuluas aut vteros, an singulari vuluam aut vterũ quis nominauerit. Etenim satius fuerit in rebus vtilibus tempus collocare, ex quibus vel ad notitiam, vel præsagia, vel curationem, fructum aliquẽ decerpere possimus. Veluti certe & in eo affectu, quẽ non nulli vteri suffocationẽ, alij spirationis ob vterum ablationem vocant, audire est, volentibus medicis vtraq; appellatione vnum quendam affectum explicare. Ego vero multas vidi mulieres hystericas. i. vteri affectibus subiectas† (nam priores fęminę artem medicam professæ, à quibus nomen ipsum audiri potuit, ita se ipsas nominare solebant) alias "quidem sine sensu ĩmobiles iacentes, cumq; obscurissimo minimoq; pulsu vel omnino sine vllo pulsu apparentes: alias sentientes quidẽ & moueri potentes, atq; integra rõne, sed tñ animo deficiẽtes, & vix respirantes: alias etiam crura & brachia contrahentes. Ex q̃bus coniecturã feci multas esse vteri affectuũ dr̃ias vel pro causæ efficientis magnitudine, vel ꝓ specierũ quarundã varietate inter se differẽtes. Igit̃ prima spẽs, cuius Heraclides Ponticus in suo

com-

Marginalia (left): A.l.4.f.6.t.1.c. 20.fo.496.c — Maxima — A.l.3.f.19.t.2. c.7.fo.367.d — A.l.3.f.19.t.2. c.21.fo.370.b — pus in vrina vnde — A.l.3.f.18.c.11. fo.359.e — A.l.1.f.2.fẽ.2. d.3.c.1.fo. 51.d — A.l.3.f 19.t.2.c. 20.fol. 370. g — Et.l.1.f. 2. d.3. sum.2.c.6. — A.l.3.f. 10. t.4. c.1.fo.368.a — vomica pulmonis per vrinas — Via — vulua Vterus — πνίξ — Hystericum — A.l.3.f.21. t.4. c.16.fo.396.b

Marginalia (right): Vlcus

† *Hæc uerba nõ hẽtur ĩ codi. græcis antiquis, nec ĩ tralationib. veteribus, sed glossemã sũt, quod ab imperito scriptore postea in cõtextũ positum est.*

† *Rectius ex græcis) ita. n. tũ illæ se ipsas nõiant, tũ ante has medicæ fœminæ, à quibus & eas verisĩmile est hoc nomẽ audiuisse.)*

commentario mẽtionem fecit, multam exhibet de ortu suo ambiguitatem. Ait enim sub hac spẽ E
neq; pulsum neq; spirationẽ mulieris deprehendi potuisse, atq; ob id duntaxat nõ visam esse mortuam, ꝙ exiguum in medijs corporis partibus calorem haberet (est autẽ libri titulus, apnus. i. perdita spiratio, Heraclidis) ac adstantes quoque medicos quæsiuisse ait, an non dum esset mortua. Rursus non nulli Heraclidæ posteriores, credentes seruari aliquid spirationis, quamuis ipsa non appareat, carptæ" lanæ flocculos præ naribus suspendi iubent, vt exacte deprehendatur, num spiritus aliquis inter spirandum, tum intro tum foras rursum, deferatur. Sunt, qui poculum aquæ plenum ori ventriculi imponere præcipiunt, quippe immotum omnino seruari humorem aiũt, si tota perierit spiratio. Itaq; si oẽs ita affectæ mulieres interijssent, simplex esset quæstio: quum vero non nullæ seruatæ videantur, geminã oriri quæstionem necesse est, inuestigãtibus nobis tum dispositionẽ, ob quam spirationis munus deperditur, tum vel magis, quõ viuere possint, quæ nihil omnino spirant: quippe in confesso est & spirationem à vita, & vitã à spiratione, separari non posse, adeo, vt viuens omnino spiret, & spirans oĩo viuat. Atq; hæc quæstio, quãquam superiore difficilior videtur, non est tamẽ perinde difficilis: quippe latebris inclusa animalia, mortuis similia, spirationis nihil seruare videntur. Hoc enim cognito, perspectisq; manifeste illis animalibus frigidis, atque eo demonstrato, ꝙ maximus respirationis vsus est, vt intimus calor & refrigeratione & ventilatione seruetur, haud ita difficile fuerit perpendere, exiguum illum calorem in ipsis derelictum, arteriarum cordisq; officio conseruari: quæ actio à quibusdam medicis transpiratio, veluti ea, quæ à thoracis pulmonisq; officio prodit, respiratio vocatur. Itaq; pereũte ob vteri affectum spiratione, quoniam vniuersum corpus refrigeratur (id enim manifeste videtur) fieri potest, vt nulla prodeat ab ore spiratio, quamuis ea, quæ in arterijs fit, nequaquam intercipiatur: potest etiam adeo esse exigua, vt sensum omnino effugiat. Ergo, vt nihil ad hunc affectum pertinens maneat indiscussum, succedit iterum alia quæstio, quã ob causam corpus refrigeretur. Ea vero haud difficulter dissolui poterit, si causas, quæ præcesserunt, diligenter intueamur: sunt autem huiusmodi. Conuenit inter omnes medicos hunc affectum magna ex parte viduis" euenire, iisq; maxime, quæ, cum antea probe purgarentur, ac parerent, atque virorum concubitu gauderent, omnibus his fuerint priuatæ. Quid igitur ex hisce probabilius quis concludere possit, ꝗ ꝙ ob retenta menstrua vel semen cohibitum, huiusmodi vterinis vocatis dispõnibus mulieres crucientur: siue eæ apnoeæ. i. non spirationes, siue suffocationes, siue etiam contractiones quædam fuerint: & fortasse magis ob seminis retentionem, vtpote quod magnam vim obtineat, & in mulieribus humidius ac frigidius sit, & excretionem requirat in ijs, quę multo semine exuberãt, sicuti etiam in viris: quippe non parua est horum quoque differentia: Sunt enim nõ nulli, quos protinus à iuuẽtute cõcubitus imbecilliores efficit: alij, nisi assidue coeant, capitis grauitate molestantur, cibos fastidiunt, ac febribus obnoxij fiunt, atque, vt deterior est ipsis appetentia, ita & concoctio minor: hos Plato arboribus immodice fructiferis comparat. Equidem noui quosdam, quibus huiusmodi erat natura, qui præ pudore à libidinis vsu abstinentes, torpidi pigriq; facti sunt: non nulli etiam, melancholicorum exemplo, præter modum mœsti ac timidi, cibi etiam tum cupiditate tum concoctione vitiata. Quidam vxoris mortem lugens, & à concubitu, quo antea creberrime fuerat vsus, abstinens, cibi cupiditatem amisit, atque ne exiguum quidem cibum concoquere potuit: vbi vero se ipsum cogendo plus cibi ingerebat, protinus ad vomitum excitabatur: mœstus etiam apparebat, non solum has ob causas, sed etiam (vt melancholici solent) citra manifestam occasionem: verum hic quàm celerrime liberatus est, ad pristinam consuetudinem reuersus. Hæc ergo consideranti mihi apud me ipsum, visa est longe maior ex retento semine, ꝗ menstruis, corporis noxa euenire posse, præsertim in ijs, in quibus ipsum suapte natura prauioris succi est ac copiosius, & qui in ocio sunt educati, quiq;, cum antea nihil ad libidinem reliqui fecissent, affatim continere cœperunt. Perpendi autem in his quoque naturalem excernendi ipsum H cupiditatem huius rei causam esse: quum enim & tale & tantum fuerit, neminem non ad sui excretionem vi quadam stimulat. Ita Diogenem Cynicum narrant, virum alioqui omnium mortalium, quod ad continentiam pertinet, constantissimum, libidini tamen indulsisse, non à copulata illi, dum effunditur, voluptate, veluti bono aliquo, illectum, sed vt noxam, quæ à retento semine prouenire solet, euitaret. Eum meretrix adire pollicita quum diutius cessaret, ipse manu pudendis admota semen proiecit, ac venientem deinde mulierculam remisit, inquiens, manus hymenæũ celebrando te preuẽnit. Atque plane constat modestos viros non ob voluptatem, sed vt ab impedimẽto præseruentur, libidini indulgere perinde, ac si nulla esset ei voluptas coniugata. Sic etiam reliqua animalia ad coitum excitari arbitror, non quòd existiment voluptatem boni cuiuspiam speciem præ se ferre, sed vt semen, quod ob retentionem ipsa molestat, excernãt haud secus, quàm deijciendi stercoris excernendæq; vrinæ desiderio suapte natura moueri cõsueuerunt. Cogitanti itaque mihi aliquando super hac re, tale quoddam accidens apparuit in muliere ex longo iam tempore vidua, quæ præter cætera mala, neruorum quoque distentione vexabatur. Ac dicente obstetrice vterum esse retractum, remedijs ad huiusmodi affectus consuetis vti decreuit: quibus adhibitis partim ob ipsorum calorem, partim etiam, quòd inter curãdum manibus" tractaren

tur

Marginal notes:

A. ibidem.

A. ibidem.

* Græ. ὑπ᾽ ἀσιτήσεως, quod vetus iterpres transtulit, sobrietate.

A. l. 3. f. 21. t. 4. c. 17. fo. 396. 8

A tur partes muliebres, oborta titillatione, cum labore & voluptate (veluti per coitum vsu venire solet) excreuit crassum plurimumq; semẽ: atq; ita à molestia sua liberata est mulier. Proinde manifesta coniectura assequutus sum vitiato semini maiorem, ꝗ̃ menstruis, esse vim ad noxam vniuerso corpori inferendam. Itaq;, licet hæc quidem aliqñ profluant è viduis, suppressum nihilominus semen molestiam noxamq; ipsis inferre pōt. Quibus verò nequaquam persuaderi potest exiguum succum in vna parte contentum tantorum accidentium, quæ vniuerso corpori eueniunt, esse causam, ij omnino immemores esse videntur eorum, quæ quotidie contingunt. Etenim à phalangij ictu totum corpus affici videtur, exiguo veneno per minimum foramen iniecto. Sed longe maiori admiratione dignus est scorpionis ictus, qui breui admodum tempore grauissima infert accidentia: &, id, quod inijcitur, dum ipse pungit, aut perq; exiguum est, aut nihil omnino, nullo apparente foramine in ipsius aculeo. Atqui necessarium est, non simplr quia quis perinde, quasi acu punctus est, vt vniuersum "statim corpus veluti grandine percuti videatur, animi simul defectione accedente: sed rationi magis consentaneum est, vt vel à spiritu quodam, vel tenui humiditate iniecta, hæc eueniant accidentia. Sunt, qui putant res quasdam solo tactu per qualitatis vim, ea, quæ eis vicina sunt, alterare posse: idq; plane videri in marina torpedine, vtpote cui tam vehemẽs

A l 4. f. 6. t. 5. c. 3. fo. 503. b

B sit potentia, vt per piscatoris tridentem transmissa ad manum alteratione, derepente totam reddat torpidam. His coniecturis facile deprehenditur paruæ molis res quasdam solo tactu maximas inducere alterationes: id, quod in "heraclio quoque lapide, quem magnetem nominãt, videre est; ferrũ enim, quod tetigerit, ei adhæret vel nullo adhibito vinculo: deinde, si aliud id, quod primo tactum fuerit, tetigerit, similiter, vt primum, illi inhærebit: postea tertium secundo: ita, vt plane constet rebus quibusdam vehementissimas esse vires. Reliquum est, vt inuestigemus, an in animantibus corruptio aliqua nasci possit adeo vehemens, vt veneni tum qualitatẽ tum vires æquet: an id iam medicis enodatum discussumq; esse videatur, qui hanc solent proponere quæstionem; vtrum propriæ sint notæ veneni, nec'ne. Nam, qui maxime videntur super hac ambiguitate disputasse, ij eosdem fieri affectus concedunt & à lethalis veneni potiõe, & à corruptione, quæ à corpore ortum habet: verum facile discerni posse eos, qui venenum sumpserunt, ab ijs, qui aliunde affecti sunt. Quum enim homo suapte natura probis humoribus abundans, ac sanorum more educatus, derepente moritur, vt lethali assumpto veneno fieri solet: deinde corpus aut liuẽs, aut nigricans, aut varium est, aut diffluens, aut putredinem molestam olet, hunc venenum sumpsisse aiunt. Igitur, si eiusmodi affectibus nos infestari fateamur, qui ex nobismet ipsis accepto suę originis im

A l 3. f. 14. t. 1. c. 1. fo. 308. b

C petu similes sint ijs, qui pernicioso epoto veneno eueniunt, nihil mirum, si vitiatum semen aut menstruum huiusmodi, quum retinentur aut putrescunt, corporibus, vt afficiantur, idoneis, grauia inferant accidẽtia. Quippe facile intelligitur à canibus, quãtam habeat vim afficiendæ rei aptitudo: quũ enim reliquorum animalium nullum rabie capiatur, solus canis eo affectu corripitur: atq; tanta fit in ipso humorum corruptio, vt solum eius sputum, si humanum corpus cõtigerit, rabiem excitare possit. Vt igitur ab exiguo initio, sputi videlicet qualitate, aucta quædam in corpore dispositio, quando ad magnitudinem notatu dignam peruenerit, discerni potest, idq; post sex menses, quum non nunquam ante id tempus nulla nota deprehendatur: sic eodem modo vitioso humore in animalis corpore genito, paulatim tractu temporis principalium partium aliqua consentit, à qua deinde vniuersum corpus celeriter alteratur. Quod autem à priscis iam inde seculis optimo iure creditum fuerit hysterica dicta accidentia ad vterum, tanquam ad radicem, pertinere, vel maximo argumento esse potest, quòd & solis viduis, & ijs, quibus menstrua supprimuntur, huiusmodi affectus euenire consueuerunt. Quòd vero ad eos excitandos retentum semen maiorem, menstruum vero minorem, vim obtineat, facile intelligitur ab ijs mulieribus, quibus, cum non sint viduæ, purgationes supprimuntur: quamuis enim quibusdam alijs infestentur acciden-

D tibus, quæ posthac dicentur, spiratione tñ non priuantur, neq; animi defectione vehementi neq; alijs quoq; accidentibus, quæ paulo antea dicta sunt, laborare videntur: præterea ex eo, ꝙ sunt viduæ quædam, quæ, licet æque, vt antea, aut paulo minus purgentur, nihilominus similibus corripiuntur accidentibus. Consentiunt autem hisce ea quoq; signa, quæ circa vterum sentiunt medicæ diligenter tangentes: nam ceruix eius inclinata videtur, interdum quidem veluti "sursum retractus sit totus vterus, interdum vero veluti sit tractus ad latus. Proinde quidam, vterum veluti animal esse statuentes, quod creandæ prolis gratia mouetur, si priuetur his, quæ concupiscit, vniuerso corpori nocere dicunt. Qua de re Platonem ita scripsisse comperimus: Ea pars, quæ in mulieribus & vterus & vulua nominatur, quum sit animal, prolem generare cupiens, si intempestiue diuq; infructuosum fuerit, succensens ægre fert: erransq; per totum corpus, & spiritus meatum obstruens, respirareq; non sinens, in extremam anxietatem deijcit, atq; omnifarios alios morbos excitat. Hæc dicente Platone quidam addiderunt, ꝙ postea, quàm ita per corpus vterus errauerit, ad septum transuersum perueniens, respirationem impedire solet. Alij errare ipsum, veluti animal, negantes, vbi suppressa sunt menstrua, exiccari aiunt: deinde humectari cupiẽtem, ad viscera vsque ascendere: quum vero ascendendo non nunquam septum transuersum contingat, idcirco animal spiratione priuari. Etenim, qui ignorant ea, quæ in dissectionibus apparent, quiq; neque

A ibidẽ. c. 16. a

naturales

naturales neq; à voluntate pendentes actiones vnquã considerauerunt, quãuis ea, quæ iam diximus, nulla audiant demonstratione roborari, fieri tñ posse arbitrantur, vt aliquid ex ipsis à veritate nequaq; abhorreat: at vero, qui in vtrisq; fuerint exercitati, hãc rationem vtpote infirmam vel me tacente despiciunt. Nam, si aliquid vteri ascẽdere videatur, id perexiguum est, neq; sufficit ad hoc, vt totum ipsius spaciũ ne ad ventriculum quidem ascendisse ostendat: tantum abest, vt hunc prætereundo, ad septum transuersum pertingere possit. Quòd, si detur ẽt, vt attingat, quid momẽti habebit id, vt spirationẽ tollere, aut animi defectionem, aut membrorum cõtractionem, aut integrum soporem, inducere possit? Etenim, cum aliquis se impleuerit, ventriculus intumescẽs, plane videtur septum trãsuersum cõprimere, atq; hanc ob rem spiratio redditur crebrior: sed nullo insuper alio accidente animal infestatur. Atq; prægnantibus quoq; vterus adeo intenditur, vt crebrior fiat spiratio, sed ne has quidem aliunde lædi videmus. Id aũt, quod dicunt, exiccatos vteros humoris desiderio ad viscera ascendere, nemini nõ absurdum videri potest: si enim simpliciter aliqñ vterus requirat humorem, vesicam atq; crassi intestini partem inferiorem totã sibi proximam habet: si vero nõ simpliciter humorem, sed sanguineum humorem desiderat, ad hepar potius, q̃ ad septum trãsuersum, ipsum moueri oportebat. At vero quid opus est, vt alijs extrinsecus irruat partibus, quum à spissa mẽbrana ipsum ambiẽte cõtineatᵣ? nam omnia, quę ad sese ab alijs humiditatem trahunt, per ora quàm plurima id efficere solent: atqui ad vterum multa admodum venarum ora perueniunt, per quas ex caua vena, vtpote cui ex hepate sanguis influit, sanguinem attrahere potest: quam vero aliam fistulam hac insigniorem quis inuenerit, qua ex hepate in vterum sanguis deferatur, aut per quam aliam omnino vterus ex iocinore quippiam attrahere possit? Quòd si hic cauæ venæ riuus non est maximus, saltem certe non est alius: quippe sola hæc vena partibus sub transuerso septo constitutis, ex hepate defert sanguinem. Absurda igitur omnino est illorum ratio, cum hoc, q; vterum esse animal, hac ratione astruere videntur. Sed, si hoc ipsis concedatur, ergo ægre feret vterus priuari se eo, quod concupiscit, ac fortasse à cibo quoque abstinebit, quemadmodum Phœnices amatores affici perhibentur: verum ob hoc neq; ad septum transuersum neq; ad alium quemuis locum perueniet: nam (vt cætera omittamus) perquàm arida est septi transuersi temperies: atqui vterus iuxta illorum placita, qui ipsum exiccari dicunt, humidarum partium communicatione indiget. Sed interrogaueris fortasse, quam ob causam modo sursum, modo in latus, retrahi vterus videatur, id enim obstetrices aiunt: aut cur ipso in sua sede sæpenumero manente, nihilominus mulieres quædam ab hystericis accidentibus corripiantur. Equidem huius rei causam explicare tentabo, ea, quæ ab Hippocrate dicta sunt, imitãdo. Igitur vteri tensiones in causa esse dixerim, cur tangentibus obstetricibus, ceruix modo sursum modo in latus retrahi videatur: nam simul cum vtero ceruicem quoq; ipsius retrahi necesse est. Superest ergo, vt declaremus, quam ob causam vterus vel sursum vel ad latus retrahatur: hoc enim huic sermoni deerat. Ea esse censetur vasorum ad ipsum peruenientium plenitudo vnà cum eorum vinculis: etenim ostendimus in enarratione eius aphorismi, quo inquit ‖ conuulsionem & à plenitudine fieri & euacuatione, q; plenitudo corpora repletorum et in latum & profundum extendit, sed longitudinem abbreuiat. Ergo, quo efficiuntur breuiora, eo magis ad originem retrahuntur: nam Erasistratus musculos quoq;, si spiritu impleantur, in latitudine augeri, in longitudine vero minui, atq; ob id etiam retrahi dicit. Vnde ergo oritur plenitudo tum venarum, tũ vinculorum? nempe ex menstruorum retentione. Nam peruenit quidem ad vterum sanguis, sed ad interna ipsius ingredi non potest, aut quia crassior est, quàm vt per ora vasorum possit penetrare, aut quia clausa sunt ora: itaq; multiplicatus in venis eas extendit, atq; vicina ipsis vincula madefacit: ad horum autem extensionem continuo vterum retrahi necesse est. Igitur, si æqualiter vndiq; trahatur vterus, recta erit & sine inclinatione ipsius trãsmutatio: si vero inæqualiter, ad partem vehementius trahentem intendetur. Non ergo, veluti animal errabundum, aliàs ad alium locum discurrit in mulieribus vterus, sed ab extensione retrahitur. Quòd, si dixerit quispiam vteri corpus tum non esse affectum, sed peruersione laborare, quũ aliàs aliorsum trahitur, hic haud absurda dicere videbitur: nam circa reliquas quoq; corporis partes accidit, vt hmõi appareant affectus: & vt sæpenumero decipiantur medici, qui peruersam partem, quia vel incuruari vel extẽdi non possit, arbitrãtur esse affectam. Atq; hoc docuit Hippocrates in eo libro, quẽ de articulis scripsit, vbi etiam de vteri vocato errore mentionem fecit, ita scribens: ‖ Si in posteriorem partem caput femoris exciderit, quanquam hoc raro fit, extendi non potest crus, neq; secundum luxatum articulum, neque adeo secundum poplitem quoque: ijq; minime, quibus ex vetusto idem contigit, & inguinis & poplitis articulum extendere possunt. Hoc sermone, quamuis poplitis articulus haudquaquam afficiatur, quia tñ cum inguine communicat, ipsum extendi non posse ait. Atq; deinceps subiũgens, inquit: ‖ Sanè animaduertere hoc oportet: vt.n. vtile est, ita magna est ipsius habenda ratio: quãuis non paucos lateat, q; ne sani quidẽ extẽdere possunt poplitis articulum non extenso inguinis articulo, nisi sursum admodum leuato pede, ita.n. possunt: neq; ẽt similiter, sed longe maiori cum difficultate, flectere possunt poplitis articulum, nisi simul flectant articulũ inguinis. His dictis deinceps ait: ‖ Multa alia quoq; his haud dissimilia in corpe inueniunt,

&

Marginalia: E; F; G; H; A.l.3.f.10.t. c.31.fo.160.g. Et c.38.f.26.b; 6. Aph.39. Ext. ord.50.f; de Artic. cõ. 3. t.98.7ª.279.h; de Arti. cõ.3.t. 99.7ª.280.c; de Arti. cõ.3.t. 100.7ª.280.c

" A & secundum neruorum distentiones, & musculorum figuras: quinetiam plurima notatu fortasse " digniora, quàm quis putauerit, contingere solent & secundum intestinorum naturam & vniuer " sum ventriculum, atque vteri tum errores tum extensiones. His verbis Hippocrates de poplitis articulo dicere proposuerat, nō potente secundum naturam moueri, idq; nō ob proprium ipsius affectum, sed quia coxæ consentit: quinetiam" extensionum, quæ vtero accidunt, mētionem fecit, quum videlicet ipse non per se transmutatur, sed à quibusdam alijs trahitur. Igitur vteri" peruersiones, eo, quem diximus, modo ad suppressa sequuntur menstrua: ipsæ tamen accidentium, quæ in animalis corpore apparent, causæ non sunt, quippe quæ communem habent causam, plenitudinem à suppressa menstruorum purgatione euenientem: quæ vero citra peruersionem aut menstruorum retentionem viduas molestant noxæ, hæ ob retentum semen eueniunt. Cæterum pro multitudinis qualitatis'ue ratione, tum menstruorum tum seminis, aliàs aliæ accidentium species oriri solent. Etenim noxia causa vniuersum corpus refrigerare potente, adeo vehementer infrigidatur corpus, vt & spiratio & arteriarum pulsus sensu deprehendi nequeant: quæ si vel crassa fuerit vel acris, conuulsiones: si vero atræ bilis naturam habuerit, mœstitiam inducet: quemadmodum animi quoque defectiones & ad fortes extensiones & refrigerationes, & stomachi vitia sequi consueuerunt.

A.l.3.f.21.t.3. c.26.fo.393.e A.l.3.f.21.t.4. c.16.fo.396.a

B Constat autem, quòd in huiusmodi sermonibus os ventriculi stomachum solemus appellare: quippe omnium medicorum mos est in syncopa, quæ ab oris ventriculi vitio dependet, huiusmodi vti appellatione. Porrò accidentia, quæ ob adstricta menstrua infestare solent (nam de his quoque non nihil me dicturum pollicitus sum) nunc enarrare aggredior, sumpto initio ab ijs, quę ab Hippocrate in aphorismis scripta sunt, pręcipue vero, quum dicit: ‖ Si mu- 5. Aph. 39. Ext. ord. 41. b
" lier neque prægnans neque puerpera lac habet, menstrua eius defecerunt. At nullo in mammis apparente lacte, menstrua suppressa hisce notis deprehenduntur: grauitas totum corpus molestat: item" fastidium quoque & nulla cibi cupiditas: inæqualitas horrida: quòd si citra horrorem inæqualitas aliqua fuerit atque fastidium, cupiatq; mulier quædam aliena, iube, vt obstetrix vteri ceruicem tangat, nam, si citra duritiem clausa inueniatur, eam prægnantem esse conijcies: ex ijs etiam non nullæ cibum euomunt: ac terram, aut extinctos carbones, aut alia quædam huiusmodi edunt. Si vero clausum fuerit os ceruicis vteri, ac duritiem quoque habeat, affectum aliquem in vtero esse significat: oportetq; obstetricem speculari, ad quam partem vel declinet, vel retrahatur, nam in ea parte affectam vteri sedem esse conijciendum est: atque in quibusdā fœminis, eius partis dolor cum grauitate non nihil significare potest: quinetiam in coxam dolor transit, ac crus ip-

A.ibid.t.3.c.16. fo.393.e

C sum, quod è regione est, per incessum claudicat. Quòd, si longiori tempore supprimantur menstrua, nullamq; medicus mulieri vacuationem offerat, tumor aliquis præter naturam in ilibus interdum exoritur, ostendens nimirum ex internis partibus quāpiam esse inflammatam. Non nullis panus in extrema ilium parte excitatur: veluti viris quoq; eodem in loco nō nunq̄ oriri solet, qui, vbi suppuratus aliqn̄ fuerit, secari debet. Vidimus" itaq; ipsum & in hac parte & in colo suppuratum dissectumq;, interdum ignorantibus medicis inexpertis, quid inciderent, interdum vero intelligentibus quoq;. Atque ab huiusmodi tumore suppurato in colo nemo nō facile sanus euasit: vteri vero sectiones maiori cum difficultate conglutinantur. Hmōi ergo accidētia sequi suppressa mēstrua consueuerunt: ac præterea lumborū, & colli, & sincipitis dolor, qui etiam oculorum fundamenta infestat: item febres ardentes: & vrinæ" nigricantes cum rubra quadam sanie perinde, ac si aquæ, ex qua nuper mactatæ carnes ablutę fuerunt, fuliginē quis miscuisset: quibusdam vrina aut difficulter redditur, aut omnino supprimitur. Quum ergo horum aliquod in muliere cōspexeris, vterum veluti radicem ipsorum conijcere oportet. Quòd, si per alium quempiā corporis locum sanguis effluxerit, aut inflammatio aut erysipelas excitatur, an menstrua purgentur, interrogare debes: siquidem nihil horum accidere solet integre purgatis. Igitur, quibus men-

A.l.3.f.16.t.1. c.2.fo.333.f. Et l.1.f.2. d.3. c. 11.

A.l.3.f.21.t.4. c.17.fo.396.d

D struorum cohibetur purgatio, ijs huiusmodi plerūq; eueniunt accidentia. Quum" vero immodice vacuantur, sequitur color fœdus, pedes molli tumore attolluntur, & totum corpus subtumidū fit, vitiatur ciborum tum concoctio tum cupiditas: atque in totum omnia, quotquot immoderatam sanguinis vacuationem siue ex hæmorrhoidæ siue alio quopiam sanguinis fluore euenientem, sequi cōsueuerunt accidentia, huiusmodi fœminas infestant. Sed accidit interdum fœminis muliebre vocatum profluuium vel vtero haudquaq; affecto, quum videlicet vniuersum corpus per ipsum expurgatur euacuaturq;, quemadmodum interdum per renes quoque euacuatur: id vero potissimum fit, si mulieres laxis sint carnibus, & pituitosę, quas etiam intacto vtero, sed vniuerso corpori adhibitis remedijs, sanauimus: atque, id quod excernitur, non nunq̄ rubra sanies est, interdum aquosa, aut subpallida. Quòd, si purus fuerit sanguis, qualis ex dissecta vena profluit, diligēter animaduertere oportet, num erosio sit in vtero: ea vero magna ex parte in ceruice potius, q̄ alibi, contingere solet: discerniturq; per excretam saniem, si fuerit profunda: si vero circa os ceruicis constiterit, non solum per hanc, sed per tactum quoque cognosci potest. Atque prægnantes quoque, quum ora venarum in ceruice aperiuntur, sanguinem excernunt. ‖ Si vero 5. Aph. 37. Ext. ord. 40. h
mulieri vtero graui, mām̄æ subito extenuantur, abortus expectandus est. ‖ Atq; geminos ferens, si altera mamma extenuetur, alterum amittit: & ferè, si dextra mamma extenuata est, marem: si- 5. Aph. 38. Ext. ord. 41. a

A.l.3.f.21.t.3. c.3.fo.391.c

sinistra, fœminam amittit: quippe fœtus, qui mares sunt, parte vteri dextra vtplurimum cōtinentur: qui fœminæ, magis sinistra: atque raro aliter euenire compertum est, adeo, vt in animalibus quoque, quæ suapte natura geminos ferre solent, itidem accidere videamus, vt in capris, ouibus, atq; alijs quadrupedibus non paucis videre est. ‖ Si mulier prompte quidem cōceperit, deinde" secundo, aut tertio, aut quarto imprægnationis mense, fœtum eiecerit, circa vteri acetabula humorem pituitosum abundare, atq; idcirco venarum arteriarumq; in chorio tunica existētium, ad ora vasorum in vterum descendentium, nexum, debiliorem reddi conijciendum est, vt fœtum ob grauitatem ferre nequeat, sed facile abrumpatur. E

5.Aph.45. Ext. ord.41.g

A.l.3.f.21.t.2. c.8.fo.386.e

De Gonorrhœa, Priapismo, & reliquis Colis affectibus. CAP. 6.

QVemadmodum" pauca ex ijs, quę per anum excernuntur, vicinorum ipsi locorum affectorum signa sunt: plurima vero ex ijs, & intestinorum, & vētriculi, & splenis, & iocinoris, atque non raro humorum in vniuerso corpore exuperantium, notæ sunt: Eodem modo pauca eorum, quæ per colem excernuntur, proprium ipsius affectum ostendunt: sed complura, vesicæ, renum, hepatis, splenis, pulmonis, thoracis, atque humorum in vniuerso corpore, dispositiones significant. Verum huiusmodi signa per alia, quæ vnicuique parti affectæ assidere diximus, indicia distinguuntur. Igitur affecti colis hæc erunt indicia. Vlcus quidem ipsius manifeste deprehenditur à dolore ipsum infestante: atque si aliquid ex ijs per vrinas excernatur, quæ vlcera comitari solent. Id vero ab eo, quod ex vesica secernitur, ita discerni potest: nam ipsum in primo protinus exitu apparens vrinam præuenire consueuit, quod vero à vesica egreditur, vrinæ admixtum videtur: quinetiam assidue inter meiendum mordicus dolent pudendorum vlcera, precipue, quum vel crustula vel sordibus solutis pura fuerint. Sed longe euidentius ipsius inflammationes, ac reliquæ huiusmodi dispositiones, vel sine indicijs dignoscuntur. Verum de gonorrhœa & priapismo diffuse aliquid percurrere satius fuerit. Ergo gonorrhœa, est seminis excretio inuita, quam inuoluntariam quoque nominare licet, sed significantius dixeris, seminis assiduam excretionem, cole haudquaquam extenso. Priapismus vero est, quum colis & in longitudine & circulo totus augetur, nullo stimulante ad libidinem aut desiderio aut acquisito calore, vt quibusdam accidere consueuit, qui supini decumbunt: sic enim quidam ipsum descripserunt: at breuiori quoque compendio dicere potes, permanentem colis aut auctionem aut tumorem. Deducta vero denominatio est, à Priapo scilicet: nam illum, vt cui suapte natura huiusmodi colis esset, ita finxerunt atque pictura descripserunt homines. Gonorrhœæ autem nomē plane compositum est ex γονῆς quod semē genitale, & ῥεῖν quod fluere significat: etenim semē modo γονὴ, modo γόνος, nominari solet. Porrò, quemadmodum alia omnia" nostro è corpore duobus modis vacuātur, interdum enim à continentibus ipsa corporibus excernuntur, interdum sponte profluūt eò, ꝙ ob imbecillitatem ab ipsis corporibus contineri non possunt, ita de semine quoque dicendum est: nam in omnibus huiusmodi, vt excernere tempestiue, ita continere, naturæ officium est. Verum excretio quidem fit aperto fluxionis meatu, ac reliquo conceptaculi spatio & contracto, & ad apertum iam meatum, quicquid in continente spacio continetur, impellente: retentio vero fit, quum clausus permanet meatus, & contentum à continente haudquaquam impellitur, sed contra per contractionem comprehenditur & retinetur. Hoc modo contenti in cauis instrumentis humores, in ijs, qui integra valetudine degunt, naturaliter & excernūtur & retinentur: in illis autem, qui præter naturam se habent, retentio quidem ob excretiuæ virtutis imbecillitatem: excretio vero ob retentricis facultatis infirmitatem euenit, vel ob dispositionem aliquam, quæ haud secus, ꝙ naturalis ipsa excretoria vis, partes mouere possit: id, quod in seminarijs vasis videre licet, vbi aliquis vel comitiali morbo vel alia conuulsione violenter irruente fuerit correptus. Cæterum videmus alias quoque partes, vt manus aut pedes aut digitos, conuelli modo simul cum vniuersi corporis conuulsione, modo ipsis solis affectis: proinde haudquaq; absurdum fuerit in seminarijs vasis, & quidem solis aliquando, huiusmodi dispositionem excitari, quemadmodum & gonorrhœam (quæ vrinæ, quam quis inuitus emittit, proportione respondet) quum contentricem videlicet facultatem resolui contigerit. Igitur gonorrhœa instrumētorum seminis affectio est, non pudendorum, quæ seminis genitalis via sunt, qua excernatur: priapismus vero plane colis est accidens, at fieri pōt, vt et nullo præcipuo proprioq; ipsum affectu infestante, ad arterias solas referatur, vtpote quæ solę interdum hmōi habeant præter naturam dispositionē, quali videlicet affici consueuerunt, quum naturaliter totus colis intenditur. Atqui à spiritu" in tumorem ipsum attolli, manifeste patet ijs, qui celeritatem eius, & quum intumescit & quum iterum residet, perpendunt: quippe nullus humor tam subitam in alterutram partem mutationem efficere posset. His sic se habentibus, quum in corporum dissectione magnæ videantur arteriæ in pudendum (exiguam scilicet particulam) irruere, sitq; colis essentia talis, qualem in nulla alia parte videre est, vtpote cuius corpus neruosum est atq; vndecunque fistulosum excepta ea parte, quam glandem vocant, quid aliud excogitauerit quis, quàm ꝙ vaporoso spiritu ab arterijs affluente, per extensiones in tumorem attollatur, ideoq; glandem æqualem semper habere magnitudinem, ꝙ fistulosus in ipsam neruus non ingreditur? Ergo quæ causa est, quum libidinis impetu quis

A.l.3.f.13.t.1. c.17.fo.287.b

F

G

A.l.1.f.1.d.6. c.7.fo.28.b

H

A.l.3.f.20.t.1.c.1.fo.371.g

pudend parts

Al.3.f.20.t.1.c.25.fo.376.a

A quis stimulatur, aut vbi ob supinum decubitum calfacti sunt lumbi, vt colis extendatur: nempe hac inuenta facile priapismi quoque dispositionem inuenire nos posse speramus. Quod vero princeps causa sit plenitudo vel arteriarum, vel nerui fistulosi, aut etiam vtriusque, quum ex priore conditione mutatur, palàm constat: at vero, vtrius eorũ magis, aut num ẽt amborum, deinceps consideremus, hinc sermonis nostri sumpto exordio. Natura, corporis partes fingens perficiensque, vt ipsæ citra doctrinam proprias actiones aggrederentur, effecit: cuius rei exactissimum aliquãdo fecimus periculum, hœdum alendo, sed ita alendo, vt matrem, quę ipsum in vtero gestauerat, nunquam vidisset. Quum enim capras dissecarem, dissectorum quæstionibus, quibus fœtus in vtero formationem speculantur, promotus, inueni elegantem quendam hœdum, quem à matre absolutum, ita pro meo more abstuli, vt ipsam haudquaquam videret: atque in domum quandam, vbi multæ pelues erãt, deposui, quarum aliæ vini, aliæ olei, aliæ mellis, aliæ lactis, aut alterius cuiuspiam humoris erant plenæ: aderantque fructus non pauci, tum cereales, tum ab arboribus decerpti. Hũc itaque hœdum conspeximus in primis quidem pedibus incedentem perinde, ac si audiuisset sibi incessus gratia crura fuisse cõcessa: deinde excussit, quam à matre contraxerat humiditatem: postea pede latus scalpere, ac deinde singula vasa olfacere vidimus: percepto itaque singulorum odore, lac

B tandem absorbuit: quibus visis omnes exclamauimus Hippocratem vere dixisse animalium naturas esse à nemine doctas. Sic ergo hœdum hunc educando, nõ solum lac, sed multa insuper alia, quæ forte offerebantur, comesse vidimus. At, quia nõ longe aberat vernale æquinoctium, quum eriperetur hœdus à matre, exactis duobus deinde mẽsibus tenellos ei tum fruticum tum aliarum plantarum ramulos obtuli, quorum omnium quum experiretur odorem, alios quidem contempsit, alios vero gustauit, atque sic ad adultarum caprarum cibos conuersus est. Sed hoc fortasse non adeo magnum videtur: at longe maiori admiratione dignum est, quod postea, quam & folia & teneros ramusculos deuorauerat, paulo post ruminare cœpit: quod rursus omnes, quotquot aderant, videntes exclamauerũt cum magna facultatũ admiratione, quæ animalibus natura insunt. Quamuis enim magnum videbatur, quod impellente fame, per os atque dentes cibum assumeret, multo tamen vehementius admirati sumus, quod cibum in ventriculo iam contentum, in primis quidem ad os subleuando reduceret, deinde multo tempore mandendo tereret, postremo rursus ipsum deuoraret, idque non in eundem, sed in alium ventriculum. Vulgares autem huiusmodi naturæ munera despiciunt, nihil, nisi peregrina spectacula, admirantes. Nam quis non miretur, quòd medici in secandis corporibus peritissimi quærere soleant, à qua causa articulus hic extẽdatur (subijcia-

In libr. de Alimento.

C mus vero exempli gratia coxæ articulum) aut à qua causa incuruetur, aut quid sit, quod ipsum in vtranque partem in trãsuersum abducit, aut quid ipsum vtroque circũuoluat, quum interim hœdus singulos articulos, ad quãcunque motionem libitum fuerit, possit excitare, quemadmodum homines ipsi, quãuis, à quo musculo motus efficiatur, non intelligant? Porrò de linguæ motione (nam hanc pro exemplo inducimus) quis non mirabitur, si dissectores inter se non solum de musculorum numero, sed de ipsorum etiam actione, pugnantes viderit, ac viderit quoque à natura infantes edoctos, quo pacto vocem aut aliud huiusmodi munus imitetur: quo pacto etiam linguam moueant, aut quibus musculis vocem eãdem efficiant? Similiter etiam de omni reliquorum aĩalium tum voce, tum respiratione. Atque (vt summatim dicamus) miraberis fortasse, quomodo nullo docente, omnibus, quæ à consilio & voluntate pendent, actionibus instructa fuerint instrumẽta: de quibus quidem actionibus licet acris inter dissectores sit pugna, quomodo fiant, & quibus instrumentis, nihilominus omnia animalia, simul atque genita sunt, & spirant, & vocem reddunt. Igitur non mirum esse debet genitales partes, eas actiones, quarum gratia à natura institutæ sunt, protinus ab initio cognoscere. Etenim quamobrem vterus, quum semen genitale conceperit, donec perfectus fuerit fœtus, exacte clausus permanet: perfecto vero fœtu plurimum aperitur, ac dein-

D de sic apertus fœtum excludit? Populares autem hæc propter crebrum euentum & contemnunt & despiciunt, vtpote qui nihil, quod re vera sit admirabile, sed ea duntaxat, quæ raro vident, admirari consueuerunt. Quid autem in rerum natura potest esse admirabilius, quàm quod nouem perpetuis mensibus clauditur os vteri adeo exacte, vt ne specilli quidem acumen admittat: perfecto autem fœtu, vsque adeo distenditur, vt totum animal per ipsum egredi possit? Ne igitur dubites pudẽdorum facultatem per se doctam esse ita, vt fistulosum illud neruosumque corpus, vbi ad coitũ insurgit animal, protinus distendatur, naturali, quæ ipsum dilatet, præditum facultate: cuius rei simile & in corde & arteria plane videre est, nisi quod horum motus perpetuus est eò, quod necessaria sit nobis eorum actio: fistulosus vero neruus non semper mouet, sed quũ vsus requirit. Quum ergo sic fuerit distẽsus, sequit ex arterijs spiritus, quemadmodum sequitur pulmo thoracẽ ob eã, quam habet ad motum ipsius sequelam. Verũ posses fortasse replentis fistulosum neruum spiritus vim, quum ad coitum irrumpit animal, ad arterias quoque referre: at multo satius est, vt huiusmodi actionem ad neruum, non ad arterias, referamus, siquidem actiones ex propria partium essentia, nõ ex earum positu, prouenire rationi consonum est: nam cor, si in alia quapiam parte poneretur, nihilominus actionem suam obtineret: nec aliter de iocinore quoque, liene, ac reliquis omnibus sentiendum est. Vniuersi igitur corporis arterias eandem habere actionem probabile est,

Al.3.f.20.t.1.c.21.fo.371.h

veluti & eodem quidem tempore omnes totius animalis arteriæ inter sese similiter dilatãtur. Itaque haudquaq; par esse videtur, vt arteriȩ pudendis ĩnatæ aliam aliquam habeant facultatem prȩter eam, quam antea in toto corpore habebant: sed rationabile est, vt latiora, quàm reliquæ arteriȩ, ora habeant, vt quȩ ad celeritatem sequelæ ad id, quod euacuatur, sint præparatæ (semper enim natura videtur vnicuique actioni id, quod vtile est, vndiquaq; expleuisse) cæterum nullam aliam insuper precipuam habent actionis facultatem, quum ad pudendũ peruenerint. Licet calfactis" lumbis par sit, vt & arteriæ calidiores reddãtur, & magis etiam pateant ipsarum ora: quamobrem non exiguam tunc spiritus essentiam in fistulosum neruum effundant, qui paulatim impletus colem intendit, quasi tota ipsius essentia in fistuloso neruo consistat. His itaque cognitis ad priaspismi dispositionem veniamus: quippe ex ijs, quæ supra proposita sunt, constat vel ob arteriarum ora immodice patentia, vel vaporosum spiritum in fistuloso neruo ortum, hunc fieri affectum. Sed, vtrum potius pro causa sit habendum, inquirere oportet: nanq; ab vtrisq; ipse fieri posse mihi videtur: crebrius tamen arteriarum ora patentia sequi: quippe facilius est hæc dilatari, q̃ flatuosum spiritum in neruo fistuloso generari. Ac memini me huiusmodi quidem nerui dispositionem semel vidisse: arteriarum vero sæpenumero: cuius rei coniecturam feci tum ex ijs, quæ præcesserũt, accidentibus, tum ex modo curationis. In illo enim, cui assidue colis palpitatio præcesserat, causa erat spiritus flatuosus, ad quem quum omnem curationem conuertissem, hominem sanaui: quibus vero supra modum arteriarum ora patebant, in ijs nullum huiusmodi accidens præcedere solebat: acciderat autem" cuidam, vt longo tempore præter consuetudinem à concubitu abstineret: alteri vero, vt mali succi alimentis acribusq; vteretur: alij etiam, vt duobus mensibus præcinctus peregre proficisceretur, cum antea nunq̃ cingi consueuisset. Coniecimus itaq; arteriarum ora nimis patefacta, illis quidem ob humorum vitia & acrimoniam: his vero ob flatuosum spiritum, et sine ordine & violenter commotum. Etenim medicamenta excitandȩ tentiginis vim obtinentia, tum epota, tum etiam perineo id est femini, lumbisq; adhibita, calida omnino atque flatuosa sunt: quemadmodum contraria omnia ventositatem non excitant, & infrigidant potius, q̃ calfaciant. Sed aduerte, ne obiter hunc sermonem prætercurras: quippe de medicamentis, non de cibis loquutus sum, quoniam sunt quædam alimenta, quæ ob id, q plurimum seminis pariunt, impetum ad libidinem excitare possunt. Hȩc ergo sermonem illum, quem nuper dicebamus, probabiliorem reddere possunt, q à concubitu abstinentes, interdum priapismo vexari solent: siquidem accidit ijs, qui plurimo semine abundant, & præter consuetudinem à coitu abstinent, præsertim quũ non student, vt multa exercitatione sanguinis abundantia dissipetur: †maxime vero ijs, qui à libidinis cogitatione non dum liberi euaserunt: veluti sunt quidã suapte natura casti, qui, cum longo iam tempore huiusmodi continentia sese exercuerũt, libidinis imagines concipiunt tum ob spectacula, quæ illas mouere possunt, tum ob illarum rememorationem. Nam lõge diuersa est huiusmodi hominum dispositio, quæ in pudendis generatur, ab eorum dispositione, qui nullo pacto libidinis cogitationi sunt obnoxij. Atq; fuit mihi amicus quidam, cui præter eam, quam antea habuerat consuetudinem, omnino à concubitu abstinenti, adeo rigidus tumidusq; factus est penis, vt mihi accidens ipsum declarare cogeretur. Miror, inquit, q huic (athletam indicãs) ob continentiam rugosus collapsusq; penis euaserit: mihi vero, ex quo continentiam seruare studui, euenerit contrarium. Tum equidem illi consului, vt collectum iam genitale semen excerneret: postea vero & à narrationibus, & spectaculis, & meditationibus libidinem suscitare potentibus, summopere caueret. At cantoribus & athletis, qui iam inde ab initio nullam vitæ partem venereis illecebris contaminauerunt, nullam admittentes huiusmodi vel" cogitationem vel imaginationem, ijs pudenda & exilia & rugosa, veluti senibus, fieri consueuerunt. Nam præter ea, quȩ accidere solent ijs, qui protinus à prima iuuentute immodicȩ libidini sese permiserunt, id etiam euenit, vt horum locorum vasa, amplius patentia, maiorem ad se sanguinis copiam alliciant: & coeundi cupiditas magis increscat, ea videlicet ratione, quam in cæteris quoq; facultatibus videre est, & quæ à Platone etiam notata est, cum inquit: Ignauia quidem exoluit, proprij autem officij exercitatio robur augere solet. Sic mammæ quoq; in ijs, quæ non dum imprægnatæ fuerunt, contractæ permanẽt: in alijs vero à partu infantulos lactãtibus vastissimæ redduntur, atq; ita magnȩ permanent, lac emittentes, donec puer fuerit ablactatus: tunc enim haud ita multo post à lactis generatione quiescunt. Igitur, omnia hæc si bene considerentur, ac præterea causæ, ob quas in singulis affectis partibus, affectus ipse consistit, definiantur, non inutilem ad curationis rationem ansam prebere poterũt. Atqui non est nunc tempus ea tractare. Quare adepto huius operis fine, orationi quoque nostræ hic finem imponemus.

Margin (right): E; A.l.3.f.20.t.1. c.2.fo.371.h; F; A.l.3.f.20.t.1. c.37.fo.377.c; G; A.l.3.f.20.t.1. c.39.fo.377.c; H

Al. seminis. et ita uetus interpres videtur legisse.

† *Ita vertendũ. atq; ex iis pcipue, quicũq; à libidinis quidẽ cogitatione liberi nõ euaserũt (queadmodũ liberi sunt, qui & suapte natura casti sunt, & longo iã tempore in eiusmodi contineñtia sese exercuerunt) ad libidinis ãt imaginem perueniunt, tũ ob spectacula, q̃ illos mouere possũt, tũ ob illorũ rememoratione.*

GAL. DE PVLSIBVS LIBELLVS AD TYRONES

Hermanno Cruserio Campensi interprete.

Hic Liber vnà cum alijs, qui de Pulsibus tractant, pluribus locis ab Augustino Gadaldino nunc denuo sunt castigati, adhibitis etiam emendatissimis Codicibus græcis manuscriptis.

ARGVMENTVM LIBRI

Differentias & Causas Pulsuum absoluit, quæ Tyroni introducendo sufficiant.

Quibus in locis Arteriarum Motus apertior: ac de Præstantia arteriarum Carpi in dignoscendo pulsu. *CAP.* 1.

C Væ interest Tyronũ, chariſſime Teuthra, de pulsibus noſſe, hic exponã: eorũ aũt alibi habes totã artem traditam. Igit̃ oẽs inter se arteriæ & cor habent eandẽ pulsandi rõnem: quamobrẽ ex earum vna, colligere de omnibus poſſis. Verũ, motũ non perinde omniũ sentias, sed in partibus nulla tectis carne, clarius: in carnosis, obscurius. Quæ opertæ crassa carne sunt, aut sub oſſibus latent, aut quibus corpora sunt alia obiecta, harum, dum valet animal, motum non percipias. Quòd si vehementer emarcuerit, arteria, quæ sita est secundum dorsum, tangentibus abdomen, motũ sæpenumero repræsentat. Et quidam sensu perceperunt eas, quæ in cruribus & coxis & tibijs, & brachijs & cubitis, cum prius non apparerent. At semper arteriæ temporum, ac pedum secundum plantas, manuum in carporum seu brachialium parte interna, illustrem motum habent. His minus, non illæ tñ obscure, pulsant arteriæ capitis post aures, & quæ tenent brachij interiorẽ regionem, & vero ẽt non nullæ aliæ, quæ non abstrusæ sunt sub ita multa carne. Verũ enimuero nullã neq; prõptius, neq; honestius, nec vero cõmodius, si carporũ prætereas, tangas: hæ nanq;, ꝙ vacet locus carne, apertiſſimæ sunt: nec, quod propter alias multas est neceſſariũ, detegere harum gratia vllã corporis partem neceſſe habeas: ad hæc in rectum ductæ sunt, id quod non parum ad exactam notitiam refert. A.l.1.f.2.d.3.c.1.fo.47.a

D

De Quantitate Distentionis. *CAP.* 2.

DIstendi arteria tangenti videbit̃ tibi in oẽm dimensionẽ. Sunt aũt cuiuslibet corporis tres dimẽsiones, in longitudinẽ, profunditatem, & latitudinẽ. Sed.n. dũ naturalẽ statũ animal retineat, inuenies arteriã distendi sanè ꝙ̃ moderate: sin aũt pdiderit eũ, nũc deficit, nũc excellit, in quacunq; dimensione. Hic tibi retinendũ est, qui pulsus naturalis eſſet. Atq;, si quidẽ eũ reperias, qui præter naturã est, latitudine eſſe maiorẽ, appellabis latũ: si lõgitudine, lõgũ: si profunditate, altũ: & contrarios his, qui naturali minores sunt, simili mõ vocabis angustũ, breuẽ, humilẽ. At de his, q̃ ad statum præter naturã tribus ex æquo dimẽsionibus deflectunt, qui vndequaq; est iminutus, paruus: qui auctus in oẽm partẽ, magnus nominat̃. Hæ q̃titatis distentionis in pulsu differẽtiæ sunt. A.l.3.f.20.t.1.c.7.fo.358.c

De Qualitate Motus. *CAP.* 3.

PRoprie ad motũ pertinent celeritas & tarditas: quarũ hæc motus est exolutus, illa incitatus. De his faciundum iudicium ex cõparatione naturalis pulsus est. In qualitate occursus, vehementia consistit & remiſſio: vehementia quidẽ, cũ violenter tactus impellitur: cũ debiliter, remiſſio. Mollitudo aũt & durities sunt tunicæ arteriæ qualitates: mollitudo, cũ arteria quasi carnosior ĩ occursu apparet: durities, vbi veluti siccior rigidiorq; in modũ corij. Atq; hæc quidẽ et differẽtia A.ibidem.c.

pulsuũ vnà statim cũ arteriæ motu percipit: nõ tñ eius est, vt tres antedictæ, propria. Illarũ.n. diffe E
rentia celeritatis & tarditatis, posita in qualitate erat motus: vehementiæ & remissionis, in ictus qualitate: magnitudinis paruitatisq;, in q̃titate distentionis. Atqui nõ caret motu distentio: molle vero corpus atq; durũ, vt sit tale, nõ reqrit motũ. Quatuor ergo has pulsuũ drĩas ĩueneris ĩ ictu.

De Tempore Quietis. CAP. 4.

QVintam alliam in ictuum interuallo: nã ita medici solent interpositũ tp̃s inter duos ictus, quo distendit contrahiturq; arteria, appellare. Ego vero congruũ esse duxi Tyronibus, vt se primum, quasi insensibilis contractio sit, exerceant. Vocabo alterũ, ictũ: alterum, interuallum: Ictum, arteriæ motum tactui occurrentẽ: Interuallum, quietem inter duos ictus, quæ crebrum complectit̃, rarumq;, atq; medium vtriusq;, in quo quidẽ naturales pulsus continent̃. Quos etiam tp̃is quantitate cognosces: nam Creber est, cũ quietis sit breue tp̃s: Rarus, cum longũ. Quietem dicas, an ictuum interuallum, an contractionem, nihil intererit. A.ibidem. d

De Aequalitate & Inæqualitate. CAP. 5.

AEqualitas & inæqualitas omnibus his differentijs accidunt. Nam continuata harũ paritas, est æqualitas: vt, cũ insequentiũ par magnitudo sit, pulsus magnitudine æqualis dicet̃: cũ celeritas, æqualis celeritate. Ad eundẽ modũ, si vehementia, remissio, crebritas. Inæqualitas, paritatis corruptela est, in q̃cunq; cadat differentiã pulsuum. Erit.n. quidã magnitudine inæqualis, alius celeritate, non nullus vehementia & remissione & crebritate: atq; in reliquis similiter. A.ibidem. d F

De Ordine & eius Perturbatione. CAP. 6.

NOn nunq̃ ẽt ordine quodam, certo ictuum numero, pulsibus paribus vnus intercurrit impar: quod multis modis fit. Etenim tribus paribus quartus impar consequit̃, idq; cõtinue: aut quatuor quintus. Ad eundẽ modũ, quouis in alio numero: siquidem comitat̃ sępe quinq; pares, impar sextus: & ẽt sex pares, septimus impar. Itaq; perdunt hi æqualitatem, quamobrẽ pulsus inæqualis fit, tñ ordo retinet̃ quidam, ideoq; ordinatus est. Cũ enim pari semper numero, paribus pulsibus intercurrit vnus impar, æqualitatẽ corrumpit, sed proportio circuituum quendã ordinẽ conseruat: nam, si circuitus prorsus seruetur nullus, inordinatus hic vocatur. A. ibidem. e

De Vnius pulsus Inæqualitate. CAP. 7.

AT incidit & in vnũ pulsum inæqualitas tũ pro mutua dissensione arteriæ partium in situ & motu, tum pro vniuscuiusq; pulsus peculiari motu. In situ partiũ consistit inæqualitas, ex eo q̃ sursum deorsum, prorsum retrorsum, dextrorsum sinistrorsum, traducta arteria videat̃. In motu, cũ celerius tardius, maturius serius, vehementius languidius, aut longiore tp̃e aut breuiore, aut G
perpetuo aut nihil prorsus, mouet̃. In singulis partibus, cũ interpellatus manifeste est motus, in q̃bus caprizans est: itẽ cũ reciprocat̃, de quibus est dicrotus. In motus impari celeritate, cum initio celerior, in exitu tardior sit: & è contrario, cũ tardior initio, ad postremũ sit celerior. In vehemẽtia remissione, paruitate magnitudine, ad eũdẽ modũ: neq; ĩ duo tñ tp̃a motus, sed & in plura, quoad assequi sensus possit, distribuit. Atq; hæ quidem simplices sunt & vnius pulsus inæqualitates.

De pulsuum Composita Inæqualitate. CAP. 8.

COmpositæ fiunt, quatenus altera põt cũ altera, & vna cũ vna, & cum pluribus vna, deniq; cũ multis multæ cõmisceri. Quarũ non nullæ propriũ nomen sunt sortitæ, vt vermiculãs, formicans, & hecticus. Vermiculans, cũ spẽs exhibet quasi perreptãtis arteriã vermis, vndarũ in modũ insurgentis, & non vno tp̃e arteriæ distentæ. Si igit̃ cũ distentionis paruitate hoc fiat, vocat̃ Vermiculans: sin aũt cũ magnitudine, Vndosus simpl̃r. Est vero vermiculãs, ẽt aperte languidus, & creber. At, qui ad extremã deuenit remissionẽ, crebritatẽ, & paruitatẽ, vocat̃ Formicans: q̃ ĩ spẽm quidẽ celer est, nec est celer tñ. Porrò Hecticus pulsus ita, vt febris, vocatur, q̃ nõ magnopere vllo mõ variat, cæterũ manet in perpetuũ similis, cohæretq;, nec soluit vnq̃: q̃ totus habitus morbũ induit in eiuscemodi febribus & pulsibus. Hæc Tyronibus existimo de pulsuũ differentijs sufficere: q̃ si cognoscere hæc exactius aueas, librũ habes à nobis solidũ cõscriptũ de differentijs pulsuũ. Nec vero ẽt cã est, cur de pleno hic & vacuo pulsu dicã, vel de calido & frigido, vel de rhythmis: illic.n. accurate de his disserui: ẽt is sermo Tyronibus est obscurior. Quare, si, quę cõmemorauimus, summatim retractauerimus, reliqua persequemur. Magnus pulsus est, qui fit, vbi in lõgũ arteria, & latũ, profundumq; distendit̃ multũ: Longus, cũ in longũ dũtaxat: Latus, cũ in latũ: Altus, cũ in altũ. Vehemens est pulsus, qui valẽter ferit tactũ: Mollis, cũ tunica tenera est arteriæ: Celer fit, cũ pauco tp̃e arteria distendit̃: Creber, cũ paruo interposito spatio: Æqualis, qui p̃petuo sibi cõstat: Ordinatus, qui per circuitũ par est: qui in vno est ictu impar, Inęqualis nominat̃ in vno ictu. Iam ẽt horũ cõtrarij sint aperti, paruus, breuis, angustus, humilis, lãguidus, durus, tardus, rarus, inæqualis, inordinatus. Nec vero hoc obscurũ est, singulorũ aliorũ cõtrariorũ mediũ esse: æqualis & inæqualis mediũ esse nullũ, nec ordinati & inordinati: Præterea aliorũ oĩum, naturæ conuenietes medios esse: at in his æqualis, † naturæ solus conuenit: alij non conueniunt, inæqualis & inordinatus. H
A.l.1.f.2.d.3.c. 1.fo.47.c. Et c. 3.fo.48.b
A.ibidem. c.3. fo. 48.b
A.ibidem.
† Alij addendũ censent, & ordinatus.

De Triplici pulsuum Mutatione, ac primum de Naturali. CAP. 9.

QVando multis modis pulsus variare possunt (neque enim causam prope vllam reperias, quin hos immutet) visum est mihi trifariam mutationis summam differentiam distribuere,

A buere, deinde separatim de singulis verba facere. Prima igitur mutatio horum naturalis est: altera non illa quidem naturalis, nec tamen iam præter naturam: tertia est præter naturam. Comitantur hæ omnes, naturales differentias: alij.n.aliter arteria natura mouetur: quas quidem tenere ante oẽs debet, qui cognoscere cupit, qua de causa, ac quatenus mutari pulsus contigit: at propriũ cuiusq; ad vnguem experiundo assequaris. Sane frequenter tangenda arteria est, præsertim integra sanitate prædıti, atq; vacui omnis vehementis motus, nec nõ cæteris in statibus. Verum, quia omnes experientia assequi non est (etenim multi iam medicos sæpe desiderauerunt, cum quibus sani nullum habuerũt vsum) optimum hercle est etiam hic imperito præstare artificem. Præstiterit autem, si sciẽtiã comparauerit eorum, quę in multis ex ęquo insunt. Est aũt quædã, vt summatim dicam, cõis virorum natura, alia mulierum. Etiam, qui calidiore sunt temperamento, quiq; frigidiore, habent hi suam vtrique cõem naturam. Ad hæc omnium communis natura est gracilium, corpulentorum item cõis est. Ac rarum in singulis est, quas memoraui, communitatibus, quod non assimile multis sit. Proinde etiam, qui probe commune tenet, raro à vero aberret.

A.l.1.f.2.d.3.sũ 1.c.7.fo.49.b — Viri″ mulieribus pulsum fere habent longe tum maiorem, tum vehementiorem, paulo tardiorem, satisq; rariorem.

A.ibidẽ. c.8.d B Calidi″ natura, multo habent maiorẽ, celeriorẽ, & crebriorẽ: vehementiorẽ nõ item multo,

A. ibidẽ. c. 7.c — Graciliores″ maiorem rarioremq; multo: vehementiorẽ paulo. Atq; natura sic differũt.

Porro pro Ætatibus hoc pacto immutatur. Infantis pulsus creberrimus est, rarissimus senis: omnes, qui inter hos intercedũt, proportionem seruant, prout vel ad puerum vel ad senem propius accedunt. Celerrimus item pueri iuuenisq; pulsus, senis tardissimus: reliquatum ętatũ pulsus inter hos ambigunt. At senex à puero longe magis raritate, q̃ celeritate, distat. In vehementię & magnitudinis differẽtia, maximus est, vt in ætatibus, pulsus iuuenum, minimus senum, medius & paulo maior pulsus puerorum. Iam vehementissimus iuuenum, languidissimus senum, medius est inter hos puerorum pulsus. Atque pulsus in ætatibus sic habent.

A.ibid.c.9.e — Pro Anni″ temporibus: medio vere pulsus maximi sunt & vehemẽtissimi, vt in temporibus: celeritate & crebritate moderati. Pari modo, medio autumno. Progrediens autem ver non nihil de magnitudine & vehementia detrahit, sed auget celeritatem atq; crebritatem: tandemq; ineũte iam ęstate languidi, parui, celeres, crebriq; fiunt. Autumni progressus cũcta imminuit, magnitudinem, vehementiam, celeritatem, crebritatem. Ita ineunte hyeme in paruitatem conuertuntur, & remissionem, & tarditatem, & raritatem. Respondet aũt initiũ veris fini autumni: illius finis C initio huius. Æstatis item principiũ suo, & principium hyemis suo fini. Proinde, quę pari spacio à media æstate & media hyeme in vtranq; partem deflexerunt, similiter variant. Porrò media ęstas partim conuenit cũ media hyeme, partim dissidet. Nam parui vtrobiq;, & languidi sunt, sed celeres atq; crebri æstate, tardi rariq; hyeme: non perinde tñ parui æstate, vt hyeme, sed æstate minus: nec ita hyeme languidi, vt æstate, cęterũ minus hyeme. Ad hũc modũ pro tp̃ibus pulsus variant.

A.ibidem.f — Pro Regionibus″ perinde, vt pro temporibus. In vehementer calidis, sicut media ęstate. In magnopere frigidis, vt media hyeme. In temperatis, ita, vt medio vere: ad horũ proportionem in ijs, quæ medium locum sunt sortitæ. Porrò aeris nos circundantis alij status, qui calidi sunt, calidis temporibus: frigidi frigidis, medij medio veri respondent.

A.l.1. f. 2. d. 3. sum.2.c.15.f — Prægnantium″ maiores, crebriores, celeriores pulsus sunt: præterea nihil mutatur.

Iam Somni ẽt sunt, si quid aliud, naturales, qui & ipsi variãt pulsus. Initio minores, lãguidiores, tardiores, rarioresq; reddũt. Postea tarditatẽ pedetẽtim augent & raritatẽ, p̃sertim à cibo: at maiores sunt & vehementiores. Tandẽ ad remissiõnẽ & paruitatẽ redeũt: tarditatẽ & raritatẽ retinẽt.

Qui Expergiscuntur, euestigio pulsus magnos, vehemẽtes, celeres, crebros, & cum quadam vibratione habent, qui mox mediocritatem assequuntur.

D Adscititiæ Habitudines corporis perinde, vt naturales, immutant. Nã gracilis natura, si quadratus euaserit, huic, qui talis natura est, assimilem pulsum habet. Sin autem quadratus, factus gracilis sit, assimilem gracilibus natura. Constat vero gracilitatis & quadrati corporis, citra facultatis immutationem, æstimandam differentiam esse: itemq; in omnibus alijs: vt vnum id tantum vbiq;, de quo in præsenti disputemus, mutetur. Quæ diximus, de quadratis, eadem etiam de corpulentis dicta fuisse est putandum, nisi q͂ magis sunt intensa.

Iam ẽt Temperamẽta corporis adscititia pulsus ea p̃portionẽ mutãt, qua naturalia tẽperamẽta.

De pulsuum mutatione ex Causa, quæ dicitur non naturalis. CAP. 10.

A.ibid.c.13.fo. 10.d — NVnc alias mutationes, quę causas habent nõ naturales, recẽseamus. Exercitationes″ primo, quæ moderatæ sunt, vehementes, magnos, celeres, crebros pulsus efficiunt. Si multæ sint et vires excedant laborantis, paruos, languidos, celeres, & crebros in summo. Nimium immodicæ, adeo vt ęgre iam se possit mouere, & multis interpositis quietibus, aut nihil prorsus possit, sed

A.l.4.f.1.t.1.c. 23.fo.413.h — exolutæ″ vires impẽse sint, pulsus mire paruos, & languidos, tardosq;, & raros. Quòd si ad virium dissolutionem perueniãt, pulsus creant illis proprios. Quales autem excitet pulsus facultas, quæ dissoluitur, dicemus paulo inferius. * Al. paulo vehementiores.

A.ibi.c.14.e — Balneæ″ calidæ, dum sint moderatæ, pulsus creant magnos, celeres, crebros, vehemẽntes.

Immodicæ paruos & languidos, tamen adhuc celeres ac crebros. Quòd, si hic relinquantur, paruos, languidos, tardos, atq; raros. E

Balneæ" Frigidæ ilico paruos, ac languidiores, & tardos, rarosq; pulsus efficiũt: postea, prout id sit, quod induxerunt, omnino vel torporem inducent vel robur. Quæ torporem intulerunt & refrigerarunt, paruos, & languidiores, & tardos, rarosq; efficiunt, Quæ excalfecerunt, & robur conciliarunt, magnos, vehementes, celeritate & crebritate moderatos. A. ibidem. e

Cibvs" Largus, vt etiam grauet facultatem, pulsus inæquales, atq; inordinatos cõcitat. Archigenes vult celeriores magis, quàm crebriores. Modicus, magnos, vehementes, celeres, crebros. Parcior, quàm qui satis nutriat, non æque, ac moderatus, cæterum minus mutat, neq; id diu. A. l. 1. f. 2. d. 3. sum. 2. c. 11. fo. 49. f

Vinvm" pulsus cætera, vt cibus, variat: hoc vero interest, quod ilico immutet, & citius mutatio à vino profecta recedat, quàm illa, quæ à cibo: quod item celeritatem amplius & magnitudinem, quàm vehementiam & crebritatem, augeat. Quanto enim vehementius moderatus cibus constantiusq; robur conciliat, tantum fere vinum extollit magnitudinem. A. ibidem. g

Aqva" minimã oĩum ciborũ & potuũ mutationẽ inducit, quãq̃ perinde, vt cibi, & hęc mutet. A. ibid. c. 11. fo. 50. a

Reliqva omnia, quatenus nutrire valent, vel calfacere, vel refrigerare, hactenus arteriarum motum variant. Ad hunc modum pulsus ex causis, quæ non naturales appellantur, mutantur. F

De mutatione pulsuum ex Causis præter naturam. *CAP. 11.*

NVnc mutationes ex causis præter naturam exponamus, illaq; commemoremus prius, quæ iam de causis præter naturam communitate orationis conscripsimus. Ac aeris status: ciborum copia, vt facultatem grauet: ad hęc exercitationes, & balneę, somniq; immodici, præter naturam sunt. Excessus. n. in quantitate naturalium causarum & non naturalium desciscunt ad statum præter naturam. At causarũ, quæ non quantitate modo, sed & genere sunt pręter naturã, immensus est numerus: itaq; nec põt comprehendi. Ars vero in his quoq; constat, generibus & speciebus, quoad eius fieri potest, certis infinitum complectens. Etenim qualibet causam præter naturam non ab re dixeris vel dissoluere vitalẽ facultatem & dissipare, vel quasi deprimere grauareq;. Dissoluitur facultas, alimenti inopia, & morborum malignitate, animiq; affectuum vi, atq; vehementia dolorum vel diuturnitate, deniq; immodicis vacuationibus. Degrauatur à materię copia, & ab instrumentorum affectibus, vt inflammationibus, schirrhis, tumoribus, abscessibus, varijsq; corruptionibus. Itaq; fatiscens facultas pulsum paruum, lãguidum, & crebrum admodũ efficit. Depressa & quasi degrauata vertit in inæqualitatem pulsus, & in ordinẽ perturbatum cum oẽm alium, tum vero vehemẽtiæ & magnitudinis. Hæ siquidem in primis inæqualitates proprię sunt facultatis pressæ: ac grauatæ insigniter, in pluribus differentijs: parũ, in paucis. Etiam pulsus plures paruis magni sunt, & languidis vehementes, cũ pusilla sit offensa: contra, si magna. Iam non nulli pereunt etiam integri motus in eiuscemodi affectibus, intercurruntq;: verum minorem intercurrentes noxam, deperditi grauiorem significãt. Habes cuiusq; dissolutionis & depressionis communes mutationes: Peculiares accipit quæque ex causa efficiente. Ergo, cũ dissoluta à penuria facultas sit, fiunt pulsus primo languidi, parui, celeres, atq; crebri: in medio languidi, parui, tardi, rariq;: tandem extreme parui, languidi, & crebri, præbentq; celeritatis falsam speciem. Hic ille est, qui vocatur formicans. Vermiculans autem fit ille quidem etiam fatiscente iam facultate, sed non nihil tñ renitente adhuc: dissidetq; hac re à formicante, quod non ita in extremam contractus est remissionem & paruitatem, et quod aperte in vno ictu inęqualis est partibus vel citius vel tardius incipientibus moueri: quamobrem minus tardus, quàm paruus est, non nunq̃ nequaq̃ tardus: quocirca minime paruus est. Proinde, quas exitiales febres & acutę cõcitant syncopas, hæ pulsum vermiculãtem prorsus non habẽt. Reliquas facultatis dissolutiones fere comitantur vermiculãtes, has potissimum, quæ febribus non sunt coniunctæ, aut quàm minutis. Quare cardiacas syncopas, formicantes: choleras, & validos ventris fluxus, sanguinis profluuia, profluuium muliebre, omnes denique vehementer vacuantes affectus, plurimum comitantur vermiculantes: extremos, formicantes, Et, si his absint febres, tum vero multo magis vermiculantem pulsum inuenies cum clarum, tum admodum diuturnum. Hæ causarum præter naturam cõmunissimæ mutationes sunt. Nunc speciatim eas explicabimus. G H

Iræ" altus est pulsus, magnus, vehemens, celer, & creber. A. ibidẽ. c. 18. fo. 51. a

Lætitiæ" magnus, rarus, & tardus est pulsus, at vehementia nihil differt. A. ibidem.

Tristitiæ" paruus, languidus, tardus, & rarus est. A. ibidem.

Timoris" recentis & vehementis celer, & vibratus, & inordinatus est, inæqualisq;. Inueteratus iam similem habet tristitię. Hæc omnia, si valde diuturna sint, multumq; vehementia, pulsus, vt dissoluta facultate, consequuntur. Etenim dissoluunt etiam facultatem hæc omnia, statim, si valida sint: diuturnitate, si non sint valida. A. ibidem.

Dolor," qui quidem variat pulsus (variat autem ingens, aut qui principes partes tenet, vt ẽt inflammatio) dum paruus est atq; initio, pulsum ędit maiorẽ, vehementiorẽ, celeriorem, crebriorem: Auctus vero iam & admodum validus, vt etiam vitalem cõtentionem offendat, minorem, languidiorem, celerem, crebrum. Ac, quo diuturnior sit, vel vehementior efficiatur, hoc illorum A. l. 1. f. 2. d. 3. sum. 2. c. 16. f

quodq;

A quodque increſcit magis. Qui vero facultatem iam diſſoluit, in remiſſionem, & paruitatem, & falſam celeritatis ſpeciem, ingentemq; crebritatem commutat.

A. ibid. c. 17. g.

Inflammatio habet omnis communem pulſum veluti ſerratem, vt alia pars attolli arteriæ, alia non videatur, cum illa. ſ. videatur durior. Habet etiam vibrationis aliquid hic pulſus: ac celer quidem & creber eſt, non perpetuo magnus tamen. At vero cuiq; eſt proprius, naſcenti quidē maior iuſto & vehementior, & celerior, & crebrior. Augeſcenti adhuc, cum illa omnia increſcunt, tū clare iam durior & magis vibratus eſt. Vigeſcenti autem manifeſtior eſt, duriorq;, atque vibratus magis: ſed minor eſt, quàm dudum, non tamen languidior, niſi facultatem excedat affectus: ſed & creberrimus fit & celer. Quæ ſi diuturnior ſit, atq; in ſcirrhum iam indureſcat, accedit illis gracilitas pulſus & durities. Hæc inflammatio habet, quæ pulſum per totum corpus immutat, vel quia magna eſt, vel quia principem partē inſidet. Si vero vniuerſum corpus non afficiat, pulſus in parte inflammata talis erit, qualem diximus. Creſcunt autem, quæ commemorauimus, ſingula, diminuunturq;, aut pro inflammationis quantitate, aut pro ipſius inſtrumenti natura inflammati. Siquidem partes neruoſiores, duriores ædunt pulſus, magisq; ſerrantes, & minores. Venoſiores vero & arterioſiores contra: ac inter eos maior eſt in arterioſioribus, atque inęqualis facile fit, inordi-

B natusq;. Ex his liquet, qui pulſus ſit illorū, quibus inflammatū iecur eſt, vel liē, renes, veſica, colō, ventriculus: Præterea pleuriticorum, & peripneumonicorum, & breuiter omniū, in quibus partis inflammationem comitatur febris: niſi quibus in locis ob ſymptomatum naturam, quæ tū neceſſario illos conſequuntur, tum caſu adiuncta ſunt, prout quodque poſſit mutare, ita pulſus contingat variari: vt miſta ibi mutatio fiat, & quæ inflammationi cōgrua eſt, & quam loci natura, vel præſentis inducit ſymptomatis. Quibus enim inflammatum eſt ſeptum tranſuerſum, hi cōuulſionibus ſunt opportuni: quibus pulmo, ſuffocationibus: quibus ventriculi os, ſyncopis: quibus iecur, atrophiæ: quibus ventriculus, cruditati: quibus renes, vrinæ ſuppreſſioni. Ad hæc partes inſigniore prædita ſenſu, ēt dolorū nomine pulſus mutant: quæ minus ſentiunt, pro affectu tñ. Igit in inflammationibus varie pulſus ex his omnibus mutantur. Quæ queādmodū diſcernenda ſint, cū alio loco exacte tractauimus, tum vero in præſentia, quantū intereſt tyronibus, perſequemur.

A. l. 3. f. 10. t. 4. c. 2. fo. 268. f. g. h.

Pleuriticorum celer pulſus eſt & creber, nec admodum magnus. Videatur etiam vehemens eſſe. Eſt ille vero non languidus quidem, ſed tñ non vehemens ſtatim, quod ad affectum refert. Siquidem vbiq; hoc memoria ſeruandum eſt, in quaque re mutationē eſſe pro illa re æſtimandam, diſtinguendumq;, quod alia de re, non de illa acciderit. Pulſus itaq; pleuriticorum, quia ner-

C uoſiorem quodammodo duriorемq; efficit arteriam, quaſi conuerteret in vehementiam, imperitis imponit, quos, quid interſit inter durum ictum & vehementem, latet. Ita quoq; vulgus medicorum, ꝙ alias etiam differētias pulſuum diſcernere neſciat, has fortaſſis inſtitutiones accuſabit, atq; ex ſua ignorantia damnabit recta præcepta. Verum non faciā, vt hîc longior ſim, cum ſeparatim de pulſibus dignoſcendis ſcripſerim. Quare, vt rōnem exerceatis ſimul & tactum, admoneo, vt in experiendo pulſum valeat tactus cognoſcere, non diſcernere ſolum ratiōe. Principiū vero eſt experientiæ, ſermone expreſſa doctrina. Quippe nequeas vel crebritatis quātitatē verbis explicare: tametſi multū interſit, excedat iuſtum pleuritidis modum, an nō aſſequatur. Siquidē exceſſus, vbi in peripneumoniam migret, aut denuntiet ſyncopā, neceſſe eſt fieri. Defectus in ſoporem, vel neruorū deſinere læſionem. Simili modo illa inæqualitatis ſpecies, quæ ſerrantis imaginem præbet, in primis pleuritidis proprium eſt ſignū: ſi remiſſa eſt, mollis & non minime maturandę: ſi vero magna, difficilis, & admodū crudæ pleuritidis. Tales cum imbecilla quidem facultate coniunctæ, periculum præſens habent: ſi cum firma, aut tarde concoquent, aut ad ſuppuratione deflectent, aut tabidus eas excipiet marcor. Atq; eius, quæ concoquitur, pulſus pedetentim oēm deponit illā præter naturam mutationem. Quæ deflectit ad ſuppurationem, habet pulſus ſuppuratorū proprios.

D Ita quoq; quæ tabide marceſcet, pulſus marcorum.

A. l. 1. f. 2. d. 3. ſum. 2. c. 17. fo. 50. h.

Syppvratorvm pulſus initio ſtatim pulſum refert vigeſcētis inflammationis. Hoc enim initium eſt ſuppurationum. Non nunquam inæqualis eſt & inordinatus, ſed omnibus hecticus. Cum autem pus prope ſit maturum, cætera ſimilis eſt, niſi ꝙ æqualior ſit: at, cum erumpit, languidior, latior, tardior, rariorq;.

A. ibidem. h

Marcescentivm pulſus non vno modo variat. Quare differentijs hi quàm apertiſſimis diſcernendi ſunt. Qui vnà cum inflammatione, quæ non diſcuſſa ſit, commarcuerint, languidos, & celeriores, mireq; crebros pulſus habent, ac decurtatos magnitudine in vno ictu. Quos Archigenes innuentes & circūnuentes appellat, vt aperte declaret diſtentionis breuitatem, cū vtriuſque extremitatis quaſi inclinatione. Neque enim vt pręciſis affatim, ſed ceu partibus vtrinq; inflexis, contrahitur decurtatus magnitudine & in vtriſque partibus. Atque hoc quidem non hi modo, ſed marceſcentes qualibet de occaſione habent ferè omnes: qui ex inflammatione marceſcunt, omnes: & alij item multi, niſi illi ſanè, qui de occulta quapiam inflammatione marceſcunt. Eritq; hic marceſcentium ex inflammatione proprius, nulli cōueniens, qui aliam ob cauſam marcuerit. At hecticus omnibus marceſcentibus pulſus eſt: qui quidem ijs eſt communiſſimus: ſecundum illū, inæqualitas diſtentionis magnitudine decurtata, quæ etiam adeſt pleriſque, deinde crebritas. Et-

enim

enim hæc quoq; omnibus, qui ex inflammatiōe marcuerint, perpetua adhæret: omnibusq; adeo, E qui ob syncopam ex corde vel stomacho affecto profectam in præsens periculum venerunt, ac deinde vini potione declinauerunt periculum, sed tempore tamen marcuerunt: nisi sanè hos quoq; dicas ex paruis inflammationibus perire nobis incognitis. Siquidem sunt inter eos, qui innuentē habeant pulsum: nisi etiam hos dicas ex inflammatione, alios citra inflammationem marcescere. Verum hoc in dubio est. Pulsum igitur hi habent hecticū, languidum, admodū crebrū, quem innuentem quidam appellant. Atq; alteram hanc marcescentes differentiam pulsuum sunt sortiti. Alia item tertia est eorum, qui raram habent: verum & his cum antegressa febris pulsus reddidit crebros, tum facultatis extrema dissolutio abunde efficit crebros. Quod autem †intercedit, omnibus} refrigeratis febribus, nō dum tamen extinctis ijs, in raritatem commutat. Genus hoc marcoris senibus proprium est, præsertim cum aliquid vitij pulmo & thorax contraxit. Hi febrilem retinent pulsus duritiem, etiam si rarus sit. Omnino paucis marcescentibus in aliam inæqualitatem pulsus, ac illam, quam diximus, magnitudinis vertitur.

Aliàs, intercedit totum.

PHTHISICORVM, quos vocant, pulsus paruus, & languidus est, mollisq;, & modice celer, atque hecticus.

PERIPNEVMONICORVM" magnus est pulsus, & vndosi quid habens, & languidus, mollisq; F similiter, atq; lethargicorū pulsus: nisi quatenus præpollet inæqualiter & in vno pulsu, & collectiua, q; vocant. In vno ictu, cum veluti interpellatur, & vndosus est, ac dicrotus interim fit: in collectiua, cū alias differentias habet, tū modo intermittit, modo intercurrit. Cū aūt acute omnes peripneumonici febricitant, tū non nihil comatis habēt: vtrū excellat horū, ex eius maxime ratione crebritatis quantitas inuenitur. Vbi ardentior febris adiuncta peripneumoniæ sit, pulsus abūde creber est: si comatosior, minus creber.

A.l.3.f.10.t.4. c.11.fol.170.f

LETHARGICORVM" pulsus similis peripneumonicorū est magnitudine, imbecillitate, mollitudine: sed eo est tardior rariorq; ac minus inæqualis, intermittens potius, quā incurrens. Est, cum dicrotus fiat. At vndosus semper in altis quidem soporibus est, de quibus hæc dicuntur. Morborū enim pulsus exponimus, qui omnibus suis indicijs constent: quo, si qui aliquatenus deficiant, neque dum sint integri, satis cognoscere magnitudinem, & qua iam sunt præditi, & quę accedere ijs potest, valeamus. Sed, quoniam inæqualitatis sæpe meminimus, raro autem perturbationis ordinis, hoc in vniuersum sciendū est, ferè inæqualitates comitari perturbationem ordinis. Ac inæqualem pulsum, qui sit ordinatus, raro inuenias. Ac nimirū minores offensæ inæquales & ordinatos: maiores inæquales pulsus atq; inordinatos creant. G

A.l.3.f.1.t.3. c.8.fo.119.a

PHRENITICORVM" paruus pulsus est: rarissime autem conspectus est magnus esse. Contentus est modice. Durus & neruosus est: valde est celer & creber. Habet præterea non nihil vndosi." Interim subtremere tibi videbitur: interim etiam præcisus cum conuulsione quadam. Quod .n. febres in celeritate propriū habent symptoma, hic obtinet clare in vtroq; termino distentionis, præcipue externo. Inuenias etiam inęqualitatis in positu genus insigniter aliquādo in illo apparere: immo totam subinde arteriam sua sede deserta conspicias attolli, potius cū vibratione ebulliente, quàm more pulsus distentam: pari modo delabi, detractam potius, q; contractam. At vero immodica eius crebritas proximam denunciat syncopam.

A.l.3.f.1.t.3. c.2.fo.197.a A.ibidem.

IAM etiam alius est affectus, qui siue medio loco ponendus sit inter lethargum & phrenitim, vt qui cū neutro in totū conueniat: siue cōis esse ambobus existimandus, vt ex phrenitidis speciebus & lethargi mistus, suo loco cōsiderabimus. Nūc de eius pulsibus agemus. Ac, ne quasi ęnigma quoddam propositum sit, per signa, quæ cū eo sunt connexa, eū ab oculos ponam. Conniuent ferè oculis, somnolenti sunt, atq; stertunt. Rursus oculis fixis ac inconniuentibus diutissime, vt catochi, intuenť. Et, si quid roges, atq; ad colloquiū compellas, difficiles sunt & tardi ad respondendū. Plerunq; ēt stulte loquuntur, nec recte respondent, ac temere nuganť. Is est affectus, quē dico: qui H ex signis sibi adiūctis defectu proprij nominis cognoscit. Pulsus" eius celeres sunt & crebri, perinde vt phreniticorū, minus tamen. Et roboris item minus, ac illi, obtinent. Lati aūt sunt, & breues. Externum motum non habent subito truncatū, sed alio modo, veluti intro se proripiētes, subterfugiunt, ac concitant contractionem, & quasi suffuranť distentionem: verum in ea pulsui phreniticorum non sunt similes, q; truncatione illa careant.

A.l.3.f.1.t.3.c. 12.fo.199.h

CATOCHORVM pulsus (κατόχους.n. & κατεχομένους veteres Græci appellabāt: Iuniores ipsum affectū κατοχὴν, & κατάληψιν vocāt) cætera lethargicis similes sunt, magnitudine, tarditate, crebritate: vt nec totius huius affectus species late ab illo dissidet. Catochorū tamen non imbecillus est pulsus, nec mollis: sed in his sanè multū differt, vt ēt in hoc, q; laxať lethargicis, atq; intumescit vniuersum corpus: contra stipať & cogiť catochis. Ad hæc æqualitate & inęqualitate distant: æqualis .n. pulsus est catochorum, inæqualis lethargicorum. Archigenes arteriæ locum auctor est proprie in ijs inueniri calidiorem, sicut illis, quibus conuulsio imminet cum sopore.

CONVVLSORVM" ipsum corpus arteriæ videtur contractum, ac vndequaque coarctatum, non ceu compressum sit abs quopiam vel constipatum: nec etiam veluti rigidum, vt in febri, præsertim in accessionibus: nec vero, vt præ duritie, ad intentionem contumax, veluti quod fit diuturnitate

A.l.3.f.2.c.6. fo.216.b

A diuturnitate temporis, præsertim cum quid offensum sit, vel viscera vitiata: sed vt corpus neruosum, cauumq; veluti intestinum aut simile, ex vtroq; fine intentum. Ad" eundem modum inæqualis motus est arteriæ, in modum chordę, sursum deorsumq; agitatæ. Neq; enim species distentionis vel contractionis repræsentatur, verum vibrationi potius similis est, ceu exilientis sursum iterumq; retractæ intro: quod ne constituto quidem tempore habet, sed vno sæpe tempore altera eius pars videtur ferri sursum veluti eiaculata, altera intro ceu à quopiam atracta: atq; vna moueri citate, altera tarde. Iam vehemens quoq; & magnus conuulsorum pulsus videtur esse. Est vero hic nõ imbecillus, neq; paruus: non perinde tamen, vt videtur, vehemẽs vel magnus: ictus enim imponit, dum ob tensionem validus, ob vibrationem exilire appareat: quamobrem altior interim videtur, ac veluti strepitum quendam ad tactum ædit asperum. Sanè neminem, qui quidem sit expertus, fugiat hic pulsus: quippe nulli est similis, vel tensione in vtrãq; partem, vel conuulsione motus. At, qñ cum pulsu sopitorum cõmixtus est, difficillimè cõmixtio deprehenditur: solusq; qui ad amussim vtrunq; cognoscere separatim meditatus est, poterit confusos cognoscere.

A.ibidem.

A.l.3.f.2.c.2. fo.214.c

PARALYTICORVM" paruus pulsus, & imbecillus, tardusq; est: non nullis rarus quoq;: alijs creber, sed non nihil inordinate intermittens.

B COMITIALIVM & Attonitorũ similes pulsus sunt: quare de comitialibus quæ exponemus, eadem de attonitis, sed cumulatius, accipienda sunt. Dum modice infestatur natura, neq; dum eã multum superauit morbus, nullam inuenies mutationem insignem magnitudinis, vehementiæ, celeritatis, crebritatis, duritiei: tantum est conuulsis intenta iure vtrinq; arteria. Sin autem grauis sit affectus, vt oneret facultatem, inequalitatem quandam comparat, atque tensionem validam, ac minor, lãguidior, †rarus, tardusq;} efficitur. Si comprimat magnopere, & facultatem deijciat, languidos, paruos, †celeresq; creat.}

A.l.3.f.9.c.8. fo.253.f A.ibidẽ c.8.fo.254.b

ANGINÆ pulsus tensione quadam præditus est conuulsiuo persimili: magnus est & vndosus, vt pulsus" peripneumonicorum: ac, vtrum insigniter in eo polleat, p eo expectanda mutatio est. Nam, si" ~~peripneumonica species superior sit, in peripneumoniam: si vero conuulsiua, in con~~uulsionem, angina desinet. Quicunq; autem ex illis vehemẽter suffocantur, paruum hi habent & rarum pulsum: vbi iam animam agant, crebrum atq; inæqualem.

ORTHOPNOEA Acuta inæqualem & inordinatum pulsum habet, & nõ nihil deficientem: quæ mediocriter est grauis, crebrum: quæ violentissima, tardum & deficientem: quę iam perimit hominem, crebrum & languidum.

† Al. rarior tardiorq;.

†Quidam cod. antiqui et tralatio et uetus addunt, & crebros: alij loco celeres, legunt crebros.

A.l.3.f.1.t.3.c.12.fo.199.h

C VTERINÆ" suffocationis pulsus, vt si conuelleretur, protensus est, & rarus: q̃, si exitialis sit suffocatio, creber, inordinatus, & non nihil deficiens.

STOMACHVS Affectus (vt sic vocemus in præsentia os ventriculi, q̃ is vsus apud vulgus obtinuit) non vno modo commutat pulsum. Nam, si inflammatus sit duntaxat, ita mutat pulsum, vt corporis neruosi diximus pulsum solere: si cõprimatur, vellicetur, lãnguescat, singultiat, vomat, nauseet, fastidiat, doleat, pro genere symptomatis. Nam vellicationes, vomitus, nauseæ, singultus, lãnguor, non solum paruum & languidum efficiunt, & interim etiam modice celeriorem, verum etiam admodum crebrum: sola vero compressio, remotis illis omnibus, rarum, tardum, paruum, & languidum. Ea compressio tum à cibis oritur grauantibus, neque vlla insigni præditis virtute, sed sola abundantia molestis: tum ab humoribus quibusdam, qui in eum confluant, non mordicantibus: qui ab his si semel refrigeretur, tum vero vel maxime talis pulsus existet. Ac bulimum patientium talis pulsus est. At omnes quidem affectus, qui in crebritatem mutãt, si diuturni sint, vel euaserint grauiores, pulsum vermiculantem creant. Qui vero in raritatem, præter q̃ commemoratas differentias adaugent, talem præterea speciem inęqualitatis in vno pulsu generãt, vt multis locis pertusum corpus arteriæ videatur, neq; esse continuum: ac sentit tactus in distentione ve-
D luti arenæ occursum.

A.l.3.f.14.t.4. c.9.fo.321.e A.ibid.c.11.f. A.ibidẽ.c.10.e

AQVÆ Inter" cutem pulsus, Ascitę, paruus, crebrior, subdurus cum quadam tẽsione est: Tympanitę," longior, non imbecillus, celerior, creber, subdurus, cum quadam tensione: illius, quam hydropem Anasarca Gręci vocant," vndosus, latior, mollisq;.

ELEPHANTIASIS pulsus paruus, languidus, tardus, crebrerq; est.

A.l.3.f.15.t.1. c.4.fo.326.h A.l.4.f.6.t.1. c.16.fo.493.a

ICTERICORVM" pulsus est, si absit febris, minor, durior, crebrior, non languidus, nec celer.

VERATRVM" qui sumpserunt, hi paulo ante vomitum, vbi comprimantur, pulsum habent latum, rarum, languidiorem, tardiorem. Interea, dum vomunt & diuelluntur, inęqualem & inordinatum. Cum rectius habere cœperint, ordinatum quidem, sed inęqualem adhuc, minus tamen, q̃ antea. Vbi vero iam ad naturalem statum propè reuerterint, æqualem, ac maiorem q̃ dudum, vehementioremq;. Qui horum syncopa corripiuntur, conuelluntur atq; singultiunt: paruum hi, & languidum, inordinatumq;, & celeriorem, atq; multum crebrum habent. Qui ex his suffocantur, paruum, languidum, inordinatũ, inęqualem: nõ autẽ crebrum, nec celerem, immo potius tardum: repręsentat etiam non nihil vndosi, & lati, atq; paruam quandam interdum arteriæ tensionem.

Gal.

GAL. DE PVLSVVM DIFFERENTIIS LIBER PRIMVS

Hermanno Cruserio Campensi interprete.

ARGVMENTVM LIBRI

Genera prima ac Singulas pulsuum Differentias declarat: Ac in primo libro de his pertractat ex Propria opinione.

Nomina nihil ad Rerum scientiam, sed Docendum duntaxat facere. CAP. 1.

Ptarem res & percipi & tradi citra ipsarum nomina posse, vt ne ad artis vel ex sua ipsius commentatione longitudinem, veluti cumulus nobis accederet vocabuli negociū. Sed, quòd nominibus necessario, quæ volumus, interpretamur, sophistis hinc commentorum & inutilis disputationis copiosa materia suppeditatur: cęteri vero, quicūq; rerū sciētiam, non vsum vocum, moramur, inuiti quidem, tamen compellimur propter sophistarum contumelias de nominibus laborare. Nam G nihil sit melius, quàm quauis conditione de nominibus conuenire, & ad contemplationem properare: quod in libro illo fecimus, quem antea tyronibus de pulsibus descripsimus. Sed, quando, qui in nominibus tantum valent, in operibus artis interim imperitissimi, nunquam non interpellant, neque respirare nos citra contumeliam sinunt, necesse propè iam nobis est, nominibus vt immoremur.

Maiores nostros simpliciter vocabulis videas vti: qui hoc semper vnum agunt, sensum vt aperiant: Iuniores tantum non in singulis syllabis argutantur, contendunt, neque de nominibus desistunt digladiari: Exempli gratia (quo vna ex parte, huius instituti summam perspiciamus) quidam pulsum ait valenter pulsantem, vehementem esse: Adest alius, qui non hunc, cæterum qui magnus sit et plenus celerq;, illum affirmat vehementem esse: Alius validum simul ac celerem: Est, qui hos mira grauitate insimulans, magnum pariter & celerem, vehemētem esse ait: Iam alius hunc non ferens, acerbius etiam obiurgat, vultq; plenum simul ac velocem, vehementem esse: Et hercle præter hos sextus, magnum plenumq; esse vehementem contendit. Quòd, si septimus huc & octauus accedant, hic asserens inter plenum & hunc nihil interesse, ille eundem cum duro esse, quam censes pugnam fore? an'ne talem, qualem frequenter in templo Pacis, & inter ipsos H ęgrotos conspicimus? adeo vt etiam ad manum res veniat: tantum abest: vt turpi dicto abstineat.

Sed mihi, qui nunc molestāt, minus stomachum faciunt, tametsi sunt importunissimi: qui vero ad commentādum appulerunt, quis ferat? Ad manum enim est, inutilis quæstionis, index: eum tn̄ illi non cernunt, sed sic omnes scribunt: Hic pulsus vehemens est, ille plenus est, is creber: cum /est/ sit submouendum, adiungendum autem maxime, si potest/appellatur/quo si deficiantur/appelletur/ac tum demum docendum est, quid soleat is pulsus, quem vehementē forte vocauerunt, significare. Neq; enim, quò appellemus, aut nomē proprium instituamus, artem nos de pulsibus tractamus, aut alios docere conamur, sed vt præsentia cognoscamus, & futura ægrotis præcognoscamus: at ex rebus hæc, non ex nominibus earum, inueniuntur. Omnino enim ad rerum cognitionem nihil nomina referunt: tantum ad docendum intersunt: quod pactò etiam potest confici. Siue enim rebus haudquaquam dederis nomina, eas tamen assequi possis: &, quid denotare possint, planè teneas: hac in re certe nominantibus non concesseris: Siue, quando docere institueris, nomina quæ libet ponas, ne sic quidem eris inferior. Equidem, si vel Dionem vel Theonem velis vehementem pulsum appellare: non fallaris in docendo tamen, quæ illum causæ generant, cuius vero est affectus indicium, & quo tādem euadet: nihil te sic peccare censuerim. Proinde,

A de, qui ita est aliquid docturus, huic satis sit nomina instituisse: qui ad veteres reijcit, illorũ tradet institutum: nec hic curiosus sit, proprie, an improprie appellarunt: nec audeat immutare, nec incuset: quod faciunt sophistæ: superuacanea sunt enim hæc omnia, & ab nostra arte remota. Neq; sanè hæc nominum est constituendorũ scientia, sed rerũ: neq; hos, qui minus probũ nomen dant, ad medicos homines remittunt, immo qui requirũt sanitatem. Quamobrem nihil hæc disputatio, vltra vsitata & nobis & alijs medicis nomina profitetur: sed præclare ẽt cũ ea agetur, si hęc mediocriter assequatur.

De Nomine pulsus. CAP. 2.

OMnium itaq;, quorũ ad nos memoria peruenit, primus nomen pulsus Hippocrates literis prodidit: atq; artis, quam complectitur, non videt ignarus esse: non tamen hanc artis partẽ multũ elaborauit: neq; cuilibet arteriarũ motui hoc tribuit nominis: quẽ vt imitari Erasistratus. Sed hæc illic referam, vbi de illis viris peculiariter sermonem habebo, cui potissimũ nomẽ hoc attribuant, ac inter se quatenus dissentiant, aut consentiant. Autor libri de palpitationibus, Ægimij nomine insigniti, siue ille Veliensis esset Aegimius, siue alius, proprie hoc nomen vsurpat: atq; longe præter morem aliorum non medicorũ tm̃, sed & vulgi, quemuis motum arteriarũ vo- *Aliàs ἠλεῖος i. Helius seu Heliensis ab urbe Elide.
B cat palpitationem. Praxagoræ vsus & Herophili ẽt ad hũc vsque diem vigent. Pulsum enim, omnem arteriarũ motũ sensibilem appellãt. Ita etiam omnes eorũ successores, tametsi definitionibus dissideant. Sed hoc alio loco ostẽdemus. Ergo nos quoq; vsum, qui obtinuit, sequentes, videamus iam, quot numero sint omnes pulsuum differentiæ, & quod singulis nomen. Etsi de hac etiã ipsa dictione quidam cõtendũt, quorũ alij ita volũt, vt ponatur, Quot genera sunt pulsuum: Alij non genera aiũt appellanda, sed species: quidam qualitates: non nulli differentias. Et, quod cuiq; visum est, hoc instituto nomine diu disceptat de eo constituendo, nihilq; non mouet. Iam, sicut de generibus, ita de speciebus, differentijs, qualitatibus, quæstionem inducũt non necessariam, obliti vsum talis quæstionis. Omnes enim id mea opinione spectauerunt, qui de pulsibus instituerũt cõmentari, quid denunciare possint: assequi vero cũ vel sine generũ & specierum quæstione, quod intenderent, possent, quiduis potius, quã hoc, agũt. Verum omissis istorũ nugis quęstionem in medium pro suo arbitrio proferant, nos vtilitatem sectemur. Sed hoc prædicamus etiam, qui pulsuum definitiones, & constitutionem eorũ nominis discere volũt, in sequentibus hũc primum libris omnia eos tradita habere. Hic liber solũ complectitur, quod conducit, nec vllam attingit sophisticam quæstionẽ. Ita, siquis semel illa velit repudiare, licet certe. Ad cęteras lucubrationes de
C dignoscendis pulsibus, de causis, de præsagitione ex ijs, vnus hic liber requiritur. Illi aduersus sophistarũ importunitatem scripti sunt, & ad intelligenda aliorũ scripta, vbi traditur, quã quodque nomen significatione vsurpet. Itaq; exponamus primum pulsuum prima genera, deinde eorum differentias, hinc auspicati.

Prima Genera pulsuum. CAP. 3.

A.l.1.f.2.d.3.c. 1.fo.47.a QVando" arteriæ corpus est cauũ, longũ, & teres, habetq; perpetuũ geminũ motũ ex contrarijs constitutũ partibus: aut enim in se ipsam vndiq; considet, aut in omnem partem distenditur: qui duplex motus, pulsus appellatur: in vtroq; ei gemina quies accidat, necesse ẽ, altera ab distentione prius, quàm contrahatur: altera à contractione, ante, quã distẽdat. Quas quidem binas quietes expertorũ tactus cognoscit, nec minus demonstrat ratio. Nam prius contrariũ motũ arteria, quàm priorem sedauerit, non exordiatur. Atqui sedare, subsistere est, & in quiete
A.ibidem. b esse. Sic motibus intercedit quies. Exprimit" ergo necessitas quoddam esse tẽpus propriũ vtriusq; motus: aliquod etiam quietũ: & harũ item vtriusq; propriũ. Iam, quia tres arteria dimensiones, vt omnia reliqua corpora, obtinet, longitudinem, latitudinem, profunditatem: non potest in sin-
A.ibid.c.3.d. gulis dimensionibus non fieri quantitas aliqua distentionis & contractionis. Et vero etiam" con-
D tentionem quandam necessario habet, vt aut ægre & languide, aut prompte valenterq; operetur. Est præterea ipsa arteriæ tunica aut mollis, aut dura. Quinetiam capedo interna aut vacua quodãmodo est, aut plena. Atq; hæc omnia aliquando æqualia, aliquando inæqualia sunt. Temporis itẽ distentionis aliqua proportio est cum tempore contractionis. Aliam in vno pulsu differentiã cõstituas præter has nullam. Siue enim motuum tempus est æstimandũ, vel quietũ: siue dimẽsionũ, in quibus mouentur, quãtitas: siue qualitas actionis, aut tunicæ arteriarum, aut cauitatis: siue quæ mutuo conueniunt, quæ conferri queunt, queunt autem cognata: omnia hæc sunt recensita, nec quicquam præterea in vllam partem desiderat oratio: sed sunt omnes, quæ in vnum pulsum incidunt, differentiæ generales, quas retulimus. Quibus duæ accedunt aliæ, quas collectiuas appellãt. Ex quibus in plurium pulsuum mutua comparatione ęqualitatem & inæqualitatem, ordinẽ atq; eius perturbationem æstimamus.

Differentiæ pulsuum à Tempore motus, & à Quantitate distentionis sumptæ. CAP. 4.

HOrum generum differentiæ speciatim plures sunt, quas iam exponemus, à genere ipsius motus ingressi: quem aut moderatum esse & in naturali statu oportet, aut celeriorem vel tardio-
A.ibidem.c rem. Itaque hoc" genus efficit tres numero differentias pulsuum: celerem, qui fit, cum modico tempore mouetur arteria: tardum, cum multo: moderatum, cum mediocri. Differentiæ pul-

suum

suum in differentionis quantitate, siquidem singulis concipiantur dimensionibus, nouem numero sunt, in vnaquaq; trium dimensionum tres. In lõgitudine arteriæ, qui moderatus in ea est, & qui hunc excellit, vel eo est inferior: vocatur qui excellit, longus: qui inferior est, breuis. In latitudine, moderatus in ea, & duo immoderati: latus, qui moderatum excedit: contrarius huic, angustus. Itidem in dimensione profunditatis arteriæ, vnus moderatus est, alius altus, & alius humilis. Hę pulsuum sunt in vna dimensione acceptorum differentiæ. At differẽtiæ pulsuum in trinis simul dimensionibus sunt vij & xx. Perspicies has manifeste in tabella. Vnus enim erit longus simul & latus altusq;, qui omnibus præponatur. Alius longus, latus, & profunditate moderata, scribaturq; secundus. Alius longus, latus, humilis, qui ordine tertius sit: similiq; omnes reliqui via & ratione cognoscentur: vt duæ primæ dimensiones maneant immotæ, trifariam vltima variet, hoc pacto. Quartus longus, moderata latitudine, & altus. Quintus lõgus, moderata latitudine, simulq; moderata profunditate. Sextus longus, latitudine moderata, humilis. Deinde alij tres, prima dimensione longum seruante, secunda angustum, tertia trifariam variate. In his nouẽ vna dimẽsio permanet longitudinis longæ, aliæ omnino commutantur. Mox alteri nouẽ dimensione lõgitudinis in mediocritate conseruata, variantibus reliquis. Ad hæc nouem, vbi longitudinis breuis maneat dimensio, & aliæ immutentur. F

A. ibidem. c

TABELLA

1	Longus	Latus	Altus	Magnus
2	Longus	Latus	Moderatus	
3	Longus	Latus	Humilis	
4	Longus	Moderatus	Altus	
5	Longus	Moderatus	Moderatus	Gracilis
6	Longus	Moderatus	Humilis	Gracilis
7	Longus	Angustus	Altus	
8	Longus	Angustus	Moderatus	Gracilis
9	Longus	Angustus	Humilis	Gracilis
10	Moderatus	Latus	Altus	Turgidus
11	Moderatus	Latus	Moderatus	
12	Moderatus	Latus	Humilis	
13	Moderatus	Moderatus	Altus	
14	Moderatus	Moderatus	Moderatus	Medius
15	Moderatus	Moderatus	Humilis	
16	Moderatus	Angustus	Altus	
17	Moderatus	Angustus	Moderatus	
18	Moderatus	Angustus	Humilis	Gracilis
19	Breuis	Latus	Altus	Turgidus
20	Breuis	Latus	Moderatus	Turgidus
21	Breuis	Latus	Humilis	
22	Breuis	Moderatus	Altus	Turgidus
23	Breuis	Moderatus	Moderatus	Turgidus
24	Breuis	Moderatus	Humilis	
25	Breuis	Angustus	Altus	
26	Breuis	Angustus	Moderatus	
27	Breuis	Angustus	Humilis	Paruus

G H

Atq; inter vigintiseptem hos pulsus, qui sunt secundum quantitatẽ, qui ex ternis dimensionibus cõstãt, duo sunt nomina sortiti ab oĩbus approbata, qui primus relatus est, & qui postremus: hic paruus appellat̃, ille magnus. Reliquus oĩs numerus noĩbus caret. Neq; n. pulsus, q̃ graciles & turgidi vocant̃, certũ ex tabella vnũ indicant, cæterũ multis simul generatim tribuunt̃. Nã, in quibus longitudinis dimensio quodã modo duabus reliquis præstat, oẽs hos graciles vocant. In quibus duæ reliquæ hac, contra turgidos hos appellãt. Proinde quintus in tabella, & sextus, insuper octa-

A. ibidem. c

A uus, & nonus, ac octauusdecimus graciles vocantur. E diuerso turgidi decimus in tabella, & vnde uigesimus, xx item, vigesimus alter, & xxiij. Hæc ergo sunt nomina generaliora, & pluribus cõia. Iam vocant etiam hosce pulsus aliter, tenuem, gracilem: & crassum, turgidum. Quin nec moderati quidem in tribus dimensionibus, qui vnus naturalis inter xxvij est, peculiare nomen habemus, sed definitione hunc significamus, dicentes aut moderatum tribus dimẽsionibus, aut medium magni & parui, aut naturalem in quantitate distentionis, aut quacunque alia rõne sermonem potissimum speramus fore clarum. Quare eos mihi in mentem venit mirari, qui in nominibus tantũ excellunt, &, quo nomine sit vocandus is pulsus, per totam vitam quærunt, si non vel hac de cã contentionem deponant, ꝙ multos videant pulsus, qui proprium quidem requirunt nomẽ, nec hinc quicquam lædi tamen institutionem, cum definitione quidem indicari possit. Siquidem, cum pulsum appellent quidam breuem, angustum, humilemq;, perinde faciunt, ac illi, qui dicũt animal pedestre bipes. Nam, vt hîc definitio est, animal pedestre bipes: & rei nomen, cuius hæc est definitio, homo: ita in pulsibus, nomen est magnus: eius definitio, longus latus altus. Item alius pulsus definitio, breuis latus humilis, sed nullum habet nomen. Verum de his agemus aliàs.

De differentijs pulsuum sumptis à Qualitate percussionis tunicæ arteriæ, & cauitatis arteriæ. CAP. 6.

B A.ibidem.c I Am nunc ad Tertium pulsuum genus, quod in contentione consistit, descẽdamus, & huius ẽt differentias exponamus. Sunt aũt tres, vnus validus contentione, qui vehemens vocatur: alter imbecillus, quem languidum appellant: medio inter eos proprium non est nomen, sed hũc quoque explicamus definitione. A.ibidem.e Quartum genus, quod in arteriæ consistit corpore diuiditur etiã in tres differentias, vocaturq; à medicis plerisq;, maxime ab iunioribus, plenum, & vacuum: &, quod inter vtrunque mediũ est, ne hic quidem sortitum est nomen. A nobis nõ ita, sed alter durus, alter mollis appellatur: annunciatq; vterq; arteriæ statum. An vero rectius hoc sit modo appellandũ, an illo, qui de hoc laborat, inferius discet. Nũc, quod instituimus, est absoluendum. Aliud genus erat pulsuum, arteriæ infusionem, vt aiunt, declarans: quod longum requirit mea sententia sermonem ad absolutam notitiam: at, quod ad propositum conducit, atque sufficit tyronibus, hoc loco exponemus. Tres & huius generis differentiæ pulsuum finguntur, quorum vnus plenus, alter vacuus appellatur: nam medius vtriusque, nomine peculiari caret. A.ibidem.d Plenus ergo pulsus est, vt definit Archigenes, qui arteriam ostendit pleniorem, & occursum humidè tumidum: vacuus, qui arteriæ eleuationẽ facit bullosam, vt digitorũ impressioni egressus per vacua occurrat. Hæc quinq; C pulsuum genera in vno motu consistũt arteriæ, & singulæ eorum æqualitates atq; inæqualitates: quarũ exponemus differentias, cũ de altera agemus iæqualitate, q̃ in pluribus pulsibus posita est.

De differentijs pulsuum, qui in Tempore quietis consistunt: & de Secta, quæ se solam distentionem, ait sentire. CAP. 7.

A Liæ differentiæ pulsuum his, qui se negant contractionem sentire, in tempore interuallorũ consistunt, ita enim tempus, quod inter motus sensibiles intercedit, vocant: preterea in proportione temporis motus & quietis, nam ita etiam interuallũ appellant. At illis, qui se contractionem aiunt sentire, & vero etiam medias quietes, quas ἡσυχίας, ἠρεμίας, ἀκινησίας q; Græce vocãt, aliæ prodeunt, & longe efficiuntur plures. Sed faciũdum mihi est, vt de vtrisq; separatim planius agam, & primum de his, qui se solam dicunt distentionẽ sentire: quo in facilioribus cognitu exercitati, facilius difficiliora assequamur. Vbi tactus ab arteria obiecta feritur, cum alia, quæ ante memoraui, sentimus: tum tempus, quod motu producitur. Inde, quãdo alter inceperit motus, aliud nos tempus deprehendimus inter exitum prioris motus, atque alterius principium: vt duorũ sit temporum in pulsu absoluto cognitio: prioris, quod motus est, quem & ictum & distentionẽ appellant: A.ibidem.d secundi, quod quietis est, quod & interuallum contractionemq; vocant. Fiat aũt ex prio A.ibidem.c D ris temporis quantitate aut celer, aut tardus, aut inter eos medius pulsus: ex quantitate alterius tẽporis creber, aut rarus, aut horum medius. Vt sit celer pulsus, qui, cum modico tempore arteria distenditur, fit: Creber, qui, quando paruo interposito interuallo: Tardus, cum longo tempore arteria distenditur: Rarus, cum interposito longo interuallo: Medius velocis & tardi, qui, cum moderato tempore distenditur arteria, fiat: Medius crebri & rari, qui fit, cum moderato interposito tempore arteria distenditur. Siue distenditur, siue dilatatur, siue attollitur, siue mouetur, dicamus, nihil interesse puto. Liquet igitur, qui creber sit pulsus illis, & quemadmodum à veloci distet: tum qui rarus, quaq; ratione à tardo discrepet. Comparato autem ictus tempore cum tempore quietis, gignitur rhythmus, quæ proportio temporis est ictus ad tempus quietis. Huius etiã admonuimus, nihil apud hos differre ictum, vel distentionem, vel motum dicere: nec quietem, vel interuallum, vel contractionem. Et vero etiam pro hoc, proportionem temporis distentionis ad cõtractionis tempus rhythmum esse, quidam ordinem dixerunt, alij conuenientiam duorum esse temporũ inter sese, ictus cum interualli. Hæc sunt, quæ priores tradunt.

De altera Secta, quæ contractionem se dicit sentire. CAP. 8.

T Ranseamus iam ad eos, qui contractionem sentire se dictitant, qui tarditatem quidem & celeritatem non aliter, atq; illi, in distentionis ponunt tempore, & in contractionis ẽt: Crebritatem

tem vero & raritatem rhythmumq; non etiam perinde acilli, cæterum crebritatem atq; raritatem in vtraq; quiete: rhythmum in distentionis tempore vnà cum tempore insequentis eam quietis, ad tẽpus collato contractionis simul cum tempore excipientis eam quietis. Non nunquam solius distentionis tempus cum solius comparantes tempore contractionis, rhythmum ita dicũt gigni. Ac de crebritate quidam ex his, vt diximus, senserunt. Aliqui non aliter, ac priores, in distẽtionis tempore celeritatem generari & tarditatem confirmauerunt: in toto reliquo cõflato ex binis quietibus & contractione crebritatem & raritatem aiunt consistere. Sũt ẽt, qui rhythmũ, æque ac priores, in temporis distentionis proportione ad omne reliquum non dubitent constituere. Verũ inter eos tñ non conuenit in sentienda omni distentione vel contractione, sed quidam omnem sentiri vtranq; aiunt, alij nec primas distentiones, nec contractiones extremas. Tum ẽt de nominibus contendunt inter sese. Quare, ne quam nos rẽ prætereamus, nec ĩ rebus friuolis immoremur diutius, quod verũ est & conducibile, exponamus. Nomina ponere his prætermittamus, qui de ijs laborant, & artis vera negligunt opera, nec distentionis primas partes, nec cõtractionis postremas sentire valentibus. Quantũ aũt vtriusq; sentiatur, & quamobrẽ, in libris de pulsibus dignoscendis ostendimus. Est vero vtile medico, quod sensui occurrit: itaq; distentionis tempus vel contractionis sensibile necesse habet cognoscere. Quo fit, vt quietem, quam vocant superã, quæ secundũ distentionem contractionem præcedit, quanta sit, tactu queas ad vnguem assequi: inferam nõ item plane, quod vtrinq; sibi asciscat partes: ad initium, contractionis extremitatẽ: ad finem, principiũ distẽtionis. Recordari porrò horum temporũ oportet naturalem cuiusq; magnitudinem, & mutuã proportionem. † Præterea cognoscendi requiritur facultas, } in morbo quantum immutentur: & quid quæque significare mutatio soleat †. De quibus alio nos loco differimus. F

Quies supera, infera.

† Aliàs ex antiquis, ut cognosci possit. † Hæc erant ĩ codicib. græcis. quod et ex cõæ inuentione & ex longa experientia sumitur.

De differentijs Quietis & Rhythmi. CAP. 9.

NVnc, simulatq; duorum generũ, de quibus iam verba fecimus, differentias tum quietis, tum rhythmi adiecerimus, ad ea, quæ sequuntur, transibimus. In genere " quietis arteriæ, tres pulsuum differentiæ consistunt, rarus, creber, medius: quorum paulo ante definitiones docuimus. At generis rhythmi, non est perinde absolute explicare, quę sint differentię: cæterũ " prę omnibus pulsum oẽm obtinere modulum quendam, quem rhythmum Græci appellant, est ostendendum: ne deceptus quis pulsuum, qui ἄρυθμοι appellantur, nomine adducatur, vt omni esse orbatos rhythmo eos pulsus falso existimet. Nã, vt ἀτράχηλος homo, atq; citharœdus ἄφωνος, ita ẽt ἄρυθμος pulsus vocatur: vitium enim natiui rhythmi, non absolutam abolitionem, significat. Atq; cõtrarius est arhythmo, non enrhythmus (siquidẽ omnis in aliquo est rhythmo pulsus) sed ille, qui eurhythmus vocatur. Vtriusq; porrò horum, arhythmi dico & euryhthmi, enrhythmus pulsus commune est genus. Atq; eurhythmus quidem vnus & indiuisus manet: arhythmi tres sunt oẽs differentiæ, pararhythmus, heterorhythmus, ecrhythmus. Qualis vero quisq; sit, exemplo disces. Suus est cuiq; ætati naturalis pulsus: qui iam de his rhythmum seruat, eurhythmus vocatur: qui labefactat arhythmus. Atq; labefactans, interim rhythmum vicinæ ætatis mutuat, qui pararhythmus: interim cuiusuis alterius, ac heterorhythmus hic appellatur: at, qui rhythmũ prorsus nullius ætatis retinet, hic ecrhythmus. Idem de naturis, ac anni temporibus, & locis, oĩbusq; alijs statuẽdũ. Suus est.n. cuiq; horum certus quidam rhythmus: qui cũ corrumpitur, arhythmũ tũ intelliges, & quas eius diximus differentias esse. Iã " vero inter oẽs rhythmos hi pari proportione, illi impari cõstant: pari, vbi distentionis tempus æquet tempus contractionis: impari, si alteruter eorum excedat. Id quod modo certis, modo incertis fit excessibus: Certis bifariam, aut multiplici proportione, aut vt numeri ad numerum, qui ἐπιμόριος, quasi superpartialis, appellatur: proportio quidem multiplex est dupla, vel tripla, vel quadrupla, vel aliqua insequentium: vt numeri ad numerũ, cum, quãta sunt duo distentionis tempora, tanta sint contractionis tempora, v, vel vij, vel ix, vel xi: Incertis, in vniuersum tripliciter: nam aut distentionis est tempus incertũ, aut contractionis, aut vtrunq;. Sigillatim quoq; horũ interdum paululum amplificata habet incerta tempora, siue plura sint, siue vnum primum: interdum plus: est, cum plurimũ. Atqui tempus primum, planũ est nõ natura ipsa esse, sed sensu accipiendum: sic etenim apud musicos ẽt fit. Hæc quidem sufficiũt in præsentiarum de rhythmis. Nam, ex hoc pulsuum genere quid fieri possit & conducat, aut nõ possit & inutile sit, in libris de his dignoscendis, & in libris de præsagiendo dicemus. G A.l.1.f.2.d.3. c.1.fo.47.d A.ibidẽ.e A.ibidem.f H

De Aequalitate & inæqualitate, Ordine & ordinis perturbatione. CAP. 10.

POrrò ad genera iam reliqua duo transeamus: alterum, in " quo æqualitatem spectamus & inæqualitatem: alterum, in quo ordinem & ordinis perturbationem. Atq; " ęqualitas & inęqualitas tum in vno pulsu fiunt, tum in pluribus: ordo & perturbatio ordinis in pluribus duntaxat. Sed enim, quòd difficilis est in vno pulsu, neq; facile animaduertitur inæqualitas, primo loco de ea dicamus, quæ ex multis pulsibus constat; simulq; de ordine & ordinis perturbatione explicemus, quando finitimum est hoc genus & affine: mox ad inæqualitatem nos in vno pulsu referamus, demusq; operam, vt oẽs eius differentias recẽseamus. Ergo, quæ pluribus in pulsibus æqualitas atq; inæqualitas animaduertuntur, quas collectiuas vocitant, in comparatione omnium differentiarum æstimantur primi pulsus cũ reliquorum differentijs. Nã, " pares si oĩno maneãt, æqualis absolute A.ibidem.d A.ibid.c.2.h A.ibidem.e

840

A absolute is pulsus vocatur: Sin omnino impares, inæqualis absolute. Quæ si in vna sint vel pluribus pares, & in vna vel pluribus impares: quatenus pares sunt, hactenus pulsus æqualis appellabitur: quatenus impares, hactenus inæqualis. Nam absolute æqualem pulsum dicas & inæqualē, an aliquo in genere, multum refert: q absolute æqualis neq; magnitudinem, neque velocitatem, neq; aliud habet impar quicquã. Ille vero, qui ĩ aliquo, cum illius vult nomine dici magnitudine, æqualis, celeritate æqualis, vehementia, & alio quoquo modo: Itidem inæqualis aut magnitudine aut velocitate, aut alio quopiam. Nõ nunquam duobus horum, vel tribus, vel pluribus, vel oĩbus sæpe simul, cum absolute æquales vel inæquales vocatur. Habes æqualem & inæqualē. Ordinatus vero & inordinatus, diuisa inæqualitate in paritatem circuituum, & in absolutã imparitatem, in vtroq; mẽbro generantur: in circuituũ paritate, ordinatus: in absoluta imparitate, inordinatus. Itaq; vniuersum repetamus, vt obscuri ne quid nos fugiat. Sint oẽs vnius pulsus differentiæ, insequentiũ differentijs omni in genere pares, absolute æqualis hic appellabitur. Contra oẽs sint omnibus impares, inæqualis absolute ille. Age sint aliqua vel aliquæ pares, & aliqua vel aliquæ impares: in aliqua pulsus vel aliquibus æqualis erit, in aliqua vel aliquibus inæqualis. Qui absolute est æqualis, aut vna differentia pluribus ue, non recipit partitionem. Qui aũt absolute inæqualis est,

A.ibid.c.&f.2. t.2.1.par.can. fo.570.col.2.d

A.ibidem.e

B hunc per vnam vel plures species diuidentes, circuituum paritate & imparitate ordinatum reperiemus & inordinatũ, vel absolute, vel pluribus in differentijs, vel in vna. Ac paritatem circuituũ puto iam clarum esse, ab sese sequẽtibus distingui paritatibus. Cæterum, ne quid oratio desideret, addam hoc etiam, atq; exempli gratia proponam vnũ pulsus in magnitudine genus. Sint primus pulsus & secundus & tertius magnitudine pares: contra sit in sequentibus quartus impar: eũ pulsum liquet magnitudine inæqualẽ esse: ecquid tamen inordinatus sit, nõ dũ clarũ est: sed alij sunt quatuor expectandi: vbi, si tres illi alteri mutuo sint inter se, & illis prioris circuitus pares, ac mox quarto quartus, ordinatus eiusmodi dicitur pulsus magnitudine: siquidem æque primos duos circuitus, sequentesq; retineat pares oẽs. Quòd si non oẽs alterius circuitus, primi circuitus pulsibus sint pares, ibi pulsus iam dicit̃ inordinatus in magnitudine. Eadem est rõ in celeritate, crebritate, cæterisq; differentijs. Aliqñ pulsuũ duo vel tres circuitus oĩno ĩter se sunt impares, proximi non itẽ, eũ pulsum in confesso est non appellandũ esse absolute ordinatũ, non tñ inordinatum absolute: sed, ecquis ex ordinatis circulatim sit, animaduertendũ est. Est, cũ tres vel quatuor ĩter se circuitus sint ĩpares, & inferiores obtineant proportione pares. Quare, si fiat, vt quartus primo, & quintus secundo, & sextus tertio vndequaque adæquet̃, solemus hunc pulsum ordinatũ per circuitus

C appellare: qui quidẽ inter eos medius, qui absolute ordinati vocantur & inordinati, intercedit: nã vterq; hic cõtrarij expers est, ordinatus perturbationis ordinis, inordinatus ordinis. At per circuitus, qui ordinatus est, aliquam ordinis partem, aliquam etiam perturbationis ordinis habet: ordinis, quatenus in omnibus est circuitibus ordo: perturbationis ordinis, quatenus hæc in singulis illis inest. Siquidẽ, qui absolute est ordinatus, pares sortitus est circuitus omnes: qui circulatim ordinatus est, non omnes æquales, sed certos. E diuerso inordinatus absolute, nec habet omnes deinceps pares circuitus, neque certos: circulatim vero ordinatus ambo hæc non habet, alterũ habet. Ita vtriusq; medius fit, ordinati & inordinati, atque illud vtriusque cõe habet, hoc non habet. Dicas etiam absolute ordinatos eiuscemodi pulsus, si singulos circuitus, qui certo sunt numero in sequentibus pares, in vnum cogas vniuersos magnum circulum. Quanta vero & qualis fiat varietas & concursio circuituum ex diuersis numeris constantium, facile quis, maxime qui febriũ circuitus complicare mutuo est exercitatus, animaduertet. Quare nihil est, q latius etiam eorũ differẽtias persequamur: sed ad differentias veniendum est inæqualitatis: declarandæq; primum collectiuæ, deinde vnius pulsus, inæqualitates.

De collectiuæ Inæqualitatis differentijs: ac primo de æqualibus Inæqualitatibus. CAP. II.

A.ibid.c.2.h

D Collectiuæ quidem inæqualitates, quæ in aceruo, vti diximus, plurium pulsuum constãt, primam habent differentiam, qua interim æqualiter, interim inæqualiter fiunt. Neq; admirationis habet quicquam, quòd æqualem quandam vocamus inæqualitatẽ: cum id vsu veniat non pulsibus modo, sed & alijs prope omnibus, quæ pristinam naturã immutantia, siue magnitudine, siue qualitate, æqualia capiunt incrementa vel inæqualia. Nam, quatenus æqualitatem commutãt, vocentur inæqualia: sed, quatenus æquam semper mutationem assequuntur, æqualiter dicant̃ mutari: sed vero, quæ nec pristino constant statu, nec accipiunt parem mutationẽ, hæc semel inæqualia vocantur. Ergo id ipsum pulsibus accidit, seu paulatim perdat̃ & ęqualiter ipsorum ęqualitas, seu affatim & aceruatim. Ac in vno id genere, exempli gratia, planum fiat. Sit primo pulsu secundus paulo minor, & tertius tanto secundo, & vero etiam quartus tertio pari modo, idq; ad plures vsq; deinceps perueniat, hos pulsus Græci † μειουρίζοντας vocant & μειούρους hoc est mutilos & quasi decurtatos à figuris nomen, quæ in acutum terminant, mutuantes. Iam, qui ex ijs perpetuo diminuuntur, nec minui desistunt, ad quietem prorsus recidunt denique, motuq; deficiuntur, quos vocant Deficientes decurtatos. At, qui desinunt, duplici sunt differentia: quidam, in qua primum paruitate diminui desiuerunt, hanc seruant constantissime: alij de integro augentur, quos appellant Reciprocos decurtatos. Quorum quidem ipsorum quidã ad parem pristinæ reuertũt magni-

A.l.1.f.2.d.3.c. 3.fo.48.c

† μειούρους per υ scribũt cod. gręci. i. soricicaudas, seu soricis muris've caudã imitãtes: & sic ubiq; inferius.

tudinem, aliqui ad minorem: ac nõ nulli, quibus ante excessibus sunt iminuti, his augent̃ rursus: E
alij minoribus vel maioribus accessionibus vtunt̃. Tot inæqualitatũ sunt æquales differentiæ.

De inæqualium Inæqualitatum differentijs. C A P. 12.

A.ibid.c.2.h

INæqualiũ* inæqualitatũ quędã nullã prorsus æqualitatẽ retinent: aliquæ retinent ad tres vsq; vel quatuor, vel quinque pulsus, sed postea amittunt. In quorũ inest vtrisq; vel ordo, vel perturbatio ordinis: ordo, si circuitus seruent aliquos pares: perturbatio ordinis, si & hos quoq; violent. Atq; hi quidẽ & ipsi motibus frequenter deficiunt, vt illi, qui æqualiter agitant̃: cæterũ illos decurtatos deficiẽtes appellamus, hos inæquales deficiẽtes. Nã in magnitudinis & paruitatis inæqualitate admodũ medicis est decurtatũ nomen vsitatũ: at in vehemẽtiæ inæqualitate & remissionis, alijsq; generibus, nõ ita iã celebre est. Nihilominus eadẽ rerũ est in quoq; gñe conueniẽtia: nã aut æqualiter æqualitatẽ, aut inæqualiter corrũpunt. Et cæteras habent quidẽ singulares easdem differentias, sed eas sine noĩe plerasq;: nã extra intercurrentẽ & intermittentẽ alius nomen propriũ habet nullus. Quorũ intercurrens ex sola inæqualitate est crebritatis: intermittẽs vero ex inæqualitate cõstat raritatis atq; paruitatis, alio atq; alio vtrobiq; mõ: in raritatis inæqualitate, q̃ quies sit longissime producta: in paruitatis, q̃ distentio minimũ sit dilatata: vel potius ex pulsuũ paruitatibus deficientes cõstãt: intermittentes ex raritatibus. Iã pulsibus intermittẽtibus affines sunt, qui Reciproci deficientes vocant̃, vbi duorũ spatiũ, vel triũ, vel pluriũ ẽt pulsuũ motu oĩno arteria nõ cieri visa, iterum agitari incipiat. Atq; hæ sunt collectiuæ inæqualitatis species. F

*Ex ant. græcis, diminuuntur.

De Inæqualitate in uno pulsu secundum Motionis genus in una parte. C A P. 13.

REliquũ iã est, vt de inæqualitatis dicamus vnius pulsus differentijs: estq; eadẽ ẽt hîc rõ in singulis generibus & vniuersis. Hũc.n. absolute æqualẽ appellamus, illum absolute inæqualẽ, alium pro quoq; genere, in quo perdi paritatem contingit. Igitur explicemus primo loco generis motus differẽtias: nam, ad hoc si exercitati simus, nullo iam negocio percipiamus reliqua. Ac inæqualitatis motus duæ constituẽdæ primæ differentiæ sunt: vna in vna arteriæ parte gignitur, in pluribus altera. Quarum iterum põt vtraq; in plures distribui: quas sane par sit oẽs recẽsere: auspicabimurq; ab ea, quæ vnam partẽ tenet, sed non eodem tempore: qui.n. vna eademq; pars vno & eodem tempore non moueri similiter videatur? Cæterũ temporibus distinctis motus eiusdem partis sæpenumero vr̃ non idem: cum initio tardior, postremo celerior sit: & cõtra, initio celerior, tãdem tardior. Quæ certe admodum frequẽs inæqualitas sæpeq; in pulsibus inuenit̃, multaq; denotare consueuit, vt alio loco tradimus. Nunc iam singulas eius differentias ob oculos ponemus. Sunt autẽ tres primæ, modo, cũ quies interpellat partis motum: modo, cum cõtinuus ille apparet, non paris tamen velocitatis: non nunquam, cũ recurrit. At hæ habent alias singulę. G

De Prima differentia Inæqualitatis in uno pulsu secundum motus rationem. C A P. 14.

DE prima ergo, quæ primo loco est cõmemorata, agamus: ĩ qua fit, vt abs quiete motus interpelletur. Nouem in hac differentiæ pulsuũ inueniunt̃, quę hoc pacto fiunt. Sit prior motus celer: alter trifariam conuertatur, fiatq; vel celer, vel tardus, vel moderatus. Hîc tres differentiæ pulsuum emergunt. Rursus alteræ tres, vbi prior manet tardus, & trifariã secũdus variat. Aliæ item tres, si permaneat moderatus primus, varietur autem tribus secundus modis.

TABELLA.

Motus	Quies	Motus	Motus	Quies	Motus	Motus	Quies	Motus
1 Celer		Celer	4 Tardus		Tardus	7 Moderatus		Moderatus
2 Celer		Tardus	5 Tardus		Celer	8 Moderatus		Celer
3 Celer		Moderatus	6 Tardus		Moderatus	9 Moderatus		Tardus H

De Secunda differentia Inæqualitatis in uno pulsu secundum motum. C A P. 15.

AT vero inter non intermittentes in distentione inæquales motu pulsus, sed perpetuã habentes nulla intercisam quiete inæqualitatẽ, quidã velociter motũ exordientes, tarditate finiũt: alij cõtra tardi sunt initio, celeres semper magis ac magis euadũt: idq; horũ vtriq; habẽt aut æqualiter, aut inæqualiter: nã superius, quẽadmodũ inæqualitas q̃dã ęqualis fiat, demõstratũ est. Illorũ ergo, qui motũ ęqualiter minuunt, vel augent, quidã ab extrema tarditate ad moderatũ motũ perueniunt: quidã à moderato motu ad vltimã tarditatem. Alij à prima celeritate† ad tarditatẽ extremã: non nulli ab hac ad summã celeritatẽ. Sũt præterea, qui vtrinq; à moderato motu paululũ deflectunt, hiq; bifariã: modo.n. celeriores, modo tardiores fiunt: Vt sex sint earũ cunctæ differẽtiæ, tametsi excogitari plures possunt: verũ nos, quę aduertunt̃, referamus. Neq;.n. qui ab extrema tarditate ad extremã perueniret celeritatẽ, qui quidẽ de ijs esset, qui æqualẽ hñt inæqualitatẽ, pulsum inuenimus vllũ: nec itẽ, qui ad tardissimũ motũ ex velocissimo. Verũ, qui variant inæqualiter, in ijs illud, raro tñ, accidit: non etenim quemlibet affectũ tanta põt mutatio cõsequi, vt tardissime initio agitata arteria, ad extremã deniq; celeritatem perueniat: aut primo concitata celerrime, ad summam

† Aliàs, ad moderatũ motũ: non nulli ab hoc, ad sũmã, & cat.

A mam transeat tarditatem. Quod cum sit, mutatio tum non potest nõ esse inæqualis: eaq; cõfertim magnis mutationibus, & non pedetentim fit, veluti exiliente arteria, cum ex tarditate demigrat in celeritatem. Itidem, vt si vinciatur & constringatur à quopiam, comprimaturq;, vbi ex celeri motu in tarditatem subito, mediocritate, quę intercedit, superata trãsit. Qui ergo affectus sint, & quę causæ horum, atq; quò tandẽ hi deueniant pulsus, illic dicemus, vbi ẽt de alijs omnibus vel causas, vel quid nunciare solent, commentabimur: nunc duntaxat differentias persequemur.

Differentiæ pulsuum una in parte Inæqualiter inæqualium. CAP. 16.

POsteaq; iam inæqualium vna in parte pulsuum abunde diximus, vbi moliunt̃ æqualem inæqualitatem, sex numero esse differentias: nec vllũ nos de ijs inuenisse, nec à tardissimo motu ad velocissimum, neq; ab hoc deuenisse ad tardissimum: de illis nunc, qui inæquali in mutatione sunt, verba faciamus: quorum interim duæ apertè, tres interim differentiæ motus manifestè apparent. Nos quartam præterea aliq̃n, sed obscure animaduertimus. Possit, si quis diu versẽt in hac re, studiumq; nauet assiduũ, & exerceat tactũ, cognoscere clare vel quatuor. Sed de his nunc, quæ manifeste tum nobis, tum ijs, qui artẽ optime de pulsibus coluerunt, apparuerunt frequenter, sermo erit: vbi differentias, motus arteriæ, duas sensibiles, vel tres efficit. Nam, duæ si sint, sex erunt for-

B mæ concursuum: si tres, quatuor & viginti. Quid aũt, cũ in vtroq; dispariũ motuũ insint tres pulsus, velox, tardus, moderatus, ex concursionibus eorum non nouẽ dicamus, sed sex prodire differentias: hac rõne intelliges, si noueris, qui eundem bis deinceps pulsum ponat nulla intercedente quiete fieri, vnum eum totum æqualem pulsum effecturum. Itaq; de nouem cõmissuris tres detrahuntur, in quibus nõ inæqualis iam pulsus, sed reddit̃ æqualis, vel celer, vel tardus, vel moderatus: id quod est ex tabella apertum. Nam secundus in ea, & quartus, & nonus sunt æquales: celer secũdus, tardus quartus, nonus moderatus. Quòd si qua est horũ ipsorum mutua inter se diuersitas, ĩter celerem & celerem: inter tardum & tardũ, id in præsentia prætereat̃: nimirum enim maiorem obscuritatem afferret. Verum, quasi ijdem sint, atq; inter se pares, nostra oratio hæc instituatur.

TABELLA

1	Celer	Tardus
2	Celer	Celer
3	Celer	Moderatus
4	Tardus	Tardus
5	Tardus	Celer
6	Tardus	Moderatus
7	Moderatus	Tardus
8	Moderatus	Celer
9	Moderatus	Moderatus

C

Eadem ratione, si tribus positis inter se disparibus motibus, in singulis ijs ternos pulsus cõmutatos committas, viginti septem numero formæ erunt: ex quibus tres, necesse est, in æqualitatem recidant. Estq; id etiam ipsum ex tabella planum.

TABELLA.

1	Celer	Celer	Tardus
2	Celer	Celer	Celer
3	Celer	Celer	Moderatus
4	Celer	Tardus	Tardus
5	Celer	Tardus	Celer
6	Celer	Tardus	Moderatus
7	Celer	Moderatus	Tardus
8	Celer	Moderatus	Celer
9	Celer	Moderatus	Moderatus
10	Tardus	Celer	Tardus
11	Tardus	Celer	Celer
12	Tardus	Celer	Moderatus
13	Tardus	Tardus	Tardus
14	Tardus	Tardus	Celer
15	Tardus	Tardus	Moderatus

D

16	Tardus	Moderatus	Tardus
17	Tardus	Moderatus	Celer
18	Tardus	Moderatus	Moderatus
19	Moderatus	Celer	Tardus
20	Moderatus	Celer	Celer
21	Moderatus	Celer	Moderatus
22	Moderatus	Tardus	Tardus
23	Moderatus	Tardus	Celer
24	Moderatus	Tardus	Moderatus
25	Moderatus	Moderatus	Tardus
26	Moderatus	Moderatus	Celer
27	Moderatus	Moderatus	Moderatus

E

F

Itaque tres in his sunt ęquales, secundus in tabella, & tertiusdecimus, & vigesimusseptimus. Celer quidē secundus est, tardus tertiusdecimus, medius vltimus. Et iam alij duodecim pulsus in primā tabellā transeunt. Nā primo primæ tabellæ, duo fient similes, primus ac quartus alterius tabellæ, hic tarditatis plus, ille celeritatis habens: Et tertio, tertius & nonus, ille plus obtinēs celeritatis, hic mediocritatis: Quinto, vndecimus & quartusdecimus, ille maiore celeritate, hic tarditate prædítus: Sexto, decimusquintus atq; decimusoctauus, hic plus habēs mediocritatis, ille tarditatis: Septimo, vigesimus alter & vigesimusquintus, hic mediocritate, ille tarditate excellēs: Reliqui de secunda tabella duo, octauo sunt primæ tabellę similes, vigesimus & vigesimus sextus, hic mediocritate præstans, ille celeritate. Atq; controuersia hic fuerit, ꝙ aliqui, si duo tm̄ diuersi in distentione motus sint, tales in priorem tabellam pulsus oēs referat: alij magnitudinū et rōnem ducant, itaq;, illi si pares sint, in priore ponant: sed, si alter duplus sit, in altera. Equidem, si magnopere ducerem ad rem pertinere, hāc pugnam, darem operam, vt dirimerē: verum, qn̄ tm̄ satis est declarasse, interim alterum motum maiōre spatio ferri, interim alterum, vel ēt vtrunq; ex æquo: hoc qui meminerit (vt posthac, quid solet significare quisq;, addiscat) locet, in vtralibet tabella prædictos pulsus licet. Nam duodecim alterius tabellæ reliquos, qui prorsus sunt inæquales, nihil cū illis prioris tabellæ consentire clarissimum est, in quibus ipsa est inæqualitas adscripta: non quin alij illi duodecim, qui conueniūt cū prima tabella, inæquales sint: sunt enim: cæterū, ꝙ in ternis hi differētijs motuum aperta inæqualitate sint præditi, cum in binis differentijs eam habeant alij. Sunt aūt, si ordine à primo numeres, quintus, sextus, septimus, octauus, decimus, duodecimus, decimussextus, decimusseptimus, decimusnonus, vigesimusprimus, vigesimustertius, vigesimusquartus. G

De Tertia differentia pulsuum in Vna parte inæqualium. CAP. 17.

HÆc ego de his esse satis puto. Siquidē ad reliquā iā & tertiā pulsuū vna in parte inæqualiū differentiā redibimus, quos vt vnum Archigenes describit, vocatq; Dicrotū. Sunt vero plures. Quot aūt sint, & quales, paulo post explicabimus, si expenderimus prius, de illis ne sit, qui ex arteriæ vna distentione constant, an duo sint continentes impares pulsus. Sed id difficile sanè ad iudicandū est, ni ad vnguē, qui pulsus hic sit, teneamus, quem Archigenes dicrotū appellauit. Nā in ijs esse eū, qui iterū tactū feriunt, planè liquet. Atqui intermittētes in vno ictu obtinēt idipsum. Et, si solū quis ictū attendens, duos pulsus censeat esse eū, qui bis feriat, in manifesto errore est: nā qui in vna distentione intermittunt, ꝗꝗ iterum feriunt, nō dixeris duos pulsus esse: manifeste etenim in illis destitutus motus cōtinuitate, quiete interrūpit media. Dicrotorū genus non itē: sed, simulatq; oēm distentionē effecit, se paulisper subducit, ac mox pulsat iterū: vt intermittētiū quies media ictus intercipiat: dicroti, cōtractio, vel cōgressus, vel reditus, vel vt libet appellare. Idcirco quidā duos pulsus esse dicrotū, nō vnū autumant. Hoc affirmabunt illi potissimū, qui arteriæ contractionē non animaduertūt, sed ex ictu aiunt pulsum & interuallo constare. Iidē.n. ab arteriæ primo occursu fieri breuē quietē contendunt, sub quam alterū occursum: atq; crebritate dicent eum pulsum inæqualē esse. Nā, qui impar habent, quod ictus diuidit, interuallū, hos crebritate inæquales vocant, vt dicemus paulo inferius. Quin nunc ēt, ꝙ distabunt vel horum sn̄ia ab intermittentibus in vna distentione pulsus dicroti, faciemus, vt demonstremus: &, quod ponunt illi, cōtractionē non posse sentiri, dabimus: nā, vt hoc concedat, quin arteria ab interuallis non videat se efferre paribus, non negaueris certe. Iā in intermittentibus hoc perspicuū planē est: etenim inferne arteria non nunq; auspicata motū, mox, simulatq; destiterit moueri, initiū iterū facit alterius motus, vbi prior desiit. Dicroti vero nō ita pulsant, sed manifeste ex altiore profunditate & interuallo maiore prior motus videtur cieri, atque indidem continenter alter. Hanc ergo ab istis assensionem expressimus, non esse perinde in vna distētione pulsum intermittere, ac bis, vt dicrotus facit, ferire. At induci illi tamen inuiti, vt in vno ictu inæquales appellēt dicrotos, non possunt. Defendēt

A.l. 1. f.2. d.3. c.3. fo.48. c

H

enim

A enim binorum ictuum sentiri aperte nec magnitudinem parem, nec tẽpus, immo nec robur quidem. Et pauco tempore dicent secundum excipere priorem. Atq; admittent inæqualem illi quidẽ esse hunc pulsum, non vno in ictu tamen: sed differentias huic inæqualitatis, crebritatis, & paruitatis, & contentionis accommodabunt. Qui contractionem aũt sentiunt, desciscere hi manifeste à collectiua, quam vocant, inæqualitate dicrotum animaduertunt. Nam ista res instar habet geminorum ad incudem mallei ictuum, cum ex multo interuallo prior incutitur, valideq; pulsat: secundus porrò, cum quasi resultat ab incude malleus non ita multum, reciditq; in eam nõ ita, vt antea, valenter, & breui interuallo. Ex eodem" genere sunt dicroti: nam arteria in occursu quasi repellit, moxq; redit. Quod autem præ cæteris pulsuum dicrotorum clarissime naturam doceat, & à collectiua inæqualitate seiungat, genus est recessus. Neque .n. tum arteria contrahit, sed, quasi concuteret, decidit: cuius delapsum à primæ distẽtionis termino nulla dirimit manifesta quies, vt animaduertit in contractione: sed, simulatq; attolli destitit, recedit: atq; illa paulisper vibrata, mox occurrit iterum: id quod etiam vi tractis ramis, inde dimissis, accidit: qui quidem contendunt ad pristinum locum: vbi non statim resistunt tamen, sed eodem, vnde abierũt, reuertunt. Neq; vero equũ sumunt, ac antea, interuallum, sed longe minus: iterumq; ab hoc termino ad propriam sedẽ se cõ-

A.l.1.f.1.d.3. c.1.fo.48.a

B ferunt: iterumq; recedunt & redeunt, & tertio & quarto & sæpius: dum reditum paulatim imminuendo, ad absolutam aliquando euadant quietem. Tale etiam quid in dicrotis pulsibus motui arteriæ vsu venit. Ego itaq; non iam semel vidi reuertisse, sed iterum aliquando. Et breuiter vibrari omnino motũ oportet pulsus dicroti, vt in ipso primo ictu veluti euecta atq; ex vniuerso loco arteria demigrans potius efferat, quàm distendat: huiuscemodi enim sunt vibrati. Quod illis, vbi cũ vi aliqua accidit, partes arteriæ aliter atq; aliter mouent: vt verbi gratia, prima, secũda, tertia, & frequenter quarta, & quinta eius pars attollatur & delabat. Itaq; fit aliquando, vt vno eodemq; tẽpore hæ partes attolli, decidere illæ, appareant. Quæ forma cum dicrotorum pulsuum sit, differentiæ in illis omnibus, quæ retulimus, generibus erunt, plenitudinis, duritiei, magnitudinis, vehemẽtię, celeritatis, & contrariorum: tam in ipso primo motu, quàm in reditu à discessu. Nam magnus põt & non magnus, & vehemens & non vehemens, & celer & non celer, & aliarum quarumlibet specierum altera esse, etiam vel æqualis vel inæqualis: quæ certe commutationes multas species cõstituunt dicrotorum pulsuum. Hæ dicrotorum pulsuum in vna distentione sunt inęqualitate vnam partem occupante differentiæ.

De Inæqualitate diuersarum partium in Vna distentione. CAP. 18.

C IAm ad inæqualitatem diuersarum partium transeamus, eiusq; explicemus oẽs differentias, ac primas, duas, iuxta quas aut continuus" est motus, aut intercisus aliqua ex parte: alias, singulares ex harum diuisione genitas. Nam continuus, aut est æqualis, aut inæqualis. Docuimus .n. qua rõne æqualis fiat, & inęqualis inæqualitas. Æqualis itaq; vel remittat celeritas, vel ĩcrescat à primo modis sex, necesse est: vti paulo ante declarauimus. Inæqualis sunt plures differentiæ, pro pulsus magnitudine longa, vel breui, vel moderata. Nanq; duobus digitis si motus occurrat, sex differentiæ existent: si tribus, quatuor & viginti, si quatuor, septuagintaocto. At, quemadmodũ, si occurrat duobus digitis, erunt necessario sex differentiæ: si tribus, vigintiquatuor: duæ illæ superius deliniatæ tabellæ planum faciũt. Iam, quãnam rõne, si quatuor etiam, octo & septuaginta fient, assequeris, si prius perspexeris quatuor rerum quarumlibet, quarum ternas singulæ differentias assecutæ sint, coniugationes necesse esse, numero vt octoginta vna sint. Neq; est difficile hoc inuentu, modo noris eorum, quę tres differentias habent, coniugationes esse vigintiseptem. Si iam quartũ accedat, cui tres sint differentiæ, vnam & octoginta numero rõ postulat esse. Quibus si tres, quę creant æquales pulsus, eripias: reliqui quidem septuagintaocto erunt. Itaq; ex ante descriptis duabus tabellis constat horum vigintiquatuor quosdam primis sex futuros similes: atq; illorum octo

A.ibidem.a

D & septuaginta, his vigintiquatuor. Præterea, vt in illis, & item quoq; in his duæ erũt sectæ: vt hi conuenire existiment inter tabellas, illi secus.

De differentijs Motus interrupti. CAP. 19.

REstat, nunc vt differentias recenseamus motus interrupti. Erunt autẽ primæ quatuor: quarum singularum complures: atq; quatuor in hunc modum. Aut primus & tertius digitus motum sentiunt, non secundus autem & quartus: aut primus & tertius & quartus, at non secundus: aut primus, secundus, quartus, non tertius tñ: aut primus atq; quartus, secũdus & tertius minime. Cũ primus & tertius dũtaxat sentiunt, nouenæ in singulis generibus differentiæ fiũt pulsuũ: vbi vero primus & tertius & quartus, vigenæ septenæ: totidem, cũ primus secũdus & quartus: cum primus & quartus, nouenę. Atqui singularũ apertus est numerus ex vijs rõnibusq; ante traditis. Hæc est iam ẽt inæqualitatis diuisio, quę diuersis in partibus fit. Cõmiscent porrò varijs modis ambæ inter se primæ differentiæ, vt non iam diuersas tãtum partes, verũ etiam singulas teneat inæqualitas. Iã vero, si quis vnius generis congruas differentias cũ alterius confundere volet, nec id laboris, dum omnes connexuerit, deprecabit, operam nõ luserit. Equidem censeo, nisi hæc obiter, quæ hactenus sunt tradita, percurreris, id nullo te negocio consecuturum. Hac rõne inæqualitates motus in vna distentione omnes didiceris.

De Inæqualitate quantitatis distentionis in Diuersis arteriæ partibus. CAP. 20. E

AT vero inæqualitas quantitatis distentionis, diuersas quidē arteriæ partes occupans, cū animaduertis crebro, tum percipitur facillime & interrupta & continua, æqualiter & inæqualiter. De quo genere, qui decurtati vocantur, in vna distentione sunt: & illi ēt, qui ab aliquibus innuentes & circūnuentes appellant. In vna vero arteriæ parte, non recipiat huius generis inæqualitatem vnus pulsus, ꝙ prius, quàm finem motus attingat, nequaquā liqueat magnitudo: cæterum, quo innotescat, hoc vnum pulsuum genus requirit finem. Nā vehementiā, dū mouet arteria, atq; celeritatem, & duritiem, horumq; contraria, & media cognoscas: magnitudinis & paruitatis differentiam, nisi iam moueri arteria destiterit, non possis. Nam simul, vt destitit, quantus est pulsus, apertū est: antea incertum etiam erat, quousque moueretur. Qui fieri igitur potest, vt vna efficiat pars inequalē i hoc genere pulsum? Qui enim, quo cognoscatur, quis sit, postulat motus exitum, hic in motu etiamnum quomodo perspiciatur?

Inæqualitatis Vitalis contentionis differentiæ. CAP. 21.

INæqualitas vero vitalis contentionis eandem distributionem, ac inæqualitas motus, habet. Nā aut eandem partem, aut distinctas tenet: eandem tribus modis, aut interrupto motu, aut perpetuo, aut dicroto: distinctas bifariam, vel continuo motu, vel interciso. Singulorū præterea horum generum totidem sunt singulares differentię, quot motus. Quin commisceri ēt positas vna in parte inæqualitates necesse est, vt illas, quæ in diuersis fiunt. F

De Inæqualitate Corporis arteriæ. CAP. 22.

SEd inæqualitas corporis arteriæ, ex qua pulsus aut mollis aut durus reddit, in vna quidem nō potest parte fieri: in diuersis fieri duobus modis videt, non aliter, ac inæqualitas motus & contentionis: vt aut continuus motus sit, aut intercisus. Quo fit, vt & differētię huius generis sint eædem, atq; prædictæ illorum. Verum arteriæ pars vna non potest initio esse distentionis mollis, dura in fine: aut contra primo dura, in exitu mollis. Quare hactenus quidem ab hoc pulsuum genere duritiei & mollitudinis, duo genera dissident priora motus & contentionis.

De Inæqualitate ab Infusa materia in cauitatem arteriæ. CAP. 23.

POrrò pulsuum genus, quod efficit infusa materia in arteriæ cauitatem, in quo plenus & vacuus est, easdem habet quæstiones, ac superius, quod quantitate constabat distentionis: videbit. n. hic quoq; obtinere diuersas partes posse in vno pulsu inæqualitas, eandē nō posse. Sed quę rit genus totum hoc pulsuum prolixam orationem, neq; est huius loci: in cōmetarijs de pulsibus dignoscendis explicabitur. Iam hoc etiā longiore tractatu opus est ad tertiam notionem plenitudinis: cuius cum alij quidam, tum Archigenes author est. Proinde hoc quoq; in aliud tempus reijciamus. Adhuc tamen dictis tantum adijciamus, inde ad reliqua proficiscamur. G

De pulsu Caloris qualitatem indicante. CAP. 24.

QVia″ euidentius in arteriæ sede febris calor qualis sit, quā si aliam tangas partem, cognoscit: ideo quibusdam probabat inter alia hoc ēt genus pulsuū referri, quo caloris noscimus qualitatem: cuius quidem generis æqualitas & inęqualitas versant in vna distentione: ac inæqualitatis erunt differentiæ, prima, tum quæ diuersas partes, tum quæ singulas tenet. Quas iterū si ex prædictis vijs & rationibus seces, alteræ particulares plures. A.l.1.f.2.d.3, c.1.fo.47.b

De Inæqualitate à Sede arteriæ. CAP. 25.

ALiud genus est vno in pulsu inæqualitatis, nec vllum dictorum pulsuū amplectit hoc, quod ab sede arteriæ proficiscitur. Siquidem est, cum pars eius dextrorsum, pars deflectat sinistrorsum, alia etiam pars sursum, alia deorsum: quod accidit aut in duobus locis, aut pluribus. Est autem hoc in speciem finitimum distentionis inæqualitati quantitatis: quæ vt sunt distinguēda, in libris de pulsibus dignoscendis explicatur.

De pulsu Vndoso & Vermiculante. CAP. 26. H

ALiud itē inæqualitatis vnius pulsus genus est, quod vocatur″ vndosum: quod quale sit, abunde declarat ipsum nomen. Nihil causæ est tamē, quin, quo res euadat apertior, aliquid & nos dicamus. Non videtur simul arteria in ea inæqualitate distendi vniuersa, sed primo prima eius pars, deinde secunda, mox tertia, ab hac quarta: neque id temere tamen, sed cum eleuatione quadam vndosa, altera vnda semper priorem excipiente. Neque vero ab interrupto motu quid hoc genus absit, vllius est negocij deprehendere: nam prioris partis arteriæ distentionem, secundæ consequitur, vt interueniat pars à motu libera nulla: verum propemodum quieti similis est vndarum finis: at non reperias tamen vllam partem prorsus quiescere: nam, quæ motus connectunt in alto, veluti vndosos æstus, non illæ quidem prorsus immotæ, sed breuem certe quendam retinent motum. A vermiculāte hic pulsus magnitudine differt. Etenim maximum vndosum si fingas perpetuo minui, tam pusillum inuenies aliquando redditum, vt, vndosus sit, an vermiculans iam, dubites: neque enim qualitas eos, sed quantitas disiungit. Est vtrique tamen quiddam commune, atque speciebus eorum omnibus: aliquid etiam proprium vtriusque. Commune, vnde nomen vterq; inuenit, vndoso, exurgere quasi vndas in arteria alteram ab altera: vermiculanti, vermis assimilē esse gressui, ꝙ ipsum etiam animal in modum vndarū mouetur: vt Democritus A.ibidem.c.3, fo.48.b

A quodam loco dicit, vbi de ijs verba facit, quæ in modum vndarum progrediũtur. Initium fluctuationis perspicuũ est superne semp esse, & ad arteriæ fines terminari. Atq; hoc est cõe. Differẽtiæ vero eorum hoc modo speciatim fiunt. Quibusdam recta fertur vnda, quibusdam in obliquũ deflectit. Quidam etiam breui longitudine habent insignem altitudinem: sunt contra; qui longiores altitudinem humilem: Aliqui latam, non nulli angustam: Alij etiam pari celeritate prediti, alij secus. Et contentionis etiam hæc vnda plus, illa habet minus. Interim simul omnium est istarũ differentiarũ inæqualitas. Sed enim de nulla alia commemoratarum inæqualitatũ, †id est nomen sortitus, & habent vtriq; hi tum vndosi, tũ vermiculantes, vt tales sint ex sola distentionis inæqualitate, quantitatis, ac præterea nulla. Vna enim hæc inæqualitas, adiũcto sibi, vt partium motus alter anteuertat, alter cunctetur, huiuscemodi pulsus gignit. Quo fit, vt hos constituant, inæquales quãtitate in diuersis partibus, & illi, qui non habent omnes simul partes motas. Attamẽ hæc inæqualitas haud dum est sola inuenta, vt prior arteriæ pars præ cæteris videretur moueri: cum autem incidat, omnino aliarum cum illa aliqua, quas ante commemorauimus, complicata est. Nã, quod dicit Erasistratus, semper priorem moueri prius videri, sensus nõ probat: immo vero longe aliud: ille adductus suo dogmate in re aperta mentitur. Sicut alia itẽ multa cõmenta, multi qui pro placi-
B tis propugnant, pro testatis prodiderunt, quæ ne per somnium quidem visa vnquam sunt.

†Id sunt nomẽ sortiti.

De pulsu Formicante. C AP. 27.

A ibidem.

IAm vero, vt vndoso" pulsui succedit vermiculans imminuto, ita formicans vermiculanti, cum motibus amissis multis in vnum eumq; prorsus paruum terminet. Quocirca nec inęqualẽ omnino dicas: quanq̃ esse ex genere verisimile est inęqualium, sed inęqualitas, vt est parua, fugit. Nomen inuenit hic formicans à similitudine, quæ sibi cum animante est formica, vt quidam volunt, paruitatis: vt alij, speciei motus: vt hic sit nominatus eadem ratione ac vermiculans & caprizãs: cum illi enim à similitudine motus, quæ ipsis cum animalibus, quorum habent cognomẽ, intercedit, sunt nomem sortiti: tum ipse hic formicans. Sunt, qui propter vtrunque sic aiunt appellari eum, & ꝙ paruus est, & ob speciem motus. Nos de his non cõtendemus: at, formicans qualis sit, explicabimus. Est mire paruus, quo haud est minor alius, iuxtaq; languidissimus plane, ac creberrimus: non tamen, vt quibusdam visus est, celer. At in libris de dignoscendis pulsibus hoc demõstrabitur. Nunc, si reliquam partem differentiarum pulsuum in vna distentione inęqualium addiderimus, ad alios nos conferemus.

De Vibrato & Conuulsiuo pulsu. C AP. 28.

A ibidem. d

C SVpersunt autem vibrati" & conuulsiui, qui hactenus quidem sunt inter se similes, ꝙ vnum locum arteria non tenet, sed sursum agitetur atq; deorsum, naturali sede deserta. Distant tamen vel hoc ipso, ꝙ non adeo is affectus in conuulsiuos cadat, in vibratos magnopere & admodũ perspicue: iam et quatenus ex terminis vtrisq; retrahi contendiq;, & conuelli videntur cõuulsiui, vibrati omni isto vacant. Ad hæc, magna frequenter est vibratis distentio, parua semper cõuulsiuis. Et partes arteriæ quædam superiora petere, quædam demitti vno eodemq; tempore aperte in vibratis conspiciuntur: conuulsiuis vero id perpaucis & obscure accidit. Breuiter, sentias veluti fidem quandam intensam in pulsu conuulsiuo, quæ illi res cum nullo alio conuenit: in vibratis nihil tale animaduertas. Maxime enim iaculis motum eorum, quę magna vi emissa, celeri impetu vibrantur, assimiles: nam ita crebram illam & inæqualem concussionem appellant: qua quidem cõuulsiui carent. Omnes autem hosce pulsus, qui præter quinq; illa prima genera in vna distentione inæquales sunt, duorum accessio horum constituit, quæ sunt, genus inæqualitatis in arteriæ sede, & cum maturius aut serius motum partes auspicantur. Primum quidem horum, illum, qui inæqualis est, ꝙ sedem partium commutet, hoc ipsum solum: cæteros cum hoc, tum aliæ quędã inæqualitatum adiunctæ differentiæ primorum quinq; generum. Compositę enim tam notiones ho-
D rum, quàm generationes sunt, vndosi, vermiculantis, vibrati, conuulsiui. Formicans aũt inæqualis quidem, vt diximus, est: non videtur tamen.

De pulsu Caprizante. C AP. 29.

A ibidem. b

ET, qui pulsus caprizans" ab Herophilo est appellatus, est ille de inæqualibus in vno pulsu: compositus item est, vtriusq; expers, quæ primis quinq; generibus adiuncta erat, inæqualitatis: verum, vbi motum arteria interpellat quapiam in parte, tum potissime existit, nõ simpliciter: neq; enim vniuersum hoc genus caprizans est pulsus, cæterũ vbi motus à quiete alter celerior primo & vehementior sit. Ei siquidem soli ex similitudine, quam cum animalibus habet capris, attributum hoc nomen est: quippe quę hoc modo videntur salire, quasi geminum quendam motum facientes: ꝙ, vbi aliquantulum sese extulerint, & speciem desiti alicubi motus prębuerint, alterum motus nec opinatum impetum capiunt, priori longe citatiorẽ, veluti in se ipsas insiliẽtes. Hę quidem omnes in vna distentione inæqualitates sunt.

De Inæqualitate crebritatis, raritatis, & rhythmi in Diuersis pulsibus. C AP. 30.

NVnc de inæqualitate crebritatis & raritatis rhythmiq; agemus. Collectiuas dicũt tantum esse eiuscemodi inæqualitates: ita enim, quæ ex pluribus pulsibus conflatæ sunt, appellant: Primum de his dicemus, quę aceruatim fiunt: deinde ad eas descendemus, quę in vno pulsu. Atq; hic

Collectiua Inæqualitas.

hic vnam exempli gratia sectam de his, quę de crebritate sunt, quę scilicet est clarissima, sumamus, E quæ ex ictuum censet interuallo hoc genus pulsuum effici. Vbi ergo omnia ordine æqua sint interualla per omnes pulsus, æqualem hunc dictitant esse: sin partim maiora, partim minora, inæqualem nimirum esse in crebritate & raritate. Rhythmum iam etiam eodem modo ex proportione temporis ictus ad interualli tempus constantem, cum deinceps maneat eadem, æqualem iam dicunt esse: qui primam proportionem si variet, esse inæqualem: quomodo, si interuallorum, quas & quietes vocant, mutentur magnitudines, inæqualitatem crebritatis raritatisq; fieri. Hæc sane recte dicunt: atque ab ista secta proficiscenti ad alias, æqualitatem perspicere licet & inæqualitatẽ vtriusque generis: quæ complures, vt diximus, complectitur pulsus, quam collectiuam vocitant.

Rythmus

De Inæqualitate crebritatis, raritatis, rhythmiq; in Vno pulsu. CAP. 31.

INæqualitas vero illorum in vno pulsu, quam neglexerunt omnes, non perinde iam est aperta. Sed, vt præsens lucubratio ne quid desideret, faciam, hæc etiam vt, quoad eius fieri poterit, clare explicem, sermonis hinc inducto initio. Partes arteriæ aut omnes vnà motũ exordiũtur, aut pars earum maturius, pars tardius. Si iam moueri omnes simul cœperint, mox motæ minus æquis temporibus iterum distentionem alteram simul inceperint, duorum generum in vno pulsu inæqualitas erit: quæ, quod fuerit, cognita quidem sit, vt secunda distentio cœpit, non tamen in secunda cõtineatur: sicut nec ipse rhythmus, nec genus crebritatis & raritatis: cum & hæc ipsa fiant in vno pulsu, tamen omnino desiderent, quo cognoscantur, secundum: quòd quidem ante huius initiũ, prioris nequeat finis cognosci. Iam incognito fine, nec crebritatem valeas, vel raritatem, vel vero rhythmum assequi. Quare ad inæqualitatem constituendam, quam diximus, nil mirum est, si secundæ distentionis principium expectetur. Hac tamen de causa, non est collectiua nominãda. Scilicet prius, quàm altera distentio finiatur, statim in eius principio cognoscitur, vt nec altero nobis pulsu sit, nec tertio, nec reliquis opus. Atque sic in primo solo fit. Itaq; diximus, si vniuersæ simul partes cœperint in prima & secunda distentione moueri, nec habeant par tempus motus, generari duorum generum inæqualitatem: vnam crebritatis & raritatis, imparitate interuallorum: alteram rhythmi, proportione temporis ictus ad interualli. Tempus enim partis, quæ omnium partium prima motu deficitur, minimum erit: maximum postremæ: media, proportione, inquantũ aut à prima, aut à postrema absint. Contra, ac tempora motuũ, quietum tempora longiora sunt in illis, quæ primæ à motu desistunt: in illis, quæ postrema, breuiora. Quare tempus motus, quem habuit pars, quæ motum prima desiit, minimum, cum maximo tempore quietis eiusdem partis com G paratur: et vltimæ tempus, quod maximum erat omnium motus temporum, ad minimum cõfertur quietis eiusdem partis. Et ita rhythmus in singulis commutatur, quatenus proportio temporis motus ad quietis tempus non eadem in omnibus manet. Quòd vero, si prior distentio ex omnibus simul partibus moueri cœperit, sed non pari in omnibus tempore: deinde altera distentio motum auspicata sit non vnà omnium partium, sed prius quidem eius, quæ prior quieuerat, atq; eo prius, quo prius quieuisset: secundo motum eius, quæ secunda, atque ita deinceps: inæqualitas quidem ita rhythmi fiet, crebritatis & raritatis non item. Nam quies, cum omnibus æqua sit, differentiam in crebritate & raritate efficit nullam: non respondebit tamẽ motus tempus tẽpori quietis: siquidem motus non erat omnibus par tempus, quietis erat: nec ergo idem omnibus rhythmus. Quòd si, cum moueri arteriæ simul omnes partes cœperunt, non item simul omnes alteram distentionem ordiantur, neque priorem terminauerint simul, sed ne quies quidem in omnibus æqua sit, binas in eo necesse est differentias esse. Nam crebritatis & raritatis in alterutra differentia inæqualitas fit, at non rhythmi tamẽ necessario: possunt enim omnium partium tempora motus, quietum temporibus respondere: et, si hoc, erit item rhythmus æqualis. Sin autem eadem in omnibus partibus proportio nõ constet (sane enim potest etiam hoc fieri) simul perdetur rhythmus. H Iam vero, vbi vnà omnes partes moueri cœperint, motæq; æquo sint tempore, si alteræ distẽtionis non idem omnes initium partes ordiantur, sed quædam maturius, quædam inceperint serius, non rhythmus iam æqualis erit, neque crebritatis raritatisq; differentia: hanc enim impares quietes inæqualem efficiunt: rhythmum vero, proportionum commutatio, cum æquo tempore oẽs partes motæ sint, non æquo tamen quieuerint tempore. Tot sunt inæqualitatis vtriusque vno in pulsu generis differentiæ, cum omnes vnà partes arteriæ distendi inceperint. At, vbi hæc primo, illa secundo distendi cœperit, si omnes simul quieuerint, ac deinde distẽtionem vnà alteram auspicatæ sint, inæqualitas in altero tantum genere, necesse est, sit, rhythmi: quandoquidem æqua omnibus partibus erunt interualla motuum: sic inæqualitas in hoc quidem genere nulla erit. Et, si cum tempore quietis, quod sit par in omnibus partibus, impar tempus conferatur cuiusq; partis motus, diuersis proportionibus cuiuslibet rhythmum partis cõficiet. Quòd si alteram distentionem arteria iuxta orsa sit, atque priorem, vt in vtraque distentione eadem pars prior altera, pari interuallo incipiat, idq; in omnibus partibus sit constans, ac illæ vnà desierint priorem distentionem, non potest non esse in vtroque genere inæqualitas. Nam omne tempus, quod est ex motu & interuallo conflatum, omnibus est equabile arterię partibus. Sed motuum proportiones, quod

A totum tempus in æquas partes non distribuatur, non respondent quietum proportionibus. Etenim partium, quæ moueri primæ cœperint, tempus motus excedet earum tempus, quæ tardiores inceperint, interualli vero minus erit: contrà partes, quæ cœperint posterius, tempus habent motus minus, quietis maius. Quare simul inæqualis rhythmus necessario erit singularum partium: &, quatenus tempora interuallorum differunt, etiam crebritatis atq; raritatis coniugi cum ijs inæqualitatem est necesse. Si vero altera distentio perinde, ac prior fecerat, initium motus partium sit orsa. i. si eadem vtrobiq; pars incipiat moueri, hæc primo loco, illa posteriore: non sit autem finis prioris distentionis in omnibus æquus: duæ erunt differētiæ: potest enim & longe quidem quiescere prius, quæ prior est pars motum auspicata, potest etiam posterius. Nam, si tanto quieuerit prius, quanto cœpit, fiet ita ęqualis in vtroque genere pulsus. Sin multo prius, atq; est auspicata, quieuerit, duorum generum efficiet inęqualem pulsum. At, si, quę prior cœpit, desistat posterior, duorum generum omnino inęqualitatem creabit, siue multo tardius, siue paulo quieuerit. At vero, si neque prioris distentionis initium ex omnibus simul partibus fiat, neque secundæ, est, cum rhythmus possit æqualis esse, & vero etiam crebritatis, & raritatis genus: &, si quidem ita motuū tempora cum quietū temporibus sint partita, vt eadē sit proportio in omnibus, fit æqualis rhythmus: si vero tempora sola paria fuerint quietum, æqualitas erit in altero genere. Sed hæc infrequētia sunt, inæqualitates vero sunt permultæ: nam oēs possunt simul partes à motu cessare, & nō simul: ac, cum non cessant simul, hæ prius, illę posterius: iam etiam vel longe prius, vel longe tardius. At, quę & quot hac ratione differentiæ fient, ex superioribus inuenias: quo me oportet breuiorem esse. Itaque, si commonuerim, quod institutum erat, esse demōstratum, habere suas etiam vnum pulsum inæqualitates, tum in genere crebritatis & raritatis, tum in genere rhythmi, finem hic iam primi libri faciam. Nam, quæ in vna nos secta, quæ in ictum & interuallum pulsum partitur, exēpli gratia retulimus, nullo negocio ad alias traducamus: possumus. n. perinde per omnes etiam illas in generibus his duobus, de quibus modo dixi, inæqualitates pulsus vnius demōstrare.

B (margin letter beside "mus: si vero tempora")

GALENI DE PVLSVVM DIFFERENTIIS LIBER SECVNDVS

C

ARGVMENTVM LIBRI

Continet rationem Propriorum, & accommodatorum Nominum: ac docet, quantum aberrarit Archigenes in nominibus pulsuum generibus ac differentijs adhibendis.

Vsus huius libri. *CAP. 1.*

On eundem vsum hic liber pollicetur, ac primus: sed, quam veratrum rationem habet vel scammonia cum pane & carnibus, eandem, quæ nunc dicemus, cum superioribus habent. Nutrire. n. mentes illa sanas, hæc resecare prauas sententias valent, vt morbos quosdam. Tamē, dum errores deteguntur, simul bene dictis firma fides constituitur. Quare, hanc vtilitatem si propositę disputationi addas, inueneris compendij non nihil adiunctum.

De Nominum vsu. *CAP. 2.*

D Est autem primū mihi cum Sophistis sermo de nominibus vsurpandis. Grecorum nanq; nos institutum (etenim apud eos alti sumus) tenemus, elaboramusq;, vt clarissimis semper nominibus sensum interpretemur. Neq; nos tamen. s. in eos querimur, qui hoc floccipiendunt: immo vero, si vel singula voles verba vsurpare barbare, modo vt interpretationis lucem ne offendas, nihil laboramus. Nam linguæ, qua inter nos commentamur, hoc nomine vtimur proprietate, quo mentem alterius assequamur: atq;, vt clarissime quisq; mentem suam potest significare, ita sermone cēsemus eum vti optime. Nostrum id est institutum, modestum sane, & humanum: verum interpellant Sophistæ: qui, sicut mutuo de nominibus contendunt, res ipsas negligētes, & item nos semper agitant contumelijs, & illudunt, nisi ipsorum vocabulis vtamur. Qui si vniuersi vnam linguam constituant, eamq;, vt nouam monetam, rogatione ferant, conemur fortassis Græcę linguæ obliuisci, ediscere aūt ab istis promulgatam. Quin, ne si barbaram quidem linguam aliquā statuerent vtēdam, vt ijs morem vbiq; geram, dubitem discere. Quādo vero Græcam nullam integram linguam, nec ēt semel Barbaram, sed confusam quādam ex oībus, quasi Carycam, aut si qua Caryca varia magis & absurdior fieri potest, cōponunt: atq; pro suo quisq; voto partim ex Phœnicia & Syria, partim ex Ægypto & Thracia, aut aliunde contrahunt, inde Grecorum commiscent nominibus, nec ijs sane integris & legitimis, cæterum varie corruptis: equidē, quid agam, me hercle non habeo: qui neq; eas linguas possum ediscere, neq; adducere illos, vt vnam addiscant linguam

Græcam:

Græcam: nec, posteaquam horum neutrum obtineo ab illis, tertium possum, et quod est vnum reliquum, vt, in qua sumus lingua educati, hac vt vtamur, permittant. Atq; hoc quidem habet tantum malum vsus vocum. E

De Diffinitionum vsu aduersus Sophistas. CAP. 3.

Alterum de definitionibus longe hoc est difficilius. Sunt enim, qui ne olus quidem citra definitionem mihi videantur empturi, idq; cum nec per trãsennam dialecticam viderint: proferuntq;, vt tales solent, & in talibus enutriti, ex nominibus aliquod illis præclaris, ex media petitis Syria vel Cilicia, atq; definiri hoc imperant: id quod non audiuit fortasse quisquam homo Grecus. Hoc si hic, vt peregrinum & barbarum, ignorat, ille iam ridet, cauillatur, exagitatq;, et puerum & adolescentem appellat. Sæpe etiam nomen, quod in medium adductum est, Græcum quidem est, at non, vt est rei cuipiam assignatum, ita accipiunt miseri Sophistæ, moxq; definitionem poscunt. Hic si quis forte Græcus pro consuetudine Græcorum definiat, tantum abest, vt assentiantur (sane enim tolerabile hoc sit) vt irrideant etiam, & illudant. At vero tertij, qui non in nomine iam & significatione, sed in ipsa errant re: cum dialecticæ quispiam peritus, horum definitiones aggreditur aut non plenas, aut superfluas, aut non distinctas, aut obscuras, aut prolixas, aut falsas, aut omnino definitiones non esse, probare: subito tanquam insani, acerbe dialecticam accusant: F ac tum frustra ijs & cum incõmodo videtur illa in omnibus rebus artibusq; coli. Quare frequenter hercle obstupui, si, cum rogamus, ne cum definitionibus omnia conentur & docere et discere, illi quidem non adducuntur: Vbi vero definitiones damus, & postea, quantum falluntur, aperimus, ibi nihil conducere aiunt definitiones: neque id vno die aut altero interposito, sed in puncto temporis (vt est in prouerbio) mutata pelle, modo definitionem positi nominis quærunt, modo esse definitiones inutiles cõfirmant. Quartum iam istorum in hisce rebus peccatum est, quod non omnium nesciant esse definitiones: simulq;, vt qui id ignorant, definire studeant cuncta, & inter se altercentur vociferenturq; nequicquam de rebus, quæ definitionem nõ recipiunt. Quintus porrò lapsus in definitionibus, quiq; præter cæteros est singularis, antea quàm homonymiam explicauerint, vnam faciunt eorum, quæ varia significant, definitionem: quasi vero non rerum sint, sed nominum definitiones. Me certe vnus aliquãdo de his præclaris Sophistis, nihil factum est propius, quàm vt enecaret. Cum enim in hunc modum posuisset, Quid est plenus pulsus? subieci variæ significationis nomen esse: quare nec definitionem vnam habere, nisi distincta homonymia sit. Non dum hæc dixeram, cum ille, nescio, inquit, quid nugeris: satis est mihi, si de te disco, quid plenus sit pulsus: dialecticas mihi istas nugas, quæ medicinam contaminant, mitte. At nihil me, inquam, audiuisti vnquam laborare, vt in dialectica definirem. Enimuero id ipsum, inquit, absurdissimum est, quòd neq; definire audetis, et dialecticis nobis nugis non desistitis obstrepere: sed dic, loquere, responde, quis plenus est pulsus? Non potest fieri, inquam, prius quàm homonymiam explicauerim. Hic ille exclamabat: rursusq; homonymiam aiebat, atque immensas nugas adesse, quæ medicinam labefactassent, ac nos perdidissent. Immo non nos, inquam, sed vos, qui definire cuncta vultis, perdiderunt. Ecce autem, inquit, etiam conuitijs nos incessit. Non magis, inquam, quàm tu me. Ibi ille exilijt, manus allaturus: sed hic hominem, qui aderant, represserunt. Ille, vbi superbe insultasset, discessit. Senex autem quidam de illis, qui adhuc remansissent, barba ad pectus promissa, atque cætera mire tetricus (hæc enim nunc grauitas habetur) tacete, inquit, pueri: absq; tumultu agite: finite socium nostrum aperire nobis, quid dicat. Ego hominem intuitus, quid vero, inquam, rogas? Id, inquit, ipsum, de quo disputatis, de pleno pulsu. Vis igitur, inquam, non properare nimium, vt te assequar? tardus enim natura sum, & festinantes non consequor facile. Age, inquit, nihil properauero. Ergo concedes, inquam, mihi, vt exempli gratia non nihil ex omnibus vobis in communi interrogem? nam, qui volet, respondeat, licebit. Permittit. Ego, vt hoc dedisset, quid est lingua? quærebam. Mox respondet quidam, instrumentum animalis gustui dicatũ. Alter sermoni dicatum dixit. Tertius quidam, gustui & sermoni attributum. Quos ego respiciens, etiam calcei, inquam, & tibiæ lingua, instrumentum est animantis gustui & sermoni dicatum. Cum ad hoc obticuissent, & senex ille austerus, multo redderetur austerior, iterum orabam, vt vnum adhuc simile liceret quærere. Ille admodum quidem grauiter hoc & ægre, tulit tamen. Ego vero, ne cunctationem meam non ferret, veritus, festinabundus proposui, Quid est canis? Cum hic ex corona quidam responderet, animal quadrupes latrabile. Itaq; marinus, inquam, canis animal est quadrupes latrabile: & sydus item cœleste: deniq; morbus faciei. Ad hæc senex, vt asinus, aures iam concutiebat. Cæteræ coronæ aliquid videbamur dicere, volebantq; omnes, vt, quo tandem hæc spectarent, quæ exquisiueram, expedirem: quandoquidẽ à primo statim quæstionem exempli gratia sequentium receperam instituturum. Vbi silerent, & mihi aures darent, Tandem vos, inquam, animaduertere puto, accedere ad definiendum ante, quàm homonymiam distinxeris, quanta sit offensio: neque enim nominum sunt, sed rerum definitiones. Quãdo igitur ab vno nomine res indicantur multæ, necessario erunt totidem definitiones, quot sunt res. Age sane, linguæ nomen est vnũ, at tres sunt significationes, & sua cuiq; est definitio. Contra fit, vt duo vnius rei nomina, & vero nõ raro tria sint: vt hic, ensis, gladius, mucro: G H

defi-

A definitio vera vna, non perinde ac nomina, tres. Semper enim numero rerum respondet definitionum numerus. Quare, vbi multis nominibus res contegatur vna, caue, postules multas definitiones: neque, cum vnum sit nomen, sed significationes multæ, vnam definitionem flagites: pro numero enim rerum, definitionum semper rationem subduces. Proinde, si nomen plenum vni rei subiectę seruit, tum eius, si proponatur, potest definitio dari. Si vero Archigenes omnium sane minime, denotare nomen plenum vnam rem admisit, †nomenq; varie posuit‡ atq; multas in eo complexus est significationes, non sumus nos insimulandi, qui ab definiendo deterreamur, sed princeps scilicet eius turbationis. Nam proximos medicos inuenio aliquos, vbi declarare, quis status sit arteriæ tunicæ, statuerunt, nomine pleni ibi & vacui vti: alios, vbi materiam in capedine contentam, cuius hi quantitatem significari per ista nomina, illi qualitatem, alij vtrunq; ducunt. Verum Archigeni hęc scilicet sola non satis faciũt: adiungit enim significationem facultatis spiritus. Vnde relinquitur non vnam pleni pulsus fieri definitionem posse: sed eius, qui quantitatem, vel qualitatem, vel vtranque infusæ substantiæ significat, aliæ definitiones faciendæ sunt: aliæ eius, qui vim spiritus: illius, qui qualitatem tunicæ, aliæ. His ego expositis tacui: quia, quod institueram, confectum mihi erat. Illi commentationem, instabant, quando semel institueram, vt B perfequerer. Illis igitur morem gessi rogantibus. Quæ hoc loco non debeo omnia referre: q eorum maximam partem & vtilissimam sum expositurus in libris de dignoscendis pulsibus.

† Græ. ĩpressi habẽt, τάξαντές τε πολυειδῶς τὸν τύπον. Antiqui, ταράξαντές τε πολυειδῶς τὸν τύπον. i. typumq; varie turbauit.

Aduersus Archigenem de primis pulsuum Generibus, quæ ipse appellat Qualitates. CAP. 4.

QVod ad institutum refert non præteribo. Nolo definiri omnia: neq;, cum multas protuleris significationes, facias vnam definitionem: in quod Archigenes de pleno pulsu incurrit. Quare cum ipsa est eius obscura definitio, tum de corpore ne arteriæ dicat, an de substantia, quę in eius cauitate continetur, diuinare non habeo: videtur enim nomen definiuisse, non rẽ. Omnino enim, si rerum duxisset rationem, plures faceret definitiones. Sed nomen illum spectare solum, vel ex illis perspicias, quæ statim initio libri de pulsibus sic dicit: " Octo qualitates pulsibus comitari, magnitudinem, vehementiam, celeritatem, crebritatem, plenitudinem, ordinem vel per " turbationem ordinis, æqualitatem vel inæqualitatem, rhythmum. Nãque, plenitudinis si nomen de compluribus rebus dicitur, miror, qui octo etiam maneant. Age enim, si septem illis alijs qualitatem corporis arteriæ addas, & infusionis quam vocant, & etiã ipsius spiritus, ac decem iam esse omnes qualitates pulsuum dicas, quid tibi respõdebimus? Aut hercle, si in duo membra partiens C infusam substantiam, vnam quantitati huius, alteram assignes qualitati qualitatem. Adeo in nominibus Archigenes, non distinguendis significationibus, videtur permanere. Ac par est iã prouerbium proferre, plebeium illud quidem, non à proposito tñ alienum. Cum aqua, inquiũt, suffocet, quid sorbebimus? Nam, si ita Archigenes labitur, ad quem adibimus? quis huius nobis errata corriget? Etenim nõ in his tantum vĩ, sed (si id, quod est, dicẽdum est) in alijs offendere passim: Vt, nulla duritiei & mollitudinis facta mentione inter primas octo qualitates, postea de ijs agit: primo enim loco de magnitudine, secundo de vehementia, tertio de plenitudine, quarto de duritie tractat. " Quòd, si compositã aliquã ex simplicibus eam faceret, defendere hominem possis, si re" cte initio dicas prætermissam, vbi de simplicibus duntaxat meminit: sed mox iure in compositas relatam. Nunc quarto eam loco statuit mediã, quãtum potest maxime, inter simplices qualitates. Quam exponens, quid'nam sit, occursum dicit solidæ vel dissolutæ arteriæ. Vnde certe de simplicibus illam esse vult. Hęc igitur Archigenes mox ab initio recẽsendis primis qualitatibus errata commisit: quas ne demonstrare quidem, cur tot sint numero, voluit, verum ita temere sermonem effutijt: Octo dicuntur qualitates pulsibus comitari αἱ διηχημέναι quidẽ apud καθαρείοις .i. puros. Ego vero, quid sit ipsum διηχημέναι, conijcere plane nequeo: neq; enim nomen hoc apud quen- D quam inueni Græcũ. Quo minus, cui Archigenes rei tribuat, perspicio: idq;, q de sua ipse lingua librum nõ cõscripsit: vt fecit Chrysippus de noĩbus, quæ in dialectica finxit: hac enim sola via eũ assequeremur. Tamẽ ex tota orõne pro eo, διηχημέναι, vti eum suspiceris, quod apud oẽs est peruulgatum & creditum. Quanquam ne id quidem suspicari plane potes: nam nõ apud omnes ait, sed puros, quos ne ipsos quidem, qui sint, scimus: etsi scito scilicet opus erat, vt disceptemus, an credendum ijs citra demonstrationem sit, nec'ne. Apud Aristotelem certe lemmata audiui probabilia, quæ omnibus hominibus, vel plurimis, vel sapientibus probantur: hic an puri pro sapientibus accipiendi sint, me quidem præterit. Multo certe præstaret aliquam apponere, si non firmam demonstrationem, at rationem sufficientem sermoni de octo qualitatibus, vt ne quis initio statim, quasi in MOYSI & CHRISTI scholam impingat, leges audiat nulla constitutas demonstratione, idq;, vbi minime deceat. Nam, cum dicere de omnibus pulsibus (quod ex ijs, quæ ante scripsit, conijcias) instituisset, quot sint, nulla nos rationali methodo voluit inducere: sed disciplinam instituit empiricam, octo apud puros dicens peruulgatas qualitates esse. Quid, si quasdã illarum negligentius puri præterierint, statim'ne erũt nec ipsa quidem sua natura plures? an, quæ puris placent, hęc satis est retulisse pro veris, idq;, cum incertum sit, qui'nam isti sunt puri? vtrum, qui literas didicerint, vel primas disciplinas, an cordati, vel prudentes, vel sapientes? vt remittamus, q

Nota. νόμους ἀναποδείκτους.

quali-

qualitates appellauit principes & generales pulsuum differentias. Magnitudinis quidem & paruitatis certe differētia qualitas non est, nisi tricubitale etiam in qualitate pones. Equidem quātum putarem. Sed & de magno & paruo non paruam scio disputationem extitisse, vtrum quale significent, an ad aliquid, an (id quod res habet) ad aliquid in quantitatis prædicamento sit, nullo tñ pacto in qualitatis: vti nec rhythmus, nec ordinis perturbatio & ordo, nec æqualitas & inæqualitas: quæ item ex genere ad aliquid manifeste sunt. Nam etiam cōmune genus existimare magnitudinem magni & parui pulsus, vehementiam vehementis & languidi, celeritatem celeris & tardi, & crebritatem crebri & rari: itaq; deinceps in sequentibus, plenitudinem pleni & vacui, duritiam duri & mollis, quis negabit maiorem in modum esse absurda? Quòd si vno auet noīe totum genus complecti, quin hoc, in ordine & perturbatione ordinis, in æqualitate & inęqualitate sustinuit? Aut, si in his cōe prædicamentum nō desiderauit, quæ erat necessitas, cur requireret in alijs differentijs? aut, si in alijs ausus semel est Græcorum præterire institutum, quid crebritatē de crebro dixit & raro pulsu, æqualitatem autem dicere de æquali & de inæquali non fuit ausus? Hæc ego, quemadmodum sibi constent mutuo, libenter didicerim: nam hæc, vt si suspiciat Græcorum morem, illa, vt si contemnat & perturbet, scribit. In vno ergo primo genere, quia viam sibi muniuit, ostendit in alijs omnibus eandem rationem habiturum: sed in audacia non permansit. Oportebat vero à primo aut nihil consuetudinem imminuere, aut perpetuo contra consuetudinem audacem esse. Nam, qui magnitudinem pulsus generatim affirmauit dici, etenim paruum etiam habere suam magnitudinem: deinde etiā vehementiā confirmauit generatim, quoddam modo non solum de vehemēte, sed & de languido dici: statim in plenitudine labascit scribens sic: Pleno pulsui & vacuo est cōe quoddam genus, hoc non nunq; plenitudo vocatur. Nam in hoc genere, non nunq;, addidit: quod superioribus non adiecit, quasi reprehendens iam veterem dictionis vsum confusum. Nam, si illi quis obijciat, qui apud Græcos est educatus: quæ bone vir in vacuo plenitudo inest? quid hęc designas in cōes Græcorum dictiones præter oēm morem? Vt hoc declinaret, addidit, non nunquam vocatur. Enimuero nos rogabimus: quando autem? vbi? à quibus? hoc enim vult illud, non nunquam. Ille vero librum producere Græcorum, ex quo vsum illum confirmet, habebit nullum: tantum fortasse homini satis erit dicere, apud nautas, institores, caupones, & balneatores: nam ad istos semper testes confugiunt, vbi de nomine quæratur.

Qua ratione Nominibus vtendum, ac de Atticæ linguæ dignitate. CAP. 5.

QVæres de nobis: quid, tibi tanti'ne Gręcorum est vsus, vt nemini permittas de eo ne latum quidem vnguem discedere? Non equidem, dicam, me hercle & per omnes Deos: immo, si vel βέκος voles panem appellare more Phrygum, nostra nihil refert: tātum me hoc primum doce idioma linguæ tuæ, vt assequar: neq; dixeris, vocatur: omnino .n. quæram ex te, apud quos? certe quidem non apud Græcos. Sed forsitan dicunt, vocetur. At, si, cum hoc dixeris, hiscere me amplius audias, capitis me damno. Nunc hîc, vocatur, dicis, mendacijs vsum Græcorum oneras: illic nō absolute, sed addito, non nunquam: vt in plenitudine. Nam quid tandem ait, hæc non nūquam plenitudo vocatur? Verum de plenitudine quidē hæc, cum labasceret iam, scripsit: de duritie non ēt labens. Scilicet deiecti iam victiq; prorsus ista verba sunt: Est aūt mollitudinis & duritię pulsus cōe quoddam genus: quæ, durities, si receptum sit, vocetur fortasse. Neque hîc amplius ausus est addere hoc, non nunq; durities vocatur. Tametsi nihilo erat plenitudo duritia præstantior, vt, quod ausus illic est, hic vereretur: sed, quod dixi, paulatim labentibus similis est. Atqui maioris erat strenuitatis, puto, præcipitem ruere, non labi pedetentim: neque nobis neque sibi negocia facessere. Quæ, durities, inquit, si receptū sit, vocēt fortasse. A quibus fortasse, si receptum sit? à tuis fortassis hęredibus. Siquidem nos, quemadmodum monetā qualibet in vrbe tesseram esse scimus emptionis & venditionis, quam qui adulterant, in hos legislatores aīaduertūt: sic linguarum insignia multa esse scimus, quarum tueri, quam quisq; elegerit, volumus. Nos defendimus cōem linguam, quam vocant: siue vna ea Atticorū est (multas enim sumpsit Atheniensium lingua mutationes) siue omnino alia quæpiam (nam alio in loco de hac re meam sentētiam aperio) & hanc studemus linguam seruare, neq; in eius leges quicq; committere, neq; monetam inducere vocis adulterinam, neq; deprauare. Qua si mecum cupis colloqui, primum eam fac addiscas. Sin alia quapiam vteris, id ipsum demonstra. Nam, si de Græcis est, sanè nec illa nos fugit: siquidem & Ionum, & Æoliorum, & Doriorum reuoluimus scripta. Sin aūt nulla harum, sed est Barbara aliqua, id ipsum dic: tātum ago, eam vt serues integram & puram, quæcunq; illa sit. Nec tria mihi ex Cilicia verba affer, quatuor ex Syria, ex Galatia quinq;, Athenis sex. Equidē tot linguas ediscere nequeo, vt homines intelligam adeo multarum linguarum. Δίγλωττος .i. duarum linguarum peritus olim, aliquis dicebatur, quod habebatur miraculum, homo vnus duas callens linguas: tu multas nos vis ediscere, cum ediscere te oporteat vnam, tam propriam, tam vero cōmunem omnibus, tam etiam facundam, tam deniq; humanam. Quod si linguarum voces Barbararum aduertas, perspicies planè, alias porcorū linguas, alias ranarum, vel graculorum, vel coruorum repræsentare, turpes & inhonestas vel ipsa figura linguæ, labiorū, totiusq; adeo oris. Aut.n. ex intimis ferè faucibus non aliter, ac qui stertūt, loquunt, aut labia distorquent, sibilātq;, aut vbiq;

vocem

A vocem intendunt, aut nusq̃ prorsus, aut maxime hiant, & linguam iactant, & os aperire nequaq̃ valent, linguamq́ue habent ociosam, nec facile motam, atq́ue quasi vinctam. Et tu iucundissimam negligis humanissimamq́ue linguam, ea florentē elegātia atq́ue gratia: & ex multis importunis & absurdis congeris nomina? Vnam longe erat procliuius ornatissimam addiscere, q̃ sexcentas deprauatas. At non tantum ipsi repudiant, sed & nos cogūt, in qua creuimus & instituti lingua sumus, hac dimissa, ediscere suam. Quid tu, non vis bone vir addiscere linguam Græcam? Barbare, vt velis, sonaueris. Tñ, vt ego permitto pro tuo tibi arbitrio loqui: sic mihi, vt doctus sum, concede, vt dicam. Patrem habui, qui ad amussim teneret Grecam linguā, essetq́ue doctor, & pędagogus Græcus. In his altus vocabulis sum, nescio tua. Nec mercatorum mihi, aut cauponum, aut publicanorum vsum nominum adduce. Nō vsus sum ista hoīum natione, à puero in veterum versatus sum libris. Atq́ue hęc dico, nec vlli dixi tñ vnquam, vel heus tu barbare sonas, vel solœcismum cōmittis, vel parum bene & proprie appellasti. Immo loqui, vt volunt, oībus per me quidem licet, vt etiam gubernator dicat: Adduce pes, nil laboro. Phauorinus hęc & Dion, non ego reprehēdo: tantum sermonē volo intelligere. Qui si me qñ perplexum habet, ibi necessum quærere mihi est, quid interpretari nomen velit. Si aperit sensum, taceo: neq́ue incuso, vel exprobro, q̄ à consuetudine desciB uerit Grecorum. Vna duntaxat sum cura capiendi sensum sermonis. Istis hoc, vt videtur, non satis est: sed, cum nos vtamur Græcorum noībus, tum nos illi primum accusant: atq́ue nunc dialecticos agunt, nunc physicos quosdam, aliàs oratores, non nunq̃ grāmaticos. Varijs.n. modis nos diuexant. Deinde, cum quis in longiorem cum ijs disputationē necessario deductus, imperitiā detegat oīum, quæ, quasi nossent, iactabant: statim sui ipsi obliti, quę initio esse vtilia defendebant, hęc ipsa accusant. Quis est de istis audacibus, qui nobis nō insultet, qñ differentias dicamus pulsuum generum tot esse: male differentias contendens nos dixisse, & multo ēt peius generum? Nos aūt, vt inanem contumeliam istorū vitemus: age qualitates, dicimus, eas vocaueris, aut qūocunq́ue cordi tibi sit: neq́ue enim de nominibus nos, sed de rebus disputamus. Nam, quot pulsuum sint prima genera, nosse refert, ne iam in prima forte diuisione genus integrum prætereamus. Hi ne hęc quidem dicere nobis permittunt, sed statim os obturant, ac rei totius confirmant, non nominis, esse ignorationem. Inde ea nos in se cogunt dicere, quę diceremus inuiti. Mox conuicti, primum nō de re, sed de nomine quæri: deinde nominibus vsurpādis ipsos offendisse, non nos: indignissime ferunt, & inutilem vocant, velut de somno excitati, argutam illam & anxiam de nominibus sedulitatem: quasi vero aliud nos à primo dixerimus aut contenderimus: ac non ipsi initium introduC xerint istarū ineptiarum. Octo dicis tu qualitates pulsum comitari? Dabo tibi hoc, qualitatis te nomine ordine & recte vsum: de eo verbum nō faciam. Ostendam nō esse octo. Hæc de re quęstio est, ad quam ego egregios hos sophistas prouoco. Isti, quò hinc sese expediāt, dum ego disputo, nomen aliquod prehendunt. Cum iam in vtrisq́ue coarguti sint, rebus simul & nominibus, stomachantur. Erat vero praua de rebus sententia abijcienda, & nominum † vtendorum, quemadmodum illis per nos potestas est, & nobis item facultas ab illis danda. Sed non permittunt. Quare & ego de voce illorum pauca, necessitate adductus, dixi.

† *Additur ex antiquis. quæ ipsi norunt.*

Quàm aberrarit Archigenes in Nominibus pulsuum generibus adhibendis: ac quo pacto singula Genera sint appellanda. *CAP. 6.*

AC nunc etiā orabo, vt deposita de nominibus contentione, concedāt nobis Grecorum instituto loqui: addiscātq́ue male octo se qualitates dicere. Neq́ue enim oīa prima genera pulsuum qualitates, vt demonstrauimus, sunt. Qūo igitur, inquiunt, dicendum est? Hoc non, quo discant, quærunt: sed ansam vt habeant controuersiæ. Tu ergo respondebis, differentias dicendum esse primorum generum pulsuum: aut sic certe differentiarum pulsuum prima genera. Illi, qualia genera, necessario rogabunt, & quæ, & quales differentias? Tu ēt ad hoc illis responde in hunc moD dum: Primum quæso audi, q̄ generum: inde audies, q̄ primorum: postea, q̄ differentiarum. Atq́ue q̄ generum, hinc cognosces. Dicitur quidam magnus pulsus, & ei contrarius paruus, ac quidam inter vtrūque medius, moderatus in hoc genere. Et hercle est, qui longus vocatur, est qui breuis, & latus, & angustus, & altus, & humilis, & qui horum medij sunt moderati. Horū tibi, quos commemorauimus, vnum esse pulsuum genus censes qualitatem? Innuent. s. audace & cōfidenti voce: tu caue, hac re cōmoueare: sume & recita Archigenis illis librum primum, qui capitis hūc habet primum titulum, De magnitudine pulsus. Deinde initium tractatus sic ad verbum scriptum:
« Magnitudo pulsus generatim dicitur: obtinet enim magnitudinē & paruus pulsus & magnus.
« Tum paulum reuoluito librum, & rursus ex tractatu de vehementia hoc caput recita: Igitur ge-
« nus est vehementia: eius species, vehemens pulsus & languidus, & medius. Iterum librū aliquan
« tum reuolue, ac principium recita tractatus de plenitudine, quod est huiusmodi: Plenus pulsus et
« vacuus cōe habent genus: hæc non nunquam plenitudo vocatur. Ac paulisper intermitte recita-
« tionem libri, atq́ue dic istis nihil nouare nos, sed sequi Archigenē. Est enim omni in pulsu cōe plurium differētiarum genus: vt hoc loco sunt ab Archigene tria hęc genera commemorata, magnitudo, vehementia, plenitudo. Tum quartum dic deinceps eum scribere genus, duritiem. Atque caput recita, quod ita habet: Mollitudinis est & duritiei pulsus cōe genus, quæ durities, si rece-

ptum

ptum sit, vocetur fortasse. Clarius iam ẽt in tractatu de ordine & perturbatione ordinis, ęqualitate & inæqualitate, genera dicẽs harum dĩiarum nomen non sortita, hoc modo orditur Herophilus, qui generatim pulsuum protulit alias differentias hoc pacto: Magnitudo, celeritas, vehementia, rhythmus: non coniunctim, sed speciatim ordinis meminit, & perturbationis ordinis, atque æqualitatis, & inęqualitatis. Vnde curiosiores illum, qui generibus in partitione species opponat, reprehendũt. Hæc ad initium tractatus. Inferius, cum nõ Herophili {aut alterius cuiusdam} iam opinionẽ exponit, cæterum tradit suam ipsius sententiã in capite de ordine & perturbatione ordinis, quid ait? Citius.n. affirmauerim genus esse sine noĩe. Hoc aũt quid sibi vult, ꝙ magnitudinis & paruitatis cõe genus magnitudinem appellauit: vehementiæ & remissionis, vehementiã: plenitudinis & vacuitatis, plenitudinẽ: duritię & mollitudinis, duritiam: celeritatis & tarditatis, celeritatem: crebritatis & raritatis, crebritatem: at ordinis, & perturbationis ordinis mente quidẽ concipit, sed nomen non potest amborum tale exprimere, quale magnitudinis & paruitatis, magnitudinem? Neq; enim, vt illic paruo pulsui magnitudinẽ ait suppetere, & hîc dicere audet in inordinatum cadere ordinem: neq; vero etiam in inęqualem, ęqualitatem. Quare nec genus horum cõe nominatur ęqualitas. Itaq; nomine ait vacare harum genera differentiarum. Genera ergo {secundum} pulsuum differentias non nos modo, sed Archigenes esse dicit, sed Agathinus, sed, qui de pulsibus commẽtati sunt, pene oẽs. Vbi ergo ab illis dissidemus? ꝙ vocabulis nos magis vtimur proprijs. Nam, cum quãdam Archigenes magnitudinis qualitatem dicat esse, alteram vehementiæ, tertiam plenitudinis, quartam duritiei, & quasdam præterea celeritatis atq; crebritatis, magnitudinis qualitatem nos quantitatem distẽtionis nominauimus. Neq; est enim cõe magnitudinis & paruitatis genus magnitudo potius, ꝙ̃ albedinis & nigritiæ, albedo. Sed, si harum est color genus, quod'nam magni sit & parui genus, quærendum est: nã aut quantitas est, aut ad aliquid, aut coniuncta cum ad aliquid quantitas. Neq; enim sumus nescij multis generibus esse commune ad aliquid: siquidem albius & nigrius sunt in genere coloris, & qualitas color est: iam superius atq; inferius etiam in genere vbi: maturius item & tardius in genere quãdo. Et vero etiã alijs in pluribus generalibus prædicamentis ad aliquid versatur. Quid igitur admirationis habet, si & in prędicamento quantitatis locum habet? Sanè nihil mallem, si quidem posset, ꝙ̃ certo termino quantitatem distentionis appellare, sicut in multis pedale, cubitale, bicubitale, & eiuscemodi vocamus. Atqui, quando eiuscemodi ex accidẽtibus nihil inuẽnimus, ꝙ̃ proxime certos accessimus. Nam, cum teneamus quidem pulsum moderatum absolute, & moderatum ad singulos nos: excedentes modum, & qui infra modum sunt, damus operam, vt clare nominemus: atq; sic interim dicimus: aut, si cum nemine loquamur, nobiscum certe cogitamus: Hic pulsus aliquanto est moderato maior: aliàs, non paulo hic pulsus moderato maior est. Idem etiam sic dicimus, bene maior moderato, aut satis maior: aut etiã absolute, hic magnus est pulsus: vel hoc modo, pulsus hic satis magnus est: vel hercle, admodum est magnus hic pulsus: aut, cum longius ẽt intelligentiam protendimus, maiorem in modum dicimus magnum esse, aut deniq; maximum. Nam oẽs hæ dictiones moderato maiorem denuntiantes, maiorem excessum & defectum ostendunt. Quare optime valeas moderatum, qui requiritur, ostendere, modo moderatum cognoscas. In ipso enim maiore, ꝙ̃ est moderatus, satis est quinque facere, aut certe sex dĩias. Eum, qui excedat omnes, qui nobis animaduertendus etiam est, nõ secus ac moderatus, maximum vocabimus: qui medius est inter maximum & medium, magnum simpliciter. Iam interponendi huic & illi vtrinq; bini alteri: vnus paulo maior moderato, alter, qui magno paulum concedit: alius iam, qui magnum superet, alius, qui proximus sit maximo. Hæc adduxi, vt demonstrarem magnum & paruum, vt videatur esse ꝙ̃ maxime prędicamẽti ad aliquid, quantitatẽ significare. Quocirca nos, qui de luce discipulorum laboramus, ex quantitate distẽtionis oĩa diximus illa nominata esse: simulq; vsum eos nominum docemus, nec perturbamus, cum in paruitate dicamus magnitudinem inesse. Nam, si vel idiota sis, & primarum disciplinarum imperitus, quiduis potius, ꝙ̃ hoc concedes: quas si antea attigisti, profecto millies offendisti scriptas apud Grecos, magnitudinem & paruitatem, esq; ad concipiendum assuetus, magnum habere magnitudinem, atque paruum paruitatem. Equidem noui quendam, qui olim Archigenis mihi de pulsibus librum interpretaretur, qui paruo credebat nullam suppetere magnitudinem. Nam, si, inquit, cuipiam adsit paruitas, etiam eidem aderũt ambæ. Hîc ego cũ conticuissem, quãtitatem, inquit, aut tale aliquid paruo cogitetis suppetere, magnitudinẽ nequaquam. Hęc ego, quia vt parum recta nõ valeo calumniari, neq; instituendos tyrones volo importune confundere, qñ homonymum est magnitudo, & de his, quæ bifariam dicuntur, satius esse dicendum duxi, distentionis quantitatem multas differentias pulsuum complecti. Nam eum scio paruitatis esse apud Græcos vsum, vt quoddam accidens & inseparatum à paruis. Itaq; Plato etiam ideas efficiebat magnitudinis & paruitatis: ac harum vicissitudine magnum & paruum generabat ratione. Atque his siqui omnibus præteritis, magnitudinem paruis pulsibus aliquam de altera homonymorum significatione det infrequentiore: qui longis iam & breuibus, & latis & angustis, humilibusq; & altis (cum eiusdem sint generis cum magno & paruo) suppetitare dicat magnitudinem? Nam lõgus est, qui longitudinem naturalem excedit: latus, qui latitudine:

A ne: altus, qui profunditate: quorũ intelligitur nullus in tribus dimensionibus arteriæ, citra quas nulla constet magnitudo. Siquidem quantitas vnius dimensionis, non magnitudo, sed longitudo est, ex qua aliquos longos & breues vocitamus, non magnos vel paruos. Neq; vero ita lineã vnquam appellamus, sed aut longam, aut breuem. Verum enimuero illa demum, quæ trifariã corpora dimensa sint, magna dicimus & parua. Atq; adeo ipse Archigenes magnitudinem esse pulsus ait, tumorem assurgentis arteriæ. Atqui tumore linea caret, quæ solis trifariam dimensis conuenit. Proinde omnes clare, vel de illius sententia à magnitudinis genere, qui ex vna dimensione nomen sortiti pulsus sunt, reijciuntur. Quare aut peculiare faciat ipsis genus, vt magno & paruo magnitudinem: aut, nisi faciat, non magni tantum & parui quærat cõe genus, sed ẽt longi & breuis, lati & angusti, alti & humilis, cæterorumq; adeo in ijs moderatorum. Verum præter quantitatem, quod de omnibus dicatur in cõi, nihil habebit. Atque ita euadet quoq; clara doctrina & distincta. Nam quis est tam plumbeus, vt non assequatur, cum dicitur, quantitas arteriarum distentionis? Vbi quantitatem vnius dimensionis demõstrare volumus, hæc vsurpamus nomina: eum, qui superat naturalem longitudinem, longum: qui inferior est ea, breuem appellamus. Simili modo, qui iusta latitudine est latior, latum: qui ei cõtrarius est, angustum: atque proportione horum B altum & humilem in profunditatis dimensione. At vero quantitatem in trinis dimẽsionibus ad hunc modũ vocamus: maiorem in modum vndiq; vltra moderatum auctum, magnum: & omni ex parte diminutum, paruum: qui modum seruet prorsus ęquum, moderatum hunc appellamus. Cum vero à proportione tres illę dimensiones discedunt, atq; aliqua vel aliquę illarũ imminuuntur, vel exuperant, iiij & xx nascuntur differentiæ pulsuum: quas nos, quo xxvij esse obtinentium tres dimensiones pulsuum vniuersas differentias ostenderemus, cum prædictis tribus in tabella proposuimus. Nanque hoc visum mihi est horum referre, qui iam primum ad commentationem addiscendam de pulsibus appulerunt, omnium tenere eorum singulis in generibus numerum: id quod priores neglexerunt. Sed his sane venia danda est: quid enim cum istis lucteris, qui omnino conciderunt? Archigenem vero qui non iure accusem? quem ad ea oportebat inueniẽda, dialectica vti: ille, vbi minime decet, illic male eam ostentat, obtundens tantum discipulos, nihil interim docens. Atqui præstabat parata diuidendi componendiq; via & ratione, numerum per eam omnium differentiarum pulsuum inuestigare: non tamen ostentare ijs, qui iam senes demum ad discendum sese conferunt, sed ne indicare quidem hocipsum tyronibus esse rationem & viã, qua constat tabella. Nam ijs, qui humanis studijs non sunt instituti, nequicquam dicas: qui illis imC buti sunt, prius ex rebus ipsis, q̃ tu admoneas, rationem illam & viam cognoscant. Qui ergo factum est, vt nemo istorum quisq; diuidendi videatur ratione vsus ad numerũ cuiusq; generi differentiarum ineundum, neq; ad inuenienda prima, componẽdi? Quãquam dialecticis solis vtendi facultas datur harũ viarum rõnumq;, interim ab indiuisis & numero infinitis ad primum illud ascendentibus oĩum genus, per eas, quæ in medio sunt, genericasq; ac speciales differentias: interim vero ab illo primo genere rursus ad infinitum pergentibus per easdẽ et, quæ in medio sunt, drĩas. Sed horũ est ausus nullus vlla constituere via & rõne numerum vel primorum generũ, vel ab his distributis proficiscẽtium drĩarum. Verum nos quidem hoc effecimus, & quasi via progredi ẽtes, xxvij pulsuum reperimus, qui tres habent dimensiones: & eorum nouem, qui vnam: vnũ cõe genus, quantitatem distentionis arterię. Quòd, si ẽt contractionem est tactu cognoscere, & in hac quoq; erunt. s. totidem drĩæ. Sed de hac re in libris de dignoscendis pulsibus disceptabimus.

Quàm aberrarit Archigenes in venandis Pulsuum differentijs, cum nullum genus à reliquis separatum, sed omnia confusa & indistincta pertractarit. CAP. 7.

AT † vero Archigenes (nam hunc, post Herophilum quidem appellauerimus, primum inclamantes Homerum:

D Vnicus ille sapit, tibi mens inuoluitur vmbris)

non in nominibus modo videtur, sed lõge etiam in rebus prius perplexus esse. Quo fit, vt passim se non percipiat secum pugnare. Discas id ex his ipsis verbis: Sunt porrò alij pulsus, hiq; nec medij, nec magni, nec parui, ex magnitudine censentur, vel ex magnitudinis dimensionibus. Mox subdit. Est enim pulsus, cũ longitudine arteria distenditur insigni, sed latitudine angusta, & humilius est sublata: vocetur longus. Alter, cum lata quidem distentio, sed humilis & longitudine breuis occurrit: appelletur latus. Tertius, vbi admodum attollitur, angusta tñ & longitudine est breuis, est aũt hic rarior: vocetur altus. Hic erat illi de ijs propositum dicere, qui vnam habent dimensionem, remotis reliquis duabus: sed de instituto argumento abductus est, q de illis etiam scribat, qui tribus dimensionibus intelliguntur. Nam eorum primum non longum modo, verum etiam angustum & humilem fecit, neq; id tantum conceptione, sed & verbis. Nam quid ait? Cum longitudine arteria distenditur insigni, sed latitudine angusta, & humilius est sublata. Nam latitudine angusta, angustum pulsum significat: & humilius sublata, humilem. Inde secundum, non latum tãtum, sed etiam humilem & breuem fecit, tam intelligẽtia q̃ verbis. Eodem tertium modo, non altum solum, verum etiam angustum & breuem: cum sint hi tres de ijs, qui trinis dimẽsionibus dicuntur, xxvij. quos in tabella proscripsimus. Scriptus est autem, qui hic primus relatus est, in

† Antiqui quidam cod. hunc habent sensũ. At vero Archigenes [huius enĩ solius æquũ est meminisse, post Herophilũ inclamantis Homericũ illud. Vnic⁹ illa etc.

in tabella nonus, hoc pacto: Longus, angustus, humilis. Qui hîc secundus est, primus vigesimus E
est in tabella descriptus in hunc modum: Breuis, latus, humilis. Tertius hîc, in tabella est xxv, qui sic scriptus est: Breuis, angustus, altus. Quare aut initium de iis sermonis immutet, vbi magnitudinem dicit eorum spectari: aut magnitudinis certe dimensiones simpliciter tradat pro magnitudine: aut, qñ appositum est, ex dimẽsionibus magnitudinis, ne in magnitudinis amplius differentiis eos numeret. Nam quid quærit, vtrum de his illos esse, qui trinis simul dimensionibus æstimantur, an de illis, qui tantum vna? Vtrobiq; est enim defectus. Si eos, qui trinis æstimantur dimẽsionibus, accipimus, cum omnes prætereuntur vnius dimensionis, qui nouem numero sunt: tũ alii desiderantur xviii, qui trium simul æstimantur dimẽsionum. Ita enim ix tantum videatur mentionem fecisse: trium, qui primi cõmemorati sunt, magni, parui, mediiq; inter eos: deinde triũ, quorum hîc meminit: Ad hęc trium aliorũ, qui his sunt oppositi, quos postea adducit. Ad hęc, superflue hoc orationi additum est, ex magnitudinis dimẽsionibus: sat enim dicere absolute erat, ex magnitudine. Contra, si de his, qui vna dimẽsione ęstimantur, scriptum ab eo accipiamus: Primum, alienum sit reliquorum binorum in singulis meminisse: Deinde, non iam xviii, cæterum quatuor & xx illos ex tabella reliquerit: Tertio, male videatur dicere ex magnitudine cẽseri eos: cum non ex magnitudine sit dicendum, sed ex magnitudinis dimensionibus: si quidem tumor, vt ipse asseruit, est magnitudo. Quanquam non solum longitudo per se, sed nec profunditas vel latitudo est tumor, cæterum, vt etiam appellatur, dimensio. Neque sane perinde est tumor & tumoris vna dimensio. In vtrũq; igitur incurrit plane Archigenis oratio, quòd nec distincte nec distribute dixit, sed intelligentia veluti ambigua. Cæterum, in quam ille partem potius acceperit, si diuinando oportet pronunciare, vel id audebo. Equidem voluisse dixerim hos describere, qui vna dimẽsione intelliguntur: idq; adeo ipsum initio innuisse, cum dicit, Vel ex magnitudinis dimensionibus: sed in narrando offendisse, vti toto in libro*, & animo conturbato fuisse, & attonito. Nam, quòd hominem lateret esse septem & xx, eos, qui tribus simul dimensionibus intelliguntur, maximum est argumentum crassa ratione minimeq; distincta de illis statuisse. Nam eius esse hoc institutum, & ab hoc illum deflectere inuitum, ex suprapositis liquet. Nam quid tãdem mox subdit? Etenim, cum etiam binæ aliquæ sæpenumero dimensiones concurrant, vt simul & breuis sit & humilis, vel breuis & angustus: atq; in alia cõiugatione, lõgus & latus, vel longus & altus. Profecto hinc planum est eos illum, quos diximus, vna tantum dimensione accipi velle. Hos siquidem binis dimensionibus duntaxat scribit, tertię statum prætermittit. Nam quid dicit? Etenim, cum etiam binę aliquę sæpenumero dimensiones concurrant, vt simul & breuis sit & humilis. Nam in hac oratione, qui breuis simpliciter sit, cognoscendum est, & qui humilis simpliciter: alioqui nos fugiet breuis simul & humilis. Quin nec longus pariter ac latus, nisi antè vtrunque separatim commentere, erit clarus. Primum enim longus seorsum est intelligendus, deinde seorsum ipse etiam latus, postea illorum intelligentiæ committendæ vnà sunt: ac tum dices deniq;, longum simul & latum. Quapropter fit, vt à se ipse quidem cõfusus manifeste dissideat. Nam longum non satis habuit dicere, cum longitudine arteria distenditur insigni, fieri: etsi hoc vnum sufficiebat: sed superflue addidit, sed latitudine angusta, & humilius etiam sublata. Rursus latum parum erat dicere, cum lata quidem distẽtio: verum subiicit, sed humilis & lõgitudine breuis occurrit. At, si hæ mihi sunt, Archigenes, notiones obseruandę, qui longum eundem & latum intelligam, quod subdis, fieri? Nam à lõgi notione tu ipse latitudinem disclusisti, & à lati longitudinem, vt sic dicam. Atqui hæc inter se pugnant plane: cum primo loco à longi notione abstrahat latum, retineat secundo. Non aliter in lato & alto, primum à reliquis duabus dimensionibus separat longitudinem, deinde seruat. In has ille omnes offensiones nominibus exponendis, eò, quòd in ipsis rebus multo ante lapsus sit, incidit. In nulla enim disciplina videtur vsus ratione vel diuidẽdi, vel componendi. Ne dicam illi vsu venisse, quod vulgo solet, & indoctis: vt naturæ frequenter compositionem in prima H.
& simplicia dissoluere conetur: frequenter autem, quãdo nihil horum separatim vel per se potest esse, resistat, & se ad compositum recipiat: Rursus quando compositum indigestam nec distinctã obtinet disciplinam omninoq; plebeiam & rudem, ni in prima dissectum sit, à diuisione nesciat manum abstinere, inde ad compositum iterum diuertat: ꝙ intelligentia nequeat distinguere singula simplicia: Atq; hunc orbem repetens & volutatus semper inter extrema, intelligentiis ambigat, nec vlla ratione his se pugnantiis possit explicare. Omnino, qui dialecticum se facit, hoc volo meditatum plane esse, vt, quicquid aggrediatur, si sit compositũ, redigat ad prima notione & simplicia: non quo separatim vnquam & sola appareant (nam hoc effici non possit) sed ꝙ mente sola concipi possint, nec cogitando hæc cum vlla coniungamus differentia, quibus sunt necessario alligata. Nam, vt simum hominem intelligimus, & aquilum: neq; magnus is sit, an paruus: albus, an niger: corpulentus, an gracilis sit, nosse nobis est opus: sic altum quendam intelligimus pulsum, non desiderantes longitudinem vel latitudinẽ eius cognoscere. Quapropter, qui nullũ aiunt longũ simpliciter pulsum se complecti animo (nam oĩno oportere eum aliqua præditum esse latitudine & profunditate) rudes sunt primarum disciplinarũ: quas didicisse eos & in illis tritos oportebat esse, atq; ad nos tum deniq; se conferre. Quia enim solus non possit longus consistere, continuo

*γράμματι. Al. πράγματι. i. re.

A tinuo nec intelligi confirmant solū posse. Quin ergo nec simum hominem cogitent separatim, nec aquilum, nisi eius norint omnia reliqua, magnus sit an paruus, corpulentus an gracilis, niger an albus, Græcus an barbarus, malus an bonus, valens an ęgrotus, iuuenis an senex. Quid hoc autem? non'ne importunum est, longum se quendam & altū & latū simul fateri intelligere, ac vno noīe magnum appellare, longum non posse seorsum & solum concipere? Quasi vero nō eadem ratio sit cum toto pulsu magni, ac longi cū magno. Nam, vt longus separatim & solus stat nullus sine aliqua profunditate & latitudine, ita neq; magnus est vllus pulsus, nisi simul celer, vel tardus, vel vehemens, vel languidus sit, vel particeps aliarum sit differentiarum. Immo vero, vt cogites omnibus differentijs arteriam moueri, separatim non possit vnquā moueri: quis enim extra corpus arteriam etiam cōspexit pulsare? Omnino itaq; est in toto corpore, & neruo alicui incumbit, isq; qualitatem habet & quantitatem: subijcitur porrò venæ, & hæc est qualitatis & quātitatis particeps: circunijciuntur iam corpora illi multa: atq; omnia, hinc progressus, sine quibus consistere pulsus non valet, recenseas. Sed vir prudens, si hęc exaudiat disserentem, de assistentibus aliquem rogauerit: Nū iste scilicet ludit, vel insanit, qui hæc nugetur? Quid, quæ sine alijs esse nō possunt, nō'ne mera fatuitas est, & magna vanitas, ne cogitatione quidem repręsentari citra illa profiteri?

B Nam longum quidem pulsum, nisi aliqua cōiuncta sit profunditas & latitudo, non esse posse, nemo causam dicit. Atqui hoc nō erat propositum: sed an'ne intelligi quidē possit absq; illis. Nam, hoc si quis dicat, artes imprudens euertat omnes, atq; adeo omnem in vita vsum noīum. Etenim curandi artem quis vnq; vestrum pleuritici Dionis didicit? nemo vero. Omnino nō in homine pleuritico, sed in commētatione specierum & generum artes positæ sunt: primū pro ipso affectu certis sumptis distinctionibus. Siquidem vel ad clauiculam dolorem, vel ad præcordia pertinere cogitamus: neq; hic Dionem vsquā, vel Theonem vnā concipimus. Deinde superiorem statum & præsentem spectamus. Abundantia laborat pleuriticus, aut contra defectu humorum: bonos succos habet, vel malos: atq; vtrunq; scilicet, nunc'ne primum, an iā pridē. Et, si iā pridem, vtrum à victus ratione, an sua sponte: neq; hic quidem vsquam Dion vel Theon. Neq; vero etiā, vbi de temperamento ægroti agimus, Dionem necesse est vel Theonem appellare, aut animo concipere, aut aliquo modo desiderare. Nam ea ratione Geometriam sustolli, quid attinet referre, si quis se nec lineam, nec superficiem dicat concipere, q; carere solido corpore nō possint? Quid cunctas res mundi, quæ à se diuelli mutuo nō possunt, an'ne absurdū, si ne intelligi quidem separatim admittas? Sed eam importunitatem nunq; ferret Archigenes: immo cōtra facere ille semper aduer-

C titur, deducēdis singulis in prima & simplicia: uerum deflectit ab instituto interdum, & aberrat inuitus, q; parum, vt equidem censeo, sit exercitatus. Certe in re proposita, quod dico, perspicias non obscure. Etenim, cū etiam duę, inquit, aliquæ sępenumero dimensiones concurrant, vt simul & breuis sit & humilis,† nos separauimus hos, qui binis intelligūtur, ab illis, qui singulis dimensionibus: tum q; hos, qui trinis dimensionibus intelliguntur, qui sunt vigintiseptem, prius docere non possem, q; singulas dimensiones intelligere separatim assuefecissem nunc augeri, nunc minui, nunc moderatas esse & in naturali statu persistere: tum q; multa nos ex vna dimensione cognoscere possumus. Nam, vt certam rem demonstrare magnus pulsus solet, ita ēt altus solus, non simul cum ipso alijs dimensionibus animo conceptis. At vero pulsus binarum dimēsionum, neq; ad viam & rōnem quicq; faciunt eorum, qui trinis simul dimensionibus intelligunt: & à diuidendi sunt methodo abducti: vnde etiam disciplinam habent, quæ nulla arte constat, frustra tyronem detinentes: vt si quis ita doceat, pulsum dicens esse aliquem magnum simul & celerem, alium magnum simulq; vehementem, alium item celerem & vehementē: itaq; progressus binos copulet: quod ne ipse fecit Archigenes, vt quod nullius sit artis, nulliusq; prope rōnis & vsus. Interdum enim ex oībus differentijs tum nos volumus constitutū intelligere: tum ars requirit, vt cognosca-

D mus: vt propositæ rei totā naturam perspiciamus: Interdum in simplices reducimus differētias, q; absq; eo exacte cōpositum non intelligamus. Nam, nisi totā rei naturam in vnum complecti, atq; in vna differentia & simplici valeas cōsistere, nulla erit ars, nulla via vel ratio, nulla etiam vtilitas.

† In cod. antiquis græ. plura hic adduntur, ut locus hic ita vertatur. Nos aūt hos, qui binis dimensionibus ītelliguntur, nō apposuimus, sed solis cōtenti fuimus tū eis, qui singulis dimēsionibus, tum eis, qui trinis simul intelligun tur: illis quidē, qui singulis dimēsionibus intelliguntur, tū quod hos &c.

Qua arte Gal. pulsuum Differentias inuenerit in Quantitate distentionis arteriæ. CAP. 8.

QVamobrem nos primum pulsuum vniuersam naturam deduximus in differentias, quę ipsam constituunt: atq; hanc quantitatis distentionis appellauimus, illam qualitatis ictus, aliā qualitatis tunicæ, aliasq; ordine commemoratas. Deinde in his ipsis rursus simplices requisiuimus notiones, vt, quam habet rōnem differentia quātitatis distentionis ad totam pulsuum ex omnibns conflatam naturam, ita aliud reperiamus similiter habens ad hanc ipsam. Nam hoc genus vt vniuersam pulsus naturā conficit, ita idē iterū dimensionē efficit quālibet. Sed binas cōcipere dimensiones nihil refert nec ad totum pulsum absoluendum, nec ad vnā quantitatē distentionis: vnde superuacaneū de ijs sit sermonem habere: & nos dedita opera prætermisimus. Contra male Archigenes eum veluti dilacerauit, & sex duntaxat commemoratis coniugationibus, alias vigintiunam numero præterijt. Siquidem differentiæ vniuscuiusq; dimensionis sunt omnes oībus aliarum copulandæ: vt in vnaquaque binarum dimensionum copulatione existāt nouem differentiæ, omnes vigintiseptem. Adscribam vnam ex qua de reliquis etiā licebit discere.

TABELLA E

1	Longus	Latus	4	Latus	Moderatus	7	Breuis	Latus
2	Longus	Moderatus	5	Moderatus	Moderatus	8	Breuis	Moderatus
3	Longus	Angustus	6	Angustus	Moderatus	9	Breuis	Angustus

In hac ergo tabella, longitudinis tres differentias complicãtes cum tribus latitudinis, nouẽ efficimus drĩas. Altera erit eodem modo tabella, cum tribus longitudinis differentijs coniũctas profunditatis tres habens. Tertia præterea, in qua profunditatis tribus tres copulabunt̃ latitudinis. Neq; est obscurum, quin singulæ tabellæ nouenas complectantur coniugationes: itaq; omnes vigintiseptem sint. Iam igit̃ est apertum, horum, qui bini intelliguntur prætermisisse Archigenem permultosq́, vt ẽt aliorũ. Nos aũt hos omisimus ob causas, quas exposuimus: sed tradidimus eos, qui singulis dimensionibus intelligũtur, numero nouem: atq; eos, qui trinis simul, quos in tabella descripsimus, septem & viginti. Quorum fecimus oĩum commune genus, nõ magnitudinem, verum quantitatem distentionis, explicamusq; pulsuum differẽtias quasdam nominibus, aliquas definitionibus: neque. n. nomina oẽs sortitę sunt: & imponere, ab re ducimus, noua, qñ definitiones cõmõstrare nihilo sane secius valent. Equidem non multo peius existimem, sed multo ẽt docere nominibus definitiones melius, ꝙ, vt alia omittam, plerasq; etiam differentias in alias plures, vt in magno pulsu demõstrauimus, diffindunt: quippe cuius rursus sex concipias differentias, & definitione explices, si quendam ex illis maximum & conceperis & vocaueris eum, qui à moderato distat quãplurimum: aliquem simpliciter magnũ, qui inter maximum et moderatum medium locum tenet: ac inter vtrũq;, alias duas differentias statuas, licet, vnam paulo moderato maiorem, alteram, quę paulum infra maximum sit. Nam huiuscemodi, diuisionem, neminem fugit, qui operam, vel studium in operibus artis posuit, magno vsui esse ad præsagiendum. Etenim in calido, frigido, sicco, humido, breuiter omnibus, quę ad artem pertinent, in minima facultas diuidẽdi, & paruorum excessuum obseruatio, viri est cũ prudentis, tũ vero experti in operibus, nihilq; potius ducentis, ꝙ̃ scopũ artis in angustum ꝙ̃ maxime cogere. Nõ tñ in principio institutionis ea est sumenda diuisio, nam discipulis ea res minus doctis nõ parum confusionis afferet: docti vnum ex commemoratis intelligent. Quæ causa fuit, quamobrem nec eorum in primo cõmentario meminerimus: sed ne nunc quidem dixerimus, nisi oẽm pulsuum, qui ex quantitate nominantur & intelliguntur, statuissemus aceruum ob oculos ponere. Siquidem excessus pulsuum, qui vna dimensione intelliguntur, & defectus à principio potes diuidere, vt in magno demonstrauimus. Nam moderati soli, singulis generibus singuli sunt & indiuisi: alij plures diuisiones recipiunt, sua quidẽ natura infinitas: quod enim genus maiorem, vel minorem excessum & defectum obtinet, infinitas, necesse est, habeat drĩas. At non ad sensum tñ sic habet: sed, vt ad illos te melius vel peius exercitaueris, ita modo vel minutulas drĩas percipere poteris, modo insignes tm̃. Siquidem & musicus vocis excessus nõ ad tonum & semitonum tantum, sed & ad elementum ipsum vsq; et minimum sonum satis assequitur: idiota nec duorum excessum tonorum potest exaudire. Nam nos quidem, vt nunc est, nostrum sensum exposuimus. Assequimur in moderati excessu & defectu cuiusq; generis differentias pulsuum sex: sed tyronibus primum vnam, aut alteram, satis est de illis sentire, & discerniere à moderato illas posse. Tractu certe tp̃is si hac in re versent̃ diu, primum in duas partes fortasse eas partiri, deinde in tres & quatuor poterunt. Hæc ideo oĩa, vt multorum pulsuũ esse declararemus vnum genus, disseruimus. Refert tñ etiam suo nomine ea cognoscere: nosq; his, qui in disciplinis profectum iam fecerunt, hæc dicimus, quibus scilicet solis dictauimus. Ergo esse quoddam genus pulsuum, qui in quantitate distentionis consistunt, satis ostensum est.

Ratio distinguendi Prima & communia genera pulsuum. CAP. 9.

IAm de primis esse generibus (memini enim hoc quoque recepisse demonstraturum) hac potissimum ratione perspicias, si in singulis perinde alijs generibus coneris cõmẽtari, atq; nũc in hoc fecimus. Id quod in hunc modum maxime feceris, si in singulis tractandis consideres, ecquod supremum genus esse possit & huius generis, quod est quantitatis distentionis, & eius quod cum illo proponit̃. Age enim, quandoquidẽ celer quidam est, & tardus, & moderatus in arteriæ motu pulsus: atque horum cõe genus qualitas est motus (quod in commentarijs de dignoscendis pulsibus demonstramus) ecquod inuenire commune genus valeamus qualitatis & quantitatis, attendendum nobis est. Si nequeamus, in prima referemus genera, tum quantitatem distentionis, tum qualitatem motus. Sed, quãdo & qualitas corporis arteriæ aliud genus sit pulsuũ, scilicet in quo mollis sit, & durus, & moderatus in statu arteriæ tunicæ, vidẽdũ est rursus, quod nã horum sit commune genus: huius dico, de quo nunc egimus, & illius, qui in distentionis quantitate consistit. Si nihil reperiatur, ex primis etiam est hoc censendum. Nam, ꝙ exercitatum requirit in prædicamentis horum cõmentatio, apertum puto esse: vt, cum, quæ in quæstionem venerunt, in vnũ ambo prædicamentum cogantur, non commune tñ vllum genus habeant, ne cõmunitas nos prædicamenti moueat: vt plerosq;, qui sero ad literas se conferunt, & inexercitatos pseudodialecticos, vbi prædicamentum sit commune, genus etiã reperies hîc cõmune existimare esse,

A esse, vt qui distinguere homonymiam non valeant. Sane sic habet in qualitate motus, & corporis arteriæ. Prædicamentum est qualitatis cōi vtriq; generi: tñ genus non item ambo vllum obtinet commune. Nam per homonymiā vtrunq; nō synonymiam qualitas dicitur: neq;.n.eadem est in ambobus qualitas, sicut in albo & nigro, atq; frigido & calido. Cæterū motui peculiaris est qualitas, & diuersa: & corpori arteriæ peculiaris, diuersaq;: scilicet non generis sunt eiusdem, motus & status corporis arteriæ. Verum de his inferius fortassis amplius agetur. De pulsuum nunc genere in quantitate, qua ratione animaduertendum est, liquet: primorum'ne generum, an secūdorum sit. Nam à genere motus, corporisq; arteriæ planè distat, si quidem quantitas à qualitate dissidet: atq; idcirco etiam à genere contentionis, in quo vehementes quidam & languidi sunt pulsus (etenim qualitate hi vel ictus, vel vitalis roboris, constant) & vero à rhythmo etiam, & à genere ordinis & perturbationis ordinis, æqualitatis & inæqualitatis: quæ quidem prædicamento ad aliquid attribuunt vniuersa. Hoc iam superest, vt illud cōparemus cū genere crebritatis & raritatis: nam hoc constituere quantitas videtur temporis quietis. Sed sub idem sic rursus prædicamentum reducentur, genus ambobus tñ non erit idem: nam genere toto quantitas dimensionis corporis à quantitate abest temporis. Ac nullum esse apertum est in pulsibus genus altius quātitatis
B genere distētionis, vt nec aliorum quoquam cōmemoratorum. At meditatum oportet prius
« esse, qui assequi hæc volet, ad prædicamenta. Nam scitum est Arcesilai dictum: Nemo vellus portat ad fullonem. Ordo est enim, vt lanificij, sic institutionis disciplinarum. Nec legere quisq; prius docet, q̃ syllabas oēs didicerit: nec syllabas ipsas prius, q̃ vocis cuncta elementa. Neq; validas luctas, ante simplices & leues: neq; has ante, q̃ probe sit frictus: immo ne id quidem, nisi præcesserit more Athletarum vnctio: sed omnium horum aliud primum est, aliud secundum, aliud tertium in omnibus artibus. Sic etiam in Dialectica, ante q̃ quis ad prima se & veluti elementa exercitauerit, insequentium non valeat assequi demonstrationem. Sed hæc hoc loco satis de his sunt.

Archigenem, quanquam vsus est plerunq; nomine differentiæ, perperam tamen primas pulsuum differentias qualitates appellasse. CAP. 10.

Restat, vt de nomine differentię dicam. Primum in nomine nos nihil innouare ostendemus: deinde, quid apud authores significet, interpretabimur. Nam noui nos nihil designare primus est Archigenes testis, qui in hunc modum in principio scribit tractatus de ordine & pertur-
« batione ordinis, æqualitatis & inæqualitatis: Herophilus, qui generatim pulsuum protulit alias
« differentias hoc pacto: Magnitudo, celeritas, vehementia, rhythmus, non coniunctim, sed specia-
«C tim ordinis meminit & perturbationis ordinis, æqualitatisq; & inæqualitatis. Hoc loco aperte Archigenes non modo differentias esse in pulsibus, sed & aliquas generum esse, quasdam specierum, memorauit. Neq; initio hoc tñ fecit, oblitus autem postea est in toto sermone: millies enim nominis meminit differentiæ & generum & specierum, rectissime sentiens sciensq; differentiarum quasdam genericas, quasdam esse specificas: ac harum etiam ipsarum has magis genericas, illas specificas magis. Quare paucula, vt faciamus capita eius, adscribamus ad confirmandum pro-
« positum: primum hoc ex eodem de ordine & perturbatione ordinis tractatu: Quidā sane æqua-
« litatem acceperunt in certis tñ differentijs: ego vero in omnibus, in quibus ordinē. Mox addit:
« Inequalitas est imparitas pulsuum in aliqua succedentium ei* differentiarum: perturbatio vero ordinis, conturbatio dispositionis temporaria in aliqua pulsus differentia. Bis in hoc quidem capite **Al. eis. s. pulsibus.*
« scripsit differentiæ nomen. Paulo post: Neq; aperuerunt ne de his quidem, an, qui omni in diffe-
« rentia sit par, sit æqualis dicendus. Inde rursus: Et, qui est absolute ordinatus, hic nobis erit par
« magnitudine, vehementia, celeritate, rhythmo, & si qua alia eiuscemodi differentia dispositus attenditur in omnibus esse, sed aliqua ex parte, qui in vna horum differentia dispositus videtur esse, vel duabus, vel pluribus. Hoc rursus loco nomen differentiæ bis appellauit: cui annectens se-
D quentem orationem, primum sic dicit: Nam illa integra & omnium differentiarum absoluta pa-
« ritas. Interim sic: Et inæqualem pulsum eum, qui prorsus vel vna differentia est impar, vocamus.
« Interim hunc in modum: Non nunquam alia per tres, vt dixi, respondent. Vehemētia vero, qua-
« si quotidiana est, cum sit æqualis & par deinceps, aut alia quæpiam reliquarum differētiarum, aut
« alia. Huic subdens proximam orationem dicit: Conuenientibus pulsibus & simul omnibus dif
« ferentijs, & vna vel pluribus. Postea: Interim sunt alia omnia ordinata, aut certe æqualia: vna au-
« tem aliqua differentia, vt magnitudo: vel duæ, vel plures semel inordinatæ sunt. Post hęc in exi-
« tu tractatus: Accipienda sunt enim, inquit, quæ retuli, de celeritate & tarditate, deniq; de omni
« pulsus alia differētia. Atque hæc ex hoc tractatu adducta sint: quid enim plura cites? Digrediamur iam ad alium, vt ne ex vno loco testimonia videamur capere. Ascribamus igitur capita ex insequentibus, atq; etiam ex præcedentibus. Ac sequitur quidem hic titulus: Quæ sit vno in pul
« su inæqualitas. Statimq; scribit ab initio tractatus in hunc modum: Sunt enim plures differentiæ
« inęqualitatis, puta in vno pulsu. Inde: Frequenter autem cum hisce differētijs, & cum magnitudi
« nis coniunguntur inæqualitatibus. Mox: Alia porrò est differētia in magnitudine vnius pulsus
« inæqualis. Hæc ex hoc tractatu proferas. Porrò adscribamus his pauca adhuc, ex ipso initio libri.
« Vnum quidem est caput hoc, Tractatus, de pulsus vehemētia. In vehementia autem eiuscemodi

inuenias præterea alias differentias. Alterum iam: Hunc in pulsus languidi differentias referas. E »
Et inde aliud: Quidam non remissus quidẽ, sed quasi impeditus, & intro vergente præditus gra- »
uitate, repressus, & demersus, differentia erit vehementiæ pulsus. Postea, vbi de plenitudine agit, »
interim sic scribit: Numerus tot differẽtiarum. Interim sic: Differentia tm̃ ad contrarium simpli- »
citer æstimetur. Rursus in tractatu de crebritate & raritate in hunc modum scribit: Non nulli vi- »
dentur turbare differentias. Et ad finem totius tractatus: Habes celeritatis & tarditatis differen- »
tias. Rursus, vbi agit, qui sit pulsus per par & nõ par: At enim non est hęc peculiaris pulsus diffe- »
rentia, sed spẽs eam complectitur, vel rhythmi, vel ordinis. Sed satis iam de differentia, ne impru »
dentes forte à proposito aberremus. Nam, Archigenis si de pulsibus velis totum librum reuolue-re, alterũ ex eo librum conficias de nomine differentiæ: nã nunc quidem ne ex quinta parte quidem hæc excerpsimus: ac multa protulimus capita, non adeo, quo de nomine differentiæ laboraremus, sed vt significationem esse variam ostenderemus. Etenim genera non raro differẽtias appellauit cum prima, tum secunda: & species item generum: Ac, quæ neq; genera, neq; statuit species esse, quæ quidem differentiæ sunt solæ, etiam vocauit has differentias: quæ pseudodialecticis res imponit. Nã, quando differentiæ cũ apud alios Gręcos, tum apud priscos philosophos de tribus his, quæ modo memoraui, accipiant, de generibus & speciebus cõius: sed de illis, quæ in diui F sionibus, reperiũtur, quæ nec species sunt nec genera, peculiarius: huius isti tm̃ significationis meminerunt, communi omnino neglecta. Enimuero † agitati nemesi suis ipsorum scitis non constant. Quapropter nunc non ex alijs græcis nominũ significata suggero, cum tm̃ mihi promptissimum esset ab omnibus mutuari, sed ex ijs ipsis pseudodialecticis. Nam, qui expposituros nominũ notiones recipiunt, & dialecticę hoc commẽtationis principium constituunt, cum nõ exponunt, sed ferunt non aliter, ac leges, hoc nomine sum solitus istos appellare. Nam Archigenes quidem, sat scio, oĩa citius subeat, q̃ differentiæ nomen attribui speciebus quoq; fateatur. Etenim, vt præteream alia, vel secta eorum ciuitatem prius, q̃ placitum, ait esse prodendam. At tu, si, dum leges illi ferunt, sileas, nec resistas quicq̃, inde de re quapiam facias potestatem disserendi, cum suis ipsi statim decretis pugnant. Quod sane proauo huius eorum sectæ frequens est Chrysippo: nomina enim sanctius ille sciscit, q̃ Atheniensibus de appẽdendis nummis Solon suis tabulis: confundit aũt ipse ea primus. Et, si quęras de successoribus eius sciti, quid nõ tueat̃ sua decreta? abutitur, inquiunt. At licet, cedo, abuti, nec, qui hoc admittunt, peccãt? licet, inquiũt: nam quid dicat aliud, vbi in puteo (vt in prouerbio est) sint oppressi? Qui aũt alijs hoc hominibus minus permittunt? An vni Chrysippo istuc, eiusq; facere permissum est æmulis? At quam quæso ob rem? q terra sit G natus scilicet Atticus de Codri familia & Erechthei? Atqui, si quidẽ illorum sit nepos, nõ adulteraret, quasi nummum aliquem, antiquę institutũ vocis. Nunc vero (quod quis ferat?) neq; Athenis natus nec altus, sed ex Sicilia* pridem adueniẽs, prius, q̃ probe Gręcam vocem didicerit vllam, Atheniensibus studet legem de nominibus ferre, pica Sirenem imitans: vt picam, non graculum dicamus, vel coruum, vel quippiam aliud, quem verius appellaueris tam audacem. Sed Chrysippi in linguam Atticam contumelias posthac fortasse detegemus. Archigenis delicia hæc, quæ nunc in manibus habemus, mire confitearis aperta esse: qui veretur dicere prima genera, & primas differentias, genericasq; differentias, & genera differentiarũ, tametsi frequentia apud Græcos hæc sint nomina, ab Herophilo vero & Herophilijs prope omnibus millies prolata: sed omnibus cõe nomen commentus est qualitatis. Atqui differentiæ nomen potest omnibus assignari, qualitatibus, quantitatibus, relationibus, vno verbo vniuersis: nam ab eo, q differat alterum ab altero, nomen differentiæ factum est & conceptum. Differunt autem quædam statim primis generibus prædicamentorum, vt homo, album, bicubitale, dextrum: nam vnum illorum est substantia, alterum qualitas, aliud quantitas, aliud ad aliquid: Quædam subiectis generibus sub his, vt album & triangulare: color enim illius est genus, huius figura. Hæc rursus ambo prędicamen- H to subiecta qualitatis sunt: itaq; albo primum prædicamentum cum triangulari conuenit: est.n. vtrunq; qualitas: cæterum generis sunt diuersi, hoc figurarum, illud colorũ. Alia iam specie differunt, cum non differant genere: vt album & flauum: genere sunt enim eadem, nam colores sunt: sed speciei habent quandam differentiam: nam species coloris, vt nigrum, rubeum, cœruleum, ita album, & flauum sunt. Iam alia differunt indiuiduo, & vno numero: verbi gratia, album, quod ostendi potest, ab hoc albo, quod potest ostendi, peculiari quadam distat differentia: sed eidem speciei tamen subditum est albo: & idem eorum etiam genus color est, atq; cõmune prædicamentum qualitas: adeo quodlibet à quouis, alterum ab altero prorsus aliquatenus differt. Quãdo igitur differentia à differendo est appellata & inuenta: differre autẽ tum indiuidua, tum species, tum genera inueniuntur subalterna, & semel omnia, quæ aliquo modo sunt: etiam differentia, oportet, in omnibus sit, quæ sunt: non item qualitas. Male ergo prima genera Archigenes differentiarum pulsuum vocauit qualitates: nos recte atq; ordine cum hæc, tum alia omnia differentias: quare etiam vniuerso operi titulum fecimus de pulsuum differentijs. Quid iam superest eorum, quæ distulimus? nihil, nisi vt veterum medicorum aliorumq; auctorum vsum nominis differentiæ declaremus. Nam superior quidem oratio ipsius testimonio Archigenis fidem fecit, neque ex omni-

† ὑπὸ τῆς ἀδρασείας νεμεσώμενοι.

* In græcis, cilicia.

A omnibus tamen eius libris, ne ex illo quidem de pulsibus toto. Quod, si alia opera inspicias Archigenis, etiam febrium differentias reperias hominem appellare, & morborum, victuumq; atq; vti millies in his, quas memorauimus, rebus, noie differentiæ. Quod, si aliorum medicorũ vsum, & omnino Græcorum adscribam, res mihi tam fore videtur prolixa, vt libros conficere maximos possit. Omniũ ergo primũ sit, vt quisq; excerpat: nam se statim authorum vocabulis assuefecerit, minusq; nobis exhibuerit negocij ad insequentẽ disputationem. Etiam duæ cuilibet ad manum sunt lucubrationes nostræ, & de Atticis nominibus, & de Medicis. Põt fieri, vt de Ionicis quoq; conscribam aliqñ: vt, quæ de dictione & oĩno de noĩbus quęrunt, discas ex illis. Nunc seriem orationis persequamur, atq; hunc librũ quidem hîc finiamus: in sequẽtibus libris addamus reliqua.

GALENI DE PVLSVVM DIFFERENTIIS LIBER TERTIVS

ARGVMENTVM LIBRI

B Exemplo vehementis pulsus & languidi, pleni & vacui, duri item & mollis, Archigenis & reliquorum Pneumaticorum tractatio redarguitur.

Inutilem esse Archigenis de Nominibus contentionem, ipsumq; aberrasse in vehementiæ pulsuum definitione CAP. I.

Ontrouersia nobis de rebus, cuipiam necessaria fortasse videatur esse, alij iusta esse, alicui etiam condonanda. Nam, vt ait Poeta Tragicus,

† Si amor sapientię atq; honesti singulis
Iuxta placeret, nulla foret mortalibus
Contentio ambigua.

† Verior sensus ex ãtiquis. Si oĩbus honestũ idẽ esset ac sapiens simul, Nõ vtiq; esset ambigua hominibus cõtentio.

Nunc, quia non vr̃ omnibus idem neq; honestum, neq; sapiens esse, neq; etiã verum, necessario existit.s.controuersia. Vt vero philosophus dixit, Etenim, si vel maxime sint, inquit, definita, non tñ scio, sed est in omnibus opinio: ex opinione hac par est nasci controuersiam. Vt aũt sentiunt illi, qui sciẽtiam firmã esse & congruen-C tem ducunt, sed non facile inueniri: qui eam non assequitur, huic est habenda venia. At de nominibus pugnare, nec vllum hic modum facere & multũ elaborare, solidosq; implere libros maximos hisce præstigijs, nec necesse esse, nec par, nec venia dignũ mihi vr̃. Nam, rerũ cum sit ea obscuritas, vt, si vel in triplũ hæc vita nr̃a prorogetur, ne tunc quidem exacte nos oĩa cognoscamus, & « hac adductus re dixerit Hippocrates, ‖ Vita breuis, ars longa. quomodo, qui in his, quę ab re sunt, tempus suum ponit, importunitatis ꝑpulsabit vitium? quasi vero tam ei multũ superet temporis, vt & hunc ei liceat cumulum addiscere, & necessaria per ocium indagare. Quid? hoc non ne faciunt, qui eiuscemodi conscribunt, vt Archigenes in libro de vehemente pulsu? Est vero proli-« xa eius oratio, nec conuenit omnem hic adscribere: nihilo minus, qui eã requirit, ex opere de pulsibus legat. Nam quartum est à principio caput, quod orditur in hunc modum: Vehementiam pulsus non esse simplicem qualitatem confirmat Magnus. Proinde, quasi hoc de vehementia caput legeris, quæ sentio, aggrediar dicere. Miror enim non hoc modo, ꝙ de nomine certat: nam hoc quidem delictum plerisq; prope non medicis tantum, sed philosophis iam solẽne est: verum ꝙ ne id ipsum quidem percipiat, sibi de nominibus esse litem. Quapropter, cum arbitretur, puto, de re disputare, extendit orationem, quæ præter alia absurda, etiam scripta obscure, librum alium D quærit, neque eum paruum, qui ipsam exponat: vt perpetuo hæreamus scilicet de asini vmbra ambigentes, neq; tantum in dialectica nobis sit profectum, vt, quæ de nominibus, quæ de ipsa sit re quæstio, perspiciamus. Siquidem, vbi pulsus aliquis sit violento occursu, vt impellat tactum & euertat, si, qua ipsum rõne dignoscas, quęris, & præterea causas, à quibus proficiscitur, & quid denunciare is pulsus solet, de re tum commentaris: sin autem, quo sit appellandus nomine, de nomine. Quò igitur intelligamus, de nominibus laborare, operam esse ludere: ipsas vero res considerare, artes augere: vocemus illum pulsum Dionem. Inde dicamus, quemadmodum exacte dignoscatur, hoc est, si comprimamus arteriam, non leuiter attingamus: deinde robore fieri vitalis facultatis, vt in commentarijs docemus de causis pulsuum: postea signum in morbis salubre esse, & alia quædam: etiam, quas iudicationes solet promittere. Nam, quando in quatuor partes sit omnis distributa de pulsibus commentatio: in partem de differentijs eorum, de cognoscendis ijs, de causis, & quartam de præsagatione per eos: vt pulsum valenter pulsantem, appellemus Dionem, illorum nihil labefactatur. Siquidem, quatenus ab alijs distat, perspeximus, siue Theon, siue Dion, siue quid aliud vocetur: & quomodo dignoscitur, & à qua gignitur causa, ac quid significat. Disputet iam licet de ipso in Magnum Archigenes, contaminantẽ & eum fortasse cõsuetudinem Græcorum in nomine, at tantum certe intelligentem, controuersiam fere cum veteribus

1. Aph. 1. Extr. ord. 2. b

ſibi de nomine eſſe: nam quæ ſunt Magni verba? Debēt igitur magnitudinem pulſus inſignem E habere, & plenitudinem, velociterq; digitis occurrere, ſi proprie vocare vehemētem pulſum velis. Probe igitur hoc nouit Magnus, non ſibi de re, ſed de proprio vel nō proprio nomine concertationem cum medicis eſſe. Apertius hoc etiā inferius declarat: nam Demetrium vult, cui libros hos de inuentis poſt Themiſonis tempora dicauit, ſimul etiam hoc conſiderare: nempe qui, cum philoſophus etiam eſſet, & quod proprium nomen eſſet, & quod ſecus, exactius teneret. Atque eius hæc ſunt verba: nihil.n. cauſæ eſt, quin ipſa verba adſcribamus Magni: Qua ratione ergo recte in ſimplicibus differentijs hunc ſtatuit, tu mihi expedi: nam ad te pertinet magis proprietatem verborum iudicare, & ex nominibus conijcere ſignificatorum ſubſtantiam. Poſtea clarius etiam facit hiſce verbis: Equidem de mea ſententia hactenus nō diſcedo. Tantum dico vehementiæ nomen ſignificare non ſimplicem differentiam pulſuum, ſed moderatum ex magnitudine, & celeritate, atq; plenitudine. Proinde hoc ēt loco ſe diſceptare fatetur de hoc, quid.ſ. hoc nomen vehemētia ſignificet. Ac oīno, ſi quis totam velit diſputationē colligere (ſcripta.n. eſt in tertio inuentorum poſt Themiſonis tēpora libro) ipſum ſentientem intelliget hanc eſſe de nomine quæſtionem. Fortaſſe ergo cuipiam veniet in mētem innouationem mirari Magni. Etēnim trāſpoſuiſſe oportebat nōium ſignificationes, ſiue recte ijs, ſiue ſecus, priſci medici ſunt abuſi. Nā meditatio- F nem indagare, quæ ad artis opera intereſt, non ſolum Magno non eſt vertendum in vitium, ſed nec cuiq;, qui facultatem eam habet: ſiue hodie ſit is, ſiue à ſexcētis annis naſcetur. Verum de nominibus pugnare, quibus tantarum rerum eſt propoſita commentatio, alienum eſt. Sed, ſi hæc mireris ac reprehendas, facis tu quidem probe, cæterum inſtitutum te videtur iſtorum hominum fugere: nam omnibus, qui Pneumatici vocantur, decreta ſtoicorum placent. Proinde, vt Chryſippus eos de nominibus contendere, quorum in philoſophia vſus eſt, aſſuefecit, nec in medicis ipſi nominibus hæc dubitant facere. Iam Zeno vero Citienſis prius etiam nouare ſuſtinuit, & præterire Græcorum vſum nominum. Quare nihil habet admirationis, ſi eò deuenerunt contentionis de eis iuniores philoſophi & medici. Sed quid habes, ꝙ de ijs mireris, niſi ꝙ ne de nōibus ſe quidem animaduertunt digladiari? Quemadmodum nec Archigenes, alioqui prudens, noluit (cum hoc ipſum oſtendiſſet in nomine vehementiæ Magnum innouationem facere) tum accedere deniq; ad vtiliora: ſed ſurſum atq; deorſum id loci verſatur, cum in alijs offendens, tum ꝙ ipſa verba nō ſemper Magni profert: quę cum ſua ſint ſcriptura multo apertiora, immutat. Iam vero aliud maius crimen hac de nominibus curioſitate cōmitunt, qui poſt Herophilum de pulſibus ſcripſerunt, prope omnes. Nam, cum debuiſſent, vti paulo ante nos diuiſimus, & ipſi item diuidentes, G ſeorſum de pulſuum differentijs, ſeorſum de dignoſcendis ijs, ſeparatim etiam de eorum cauſis, ſeparatim iam de præſagitione per eos, docere: omnia ſimul (mirum) confundunt atq; conturbant: ac partem eorum ſemel omiſerūt, partem leuiter attigerunt: nō nulla ab re & præter modum extenderunt: alia temere coegerunt, vt ſi vnum ſint, in vnum, cum multum interſit inter illa. Atque hoc ipſo in capite de vehementia Archigenes, vbi ſcribit, ſi per ſe æſtimetur, manifeſte apparere ſua ſponte vehementiam contentionem eſſe, vt dixi, arteriarum motus: cum cauſam explicauit vehementiæ, ipſam putat ſe aperuiſſe vehementiam. Nam quidem, ſi hoc, Archigenes, eſt vehementia, da mihi eius cauſam. At non poteris: aut eandem iterum dicere cogeris contentionem: eritq; contentio tibi motus arteriarum ſimul & cauſa vehementiæ, & ipſa vehementia. Ita multo ſcripſerunt rectius, qui anteceſſerunt Archigenem, de pulſibus: quorum aliqui reniſum, alij violentiam, alij robur, non nulli impulſum occurſus arteriarum vocitarunt vehementiam. Nec hoc quidem ipſum latet Archigenem: nam quid ait? Sunt quibus in tactus ictu videtur poſita eſſe: vnde & ictum quidam arteriæ illam appellāt. Mox haud ſcio, quomodo, putat illorum ſe ſententiam premere, vbi ſic ſcribit: Apparet vero per totam diſtētionē firmitas impetus: ex qua, ſi obijciamus digitos, etiam firmior occurrit ictus, qui non ad finem diſtētionis, ſed etiam ante eum fit. H Hæc eius ſunt verba. Iam attendendum eſt, nihil eum efficere contradicendo. Nam quid ad rem facit, ſi etiam ante finem diſtentionis qualitas ictus fiat manifeſta, nequaq; ictum arteriæ eſſe vehementiam? Nam, hoc ſi illi ante Archigenem dixiſſent, vehementiam eſſe renitentem ictum, qui in fine diſtentionis fit, recte contradiceret, ac ipſe ſubijceret iam ante finem etiam apparere occurſus violentiam: ſed, quandoquidem dixerunt abſolute, renitentem ictum eſſe vehementiam, ſtultum ſit iam ante etiam finem diſtentionis animaduerti talem, demonſtrare.

*Al. ex antiquis. Quid.n. trāſpoſuiſſe, et cæt. per interrogationem.

Ignoraſſe Archigenem Vehementem pulſum, ac ipſum cum propria cauſa confudiſſe. CAP. 2.

VErum demus hoc, quod contendit Archigenes, contentionem & robur quoddam eſſe vehementiam, ſed vim ictus non eſſe vehementiam: rogemus eum, quæ ſit cauſa vehementiæ pulſuum: neque enim idem vehementia eſt, & vehementię cauſa. Nam illa quidem aperta eſt, & omnis medicus in ægroto quærit: & vero, quantumlibet imperitus, ſtatim pulſum cognoſcit vel vehementem, vel languidum eſſe: cauſa non perſpicitur ſtatim tñ. Vnde fit, vt de ea nihil conueniat. Siquidē Herophilus vitalis facultatis robur arteriarū affirmat cauſam vehemētis pulſus eſſe: Atheneus vitalis contentionis vim: Aſclepiades vtrunq; deridet, & contentiones & virtutes, eaq; dicit omnia eſſe inania nomina: at cauſam vehementiæ ad copiam refert & ſubtilitatem ſpiritus,

A ritus, quemadmodum etiam (vt opinor) Erasistratus. Nam nec hic quicquam tunicis ipsis arteriarum contente virtutis assignat: sed, cum spiritum valenter cor exprimat, huius per arterias transitu renisum ait in ictu gigni. Sed quo hæc afferimus? cum Magnus, qui se quoque esse Pneumaticæ sectæ fingit, aliter dicat, ac Archigenes, ictus fieri vim: verum ea dissensio non est huius loci. Tantum referamus tamen ad rem præsentem, quod robur ictus in tactus impulsu, repulsu, subuersioneque positum esse, omnibus est in professo: at, à qua causa fiat, cõtrouersum est. Ridiculum vero est, vbi disceptatur, quid nam sit quispiam pulsus, non hoc docere, sed, à quo fiat, tradere: nam, quid sit, clarũ oportet esse: à quo gignatur, ratione inuestigare. Planum est ergo, nec quid inter pulsum vehemẽtem intersit, & causam, quæ ipsum constituit, probe Archigenem tenere. Quapropter in contentione motus arteriarum, vehementiam statuit: cum hanc causam debuisset vehementiæ dicere esse, et illam in ictus qualitate positam esse, ac violentum quendam esse & renitentem occursum. Nam, quod confundat res, nec quicquam distincte doceat, ex illis, quę infert, cernas, cũ pulsus instituisset definire. Nam quid ait? Vehemens ergo pulsus est, qui maiorem contentionem habet motus, & ῥοιζώδης idest stridulus est: languidus, qui remissam habet contentionem, & ictum ἀσύστροφον idest non incitatum. Neque.n. dixit simpliciter, vehemens ergo pulsus est, qui maiorem contentionẽ habet motus, sed addidit, & stridulus est: quod mediusfidius nõ intelligo, quid significet: nam poeticum est nomen stridor, non ciuile: neque etiam vulgare est: nec, quid denotat, ostẽdit. Verum, grammaticis si habenda fides est, enarrantibus, quod est apud poetam de Cyclope:

" Ad montem cogit pingues stridore bidentes.

celeritatem motus stridor significat. At non hoc sane Archigenes ipse voluit, quando in Magnum disputat: nisi oratorem agit: frequẽter reprehendit, quæ non intelligit. Sed mihi quidem non fit verisimile. Quid tandem igitur est, quod significare vult stridor, nisi celeritatem? num vim ictus? Atqui ita duorũ rursus fecerit definitionem, causę efficiẽtis, & effectus: ac maior erit hęsitatio, vtrumque ne horum esse velit vehemẽtem pulsum, tum cõtẽtionis magnitudinem, tũ vim ictus: an simul ambo. Nam, siue vtrũque, siue simul ambo, non recte: quod nequeat, vt ostensum est, causa eadem esse cum suo effectu. Sed.n. quod dicit maiorem contentionem motus habere vehementẽ pulsum, obscurum est. Nam, quid vel hic dicat equidem non assequor: vtrum à maiore contentione & robore vehemẽtem pulsum fieri, an maiorẽ contentionẽ esse vehementẽ pulsum. Nam priore significatione, nõ quid sit vehemens pulsus, cæterum à quo fiat, explicatũ sit: altera rem obscuram & controuersam inter sectas docet. Vehementem vero pulsum oportet, si quid aliud, esse de rebus sensiC bilibus. Atqui cõtentio nõ est sensibilis: aut oĩno apud oẽs esset pro confesso: quando sunt, qui se, à nomine cõtentionis quid significet, cũ intelligãt pulsum vehementẽ sentiãtque, plane affirment nõ assequi: quidã se intelligẽtia assequi id, quod dr, fatent, sed negãt esse. Adeo nõ idẽ est, cõtentio motus, & vehemẽs pulsus: siquidẽ hic sensu percipit: illa nõ mõ sẽsus latet, sed ambigua est et prorsus obscura.

In Languido pulsu Archigenem aberrare, ab reque grauis pulsus fecisse mentionem. C*AP.* 3.

QVid ergo? quod de vehementi pulsu docuit, & obscurum est, & omnibus significationibus falsum: de eius contrario quod scribit languido, apertius ne est atque verius? forte enim ex oppositione, aliquid intelligere poterimus eorum, quæ in superiori oratione dixit.

" Cedo ergo eius verba. Languidus est, qui remissam habet contentionem, nec incitatum ictum. Hic manifeste quidem magnæ contentioni remissam opposuit: par erat vero non hanc, sed paruam opponere, aut male in vehemente magnam dixit: præterea stridulo, non incitatum ictum. Iam si, quid nam non incitatum sit, caperẽ, fortassis stridulum intelligam: nũc stridulo hoc ipsum multo obscurius est. Itaque neutrum interpretatur alterum: an.n. pro tardo accipiẽdum sit non incitatũ, an pro imbecillo, an molli, an facile subuerso, an dissoluto, quid conijciam, non habeo. Vnũ quidem certe mihi quiddam profectum hoc modo arbitror, qualitatem etiam illum ictus ad noD tionem vehementiæ assumere: tametsi à primo, cum refelleret Magnum, solam contentionem dixit arteriarum motus: hic autem etiam non incitatum dixit ictum: atqui cum illis paulo ante pugnabat, qui in tactus plaga eum ponunt. Equidem hæc omnia attoniti esse, nihilque certi, quod diceret, habẽtis, duco. Tu, si quidem sentis aliter, at proxima, non dubito, si non ipse sane sophista es etiam, sed medicorum operum studiosus, quin meras nugas dicas. Porrò caput hoc Archigenis huiuscemodi est. In vehementia autem eiuscemodi inuenias præterea alias differentias.† Remissus occurrit ictus, & leuis: quem obtusum pulsum nunc nõ nulli vocitarũt. Alius grauis ille quidem, cæterum remissus: hunc in drias languidi pulsus referas. Quidam non remissus quidem, sed quasi impeditus, & intro vergente præditus grauitate, repressus & demersus: differentia erit vehementiæ pulsus. Atque in vehementi quidam fuerit ictus connitens, humidius impellẽs tactum, qui maxime à cibo recente efficitur. Alius est, qui ægrius frangitur, veluti motore cubitis propellẽte. Et qui in affectibus quibusdam & in carnis superfluitatibus apparet. Hæc per deos vtrũ miracula dices, an deliramenta? Vitam quidem pro artis prolixitate breuem, hic scilicet nõ breuem facit, sed plane corrumpit, qui tanto oneret eam aceruo falsæ meditationis. Vnde nobis ergo rursum hi adsunt pulsus grauis & leuis? Quin hanc initio prodidit differentiam, cum diceret octo pulsuum qualitates esse? Nam, vt magnitudinem, celeritatem, vehemẽtiam, & reliqua, quo minus

†*Additur in antiquis, ἐν ἄλλοις, i. inter quas remissus, & c.*

grauitatem quoq; adiungeret, quid causæ erat? Vnde hæc denuo noua tragœdia? Grauis pulsus E quis est? quot põderum? ò Archigenes explica nobis: quod ni facias, noia tm̃ scripseris, rem dixeris nullã. Est quidam vehemens pulsus, vt illi tradiderunt, qui monstra nõ prodiderunt, in ictu renitens. Cognoscas, si premas arteriam, non leniter palpes. Causam alius aliam facit, aliam etiam vos Pneumatici vim contentionis. De grauitate mihi itidem expedi, naturam, rõnem, dignoscendi eius causam. Nam ridiculosissimus sis, cum, qui vehemẽs pulsus sit, qui celer, qui magnus, exponas & definias: quos etiam citra definitiones intelligamus, nisi semel simus græcæ linguæ rudes: grauis vero hic pulsus qui sit, quem nouum inducis nobis, non exponas, sed, si nomen scripseris tantum arbitreris aliquid consecuturum te. Enimuero non est hoc dicere, sed blaterare. Si igitur vis, vt dixit Comicus, esse,

Garrire doctus, verum ineptus dicere, »

alia erit rõ: Quòd, si nõ garrire velis, sed dicere aliqd ac docere, quo'nã sensu, quaq; rõne in notitiã veniemus grauis huius pulsus, demõstres, fac, nobis. Equidẽ certe ne lapidis quidẽ valeo grauitatẽ vel ligni cognoscere, nisi manibus sustollã, vel humeris imponam, vel appendã collo. Nũ igitur etiã manibus nostris arteria est ęgroti libranda, aut attollenda, vt cognoscamus ita demũ pulsuum grauitatem? aut quid imperas Archigenes? His quidã ab illius schola senex nonagenarius, Heus F tu fili, rñdit, remissus & segnis & tardus & cũctans pulsus erit. Rursus hîc requisiuimus: Quem tu nam remissum pater appellas? tardum'ne, an rarum? nam non assequimur. Qui, postquam aliquantisper conticuisset, tardum respondit. Sanè quidem de segni, inquam, te non rogarim, quem planè etiam dices tardum esse. Immo etiam cunctans, inquit, tardus mea sententia est. Hinc senex, cum ex omnibus his quatuor nominibus rem declarari vnam animaduertisset, tarditatẽ pulsus stomachari cœpit, rixariq;. Atque primum, quem cunctantem appellasset pulsum, non in tarditate motus dixit, sed in quietis longitudine, esse positum, nam cunctari esse, incipere tardare: deinde remissum & segnem veluti imbecillum esse, nam remitti, fatiscere, & imbecillum esse atque debilem, idem denotare. Tum illi subieci: Nil laboro. Etenim, si iterum ac tertio eãdem rem enarrare voles, dabimus tibi: veritatem nos indagamus, non litigamus cõtentiose. Age cunctantem, inquam, de quietis longitudine accipiamus, & remissum segnemq; de imbecillitate. Proinde grauem pulsum memineris te remissum confirmasse esse & segnem & tardum & cunctantem. Cumq; de significationibus explicatius cuperem discere, primo planè præter vnum tardum nihil demonstrabat. Nunc autem remissum & segnem dicimus quasi imbecillum esse: cunctantem de quietis longitudine accipi: tardum, tardum adhuc manere. Quare hoc quoque mihi denuo re G sponde, an rarum esse languidum dicas. Verum, inquit. Quid aũt diu quiescentem, non'ne hunc etiam dices rarum? Annuit. Igitur ex confessis, inquam, efficitur, grauem pulsum, lãguidum pulsum simul & tardum esse rarumq;. Conticuit ad hæc senex sanè cum magna grauitate. Verum, si hoc, inquam, sic habet, non erit qualitas distincta ab ijs, quas omnes in ore habent, ea, quæ est grauitatis, sed nomen concursui trium qualitatum attributum: quandoquidem simul languidum & tardum atq; rarum esse dicimus grauem. Quid dicas, inquit, non intelligo, & rixas cõcitas inanes: simulq; his dictis discessit, oculisq; nos acerbis intuitus est, ac stomachi plenis. At paucis diebus apud ægrotum quendam cùm hoc ipso pręsente sene, tum alijs multis magni nominis medicis, cũ de symptomatibus, quæ tenerent ægrotum, omnes attoniti essent, ventris fluxum prædiximus. Mox illi, vnde id prædiceremus, requirebant. Quibus respondimus: Vellus ad fullonem nemo portauit. innuentes ijs multum abesse ipsos, vt hoc intelligerent, qui leuissima quidẽ scirent. Paucis post diebus de sinistra nare præsagiuimus sanguinis profluuium, deinde etiam parotidas: postea alia atque alia tum prædiximus, tum curauimus, quorum illi erant imperiti. Vbi cum illi instarent, vt, ex qua re eas commentationes prænunciatis & obitis, aperirem, perpetuo silui, nec quicq; illis responsi dedi: sed nobis ipsis dixi Comici illud, H

Vt ligna tortuosa nunquam corrigas,
Virides nec arbor vetus, aliò si transferas,
Produxerit stolones.

Citius enim Moysi asseclæ & Christi decedant de sua disciplina, q̃, qui sectis sunt addicti & consecrati, medici & philosophi. Itaq; tandem ego cognoui magnas me & importunas ineptias lucrari, de re nulla cum illis disputando: egoq; in eo sum, & ero: & hos libros cum certo sciam, nisi vni forte aut alteri, qui singulari ingenio sit, doctrinaq; vtatur & meditatione, & præ his omnibus insania liber sit illa circa sectas, nemini propemodum fore vsui: attamen scribo, simul nec indocte ludens, & præsidio obliuiosæ senectuti, vt dixit Plato, commentarios mihi ipse comparans: simul familiarium etiam quorundam precibus gerens morem. At de insigni imperitia atq; etiam contentione hactenus est satis.

Grauis nomen & pleraq;, quibus Archigenes est vsus ad pulsuum explicandas differentias, obscura esse & inutilia. CAP. 4.

IAm ad institutum redeamus, ac ostendamus illis, qui id valent assequi, nomen tantum esse grauem pulsum, rem vero nullam. Nam, si vt ex Archigenijs nostra memoria sapientissimus, cum

A ad eum exponendum compelleretur, sumebat, languidus erit & tardus & rarus: ac, si hunc pulsum ostendere dicant à repletione naturam onerari, atque eò esse appellandum grauem pulsum: eádem opera non grauem modo, sed & crudum vocent & frigidum, vt qui nō secus, atque repletionem, cruditatem humorum possit & frigiditatem arguere. Itidē certe biliosum quoque & pituitosum pulsum non dubitabimus appellare, si semel apud nos sit receptum causarum illos efficientium ad eos esse nomina transferenda. Quare, quod semper testor, quia apud illos nō distinctum est peculiariter de differentijs pulsuum opus, separatim de dignoscendis ijs, priuatim de eorum causis, priuatim etiam de præsagitione, eò in has ineptias impelluntur. Ac Archigenes quidem in primo omnium genere pulsuum, quod in magnitudine consistit, de causis eos efficientibus, vel præsagitione per eos, verbum nullum fecit: sed differētias docuit huius generis pulsuum, nomenq; earum cuiusque tradidit: pauca quidem non nullis locis de dignoscēdo inferens, sed ne id quidem sciens, vt inferius demonstrabimus. At vero de secūdo genere, quod in vehementia consistit, vbi agit, tres simul tractatus confundit, non tantum de differentia & dignoscendo, sed & de causis eorum efficientibus disserens: vbi de plenitudine, confusior est etiam. Deinde, quando de rhythmo tractat, pauculum aspersit dignoscendi meditationis, in prima fere perstitit. In solo B vero tractatu de ordine & perturbatione ordinis, æqualitate & inæqualitate, primam partem de pulsibus commentationis seruare synceram potuit, nec dignoscendi rationem hic, nec præsagitionē ex ijs, immo nec causas attigit. At, quo loco de graui & leui (vt vocat) narrat, inter alia, etiā « id mirifice scripsit ad hunc modum: Quem obtusum pulsum nunc non nulli vocitarunt. Qui'nā, bone vir, erat dicendum: in qua illi nam nati Scythia: vt cognoscāt nomen obtusum vltra languidum nihil significare: Græci ἀμαυρὸν illud, hoc ἀμυδρὸν appellant: ambo enim eidem rei tribuūt Græci: sed apud eos τὸ ἀμυδρὸν est frequentius. Ita duobus his pulsibus graui & leui Archigenis muneribus tantum est profectum, vt prolati temere sint: & nullum habeant, quo dignoscantur, vestigium. Qui consequuntur, longe adhuc absurdius conflati sunt. Nam, quæ sit differētia pulsuum, quæ grauitatem obtineat intro vergentem, me sane præterit. Quæ me res de integro coegit ex illius discipulis quærere, quod'nam sit ænigma. Qui cum intricatius & absurdius responderent ipso authore, animaduerti planè esse homines, qui, quæ non intelligunt, suspiciant: quo Archigenes cognito, mihi videtur de industria scripta sua obscurare multis locis. Equidem, quoties vergentis intro grauitatis mihi in mentem venit, non possum me à risu abstinere. Apertum est enim aliam, quæ foras vergit, grauitatem esse: atque hæc cuti scilicet hominis grauis est, altera C ossibus: alioqui quomodo vna foras, altera diceretur intro vergere? Quid iam? impeditam, & repressam, & submersam appellare pulsuum aliquam differentiam non'ne interpretes etiam desiderat? Quæ'nam impedita est? Sane, quæ tardius, ac par est, mouetur, impedita est: &, quæ rarior iusto est, tum quæ intermittit, & quæ deficit: Præterea omnis inæqualis & inordinata, arhythma etiam, adhæc iusto minor, atque languidior: omnino hæc scilicet in impeditis sunt: nam impediri quidem causam potius, quàm differentiam pulsus, denūciat. Repressa vero vtrum ipsa quoque languida est, an parua? aut quid tandem à demersa vult differre? siquidem demersam dixeris paruam aliquam esse. At enim tardi prorsus nos fortasse sumus: Archigenes, qua est prudentia, tantum non ipse Mercurius. Ergo eum par erat, quasi deus sit, homines vt doceret, operam dare: non vt nomina tantum conscriberet: sed, quod in clarioribus fecit, & indicia, quibus dignoscamus, adscriberet. Verum, si omnino studuisset apertis indicijs eos discernere, non tam inania verba fudisset imprudens: quasi vero non possimus nos item alios verbó tenus plures fingere, † & iure quidem } primum subuolantem pulsum. Nam, qui illi magis demersum licebit dicere, quàm subuolantem nobis? & hercle natantem alium. Iam glutinosum etiam quendam, & friabilem dicam: præterea nigrum, splendidum, purum, turbidum, difficilēm, hilarem. Quinetiam D βλιτυριζόμενον pulsum dixero, & σκινδαψιζόμενον, si nomina tantum requirunt. Sed enim τὸ βλίτυρι, aiunt, & τὸ σκινδαψὸς plane nihil significant, Archigenis clara sunt nomina. Quid tu bone vir dedita opera nugaris? Etenim τὸ βλίτυρι pulsationem quandam significat, & τὸ σκινδαψὸς non tantum serui, sed etiam instrumenti cuiusdam est nomen. Sed quid (dices, ni fallor) hæc ad pulsus? Quid vero, quæ tu profers nomina, ad illos faciunt, cum illa, quæ paulo ante recensui, tum ὁ ἀποκεκρημνισμένος, ὁ τρύζων, ὁ ὑγροφανὴς, ὁ καρώδης, ὁ βομβῶν, ὁ ἐκτεθαμβημένος, ὁ ἀναλυθὴς, ὁ ἀτενὴς, ὁ ἀδρανὴς, ὁ ἀποπεπηγὼς, ὁ διαπεφυσημένος, ὁ διηγκωνισμένος, ὁ ἐγκαλυπτόμενος, ὁ ἐξώστης, ὁ ἐμβριθής, ὁ ἐγκρέκων, ὁ νότυλος, ὁ καταννεναγμένος, ὁ διανεναγμένος, ὁ λαγαρίζων, ὁ ὑποκλεπτόμενος, ὁ ῥακώδης, ὁ σεσοβημένος, ὁ σκυθρωπῶς ἀποχωρῶν, ὅ τε τῆς ἀρτηρίας ὀλκίμου προσπιπτούσης { .i. præcipitatus, stridens, humidus apparēs, soporosus, bombans, stupefactus, resolutus, intentus, inefficax, congelatus, difflatus, cubitis propellens, occultatus, expulsor, grauis, crepens, madidus, congregatus, disgregatus, languescens, subfuratus, lanciniosus, exagitatus, tetrice recedens, & qui est cum arteria tractili occurrente } atque id genus nominum immensus numerus: quæ separatim & sola aliquid significant, sed cum pulsibus nihil ipsis conuenit, sicut nec quod dicitur humidius impellere quendam pulsum. Nam hoc rursus loco Archigenes à pulsuum doctrina deflectit, cum humiditatis meminit, rei illius quidem ad præsagiendum conducentis, at

† Aliter ἴ antiquis καὶ δὴ λέγω. i. & iā dico.

* Aliter, δειλὸν. i. timidū.

non ex pulsuum commentatione. Miscuit ergo eam cum connitente, quẽ ille vocat, ictu, qui à vehemente pulsu nihil distat: ac differentiam quandam se hanc fingit aliam docere, cum non alia sit, cæterum vehemẽs pulsus cum humiditate. Deinde ignaro speculationis huius imponit, quasi mirificum quid sit, quod adscripsit, qui à cibo potissimum recente efficitur: nam connitens ictus, inquit, cum humiditate ab *humidiore cibo potissimum recẽte fit. Hic subest aliqua Archigenes ratio, dicisq; verum: indistincte tamen & confuse, itaq; obscure. Nam sic erat dicendũ: ex cibis †recenter mactatis * vehemens generatur pulsus cum humiditate: atqui hunc quem alium, ac vehementem pulsum, dicas, & aliud quiddam, quod omnino pulsus non est. Iam etiam importune hoc loco tractat de commentatione, quæ tractatui communis est de pulsuum causis & de præsagitione per eos. Sanè præstabat illic retulisse, à cibo qui fiat pulsus: nosq; Archigenes dicimus, non sic, vt nũc tu, negligenter, sed adhibitis proprijs distinctionibus. Neque enim omnino fit à cibo quidem omni vehemens cum humiditate pulsus, sed modico quãtitate, & qualitate humido: nã copiosior cibus non vehementem pulsum, sed inęqualẽ ex languidis & vehementibus medijsq;: Neq; humidum efficit siccus: proinde humiditate alimẽti cum humidior aliquando euaserit cutis: Neq; enim eo semper, sed inest aliqua discretio. Etiam moderatum quantitate cum cibum excipiat vehementia, humiditatem præstat nequaquam appellare, quæ per se quidem pulsus nunq; immutat: sed mentione cibi moderati facta vehemẽtem dicere ex eo pulsum oriri. At hoc, etsi verum sit, tamen præcipue ad commentationem pertinet pulsuum causarũ, deinde ad pręsagia. Sed de his non institueras agere. Quòd si confuse datur facultas simul & intẽpestiue scribendi, nõ tãtum à recente cibo scito eum pulsum, sed & à balneis interdum, & ab exercitationibus, itaq; generari: est enim, cum ex his generetur. Atque, quomodo generatur, & qua ratione, si exposuisse tantum habeamus satis, nihil ad docendum nobis profectũ est: si distincte explicemus, recesserimus, ab instituta doctrina. Quare inanes istas nugas mittamus. At, si quam nobis aliam potes differentiam pulsuum, ac scimus, tradere, trade: neque tantum nomina profer, sed significationem etiam eorum, & totius modum dignoscendæ rei. Cæterum rursus, vt hæc omittamus, ijs mox adiungit *τὸν διηγκωνισμένον* pulsum, *τὸν διεζωσμένον* id est discinctum, relinquens, & *ἀποπεπληγμένον* id est applicatum, & *προβεβηκότα* id est progressum, & *ἀποβεβηκότα* id est regressum, & *λακτίζοντα* id est calcitrantem, & *γονατίζοντα* id est geniculantem, & *γαστρίζοντα* id est ventriculantem. Nam quæ est ista nominum lex, quendam vocare *διηγκωνισμένον*, & præterire cæteros? Quin *διηγκωνισμένον*, inquit, quasi indignantem pulsum vocamus. Iam male præteris quasi tristantem, irascentem, & succensentem. Extra iocum, inquit, nam validum sic appellamus. Serio ago bone vir: tu vero, cum validus dicendus sit, *διηγκωνισμένον* vis nos dicere. Nam validum si diceres, qui sit hic validus, te rogem, & qua illum ratione dignoscamus: nempe vehementem quidem, vbi, cũ premimus arteriam, renititur: & cõtrarium illi languidum, cum obscuratur prementibus nobis, dignoscimus. Validi vero, si etiam explices rationem dignoscẽdi, fructum tulerit aliquem tua doctrina: si minus, etiam nomen hic modo, rem tradideris nullam. Vbi magna vi, inquit, subuertat tactum & impellat. Atqui subuertebat & vehemens. At minus, inquit, quàm hic, violenter. Ergo intense vehementem appellas validum hunc & *διηγκωνισμένον* pulsum? Scilicet, inquit, hoc ipsum. Igitur iam etiam magnopere velocem, faciendum est nobis, vt non velocissimum, sed aliud quid appellemus: & magnopere magnum, nõ maximum, sed alio nomine: itaq; reliquos. Quòd si illis hoc satis est, si velocissimum dicãt & maximum, tardissimum, rarissimum, creberrimumq;: quin hic quoque sufficiat vehementissimum dicere? Neque est ducendum finitimam aliquã vehementiæ memorari aliam differentiã: nam, quæ in vnoquoque genere fiunt intẽsiones, nõ sunt extra genus: neque enim admodum album aliud, ac album, est: neque admodum nigrum, quicq; est præter nigrum: itaque nec admodum vehemens, aliud est, atque vehemens. Quare sunt hæc omnia mera deliramenta, quæ necessario consequuntur, quòd isti ordine non distinguant ac digerant, nec notionem singulorum pulsuum, nec causas, quæ eos efficiunt. Nanque, quod sæpe iam diximus, qui veritatem spectat, debet ab ipsis rebus ingressus, quot hæ sint, & quæ, explicare, deinde nomina ipsis ponere, mox de ijs dignoscendis agere, ab his de causis, postea de præsagitione: id quod nos fecimus. Atque in hoc opere, pulsuum differentias persecuti omnes sumus. In opere de pulsibus dignoscendis, quo pacto in quaque harum applicatis digitis, exacte debeant sentiri. Inde lucubrationem de causis composuimus. Secundum hanc de præsagitione. Sed hoc loco (quandoquidem agimus de prima, quæ quid referat ad artem colẽdam, primo in libro explicauimus) summam iam faciamus disputationis de vehementia.

*Dictio hæc non est in antiquis græcis.

†*προσφάτοις*

*Aliter, voẽis i. cogitas.

Qui Galeno sit Vehemens pulsus. *CAP.* 5.

PVlsus est quidam, qui tactum subuertit. i. valde & cum renisu quodã pulsat. Hunc siue vehementẽ, siue contẽtũ, siue quicqd visum est vocare, hoc cõstituto, dignosci scito eũ, vbi plurimũ digitos infigimus, nõ leniter palpamus. Cã eius, facultatis robur pulsus efficiẽtis. Proide, si de medicis vocabulis primo oĩs nr̃a ptãs sit instituẽdis, cõtẽtũ eũ pulsum, nõ vehemẽtẽ appellemus: nũc, qa à plurimis iã pridẽ vehemẽs est vocitatus, nomen nihil mutamus: tametsi vulgo nõ simus

nescij

A nescij vehementiæ nomen actioni semper tribui validæ simul & citatæ: siquidem luctæ vocantur vehementes. Et hercle genus leonum appellant omnes vehemens, quoniam huius quoque contentam actionem atq; citatam conspiciunt. Quam ob rem, si mihi nomen sit instituere liberũ, simplicem "pulsuum qualitatem renitentium & euertentium tactum, vim, vel robur, vel contentionẽ appellem, vel quid tale aliud: quæ vero ex hac est & celeritate conflata, vocem vehementiam. Nunc vero, quandoquidem vehementiæ nomen maxima pars medicorum vsurpauit pro vna de primis differentijs, esse illud statui non vitandum: atq; ea re pulsantem robuste pulsum, nominaui vehementem: imbecille, "languidum. Neq; quicquam interest, robuste dicas, an valẽter, an violenter, an contente. Huius causam, mouentis arterias robur dico facultatis esse: dignosci, si digitos alte infigas. Nam, cum ita attrectes, validus pulsus videtur validior, q̃ acrius digitis prementibus resistat: at imbecillus adeo non nunquam concidit & deijcitur ab illis, vt priuatum pulsu hominem dicas. Verum in sequentibus lucubrationibus de his tractabimus. Hic mihi finis esto huius disputationis.

A.t.2.1.par.ca. fol.570. col. 1. d.Et col.2.b

A.ibid.col.2.a

Aduersus Pneumaticos de Pleno & Vacuo pulsu, ac de Ratione nominum transferendorum. CAP. 6.

B NAm ad decantatam illam mihi certum est plenitudinẽ me conferre, in qua oẽs sudarunt medici iuniores, nec minus nobis certe negocij exhibiturã, nõ in hoc quidem solum opere (nã hoc quidem feras) sed multo plus, vbi de dignoscendo differemus: cuius fatemur quidem esse euidentem notionem, sed notitiam eius repræsentari negamus sensui vllam: verum de ea dignoscenda post hac dicemus. De notione nũc, quandoquidem & hanc, sunt, qui conturbent, verba faciamus. Itaq; à rebus ipsis exordiamur. Aut arteriæ corporis erit quędam qualitas, "plenitudo, aut infusæ substantiæ. A nominibus hinc maxime incipias. Plenum dicimus doliũ vini esse, & plenum farinæ culeum: sic etiam theatrum, sic curriculum, vel curiam esse plena hominum dicimus: & cõtra, vacua. Haud aliter ventrem, & os interdum dicimus plena esse, interdum vacua.

A.t.2.1.par. cã. fo.570.col.2.b

" Os tibi sit plenum Thyrsis mea melle decorum,
" Atque fauis plenum, Ægiali tibi carica cibus.

In summa quoduis vas, quod quidem internam habet vllam capedinem, vel plenum vel vacuum dicimus esse: cum eius ab alio corpore vno vel pluribus capedo occupetur, plenum: vacuum, si præter aerem contineat nihil. Ita proprie omnes mortales & pręcipue vocant. Hinc iam quidam, ad suas artes qui traducunt, non iam proprie vtiq; neq; prima ratione, sed secunda & tropice, hic C lanam appellauit plenam, vinum ille, alius aliud, vsu quisque rem æstimans: nã illa, quæ perseuerantem eum & constantem habet, hãc plenam vocant: Vt, qui vinum gustarunt, cum diutissime sentiant qualitatem perdurare: nam, si abeat extemplo, & pereat vel qualitas, vel vis, vel vtilitas, vacuum illud vocant. Et vero sic sermonem quoque aliquando falsum, vacuum appellant. Nõ tamen, cum quempiam mente vacuum esse dicant, metaphora iam vtuntur: nec item, cum graciles homines corpus habere vacuum carne dicant, & crassos plenum: sed intelligentiam in his vasis seruant & contenti, in quibus (vt exposuimus) proprie & præcipue plenum & vacuum recepta sunt. Iam alia corpora διάκενα hoc est fistulis inanibus cauernosa, dicunt, nõ κενά.i.vacua, vt spõgiam, & pumicem: nanque aerem non numerant corpus, sed regionem quandam, & locum vacuum ad excipienda corpora appositum. At nõ, qui rõne quicquam sunt de aere commẽtati medici iuxta ac philosophi, vacuum eum prorsus esse putant: sed quidam, in quorum ẽt nos sẽtẽtia sumus, vnum esse corpus vndique sibi cõtinuum, quod nusquam habet quicq̃ intextum vacui: alij multa corpora in vacuo parua & prima committi, concurrere & repelli, non connecti tamẽ, nec confundi. Sed.n. vacuum pulsum ita nõ queas appellare, ac vulgus dicit vere vacuũ: quippe tale non sit quicq̃ in orbe, ne per excellentiam quidem: nam, cum nullum existat omnino vacuũ D in mundo, qui sit per excellentiam quicq̃ vacuum? Quare vacuum relinquitur vt vocemus, qũo culeum, vel vtrem, vel calathum, vel saccũ, vel omnino quodlibet vas. Quòd si ita accipiamus, bifariam talem pulsum interpretabimur: vno modo, vt dolium, vbi aerem contineat tñ: altero, vt vtrem, vel culeum, vel aliud tale, cuius possint tunicæ considere: quemadmodum inflatus vter vino manet perpetuo vacuus, sed aeris plenus: quem si tamen euacues, vt vndiq; considat plane, ibi fit vacuus. Itaq; arteriam esse aut eo modo vacuã dicemus, vt quæ aerẽ contineat: vt, q̃q̃ sit plurimũ inflata & distenta, vacua sit tñ appellanda: aut non sic, verũ vt de vtribus retulimus, qñ & aerẽ ijs exhaurias. Prima quidẽ significatione vacuus pulsus erit talis, qualẽ Erasistratus natura semper asserit ipsum esse: altera, nihil à paruo differet: nã tertiã significationem, nec Archigenes, nec Agathinus, nec Magnus, nec Athenæus, nec alius ex Pneumaticis medicis agnoscet vllus, cum pauca, inquam, corpora arteria contineat, regionem aũt vacuam plurimam: nullam enim in mundo reperiri existimant talem: vnitam vero sibi totam substãtiam. Restat ergo, sicuti diximus, vt aut paruum pulsum, aut aereũ vocemus vacuum: itemq; contrarios ijs, plenos, magnum, & eum, qui humidam speciem habet, ὑγροφανῆ Græci appellant: Sed hos.s. infusæ substantiæ ratione, cuius quidem maxime ratione appelles proprie vel plenũ vel vacuũ vas: at aliter arteriæ corporis ratione, id est, eius tunicarum, quas rectius sane duras & molles, nõ plenas voces, vel vacuas, quòd simila-

re corpus(nisi per metaphorã, quæ ab disciplina ableganda est sciẽtiali) quod vacuũ vocẽt vel plenum, sit nullum. At, si nomina propria suppetant, his vti nos par sit: si non, definitione præstet singulas res explicare, quàm à metaphora nomina mutuari: siquidem docere instituas, non obtundere. Tamen apud eũ quidem, qui iam rem didicit, quo compendiosius explices, nominibus à metaphora sumptis & abusu, nihil est causæ, quin rem exprimas: verum omnium doctrina prima rerum artificialium, quò aperta sit & distincta, propria nomina quærit. Ergo arteriæ corpus, hoc est eius tunica, aut iusto durior est, aut mollior, aut moderata certe & in natiuo statu. Nec vero in hoc ipso iam, vel aeream quandam dicemus, vel humidam contineri substantiam: vnum est enim quod vndequaque sibi cohæret, nisi foraminibus quibusdam præditum sit valde minutis: quæ tamen omnino complectantur etiam, necesse est, vel aeream substantiam, vel humidam, vel halituosam: vel consideant vndiq;. Verum, quæ consederunt, instar sunt nulla planè obtinẽtium foramina: quæ humorem vero, vel vaporem, vel aerem continent, mollius reddunt corpus arteriæ. Itaq; eodem reuoluimur, quod dicebamus à principio, aut duram esse arteriæ tunicam, aut mollem: nã, qui intercurrit sermo, nullam demonstrat tertiam naturam aliam, sed duarum commemoratarum diuersas generationis causas. Sed hæc res, quam dico, nihil ad institutum pertinet. Equidem vel omnes libenter exposuerim duorum & mollium generationes, si id mihi vllum fructum posset F ad præsens institutum ferre: idq; dabo operam, vt, quantum facere possim, breuissime explicem. Quando omnia corpora ex terra, aqua, aere, & igne conflata sunt: in quibus exuperat, vel terrestre elementum, vel aquosum, si gelu concreuerit, non possunt ea non dura esse: In quibus igneum vel aereum, vel humidum elementum inconcretum excellat, mollia hæc omnia esse. Et item, si foraminibus sint prædita vel meatibus: si superior ibi sit terrestris substantia, vel aquosa concreta, facit necessario ad totius corporis duritiem: sin subtilis, vel humida, sed non concreta, ad mollitiem. Quæ cum sic habeant, iure iam de illis quæsierimus, cui nam potissimum rei subiectæ assignent nomen plenitudinis. Sanè enim, aut duritiem vocant plenitudinem absolute, aut aliquam de commemoratis eius differentijs: differentiæ erant, cum vel siccitas excellit terrestris, vel concretio humida. Aut ergo meatus quosdam hæc res habet, aut nõ habet. Similiter, vacuitatem, vtrum mollitiem vocent, an quam eius differentiam: cuius quidem erant etiam differentiæ in excellentia aut substantiæ subtilis, aut aquosæ inconcretæ. Verum nullam committent vt respondeant harum: nam ita, nihil profecto esse plenitudinem aliud, ac duritiam, statuerint, & vacuitatem nihil aliud, ac mollitudinem. Recedunt vero à ratione omnibus modis quidam impudentius, non nulli sanè verecunde: fuga honesta quidem illa ad spiritus recipit se facultatem: nã, G quemadmodum vini, aiunt, qualitas dicitur plenitudo, sic spiritus quædam est plenitudo. Atqui, cum iam hîc petimus, vini quam plenitudinem appellent, vt declarent: non posse dicunt rem explicari. Quomodo igitur, cedo, audetis nominare, quod explicari non valet, aut discere de vobis nos speratis? Nam, si nec docere rem valetis, nec explicare oratione, quî tandem aliquid discamus de scriptis vestris, aut iudicemus? Enimuero, en vobis, inquiunt, in ægrotis ostendo plenum pulsum. Recte igitur feceris, mihi crede, siquidem exprimi oratione nequeat, sed monstrari, si nihil de eo conscripseris, rem autem nudam ostenderis nobis. At & scribis, vt si explicare possis, & ostẽdere non vales: siquidem doctrina constare citra interpretationem in ostendendo nulla potest. Admouere igitur me digitos iubes. s. arteriæ, inde subijcis: En tibi plenus hic pulsus est, quẽ nunc sentis. At hoc, si simplex accidat & vna pulsibus qualitas, recte dicatur: nunc, quando variæ hæ vel vestra sententia sint, occurrant vero repente omnes: absque interpretatione, non potest fieri, vt iam vllam ex illis intelligamus. Atqui iam tango, vt vis, arteriam: sed, quia, quid tu ex accidentibus eius voces plenitudinem, me latet, nihilo ego ex tua ostensione intelligo clarius rem, ac nuper, cum ostenderes nihil. Distendatur sanè, cum admoueam pulsui digitos, plurimum in longitudinem & circulatim: si stringam etiam & premam, violentius in tactum incurrat: videaẽ pręterea durus & velox. Et, si violentum eius occursum putem plenitudinem appellari, quid, an non H res ostensioni accidat absurda? nam, quem ante didicimus vehementem pulsum vocare, hunc iã obliuiscimur, ac discimus appellare plenum. Quare aut aliud symptoma distentionis arteriæ adduce, cui plenitudinis me iubes vocabulum tribuere: aut, si nullum pręterea sit aliud, nomen inuehis pulsibus, rem doces nullam. Nam, si tibi hoc satisfacit, si rem dicas non posse explicari oratione, dabis certe mihi quoque, vt dicam alias esse præter illas, quas vos recensuistis, qualitates pulsuum, quę in distentione arteriæ aduertãtur, numero tres, male à vobis neglectas. Si me rogetis, quas nã has? nominibus proprijs exprimi dicã non posse: sed metaphora, si vultis, audebo docere. Nam, vt vocem quandam albã, esse aliquã nigrã dicimus, sic pulsum etiam quendam album dixero esse, quendam nigrum: atque hanc primam statim qualitatem à vobis esse prætermissam: alteram porrò secundam, ex qua vel dulcedo aliqua eorum, vel amaritudo conspicitur: Esse autem per metaphoram accipienda etiam hæc nomina, quòd exprimi oratione res non possit, demonstrari possit tamen. Ecce tibi pulsum ostendo hunc amarum. Iam tertia qualitas est, non illa quidem verbis expressa, sed quæ tamen possit mõstrari. Voco eam, vt eam describam, acerbitatem: nam in gustu vt animaduertimus acerbum succum, ita in tactu arteriæ occursum quasi acerbum. Qua si quis via insistat,

A insistat, vel triginta dicat, nedum tres, pulsuum differentias esse præteritas. Et hoc mihi præter cætera, fac, attendas, esse humorẽ, qui proprie acerbus appelletur: plenum vinum proprie nullum, quod si sic quis appellet, metaphora vtit, quemadmodum superius exposuimus. Sane omnibus hominibus à proprijs nominibus potestas est transferendi: à translatitijs aũt alias ducendi metaphoras, non item: neq; n. hoc est permittendum, ne poetis quidem, nedũ his, qui scientiam aliquam & disciplinam profitentur. Quare ab humoribus transferenti ad tactum nomen acerbum, quod ab humoribus proprie incepit, ignoscendum est. At, si à plenitudine, quę in gustu est, ad plenitudinem velis traducere, quæ percipiatur tactu, parum legitime sane facies transitum. Quin ẽt, qui ducit alteram à prima metaphora, licentiam is superat poetarum. Nam, hoc si semel concessum sit, hercle ẽt tertiam ab secũda audebit, & quartam à tertia, atq; quintam à quarta facere metaphoram, vt plane enecentur, quos obtundunt. Tametsi nec à proprijs licet quibuslibet nec poetis transferre: immo, si vel Pindarus sis, & Oceani folia dicas fontes, non collaudere: ac multo minus, cum, Veracẽ aũt super incudẽ fabricare linguam, aut aliud quid tale dicas. Sed enim nihil, ita loquacitatem efficit, vt qui designat quicquam, & temerarius est in illis, quæ ignorat. Nam differentias cuiusq; rei, quot sint numero qualesq; specie, viri est inuenire, logicam nauiter meditati: deinde nomina eis

B instituere, rhetoris partes, aut verius dialectici sunt. Vbi ergo homines, qui nec logicam speculationem exacte tenent, nec interpretari valent, ad res aspirare, quæ superant ipsorum facultatem, audent: cum ipsi verba funditant, tum reprehensores impellunt, licet maxime studeant breuitati, in eandem orationis prolixitatem: id. s. quod mihi nunc vsu venit. Siquidem à mea perpetua breuitate diuellit ipsorum me numerus erratorum: tamen faciam etiam hic, vt sim, quantum possum, breuis: quod quidem assequar, si generalia peccata atq; cõia omnium reprehendam, & singulorũ priuata prætermittam. Cõia & generalia hæc sunt: vtrum certam qualitatem arteriæ tunicæ denũciet plenus pulsus, an infusæ substantiæ quãtitatem vel qualitatem, an innati spiritus (nam & hoc sunt ausi quidam dicere) aut facultatem quandam, aut qualitatem. Ipsius. n. corporis arteriæ qualitates, quod paulo ante demonstraui, neq; plenitudo vocari, neq; vacuitas, sed duritia & mollitudo iustius debuerunt: ipsius vero infusæ quantitatẽ substantiæ, recte quidem plenitudinem voces, & vacuitatem: at inter has nihil interest & magnitudinem paruitatemq;. Quòd si non quantitatẽ, sed qualitatem substantiæ contentæ in illis denotari à nominibus istis dixerint, haudquaquam appellauerint proprie: esse tamen confirmauerint quandam differentiam, sed eam sensui incognitã: vt in libris de dignoscendis pulsibus ostendemus. Spiritus vero plenitudo & vacuitas sola, lõge

C etiam minus percipi potest. Nam, si quis, vt causam, eam in ostendendo sumat, roboris eius vehementem pulsum statuet signum, & imbecillitatis languidum: qui autẽ hæc posuerit, de secta erit pneumatica. Quare vel hic, quod liquet, nec cõem notionem, nec sensus affectum ad cognitionẽ peruenientem proferet, sed suum placitum colet. Atqui non est in explicanda rei notione, neq; in dignoscenda ea admittendum placitum, sunt. n. cõia omnium: sed in solis causis prædicandum: quod nos faciemus in commentarijs de causis pulsuum: in quibus, vt causas, quæ pulsus variant, oẽs referamus, placita attingere cogemur: hoc loco contrà, nullum debet oratio, vel leuissime attingere decretum. Hæc duco hic de plenitudine & vacuitate sufficere, quarum in libris de dignoscendis pulsibus ampliorem mentionem faciemus. Et ẽt, quæ lõgissime nugaẽ de ijs Archigenes, in examinãdo eius libro de pulsibus explicabimus. Nam ita à primo statueram, vt quatuor his lucubrationibus essem contentus, quarũ iam mentionem frequenter feci, primæ huius, quã nunc in manibus habemus, alteræ de dignoscendis pulsibus, tertiæ de causis, quartæ de præsagitione. Verum, quia alij me multi, induxerunt & impulerunt, vt in librum Archigenis de pulsibus scriberẽ: †atq; demonstrauerunt modo bene illum dixisse, alicubi etiam offendisse: reddiderũt hanc nobis compendiosiorem narrationem. Nam hìc à singulis separatim discedemus, ac ipsa generalia post-

D hac persequemur: non perinde, vt in secundo ante hunc. Etiã hoc ipso in libro, quo loci de vehementia dixi, vt errata declararem, ipsa verba citaui Archigenis.

† Aliter ex antiquis græcis. ostendens, quæ nã recte, ab ipso, et q̃ nã nõ recte, dicta sunt, reddiderunt, &c.

Quæ proprie sint Duri & mollis significationes, quamq; in ipsis intelligendis Pneumatici decepti sunt. CAP. 7.

QVare ad disputationem iam de duritia & mollitudine digressus, faciam, vt hic quoque istos ostendam in nominibus esse lapsos: quam ob rem in dignoscendo ẽt præsagiendoq; sunt hallucinati. Nam, cum vna significatio sit propria vtriusq; nominis, miror è metaphoris hos metaphoras ducere. Nam quem fugit ferrum, lapidem, lignũ, dura nos corpora vocare: oleũ vero, & lac, & aquam, mollia? Arbitrum. n. oẽs nos homines habemus duri corporis & mollis, tactum. Hunc cum extrinsecus obiectis applicamus, quæ illum offendimus recipere, & quasi subeũti cedere, mollia appellamus: contra, quæ vim afferunt cuti nostræ, & protrudunt, si hæc cedens vrgentia intus excipiat, dura illa vocamus. Nam, omnino si cedat, & dejciatur ab vrgente, quod concidit, imbecillius oẽs: quod dejcit, validius vocant: nam hoc modo validus ventus non nos tm̃ prosternere & deturbare solet, verũetiam arbores maximas, atq; naues. Et ẽt nos ipsi, æs, ferrũ, lapides, ligna, & si quid his sit durius, si modica sint mole, facile diruimus. Atque hactenus distat à duro validum: hoc enim, vt modo diximus, exturbat pristina sede & euertit, si quid attingat: durum,

rum,sed non validum,non exturbat quidē,sed subit rem molliorē,excauans,suffodiens cogensq; E eam. Atque hæc Plato ēt dixit dura esse,quibus cedit nostra caro: mollia,quæ carni. At multò hæc Aristoteles elimatius,qui non,quod cedit, vocat molle: sed ei addit,modo,quod in se ipsum, modo,quod loco nō mouetur. Siue.n.sic dicamus,Molle est, quod in se ipsum cedit: siue hoc modo, Molle est,quod cedit,nec de loco migrat: bene definierimus. Iam,si ēt simul vtrunq; addamus, vt in secundo libro Aristoteles de generatione & interitu fecit,ac Molle dicamus esse,quod cedit in se ipsum,nec migrat: adhuc definiemus apertius: quòd duobus proprijs symptomatibus ob oculos ponamus molle: etenim tum in se ipsum cedit,tum loco non mouetur. Vtrunq; aūt soli accidit illi: nam cedere quidem commune symptoma est mollis & imbecilli: at in se ipsum, solius est mollis: vt non in seipsum,imbecilli tm̄. Itemq; vt in vicinū locū migratio, propriū infirmi est: ita non demigrare,vnius mollis. Proinde,quod cedit in se ipsum,nec migrat tn̄, oēs vocant molle: & id,quod eo illud adigit,durum. Neque sunt,vt aliorū quorundam nominum, diuersæ significationes,si proprie appelles,non tropice,mollis & duri. Omnino enim ea peritissimus omnium in distinguendis significationibus exponeret Aristoteles: quomodo inferius hoc in ipso secūdo libro de generatione & interitu disserens de humido & sicco, vtrunque docuit hoc varias significationes habere: at non durum & molle,nec illo in libro multis dixit attribui, neque vero alio in vllo: F nec ēt Plato. Cæterum nominis vnam vtriusq; ambo illi viri repererunt significationem: si quidem proprie,vt diximus,vtaris non tropice. Metaphora enim immensum significationū numerū suppeditabit,non horum tantum nominum,sed & significationum aliarum omniū. Adeoq; Plato ipse ait in Sophista: Duros mihi narras, & renitentes homines. neutrum corpori quidem vocabulum tribuens,nec durum,nec renitens,verum animo,eiusq; præsertim moribus. Ad eundem modum vinum dixeris durum, per metaphoram quidem: & vocem duram,studium etiam,& vitam: præterea institutum,legem,ventum,aquam,si aut sæuum,aut solitarium, aut morosum, aut triste,aut concoctu,aut superatu difficile,aut eiuscemodi quid aliud, ex metaphora voces: At durum corpus,quod proprie & primarie appellatur, renititur, & nihil tangenti cedit. Eodem vero modo hominem durum vocant,qui est solitarius,& difficilis,atq; vbique repugnat: Legem etiam duram,& iudicem,qui à venia danda sunt omnino alieni: At vinum durum,cum forti sit qualitate,& violenter pungat vel caput,vel sensum gustatorem: Iam aquam duram, quæ non facile concoquitur,tardeq; in corpus permeat, & diutissime secūdū præcordia subsistit: Et quicquid aliud, quod durum vocamus,non quidem proprie vel præcipue, sed per accidens & à quadam traducētes similitudine,eo pacto appellamus. Quia vero multa corpori duro accidunt, vnumquodq; eo- G rum metaphoras suppeditat: nihilo magis idcirco tamen prima est negligēda significatio & propria. Tangibile est etenim durum,ac durities qualitas tangibilis. Cum ad gustum iam,vel olfactū, vel visum, vel auditū deriues in oratione nomē, ibi auditorem oportet similitudinem cū proprio recordari. Etenim examē hoc est metaphorarum,recte sint,an secus sumptæ: nam, apertam quæ similitudinem illustremq; habeat,probamus: obscuras & tectas repudiamus omnes. At neq; quicquam norunt aliud recētiores medici probatæ interpretationis,quo illis fit,vt nihil sit obscurius: neque ꝙ metaphoræ,nisi in tēpore, non sunt vsurpandę. Sed enim,si obscura sint dūtaxat scripta istorum,minus fortasse culpes: nunc, quando ipsam rerum veritatem,quas aggrediuntur docere, ineptis istis metaphoris labefactant,acerbius eos iure reprehendas. Cum vero eò insuper quis deueniat stuporis,vt,cum prima & peculiarissima nomina suis assignet rebus,accipiat per metaphoram significationes,qui feras? Nam vocem albam ex metaphora intelligas, cæterum colorem album etiamæque ex metaphora non accipere potes: nam, hic nisi proprie albus dicatur, quid iam aliud ex illis,quæ proprie dicuntur? Sic etiā hominem acerbum vocamus per metaphoram: vinū vero acerbum non item per metaphoram,sed præcipue & proprie. Nā,vt, si quis vinum theræū, acerbum vocet: mox reprehensus sit perperam censere, qui vinū dulce,quod prorsus abest ab om H ni acerbitate,sic vocet: ineptus videatur, si ea se significatione dicat vsurpasse acerbū vinum, qua homines interim esse dicimus acerbos,perinde ac iniucundos: Ita,si quis tangibile aliquod corpus appellauerit durum: ac eo modo vocabulum velit īterpretari, qūo vinum dicitur durum: hic sanè parum mihi sapere videatur. Nam,posteaquā oēs qualitates tangibiles sortitę nomina sunt,ex metaphora stultum est alia illis accommodare. In olfactu vero nō omnium qualitatum sunt nomina: vbi translatitijs nominibus permittas vti. In tactu omnibus sua nomina sunt: id quod quodam loco Aristoteles docuit,atque nomina eorum ordine omnia exposuit: quæ ipse quoque narrabo: Calor frigus,siccitas humiditas,grauitas leuitas,durities mollitudo,lentor friabilitas,asperitas læuor,crassities tenuitas. Itaque exprimi tangibiles omnes qualitates possunt,& corpora non secus ijs prædita: quippe horum pariter septem sunt oppositæ coniugationes, & nomina xiiij. Prima est oppositio calidi & frigidi, altera sicci & humidi, tertia grauis & leuis, quarta duri & mollis, quinta lenti & friabilis,sexta asperi & læuis,septima crassi atque tenuis. Quare insulsi nihil, obsecro, nugeris, nec vocabulis latinis & omniū cōibus domo et abs te imponas significationes: sed corpus arteriæ vel durū vel molle primo dic & præcipue: at pulsum, eius statū denunciantē non proprie nec primo,sed per accidēs durum vel mollem voces, licet. Siue.n. ipse arteriarum motus

pulsus

A pulsus est, nō proprie dixeris, si motum appelles durū. Siue is, quem tactui nostro infligit, ictus: siue sensus ictus, nihilo magis hic proprie & præcipue durus dicitur: sed denominatur. s. duri corporis durus pulsus: illud vero solum non aliunde denominantes, neq; per accidens aut per metaphoram aut abusum, appellamus durum, cæterum proprie & pręcipue. Proinde, vbi quis pulsum durum aut ex qualitate spiritus dicat repræsentari talē, aut ex proprietate caloris, aut alia de re, quæ enunciari verbis valet, non doceri tamen, reijciemus eum, qui ista nugetur & garriat: quod etiā facit Archigenes in suo de pulsibus libro, & in secundo de signis febris.

GALENI DE PVLSVVM DIFFERENTIIS LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Refelluntur Veterum Definitiones, quibus Sectæ vnusquisque proprię placitis
B adhærens, pulsuum se notitiam tradere opinabatur.

Quid Galenum coegerit cum Pneumaticorum nugis pugnare, ac Quid proprie sit pulsus. CAP. I.

Vantum ad artis opera complexus sit vtilitatis primus liber, diximus initio statim secundi libri. Etenim, quantus sit vniuersus numerus pulsuū, declarauimus: atq; appellationes, quorum quidem appellationes sunt, recēsuimus: iussiq; illi, qui ad commentationis huius voluerit cōmoditatē aspirare, opus reuoluere de pulsibus dignoscendis, quod secundum hoc quatuor libris est explicatum: ab illo, de causis lucubrationem quatuor libris: deniq; ad præsagitionem ex ijs institutam pergere, quæ quatuor ēt libris continet. Nā, quæ in hoc opere de differētijs pulsuū à primo libro disputaui, & hercle, quæ nūc institui scribere, pp recentiorū medicorū inanē loquacitatē disserui, amicorū, quibus equidē multum reluctatus sum, precibus adductus. Satius. n. statuebā esse nequaquā inania & superuacanea C attingere, nec volentē nolentē cū nugatoribus pugnare nugis: sed. n. quidā audacia sunt intolerāda: qui, nescij cum sint, quantū in definiendo insit difficultatis, temere tamen definiūt non pulsus tm̄, sed alia cuncta, tametsi definitionū sit nullus vsus, vbi res ipsę & ante definitiones intelligunt: vt in pulsus noīe, quod intelligunt ēt omnes mortales, nedū medici. Nā, vbi manū protendētes ijs porrigunt carpū, medicosq; iubent pulsum tangere, est vero tū arbitrandū pulsus eos nomen ita vsurpare, vt si σκινδαψὸν dicerent, aut rē aliq; designantes, eā voce proferrent? Equidē rectius dixerim, rem eos certam intelligere, illiq; assignare nomen pulsus. Vtrū iam ita proferunt pulsum, vt Hippocētaurū, & Sirenas, vel Scyllam: an rei certæ, quæ extat, nomen tribuūt? Rectius est hic quoq; dicendū, si quid sentio, certæ rei, quæ reperiat̄, eos attribuere nomen pulsus: atq; hanc rē esse arteriarum motum: quas quidem moueri omnibus hominibus, dum viuunt, conspiciunt omni in parte corporis, vbi certe insunt. Iam in partibus ēt inflammatis pulsum quendā se aiunt animaduertere: ad hæc tēpora pulsare per febres vrentes, & à potu meri largiore, præterea in quibusdam doloribus capitis, maxime à solis ardore profectis. Quæ cū sibi inuicem declarant, non requirunt multa verba, quibus scatent iuniorū medicorū libri cū præclaris istis cōfutationibus, quas inuicem instituunt de definitione pulsus, & de singulis eius differentijs, vt vehemente, magno, pleD no, æquali, ordinato, & reliquis: de quibus amplius in illis disputaui cōmētarijs, quibus enarro pariter & examino Archigenis de pulsibus librū: quando ēt cum alijs medicis iunioribus hunc ipsum τῆς φιλοριστίας morbus est depastus, vt nouā in re noua vocem vsurpem. Etsi isto malo Archigenes esset indignus, in colenda arte vir non ignauus. Sed, vt psora & lippitudine, qui propius accedunt, quidam corripiunt̄ inuiti, sic ad istas definitionū nugas vir ille illectus est, tametsi ad artē colendam præter cæteros ille contenderet. Quòd ergo, quæ maxime ignorant, hęc affectant, breui illis ostēdo, iubeoq; vt nomē quorūlibet ponant. Deinde, vbi hæc egerint, versiculorū ab ijs numerū requiro, quāto velint interuallo percurrere definitionē eius, qua de re agit̄. Sane, q̄q̄ mire stupidi sunt, pungit hoc tñ illos specimen. Nā, hæc si de omnibus perinde dicamus, singulis de nominibus, singuli libri conscribi possint: sint porrò versiculi amplius mille. At nunc indignā rē videat subijsse, qui inducar, quo illorum inanes nugas detegam, de pulsibus mihi aliquid proponere.

Quàm Variæ extiterint pulsus definitiones à Veteribus traditæ, ac de Ratione Veræ definitionis inueniendæ. CAP. 2.

SIt ergo hoc ipsum primum atq; clarissimum, pulsus: in quo si demonstrem, in quam inciderūt loquacitatem, simul de alijs apertus erit sermo. Pulsum igitur motum definiuerūt arteriarum esse. In quos disputantes aliqui, primū peccatum esse in definitione contendunt, quòd præteritum sit, &

sit, & cordis: nam in hunc modum definitum oportebat: Pulsus est arteriarum & cordis motus. E Alij non cordis aiunt, sed arteriosæ cordis partis addendum esse, vt hæc sit definitio: Pulsus est arteriarum motus, & ventriculi in corde arteriosi. Aut hercle sic: Pulsus est arteriarum motus, & arteriosi ventriculi cordis. Quos rursus insimulant alij, qui volunt male dictum esse, pulsum esse motum absolute: esse. s. præterea arteriarum alios motus, & cordis: vt qui concoquit sanguinem in illis contentum, & attrahit eũ, apponitq́ȝ: præterea qui excernit recrementa: quare definitioni adijciendum fuisse genus arteriarum motus: vt propria illorum, & non multorum motuum, sit cõis. Itaq́ȝ hanc definitionem instituerunt: Pulsus est arteriarum & cordis distẽtio atq́ȝ contractio. Cuius quidem et definitionis tot fuerunt correctiones, quot superioris: cum ei quidam adiungerent cordis: alij non simpliciter cordis, sed arteriosę partis cordis: non nulli arteriosi ventriculi: alij sinistri vẽtriculi: sunt enim qui & hoc annectant: Vt tot existant definitiones: Pulsus est arteriarum & cordis distentio contractioq́ȝ. Pulsus est arteriarum & cordis arteriosæ partis distentio & cõtractio. Pulsus est arteriarum arteriosiq́ȝ ventriculi cordis distentio & contractio. Pulsus est arteriarũ & sinistri ventriculi cordis distentio contractioq́ȝ. Iam cum omnibus his bellum est alij virorum cateruæ, qui non tantum hæc, sed & membranas cerebri confirmant pulsare: sunt, qui et cerebrũ: alij vtraque: aliqui præcipue cerebrum, membranas per accidens. Contra alij nec membranas cẽsent, nec cerebrum pulsare pręcipue, cæterum ad arterias hoc pertinere, atque per accidens ad illa: F nam attolli illa vnà cum arterijs aiunt, quas habent frequentes. Quam ob rem, si cum illis tantum attolluntur, nullam ipsa obtinentia facultatem eius, quem commemorauimus, motus, nihil superiores definitiones amplius accessionis desiderant. Quòd siquã, vt arteriæ, obtinent facultatẽ peculiarem, cerebri & eius membranarum in definitione erit necessaria mentio, atq́ȝ tota definitio hæc erit: Pulsus est distentio & contractio cordis & arteriarum atque cerebri & eius membranarum. Sin autem alterum modo illorum ea est facultate, eius faciemus vnius mentionem, atq́ȝ vel hũc in modum definiemus: Pulsus est distentio & contractio cordis & arteriarũ menyngumq́ȝ. Vel sic: Pulsus est distentio & contractio cordis, arteriarum, cerebriq́ȝ. Ac similis vnoquoq́ȝ in genere cõmemoratarum definitionum accessio fiet: nam quibusdam satis, vt dixi, fuit dixisse, Pulsus est distentio & contractio cordis & arteriarum: quidam non ita absolute, sed vel arteriosi cordis vẽtriculi, vel sinistri, vel partis arteriosæ eius adiecerũt. Iã cuilibet harum definitionum, hi cerebrum, illi menyngas, alij vtrunq́ȝ adiungent, existetq́ȝ definitionum numerus nõ paucarum. At vero de cordis ventriculis est non minor illis disceptatio, quia aliqui dextrum nõ arbitrantur pulsare: alij pulsare quidem, at non primo & sua sponte, sed vnà cum illo, qui spiritualis vocatur, moueri. Proinde, qui sinistri ventriculi cordis, aut arteriosi, aut quoquo modo aliter appellent, fecerint mentionẽ, ab illis hi dissidebunt, qui etiam putãt dextrũ pulsare. G Alia præterea maior dissensio medicis iam olim de arterijs fuit: nam eas quidam sua sponte dicebant pulsare, ingenita præditas, perinde ac cor, ea vi: de qua Praxagoras natione est. Alij pulsare quidem: nã ipsam distendi tunicam earũ, contrahiq́ȝ, non secus ac cor: sed facultatẽ non habere, quę hoc agunt, innatam, sed cordi referre acceptam: in qua opinione Herophilus est. Erasistratus neutrũ probat: contẽdit. n. pulsare contra, ac cor, arterias: illud, cũ distendit, repleri eo, quod consequit̃ ad vacuatũ: arterias, cũ replent̃, distẽdi: repleri aũt immisso à corde dicunt spiritu. Simul itaq́ȝ fieri vtranq́ȝ est necesse, distentionem et repletionem earum, verũ alteram antecedere alteri rõem causæ obtinentem, in corde distentionẽ, repletionem in arterijs: vt cernit̃ & in externis rebus. Folles fabrorum, quia distenduntur, proinde replentur: sacci, culei, vtres, q̃ impleantur, idcirco distendunt̃. Quare definitio, quę totam rei essentiam est ob oculos positura, nihil debet eorũ, quæ illi pręcipua sunt & propria maximè, omittere. Sed, quãdoquidẽ controuersia de essentia est, necessario sua erit cuiq́ȝ sectæ definitio. Proinde est Erasistrati discipulis ita definiendum, vt Erasistrati peculiare placitũ in pulsuum essentia simul appareat: Herophili asseclis, vt peculiare Herophili: alijsq́ȝ similiter omnibus definitio sigillatim H efficienda est suo placito constãs: sed hoc vero ipsum, qui sciat, est illorũ prope nemo. Iam illo est operæprecium magis scire, definitionũ esse genera duo prima: alterũ, quod planè rei notionẽ explicat: quã, qui ponunt rei nomen, habent: Alterũ, vt dictũ est, quod docet essentiã. Virtus est sua vtriq́ȝ definitioni: illi, quæ notionẽ explicat, vt omnibus sit testata, qui eãdem vtunt̃ lingua, & ad rei essentiam ne aspiret: huic, quæ essentiã docet, vt ei, quæ notionem subijcit, consentiat: nõ sit tñ cum ea eadẽ. Itaq́ȝ hoc tibi primũ sit indicium hominum inaniũ & vanorũ, vbi eos rei propositæ afferre vnam definitionẽ audias. Nam sunt, in quibus nõ iam duas, sed tres præstat, vel quatuor facere, Primam, quæ eiusdem linguę omnibus hominibus sit confessa, quæ quidem de rei essentia nihil statuit, sed in nuda limitatur notione: Alteram iam, quę aliquantum recedat de notione, atque non nihil accedat ad essentiã: Ad hęc tertiã, quæ amplius cum de notione, tum de essentia aperiat: Postremo quartam, quę doceat totam essentiam. Atq́ȝ hanc quidẽ ostendendum est ad tertiam referri, quam rursus ad secundã, atq́ȝ illam quoq́ȝ ad primam. Prima vero debet ex se ipsa habere fidẽ, res perspicuas explicans manifestasq́ȝ. Vnde definitionem eam Aristoteles nominis appellauit: vt si defintionem diceret nomen interpretantem: Alteram definitionem (quidã essentialẽ vocauerũt) definitionẽ dicit esse, quę, quid sit, explanat: nã, quę sit cuiusq́ȝ definiti essentia, hanc dicit do-

cere.

A cere: propria vero accidentia eius vnà complecti definitionem notionis. Putat aliam præterea esse definitionẽ, quæ *essentiam rei doceat. Sed quid orationẽ produco tantis de rebus, quæ cõmentaria flagitauerunt duo, quæ in Aristotelis librũ secundũ conscripsi secundorũ analyticorũ? In ipso tibi pulsu hæc faciam, vt sigillatim, quã potero breuissime, ob oculos ponã: qui vero versatus prius est in illis commentarijs, facilius, quæ paro dicere, assequetur. Quibusdam in partibus cutis percipimus motum quendam, nõ modo si attingamus, sed interim oculis etiam. Hic in omnibus valentibus motus, multis corporis partibus cernitur, de quibus est carpus manus. Atque palàm quidem animaduertimus quiddam de profundo ascendere, & nos ferire: ab ictu interdum aperte id recedere, inde requiescere. Interdum à primo statim species repræsentatur requiescentis, ac deinde ascendentis iterum ferientisq; atque mox recipientis se rursus atque quiescentis: idq; iam inde à natiuitate hominis ad obitum vsque faciẽtis. Eum motum omnes homines pulsum appellant. Hunc qui breuibus poterit interpretari, optime definitionẽ ille notionis effecerit: modo vt prætereat nihil, nec quicquã addat superflui, vltra quæ cõmemoraui modo. Nam, si quid etiã pusillũ addiderit, si quidẽ additio sit inutilis, inaniter garriat: si vero sit vtilis, discedat ea re ab notione ad rei essentiã: Vt si dicat, talẽ motum arteriarum esse pulsum. Ea enim definitio non motũ tantũ,

B sed, & quorum est, declarat: cum aperte sentiat quidem vulgus esse talem in corpore motũ, sed nõ corpus ipsum cognoscat, quod mouetur. Quòd, si quis non solum sic leuiter arteriæ viderit detracta cute externam figurã: sed tunicas etiam, quot sint & quales, perspexerit: hic prętergressus notionem est, & longe vero etiam illo priore magis, qui foris eam tantum viderat. At vero, si facultatem quoque reperit, qua pulsant arteriæ: atque, motus vtrum principiũ ab se ipsæ habeant, an à corde: ac, si ab hoc, quî tandem, spiritualem'ne materiã immittente in vasorum internam cauitatẽ, an facultatem quandã per tunicas illarum: ad hæc, qui vsus demum sit earum motus: is planè tenebit. s. vniuersam essentiam pulsuum generationis. Veruntamen ista quidem nequeas definitione vniuersa complecti: neque enim volunt definitiones, quibus illæ sunt cordi, adeo esse immensas. Vnde fit, vt nulla pulsuum sit definitio prorsus essentialis: aut prælonga erit. Addidi prorsus, quod, cum illorũ, quæ ad essentiam pertinent, quidam ex proximis medicis alij aliud adiecerunt, essentialem arbitrantur se definitionem pulsus explicauisse. Vbi præterea in eo maxime peccant, quòd solã definitionẽ protulerunt, quam vocant ipsi essentialem: nec ante dederunt definitionẽ, quæ explicet notionem: quam, vbi de his egimus, arbitram nos definitionis essentialis ostẽdimus. Ad huius etiam ignorationem merito pronũciant, quod stulte in mẽtem ipsis venit. Quare de integro

C exordiamur ab notionis definitionibus: quas, præter quod perspectum est omnibus hominibus, nihil demõstrauimus explicare. Talem autem inuenio nullam proditam, ne ab Empiricis quidẽ, quorum erat præter cæteros hisce vti definitionibus: quas artifices isti *graues in appellationibus, ne quidem definitiones dignantur, sed descriptiones & illustrationes vocare: Ac fiant quidem descriptiones tales: Motus inuoluntarius, qui in partibus est quibusdam animalium sanguine præditorum quiete interpellatus. Quinetiam, si naturalem dixeris eum motum, vel nõ voluntarium, vel citra appetitionem, nihil refert. Si item ad paruas partes cutis fieri, aut non diuturnum esse, in descriptione colligas, integriorem notionem reddas. Iam, si nõ dum declinaueris sophistarum calumnias, appones motus nomini, sensibilis: quanquã hercle stultum potius timorem istæ additiones, quã probatã fiduciã, arguunt. Nã motus nomen oẽs homines, illi solẽt tribuere, quẽ aperte sensus animaduertit: quandoquidem illos, quos ratione perspicimus, argumentũ est quoddã probabile, quod semper adesse omnibus corporibus, licet non videantur moueri, demonstrat. Iã ipsum nomen hoc sensibile duo denotat, rẽ sensui repræsentari iam nunc, quo tempore dicatur: alterãq; etiã, quæ, licet non sentiatur in præsenti, possit tamen: quo modo lapidem in alto dicimus sensibilem sua sponte esse, nimirum, quòd de natura sit sensibilium. Sensibilis ergo motus, quẽ quibus-

D dam in partibus corporis per totã vitã animaduertimus, pulsus appellaẽ. Hic quiete, vt diximus, interpellatur: quod cautius quidã medici putant dici, quam distentione & contractione constare totũ motũ. Et quidẽ nihil est apertius, quã motũ in altũ, latũ, & longũ extẽdi in gracilibus magnisq; pulsibus. Porrò alij his timidiores, peculiares affectus sentire se tactus aiunt, pronunciare veritirẽ externã vllã esse; quò illos scepticorũ & hæsitantiũ, qui vocantur, induxit institutio. Quare ab his discedamus: fortassis enim nec hoc, vllum se percipere motum, dicere sustinebunt, si istis hæsitatoribus credunt vndequaque. Sunt quidem certe nõ nulli in his, qui ne suos quidem ipsorum affectus probe fatẽtur se agnoscere, quos vocant iure ἀγροικοπυῤῥονείους hoc est agrestes pyrrhonios. Ad illos vero nos conferamus, qui non dissimulanter motũ videre se putant cuiusdã subter cutẽ corporis in longũ, latũ, profundumq; extensi, quando alijs sunt cõmodiores: atque admoneamus eos discissa cute vel de industria nostra, vel casu aliquando, vt attendant, quid sit, sub ea quod moueri videtur. Sanè enim vas aperte cernent assimile venæ, nisi quatenus duplicem tunicam, & longe robustiorem habet, quam arteriam vocamus. Clare etiam, quod obscurius videbant antea, perspicient, hoc vas in omnes partes distendi. Haud aliter denudatum moueri cor conspicietur, ac cerebrũ etiam: vt audeant dicere tandem, motum, quem in pulsuum generatione animaduertunt, in corporibus fieri, quæ commemorauimus: sed, primo'ne & per se cordis dexter ventriculus, an

*Al. causam.

*Al. δειλοὶ. i. timidi.

una cum sinistro motus, iisdem, atq; ille, modulis pulsare videatur, nolet inquirere, qui primo tran E
situ ab notione vulgari progressus est ad essentiam. Nec secus in pulsu, qui in cerebro animaduer-
titur, indagare deprecabitur, utrum primo id & per se agat, an una cum suis arteriis attollatur mul
tis illis ac ingētibus. Qui autem hoc est audacior in decernendo de pulsibus, istud addet etiam. In
tegram definitionem pulsus facias, si superioribus coniungas usum eorum generationis: quem
in commentario nos de usu pulsuum, innati caloris esse diximus tutelam: si quidem sciat, qui eam
definitionem facit, quo fiat pacto, ut natiui caloris mediocritas seruetur: utrum, quòd motu venti
letur: an quòd frigidi aeris cogatur occursu, ut digeratur difficilius: an quòd fumosis purgetur at-
que fuliginosis excrementis. Facere præterea ad animalem procreandū spiritū ostendimus substā
tiā, quam spiritualē habent arteriæ. Iam & ad essentiam pulsuum pertinet, utrū, cum arteriæ disten
duntur, tum accidat in ipsas materias allici: an, ubi considant. Atque de excretione alicuius ex ar
teriis, eadem est ratio: siquidem attrahi demonstrauimus, cum distenduntur: &, cum contrahunt,
excerni: Qui vero de secta sunt, quam pneumaticam vocant, in contractione putant attrahi: in di
stentione excerni. Alius porrò his in definiendo pulsu cām eius efficientem addet: de qua in quę
stionem venit, vitalis'ne sit, an animalis facultas, an omnino'ne facultas quidē, ut asserit Asclepia-
des. Quare definitionem, quam vocant, essentialem, quæ est oratio essentiam rei docens, planū est F
genus explicaturam esse, & differentias, & usum generationis, causam item efficientem, ad hęc ma
terialem, aut instrumentalem, aut quoquo modo velis appellare: Ut genus, aut motum, aut actio
nem, aut passionem arteriarum: Differentias, quòd per distentionem & contractionem, quodq;
sponte: Usum, ꝙ innati caloris nomine, vel spiritus vitalis generandi, aut hercle etiam animalis:
Causam efficientē, ꝙ vis sit quædā cor distendens & arterias, aut vitalis, aut animalis, aut utraque:
Materialem & instrumētalem, conformationem arteriarum ad actionem declarandū, quā memo
raui, appositam. Ita suam quęque secta rationalis sortietur definitionem. Nanq; pulsum dicet Era
sistratus motum esse arteriarum per distentionem & contractionem, quem facultas efficit vitalis
& animalis, ad implendas arterias spiritum continētes vitalem: Asclepiades, motum esse arteria-
rum per distentionem & contractionem, quæ spiritu implentur, cum extenuantur: cum considūt
earū tunicæ, euacuantur: Nos vero dicemus actionem esse pulsum peculiarē, præcipue cordis, de-
inde arteriarū, quæ distentione & contractione mouentur à facultate vitali, quò caloris natiui me-
diocritas retineatur, generetur autem in cerebro spiritus animalis. Atque ad modum harū defini-
tionum, qui de aliis sectis sunt, definient pulsum, ubiq; pro suis quisque suppositionibus. Proin-
de, si perfecte definiant, consenserint mutuo: sin angustius, vel latius, vel aliqua ex parte minus be G
ne, non cōuenerint. Huius habes argumentum maximum, ꝙ Herophili discipuli, qui quidē pul
sum aggressi principes sunt definire, inter se disceptarunt: tū vero ēt, ꝙ cū his Erasistrati discipuli
digladiantes (nam floruerunt ambæ hæ scholæ ab Herophili obitu) aliam etiam pulsus definitio-
nem instituunt, dissidentes & inter se mutuo & ab discipulis Herophili. Nā veteres quidē relictis
definitionibus docebant, significationes declarantes nominum, quibus utebantur, ea interpretan
di forma, qua Homeri dictiones grāmatici, aliorumq; antiquorū omniū, explicāt. Nam in hac in-
terpretatione, quod haud dum liquet, ex altera declaratur: Ut in dictione πίσυρες: nam hoc in ver
su, Πίσσυρες εὐρυαύχενες ἵπποι. non dū, quid significet, constat. Sed ibi: Ενθεν τέσσαρα μὲν σάκε' εἵ-
λοντο, δούρατα δ' ὀκτὼ, καὶ πίσυρας κυνέασ. explicatū est. Cum. n. essent, qui armarentur, quatuor,
tū scuta illos quatuor accepisse dicit, tum galeas ēt quatuor. Hoc modo, quando legimus apud ve
terem aliquem medicū, *solam pulsare inflammatā partē, aut motū tantū in inflāmatione arteriarū
appellare eos pulsum: in corpore aūt sano hoc vocabulo uti nunquā: nō omnē motū arteriarum,
colligimus, sed aut magnū & vehementē, aut quē ipse potest ægrotus animaduertere, pulsum vo-
cari. In hunc modum videtur & Erasistratus pulsus nomē usurpauisse. Sed. n. ubi legimus rursus
Ægimii de palpitationibus librū, quē hic pulsum nos vocamus, palpitationē ab illo iuenimus ap- H
pellari. At vero Herophilū contra, videas statim à principio libri de pulsibus, à palpitatione pul-
sum separare: videt. n. omnem vir ille motū arteriarū, quē habere nos à primis vitæ temporibus
ad mortē usque perspicimus, pulsum appellare: ex quo præsentē statū cognoscimus, præscimusq;
venientē: nec pulsum, qui in corde est, vel in cerebro, vel in mēbranis eius, requirimus. Sic præci
pua pulsus est omnibus huius ætatis medicis notio, quā nunc explicauimus: nēpe hanc, ut modo
dixi, desiderant: quod hanc sequit, omne iam cauillationibus plenum est. Quo minus eiuscemodi
res definiēdæ sunt: nec se ipsum debet quisquā conicere in definitiones, de quibus nec inter ipsos
conuenit dialecticos: & quæ, ut omnibus numeris absoluas, usum magnū postulant: ne dicā nihil
opus esse ad tradendas disciplinas definitione essentiali. Definitiones, quas vocant, notionis, his,
qui iā rem cognoscunt, sunt superuacaneæ: ignorantibus non necessariæ, ꝙ doceri certe pluribus
verbis possunt apertius. Nam, notionē qui rei significatæ à vocabulo, angusta potest & aperta ora
tione accurate cōplecti, doctor sit hic quidem præstantissimus: non tamen, qui abest ab illa perfe-
ctione, malus est: nec vero, qui minus probe interpretatur. Nā ita aperte rē ob oculos ponere, ut
Lysias & Demosthenes oratores fecerunt, optimū sit: non contemnendi sunt tñ, qui nunc in iu-
diciis cās agunt. Equidem nihil obsisto illa facultate præditis, quin clare simul & cōpendiose, quæ
singulis

*In aliquibus cod. græcis dictio hæc nō habetur.

A singulis nominibus denotantur, declarent ignorantibus. Quippe qui hoc videor ipse agere: sed ꝙ inanem ibi laborẽ subeas, vbi omnes iam cognoscunt, quod instituis declarare. Omnino vero apud Tyrones cuiusuis disciplinæ ne proferendæ quidem definitiones essentiales sunt: verũ, vbi ab notione exorsi, ad essentiæ eos notitiam deducamus, hic iam promptæ memoriæ gratia rẽ vniuersam limitata complecti oratione fuerit commodum. Quare, quicunque medici & philosophi, initiatis primum cuiuspiã disciplinæ initium faciunt docẽdi ab essentialibus definitionibus, vt eloquentissimi sint, vt clare interpretentur, obscuri euadunt tamẽ: ꝙ assequi auditores, quæ amplam explanationem, quo intelligantur, quærunt, cũ restrictis hæc definitionibus referuntur, nequeãt. Longa enim oratione prius rei, qua de agitur, aperiẽda essentia est: quo cognita iam & perspecta breuibus tãdem verbis accipiatur. Hæc ergo quia iure exprobro illis semper, qui definitionibus omnia docere conantur, huc exempli gratia veni: qui re ipsa declaraui multis locis, quodcunque quis ponat nomen, solidum librum esse faciendum, vt declaret, quomodo sit res, quæ ab illo significatur, definienda. Itaque de pulsus definitione agamus de integro, ac, qui recte definire visi sunt eum, hos nominatim appellemus. Ergo huius curiositatis discipuli Herophili, vt dixi, principes fuerunt: quibus successerunt de Erasistrati familia non nulli: secuti sunt, qui pneumatici vocanẽ,
B & ex methodicis quidam: quos omnes si appellem, duobus erit, non vno libro, opus. Quia vero certum est mihi hanc verbosam inanemq; disputationem vno volumine limitare, tot sufficiet definitiones recensuisse vnã cum earum authoribus, quot liber sit capiundis: nam ex his iudicium etiam de alijs facias, licet.

Heraclidis Tarentini Descriptio pulsus. CAP. 3.

NAm Tarentinus quidẽ Heraclides Empirico descriptionẽ dignã faciẽs, Pulsum, inquit, motũ arteriarũ esse & cordis. Atqui non latet nos, qui sunt in Empirica secta, nequaquã de definitione laborare, sed declinant & describũt. Ita.n. definitiones illi eas appellant, quæ breuibus notionem subijciunt rei, cuius appellationem proferimus. Atque hanc ille homines putat notionẽ de pulsus nomine habere, eosq; protendere manũ interdũ, ac tangendam præbere medico. Cũ vero quem ἄσφυκτον hoc est priuatum pulsu, dicamus, hoc nomen designare illum arbitramur, qui ita est affectus, vt nullus motus sub nostrum sensum cadat in vlla corporis parte cuiuscunque arteriæ. Si quis alius est motus in arterijs augendis, nutriendis, implendis, & vacuandis, hoc non laborat: ꝙ fugiat id genus motuũ omnes nostros sensus, quod quidẽ assequimur ratione. Quo adducti stirpes omnes, qui de natura commentantur, perpetuo confirmant moueri, atque adeo cun
C cta alia vel durissimos lapides: etenim & ab his defluit perpetuo aliquid. Quidã hæc concerni et ex aere autumant. Quare hunc motũ non modo adhuc viuenti, sed demortuo etiam homini, vt placet physicis, qui de horum natura tractant, oportet adesse. Itaque non moueri arterias male dicemus de mortuis, & non pulsare in quibusdam videri adhuc superstitibus. Quòd si omnes sic loquantur, motum constet nos eum & appellare & intelligere, non ratione perspectum, cæterũ qui apertam notitiam præbet status. His adducti rationibus cum Tarentinus Heraclides, tum Empirici non nulli alij, pulsum descripserunt esse motum arteriarum & cordis: quando hoc planè videbant non secus, ac arterias, moueri. Cum his pugnant quidam Dogmatici, qui nolunt æstimari solo sensu motũ, sed interim & ratione: nam Soli, Lunę, stellis omnibus motũ ab omnibus mortalibus tribui: neq; enim tantũ spatiũ videri citra motũ ab oriente ad occidentẽ obire: tamen motus eorum non apparere. Quare, inquiunt, si nihil aliud, hoc certe Empiricorum definitioni oportebat adiectum, motũ arteriarũ cordisq; sensibilem esse: debebantq; dicere, Pulsum esse motum arteriarum & cordis sensibilem. Huic definitioni quidam intercedentes, motus sensibiles in corde & arterijs confirmant, non tantum qui pulsent, animaduerti, sed & qui palpitent. Itaque comprehendendi etiã hi erant in pulsuum descriptione, siue absolute dicant arteriarum & cordis esse pulsum
D motum: siue adijciant sensibilem. Sunt, qui conuulsiones tremoresq; narrent: quippe hos quoq; interdum motus in arterijs fieri & in corde, præter naturam quidem. Quamobrem addi definitioni volunt, naturalis, atque totam eam efficiunt eiuscemodi: Pulsus est arteriarum & cordis motus naturalis. Ab his dissident, qui pro definitione Tarentini propugnant: qui in arterijs negant & corde tales vnquã motus existere, ad neruosa autẽ corpora pertinere. At conuulsionẽ tremorẽq; in solis fieri neruis equidem comprobo: palpitationẽ vero insidere perspicue etiã in cute cernas: clare autem etiam in carnosis partibus, quæ particulæ sunt musculorum: etiam in timore & angore planè cor videtur palpitare. Iam cõtentio de affectibus his nõ parua Herophilo aduersus præceptorem suum extitit Praxagoram, qui in affectus arteriarũ aggregauit palpitationẽ, & tremorẽ, & conuulsionem: ac non genere confirmauit à motu earũ pulsante differre, cæterũ magnitudine. Nam, cum in natura sua constant extra omnem casum, fieri pulsum: aucto vero præter naturã motu, primum effici conuulsionem, deinde tremorem, mox palpitationem: magnitudine inter se omnes hos affectus distantes. Quamobrem initio statim Herophilus operis de pulsibus, magistri sui euertere sententiam molitur, verum, quod solẽne Herophilo est, obscura oratione: quam ipsius discipuli mutantes apertius scripserunt ijs in lucubrationibus, quas de Herophili secta conscripserunt. Quòd si referre hic ipsa verba Herophili velim, quæ in principio libri primi de pulsibus fecit,

cit,aut quæ attulerunt eius diſcipuli,requirant integrum librum, qui hæc accurate perſequatur: E
cum vel nulla de his facta mentione integer meus liber extet,De tremore,palpitatione,conuulſione,& rigore. Mihi vero hoc quoque loco ſatis ſit numero definitionum explicato, quæ in præſentem quæſtionem conuehi poſſunt,illa præterire. Tantum dicam: cum valemus, cordis & arteriarum motus,quando illa diſtenduntur vndequaque, rurſusq; in ſe conſidunt, obeũtur: ſin autem ægrotemus,vt palpitans,vt cõcutiens,vel conuulſiuus,vel tremulus motus arteriarum appareat, quid noui eſt,ſi pulſum vocemus modo conuulſiuum,modo vibratum,interdum palpitantem,interdum tremulum? Quinimmo vocare quendam ſolemus vibratum pulſum: qui aperte identidẽ conſpicitur: cuius in libro primo huius operis declaraui naturã. Sic vel hac ratione appoſueris parum recte definitioni pulſus,naturalis. De ſenſibili vero,poſteaq; hoc quoque additũ nõ nulli volunt: quod ſæpe apud Ariſtotelem refertur,operæpretium eſt meminiſſe. Nam rem ille vir cumulate non nunquam perſecutus,addendum ei dicit aliud quiddam ob ſophiſticas cauillationes externi,quod videatur ſemper ad definitionem facere. Atque ob id ego ferè pulſum deſcribo arteriarum eſſe & cordis ſenſibilem motum maxime, ꝙ ἀσφύκτους appellemus hoc eſt pulſu priuatos,quibus motus non ſentitur: tametſi ille ſæpe ſeruetur, quòd ad ſuam pertinet eſſentiam: neq; enim viuerent,ſi omnis perijſſet motus cordis & arteriarum. F

Alexandri Philalethis Definitiones. CAP. 4.

AT Herophilius tamen Alexander, Philalethes cognomine,quò iſtas calũnias declinaret,definitionem duplicem pulſus fecit: alteram ex ipſius rei propria natura, quam, vt in ſubiectis, appellat: alteram,vt in conſideratione. Ac pulſum,vt in ſubiectis, eſſe cordis ait & arteriarũ contractionem atque dilatationem ſpontaneam,quæ animaduerti poſſit: pulſum vero, vt in conſideratione,ictum ex arteriarum perpetuò ſpontaneo motu ad tactum, & interuallum, quod ictũ excipit. Porrò cõfirmat hęc rationibus,vt putat,probabilibus quinto in libro Placitorum. Quod ẽt fecit Heraclides Tarantinus, vbi librũ cõfutat Herophili de pulſibus. Multis aũt argumẽtis Philalethis definitionẽ,qui eius memoriã ſecuti ſunt,oppugnauerũt,quibuſdã illis mire leuibus, ac planè contentioſis: aliquibus plus & minus probabilibus: quæ quidã de illius familia confutauerũt, multaq; verba vltro citroq; facta ſunt. De his ego ſummatim paulo inferius fortaſſe pertractabo. Adſcribam tamen prius definitiones Demoſthenis,qui & ipſe non ſecus,ac eius doctor, Philalethes cognominabatur.

Demoſthenis Philalethis Definitiones. CAP. 5.

HIc tres reliquit de oculis libros apud multos cõmendatos.* Qui quidẽ ẽt pulſum iuxta,ac Alexander, G diuidit: dicitq; illũ qdẽ pro ſubiecto,eſſe cordis & arteriarũ diſtentionẽ, vel contractionẽ naturalẽ,quę valeat animaduerti: alterũ vero,ex quo cõſiderationes inſtituimus,cordis vel arteriarũ ad tactũ,ictũ naturalẽ,interuallumq;,quod ictũ excipit. Hic in definitionibus coniũctione vtiẽ disiunctiua, vel, arbitratus copulatiuã, et,quod ex ambobus conſtituit,tñ definire,vtrũq; vero ſeparatim non definire. Eſt autẽ eius ſententia,arteriarũ motũ per ſe ſolũ eſſe pulſum: & cordis item per ſe ſolũ eſſe: eſſe ẽt vtrunq; ſimul pulſum: ita ſolã diſtentionẽ vocari pulſum, & contractionem, & vtranq; ſimul. Inductus eſt ſic pulſum appellari, ꝙ ex diſtentione magnus vocatur & paruus, vehemensq; & languidus, celer & tardus: ex contractione rarus atq; creber. Proinde, vbi pro ſubiecto partes pulſus exponit,diſtentionẽ & contractionẽ vocat: cum vero, pro conſideratione,ictũ & interuallum: ſenſu putans contractionem nõ poſſe percipi. At vero magna hic denuo contentio medicis fuit,non iã de nomine tãtũ,vti multæ ſuperius: nec vero anxia & inanis, vt pleræque illarum: verum quæ ad caput ipſum & ſummam pertinet commentationis. *Equidẽ, cum meo inſtituto expenderem,citra pronunciationem tñ,vt alia,quæ apud medicos ſunt controuerſa,ſic hoc quoq;,per multos annos hæſitatio mea non potuit explicari: tandem aliquando reperi cauſam eorum diſſenſionis: vnumq; de hoc ſolo librum ſcripſi,primum de dignoſcendis pulſibus: H vbi explicatum eſt,qui contractionem pulſus ſenſibilem obtineant,& qui non. Vnde vniuerſa diſputatio illius libri ad eos planè dirigitur,qui ex ictu pulſum & interuallo putant cõſtare: nam ſunt, qui ẽt abſq; diſtinctione definitionis pro ſubiecto, ab definitione pro conſiderationibus,abſolute dixerunt pulſum ex ictu & interuallo conflatũ eſſe. Atqui, vt dicatur ex diſtentione & contractione conſtare, quæſtio exiſtit quædã de quietibus,& quã à diſtentione ante contractionem,& quã ante diſtentionem à contractione cor molitur,& arteriæ. Quòd ſiquando etiam cordis nomen prætereamus,ſolas aũt commemoremus arterias, interpretandum eſt de illo dici eadẽ: quemadmodum, ſi de corde quid referamus, omiſſis arterijs, accipere oportet dictum de illis idẽ. Eandem habet perplexitatem in reſpiratione quies duplex reſpiratoriorum inſtrumẽtorũ: quieſcunt enim & thorax & pulmo id temporis, quod intercedit inter ingreſſum ſpiritus & exitum: atque pro tempore quidem harũ quietum raram appellant, vel crebram reſpirationem. Veruntamen non ſimiliter hæ quietes dignoſcuntur, atq; pulſuum: perſpicuæ.n. ſemper in reſpiratione ſunt: at quietes in pulſibus quidam dixerunt nullo poſſe modo dignoſci: quidã ſolam externam, quam quidem & nos vocamus ſenſibilem,at non in omnibus tñ pulſibus. Itaq;, vt reſpiratio crebra & rara in ſignis eſt magnis, ita etiam pulſus creber atq; rarus, vt diſces in præſagitione ex ijs:

* περὶ ὀφθαλμῶν. forte περὶ σφυγμῶν. i. de pulſibus, uel περὶ παλμῶν. i. de palpitationibus.

* In aliquibus antiquis non eſt illa dictio.

quietes

A quietes autem partes'ne totius respirationis sint & pulsuum, in controuersia est. Etenim non primo, sed per accidens, qui in ea opinione sunt, in partibus numerant harum functionum, quietes: nam in inspirationibus quidem expirationibusq; perspicuo operari instrumẽta respirationis: in pulsibus disten to & contracto corde: quietes aũt interpellãtes has actiones instar esse quietis, quę illis etiam in defunctis inest. Quemadmodum etiam, qui pulsum asserunt actionem esse arteriarũ & cordis, vel motum arteriarum & cordis, vel distentionem & cõtractionem arteriarum atq; cordis, omittere quietes videbuntur, quæ non paruum ad præsagiendum momentum habent. Rarus itaq; & creber pulsus cum æqualitate sua & inæqualitate, cum perturbatione ordinis & ordine, sunt huius generis: qui non parua nunciant. Itidem intermittens pulsus, & intercurrẽs, ex eodem hoc genere, futurorum sunt non parua signa. Ergo, si definiendo pulsui voles orationem de quietibus inserere, partes'ne habendæ illæ sint pulsuum, an secus: ꝙ si partes sint, vtrum primæ & per se, an per accidens: multum profecto temporis in eo pones. Verum, quod in alijs fecimus, vt, cum progressi vsq; ad detectam vbiq; loquacitatem essemus, ad aliud transiremus, idem nunc faciemus, reuersi ad Alexandri & Demosthenis, quas de pulsibus fecerunt, definitiones. Sane videtur, si non verbis, at sententia, cum doctore suo Demosthenes consentire. Nãq; functionem Alexander pulsuum spo ntaneam esse dixit, hic naturalem: & ille, quæ possit animaduerti, hic, quæ animaduerti valeat. Nec vero aliter in definitione pulsus pro subiecto, cum magistro videas Demosthenem sentire: Eodem modo in definitione pro considerationibus. Constat enim, ictum dicas an percussum, nil interesse: nec etiam, spontaneum dicas an naturalem. Nam eo tantũ, ꝙ coniunctionem/vel/in definitione intulit, ante diximus à præceptore eum dissidere, quaq; id ratione fecit. Deinceps iam, quas attulerunt alij Herophilij, attendamus definitiones.

Bacchij Definitio. CAP. 6.

BAcchius quidem alijs in auscultationibus pulsum dicit distentionem & contractionem esse, quæ simul fiat in omnibus arterijs. In hanc definitionem disputarunt cum contumelia Erasistratij, postulare ab suo errore instituẽtes. Siquidem illorum est opinio cor primũ præ omnibus arterijs distendi atq; contrahi, immisso autem in arterias spiritu, ab illo, simul atq; impleantᷣ, distendi, primum ipsi cordi vicinas, deinde quæ has consequuntur, mox his proximas, atq; ita continẽter ad extremas omnium arterias motum penetrare, omni ipsis arterijs facultate vacãtibus tum peculiari, tum à corde ipsis suppeditata, cuius se ipsæ ope distendant, vt cor, contrahantq;. At Herophilo in arterias placet, quia sunt cum corde continẽtes, per tunicas influere ab illo vim, cuius ope C perinde, atq; cor, dum distenduntur, ex omnibus partibus, vnde possint, attrahunt, quod impleturum suam capedinem sit: dum contrahuntur, reddunt: Itaq; eas simul vno tempore omnes videri distẽdi et contrahi: idemq; constitutũ, ac cor, vtriusq; motus seruare. Erasistrato autem consentaneum est, non vna videri cor & arterias distendi contrahiq;: quod res ipsa aperte negat. Quo minus Erasistratij probe Bacchium accusarunt, id asserentem, quod res ipsa monstrat. Illi contradicerent melius, qui solorum naturalium pulsuum contẽdunt institutam ab eo definitionẽ: nam, cum ægrotat animal, attendi interim non simul pulsare omnes arterias.

Aristoxeni Definitio. CAP. 7.

QVod Aristoxenus Herophilius non solum reprehendit, verum etiam genus pulsuum in definitione desiderari, ex eius vero diuisione aliquid dictum de distentione et contractione esse. Nam pulsum ille dicere vult functionem arteriarum esse: scilicet primum hoc genus esse. Deinde, quia functiones arterijs præterea aliæ sunt (crescunt enim & nutriuntur) addit peculiarem. Ita hæc est tota definitio: Pulsus est functio cordis & arteriarum peculiaris. Sane genus rei, quamcunq; definiamus, exprimendum in definitione esse ante alia, recte Aristoxenus dixit. At, quia quoddam eius est genus continuum, ita enim vocãt, ante quod nullum aliud intercedit: D quoddam autem vno vel altero intercedente, aut etiam omnium supremum: quod'nam genus, nõ parum quæsitum est, ceteris in definitione sit præponendum: supremum'ne genus, à quo amplius nullum est generalius, an continuum, an aliquod etiam, quod inter hæc intercedat, vbi sit vtroq; manifestius. Quamobrem merito quidam contenti fuerunt continuum & proximum genus pulsuum motum dixisse. Sed enim, ꝙ motus varij sunt (nam latio, & alteratio, auctio, tabes, adhæc generatio interitusq;, videntur motus esse) quem'nam velint motum esse pulsum, par erat aperire. Dicent sane lationẽ. Deinde, quia multas habet latio dr̃ias, addendum erat, quam lationẽ velint esse efficientium pulsus instrumentorum. Superne aliquis à primo genere exorsus, si dialecticos sequi volet, definiat pulsum cordis & arteriarum functionẽ esse, quæ motu lationis obitᷣ, distentis illis contractisq;. Erit fortasse, qui his quietes censebit addendas, vt certe voluerunt quidam: Alij contra detrahunt, quasi quæ per accidens, non primo fiant. Verum in Aristoxenũ hęc sufficiunt, qui, cum dialectice voluit definire, leges præterijt ipse dialecticas. Volũt enim isti, qui venditant definitiones, à primo nos genere exordiri, deinde per media progredi, itaq; facere definitionem. Equidem exemplum fortassis adducerem istiusmodi definitionũ, nisi Platonis extarẽt duo libri, quos habẽt oẽs in manibus: in quibus docet nos atq; exercet, vt ex diuidendi via & ratione faciamus definitiones. Titulum dedit horum librorum alteri Sophista, alteri Ciuilis.

Zenonis Definitio. C.AP. 8. E

SEd ad Zenonis nos definitionem viri Herophiliorum nemini secundi cōferamus. Hic pulsum dicit esse partium arteriosarum mistam ex contractione & dilatatione functionē: ex qua eundem omnibus in partibus ordinem consonum fuit esse, siue æqualibus illa, siue inæqualibus tpibus absoluatur. Itaq; functionem ille dicendo mistam esse, nō genus modo dixit pulsuum, sed et proximam, vt credit, differentiam: vbi præterijt, ꝙ motu functio obeat, eoq; lationis: meminit aūt lationis specierum vel differentiarum, distentionis & contractionis, neq; enim obscurum est dilatationem pro distentione eum accepisse. At non male mistum dixit esse motum, non simplicem, neq; vnius formæ: siquidem ex contrarijs partibus constat, vt motus in respiratione. Etiam illud liquet, alteram partē illum nolle compositi huius motus appellare pulsum, cæterum pulsus partem. Nam, qui putant, quia magnus pulsus ex distentione denominatur, continuo distentionem ēt totum appellari pulsum, hi non animaduertunt interdum ex his, quæ accidūt partibus, totum inuenire cognomē: vt hic, simus homo, aquilus, cęsius, χαροπὸς id est flauidis oculis, caluus: in alijsq; permultis à partium affectu cognomen totum mutuatur. Iam, cum alij Herophilij propè oēs vel arteriarum vel cordis vel horum amborum distentionem & contractionē appellēt pulsum, hic non cordis & arteriarum, sed partium dixit arteriosarū, quęstione, quā dixi superius, quæ F de corde est, adductus. Exoritur.n. animantis maxima arteria ex cordis sinistro sinu. Huius sinus corpus non esse idē arteriarū corpori vel illi fatentur, qui arteriosum eū vocant. Nā, vt neruosum appellamus aliquod corpus, quod tñ distat à neruo: sic arteriosum hunc sinum vocauerunt; substantia planè diuersa præditum ab arterijs. Verū non obtinent ab aduersarijs, vt recte vel arteriosus vocetur: ꝙ eādem natura sit, ac dexter, qui est carneus: quocirca cor quidā in musculis posuerunt: quorum errorem alio loco deteximus. Id aūt vt dicere auderēt, similitudo eos corporis substantiæ induxit, quæ illis est: repręsentat.n. ita, vt maxime, corpus cordis duros musculos. Et vero ēt manifeste vtroq; sinu vr̄ pulsare, & dum in corpore adhuc est, & cū exemptū est, aliquantisper.

Quinetiam, ꝙ pulsum naturalem tm̄ Zeno definiuit, merito & in eo est culpatus. Nam eundē in oībus partibus esse ordinem motus arteriarum, in valentibus quidem verū est: in affectis, fit, cum falsum sit. Insimulat porrò Aristoxenus Zenonē, vt multos alios, de additione superuacua hac, cū dicat/siue æqualibus illa, siue inæqualibus absoluatur tpibus/siquidem cōem notionem & generalem pulsuum non complecti nec hoc, nec aliud prorsus quicq; eorū, quæ ex diuisione rei, quę definienda est, proficiscuntur. Nam, hoīem qui animal esse dixit, inde ei addidit dfferentiam pedestre, postea bipes, non opus habet, etiam drīas ipsorum hoīum vt addat: vt hæc sit definitio: Homo est animal pedestre, bipes: in quo artifices & inertes, sapientes & indocti, cōtinentur. Solorū G enim hæ hoīum quidem sunt differentiæ, inutiles illę tñ, quòd ad propriam definitionem attinet: ꝙ sufficiat vel animal pedestre bipes dicere, vel animal rationale mortale. Neq; enim, quę definiēda res proponitur, est, vt dixi, partienda, sed genus eius: atq; hactenus diuidendum, dum, quod intendimus, assequamur. Cuius si exacte notio completa sit, definitioq; abunde essentiam declaret, inutile est, quicquid deinde addat, maxime si ex diuisione eius rei adijciatur, quæ definienda est. Nāq;, quod cōe est omnibus pulsibus, id debet in definitione proferri: quæ est res, per quam pulsus concipiuntur & dicuntur: non per quam certi quidam pulsus. Nam, si quam attingat drīam definitio subiectam propositæ rei, reprehendendi cuiuis ansam præbebit, non recte prætermissas cæteras esse. Nam, sicut Zeno adiecit/siue in æqualibus siue ī inæqualibus tpibus absoluatur/temporis pulsuum scilicet subijciens differentiam: ita alius addet magnitudinis, alius vehemētię: erit, qui crebritatis, alius numeri: deniq; omnes drīas reliquas alius atq; alius. Quamobrem iure illi definitionem Zenonis nimium exuberantem & superfluam consciderunt. Habuissent etiam, si libuisset, illa obijcere, quę dialectici prodiderunt de definitione, in qua dictio abundat. Demonstrāt enim viri illi dictionis accessionem, de re, quę definitur, detrahere, vt hominem si dicas esse animal H pedestre bipes geometriæ peritum: nam, geometræ qui non sunt, non erunt homines. Nunc, quando confutationem huius definitionis, quàm porrò possit produci, aperuimus, transeamus à Zenone ad Chrysermum, cuius hæc est definitio pulsus.

Chrysermi Definitio. C.AP. 9.

PVlsus est dilatatio & contractio arteriarū, exurgente vndiq; tunica, & in se ipsam rursus con » sidente, ab animali facultate atq; vitali, comitans perpetuò tam sanitatem q̄ morbum, ad sensum tenuis. Videtur enim hic etiam vir præterijsse cor, & tunicæ arteriarum circularem eleuationem & concidentiam pulsum appellare, quas pleriq; distentionem & contractionē vocauerunt. Quòd vero prętermiserunt quidam de familia Herophili, hic addidit: ab animali enim & vitali, inquit, facultate hunc arteriarum motum proficisci: superflue illud additum quidem, si definitioni, quam vocant notionis assignes: quod tñ non abundat his, qui definitiones essentiales postulant. Nam rerum, quæ positę in generatione sunt, definitio causam complectens efficientem, optima habetur: de quibus est pulsus, qui, vt cæteri motus, dū fit, est. At, recte ne an secus, ab animali & vitali facultate effici dixerit pulsum, non paruam ea oratio quæstionem habet: quam quidem, qui oīa vult vbiq; dicere, præsenti lucubrationi insereret, etsi nō sit necessarium. Nam, quæ rei exponunt

*Al. λεπτὴν, id est perceptibilis. & sic ubiq; inferius.

ponunt

A ponunt essentiam definitiones, placita consequuntur definientium: quæ confutari priuatim debent, non eorum nomine negocium definitioni facessi, vt non legitime factæ: at, vbi veritas illorum agitur, illic verbosa hæc disputatio locum habet. Quòd si quis vitio vertendum ducat, quòd in vnam ambas definitiones confuderit: & notionis, vt vocant, quæ posita est in communi intelligentia: & essentialem, quam vocant, quæ essentiam rei aperit: recte sanè accusabit: & vero etiam complures definitiones, quas retulimus, isti crimini ostēdet affines esse. Nam omnis disciplina ab aliqua notionis definitione ducere initium debebat: ab illa vel paulatim ad essentiales progredi, aut repente ad eam, quæ ad amussim explicet rei propositæ essentiam. Equidem initio statim dixi huius libri, qualis esse notionis definitio debeat: quales autem, quæ pedetentim ab illa recedunt: quo est hic minus nobis inhærendum, ꝙ cùm hoc declaratum antè sit, tum alia etiam omnia, quæ in definitione Chrysermus posuit.

Heraclidis Erythræi Definitio. *CAP.* 10.

AT Erythreus Heraclides clarissimus eius discipulorū, parum vr̄ magistri definitionem probare: distentionē enim dixit & contractionem arteriarum atq; cordis pulsum esse, à vitali et B animali facultate plurimū valēte effectum. Nā, ꝙ distentionem dixit pro dilatatione, verbo tātum dissidet ab illo, non re: quòd vero de illa detraxit, comitans perpetuo tam sanitatem, ꝙ̄ morbū, in re dissentit. Omittit hoc enim pro superuacaneo, sicut illud, ad sensum tēnuem esse illum motū arteriarum & cordis, tametsi perpetuo in sanitate animaduerti pulsum ad eius pertinet notionē, nec non in alijs plerisq; ægritudinibus, at non in omnibus. Illud vero, ad sensum tēnuem esse motū eorum, declarauimus antea, quā requirat discretionē, eo loco, vbi definitiones Alexandri & Demosthenis examinaremus. Demit præterea, insurgente vndiq; tunica & in se ipsam rursus considente: ꝙ illa. s. per distentionem & contractionem significentur. Ad illud vero, quod dixit Chrysermus, à vitali & animali facultate effici pulsum, adiungit Heraclides, plurimum valente: quatenus alia ēt quædā facere ad generandū pulsum cum ipse confirmat Herophilus, tū oēs, qui ab eo sunt Herophilij nominati: tametsi reprehendat Aristoxenus & hūc & Apolloniū Murem, qui ēt addit, plurimū valente. Neq; enim, inquit, quod erat cōe cuiuslibet naturalis functionis, par erat, vt propriū, pulsibus attribuere. Reprehendit ēt, vndiq; tunicā arteriæ circulatim dilatari, in definitione dictū esse, non modo, vt Heraclides, tanquam superuacaneū, sed ꝙ ēt pulsus quidā non naturales arteriæ distentionē non æqualem moliuntur, veluti sui partem. Sed vero calūniatur hunc planissime. C Nam, si ipse in definitione Chrysermus poneret, æqualiter, iusta sit eius obiectio subijciētis præditos pulsus motibus inæqualibus: verum, quando simpliciter dixit, insurgente vndiq; tunica, & in se ipsam rursus cōsidente, nullus crimini relictus est locus. Oīno, si id agebat, vt Chrysermum reprehenderet, præstiterat orationem ad illos pulsus deflectere, in quibus in modum fidis vr̄ tensa arteriæ tunica: vbi ferr̄ sursum deorsum arteria, non distendit tn̄: nā hoc dixerūt quidam ad declarandum eum pulsum, non ab re illi quidem, parū tn̄ ad absolutam sciētiam. Atqui, vt prorsus non distendantur nec contrahantur viuo adhuc animali arteriæ, planè fieri nō potest: quo minus autem animaduertat̄ hoc arterias habere, fieri potest de breuitate distentionis, & adiuncta ijs arterijs vibratione. Diximus itaque tum contentarum fidium arterias speciem habere, attolliq; atque demitti, non distendi tamen & contrahi aperte. Sic ne hac quidē rōne mēdacij postulet Chrysermum de circulari distentione & contractione arteriarum: qui non de sensibili eorū motu definitionem, sed de essentiali substantia pulsus, fecerit. At, cui etiam hæc cordi est uel ipsi legere, quæ illi viri scripta reliquerunt: vel in commentarios referre, Erythræi septimum librum legat de Herophili secta, Apollonij vigesimumnonum, Aristoxeni tertiumdecimum. Mihi quidem satis est, si in singulis dissensionibus capita orationum prodam, itaq; aliò me conferam: sic. n. fiet tandem, D vt totum librum conficiam. Sed fuerit non incōgruum, si hoc apponam. Ipse Aristoxenus, qui Alexandri Philalethis fuisset discipulus, & priorum se omnes, vt putabat, definitiones coarguisset, atq; hanc cōfirmasset esse optimā, Pulsus est functio cordis & arteriarum peculiaris: idem postea tamen, nihil causæ est, inquit, quin ēt talem definitionē faciamus: Pulsus est cordis & arteriarum functio peculiaris, mista & inuoluntaria. Hanc ēt extollit definitionem, vt priore clariorem: illi compendium tribuit & artificium. Ducit. n. sæpe inuoluntarios motus habere tn̄ aliquid volūtarij: quod quidē, non obscurum est, ꝙ̄ multis implicatum sit controuersiis & quæstionibus. Sed de istis cum ūtrisq; sectis, disceptat hic & reliqui Herophilij. Ab ipso aūt Herophilo dissidere in eo videat̄, ꝙ pulsum esse existimet functionē arteriarū & cordis: & partes eius statuat distentionē & contractionem, non nunꝗ ēt quietes. Nam, si vndequaq; Herophili placita tueat̄, cōtractio sit functio arteriarum, dilatatio in propriū statum & naturalem earum corporis, reditus: nā eius hæc est sententia, quemadmodū distenta in demortuis cernitur tunica arteriæ, & in viuis itē, quantum ex se ipsa est, distētam esse. In cōtraria opinione est Asclepiades. Hic vir cor & arterias arbitratur distendi, cum spiritu implentur in ea influente per subtilē contextū, quo prædita intus sunt: vbi iam in eorum os repletorum nihil influat amplius, ibi recidere tunicam in priorem suum statum illum naturalem. Atq; hęc obiter subire quęstio sophistis potest, qui sermonem in immensum vo- *Al. aly.*

sunt producere. Et, vt verbosam materiam tibi hic paratã habes, ita, si, quæ Philonides Siculus scripta reliquit in libro de medicina decimooctauo, in manus accipias (quorũ etiam Agathinus breuibus meminit, ei obijciens, primũ, q̃ male pulsum asseruit in solis arterijs fieri: deinde, quòd Bacchium parum recte secum coniungat) magnum certe cumulum loquacitatis hac ratione addideris orationi. Primum enim epicheremata sunt commemoranda, quibus adductus arteriarum solarum Philonides pulsum arbitratur: deinde illa refellenda: tertio Bacchiũ demonstrabimus in hũc modum locutum in auscultationibus, Pulsum esse contractionem & distentionem omnium arteriarum. In compendio vero pulsuum sic ad verbum scribit: Pulsus, & omnis pulsus affectus, arterijs dũtaxat & cordi accidit. Rursus paulo post: Nam pulsus, quod dictum est, dilatatio est arteriæ, vel arteriosę partis cordis. In primis hoc tibi, fac, hæreat, hactenus solorum ferè Herophiliorũ nos commemorasse definitiones: cum ẽt Erasistratij multas & Asclepiadij fecerint. Etiã herde Athenæi Attalensis asseclæ, quos pneumaticos vocant, etsi non ita multas definitiones, tamen non† parum multas fecerunt. Agathinus quidẽ certe, de quo paulo ante feci mentionem, quanquam improbet istos, qui omnia definitionibus student docere, ipse tamen librum primum conscripsit de pulsibus, vbi singula, quæ ad pulsum pertinent, nomina cum proprijs definitionibus rerum interpretatur. Cæterum alias quidem prætereo: nam hoc in libro solius pulsus statui definitionem memorare. Certe quidem demõstraui ego multis in locis, librum de singulis differentijs pulsuũ posse, non secus ac hunc, confici, si magnum pulsum definias vnà cum his, quæ ei ex quantitate distẽtionis sunt coniuncta: & si paruum vnà cum adiũctis ex hac: atq; hoc modo omnes alios. Sed in præsenti, vt dixi, de solo pulsu statui summatim verba facere.

† *Al. tales.*

Agathini Definitiones. CAP. II.

HIc ergo Agathinus, qui eos accusat, pulsum qui volunt omnino definire, tamen in loquacitatem & ipse incidit inanem: atque etiam liquido in eo offendit, quòd homonymum pulsum putarit esse. Alio enim loco ait: Cordis & arteriarum motum dicimus pulsum esse. Alias: Sẽsum illum, quem in inflammationibus ægrotus percipit: nam & hunc ait pulsum per homonymiam vocari: quinetiam solam arteriæ distentionem nominari pulsum, quando vel magnum, vel vehementem eum dicimus esse: qui in contractione non fiunt. Et vero etiam Athenæũ ait censere cõtractionem quoque pulsum appellari: quam significationem iubet Herodotum attendere: huic enim viro suum librum nuncupauit, suo quidẽ discipulo, apud Romanos tamen in medicina exercenda claro. Sed conflatum ex compluribus distentionibus appellari pulsum dicit: ad hæc nõ solum ex distentionibus constitutum, sed & ex contractionibus. Quid, inquit, si etiam, qui proprius est carpi, vocetur pulsus? Equidem existimo, inquit, pulsum dici etiam euidentium arteriarũ motum. Ab his omnibus palpitationis secundum pręcordia meminit, ecquid hanc quoque par sit appellare pulsum: quam quidem habeant non nulli deliri: esse autem crassæ dorsi arteriæ. Quem si motum, inquit, vocamus non pulsum, verum palpitationem: erit iam quidam artertiarum motus, qui non pulsus, sed palpitatio appelletur: qua etiam significatione Ægimius Veliensis inscripsit librum de palpitationibus, in quo tractat de pulsibus. Sed hoc rursus loco obrepit aliud argumẽtum his, qui sermones student ducere, si disceptent, an Ægimij ille germanus liber sit: aut vtrũ cæterorum Ægimius scripserit de pulsibus primus, an alius ante illum. Hoc vero omnino est friuolum: illud fortasse non inane censebitur, tametsi est inane, indagare, vnum'ne à pulsus nomine, an multa denotentur: videtur enim etiam Archigenes in eo cum præceptore sentire, multis modis putans pulsum dici. De quibus sermonibus quo aliquis cognoscat, ad genera eũ ĩ species & differentias partienda necessarium est meditatum esse: nam propriarum & communium significationum nominum hæc vna est via inueniendi. Itaque multis mihi locis videntur, etiam qui illustres in dialectica sunt, lapsi esse, qui totidem esse generalium nominum significationes sunt arbitrati, quot in ijs singulis contineantur propriæ species. Dico autem, si quis putauerit nomen animal non rem vnam significare: aliter enim dici animal immortale, aliter mortale: & rationale aliter, expers rationis aliter: & ferum etiam, mansuetumq;: ad hæc gregale, & solitariũ: & id genus reliqua. Proinde, si hanc disputationem persequare, discipulumq; exercites ad multa exempla, vt statim, quod multis commune est, cernat, & quod vnicuique proprium, non parum impendes tẽporis. Atqui sine tali institutione ostendi non potest pulsus vocabulum vnam rem significare, vt animalis, etsi ex vtriusque diuisione quam plurimæ prodeant differentiæ. Itaq; hîc iam perspicias etiam longitudinem sermonis, qui integrum item librum requiret, si exponere velis, vnde inducti illi pulsum multis modis putant dici: & quid sit, quod ijs imposuit. De quibus ego non nihil etiam in primo commentariorum, quę in librum Archigenis de pulsibus cõscripsi, numero octo, dixi: hic satis erit, sicut antea, si vnam sermonis prolixitatem demonstrem, qui ei habebitur, si quis talia persequi omnia velit. Nam videtur Agathinus, etsi incuset illos quàm vehementissime, qui pulsum conantur definire, ex suis ipsius verbis, nunc functionem arteriarum & cordis eum putare esse, nunc motum arteriarum & cordis, non nunquam distentionem & contractionem arteriarum & cordis: non quòd inter se hæ definitiones pugnent, sed quòd vna est, vt ita dicam, generalior, aliæ specialiores.

A *Archigenis Definitio.* CAP. 12.

† ETiam Archigenes, qui commẽtationem putatur de pulsibus confecisse, in cuiusdam initio pregrandis libri definitionem hanc scripsit: Pulsus est cordis & arteriarum distẽtio atq; cõtractio naturalis. Addidit hanc dictionem/naturalis/ad definitionem Agathini ob causam, quam ante explicaui. Ex distentione atq; contractione, vt partibus, arbitrantur constare pulsum pneumatici omnes, actionem putantes vtrunq; motũ esse: cum Herophilus & Asclepiades haud ęque sentire videantur. Ac Herophilus q̃dem de distentione et cõtractione arteriarũ peculiarẽ q̃onem instituere vr̃ prolixiorem: nam subinde putabis eum & distẽtionẽ & cõtractionem censere actionem esse: fere tamen vnam contractionem. Asclepiadis vero, qui nullam ducit facultatem esse, abs qua cor & arteriæ moueantur, varia est oratio, cum in alijs functionibus naturalibus animalibusq; omnibus, tum in hac. Dicas.n.interim statuere eas illum ne actiones quidem esse: quanquam hoc consequẽs est suppositionibus ipsius: interim vero functiones esse ponere, veluti abutens nomine, aut consuetudini concedens. At vero familia Athenæi, vt dixi, omnis vtrunq; motum in functionibus habet, & distentionis & contractionis. In qua etiam nos sentẽtia sumus: neque tantum de arterijs & corde, sed etiam de thorace: quippe quem etiam demonstrauimus agere
B distendendo se & contrahendo. Distinguo autem tum in thorace, tum in arterijs lationes in medium statum ab extremis, quæ nunc citra actionem, nunc cum illa fiunt. Horum si iam demonstrationes in hunc sermonem conijcias, hac re ad lõgitudinem tibi multum proficietur. Ad hæc, si nominũ varietatem, qua in definiendo sunt vsi, & hercle quas adduxerunt probabiles causas, recensueris: deinde quemadmodum eas quidam reprehẽderunt: postea, quomodo dicta sua alij defenderunt: hinc orationi accedet friuolæ prolixitatis cumulus.

†Vertendũ ex græcis. Et iam Archigenes, qui cõmentationẽ de pulsibus in vno prægrãdi libro cõfecisse existimatur, in eiusdem initio definitionẽ, & c

Magni Definitio. CAP. 13.

MAgnus itaq; non distentionem & contractionem, sed etiam inflationem & concidentiam sensibilem, cordis, eorumq;, quæ illi afficiuntur similiter, dixit pulsum esse.

Athenæi Definitio. CAP. 14.

AT ipse sectæ illorum princeps Athenæus, pulsum definiuit motum per distentionem naturalem & inuoluntariam spiritus* eius, qui in arterijs est & in corde, quiq; ex se ipso & in se ipsum mouetur, vnaq; cor mouet & arterias. Vbi non essentialem modo definitionem fecit, sed addidit & causam: quemadmodum definiri dialectici volunt ea, quę, dum fiunt, sunt. Et compendiosius etiam, pulsum dicit esse manifestum perspiratum, ad sensum per se quidem tenuem*, cordis et
C arteriarum. Iam Athenęi etiam hęc est definitio: Pulsus est distentio & contractio cum perspiratu cordis & arteriarum. Sicui autem cordi est, hisce definitionibus confutandis confirmandisq; longissime orationem extendat, licet. Iam vero alij quidam de pneumatica secta definitiones pulsus fecerunt aliquantum, † vt dixi} variantes: quo minus eas cõmemorare statui, quòd perstringere quàm breuissime orationem studeam.

*AP. θερμοῦ. i. caloris.

†Al. ex antiquis. ab antedictis.

Asclepiadis, eiusq; Discipulorum Definitiones. CAP. 15.

ASclepiadis etiam discipuli fuerunt inter se discordes: quòd definitionibus quidam Asclepiadis aliquid adijcerent, alij detraherent, alij immutarent. Nam ipse Asclepiades quidem pulsum dicit esse distentionem & contractionem cordis et arteriarũ. Hîc multi eius discipuli addunt: quæ non semel, sed identidem in vna inspiratione fiat. Vt tota definitio hæc sit: Pulsus est distentio & contractio cordis & arteriarum, quæ non semel, sed identidem in vna inspiratione fiat. Sed decepti quidam sunt ab eo, ꝙ in libro suo de respiratione & pulsibus scripserit in eum modũ ista verba, obliti orationis, vbi hoc scripsit. Nam demonstrare instituit, quæ simili modo fiunt in respirationibus & pulsibus, & quæ alio diuersoq;: ac, vbi diuersitatem declarat, ista cõmemorata verba sunt scripta: quo respirationem separaret à pulsibus, quibus hoc est adscriptum: quæ non se-
D mel, sed identidem in vna inspiratione fiat.

Moschionis correctoris Definitio. CAP. 16.

ALij porrò quædam adiecerunt præterea, de quibus Moschion est cognomine corrector: ꝙ Asclepiadis scripta quædam corrigeret, non vbiq; cum eo sentiens: sicut nec cum Herophilo Alexander. Ego vero simul, vt Moschionis definitionem narrauero, recedam ab schola Asclepiadis: Pulsus est motus peculiaris cordis, arteriarium, venarum, cerebri, ambientisq; hoc mẽbranæ: qui in vna inspiratione non semel, sed identidem, fiat. Atqui non puto desiderare te interpretem horum, quæ definitio habet, si quid memor es hactenus dictorum.

Erasistrati Discipulorum Definitiones. CAP. 17.

QVare sit operæpretium fortasse transire ad Erasistrati discipulos, qui inter se non minus, ac alij, discordauerunt. Siquidem hoc quidem mireris, non tantum diuersarum sectarum medicos, sed illos etiam, qui vnum virum sectarentur, dissensisse plerosq;: Quosdam etiam duas & tres definitiones conscripsisse: vt Apollonius Stratonis filius, vnam hanc: Pulsus est dilatatio arteriæ, quæ completione fit spiritus à corde emissi. Alteram hanc: Pulsus est arteriæ dilatatio & contractio, à facultate, quæ illi cõiuncta est, ac proportione rñdet. Ac tertiã aliam: Pulsus est dilatatio, quæ facit, vt tactum arteria feriat. Atq; hanc definitionem tertiam æquipolle-

re definitioni pulsus in consideratione positi, nuper ab Alexandro allatæ, nemo est, qui nesciat. E Prima autem, quam scripsit, essentialis est, consentiens Erasistrati sententiæ: quandoquidem putat arterias, vt superius etiam memini, ideo distendi, quòd compleantur spiritu à corde suppeditato. Nam completionem volunt nos, non impletionem dicere, ne quis omnem in cõtractionibus existimet spiritum euacuari. Secunda definitio facultatum etiam sermonem tangit: quam alij rectius Erasistratij fecerunt, qui pulsum esse dixerunt distentionem & contractionem arteriarum & cordis, quam vitalis facultas & animalis efficit. Nam ipse Erasistratus in commentarijs de febribus aperte affirmauit etiam animalem esse in corde, ne dum vitalem facultatem. Non nullis illorum satis fuit dixisse, pulsum cõmunem actionem esse cordis atque arteriarum. Quidam anxie magis distentionem arteriarum, cordi contrariam, esse pulsum affirmauerunt: quando attollitur cor, eodem tempore contrahi arterias existimantes: &, cum illud contrahitur, tum distendi arterias. At vero Apollonij prima definitio solam declarat distẽtionem esse pulsum, quam dilatationem appellauit, hisce verbis: Pulsus est dilatatio arteriæ, quæ completione fit spiritus à corde emissi. » Erasistratus vero videtur non naturalem arteriarum motum appellare pulsum, verum motum duntaxat in inflammatione. Id, quod eius verba arguunt in primo commentario de febribus: vbi vocat motum arteriarum, quem naturalem nos pulsum appellamus: quem vero in inflammatione ille immutationem dicit habere, pulsum videtur vocare: non censens scilicet cuiuis arteriarum motui esse pulsus nomen attribuendum, sed soli ei, qui ab affectu in inflammatione à naturali statu deducitur. F Cernis igitur verborũ copiam, qua abundabis, si cuncta hæc persequare: &, quæ in se Erasistratij mutuo, ac quæ in alios disputarunt, commemores: & quæ item illi responderunt his. Cum igitur in capitibus ego tantum recensendis librum iam totum confecerim, idq; multis etiam præteritis illorum definitionibus, quid, qui exequi omnia velit, non'ne tres libros atque adeo quatuor habebit conficiendos? Fac vero confectos esse: & adolescentem quempiam, qui in nugatorem incurrisset præceptorem, qui omnia dicere velit, nihilq; præterire eorum quicquam, quæ tradiderunt medici, longo tempore illa & summo studio edidicisse: postea congressum apud ægrotum aliquem esse cum alio adolescente de alio magistro rationem docto cuiusque pulsus dignoscendi, & quid denuntiare soleant: vtrum dices cõmodi aliquid inuẽturum ad præsagiendum de ægroto? aut, vtrum nomen assecuturum apud ægrotum & præsentes? Nam alter adolescens, qui pulsus sit definiendus, multis verbis aget: at, morbus periculo'ne vacet, an cum periculo sit: & diuturnus'ne sit futurus, an breui iudicatio sit expectanda, plane nesciet. Alter adolescẽs exacte hæc præsentiet prædicetq; præsentibus, sed eum ratio definiendi pulsus fugiet. Hæc G aũt aperte declarabit contentio, quæ ratio docendi vtilis, quæ inutilis sit. Verum, vt est in prouerbio, Dulce bellum inexperto, sic isti videntur mihi, qui omnia volunt definire, prorsus quæstiones ignorare, quas dialectici de ratione definiendi instituerunt. Nam definitione quidem significationem explicare propositi nominis, si quidem propositam rem non omnes planè assequantur, non dico conducit, sed necessarium est. Necessarium etiam, vbi quis vel versutia de industria, vel imprudens prę stupiditate, significationes commutet nominum, tribuens alijs rebus ea, ac omnes homines. Si absque vtroque horum sit, omnino res definitione non est aperiẽda, quòd suum ipsam nomen abunde declaret: nam definire planè quidq;, ad sophisticam disciplinam pertinet, velle. Mihi quidem hæc licet dicere, qui frequentissime in quæstionibus improuisis feci periculum: nam de quauis re ad definiendũ proposita dici demonstraui posse totum diem. Quare non, quò verbis deficiar ad definiendum accõmodatis, in abundantes quæror: sed, cum probaui omnium me ad eam loquacitatem esse instructissimum, humanitatis duxi esse, si artibus insudantium haberem rationem, veritatemq; aperirem: non quod pleriq; faciunt scioli, qui suspici, quòd sciũt, quærunt, & vero etiam ampliores se ipsi apud alios putant fore: sed, quæ cognouissem semper distinguerem vtilia ab inutilibus. Omnes enim (cum à paucis discessum est) qui artes tradunt, nu- H gis omnia referserunt: de quibus hoc est, quod hactenus tractauimus. Nam peruasit philoristiæ morbus non medicos tantum, ac philosophos, sed oratores etiam, & musicos, grammaticosq;. Quibus ego, si sapiant, omnibus vno de pulsibus exemplo medicinam sane præsentẽ feci. Quòd, siquando per ocium multum sit visum omnes persequi & dijudicare controuersias de definitionibus, ne id quidem facere dubitabo: siquidem inutiles quidam dictitant illas esse: alij vtiles illas quidem, sed de ratione disceptant definiendi. Sed iam libros etiam de his duos conscripsi, tertium & quartum commentarium in secundum librum Aristotelis de demonstratione. Cui libro titulum multi indiderunt Analyticorum secundorum: sicut & libro de syllogismo, priorum Analyticorum.

GAL. DE DIGNOSCENDIS PVLSIBVS LIBRI QVATVOR

Hermanno Cruserio Campensi interprete.

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI

Docet, Quæcunque in pulsu in nostram notitiam veniant: ac in Primo libro pertractat de Distentione ac Contractione, primis & principibus pulsus partibus, per sensum dignoscendis.

Partitio Commentationis de Pulsibus: & Quibus in partibus Medici, quibus Philosophi, elaborarunt: postea de Difficultate dignoscendorum pulsuum. CAP. I.

DE pulsibus commentationem in quatuor partes sumus partiti. Prima, specierum & generum illorum differentias recenset. Altera, quæ est hæc ipsa, quam nunc in manibus habemus, agit de ijs dignoscendis.
C Tertia causas aperit, à quibus quisq; generat̃. Quarta & postrema, quid denuntiare solent, medicis sanè præ cæteris honoratissima: quo fit, vt reliquas partes, huius nomine tractent: & philosophis, qui scientiam naturalem inuestigarunt, non planè neglecta. Quam ob rem merito omnium prima pars, ad medicos iuxta & ad philosophos pertinet, sed secũda & quarta medicis est peculiarior, vt tertia philosophis. Quocirca magnopere vtriq; in tertia elaborarunt, quòd hi honoratissimam partem esse censerent: illi proximam statuerent honoratissimæ. In quarta non perinde quidem, ac in hac, eò ꝙ soli de ea medici scripserunt: plus tamen, quàm in reliquis, laboratum est. At in prima sophistis plus satis: medicis, qui magis artis opera spectant, quàm nugas, satis inter disputandum laboris fuit. Reliquam secundam partem nec philosophorum (neq; enim ad tertiam, sed ad quartã, faciebat) nec medicorum præter Archigenem, idq; planè leuiter, attigit quisquam. Flagitat autem hæc non prolixam quidem orationem, sed tempus alijs simul omnibus longius. Nam, cum tactu nobis opus est exercitato, vt paruam etiam exacte differentiam sentiamus, tum nõ est in manu nostra eius exercitatio. Nam compaginum vsum & instrumentorum, & vero dissectiones, vsumq;
D fasciarum & laqueorum, præterea reliquas chirurgias medico necessarias, citra tuam operam fortasse discas: Et sanè multa ipsi hoc pacto obimus, imitamenta molientes, per quæ etsi ad summam peruenire non possumus, at plurimum tamen progredi, ac prope finem peruenire possumus: In meditando vero ad pulsus, quid inuenias, quod caprizantem, vel vermiculantem, vel oĩno quenq̃ imitetur minus frequentium, non vulgarem tamen rem indicantium? nihil hercle, nec quod accedat quidem. Sed ad naturam eorum alius alio præstat oratione declarandam: vt exerceas autẽ te ad quempiam facillime simul & exacte dignoscendum, nisi ipse tuam operã naues, nihil reperias machinæ à medicis ita commentum, vt in cæteris fecerunt operibus manu obeundis. Itaq; cũ ob id, tps requirit longũ, tum ob absolutam naturæ rerũ scientiam. Nam, si figuli pictoresq; visum, si caupones & coci gustum, olfactũ vnguentarij, auditum musici, tametsi artis habent vbique promptam materiam, multos non dies dico aut menses, sed annos, vt accurate artem calleant, meditant̃: ad tactum exercendum quantum.s. censeas tẽporis medicum quærere? cui plurimi vno tempore affectus arteriæ sunt attendendi, non vt figulis solæ figuræ, aut vt pictoribus colores: sed primũ distentionis quantitas, deinde qualitas & tps motus, tum mouentis eam contentio facultatis, postea ipsius tunicæ arteriæ status. Hæc simul, atq; illa attollitur, omnia sunt cognoscenda. Quinetiam caloris qualitatem, occursus arteriæ motu excitatus apertius indicat: & ẽt, æqualiter an inæqualiter

illa

illa, quæ memorauimus omnia, vna in parte & in diuersis fiant. Atque in distentione hæc conside- E randa sunt. In contractione sane similia illis: præterea tempus inter vtranq; mediū, quo quiescit, duplex illud, vnum à distentione ante contractionem, alterum à contractione ante distentionem: & horum mutuā proportionē, temporis motus ad tps motus, tpis quietis ad tps quietis, & vtriusque simul ad vtrunq;: quæ sunt vniuersa ante alterum arteriæ ictum cognoscenda confecto in pri-

† Al. ex antiquis, hæc ipsa.

mo pulsu. Nam, cum iam alter inceperit, cum † ipsa prima} sunt attendenda, quæ declarata iā primo sunt: tum vero, quò æqualitatem eorum & inæqualitatem perspicias oēsq; differentias, quę in illo sunt exposita, cum iis, quæ in hoc, conferenda sunt. Inde tres, quatuor, quinque, atq; adeo multi deinceps pulsus sunt videndi, vt ordo tibi atq; confusio sit explorata. Quid hæc, quantæ censes esse omnia exercitationis? Equidem, vt verum dicam, ad exactissimam quidem & absolutissimam cognitionem requiri totam humanam vitam putem: vt aūt tantam assequaris, quantam nunc pa rauimus nobis, non sex menses tm̄, quibus vniuersam medicinam profitent̄ sapiētissimi se isti me thodici tradituros, sed annos permultos. Mihi" quidem certe, vt primū medicis cœpi operā dare, A.l.1.f.2.d.3.c.1.fo.47.a primis adhuc ætatis temporibus mirifica cupiditas incessit artis de pulsibus cognoscendæ: atq; in de vsque in hanc diem, eam commētatus, haud dum mihi oēm artem videor assecutus. Siquidem multos annos ēt dignoscere ne esset tactu clare arteriæ contractionem, incertus eram. Quin hære F bam ēt, an Archigenes, Herophilus, {an vero} Agathinus, omnisq; prope natio empiricorū vera dicerent: tm̄ aberat, vt plane scirem, posset ne tota sentiri, an pars aliqua, eaq; quanta. Iam in distentione de similibus perinde implicatus tenebar, cum tm̄ hæc fundamenta sint, & veluti elementa totius de pulsibus artis: quibus incognitis nihil esset præterea quicquam, quod cognosci certo possit. Tm̄ sensu noueram dignoscere distendi arteriam, non ascendere & descendere, quod confirmant isti, qui Empirici vocant̄, probari, atque id esse verum. Neq; enim distētionem, sed ictum tm̄, percipere tactum: ascendentis ne cuiuspiam, an distenti, non item animaduerti. Hoc quidem multis annis propè solum assecutus sum: postea vnum etiam, vehementem pulsum: alia me omnia adhuc fugiebant. Itaq; in profunda hæsitatione multos annos volutatus, nihilo magis indagare destiti: sed, cum acrius ēt atq; ēt in id incubui, tandem aliqn̄ species cōtractionis tactui aperte repræsentata est. Deinde, cū in ea meditatione diutius immorarer, non spēm adhuc obscurā, sed clarissimam notitiam eius non concedentem distentionis notitiæ consecutus sum. Postea, quid commemorem, quàm alia sim cito assecutus? Omnia enim vltro se offerebant, & plane posthac perspicua erāt, vt cum in summis tenebris lux subito splēdida eluxit. Quòd siquis hæc accipiat, vt vera, & non vt fabulam, magnum fructum capit, ne eum desperatio subeat inueniendi, quę indagat: G neq; eò deterreatur, q̄ multis etiam annis inquirendo nihil dum profecerit. Nam quidam in quærendo clam obducitur callus, vsusq; comparatur, qui progreditur pedetentim, neq; prius, q̄ absolutus sit, vnquam cœpisse apparet: Simul, atq; completus est, cumulate fert omnium exhaustorū laborum q̄ citissime fructum, adeoq;, vt rudius dicam, cum ipsa vsura. Iam, cū posteris nostris non mediocre momentum accesserit promptitudo nostra atq; industria in hisce rebus, qui non dubitauerim vel ipsos affectus tactus aperire oratione: breuiore tempore ad artem se exerceat pulsuum, & minore cum labore. Faciā enim, vt præter alia viam muniam, qua votum assequaris potissimū: liceat tantum ab immensa diuitiarum atq; gloriæ siti, quæ nunc dominat̄ mortales abducere. Neq; sane quicquam erit profectum hac lucubratione, si veritatis studiosos desiderabit: quos scilicet hactenus desiderabit, dum voluptas superior sit & regnet, honestas aūt nulli curæ nullo numero sit: neque enim voluptuarios hæc cōmentatio, sed egregie gnauos industriosq; quærit. At talis quotusquisq; est? Sed enim, vt dixit Heraclitus, Vnus mihi instar est mille. Profecto libentius cū vno »
illo egero, ac cum istis mille, qui vnum vel etiam nullum valent: nam non numero veritas, sed sapientia æstimatur. Ergo ad vnum hunc verba nunc facimus cupidum veritatis, quisquis ille siue nunc sit, siue posthac existet: Primum multa ad sensum pertinentia, fieri non posse, vt verbis non H explanentur: Deinde, tametsi non possit fieri, nihil eo tamen causæ esse, quam ob rem nostræ te diligentiæ pœniteat. Nam, si minus vndequaque accurate sermone ad eorum notitiam, propius tm̄, quàm nihil, aspiraueris. Nam quis tādem faciem cuiusq; hominis depingere oratione exacte possit? haud sane quisquā: tamen seruos fugitiuos quotidie ex notis faciei proclamant. Adeoq; fuit, cui hoc esset satis tantum exaudisse:

Crassus erat, nigris humeris, crispisq; capillis. »

Atque ego, cum prius dulce Falernum, q̄ Romam profectus essem, nunquam gustassem: tamen me, cum est primum oblatum mihi, non fefellit; quòd signis deprehenderem id, quæ legeram. Quidam etiam meus familiaris vinum, quod crescit in Lydia (dulce Sesaminum* vocatur ab incolis) facile cognouit hoc duntaxat à me admonitus, dulce vinum Creticum, & quod Scybellite appellant; colore repræsentare, & dulcedine, crassitieq;: præterea mirificam quandam iucundissimamq; adstringendi vim præter illa habere. Huiuscemodi nos quoq; signa recipimus pulsuum dignoscendorum tradituros: Ad hæc, manus qua nam ratione erit cuiq; pulsui admouenda: siquidem hic firmius infigenda est, illic lenius applicanda: vt in vehemente & languido pulsu. Nam illum, nisi premas arteriam, non dignoscas: hunc, tantum abest, vt cognoscas premendo, vt semel ēt, si ita facias,

*Caryinum est in græcis.

A facias,videatur immotus. Nec vero magnorum simul & languidorum pulsuum, quos lethargici habent, cognoueris magnitudinem, nisi admodum attingas molliter. Quòd autem à turgidis & magnis,& duris, vehementibusq; altos oratio discernere possit docere,si magnū dicam tibi hunc esse,qui increuit ex æquo in tres dimensiones,in lōgitudinem,latitudinem, profunditatemq;: turgidum autem,qui in duas tantum, latitudinem,& profunditatē: altum, qui in vnam tm̄,altam: & durum violentum ictum efficere qualitate arteriæ tunicæ: vehementem vitalis robore cōtentionis: haud dixeris prudentem virum,atq; gnauū, oīno ab his initijs ingressum nō posse dignoscendorū illorum confirmatam scientiam parare,mō ad principia & veluti elementa artis huius probe exercitatus sit.De qbus nos primo loco dicemus,deinde congruo ordine ad reliqua ꝓgrediemur.

De quatuor Elementis dignoscendorum pulsuum. CAP. 2.

SVnt hæc quatuor. Omnium primū,quod empiricos diximus contentiose potius,ꝙ vere,asserere,ictum se tantum sentire,distentionem autem ignorare arteriæ.Quocirca pulsum quidam de illis definiunt, memoriam affectuum tactus ex arteriarum motu. Nam non ex distentione arteriæ,sed ex motu, dixerunt, nulla de re alia, quàm ꝙ distentionē se negant sentire. Verum ratione, B inquiunt,constituas eam,licet, non percipit tamen eā tactus. Contra vero debebant omnino dicere,si id tantum agebant,vt cōtenderent: tactum arteriæ distentionem sentire, sed,vere'ne distendatur, hoc se non plane scire: nam confirmare non percipi, mentientium est de sensu. Etenim, si istos roges,quis tandem conuulsiuus pulsus videatur, quid aliud respondeant, ac intentæ vtroq; arteriæ,quasi fidis,quendam occursum illum efficere tactui,quæ ne pristinam quidem sedem plane retineat,sed sensim sursum deorsumq; iactetur? Iam etiam,si de vibrato requiramus, fatebūtur hunc quoq;, si quidem illis certe tactus affectus non exciderūt,fieri, cum deseruit arteria suam regionem.Nam in ijs pulsibus sursum ferri arteriam atq; deorsum sentimus plane.Quinimmo pulsus inæqualitatem eam,in qua arteriæ quædam partes editiore loco appareant,quædam humiliore, si nescire se dicant, experientiæ deprehendentur inanes, quam semper vendicant. Neq; enim de illis hoc est, quæ ratione ostenduntur: cæterum tactus id percipit dilucide: in cuius quærenda causa medici, qui vocantur Dogmatici, dissentiunt mutuo, dissensuri etiam in eo,an percipiatur, nisi ea sit rei euidentia. Quinetiam est, cùm magnitudine inæqualis pulsus fiat in vna distētione, cum eius partes quædam plus, quædam minus,distendantur: qui non fieret,nisi distendi arteriam re uera videremus. At intelligo producere illis me ingeniosius fortasse sermonē, ꝙ aperte agere: C nam satis hoc sit dixisse, longum vel breuem,altum vel humilem, latum vel angustum, magnum vel paruum, crassum vel gracilem, & præterea horum medios fieri non posse, cum non omni ex parte distendi arteria conspiciatur,quoniā solum fieri motū arbitrantur: tantū vel altus vel humilis fieret,vel eorum medius: alius nullus. Igitur, qualis conuulsiuus pulsus est, qui est infrequens, tales contendunt, qui negant sensibilem distentionem esse, semper omnes videri: re vera enim in conuulsiuo aut nequaquā sentitur distentio,aut parum & obscure, arteria in fidis modum sursum deorsumq; iactata. At vero, quod tradit Archigenes, hominum gracilium in partibus nō carnosis,oculis cerni arterias distendi & contrahi apud homines quidē verecundos recte dicitur: apud eos vero,qui de rebus conspicuis, quando sibi ipsis libuerit, non laborant,secus. Etenim vel conspici negabūt hoc, ꝙ quidem eorundem sit illorum hoc quoq; inficias ire: aut, si etiam annuant, oculis videri dicent arteriam distendi,tactu non itē: atqui de hoc quæstionem esse. Quare non ad visum sermonē deriuemus: verum propositis his, quæ tactu percipiuntur, placare homines conemur. Atq;, vt verum dicā, non tam istorum nomine, ꝙ vt veram traderē rationem dignoscendi tyronibus huius meditationis affectus sensibiles, memini pulsuum manifestam distentionē arteriæ obtinentium & obscuram, de quibus conuulsiui sunt: præterea vt pulsuum, qui in quantita D te positi distentionis sunt,ne confundant considerationem: sed semper in memoria habitis tribus dimensionibus contendere præsentem pulsum cum superiori valeant, in tribus'ne dimensionibus illi, an in eorum aliquibus vel aliqua, respondeat. Nam, qui ex distentionis quantitate xxvij pulsus constant,quos in tabella libro primo de pulsuū differentijs proposui, hac maxime ratione cognoscas,si dimensionū quantitatem singularum teneas memoria. Porro aūt tum hęc ipsa,quę nunc commemorauimus,tum reliqua,quæ posthac dicenda sunt,oīa præcedere ille liber debet,vt initio statim huius libri admonuimus. Itaq;, prius huc qui se conferat, ꝙ illa edidicerit, errat planissime: atque hoc sit in toto sermone cōstitutū. Nūc,quod instituimus,exigamus: aperte distentionem arteriæ à tactu, non ictum modo (quod,qui cū omnibus disceptant, affirmant Empirici) animaduerti. Quare adducti rationibus meis contra,ac prius,dicentes,fateantur(ni sophistæ certe & arguti gestiant haberi)arteriæ animaduerti quidem abs tactu distentionē, tamen,ita'ne re vera habeat,se hæsitare: sane.n.hæc consentanea magis sint cum eorum secta. Aut quam ob rem cum oībus alijs in disputationibus,quod cernunt,constituunt, de natura vero hęrent: hîc non faciunt idē? Atqui,si hoc faciāt,nō est, quod dicant,distenditur fortassis arteria,sed nō est conspicuū. Verū è diuerso,fortassis non distenditur illa, tn̄ percipitur: siquidē cōsentit hoc cū illis,qui,quod cernunt,tm̄,& non quod cohæret,cum placito suo ponunt. Siquidem,quod cōspicimus,vbiq; locorum,

rum, vt dixit Timon, valet: qui fit igitur, quo minus nūc quod cernitur, valeat? Atqui, siquidem E
valet vbiq;, pro cōi igitur principio aperte dilatari arteriam sumpto, cum.s. non conuulsiue moueatur, inde dissentiamus fortasse inter nos, an fidem illi nos habebimus, illi non habebunt. Fortassis hîc quoq;, si suam illis authoritatem subijciamus, ad concordiam in communi ineundam au thores fuerimus. Quid'nam igitur volunt? nihil aliud, q̄ singula euidētia conspici, & scrupulum habere maximum, an, qualia videntur, etiā sint: deinde an vlla etiam ratione sint. Sumpserint sane & id à nobis confessum, nihil enim illis denegatum volumus. Quin nec, ecquid omnino sit sol, luna, terra, nec an mare, neq; an vigilemus: sed ne an sapiamus quidem, vel viuamus: nec quicquam nobis prorsus, qua sit natura, constare. Equidem haud sciam, hac quam desiderent maiorem hæsitationem. Obtinuerūt hanc à nobis libentibus, supersedeāt hoc labore orationis, vt demōstrent: habeant suam naturæ ignorationem, ac, abunde fruantur, licet. Tm̄ respondeant nobis rem nō sane prolixam, An simul de vsu nos rerum ad vitam pertinentium hæsitare velint: neq;, vbi solem perspicue oriri cernamus, obire solita nos negocia, si dies sit, an in grabato conquiescere, dubitantes, nox'ne etiam sit, an dies: Nec, cum nauem conscenderimus, ac simus in alto, hoc agere: sed nihil credentes, audere in mare prosilire, quasi id fortassis mare, fortassis nō sit: Neq;, vbi in portum ex alto inuehamur, appellaturq; nauis ad terram, omnesq; videamus in terram exire, fidem dare F
sensibus vsq; ad ipsum vsum: cæterum intus nos continere, hæsitantes, & dubitantes, dicentesq;, Forte quidem videtur nobis terra, nō est tamen. Atq; omnia illa ipsis illis authoribus ad experientiam vsq; fidem habent: at de natura in dubitationem adducuntur. Quin hoc nos scilicet ipsi volumus, vt eis pro certis vtamur: quod vero excedit vsum, superfluum dicimus esse. Quā ob rem, si, quod cupimus, nobis dant: de quo amplius dissideamus, inuenio nihil. Quod ad naturam pertinet, de eo scilicet inquiunt. Desine, quæso, nec de eo verbum vnquā faciemus, si voles. Immo vel ad fœdus feriendum te adhortemur: & procedant posthac, si vultis, non minus nobis, quàm alijs mortalibus, quâ res, quâ verba: quando vos etiam ipsos animaduerto elaborare, nequid de illis, quæ omnibus hominibus testata in vita sunt, euertatis. Proinde, sicut illi negocia obeunt, & item nos obeamus: nec curiosi simus vlla in re, quæ aperte conspicitur: sed statim credamus, & assentiamur. Vt, si quis annunciet ab imbribus, qui deciderunt, fluuium auctum euertisse pontem, hîc quispiam de vobis præsto ita vetet absolute, ab imbribus, qui deciderunt, dicere, sed qui visi sunt decidere: neq; fluuium, sed qui videtur, & apparet: neq; auctū, verum qui videbatur auctus esse: neq; diruisse pontem, sed videri diruisse: quis hunc sanum dicat? Quid igitur, quando cū cæteris omnibus mortalibus alio modo disputetis, negocia solis nobis facessitis, cum ijsdem vtamur sensi G
bus, tam in arte medica, q̄ reliqua in vita? Et vtrem, verbi gratia, & vesicam, culeum, atq; fabrorum folles quid distendi dicitis ac contrahi, videri prætermittitis: arteriæ vero soli innocenti estis molesti, atque in ea de apparentibus scrupulum inijcitis, quo minus absolute pronuncietis, distenta est & distenditur, contracta est & contrahitur, sed videtur distendi, vere'ne distendatur, me latet? Desistite per deos tandē aliquando inanibus nugis artē onerare vel sua spnote longā. Si ocia mini, & vitā non labefactare, sed esse vsui instituistis: artemq; non interpellare, sed augere conamini: rebus hanc commodioribus contentionem reseruate. Multa offenditis in medicina, quæ magnæ sint quæstionis, huc conferte vim vestram, hîc ingenium ostendite: & dubitationē de rebus euidentibus tandem abijcite, quando nihil ea re profectus sitis facturi. Compellemini enim, velitis nolitis, euidentia pro certis habere, aut ne hiscere quidem nobis potestas erit: nam, cum, siue quæramus, siue non quæramus, idem consequitur vsus, nequicquam inquiramus. Sunt vero per multæ aliæ hominibus tum sensus, tum rationis exercitationes, hîc elaborate, in his tempus ponite: res autem euidentes citra scrupulū pro ijs, quæ esse illæ videantur, numerate. Facite itaq;, vt mihi arteriam concedatis in longum, latum, & profundum distendi: postea iam dispicite, an sentire contractionem, nec'ne, possitis. Vos vero, vt nec hoc, nec aliud inquireretis quicquā, sint'ne H
omnino res euidentes, in dubiū vocastis: vnde vobis suppeditat magnus quidē verborum aceruus, non potest labefactare tamen, neq; conuellere vsum euidentiū. Nos igitur contra faciemus, ac vos. Omnibus, quæ lucide cernuntur, vtemur, citra vllam hæsitantiā, & credemus talia esse, qualia videntur: quæ obscurius, hæc in quæstionem vocabimus, atq; partim ratione, partim sensibus, partim etiam amborum opeaggrediemur eruere. Verum horum viam inueniendi alio loco amplius tradimus: hîc tantum, quod ad institutum nostrum interest, referemus.

Contractionis inuestigatio Galeni. CAP. 3.

NAm, cū Agathinus" dicat arteriæ non posse contractionē sentiri: Herophilus autē constantissime, vt de re sensibili disserat: res hercle plena erat difficultatis vni magis, q̄ alteri, accedere, præsertim quorū tantum vterque studij cum ad alias partes medicinæ contulisset, tū ad artē de pulsibus augendam, & vero etiam rationem multis annis sensumq; mire exercitasset. Itaque operæpretium esse duxi, vt primum † ad paruam } differentiam sentiendam tactum assuefacerē: vt, si quādo nobis ipsis manifeste contractio appareret, alium ne testem desideraremus: deinde vt veterum scripta reuolueremus. Nam, si plurimi hanc atq; probatissimi sentiri confirmarent, si nequàm diutissime quidē cōmentantibus, haud dum videretur tamen nobis sentiri, desisteremus,

A.l.1.f. 2.d. 3.c 1.fo.47.a

† παρὰ μικρὸν

&

A et deponeremus ſpem inueniendi. Sin autem nullus alius, aut plane pauci, ac leues hoc aſſererent, nobiſq; in hoc incumbentibus non dignoſci videretur poſſe: abijceremus iam tum eius ſpem inueniendæ, atq; non ſentiri poſſe fateremur. Ergo, cum familiã inueniremus Herophili prope omnem ſentiri affirmantem: nationem autem Eraſiſtratiorum partim annuentem, partim euntem inficias: ac tertios illos ab Athenæo Attalenſi, de quibus Agathinus erat, inter ſe eodẽ modo diſſidentes: nihil nos ſane ex veterum ſcriptis quidem cõſecuti opis ſumus, ꝙ numero & dignitate, qui affirmarent & negarent, propemodum æquarent. Itaq; apud me adhibitis præceptoribus cõſiderabam: qui etiam ſe negabant ipſos in apertam cognitionem veniſſe vnquam contractionis. Iam hæc etiam non nullos ratio, vt fit, mouebat, ac ijs probabatur omnibus, vt recedentem tactus arteriam ſentiat, fieri non poſſe: quippe aut motum ipſum in diſtentione, aut coniunctum cum eo ictum, nos ſentire: atqui neq; ictum iam nos, vbi recipiat ſe illa contrahiturq;, neq; ſentire motum: ſcilicet ea illum, quæ conſuetudinem habent ſecum adeuntq; ac contingunt, non, quæ diſcedant, dignoſcere: alioqui ad remotorum aſpirare notitiã poſſe, ſi hoc ſit ei ſemel conceſſum, quæ non tangantur, ſentire. His & talibus me verbis facile in ſuam ſententiam adduxerunt, vt qui teſtem à ſe, vt iactabant, tactum haberent: neq; enim contractionem ſentiebam arteriȩ. Sic nihil factum eſt propius, quàm vt ab illa me remouerẽ, vt ea, quæ ſentiri non poſſet: niſi mihi tandem,
B veluti ex aſſidua colliſione, ignis incenſus & elucens clare veritatem monſtraſſet: vt alios iam teſtes non quȩrerem, nec arbitros, ſed mihi ipſe ſatisfacerem. Sed rem omnem explicabo, hinc adeo exorſus, vnde me ipſum ratio duxit. Quando corpora tangentia partim leniter ſeſe mutuo tangunt, palpantia tantum: partim vero vrgent impellunt euertuntq;, itaq; quod fortius eſt & durius, veluti ſubit imbecillius & mollius, alterum autem cedit euertiturq;, ac veluti amplectitur id, quod vrget: diſceſſus eorum mutuus non poteſt eodem modo effici. Cæterum, quæ in ſuperficie tangunt, diſcedunt ſubito: at, quæ cedente molliore longius progreſſa illud veluti intrant, non reuertunt item ſubito: ſed, quanto à primo occurſu progreſſa penitius vrgebant, tantũ illis diſcedentibus ſenſibile ſupereſt. Tempus nãque intercedet inter primum impetum diſcedendi, & extremum finem, ſecundum quem non diſcedere amplius, ſed diſceſſiſſe iam dicentur. Quo tẽpore toto, paulatim diſcedente altero, paulatim etiam alterius remiſſo preſſu, vtriuſq; ſentietur motus. Iam, ſi hoc accedat, vt, quod ab imo mouetur, feratur ſurſum: &, quod tangit, ſuperne incumbat: præter quòd preſſus ei, quod incumbit, detrahetur, etiam accidet ei, vt veluti ſubſidat: quia, quod prius excipiebat & ſurſum impellebat, nunc defertur.

C *Declaratio Contractionis per alia vaſa.* CAP. 4.

Horum, ſi rem oratio tibi parum clare repræſentat, vt veſicis, vtribus, follibus & id genus inſtrumentis omnibus periculum facias, licet. Nam in omnibus inuenies, vbi lãguidus eſt tangẽtium cõncurſus, ibi momento temporis fieri diſceſſionem: at, alterum ſi validius ſit, quãto ſpatio impellebatur infirmius, tanto mouebitur ſcilicet, vbi ſe, quod vrgeret, recipiat: at vero, ſi ex inferiore loco etiã premens aſcendat, longe tunc procliuius ſane & citius comitabitur infirmius fortius, ſocio ad perſequendũ adiuncto momento ad inferna. Poteris autẽ, ſi humida materia vel aere vtrem, vel veſicam, vel ſimile vas impleueris, leniter attingere, auferendis ac rurſum admouendis digitis: deinde etiã trudere, & impellere prorſum, amouendis hic quoq; viciſſim applicãdiſq; digitis. Profecto alterum diſceſſum, cum tantum palpaueris, clariſſime animaduerteris momento tẽporis fieri: alterum à preſſu, nunquã citra aliquod ſpatiũ. Præterea in priore nihil moueri conſpexeris, ſiue admoueas digitum, ſiue remoueas: at vero in altero moueri, non modo ſi imprimas digitũ, ſed & ſi retrahas. Age iam compares arteriam digito, & vaſi corpus, quod arteriam contingit: ac eo, quod arteriã contingit, de loco ſuo nihil moto, arteria mota acce dat & recedat. Ac nunc occurrat arteria corpori, quod foris eam tangit, quaſi palpet contrectetq;, quod in languidis pulſi
D bus vſu venit: nunc non palpet tantũ, ſed & in altum impellat, vt in vehementibus: Hic in priore occurſu, neceſſe eſt, vbi arteria contrahitur, hoc poſſis dicere, receſſiſſe illam ab eo, quod eã foris tangebat: hoc non poſſis, nunc recedere: tempus enim ea cognitio poſtulat: diſcedunt autẽ ſubito, quæ leuiter ſeſe corpora tangunt, momentoq; temporis, quod nequeas attendere: Sed in altero arteriæ occurſu in vehementibus pulſibus, à quo fit, vt tactus noſter repellatur, prius recedere ſentimus, deinde receſſiſſe iã dignoſcimus: id quod non ſenſus etiam animaduertit, ſed mens ibi ex eo, quod affectus abijt ipſius ſenſus, colligit, quod tum recederet, nunc receſſiſſe. At leuiter attingentis animaduertere diſceſſum non poſſis, diſceſſiſſe etiam ibi conijcias.

Primum ſentimus Affectus corporis noſtri: deinde illa, quæ eos induxerunt. CAP. 5.

Porrò autem non accedentis, vel recedentis, vel prementis, vel tangentis, vel repulſi primum nos ſenſum habere, ſed affectuum corporis noſtri, neminem etiam eſſe puto, quem fugiat. Sentimus enim ab impreſſione vehementium pulſuum carnem noſtram vnà cum ambiente illam cute impelli: huic autem eſt adiuncta moti & prementis cognitio. Quin etiam recedente arteria ſentimus in ipſo corpore noſtro motum: ſiquidem intro compreſſa, ſiue ea cutis eſt, ſiue carnis pars, arteriam diſcedentem comitatur, priſtinam ſedem, qua deiecta erat, occupans: ſimulq; fit, vt in receſſus cognitionem veniamus. Nam ſentimus primos omnium affectus cor-

porum nostrorum: deinde, quę hos induxerunt, foris obiecta. Quare, cum recedit à premendo arteria, quia secundum partes nostras attingentes eam motam sentimus primum in vehementibus pulsibus, ea dicimus ratione contractionem etiam occurrere sensui: concesso. s. vt, quę affectus nobis creant, sensibilia appellemus: † atq; pressus inæqualitas ⟩ præmentis annunciat reditum: neq; enim vel robur vel motum eius, quicquam erat, quo cognosceremus, nisi pressus inæqualis. Nã, vehemẽtibus pulsibus vbi digitos iniicimus, primus occursus admodum impellit parum tactum, ab hoc etiam atque etiam ad finem vsque comprimit magis: vnde sane motus arguitur & robur eius, quod repellitur. Mira enim res est, quo'nam modo languidi pulsus (vt sint maximi) nõ parui tantum, si premas, videantur, verum etiam omnino sensum fugiant. Quòd, si quis leniter esse illos tangendos ignoret, fortasse abolitum homini pulsum dicat esse: qui quidem mentiatur inde, ꝙ non recte eos tetigerit. Contra plane vehementes, quo ipsorum deprehendatur robur, requirunt, vt, qui tangunt, digitos valide infigant: repelli enim hoc tibi tũ magis videbuntur, quo eos vrgeas magis. Vnde etiam contractionem omnes vehemẽtes pulsus sensibilem habent: languidorum vero nullus: atq; inter vehementes alius alio magis, prout maior vel minor sit vehementia, aut pro magnitudine & paruitate, aut pro duritie & mollitie, aut pro celeritate & tarditate. Nam, qui maximus simul, & vehementissimus, durusq; sit (quatenus coniungi cum magnitudine durities valeat) atq; non velox, hic apertissimam habet contractionem. Omnes alij, quatenus plus vel minus de illorum aliquo habeant adiunctum, hactenus facilius percipientur, vel ęgrius. Addidimus autẽ eò in commiscenda duritie & magnitudine, quatenus valeat, ne adducatur quis posse vnquam fieri, vt idem simul pulsus tum maximus & vehementissimus, tum euadat durissimus: neque enim coniungatur, sicut cum vehementia magnitudo, ita cum duritie. In maximos enim et vehementissimos pulsus subinde incurras: at durissimos eosdemq; maximos nunquã reperias, ac ne duros quidem pariter & maximos: cæterum, qui inter durum & mollem medius est pulsus, qui & moderatus est & ꝟm naturam, cũ maximo connexus frequenter inuenitur. Etiã durum simul ac vehementẽ non raro eundẽ cernas: adeoq; durus idẽq; vehemẽtissimus non nunꝗ existit: at vehementissimum & durissimum nunquã eundem inuenias: neq; etiã, qui maximus, et idem vehemẽtissimus, tardissimusq; sit: sed maximi & vehementissimi, plurimum etiam celeres sunt: sin minus, at non tardi. Atqui, si idem posset pulsus vehemẽtissimus fieri, & maximus, & durissimus, & tardissimus, appareret in talibus pulsibus omniũ apertissima contractio. Quæ quando non potest mistio fieri, vehementissimus adhuc & maximus, qui neq; mollis neq; velox sit, clarissimam adducet contractionem: Claram etiam vehementissimus certe, & magnus, & durus: Et etiã vehementes simul, & magni, & duri, quorum minus quidem, ꝗ superiorũ, manifesta adhuc satis tñ contractio est: Præterea his minus, sed euidens tamen contractio vehementis, magni, & mollis: Manifesta adhuc vehementis simul, & moderati magnitudine & duritia: sed hoc obscuriorem habet contractionem, non tñ quin possit dignosci magnus & moderatus in reliquis duabus differentijs. Immo vero, qui tribus differentijs est moderatus, perspicuam adhuc contractionẽ habet. Verum non facile vehementis, & parui contractio cognoscitur: qui oĩno etiam durus est. Ac parui, duriq;, sed contentione moderata, etiã est obscurior. Iam, si paruus, nec durus sit, & moderato robore, vt deprehẽdat᷑ is, sensum flagitat probe exercitatũ: Atq; adhuc magis, ꝗ paruus, & mollis, contentusq; moderate sit. At languidus pulsus, neq; cũ magno coniunctus, neq; cũ paruo, apertã obtinet contractionem. Oĩno is cum maximo nunꝗ cõmiscetur, nec vero cũ durissimo: cum magno fit, vt cõmisceatur, sed prorsus eũ mollem oportet esse: quòd, si cũ duro coniungatur, is, necesse est, sit minimus. Quare, qui exercitare tactũ volet ad manifeste sentiẽdã cõtractionem, hoc in primis scire debet, quod præteritũ ab antiquis est, non cuiusuis pulsus posse cõtractionem sentiri: nec, quorũ possit, perinde oĩum esse claram. Ad hęc distinctiones, quas tradidi modo, memoria sunt tenendæ, vt ne, vbi sentiri nequeat, inuenire auens, deinde deposita spe, omnem tandem, vt non sensibilem, relinquat: neq;, vbi possit sentiri, non aperte tñ, hos primo aggrediens, cũ horũ desperet inuentionem, tum alios eũ plane pigeat inuestigare. Verum, in quibus apertissima cerni contractio solet, ab his initiũ sumat: atque manum, vt pręscripsimus, applicet, cum memoria propositorũ, quæ tradidimus, Plane vel vehementem, vel non languidũ certe oportere esse, qui sensibilem tangentibus sit representaturus contractionem, atque hoc habere fixum debet & certum: ad clariorem autẽ notitiam, non parum magnitudinem referre, accedere item à duritie non nullã opem, & hercle abs tarditate etiã: Proinde nec in languido vnquã pulsu sentiri contractionem, nec in vehementi non sentiri: idq; magis & minus clare, prout ipsa vitalis, vt vocant, contentio maior sit vel minor, & pro distentionis quantitate, ac pro qualitate arteriæ tunicæ, & motus.

† Quidã codices antiqui habẽt. atq; cõpressionis secundæ ad primã, vel primæ ad eã, quæ post ipsã est inæqualitas, &c.

Pulsus, qui apertam Contractionem habent, quibus in sanis & ægrotis insint. CAP. 6.

QVare, vt studiosi absolutam exercitandi viam habeant, non solum generale præceptum explicauisse contenti simus, à quibus'nam initium ordiendum sit tactus in cõtractione indaganda exercendi: sed etiam, quibus hi insint in ægrotis & valentibus, deinceps aperiamus. Nam, hoc si etiam didicerint, minori negocio votum, arbitror, assequentur. Ac de sanis quidem, qui moderato sunt habitu, & natura temperata, in vigore ætatis, maxime vero ex anni

tempori-

A temporibus,regionemq; incolunt temperatam,robustiq; sunt,& omni mœrore,metu, saturitate, motu vacui, hi pulsum vehementem & magnum oẽs habent. Qui, se moderate si exercitauerint, fotiq; sint modicis balneis, vel vini non permultum hauserint,vel irati sint, vel operam strenuam aliquam nauauerint, non magnos iam & vehementes tñ,sed ꝙ maximos vehemẽtissimosq; pulsus habebunt. Iidẽ, si laborent syncera tertiana,vel ardente miti & simplici,aut qua alia magnopere calida & veluti feruente febre, præterea diariarum aliqua, quæ ex bubone proficiscuntur & ex adustionibus modicisq; lassitudinibus,maximos etiam tum & vehemẽtissimos pulsus habebunt. Porrò,si quædam horum, quæ retuli,eos teneant, quædam non, vehementes quidem & magnos vel tum obtinebunt,nõ perinde tñ. Exempli gratia. Si cuius iuuenis,qui sanus sit, non tñ habitu moderato, sed vel pinguis vel gracilis, loci incolæ frigidi pulsus tangas, vehementes eos, & magnos inuenies,at non similes tñ prioribus. Verum enimuero in ijs omnibus,in quibus pulsus adhuc manet vehemens & magnus, si,vt iussi, tangas arterias,senties contractionem: clarissime aũt in illis,quibus maximum esse & vehementissimum diximus. Atq;,si sit vehementissimus, facere maiorem eum sic in tactu impressionem,itaq; manifestiorem esse eius impetum,superius explicauimus. Quin etiam,si maximus sit, hac facillime via cognoscas: si intelligas tãtum in contractio-
B nibus solere arteriam descendere, quantum in distentionibus ascenderit. Quod si est, non potest maximis interuallis non ferri vterq; motus,sursum,dum distenditur: dum contrahitur,deorsum: ita vt ille quãlongissime sursum currat,hic recedat. Diximus autem nos sentire recedere arteriam, non recessisse: itaq;,vt maximũ recessus spatium & tempus erit,ita eius erit apertissima cognitio. Quod fuit in causa, cur dicerem esse primam tactus exercitationem, non in vehementissimis tñ, sed & in maximis simul pulsibus subeundam, qui non perinde moueantur velociter. Diximus etiam non nihil ad contractionem percipiendam facere duritiem: cuius tamẽ illic causam præteriuimus,quam hoc loco,nihil causæ est, quin adscribamus: nam ad vim ictus magnopere refert durities quoq; arteriæ tunicæ. Id etiã in rebus extra corpus positis aperte perspexeris, si æquis viribus vel lapidem cuipiã durissimum impegeris, vel lignum,vel aliud, quod molle sit. Sane multo citius & magis prematur, necesse est,ab lapide,& euertatur, quod impetũ sustinet,ꝙ à ligno. Iam, ꝙ violentię distentionis semper respondeat contractionis sensus,hoc cõtractiones clarius dignoscentur, quo violentioribus succedant distentionibus. At nec facile magnus pulsus commiscetur cum duro: & affectus, in quibus congrediuntur, in opere de causis pulsuum, & in opere de præsagitione per eos, explicabimus: hoc loco tãtum satis sit tyronibus exempli gratia didicisse: Qui-
C bus valida facultas vitalis est (quam eandem quidam medici vitalem contẽtionem appellant) sed in victu offendunt, & non nullis in alijs, in primis in vini intempestiuo potu, his tales pulsus accidunt. Itaq; in his, ita vt in prioribus, aperta est arteriæ contractio. Iam etiam tarditatem, quantum tempus auget recessus, tanto ostensuram esse manifestiorem motum, ne id quidem collectu est difficile: quam ob rem & hæc vsum ad cognitionem aliquem præstat. Ac, qui debeat pulsus esse, qui sensibilem contractionem est redditurus,abunde declarauimus.

Ratio Applicandæ Manus arteriæ in contractione. CAP. 7.

DEinceps,quo modo sit applicanda manus, nobis inquirendum est: an perpetuo super arteriam,an subter,aliqñ hoc modo,aliquando illo: & vtrum cõprimendo, an palpando,an applicando tñ,an interdum hoc modo, interdum illo, vt natura pulsus ferat: nam nec de his quicꝙ maiores nostri explicarunt. Nos autem, his inquirendis quæ ratione & vsu consecuti sumus, in medium proferemus,quo,si sufficere quidem videãtur,omnibus suis partibus & numeris doctrina à nobis sit absoluta: sin minus, complurium quidem & vtilium inuentorum certe ope, alius atq; alius,quod reliquum est,inuenerit. Itaq;, si comprimẽdo applicemus tactum,nulla differentia sensibilis ex manus super arteriam vel subter applicatione inueniatur: Vel, si palpando tñ,ve
D luti suspensis digitis, ne tum quidem vllam animaduertamus differentiam: At tertius applicandi modus, qui medius est inter compressionem & palpationem leuem, ne obiri quidem potest, si inferne tangas arteriam: siquidem liberare oportet tum manum omnibus voluntarijs motibus, & veluti languidam admouere: quòd, si fecerimus, ne arteriam contrectet, à grauitate depressa delabetur. Proinde hoc modo attingendi superne tñ licebit, inferne nunꝙ tangere. In eo autem frequenter contractio multũ aperte patet, sæpe etiam obscura existit, non tamen quin exercitatis animaduerti possit. In vehementibus & magnis nec velocibus manifesta est. In moderatis per omnia hæc dicta genera, obscura. Nam si vehementes & magnos nec veloces pulsus comprimamus, fore manifestissimam omnium contractionem nuper diximus. Quorum causas ex ijs, quę de illis narrauimus, facile inuenies. Nam, quatenus tactum ab arteriæ distentione accidit repelli, hactenus recedente ea sensibilis contractio fiat, necesse est: qui repellitur, si compresseris maiorem in modum, in pulsibus quidem commemoratis: sin palpaueris tñ, perinde ac nihil: at in manus applicationibus medijs inter illas, quas fieri quasi remissa manu diximus, moderate repellitur. Quo magis contractionem comprimendo, ꝙ tantum attingendo, senties: nec minus, si infernè tangamus, ꝙ si superne: quòd perinde vtrobiq; arteriæ contractionem tactus sequatur. At.n. manus, quæ tangat, non modo prompte sentiat, oportet, verum etiam mollis sit: nam sic demum

facile consequatur, vt motus vel minimos animaduertat. Nam, hoc sane quemadmodum natura E
est comparatum, vt alio alius videamus melius deteriusq; & audiamus, ita etiam tãgere nos, equi-
dem fugere neminem puto. Huc iam si status quidam mollis accedat carnosæ digitorum naturæ,
promptius & magis in occursu arteriæ euersa, interuallo maiore, dum contrahitur illa, fore, vt ab-
legetur, nec hoc puto ante dictorum memori obscurum esse. Nec vero etiam, cum per lõgius fer-
tur interuallum, clarius sensuram esse contractionem, hoc fugit quẽquam. Quare molliorem ma-
num duriore, si reliquorum ęqua sors sit, ratio dictat exactius cõtractionem sentire. Itaq; si sum-
mam orationis fecerimus, aliò transibimus. Quandoquidem inter medicos controuersia est de ar
terię contractione: quorum pars eã sentiri confirmat, pars non sentiri: ostendimus nos neq; per-
petuo sensibilem neq; perpetuo insensibilem esse: vbi primum pulsus, in quibus sentitur, aperui-
mus, deinde status, in quibus illos indagabimus, pulsus: deniq;, qui sentire plane contractionem
cupiat, quomodo tangere ille debeat, qualemq; esse manum conueniat applicandam.

Initium distentionis & Finem contractionis non sentiri. CAP. 8.

His constitutis, deinceps erit explicandum, totam'ne sentiamus distẽtionem atq; contractio-
nem; an pars nos vtriusq; fugiat: &, si fugiat, quæ hæc sit & quanta. Atque huius etiam insti
tuemus orationis initium à motu distentionis. Ac primum nobiscum repetemus sępenumero in F
multis ægrotis, quibus pulsus parui sunt languidiq; (quales habent præ cæteris ij, qui sincopa cor
ripiuntur, & qui de vita decedunt, prope omnes) quosdam medicos motum aliquantisper senti-
re, alios haudquaquã: Secundo loco, prout accurate & sedulo, vel segniter atq; negligenter tãgit,
eundem medicum interim motum sentire, interim non sentire. Proinde, cum eandem arteriam
quidam medicus non pulsare, alius pulsare etiamnum dicat: atq; idem frequẽter medicus eodem
tempore, pro diuersis manus applicationibus vicissim contraria dicat: partem motus fugere con
stat tactum. Dices præclarissima natura præditum, & manum rectissime applicantem, experien-
temq;, totam sentire distentionem. At hunc quomodo inueniemus? Quis nobis humanam natu
ram spondebit eam integritatem sensus assecutam, vt nihil illam ne subtilissimum quidem prete-
reat? Ego quidem certe nec exteriorum corporum horum, quæ, licet, præter vllum impedimen
tum ipsa tangas, iactem cõsummatam notitiam esse, nedum corporis, quod adeps, membranæ, cu-
tis munit, crassior ipso subinde corpore arteriæ. Quòd, si quis tam sit audax & arrogans, vt dicti-
tet in distentionibus arteriæ primum se motus cognoscere impetum, libenter de isto quæsierim,
qua'nam ipse hunc manus applicatione deprehendat: vtrum leuiter palpando, an premendo, an
nulla vi admouendo. Sane, si de magnis ille sophistis forte sit, qui in arti nauanda opera hactenus G
versati sunt, vt, omnino an homo febricitet, ignorent, verborumq; iactatione ipsam veritatem su
perent: haud iste scilicet, nec an plures sint applicãdæ manus rationes, nec an inter se illę mutuo di
stent, nouerit: nostraq; stomachum illi fecerint, nec vllo mõ me sustinuerit audire. Verum enim-
uero, vti alia, quę ante tradidimus, ita hæc veritatis studioso, etiã si solus sit, dictemus. Nempe me-
dia applicatio, quæ citra vllam vim fit, hactenus motũ sentiet in pulsibus certe nõ languidis, qua-
tenus visus: in languidis vero sentiendis etiam visui concedet: Altera, cum premimus, in langui-
dis supra primam, motum arteriæ obscurabit: in vehementibus præ cæteris percipiet: At tertia,
qua veluti suspendimus manum, motum sane quàm breuem sentiet. Sed hęc, faciamus quoq;, vt
demonstrationibus confirmemus, ab rebus euidentibus ingressi. Quid vero clarius hoc sit, q̃ oẽs
arterias nec visu nec tactu moueri videri, sed eas duntaxat, quas cutis contegit, neq; ea crassior? at
sub carne abditas, aut sub alijs corporibus, occultum habere motum: nisi qñ magnopere intabue-
rint, quibus sunt illæ subiectæ, corpora, itaq; sentiantur? Immo vero, quarum sentitur motus, quo
sunt arteriarum nudiores partes ipsi subiectæ cuti, hoc visui clariorẽ motum tactuiq; repręsentãt.
At maxime quidem arteriæ, quæ secundum dorsum sita est, cuius fugit pridem motus, simul atq;
contabuit animal, ad abdomen motus apparet. Vnde liquet leuiora corpora arterias facile, vbi H
distẽduntur, vnà secum sustollere: grauiora ægrius: prægrauia vero non mouere prorsus. Quod
dico multo animaduertes manifestius, si arterijs præditis illustri motu, foris corpus aliud subtile
ad cutem imponas, vt folium, membranam, linteum, panniculum, aut aliud tale quid: scilicet vnà
cum arteria distenta moueri cernes: Si iterum priori tantundem apponas, iam multo amborum
obscurior motus erit: Si vero tertium addas, adhuc longe obscurior: Itidem, si quartum & quin-
tum, tandem impositorum motum omnino abolitum putabis. Iam, si vehementior pulsus sit, plu
rium onus corporum feret: sin minus vehemens, pauciorum: quòd, si nequaquam sit vehemens,
potest, vt nullo onerari cŏrpore sustineat. At vero, si præterea languidum esse finxeris, non mo-
do foris cuti corpus impositum non mouebit, sed nec ipsam interdum cutem. Id quod sic con-
stat habere: nam arteria, quàm fuerit contentissima, tam maxime cutem cospicies moueri: contra,
cum exoluta multum contentio sit, plane non moueri videbis. Cum igitur arteriæ validior mo-
tus etiam multorum externorum onus corporum, nedum cutem, secum mouere valuit: langui-
dior autem tãtum cutem: &, qui sit multo hoc imbecillior, ne cutem quidem: quid habet admira-
tionis, si alius etiam hoc infirmior existat, qui neque membranas, quæ arterias contegunt, neque
adipem subuehere possit? At quis tãget hunc motum tactus? nempe nullus. Neque vero ad hęc
illud

A illud respondeant, comprimendam digitis cutem esse, quæ arteriam tegit, vt pulsui nō satis ascendenti occurramus: cùm in his, quorum sentitur motus, sed languidis tamen, si cutem comprimas, semel pulsus consistat: quid iam illa, cedo, arteria fiet, quæ ne cutem quidem potest mouere, si digitis eam insuper degraues? an nō reliquam partem motus etiam amittet? Ne multis: non mihi scire isti videntur arteriarum sedem, quæ ex dissectione perspicitur, qui primam distentionis partem sensibilem putant esse: cum cutem nulla ex illis attingat. Immo, si, quæ admodum videntur conspicuæ esse, eiq; propinquæ, has velis excoriatas vtrinque inspicere, multum cernes spatij inter cutem & tunicam arteriarum interpositum. Etenim temere hoc natura vnum cōdidisset, quæ tamen citra rationem molita nihil est: si instrumentum creasset, quod in omnem partem posset distendi: neque locum ei, vbi moueretur, attribuisset vllum. Atqui aliter res se habet, & longe quidem. Siquidem monstrant dissectiones cingere arteriam regionem satis amplam, quam caro, vbi plus iusto auctum corpus sit, insidens, ne distendatur vas, quantum solet, interpellat. Vnde fit, vt crassis paruus pulsus sit, quod longitudo eius imminuatur, & latitudo fiat limitatior, cum à multa carne constringatur: ascensus item vbertate corporum incumbentium depressus inhibetur. Illorum vero, qui gracili corpore sunt, alioqui robusti, insignem latitudinem & lōgitudinem pulsus habet, insignem etiam ascensum. Ac magis etiam in his, quibus cutis re*missa est, perspicuū interuallum est inter eam & arteriæ tunicam. Nam eius, qui in statu illo est, si vehemens pulsus, aut non languidus certe sit, poteris membro conuertendo, atque interim supino, interim prono figurando, differentias, quas nunc retuli, arteriæ dimensionum manifeste premendo assequi: nam longitudine & latitudine pronam figuram attendes præstare, altitudine & tempore supinam. Causa vtriusque, cutis est re*missio: vt quæ in supinis manus figuris superne incūbat, & decidat in arteriam: in pronis deorsum vergat, & dependeat, plurimumq; distet. Quamobrem in supinis figuris, cum distenditur arteria, in obliquum ex altioribus circūfluens complicatur, & quasi rugas agit: atq; hîc in magnum aceruum collecta, magnitudini pulsus in his maxime partibus obsistit: In pronis vero, quia minime deprimit, nec interpellat arteriæ motum, nihil quoque de pulsus detrahit magnitudine. Qūo ergo non & hîc plus in profunditate item distendi pulsus videtur: aut, si nō amplius, at ęque, vt in supina figura? quòd scilicet sub latitudinis longitudinisq; incremento latet profunditas. Et alioqui, cum (cuius hæc omnia nomine cōmemorantur) longiori tempore videatur, quantum ad conspectum, arteria moueri, quæ in superioribus artus regionibus locata est, simul intelligitur maior in altum etiam ascensus fieri. Quod enim in ascendendo lōgius tempus

C videtur ponere, hoc facile visum inducit longiore se spatio profectū esse. Atqui hoc vehitur per ęquale spatium, vt vult quidem veritas, qūocunq; locata arteria sit: sed, quia prior nimirum in supinis figuris motus sub cutem fuit dissipatus, tempus auctum distentionis, quantum visus iudicat, speciem simul auget profunditatis. Atque hæc quidem euidentia exempla, aliaq; id genus declarant distentionis primas partes effugere aciem. Quantum autem hoc in motu à visu sentitū, tantundem etiam in non violenta tactione in vehemētibus certe pulsibus: nam in languidis quidem subinde minus. Siquidem in conspicuo est non esse eo attingendi modo primas distentionis partes sentiendas: ac ne si palpes quidem leniter, velut suspensa manu. Restat igitur, si modo possit, vt manibus cum pressu applicates sentiri primæ partes distentionis possint. Atqui non in omnibus pulsibus posse: sed, si quidem possint, tum in solis vehemētibus: si quam memoriam habemus superiorum, planè testatum est. Ac hoc quidem hactenus ductum est, eò quòd aliam manus applicationem nullam in confesso sit, nec alium pulsum (si à manus applicatione, quæ pressu in vehementibus pulsibus obitur, discessum sit) distentionis initium offerre sensibus posse. Deinceps vero videamus, an id, quod præstari videtur posse, planè sit verum, an verisimile tantum. Equidem vel in his latere nos censeo distentionis principium, sed non perinde tamen, atque alijs

D in pulsibus: verum esse, quod fugiat, quam minimum. Id intelliges, si cum animo tuo cogitaueris motum, quem arteria orditur, impartiri necessario primum corporibus, quæ illam cingunt, deinde vniuersæ cuti; tum digitis nostris denique. Quam ob rem non potest in illa distributione motus nihil poni temporis. Et, si hoc vere dictum est, necesse est, motus initium lateat. Immo etiam (quia tactus quietem percipit, quæ post, quàm consederit arteria, ante distentionem fit, multo illa quiete longiorem; quæ ab distentione prius, quàm consideat, fit) recte putes hoc eò consequi, quòd interni motus nos aliquæ prætereant partes. Neque enim hoc obscurum est, si initium deprehendi distentionis non potest, quin contractionis quoque incognitus finis sit. Etenim ampliorem nunquā aut maiorem motum in contractione sentiat arteria: præclare enim agitur scilicet, si parem liceat, ac in distentione, sentire. Testes huic rei illi sunt, qui planè illam negāt percipi posse sensu: quorum numerus latè patet, virorum sanè in artis commentatione non contemnendorum. Nos vero sentiri illam, et quando potissimum, iandudum docuimus: simulq; demonstrauimus ampliori motui non esse tactum sentiendo in contractionibus, quàm in distentionibus: nisi fiat, vt quantitas distentionis vel contractionis incidat in mutationem: quod quidem in collectiuis inæqualitatibus vsu venit. Age iam hoc constitutum etiam esto sensum aliquando ob internæ quietis magnitudinem tum finem fugere contractionis, tum distentionis initiū: sicq;

*Al. ex antiquis. si enim in his, &c.

*Laxa.

*Laxitas.

iam altera nobis quæstio recte atque ordine esto confecta. Nam quæstioni, quam de distentione, E an tota sentiatur, habuimus, proximum erat de contractione similiter quærere: sed, cum tractaui de distentione, videor mihi etiam, quod de contractione erat dicendum, assecutus esse. Nam, maiorem motum si in contractionibus nō sentimus, sed vel parem, ac in distentionibus, vel, quod verum est, minorem: omnē autem in distentionibus non percipimus: planum est nec totum nos in contractionibus sensuros.

Quanta Pars distentonis & contractionis non sentiatur. CAP. 9.

PORrò de duabus quæstionibus, quæ etiam restabant, vt, quanta distentionis pars non sentiat, explicaremus, & quanta contractionis, videmur ex antedictis summam iam consecuti. Tantam scilicet partem ostendit oratio non sentiri distentionis, quāta inter arteriæ primum impetum motus, & ictus vsque ad nostrum tactum distributionem, intercedit. Quam, si speciatim dissecemus, plurimam in lāguidis simul & magnis, quos tangimus leuiter, reperiemus: minimam in vehementibus, quos comprimendo dignoscimus: mediam inter vtranque in manus medijs applicationibus: in hisq; prout vehemens erit vel non vehemens pulsus, imparem. Iam, quando tantam sentimus contractionis partem, quantam distentionis, aut paulo minorem, erit etiam contractionis pars illa, quæ non sentitur, par distentionis parti, aut aliquanto maior. Habes de primis quæ- F stionibus, & veluti elementis disputationis.

De Quietibus dignoscendis. CAP. 10.

QVæ de pulsus principibus partibus dicenda erant, penè iam percurrimus: nam duæ, quæ reliquæ sunt, per accidens potius, non proprie nec per se, partes pulsus sunt, arteriæ externa & interna quies: sed, quoniam quædam denunciant, de ijs dignoscendis, operæprecium est, vt verba faciamus. Ac externam quidem quietem, tantum manu admouenda, maxime, quanta sit, percipias: aut, si premere etiam libeat, in vehementibus quidem pulsibus, hactenus vrgendo, vt ne motui obsis: Internam autem, si premas, quoad tibi per præsentem vehementiam liceat, ita maxime dignosces. Externam certe totam quietē, si ordine attingas, plane animaduertes: Internam, quod etiam ante dictum est, vnà cum partibus, quę non possunt sentiri, vtriusq; motus, fine contractionis & initio distentionis. Quorum causas nō magno negocio etiam quilibet inueniat, si attente auscultauit superiora: faciam tamen, vt summatim ipse quoq; explicem. Nam postea, q̄ fieri non possit, vt cognoscamus, quātam pulsus externam quietem effecturus sit, si moueri arteriam, quatenus potest, prohibeamus (prohibemus porrò, vbi nimium comprimamus) profecto, q̄ magna sit externa quies, si præter q̄ concedit nobis præsens vehementia, pre- G mamus, non percipiemus perspicue vnquam. At fortasse dices distentionis magnitudinem compressione prohiberi, motum tamen perpetuo apparere, reijci enim ab ascendente arteria tactum, ibiq; desistere primum impelli ab ea moueriq;, vbi illa simul quieuerit. Sed hoc falsum esse, si vniuerse dicatur, ac requirere distinctionem facile perspiciemus, si quid priorum meminimus, cum diceremus, arteria dum mouetur, fieri interim, vt secum incumbentia sibi corpora non moueat, eorum oppressa onere. Quare nec, cum premamus, ratio dictat tā diu sensum durare eius motus in omnibus pulsibus, quàm diu, cum non premeretur vel vrgeretur, progrediebatur. Proinde, cum arteria sua ipsius ratione mouetur, quiescere iam nos subinde arbitrabimur pulsus, atque eo quietem ocyus ingredi, quo sensibili motu prohibiti fuerunt. Nunc, quando, quantum tactum pulsus in distentione arteriæ impellit, tanta, cum contrahitur, pars sentiatur, omnino necesse est, cum finis non sentiatur distentionis, nec contractionis initium sentiri. Qui ergo non conuenienter tangit, quomodo dignoscere plane externam quietem possit? Nam quantitas pressus ad robur metienda arteriæ est: vt eatenus comprimamus, vt ne extrema motus pars sensum vlla fugiat. Vnde constat non esse in quibusuis premendum, sed solis in vehementibus: neq; hîc tamen adeo, vt vi applicatę manus, arterię superetur robur. Quare cautissimum erit, vbi dignoscere externam quie- H tem voles, citra vllam vim applicare tactum: contrà internam, ni vrgeas comprimasq;, non cognoscas: nam contractioni arteriæ constantissime tactus adherere debet: premere vero, nisi in vehementibus, non licet. Ita liquet in his etiam solis dignosci posse internam quietem: immo ne hîc quidem exacte, sed nunc multo maiorem, quàm re vera est, nunc paulo, attamen adhuc eam maiorem animaduertes. Necessario.n.duo ei tempora accedūt partium insensibilium vtriusque motus, & quod ad finem contractionis est, & quod in principio distentionis: quæ cum aliam aliàs longitudinem habeant, vt ante explicauimus, neq; parem semper accessionem tempus internæ quietis habebit, neque exacte vnquam dignoscetur.

Galeni

GALENI DE DIGNOSCENDIS PVLSIBVS LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de ijs, quæ in Diſtentione pulſus conſiderantur: ac de ratione Moderati pulſus in vnoquoque genere inueniendi.

Quemadmodum Partes diſtentionis ſint dignoſcendæ. CAP. I.

SVperiore commentario de partibus pulſuum dignoſcendis egimus: nunc explicabimus rationem, qua in partibus ipſis, quæ inſunt, poſſis perſpicere, adeoq; initio ducto orationis ab diſtentione: ꝙ maxime princeps hæc pulſus partium ſit, & plurimã habeat cognitionis varietatem, plurimum etiam ad præſagiendum ex ſe præſtet vſum. Nam, quando complura ſunt, quæ in
B diſtentionibus inſunt, præter cętera eſt peculiaris, proprieq; ad eas, ex ratione ſubſtantię pulſuum, motus pertinet. Omnis porrò motus tempus habet, quo fit: & celeritatem vel tarditatem, & æqualitatem vel inæqualitatem: ad hęc, vbi feratur, ſpatium. Quare de his dicamus primum. Neque.n. putauit medicorum maxima pars diſtinctam rationem eſſe tempus motus dignoſcendi, & celeritatis tarditatiſq;: nam, ſi, quantum tempus eſt, perſpectum ſit, ſtatim etiam, celer'ne, an tardus, an moderatus motus ſit, planum aiunt eſſe. Mihi vero aliter tempus videtur dignoſci, aliter tarditas & celeritas: neq; enim, ſi motus ſit breuius tempus, continuo pulſum dixero celeriorem eſſe. Sane, quod illis impoſuit, qui in illa opinione ſunt, ego definitionem eſſe celeris & tardi pulſus duco: quæ ſi, vt illi accipiunt, ita ſignificat, non valet: ſin, vt eam nos intelligimus, hæc conſtat, illi parum bene aſſequuntur. Definitio hæc eſt: Celer pulſus eſt, qui pauco tempore motum finit: tardus, qui multo. Nam, cùm paucum & multum ad aliquid referantur, hi pulſuum tempora inter ſe mutuo arbitrantur cõferri. At res ſe ita non habet: quia motus, longiore tempore prȩditi pulſus, eſt non raro velocior eo, qui breuius obtinet. Sane multas res & præclaras, quæ ex prȩſagitione per pulſus aperiuntur, niſi hoc probe dignoſcas, ignorabis. At, qui quidem noſtri fecerunt periculum, cum in ipſis ægro-
C tis ſæpe locos affectos prius declararemus, q̃ partes inſpexiſſemus: præterea vnamquãq; cauſam & ſymptomata, quæ conſequebantur anteceſſerantq;: his nihil, ſat ſcio, eorum, quæ nunc narrabo, nouum videbitur, nam hi habuerint fidem omnium certiſſimam, adducti prædictorum veritate: alijs aũt primo ſuſpecta erit oratio, & temeraria videbiť, ſi tot taleſq; medicos in pulſu celeri & tardo dignoſcendo lapſos dicemus. Quòd, ſi quis ſuſtineat, & animũ inducat, quæ dicam, audire: profecto, ſi nõ oĩno fidem faciam illi, ab eo deducam certè, ne ſemel fidem verbis meis deroget: neq;.n. quæ apud multos confeſſa iãdiu & certa habita ſunt, de his facile eſt quempiam abducere: idq; maxime, cùm adeo multã ſpeculationem accuratamq; poſtulent. Quin, ſi ſpeculatione etiam ea aſſequaris, tñ, vt experientia quoq; ęſtimes, oĩno multum deſideres tactum exercitatum. Nam pulſus, qui formicans appellatur, cũ ſenſum, quo dignoſcatur, exactum quærat (quippe qui in extremam recidat imbecillitatem paruitatemq;) ſemel lateat in tangẽdo rudes, adeo, vt homines frequenter confirment, in quibus eos pulſus animaduertũt, pulſum non habere. Itaq;, ſi his, qui celerem eum defendunt eſſe, refutem: & vnde factũ ſit, declarem, vt errarint: quem'nam feram iudicẽ? Nam eos, qui ne hoc quidẽ dignoſcere valẽt, adſit'ne oĩno hic pulſus ægroto, qua ratione, qualis ſit, docebo? Quãobrem non faciam, vt † de iſtiuſmodi ſpeculatione narrem: ſatis eſt enim, ſi ope-
D ribus comprobem eſſe eum. Sed vero, quod initio teſtati ſumus, quia hoſce libros vulgo non paramus: ſed vnum, qui inſtar ſit mille, expectant: cõmentationem eius noĩe ſcriptis mandabimus: quæ prius, vt abſurda & inſolẽtia, ſexcentis conuitijs conſcindentur, ꝙ incident in dignũ. Talẽ vero ego in præſentia, qualis Archigenes erat, deſiderẽ auditorem, vt ita hoĩem appellem: Quid tu hęc tandem vir egregie in libro tuo de pulſibus ſcribis, cũ de pulſu formicante his verbis diſſe-
“ ris? Conſtare mihi ex paruitate, imbecillitate, crebritate videtur, & vero neceſſario ex celeritate. Non enim extremum illud omnium, ſatis, quid velit, capio: nam priora aſſequor, proboq; veriſſima eſſe, & perſonam tuam decere: hoc vero, Cum formicante coniunctam neceſſario celeritatem eſſe, quomodo interpreteris, quæro. Nam plus valet, ac ſi abſolute dictum ſit, non addito neceſſario: tamen ſit mendacium nihilominus: ſed, ſi nihil eſſet adiectum, error manaſſe ex tactus offenſione videatur: nunc, quãdo additum/neceſſario/ eſt, rationalem præ ſe fert aliquam ſuſpicionem. Quę autem hęc ſit, diſcere optarem. Equidem nullam video neceſſitatem, qua adductus imbecillum, crebrum, & paruum motum, ſtatim putem celerem eſſe. Neque vero ipſa, de qua nomẽ pulſus inuẽnit, formica celeriter mouetur: ſed breues eius eſſe, & languidos motus, crebroſq; conſpicimus: celeres autem nequaquam. Quam autem harum celeritas neceſſario comitatur? imbecillitatem'ne? immo vero mirabor, ſi quicquam, cum cætera omnino pari momento ſint, ob

† *Additur in antiquis, ſæpius.*

virium imbecillitatem mouebitur velociter: cum plane contra alijs simili in sorte positis robur fa E cultatis coniunctum, motum celerem reddat: quod in causis pulsuum ostendimus. Quin nec crebritas causa celeritatis est: nam quis Athenis iter Piraeum crebro faciens, cõtinuo etiam currat necessario? etenim crebrae actionis aliae sunt causae, aliae celeris. Sed paruitatem fortasse dicet esse in causa, cur necessario formicans pulsus celer sit: nam quid aliud excogites? Habet sane hoc certam quandam rationem: sed, verum ne etiam sit, hic quaerimus: nam fieri non potest, quin arteria, quae breuissimo vehatur interuallo, minus cõsumat temporis, quàm cum ferretur maximo: nihilo magis tamẽ, qui pauco tempore motus circunscribitur, simul celer is necessario erit. Quid tu, queres, num ergo, qui multo tempore fiat, esse dicis celerem? Ego vero neq; hunc dico: omnino enim non modo dico rationem habendam quantitatis tẽporis, sed & spatij. Cum iam motum, qui pauco obitur tempore, de me quaeras, qualem dicã esse: quo responsum tibi dem, continuo quantitatem, fac, spatij addas. Si supprimes, addam ego, atq; distincte dicã cauteq;, motus, qui breui tempore obeuntur, nõ esse prorsus his citatiores, qui maiore efficiuntur. At, si proportioni temporum, spatiorum respondeat proportio, neuter alterum anteuertit: quod, si vero aut temporis ad tempus, aut interualli ad interuallum maior proportio sit, tum vnum celeriorem fore, alterum tardiorem motum dico. Habes rem vniuersam: quam tu si es assecutus, recte forsitan hic finem faciam F orationis: si non intellexisti, accipe prolixius, quod paucis perstrinxi. Qui pari tempore par spatium conficiunt, motus hos ἰσοχρόνους & ἰσοδρόμους appellamus, hoc est aeque diuturnos & celeres: qui vero pari tempore maiora interualla emetiuntur, hos celeriores: haud aliter, qui par spatium, sed minore tempore. Atque exempli gratia, stadia, duo, quinquaginta vna hora percurrant, ęque veloces hos dixeris. Sin alter vna hora haec* confecerit, alter triginta horis*, liquet celerius se priorem mouisse, qui maius pari tempore spatiũ percurrerit. At vero, si quinquaginta stadia hic vna hora, alter tribus perficiat, plane prior celerior est: si quidem par spatium confecit citius. Nihil hic difficultatis inest, sed posthac erit fortasse, nisi animum intendas: nam nihilo secius, attendentibus illa non secus, atque haec, aperta erunt. Ergo faciamus in duobus motibus, alterum vna hora quinquaginta: alterum horis tribus centũ quinquaginta conficere stadia: quid hos, non ne aeque celeres esse dicemus? Vero: nam, si ille, qui confecerat vna hora stadia quinquaginta, tres sit horas motus, omnino etiam supra quinquaginta confecisset centum. Si item, qui tribus horis haec percurreret, vnam tantum horam fuisset motus, hic scilicet quoque quinquaginta sola progressus esset. Sic aeque erunt celeres, qui paria spatia paribus temporibus obeunt. Quare aduertendę spatiorum sunt longitudines, & temporum, vt, si, quomodo spatium spatio, ita tempori respondeat G tempus, aeque celeres esse dicamus motus. Si vero maiorem proportionẽ habeat spatium ad spatium, q̃ tempus ad tempus: vel tempus ad tempus, q̃ spatium ad spatium: non amplius aeque celeres hos motus esse existimamus. Nam sit spatiũ spatij quadruplum, tẽpus vero tpis duplum: certum est spatij proportionẽ ad spatium maiorem esse, q̃ temporis ad tempus. Itaq; alter motus velocior erit. Iam illius esto spatium cubitorum quadringentorum, huius centũ, ac tempus prioris duarum, alterius vnius horae: si iam duabus horis alter motus cubita quadringenta cõfecerit, alter centum vna: constat, si priorem centum tm̃ cubita moueri fingamus, hora dimidia confecturum: itaq; altero erit celerior, ꝙ par spatium breuiori tpe emensus sit. Si vero secundum quadraginta faciamus progredi, quatuor hic horas requiret: quo nomine erit priore tardior, quippe qui par spatium percurret longiore tẽpore. In conspicuo igitur est, vbi spatij cũ spatio collati maior sit proportio, q̃ temporis comparati cum tpe, eum motum necessario celeriorem esse. Contra, si prioris motus spatium minorẽ habeat proportionem ad spatium alterius, q̃ tempus ad tempus: priorem necesse sit tardiorem esse. Atq; huius etiam exemplum proponã. Fac mihi prioris motus spatium spatij secundi motus duplum esse, tempus autem temporis quadruplum. Si iam prior quatuor cubita progrediatur quatuor horis, alter vna hora duo: planũ est, si duo tm̃ cubita priorem H fingamus progredi, duabus ea horis confecturum: quo tardior altero erit, qui eadem duo cubita percurreret vna hora: Et alterum, si quatuor cubita emetiatur, duabus id horis facturum: vnde illo, qui quatuor cubita, quatuor progressus horis est, velocior erit, si quidem par spatium ocyus confecerit. Quo quidem constituto, duos iam fingamus ascẽsu impares pulsus (nam hanc in primis dimensionem in hac disputatione quaerimus) ac faciamus, si lubet, exempli gratia, esse profunditatem profunditatis decuplam, & tempus temporis duplum: non ne aperte perspicies, modo superiorum memineris, pulsum, cuius decupla est altitudo, multo fore altero celeriorem? Nam humilis, si in eodem constans motu, decuplo in profunditatis dimensione increuerit, fiet illi quidem ęque ac alter altus, sed tempore lõge maiore, q̃ ille. Inuentus igitur quidam est humilis pulsus breui tempore durans, qui alto diuturno sit tardior: id quod est, de quo initio agebatur, aliam rõnem dignoscẽdi tpis esse motus, aliam temporis celeritatis. At enim hęc verbotenus fortassis finguntur, à vero autem absunt. Immo, si iuuenis* valentis compares pulsum cum pueri formicante, decuplum ascensum offendes. Quod, si hunc ipsum excalfacias iuuenem vel balneis, vel frictionibus, exercitationibus ue, ac tum bilem moueas illi & stomachum facias, non decuplam, sed quin decuplam eius profunditatem inueneris humilis dimẽsionis pulsus in puero formicãtis. Verũ in

** Quinquaginta stadia.*

** Nec est ἐν textu, & perperã uidetur adiectum.*

** ἀκμάζοντος*

puero

A puero formicans, ne sit semel tardus, subsidium ab ætate habet: at in sene formicantem, si pulsum nosti tangere, celerem non magis dicas, quàm vermiculantem. Nam hoc, haud scio, an tardior clare vllus pulsus videat. Formicans enim, qua est breuitate, apertam cognitionem fugit: vermiculãs non obscure quidem est tardus, sed, siquis alius, abunde perspicuus. Quid igit inter celeres hunc quoque pleriq; referunt, nisi consensionẽ cum formicãte studentes seruare, eos non sentiri statuũt? Nam, qñ in se facile hi pulsus mutuo conuertuntur, & vermiculantis facile extremus delapsus formicantem gignit, similiter primũ formicantis incrementum vermiculãtem, planè illi nouum putauerunt, si eorum alterum dicerent celerem, tardum alterum. Ac, quia semel non probe celerem appellarunt formicantem, idcirco rem ex consequenti tam falsam, tam etiam planè dissonam sustinuerunt admittere, vermiculantem etiam celerem esse. Et quidem vermis eum gressui comparãt, & formicãtem item formicæ, animantium, vide, quàm velocium? &, qui simul ita comparant, simul esse celeres contendũt, nec animaduertũt, q̃ secum pugnent. Postq̃ vero in tãtos se errores semel demiserunt, non dubitant etiam in stomachicis affectibus confirmare oẽs esse pulsus celeres, cum ne hi quidem sint celeres omnes: & vero alios etiam sexcentos, de quibus alio loco dicere magis conuenit. Qui errores mutuo consecuti illos sunt ob notionem nõ distributam nec distinctam ce-
B leritatis, prorsusq; confusam. Nam, cum illi de celeri pulsu ex sola temporis existimarent breuitate, neq; etiam de eius magnitudine statuerent, quæ falso illis in mentem venerant, hęc in errorem ipsos in dignoscendo impulerunt. Sed nos clare, ni fallor, alium ostendimus breui tempore durãtem esse, vt sic appellem, pulsum: alium celerem: similiter contrarios his, alium diuturnum, alium tardũ esse. Hic tu putas fortasse absolutam omnibus partibus esse disputationem, teq; manifesto cognoscere, celerem pulsum differre à tardo. Ego vero nihil magis in votis habeam, quàm vt de commentatione tanta disputatio detrahatur. At re vera non ita habet, sed est habita oratio ad celerem pulsum & tardum dignoscendum, veluti quoddam præludium. Nam per totam hanc quidem habitam orationem duobus inter se motibus conferendis vnum tardiorem esse, alterum celeriorem ostendimus: nusquam verba fecimus tñ de tardo & celeri. Sanè quamplurimum interest, tardiorẽ dicas motum, an tardũ: nec nõ celeriorem, an celerẽ. Exempli gratia: Si quis aliquẽ dicat motum tardiorẽ esse, quęrimus, quo'nam dicat esse tardiorem eum: semper enim qui tardior est, alio dicit tardior: sin tardum dicat aliquem motum esse, haudquaq̃ interrogamus, quo'nam, nam ridiculi habeamur. Sic, si pulsum tardiorem esse dicamus aut celeriorem, erit omnino, qui de nobis, quo'nam tardiorem dicamus vel celeriorem, requiret: sed, tardum cum dicimus vel celerem, nullus iã
C rogat, quo'nam. Nunquid igitur celer & tardus absoluto sermone proferuntur: at celerior vero tardiorq; referuntur ad alterũ? Sane hoc fortasse quis prompte pro vero probabit. Mea vero longe alia ratio est. Adeo multæ est res cogitationis deliberationisq;, cum alijs de causis, tum quòd ad plures res pertinet ea speculatio: neq;.n. de celeri & tardo, vel celeriore & tardiore, distincto & definito est opus: de magno autẽ paruoq;, & maiore atq; minore, alijsq;, quorum idem vsus est, negligere par est. Immo attendendum est, perinde'ne sit, si maiorem dicas ac magnum pulsum, & item minorem ac paruum: an diuersæ res sub his nominibus lateant. Maiorem quidem semper accipimus minore maiorem, atque minorem maiore minorem: magnum vero nullo magnum, sed absolute: itemq; paruum, nullo paruum, cæterum absolute. Eodem modo de breuiore & breui, longiore & longo, latiore atque lato, angustiore angustoq;, & hercle etiam de molliore & molli, duriore & duro, deniq; de omnibus alijs, quæ in eum vsurpantur modum, distinctione est opus. Quippe hæc consideratio pene pertinet cum ad totã medicinam, tum vero ad alias artes omnes: etenim calidius dicimus & calidum, frigidius & frigidum, siccius & siccum, humidius & humidum, deniq; plus & multum, similiterq; minus & paruum. Vna igitur in re sermonem pro exemplo explorabimus, vbi, si indagando nobis quid profectum sit, ad alia tum omnia viam & ratio-
D nem hanc faciemus, vt traducamus: sin hæreamus, ipsam etiam hanc hæsitationem transferemus ad omnia. Alterutrum quidẽ certe, aut viam rationẽq; inuenerimus ad multa accõmodissimam: aut inanem sciẽtiæ eorum persuasionem, quæ ignoramus, deposuerimus. Age iam sumamus in manus magnum & paruum, vt expendamus, quatenus à maiore & minore distent. Et primum de rebus oĩbus mundi, in quibus quidem versati sumus & educati, quid intelligamus magnum & quid paruũ, nobis ipsis subijciamus: † simili modo, quid maius & minus. Non'ne maius, vt quisquam absolute dicat, non ferimus, nisi addat, quo dicat maius: magnum autem absoluto sermone & ipsi proferimus, & alios citra additionẽ audimus? Nunquid igitur per se dicuntur & absoluto sermone magnũ & paruum? At, si est, nimirum vel substantiã scilicet denotabũt, vel qualitatẽ, vel aliquod aliud prædicamentum? Atqui substantiam non significant, vt Socrates, Plato, equus, homo. Nec vero etiã qualitatem vllam: neq; figurã igitur, neq; colorem, neque positionẽ, neque conformationẽ, & paucis, nihil istius generis. Quin nec vbi, indicare, vel qñ, possint, nec item situm, nec habitum, nec actionem, nec passionem. Sed in illis hæc solis sunt quærenda, quæ in prædicamento quantitatis, aut ad aliquid, sunt. Atq;, si (quæ nuper nostra sententia erat) non videantur ad prædicamentum relationis pertinere, in quantitatis erunt quærenda. Porrò plenum est difficultatis statuere, quãtum intelligere vtrũq; oporteat: an'ne instar stadij magnum, & cubitale paruũ.

† Ex antiquis cod. ita vertendũ. vtrum'ne magnũ idem, quod maius, & paruũ idẽ, quod minus: an maius, vt quisquã absolute &c.

Atqui montem, etiam si magnitudine sit stadij, paruum dicimus: & formicam magnã, longe qui- E
dem cubito minorem. Dices fortasse (quod familiari cuidam meo satisfecit) quãtitatem quidẽ ab ijs significari, non certam tñ illam, vt pedale: ceterum, vt ille dicebat, latam & indefinitã. Nunquid igitur finibus latitudinem eorum amplecti possumus, vt alia id genus, nimirũ chori, ciuitatis, mõtis, exercitus, stagni? quippe quę cum quantitate incerta omnia dicãtur. Possumus dicere nõ tres nos aut quatuor saltatores chorum intelligere, non tamen iam mille: nec etiam ciuitatẽ, si qua tribus constet domibus, nec quæ mille stadijs exporrecta est: neq; montem, qui cubitalis sit, sed qui maior, neq; tamen qui lunam attingat: neq; stagnum, collectionem aquę trium amphorarũ, non tantũ tamen, vt vniuersam terram inundet. Nam, vniuscuiusq; horũ quanq̃ ad amussim nequeas quantitatem constituere, multa tamen inuenias corpora, quæ ab eorum notione vtrinq; deflexerunt: hæc, ꝙ non dum: illa, ꝙ non amplius sint talia.

Termini Magni & parui. CAP. 2.

QVi ergo termini magno & paruo statuantur, vt commemoratis omnibus, non est, quid dicamus: immo vero adeo intelligentia patet late magni, vt ipso etiam vniuerso mundo, verbi gratia, si quid excogitari maius possit, hoc magni sit obtenturum nomen. Nihilominus formica, culex, miliũ, & si quod hoc minus sit animal vel granum, accipiat magni nomen: ne- F
que.n. formica tñ, sed & milium & culex, magnus dicitur. Tantũ ergo constat, vnamquãque rem cũ eiusdem generis rebus collatã, vel paruam, vel magnam dici: absolute nihil. Atque hoc quidẽ inter maius interest & magnũ, ꝙ maius omni minore possit maius dici: magnũ vero nõ quolibet maius, sed tñ eis, quæ sunt eiusdẽ generis. Eadem de minore & paruo distinctio est, nec nõ de celeri & celeriore, nec secus de tardo & tardiore: siquidem equus quispiam tardus dicatur, & formica velox. Simili ratione alia cũcta videbis appellata esse cũ in pulsuum omnibus generibus, tum per totã medicinam, & hercle per totã mortaliũ vitam, durum durius, molle mollius, crebrum crebrius, breuiter alia id genus omnia, partim cum altero quolibet cõparata, partim cum ijs tñ, cum quibus conueniunt genere. Quid iã igitur? summã' ne assecuti sumus, an vero hic etiã sermo postulat distinctionẽ? neq;.n. si cum omnibus, quę sunt eiusdẽ generis, magnum comparemus, statim sic nominamus. Neq;.n. simul Achilles & Aiax dicentur magni, nec Polydamas & Milo, si quidem Aiace Achilles, Milone erat maior Polydamas: sed plane cum medio & mediocri atque moderato, quod vocant, vnoquoq; in genere, veluti cũ regula arbitroq;, cætera cõferemus: tum, quæ illud excedunt, magna esse dicemus omnia: quæ contrà, parua. Id quod vsu venit in omni vita, in artibus quidẽ vtiq; maxime: nam ad moderati oẽs examen referuntur: atq; hoc suppeditare G
essentijs, in quibus versantur, student. Ac multum cibi dicit medicus sumpsisse quempiã, vbi corporis naturam nutriendi excedat: rursus parum, vbi infra mediocritatem eius sit. Nam ea ratione athletæ duas minas carnis parũ dicimus esse: & frequenter ægroto interdicimus cremoris ptisanę peluim exorbere, vt supra mediocritatẽ. Ita" magnum etiam pulsum & paruum dicimus, qui à mediocritate deflectit: atq; huius vtriusque magnum numerũ esse: moderatum vnum, qui indagandus nobis & ob memoriam ponendus, omnibusq; alijs applicandus est, veluti mensura quædam æqua ab ipsa constituta natura. Quem quõ inuenire possimus, reliquum est, vt consideremus: nam eò tota oratio properat, cuius qdem nomine retulimus, quicqd ante dictum est. Inuenerimus autẽ illum, modo possimus, via & ratione. Quippe hoc ad illud interest, vt vnam viam ad omnia moderata, vnãq; rationẽ habeamus: nec denuo necesse habeamus quærere, quo pacto inueniendus sit in motu moderatus, quo pacto in quiete, vel in cõtentione, vel in arteriæ corpore. Ac primum hoc videamus, vtrũ singuli in singulis generibus quęrendi pulsus moderati sint, an plures, alius pro ætate moderatus, alius pro habitibus corporis, alius pro temperamentis, alius pro anni temporibus, alius pro locis, statibus, vitæ institutis, vel animi affectibus. Pro his.n. omnibus alios magnos, alios paruos, alios moderatos dicimus pulsus esse: iam hos celeres, illos tardos, quosdam H
moderatos: pariq; modo in cæteris differẽtijs. Forsitan aũt hoc ꝓbabilius dices esse, magisq; consonum vsui, si cuilibet generi vnũ assignemus moderatũ. Ergo accuratius hoc disceptemus, atque vnũ sumamus genus pulsuum pro exemplo, scilicet magnorum & paruorum, de quibus egimus paulo superius: ac medium eorum & moderatum, demus operam, vt inueniamus, sigillatim pro ætatibus, sigillatim pro anni temporibus, regionibus, naturis, temperamentis, alijsq; id genus omnibus: nam hoc, nihil desideremus ad vsum amplius, si inuentum sit, siue proprium instituamus cuiusq; memoratorum pulsum scire, siue etiã eius à natura flexus dignoscere. Quod præsens nobis doctriua videtur suppeditare. Quare etiam atq; etiam videamus, possit' ne hoc inueniri. Mihi quidem sane difficillimum videtur, atque adeo non posse fortasse inueniri: ac difficultas quidem in eo est, ꝙ nihil ex his, quæ commemorauimus, separatum licet & solum sumere. Nam, quando separatam & solam cernas pulsuum pro temporibus anni differentiam citra corpus, quod iam suum temperamentum habeat, & habitum, & ætatem, & alia, quæ diximus? Itaq; fit, vt non possis dicere, hic pulsus peculiaris veri est, ille æstati: nam te quis roget, quo tu' nam in corpore dicas, in calidiore tẽperatura, an frigidiore: gracili, an corpulento: iuuenis, an senis: in frigida regione, an calida: & viri, an mulieris: nec secus in reliquis differentijs. Quocirca in omni natura videtur

A.t.1.1.partis, can.fo.570.co. 2.a.

tur

A tur propositum corporum proprius esse animaduertendus pulsus, & non proprius, quo sciamus Dionis, verbi gratia, pulsus talis natura est: Theonis talis. At hoc absurdum sit, non tantum quia necesse esset, qui peculiares singulis hominibus pulsus sint, & qui non peculiares, separatim meminisse, & nihil nos posse de quoque, nisi vsus nobis cum eo intercessisset, cognoscere: verũ etiam quòd ne in ipso Dione quidem, verbi gratia, vnum hunc proprium pulsum in vnoquoque genere separatim possemus & preter rerum externas circunstantias sumere. Nam quando sumes tandem? Dionis'ne hyeme, an Dionis æstate: & vtrum Dionis Romæ, an in Africa: iam gracilioris, an corpulentioris? præterea eius, qui ociosius egerit, an laboriosius: durius, an lautius vixerit? tum vinum an aquam potauerit, an sitiuerit? Neque enim est ab his alijsque circunstantijs sexcentis separatum sumere & solum corpus Dionis. Itaque non dum explicata prima dubitatio est. Siquidem pulsum toti naturæ propositi corporis proprium, quem quidem moderatum, hoc est mediocrem appellauimus, non valemus inuenire. Præstiterit igitur non ambire hac ratione pulsuum notitiã, sed, vt præscripsi tyronibus, in singulis, quas narraui, causis ediscere variationem. Nam aliquã possis eius viam atque rationem inuenire, quam hoc loco prius adnotabimus: deinde inspiciemus, vtrum omnia præstare queat, an aliqua ex parte etiã claudicet. Porrò via ratioque hæc est, vt exem B pli gratia viam sumamus de causis, quæ alterandis sunt pulsibus, vt exercitationem. Nam, si considerandum venit, quemadmodum pulsus exercitatio immutet, delige hominem, cuius attendas prius omnes pulsus, inde exercites, tumque de integro attendas, †quem illorum teneas, quo deficiaris, & quantum: itaque inueneris, quatenus possit pulsus exercitatio conuertere. Haud aliter in balneis, potu, cibis, alijsque omnibus, facto de singulis hominibus periculo, facile alterationes inueniemus. Hæc facillima experientia est: verum, quæ ab experientia ineundæ rationes sunt, non perinde faciles. Nam, quod est in omni experientia, id hîc item, ne, dum nihil distinguimus & confuse rẽ tractamus, offendamus, periculum est. Quod fit bifariam, vt res non distributa, vel distincta sit: partim quòd commune non dispartiamus in suas omnes partes: partim quòd alterantibus causis nõ attendamus, quæ præcipue, vel primo, vel quocunque velis nomine vocare: & quæ per accidens, successerunt. Atque commune non secare in omnes suas differẽtias tale est: nempe requirit oratio ad claritatem exemplũ. Si quis exercitatorum tales dicat esse pulsus, neque distinxerit, nec cui dicat'nam exercitato, nec quemadmodũ exercitato, neque quando, neque quantũ: hic, eò quòd non diuisit commune in differentias, lapsus est. Cui'nam exercitato inquam, qua ætate, quo robore aut infirmitate, quibus humoribus prædito, quo corpore, qua temperatura, qua compagine corporis C partium, quã ad exercitationem consueto: scilicet in tot membra diuiditur, cui'nã. Iam, quomodo exercitatus est, in alias ẽt differẽtias scinditur, an valide, nec'ne: celeriter, nec'ne: æqualiter, nec'ne: in quibus omnibus non eodem modo mutabitur. Iam etiam diuersam esse pro tempore alterationem oportet: neque enim à cibo subire exercitationem perinde est, ac ieiunũ: nec perinde est tristem, atque hilarem: alacrem, ac segnem: rigidum, ac excalfactum: item eum, qui plus iusto, ac qui intra modum vel mediocriter, dormiuit. Similes immutationis differentiæ manabunt ex quantitate exercitationum: siquidem moderatæ aliter, atque plures vel pauciores, commutant pulsus. At per accidens, an per se, mutatio fiat, ita est distinguendum: ecquid fuisset excrementis plenus, & cum cœpit exercitari, fluente in ventrem vitiosorum humorum copia vellicari contigit os ventriculi humorum vitio, aut copia opprimi, aut euerti, ac nauseare, eoque vel fatiscere hominem, vel languescere, vel refrigerari, vel suffocari: horum enim alterat quodque pulsus, quos aliquis forsitan ab exercitatione existimabit profectos. Nam, si, qui plethoricus sit, ac thorace & pulmone affecto, simul, vt cœpit velociter exercitari, in dispnœam inciderit, pro dispnœa variabunt pulsus: & tu putabis fortassis pro exercitationibus. Ergo, vt in experiundo nõ fallaris, quomodo sit distinguendum, etsi alio loco sim longius persecutus, summatim hic tamen perstringam. Omnes com- D memoratas differentias ad tres has reducemus generales: corpus propositum designabimus ad experientiam, cum sanum sit, ac nulli obnoxium externæ alterationi: tum exercitationem, qua ad id vtemur, moderatam quantitate seruabimus: atque in mutatione hoc attendemus, ecquid casu inciderit, non ex ipsa natura exercitationis. Si.n. tria hæc respicias, nullo negocio inueneris, quẽad modum & quatenus aduentitia causa immutet. Itaque, si omni in genere causæ, alterationem experiundo addidiceris, vtẽdi tibi ad dignoscẽdos in morbis pulsus facultas erit, facile, quantũ ab externis causis alterati pulsus sunt, exploranti, quantum item à morbo. Itaque nihil erit, quòd labores, vt, qualis sit, qui natura moderatus est, præscias: sed, si, qui sit singulis, de quibus agitur, peculiaris, teneas, quantenus mutatus hic est cum ab alijs causis, tũ vero ab ipso morbo, nosse poteris. Atqui, nisi ad hæc vsus nobis moderati pulsus erit, nequicquã eũ quæremus. Qua igitur ratione aliquẽ magnum dicemus vel celerem incognito moderato? nam manere etiamnum videtur prima dubitatio. Quid autem magnum nobis opus est aut celerem dicere, cum alterationum nobis tantum modo satis sit meminisse, vt dicamus in hunc modum? Exercitationes moderatæ pulsus in magnitudinem, celeritatem, vehementiam, & crebritatem conuertunt. Quod dicemus alios quoque, cum id significare volunt, in exercitationibus dicere, magnos, celeres, vehementes, crebrosque fieri pulsus. Nos vero primum, non absolute in exercitationibus dicemus, sed in moderatis addemus.

†Al. quis illorũ sit intẽsus & quis exolutus, & quantum.

Nam

Nam, naturã quæ corporis exercitati excedunt, pulſus in aliud vertunt genus mutationis. Deinde non ita dicemus abſoluto ſermone magnos & celeres, ſed maiores, celeriores, vehementiores, crebriores, aliaq; dicemus ita eſſe omnia vſurpanda: vt, Pro ætatibus, maximos iuuenum eſſe, ſenum minimos: eorum, quorum præcipitat ætas & vergit, maiores quidẽ, quã ſenũ, tamẽ minores, quam iuuenum. Pro regionibus eodem modo, & pro reliquis omnibus idem præſcribemus: inter ſe omni in genere pulſus conferentes, non abſolute de ijs decernẽtes. Ac empirico forſitan ſatisfaciat hæc inſtitutio, de qua accuratius nos paulo poſt viderimus. At, qui primas ſtudeat & continentes, quas vocant, cauſas inueſtigare cuiuſque pulſus, & ratione artẽ viaq; tractet, huic cuiuſque generis moderatum operæpreciũ eſt noſſe. Quæratur enim, cur paruus pueris ſit pulſus, deinde cauſæ nos probabiles deficiant: nẽpe enim deficiemur illis, ni ſedulo prius cauſas, quæ magnos pulſus & paruos gignunt, expenderimus: neque enim in pueris cauſas reperiamus, quæ paruos generent. At qui, ſi vel vna in re, quamlibet leui, cauſæ ratio claudicet, ſimul in reliquis, vbi videatur abundare, merito titubabit: vbique enim ſibi, ſi quidem vera eſt, conſtare illa debet. Quò magis neceſſarium eſt noſſe moderatum: nam poteſt etiam pueri pulſus moderatũ ſuperare. Herophilus certe inſigniter magnum interdũ hunc pulſum vocat †. Quid tandem igitur, quæres, paruum Archigenes illum nominat? Fortaſſe cauſam tibi diſſenſionis aperiã, ſi noueris prius inſtitutũ probatũ eſſe, debere ad commentandas pulſuum cauſas virum, qui rationem ſequatur, & cum cauſæ conſideratione omnia inſtituat ſcire, pulſum moderatum tenere. Sed hoc leuius eſt fortaſſe: dices enim nolle rationalem te eſſe. Quod vero paulo ante reiecimus, vt rem magnæ conſiderationis, nunc diſcutiamus: niſi vere moderatum prius pulſum inuenerit, neminem poſſe empiricum diligenter obſeruationem & accurate inſtituere. Nam, poſteaquam propoſitum eſt illi, nõ modo, an mutet in celeritatem pulſus, vel magnitudinem, vel quid aliud, præſens circunſtantia, vt cognoſcat: verum etiam quatenus alteret (nam præſagiendi ex pulſibus in hoc potiſſimum omnis vſus vertitur) quatenus autem alteret, niſi naturam perſpexerit, nulla ratione cognoſcat: neceſſe erit, cuiuſque ægroti naturam præſciat, modo noſſe magnitudinem velit præſentis alterationis. At enim non omnium ægrotorum vſus eſt conſuetudine per ſanitatem, quò experientia eam addiſceret, & inde memor, illius cum ægrotantibus compararet naturam. Qua igitur ratione poterit etiam experientia, quò intendit, aſpirare? an hic etiam ex communitatibus quibuſdã erit obſeruatio? At quomodo, & quónam pacto? neque enim perinde hic, atque in cauſis externis, alia fixa ſerues: vnum, quod obſeruas, immutes. Quippe colores, figuræ, odores, longitudines, latitudinẽs, profunditates corporum, gracilitates, corpulentiæ, differentia generum, ætatum, regionũ, temporum anni, præſentis etiam ſtatus, neceſſario omnibus adſunt hominibus. Quare, quandoquidem, quin habeat hęc, reperias neminem: difficulterq; ſub pauca illa, quæ paulo ante recenſui, reducas horum obſeruationem: in externarum cauſarum mutationibus, alia nobis opus eſt via et ratione. Iam, quàm ardua ſit horum obſeruatio, cognoſces, ſi non ratione tantum, ſed & velis experiundo inueſtigare duos viros ſemper vna aliqua in re differentes, in alijs omnibus conuenientes: ſane enim ægre inuenias: vt omittam, quàm multæ exiſtant alterationum coniugationes, & quantum obſeruatio temporis requirat, quantam autem memoriam & quàm præclaram. Nã præter alia etiam, quæ nihil referunt ad pulſuum mutationem, obſeruare empiricos quàm diutiſſime oportet, vt hoc ſaltem intereſſe nihil certo ſciant: atque hoc illud eſt, quod in primis obſeruationem iſtam à ratione & compendio remotam in immenſam prolixitatẽ temporis producit. Quod eſt, cur ſemper clamemus, vt etiam aliàs docuimus, vt obſeruatione tm̃ artẽ conſtituas remota ratione, fieri minime poſſe. Et, vt iſta omnia admittantur certe, quòd nullũ habeamus certum modum, ad quem exceſſus & defectus referamus, magnitudinem alterationis in ijs ſingulis nunquam cõplectetur memoria. Quî enim poſſit quiſquã memoria hæc omnia tenere, connexis inter ſeſe his, quæ corporibus neceſſario comitantur vnà cum quantitate ſingulorum? Omnino commiſſura huiuſcemodi erit: albo eatenus, lato pectore eatenus, item corpulento hactenus, corporis latitudine & profunditate tanta, maſculo, & puerò, tempore ęſtiuo, in loco natura frigido, in ſtatu ſicco talis pulſus erit. Eas enim complicationes infinitas numero (quas nemo mortalium nec obſeruauerit, nec complexus memoria fuerit, ſed in diſputando tantum comparari poſſe ſophiſtæ iactent, in arte vero adminiſtranda inanes deprehendantur, nec vlla poſſe facultate parari) erit contexere neceſſe. Iam, ſi plus & minus in omnibus, quæ narrauimus, iſtæ inter ſe coniugationes different, vt certe differunt, in quam obſeruationem diſputationem cõijcient, apertum puto eſſe. Proinde ſatius fortaſſe ſit, ne hîc longior ſim, nec immorer in demonſtranda difficultate empiricæ obſeruationis, & immenſa longitudine: verũ rationem vt aliquam & viam tradã, cuius præſidio oẽm facile, quem experientia oſtendit, fructum capiamus. Quæ nã tãdem eſt illa via? hæc eſt. Vbi optimã conſtitutionẽ inuenerimus corporis noſtri, primum animaduertendum eſt, qui eius pulſus ſunt, neq; obiter id vel negligenter: ſed in eo ſtatu hominem accipiemus, vbi ſuum proprium motum pulſus ab nulla externa cauſa immutati retineant. Hoc fiat, ſi "nõ in longo ocio ſit verſatus, nec recens exercitatus, nec vero ẽt diu ieiunauerit, vel mõ comederit: aer præterea tẽperatus ſit, oportet, ipſeq; omnibus liber animi affectibus, & tranquilliſſimã mentẽ habeat. Poſtea inueſtigandæ ſunt

corporis

† Additur ex antiquis, interdum uero ſatis magnũ: ut ẽt apparet inferius.

E F G H

A.l. c.1.

A corporũ vitiosæ constitutiones: tumq; primũ earum recensebis differentias: deinde, quos in illis excessus repereris atq; defectus, hos ad moderatam & optimam conferes. Iamq; cum animo reputabis primũ, quantũ oporteat istarũ naturarũ pulsus dissidere ab optimæ pulsu, deinde ipsa experientia rationẽ hanc, si constet veritati, explorabis. Quod cũ subinde feceris, & longo vsu rationẽ exercitaueris & tactũ, tũ putabis demũ certo te moderatũ tenere in omni genere pulsuũ, illosq; ẽt, qui aliquo modo vltra hũc sunt & citra. Habes summã. Proinde, quicunq; aut corporis nostri optimã naturã, aut vitiosas non nouit: aut ratione quidẽ perspexit eas, sed, vsu vt dignosceret, non laborauit: nihil huic fructus feret hic sermo: siquidẽ illa prius sunt ediscenda, postea huc veniendum. Etenim in non paruam incidet controuersiam, quam veteres medici de his inter se habuerunt: & iuniores non solum inter se, sed cum veteribus etiam. Nam nec, optima natura quæ sit, inter omnes conuenit: neque dum vitiosarum est inuentus numerus: & signa, quibus vel optimas, vel prauas cognoscas, admodũ pauci medici literis prodiderunt. Quòd si vel hæc omnia apud maiores nostros confessa sint, & ordine inuenta, deberent tamen naturas discere prius experiundo, itaq; ad artem se de pulsibus conferre. Erũt fortasse, quibus longitudo displicebit huius, quã induco, contemplationis. Nos vero, si institutũ meũ sugillent, non offendemur: neque enim probatũ vnquã iri sperauimus omnibus, aut vsui futurum. Nã, cum admodum liquido & certo scirem,
B præter vnum veritatis amatorẽ, reliquos omnes pro nugis meris habituros, quæ doceo, tñ aggressus sum ad hæc explicanda, ac vnum illum multis præposui. Porrò aũt, si nos ipsos quis de ægrotis vidit præterita & futura prædicere, hunc ẽt puto, nisi planè sit fucus, ẽt si videatur longior, cũ tam vtilẽ exitum tamq; præclarum polliceatur, hanc commentationem amplexaturum.

Optimã Natura moderatum pulsum habet, ad quem alij collati, excessuum & defectuum nominibus appellantur. CAP. 3.

Al.1.f.2.d.3.c. 4.fo.48.d

QVi ergo ante intellexit naturam corporis nostri optimam cognoscendam esse (cuius nos alio loco indicia prodidimus) huius sciat pulsum esse inter omnes alios medium: & veluti mensuram quandam regulamq; in omnibus lucubrationibus de pulsibus, hunc moderatũ & medium à nobis meminerit appellari: cum quo vbi alios oẽs comparamus, celeres, tardos, magnos, paruos dicimus esse. At pulsum moderatæ naturæ & vndequaq; optimæ, non recte vocaueris magnũ, paruum, celerem, tardum: nec etiam durum, vel mollẽ, nec quoquã alio nomine, quòd immoderationem interpretetur. Immo, vt in opere de temperamentis, omniũ optimam tẽperaturam nec calidam esse docuimus, nec frigidam, nec siccam, nec humidã, neq; mollem, neque
C duram (quippe hasce omnes quibusdam excessibus defectibusq; constare vnius illius temperatæ & moderatæ) sic nunc etiam nec magnum, nec paruum, nec celerẽ, nec tardũ; nec quicquid aliud, quod à mediocritate deflectit, pulsum optimæ naturæ vel appellabimus, vel intelligemus. Nec vero etiam ipsum hominem, in quo eum pulsum reperimus, vllo nomine, quod quidem moderationem non significet, nominabimus. Non enim crassum, non gracilẽ, nõ calidũ, frigidum, humidũ, siccum nullo denique alio nomine: verum nominamus omnibus partibus corporis temperatum & moderatũ. Ad quem, cum dignoscere quidem illum didicisti, pulsuum omnes differentiæ perpensæ, caue, excidant: &, vbi æstimes ad illas reliquos oẽs pulsus, vel duros ita, vel molles, vel raros, vel crebros, vel alio nomine ad eundem modum voca. Nunc ergo, quando summam cõsecuti videmur esse, non sanè incommodum erit, si dubitationẽ quãdã necessariã excitem: quo, si nihil dum inuentum arbitremur, explicationem sermoni apponere conemur, quę adducat nos, simulq; doceat, primum summam nos iam obtinuisse: deinde absolutissimam eorum notitiã, de quibus agimus, commonstret. Ac exordienda quidẽ modo dubitatio est, dicendumq; non posse omnes, quæ in corpore sunt, arterias neque esse æquales inter se, nec æqualiter distendi. Qui.n. posset dorsi arteria arterijs colli, aut alarum, & inguinũ, vel ipsa par esse, vel eius distentio illarum distẽtioni-
D bus: ac multo vero minus arterijs vlnarũ, atque poplitum: adhucq; etiam minus arterijs carporũ & tarsorum: adhucq; minus arterijs temporum, digitorumq;. Non potest itaque pulsus vnus in quantitate distentionis moderatus esse, ne si optima quidẽ sit natura: sed in motu, & robore, cæterisq; generibus vnus esse per oẽs arterias potest. Neque enim possunt, dũ in natura sua constat homo, præsertim si optimã adeptus constitutionem sit, quædã celerius arteriæ, aliæ tardius, vehementius, languidius, durius, mollius, crebrius, rarius pulsare: sed similẽ cum inter se mutuo, tum cũ corde motũ omnes, necesse est, habeant: magnitudine vero vt eorũ differant corpora, ita distentiones par est diuersas esse. Putabis igitur ad manum esse solutionem hæsitationis: quòd nihil causæ sit, quin, qui carporũ tantũ arterias semper tangat, quantus in optimis naturis sit pulsus earũ, noscat: & vero etiã quantus in alijs quisque, si cum hoc cõparetur: Et hercle, si velis arterias etiam tarsorũ pedum tangere, aut partium aliarum corporis, distentionis retinenda quantitas est in optima quidem natura, quò possis ad hos æstimare earundem partium pulsus, qui in alias naturas incidunt: neq; hic quicquã consecuturũ absurditatis, aut difficultatis, neque multũ laboris in cognoscẽdo fore. Verum, hæc qui dicit, in libro de optima corporis constitutione ignorat demonstratum esse, æque in magnis corporibus, ac in paruis, constare eam naturam posse. Quod si sciret, nequaquam neq; ipsas arterias singularum partium duceret, neque distentiones earũ, parẽ possidere in omnibus

bus optimis naturis magnitudinem: cæterum, prout magna sint corpora vel parua, ita variare. E
Vnde fit, vt non dum discussa prima sit hæsitatio, quia moderatum vnũ inuenire in distentionis quantitate non valemus. Proinde operæpreciũ est, quando hîc prorsus hæremus, oẽs medicos demirari, qui magnos temere appellant perpetuo & paruos pulsus: quãtus aũt moderatus sit, ex cuius cõparatione alios reperiemus, non tradunt. Videantur.n. parum distincte illi eiuscemodi pulsum concepisse, sed, referentes potius ad aliquid, magnũ vel paruũ dicere, perinde vt maiorem & minorem. Equidem ẽt nostræ memoriæ soleo præstantissimos medicos, vbi tangendo aliquo, magnum vel paruum esse dicant, frequenter rogare, quo'nam illum dicant maiorem, aut quo minorem. Illi naturali respondent. Iterum cum quæsiui, quo illo naturali, non modo existimant non dignam inuestigatione questionem, verum etiã demirãtur, si cuius putem eos alius dicere, ac ipsius ægroti, quem in præsenti tetigerint. Quin hoc latere ne pueros quidem autumant, alio alium per commodam valetudinem maiorem & minorem pulsum habere.† Atque hæc quidem hi dictitãt. Quid aũt illi, qui his præstant, qui libros nobis de pulsibus reliquerunt conscriptos, alia'ne sunt in opinione, an in eadẽ illa? Hi quidem certe dicunt veris medium & autũni efficere maximos pulsus, hyemis & æstatis minimos: quæ inter hæc tẽpora intercedunt, medios inter magnos & paruos. Nã videntur mihi ne hi quidẽ absoluto sermone proferre magnos vel paruos, sed referre aliquò. Itaque sunt in illis, pro anni tẽporibus, qui adscribant, in hunc modũ: Veris mediũ & autũni maximos, pro anni tẽporibus quidẽ, pulsus efficiunt. Iidem nec in ætatibus scribunt absolute, vt alij magnos esse iuuenum, puerorũ paruos, & senum: sed addunt hic quoq; pro ætatibus. Proinde sic pronunciant magnos & paruos, vt si maiores dicant & minores: nimirũ eos comparantes mutuò, non moderato. Nam mutuò, ipsam puto demonstrare rerum, de quibus differunt, naturã: nã non omnium mortalium medio vere æque pulsus maximi sint, sed cuiusque pro sua natura. Porrò id ipsum quoq; crassa ratione omnino indistinctũ est & confusum: nugæ enim sint meræ, si censeas illi, qui biliosa sicca calida & adusta natura est: aut contrà, qui pituitosa atq; frigida, maximos medio vere pulsus esse. In disputationibus ita vtique, & uerbotenus forsitã videant habere: quòd si periculũ facias, non reperiantur. Quippe calidiores & ſicciores tẽperamento non expectare cõspicias medium ver, sed multo habere ante, suos maximos pulsus: iã contrarios his humidiores & frigidiores longe vltra medium ver, ineunte iã æstate: soli vero, qui optimam sunt nacti constitutionem corporis, inueniantur medio vere maximos suos pulsus obtinere. Eadẽ in ætatibus ratio est: inter quas temperatæ medio vere: intemperatę ante vel post habent pulsus maximos. Verum nullus hæc quisquam medicus distinxit: adeo vt, si omnes homines parem statum in vtroque anni tẽpore haberent, ita respondeant. Tametsi Hippocratis scripta neminẽ puto latere, quæ ille & quàm multa de anni tẽporibus reliquerit: qui aperte ostendit, ‖ nec naturas, nec ætates ab ijsdẽ anni temporibus perinde oẽs affici: quosdã.n. robustiores simul hyems salubresq; & in oẽs partes meliores: aliquos æstas reddit. Qui fiet igitur, vt, quod commodat iuxta, atque id, quod officit, mutet pulsus? Quin aũt illos pudet adeo nobis nude scribere, & præter oẽm distinctionẽ: Mediũ ver pulsus creat maximos? nam, ni additum sit, quibus'nã maximos, nihil didicerimus. Quin porrò, cum dicant, æstate & hyeme paruos pulsus fieri, hoc certe, vtrum tẽpus reddat minores pulsus, sustinent adiungere? Neque vero paruum.ſ. peccatum dicent, si hyeme putes æstatem minores pulsus efficere, hæc vero forte maiores efficiat: vel, si hyemẽ ęstate, cum cõtra se res habeat. Nã, quodcunque dicas de his tribus, siue æstatem hyeme, siue hyemem ęstate, siue pares vtrobique pulsus esse, nisi addas, quibus, mentieris. Sin apposueris & distinxeris pro naturis corporum, & ætatibus, vnumquodq; ex tribus verum sit: quemadmodũ nos, vbi de his priuatim egimus, explicauimus. At neque se ipsum quisque, neque sese illi mutuo potuerũt hic coarguere, ꝙ tũ multa falsa, tũ multa indistincta dixerint: quod illis nulla alia re vsu venit, præter ꝙ moderatũ cuiusque generis pulsum ignorarent prorsus. Nã quã ob rem, cũ inter se mutuo tam decertent acerbe, de hoc ne verbũ quidẽ faciunt, sed prætermittunt misere? Nullam sane aliam ob causam, nisi quia nihil eorum cũ intelligerent liquido, sed confuse oĩa & minime distincte, vnũ scilicet, qui primo hallucinatus est, secuti omnes sunt: & de illis, quæ nihil propè artis administrationibus nec obsunt, nec accommodant, acriter non mutuo tantum inter se, sed cũ Herophilo etiã digladiantur: idq; cum contentio illis de rebus obscuris existat, quæ longã quærunt, quò declarentur, & prolixã orationẽ: de rebus vero tã illustribus clarisq; vt vel solo sensu deprehendi possint, neque scribunt elimate, neque reprehendunt errantes: nec vero, si quis veterũ quicquã scripsit, quod ab sua sententia abhorreat, meminerunt. Cęterũ pueri esse confirmauerunt paruũ pulsum, & itẽ senis paruũ: vtrius aũt sit eorũ minor, prætereunt: tametsi de vtroque Herophilus plane, si diligenter eius libros reuoluãs, conscripsit. At ridiculus sim, qui hæc explicata ab illis postulem, cum ne prima quidẽ, nec simplicissima recte atque ordine tradiderint. Itaque paruum dicunt pulsum pueri, quẽ nunquã Herophilus paruũ appellauit, sed modo satis magnũ, modo ĩsigniter, vel eiuscemodi quopiã nomine vocauit. Tũ, quæ causa sit, inquirunt, quæ arterias moueat: & eorum, quæ de hoc scripsit Herophilus, ꝑter mittũt nihil: de præceptis vero, q̃ ad artis opa intersunt, recte'ne Herophilus, an secus tractauerit, verbũ nullũ, ò dij ĩmortales, fecerunt. Atq non'ne lõge ꝑstiterat, si, ꝙ quatuor statuit Herophilus

facul-

† Al. An sic quidem hi: qui vero his præstãt, qui libros &c.

* Al. unoquoque.

3ª. aph. 2. 3. 10. 11. 12. 14. 18. Ext. ord. 20. a. Et de acre, aq. & loc. 2ª. 4. b. c. Et in lib. de humorib. nõ longe a fine.

F

G

H

A facultates, quæ animalibus moderantur, de hoc nihil quærerent, nec atrociter rixarentur, vel eum oppugnarent: sed, si confutatum hominẽ vellent, & conuictũ inaniũ suarũ nugarũ, ea proferrent, quæ refragantur his, quę sunt plane euidentia, idq; cũ aduersus illũ tm̃ possint cogere testiũ numerum. Etenim cũ illos, qui post Herophili ætatem de pulsibus sunt cõmentati, tum superstites penẽ omnes testes habebunt, pulsum puerorũ minorẽ senũ esse, atq; adeo multo quidem minorem. Etiam quidam mihi nuper, ridẽs vniuersam quæstionem, dictabat non dignam esse rem, de qua disputetur: lõge siquidem puerorum minores esse: quo rectius nihil de his proditum literis esse. Tales cum habeant sexcentos testes, & alioqui Herophilũ perpetuo oppugnẽt, ista, miror, quid semel præterierint, nec etiam, an hæc scripserit, sciant. Nimirum non multum de medicina laborant, sed de his duntaxat sententijs, quæ nugas accumulare in disputationibus possunt. Quare hæc tantũ ex Herophili scriptis capita decerpunt, cętera repudiant prorsus: quod in causa est, cur ignorẽt Herophili scripta, si quæ mirifice ad artis opera faciunt, sed repugnant suis decretis. Ideoq; de rhythmis etiam, quæ prima ætate debebant in musicis ludis addiscere, hæc temere inserunt libris medicinæ. Quibus accidit, quod sero discentibus solet. Nam tacere, ẽt si ad aliam artem spectet, nõ valent: rhythmus vero, quæ suppeditet signa, nemo scripsit illorum vllus. At Herophilus, qui aliã
B viam, ac illi, secutus est, prætermittit, quæ discenda de musicis erant, imbutis probe in arte: mox, vt si ea teneant, apud eos disserit, quod medicinæ conducit, ex ijs accipiens. Illi vero, vt præclaram istam, queadmodum isti appellant, τεχνολογίαν de rhythmis enarrarunt, nihil postea student ostẽdere, qua ratione ex illis præsagiendi quid, vel denunciandi compares facultatem. Itaq; etiam puerorum esse aiunt paruum pulsum, contradicente Herophilo: nec vero hactenus student perpẽdere, vt, quæ apud mortales magna & parua distentio dicatur, queant assequi. Quippe vesicarũ, follium fabrorum, vtrium, ventrũ, vterorum, omnium denique rerum, quæ prædita cauitate aliqua sunt, magnas & paruas distentiones solemus vocare. Itaque paruũ sæpe esse tumorem ventris dicimus, magnum ẽt, verbi gratia, vesicæ: & paruũ vtris, ventris magnum. Dicemus etiam interdum magnopere vesicam intumuisse, & distentam esse maxime: vtrem autem & saccum, qui xx eiuscemodi vesicas capiant, nõ dum maximam distentionem esse consecutos. Censemus. n. ni fallor, ad cuiusque cauitatem corporis esse distentionem æstimandam, non absolute pronunciandã ad eundem vbiq; modum: nam est certus in qualibet re modus, in quo nec contendi tunicas, quæ cauitatem ipsam cõplectuntur, nec remitti contingit. Ergo, vbi aduertitur tẽsio in illis vel cauitas, tum magnas dicimus & paruas distentiones esse: quandiu nec sensibilem etiã cauitatẽ cernere possis,
C neq; dum tunicæ laborent distentæ, modicam illã & moderatã, & natiuam corporis distentionem dicimus esse. Quid ergo est difficultatis ex his progressos arteriã intelligere, cum sit corpus & hoc concauũ, habere terminos oportere motus sui in vtranq; partem, nec nimium distendi (rũpat. n.) neq; in arctissimum considere: obstare. s. naturã tunicarũ duram, quæ ægre contrahitur.

Quis sit Moderatus pulsus in Quantitate distentionis: & quæ sit eius dignotio. CAP. 4.

QVare est quædam iusta arteriæ distentio, vt neq; contendatur, neq; laxam quãpiam suam partem relinquat, quã esse moderatã & naturalem dicemus: sin minus, in vno eodemq; homine dicamus, necesse erit, magnos, paruos, & moderatos pulsus esse. Atqui in optima natura absurdũ est non oẽs moderatos esse: & longe hercle absurdius, si idẽ sit pulsus magnus simul & paruus ac moderatus: Magnus, si cũ minoribus comparetur: si cũ maioribus, paruus: vtrisque simul, moderatus. Oportebat vero, cũ minori confert, eum maiorẽ appellare: cum maioribus, minorẽ: cũ vtrisq; mediũ. Eo. n. pacto nobis vocare licet optimarũ naturarũ pulsus, inter se illos quidem maiores & minores, oẽs tñ moderatos: si quid ante dictorũ meminimus, cum naturã diceremus propositi corporis spectandam esse, vbi indagare moderatũ, magnũ, & paruum instituimus. Quod si corporum inter se simpliciter comparemus magnitudines, maius, minus, medium inter
D vtrunq; nominabimus: magnũ aũt, vel paruũ, vel moderatũ haudquaquam: Maius. n. est, quod minus excedit: at magnũ, quod moderatũ sui generis. Itaq; refertur vtrunque ad aliquid: sed maius ad cuncta minora comparamus: magnum ad vnum duntaxat eiusdem generis moderatum, quo si maius sit, vocatur magnũ. Idem vice versa in minore & paruo accipiendum est. Moderatũ & mediocre esse dicendum est, quod in sua propria natura constat: et immoderatũ immodicũq;, quod naturã suam reliquit. Quando igitur corpus est cauum arteria, distentio eius, necesse est, interim proprie & moderate, vt postulat vsus, cuius gratia creata ab natura talis est, præterea vt eius postulant tunicæ: interim immodice, perficiatur. Ostendi autem alio loco hactenus eam in optimis naturis solere dilatari, quoad vsus largiter impleatur, & nihil offendatur tunicæ. Proinde, qui regulam velit attendere in magnis pulsibus & paruis dignoscendis, optima natura inuẽta, cognitoq; vnius in illa arteriæ cuiuscunque, tumore corporis atque distentionis, recordandũ illi & æstimandũ est, arteriam hac maiorẽ quanto oporteat maiorem habere distentionem in optimis naturis. Quę si tanta reperiatur esse, quantã fore conijciebat, sic moderatum pulsum appellabit: sin vel maiorẽ hac vel minorẽ, magnũ vel paruũ. Arteriæ deprehendet in optima natura magnitudinẽ aut per dissectionẽ, siue ea casu, siue de industria fiat: aut colligendo ex signis, quæ in libello de optima corporis cõstitutione prodidimus. Quod si nesciat ẽt, quãta sit arteria p̃ditis optima natura,

pulſus quidẽ certe eorũ memor, ſi in alterũ poſtea incidat, & colligere poſſit, vtrum par ſit maio- E
res hunc an minores, q̃ illum, habere arterias, cũ tumore iã diſtentionis conferre poterit, atq; con
iectare, an magnus, an paruus, an moderatus pulſus ſit. Etenim, ſi, quo videt̃ arterias maiores ha
bere homo, qui comparatur, hoc maiorẽ ẽt habeat diſtentionem, moderatũ dicemus pulſum eſſe.
Quòd ſi arteriæ magnitudo videatur ſuperare magnitudinem diſtentionis, aut ſit minor, magnum
tunc vel paruum vocabimus: ſi arteriæ appareat maius corpus eſſe, quã pulſus, paruum: ſin arte
riæ minus, & pulſus maior, magnum: Haud aliter in reliquis generibus pulſuum, vt in genere ip
ſius motus, in quo celeritatem & tarditatem dignoſcimus: In genere quietis, in quo crebritatẽ &
raritatem: Contentionis, in quo vehementiam & remiſſionem: Ad hæc corporis arteriæ, in quo
duritiem & mollitudinem. Nam per hæc omnia, tũ moderatũ inueniemus in optima natura: tum
immoderatos vel ob exceſſum vel ob defectum, non inter ſe, ſed cum moderato comparabimus.

GALENI DE DIGNOSCENDIS PVLSIBVS LIBER TERTIVS F

ARGVMENTVM LIBRI

Rationem docet Dignoſcendorum pulſuum, qui in Qualitate motus, in Quantitate item diſtentionis, ac Proportione motuum & quietum conſiſtunt.

Declaratio Definitionum Celeris & tardi pulſus: Ratioq; eorum dignoſcendorum. CAP. I.

Oderatum pulſum in quouis genere, intelligentia & dignotione priorẽ im
moderatis eſſe, atque arterias in corporibus optime comparatis cum medio-
critate quadam pulſare, in ſuperiore libro declarauimus. At, quæ reſpiciẽda
ſint indicia, & quomodo pulſibus applicandi digiti, vt tactũ exerceas ad fa
cile prompteq; cum mediocritatem eorum dignoſcendã, tum exceſſus & de
fectus, deinceps dicemus, inducto à genere motus exordio. Atque temporis
quantitatẽ ſolam moderati motus & immoderati non idoneũ ſignũ eſſe, ſed
& per quæ vectum interualla ſit, quod mouetur, reſpiciendũ eſſe, ſupra abũ- G
de demonſtrauimus: quo ẽt loco illos confutauimus, qui definitionem perperam celeris pulſus in
terpretant̃: at nos tñ ipſi, quemadmodũ potiſſimũ accipienda ſit, non aperuimus: itaq; nunc id fa-
ciemus. Neq;.n. multis verbis opus erit, q, quæ ad eam pertinent intelligẽdam, iam ante expoſui-
mus: nã ẽt intereſt ad rem præſentem hęc narrauiſſe. Cum ergo quis terminat pulſus pauco tẽpo
re motũ nobis, celer vocetur: & tardus, qui multo. Ante horũ nominũ explicatas ſignificationes
non iniuria quidã ſunt hallucinati, exiſtimantes idem multum ac plus, paucum & paucius, ſigni-
ficare: nunc, quia oſtẽdimus hæc quidem ad rem quãlibet ſemper referri, illa vero ad moderatum
tñ ſui generis, omnis iam ſublata eſt difficultas intelligendi, quemadmodum celeris pulſus pauco
tempore motũ dicamus terminari, & multo motum tardi. Nã, ſi hoc prius nobis conſtet, modera
tus pulſus quanto tẽpore quantũ confecerit ſpatium: deinde alterius offendamus, qui par habuit
tẽpus, minus interuallũ: multo hũc tẽpore dicemus motũ eſſe. Atqui nemo mirari debet, ſi duo-
rum motuũ, quorum temporis quantitas par ſit, alterum tñ multo tempore dicamus factum eſſe,
non perinde vtrunq;. Etenim, ſi duo pueri dimiſſi in diuerſos locos ſint, & ſimul reuerſi: alterum,
q iter pauco tempore abſoluerit, collaudamus: alterũ culpamus, q multo: nã ex viæ longitudine
æſtimamus, cum paucum vel multũ temporis dicamus, non abſoluto ſermone. Eodẽ ẽt modo pul H
ſum dicemus, qui pauco tempore ſit, celerẽ eſſe: ac tardũ, qui multo: definitioneſq; probabimus il
las, ita interpretando, vt diximus. Quòd ſi cui modus ille videatur coactior, memoria repetat de-
monſtraſſe nos, ſi altera ſignificatione dictio accipiatur, definitiones falſas eſſe: detq; operam, vt
alias definitiones fingat. Neq;.n. quõ definiendũ ſit, hic inſtituimus diſceptare, cæterũ vt rerum di
ligenter atque accurate notiones conſtituamus: vt ne, ſi in his offenderimus, ſimul in dignoſcẽdis
pulſibus offendamus. Proinde, quid requirat̃ ad dignoſcendũ, declaratũ à nobis eſt. Iam, ſi diſcere
ẽt cupias hæc definire, non illa quidẽ fortaſſis ingrata exercitatio ſit, non ad inſtitutũ tñ neceſſaria.
Quo nos minus de iſtorũ pulſuum rõe definiendi agemus: etenim cũ omnino nõ eſt neceſſariũ:
tum etiam, ſi cui neceſſarium videatur, nihil cum hac inſtituta commentatione eſt coniunctũ: ve-
rum in quarto libro de pulſuũ differentijs large nos de his tractauimus. Notionis tñ in præſenti
qñ inſtituimus mentionem facere, ſeriem orationis perſequamur: nam nunc quidem, quod in ijs
inuenimus, locus eſt dicendi, ad eum dignoſcendum magnopere faciens: atque adeo, ſi verum di-
cendum eſt, ſummam iam aperiam. Nec quãtitatem temporis, nec interualli reſpiciendam cenſe
mus: immo ne proportiones quidem illorum, de quibus verba fecimus in ſuperiore libro, cum ce
leriorem pulſum & tardiorem doceremus. Illic enim non potui illa præterire, quò errorem præ-

ciderem

A ciderem his, qui ex solius temporis quantitate de ijs existimant, quæ ad dignoscendum laboriosa mihi & longa, difficilisq; æstimationis & iudicij, adeoq; impossibilia prope visa sunt. Nam celeritatem quidem & tarditatem, vt primum occurrit arteria, noscimus: rationem vero temporis ad tẽpus, & interualli ad interuallum, vt exploremus, opus nobis lõgo tempore est. Itaq; ista nihil nos morantur, vt expendamus ad pulsus in ægrotis dignoscendos. Sed, vt, si ante oculos quempiam videamus, impetus motus celeritatem potest ostendere: ita vsu venit in arteria, nam aut incitatũ, aut remissum eius motum inuenias. Omnia enim corpora, quæ mouentur, ex locis, vbi mouentur semper, dignoscimus, quomodo moueantur: quæ vbi in locis remorantur, tardum esse motũ prædicamus: vbi facile discedunt, celerem. Hic scio futurum, vt quæstio se physica offerat, an corpus, dum mouetur, & maneat aliquo modo: atqui in commentarijs de motu illud ita, vt quod maxime, probatur verum esse. At à tantis in præsens quæstionibus declinemus, ne implicemus nos. Quod informat tantum sensus ad dignoscendos celeres & tardos pulsus, hoc, satis est, si dicamus: nimirum vnum motum cedere videri locis facile, in quibus semper fit, aliũ diutius inibi commorari: itaque hunc tardum, illum celerem vocari. Nam ex locorum transitu sensus dignoscit, nõ ex totius motus tempore, nec separatim & solo, nec quatenus cum quantitate comparatur. Itaque ce-
B leritatis & tarditatis facile notitiam consequimur, non perinde consecuturi, si quantitate temporis & interuallorum aucupata, eorum sustineremus proportiones obseruare. Enimuero non sustinemus: nam, vt primum aciem intendimus, momento temporis, moram nos corporis, quod mouetur, deprehendimus: ex qua conijcimus transitum. Quò fit, vt, quę eminus cernimus, hæc nobis interim diutius videantur consistere, licet agitentur velocissime: vnde liquet ratione nos motum colligere, non sensu deprehendere. Siquidem, cum prima quæque sensibilis pars corporis, quod mouetur, in primo sensibili loco subsistat, primo sensibili tempore, tum immobile, quod cernimus, videtur esse: At vero, vbi prima sensibilis pars, in primo sensibili loco, quàm primo sensibili tempore, subsistat breuiore tempore, tum videtur moueri. Singula enim, quæ diximus, dissecari, quod ad naturam attinet, in infinitum possunt: sensu vero si æstimes, primas certas habent & indiuisas partes. Quod planum facit ratione omnem motum, non sensu dignosci. Quia vero sensui ratio coniuncta est, & mentis est transcursus velocissimus, sæpenumero non ratione, sed deprehendi sensu videtur. Nam, quorum primo sensibili tempore, prima sensibilis pars, in primo sensibili loco manet, horum tantum nos motus aperte fatemur non sensibus, sed ratione animaduertere, vt gnomonis vmbræ, Lunæ, Solis, omniumq; siderum, quæ à nobis longissime remota sunt. Quorũ
C autem, vt dixi, breuius est tempus primo sensibili, nullo tempore prædita horum mansio migratioq; videtur: quippe, quod minus primo sensibili tempus habet, omni mora hoc putatur carere. Sed hæc priuatim præstiterit commentari eum, qui cum hæc, de quibus agimus, aueat probe ediscere, tum alia in medicina multa. Nobis vero satis hæc erunt ad demonstrandum non esse temporum & interuallorum respiciendam quantitatem, sed ipsam qualitatem motus: quæ est explicatu quidem difficilis, sed horum, quæ docuimus, ope (nisi sis prorsus stupidus & iners) non magno negocio verum, vt homini licet, consequere. Multoq; magis, si dignoscendos inequales celeritate et tarditate pulsus mediteris, originem ducere eos inuenias ex qualitate motus. Ac vnius quidem distentionis sæpe initium motus planè celerius videtur, proximum tardius, iterũ finis celerior: nec hîc quantitates quasdam aut temporum aut interuallorum, sed ipsam vnam motus qualitatem attendimus. Quo minus leuiter palpandum est, vbi genus hoc perpendimus pulsuum: nimirũ sic extremũ motus finem sentiamus duntaxat, nõ integrũ motum. Ex quibus iam liquet eiuscemodi pulsus prorsus non oportere paruos esse, nec languidos: neq; n. trifariã possis motũ dissecare, nec in paruis interuallis, nec in facultatibus imbecillis: ꝙ obstet illis paruitas, quæ diuidi se in sensibiles partes nõ patitur: hîc impediat facultatis infirmitas, quæ concidit ad pressum. Quam ob rem
D nec in pulsibus lethargicis deprehenderis inæqualitatẽ, quæ tñ adest forsitan, quia omnino, quò dignoscatur, vult comprimi: at hoc præ imbecillitate non sustinet. Quare, qui cuiq; pulsui inuenturus sit contrectationem appositam, hunc singulari prudentia esse, & expertũ in dignoscẽdo oportet. Nam, si maximus pariter & vehementissimus validam fert compressionem: atque alius quisque, quantum à vehementia vel magnitudine abest, tanto minorem: primũ, quantũ à maximo & vehementissimo recesserunt, ad vnguem perspiciendum est: deinde ratio ineunda est, quantum sufficiat compressionis id genus pulsibus impartiuisse: vtrobiq; n. offendamus, necesse est, siue excedamus proportionem, siue non assequamur: quòd, vbi minus iã premamus, præteritura nos sit interni pars motus: vbi vero amplius, externi. Itaq; primũ, motum aliqñ inæqualem esse non percipiemus: deinde male etiam de toto motu sæpe iudicabimus, eo quòd male perpenderimus partes. Si enim vel pars eius prima, vel altera celerior sit, & nobis earũ tñ altera sit explorata, nõ possumus primum vniuersum inæqualem motum esse scire: deinde vel celerem vel tardum arbitrabimur eum esse, cum neuter planum sit: siquidem, cuius celeris erat pars prima, & altera tarda, hunc nec celerem absolute, nec tardum iure vocaueris. Quare (vt oratione in summam collecta alio me conferam) in optima constitutione moderatus motu pulsus erat non ex interualli nec temporum quãtitate explorãdus: sed ex ipsa, vt diximus, qualitate, quo pacto discedat ex locis, dicebamus ani-

maduertendum esse: cuius memores, qui decedere celerius videatur, celerem: qui tardius, tardum appellemus: representari aũt hoc, vt primũ est admotus tactus, prius, q̃ totũ arteria spatiũ cõfecerit. Proinde, si pulsus æqualis sit, non expectamus vniuersam distentionem, sed ex parte eius facere de tota coniecturam possumus: qui si inæqualis sit, oẽm assequi dicebamus oportere, tactumq; pro magnitudine pulsus & vehementia varie applicare. Atq; de genere motus hæc in præsentia satis sunt: eius enim nos iterum † in pulsibus dignoscendis mentionem, necesse est, faciamus. E

† *Al. de præcognitione ex pulsibus.*

De quantitate Distentionis dignoscenda. CAP. 2.

DEinceps de quantitate distentionis agamus: nam, cũ corporis arteriæ dimensiones tres sint, longitudo, latitudo, & profunditas, nullam possumus totam sentire. De longitudine apertissimum est: vtrinque enim arteria vsque ad terminum extremum pulsat. At paruæ eius parti inijcimus tactum, quanta extat ex obiecti corporis mole: quæ quidem ipsa efficit, vt lõgus vel breuis pulsus sit, eò ꝙ non possit attingi omnis arterię longitudo. Sit tñ hic ẽt aliquid in qualibet corporis natura, quod elucescat sub cute, in optima natura moderatum: si quid supra hoc sit, longum: si quid infra, breuem reddit pulsum, qui non põt numero digitorũ definiri: sicuti quidã, si quatuor digitis obuiet, esse dicunt lõgum: si tribus, medium: si duobus, breuem. Neq;.n. corporis optimæ naturæ vna est mensura, sed in vna qualibet facile quantitatem assequere, vnius ope, modo colligere proportionem possis: Cum qua postea si alios homines conferas pares totius corporis magnitudine, dices vel longos vel breues pulsus habere: eodem modo latos, angustos, altos, humiles: ac in tribus simul dimensionibus, magnos, vel paruos: vbiq;.n. ad moderatum referemus, cum alios æstimamus. At.n. singulos esse in singulis alijs pulsuum generibus moderatos: sed in sola quantitate non planè vnum, sed suum cuiq; corporis parti, antea explicauimus. Hoc tamen nõ est huius loci, sed volui dicti vos admonere: itaq; ad institutum iã par est reuerti. Institui vero docere, sensu nullius dimensionis exacte dignosci posse quantitatem: cuius rei cã partim omnibus cõis, partim sua cuique est. Primo loco cõem exponã. Nã, quando inter arterias, quæ nuda sit, nulla est: sed vestiunt eas multis locis pauciora & subtiliora corpora, multis ẽt locis plura & crassiora: planè in aperto est, non perinde oẽs arteriarum motus posse sentiri, sed illarum magis, quas pauciora tenuioraq;: harũ minus, quas circumijciunt plura ac crassiora corpora. Atq; hęc cõmunis est. Propria singularum dimensionum: longitudinis, ꝙ permultum intersit, inter verã & apparentem: latitudinis, ꝙ parum: profunditatis, ꝙ minimum. Nam, cũ sæpe longa tres cubitos vniuersa arteria sit, tres vel quatuor duntaxat digiti percipiunt arteriæ motũ: reliqua pars à corporum obiectorũ numero occultatur. In latitudine, cũ præ corporibus, quæ illam vtrinque cingunt, multis illis & crassis, neq; tactus ipsi corpori arteriæ applicari possit, neque per crassitiem illorum & multitudinẽ foras motus perrumpat, multis locis omnino motus perit, multis ẽt in maxime angustum cogitur: totum vero, quia arteria nullo loco nuda est, videas nusquã. At vero, ne profunditas quidẽ vsquã plane est nuda, vt possit saltem in ea elucere eius vniuersus motus: sed, si nihil aliud, cutis certe ambit eam, per quam pulsum sentimus: itaq; tecta fuerit hæc quoq; certe aliquatenus. Quæ cum ita sint, dabimus operam, vt optimam rationem monstremus dignoscendarum singularum dimensionum: ac primo dicemus de longitudine. Atq; esse hanc censendam optimam, quæ motus maximã partem sentiat, clarissimum est: nam, vt, si sentiri omnis valeat, primũ hoc sit: ita, posteaquã hoc non põt, vbi nulla pars eius, quæ quidem animaduerti possit, lateat, tactionem existimamus optimã esse. Qũo aũt eam possis instituere, faciam, vt declarem: si ob oculos prius proponã in tribus his oẽs positas esse sensibilium cognitionum differẽtias, in natura, exercitatione, & modo applicationis. Nam, qui tactum natura appositissimum ad sentiendum, & probe exercitatum habet, tum etiam sensibilibus decenter admouet, optimus hic explorator sit eorum, quæ intus sunt condita: qui hoc est aliquatenus inferior, q̃ maxime ab illo abest, tam pessime absolutã cognitionẽ consequetur. Explicabo igit huic, qui optime natura comparatus est, & exercitatus nõ segniter, qua applicatione tactus ad vnguem (vt homo põt) motum sentiat arteriæ. Et, quia de prima dimensione, videlicet longitudine, institui dicere, accommodatissimum huic modum tactionis aperiã. Omnino non premat, immo sæpe leniter palpet, & veluti suspendat manum. Accommodatus est hic imprimis modus paruis pariter & imbecillis pulsibus: nam, hos si aliquatenus pręmas, motus pereat magna ex parte, & sæpe vero etiam vniuersus. Nam pro quantitate pressus, & qualitate præterea arteriæ contentionis, modo multũ imminuitur eius motus, modo minus: est, cũ perit totus. Quocirca ad longitudinem dignoscendam summa cautio est, vt præter omnem pressum tactũ admoueas: etenim modicum pressum non grauiter ferunt quidẽ pulsus vehementes: non lædẽtur tamen ne hi quidẽ, si in palpando nihil premas. Qui modus attingendi quando optimus est lãguidis pulsibus, nec incommodus etiam vehementibus, caue, præponas illi aliũ. Porrò est illud ẽt explicandum, quod non obscure aduertiť, vbi diuersas partes premas longitudinis arteriæ, motũ nõ perinde videri in omnibus offensum: cæterũ in partibus altioribus maior est noxa, minor in inferioribus. Et vero frequenter noxa non animaduertitur in vehementibus pulsibus, secus in languidis: nam, in his si inferiorem partem presserimus, luculenta superioribus noxa datur. Superiores aũt & inferiores qũo hoc loco accipiendæ sunt, non est obscurum: vt remotissimæ à corde partes, F G H

inferiores:

A inferiores: & viciniores appellentur superiores: hoc in artubus quidem perq; est solenne, nō itē in capitis partibus & colli. Itaq; ad omnes pertinet, vt diximus, cordi viciniores, si premantur, magnam iniuriam subiectis facere: remotiores, sæpenumero nullam, quę animaduerti possit, si bene vehemens pulsus sit: interim tamen manifestam, in non vehementibus. Atq; de longitudine hęc satis sint. Nūc de reliquis duabus agamus, quas non ita oportet duas numerare, vt, sicut in quadrangularibus & quadratis corporibus, videas separatim latitudinē, separatim ꝓfunditatē distinctam: sed, sicut in circulo & globo, confusa sunt oīa, vna vero quædam vel lineæ vel superficiei videtur circūferentia: sic esse in arteria putes: cuius cernitur in dissectionibus figura, multis locis cylindrū, multis etiam conum referre. Quomodo igił medicis in mentē venit seorsum de latitudine, seorsum de ꝓfunditate differere, cum deberent, vt est, & conspicił ex partitionibus, vnā longitudinem eius appellare, alterū circulum, vt certe multi frequenter vocant? Nō perpetuo possunt tñ, nec hi, nec alius quisq;, cum de exemplis euidentibus narrant, longitudinē & circulū tantū appellare: sed exprimet sæpe necessitas, vt distentionem altam quandam vocent, & angustam: contra etiam aliam, humilem, latamq;: etenim hoc ita clarū est, vt ambigat nemo. Sic propter hæc manifesta euenta habere diuersas latitudinis & ꝓfunditatis notiones coacti sumus. Porrò, sicut sensu

B percipimus eas differētias, ita circularē nos figuram sæpe animaduertere clare fatemur. Itaq; de vtraq; iam differentia dicemus in cōmuni, qua potissimum ratione applicandorum digitorū ad eas peruenire dignoscendas queas. Neq;.n. in ijs dignoscendis mediocris inesse scrupulus videał, ꝗ nulla admouendi tactus ratione valeamus sentire interuallum totum: neque cūm leniter palpemus (nam ea extremas tñ partes sentiat motus: quæ præcedebat, ignoret vniuersam) neque cū premimus multum. Vt.n. omittam hoc in vehementibus tātū pulsibus permissum esse, contra, ac prior, postremam partem ignorabit interualli, tñ sentiet primam. Iam, si alia vtamur applicatiōe inter illas media, & prima pars interualli & postrema nos fugiet. Hoc verum esse quisq; experientia discat. Nam, vehementes pulsus si premas (hos.n. premere solos fas est) nescies, quanti sint: ꝗ pereat fere in pressibus, vt ante significauimus, aliquid ēt de ipso motu: ac interuallū non iā parua ex parte, sed prope corrūpał vniuersum: Contra, si leniter palpes, per quantum interualli sit motus delatus, nō diuines. Habes difficultatē, quæ sic explicatur, si, vt prorsus distentionis quātitatē sensu dignoscamus, nō laboremus, sed & ratiōe quędām possimus nihil læsa eē existimare. Neq; enim hoc nos querimus, vt sensu omnino, quæ accidūt pulsibus, cognoscamus, sed vt simpliciter cognoscamus. Ergo sensum requirit quidē omnis talis notitia, at tamen nō hunc solū, neq; quasi

Al. ex antiquis, quadam.

C semper valeat quidlibet inuenire: sed satis est frequenter, si sensibilis affectus vnus totius rei denunciet essentiam. Eadē ratio eorū est, de quibus nunc agimus. Nā, si leniter palpes, aut pluribus in partibus occursum arteriæ, necesse est, sentias, aut in paucioribus: quo cognito, ad sensum ratio adiuncta nobis magnā distentionem suggerit esse, quæ multis partibus mouet tactū: paruā, quæ paucis. Age fac circularē eius occursum esse, quid, non'ne clarum est, si insigni sit circūferentia circuli magnitudine, totā etiam crassam esse distentionē arteriæ: & vniuersam distentionē gracilē, si circūferentia sit parua? Neq;.n. magnis circūscribi circulis gracilis distentio potest, nec crassa minutis: cæterum quantitati distentionis necessario respondet circuli circunscribentis eā quantitas. Haud aliter ēt, si verus non sit & exactus circulus finis distentionis, sed quasi mutilus partim: id quod in altis & angustis, vel humilibus & latis vsu venit: ratio similiter subducił quātitatis distentionis. Nam tum distentionis tum ascēsus fines, particulæ prorsus erunt, circuli: hiq;, prout appareant maiores vel minores vtrinq;, vel concauiores hac circunferentia vel gibbosiores, omnino vel longiorem vel breuiorem, vel angustiorem vel latiorem, ꝗ̄ est exacte circularis, hanc lineam, quę in præsentia cernitur, ostendunt. Vnde inęqualitatē nos latitudinis & profunditatis, totiusq; quantitatē distentionis æstimabimus. Age.n. videanł gibbosiores ac præruptiores obliqui occur

D sus arteriæ, præterea cauior quodāmodo & humilior in ꝓfunditate, adeo vt ne circuli qdē videał circūferentia manere, sed veluti recta linea esse, profecto apertū est talē pulsum latum fore & humilem. Nam motus in latum amplius exporrectus, latum merito efficiat: at motus ascensu prohibitus humilē. E diuerso, si motus obliqui partes longe citra mediū constiterint, ac mediū ipsum satis videał gibbosum esse, planè is pulsus erit altus angustusq;: si semel angustus eius in latitudine occursus euadat, vt non modo imminutus esse obliquus motus, sed & totus semel videatur perijsse, difficilis cognitu est, vel potius cognosci non potest, quātum in his est, qualis sit pulsus. Nam, nisi distinctiōes adhibeamus quasdā, nō assequemur, altus'ne sit, an humilis, an moderatus profunditate: nā oīa esse potest. Etenim, si humilis sit pariter & angustus, talis videbił esse: &, si altus simul & angustus, eiuscemodi apparebit: deniq;, si moderatus ꝓfunditate vnà & angustus, talem dicas esse: nā angustiam is pulsus prorsus ex motu inhibito in latitudinē contraxit. Difficultas vero residet in profunditate: quæ, & si ex lōgo interuallo, et si ex breui, vel moderato motū ordiatur, eandem tñ leniter tangentibus repræsentabit speciem: nam angustum motū percipient. Qua ergo ratione explorabił? frequēter qdē etiā tactus effectibus, perpetuò tñ ratione. Primū de tactus affectibus dicemus, in qbus possis per eū manifesti deprehendere aliquid: licet autem in vehementibus pulsibus, qui, vt sæpe monuimus, soli pressa arteria nō labefaciant. Prompta ergo

in illis quidem notitia profunditatis est pulsus. Nam, si presseris, forsitan vel ipso tactu, si exercitatus sit, & mollis suaq; sponte exacte sentiat, in notitiā aliquam peruenies interualli motus: sin minus, tēpus certe motus quantitatem declarabit interualli. Nā, si discernere sigillatim motus qualitatē poteris, in qua differentiā celeritatis & tarditatis reperimus: sigillatim etiam tpis quātitatem, vbi breues motus aiaduertimus: neutra te harum, si premas, fugiet. Quòd si ambas assecutus sis, facile de interuallo conijcies. Esto celer motus & diuturnus, sane apertissimum est maximo eum spatio delatū esse: contra tardus esto & breuis, sit vtiq; & hic minimo spatio deuectus. Atq; hoc pacto, si vehemens sit pulsus, pfunditatis quātitatem dignoscimus: qui si languidus sit, nihil iam nobis sensus adiumenti adferre poterit, quòd motus in eiuscemodi pulsibus pressu perditur vniuersus: quare ratione hic tota res inuestiganda est. Dicemus aūt de causis pulsuum, non oēs cum omnibus differētijs posse confundi: distinguemusq;, quæ illæ sint, & qn̄, & quemadmodū. Itaq; ex alijs, quæ aperte sunt conspicua, quomodo etiam aliquid de obscuris deprehendas, inibi docebimus: ad hęc, cur angustus simul & languidus pulsus altus nunq̄ sit. Sed de his hactenus. E

De Rhythmis dignoscendis. CAP. 3.

POsthac de rhythmis verba faciemus: quę ordinem secuti sumus docendi, q̄ coniuncta eius cum superioribus est exploratio. Nam natura quidem rerū ferebat, vt, quæ vna in parte pulsus, maxime distentione, genera consistunt, prius exponeremus, quod in cōmentarijs de differentijs pulsuum fecimus: verū, quia genera in vna parte posita, quæ de superioribus adhuc reliqua sunt, flagitant cōmunem tractatum: rhytmorum aūt genus adiunctā cum superioribus duobus generibus habet cognitionem (vt ipse de his sermo docebit) ideo posthac de rhythmis narrabimus, de duritie & vehemētia reijciemus in proximum librū: vt absolutam cōplectantur singuli cōmentarij generum disciplinam, quæ cōiuncta cognitione sunt. Quia iam in cōparatione tpis distentionis cum contractationis tpe rhythmus cōsistit, prius paranda separatim nobis vtriusque tpis notitia est. Hoc vero parum facile est: nam (memoriā si conseruauimus eorū, quæ primo in libro retulimus, vbi quæreremus, ecquid sentire totā distentionem & cōtractionem possimus, an pars nos fugiat vtriusq; motus) sciemus, q̄ sit laboriosum, adeoq; præter omnē nostrā facultatem, vt notitiam comparare oīs harum tpis possimus. Quo loco principiū distētionis ostendimus & finē cōtractionis non cognosci posse. Iam, quatenus aliquid nos motus latet, hactenus etiā tps. s. præteribit. Primum id est ipsum repetendū, declarandumq; idem non esse, quod in primo libro quæreretur, ac quod paulo superius: nam illic de distentiōe quærebatur absolute, hic de tpis eius quātite. Proinde, cum absolute quærit, an omnis sentiri distentio possit: quæ tactum fugit motus pars, hanc confirmauimus non dignosci: in explorāda aūt eius quātitate, quātum promota spatij sit, aduertimus. Ac nō ita dudū diximus, modo finis distentionis habeamus verā notitiā, rationē nobis cū sensu cōiunctā subiecturā esse eius quātitatē. Itaq; possumus, quis, nisi externum finem motus, partem aliā nullā sentiamus, quātum is habeat tpis, ignorare: at tn̄ scire, quātū interualli p vectus sit. Horum alterum in primo libro discussum est: alterū non ita diu est, cū explicauimus. F Alter vtriq G

Ergo iterū ad memoriam reuocemus, q̄ in vehementibus pulsibus, si modice arteriam cōpresserimus, pspiciemus qdem initium motus, sed quātitatem ignorabimus interualli. Nec vero hoc p̄tereamus, quòd initio statim secundi tradidimus, non idem esse, quantitatem temporis examinare, ac celeritatem vel tarditatem dignoscere. His enim nobis in præsentia omnibus opus est: quo planè & distincte perspiciamus, ecquid inter spatij dignotionem, quo fertur arteria, & tpis intersit: & præter vtrāq;, quandam esse aliam vel celeritatis vel tarditatis æstimatricem. Siquidem prima, quam cōmemorauimus, explorat interualli quantitatem: quantitatem altera motus tēporis: tertia qualitatem motus. Ad rhythmum igit dignoscendū nec primam quærimus, nec etiam tertiam, sed ipsam tantummodo secūdā. Quare instituenda manus ea applicatio est, quæ arteriæ motum accuratissime intuetur omnem. Itaq;, primo libro quæ exposita sunt, cum quæreremus, possit'ne sentiri vniuersus motus, memoria repetenda sunt: sciēdumq; vnam virtute esse & eandem quæstionem illam atq; hanc, licet diuersis verbis ponatur. Quæ oīa si cum animis nostris prius cogitemus, præsentis difficultatis assequemur explicationē. Sit pulsus qdā magnus, sed lāguidus: huius nequeas. s. deprehēdere totius distentionis motum, cæterum externi finis tm̄: sic etiā contractionis (si modo tm̄ possit) initium duntaxat & recessum, præterea nihil. Proinde leniter sunt istiusmodi pulsus, vt iam dixi sæpe, palpandi: qua tactus applicatione quantitatem animaduertere interualli distentionis poteris, tpis motus non poteris. At vero in contractione non tm̄ tēporis motus non inuenias quantitatem, sed ne ipsius qdē interualli: nam, illa vbi insensibilis euadat, omnium simul, quæ possidet, necesse est, fiat iactura. Adeo nonmodo interualli quātitas atq; tpis motus, sed & qualitas, in qua celeritatis & tarditatis cōtinētur indicia, nulla ex parte à nobis sentietur. Quī. n. motus etiamnum qualitas dignoscat vniuerso sensum latente motu? nimirum requiritur prius essentia rei, q̄ ipsa qualitas: quæ qn̄ essentia prorsus sensum p̄terit, non potest qualitatis parari notitia. Quæ ergo iam est in his pulsibus ratio, qua cōsequi notitiā rhythmi possis, vbi funditus contractio perijt, & de distentione saluus & integer solus externus finis est? atqui nec sentire contractionem in vllo languido alio possis. Itaq;, qn̄quidem motum distentionis atq; H

A contractionis arteriæ noscimus tm̃ in his, qui languidi non sunt, in horum etiam solorum notitiã rhythmi veniemus, digitis ita moderate applicandis (vti diximus antea) vt externi motus ne quid interpellent. Nam, si plus iusto arteriã compresserimus, consistere eius motum cogemus: nisi etiã in his rhythmus non possit dignosci: siquidem perpetuò initium nos distentionis, & contractionis finis latet: &, nisi omnino parum, quod præterit, sit, magnopere rhythmus læditur. Nam, hoc quidem fortassis etiam admittas, distincta oratione tñ opus est. In vehemẽtissimis enim pulsibus vera est oratio: in alijs secus habet, præsertim qui vehementiæ paruam partem habent, ꝙ satis magna pars sensum in his effugiat, quæ iam offendere rhythmum valeat. Ita hoc iam oĩa, quæ attulimus, fecerunt planũ, dignosci in solis vehemẽtissimis pulsibus rhythmos: in alijs vero oĩbus, aut prorsus incognitos esse, vt in languidis: aut longe ab absoluta notitia abesse, id quod vsu venit in minus vehemẽtibus, non iã languidis tñ. Atq; scrupulus quidẽ hic est: hunc, nos pro viribus faciemus, vt tollamus. Primũ, quia non cadit in pulsus languidos, & eos, qui non sunt vehemẽtes, simile distentionis & contractionis incommodum, lenit hoc difficultatẽ non nihil. Nã, quã habet, rõnem totũ distentionis tẽpus ad totũ contractionis, eandem cum rationem habeant inter se quidẽ partes, quæ tactũ latent, etiam, quæ saluæ sunt, eandem habebunt inter sese rationẽ. Itaq; ex illis

Al.1.f.2.d.3.c.1.fo.47.a B præsentire nõ multũ interpellabimur. Nã, cũ "duplum sit, verbi gratia, omne contractionis tẽpus cum omni distentionis comparatum: duplum itẽ sit, quod est saluũ, cum comparetur: per rhythmos præsensionibus non aliter abundabimus ex partibus motus, quæ sentiuntur, ac si totus is saluus sit. At in languidis non perinde difficultatem explices: quippe, quod inuestigant, qui distentionis tẽpus cũ toto reliquo conferunt, remediũ, adulterinũ est: quod vobis, prius faciam, vt declarẽ, deinde aperiã, vbi culpem id. Nam, cum pulsus quatuor partes sint, distẽtio, contractio, & duę quietes, vna à distentione ante contractionem, altera à contractione ante distentionem: Qui esse contendunt incognitam contractionẽ, † distentionis tempus, quod motus appellant, separant à reliquis du*abus partibus, quas quietẽ & contractionẽ vocant: horum triũm temporũ mutuam proportionẽ rhythmũ esse cõfirmant: Qui vero contractionẽ dicunt sentiri, horũ alij distentionis tñ tẽpore cõparato cum tẽpore contractionis, rhythmum dicunt fieri: alij vtriq; motui tempus attribuunt quietis, quæ ipsum sequitur. Atq;, cũ tres hæ sint de pulsuum rhythmis opiniones: qui à secunda stant, ad dubia illa aperte se fatentur, quid dicant, non habere: qui à prima & tertia, non defici consilio fortassis videantur: Illi, quia cõspicui motus tẽpus reliquo omni cõparant quietis, vt ipsi vocant: hi vero, ꝙ conspicui motus tẽpus vnà cum tpe consequentis quietis reliquo, initiũ con-

C tractionis statuẽtis terminũ coniunctionis priorũ duorum tẽporum. Operæpretiũ aũt est vtrosque demirari: primos, si ea tñ meminerunt, quæ de contractione sunt dicta: quæ de distentione, hæc exciderunt: nã, quantũ sit in distentione interuallum, in languidis pulsibus ratione demõstrauimus sciri: tps vero motus non posse cognosci, ꝙ eius tñ externi fines ad sensum perueniãt. Miror igit, quemadmodũ comparare se dicant tps distentionis cũ tempore omni reliquo: cuius tps, quod sentiri possit, omnino sit paucũ: nisi quidem hoc sanè ipsum tantũ comparatũ cum reliquo toto volunt. Itaq; rhythmus illis proportio sit conspicui tpis motus in distentione ad reliquũ omne. Quod si dicunt, rẽ dicunt illã quidẽ, quæ fieri possit, sed tñ inutilẽ: ꝙ præcognosci ex tali rhythmo nihil possit, in quo tps manifestæ partis distentionis cum reliquo vniuerso comparatur, quod ex tpe constat externæ quietis, contractionisq;, & tertio internæ quietis, præterea quarto partis distentionis, quæ conspicua non est. Præterq; vero, ꝙ nihil omnino commodi ex istiusmodi doctrina percipi potest, notionem & rhythmi hi cõfundunt, vt si quis, musicum qui ageret, non tẽporis eleuationis ad positionis tps proportionẽ esse diceret rhythmum, sed partis manifestæ eleuationis ad reliquum totum. Nec minus errãt illi à tertia secta, qui eo duntaxat, ꝙ tps externæ quietis tempori distentionis addunt, illis sunt sapientiores. Quòd vero etiam ipsi in obliuionẽ venerunt con-

D tractionis tps sensum in languidis pulsibus non dignoscere, æque peccauerunt. Porrò tertium ẽt hi insigne ponunt, contractionis primum motum perpetuo sentiri, cum ne illi quidẽ in languidis pulsibus sentiri possit. Itaq; ex his oĩbus hæsitationes, quæ freqẽtes in sectis sunt, concurrant in pulsibus dignoscendis, necesse est. Quo factum puto, vt non aggressi scribere quid sint Herophili successores in præsagitionẽ ex illis. Ipse Herophilus rhythmos frequenter ad præsagiendum adducit: verum, quid interpretetur rhythmum, difficile est inuentu: tẽporis ne distẽtionis solius ad tẽpus contractionis solius proportionẽ: an ipsum ẽt quietis tempus, quæ comitatur vtrunq; motum, ijs attribuat. Vnde inter Herophilios, qui ab illo cognomen inuenerunt, non conuenit, vtrũ de illis decenter sentiat: neutrũ.n. eius oratio planè ostendit: neq; confirmare rerũ natura potest. Quòd si iam alteram sententiã tueamur instituto musicorum, tẽpora quietum præcedentibus motibus adijciemus: sin quod facit ad præsagiendũ, cũ motu motum cõparantes, separatim quietum tempus æstimabimus. Cũ igitur alterutrũ sit necesse, aut notionẽ nominis labefactare, aut peruertere vsum, vtrum faciamus potius, implicati tenemur. Tñ, quandoquidem alterum eligẽdum est, repudiato musicorum nomine, quod conducit ad præsagiendum, potius ducam: nam quid tandẽ faciemus damni, si, cum motuum ex proportione tẽpus præsciamus, nomen nobis, quo id appellemus, deficiat? Etenim nõ eò, † ꝙ in nominibus hæreamus, sed quia presagire nequeamus, ideo

Right margin notes:

*Al. ... (illegible)

† *Al. ex antiquis. priuatim quidẽ distẽtionis tempus ponũt, quod sanè motiõis appellant: priuatim uero tẽpus reliquarũ duarũ partium, quod quietẽ & contractionem uocant.*

*Al. tribus.

*Al. duorum.

**Al. distentionis.*

† *Al. quòd nominibus deficiamur.*

ars lædetur. Ergo faciamus vtilitatis nomine consistere rhythmum in proportione temporis mo E
tuum, ac expendamus suo loco Herophili sententiã. Tñ, & si hoc positum sit, manere adhuc dubi
tatio videtur, q, nisi in vehementissimis pulsibus, nec oẽ tps possit distentionis innotescere, nec cõ
tractionis vbiq; principium sentiatur. Cur ergo tẽpus quoddam ad sensum princeps Herophilus
statuit, ad quod alia æstimans, duorum, trium, quatuor, vel plurium dicit esse: horumq; aut integro
rũ, &, vt vocant illi, ἀπαράυξων: aut diminutorũ ẽt aliquantũ, vel plus, vel plurimũ.* Quasi. n. in oĩ
bus pulsibus ad vnguẽ tempora dignosceret, siue motuũ solorũ, siue ẽt comitantiũ illos quietũ (ni
hil. n. ad propositam dubitationem refert) ita videtur hæc scribere: nisi vero eum nõ de omnibus,
sed in quibus possunt dignosci, de his tantummodo existimandũ est ista scribere. At hoc quidem
inferius fortasse aliquando suo loco considerabimus. Nũc (quia non instituimus, quid Herophi
lus sentiat, quærere, sed, quid verũ sit simul & vtile, indagare) hoc clare aggrediar ad explicãdum,
qũo in ipsis rebus experiundo inuenimus. Nam sic habeto: cũ qualitatem motus distentionis cũ
qualitate conferimus contractionis motus, nouem inuenimus primas differentias, quas in tabella
proposuimus: atque sigillatim multas alias, quas oratione non exprimas, sed experiẽdo excessum
& defectum dignoscas. Quid vero soleat quæq; denunciare differentia, dicemus in commentarijs
de præsagitione. Sed nũc primũ tabellam præscribemus, quam intelligent facile, qui in primo cõ F
mentario se de differentijs pulsuum exercitauerint: deinde ostendemus, quemadmodũ multas sin
gulæ differentias constituant, quantitate dispares, tametsi eiusdem generis sint.

*Al. παρηυξημένων.

TABELLA

Distentio	*Contractio*	*Distentio*	*Contractio*	*Distentio*	*Contractio*
Celeris	Celeris	Moderata	Celeris	Tarda	Celeris
Celeris	Moderata	Moderata	Moderata	Tarda	Moderata
Celeris	Tarda	Moderata	Tarda	Tarda	Tarda

Ac, cum primæ quidem descriptæ in tabella differentiæ vterq; celer motus est, potest motus distẽ
tionis maxime concitatus esse, at motus cõtractionis paulo moderato & medio esse superior: Aut
contra, paulum motus distentionis eum superare: motus vero cõtractionis permultum: Aut vter
que paulum, aut vterq; permultum: Aut hic paulũ, ille plus: aut paulo minus, aut multo, aut alio
quoquo modo: nam varietas aperta est. Neq; dicas vel nõ hoc cerni fieri, vel significare nihil: im G
mo & fit, & denunciat res maximas. Ex qua nos notitia potuimus præsentire, neq; quicquam no
bis opus fuit primis temporibus integris & amplificatis. Nam eã cognitionem totum non deside
rare motũ, sed parari ex qualibet eius parte posse, nemini obscurũ est, nisi si qñ inæqualis sit: tũ. n.
pars toto haudquaquam similis est. At nec in pulsibus ad summum languidis hac vti licet: in his
enim ne primũ quidem initium cognoscas contractionis, nedum insignem eius vllam partem.

GALENI DE DIGNOSCENDIS PVLSIBVS LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Exponit, quo pacto Ictus in Pulsu comprehendatur: ac Refellit Archigenem & Agathinum, qui aberrarunt in Pleno pulsu dignoscendo.

De Ictu dignoscendo. CAP. I. H

Væ pulsibus insunt pro substantiæ eorum propria ratione, antea omnia ex-
posuimus: nunc de cæteris, quæ nec citra motũ arteriarũ possunt dignosci,
neq; eius tñ sunt propria, narrabimus. Est quidam in distentione arteriæ ve
luti ictus, qui, cum tangimus, tactum ferit: hunc, vbi violẽtus sit, proprie exi
stimabis ictum vocari: vocant ita tamen, etsi careat violentia. De hoc igitur
vero ictu, quem violentũ occursum dicimus esse, magna diligentia attendẽ
dũ est: neq;. n. parum multarũ pulsuũ specierum vr̃ comes esse, duri, vehemẽ
tis, magni, celeris, alti, conuulsiui, & vibrati. Ne ergo deceptus quis cõi sym-
ptomate in ijs dignoscendis labatur, sedulo omnes, & accurate æstimandi sunt: nam, si alijs illi no
tis discerni possint, & has didicerimus, id, quod totum est, assecuti fuerimus: si non possint, hoc
certe satis erit nosse, commune hoc compluribus pulsibus esse. Huius commẽtationis principiũ
optimum sit, vt, quam ob rem vnus tam multis pulsibus communis comitari affectus videat, vio
lentia ictus, causam discamus, hoc modo. Quando impelli à pulsu tactum, modo sit eius occursum
sensurus, necesse est: impellitur aũt non perinde semper, sed nunc plus, nunc minus, interdum vt

palpet

A palpet tantum: quicunque motus eum protrudunt & submouent longe, violenti hi speciem ictus repræsentant. Ac protrudere longe potest motus & duræ arteriæ, veluti contundens tactum: & qui robore mouentis illam facultatis veluti euertit: præterea, qui magnitudine distentionis plurimum progreditur: iam etiam, qui, qua fertur celeritate, impellit valenter: & qui præ altitudine veluti subit ac intrat: ad hęc qui, quo'd tensus sit, ægre mouetur: deniq; qui ob vibrationem, simul tensionis & duritiei celerisq; occursus speciem præbet. Quocirca incidas in multos quotidie medicos, qui illos omnes pulsus dicant vehementes esse. Qui si quidē animaduerterent, q̄ hi distent, quomodocunq; in cōmuni omnes velint appellare, non laboraremus: sed, quia, sicut nomen attribuunt cōmune, sic naturam putant vnam omnium esse, conabimur dolum illis detegere, a' clarissimis & apertissimis ingressi, exempli gratia, a' veloci. Nam hinc facile errorem deprehendat, qui certe intelligere potest celeritatem occursus non eandem esse, & violentiam ictus: nam, vt omittam alia, nec longius celer impellere valet tactum, ni simul magnus sit. Vnde liquet non hoc eum sua sponte obtinere symptoma: nam, quod illi, cum celer tantum esset non etiam magnus, nō aderat, sed præsentia magnitudinis ei accessit, qua ratione ei proprium dices? Quippe celer simul & paruus non lōge tactum impellit: sed longe impellere, magis ad magnitudinem pertinet, vel etiā B ad hanc per accidens. Nam, si colligamus, quæ de dignoscenda magnitudine diximus: non eo', q longius intret, sed quia multis in partibus longitudinis pariter & latitudinis & profunditatis attingat tactum, cognoscebatur. Vt enim circularem pulsus circunferentiam, quæ satis magna est, sensu perceperimus: ex illo deinceps ascensum, qui ex multa profunditate venit, cōijciemus: vbi non totum tactus interuallum assequitur, cæterum externum tantum sentit finem. Itaque, si inde vsq; a' primo impetu, cum distenditur arteria, velimus motum sentire, magnitudinem magna ex parte, vti ante diximus, interpellabimus: vt ne magnum quidem iam pulsum esse arbitremur. Id quod non in omnibus tamen magnis facias, cæterum in his, qui cum magnitudine vehementiam aliqua ex parte coniunctam habent. Nam magnis quidem tantum, nec vehementibus tamen, ne occurrere quidem ascēdentibus poteris, neque premere arteriam: pereant enim mox toti. Vnde planum est nō hinc magnum, quo longissime intro tactum protrudit, dignosci, sed q multis partibus longitudinis & circuli arteriæ occurrat. Quid igitur, intime'ne altus impellit? atqui, quod in tribus dimensionibus magnus, hoc possidet hic in vna: proinde, si non ille, minime hic. At magnum ostendimus, nisi vehemens quoque sit, tactum non posse protrudere longius: quo minus altus. Quo'd, si cum magno frequenter imbecillitas adiuncta est: & cum alto, qui magnus non sit, C fere' vehementia, imbecillitas nunquam: alia hæc ratio est. Habebit.n. (vt dixi) semper hoc altus, vt longius impellat: verum non sua tamen sponte, immo quo'd omnino vehemens, aut non imbecillus certe sit. Omnes ergo illi pulsus, vt longe tactum impellant, plane' vehementiam requirunt. Vnde etiam, qui ex illis cum vehementia perpetuo coniuncti sunt, semper violēter feriunt: qui vero non semper, sed frequenter, hi quia videntur fere violenti esse, qui hæc expendunt negligentius, adducunt, vt credāt eos nunq; nō tales esse. Iam alij pulsus, abs quibus diuelli durities non potest, violēter feriunt, vt vibratus & cōuulsiuus: nec hi enim aliunde violentum ictum cōpararunt, q̄ a' perpetua sua duritie. Quam ob rem duo hęc tantū genera habētur pulsuum violenter ferientium, vehementium, atq; durorum. Sunt tamen, qui his etiam necessariam præter duritiem dixerunt vehementiam esse: nec enim posse solam violentum efficere ictum, veluti nec si lapidem admoueas leniter: qui etiam ad valide feriendum aliquid desiderat contentionis. Verum de his, æquum est, vt quæramus, quid tandem sibi velint, nullum'ne prorsus corpus esse durum, nomē vero hoc duri nequicquam ab hominibus vsurpatum, cui nulla sit res subiecta: an rem esse certam, cui tribuatur, at dignosci nequaquam sensu posse: an alio illam sensu, nō nosci tactu. Profecto sunt absurda omnia, & corpus nullum durū esse, & ratione potius, q̄ sensu, dignosci: & sen-D su tamen alio quopiam potius, ac tactu. Atqui, si durum concedant esse, & dignosci tactu, quid aliud postea, q̄ de nomine, contendere inuenientur, qui sine contentione negant violentum ab illo ictum ædi? nam, si nec violentum appellare volent, omnino, contundentem certe, aut repellentem, aut subuertentem vocent, necesse est: nam de cōtentione quidem controuersia est. Omnino enim, quæ insit in animantium corporibus contentio, non statuitur ab illis, qui in minima, vel indiuidua, vel incompacta decerpunt totam substantiam: tantum conuenit inter hos, qui vnitam esse defendunt eam. Vnde nec sensu dignosci contentio poterit: sed, si poterit, a' signo quodam, vel a' signis, vel ab indicatione, vel demonstratione, fidem capiet: at durum et molle corpus sensu omnes nos homines dignoscimus. Itaque quæstio institui de essentia eorum non debet, sed de ratione dignoscendi: atque adeo non de hac, immo de eo, qua potissimum ratione alteri interpretetur aliquis, tactus sui affectum, in occursu durorum corporum, ac quatenus a' vehementibus hęc distent. Verum, quia hoc neglexerunt, qui nos præcesserunt, id nos faciamus, orationem exorsi ab ijs, quæ inter omnes mortales constant. Quando vehementia quædam non animalia modo vocamus, vt leones, & tauros: sed & inanimata quædam, vt fluuiorum decursus, ventosq; magnos: alia porro' dura, vt æs, ferrum, lapides: memorare oportet, cur ab vtrisque his, vbi nos attingant, diuersi corporibus affectus inferantur. Nam occursus violentus communis vtrisq; est,

tam vehementibus ventis, q̃ duris corporibus. Sed habẽt hoc præ cæteris ſcilicet venti,& fluuiorum fluctus,vt euertamur ab iis: lapides, & ligna,vt premamur,& contundamur. Aduerſos illos enim,etiã ſi magna vi contendamus ire contra,prorſus prohibemur,atq; euertimur,repellimurq́; violenter, ſed præter vllum preſſum,vel contuſionem, vel repreſſionem corporis partium: in alteris vero pollet preſſus,& contuſio & repreſſio. Perſpicies maxime,ſi cui corporis parti lapidem imponas non ita grauem, quem, ſi velimus, facile abiiciamus: cognoſces profecto, quemadmodum impoſitus grauet,premat,cõtundat,& veluti cutem ſubeat: deiectus autem relinquat quoddam corpori veſtigium,& preſſus ſignum: nã aut cauiorem reddet partem ſolito,et vt veſtigium diu ſeruet,aut liuidam præterea: At non ventus,vt vehemẽtiſſimus ſit,vt maxime euertat,vt deiiciat, comprimit cauatq; corporis vllam partem: quippe, qui mollis ſit, facile circũ corpus diffunditur, & circũfluit. Quapropter maximas facile naues impellit, & vero deturbat ſæpe: tñ nullum cauat in iis lignum, vt ſi lapis vel ferrum impingatur: hæc enim rumpere poſſunt, & comminuere: at repellere, vt vẽti, & euertere non poſſint. An igitur, quibus carnis noſtrę natura cedit,dura hæc nũcupamus: quæ ipſi carni,vt aqua, hæc vocata mollia ſunt? Atq; id eſt, quod Plato dicebat dura eſſe,quibus caro noſtra cedit: & mollia, quæ carni. Nam,ſi incidat in humidam rem aliquam tactus noſter,clariſſimum eſt tactum eam diuiſurum eſſe, humidam vero ceſſuram & exceptura͂: F at in duram ſi incurrat,omnino ille potius cedet cauabiturq;. Atq;,vt orationem tandem cõcludamus,fingamus manum noſtram nũc aquæ rapido fluctui, vel vento vehementi,ex aduerſo occurrere: nunc lapidi, quẽ altera manus ſenſim admoueat: aperte à prioribus perſpicies euerti,non preſſam tamen: & lapidem ab hac euerti,ſed preſſa ab illo. Nam durum quidem, quo minus progrediamur, obſtare per ſe non poteſt, ſed aut ꝑ pondus aut motum acquiſititium impedire interdum poterit: vehementis vero notio hoc ipſum obſtaculum, impedimentum, repulſionem, atq; euerſionem complectitur. Liquet ergo aliud nos,cum vehementia tangimus,aliud,cum dura,ſentire: nam hæc premunt carnem tantum,illa impediũt progreſſum. At, quia ſæpe fit,vt ambo conueniant: atq;, quod occurrit, durum ſit pariterq; vehementer moueatur, non poteſt ſenſus etiam non duplex nobis offerri, vnus veluti prementis, alter veluti euertẽtis. Quę ſi ſunt ita,vt ſunt certe,duri pulſus in premẽdo tactu dignotio ponẽda eſt,vt violẽtia vtriſq; cõueniat: ſed propriũ duri ſit premere, euertere vehemẽtis. Hi ſunt affectus tactus, hæc etiam vſitata latinis illorum noĩa.

De Pleno & Vacuo pulſu. CAP. 2.

ATqui poſſis aliis quoq; hæc nominibus interpretari: quod facile illi facient certe, qui continuitatem totius ſubſtantiæ interpollant vacuo: id eſt omnes, qui corpora ipſa parua & indiuiſa indiuiduaq; & incompacta, quod modo concreſcant modo diuellantur, ideo generationes & interitus contendunt efficere. Qui, vt ſi nullam agnoſcant vitalem contentionem, vbi confertim multa & velociter ferantur hęc parua corpora, tum ictum creare hæc violentum confirmant, quemadmodum in ventis, & fluctibus contingit decurrentibus. Conferta dicere & multa denſaq;, perinde eſſe dicunt, ac paucum immiſtum eſſe vacui: quod tñ valere, quãtum ſolidas ſubſtantias capedinem impleſſe arteriarum: vacuitatem enim eius, vt ipſum declarat nomẽ, eſſe à vacuo dictum: Hoc enim in oĩbus quidem concretionibus ſemper contineri: at,pro ut id augeť vel minuitur, ita nunc dura, nunc mollia, corpora effici: Ac nunc plenos fieri eorum internos ventriculos, rurſus forte vacuos. Ita tunicam quidem dicent arteriæ duram vel mollem fieri ex quantitate admiſti concretioni vacui: internam capedinem plenam & vacuam, ob quantitatem hic iterum commiſti cum illa vacui. Magnum autem dicent quendam eſſe pulſum, ſed reniſum non habere in occurſu, vbi multum in cauitate arteriæ vacui ſit, ipſaq; pauca ſint prima corpora. At vero magnum eſſe & euertere, cum parum vacui, & frequentia corpora ſint. Itaq; iam apertum eſt, nihil apud illos intereſſe inter plenum pulſum & vehementem, quippe tactus vnum eſſe affectum, & vnã naturam pulſus: Nam, cum parum in capedinibus arteriarum inſit vacui, ob multitudinem H tumorum, plenum pulſum dici; & ob ictus violentiam, vehementem: proinde ex nominibus illis alterum eſſentiam denotare pulſus, alterum qualitatem occurſus: non igitur diuerſos eſſe pulſus plenum & vehemẽtem, duobus enim vnam rem nominibus ſignificari, pro diuerſis notionibus. Nos vero, qui contentionem quandam ſtatuimus vitalem, geminam non poterimus non fateri pulſuum naturam eſſe, ſi dignoſcendi rationem eorum diligentius attendamus. Eſt autem plena difficultatis hæc commẽtatio, q͂ nihil oratione dignum veteres de dignoſcendis pulſibus ſcripſerunt: ſed alii prorſus prætererunt, alii ſane quàm leuiter attigerunt. Nã Herophilus, qui affectus ſenſus conſcriberet, nuſquam plenitudinis, quam ſenſit nunquam, meminit. Qui vero dicti ab illo Herophilii ſunt, oĩa potius exiſtentes, q͂ id, quod dici volũt, ſophiſtę ſane & loquaces hoĩes pene oẽs: & cum nullum aliud Herophilii pręceptũ in ipſis artis operibus probare ſtuduerunt, tum præter alia, quibus artem polluerunt, etiam plenum nobis pulſum inuexerunt: vt, quaſi parua ſit ipſa ars, haberemus nunc, quod ageremus. Neq; enim pulſum præterire fas eſt, à viris conſtitutũ tam claris: neque, quem experiundo nunquam inuenimus, poſſe prompte dignoſci ſtatuendum nobis eſt, alienas ſequentibus aſſeuerationes. Verum oſtendendum eſt primum, ad notionẽ vſq; hunc pulſum progredi: deinde ne Herophilum quidem in eius notitiam ſenſu vnq͂ perueniſſe.

A Quòd si iam nihil illi significationem confudissent nominis, haberem nunc aliquid dicere de illis, quæ dicturum recipio: sed, quando varijs eam modis conturbarunt, nec inter se mutuo cõsentientes, nec secum quisque: cogimur primo loco dispicere de significatione, ne quid imprudẽtes, vt corui & graculi, dum voces ædimus tantum, res ipsas, quibus attributæ sunt, prorsus ignoremus. Et, cum nomen pleni pulsus multi scripserint, cæteros certum mihi est prætermittere, nisi si quando, si ita series orationis ferat, strictim attingã: Archigenis autẽ & Agathini, mihi satis erit scripta in manus sumere examinanda. Ac de eo Archigenes in hunc modum loquitur: Ἐςὶ δὲ πλήρης μὲν σφυγμὸς ὁ ναςοτέραν ἐπιδεικνὺς τὴν ἀρτηρίαν, καὶ τὴν ὑπόπτωσιν αὐτῆς διασεσαγμένην ἐγχύλως. κενὸς δὲ, ὁ πομφολυγώδη τὴν ἔγερσιν τῆς ἀρτηρίας ποιούμενος, ὥς τε κατὰ τὸν ἐπιπιεσμὸν τῶν δακτύλων κενεμβάτησιν ὑποπίπτειν. In ea definitione primum quid τὸ ναςοτέραν denotet, parum liquido noui, ꝙ insolens apud Græcos sit, vt eiuscemodi de re vsurpetur. Nã genus quoddam panis appellabant ναςὸν: aliud corpus ab ijs ita vllũ appellari haud scio. Ipse Archigenes (nã decet de illo nos eius vsum nominum discere) τὸ ναςὸν pro pleno mihi videtur vsurpare: nam in libro de vehementia pulsus, exponens Magni verba sic ad verbum scribit: Omnino, inquit, vehemens ictus non fit, nisi ναςὸν sit, quod occurrat, & magnum, & celere inferatur. A quibus paulo B post in hunc modum scribit: Et vehementia pulsus, ex celeritate, magnitudine, vehementia, plenitudine, conflata est: nam, quod supra ναςὸν, id plenum hic vocauit: vt nihil differat, hoc pacto, an illo dicas. Et vero vbique mihi ita videtur nomine τοῦ ναςοῦ vti. At mutemus iam τὸ ναςοτέραν in pleniorem, vt, quid dicat, intelligamus. Verba eius hæc sunt: Plenus pulsus est, qui pleniorem ostẽdit arteriam. Atqui hoc vel sua sponte clarum est, nec nos noui quicquam docet. Præstat ergo totum hoc ναςοτέραν relinquere, ac, quod in definitione sequitur, considerare. Καὶ τὴν ὑπόπτωσιν αὐτοῦ διασεσαγμένην ἐγχύλως. Tale quiddam significare hæc clausula videtur, plenum pulsum in occursu arteriam ostẽdere διασεσαγμένην ἐγχύλως. Hic iterum τὸ διασεσαγμένην, idem'ne sit, ac plenam, an aliud quid indicet, planè non habeo conijcere. Quinetiam, cum opponeret postea definitioni pleni & τοῦ ναςοτέρου definitionem vacui, nec contrarium τῷ ναςοτέραν sumpsit, neque τῷ διασεσαγμένην: quod quidem, si rem contrariam definiret, sumendum erat. At non sumpsit, sed quid ait? Κενὸς δέ, ὁ πομφολυγώδη τὴν ἔγερσιν τῆς ἀρτηρίας ποιούμενος. Hoc enim πομφολυγώδη nec τῷ ναστοτέραν, nec τῷ διασεσαγμένην contrarium est, sed, sicui alij, certe soli τῷ ἐγχύλῳ contrarium est: vt τὸ ἔγχυλον veluti humidius quodammodo sit: & τὸ πομφολυγῶδες magis aereum. Iam vacui etiam definitioni additum est, ὥςτε κατὰ τὸν ἐπιπιεσμὸν τῶν δακτύλων κενεμ-C βάτησιν ὑποπίπτειν: cui verbo in definitione pleni, quod contrarium sit, non reperias. Nam τῆς κενεμβατήσεως nomini rectissime ἀντίβασιν opponeret: at hoc in pleni definitiõe prætermissum est vniuersum: idq; cum in eundem modum posset dici, ὥς τε κατὰ τὸν ἐπιπιεσμὸν τῶν δακτύλων ἀντίβασιν ὑποπίπτειν. At non dixit, nisi id forte, pleniorem ostendere arteriam, hoc est, vt in vtraque definitione, non quid plenus pulsus sit, declaretur, sed quæ sit eius dignoscendi ratio. Quod si est, assequamur fortassis. Nam, si affectuum tactus nostri hæc definitio expositio est, nec rei ipsius vsquam naturam attingit, meminisse omnium possum, quæ in distentione arteriæ patitur tactus: fortasse itaque assequemur Archigenis mentem: nam, quæ patitur, hęc sunt. Occurrens sibi sentit aliquandiu corpus motũ: idq; modo multis in partibus videt̃ sibi occurrere, modo non: ac nunc premere, nũc non premere: ac, cum nos premimus, reniti, vel vinci. Hi primi affectus tactus sunt, ac veluti elementa totius de pulsibus commentationis: nam reliqua omnia, partim ex his cõstant, partim in relatione intelliguntur, siue partes commemoratas mutuo compares, siue tota cũ totis. At de quo'nam horum pleni nomen dicitur: an de ipso motu? atqui celeritas in illo & tarditas erant, rhythmiq; illic nascebant̃. An vbi in multis partibus distentionem tactus sentit? immo longi hinc, lati, alti, magniq; prodeunt pulsus. An cum in paucis? cõtrarij vero tum commemorato-D rum. An cum premitur? durus. An cum summouetur? vehemens. Quid enim de contrarijs horũ & medijs multa disputem? Quando ergo existet plenus, aut quem patietur pulsus affectũ? tũ'ne vbi calorem largiorem, vel acriorem sentiat? atqui non ex pulsuũ differentijs id dignoscitur. An cum humiditatem vel siccitatem? sed nec hi sunt affectus differentiarum pulsuum: cũ hęc vel citra pulsus, si manum admoueas corpori laborãtis, explorare possis. Ecquod ergo renisus genus aliud in vehementibus, aliud in plenis appellant? nam potest tale quid etiam Agathinus sentire: verum, si hoc sentiebat, aperire debebat nobis, non Sphingis proponere ænigmata. An vero non solum res, volunt, vt inquiramus tam difficiles, sed vt pro cumulo, quid dicant, expendamus, ac infinitum tempus in eo ponamus, an in rebus ipsis inueniendis? At expendamus Agathini iam verba, atque hoc quæramus, an renisus aliud in vehementibus genus, aliud in plenis statuat. Adeoq; hæc eius verba sunt: Consequitur enim in consideratione plenitudinis & vacuitatis pulsus: pleno tensum & contentum perpetuo spiritum repræsentante: vacuo diffluentem & in renisu euanescentem, vt instar sit aquosæ bullæ, quæ rumpitur. Huic quidem eo nomine gratias habemus, ꝙ Sphingis non ponat ænigmata, vt fecit Archigenes, alijq; non pauci: nã, recte, an secus, dixit, per ociũ expendamus, licet. Verba quidem certe eius clara sunt. Vult enim tensum & contentũ perpetuo spiritum in plenis apparere pulsibus: infirmum & fractũ, nec quicquam renitentẽ in

vacuis: at, natiuus'ne spiritus atq; vitalis sit, qui per corpora, vt illi contendũt, tensus est: an aereus E & materialis, qui continetur in capedinibus, parum verba declarant: tamẽ ex tota illorũ virorum sententia ipsum vitalem coniicias dici. Sed, siue hic sit, siue ille, tñ in præsenti admonebimus illum, eiusq; asseclas, ne placita cum sensus affectibus commisceant, sed vt decet empiricum. Neque enim experientiæ imminuerint dignitatem, si explicauerint prius nobis hæc, † quæ de tactione attulerunt ipsi } ac deinde, quõ ab iis oratione ad placita proficisci oporteat, docuerint. Qui igit sensus affectus in ea erunt, si nomen spiritus immutemus, & ictum appellemus? erit. n. hæc oratio: Plenus pulsus tensum & contentum perpetuo ictum repræsentat: vacuus vero diffluentem & in renisu euanescẽtem, vt instar sit aquosæ bullæ, quę rumpit. His tam bene mutatis proferamus hic paruum eius librum, vt, quid de vehemente & languido pulsu dicat, videamus. Verba eius sic habent: Nam, quòd vehemens etiam pulsus sit, qui violenter ferit tactum, & in occursu fortiter euertit eum, constat hinc, & conuenit inter multos. Mox subiicit: Contraria intelligunt de languido, nam debiliter & languide occurrit tactui. Hæc recte quidẽ Agathinus, sed nihil ab iis, quæ de pleno & vacuo sunt dicta, differunt: nam contentum perpetuo ictum esse, nihil est aliud, ac violenter ferire tactum, & fortiter euertere: quorum illud quidem de pleno, hoc vero de vehemente, dictum est. Iam etiam in renisu euanescere, idẽ est, quod debiliter & languide occurrere tactui: quorum etiam illud de vacuo, hoc de languido est dictum. Atque Agathinus in hunc modum exposuit affectus tactus in vehementibus pulsibus & languidis. Archigenes alio modo: nam hic sic F scribit: Itaque, si per se æstimetur, manifeste apparet sua sponte vehementiam contentionem esse, vt diximus, arteriarum motus. Inde addit: Apparet porrò per totam distentionem firmitas impetus, ex qua, arteriam si comprimamus digitis, firmior occurrit ictus. Hæc quidẽ sic sunt aperta, quę dixit de affectibus tactus: in quibus nullum habebimus proprium affectum monstrare plenitudinis, nisi sanè, vt quidam dixerunt huius ętatis homines, cum plurimum pulsus eleuatus renitatur. Atqui hæ duæ sunt species pulsuum, non vna: nam, cum plurimum attollitur, si quidem in tribus dimensionibus fiat, magnum efficit pulsum: in vna duntaxat, vel longũ, vel latum, vel altũ: nam reniti idem est, quod vehementem esse. Quòd si quis magnum simul & vehementẽ volet vno nomine vocare pleni, vocent, licet: de nomine enim non contendimus: tantum sciat, nihil se nouæ differentiæ alicunde præter commemoratas in præsenti, adducere. Nam, si duas aut tres earum accipiat differentias, quas peculiaribus nominibus appellet, nulla inuidia est: verum de nominibus non agimus, sed de rebus: de quibus, si quis habeat, quod, præter quę nos diximus, afferat, libentes didicerimus. Excogitare vero differentiam quandã pulsuum ex arteriæ infusione (sic enim, quod G in ea continetur humoris, appellant) equidem comprobo: ac intelligere eam possum modo crassiorem, modo tenuiorem, & hercle etiam lẽtiorem, vel aquosam, vel copiosiorem, vel pauciorem, vel aeream, vel aliam, qualisqualis sit: siquidem spiritum cogito tantũ eas continere, atq; hunc interim purum & serenum, interim caliginosum nebulosumq;. Sed hoc nõ est instituti nostri, vt animo concipiamus, quæ esse possunt, immo de essentia agimus eorum: cum vel contraria liceat concipere: vt simul sint, fieri non potest: vt sanguinem cogitamus continere arterias, & non continere: neque enim quæreremus de eo, quod nequaquã concipimus animo. At non est huic quęstioni propositum, vt in notionem eorum veniamus, sed esse monstremus: neque enim est quisquam, quin in arteriis possit intelligere sanguinem contineri: sed, an re vera, &, cũ naturæ lege dispensat animal, sanguinem contineant, hoc quærimus. Ac multa de eo scio Archigenem verba facere: verum, si id potest deprehendere sensus, nequicquam multa nugat: cum aperte mentiri dicere liceat Erasistratum, qui id agit, vt, quæ sensu didicimus, hæc suadeat oratione aliter habere: verum nemo ausus est confirmare peruenire ad tactum humorem, qui in arteriis est. Sanè nihil malim, quàm vt hoc obtinere possem, ne, cum inuestigo ratione veritatem, negocium mihi exhibere tur: at, quid tandem dicant, planè non intelligo: Plenus est pulsus, qui occursum arteriæ humidæ H tumidũ ostendit. Vtrum, ceu ipse hoc tactus possit cognoscere: an, ceu hic patiatur quod patitur, affectus aperire viam possit status arteriæ cognoscendi? At, hoc si dicat, ex affectibus tactus coniicere aliquid de statu arteriæ licere, ego non contradico: etenim Praxagoras hoc & Herophilus facit, ac prope omnes, partim plus, partim minus: partim etiã deterius, partim melius. Praxagoram autem forsitan etiam mireris, qui, cum humores neget contineri in arteriis, ex pulsibus tamen colligere quasdam eorum species molit: at affectum sensus haudquaquam communem adducit. Ea enim ratione ænigma faciat orationem suam, vt, qui legat nec intelligat, profundi aliquid verbis & mirandi arbitreẽ subesse: ibiq; ætatem conterat, nimirum perpetuo quærendo, nec tamen quicquam inueniendo: nam quomodo inueniatur, quod nusquam existit? Quin tu non tantum humorum species cedo ex pulsuum differentiis discerne, sed animi etiam ‖ mores, vt Hippocrates conatur: tantum, quæ sensus patitur, mihi serua: nec, quæ haudquaquam patitur, falso aude ei tribuere: neque ex vno affectu diuersos pulsus iacta te cognoscere. Est quidam pulsus, qui multum renititur, adeo vt, si premas etiam arteriam, non * moueatur à manu: hunc retine, ac, quouis, voca nomine: nam, si modo vehementem, modo plenum vocas, interdum alio nomine, existimasq; numero nominum multas te res efficere, quis te feret? Habeo signa ego etiam ex pul-

† *Al. ex antiquis. quæ ad tactũ apparent.*

‖ 2. Epid. sec. 5ª. cui vena in cubito pulsarit.

* *Al. νικηθῇ-ναι. i. uincatur.*

A ex pulsibus de specie humorum, & de affectibus animi: tñ ex sensibilibus, quos nuper cõmemoraui, affectibus omnia conor dignoscere: nec dico vsquam pulsum præruptum, grauem, lenem, aquosæ speciei, flatuosum, δινηχωνισμένον, distẽtum, μογυλὸν, strictum, κατανενυγμένον, πεειλελωσμένον, ῥοπαλώδη, neq; quicquã aliud, quæ isti ratione excogitant, nec percipiunt affectibus sensibilibus. Adeo iam etiam, quæ sentit auditus tantum, ad tactum traducunt: nam quid aliud, cum stridentes dicant, & strepentes, & resonantes pulsus, quàm de tactu ceu de auditu disputãt? itaq; efficiunt deniq;, vt fides etiam veris detrahatur. Ac vir quidam huius ætatis minime malus, verbositatem dixit esse cõmẽtationem pulsuum: qui hercle dixit rectissime, ꝙ multa verba fundirẽt, nec quicquam doceant commodi. Qui hoc, si non in disputationibus, in scriptis certe debebãt vitare, quod dixit Comicus: Garrire doctus, verum ineptus dicere. Et mihi plenum pulsum scribis, nec tantillum mihi, potes, vt exponas mentem tuam: tunicæ'ne arteriæ significes qualitatem, an quantitatem infusæ in eas substantiæ, an qualitatem spiritus, an deniq; caloris facultatem quandã, vel qualitatem: nam omnia mihi videris dicere nõ distribute & cõfuse. Aut quò plenitudinis mihi vini mentionem facis pro exemplo? Quid ẽt in tractatu de plenitudine in hęc verba loqueris? Itaq; si plenum non substantia, sed facultate velis æstimare. & paulo post: Sopor facultatis in tali-

B bus plenum pulsum designat, quæ nomina sunt intemperiei spiritus. Et, quemadmodum, vt gustarũt vinum gustatores vini, plenum dignoscunt: ita pulsuum periti, plenum ex facultatis sopore, etiam si semiuacuus sit, animaduertunt. In his ad facultatem referre mihi pleni pulsus notionẽ videtur: ta, vbi de plenitudine agit, vniuersa mihi videtur confundere & miscere. Id adeo ex eius verbis intelliges, quæ hæc sunt: Quemadmodum aũt lanarum contextus inde tenuis* est, ex quo vacuæ & plenæ dicuntur, & vini qualitas non pũngẽs, sed illinc admota linguæ dignoscitur, qua plena & vacua vina distinguimus: & ipsum ẽt corpus apprehendimus, tum vacuum, tum plenũ, tam in eo, quod naturaliter alius aliud habeat, ꝙ̃ in morbosis affectibus, vt in inflammatione, œdemate, inflatione: ita etiã inexercitatas carnes discernimus ab exercitatis. Rursus in hac oratione, quæ de vino dicuntur, conuenire cum plenitudine facultatis videantur: &, quæ de inflãmatione & œdemate, cum plenitudine, quę in ipso est corpore arterię. At vero exemplum lanarum omnino non intelligo: neminem enim ego vnquam audiui, plenam & vacuã lanam qui diceret, vt rogarem, quemadmodum diceret: immo nec de inflammatione & œdemate, ex quoq̃ audiui, nisi ex Archigene. Tamẽ ex his intelligere possum, quid significare velit nomen plenũ: nam, quod contrarium laxo est, vocatur plenum. Vacua vero quædam & plena corpora Mangones & Pædotri-

C bas audiui dicere: verum non in modum œdematum & inflammationum, sed, vt in primis proprie & vsitate dicuntur, perinde ac vasa plena vacuaq;, appellabant: ac cutem prehendentes reuellebant, vt viderent, remissa esset, an contenta: itaq; ex laxa vacuum, ex contenta plenum conijciebãt: & vero eum ẽt, qui gracilior crassiore esset, ex ijs indicijs pleniorem vocabãt. Has nugas cogimur agere propter eos, qui primi ea, quæ nihil ad rem faciũt, sunt nugati. Quasi enim nomina Archigenes interpretaretur & nõ declarare res institueret, multa coegit in vnum exempla & nomina, quæ nec vni rei omnia congrua sunt, nec ex vsu authorum appellata: nam apud quos authores, aut vinum, aut lanas plenas & vacuas, inuenias scriptum? Restat ergo, vt ad cauponas, mulieresq; adeamus requisitum, quo interpretentur, & quo'nam hoc conducat. Certe, si vti pleni nomine gestiebat, modo rem declarasset aperte, cui nomen tribueret, non essent necessaria exempla. Cæterum de nõis vsu etiam tertio in libro de pulsuum differentijs abũde tractauimus, ac nũc etiã meminimus, vt Archigenis in docendo confusionem aperirem. Neq; enim multa complicare & infinita garrire oportebat, cum pauculis versiculis totum tradi facillime posset in hunc modum: nam, quod obscure ille multis verbis conscripsit, breuibus, faciam, vt plane explicem.

*λυπτὴ. i. perceptibilis est ĩ græcis.

*προσάπλωσα est ĩ impressis, προσαράπλωσα in ãtiquis.

Explicatio Galeni de Pleno pulsu. CAP. 3.

D GEnus est pulsuum, quod ipsum arteriæ corpus, quo statu sit declarat: alterum, quod qualitatem substantiæ, quam continet: ac tertium natiui spiritus eius ostendit facultatem. His tribus generibus plenitudo nomen est: hęc* si scripsisset, & aperte scripsisset & compẽdiose: nec hic nos enecaret, dum inquirimus, primum quid dicat, deinde† ecquid erret: sed mentẽ eius assecuti plane, ad inuestigandum nos, ecquid erret, conferremus, iterum in hũc modum rationẽ instituentes. Horum trium generum Archigenes primum, quod in statu positum est arteriæ, tum est, tum cognoscitur: verumtñ plenitudo ab authoribus non appellatur: quod in tertio commentario de drijs pulsuum demonstrauimus. Illic.n.egimus de nominibus: non de nominibus hoc loco, at de ipsis pulsibus dignoscendis, disceptamus: tu id pro tuo arbitrio voca. Dabis autẽ nobis, vt vocibus vtamur cõsuetis & approbatis, ac durum quẽdam pulsum appellemus: atq; mollem, alterum ei contrariũ: pręterea tertium, in medio vtriusq; positum, moderatũ & natiuum in statu corporis arteriæ. Ergo, quẽ plenum tu, ego durũ voco, quibus'nam affectibus tactus, qui sentiri possint, deprehẽdemus? nã arteriæ tunicã nemo ambigit, quin necesse sit vel cõtentã esse, vel remissam: verum hoc nunc non quærimus, immo vero, quæ eius sit ratio dignoscẽdi. Hoc nos clare, fac, doceas, nullis inuolucris vtẽs. Atqui nõ facis, neq; vero te eo accusamus: neq; quia affici aperte tactũ explicauimus aliter in vehementibus, aliter hisce in pulsibus, ideo iactamus. Nã vobis senioribus,

*ταῦτα est in impressis, vt uertit ĩterpŝ: clarius tamẽ, οὕτω. i. hoc pacto, vt est ĩ antiquis.

† εἰ κακῶς λέγει, est in impressis: melior tamen est lectio veterum cod. qui habẽt, εἰ καλῶς λέγει. i. ecquid recte dicat. et ita paulo post: quãquam hæc pauci momenti sunt.

qui hæc magna cura inuestigastis, referimus acceptũ, si quid nos inuenimus boni, nõ inuēturi cer E te, nisi ad vestra scripta, qui glaciem secuistis, & viam nobis ad ea aperuistis, meditati simus. Quare hoc relinquamus, q affectu tactus, puta pressu, discernitur, & secluditur à vehemente: subuertēdi enim vim illi, & renisum tribuimus. Iam quæramus ſm illud de duobus plenitudinis reliquis generibus: quorum prius, quod de ipso spiritu, vt vultis, intelligitur, quid nã sit, nec hoc possumus intelligere: vti ẽt tertio in libro de pulsuum differentijs demonstrauimus. Verum (quia, illic quæ sumus latius prosecuti, hic breuibus volo perstringere) aut caloris ardorem, aut contentionem eius dicitis: hæc nãq; ex verbis vestris quasi oraculis tortuosis Apollinis Loxię eruere potuimus: iam horum, reliquum est, vt signa tradamus. Contentionis quidē iam indicia didicimus, gratiasq; agimus: scilicet renititur pressui, vt confirmatis, tactumq; summouet. Ardorē aũt hunc caloris nihil requirimus, nisi vt doceamur, quousq; tactus noster animaduertat: neq; sane vlla tactũ nostrũ latebit differentia caloris. At non possumus hic nos non mirari, si in pulsuũ differentijs ea, & non in febrium aggregabitis. At hoc mittamus in præsentia, nec de eo contendamus. Reliquum genus quemadmodum dignoscatur, attendamus, plenitudinis. Hic tactu, nõ habeo, quid conijciam, nec an spiritus in arterijs solus, nec an etiam quidam humores contineantur: immo non valetis, vt demonstraui antea, si quando Erasistratum refellitis, vel Praxagoram, cum asseritis sanguinem F in arterijs esse, sensum appellare testem: haudquaquam id prætermissuri, si conspicuum sit. Nec vero illorum ẽt ad sensum quisquam confugit testem, vt confirmaret arterias esse humoribus vacuas, spiritusq; tantum instrumēta: & recte sane, quippe tactus, spiritus'ne in arterijs tantum sit, an simul humores aliqui, nõ valet declarare. Itaq; inanibus nugis horum repudiatis, ipsi dicamus apud nos soli nullum prorsus sensum esse, quo dignoscas, in arterijs contentus sanguis q̃ sit multus & qualis. Ac primo loco nobiscum repetemus non posse in aqua inter cutem nos, humor sit, an spiritus, qui in regionibus ventris continetur, tactu explorare, nisi cauata pressu cute. Et vero frequenter non cauari conspicias in synceris ascitis, & aqua inter cutem, quem tympanitem vocant: sed ad veram notitiam comparandam pulsare cogimur abdomen, vt attendamus, si, veluti tympanum, resonet: secundo loco aliter cõponere hominem, & in latera conuertere, quo fluctuationem aliquam exaudiamus: Ac nobis strepitus in modum tympani, spiritũ annuntiat, fluctuatio, humorem: vno vero admoto tactu distentum abdomen, non deprehendas, ex aere sit, an ex aqua: tametsi cutis his, & quicquid carnosum erat secundum peritonæum, contabuit: ac multo fuisset facilius tum ob circũiectarũ partium extenuationem, tum ob materiæ contentæ copiã, cõiectari tactu, vtrũ humor an spiritus sit id, quod in eis continetur: at. tñ hic etiã soli tactui parũ tuto G fidē habeas: qũo igitur in arteria, tã crassa munita tunica, vt peritonæi sit sextupla, & quã cutis sæpe tegat bene crassa? nec. n. ægroti, quos visimus, semper tabidi sunt. Cum præterea tertius accedat motus, qui etiam nõ parum ad cõfundendam notitiam valeat, quid tandem tactu comperire exacte poterimus? et si ad conturbandum notitiam eius, quod continetur, satis erat arteriæ perpetuus motus. Quo ergo licebit signo aut quantitatem contenti in arterijs humoris, aut qualitatem cognoscere? nam magnitudine quidem pulsus, contenti humoris cognoscimus copiam, sed non perpetuo hinc nobis humidum esse ipsum humorem constat: duritie vero statũ arteriæ corporis: renisus ictus non crassitiem substantiæ significat, sed robur vitalis contentionis. Nam ridiculum sit, si adeo cõtinere vnquã crassum adducaris humorem, arteriarum capedinem, vt renitatẽ pressui: immo, si vel sit lutum, facile cedat prementi, nisi lapides in arterijs & arenam putamus contineri: nam ita renitetur deniq; materiæ crassities prementibus, aliter nullo modo. Equidem libenter vtrem repletum humida materia his, qui ita elimatum tactum iactant, vt verbis veritatem superent, explorãdum offerrem, quæ insit in illo materia: nam ne aquam quidem tenuem à crasso vino discernant. Neq; vero, si vnus vter picis humidæ sit plenus, alter aere, sic etiã deprehendant: solæ enim fluctuationes & strepitus facultatem habent discernendi, quid sit, quod contineatur: H sensus aũt tactus vsquequaq; manet similis. Quin qualitates humorum ne fluctuationes quidem annunciant, verum hoc ipsum duntaxat cõe, humorem, qui continetur, non spiritum esse. Et qũo credas, qui nec valent per vnicam vtris tunicam dignoscere contenti qualitatem, per cutem posse non minus vtre crassam, membranasq; minimũ binas, ac per tunicas necessario duas, humorem, qui in arteria est, dignoscere? Atq; hæc quidem illi dicant, nec Herophilum onerent mendacijs: neq; graui nomine rudes territent Herophili librorum: neque hinc fidem verbis parēt: turpe. n. est, quasi ad subsellia, testibus certare. Si demonstrationem afferre potes, audiemus te libēter: Herophilum vero eiusq; asseclas proferre testes, declinantis est rectum certamen, & causas exceptiones technasq; commentantis, ne detegaris. Constat non iam inquirendæ rei gratia, sed historiæ supponi falso citatos testes. Hæc'ne dicit Herophilus? minime vero: †immo nõ tu aufugeris: ostēde, quēadmodum mentiar: ostende, qũo dicat: deinde dictio forte ambigua profertur, eoq; bellũ conuertitur, quid'nam significet dictio, et quid velit. Ibiq; in dicto & sententia vertuntur epichiremata quædam rhetorica: in amphibologia itē alia: & hercle in syllogismis ẽt alia. Immo omnē sic rhetoricã huc transferunt, vt si argumentum aliquod meditarentur, nec propositum studerent efficere. Quid. n. non adduxerunt recentiores medici ad quæstionem, cum quidã scire Herophilum

† Al. ex antiquis. immo mētiris.

A lum defendant & hanc pulsus differentiam: contra quidam nescire conentur probare. Miseri certe vtriq;, & misericordia digni: illi, quod imperiti: hi, quod sunt contentiosi. Non minus nos tamen infelices, quibus, si artis colamus commentationem, non est satis: sed &, quid Herophilus, quid Heraclides, & Chrysermus, & Hegetor nõ probe exposuit: quid porrò Apollonius dixit,* & Bacchius, Aristoxenusq;, volumus scire: &, si deprecamur, compellimur planè: duobusq; exercitamur malis, tum quod ab re nugamur, tum quod inuiti hoc facimus, quod illi. Nũc quidẽ certe alterutrũ mihi necesse est, aut vt Archigeni videar, & Herophilo, sexcentisq; alijs refragari: aut demonstrem nullũ de Herophili sententia plenum pulsum esse. Ac, si id, vt operæpretium, tractem, non aliter, ac illi, de inani sedulitate reprehendendus sim. Nunc, quando ex ipsa rerum veritate illorum sententiam coargui, qui ad ipsa artis opera properant, ad ea dimittam, quia iam propositam quæstionem absoluimus. Quòd si qui auent etiam veterum scripta cognoscere, temporeq; ad id abũdant: omnia adijciam, ac declarabo nusquam Herophilum ad vllam rem vti pleno pulsu. Et primũ ab ipso capite exordiar, quod illi proferũt: quod ab Herophilo libro primo de pulsibus est scriptum, quod mihi solum videntur legisse. Atq; sic habet: « In summa, differre mihi videtur pulsus à pulsu, πλήθει, « magnitudine, celeritate, vehementia, rhythmo. Hoc in multis prolato, quid πλῆθος sit, quærũt: B quasi vero si nesciamus, quid πλήθει significetur, cum necessario πληρότης ab eo, id est plenitudo, significet. Itaq; ego ipsis lepide, ni fallor, respondeo: nam τῷ πλήθει crebritatẽ illum affirmo designare. Rursus vtiq; alijs respondeam, τῷ πλήθει vehemẽtiam denotare: ac quiduis potius, quàm plenitudinem, dicam: vt videant, nugari volentibus quanta licentia sit. Nam cur plenitudinẽ potius, quàm crebritatem, τὸ πλῆθος denotabit? nũ quia primam syllabã τῆς πληρότητος & πλήθους ijsdẽ elemẽtis proferimus? Quod si est, et ἡ πληγὴ, τὸ πλησίον, ἡ πλησμονὴ, τὸ πλῆκτρον, τὸ πλημμυρεῖν, sexcentaq; sunt alia, quorũ ex ijsdem elementis prima syllaba constat. At. n. lõge, inquiunt, remotæ horum significationes sunt à τοῦ πλήθους. Quî aũt minus, plenitudinis significatio à τοῦ πλήθους significatione procul abest? Immo probabile est, inquiunt, differentiã plenitudinis, quæ est in pulsibus, commemorari nunc, atq; ab Herophilo cognosci. Quin potius verisimile est dũritiã* cognosci & appellari, cum & hæ pulsuum differentiæ sint, easq; prorsus Herophilus cognosceret. Vnde igit differentiam plenitudinis dicat, multo præstabat mea sñia, reuoluisse antea oẽs eius de pulsibus libros. Mihi quidem hãc legẽ statui, vt vnumquemq; scriptorem ex se ipso declarem, nec inanibus suspicionibus & affirmationibus demonstratione vacuis delirem, quid aliquis dicat.

Atq; quo inuenisti apud Herophilum alio loco nomen pleni, cum crebri inuenias millies? Proin C de, cũ differentia plenitudinis & incognita sit (vt demonstrauimus) nec eius alibi Herophilus meminerit: differentia porro crebritatis cum apud omnes in confesso sit, tum eam Herophilus scribere millies comperiatur: probabilius multo sit crebritatem appellare putare illũ, quàm plenitudinẽ. Neque hoc dico τῷ πλήθει Herophilum pro crebritate scripsisse (hoc. n. si dicã, ridiculus sim non secus, ac illi, interpres) verum esse longe procliuius declaratu crebritatẽ, & duritiem, adeoq; quiduis potius, quàm plenitudinem, significari. Equidẽ, quid Herophilo τὸ πλήθει significet, aliàs puto aperte declaratum esse: nunc non denotare plenitudinem, quónam pacto demonstramus hoc? Primum statim hæc subdit: nam, quo mireris magis hominum dementiam, qui pro plenitudine « πλήθει accipiunt, apponam totum caput. Atque ĩ summa differre mihi videt pulsus à pulsu πλή« θει, magnitudine, celeritate, vehementia, rhythmo. Quia in his differunt, conspicuus interim fit et « proprius & non proprius. Videt porro differre & discerni vniuerse pulsus alter ab altero, vt di« ctum est, celeritate, magnitudine, vehementia. Quòd si eiusdem rhythmi videt pulsus alter ab altero differre celeritate, magnitudine, vehementia: quem possis locupletiorem adducere Herophilo testem Herophili sententiæ? Videtur, inquit, alter pulsus differre ab altero, vt est declaratum, rhythmo, magnitudine, celeritate, vehementia. Quá nam igitur ratione, si omnino pulsuum certã dif- D ferentiam τὸ πλήθει indicat, eam hoc loco præterijt, cum orationem repetat non obiter, aut negligenter, sed addat, vt dictum est? Quî aũt fit, vt eiusdem rhythmi pulsus dicat, celeritate, magnitudine, vehementiaq; distare? Quomodo postea, cum exponat differentias pro ætatibus, reliquas differentias pulsus distinguit, omisit autem plenitudinem? Præterea pro affectibus, tẽporibus anni, vitæ institutis, & pro rõne aliorum omniũ qñ discernit pulsus, cæteras vbiq; oẽs memorat differẽtias, plenitudinem nusquam. Et, quod maius est, qui hãc ipsam singulis ijs ferè adscribit orationẽ, nusquam addit τὸ πλήθει: sed in primo tantum libro, non in omnibus locis: certe non prætermissurus, siquidem nomẽ differentiæ sit pulsuum. Hæc pro compendio habeto eorum, quæ in libris de differentijs pulsuum secundum Herophilum disseruimus: in illis enim latius Herophili vsum nominum pulsuum explicauimus. Iam igitur finem faciam sermonis de pulsibus dignoscẽdis: nam, si, quæ de arteriarum peruerso situ, aut de qua alia singulari re ad hanc disputationem reieci, hæc in proximis duabus lucubrationibus declarabo, de pulsuum causis & de præsagitione ex illis: quarum complectetur vtraque quatuor libros.

* Al. ex antiquis. contra dixit.

* Al. ex antiquis. & differẽtiã duritiæ.

GALENI DE CAVSIS PVLSVVM LIBRI QVATVOR

Hermanno Cruserio Campensi interprete

ARGVMENTVM LIBRI

Quæ Causæ sint Vehementis, Duri, Magni, Celeris, & Crebri pulsus: tū Quemadmodum hi, atque horum contrarij, ab vna vel pluribus causis oriantur.

Genera Causarum Pulsuum. CAP. 1.

Ausarum, quæ pulsus variant, aliæ generationis eorum sunt causę, aliæ tantum alterationis. Generationis, tum vsus, cuius gratia fiunt: tum facultas, abs qua: tum instrumenta, per quæ distēndunt: Alterationis cæteræ oēs, & quæ præcedentes appellantur: †&, quæ his succedūt, externæ.}- Nam triplex quidem *est causarum genus non in pulsibus modo, A.l.1.f.2.d.3. sed & in alijs cunctis: Vnum, quod primum est & præcipuum, quod c.5.fo.48.e quidem etiam continens appellant: cuius inde appellatio deducta est, G quòd illorum essentiam cōtineat, quæ (vt modo diximus) generatiōis est causa: Reliqua duo genera, vt fiant pulsus, in causa non sunt, sed causæ sunt illorum, qui iam geniti sunt, mutationis. Nam humorum crassitudo, abundantia, lentor, acredo, efficere non valent pulsus, alterare valent: ita frigidum balneum vel calidum, & hyems æstasq;, breuiter frigus & calor, alterandorum pulsuum sunt, non generādorum, causæ. † Ac, quas nunc commemorauimus, externæ appellantur: quæ has etiā præcedunt, quæ quidem in humoribus sunt, præcedentes. Breuiter sic habeto: quæcunque extra corpus positæ quicquam in corpore alterant, externæ vocanť: quæ has etiam antecedunt, præcedentes causæ corporis affectuum.}- Hi affectus, vbi continentes moueant, euadunt præcedentes illarum causæ.

Densetur enim ab occursu externi frigoris cutis, cuius dēsitas naturalem halitus digestionem reprimat, repressus ille coaceruetur, tandem accendat febrem, ob quam vsus pulsuum mutetur, itaq; etiam ipsi pulsus: hic externa causa est occursus externi frigoris: cæterę vsq; ad vsum pulsuum oēs præcedentes. Causa igitur externa intercedentibus causis præcedentibus, quia variat vsum pulsuum, quæ vna ex continentibus causis est, etiam immutat ipsos pulsus: neque enim possit vlla cōtinens causa mutari, vt immutabilis maneat effectus eius: sed prius, quām continentes attingat alteratio, non possunt immutari pulsus. Ideoq; principes hæ & præcipuæ sunt primæq; causæ pulsuum, cæteræ sunt harum gratia: nam, quòd † externa illa alteratio ad continentes penetrauit, propterea pulsuum causæ dicuntur: cum sua sponte & per se alterare illos nequaquam possint. Quare, qui peritus euadere artis de pulsibus volet, hic versatus in causarum omnibus generibus mirifice debet esse, vt, quicquid propositum ipsi sit, explicare pulsuum alterationem possit. Principiū exercitationis optimum est, vt continentes causas, quamobrem generare quæq; pulsum possit, perpendas. Qua enim ratione generandorum eorum sunt origines, eadem etiam alterandorum: siquidem causarum in quantitate & qualitate differentiæ, pulsuum differētias in qualitate & quātitate efficiunt. H

*Dictio hæc in quibusdā cod. græcis non habetur.

† Al. καὶ τὰ τούτων ἔτι προκατάρχοντα. quasi vertas, & quæ has adhuc antegrediuntur. Interpres autē causas ꝓcatarcticas, externas vocat.

† Al. ac, q̄ nunc commemoratę sunt, procatarcticę appellantur: quę vero ante has (.s. dictæ sunt.) quæ in humoribus sunt, pręcedentes. Breuiter sic habeto: q̄cūq; extra corp⁹ positæ quicquā ī corpe alterant, procatarcticæ seu antegressæ vocanť: vtpote q̄ eas, q̄ in corpore sunt, dispositiones antegrediuntur.

† *Al. ἐξ αὐτῶν. i. ex ipsis. s. cæteris causis.*

De Causa pulsuum ex Facultate. CAP. 2.

Videt porrò perpetuo cū oībus arterijs cor motū illū pulsatilē, vt vocant, dū superstes animās sit, habere: vbi interijt, nec vllā arteriā, nec vero ipsum cor amplius pulsare videas: Quo fuisse tū quandā cōstat cām, à qua moueret: at, q̄ hęc sit, nō procliue inuētu est. Vnus natiuū *calorē, alius A.ibidem.e contentionē, alius tēperamēti proprietatē, hic vniuersam structurā corporū, ille spm̄ tm̄: est, qui q̄-

dam

A dam horum, alius ēt omnia simul affirmat. Et vero quidam ēt facultatem quandam nullo præditā corpore introduxerunt, quæ peculiaribus instris motus, quæ retulimus, vtatur, vel omnibus, vel pluribus, vel vno. Hanc causam, quæ pulsus molitur, quæcũq; illa sit, licet eius nos fugiat essentia, ꝙ facultatē habeat pulsus efficiēdi, facultatem illā vocauimus: vt quamlibet, puto, aliā facultatem à facultate faciendi, cuius habet facultatem, solemus nominare: alicuius enim est facultas, & eius notio est relationi subiecta. Itaq; qn̄ essentia ipsius incognita nobis sit, hoc appellamus eam nomine. At vero, cũ robur facultatis vel virtutem dicimus, aut contra infirmitatē & vitiositatem, ad functionem hæc nomina sunt referenda: quippe, quæ obit & efficit creatq; functionē causa, interim ad eam melius est apposita, interim deterius. Quo fit, vt modo præclarius, postea, si res ferat, deterius functio administretur: ac præstantior ad functionem dispositio facultatis, virtus est et robur: deterior, infirmitas atq; vitiositas. Sed de facultate pulsus effectrice, hæc satis est hoc loco nosse.

De Causa pulsuum ex Vsu. CAP. 3.

A.ibidem e.

DE vsu eorũ illa sunt, quę alio loco demõstrauimus, cõmemorāda: ꝙ tuēdi causa caloris vniuersi corpis creati sunt, quē refrigerēt: &, si quid sit fuliginis ex succorũ adustione cõtractũ, id excernant ē vestigio. Etiā illo loco hoc dictũ est, ad gignendum hos referre animalē spiritum.

B *De Causa ex Instrumentis.* CAP. 4.

A.ibidē c.6.e.

RElíqua & tertia gignēdorum pulsuum continens causa ipsum est arteriarum corpus: nam omnis facultas, quæ alicuius causa agit, instra quærit ad opus apposita: erat aũt hîc accõmodatum instrm, quod spissis tunicis & cauum esset intus. Nam, vt artifices hi, quos in vrbibus conspicimus, sutores, excusores, pictores, certis instris opus suũ efficiunt: ita, quæ pulsus efficit facultas, suum opus, tutelam natiui caloris, instris peragit arterijs. Hoc tm̄ inter hāc & alios opifices interest, ꝙ instris hæc indita est, ac per ea tota permanauit: non foris, vt illi, attingit. Itaq;, vbi refrigerantem substātiam trahit, arteriarum distenditur corpus: cũ fuliginosam expurgat, cõtrahitur. Iā præpollet modo distentionis vsus, modo contractionis: ac consequitur omnino alterā motus partem reliqua. Itaq;, cũ ex his causis pulsus proficiscatur, oēs illorum variationes causarum, necesse est, comites sint alterationum: vnde tot primæ sunt & generales pulsuum differentiæ, quot sunt causarũ. Et facultatis quidē differentię, robur & imbecillitas: natiui caloris, adustio refrigeratioq;: arteriæ tunicæ, duritia ac mollitudo: atq; præ his omnibus in singulis generibus cõmemoratorũ mediocritates. Verũ mediocritates naturales efficiunt pulsus, qui medium locum obtinent inter excedentes: excessus vero, pulsus præter naturā: atq; alij perspicui sunt. Qui aũt in firmitate consi-

C stunt facultatis, quiddā dignum habent quęstione, quod progressus disputationis dispiciet. Porro robur facultatis necessario vehementē pulsum facit, infirmitas languidum: & instrumētorum duritia durũ, mollitudo mollem. Non tm̄ incremento natiui caloris vel imminutioni vnum semp & idem pulsuum genus ex necessitate consequitur: nec enim celer, quod non nulli sunt opinati: nec magnus, vel creber semp incidit, vbi aduritur natura: nec, cũ extinguitur, tardus, vel paruus, vel rarus. Sed de his, qui ambigunt, perinde, ac Archigenes, errant, qui in Magnũ disputat de pulsus celeritate, ꝙ non à robore potius, q̃ ab imbecillitate proficiscatur facultatis: nam neutrũ sequitur necessario. At tm̄ peculiaris magis est celeritas quidē robori facultatis, & caloris abundantiæ, præterea mollitudini instrumentorum: tarditas vero contrarijs. Eodē modo validæ facultati magnitudo, & copiæ caloris, tum ēt mollibus instris est familiaris: paruitas vero contrarijs. Crebritas item nulli necessario de cõmemoratis adhæret, magis tm̄ propria facultatis est imbecillitati, copiæ caloris, duritiei instrumentorum: & raritas item magis ad contraria spectat, non annexa illis est perpetuo tamen. Faciam autem, vt hæc, repetita ab initio oratione, sigillatim demonstrem.

A.l.i.f.2.d.3.c.3.fo.44.g.

A.t.2.i. par. cā. fo.570.col.2.a

Calor Quos efficiat pulsus. CAP. 5.

SI amplior in corpore sit collectus calor, animanti opus erit cum maiore respiratione, tum ma-

D ioribus pulsibus: &, quia maioribus, cõtinuo etiā celerioribus, & crebrioribus: Vt, qui sitiũt, non multum modo, sed & celeriter potant, ac crebro: sic, qui indigent refrigerio, copiosum simul id, & celeriter, crebroq; attrahunt. Quamobrem peculiares dixi esse pulsus copioso calori magnũ, celerem, crebrumq;: non tamen necessario concomitari: postulant enim, quo tales euadant, facultatem validam, atq; instrumenta mollia. Sin infirma facultas, aut durum sit instrumentũ, neq; magni esse neq; celeres possint, quod instrumentũ sit per duritiam aduersus mouentem facultatem cõtumax: illa vero attollere, quatenus oportet, arterias p imbecillitatē impos. Quare, vt celer pulsus, vel magnus fiat, tria, oportet, causarum genera inter se conspirent: vt vsus illorũ generationis vrgeat, facultas valida sit, mollesq; arteriarũ tunicæ, aut certe non duræ {sed moderatę.} Vt.n. impellere velociter, aut multum progredi, vt maxime concitato motu indigeant, nec senes valēt, nec parui pueri: ita nec imbecilla facultas, ēt si vsus postulet, vel celeriter, vel multũ attollere arterias potest. Iam etiam, sicut mollis vesica prompte multum distenditur: dura, ne si admodum quidem etiam atq; etiam contendas: sic arteriarum tunica, mollis quidem perfacile attollitur plurimũ vel facultate infirma: at dura, licet facultas summopere illam impellat, resistit facultati motrici, renititurq;. Via omnium horum ratioq; vna est: nam, vt causa, quæ in examen venit, sola conuertatur, reliquæ maneant omnes in eodem statu, ita discernes alterationes pulsuum. Nam, si, cum multæ

A.l.i.f.2.d.3.c.6.f.48.e.

immutatæ sunt, attendes, primum obscurum erit, propter aceruum'ne omnium in vnum contractarum, mutatio euenerit, an propter vnam quandam ex illis: deinde, vt conueniat propter vnam, quæ sit'nam hæc vna de illis, non dum constat. Nam, si calor increuerit solus, & maneant facultas tunicæq; arteriarum immotæ, pulsus necessario maiores & celeriores fient, vnaq; cum calore, dum ad maximam perueniant distentionem, augebuntur: celerrimi" vero ne sic quidem prius, quàm maximam calor distentionem superauerit, apparebunt. Tunc autem vltra maximam distentionem extendetur, cum ab ea refrigeratur parcius: quare celeritate motus resarcitur defectus, itaq; pulsus fiunt celerrimi. Iam vero neque hæc satisfaciunt calori vehementer incenso, sed, quod ante temporis inter duos motus quiescebat, nunc quid præsecat etiam. Subinde etiã tam reddit breue, vt perpetuos putes motus esse, nulla quiete interpellatos: sed hoc accidit, vbi ad vltimum incensus calor sit. Et, cum tres sint in omnibus excessibus rationes opis, omnibus simul vtitur: nam consequitur se refrigerantis substantiæ cum plurimum, tum celerrime, & maxime continenter: quorum primum maximos pulsus creat, alterum celerrimos, creberrimos tertium. Neque, vbi liberaliter illum magnitudo refrigerat distentionis, irritat celeritatem: neque crebritatem, vbi ab ambabus auxilium consequitur: alterius enim illarum semper defectus corrigitur altera: magnitudinis, celeritate: celeritatis, crebritate. Quid multis? crebritatis pulsuum causa vna est, prioris actionis defectus. Accidit id cum alijs de causis, quas deinceps recensebimus: tum de copia caloris, vti modo est ostensum. Propemodum iam, quod erat institutum, confectum est. Declarauimus n. abundantiam caloris nullum consequi necessario pulsum magnum, celerem, crebrum: sed peculiares esse illi in primis magnum & celerem, & non nunquam crebrũ etiam, sed per accidens quoddam.

E — A. t. 2. i. part. can. fol. 570. col. 2. a — F

Defectus Caloris natiui quos habeat pulsus. CAP. 6.

PVto iam quoq; de pulsibus constare, qui defectum comitantur natiui caloris: quem scilicet nullus etiam comitatur necessario. Familiares tamen sunt ei paruus & tardus præcipue, mox etiam rarus. Nam, vt natura, quæ iam pridem refrigerata est, nec multum requirit, nec celere refrigerium, sic nec breuibus interuallis. Breuibus interuallis idem est, quod crebrum: & longis interuallis idem, quod rarum.

An Medius pulsus inter vehementem & languidum, sit secundum naturam. CAP. 7.

SEd, qñ satis de his dictum est, si, quod produximus dudum, quantũ disputationi cõducat, perspexerimus, seriem orationis prosequemur. Inter magnum pulsum & paruũ naturalis intercedit & moderatus: cum quo cõparantes & æstimantes reliquos omnes, qui maiores sunt eo, hos magnos vocamus: qui minores, paruos. Itidem inter celerem & tardum, medius moderatusq; naturalis est: sic inter crebrum & rarum. Ad hæc inter durũ & mollem medij naturales sunt. At" naturalis non item videtur, qui inter vehementem medius est & languidum: validæ enim est facultatis opus vehemens pulsus, vt languidus infirmæ. Cuius sane firmitas nõ est contra naturã, immo hæc virtus est & secundum naturam: infirmitas vero facultatis, vitiositas, præterq; naturam est. Quantum iam in via, quæ intercidit inter robur & imbecillitatem, est ab altero ad alterum, in confinio alicubi vtriusq; positum, tanto id præstat infirmitate, quãto robore inferius est: contraq; tantum firmitati cedit, quantũ superat infirmitatẽ. Proinde non hic quærendũ aiunt esse naturalẽ pulsum, sed in summo & valido: atq; ex hoc prouenire vehementẽ pulsum. Sunt, qui verũ fateantur hoc esse, sed dubitent hoc vndequaq; ita habere: quorum hæc sententia est, naturalẽ pulsum † in hoc genere, fieri quoq; ipsum ab summo & optimo statu non secus, ac alios in oĩbus generibus: non summum tamẽ & extremum esse, sed esse ex non naturalibus quendam alium hoc vehementiorem. Nam singulare quiddam huic pulsuum generi accidisse ac extra ordinem autumãt: quo factum esse, vt in hæsitationem illi, erroresq;, qui assequi illud non possent, incurrerint: siquidem fieri quidem valente facultate vehementem pulsum, attñ certum esse & huius modum vehementiæ: quem si prætereat, de natura recedat. Certe quidem in ira dicunt, subindeq; in exercitationibus, atq; potionibus vini, vehemẽtius offendi, ac natura postulat, motas arterias: at hoc inter oẽs conuenire, naturaliter pulsum ad vnguem comparatum, in animante esse spectãdum, in requiete posito omnium magnarum ac validarum alterationum: validam aũt alterationem ira, exercitatio, vinum concitant: quare non hunc esse naturalẽ, sed qui valente natura simul & per extraneã causam, quæ violenta sit, nullam cõmota fiat: itaq; quadam ratione esse medium, quadam non esse naturalem in hoc genere pulsum. Quatenus eo enim alij quidam sunt vehementiores pulsus, & vero alij minus vehementes, hactenus esse mediũ: quatenus aũt, cũ tres sunt huius generis differentiæ, vehementia, imbecillitas, & vtriusq; medium, non ex medio est, sed ex vna de summis, hactenus mediũ non esse: omnino ergo esse reliquũ, recte de illo pariter ac vere dictum esse, naturalem pulsum huius generis, mediũ locũ in altera extrema differentia obtinere. Sunt, qui hoc impugnent etiã: qui aiunt vehementes pulsus non fieri ijs tẽporibus, quæ cõmemorata sunt, sed videri fieri: falli aũt illos, qui negligentius tangunt, à celeritate cum ijs coniuncta, & magnitudine, atq; interim et altitudine: vt fit in ira. At huius cõtrouersiæ cõstat iudiciũ ad dignotionẽ ptinere. Quæ est ergo vera dignotio? Dicendũ est enim, quod pspicimus: vino potato, modice certe, pulsus

G — A. l. 1. f. 2. d. 3. c. 4. fo. 48. d — H

† Additur ex antiquis, mediũ quidem.

A sus aperte cum maiores & celeriores, tum vehementiores euadunt: in ira vero, & in modicis exercitationibus, non perinde aperte. Immo, si quid illis accedat vehementię, id adeo est minutum, vt animaduerti ægre possit. Vtcunq; sit, quin, quod in manibus habemus, conficiamus, nihil causæ est, hoc si tantum quæramus: an magnitudo celeritasq; pulsuum pertineant ad robustam facultatem: quod esse his videtur, qui summa cura æstimant ex ipsa rerum natura. Quando enim in confesso est distendi à facultate arterias, plus eas probabile est validam attollere, & infirmam parum: celerius item validam, tardius infirmam: quod quidem vel nobis ipsis conspicitur, cum ambulamus, currimus, metimus, fodimus, deniq; quicquid agimus. Nam in his, qui fortior est, non maiorem modo, sed & celeriorem operam præstat, siquidem alia vtriq; paria sint: q̃ si infirmiorem ad opus necessitas vrgeat: fortior autẽ aut planè eo nihil indigeat, aut quàm paucissimo: celerius sic imbecillior aget. Sed inepta ista est comparatio: immo, si, vt ante est dictum, alia vtriq; paria sint, & vnum tantummodo quodq;, quod quoq; loco in disquisitionem venit, commutetur. Vt, si imminentibus latronibus fugiendum sit, profecto non paria conficient spacia, nec æquali velocitate current, iuuenis valens atq; imbecillus senex. Quòd si tamen motum senis, qui inuasionem timet latronum, ad iuuenis motum cõferas, qui segniter in vrbe obambulat, velocior sic atq; maior tibi B senis videatur: non quo celerius moueri iuuene possit, vel magis artus transferre, cæterum quòd motu indigeat concitatiore ob metum, à quo compulsus omnes vires accommodat ad opus. Iuuenis viribus est quidem robustioribus, sed ad opus eas non requirit: nam, si opus ipsi, vt seni, sit, hoc celerius aget atq; magis, quo vires illi sunt melius comparatæ. Quamobrem accusare hic operæpretium est tum Archigenem, tum Magnum, tamen longe Archigenem magis: nam Magnus quidem, etsi non vndequaq; verum, certe aliqua ex parte, animaduertit. Archigenes vero, cum, quod desiderabatur, deberet addere etiam, quod rectè esset inuentum, studet labefactare: qui ita scribit, æquum est enim, vt adscribam ipsa verba: "Nam infantes paruum prorsus pulsum habent, nec vehemẽtem, tum mire crebrum, & celerem. Magnus eum negat esse celerem, in perpetuum constituere volens hoc, non proprium imbecillitati celerem pulsum esse, sed crebrum: sunt enim imbecilli illi. Ac paulo inferius Archigenes, "Mihi quidem non in robore, inquit, videtur celeritas posita esse, cum in cholericis reperiam, & cardiacis arteriarum contractum motum. Hæc Archigenis verba sunt, multum quidem probabilia, quæ facile auditorem circumueniant, vtpote ex lemmatibus collecta, quæ vulgus medicorum comprobat: siquidem in hac sententia sunt penè omnes, cholericorum & cardiacorum celerem pulsum esse. Nos vero satis in primo libro C de pulsibus dignoscendis diximus de celeritate & tarditate: vbi alium monstrauimus celerẽ esse, alium non diuturnum pulsum: itidem de tarditate, non eundẽ tardum esse, atq; diuturnum. Nihil est igitur, q̃ eadem hic repetamus: sed conclusione duntaxat cõmemorata, in illis affectibus non diuturnum quidem pulsum esse, tamen non celerem, tum ad institutum est redeundum. Iam enim Archigeni nihil efficietur, cum negatum sit pulsus in cholericis cardiacisq; affectibus esse celeres. Et quidem (vt hoc concessum sit) non fuerit facultatis roboris certum signum celeritas, sed, familiare illi quin sit, nihil obstat: quandoquidem iam satis aperte declarauimus quosdam necessario pulsus consequi continentes causas: aliquos esse illis familiares, necessario coniunctos non esse. Nam, quorum pulsuum postulat generatio vnam causam, hanc perpetuo illi comitabuntur, & hercle indicium erunt causæ fidelissimum, vt vehemens valentis facultatis, languidus infirmæ: at, quorum, nisi plures concurrant causæ, cõstitui generatio nequeat, hos familiares esse causis dicemus, non aũt significare certam ex illis aliquam. Eodem modo, si ex vna aliqñ causa pulsus proficiscatur, sed non ab eadem perpetuo, familiaris quidem omnibus causis erit, quæ efficiunt eum, cõstanter vero ex illis indicabit nullam. Neq;, si celeritas sit pulsuum, statim robur quoq; necessario facultatis erit: immo est, cum maior sit vsus generationis animalis spiritus: & est, cum caloris D sit copia, vel instrumentorum mollities, vel horum quædam, vel omnia simul. Haud aliter, si magnitudo sit pulsuum, erit vel robur facultatis, vel impendium animalis spiritus maius, vel calor in corde abundantior, vel instrumentorum mollitudo, vel quædam horum, vel etiã vniuersa.

Itaq; Magnus, qui familiarem esse celeritatẽ dixit facultati validæ, nihil peccat: siquidem est, cũ velocior huius occasione pulsus fiat. Archigenes vero, qui eum oppugnat, errat: primũ, q̃ in eo mentiatur, quod perspicuum est, qui oẽs ducat non diuturnos pulsus esse celeres: deinde, q̃, si sint celeres, hoc existimat consequi, haudquaquam validæ facultati eos familiares esse: id quod planè falsum est. Neq; enim, quin pulsus celeres aliqñ à robore facultatis proficiscatur: verum, q̃ ab illo non semper solo: consequetur, vt illos, quos diximus, pulsus fateamur celeres esse. Quòd si existimauit non familiares esse tm̃ valenti facultati Magnus pulsus celeres, sed ẽt, vt signis, in perpetuũ est vsus, lapsus est: etenim non, si celeritas est pulsuum, continuo robur ẽt est facultatis: immo vero (vt supra diximus) si vel vsus vrgeat, vel sint molliora instrumẽta, velocius arteriæ mouentur. Omnino, qñ robur facultatis sequitur celeritas, & quando caloris copiam, aut exhaustum animalem spiritum, aut mollitiem instrumentorum, melius fecisset Archigenes, si Magni sermoni inuestigatum adiunxisset: ita enim absolutus sit, satisq; ad omnes dignotiones. Quod ille quando præterijt, etsi prius ab Herophilo motum: nos, quibus bene Magnus, & melius etiam Herophilus scripsit,

ſcripſit, reſiduum addemus: ac doctrinam dignoſcendarũ, quę celeritatem efficiunt, cauſarũ oĩbus E
ſuis numeris abſoluemus. Prius tñ faciendum mihi eſt, vt illorum admoneam, quæ in ſecundo de pulſibus dignoſcendis libro docuimus, quò ſignificationes aſſequentes horum nominum, nihil ſecus in ſermone accipiamus. Celeres dicimus pulſus itemq́ tardos eſſe nõ ægrotis modo, verũ ẽt valẽtibus nõ nullis: quod naturaliter quidem ijs ineſſe dicimus: quemadmodũ ẽt alios, quibus comparatum optime corpus eſt, nec tardos, nec citatos, ſed moderatos natura habere pulſus: eoſdemq́, nec magnos, nec paruos, ſed medios inter vtroſq́ moderatos: neq́ item crebros, vel raros, ſed & in hoc genere moderatos. Atq́ de hoc, qui corpore optime eſt conſtituto, priore loco dicamus, vt qui regula ſit & modus cæterorũ omniũ hominũ: magnos.n. et paruos pulſus, celeres, tardos, deniq́ qui ad hunc modum ſingulis in generibus appellantur, ac exceſſus denotant, ad nullũ alium quẽquam, præter hunc, cũ illos nominamus, referimus. Hic ergo homo ſi calidior ſolito euaſerit, atque hac re ſit tantum alteratus, vehementiã is pulſuum nõ immutauerit: immo nec duritiæ & mollitudinis genus: at in magnitudinem & celeritatem vertet: interim ẽt in crebritatem, prout magis vel minus calor increuerit. Paulo enim ſi, q̃ ſolet, factus calidior ſit, manifeſto pulſus habebit maiores, verũtamen non celeriores aperte. Quòd, ſi amplius illi calor increuerit, vnà cum illo magnitudo pulſuum proportione augebitur: ad hęc elucebit celeritas. At, ſi calor plurimum F
auctus ſit, maximi erunt pulſus, celerrimi vero nõ dum: ſed, vt antea tradidimus, tum demum, vbi maximam exceſſerit diſtentionem: iam tum crebritas quoq́ clare animaduertitur. Horũ, cur ita appareant, rationem partim iam ante explicauimus, partim non magno negocio ex commemoratis inuenias. At, ſi frigidior iuſto is homo factus ſit, primum raritas perſpicua erit, deinde tarditas, poſtremo paruitas. Putauerit aliquis hæc euidentia euenta & inter ſe & cum poſitis cauſis pugnare: par eſſe enim, vt, quemadmodum in calore prima erat magnitudo, celeritas altera, crebritas tertia: & in frigiditate item prima paruitas, ſecũda tarditas, tertia raritas ſit. Ergo quę ratio eſt explicandi huius nodi? Quòd cum valida facultas eſt, etſi paulo minor ſit vſus, primam actionẽ nec paruam neceſſe eſt, nec tardam eſſe: alteram vero multo poſt, ſi vſus non flagitet, veriſimile eſt fore. Vt enim, cum vrgebat, facultatem ſtimulabat & excitabat ad officium, ita etiam quietẽ longiſſimã cõcedit, vbi non vrgeat. Iam, ſi maior refrigeratio ſit, eoq́ vſus ſit magnopere remiſſus, vnà elangueſcet celeritas motus, atq́ minor ſtatim erit diſtentio. Si plurimum progreſſa refrigeratio ſit, rariſſimi quidem, ſed non tardiſſimi tamen & minimi, neceſſe erit, vt ſint pulſus: ſed ſat eſt, ſi tardiores ſemper & minores fiant natiuis: exacte quidem certe tardi vel parui, ſi valida facultas ſit, quamuis multum ſit vſus remiſſus, nunquam fiant. Eadem cæteris actionibus videas vſui ve G
nire: vt ambulationi aucta neceſſitate, id eſt ſi multa ſingulis diebus ſint ſtadia conficienda, velocius & magis progredimur, nec in diuerſorijs diu commoramur. Sin adeo ſit imminuta, vt ſingulis diebus habeamus quina dena ſtadia, verbi gratia, duntaxat perficienda, diutiſſime ſubſiſtimus in diuerſorijs: attamen nõ ad extremam tarditatem & paruitatem actionem remittimus. Eadem in reſpiratione ratio eſt, de qua late egimus in commentarijs de dyſpnœa.

Pulſus ab Vſu vnà cum facultate profecti, quatuor habent coniugationes. CAP. 8.

AD pulſus redeamus: ac repetamus, quando aut per ſolum calorem aut frigiditatem alterantur, nec cauſa alia continens à priſtina natura deſciſcat vlla, alteratio eorum talis neceſſario exiſtet, qualem diximus. At, vbi non modo vſus, verum etiam mutatur facultas, quatuor tum in vniuerſum differentiæ diuerſæ erũt, in quarum ſingulis moueri arteriæ in hunc modum videnſ. In debiliore pariter & calida, ſi multũ ab vtraq́ cauſa vincatur, vt magnopere imbecillis ſit facultas, & calor igneus, parui & tardi pulſus creberrimiq́ fiunt: ſin modica noxa ſit, æque fiũt crebri, ſed moderati in diſtentione & motu. Quid autem crebri perinde, non autem ex æquo parui, nec tardi? qm̃ nihil extrema crebrius eſt crebitate, †ubi ſimiliter habeant ambo. Quòd quidem ſi hac fieri etiã alia frequentior poſſet, omnino eam imbecillimi haberent hoc quidem nomine, q̃ non H
dum vſum compleant. Quid vero in modicis offenſionibus tum facultatis tum caloris pulſus frequentes fiunt, ſed nequaquã parui, neq́ ẽt tardi, verum moderati? an quia, cum imbecilla facultas ſit, non plane tñ deiecta, moderata diſtentio & motus non nunquã fiet, ſicut hominibus debilioribus quidem, ſed compulſis neceſſitate moderata eſt ambulatio? quod enim robuſtis citra inſignem neceſſitatẽ accidit, eò compelluntur imbecilliores. Idem hi hoc habẽt, vt, vbi vſus inſtet, & veluti cõpellat, in perpetua ſint actione: nihilominus hi, tametſi ęgre, at vſum implent. Qui vero plane ſunt imbecilli, ẽt ſi maxime contendant, q̃ plurimum poſſint, augere actionis magnitudinem, celeritatem, crebritatemq́, ne ſic quidem reſpondent vſui. Porrò pulſum, quibus debilis eſt facultas, omnibus languidum eſſe diximus antea, & tam languidiſſimum, q̃ maxime affecta facultas ſit. Atq́ de pulſu deprauato per caloris copiam & infirmitatem facultatis hæc ſufficiũt. Iã ad alteram nos coniugationem conferamus, quæ in imbecillitate cõſtat & refrigeratione, cui pulſus competit cum imbecillus pro offenſa quidẽ facultatis, tum paruus tardusq́, ſicut pulſus prioris coniugationis: ſed non ęque, vt illi, ad extremam deuenit crebritatẽ: præter ſi quando omnino facultas proſtrata ſit, tunc plane pulſus minimus erit, intermittetq́, & deficiet frequenter. At, modice ſi facultas infirma ſit, validaq́ refrigeratio, creber minime euadit pulſus, vtiq́ quod ſatis effi-

*Al. ex antiquis. quam ſimiliter habẽt ambo.

ciat

A ciat vel eiuscemodi facultas vsui. Tertia est coniugatio pulsuum alterationis, cum simul calor increscit & facultas, quam vehementissimi pulsus & maximi comitantur, sed non perinde celerrimi, creberrimi vero fere non sunt aperte: est tamē, cum perspicue naturā excedāt, id quod incidit, vbi plurimum calor increuit: tunc enim, etsi pulsus sit maximus celerrimusq; tn̄, quę copia est caloris, non respondet vsui. Reliqua est & quarta alterationis, quæ in hoc incidit genus pulsuum, coniugatio, vbi coierint robur facultatis & caloris defectus. Hi magnitudine moderata sunt, sed tardiores, & bene rari, maxime vbi præpolleat refrigeratio: nam, cum sit paucus tum pulsuum vsus, vniuersumq; magnitudo distentionis facile tueatur, recte sanè diutissime quiescunt arteriæ. Etenim, vt, cum vsus flagitabat, illarum erat perpetuus motus, ita nunc, cum est remissus, lōgis interuallis fit: tamen ob facultatis robur, distentionis non impeditur aperte vel dilucide quantitas. At nec multū tarditas eadem de causa pollet: siquidem valens facultas naturales motionis tuetur modos, etiam si non postulet vsus. Omnino, vt manifeste pulsus minor euadat, magnopere dissolutum oportet vsum esse, frigore admodum superante: plerunq; vero distentionis tuetur naturalem quātitatem: aut paulum, neq; id admodum perspicuo, imminuitur. Cæterum multo tardior, q̄ minor, in refrigerationibus, apparet, perinde atq; illi, qui iter faciunt, cum non opus sit cōcitato B motu: hi enim minus de magnitudine gressus, q̄ de celeritate, detrahunt: quòd, si quando festinato opus sit, plus ad magnitudinem addunt, quàm ad celeritatem. Hîc, ne male hæc accipiamus, & quolibet in statu ducamus variationem magnitudinis & paruitatis mutationem superare celeritatis & tarditatis, animo etiam atq; ēt opus est attēto: neq;.n. perpetuo præstat, cæterū promptior est, itaq; prior: nam à moderato cōuersionem ad magnitudinem & paruitatem procliuius videas fieri hac, quæ ad celeritatem tarditatemq;. Attamen, si, cum ad insignem magnitudinem mutatio peruenit, adhûc fiat, vt crescat calor, celeritas tum affatim extenditur: quod, sicut diximus prius, non immerito accidit, nam ad implendum vsum satis est cordi, si distentionis augeat magnitudinem: neq; velocitatem perinde, ac illam, requirit auctam. Cum vero luculēta iam sit magnitudo, præterea vrgeat vsus, hîc tum omne, quod desideratur, adijcit celeritas: sin parum sit ea contentum, perpetuos ciet motus, quod perinde est, ac crebros facit. Atq; de his hactenus.

Pulsuum Causæ ex Differentijs instrumentorum. CAP. 9.

TRanseamus iam ad instrumentorum differētias, ac inspiciamus primum peculiares vtriusq; earum pulsus: deinde aliarum etiam causarum immutationes, vti fecimus paulo ante. Quòd igitur, cū durius solito vel mollius euaserit corpus arteriæ, ipsos pulsus id ibi simul reddat vel duros vel molles, ante explicatum est: nec quærit hoc longiorem probationē, cū id omnia perspicua euenta approbent, ferientis naturæ respondere qualitatem ictus. Quòd vero mollitudini instrumentorum familiaris sit magnitudo, paruitasq; duritiei, quanq̄ de his antea verba fecimus, tamē, quia ita fluit series orationis, etiam hoc loco exponemus. Molle instrumētum, quoniā prompte extenditur in omnem partem, facile distenditur: durum, non absque magno negocio. Iam comes est promptitudinis distentionis, magnitudo: renisus & cōtumaciæ, paruitas. Itemq; celeritas prioris, tarditas alterius generis est comes: non tn̄ ex æquo, ac magnitudo & paruitas. Paulo enim celerior pulsus est ex mollitudine pfectus instrumētorū, pulsu, quem creat durities: maior pmulto. Quia corporis arteriæ membranositas, quāuis durior interim sit, ad celeritatem quandam motus parata est & facilis: ad magnitudinem vero distentionis omnium ineptissima: nam opus est, vt in omnem partē extēdatur facile, quod maximam distentionē sit effecturum: huiusmodi molle est. Cumq; à natura longissime aut ad mollitudinem aut ad duritiem corpus arteriarum recesserit, tardior fit mollis pulsus duro: nam corpus paulo mollius iusto, quia paulo duriore ad magnitudinē sequacius est, idcirco etiam ad motus velocitatē. At vero, quod ad extremam dissolutum mollitudinem est, & veluti laxum, & in se ipsum per nimiā humiditatē considet: neq; ad distentionis magnitudinem perinde sequax est, neq; ad celeritatem motus: itaq; celeritate cedit duro: magnitudine tamē etiam nunc non durum tm̄ superat, sed ipsum etiam, quod in naturali statu est. Eiuscemodi certe status, qui ad immodicum arterias excessum adducunt duritiei & mollitudinis, non fiūt sine mutatione aliarum continentiū causarū: neq;.n. constare amplius facultas in suo robore, nec in terminis calor à natura præscriptis poterit. Quam ob rem, vbi ipsius solius vel mollitiei vel duritiei, remotis alijs causis proprios pulsus pronunciamus, maiores & celeriores dicemus à mollitudine, minores tardioresq; à duritie fieri: & multo quidem maiores, q̄ celeriores, ob causam, quam explicauimus nuper: crebritate vero ac raritate tm̄ à se mutuo & à mediocri variare, quantum magnitudine, paruitate, celeritate, tarditate à natura recedunt. Dictum præterea ante est vnā omnino causam esse crebritatis omnium actionum, cū quenq; vsum nō assequantur. Atq; durorum instrumentorū est minor distentio, itaq; minor vsu actio obitur: mollium contra insignis est distentio, impleturq; abunde vsus: iure itaq; cū duris pulsibus crebritates, cum mollibus raritates cohærent. Quòd si qn̄ incidat, vt cū duritie refrigeratio cōcurrat, & calor cum mollitudine, tum pulsus duri mollibus euadent rariores: concurrentibus tn̄ hæc pulsuum alteratio fit differentijs continētium causarum. Quando aūt huc defluxit oratio, vt primam commemorarem duritiei & refrigerationis complexionem, summam eius explicemus. Si durum corpus arteriarum sit coniunctum

A.l.i.f.2. d.3.c. 6.fo.48.f

C

D

A.ibidem h.

cum innati caloris refrigeratione, pulsus efficiet iusto minores & tardiores: si superet durities, mi- E
nores magis, quam tardiores: sin autem refrigeratio, contra tardiores magis, quam minores. Ad eundem modum crebriores, si durities refrigeratione superior sit: sin vincat refrigeratio, rariores: at, si par fuerit vtriusque à natura flexus, tanto reddet minores, quanto tardiores, à raritate vero & crebritate naturali non abducet: siquidem, quantum vsus eorum generationis detraxit ob refrigerationem, tantundem simul de quantitate distentionis temporeque motus abstulit: quare nihil causæ est, cur arteriarum magis natura continuet motum, sicut in plerisque paruis pulsibus, vbi infra vsum manet distentio. Quod si tamen insignis durities, et pauca omnino fuerit frigiditas, tum id ipsum existet, quod commemorauimus, nempe distentionem, quæ vsum non assequitur, perpetuos creare motus. At, si contra accidat, vt permultum sit frigiditatis, duritiesque naturali pulsu quam minimo minor, tum pulsus multo rariores, necesse est, sint, quam minores, quod vsus etiam longe inferior sit quantitate distentionis. Habes causarum primam coniugationem. Altera erat, in qua cum calore pollebat mollitudo, quæ etiam tres necessario primas differentias producit: interim enim par mollitudinis est & caloris mutatio: interim præpollet vel mollitudo vel calor. Quare, si, quantum naturam mollitudo relinquat, tantundem desciscat ab ea etiam calor, magnos necesse est, & celeres fieri pulsus, non statim tamen crebros: verum, vbi generandorum eorum vsus superet magnitudinem distentionis, si F
mollitudo præstet, magnitudo etiam vincet celeritatem: si calor, non item statuendum est absolute, sed distincto est opus. Si ita abundet calor, vt vsum actio complere nequeat, multo celeriores fiant, necesse est, quam maiores pulsus, simulque etiam crebri: vbi vero naturæ satisfaciat vsus, æque magni atque celeres. Porro autem tertia erit causarum complexio, quæ pulsum in hoc genere variat, vbi calori adiuncta durities sit. Atque, cum vterque multum de natura deflectit, pulsus erunt celerrimi creberrimique, minimi autem nequaquam nisi simul facultas affecta sit (sed id hic non posuimus) sed minores illi quidem iusto, non ad vltimam tamen paruitatem delabentur. At, si immodicus calor sit, & instrumentum non magnopere durum, verum paululum à moderato variet, tamen abest, vt iusto fiat distentio arteriarum minor, vt etiam maior euadat. Nam, cum peculiaris duritiæ instrumentorum paruus sit, & magnus immodico calori, iure pulsus in istis statibus fit magnus, assimilatus vincenti: sicut, cum præpolleat durities, paruus. At celeris erit, vtra causarum excellat, maxime tamen cum calor: tum vero etiam luculentior erit crebritas. Restat coniugatio in propositis pulsuum generibus, vbi concurrant mollities frigiditasque. Quia vero magnus pulsus hic quoque mollitudini peculiaris est, & paruus frigiditati, vtra longius à natura deflectat, illi, necesse est, pulsus assimilentur. Itaque magni instrumentorum præpollente mollitudine, parui in frigiditatibus erunt: moderati autem, G
cum, quantum à mollitudine in magnitudinem producantur, tantundem à frigore contrahantur in paruitatem. Nam, vt semel dicam, moderati pulsus non ex hisce tantum causis, sed & ex cæteris præter naturam omnibus fiunt, cum ambæ, quæ in contrarias partes distrahunt eos, parem vim habeant: vnde falso illos, qui in eum modum laborant, vulgus putat medicorum naturaliter comparatos esse: verum de his diffusius dicam in commentarijs de præsagitione ex pulsibus. In presentia hoc tamen satis est declarasse (quod quidem ad hanc commentationem pertinet) omnes naturales pulsus, inter excessus medios moderatosque esse: non tamen, quicunque moderati sunt, etiam naturales omnes esse. Rari quidem & tardi certe id genus omnes sunt pulsus, maxime si superior sit frigiditas.

Pulsus quos Instrumentorum differentiæ cum Facultatis differentiis efficiunt. CAP. 10.

SEd quoniam & de his, quæ par erat, exposuimus, deinceps instrumentorum differentias euariemus differentijs facultatis: † atque illud in memoriam reuocemus, quot excellentiam caloris affectus sequuntur pulsuum, tot etiam generandi animalis spiritus vsus. † Sic "instrumentorum durities coniuncta imbecillitati facultatis, paruos pulsus, & tardos, & crebros concitat: robori, paruos atque crebros, non etiam tardos, immo longe interim iusto celeriores: quod, quantum distentionis mediocritati propter duritiem organorum deficiat, tantum à celeritate resarcitur & à crebritate. Si H
vero instrumentum molle sit, facultas autem valida, maiores quidem manifesto pulsus fiunt, at aliquanto tardiores rarioresque. Quod, si ad mollitudinem instrumentorum infirmitas adiuncta sit facultatis, si quidem æquus vtriusque simulque modicus fuerit à natura flexus, & moderatos videntur & naturales planè hi pulsus referre, præter quantum varient mollitudine: sin valde immodicus sit, parui & tardi & crebri fiunt. Haud aliter, si multo imbecillitas præpolleat: etenim tum quoque generantur parui, tardi, crebri. Verum, si superior mollitudo sit, accedunt pulsus ad moderatos, quod facultas, cum paulo, quam naturæ lex postulat, debilior sit, nihil habeat obstaculi, quin retineat & quantitatem distentionis, & qualitatem motus, sicut cum incurrat in duritiem instrumentorum: siquidem cum impeditur ibi distentio, tum vero tanto fiunt necessario crebriores pulsus, quanto actio quoque fiat imperfectior. Cum autem facultas aliquantum imbecilla, & molles tunicæ arteriarum sint, quia nihilo fit tardior motus, neque minor distentio, ideoque satis vsui efficit, nulla fit pulsuum in crebritate mutatio.

† *Aliter ex antiquis. illud prius in memoria reuocates.*

† Hęc addūtur in quibusdā codicib. antiquis. ita vt, quot sūt vsus refrigerandi animalis spiritus, tot etiam & generādi & augēdi ipsius: Exēpli causa, celeritas & magnitudo sunt causa refrigerādi spiritus, eædem eiusdē spiritus generandi & augendi causæ erunt.

A. l. 1. f. 2. d. 3. c. 6. fo. 48. f

Complexiones Omnium causarum Continentium. CAP. 11.

REstat iam, vt omnes simul committamus continentium causarum differentias, & fiunt complexiones numero octo: duæ cum remissa facultate pariter & vsu, modo mollius solito sit instrumentum, modo durius: duæ alteræ, vbi languescat facultas, & vsus auctus sit, instrumentaque vel mollia

A vel dura: præterea aliæ duæ, quando valida sit facultas, sed remissus vsus, vnà cum variante instrumentorum differentia: reliquę duæ, cum valens facultas sit, auctus vsus, accedatq; instrumentorum, quam diximus, differentia. Ac languida quidem facultate simul & remisso vsu, omnino in paruitatẽ & tarditatẽ mutantur in vtraq; differentia instrumentorũ pulsus: cæterũ non reddunt necessario crebri, vel rari: sed vicissim hoc pro instrumentorũ ijs differẽtia contingit, & pro quantitate offensionis singularum cãrum cõtinentiũ. Nam, si parua facultatis offensio sit, nec insignis instrumẽtorum duritia, nihil crebritate pulsus variant: nã hoc docuimus ante, non pulsus modo, sed oẽs planè actiones fieri crebriores ex defectu, qui accidit cuiq;. Iã defectũ vsu ęstimari, id supra exposuimus. Cũ ergo remissus hic sit paruaq; lęsio facultatis, nisi per instrumentorũ nimiam duritiem, nihil desiderabit in actione. Atqui, si facultas magnopere sit lęsa, modice remissus vsus, instrumenta bene dura euaserint, non poterũt pulsus nõ fieri, q̃ vsus postulat, minores, itaq; imperfectum simul officium, ac, quanto quidẽ imperfectius, tãto etiã crebrius. Iam vero nec ipsa horũ pulsuũ paruitas & tarditas potest perpetuo similis esse: nã, prout facultas plus vel minus, aut vsus offensus est, ẽt pulsus ipsi, necesse est, plus vel minus ad paruitatẽ trãseant & ad tarditatem: minores.n. reddũtur & ob facultatis imbecillitatem, & ob vsum remissum, & duritiem instrumentorũ.

A ibidem. f

B Hoc tñ pro quantitate alterationis cãrum, aut singularum, aut binarũ, aut vniuersarũ affectarum plus vel minus habent: Singularũ, vbi minimus factus pulsus sit, vel vsu penitus remisso, vel instrumentis durioribus redditis, vel facultate prorsus infirma: valet.n. vel alterutrum eorum, vt dictum est, si offensum sit, minorem efficere pulsum: Binarũ, vt cũ prorsus factus paruus sit, neutra tñ ex memoratis causis summe lęsa sit, sed vtraq; earum hactenus absit ab extrema offensione, vt pulsus, quẽ ambæ constituũt, perinde alteretur, atq; is, quẽ altera summe offensa: Ita etiã, si tria genera cãrum ad vnũ concurrant pulsum constituendum, inducãt interim tantã alterationem, quantam cõmittat etiã vna de illis maxime offensa: quod memoria per oẽm disputationem tenendum est, vt ne falsus quispiam alterationem putet, quæ ex omnibus offensis causis cõstat, maiorẽ oportere ea eẽ, quã facit vna: valet enim, sicut docuimus, vel de vna qualibet causa, quę prorsus lęsa sit, ad vltimam pulsus deuenire alterationem. Facultatis igitur ad extremũ deiectio minimos efficit pulsus, etiam si molles quidem tunicę sint instrumentorum, vrgeat aũt vsus. Quare vel huius iterum operæpretium est in vniuersum meminisse, ad pulsus extremos cõstituendos identidem plures causas requiri, identidẽ satis esse vnã: nam maximus fieri ob facultatis summum robur nõ possit citra cæterarũ opem, minimus aũt non nunq; ob imbecillitatem possit: &, quod eo nouius est,

C licet reliquæ causæ frequenter diuersissimum pulsum habeant peculiarem, tñ ex vnius earum victoria fit mutatio. Vincit aũt alias alia: modo, verbi gratia, imbecillitas facultatis, ex qua ortus minimus pulsus est: modo instrumẽtorum durities: interdum remissio vsus. Nã, vt languida semel facultatẽ, magnitudinem nec mollitudo instrumentorũ, nec incitatio vsus augeat, sic instrumẽtis desiccatis, nil conferet ad magnitudinem nec facultas valida, nec vsus incitatio. Et, vt per vnam causam, quę offensa omnino sit, pulsuum sæpe extrema mutatio accidit, sic interdum, etiam si coniunctæ sint cunctæ causæ ad vnũ pulsum generandũ, pulsus, quem constituũt, haudquaq; summã assequatur alterationẽ. Nam, si simul & imbecilla facultas, & dura sint instrumenta, et vero etiam dissolutus vsus, tametsi oẽs hæ valent causæ pulsum paruũ reddere, tñ ne sic quidem minimũ necesse est pulsum fieri: verum, si nec vlla inter illas summe lęsa sit, neq; collectus ex omnibus aceruus æquet maximam vnius offensionem, non poterit fieri pulsus minimus. Quamobrem, vt dixi, ante omnia in pulsuum alterationibus attendẽda quantitas est causarũ offensionis. Sed de hoc etiã in libris de præsagitione ex pulsibus agemus. Nunc ad tertiam & quartam octo cõmemoratarũ coniugationẽ digrediamur, atq; hic aliqñ dicendi finem faciamus de duabus primis: etenim, si quid sit in ijs præteritum, facile ex ijs, quæ ante diximus, inuenies. Ergo, vbi lãguescat facultas,

D vrgeat vsus, durumq; instrumentum sit, potissimum ad crebritatem, deinde ad paruitatem, postea ad tarditatẽ pulsus videbis vergere: non necessario tñ nec perpetuo, nec etiam in quolibet illorũ, nec simul concurrunt omnia. Siquidem, vbi læsæ insigniter sint oẽs causę, minimi, & creberrimi, & tardi pulsus fiunt: tardi, q̃ sit infirma facultas: minimi, cum ob hanc, tum vero ob duritiam instrumentorũ: qui, q̃ tales sint, idcirco sunt ijdem creberrimi, adeoq; quia impellit vsus: quinetiã citra eum, facultatis imbecillitas & instrumentorum durities coniunctę minimos possunt creberrimosq; pulsus reddere. Huc si cumulus accesserit vis vsus, non paruum erit illud quidẽ ad exitum momentũ, nihilo tñ pulsus efficiet crebriores: cũ sint vel sine hoc frequẽtissimi. At, si offensio sit instrumentorum & facultatis parua, ac generationis eorum multus vsus, hi non erũt iusto minores, nec tardiores, immo interdum manifeste celeriores: maiores aũt si non aperte, pares certe perspicuo moderatis. Etenim, vbi multum instat vsus, quamuis sit imbecillior iusto facultas, celeriter mouetur: ac longe vero aucturus vltra celeritatem magnitudinem erat, ni durities impedimẽto sit: nunc eo apertior euadit celeritas magnitudine, quod huic nullo impedimẽto sit paulo instrumentum durius solito: ac hoc magnitudini repugnat præter cætera. Crebri porrò in eo genere pulsus fiunt, vt vsus impleat: qui quidẽ si etiam paulum diuertat ab natura, omnino parua, vt dignosci vix possit, erit crebritas, q̃ vsui tum satisfaciat celeritas & magnitudo. Et quid multis? in

hac coniugatione cõparanda cũ quantitate vsus functio est, quam per organa obit facultas. Quanto.n. inferior functio vsu est, tm̃ crescit in crebritatem: contra, tanto minores fiunt & tardiores ita comparatis, quantum vel facultas vel instrumenta naturalem relinquãt modũ. At de causarũ tertia variatione satis hæc sunt. Accedamus iam ad quartam coniugationẽ, vbi infirma facultas est, & maior est vsus vnà cũ instrumẽtorũ mollitudine. Sanè in hac quoq; si permultum vsus increscat, & non multũ ab natura facultas discedat & instrumenta, oĩno lõge magis in magnitudinem increscẽt pulsus, q̃ in celeritatẽ. Nam durities instrumentorũ in proxima superiore complexione magnitudini distẽtionis resistebat: in hac non tm̃ non officit distẽtioni mollities illorũ, sed prę cæteris adiuuat ẽt: itaq; iusto maior planè pulsus erit, sed non perinde celer aperte. Iam crebrior etiã iusto erit is pulsus, nec tamẽ hîc, perinde ac ille, tertij complexus, q vsui hîc magis, q̃ illic, satis fiat. Quòd si paululũ vsus & facultas à naturali statu deflectant, instrumenta vero multum ad mollitiẽ desciscant, ad mediocritatẽ pulsus horũ affectuũ accedẽt, tum quantitate distentionis, tum motus qualitate, præterea quietis tempore: vna tm̃ occursus mollitudine (nam hoc proprium ijs inseparabile) excedẽt statũ naturalem. Quòd, si nõ ita deflectant multũ vsus & instrumenta, facultas aũt vehementer laboret, tales pulsus bene parui erũt & crebri, modice vero tardi. Atq; hactenus satis etiam sit de hac concursione egisse. Conferamus nos iam ad proximas duas, quæ commune habent robur facultatis, vsumq; pulsuũ generandorũ remissum, sed distant instrumentis. Itaq; altera illarũ, in qua durũ instrumentũ est, valida facultas, minor vsus, minores planè pulsus creat, non tardiores tm̃, nec crebriores necessario. Verum, si admodũ remissus sit vsus, & dura modice instrumenta, non minores modo, verum etiã perspicuo tardiores rarioresq; fiẽt. Sin vitium instrumentorum vincat vitium vsus, abunde fit is pulsus paruus, itaq; creber, eadẽq; de causa minus tardus illo prioris status: si.n. nec vsus completur, & imbecilla est facultas, non ita insigniter fiet tardus. Atqui non cõplẽt vsus pp distentionis paruitatẽ, quæ quidem duritiẽ comitabatur instrumentorum: hæc.n. si mollia essent, non minor, quod animaduerti posset, foret naturali, nisi singulariter vsus sit imminutus: & oĩno hoc rarior apparebit, quo dissolutior sit vsus. Et vero etiã tardus aperte quidem in mutationibus insignibus vsus, non aperte in minoribus. At, quando & satis de his concursibus disputauimus, ad reliquos iam duos accedamus: in quibus tunicæ arteriæ, vsu aucto, valente facultate, nunc molles sunt, nunc duræ. At, molles si sint, prorsus pulsus magni & celeres erũt: crebri nõ semp, sed vbi immodicũ vsus sit incrementũ, nam tũ quidẽ nec magnitudo distentionis, nec celeritas motus, cõplendo est vsui: vbi vero paruus excessus sit, abunde vel sola suppeditat magnitudo. Nã, si arteriarũ durę sint tunicæ, varie in eiuscemodi statibus mutanẽ pulsus. Parua.n. si durities sit, sed vsus insignis mutatio, maiores, celeriores, crebrioresq; q̃ iustũ sit, euadent. Sin aũt ęquo vtraq; cã interuallo deflexerit à natura, neutraq; admodũ lõgo, pares quidẽ naturalibus, sed celeriores atq; crebriores fiũt. Iã, si insignis offensio vsus & instrorum sit, vt hæc plane duriora sint reddita, ille vrgeat nimiũ, celeriores etiãnum erũt moderatis, at minores ac crebriores.

E

F

* in græcis est εὔρωστος.i. valida.

G

Vsus Exercitationis in Causis pulsuum. CAP. 12.

QVia vero, quæ de his dicenda erant, diximus, superest, vt pulsum vnum aliquem proponamus, in quo doceamus vsum & fructũ huius exercitationis. Sit vero celer, quem peculiarem robori facultatis esse, vsuiq; vrgenti, & mollitudini instrumentorum docuimus. Quo'nam hunc pacto, cum eum offenderimus, in vno ægroto explorabimus, quando ex vna illarum causarum, qñ ex duabus, quando etiam ex omnibus natus sit? ad hunc modum. Quando à valida facultate vehemens non potest discludi, nec à mollibus instrumentis mollis, si cum neutro horum sit celeritas coniũcta, ab vsu solo prouenit vrgente. Vbi vero cũ altero, omnino ex illo oritur, quod signum hoc ædit, & etiam necessario ex vsus incremẽto: ostensum.n. est ante, celeres pulsus non posse existere, nec vero etiam magnos, nisi postulet vsus: at, quatenus ad robur vel imbecillitatem facultas trãsiit, ex proprijs eius pulsibus dignoscas, licet. Eadẽ est ratio in qualitate instrumentorum: vt quam etiam, pulsus habeamus, qui prodãt. Quãtus aũt generationis eorum sit vsus, coniectandũ est atq; colligendum ex commutatione magnitudinis, crebritatis, & celeritatis. Si.n. maximus pariter & creberrimus idem sit, & celerrimus etiam, summe vrget vsus: sin magnus tm̃, & paulo celerior, nec etiam maximus & creber, vsus non sit magna immutatio. Et iam poterit ex alijs quoque signis citra pulsus, vt vsus habeat, præsciri. Siue.n. copiosus sit calor, siue exhauriatur animalis spiritus, haud id magno negocio explorabis, quòd tactum calor nõ fugiat, & hercle sępenumero etiam ex forma difficultatis spirandi, sitiq; prodatur, atq; interno laborantis sensu: animalis autem spiritus cõsumitur in exercitationibus & immodicis per halitum digestionibus, fluxionibusq; intro vergentibus, quorum nihil est, quod medicum præterire possit. Nec hoc loco ista longiorem quęrunt orationem: neq;.n. ad propositam commentationem, nisi obiter, sed ad præsagitionem pertinet ea disputatio. Attigimus aũt hîc eam, quo Archigeni ostenderemus cũ errasse ipsum in prodẽda celeris pulsus origine, tum in promptu semper esse efficientis causę inuentionem. Eritq; id ipsum ex sequentibus multo apertius; si prius de origine narremus reliquorum pulsuũ, vt inordinatorum, arrhythmorũ, & inęqualiũ, quos vocãt: pręcipue si tales in arterię vna distẽtione sint.

H

GALENI DE CAVSIS PVLSVVM LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Inæqualium pulsuum Causæ, ac Eorum quoque, qui Ordinem & rhythmum seruant vel euertunt, explicantur.

De Causis Inæqualium pulsuum, ac primum de Inæqualitate ex Vsu. CAP. I.

AC de vehementi quidem pulsu, & duro, atq; magno, præterea celeri, crebro, cõtrarijsq; horũ, in primo libro explicauimus, quæ cuiusq; origo sit, & quot indigeat causis, tum quemadmodum inter se conspirantibus: ad hæc, qui illorum necessario efficientes comitentur causas, ac qui familiares quidem sint ijs, non consequantur tamẽ necessario. Reliquum est, de cæterorum
B pulsuum vt agamus generatione, atq; primum inæqualium. Quia vero quidã de his æqualitatem in arteriæ vno motu labefactant, alij in pluribus: quam medici collectiuam inæqualitatem solent appellare: qm̃ est longe hæc apertior inæqualitate vnius pulsus, satius primo loco sit de hac tractare. Sanè comites sunt eiuscemodi pulsus, vt vno verbo dicam, inæqualis temperiei cordis, atque vitiorum instrumentorum vel facultatis: nam aut oppilationes, aut compressiones, aut duritias, aut † nimios humores subsequuntur: vt nimios nũc humores accipias, qui ad facultatem æstimantur. At non satis est hoc de illis nosse, sed sunt singulæ partes explicandæ, suisq; confirmãdæ demonstrationibus. Itaq;, cum tres causæ sint continentes pulsuum generationis, instrumentum, facultas, vsus, non poterit ex vsus alteratione constitui in pulsibus collectiua, quæ aperta sit, inæqualitas: ꝙ nec repente, nec cumulate adeo vnquam immutari vsus possit, vt pulsus, verbi gratia, prior sit magnus, vel celer, vel crebrior: alter tardus, vel paruus, vel rarus. Siue.n.augeatur innatus calor, siue imminuatur: siue plus animalis spiritus, siue minus exhauriatur: horum nihil adeo affatim mutetur, vt inęquales efficiat pulsus. Id quod plane ex accessionibus in oĩbus lenibus febribus perspicias, veluti ijs, quæ ex bubonibus concitantur, & synceris tertianis, ijsq; etiam, quę ex adustione, vel frigore, vel quo-
C cunque alio eius generis oriũtur. Totum.n.inde vsq; à principio eorum tempus ad vigorem pro incremento caloris pulsus cõuertens in magnitudinem, celeritatem, crebritatemq;, nusquam secundum pulsum clare à primo variat: verum, si multum temporis interponas, dilucide maior, celerior, crebrior apparet. E vestigio autem diuersus non videbitur, nisi quando ex illis, quæ commemorauimus, aliquod accesserit: vel nimij humores, illi, inquam, qui ad facultatem intelligũtur: vel obstructio, vel compressio, vel durities instrumentorum, vel ipsius cordis aliqua inęqualis intemperies: quæ certe excedũt iam lenem morbum. Siquidem ipsis etiam valẽtibus, vbi lauerint, vel exercitationem subierint, exhausto spiritu, calore aucto, maiores, celeriores, crebriores, iusto, videntur pulsus esse: at manifeste nunquam à primo differt secũdus. Si quis inæquales esse ẽt eos pulsus contendat, licet non videantur, hic, dum vsum nominum repudiat, nihil tñ ad doctrinam affert lucis: neq; enim, quos ratio esse collegit impares, eos solemus inæquales vocare, cęterũ quos dilucide sensu comperimus tales esse. At vocaueris vel hos inęquales, verum hoc scito in sensibilibus inęqualitatibus, quæ ex alteratione vsus fiat, esse nullam. Ac fortasse quidem hæc sufficiebat dixisse ad probandum collectiuam, quam vocant, inæqualitatem variationi nunq̃ vsus succedere: adijciamus tamen & hoc, quod animaduertitur non nunq̃ in ira, quando videtur & hęc in-
D nati caloris esse veluti quidam feruor. Sane habet inæquales interdum hæc quoq; pulsus, non illos quidem sua spõte (semper.n.haberet tales) sed vbi adiunctus ad eam aliquis timor sit. Iure * ergo varij tunc & inæquales apparent, cum non tm̃ ab diuersis causis alterentur, sed etiã natura cõtrarijs: nã propter vindictæ cupiditatem alti, magni, celeres, vehementes: quia vero timor est maior accipiendi mali, q̃ spes dandi, parui, humiles, lãguidi, & tardi fiunt. Quare inuicem vtriq; pro causæ præpollentis natura videntur euariari: ac excellit modo ira, modo metus: quinimmo ipse timor, si quidem ingens sit, ꝙ lędatur facultas, & alteretur vsus, pulsus reddit inęquales. Quomodo ergo pulsus facultas affecta inæquales facit? nam hoc deinceps est dicendum. Quòd non imperet omnibus instrumentis: nam, cum imperat, cunctos similes efficit et pares: sicubi autẽ offendat in agendo, & veluti claudicet, ibi euertit æqualitatem. Quod dico, diligẽter attendendũ est, ne omni putes offensioni facultatis necessario succedere collectiuam inæqualitatem: nam aliter se res habet: sed, cum per se infirma sit, creat pulsus non ita crebro inæquales: vbi vero valida sit sua spõte, opprimatur autem à copia humorum, aut plane contumacia habeat instrumenta, ibi illam efficit inæqualitatem. Mentẽ meam exẽplo perspicies facilius. Ob oculos ponamus duos homines, qui incedunt pedetentim: sit alter robustissimus simul & florentissima ætate, verum pondus portet grauissimum: alter prorsus nihil baiulet, at valde sit imbecillis ex morbo, aut ex senectute:

Marginal notes: † πλῆθη. — A.l.i.f.2.d.3.c.6.fo.48.h — * In manuscriptis quibusdã græcis cod. legitur πάντων, i. oĩbus. In aldino autem, πάντῃ, i. omnino.

ctute: iam nec multum progrediantur hi nec celeriter: Itaq; nihil differet in actione: sed in eo different, quod æquis plerumq; passibus procedet imbecillis: diuersis validus ac inæqualibus, et aliàs aliis. Nam ille quidem, ne si cõtendat quidem, poterit vnquam vel magnam vel celerem actionem obire: robustus vero etiam ferè perinde, interim tamen maiore alacritate celerius aliquãtisper & magis aget, deinde ab onere pressus ad primam tarditatem & actionis paruitatẽ redibit. Idem vsu venit arteriarum actioni. Nam, cũ est delapsa in imbecillitatem facultas insignẽ, pulsus ęduntur lãnguidi, parui, tardi: sin illa, quantum in ea est, valeat, sed alia copia degrauetur, varios tum inæqualesq; efficit: plurimos, cum graui onere pressa sit, lãnguidos, & tardos, & paruos: cum leui, plerosq; vehemẽtes, celeres, magnos: cum vero nec admodum grauis nec nimium leuis offensio sit, ferè, vt in copia, cõtrarios: vt nec plures possis dicere, nec pauciores vel vehemẽtes esse imbecillibus, vel magnos paruis, vel celeres tardis. Atq; hunc in modum pulsus inæquales facultatis noxæ efficiunt. E

Instrumentorum Vitia quomodo Inæquales pulsus efficiant. CAP. 2.

INstrumentorum vitia in hunc modum. Vbi circumiectas regiones arteriæ, quæ ad hoc createę sunt, vt eam distentam excipiant, aliud corpus insederit, nõ possunt per illud coarctatæ arterię satis distendi. Itaq; singularũ actionũ defectio summam interim magnam coaceruat, vt longe ab vsu absit officium. Ibi iam violenter agere & vehementer facultas cogitur, reijcere & propellere F illa studens, quæ sua instrumenta obsederunt, & motu prohibuerunt: vbi maiorem prioribus, & vehementiorem, & etiam celeriorem necesse est pulsum euadere: crebrior nõ nunc primum, sed statim à principio fuerat. Ostendimus enim in superiori libro imparium vsui actionum, necessario comitem esse crebritatem pulsuum. Itaq;, si parem impetum facultas in omnibus, quæ consequuntur, distentionibus retineret, æque magni semper fierẽt, & vehementes, & celeres: nũc, quia non seruat, sed refert se ad pristinum motum, varia hìc inæqualitas existit & continua. Quo minus cõseruet, in causa est, quod, cum nihil ferè proficiat, nequicquam defatigetur. Ac, si humor sit aliquis offusus arteriis, vehementibus & violẽtis motibus propulsus de loco in locum cogitur defluere, dũ in meatum impingat, qui educere ipsum possit, itaq; emanet ex corpore: vel etiam tẽpore tenuatus, aut totus resolutus in halitum digeratur. Vbi diuersa etiam & continens inæqualitas necessario fit: quod nec pari copia humores perpetuo deinceps maneant, nec easdem coarctent arterias, sed ex partibus sæpe ignobilioribus in nobiliores, atq; ex iisdẽ rursus migrẽt in ignobiliores. Quod si qua inflammatio, aut abscessus, aut scirrhus arteriis circũfusa corpora afficiat, à quo comprimantur & coarctentur, tum longioribus coguntur interuallis inæquales pulsus interpolare æquales: semper enim earundem arteriarum premuntur eædem partes ab iisdem vel paribus magnitudine, vel similibus tumoribus. Accidit etiam pulsuum inæqualitas interim ex sanguinis copia, qui aut in venas aut arterias ipsas sit infusus: at hęc quidem sanguinis missione sedatur facillime: etenim copia illa in venis, arterias non secus, àc tumor præter naturam, vtpote iis vicinas premit & coarctat: vacuata per sanguinis missionem, ilico venarum tumorem contrahit, statimq; etiam locum arteriis amplum ad motum dat: vbi, quia solitam functionem nemine interpellante tenent, simul cum ea æqualitatem naturalem pulsuum recuperãt. At vero hìc sanguis, qui in arteriis est, quemadmodum occupet spiritus riuos, quid refert narrare? potissimum si crassus, vel lentus, vel si extremis earum finibus sit impactus: tunc enim, quia nec allicere spiritum, nec reddere valẽt, diuersas simul & difficillimas faciũt inæqualitates, præcipue si vel prope ipsum cor vel procul quidem, sed in nobiles partes impingant obstruantq; illi succi. Quare, vt vno verbo dicam, cum aut valide comprimuntur arteriæ, aut cũ obstruuntur, vt integra omnino facultas sit, inæqualitas quædã corripit pulsus. At, si facultas vnà sit affecta cum eo affectu instrorum, clarissimum est magis variam oportere inæqualitatem existere: itemq; si ipsum cor infestet inæqualis intemperies, de qua accuratissime in libris de præsagitione scribam. At vero, si instrumentorum illæsus status sit, sed magnopere facultas infirma, inæqualitas illa, de qua iam diximus, non existet, sed mutila & decurtata, quam vocant, inæqualitas: ab admotis enim digitis victa facultas, minores semper imbecillioresq; pulsus creat. Demõstrationem oratio ampliorem non quærit, cum abũde in libris de dignoscendis pulsibus declarauerim: quod vero refert ad hunc locum, hoc faciam, vt adiiciam. G A. ibidem. h H

Pro Facultatis offensione Aliæ atq; aliæ Inæqualitates oriuntur. CAP. 3.

FAcultatis, quæ creat pulsus, non est necesse imbecillitatem in omnibus affectionibus parem esse: sed in ea permagnus est excessus & defectus: nam prima quidem & parua minores, languidioresq;, non autem decurtatos pulsus facit: quæ vero est hac tanto maior, vt iam facultati sint oneri applicati digiti, hæc pulsuum decurtatorum author est. Sed, quia duplex est in his ipsis differentia (quidam enim illorum ad pristinum motum reuertunt, quos decurtatos vocant reciprocos: aliqui illic alicubi permanent) priores scito minorem annũciare imbecillitatem: adhuc enim resistit quodammodo facultas, & veluti colligens se ipsam, & sæpe concitans, magnitudinẽ ita auget pulsuum: auget itèm contentionem. At, qui permanẽt in extrema paruitate nec omnino recipiunt sese, languidiorem, quàm in his, ostendunt facultatem esse. Sic, si prsus deficiãt, significabunt vltimam quandam imbecillitatem. Verum hæc explorari omnia applicandis digitis arteriæ, nequaquam suspensis, apertissimum est: nam, si eleuatis iis & mox applicatis inueniamus in singulis

A gulis applicationibus motum deficientem, veram abolitionem pulsus vocamus, non deficientem pulsum. Equidem longe abesse abolitionem puto à pulsu deficiente: illa enim velut est defectus, vt sensus quidem indicat, totius functionis: hic dimidiatæ amissio. Ergo, vbi admouenti digitos videatur motus exolutus, & tenenti applicatos paulatim prorsus desinat, eos pulsus vocamus deficientes: illumq; statum medium numeramus inter decurtatos pulsus, & perfectam pulsus abolitionem: &, quanto decurtatis grauiorem, tãto leuiorem pulsus abolitione. Ac hi quidem tres status quantitate noxæ differunt. Quartus reciprocorum est decurtatorum, qui est omnium læuissimus. Quintus his addatur, intermittentium, qui præcedit deficiẽtium statum: quod enim in vno aut altero erat, aut certe in numero pulsuum certo, id status deficientium in omnibus efficit. Manifestę etiam ipsorum intermittentiũ differentiæ sunt: grauius enim facultas offensa est, vbi plures: leuius, vbi pauciores motus deficiunt. Iam vero intercurrentium, quos vocãt, pulsuũ affectio contraria est affectioni intermittentium: qui quidẽ itẽ inter inæquales, qui aceruatim fiunt, sunt: incidun tq; , vbi facultas " ualens copia humorum, vel instrumẽtorum oppilatione impeditur. Vt ergo ad repellenda, quæ molestant, maiores sæpe, & vehementiores ædit, celerioresq; pulsus: ita plures quoq; , in eiuscemodi præsertim statibus, atq; alti pulsus fiunt, itaq; portendũt decretoriam

A. ibidem h.

B excretionem. Porrò non solum facultatis infirmitas inducit intermittentem pulsum, sed & instrumentorum valida oppilatio, aut compressio, & constrictio: vbi in se nihil prorsus arteriæ allicere valeant. Hactenus de pulsuum inæqualitate collectiua satis dictum est.

Causæ Inæqualitatis Vnius pulsus. CAP. 4.

NVnc de inæqualitate vnius pulsus agendum est, cuius sunt cõplures singulares differentiæ. Has laborandum nobis est, vt ad vniuersales reducamus cũctas: quibus perspectis, etiam si quid desideretur singulare, ex ante dictis prompte reliqua inuenientur. Orationis etiam idem sit initium, quod in sermone de differentijs illorum fuit, vbi initium fecimus à diuidenda primum motus inæqualitate, qui vel interpellatur, vel perpetus est, vel reciprocus. Ac nouem differentias docuimus fieri, cum distentionem arteriæ quies aliqua intersecans, totam eam in tria partiatur tẽpora. Ergo hîc singulas ordine consideremus, vt causas inueniamus: ac primo quidem loco, quã illarum primã exposuimus: cũ celeriter primũ concitata arteria, deinde parua interposita requiete, residuum deniq; addat distentioni tarde mota. Hoc.n. accidit, cũ vsus vrgeat, & facultas, quantum in ea est, obsequatur, sed aut ab vitio interrumpatur instrumentorum, aut ab humorum insigni abundantia: nam, ni interrumpatur vsq; distentio quiete, omnino magna sit: qualis nunq̃, ni C si flagitet vsus, & morem gerat facultas, fiat. Nam paruã distentionem quiete intercipi non posse perspicias, si intelligas nullũ esse quenq̃ paruum pulsum, qui dissecari in partes duas, vt animaduertere possis, valeat: at hic vero, de quo nunc agimus, in duos manifestos est diuisus pulsus, alterum ante quietem, qui celer est: & alterum à quiete, qui tardus. Ac, si quidẽ insigni vterq; magnitudine præditus sit, tum erit totus ex maximis: sin minus, nõ paruus certe est prorsus, licet ex paruis quidem duobus constare intelligatur. Porrò facultatis robur prioris motus demonstrat celeritas, & vsum etiam vrgentem motus indicat ille secundum quietem: nam, si absq; eo esset, nunq̃ inceptum motum facultas absolueret: sed, vbi inhibitus primum motus eius esset, ibi desineret distentionem, vnumq; hunc faceret paruum pulsum. Quomodo millies in collectiuis inæqualitatibus paruum factum cernas pulsum, non quin moueri facultas possit, sed q; impediatur: vnde sequentem sæpe maximum efficit, concitans, vt ita dicam, se ipsam, & veluti colligens, viresq; recuperans, deniq; omnem contentionem vimq; aduocans. Hoc autẽ cũ posset etiam hic moliri, quia nõ fecit, vsum declarauit vrgere. At vnde, q; immodici humores, vel instrumentorũ compressio aut oppilatio motum impediant? primum hinc, q; valeat facultas, & vsus instet: neq;.n. extra illa, quod noxã inducat, reliquum quicq̃ sit. Deinde etiam ex ipsa natura illorũ: nam, siue copia sit hu D morum, quæ degrauet, nihil obstabit, quo minus in media distentione subsistat facultas, & quasi respiret, atq; inde residuum apponat: siue sit valida instrumentorum obstructio, siue compressio violẽta, retineri hactenus verisimile est motum, quatenus spiritu deficitur locum distentionis impleturo. At, quia omnino consistere et retineri, omnino significat obstructas esse semitas spiritus, ideo etiam cõpressionem & obstructionem validam esse dicimus. Atq; hoc omnibus distentionibus commune est, quas quies diuidit: singulis autẽ separatim ea, quæ nũc exponemus: primæ, admodũ onerari à copia humorum facultatẽ, vbi ex abundantia certe humorum gignatur is pulsus: posterior.n. motus, qui secundum quietẽ fit, cum prior esset celer, non posset tardus fieri, nisi oppressa tum & grauiter onerata facultas sit ab humorum copia. Contra est in altera differentia, in qua motus vtrinq; celer est: videtur.n. attollere facultas, & retinere contentionem, copiæq; humorum repugnare. Iam medius est inter vtrunq; status, vbi motus quoque secundus medius est inter celerem & tardum, quod est, moderatus. Hę sunt disten tionum quiete interpellatarum tres differentiæ. Alteræ tres sunt differentiæ, vbi priore motu tardo, alter trifariam variet, vt aut tardus, aut celer, aut moderatus fiat. Sanè hîc quoque pessimus est, qui vtrunq; motum tardũ habet: ac longe hoc commodior, in quo celer alter: medius inter vtrunq;, vbi sit moderatus. Haud aliter, cum à primo motu moderato alter tribus modis conuertatur, commodiorem significabit statum

celer motus, pernicialiorem tardus, medium moderatus. Omnium harum nouē differentiarum, E
à quacunq; causa proficiscantur, quæ est vtroq; motu tardo, deterrima est: commodissima, cuius
celer est vterq; motus: media, in qua vterq; moderatus: iam aliæ, quæ intercedūt inter mediam &
extremam vtranque, proportione. Quin etiam tempus hoc quietis, quo sit in quaque nouem ha-
rum differentiarum longius, hoc est deterius: è diuerso diuturnius motuum tempus meliorē de-
clarat statum. Præterea vtriusq; distentionis magnitudo optima: cōtra pessima est paruitas. Simi
liter vehementia optima, remissio pessima. Quòd si omnia, quæ commemorauimus, mala in vno
pulsu conueniāt, hic illorum scilicet pessimus erit: contra, si omnia commoda, optimus. Ille enim,
si copia humorum sit, quæ facultatem oneret, valde declarat superatam naturam esse: si oppilatio
arteriarum, cum præcipuarum esse harum, nec remotarum longe à principio, tum hanc oppilatio
nem indicat insignem esse: si compressio sit & constrictio, innuit arteriarum locum occupatum
penè omnem. At vero commodissimus inter illos, cuius, inquam, vterq; est motus celer magnus
vehemens, ac quietis breue tempus, cum facultatem denunciabit superiorem abundantia humo-
rum esse, tum oppilationes & compressiones arteriarum vel paruas, vel non in nobilioribus par-
tibus, vel procul à principio. Sed hæc ad contemplationem propriè pertinēt præsagiendi: nos,
quòd non aliena à proposito erant, adscripsimus. F

Continuorum Motuum, sed Disparis Celeritatis causæ. CAP. 5.

NVnc ad pulsus commentandos transeamus*, qui totius distentionis habent quidem perpe-
tuum motum, non vniuersum tñ pari celeritate: de quibus in libro de differentijs pulsuum
abunde diximus, & quot oēs huius generis differentiæ sint, quotq; in quaq; earū pulsus. Quomi-
nus horum hic numerus recensendus est, sed ad causas illorum accedamus, easq;, quo breuior to-
ta disputatio sit, quoad eius assequi poterimus, generatim explicemus. Ac, qui iam inde ab initio
ad finē vsq; in celeritatem insurgunt, minus onerari annunciant facultatem, qui contra, magis: ve
rūtamen oppressa quidem facultate nullus horum existit: siquidē oēs magni sunt, præsertim qua-
tenus in tria interualla, triaq; tempora aut quatuor, quæ sentiri possint, motus valet extendi. Est
aūt proprium ijs, qui in contraria affatim mutātur, non solū grauari facultatē, sed etiam obstrui &
premi instrumenta. In cōtraria affatim mutari dico, si, cum moueantur celeriter, subito fiant tardi:
aut qui ex tardo primo motu euadant celeres. Oriuntur enim hi cū ex obstructionibus quibusdā
& cōstrictionibus, sed minus difficilibus, q̄ in intermittētibus: tum ex facultate ipsa copiosis hu-
moribus onerata: minus illa tñ, q̄ in intermittentibus, etenim non æque magnum est incōmodū
mutari motum, ac impediri. Sed enim, huius generis inæqualitatis singuli pulsus qua re mutuo dif G
ferant, quiq; inter eos exitialissimi sint, quiq; lenissimi, quis prompte vel de vulgo, adminiculo il-
lorum, quæ de intermittentibus tradidimus, inueniat: faciam tamen, vt in commētarijs de præsa-
gitione ex pulsibus aperiam: nam proposita quidem disputatio non requirit iam eos, vt qui pro
communi genere communes habeant generationis causas, de quibus modo dixi.

** In græcis impreßis legitur λυομένης .i. resoluta. in quibusdam vero manuscriptis, λυμαινομένης .i. vitiata. in alijs κωλυομένης .i. impedita, quod forte melius est.*

Vibratorum & Dicrotorum pulsuum causæ. CAP. 6.

POrrò ad reliquum iam genus inæqualitatis in vna parte positæ, quos dicrotos pulsus voca-
mus, pergendum est. Hos diximus non posse esse, nisi vibrati sint: quam ob rem eorum cau
sas nulla ratione exacte inuenias prius, q̄ vibrati causas accurate perspexeris. Fit " autem hic, vbi A.ibid.fo.49.2
valida sit facultas, instrumētum durum, vrgeatq; vsus: quorum certe vnū si absit, nō fiat vibratus:
quæ.n. constituit eius generationem, est violenta distentio duræ arteriæ: nam, nisi ambo sint hæc
coniuncta, non vibretur, & vndequaq; concutiatur. Quòd si arteria indurata sit sola, nec cogatur
distēdere eam plurimum facultas, nulla erit planè vibratio, sed hoc tm̄, durus, quem vocāt, pulsus.
Sin plurimum dilatare arterias facultas studeat, illę aūt moderata mollitudine cōsequant̄, magnus
tunc erit, non vibratus, minimeq; durus. Quare, si fiet, vt vibratus sit, planè distendere amplius
eas, quàm possint, facultas molietur. Atqui, nisi ab vsu vrgeatur & compellatur, violentam facul H
tas actionem nunquam obeat. Recte ergo robusta facultate diximus opus esse, induratis arterijs,
atque vrgente vsu. Vt autem vrgeat, à qua nam procedat causa, exponendum est: hoc enim mi-
nime est prætermittendum. vna est, vt sic dicam, finitima causa, cuius multæ autores sunt. Quæ
tandem hęc vna est, & quæ multæ illæ? vna hæc est, cum vsum functio non impleat: multæ illæ,
huius autores, breuiter imbecillitas facultatis, instrumentorum contumacia, & maior vsus. At de
proposito pulsuum genere demenda facultatis imbecillitas est, nanque eam probauimus firmam
esse. Relinquitur igitur, vt vel vsu increscente, vel instrumentis renitentibus, vel vtrisque copula-
tis distentio in vibratis pulsibus non assequatur vsum. Atqui vsus abundantia caloris augetur,
vel exhausto animali spiritu: contumacia instrumenta fiunt per oppilationes, compressiones, &
duritiem: atque hæc durities existit, si inflammata sint, indurerint, desiccata sint, refrigerata, con
tenta instrumenta. Itaque omnes iam inuenimus causas originis vibratorum pulsuum: nam, in-
temperata inæqualitas si progrediatur, augebit quidem vibrationem, non tamen causa est eorum
generationis. Cæterum inæqualitas pulsuum in diuersis arteriæ partibus comitatur proxime ta-
lem intemperiem, quòd, vbi humidior simul & calidior sit pars arteriæ, maior illic citatiorq; fiat
pulsus: vbi vel frigidior vel durior, ibidem minor & tardior. Iam etiam ad motum prius concita

A tur pars illa prior, postea orditur altera. Quare ex eo cum augebit simul vibratos, tũ erit finitima causa inæqualis in partibus diuersis arteriarum motus. Igitur pulsus, qui vocatur Dicrotus (vt tādem aliqñ ad hunc veniamus) adhunc modum fit. Vbi parte arteriæ, quam attingimus, duriores sint frigidioresq́; itaq; difficilius ēt moueanẽ partes vtrinq;, quas non attingimus: ac deinde partem mediam præ ipsis in distentione concitatam retrahant intro, iterumq́; secũ attollant: his, necesse est, feriatur tactus. Eiuscemodi pulsus dicrotus est duntaxat, non aũt vibratus perspicue. Alter, qui iuxta & satis vibratus est, & dicrotus, fit ad hunc modum. Vbi cum vibratione sublatæ arteriæ pars ea, quæ sola cute tecta est, facile attollatur: aliæ aũt vtrinq; partes crassitudine, numeroq́; onerentur corporum incumbentium, adeo vt ne motus quidem earum tangentibus occurrat: necesse tum ex parte hac, quæ aperta est, omni iam sublata, partes illas non manifestas, quæ vtrinq; sunt, adhuc attolli: Itaque mediam, quæ delata iam dudum est, de integro vna cũ illis, quæ vtrinq; sunt, attolli ita, vt redeat & occurrat iterum foris ipsam tãgentibus. Proinde constat eũ dicrotum futurum, qui in eo tm̃ vincit vibratum, q̃ motus inæqualitatem in magnis obtineat partibus arteriæ: cum.n. pars, quæ digitis occurrit, omnis, nisi quatenus vibraẽ, æqualiter moueaẽ, ac partes ex vtroque latere ab illa differant, efficitur dicrotus: vibratus, cui nihil suppetit amplius, quã q̃ vibran-
B tur concutiunturq́; paulatim oẽs partes, motus in tam magnis partibus diuersitate, quã habet dicrotus, vacat. Planum est igitur ex prædictis dicrotum interim ex magna intemperie oriundũ esse, paruaq́; duritie arteriæ in eum modum motæ: interim ex ingenti duritie coniuncta cum quadam {imbecilli} intemperie, vel crassitudine, vel abundantia humorum & carnis.

Caprizantis pulsus causæ. CAP. 7.

A.ibidē.fo.48. 49.h.2 CAprizanti" vero, quem vocant, hoc cum dicroto conuenit, q̃ bis pulsat: non conuenit causa. Neq;.n. cum instrumentorum duritia, necesse illi est, nec cum intemperie vt coniungaẽ. Verum, vbi retineat facultas: quantum illa quidem præstare potest contentionem natiuam, arceatur aũt à motu, vel ob humorum immodicam copiam, vel ob oppilationem vel compressionẽ instrumentorum: quies tunc distentionem interpellat. Iure itaque altera eius pars secundũ quietem robustior illa, quæ eam antecedit, videtur. Siquidem, vbi sese facultas, quæ prius fuit victa, collegit, vt ita dicam, & confirmauit, viresq́; reparauit, imminet grauius, &, vt superet reijciatq́;, quæ molesta sunt, contendit: id quod frequẽter facit. Quòd si in altero ēt impetu sit inferior, fuerit is sane caprizante deterior pulsus. Nomen hic nõ est sortitus: tametsi hos quidam oẽs, quorum continuitatẽ distentionis interpellat quies, appellent caprizantes. Nos quidem de nominibus minime la-
C boramus, nisi quatenus flagitet institutionis perspicuitas.

Vndosorum pulsuum & Vermiculantium differentia & causæ. CAP. 8.

NVnc, quando res aperte declarata est, ad aliud genus digrediamur pulsuum inæqualium, quos vndosos, non nunquam etiam vermiculantes vocant. Diximus vero de his quoq; sola eos distare quantitate, sub vno tamen ambos genere positos esse: ac sunt quidem in eorum numero, qui in diuersis partibus arteriæ inæqualitatem, idq́; in vna distẽtione, habeāt. Causæ" sunt
A.ibidem.49.a illorum generationis, facultatis imbecillitas, vel copia humorum, vel summa instrumentorũ mollitudo: nam, cum à principio in singulas arterias permeans contentio, pari firmitate totum attollere vas nequeat, hic propinquior principi parti motum ordiẽ primum, remotior serius: atqui, æqualiter si hoc fiat per omnes arterias, eius semper prior pars prius videbitur moueri: veluti si fluente quopiam per eas libere vel spiritu vel humore, pulsus contingeret effici. Quod quidem Erasistratus perpetuum autumat esse, in quo mentitur de rebus euidentibus: aliorum vero nullus non modo medicorum, sed nec philosophorum, nec imperitorum: omnes enim clare cernunt omnes partes arteriarum eodem distendi tempore: raro, & iam præter naturam, partes cordi viciniores moueri prius, deinde longinquiores. At talis pulsus non vndosus iam, nec vermiculans est: verum,
D cum ei hoc accesserit, vt, quod speciem habet fluentis per arterias, remorari alicubi & subsistere videatur, quiescereq́;: mox iterum fluere, iterumq́; retineri, atque per totam hoc arteriam accidere:
A.ibidem.b is pulsus, vel vndosus, vel" vermiculans est: nam, cum singuli motus semper terminentur quiete, seriem veluti vndarum, vel vermis perrepentis speciem contingit repræsentari. Si igitur {facultas} à copia humorum oneretur, hæc moratur contẽtionem, ac interpellat, atq; diffindit illic, quò plurima confluxit. Itaque existunt multæ distentiones in modum vndarum sese mutuo excipientes: atque, quo loci diuisa contentio est, illic terminat vndam quies. Quòd si ipsa facultas etiã citra humorem languescat sola, nec vniuersam possit arteriam distẽdere, sed hoc particulatim faciat, & tum existent veluti vndarum quarundam multæ circumscriptiones succedentium mutuo distẽtionum. Porrò, quod inter hos pulsus interest, & illos, quos copia humorum constituit, magnitudo est: vnde hi ob paruitatem vermiculantes, ob magnitudinem illi vndosi vocati sunt. Et causam ha-
A.ibidem. bent illi facultatis imbecillitatem, hi humorum abundantiam. Iam" consequitur etiam extremam mollitudinem instrumentorum eiuscemodi pulsus, simili modo, ac in mollibus ac tenellis virgis, quæ cum ex vertice apprehenduntur, quædam partes, præcipue vicinæ parti prehensæ vnà attolluntur: quædã, cum flectuntur, adhuc demissæ manent & humi: at vero duris virgis & siccis hoc non accidit: sed, pari contentione si attollere velis, quacunque parte prehendas, tota simul attolliẽ.

Idem"

Idem arterijs vsu venit, cum multa humiditate imbutæ sunt. Neque enim tum à principio contentionem æqualiter oĩbus partibus accipiunt, sed, quasi flecterent & frangerent, multis partibus dissecant: in eoq; vndosus plerunq; non nunquã "vermiculãs erit. Nã validam facultatem habet vndosus, quippe magnas sic partes arteriarum poterit attollere: imbecilliorẽ vermiculans, ꝙ paruis interuallis tũ contentio vincat. Cæterum statim hũc necesse est inæqualem alioqui, & ẽt intermittentẽ fieri: vt fit in hydropicis, quibus cum resistat adhuc contentio, quemadmodum inferius, vbi tractabimus de illis, dicemus, latus vndosusq; est: vbi vero sit victa, varie fit inæqualis. E

A. ibidem. b

Decurtatorum pulsuum causa. CAP. 9.

SEd, quia satis est dictum de his, de decurtatis iam agamus, qui imbecillitatẽ consequunt̃ facultatis, à qua pulsus creantur: cum enim à corde permeans in singulas arterias cõtẽtio magis ac magis in partibus remotioribus dissoluit, minores tum lãguidioresq; necessario earũ motus fiũt. Quĩ tandem igit̃ in partibus quidam principio propinquioribus inueniri aiunt non nunquã minores motus? neque enim hic poterimus dicere, contentionem, quę ex principio orit̃, in viciniori bus magis, q̃ in remotioribus remitti. Equidem puto ijs aut propter arteriarum inæqualem situm eam spẽm oblatam esse: aut, si plane vera prædicant, intemperiei inæqualitati origo omnium istorum pulsuum referenda accepta est: vt à principe parte facultas in arterias diffusa, partibus earum temperatis merito vtatur melius, intemperatis deterius: siquidem instrumentũ à pari robore eodemq; si humiditate & calore sit modico temperatum, facilius ac magis moueť: squalidum, aut nimium humidum, aut frigidum, lentius minusq;. F

Innuentium & Circumnuentium pulsuum causæ. CAP. 10.

IGitur naturam innuentium & circumnuentium pulsuum simili rõne cõmentabimur. Possint forsitan pari modo ac simili aliquando fieri: nam sæpe luculenter mihi certe apparuerunt alijs de causis accidisse. Vbi .n. imbecilla sit facultas, corpora autem, quæ ambiunt arterias, marcescant: qua parte illorum maxime marcida, atq; eò leuissima, emicare motus possit, ibi ẽt maxime elucescit eius magnitudo: comparata .n. huius partis distẽtione alijs vtrinq; minoribus, decurtatum in vtrisq; partibus motum ostendit. Hoc fieri in validissimis facultatibus non põt, † ꝙ immotã oporteat eam esse, } nec sustinere incumbẽtium corporum pondus, vt manifestam efficiat excellentiã distentionis in partibus nudioribus præ illis, quæ sunt in partibus oneratis.

† *Al. ex antiquis, quòd facile superari eã oporteat.*

Inæqualitatis ex Situ arteriæ causæ. CAP. 11.

AT quomodo ex situ arteriæ fit pulsuum inęqualitas? hoc enim deesse orationi adhuc videt̃. Quĩ vero aliter, ac dixit Hippocrates, ‖ qui de omni nos distortiõe in cõi docuit? Etenim vterus similiter, & spina, musculiq; distorquentur, cum in corporis illas partes tenduntur, in quas distorqueantur: sed, quia multæ "causæ sunt, quæ tensionem inducunt, vniuersum plerisque veteribus medicis difficillimum fuit inuestigatũ. Inflammationes enim, scirrhi, abscessus, ac crudorum quorundam generatio tuberculorum, breuiter omnes pręter naturam tumores, vicinas partes ad se retrahere valent. Præterea squalida siccitas, frigusq; immodicum, quiddam faciat in modum gelu, & conuulsiua intentio: quorum aliàs aliud arterias distorquet. Præter cætera distorquere inæqualis intemperies censenda est. G

De Art. com. 3. t. 100. 7ª. 280. e

A. l. 3. f. 2. c. 8. folio. 217. f

Conuulsiui pulsus causæ. CAP. 12.

SEd, quando de his, quæ nobis visa sunt, exposuimus, iam de conuulsiuo pulsu ẽt disputãdum est: qui nomen recte inuenit ex ipsa specie & affectu, quem solet denotare: tendi .n. ad vtrunq; terminum arteriam putaueris, & statim corripit hominem conuulsio. At quis tandem hic scrupulus est, & ob quid propositus? Si, vt arteriarũ cor, sic neruorũ est fons, nihil est scrupuli, & frustra est propositus: sin aliud principiũ neruorũ, aliud arteriarum: atq; harum pulsus functio est, illorũ sensus & motus volũtarius: vt functionum illis nulla societas est, ita nec erit affectuum. An vero errant in eo & mentiunt̃, qui putarunt illis nullũ commercium esse? Nam princeps quidẽ huius placiti diuinus ille Hippocrates, ‖ Confluxio vna, inquit, est, conspiratio vna, omnia omnibus cõsentiunt, natura cõis: nam, nisi hoc esset, duo animalia esset, nec vnum, quisque nostrũ. Nunc arterias magnas cor cerebro vinculum societatis transmittit, cerebrũ neruos cordi: qui q̃q̃ non magni sint, mandatum tñ rationis possunt perficere. Ad hæc singulis arterijs fibræ à neruis deductę ad societatem veniunt, per quas se sinunt mutuo in consensum venire, non modo actionũ, sed affectuũ etiam. Nec iam quicquam habet admirationis, si, cum vniuersum neruosum genus coniunctũ cũ arterijs sit, singuliq; eorum ramuli sibi mutuo immisti, principiaq; (vt dictum est) inter se coniuncta sint, communis appareat affectus. H

In libro de Alimento.

Causæ Alti humilis, Lati angusti, Longi & breuis pulsus. CAP. 13.

SEd, quia de conuulsiuo pulsu diximus, residuum ad commentationem omnium inæqualitatũ adijciam. Superest nimirum, quemadmodum alti humiles, lati angusti, longi & breues pulsus fiant: maximus est .n. horũ numerus, & variant maxime oẽs inęqualitates cũ in vno pulsu, tũ vero longe magis in aceruo. Accidit aũt tale quippiã, dũ distendunt̃ arteriæ, & in valentibus omnibus & ægrotis plerisque, vt supernam ipsam superficiem moueri clarius sentiamus, quàm partes obliquas, quòd propior illa sit nostrum tactum, & cõgrediatur minus multis interpositis corporibus:

partes

A partes ex vtroque latere huius cùm remotiores sunt, tũ pluribus corporibus, quæ interposita sunt indutæ. Proinde ipse naturalis pulsus, si diligenter expendas, altior est: ꝙ deficiat semper eius in latum motus, præpolleat autem motus in altum. Verum, quia mẽsura nobis hæc est, reliquorumq; regula aliorum, nec altum eum, nec angustum appellamus: sed, vt par est, & postulat æquitas, moderatum, & inter oẽs excessus medium. Cui quia assueti nos sumus, & vnà cum eo creuimus, ac sæpe eum inuenimus, non in sanis modo, sed & in ęgrotis facile cognoscimus, qui superantur ab eo, & qui eum superant in quacunque dimensione: etenim longus & breuis ad hunc collatus dicit. Ac, quicunque non est in hoc versatus, non tantum non alti humilis, lati angusti, sit probus explorator, sed nec longi & breuis. Nam, vt hominem dicimus aliquem vndequaque moderatum, non obuia illa ad sensum paritate longum cum lato & profundo comparantes, sed paritate in potestate: neque enim tam est quisquam breuis, vt concedat longitudo latitudini: sic vocamus moderatũ pulsum, naturalem proportionem & mediocritatem, normam æqualitatis, non sensum facientes. In hoc omnino longitudo præstat profunditati, atq; hæc latitudini. Nam, si ipsam solam arteriam fingamus omnibus circumiectis corporibus nudatam, ęquabit profunditatem latitudo: atq; adeo in ea certe nec dicere poterimus quidem, quæ latitudo, quę profunditas sit: sed, sicut vndiq; sibi est B simile corpus planè circulare, ita nulla dimensionum differentia est. At, si in alio sit corpore ea collocata, deorsum iam dicetur, quibus partibus sustentatur & defixa est: sursum, quod est è regione: quod interponitur his interuallis ex imo sursum, intelligunt altitudinẽ: & desuper deorsum, profunditatem: vbi aũt altitudo & latitudo est, illic alterutra dimensionũ profunditas & latitudo est. Quòd si non tantum fulciatur aliqua parte, sed etiam ex ipsis obliquis partibus & superioribus cõplectatur quædam corpora, planissime partes, quas per pauciora tegmenta contingimus, apertiorem motum, quàm quæ tangimus per plura, ædent. Atqui, quæ arteriæ sub cutæ positæ sunt (tales aũt sunt, quas dignoscendis pulsibus attingimus) harum superiorem partem interposita sola cute tãgimus: partes vtrinq; alias, ꝗtum recedunt in obliquum, tãto per longius interuallum & ꝑ plura interposita corpora. Qua necessitate fit, vt omnis pulsus, qui naturalis sit, si mutuo cõpares dimensiones, sit semper lõgior: vocatur aũt moderatus et aliorũ regula, vt Polycleti regula: nã, vt, cũ alias statuas ad hanc conferimus, crassas graciles, latas & angustas vocamus, aut si quo alio excessus nomine: sic pulsus, cum naturali comparantes, altos humiles, latos angustos, longos breues, crassos graciles, magnos atq; paruos appellamus. At quæ nam sunt causæ, vnde oriãtur: quod instituerámus dicere? Ad manum erat quidem, vt in instrumentorũ intemperiem inæqualẽ causam C conferremus, aut in distortionem situs: siquidem, quemadmodũ appareãt in eiusmodi affectibus motus inæquales, declaratum est. Sed altos ego in ira, & ante iudicationes comperio fieri: latos plurimum in decretorijs excretionibus. Non possum igitur instrumentorum iam intemperiem, aut distortum situm solos in culpa ponere: sanè quidem interim etiã de aliqua harum causarum incidat. Verum pleriq; affectus, in quibus inueniũtur eiuscemodi pulsus, sunt expertes causarum, quas diximus: neq;.n. temperamenti inæqualitas, quæ immutat adeo naturam instrũorum, vt inæquales efficiat pulsus: nec vero situs immutatio vnꝗ̃ inueniatur citra ingentem noxam, tẽpusq; lõgum: quorum suppetit nihil nec iratis, nec modo iudicatis, nec iam iamq; iudicãdis. Sed, quod illis accidit, hoc est. Magnũ pulsum {natura} creat iratis & iudicandis: non tñ, ꝗto qcquid maius euadit, tñ ẽt animaduertitur: motus.n. in altum & distẽtio arteriæ, quousq; progrediatur, vniuersa conspicua est: motus obliquus ferè occultatur, eodem.s. modo, quo inculpata valetudine præditis semper ostendimus præpollere motum in altum. Itaq; memores illius status pulsuum, quos moderatos appellamus, si iam comperiamus bene auctam altitudinem motus, nec multũ latitudinem, sed omnino parum, vel nihil prorsus, recte vocamus eos pulsus altos. Quòd si manifestum accedat incrementum latitudini, magnos simul & altos vocamus: sin omnino obscurum, al- D tos tantum. Si ambo increuerint altitudo & latitudo, sed nõ multũ latitudinẽ vincat altitudo, hos vocamus magnos tñ: cum.n. eadem proportione altitudo adaucta vincat latitudinem, qua etiã in naturali pulsu superaret, eandem speciem, ac moderatus, quem vocant, retineat hic, oportet. Itaq; non altus, vt nec ille, sed maior tñ illo videtur: siquidem eorum, quæ eandem seruant formam, non decet vnum moderatum, alterum vocare altum: sed, si eádem vndequaq; proportione alter creuit, maiorem tñ. Quinetiam in longitudine eádem est ratio: quæ, cum eádem proportione augetur, qua profunditas & latitudo, vniuersum pulsum, vti diximus mõ, maiorem repræsentat. Vnde, vt magnus fiat pulsus, non requiritur, vt planè pares sint motus, qui in tribus dimẽsionibus augentur, verũ vt proportione sint æquales. Quare, qui triti sunt in naturali proportione, nullo negocio, ꝗ̃tum accessio discessit à proportione, perspiciẽt. Hoc pacto generãtur propositi pulsus. Restat, vt causas aperiamus, quamobrem naturalis eorum proportio cõstare vel perire solet. Cõstat sanè, vbi nulla præter naturam insignis in crassitudinẽ mutatio, aut in gracilitatẽ corporis fiat: præterea nec siccitas immodica, vel humiditas, vel necessitas quædam maximę prorsus distẽtionis: perit vero atq; cõturbaẽ, cuiuspiã horũ præsentia. Exempli gratia: Reliqua omnia se recte habeant, facultas autem compellatur ita magnam distentionem facere, vt eius tumorem circũiecta arterijs loca non capiant: in eo vtiq; statu, vt alia sint inculpata omnia, altus pulsus ap-

pareat,

pareat, oportet. Dum. n. in eam attollit magnitudinem distentio arteriæ, vt non dum coarctetur, E naturalem tuebitur trium dimensionum proportionem: ac coarctata, tm̃ detrahet de illa dimensione, quantum progressu prohibita est. Quocirca iratis, licet corpore sint optime comparato, fit pulsus altus: distentionis. n. summum excessum ne is quidem commode ferat habitus: sed iam ex imo premit, & ex obliquo arteria. Sola ergo pars illius ea, quæ instrata sola cute est, omnem calorem excipit. Vbi vero in alijs omnibus impedita distentio sit, pars autem eius duntaxat superna seruet soluta & libera, non poterit illius motus non præstare cæteris, quod aliud erat nihil, ac altus pulsus. Quia porrò valentibus cunctis, & ægrotantibus plerisq; in maximis distentionibus arteriarum manifestarum, quas tangimus, partes comprimuntur aliæ omnes, & in angustum coguntur, ac suo motu libero prohibentur: partes autem eminentes, liberum obtinent & dissolutũ motum: hinc factum est, vt obseruauerint medici & scriptis prodiderint pulsum iratorum altum esse. Qui certe aut rarum exemplũ non animaduerterunt, aut negligenter attenderunt, aut hunc duxerunt singulis affectibus pulsum proprium, quem cum ijs cernerent frequenter esse coniunctum. Quidam etiam vltro rara exempla, vbi causa deficiunt, reticent: quos hoc sanè nomine accuses, si alia omnia ignoscas: ita enim scitu digna infinita præteribuntur. Quin veritatis studiosus omne debet, quod conspiciat, ẽt si eum angat causa, sedulo exponere. At quod tãdem est illud euidens F exemplum? Multis gracili corpore, nec facultate admodum firma, pulsus, si irascantur, magni, & non alti vident esse. Quæ vero tandem huius est causa? neque enim multum videt ab illis, quæ initio iam posita sunt, abesse: siquidem robur facultatis diximus esse tm̃ debere in altis pulsibus, vt maximam distentionem possit moliri, nec loca cingentia arterias capere eam valeant. Quod si est, in commemoratos affectus planissimum est non posse altum pulsum incidere: cum nec valeat facultas, & circum arterias loca sint amplissima ex marcore. Sed, hæc quando nec opinato inuenta est, apertum arbitror simul cum hac esse, quę nam latorum pulsuum sit causa: nam, cum naturali robore facultas aliquatenus deficiatur, & latitudo sit insignis locorum, pōdusq; accedat arterijs ex superioribus partibus, hic pulsus collatus ad moderatum latior est. Pondus hoc, quod accessit, sæpe sunt ipsius cutis rugæ: quod accidit senibus, & gracilibus, qui tamen habitu non sunt desiccato: de quo genere sunt, & qui recẽter sunt iudicati. Sæpe ẽt ex humiditate, præcipue si irrigua sint ipsa corpora arteriarum, vt fit in hydropicis: partes enim earum, quę in summo cacumine sunt positæ, delabunt demittunturq; partim in ipsam arteriarum cauitatem, partim in obliquum. Quare hactenus ascensu, necesse est, pulsus prohibeant, quatenus infra arteriæ dorsum demittit. Ac nimirum latitudinem iam bifariam oportet præpollere, tum quòd in obliquum dilabantur arterię par G tes, ac comprimant, atque eò inferiorem regionem dilatent: tum vero quòd imminuta ipsa altitudo sit: quarum certe vel altera reddere pulsum latum valeat, aut imminuta altitudo, aut latitudo aucta: quia vero ambæ coniunctæ sunt, hinc clara in eiuscemodi affectibus & ampla conspicit latitudo. Quomodo iam pulsus fit longus, quem vocant? inuenit enim motus nõ nunquã, qui quatuor digitis occurrat, sed ita angustus & nõ profundus, vt speciem referat subtilis fidis. At ne hoc quidem ex ijs, quæ diximus, inuentũ difficile est: siue enim fidem tenuem quandam occursus, siue pilum repræsentet, durities ex eo arteriarum tunicæ ingens significat. Verum non ea modo, durus enim tm̃ pulsus fit: immo, quia angustus humilisq; est, oportet imbecilliorem facultatem esse, q̃ quæ magna vi instr̃m distendere propter duritiam cõtumax possit. Quid iam, si hoc verum est, num & longus continuo is pulsus est? an huius etiam cãm inuenerimus, si affectus commemoremus, qui præditi eo pulsu sunt? Qui tandẽ sunt illi affectus? habitus corporis tenuis, circuntenta, aliquantoq; siccior cutis: proinde, si laxa & crassa magnam partem motus tegit, tenuis contentaq; prorsus omnem conseruat. Vnde liquet conspirare gracilitatem totius habitus oportere, & duritiem cutis, ad hæc duritiem instr̃orum, tum imbecillitatem facultatis, non vltimam tamen: perdiderit. n. sic pulsum homo, non longum habuerit, omnino enim non attollit in sensibilem motum H facultas prorsus languida ne vas quidem molle, nedum durum. Sanè per excellentiã lõgus pulsus hoc nomen sortitus est: proprium aũt nomen est tenuis, & gracilis. Qui absolute est & propriè lõgus, cum quo quantitatẽ non concipimus dimensionum duarum reliquarũ, aut ex corporis tenuitate, aut ex sua ipsius magnitudine talis euadit. Porrò autem breuis fit, vbi in parte quapiã parua, arteria sola cute muniat, & partes ex vtroque illius latere omnes in profundũ affatim demergant: nanque pars eius illa sublimis, quæ subter cutem est, aperte omnem motum prodat, oportet: profundæ contra, q̃ multa obiecta sint corpora, occultent. Hoc multis sponte suppetit at: in morbosis affectibus, sanè paucis, cum in situ distorqueat aliquo modo arteria, ac parua sit eius pars cõspicua, reliquæ intro oẽs in profundum depressæ sint. Est vero & hic pulsus de illis, qui breues per excellentiam dicunt: nam proprium huius nomen est, crassus, & turgidus: quandoquidem, qui simpliciter breuis est, vel ex corpulentia nascit, vel ex paruitate. Percurri iam omnes penè, quæ inæqualitatem inducunt, causas: quòd, si qua res parua præterita sit, facile inuenias ex commemoratis.

Ordinati & Inordinati causæ. CAP. 14.

PRoximum est, vt de inordinatis, & ordinatis dicamus. Hi pulsus, quando inæquales omnes sunt, quomodo docuimus in libris de differentijs pulsuum: sed in eo variant, quòd paritatem

in certis

A in certis orbibus tueanť, illi confusi vndequaque sint. Hoc in cōi vnū breue caput de oībus ijs cognoscendum est, causam, quęcunq; inęqualitatem efficiat, semper firmam in ordinatis & fixā esse: in pulsibus inordinatis, non fixam. Insuper ordo, vt æqualitas, naturæ, si quid aliud, familiaris est: quare, si alterum eorum sit conturbatum, minorem designat offensam: sin vtrunq;, maiorē: concurrunt aūt in inordinatis ambo: alterum in ordinatis, qui inæquales sunt.

Rhythmorum Mutatorum causæ. CAP. 15.

PORrò & mutationum rhythmorum causas (hæ.n. restant explicandæ) si persequare superiora, facile inuenias. Si.n. recte demonstratum est allici per distentiones arteriarum aeream quādam substantiam: in contractionibus aūt excremēta excerni, & quasi fuligines adustorum humorum: necesse est, cum distentionis vsus instet, maiorem fieri celerioremq; distentionē: cum contractionis, contractionem. Quamobrem, quibus in ætatibus multi humores insumunť, quæ sunt vsque ad iuuentutem, in his parum distentio cedit contractioni: in quibus paucissimi, quod in senibus fit, longe in his maius est contractionis tpe distentionis tps: siquidem difflatus per totum corpus contractionis est arteriarum munus. In distentionibus enim in se attrahunt, vt alijs omnibus B osculis, ita illis ēt, quę ad cutem pertinent: nihil ergo hic quicquā ex corpore excernit, immo vero prorsus intro trahitur. Contrà in contractionibus excerniť, attrahiť aūt nihil. Iam, in quibus ætatibus humores natura non ad nutrimentū modo, sed ēt ad incrementum conficit, in his excrementa oportere magis affluere, in aperto est: semper.n. quantitati confectorum succorū quantitas respondet excrementorum. Proinde, vbi plurimi conficiunť, illic plurima sunt excrementa: &, vbi plurima excrementa, perpetua hic & multa opus est euacuatione: vt.s. in ventris & vesicæ excrementis fit. Cæterū horum excretiones perspicimus sensibus: excrementorū vero euacuationes in arterijs, assequiť ratio. Ac miror, ecquis erit, qui aut per externam superficiem negabit arterias vacuari, aut non, quo diximus, modo. Demonstraui aūt hęc, quoad eius res postularet, in libro de vsu pulsuum: ad propositam disputationem hæc satis sunt.

GALENI DE CAVSIS PVLSVVM LIBER TERTIVS

C

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de Naturalibus ac Non naturalibus (quas uocant) Causis, quæ non per se, sed continentibus ac primis mutatis, causæ pulsuum dicuntur: Apponuntur capita ex Introductorio pulsuum, & explicantur.

Quid actum Superioribus libris, Quid hîc agendum. CAP. 1.

POstquam de pulsuum alterationibus, quæ ex primis & præcipuis causis proficiscunť, satis superiori sermone disputauimus, illas nūc explicabimus, quæ ab alijs omnibus fiunt: quæ non per se planè, sed q mutent primas, causę pulsuū vocanť. Hæ aūt quia partim præter naturam sunt, partim naturales, partim ēt inter has mediæ, quas non naturales vocāt, vt ab naturalibus exordiamur, par est, eodemq; ordine dicamus, quē in libro tyronibus descripto instituimus. Nā præter alia, enarrabunť ēt, quę illic recte tradidimus: simulq; ostē D dent, quæ congrue illic sunt præterita. Ac reliquimus quædā prorsus: aliqua hactenus, vt non distincte explicaremus: quicquid.n. initiatis huic commētationi allaturum erat obscuritatem, hoc visum est præterire: potissimum aūt omissa est cārū explicatio. Præstabat.n. initiatis in ipsis exerceri operibus primū per experientiam: deinde vniuersam aliqñ perdiscere rōne essentiam rei. Itaq;, vt exercitatis iam illis, & assequentibus absolutiorem narrationem, hanc lucubrationem conscripsi: quæ prioribus duobus commentarijs, quantū de causis, quas continentes appellant, satis erat, disseruit: duobus reliquis hoc & proximo, cætera omnia plana faciet. Itaq; ingrediamur narrationē, ac singula capita, quæ in illo libro cōscripsimus, proponamus, eaq; inde interpretemur. Primum ex ijs, quæ accommodata instituto nostro sunt, hoc sit.

VIROrum pulsus. CAP. 2.

VIri mulieribus pulsum ferè habent longe tum maiorem, tum vehementiorem, paulo tardiorem, satisq; rariorē.

Hoc est caput. Cur autem accommodatior hæc oratio sit, vt primo loco referatur, in illo libro est explicatum. Itaque, quia non est nostri instituti sæpius de rebus ijsdem scribere, ad causas iam pergendum est: declarandumq;, quæ imponatur necessitas naturæ rei, quamobrem virorum & mulierum pulsus aliter atque aliter comparati sint, ad hunc modum. Quandoquidem "calidior & siccior fœmina mas est, vt præstantissimi quique senserunt veterum medicorum & philosophorum,

A. t. 1. primæ partis can. fo. 567.e

losophorum, nosq; aliàs demonstrauimus: vsum generationis pulsuum, & instrumentorum pręparationem differre in illis oportet: q si hæc, tum ipsos etiã pulsus: etenim copioso calori, in superioribus libris ostendi magnum pulsum familiarem esse. Itaque, si calidior mas fœmina est, ẽt pulsus statim habebit maiores: si multo calidior, multo maiores: at.n. tum calidior, tum multo est calidior, proinde & maiores, & multo maiores pulsus obtinebit. Nam calidiorem esse, cum in libris, quos de temperamentis iã ædidimus, tum vero antea etiam in veterum scriptis, satis probatũ est: iam vero multo calidiorem, id non dum nec nos, nec quisquam demonstrauit alius: quare faciundum nunc id nobis est, vt demonstremus, alioqui nequaquam constituta erit & confirmata tota oratio. Primum initium capitis commemorandum est, atq; ipsum totum legendũ, singulaq; verba attendenda. Nam quid dicit? Viri mulieribus pulsum fere habent longe tum maiorem. Quid hoc sit /fere/ summa diligẽtia expendendum est: certe.n. non temere quidem appositum est, sed totum firmamentum in eo & cardo versaẽ orationis. Nam, quia nec inde ab initio perinde nos temperati omnes sumus, nec vitæ institutis ijsdem nec victu vsi, vniuersalis affirmatio tollitẽ: cum inueniri interim possit mulier, cuius non solum nõ multo minor pulsus, sed omnino ne paruus quidem sit, nec par, sed planè ẽt, quàm quorundã virorum, maior. Fac, virum mihi fingas natura pituitosiore: frigidum hoc erit temperamentum humidumq;, si cum muliere conferas natura biliosiore. i. calidiore & sicciore. Nec hic cõsistamus, sed incolat ille Pontum, hæc Ægyptum: præterea vir in vmbra viuat, & ocio, ac multis in delitijs, molliterq;: mulier ruri agat, ac multa in exercitationibus sit, & victu vtaẽ modico: huius mulieris pulsus, q̃ viri, maior erit. Verum, si, vt postulat natura, viuentem vtrunq; obserues, & in sua propria ab initio temperatura constitutum, vnaq; & eadẽ commorantem in regione, non maior tm̃, sed multo ẽt maior sit huius viri pulsus: nam pro naturali quidem temperamento, maior tm̃, non multo maior erit. Verum, cum accessit à peculiaribus vitæ institutis vtrique differentia: illa in ocio viuat, hic in multis laboribus: multo sanè ita calidior vir efficitur, itaq; pulsibus est multo, quam mulier, maioribus. Additum est autẽ capiti /fere/ quod sagacioribus tyronibus pro stimulo quodam excitante est, & ad totius rei perscrutãdam naturam instigante. Statim.n. de naturali differentia viri & mulieris meditabuntur, & intuebuntur vniuersum genus in omnibus animantibus masculinum valentius fœminino esse: atque fœmellæ esse officia concipere, lactareq;, deniq; fœtus naturales educare: maris vero nutrimenta ijs suppeditare, &, si petanẽ insidijs, defendere. Vnde "perspicient semper differẽtiam, vt maris ad fœmellam, maiores tm̃ pulsus creare: at differentiam, vt viri ad mulierem, multo maiores: Sic etiam vehementiores tantum, si naturam spectas, pulsus marium: longe vero vehementiores virorum præ vt mulierum: quia contentionem illis naturalem in laboribus crescere oportet: his, quia ociantur, remitti. Horum etiam si aperte nihil tua spõte inueneris, at in opinionem eorum inquirendo venies: aut certe, veluti siti eorum ardens, quæ cupis inuenire, neq; dum inuenisti, si ad magistrum, qui docere ea valeat, applicaueris, & citissime disces, & optime memoria complectere. Atque hæc sic habẽt. Robur iam facultatis, quod maribus adest, conferet aliquid & ipsum pulsibus magnitudinis: quare non solum ex caloris abundantia, verũetiam ex robore, marium maiores pulsus fient. Sed hoc etiam in libro primo probaui, validis facultatibus esse magnos pulsus peculiares. Quid iam, viri nunquid hactenus tantum à mulieribus distant in causis pulsuum: an etiam momentum vtrisq; ex corporis habitu non leue accedit? Illi enim totum corpus ad perspiratum habẽt probe comparatum, purum, excrementis vacuum, nõ compressum: His contra "arctę inter vasa regiones sunt, quas adeps, mollisq; caro, atq; excrementa quædam occupant pituitosa: ad hæc spissum est, & male per halitum digerit corpus: præterea cogunẽ quidam in plerisque corporis partibus, illaborati, crassi, crudiq; humores: à quibus comprimi omnibus arterias earũ sua natura alioqui longe minore mole preditas, coarctariq; necesse est. Quare habitus ijs omnino est vndequaque ad paruitatem pulsuum dispositus. Vnum modo ad magnitudinem consecutæ sunt appositum, mollitudinẽ instrumentorum, quæ illis etiam nulli vsui est: primũ, quia sunt plures paruitatis fortioresq; causæ: deinde q, cum late in illis viri à mulieribus distent, minimum dissideat in mollitudine instrorum. Neque enim perinde siccius virorum dicit corpus, collatum ad mulierem, vt si, verbi gratia, lapis sit cœno siccius: neque multum inuenias excessum in arteriarum ipsis tunicis: immo vero instrumentum virorum ita comparatum est, vt ad functionem sit sequax. Quin, si maior excessus sit, & multo mulieris instrumentum mollius, id ipsum sanè sit in causa, cur minores fiant pulsus. Siquidem, vbi nihil est, quod grauet, vel comprimat, vel coarctet, illic accommodatius ad magnam distentionem est mollius instrumentum: at, vbi (vt modo in mulierum ostẽdimus habitu) pressus, pondera, atque coarctationes multæ, hic instrumentum mollius, vt quod omnibus, quæ infestant, facile cedat, ad distentionem est ineptius. Verum de corporibus hæc omnia optime constitutis referri, & constitutioni viuentibus conuenienter, vel ex his planum est, quæ commemorauimus: at absoluta de his & integra disputatio, ac demonstratione confirmata, in secũdo libro de pulsibus dignoscendis prodita est: quare, qui commentationem probe de pulsibus gestit assequi, ei illo opere opus est reuoluto. Iam vero etiam de celeri pulsu est in tertio illorum commentariorum demonstratum, quantus error sit plurimorum in eo dignoscendo, qui pulsum breui tpe durãtem

E F G H

A.l.1.f.2.d.3.c.7.fo.49.b

A.l.1.f.2.d.3.c.3.fo.6.c

A statim etiam velocem arbitrant esse. Et nimirum mulieris pulsum (nam causa præsentis disputationis memini, quæ demonstraui illic) bene celerem putant esse: est vero ille celerior quidem, non insigni tamen & magna differentia excellit pulsum virorum. Sic se res habet, & recte tyronibus scriptum est, paulo esse virorum tardiorem pulsum, quàm mulierum: at causa illic, vt in omnibus eo loco traditis, omissa est, quam nunc aperiemus. Quatenus quidem infirmior facultas est, & calor parcior mulierũ, debebat tardior et pulsus esse, quod eum vtrique huic causæ ostendimus esse peculiarem: cæterum, quia multo est minor, eoque minus vsui satis fit, auget, quantũ potest, celeritatem: quippe hoc primus liber esse necessarium probauit: itaque, cui illa exciderunt, quæ in illo libro docuimus, nequicquam hæc legit. At, si quidẽ celeritatis tanta accessio sit, vt omni vsui foret complẽdo, non quæreret crebritas: sed, quoniam multũ vsui cedit functio ob distentionis paruitatem, aliquãtũ aũt adiuuat à celeritate, oportet, iam satis pulsus sit creber: id quod et in primo libro est declaratũ. Ergo mulieres ad hũc modũ à viris pulsu distant. Masculi infantis ad fœmellam similis ratio est: non vndique tñ eadem, sed quõ diximus antea: nam maiorem tñ, vehementiorem, rariorem, non multo item, pulsum habet masculus, quàm fœmella. Atque de his hactenus. Nunc ad proximũ caput digrediamur, quod de differentia docet ex temperamento.

B *CALidi Natura pulsus.* CAP. 3.

A.l.r.f.2.d.3.c. 8.fo.49.d

CALidi natura multo habent maiorem, celeriorem, crebriorem, uehementiorem non item multo.

Cõplectitur & hęc oratio quæstionem maximam, cui ne attendere quidem, nisi præditus singulari prudentia sit, vllus tyronum animum potest: etenim, qui natura calidi sunt, partim eos esse humidos aiunt, partim siccos. Quo minus absoluto sermone pronunciatos oportuit eorum pulsus, qui natura calidi sunt: sed prius illorum, qui simul humidi sunt, secundo loco eorum, qui sicci: neque enim, qui natura calida sunt, eundem omnes pulsum ædunt: immo vero sunt, quidam tertij, tẽperati illi quidem humiditate & siccitate, at calore intemperati: at eos neglexisse parum recte, qui ante nos temperamenta discreuerunt, in commentarijs, quos scripsi de temperamentis, ostẽdi. Ergo hos moris est calidos vocari, qui de quatuor temperamentis vnum hoc solum vincens reliqua obtinent: qui quidem, quo calidiores sunt temperatis, hoc maiores habent, & celeriores pulsus, crebrioresque. Causa, si retinuisti, quæ prodidimus in primo libro, aperta est. At quid vehementiores diximus non multo esse eos pulsus, cum in huius operis primo libro quæsierimus, ecquis possit pulsus, citra opem roboris facultatis vehementior fieri? Quoniam hi pulsus tyronibus omnes videntur vehementiores esse, adiacet enim quodãmodo prima specie celer simul & magnus pulsus vehementi: quare quidam et medici, qui libros nobis scriptos reliquerunt, alium negauerũt esse vehementem pulsum, ac conflatũ ex magnitudine & celeritate. Proinde tyronibus non erant mouẽdæ tantæ quæstiones: incertum.n. identidem illis nec distributum confusumque, conducibilius certo est & definito, vbi profundam hoc contemplationem postulet, declarationemque prolixã ac longum tempus. Verum, quando abunde in primo libro huius operis disseruimus de his, dicturi etiã non nihil posthac, cum perduxerimus ad rhythmos sermonem, hic enarrationem in præsentia finiam, ac me iam conferam ad aliud caput.

C

GRACilium pulsus. CAP. 4.

GRaciliores maiorem, rarioremque; multo, vehementiorem paulo. Atque natura sic differunt.

Accipiendi hic et absque vllo affectu alio sunt graciles: nã, si ex conuerso temperamento, vel facultate, vel ex alio affectu graciliores facti sint, pulsuũ cõposita immutatio erit, nõ vero ex vna gracilitate. At gracilitas, quia sua sponte sola magis regiones arteriarum dilatat, atque leuiora imposita corpora reddit, magnitudinem pulsibus non contemnendam cõciliat. Atqui, vbi pari relicto vsu crescit magnitudo, hic rariores, necesse est, pulsus fiant, idque tanto, quanto.s. sint maiores: maiores vero erant multo, proinde rariores et multo erunt: at vehementiores hoc inuenient, quo tangentibus per subtiliora occurrant corpora. Quamobrem, non quòd acquisierint vllam contẽtionem, sed quod magis, quam obtinẽt, prodant, tales videntur esse. De celeritate & tarditate nihil hic memini, quod neutram de his gracilitati acceptam referant, sed perinde habeant, vt crassiores, cũ illis robore & vsu respondeant. De ætatibus deinceps in hunc modum est scriptum.

D

Pulsuum pro AETAtibus mutatio. CAP. 5.

POrro pro ætatibus hoc pacto immutantur. Infantis pulsus creberrimus est: rarissimus senis: omnes, qui inter hos intercedunt, proportionem seruant, prout uel ad puerum, uel ad senẽ, propius accedant. Celerrimus itẽ pueri iuuenisque pulsus: senis tardissimus: reliquarum ætatum pulsus, ambigunt inter hos: at senex à puero longe magis raritate, quàm celeritate, distat. In uehementiæ & magnitudinis differentia maximus est, ut in ætatibus, pulsus iuuenum: minimus senum: medius & paulo maior pulsus puerorum. Iam uehementissimus iuuenum: languidissimus senum: medius est inter hos, puerorum pulsus.

Bifariam crebritatem & raritatem intelligi, aliter ab illis, qui & contractionem confirmant sentiri, aliter ab illis qui negant, apertius in libris de differentijs pulsuum disputauimus: & vero etiam in ipso hoc tyronibus descripto libro declaratum est. Sanè illos volebamus prius in contractione, quasi insensibili, versari. Ac multo quidem tutius est, pariterque commodius, si in quietum quantitate ponas genus hoc pulsuum: ita enim fiet, vt simul in notitiam exactam veniamus

mus

mus rhythmorum: verũ, ꝙ status, qui crebri, vel rari pulsus sunt autores, ferè talem eũ vtriq; huic E sectæ repræsentant, erit causæ etiam vtriq; assignatio cõis. At præstiterit, vt eam ad veritatem redu camus, hancq; in hoc sermone sectemur: quandoquidẽ propositũ opus minime ad Tyrones dirigitur, sed planè docet verum. Ergo, cùm calore pueri non pauco præditi sint, substantiam quoque, quæ refrigeret illũ, non paucam requirũt: quapropter magnis egent pulsibus. Quia vero hu mores ẽt exhauriunt quãplurimos (quippe qui illis non ad nutrimentum modo, verumetiam ad incrementum suppetant) necessario in conficiendis ijs contrahent per totũ corpus vaporosorum, &, vt ita dicam, fuliginosorũ aceruũ excrementorũ: itaq; etiã desiderant maximas arteriarum contractiones. Et vero etiam animalis spũs non tm̃ nutriri substantiã oportet, sicut in adultis, sed vnà etiam cũ instrumentis augeri: itaq; vel hoc nomine maiores distentiones flagitabũt. Adeoq; vsus contractionis arteriarum in infantibus æquat pene vsum distentionis: etenim sunt abundantissima excrementa, itaq; maiorem quærunt contractionem. Calor aũt, vt non sit omnino copiosissimus, at, quòd augeat animalis spiritus, ęquat in illis distentionis vsum ei, quem postulat plurimus calor: quo enim iuuenibus cedunt exuperantibus aduentitio calore, hoc vsu, quem imponit spũs, resarcit. Maximum ergo, simulq; celerrimum pueri vtrunque motum requirunt: sicq; infra vsum est functio in ijs: nã, licet quàm maxime celeres sint & magni, non satis efficiunt tamen vsui: qua F re hic crebris opus motibus est. In senibus planè contra habet: calor paucus, cui par est generatio fuliginosorũ excrementorũ, spiritusq; animalis nutritio: iure habent ergo contrarios illis pulsus paruos, tardos, raros. Hic meminisse oportet eorum, quæ in secundo libro de pulsibus dignoscendis diximus: vt, quo adducti errore, intelligamus, complures medici puerorũ pulsus putauerunt paruos esse, tametsi sint magni, si cum magnitudine eos arteriarũ compares: parui, si ex prima specie ęstimes. i. si quantitatem tantũ distentionis spectes, eamq; conferas ad iuuenum pulsus. Sed tamen non maximos habent pulsus pueri, ne si ad magnitudinem quidem eos arteriarũ perpẽdas: siquidem, ꝙ nec facultas eorum perueniat ad summũ robur, & coarctẽt etiamnũ molles arteriarum tunicæ, multum de maxima distentione detrahitur: nihilominus tamen tantũ retinent pulsum, vt mediũ superet. Ac celeritatem habent parem in distentione & contractione: nam & motus vtriusq; par vsus est, non vt in senibus: quo enim minor contractionis vsus est, q̃ distentionis, hoc contractio tardior distẽtione est. Nec iniuria quidem senes minorem habent, qm̃ parũ omnino aut nihil ex adustis humoribus excrementi prouenit, est enim imbecillus calor: præterea, ꝙ nõ magnopere nutriant, nec vllo modo augeant. Tamen vsus distentionis, etsi non magnus, mediocris tamen adhuc senibus manet: etenim ventilatum oportet innatũ calorem, atq; nutritũ anima- G lem spiritũ. Quia vero vsus pulsuũ non complet tantũ vndequaque à functione, sed & exolutus per se est omnino, longe magis in raritatem immutant pulsus senes, quã in tarditatem: quare hic oportet longissimam quietem fieri: qũo, cum non impleret, præter ꝙ magnopere augebat, perpetuos etiam concitabat motus. Nam non solũ in infantibus non esse auctũ ad summũ, vsum generãdorũ pulsuum, verum etiam de maxima distentione, quæ compleret forsitan vna vsum, non parũ discessisse, ante demonstrauimus, cũ tantũ detrahi diceremus, quantũ facultas ab summo robore absit, ac degrauẽt coarctenturq; instrumenta, quæ infantes ex humiditate habent mollia. Sanè hoc quoq; diximus supra, instrorum mollitudines, quæ remotę à pressu sunt, nec grauãt vel coarctantur, referre ad pulsuum magnitudinẽ: quæ verò his coniunctæ sunt, ad paruitatem, præcipue si robore facultas deficiatur. At, quantũ senũ pulsus ex puerorum degenerauit crebritate in raritatem, tantũdem propè motus cõtractionis in tarditatem ex celeritate. Nec obscura est causa: siquidem semel vsum contractionis exolutũ esse recte docuimus in ijs ætatibus, non tamen distentionis vsus perijt totus: nam hoc etiam tradidimus: quo minus est in hac tardus motus, q̃ in contractione: atqui hanc tyro solam poterat dignoscere. Probe ergo dictũ est: senex à puero longe magis raritate, quã celeritate, distat. Iam omne declaratũ est, quod deficiebat huic ipsi differẽtiæ: præ H terea, quod mutationi rhythmorũ pro ętatibus: quos (qm̃ obscuriorem esse sermonem, quã qui tyronibus accommodatus esset, arbitratus sum) non attigimus. Nã, vt de crebritate, ita de rhythmis extiterunt duæ sectæ: vna prorsus negabat sentiri contractionem, quæ distentionis tps cõparabat cũ toto reliquo, quod non tm̃ constat ex contractione, sed ex binis ẽt quietibus: altera sentiri contendebat, ac rhythmos in motuum temporibus ponebat. Hæc quãto secta sit perfectior & vtilior ad præsagiendum, clarius in proxima lucubratione aperiemus: nec tamen nunc obscurũ est, nisi obiter superiora & negligenter attendisti: nam ex ijsdem, etiam differentiæ rhythmorum pro ætatibus à qua proficiscũt causã, nullo negocio inuenias. Cum enim vtriusq; motus plurimus infantibus vsus sit, minimus senibus: & omne interpositum tps ætatum vtrunq; vsum exoluat, magis tamen contractionis: rationi consonum est, vt, quantum à pueris recedant ad senes, tanto semper vtrunque motum habeant tardiorem, magis aũt contractionis. Ex his nascunt̃ differentiæ rhythmorum pro ætatibus, de quibus latius in commẽtarijs de præsagitione ex pulsibus agemus. Iam etiam, quamobrem vehementissimus sit iuuenũ pulsus, senũ cõtra languidissimus, in aperto est: iuuenibus. n. validissima facultas est, senibus vero debilissima. Eãdem ẽt alijs in ætatibus ratione, pro robore earum vel imbecillitate pulsus remissione & vehementia different.

A. ibidem. e

A. ibidem. d

A *Pulsuum pro TEMporibus Anni mutatio.* *CAP. 6.*

A.ibidē.c.9.e *PRo anni "temporibus. Medio vere pulsus maximi sunt & vehementissimi, vt in temporibus: celeritate & crebritate moderati: pari modo medio autumno: progrediens autem ver non nihil de magnitudine & vehemētia detrahit, sed auget celeritatem atque crebritatem: tandemq; ineunte iam æstate languidi, parui, celeres, crebriq; fiūt. Autumni progressus cuncta imminuit, magnitudinem, vehementiam, celeritatem, crebritatem: ita ineunte hyeme in paruitatem conuertuntur, & remissionem, & tarditatem, & raritatem. Respondet autem initium veris fini autumni, illius finis initio huius: æstatis item principium suo, & principium hyemis suo fini. Proinde, quæ pari spatio à media æstate, & media hyeme, in vtranque partem deflexerunt, similiter variant. Porrò media æstas partim conuenit cum media hyeme, partim dissidet: nam parui vtrobique & languidi sunt, sed celeres atque crebri æstate, tardi rariq; hyeme: non perinde tamen parui æstate, vt hyeme, sed æstate minus: nec ita hyeme languidi, vt æstate, cæterum minus hyeme.*

A.ibidem.f Quæ"accidunt ex temporibus, in tres referuntur hasce causas, in vsum, facultatem, & instrumēta: nam, prout in ijs hæc singula variant, mutantur pulsus. Ac medio vere status aeris nos amplectentis temperatissimus est: itaq; corpora etiam sunt salubria. Hoc.n. semper memoria tenendum est, hoc tempore, præ cæteris, à quibus animans afficitur, facultatem robustissimam esse: & calorē B temperatissimum: & etiam instrumenta in summa mediocritate esse, quod nec humiditate immodica madeant, nec siccitate squaleant, neque veluti rigeant gelu ac congelascant, neq; calore quasi remittantur languescantq;: vnde & pulsus corporibus quidem optime comparatis maximi & vehementissimi fiunt. Nam in illis pulsuum pro ætatibus, temporibus, regionibus, & id genus alijs, mutationes prodidisse literis medicos declaraui (vt alia loca ne citem) in secundo libro de pulsibus dignoscendis: Itemq; eos, qui eius status sunt, magnos esse æædituros & vehementes pulsus in primo libro docuimus: siquidem hi facultati validæ peculiares sunt, & moderato vsui, instrumentisq; naturali lege constitutis. Nam, si quid mediocritatem vsus excedat, non magni solum & vehemētes, sed & celeres fient: si vero longius excedant, vt vsum iam actio non compleat, ilico mutatio addet in crebritatem: quia vero vsus est moderatus, non tendunt nec ad celeritatem, nec ad crebritatem.

At enim adiecimus orationi/vt in temporibus/recte sanè: neque enim simpliciter maximi tum, atque vehementissimi fiunt, cum multo illis alij pulsus in naturis vehementiores atque maiores reperiantur: sed, si pulsus cum alijs temporibus compares, tales medio vere euadunt. Nam æstate quidem crescit vsus, sed languescit facultas: quamobrem aliquatenus decrescit illa vehementia simul & magnitudo: sed tamen hæc minus, nam, quia vrget vsus, augetur non nihil: idemq; momentum celeritati & crebritati non leue adfert. Contra hyeme est, ac æstate, validior facultas, non C æquè tamen, ac vere, sed vsus remittitur generationis pulsuum: quare languidiores pulsus hyeme, quàm vere, sunt: & vehementiores, quàm æstate: atque veluti medium locum occupant inter vtraq; tempora, nempe quod & facultas teneat locum medium: verum satis sunt parui, quoniam cum facultas infra summum robur est, tum vsus insigniter est remissus: quæ ipsa in causa remissio est, cur simul tardi & rari sint. Hîc rursus memoria tenendum est dictum, quod aliquando declaraui, Hippocratis. Vsus est enim eorum, in mutationibus ex ætatibus, temporibus, regionibus, statibus, omnibusq; eius generis: ne me quis cum illo existimet pugnare. Neq; enim ille absolute dixit, " Quę augentur plurimum habent calidi. sed/innati/addidit, vt qui alterum sciret calidū acquisititium esse, quod plurimum iuuenibus suppetitat: nam tēperatus est natiuus calor, acquisititius autem intemperatus & quasi igneus est. Sic etiam, " Ventres, inquit, hyeme & vere calidissimi natura sunt. immo ne hi quidem calidissimi absolute, sed calore natiuo: æstate paucissimum hūc habent, abundant vero aduentitio calore & squalido, qui colliquat potius, quàm nutriat corpus: præterea functiones, tantum abest, vt meliores reddat, vt illæ ne æquent quidem illas, quæ in moderato obeuntur. Hæc si retinuerint lectores, nihil me in hac oratione, nec in reliquis, dissidere D ab Hippocrate vllus arbitrabitur. Posthac de regionibus & statibus præscriptum est tyronibus: quę oratio ex superioribus clara est, ac causam habet apertissimam. Itaque solum ipsum adscribam caput, quod hoc est.

1ª.Aph.14.Ex. ord.7.a

1ª.Aph.15.Ex. ord.8.a

Pulsuum Pro REGIonibus & Statibus mutatio. *CAP. 7.*

A.ibidē c. 10. f *PRo "regionibus perinde, vt pro temporibus: In vehementer calidis, sicut media æstate: in magnopere frigidis, vt media hyeme: in temperatis ita, vt medio vere: ad harum proportionem in ijs, quæ medium locum sunt sortitæ. Porrò aeris nos circundantis alij status, qui calidi sunt, calidis temporibus: frigidi frigidis: medij medio veri respondent.*

PRÆGnantium pulsus. *CAP. 8.*

PRægnantium maiores, crebriores, celerioresq; pulsus sunt: præterea nihil mutatur.

A.ibid.c.15.fo. 50.f In "prægnantibus præter vsum, mutatum priorum nihil est. Quicunq; hic sit, omnino increscit & auget: quod mulier non sibi iā soli respirare & pulsare, sed fœtui etiā, cogatur. Rationis ergo est, vt celeriores, & maiores sint, crebrioresq;. Nihilo tamen vehementiores sunt, vel languidiores, vel duriores, vel molliores, pro ipsa sanè conceptus ratione: neq; enim vt ex eo, vlla facultatis, vel instrumenti, prægnantium facta mutatio est.

Pulſuum ex Somnio mutatio. CAP. 9. E

IAm Somni [a] etiam ſint, ſi quid aliud, ſecundum naturam, qui & ipſi variant pulſus: Dũ incipiũt, minores, lan- A.ibidem.c.12. fo.50.a
guidiores, tardiores, rarioresq; reddunt. Dum progrediuntur, tarditatem pedetentim augent & raritatem, præ-
ſertim à cibo: at maiores ſunt & vehementiores. Cum diuturniores fuerint, ad remiſsionem & paruitatem redeunt,
tarditatem & raritatem retinent.

Quæ ſit cauſa, cur concoctiones per ſomnum meliores ſint non in vẽtriculo modo, verum etiã
in venis, ĩ arterijs, in omni deniq; animalis habitu, nõ eſt huius loci explicare: neq; enim de cauſa,
quæ nam illa ſit, conuenit inter oẽs medicos. Equidem hoc ĩ præſentiarũ de illa breuiter dico. Fa
cultas concoctrix ſe intro per ſomnum recipit magis, & in altum. Ergo, quia intro mouet̃, & ma-
teriam conficit, primo veluti imbecillior redditur, ac onerat̃: paulo poſt, cũ fruitur alimento, quod
conficit, roboratur ipſa, ac calor creſcit animantis: vt, qui frigidiores cibos comederunt, ilico frigi
diores ſe animaduertunt, multiq; adeo illorũ manifeſte & horrent & rigent, haud multo poſt fiũt
calidiores. Proinde, ſi natiuus calor eſt, qui concoquit cibos: ac, qui huic præſunt motus (vt rõ fuit
Hippocratis) qui foras tendunt, vigilias, qui intro, ſomnos conciliant: facillime rationem ac natu-
ram commentemur pulſuum mutationis, quæ ex ſomno proficiſcitur. Quòd ſi qua eſt alia huius
molitrix facultas, certe, quia conſenſum eſſe, traditum eſt, mutuum omnium facultatum, quæ ani- F
mali moderantur, non mirum eſt, ſi quid hæc facultas naturalis conſentiat cũ illa. Sed hoc, ſi ſemel
admiſſum ſit roborari & debilitari viciſſim facultatem, quæ pulſum creat, prompte expedias cãm:
nam, quia oneratur illa initio ſomni atque debilitatur, minores & languidiores pulſus oportet exi
ſtere: at mox ea [a] roborata, è diuerſo, maiores vehemẽtioresq;. At enim quid ſimul tardiores & ra A.ibidem.b
riores fiunt? Eraſiſtratus quidem cauſam confert in motuum voluntariorum requietem, quæ id-
6.Epi. com.4.t. 14.3[a].183.c. Et 193.h. com. 5. t.30. circo concoquat probe: non ſomnum in cauſa ponit. Hippocrates ac cæteri, qui vergere‖calorem
intro ferunt per ſomnum, qui quidem medicorum ac philoſophorum ſunt penè omnium proba
tiſſimi, in huius incrementa, & decrementa, motusq; diuerſos, cauſas conferũt: imminui.n. dicũt,
ac veluti ſuffocari, vbi in aceruum ſubito incurrat ingeſtæ materiæ, q̃uo ignem quoq;, cũ in ligno-
rum ingentem ſtruem incidat. Atq; vt idem ignis, vbi ſuperior euaſit materia, roboratur ac in ma
gnitudinem eleuat̃: ſic innatus calor, cum fruat̃ alimento, confectis iam ſuccis, in quos inuaſerat,
copioſior, quàm ante, fit & validior. At cauſas adhuc tarditatis & raritatis non expediuimus: im
mo vero aliter me iudice res habet. Quando dormientibus motus caloris, qui foras tendit, iminu-
tus eſt, viget autem, qui intro: contractionem oportet celeriorem fieri, diſtentionem vero tardio-
rem. Ac ſic quidem manifeſto fit. Qui cõtractionem non aſſequuntur arteriarum, ſed diſcernunt G
ex ſola diſtentione pulſus, hi tardum abſolute volũt dormientium pulſum eſſe. Ille aũt abſolute
non eſt tardus, ſed altera ex parte tardus, totus non tardus potius, ꝙ celer: nam, cuius tarda diſten-
tio, & celeris eſt contractio, is neutro horum nominũ appellãdus eſt, nec celer nec tardus, ſed ſunt
1. Epid. cõ.3.t. 18.3[a].121 b 2.Epid. ſect.3[a]. diſtinguẽdæ eius partes: quod in‖reſpiratione fecit Hippocrates. Iam vero etiam altera ſui parte
paruus eſt dormientium pulſus: ſiquidem plurimum contrahitur, diſtenditur aũt non plurimum,
1.Pror. cõ.3. t. 72.4[a].188.d ſed quantum contrarius motus neceſſe habet reddere cõtractioni. Porrò arteria in pari ſemper in-
teruallo mouetur in contractione ac diſtentione, niſi qñ rhythmum ſubito immutet: terminis ve-
In Prog. cõ. 2. t.56.4[a].203.g ro, vnde proficiſcitur, & quibus finitur, variat. Nam, cum motus, qui intro pergit, præpolleat, atq;
prorſus conſideat: rurſusq; inde incipiat, qui foras tẽdit motus: haudquaquam hic diſtentionem
plurimum producit: Contra, cum præpolleat motus, qui foras concitatur, contrario exiſtente de-
bili, minime tunc ab extremo orditur collapſu in diſtentione, ac ſummam tãdem magnitudinem
aſſequitur: cumq; inde inceperit denuo, qui intro fert̃ motus, finem cõtractionis, vnde incepit di
ſtendi, facit. Ita cum facit ſemper veluti motuum quendam orbem, modo intro magis, modo foras
fertur. Quam ob rem, qui duntaxat diſtentionem ſentiunt, his pulſus, neceſſe eſt, in ſomnis paruus
& tardus videatur. Iiſdem neceſſe eſt, vt imperitioribus in dignoſcendo, puſillam partem conſpici H
motus diſtentionis, & fugere maximam: quippe in eo motu arteriarum, internos motuum termi
nos ne exercitatiſſimi quidem attendunt: ſed contractionis hos finis fugit, & principium diſten-
tionis: quo magis imperitos immenſam partem motus præterire par eſt, totam propè contractio
nem, & partem non mediocrem diſtentionis. Quæ autem pars motus lateat, quam non ſentiant,
qui tangunt, ea, cum adiungatur ad tempus quietum, ſpeciẽ præbet pulſus rari, tametſi re vera dor
mientium pulſus nihilo rarior ſit, vt nec reſpiratio: ſed aperte etiam in hac expiratio, quæ cũ exuf-
flatione fiat, maior eſt: quietis tempori nullum accedit incrementum. Explicaui iã ſummam ferè
de ſomnis: tñ, quo res clarior ſit, addam reliquum. Pulſus dormientium, in externa quidem quie-
te ſimiles ſunt vigilãtium pulſibus: in interna vero, permultum videntur diſtare, quòd terminos
internos motuum non aſſequitur noſter ſenſus, ſed tum minor eſt, tum languidior, quàm pulſus
vigilantium, præſertim à principio ſtatim: nam poſtea magnitudo ei quędam & vehementia ad-
iungitur, & iam tardus in diſtentionibus eſt, in contractionibus velox: & in ſumma, intro magis
mouetur. Quare, ſi vehementem in contractionibus eum dicas, nihil erres: etenim excrementum
ſuccorum confectorum veluti fuliginoſum excernere arteria per ſomnos, ꝙ copioſius tum colle-
ctum ſit, vehementius auet: vnde motus, qui intro fertur, vel hoc nomine præpollet. At vero,
vbi

A vbi absolute succi confecti sunt, si in somno homo permaneat, immoderatus erit vtique talis somnus. Motus autem merito fit vterque minor, tardus, imbecillus, rarus: somnus enim (quod vel ex poetis audias) mortis est frater. Vna illi hæc conuenit cum viuentibus, confectio alimenti: reliqua mortuis sunt similia, non videre, non audire, nihil intelligere, vel cogitare, vel loqui, vel sentire, ratione carere, proiectum esse. Et vero quid aliud (si illud vnum, quod commune adhuc cum viuentibus habet, sit ablatum) nisi recte via ad mortem dicatur? Iam etiam primum esse & natiuũ caloris motum, cum foras, & extra se ipsum mouetur: secundum, cum intro, & in se ipsum, qui propter nutrimentum comparatus est: id iam pridẽ multis locis diximus: qui, vbi non amplius in nutrimento detineatur, neq; proprium suum motum, quo fertur foras, repetat, sed ociosus sit vtrinq;, habet tum certe imaginem mortis: exoluiturq; eius contentio, vnde oritur languidus pulsus: dissoluitur porrò motus, quam ob rem paruus, & tardus, & etiam rarus fit: quòd si increscat etiam atque etiam paruitas, tarditas, raritasq;, propemodum nihil mouebitur: at hæc mors erat. Habes oĩa de somnis. Quanq; vero preterea Archigenes plenissimos dicat pulsus in somnis videri, Apollonides inanissimos, mihi certum est de his non producere orationem, cum in superioribus lucubrationibus falso hoc probauerimus genus pulsuum inductum ab Herophili successoribus esse, sicut multa alia. B Neque quicquã habet admirationis, si in re, quæ planè discerni nequit, inter se Archigenes & Apollonides dissideant: neque enim communis sensus affectum, sed suas vterq; opiniones scripsit.

EXPErgiscentium pulsus. CAP. 10.

A.ibidem. c — QVi "expergiscuntur, è vestigio pulsus magnos, vehementes, celeres, crebros, & cum quadam vibratione habent: qui mox mediocritatem assequuntur.*

Non perinde in somnũ incidimus vigiles, ac ex somno euigilamur: quod hoc ferè subito, illud omnino pedetentim fiat. Etenim turbulenta insomnia, vel si quis vociferetur, perstrepat, tangat dormientem, celerem & subitaneam concitat mutationem: quocirca pulsus illos, quos commemorauimus, qui in eum modum immutantur, clarissime percipiunt. Nectamen in aliis, qui motu innati caloris foras progrediente excitati sunt, fugiunt exercitatos: nam somnus incidit, cũ natiuus calor aut ex fatigatione & nimia siccitate ad alimentum se conuertat, aut ob immodicam humiditatem foras nequeat progredi: quorum est salubris primus & naturalis: alter, quem memorauimus, veluti somnus, qui est in comatibus & lethargis: cui opposita est phrenitidum & vigiliarum præter naturam, vigilantia, vbi supersiccatus natiuus calor est & quasi ignitus, atq; idcirco foras quoq; C mouetur immodice. Sed affectus præter naturam, quos nec vigilãtiam nec somnum, sed vigilias & comata potius voces, relinquam in præsenti. At somni naturales simulq; vigilantię ita, quomodo ante diximus, gignuntur: nam, cum indigeat simulq; desideret naturalis animalium calor copiosam humiditatem, ideoq; in viscera conueniat & ventrem, fit somnus: qui simul atque ea satis fruitus est, vt naturalem iam qualitatem recuperauerit, expergiscũtur. Quo quidem tempore illæ conuersiones nullo modo citra vim aliquam fiant: nam in alimento concoquẽdo, quia succrescit humiditas vaporosa large cum in ipsa cute, tum in poris, corporibusq; ad externam superficiẽ vsq; interpositis omnibus, non perinde iam calori procliuis est ad externa motus: quare, vt hanc discutiat remoueatq;, & meatus repurget, & etiam corpus vndequaque sibi penetrabile reddat, postulat primos vehementes atque violentos motus: quod vbi perspirabile, purumq; reddidit, mediocritatis naturalis reminiscitur. Hinc pulsus "ilico experrectis ex somno magni, & vehementes, & celeres æduntur: præterea ob motus vim, non nihil vibrantur: paulo post ad natiuam mediocritatem reuertunt. Deinceps tyronibus scripsimus de corporis aduentitiis habitudinibus: quas græce σχέσεις nos ‖ Hippocratem secuti appellamus, qui in libro de articulis dixit: "Cæterum refert & non nihil corporis habitudo. Ac pulsus nos in vtraque illarũ maxime cõspicuos prodemus: quo D rum facile nunc sit adiungere causas ex commemoratis: nam, quæ de naturalibus differentiis corporis tradita sunt, eadẽ dicentur de aduentitiis: quo breuior ero, solumq; ipsum illinc caput subiiciendarum causa rerum huc transferam, quod ita habet.

A.ibidem. c (margin); De Art. com. 1. t. 26. 7ª. 256. d (margin)

Pro ASCititiis HABitudinibus pulsus. CAP. 11.

ASCititiæ habitudines corporis perinde pulsus, vt naturales, immutant. Nam, gracilis natura si quadratus euaserit, huic, qui talis natura est, assimilem pulsum habet: sin quadratus factus gracilis sit, assimilem gracilibus natura. Constat autem gracilitatis & quadrati corporis citra facultatis immutationem, æstimandam differentiam esse: itaq; in omnibus aliis, vt vnum id tantum vbiq;, de quo in præsenti disputemus, mutetur. Quæ diximus de quadratis, eadem etiam de corpulentis dicta nobis esse putandum est, nisi quòd magis sunt intensa.

In eum illic modum de habitudinibus corporis disseruimus. Apposuimus itidem de temperamentis: caput etiam hic memoriæ gratia satis est adscripsisse. Est autem hoc.

Pro ASCititiis corporis TEMperamentis pulsus. CAP. 12.

IAm etiam temperamenta corporis ascititia pulsus ea proportione mutant, qua naturalia temperamenta.

Scilicet ad eundem hic modum, vt de anni temporibus diximus: calida calidis, frigida frigidis assimiles pulsus creant. Nam temperamentorum in humiditate & siccitate differentia continebatur

tur in habitudinibus corporis: siquidem siccis gracilitas, corpulentia est humidis familiaris. Verũ E hæc in libris de temperamentis declarauimus: præterea hoc quoque, corporis duritiam tẽperamẽta sicca, mollitudinem comitari humida: itaque pulsus his mollis est, illis durus.

Pulsuum pro EXERcitationibus mutatio. CAP. 13.

NVnc alias mutationes, quæ causas habent non naturales, recenseamus. EXercitationes "primo, quæ moderatæ sunt, vehementes, magnos, celeres, crebros pulsus efficiunt: Si multæ sint, & vires excedant laborantis, paruos, languidos, celeres, & crebros in summo: Nimium immodicæ, adeo vt ægre iam se possit mouere & multis interpositis quietibus: aut nihil prorsus possit, sed exolutæ vires impense sint: pulsus mire paruos, & languidos, tardosq;, & raros: Quòd si ad virium dissolutionem perueniant, pulsus creant illis proprios. Quales autem excitet pulsus facultas, quæ dissoluitur, dicemus paulo inferius. A.l.1.f.2.d.3.c. 13.fo.50.d

Habes caput, quod illo in libro conscripsi: nunc iam addam causam. Facultas in exercitationibus vniuersam adhibet contentionem, vnde pulsus vehementes excitantur: vsus aũt increscit, vnde magni, celeresq;. Hic aũt qñquidem binis accessionibus augetur, spiritu exhauriendo & caloris incremento, ideo ẽt, qm̃ is non satis magnitudine illorum & celeritate completur, crebri fiunt. At, quæ exercentis sese vires excedunt, efficiunt paruos & languidos propter earum imbecillitatem: F tñ illos quidem adhuc, quia vrget vsus, crebros: at non celerrimos propter facultatis infirmitatem sed pro his creberrimos: idq; quatenus actio longe vsu inferior est. Quòd si adeo quis cogatur laborare, vt non modo superiores facultate labores sint, sed continenter necesse habeat interquiescere, huic refrigeratur vniuersum corpus. Pulsus autem ob imbecillam facultatem languidi sunt & parui: ob frigus nec celeres, nec crebri. In aperto ratio est, si memineris priorum.

Ex BALneis CAlidis pulsuum mutatio. CAP. 14.

BAlneæ "calidæ, dum sint moderatæ, pulsus creant magnos, celeres, crebros, vehemẽtes. Immodicæ paruos & languidos, tamen adhuc celeres ac crebros. Quòd si hic relinquantur, paruos, languidos, tardos, atque raros. A.ibidẽ.c.14.e

* Al. paulo uehementiores.

Ex balneis, si in tempore vtaris, omnino corpus commoditatem aliquam percipit. Nam, cum defessi simus, incaluerimus, simus refrigerati, desiccati, nauseam, aut temperiem inæqualem sentiamus, deniq; si vacuatione opus sit nobis, illas nos subimus. In illis autem omnibus tẽporibus corpori restituitur mediocritas temperamenti, vires corrigũtur, opportunus augetur quidam calor, ac pars digeritur spiritus vnà cum sudoribus. Quare calidæ balneæ, par est, si sint moderatæ, vt ad eum modum mutent pulsum, sicut declarauimus immutari, cum facultati commodat, & augetur vsus. Immoderatas planum est facultatem dissoluere, vsumq; præter modum intendere: vnde fit, G vt creberrimos creent: celeres autem perinde, vt priores, nisi sanè facultas ad extremum vsum deuenerit: nam tum quidem formicantes, quos appellant, prodibunt. Quòd si ab immodicis balneis destiterint, nec lauent amplius, sanè & habitus corporis refrigeratus est, & facultas dissoluta. Quã ob rem mutatio pulsuum ea existet, quam in libro primo docuimus excipere facultatis imbecillitatem & vsus remissionem. Hoc enim, in præsenti satis est, si demonstrem, quemadmodũ ex singulis præcedentibus & externis causis ad primas & præcipuas & continentes vocatas mutatio penetret: vt autem ex illis pulsus necessario alterentur, in primo aperuimus libro.

*ἄσης.

Ex BALneis FRigidis pulsuum mutatio. CAP. 15.

BAlneæ "frigidæ ilico paruos, ac languidiores, & tardos, rarosq; pulsus efficiunt: postea, prout id sit, quod induxerunt, omnino vel torporem inducent, vel robur. Quæ torporem intulerunt, & refrigerarunt, paruos, & languidiores, & tardos, rarosq; efficiunt: quæ excalfecerunt, & robur conciliarunt, magnos, vehementes, celeritate et crebritate moderatos. A.ibidem. e

De Art.com.1. c.16.7.a.36.d

Balneæ frigidæ è vestigio refrigerant omnino: postea vel roborant, vel obruũt facultatẽ, vnaq; perfrigerant: nam id est torporem inducere. Itaque & pulsus pro ratione causarum immutantur. H Quod verò non poterat tum tyronibus explicari, id nunc declarabo. In frigida lotione arteriarum motus plus intro, q̃ foras, fertur, q; & calor illuc ilico magis ferat̃. Quòd si intus arterias possemus contingere, omnia, quæ aliàs in distentionibus animaduertimus, hæc in contractionibus hic apparerent, magnitudo, celeritas, vehementia: sed, hoc quia non põt vlla ratione, ab ijs, quæ in distẽtionibus percipimus, totos pulsus sic appellamus: paruos, quia multo minor distentio id tẽporis est, quàm antea: tardos item, q; aperte exolutus est motus: iam raros quoq;, q; alij etiam omnes, in quibus plus motus intro fertur, tales esse visi sint contractionem non sentientibus. Causa ante explicata est. Languidos non diximus absolute, sed scripsimus lãguidiores: qua voce paruam mutationem significauimus in remissionem esse.

Pulsuum ex CIBis mutatio. CAP. 16.

CIbus "largus, vt etiam grauet facultatem, pulsus inæquales atque inordinatos concitat: Archigenes vult celeriores, quàm crebriores. Modicus, magnos, celeres, crebros, vehementes. Parcior, quàm qui satis nutriat, non æque, ac moderatus, cæterum minus mutat, neque id diu. A.ibidem.c.11. fo.49.f.g

Cum possimus in singulis capitibus in hoc libro præscriptis, primũ, quæ alij de ijs censuerunt, commemorare, deinde esse falsos confutare, non hoc facimus: sed statim ad id, quod probatum

& verum

A & verum est, accedimus, id agentes, vt operis, quoad eius fieri possit, prolixitatem contrahamus. Quod cum nunc & sua sponte longum sit, quid fiet, si veterum præterea opiniones vnà cum confutatione congrua cōplectatur, non'ne in immensum ducetur? At, qui tẽpore ad disciplinas abundat: ardetq; cupiditate medicorum omnes opiniones cognoscẽdi, huic lucubratio hæc, certo scio, viam muniet, vt per se inueniat, vbi bene sentiant, & vbi errent. Et quidem alio ipsi loco multa scripsimus, quæ his, qui in ea voluntate sint, conducent. De proposita quæstione, in libris, vbi inquirimus in Erasistrati artem de pulsibus, opinionis errorem, vt puto, clare prodidimus. Ad hæc, vbi discrepamus ab illis, qui peritissimi habentur in arte de pulsibus, de his item vir, qui sapientia sit præditus, facile mihi videtur horum præsidio, quæ nunc tradidimus, existimaturus. Inueniet ea enim ferè partim in sola dictione, partim in exactis & distinctis explicationibus, consistere: vt ēt hæc, de quibus nunc agimus. Nam, cum scribat Archigenes in hunc modum de cibo facultatem onerante: " Hic, quia premit, languidiores minoresq; pulsus concitat, & celeriores, quàm crebriores. nos " non sic, sed quomodo scripsimus? Cibus largus, vt etiam grauet facultatem, pulsus inæquales, atque inordinatos concitat. Qui autem opera artis diligenter obseruat, non in cibo tantum, sed & in alijs affectibus omnibus, in quibus oneratur facultas, reperiet inæquales pulsus. Atque hoc scilicet "ipsum est, quod imbecillam facultatem ab onerata distinguat: simulq; cum eo proditur & noxæ magnitudo. Si enim inter multos magnos & vehemẽtes, pauci offendantur parui languidiq;, pusilla est offensio facultatis: cōtra, si pauci magni & vehementes, parui autem atq; languidi multi sint, ingenti in eiuscemodi affectibus onere opprimĩt facultas. At vero parui & languidi pulsus perpetuo fiunt, nullo interpellante contrariorum, non in ijs, quæ onerantur, sed in ijs, quæ dissoluuntur, facultatibus. Dum vero per se quidem validę sint, sed abs quopiam grauentur & premantur, omnino vehementes & languidi pulsus commiscentur, etiā si summe offensæ sint. Incurie igitur scribit Archigenes languidiores & minores pulsus fieri, quum facultates cibo grauantur: hæc enim, ꝙ facultas dissoluatur, non ꝙ prematur, signa sunt. Atque, vt in differentijs magnitudinis & vehementiæ sunt inęquales, sic in differẽtijs crebritatis & celeritatis. Quare ne istuc quidem queo conijcere, quemadmodum Archigenes scripserit, celeriores eos, quā frequentiores, esse: nisi si hoc dicere velit, licet sint hi inęquales, maiore numero tamen celeres tardos vincũt, quàm raros crebri. Etsi ne hoc quidem verum est, si ita nude proferatur, nec distincte: immo offensiones leuiores, celeres magis, quàm crebros: grauiores è diuerso, crebriores pulsus, quàm celeriores, reddunt. Causa in aperto est ex demonstratis in primo libro: siquidem celeritas facultati peculiaris validæ est, crebritas imbecillę. Iam aliorum etiam, de quibus deinceps dicemus, nisi exciderũt ea tibi, quę primo in libro docuimus, in promptu est causa.

A.l.1.f.2.d.3.c.11.fo.49.g — B (margin note at "cet ipsum est")

C (margin letter at "britas imbecillę")

Pulsuum ex Vino mutatio. CAP. 17.

A.ibidem. g.h — *Vinum, " cætera quidem, pulsus, vt cibus, variat: hoc vero interest, quòd ilico immutet, & citius mutatio à vino profecta recedat, quàm illa, quæ à cibo: quod item celeritatem amplius & magnitudinem, quàm vehementiam & crebritatem, augeat: quanto enim vehementius moderatus cibus constantiusq; robur conciliat, tantum ferè vinum extollit magnitudinem.*

Hæc quoque oratio se ipsam interpretatur, ac omnia subijcit nobis, quę de vini virtute sunt ab omnibus medicis prodita. Appositio enim, quam facit, celeris est, ꝙ humidum sit & calidũ: " quicũque. n. celerem, inquit, requirunt appositionem, his humidum medet: qñ vero calor etiam dux est humiditatis, multo iam magis. Ad hęc, quę affatim subitoq; nutriunt, hęc celeriter deijciunt: quā ob rem, vt celerem, ita minime diuturnam, à vino appositionem corpora accipiunt, facile enim digeritur per halitum. Porrò, ꝙ nutriat, pulsus ita, vt cibus, variabit: ꝙ autẽ amplius, quā ille, nutriat, insigniorem adijciet illis & magnitudinem & celeritatem: id quod planè apertum est illis, qui retinuerunt, quę in primis commentarijs docuimus. Ac reliquorum, quę in isagoge prodimus, si memoria teneas, quæ in primo libro scripsimus, omnes clarę sunt causę: quare præterita illorum magna parte, causas tantum illorum, quę sunt obscuriora, referamus: de quibus hoc est: Cur choleras, magnos alui fluores, profluuium muliebre vocatum, deniq; oīa, quę ex corpore vacuando facultatem dissoluunt, comitẽt pulsus vermiculantes: at facultatem, quę à febri cacoethe dissoluit, formicantes consequanẽ. An quia pulsus, quo vermiculās sit, tardus esse omnino & rarus debet? neque enim possit fieri, vt prior arterię pars prius moueri videatur, neque vt fiant veluti circunscriptiones in vna distentione multę, ni tardus simulq; rarus sit motus. At in acutis febribus (neq; enim possunt cachoetes non acutę esse) non sustinet caloris copia pulsum vel tardum in summo, vel semel fieri rarum: cęterum tardus est, aut non celer certe pulsus, cum dissoluitur facultas (tametsi in eo quidam dignoscendo hallucinentur) sed non summe tardus tamen: rarus autem haudquaquam, immo creber semper, ac, vbi vis vrgeat caloris, magnopere est creber. Mihi quidem iam visum est tertij huius libri hic finem facere: reliqua in quarto persequar, ab affectionibus animi exorsus.

In libro de Alimento. (margin note at "quicũque")

D (margin letter at "memoria teneas")

GALENI DE CAVSIS PVLSVVM LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de Causis Præter naturam, Quæ tum animi tum corporis affectione pulsus immutant.

Quæ pulsuum Causæ superioribus libris explicatæ sint, Quæ hoc libro explicandæ. CAP. 1.

Nter causas, vnde pulsus alterant, quæcunque mutationem moliuntur per se, continentes eorum generationem, ex quo sunt continentes appellatæ, prioribus duobus libris exposuimus. Quæ has præcedunt, quarum consistit pars in ipsis animalium corporibus, pars extrinsecus accidit, has cũ instituissemus duobus proximis explicare (quia ante etiam in libro illo, quẽ tyronibus scripsimus de pulsibus, summatim de his & citra demõstrationem tractauimus) F operæpretium mihi est visum, vt hic quoq; de ijs agerẽ citatis ipsis capitibus, atq; distincte explicarem, simulq; causas adderem. Ac in tertio quidem libro de ætatibus, regionibus, anni temporibus, naturis, præterea de exercitijs, quæ vocant, & cibo, potuq; diximus. In hoc quarto, qui huius commentationis est postremus, de causis præter naturã sermonem habebo, exorsus ab affectibus animi: deinde etiam de corporis affectibus dicturus. Iã hic quoque ad singula capita clausulas traducam ex libro tyronibus scripto.

IRæ pulsus. CAP. 2.

IRæ" altus est pulsus, magnus, vehemens, celer, creber. A.l.1.f.1.d.3.c 18.fol.51.a

Qui superiorum est memor, huic etiam, quæ de ira dicuntur, aperta sunt. At, de quo ante haud dum diximus, hoc est in præsentia adijciendum: vehementior'ne tantum appareat pulsus iratorũ an eiuscemodi sit vere: id enim omisimus, etsi latius in primo libro disputaremus, ferè dubium. Neq; enim ita quis fidem tum haberet, si diceremus non apparere solum, sed esse etiam vehementiorẽ, vt iam fidẽ habebit, cum ante in sermone interposito multa ordine audierit, quæ referũt ad fidem, præsertim quæ de inæqualitatibus narrauimus, in quibus pulsus vicissim clare videtur fieri G languidus & vehemens: nõ quòd tam repẽte facultas in imbecillitatem variet & robur, sed quòd cum causis, quæ se molestant, decertet, nec superet perpetuo eas. Apertissime aũt pulsus per bonas iudicationes vehementes fiunt: etenim facultas tum, vt, quæ molestiam exhibent, repellat, excitat se ipsam. Quod & in animali cernas facultate, nõ tantum vitali: exoluti enim quidam extreme vel per senectutem, vel per morbum, vel aliam quampiam, quæ antecesserit, lassitudinem, si latrones subito conspiciant ingruere vel hostes vel feram aliquam, concitato cursu aufugiunt periculum, neque in eo validis concedunt: itemq; in terræ motu ex ædibus exiliunt, aut per incendium, atque ocyssime discurrunt, cum antea per infirmitatẽ progredi vix possent. Ex quibus omnibus liquet facultates animalis moderatrices, si quando impẽdeat necessitas, maiore vi obire suas functiones. Quo minus mirum est, si in ira hoc contingat, cum videatur merito fieri: vt & in his etiã animaduertas, qui exercitationem subeunt, aut quam aliam nauant operam, pulsus nõ in magnitudinem modo, sed & in vehementiam conuerti.

LAETitiæ pulsus. CAP. 3.

LAEtitiæ" magnus, rarus, & tardus est pulsus, at vehementia nihil differt. A.ibidem.a

Lætis diffunditur per vniuersum corpus calor, atq; plus foras eius motus fert, at in tristibus intro: vnde maior fit merito pulsus illorum, at non vehementior itẽ: neq;.n. ascititius ex affectu con parat, neq; validioris actionis, vsus. Planũ aũt est hæc intelligi debere, de moderata lætitia, quæ pro pria rõne pulsus alterat: nã, si nimia quidem lætitia sit, vt facultatem dissoluat, pulsus sæpe per accidens contrarij existunt: at tunc pulsus fient, qui, dũ virtus dissoluit, fieri solent. Diximus.n. ante, qui inter affectus sunt vehementiores, hos totam alterationem pulsuum per se ipsos moliri. H

TRIstitiæ pulsus. CAP. 4.

TRistitiæ" paruus, languidus, tardus, & rarus est. A.ibidem.a

Et tristitia enim refrigerat, & calorem intro concitat. Itaque non iniuria contrarios pulsus efficit superioribus, quos consequi lætitiam dicebamus.

TIMOris pulsus. CAP. 5.

TImoris" recentis & vehementis celer, & vibratus, & inordinatus est, inæqualisq;. Inueteratus iam similem habet tristitiæ. A.ibidem.

Timor è vestigio, quia statim multam mentis conturbationem facit, iure inequales edit pulsus: nam ante de hoc verba fecimus. Temporis diuturnitate pulsus tales creat, quales tristitia: neque quicq; à tristitia abest diuturnus timor. Omnibus autem his, si diuturna sint, aut admodum vehe-

A mentia, pulsus succedunt, vt solent, dum facultas dissoluitur: etenim dissoluunt omnia hæc facultatem, breui quidem vehementia, tempore vero contraria. Atqui paulo ante idem ex illis, quæ de lętitia retulimus, ostendebat: nūc etiam adscripsimus, ꝙ illis hoc in isagoge subiunximus, & etiam, ꝙ de similibus vniuersaliter statuendum est item. Longiorem vero interpretationem hæc oratio non quærit: quare ad ea iam, quæ consequuntur, transeamus.

Ex DOlore, pulsus Variatio. CAP. 6.

A.l.1.f.2. d. 3. c.16.fo.50.f *DOlor, qui "quidem variat pulsus (variat autem ingens, aut qui principes partes tenet, vt etiam inflammatio) dum paruus est, atque initio, pulsum ædit maiorem, vehementiorem, celeriorem, crebriorem. Auctus vero iam, & admodum validus, vt etiam vitalem contentionem offendat, minorem, languidiorem, celerem, crebrum. Ac, quo diuturnior sit, vel vehementior efficiatur, hoc illorum quodque increscit magis. Qui vero facultatem iam dissoluit, in remissionem, & paruitatem, & falsam celeritatis speciem, ingentemq; crebritatem commutat.*

Vt in omni molestia facultas, ita in doloribus sese solet ad depugnandum & reijciendum id, quod infestat, concitare. Optimo igitur iure in magnitudinem, & celeritatem, vehementiamq; B pulsus mutat. Quæ si in eo nihil proficiat, veluti ex inani labore vis eius & contentio dissoluitur. Itaque in remissionem motus, superata ab infestantibus facultate, recidunt. Quid autem falsam celeritatis speciem dixerim, in tertio libro de dignoscendis pulsibus declaratum est. Iam etiam demonstrauimus in horum commentariorum libro primo, cur paruis pulsibus penè omnibus adiuncta crebritas sit.

IN Flammationis pulsus. CAP. 7.

A.ibidē c. 17.g *INflammatio "habet omnis communem pulsum veluti serrantem: vt alia pars attolli arteriæ, alia non videatur, cum illa scilicet videatur durior. Habet etiam vibrationis aliquid hic pulsus, ac celer quidem & creber est, nō perpetuo magnus tamen. At cuique sanè est suus proprius. Nascenti quidem maior iusto, & vehementior, & celerior, & crebrior: augescenti vero adhuc, cùm illa omnia increscunt, tum clare iam durior, & magis vibratus est: vigescenti autem manifestior est, duriorq;, atque vibratus magis, sed minor est, quàm dudum, non tamen languidior, nisi facultatem excedat affectus, sed & creberrimus fit & celer: quæ si diuturnior sit, atque in scirrhum iam indurescat, accedit illis gracilitas pulsus & durities. Hæc inflammatio habet, quæ pulsum per totum corpus immutat, vel* C *quia magna est, vel quia principem partem insidet: si vero vniuersum corpus non afficiat, pulsus in parte inflammata talis erit, qualem diximus. Crescunt autem, quæ commemorauimus, singula, diminuunturq;, aut pro inflammationis quantitate, aut pro ipsius instrumenti natura inflammati. Siquidem partes neruosiores, duriores ædunt pulsus, magisq; serrantes, & minores: venosiores vero & arteriosiores, contra: ac inter hos maior est in arteriosioribus, at-* A.ibid.c.17.fo.51.a *que inæqualis facile fit inordinatusq;. Ex his "liquet, qui pulsus sit illorum, quibus inflammatum iecur est, vel lien, renes, vesica, colon, ventriculus: præterea pleuriticorum, & peripneumonicorum, & breuiter omnium, in quibus partis inflammationem comitatur febris: nisi quibus in locis ob symptomatum naturam, quæ tum necessario ijs consequantur, tum casu adiuncta sint, prout quodque possit mutare, ita pulsus contingat variari: vt mista ibi mutatio fiat, & quæ inflammationi congrua est, & quam loci natura vel præsentis inducit symptomatis. Quibus enim inflammatum est septum transuersum, hi conuulsionibus sunt opportuni: quibus pulmo, suffocationibus: quibus ventriculi os, syncopis: quibus iecur, atrophiæ: quibus uentriculus, cruditati: quibus renes, vrinæ suppreßioni. Ad hæc partes insigniore prædita sensu, etiam dolorum nomine pulsus mutant: quæ minus sentiunt, pro affectu tantū. Igitur in inflammationibus varie pulsus ex his omnibus mutantur. Quæ quemadmodum discernenda sint, cū alio loco exacte tractauimus, tum vero in præsentia, quantum intereſt tyronibus, persequemur.*

D Hoc caput est ex isagoge, quod pulsuum profectam ab inflammationibus mutationem clare docet. Porrò, vt primæ causæ & generationem eorum continentes afficiantur ab inflammatione, vt illam mutationem inducant, consequens esset explicare hinc exorsos. Omni parti, quæ inflammata sit, hæc necessario duo accidunt, calor immodicus, & tensio: quæ vniuerso corpori impartit ambo, vbi pars nobilis sit, vel insigni pręditа inflammatione. Atqui immodicus calor, qui vniuersum corpus occupet, febris est, quæ vsum pulsuum alterabit dilucide. At partis inflammatæ tensio peruadit etiam arterias: quamobrem durior pulsus erit: eoq; sanè in neruosis partibus durior, quòd præter cæteras hæ in inflammationibus tendantur, vt quæ sint sua sponte etiam tensæ: atq; vnà secum partes vicinas, quia sunt scilicet fortiores, intendunt. Nimium calorem autem ostendimus efficere per se pulsum celerem & maiorem: quòd si quid deficiat vsui, ibi etiam crebrū. Recte igitur omnes, quos ex inflammatione febris arripuit, habent pulsum durum, & vero etiam ob intemperiem arteriarum, in vno occursu inæqualem. Quæ si ambo coniuncta sint, existet dubio A.l.3.f.10. t.4. c.2.fo.268.f procul species illa "pulsus, quæ veluti serrat tactum: eam enim, oportet, qui tangit, vt imaginē concipiat, vbi inæqualiter instrumentum durum occurrat. Erit porrò, vt diximus, manifeste celerior, ac, nisi resistat durities, planè maior: sin quid resistat, tantum sibi conciliabit vibrati motus, quan-

tum imminuta magnitudo sit. Iam etiam tanto hunc fore crebriorem, quanto minus distentio E vsum compleuit, nosti, si, quæ ante demonstrauimus, recordaris: Præterea magnitudinibus paribus inflammationum variationem pulsuum non parem comitari, sed inflammationes partium venosarum*, pulsus creare maiores: partium neruosarum minores, sed eos duriores magisq; serrantes. Nihil est enim in his, quod non clarum sit, si retineamus arterias magis tēdi oportere à partibus inflammatis, quę sint neruosæ. Partes autem arteriosę planè etiam copiam caloris in arterijs, vtpote calidioribus, adaugebunt amplius, atq; maximos idcirco excitant pulsus: &, si qua alicunde inæqualitas exoriatur, eam detegent manifestius. Duas, ni fallor, causas esse docuimus inæqualium pulsuum, facultatis, quæ arterias mouet, ob nimios humores, qui ipsam degrauent, imbecillitatem: præterea ob ipsorum instrumentorum affectus, oppilationes, inquam, & constrictiones, atque tensiones, pressusq;. Quare nihil est mirum, si inæquales in arteriosis partibus inflammatis pulsus fiant, cum molitrix facultas illorum facillime in talibus defatigetur, ipsaq; instrumenta sint affecta. Reliqua, quæ in libro tyronibus nuncupato scripsimus de mutatis ab inflammatione pulsibus, non puto desiderare interpretem. Itaque ad vnum nūc de proximis capitibus est digrediendum.

*Al. carnosarum.

F

PLEVriticorum pulsus. *CAP.* 8.

Pleuriticorum celer pulsus est & creber, nec admodum magnus, videatur etiam vehemens esse. Est ille vero nō languidus quidem, sed tamen non vehemens statim, quòd ad affectum refert. Siquidē vbique hoc memoria seruandum est, in vnaquaque re mutationem esse pro illa re æstimandam: distinguendumq;, quod alia de re, non de illa, acciderit. Pulsus itaque pleuriticorum, quia neruosiorem quodāmodo dunioremq; efficit arteriam, quasi conuerteret in vehementiam, imperitis imponit, quos, quid intersit inter durum ictum & vehementem, latet. Ita quoque vulgus medicorum, quòd alias etiam differentias pulsuum discernere nesciat, has fortassis institutiones accusabit, atque ex sua ignorantia damnabit recta præcepta. Verum non faciam, vt hic longior sim, cum separatim de pulsibus dignoscendis scripserim. Quare, vt rationem exerceatis simul & tactum, admoneo, vt in experiundo pulsum valeat tactus cognoscere, non discernere solum ratione. Principium vero est experientiæ, sermone expressa doctrina. Quippe nequeas vel crebritatis quantitatem verbis explicare: tametsi multum intersit, excedat iustum pleuritidis modum, an non assequatur. Siquidem excessus, vbi in peripneumoniam migret, aut denunciet syncopam, necesse est fieri: defectus, in sopōrem, vel neruorum desinere læsionem. Simili modo illa inæqualitatis species, quæ serrantis imaginem præbet, in primis pleuritidis proprium est signum, si remissa est, mollis & non minime maturandæ: si vero magna, difficilis & admodum crudæ pleuritidis. Tales cum imbecilli quidem facultate coniunctæ, periculum præsens habent: cum firma autem, aut tarde concoquentur, aut ad suppurationem deflectent, aut tabidus eas excipiet marcor. Atque eius, quæ concoquitur, pulsus pedetentim omnem deponit illam præter naturam mutationem: quæ deflectit ad suppurationem, habet pulsus suppuratorum proprios: ita quoque ea, quæ tabide marcescet, pulsus marcorum. G

Caput ex Isagoge hoc est: ac, quę aperte accidunt pleuriticis, declarat, causas autem nō itē aperit: quamobrem eas hic exponam. Pleuritis inflammatio est succingētis costas membranæ, itaq; febricitant acute, quippe vicina est cordi. Quia vero ad eum modum febricitant, ideo habent pulsum celerem: quòd neruosa etiam pars sit, quæ est affecta, hinc insigniter durus est: iam, quia ita habet, ideo minor est quoque, quàm febri conueniat. Quare, vt & creber fiat, par est, quòd magnos pulsus calor postulet, refragetur durities: diximus autem ante, quantum ab vsu absit magnitudo pulsus, resarcire crebritatem. Inæqualis in ijs est crebritas, quòd nec humorum, qui inflammationem committunt, vna sit species. Quare, si sint "biliosiores, etiam febris acutior erit, ac offensio quædam consequetur facultatis: sin pituitosiores, & lenior erit febris, & procliuior ad soporem. H Nunquam enim in pleuritide & peripneumonia fit, vt caput non lædatur, quòd humorum excipiat in inflammationibus putrium fuliginem: verum, cum putris humor sit biliosus, vaporem habet in modum fuliginis acrem, qui mordicat & erodit iritatq; cerebrum, itaq; ad deliriū perducit: si pituitosus sit, nec fumo acri similis, sed caligini crassæ turbulentæ, quasi nubem quandam ad caput attollens, humectat hic grauatq; cerebrum, cogitq; in grauem somnum deferri, ac sopiri hominem. Recte ergo, cum pulsus in maiorem crebritatem mutantur, aut peripneumoniam aut syncopam annunciant: peripneumoniam, quòd occupet semper offendatq; lateris inflammatio vicinas partes, vt quæ à calido gignatur ferventeq; humore, atque facile moto: syncopam vero ex affecta facultate vel per neruorum læsionem vel soporem, cum ex pituitosis humoribus vaporantibus cerebrum repletur. Iam hoc etiam, si propellere offensam ad ramulos valeat, consequetur læsio neruorum: & sopōr, si nequeat. Ac talibus quidem humoribus rariores: contrarijs, puta biliosis, crebriores iusto modo pleuritidis pulsus eueniunt: porrò autem medius est inter raritatem & crebritatem modus in pleuritide, vbi, qui morbum committit humor, sanguineus sit. Sic etiam modus medius duritiei ex tali humore ac moderata inflammatione oritur:

A. l. 3. f. 10. t. 4. c. 6. fo. 269. c

A augetur vero, aut ob inflammationis nimiam magnitudinem, aut ob humores biliosos: itemq; per contraria imminuitur. Iam hoc quoq; liquet, duris pulsibus euidentius consecuturam speciem occursus veluti serrantis.

SVPPuratorum pulsus. *CAP. 9.*

SVppuratorum pulsus initio statim pulsum refert vigescentis inflammationis: ipsa enim initium est suppurationum. Non nunquam inæqualis est & inordinatus, sed omnibus hecticus. Cum autem pus propè sit maturum, cætera similis est, nisi quòd æqualior sit: at, cum erumpit, languidior, latior, tardior, rarior.

Qui multum puris in capedine inter thoracem & pulmonem collectum habēt, hos Greci quidam ἐμπύους, alij ἐμπυικοὺς {Latini suppuratos} appellant: qui fiūt, cum magna ad costas inflammatio suppurat: interim etiam comitantur peripneumonias: denique omnes, quibus inflammatum viscus aliquod suppurauit, suppuratos vocant. Hoc ergo caput de suppuratis, quod ex Isagoge proposuimus, cum præcipue est in primis, quos commemorauimus, verum, tum vero in reliquis omnibus. Nam, vbi suppurat inflammatio, quòd instrumenta vitiata, & debilitata sit facultas, non potest non pulsibus inæqualitas quædam & ordinis perturbatio moueri: huic cumulus B accedit naturæ cum symptomate certamen. Humor enim putridus, qui modo huc, modo illuc, sine ordine confluit, tum spiritum transitu intercludit, tum ad propulsanda naturam incitat, quæ molesta sunt: vnde magni, vehementesq;, & alti, celeresq; pulsus oriuntur. Paulo post autem, vbi defatigatur pugnando facultas, aut, si qua firmius pars obstruatur, in contraria recidunt, dum se ipsam concitet vitalis facultas, ac ad reijcienda, quæ sibi sunt infesta, se conuertat: vbi denuo altiores, atque vehementiores prioribus euadunt pulsus. Ergo, cum perpetua hæc sit mutatio, inæqualitas in ijs necessario quædam & ordinis perturbatio nascitur, eaq;, dum fiat eruptio, perdurat. Quam ob rem hecticus est dictus pulsus illorum: quòd quidem nomen recentioribus medicis significat constanter manere illum eundem, & non in orbem veluti accessiones quasdam facere, rursusq; interualla, quod in alijs fit febribus. Perpetua est enim illa in motu arteriarum agitatio, donec fiat eruptio: at dirupta parte, quę suppurat, planè erunt omnia contraria. His recordanda sunt, quæ de lato pulsu in secundo libro, & de alto docuimus: neque hoc postulandum, vt de omnibus sæpius repetamus. Nam vasa iam erumpente pure desinunt tendi, facultasq; defessa depugnando est, ac necessario homo est attenuatus: quæ vbi conuenerunt, latus fit pulsus. Augebit porrò multo magis ad sensum quidem eius speciem, ascensus ante eruptionem arteriarum. C Siquidem, quia illius adhuc sumus memores, eiq; comparamus, quæ nunc apparēt, pulsum reddi bene latum arbitramur.

MARCescentium pulsus. *CAP. 10.*

PRoximum est de marcescentibus caput: de quo etiam, quæ ad causam inueniendam faciunt, primo loco tradam, deinde caput ipsum ex Isagoge ascribam. Nomen hic affectus inuēnit ab flammis marcescentibus, quæ defectu nutrimenti extinguuntur. Ac, vbi calor eodem modo marcescit natiuus animantium, pulsus oportet esse languidos: nam ita affectis facultas efficitur debilis: quocirca etiam parui fiunt: iam celeritate etiam quadam videntur præditi, quòd ne hæc abesse ab febricitantibus possit. Quia autem & febricitant, & facultate sunt imbecilla, itaq; pulsum habent paruum, necessario iam simul crebrum obtinent: id quod & in libris prioribus est ostensum. Imbecillitatem autem facultatis comitari item pulsum circumnuētem declarauimus, qui decurtatus est in vtraque parte. Atque planum est eos semper pulsum habituros vndequaque similem: quòd non ex humoribus affectus nec ex spiritu procedat, sed in ipsis consistat solidis partibus: in his enim corporis habitus vniuersus, vt carbo quidam, factus est, qua de re hecticos iuniores D medici hos pulsus appellant. At, quibus iam calor extinguitur totus, quod accidit potissimum senibus, rarior quoque pulsus fit. Hunc marcorem Philippus vocat ex morbo senium: quem ferè habent senescentes, & interim vigescentes etiam. De quibus optime Philippus scripsit nō planè ignitis carbonibus hunc affectum similem esse, sed his, qui ita extinguuntur, vt in cinerem iam vertantur. Hæc viro prudentia prædito certe ad reliqua intelligenda satis sunt: itaque caput nunc ex Isagoge adscribemus.

MArcescentium pulsus non vno modo variat: quare differentijs hi quàm apertissimis discernendi sunt. Qui vnà cum inflammatione, quæ non discussa sit, commarcuerint, languidos, & celeriores, valdeq; crebros pulsus habent, ac decurtatos magnitudine in vno ictu: quos Archigenes innuentes & circumnuentes appellat, vt aperte declaret distentionis breuitatem cum vtriusque extremitatis quasi inclinatione. Neque enim vt præcisis affatim, sed ceu partibus vtrinque inflexis contrahitur, decurtatus magnitudine & in vtrisque partibus. Atque hoc quidem non hi modo, sed marcescētes qualibet de occasione habent ferè omnes: qui ex inflammatione marcescunt, oēs: & alij item multi: nisi illi sane, qui de occulta quapiam inflammatione marcescunt. Eritq; hic marcescentium ex inflammatione proprius, nulli conueniens, qui aliam ob causam marcuerit. At hecticus omnibus marcescentibus pulsus est, qui quidem ijs est communissimus: secundū illum inæqualitas secundum magnitudinem distētionis decurtata, quæ etiam

adest

adest plerisq; : deinde crebritas, et enim hæc quoque omnibus, qui ex inflammatione marcuerint, perpetua adhæret: E
omnibusq; adeo, qui ob syncopam ex corde vel stomacho affecto profectam in præsens periculum venerunt, ac deinde vini potione præceps declinauerunt periculum, sed tempore tamen marcuerunt. Nisi sanè hos quoque dicas ex paruis inflammationibus perire nobis incognitis : siquidem sunt inter eos, qui innuentem habeant pulsum : nisi etiam hos dicas ex inflammatione, alios citra inflammationem marcescere : verum hoc in dubio est. Pulsuum igitur hi habent hecticum, languidum, admodum crebrum, quem innuentem quidam appellant : atque alteram hanc marcescentes differentiam pulsuum sunt sortiti. Alia item tertia est eorum, qui rarum habent : verum & his, cum antegressa febris pulsus reddidit crebros, tum facultatis extrema dissolutio abunde efficit crebros : quod autem intercedit, omnibus refrigeratis febribus, non dum tamen extinctis ijs, in raritatem commutat. Genus hoc marcoris senibus proprium est, præsertim cum aliquid vitij pulmo & thorax contraxit : hi febrilem retinent pulsus duritiem, etiam si rarus sit. Omnino paucis marcescentibus in aliam inæqualitatem pulsus, ac illam, quam diximus, magnitudinis, vertitur.

*aliquot codi. legunt non μικραῖς.i. paruis sed μακραῖς.i. longis.

*Al. totum.

PHTHisicorum pulsus. CAP. 11.

Phthisicorum, quos vocant, pulsus paruus & languidus est, mollisq; & modice celer, atq; hecticus.* A.l.3.f.10.t.4. c.22.fo.272.b

Proxima est oratio de phthisicis, quos vocant, qui pulsum facultatis imbecillitate paruum & languidum habent, at non nimium celerem, vt pleriq; febricitantes, quod non detineantur vrente febre. Hi habent etiam pulsum hecticum, quod & febrem habeant hecticam: sic à febre, quæ corporis occupauit vniuersum habitum, appellatur pulsus. Ab his in libro ad tyrones scripto caput sequitur de peripneumonicis, quod quidem hic visum mihi est abscribere: habet autem ad hunc modum. F

PERIpneumonicorum pulsus. CAP. 12.

Peripneumonicorum magnus est pulsus, & vndosi quid habens, & languidus, mollisq; similiter, atque lethargicorum pulsus : nisi quatenus præpollet inæqualitate & in vno pulsu, & collectiua, quam vocant. In vno ictu, cum veluti interpellatur, & vndosus est, ac dicrotus interim fit : in collectiua cum alias differentias habet, tum modo intermittit, modo intercurrit.* A.l.1.f.2.d.3.c. 1.fol.42.h.Et l. 3.f.10.t.4.c.2. fo.268.g

Hoc caput est, quod accurate, quæ peripneumonicis accidunt, docet. Causas vero, si memoriam habes eorum, quæ docuimus in primis commentarijs, nullo negocio inueneris. Neq; enim est mirum, vel magnum esse pulsum illorum, vel languidum, vel inæqualem, ob pulmonis inflãmationem, visceris tam laxi & mollis, locisq; inanibus infinitis pleni, tam porro vicini cordi. Nã, quia laxum* est, & molle, & vndique vacuum, à pituitosiore atque crassiore sanguine inflammatur: cum subtilis biliosusq; fluat ferè, nec in viscere vlla ratione constringi possit: talis fluxio, pituitosa, inquam, tunicam iritat vasorum, frãgit autem vim facultatis, quæ in illis est. Quo fit, vt magnos simul & lãguidos pulsus reddat: quia vero cordi etiam viscus vicinum est, multiformis generatur inæqualitas: siquidem compressionibus arteriarum, & constrictionibus, denique affectibus plethoricis ostendimus inæqualitatem succedere, potissimum si finitimæ sint cordi. Atqui, quod in peripneumonia comprimantur & degrauentur, constringanturq; atq; debiles sint pulmonis arteriæ, quid refert dicere? Quapropter pulsus ijs dicrotus infrequens est, quamuis aliam habeant multam inæqualitatem: quod dicrotus ferè semper vasis requirat quandã duritiem, quã quidem non contrahat ex pituitosa fluxione. Siquidem biliosioris munus est cogere, siccare, tendere, indurare: quæ quãdo minus sępe pulmonem infestat, sanè erit rara quoq; durities: &, si hęc, simul dicrotus pulsus etiam. Iam pro offensæ magnitudine vel intermittentes pulsus, vel intercurrentes fore, etiam in secundo libro declaratum est: quæ si exciderunt, nequicquam hæc legas: si retines, prolixiorem interpretationem non puto iam te desiderare. Nam, quę in isagoge deinceps de peripneumonicis retulimus, si primorum memoriã retines, non habent obscuras causas: quin hic quoque ipsum satis sit caput duntaxat adscripsisse. G A.l.3.f.10.t.4. c.10.fo.270.d H

Cvm autem febre teneantur acuta omnes perineumonici, atque habeant adiunctum non nihil comatis, vtrum superius horum sit, pro eius ratione potissimum quantitas crebritatis inuenitur. Nam, insigniorem si peripneumonia febrem habeat, pulsus erit multum creber : sin maius coma, minus creber erit.

LETHargicorum pulsus. CAP. 13.

Lethargicorum pulsus similis peripneumonicorum est, magnitudine, imbecillitate, mollitudine: sed eo est tardior, rariorq;, ac minus inæqualis, intermittens potius, quàm intercurrens. Est, cum dicrotus fiat : at vndosus semper in altis quidem soporibus est, de quibus hæc dicuntur. Morborum enim pulsus exponimus, qui omnibus suis indicijs constent : quo, si qui aliquatenus deficiant, neque dum sint integri, satis cognoscere magnitudinem, & qua iam sunt prædìti, & quæ accidere ijs potest, valeamus.* A.l.3.f.1.t.3.c. 8.fo.199.a

Lethargum quoq; ex humore pituitoso gigni, in commentarijs, quos separatim scripsimus de

morbis

Al.1.f.1.t.3.c.8.fo.199.a A morbis, ostensum est: vnde merito eius" pulsus simillimus est peripneumonicorũ, verum hoc tardior, quòd procul à corde remotum est cerebrum: nam pulmo quidem ob vicinitatem, quæ ipsi intercedit cum corde, pulsus suo iure, vbi calidior sit, celeriores ac crebriores creat. Iam verò etiam magis inæquales eos merito esse ob vicinitatem, ne hoc quidem est obscurum, si prima retinuisti. Itaq; intermittens est potius, q̃ intercurrens pulsus lethargicorum: longe enim frigidior, &, vt ita dicam, le*thalior perineumonia est morbus lethargicus. Atqui frigido erat affectui proprius, facultatiq; valde refrigeratæ, pulsus intermittens.

* γεκρωδέστερος. quã dictionẽ alii uertunt mortuo seu cadaueri similior.

PHRENiticorum pulsus. *CAP.* 14.

Al.3.f.1.t.3.c.11.fo.197.a *PHreniticorum" paruus pulsus est (rarißime autem conspectus est magnus esse) & contentus est modice, durus & neruosus est, valde est celer & creber: habet præterea non nihil vndosi: interimq; vel subtremere tibi videbitur, interim etiam præcisus cum conuulsione quadam: quod enim febres in celeritate proprium habent symptoma, hic obtinet clare in vtroque termino distentionis, præcipue externo. Inuenias etiam inæqualitatis in positu genus insigniter aliquando in illo apparere: immo totam subinde arteriam sua sede deserta conspicias attolli potius cum vibratione ebullientem, quàm more pulsus distentam: pari modo delabi detractam potius, quàm contractam. At vero immodica eius crebritas proximam denunciat syncopam.*

B Neque hic quidem causas illorum, quæ diximus, inuenire magni laboris fuerit, si scias generari à bilioso humore phrenitin, vt lethargum à pituitoso: si item hoc teneas, lethargum ex ipso potius cerebro: phrenitin præcipue gigni ex tenui meninge & ex septo transuerso. Quæ si memineris etiam paruos merito pulsus & duros esse non habebis necesse discere: atqui, si affectus calidus est, pulsus autem parui, omnino etiam crebri sunt: etenim prioris distentionis defectum demonstrauimus ante in crebritatem pulsus mutare. Porrò, vt peripneumonicus pulsus raro dicrotus fit, quòd nihil prorsus habeat duritiei: sic phreniticus rarissime vndosus efficitur, propterea, q̃ & hic plane vacet mollitudine: nam, quòd subtremere facultatis sit signum imbecillæ, alijs locis ostendimus. Vbi ergo, quæ in arterijs est facultas, amplius distendere eas conetur (nam hoc ob caloris abundantiam desiderat) idq; duritia tunicæ prohibeat, videtur pulsus quodammodo subtremere. Plane tunc hoc potissimum accidit, vbi immineat syncopa: quomodo, vbi conuulsio, etiam motus est pulsuum conuulsiuus. At hoc phrenitici habent perpetuum, vt cum conuulsione quadam motus abrumpatur, non desinat paulatim: viget enim calor, suntq; dura instrumenta. Cum enim cupiat arterias amplius facultas distendere, obstat tunicarum durities: vnde violentia procedit & præcisio illa conuulsiua. Sic incipiunt etiam arteriæ distendi subito & affatim, quasi exilientes magis, quàm pedetentim distentæ. Sic etiam ex inflammatione febricitantibus cunctis id his plus, illis minus, videtur accidere, non in motus tãtum fine, sed ab initio statim. Omnium horum

C causa est communis, vsus pulsuum auctus, vnà cum duritia tunicæ. Nam, cum instet vsus, eoq; quasi in magnum facultas celeremq; erumpat distentionem: renitatur autem durities instrumentorum: in ideam illam, quam retulimus, necesse est, vt incidat motus. Quin etiam ob eãdem hanc siccitatem, & duritiam, tentionemq; vasorum, non mirum est, si intelligant, qui priora meminerũt, videri pulsum in situ inæqualem: At ne hoc quidem, insignẽ crebritatem instare significare syncopam: ab imbecilla enim facultate ostendimus oriri crebitatem.

Affectus pulsus conflati ex Phrenitide & Lethargo. *CAP.* 15.

POsthac sermo mihi est de affectu, qui mistus esse ex phrenitide & lethargo videtur: qui ideo etiam pulsus habet inter vtrunque affectum ambigentes. Naturam huius affectus alibi declarauimus. Itaq; pulsus eum merito habere mistos, cum sit etiam ipse natura mista, non mirum est.

D Quam ob rem, si id noris, non requiras iam longiorem interpretationem: sed, si caput hic quoq; ascripsero ex isagoge, satis erit. Habet autem ad hunc modum.

IAM etiam alius est affectus, qui siue medio loco ponendus sit inter lethargum & phrenitin, vt qui cum neutro in totum conueniat: siue communis esse ambobus existimandus, vt ex phrenitidis speciebus & lethargi mistus: suo loco considerabimus: nunc de eius pulsibus agemus. At, ne quasi ænigma quoddam propositum sit, per signa, quæ

Al.3.f.1.t.3.c.12.fo.199.g *cum eo sunt connexa, eum ob oculos ponam. Conniuent" ferè oculis, somnolenti sunt, atq; stertuntr : rursus oculis fixis ac inconniuentibus diutißime, vt catochi, intuentur: &, si quid roges, atq; ad colloquium compellas, difficiles sunt ad respondendum & tardi: plerunq; etiam stulte loquuntur, nec recte respondent, ac temere nugantur. Is est affectus, quem dico, qui ex signis sibi adiunctis defectu proprij nominis, cognoscitur. Pulsus eius celeres sunt, & crebri, perinde vt phreniticorum, minus tamen: & roboris item minus, ac illi, obtinent. Lati autem sunt, & breues: externum motum non habent subito truncatum: sed alio modo, veluti intro se proripientes, subterfugiunt, ac concitant contractionem, & quasi suffurantur distentionem: verum in ea pulsui phreniticorum non sunt similes, quòd truncatione illa careant.*

CATOchorum pulsus. *CAP.* 16.

C*Atochorum pulsus (* κατόχους *enim &* κατεχομένους *veteres græci appellabant: iuniores ipsum affectum*

fectum κατοχὴν & κατάληψιν vocant) cætera lethargicis similes sunt, magnitudine, tarditate, crebritate: vt nec totius huius affectus species late ab eo dissidet. Catochorum tamen non imbecillus est pulsus, nec mollis, sed in his sanè multum differt: vt etiam in hoc, quòd laxatur lethargicis, atque intumescit vniuersum corpus: contra stipatur & cogitur catochis. Ad hæc inæqualitate & qualitate inter se distant: æqualis enim pulsus est cathocorum, inæqualis lethargicorum. Archigenes arteriæ locum author est proprie in ijs inueniri calidiorem, sicut illis, quibus conuulsio imminet cum sopore. E

Vniuersa pene alia cum lethargicis conueniunt cathochis, præter quod intumescat habitus, & veluti obstupescat. Vnde & pulsibus mutatur remissio & mollitudo: illa, quod, cum intemperies nondum vniuersum habitum occupauit, firma sit facultas: mollitudinem vero neque habent, quod nec tunicam etiam arteriæ mollem. Arteriæ autem regionem non semper equidem reperi calidiorem, ferè tamen inuenitur manifeste calidior. Causa est & in hoc affectu & in alijs, vbi inuenitur idem symptoma, quòd refrigeratio habitus non æque arterias attigerit: etenim inæquali intemperiei multa talia vsu veniunt. Ac videtur quidem calidior locus arteriarum finitimis circumcirca, modo quòd caleat magis: modo quòd minus, quàm circumposita, sit frigidus.

CONVulsorum pulsus. CAP. 17. F

Conuulsorum ipsum corpus arteriæ videtur contractum, & vndequaque coarctatum, non ceu compressum sit abs quopiam, vel constipatum, nec etiam veluti rigidum, vt in febri, præsertim in accessionibus, nec vero vt præ duritie ad intentionem contumax (veluti quod fit diuturnitate temporis, præsertim cum quid offensum sit, vel viscera vitiata) sed vt corpus neruosum, cauumque, veluti intestinum, aut simile, ex vtroque fine intentum. Ad eundem modum inæqualis motus est arteriæ in modum chordæ sursum deorsumque agitatæ: neque enim species distentionis, vel contractionis repræsentatur: verum vibrationi potius similis est, ceu exilientis sursum iterumque retractæ intro. Quod ne constituto quidem tempore habet: sed vno sæpe tempore alia eius pars videtur ferri sursum, veluti eiaculata, altera intro ceu à quopiam attracta: atque vna moueri citate, altera tarde. Iam vehemens quoque, & magnus conuulsorum pulsus videtur esse. Est vero hic non imbecillus, neque paruus, non perinde tamen (vt videtur) vehemens, vel magnus: ictus enim imponit, dum ob tensionem validus, ob vibrationem exilire appareat. Quamobrem altior interim videtur, ac veluti strepitum quendã ad tactum ædit asperum. Sanè neminem, qui quidem sit expertus, fugiat hic pulsus: quippe nulli est similis, vel tensione in vtranque partem, vel conuulsione motus. At, quando cum pulsu sopitorum commistus est, difficillime commixtio deprehenditur: solusque, qui ad amussim vtrunque cognoscere separatim meditatus est, poterit confusos cognoscere.

Habes caput ex isagoge. Causa autem illorum aperta est, si memineris inter se principia consentire. G

PARALyticorum pulsus. CAP. 18.

Paralyticorum paruus pulsus, & languidus, tardusque est: non nullis rarus quoque, alijs creber, sed non nihil inordinate intermittens.

Pulsus paralyticorum, quia frigidus morbus est, paruus est, & tardus: languidus etiam, quod facultas infirmior sit. † Quòd, si maior illic paralysis exoriatur, creber simul, & inæqualis erit, intermittensque non nihil inordinate. Causa est ante exposita in secundo libro horum commentariorum.

† Codices oẽs, quos vidi, legunt κατάλυσις. i. dissolõ: ãtiqui tñ loco ἐν αὐτῷ legũt ἐν αὐτῇ. i. ĩ ipsa: vt sic vertatr, Quòd si maior in ipsa (facultate) dissolutio facta sit, creber &c.

COMITialium & ATTonitorum pulsus. CAP. 19.

Comitialium & attonitorum similes pulsus sunt: quare, de comitialibus quæ exponemus, eadem de attonitis, sed cumulatius, accipienda sunt. Dum modice infestatur natura, neque dum eam multum superauit morbus, nullam inuenias mutationem insignem magnitudinis, vehementiæ, celeritatis, crebritatis, & duritiei: tantum est conuulsis intenta iure vtrinque arteria. Sin autem grauis sit affectus, vt oneret facultatem, inæqualitatem quandam comparat atque tentionem validam, ac minor, languidior, † rarus, tardusque, efficitur. Si comprimat magnopere, & facultatem deijciat, languidos, paruos, † celeresque creat. H

† AP. rarior, tardiorque.

† Quidã codi. antiqui & trãslatio ẽt vetus addunt, & crebros: alij loco, celeres, legunt, crebros.

Caput hoc est: at, tantum abest, vt nouam interpretationem hi pulsus desiderent ad causas inueniendas, vt etiam dilucide illa confirment, quæ in horum commentariorum primo & secundo tradidimus.

ANGinæ pulsus. CAP. 20.

Anginæ pulsus tensione quadam præditus est conuulsiuo persimili: magnus est & vndosus, vt pulsus peripneumonicorum. Ac, vtrum insigniter in eo polleat, pro eo expectanda mutatio est: nam, si peripneumonica species superior sit, in peripneumoniam: si vero conuulsiua, in spasmum angina desinet. Quicunque autem ex illis vehementer suffocantur, paruum hi habent, & rarum pulsum: vbi iam animam agant, crebrum atque inæqualem.

Omnis inflammatio, quæ consentiens sibi principium habet, cõmune obtinet symptoma, tentionem pulsuum: verum hoc faciunt præcipue inflammationes neruosorum corporum, & quæ sunt principio finitimæ. Itaque nec anginæ pulsus vacat tensione, sed vel plus, vel minus eius habet: quod ex humore fit influente, qui vel biliosior, vel pituitosior sit, & ex ipsorum etiam instrumentorum

A torum in asperitate diuersitate: siquidem neruosiora & cõtentiora vehementius pulsum tendũt, carnosa & remissa vndosiorem reddunt. Cætera clara sunt huius capitis, nisi quod dictum ad exitum est: qui illorum suffocantur, hos pulsum habere paruum, & rarum: inter moriendum crebrũ, ac inæqualem. Sic enim res habet: cum incipiunt suffocari, fiũt arteriarum minores & rariores distentiones, quod imbecilla iam facultas sit, & vsus imminutus. Inde, vbi ad mortem spectent, molitur quidem facultas attrahere crebrius, ꝙ substantia deficiat iam spiritus animalis, sed, cum imbecilla sit, paruas distentiones necessario efficit: &, quia paruas, ideo crebras, nam de hoc diximus ante. Postea subito veluti victa, sæpe subsistit, sæpe cupit subsistere: quorum alterum intermittentem, alterum rarum pulsum creat, ambo inæqualem in huius generis differentia.

ORTHOpnœæ pulsus. CAP. 21.

ORthopnœa acuta inæqualem, & inordinatum pulsum habet, & non nihil deficientem: quæ mediocriter est grauis, crebrum: quæ violentissima, tardum, & deficientem: quæ iam permit hominem, crebrum, & languidum.

A.l.3.f.10.t.1. c.38.fo.261.a Diuturni morbi, quam orthopnœam appellant, acutæ sunt accessiones, vt morbi comitialis. Ergo cum in his, tũ maxime in cęteris orthopnœis omnibus, quæ quocunq; modo fiunt nec opi-
B nato, pulsus omnino inæquales, & inordinati sunt, & non nihil deficiẽtes propter causas, quas cõmemoraui paulo ante. Iam pro diuersitate offensæ, vel crebri magis, vel rari: nam celeres quidem ob facultatis imbecillitatem fiunt nunquam. At, si mediocris offensa sit, creber magis, simulq; inæqualis, ac non nihil deficiens: nam in orationis principio hæc dicta sunt, vt inseparata. Quamobrem autem, vbi vrgeat vsus, & facultas sit imbecilla, creber fiat, ante declarauimus: sicut, cũ extinguitur iam facultas, tardus simul & deficiens: ambo enim adiuncta hęc facultati sunt, quæ moueri amplius nequeat. At in morte iam, cum spiritum animalem natura impensissime requirat, imbecilla autem facultas sit, ad mouendum impellente vsu se confert: quia vero attollere tantum arteriam, quantũ postulat vsus, non valet, necessario pulsus reddit crebros: ibiq; nõ multo post, cum omnes suas vires explicauerit, statim extinguitur vniuersa.

VTErinæ SVFfocationis pulsus. CAP. 22.

VTerinæ suffocationis pulsus, vt si conuelleretur, protensus est, & rarus: quòd si exitialis sit suffocatio, creber, inordinatus, & non nihil deficiens.

Ne hic quidem difficilis est causa, si priorum memoriam retineas: cum enim neruosus sit lo-
C cus affectus, par est, vt protendatur pulsus, quasi conuulsus sit: quia vero affectus frigidus est, adiuncta est raritas. At, vbi iam prorsus dissoluatur facultas, recte creber fit simulq; inæqualis & non nihil deficiens: nam de his ante declarauimus, vbi vrgeat vsus, & affecta facultas sit, necessario eũ pulsum generari.

STOMachi AFFecti pulsus. CAP. 23.

STomachus affectus (ut sic etiam uocemus in præsentia os ventriculi, quòd is vsus apud vulgus obtinuit) nõ vno modo commutat pulsum. Nam, si inflammatus sit duntaxat, ita mutat pulsum, vt corporis neruosi diximus inflammationem solere: si comprimatur, vellicetur, languescat, singultiat, vomat, nauseet, fastidiat, doleat, pro genere symptomatis. Nam vellicationes, vomitus, nauseæ, singultus, & languor, non solum paruum & languidum efficiunt, & interim etiam modice celeriorem, verum etiam admodum crebrum. Sola vero compressio remotis illis omnibus, rarum, tardum, paruum, & languidum. Ea compressio tum à cibis oritur grauantibus, neque vlla insigni præditis virtute, sed sola abundantia molestis: tum ab humoribus quibusdam, qui in eũ confluant, non mordicantibus. Qui si ab his simul refrigeretur, tum vero vel maxime talis pulsus existet. Ac bulimum patientiũ talis pulsus est. At omnes quidem affectus, qui in crebritatem mutant, si diuturni sint, vel euaserint grauiores, pulsum vermiculantẽ creat.
D *Qui vero in raritatem, præter quòd commemoratas differentias adaugent, talem præterea speciem inæqualitatis in vno pulsu generant, vt multis locis pertusum corpus arteriæ videatur, neq; esse continuum: ac sentit tactus in distentione veluti arenæ occursum.*

Caput ex isagoge hoc est. Causas illorum, quęcũq; valde perspicuę sunt memori priorũ, pręteribo: exponam aũt obscuriores. Cum enim debilitetur facultas, aut per se, puta ex intemperie: aut de causa aliqua externa, vt vel grauetur, vel iritetur praue: grauata quidem paruum, tardum, rarũ pulsum ædit: paruum, ꝙ facultas lęsa sit: tardum, cum ob hoc, tum ob vsum dissolutũ. Frigidi sunt enim, qui facultatem onerant, affectus, itaq; rarus quoq; est: nam dissoluto vsu, talem ostendimus pulsum gigni. At ex iritantibus duntaxat & molestantibus facultatem affectibus paruus ẽt fit & languidus ob offensionem facultatis: & creber, ꝙ languidus sit: non nunq̃ aliquanto etiã celerior est. Qũo scilicet nos ẽt, vbi imbecilliores simus, ac necessitate quapiam compellamur, plurimum quidem pedibus progredi nequimus, sed quoad possimus, progressum nostrum magis concitamus & continuamus: ad eundem modum facultas, quæ arterias mouet, vbi ad motum adigatur ab vsu, & sit imbecilla, non poterit moliri magnas distentiones, sed aliquanto celeriores: ac tanto crebriores, quanto minus vsum compleant distentiones. Quare par est, vt, cum affectus stomachi, qui in crebritatem pulsum cõuertunt, increscãt, hos vermiculãs, quẽ vocant, consequatur pulsus:

hic enim facultati, quæ dissoluitur, peculiaris erat: at illos, qui in raritatem, ille, qui veluti pertusus E est, comitatur, qui ex intemperie ipsorum instrumentorum oritur.

HYDRopicorum pulsus. CAP. 24.

AQuæ inter cutem pulsus: Ascitæ paruus, crebrior, subdurus cum quadam tensione est: Tympanitæ, longior, nō imbecillus, celerior, creber, subdurus, cum quadam tensione: Illius, quam hydropem anasarca Græci vocant, vndosus, latior, mollisq́;.

Aqua inter cutem, qui ascites appellatur, copiam aceruans non modicam secundum ventrem humoris aquosi, vna secum magnas arterias afficit, vt intendat pariter & grauet refrigeretq́3. Tendit autem vna cum alijs, quæ id loci sunt: grauat ob pondus: refrigerat ob nimiā humiditatem: ac tensionis quidem nomine pulsum reddit merito cum quadam tensione subdurum: quia vero facultas læsa & refrigerata est, minorem: iam, quo minorem iusto, hoc etiam crebriorem, prę sertim vbi adiuncta sit febris. Tympanites minus grauat & magnas arterias, & semel vniuersam facultatem, verum non minus tēdit: quæ res facit, vt perinde, ac in ascitis, pulsus subdurus sit cum quadam tensione, at aliquanto illo est celerior, minusq́3 imbecillus: creber vero ijsdem de causis, atque ille: longior ob leuitatem tegentium arterias corporum. Si quidem breuem pulsum in F libro secundo ostendimus fieri, vbi arteriæ pondere & numero incumbentium corporum & circundantium ipsas premantur: longum ex contrarijs causis, quarum est summa incumbentiū corporum leuitas: quæ quidem fit etiam in tympanite: etenim spiritu vniuersum corpus subimplet. Restat aqua illa inter cutem, quæ κατὰ σάρκα & ἀνὰ σάρκα appellatur. Hæc, quia imbuit totum habitum humiditate copiosa, tum tunicas reddit arteriarum molles: tum pulsus molles, vndosos, latioresq́3 facit.

ELEPhantiasis pulsus. CAP. 25.

ELephantiasis pulsus paruus, languidus, tardus, creberq́3 est.

Qui Elephantiasi laborant, pulsum habent, non statim ab initio, sed vbi plurimum creuerit offensa, vt facultas infirma ijs sit, paruum, languidum, tardum, & rarum. Hos enim facultati vna cū frigiditate læsæ demonstrauimus peculiares esse. A.l.4.f.3.t.3. c.2.fo.461.e

ICTERicorum pulsus. CAP. 26.

ICtericorum pulsus est, si absit febris, minor, durior, crebrior, non languidus, nec celer.

Vi quadam præditus est flauæ bilis succus exiccandi, vt muria, & mare: quamobrem tunicam arteriarum indurando & desiccando, pulsum quoque facit duriorem simulq́3 minorem: quod du G ra instrumenta scilicet perfecte distendi nequeant. Proinde rationis est, vt, quanto fiat, quàm par est, minor, tanto etiam crebrior euadat: non languidus est tamen, neque enim imbecilla facultas est: neque vero etiam celer, quod absint febres: nam, illæ si adiunctę sint, propterea, quod vrgeat vsus, celer etiam fiat.

EORum, qui VERatrum sumpserunt, pulsus. CAP. 27.

VEratrum qui sumpserunt, hi paulo ante vomitum, vbi comprimantur, pulsum habent latum, rarum, languidiorem, tardiorem: interea, dum vomunt & diuelluntur, inæqualem et inordinatum: cum rectius habere cœperint, ordinatum quidem, sed inæqualem adhuc, minus tamen, quàm antea: vbi vero iam ad naturalem statum prope reuerterint, æqualem, ac maiorem, quàm dudum, vehementioremq́;. Qui horum syncopa corripiuntur, conuelluntur atque singultiunt, paruum hi, & languidum, inordinatumq́;, & celeriorem, atque multum crebrum habent. Qui ex his suffocantur, paruum, languidum, inordinatum, inæqualem: non autem crebrum nec celerem, immo potius tardum: repræsentat etiam non nihil vndosi & lati, atque paruam quandam interdum arteriæ tensionem.

Ne in his quidem, qui sumpserūt veratrum, à ratione alienum est, si pulsus, dum præmuntur adhuc, tardiores, rariores, languidioresq́3 fiant: nam sunt hi omnibus pressibus communes. At propria ijs est latitudo, quæ hinc oritur, ꝙ spiritus cum calore intro retrahatur vniuersus. Nam concitatæ facultati foras familiaris est pulsus altus: ruenti vero & intro retractæ, humilis. Atque hic quidem est, qui speciem præbet latitudinis. H

Reliqua horum symptomata, si, quæ tradidimus antea, retinuisti, plana sunt.

Galeni

GALENI DE PRAESAGITIONE EX PVLSIBVS LIBRI QVATVOR

Hermanno Cruserio Campensi interprete

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI

Quo pacto Ex pulsibus, qui in Distentione arteriæ consistunt, Præsens dispositio, & præcedentes ipsius Causæ & externæ, deprehendantur.

De ratione Præsagiendi ex pulsus In magnitudinem mutatione. CAP. I.

On ‖ esse futurorum tantum præscientiam, sed præsentium etiam atq; preteritorum, satis id quidē olim mōstrauit Hippocrates. Neq; enim di cere, quæ vis sit præscientiæ, hoc loco, nisi obiter, statui: sed, quibus est perspectum, quid valeat, de præsagitione per pulsus quæ mihi perspecta sunt, exponam. Quia vero bipartita est eorum disciplina, vt item re C mediorum: altera ex peculiaribus facultatibus eorum, altera ex ipso affectu: in vtraque operæpretium mihi visum est exercitari, vt quocunque proposito affectu, eius in promptu habeamus pulsus. Rursusq; perpetuo, qui pulsus, quos prodidi singulorum affectuū, breuiter admoneo, quibus soleant accidere. Si quis enim in vtrisq; probe versatus sit, ac meditatus singulos accurate pulsus dignoscere, hic demum eorum sit absolutam scientiam assecutus. Itaq; etiam, qui recte volet in hisce libris versari, huic reuoluendum prius est, quod conscripsimus opus de dignoscendis pulsibus: ac ante illud, de pulsuum differētijs, vbi, quot sint vniuersi, & qualis quisq;, atque quod sortitus nomen, aperuimus: tertium iam opus de pulsuum causis est. Quæ quidem hîc omnia requiruntur: nam, si Primum absit, nihil omnino, quid dicatur, assequere, cum, quæ nomina quibus rebus assignentur, non teneas prius. Secundum vero si te lateat, omnis cum eo huius commentationis fructus perit: etenim, ego si celerem pulsum, vel magnum, vel vehementem, vel quem alium, designare tradam certam rem præteritam, aut præsentem, aut impendentem: nisi eos norit lector in experiūdo dignoscere: nec de veritate eorum, quę dicūtur, poterit iudicium facere, nec ex illis vnquam præsagire quicquam. Tertia lucubratio, quę D causas docet, vnde variantur pulsus, tum ad demonstrationem est his, quæ dicenda sunt, necessaria, tum ad memoriam & reminiscentiam. Id quod etiam intelligemus apertius proposito aliquo pulsu, verbi gratia magno. Hîc homonymiam primum distinguemus, quandoquidem bifariā dicitur pulsus magnus: deinde in vtraq; attendemus significatione, quid annunciare præsens, vel præteritum, vel futurum possit. Quæ quidem duæ significationes hæ sunt: Magnus vocatur pulsus, nunc cum moderato comparatus & naturali: nunc cum quolibet. Iam, quæ præsciuntur ex vtroq;, partim in communi pertinent ad ambos pulsus, partim vtriq; sunt propria. Ac vero iam omnia prosequamur, exorsi à communibus. Sanè horum in primis est procliuis inuentio, si retinueris, quæ in lucubratione de pulsuum causis docuimus: vbi hæc demonstrauimus, causarū non esse vnum genus eos alterantium, sed vnum esse continuum, vt aiunt, generationi, quod scilicet naturale est: alterum cōtrarium esse, & est causarum præter naturam: postea tertium existit aliud, causarum non naturalium, atque hæc referuntur ad veram illorum essentiam & naturam: aliud quartum ad apparentem in specie, quod, quia proprium in primis est commentationi præsagiendi, diligētissime nunc est explicandum. Nam ex eo, q talis, vel talis, quisq; appareat pulsus, initiū nobis datur præsagiendi: atqui non apparet perpetuo is, qui vere est. De hoc etsi verba iam fecimus in libro secundo de pulsuum causis ad exitum libri: & etiam in tertio breuiter attigimus, vbi

In Prog.cō.1.t. 2.4ª.189.c

ageremus de gracilibus: tñ nunc quoq; paulo inferius declarabimus, si prius de causis, quæ immu tãt pulsus, dissereuerimus. Non posse pulsum mutari vllum, in primo libro de causis pulsuum demonstrauimus, nisi etiam effectrix eius facultas, vel tunica arteriæ, vel vsus quamobrem fit, in aliqua sint mutatione & alteratione. Ita etiam in proposita in magnitudinem pulsuum mutatione quod'nã de illis aut quę'nam imutata sunt, aduertemus: facultas'ne robustior sit, didicimus. n. eã, quantum in ipsa sit, pulsum maiorem reddere: an hæc eadem mãserit, mollis autẽ euaserit tunica arterię, siquidem hoc quoq; accepimus, in magnitudinem, molliorem tunicam attollere pulsum: an, ꝙ increuerit vsus, ea mutatio inciderit. Ergo, facultas si robusta sit, plane sit vehementior: possumus aũt maiorem dũtaxat factum esse. Quod, si tunica tñ arteriæ mollita sit, necessario mollior erit. Iam, si neutrum appareat, clarum est nec facultatem nec arteriæ tunicam immutatã esse. Restat igitur mutatum aliquatenus esse & variasse vsum pulsuum generandorum: Quorum esse docuimus vsum duplicem, primum atq; maximũ, tutelam natiui caloris: alterum, animalis spiritus generationem: sic nunc voco, quo vtitur anima ad functiones voluntarias. Ac horum oĩno præter superiora, aliquid est mutatum, vbi in magnitudinem conuersus pulsus sit. At vero, si paruus fiat à natura flexus ob vsum, sola perspicua erit magnitudo, non dum autem celeritas: si maior, increscet magis magnitudo, & clare celeritas apparebit: si adhuc amplificabitur, magnitudo celeritasq; augebunt, atq; accedet crebritas: vt planum est ex opere de causis pulsuum. Quare, pulsus si variasse magnitudine {sola} videatur (nam hoc nunc propositum est) necessarium est vsum paululum esse immutatum: sin autem non sit factus maior pulsus, sed videatur maior, gracilius solito aliqua de causa euasit hominis corpus. His iam cognitis ad examinandum accedas, primũ in corporibus simpliciter sanis: mox in ijs, vbi adiunctus est aliquis ascititius motus: postea, in corporibus, quę ęgrotant simpliciter: postremo in ijs, vbi alteratio quępiam adest externa. In corporibus enim, quæ sunt sanitate inculpatã, docebit magnus pulsus & temperamentum hominis, et corporis habitudinem: in corporibus, vbi adiunctus est aduentitius status, illum prępollere motum, cui peculiaris magnus pulsus est. De omnibus hisce motibus, in opere de causis pulsuum diximus.

Nec aliter in ægrotãtibus, si quidem ęgrotant simpliciter, indicabit magnus pulsus morbi calidũ affectum esse: sin recens aliqua adsit alteratio extrinsecus, illum vincere motum, cui sit familiaris magnus pulsus: Vt exempli gratia, in sanis, qui pulsum magnum obtinent, ad moderatum scilicet relatum, ad memoriam est reuocãdũ, primum hoc quidem, qui sit in hoc genere moderatus pulsus, & qua in corporis natura. Ostendimus in secundo libro de pulsibus dignoscendis, in corporibus optime comparatis pulsum esse moderatum: non in his tñ perpetuo, verum cum omni qualitate aduẽtitia corpus liberum sit omniq; motu, quę fiunt ex aliqua exercitatione, aut cibo, potu, balneis, medicamentis, animi affectu. Quare reuocandus est ad memoriam moderatus pulsus: &, quem nunc inuenimus, vt in comparatione illius magnus, considerandus est, ex qua causa in magnitudinem increuit: aut enim ex gracilitate corporis, aut ex calore temperamenti, aut ex ascititio motu. Cæterum motus ascititij mox desinunt, permanent vero amplius ob gracilitatem & temperamentum. Hac igitur ipsa re distinguendus est, alijsq;, quas dicam inferius: tantum pręmonebo non nihil, quod necessarium ad omnem insequentẽ doctrinam est. Quod pręmonere institui, hoc est: Omnium alterationum, quæ corpori accidũt, certissimam assequimur in illis corporibus cognitionem, quorum noscimus naturam: quantum enim à natura discesserint ob causas præter naturam, & illas etiam, quæ non naturales appellantur, nulla poteris exacte inuenire alia ratione. Sed enim non cognoscimus hãc semper: quare nec in exactam vbique cognitionem veniemus, verum à cognitione absoluta tantum aberimus, quãtũ ab naturalis status distemus cognitione.

At statuamus primum explorationem in hac disputatione istitui hominis naturæ, hocq; habeat eximium vnum, vt maior sit pulsus moderato citra vllam alterationem ascititiam. Hic homo, necesse est, sit homine optime natura comparato, vel calidior, vel gracilior, si quam habemus priorũ duarum lucubrationum memoriam de dignoscendis pulsibus, & de pulsuum causis. Atq; huius quoq; duxi admonendum esse: in eiuscemodi omnibus orationibus licet coniunctione disiunctiua vtamur, vel omnes tamen posse partes in vnum conuenire: siue duæ, vt nunc, calor & gracilitas, siue plures videantur, quæ mutationem efficiũt. Ac pulsus quidem, qui absolute dicitur magnus: quem ad eum, qui absolute est moderatus, ostendimus conferri: aut temperamentum, aut pręsentem declarabit corporis statum. Qui vero magnus dicitur, comparatus cum naturali vniuscuiusq; pulsu, etiam hic annunciabit aut calorem aliquem accessisse illius corporis statui naturali, aut gracilitatem. At vero mutationes pulsuum ex causa externa in hunc modum sunt discernendæ. Quæ ex balneis, cursibus, frictionibus, cæterisq; motibus fit, non est diuturna, sed mox ad pristinum statum reuertitur. Itaq; tangendo pulsu, iterumq; tangendo paulo post, poteris in manifestam mutationis cognitionem venire: altera enim tactio, vt breuissimum interponatur spatiũ, à priore videtur diuersa esse. At magnitudo pulsuum ex vino & cibo profecta, diuturna est. Hęc ex vehementia exploratur, quę illi est coniuncta: neq; enim his vehemens minus atq; magnus est pulsus: nunc autem is positus est, qui dumtaxat sit maior: itaq; non est ab his immutatus. Iam ẽt magnitudo, quam ira concitat, adiunctã habet vehementiam: quę alioqui prudẽtem non lateat, si

A oculos respiciat vniuersumq; vultum: quod, si quis reprimere iram & tegere velit, fit inæqualis pulsus, magisq; inæqualis his, qui anguntur, & veretur. Porro magnitudinis incrementū, quod fit, cum semicocti in corpore humores concoquantur, alantq; naturam, perinde, vt his, qui cibum sumpserunt, vna secum auget vehemētiam. Haud aliter, si quis in sole aut ad ignem calfactus sit, non solū non durat diu alteratio, verum ēt cutis ijs est squallida, nec humida, vt erit à balneis. Atq; hi quidem, quod ad mollitudinem & humiditatem cutis attinet, contrà se habēt, ac loti. Medium inter vtrosq; locū sunt sortiti in cutis mutatione humiditatis ac siccitatis, fricti atq; exercitati. Iam vero etiam calor hic copiosior s̄m pectus est exercitatis & iratis, lotis parcior, adeoq; ad extremas vsque partes æquabiliter cum humiditate & mollitudine extensus. Sic etiam, si inunctus homo interea fuit medicamento calido, inter tangendū mordacem calorem senties: quanq̄ fortassis, nec illita cuti ex medicamēto pinguedo te fallat. Hi sunt artificiales modi causarum dignoscēdarum, quæ in magnitudinem pulsum sanis & ægrotis conuertunt. Externi sunt, partim per inuestigationem, cum scilicet apud inimicos, aut insidiatores, aut malignos tentatores quæstionē habeatis: partim ex eo, q̄ non discesserit ab ægroto medicus: quos quidē optimos confirmamus esse dignoscendi modos: nam, qui fiūt, cum non semper ægrotis medicus præsto fuerit, neq; verū illi declarare voluerint, hi sunt difficillimi, & medicum requirunt egregie prudentem. Etenim mihi vsu
B venit, cum reliqua distinxissem vestigijs illis, quæ commemoraui ante, vt restaret quærendum, an ægrotus medicamentum calfaciens absentibus nobis sumpsisset, an ratione accessionis magnitudinem pulsus nactus esset. His vero temporibus vndiq; exploranda est & obseruanda veritas. Primus in illo genere scopus est, tempus accessionis, deinde ęgroti consuetudo & mores. Nam, si alio tpe, & nō accessionis, maior sit pulsus, à medicamento calfaciēte probabilius est, q̄ ratione accessionis, incidisse alterationem: sin accessionis tempore, verisimilius est propter accessionē. Exploraueris autem exacte, si paulo post iterum tetigeris: nā, si calor à medicamento processit, à quo auctus sit pulsus, diuturnitate magis semper ac magis remittetur: qui vero ab accessione, increscet. Verum hic modus dignoscēdi pertinet ad artē. Huc notitia, quam cōsuetudo prębet & mores ægrotorū, pro cumulo accedit. Quidam.n. sunt insueti & abhorrent à medicamentorū potione: alij sunt adeo assueti, vt viuere sine medicamentis non sustineant: itaq; præsagitio sumptū esse medicamentum calfaciens, in his, qui ab illis abhorreant, difficilis est: in ijs vero, qui sunt assueti, facilis. At vero mores ēt ęgrotantis ad talem præsagitionem nō mediocriter intersunt. Quidam enim natura insidiantur, & familiaribus imponunt, atque elaborant, vt coarguant nihil quenquā
C firmi scire: quidam simplices sunt, modestiq;, atq; omnia faciunt aperte, nec quicquā dissimulant, vel tegunt. In his nihil factum clam suspicandum est: apud insidiantes omnia habenda sunt suspecta, ac circūspicienda sunt & distinguenda, tum quæ propria artis ratione pertineāt ad dignoscendum, tum quæ extrinsecus adueniunt. Quod mihi fuit quōdam necessarium facere in homine diuite, qui gaudebat medicamentis, eaq; assidue sumebat: qui eo erat ingenio, vt libēter argueret familiares nullius certæ scientiæ. Huius cum offendissem in magnitudinem pulsum increuisse, ab alijsq; omnibus, quas cōmemorauimus, causis distinxissem, ac vna mihi maneret distinctio, vtrum à calfaciente medicamento, an accessionis ratione febrilis id accidisset (circa tempus enim erat febrilis accessionis) iussi, vt linguam mihi ostenderet: quam cū à medicamento conspexissem infectam, iterum attigi eius pulsum, nihil suspicans etiam. Interea occurrit mihi, medicamentum me, cū voluisset potare pridie, interdixisse: itaq; homini dixi statim, eū medicamētum bibisse. Quod ille cū animaduertisset, à linguæ me colore coniecturam fecisse, alias iterum pilulas paruas medicamenti fecit, quas deuorauit, vt lingua ne tingeretur: at hoc quoq; deprehendi eius cōmentum. Nam, cum linguam inspexissem, ac tetigissem iterum pulsum, atq; reliqua, quæ nuper exposui discussissem, equidem suspicionem ad medicamentum potissimum conuerti, retraxiq; manum, ac
D iterum paulo post inieci pulsui (noueram enim hoīs peruersitatem) itaq; deprehendi factum, nec dubitaui illi dicere, At tu medicamentum mihi sumpsisse videris: ille constantissime inficias ibat, simulq; seruos, qui permanserant, appellabat testes. Ego manum eius tenens, & pulsum tangens, Ergo, inquam, sustinebis conceptis verbis iurare mihi, vt tibi dictabo? Ad hoc non prompte ille respondebat, ac arteriarum habebat, vt in angore, inæqualem motum. Profecto, inquam, tu medicamentum plane sumpsisti, caue, iures. Igitur aduersus istos quidem ineptos, ingenio opus est medico: at idiotæ fere non tantū medicis non renituntur in explicandis & explorandis causis externis, sed & adiuuant, vltroq; exponunt omnia. Sed de pulsuum nos incremento magnitudinis satis principia exposuimus: restat, vt orationis seriem persequamur. Quia non ad vnum modum magnus pulsus dicitur, sed nunc, vt ad moderatum, nunc ad quemlibet, confertur: ac cum duplex sit hic quilibet, aut minor moderato, aut maior: deinceps de magnitudinis incremēto dicēdum est vtriusq; pulsus, minoris, inquam, eo, qui moderatus est, & maioris. Cōmune igitur est omnis incrementi ad magnitudinem solum auctum calorem esse, quo scilicet tempore nec facultas affecta sit nec instrumenta, ac immotus sit ęgrotus. Proprium aūt est deflexui eius à natura, vnius magnitudinis incrementum: reliquorum duorum etiam, celeritatis, non nunq̄ crebritatis quoque. Age vero, illius hominis pulsus, exempli gratia, quē modo reliquimus, cui facti essent maiores, offen-

damus amplius auctos esse, huic calorem etiam necesse est esse auctum: siquidem incrementis omnibus magnitudinis hoc commune erat: ac proprium præter commune, immutatam celeritatem esse: & , si adhuc magis crescat magnitudo pulsuum, non celeritatem modo, sed iam crebritatem etiam. Ostendimus enim in primo libro de causis pulsuum, sicubi paulo actus calor sit, manifestum magnitudinis incrementum esse, celeritatis non manifestum. Si amplius crescat ille, non solum magnitudinem accumulabit, sed crescet etiam euidenter celeritas: præterea non nihil acquiret crebritatis. Sic, si augeatur plurimum, & pulsuum vsus generandorum superet maximam distentionem, magnitudinem nō auget, vbi auctus ad summum sit: sed celeritatem cum crebritate, quantum potest, accumulat: ac, vbi augeri celeritas amplius nequeat, concitat crebritatem. Iam alius sit ægrotus, cuius nec facultas nec instrumenta læsa sint, sed minorem iusto pulsum habeat: deinde huic quoq;, remoto externo motu, maior fiat: huic etiam liquido dixeris ampliorem nunc calorem, q̄ dudum, esse. Ac in eo quidem commune habebit cum bis iam commemorato responsum: proprium autem habebit, non ex paruo tantum pulsum in magnitudinem increuisse (fieri enim non possit, nisi simul tardior rariorq; fiat, vt minor vnq̄ iusto reddatur) sed nec maiorē tantum fieri potuisse, nisi etiam fieret celerior & crebrior. Nam affectum, in quo pulsus plus iusto imminutus sit, raritatem etiam & tarditatem cōplecti, perspectum illi est, qui eorum meminit, quæ docuimus in libro primo de pulsuum causis. F

Pulsuum Commutatio in Paruitatem. C. AP. 2.

His ergo relictis, de pulsuum cōmutatione in paruitatem consideremus: cuius item sunt tres numero omnes differentiæ. Aut. n. ex naturali & moderato quem vocant, aut ex maiore q̄ hic sit, aut ex minore, mutationes in paruitatem contingit fieri: vocatur aūt, qui moderato maior est, absolute magnus: qui minor, paruus. Exordiamur igitur hic de integro ab ijs, q̄ in his cōmunia sunt, deinde iam ad propria sigillatim nos cōferamus: statim enim cōmunis cōmentatio complectit̄ propriorum inueniēdorum viā. Sit pulsus cuipiam homini minor, q̄ dudum, mutatione præditus præterea nulla vllius generis: tum quæratur, quomodo nuper affectus esset, atq; quomodo nunc. Via inquirendi hęc est. Minor solito pulsus fit, aut cum imbecillior facta sit facultas, aut instrumenta duriora, aut vsus remissus. Sed enim nec imbecillior facta nunc facultas est, alioquin omnino coniuncta sit cū paruitate remissio: nec corpus durius arteriæ, neq; enim tum minor tm̄, sed & durior pulsus esset. Superest ergo solum alteratū esse vsum: ac, si id tēporis quietus homo fuerit, quantitati refrigerationis quantitatem respondere mutationis. Iam vero ex maiore, q̄ naturalis sit pulsus, eam mutationem necessario accidisse, norunt, qui retinent demonstrata in primo libro de causis pulsuum. Nam de naturali statu ob frigiditatē mutatio ad paruitatem, simul etiam rariorē eum atq; tardiorem reddit: & moderati īminutio ex magno supra modū aucto, statim adiūngit sibi celeritatis aliquid et crebritatis, q;, qui multum vltra modū sit auctus, tribus in generibus variet. Quamobrem, qui magnitudinem tm̄ imminuit pulsus, & reliqua seruat īmota, hic est, qui paulo maior sit iusto: hic. n. solus ex paruo caloris incremento constat. Reliquorum, qui in magnitudinem mutantur, nisi simul celeritatem assumat vel crebritatem, talis euadit nullus: quare nec quisquā præter hunc alius magnitudinem diminuet. Qui. n. huius accepit solius incrementum ex calore, vnam eam ex refrigeratione imminuet: qui vero hactenus est alteratus à calore, vt non magnitudinem modo, verum etiam celeritatem & crebritatem immutet, cōtrarium iter per easdem genere alterationes tenebit: ita non modo minor, sed & tardior erit ac prius, rariorq;. Pari modo mutatio in minorem ex moderato, & mutatio quoq; ex hoc in eum, qui minor etiam sit, continuo rariorem solito & tardiorem efficit pulsum: siquidem mediocritatem habet quandam distentionis, pulsus hoīum naturalem statum tenentium: quam, si calidius aut frigidius solito euaserit corpus, necessario amittit. Non idem tñ amissionis modus est: nam, cum calfit, magnitudo planè prima, mox celeritas, inde crebritas accedit: contra, cum refrigeratur, raritas manifeste prima, altera tarditas, postrema paruitas. De his abunde in primo libro de causis pulsuum diximus: quo minus hic iam immorandum est. Itaq; seriem orationis persequamur, ac secundum commemorata, explicemus causas, quæ refrigerant, quę totidem genere sunt, quot illæ, quæ calfaciunt. Aer etenim frigidus, qui foris occurrit, quemadmodū & aqua frigida, vel balneum, vel medicamentum corpori inunctum, refrigerat: quin etiam longa quies, & veluti latebrę, corpus refrigerant: præterea, quæ intro recipiuntur, vt aer respiratione attractus, qui frigidus sit, cibus pituitosus, medicamētum natura frigidum, aquæ frigidæ immodicus vsus: ex animi affectibus, metus diuturnus: ex contentis in corpore humoribus, qui frigidi temperamēto, cum antea quiescerent, nunc cōmoti sunt, aut omnino tenuiores quodammodo calidis facti sunt. Hæc separatim ita possunt distingui, vt de calfacientibus causis diximus: neq; enim, vt de similibus bis dicamus, sit operæpretium. Atq; pulsuū in magnitudine & paruitate mutatio abs talibus & tot causis gignitur, quod certe ad naturā pertinet ipsius rei, qn̄, qđ ad nr̄am attinet cognitionem, adhuc desideret aliquid. Sæpe enim arteria, quod in se est, maxime distenditur, sed occultatur magnitudo distentionis, vel interpellatur à numero, vel crassitie, vel duritie circumiacentium corporum, vel obiectorum. Hæc enim essentia magnorum vel paruorum pulsuum in arteriæ circulo consistit, vbi longitudo

G

H

*In ātiquis est ἀφαιρεῖ. i. imminuit.

A gitudo perpetuo par est: at non tamen apparet par, sed delitescit quædam eius pars. De quo quidem etsi iam secundo in libro de causis pulsuum exposuimus, nihilo minus, quod ad propositum interest, reminiscentię gratia exponemus.

Dimensiones Distentionis Non semper tantæ apparent, quantæ sunt. CAP. 3.

ARteriæ altitudo semper æqualem latitudini distentionem habet: sed fit, vt occultetur, aut arceatur sæpe à corporibus circũiectis & oppositis vel vniuersus motus, vel certe eius quędam pars: ac pars illa, quę arcet̃, aut in profunditate magis, aut in latitudine, aut simul in vtraq; similiter apparet. Cum ergo nõ percipiat̃ nostro quidẽ tactui motus, atq; hoc per totum aĩal accidat, vt nulla vsq; arteria videatur moueri, vocatur is affectus ἀσφυξία hoc est priuatio pulsus: quę quidẽ, si ad veritatem exigas, in corpus nunq̃ viuum cadit, neq; est enim vnq̃, quin cor vna cum arterijs oĩbus agitetur: at, si referas ad nostrũ tactum foris iniectũ, in multis reperiatur sane frequenter: obiecta.n. arteriarum corpori sunt, oĩno certæ membranæ, & cutis, multis ẽt locis adeps, atq; caro, à quibus vsu venit pulsui, vt non occultetur modo, sed & impediatur. Ac sic quidẽ, si motus occultetur oĩs, atq; in omnibus id partibus accidat omnium arteriarum, ἀσφυξίαν appellãt affectum: at, si quibusdã in partibus videant̃ moueri, in quibusdã non videantur, hîc differentiam in longitudi

B ne habent pulsus. Et nimirũ vocantur longi, quibus sensibilis motus longitudo naturalem excedit: breues, quibus infra naturalẽ statũ est: quibus par est naturali statui, moderati. Tantum.n. animaduertitur semper de motu arteriarum, quantum opposita corpora permittunt: quamobrẽ fit, vt corpulentis pulsus breues: gracilibus vero longi: quemadmodum & quadratis moderatisq; esse videntur moderati. Iam etiam apparentis motus his non semper æque, vt profunditas, impeditur latitudo: verum, vbi arteriarum regiones in latera, vel adipis, vel carnis, vel vaporũ, vel humorum plenę sint, ac incũbens superne cutis nihil eas oneret, latitudinis tm̃ obscuratur motus: ac magis, si vehemens pulsus & magnus, quantum in ipso est, sit: cum vero regiones vicinæ sunt mundæ, rugosa aũt, quę eas tegit, cutis, magis profunditatis motus latet in eo corpore, ac potius, si non vehemens pulsus & magnus, quantũ in eo est, sit. Si ergo pulsum inuenias longiorẽ iusto, si quidem vnà latitudo eius & profunditas increuerit, vide, gracilior homo solito an calidior euaserit, remoto aduentitio motu: nam, si factus gracilior sit, idq; tanto, quanto est pulsus maior, vnum hoc tm̃ eum immutauit: sin autem non tanto, non hoc modo est causa, verũ etiam calor. Quòd si in eadem constiterit corpus habitudine, solus mutatus est calor: sin crassior euaserit, duplo auctum æstima calorem: at, quá nam de causa sit auctus, explorandum ex illis est, quæ exposuimus. Sin lon-

C gior factus pulsus sit, & latior, non vero perinde profunditate auctus, sed permaneat moderatus, præter superiores notas, hoc illi etiã extra ordinem, necesse est, adsit, rugosiorem euasisse superne arteriæ incũbentem cutem: ac, si cõuertas membrũ, vt, quæ eius pars modo superior erat, nunc sit inferior, nulla tũ profunditas re videbitur impedita. Atq; hi quidẽ duo pulsus in primo libro de eorũ differentijs oĩum primi inter vigintiseptem pulsus in tabellam sunt relati, quam de illis fecimus, qui constant ex ternis simul dimensionibus quantitatis distentionis. Ab his descriptus tertius est, qui lõgitudine & latitudine excellit naturalẽ, ac in profunditatis dimensione est humilis: qui sanè est infrequens. Fit.n. cum arteria magnopere obiectorum corporum mole oneratur: id quod nunq̃ eueniat, nisi facultas simul imbecillior sit, & summe mollis tunica arteriæ: quorũ illud imbecilliorem iusto, hoc molliorem pulsum efficit. Itaq; cũ his quidẽ erit aliqñ longus simul & latus & humilis, alia ratione nunq̃ fiet: immo vero, etiam cũ videatur talis, ne tum quidem procul à natura, nec ad humilius, nec ad latius deflectit: neq;.n. ad summum arteria in profunditate grauetur, & in latitudine nequaq̃: neq; item plurimũ ascẽdat altitudo, prorsus vero contrahat̃ in angustũ: etenim ferè fit, vt plus altitudo crescat, præsertim si vehemens sit pulsus, at nõ hactenus tñ, vt idem altissimus simul & angustissimus sit. Quòd, si hîc quoq; membrum inuertas, vt, quę mõ par

D tes superiores essent, sint nunc inferiores, & profunditatis eorũ dimẽsio incrementũ habebit, nec videbitur amplius humilis: sed, vt longus & latus, ita etiam erit altus, quod est "magnus: nam, qui tribus est dimensionibus auctus, magnus vocatur. Proinde distinctiones in hoc sunt adhibendæ præter has, quas nunc exposuimus, ẽt illæ, quæ in primis omnium sunt adhibitæ. Iam illud quoq; est animaduertẽdũ, ecquid de latitudine simul detrahatur, cũ inuersum sit membrum: etenim hoc fit non nunq̃, demonstratq;, quanto antea vltra proportionẽ profunditatis dilataretur vas. Iam quartus, qui lõgus simul, & altus, & in latitudine est moderatus, quod ad se attinet, latus est, quemadmodum & altus: sed, quia in lateribus coarctatur arteria, ideo sic eius motus impeditus est. Omnino enim, vbi latitudo profunditatis proportionẽ excedat, aut profunditas proportionẽ latitudinis, altera impedit̃ earum aut pp multitudinem, aut crassitiẽ, aut duritiem corporũ obiectorũ, quæ interposita sunt inter arteriam & admotum tactũ. Et hercle etiam rugositas numerum impositorum corporũ auget, rugis cutem conduplicans. Itaq; is pulsus, aut, cum vere magnus sit, secũdum latitudinem obstaculum habet: aut, cũ videri in macilento corpore magnus possit, nõ videtur tñ, q̃ vna dimensio eius sit restricta. Qui quintum in tabella locum habet, longior iusto, in reliquis aũt duabus dimensionibus moderatus, graciliorem annunciat solito hominẽ esse factum: & pulsum, quantum in eo est, iusto minorem. Quãdo.n. longus pulsus aut ob propriam suam magni-

A.t.2.1.par.cã. fo.570.col.2.a

tudinem, aut propter tenuitatem videatur eiuscemodi esse: nunc vero non appareat talis ex magnitudine esse (esset.n.simul altus & latus, aut alteruter certe horum) restat, vt per maciem factus sit longus. Cæterum, cum graciliores habere videant pulsus iusto maiores, plane pulsus, quod ad se pertinet, angustior æquo est & humilior: itaq; etiam minor, quod ad se attinet. Qui sub hunc scriptus est, sextus, puta longus, & humilis, atq; latitudine moderatus: cum de causis ante expositis minor sit iusto: quantum in eo est, ob gracilitatem apparet lõgus esse. Sed hoc commune cum quinto habet: propriũ aũt hoc peculiariter, profunditatem ob causam paulo ante memoratã esse imminutam. Septimus in tabella pulsus erat, longus pariter & angustus, altusq;, qui videri, perinde ac omnium primus, magnus posset, nisi sit restricta latitudo: cætera hîc ita, vt in primo omnium, sunt discerneda. Et etiam, quæ in tertio explicauimus, ea sunt in hunc locum cõferenda, nõ sæpenumero.s.hunc pulsum esse, neq; cum incidat plurimum moderatum altitudine superare, & inferiorem latitudine esse. Ab illo octauum, longum vnà, & angustum, & moderata profunditate, natura quidem esse paruum ex ijs cõstat, quæ in quinto iam retulimus: at, quia marcuit corpus, longior videtur: eximium vero hoc præter quintum habet, ꝙ cõstrictam hîc arteriam latitudinis angustia declarat. Nonus pulsus, longus, angustus, humilis, longe etiam magis ostenditur sua natura esse paruus, verũ videri per marcorẽ corporis, lõgus: ferè adiũcta illi rẽmissio est, duritiesq;: qui, si neq; durus sit, neq; admodum languidus, ab refrigeratione gignitur. Itaq; nouẽ, quos nunc percurrimus, pulsus oẽs longitudinem habẽt æquo longiorem, duabus differẽtijs reliquis variãt: nouem proximi longitudine moderata sunt, profunditatem aũt & latitudinem immutãt. Ac decimus quidem, qui altus simul & latus videtur, vno in homine si cũ moderato comparetur, nunq; existat: nisi qñ (id quod rarum est) oĩno arteria de sede sua migret. Sin aũt conferatur ad eum, qui est absolute moderatus, potest incidere, ac causa eius generandi in proprietatẽ conformationis cõfertur: siquidem symptoma arteriæ est, quæ sub profunda carne vtrinq; occultetur, sed in media parua parte sublimis extet. Vndecimus, qui vna re differt à superiore, ꝙ profunditatem moderato parem habeat, pro cumulo causam demittẽdi huius habet adiunctã: cætera cum decimo conueniunt. Duodecimus, latus, humilis cũ moderata longitudine inuerso fit membro: aut.n. vndequaq; videbitur moderatus, aut magnus. Ac, si oĩno videatur moderatus, altitudinem declarabit prius non nihil cõpressam esse, productãq; ob molliciẽ arteriæ latitudinem: sin magnus, plurimũ fuisse compressam altitudinem. Decimus tertius, altus, idemq; dimensionibus duabus reliquis moderatus, perinde vt decimus, & ex naturali conformatione conficitur, & etiã ex naturalis sedis mutatione: eximium aũt habet præter illum latitudinis angustiam. Decimumquartum, qui omnibus tribus dimensionibus moderatus est, oĩbus apertum est referre naturalem: an vero sit par re vera naturali, exploratur ex corporis habitudine. Nam, macrior si iusto sit, sic, cũ sit pulsus sua natura minor, par apparet moderato esse: sin crassius æquo sit corpus, pulsus tum de sua quidem natura magnus est, sed, ꝙ per corpulentiam coerceatur, esse moderatus videtur: ꝙ, si nec ad gracilitatem corpus, nec ad corpulentiam deflectat, moderatum in eo non solum repræsentari pulsum, verum etiam necesse est esse. Sanè demonstrauimus in secundo libro de pulsibus dignoscendis, cæteros pulsus ad hunc oẽs relatos, magnos, paruos, longos, breues, latos, angustos, altos, humiles appellari. Quintusdecimus, qui humilis profunditate est, reliquis duabus dimensionibus moderatus, omnino similis superiori est, decimoquarto, præter ꝙ huius compressa est profunditas: proinde, quæ illic prius exposuimus, ea duces hic quoq; dicta esse. Hoc verò est in hisce omnibus memoria tenendũ, non amplius cõuerso membro videri humilem. Sextusdecimus, qui moderatus est longitudine, angustus, altusq;: aut ex cõformationis proprietate fit talis natura, aut per affectũ aliquem compressis ad latera arterijs. Septimumdecimum, qui est moderatus lõgitudine & profunditate, in reliqua dimensione angustus, in latera contractum esse declarat moderata profunditas: in reliquis omnibus decimoquarto & decimoquinto respõdet. Octauusdecimus, qui longitudine moderata est, & angustus, humilisq;, sua quidem natura paruus est: videt autem esse ob gracilitatem moderata longitudine. Breuiter.n. cum præter profunditatis proportionem & latitudinis, extensa longitudo sit, significat corporis gracilitatem: non tñ, vbi cõtracta præter proportionem profunditatis est, corpulentiam denotat, sed vel naturalem quãpiam cõformationem, vel situm arteriæ inæqualem. Nonusdecimus, breuis, latus, & altus, aut ob conformationis proprietatem talis natura videtur, aut ex affectu arteriæ in situ distortæ. Vigesimus iam alijs duabus dimensionibus similis est nonodecimo, sed profunditate est moderata. Hic hẽt hoc præcipuum, impeditam suã altitudinẽ. Vigesimusprimus, breuis, latus, & humilis, præter easdem causas, ẽt illas adiũget sibi, quæ latum simul & humilẽ efficiunt pulsum. Ad eundẽ modũ vigesimussecundus, breuis simul, & altus, atq; latitudine moderata, assumet ad easdẽ causas, eas, quæ moderatũ latitudine creant humilemq; pulsum. Sic ẽt vigesimustertius, breuis ille quidem longitudine, verum dimensionibus duabus reliquis moderatis, ad easdẽ causas reducetur. Vigesimusquartus sortietur præter easdẽ causas, extra ordinẽ causam, quæ altitudinẽ deprimit. Ad eũdem modũ proximi duo ad antedictas referẽtur causas: vt memoria teneamus, in quibuscũq; pulsibus cedat lõgitudo proportioni latitudinis et ꝓfunditatis, in his causam aut naturali cõformationi, aut arteriæ ꝓuerso

situi

A situi esse attribuendam. Demonstrauimus porrò, vbi latitudinis, vel profunditatis proportionem lõgitudo vincat, aut obsistere alteri earum solam angustiam, aut auctam ẽt alteram esse: atq; obsta culũ frequẽter accidere, incrementũ raro, in latitudine quidẽ, vbi per mollem arteriæ tunicã degrauetur altitudo, simulq; nec vehemementẽ esse eiusce modi pulsum: in profunditate vero, vbi coarctet latitudo, & pulsus vehemens simul & magnus ex sua natura sit. Reliquus est post oẽs vigesimusseptimus, breuis, angustus, humilisq;, qui vtiq; paruus vel apparet esse, vel sua natura est: ac, quæ quidem in oĩum primo distincta sunt, magno, eadẽ sunt hic quoq; distinguenda. Si naturaliter comparata corporis sit habitudo, hic pulsus nõ modo vr̃ paruus, sed etiam est vere. At, cum crassior sit, si, quo homo euasit se ipso crassior, hoc sit pulsus minor, erit tum quidẽ, quod ad ipsum attinet, moderatus: sed per corporis crassitudinem minor videtur moderato. Si longe sit crassior, q̃ pulsus minor, is pulsus, q̃tum in ipso est, mediocri erit maior. Sin aũt minus sit crassus, q̃ paruus pulsus, hic, si, eius naturam spectes, minor erit naturali. Quo'd, si gracilius corpus sit, q̃ videat̃ pulsus paruus, is sanè est natura paruus, sed non perinde vr̃ paruus, ac vere est: q corporis gracilitas, quatenus decessit de natura, hactenus ei magnitudinis addit speciem. Quæ de paruo & magno pulsu adhibita distinctio est, eadẽ in aliis est adhibẽda oĩbus: sciendumq; illorum quemq; vel paruum esse natura, vel magnum, vel moderatũ. Ac tres hi pulsus in q̃titate distentionis politi sunt, quod attinet ad ipsius rei naturam. Vñr vero esse vigintiseptem ob crassitudinem vel gracilitatẽ corporis, vel ob cutẽ rugosiorẽ, vel regionum arteriarũ inæqualẽ angustiam, vel proprietatem cõ formationis. Itaq; vnumquẽq; oportet, qui nõ inania verba ambit, sed ipsa opera studet meditari, oĩum memorẽ, quę iam percurri, simul atq; aliquẽ aĩaduertat pulsum, qui in quãtitate consistit distentionis, primũ, qui sit de vigintiseptẽ, attendere: deinde, vbi ab eo, quæ ex vicinis corporibus oriunt̃, alterationes secreuerit, indagare, an moderatus sit, an magnus, an paruus: postea status, qui talem genuere, siquidem docent hi & præterita & futura, vt in lõgo, & angusto, & humili: nam exempli gratia in hoc, quod dico, docebimus. Hunc, quantum in ipso est, liquet paruũ esse, ex eo, q eius imminuta est circularis dimensio, & aucta dimensio longitudinis. Si enim duabus de causis minor circulus distentionis apparet, ob corpulentiam, & q minor re vera sit pulsus: nunc autẽ abest corpulentia, sanè. n. non solum longitudo non creuisset, sed etiam imminuta esset: planũ est pulsum sua natura esse paruũ. Cum igit̃ remota sit longitudinis spẽs, quam contraxit ex corporis habitudine, cum de sua natura paruus sit, videamus iam, qua'nam de causa sit factus paruus. Hic plurimi interest nosse paruitatis quantitatem & longitudinis: aut. n. paulo est naturali minor, aut C multo, aut, vt ita dicam, modico: sic etiam in longitudine, aut parum, aut modice, aut longe naturales superat. Iam altera ex parte ad maximam longitudinem producatur: etiam ad maximam deueniat paruitatẽ, id est angustus & humilis sit: hic pulsus natura lõge est, q̃ apparet, minor, sed eã quidem ex nimia gracilitate comparauit speciem: vt vero sit natura minor, ex causis, quæ efficiũt minorem, frigiditate, imbecillitate, gracilitate. At quæ tandem causa est vel causæ inter has, vnde pulsus, qui nobis nunc cernit̃, longus, angustus, humilisq; generet̃? Declarauimus quidem ante, signum esse perpetuum arteriarum duritiei pulsum durum, infirmæ facultatis lãguidũ, qui ẽt remissus & imbecillus vocatur: vt, qui ei est contrarius, vehemens, contentus, validus. Verum sciendum & hoc est in hoc pulsu, necessario eum languidum esse: nunq;. n. valente facultate paruus ad summum pulsus fiat: at duritiem nihil est necesse coniunctam esse. De frigiditate vero nõ absolute est statuendum: sed illud primum nosse oportet interesse, cor vna' esse cum arteriis refrigeratũ, & refrigerari: ac q, refrigeratum esse, læsam esse facultatem, sit: refrigerari aũt, mutari vsum. Hic animo mihi opus est planè attẽto, sciendumq; nõ modo ad præsagitiones ex pulsibus, sed ad alias etiam penè oẽs eo nihil esse conducibilius. Procedit autem vniuersus hic sermo ex cognitione essentiæ facultatis, quam in commentariis de causis pulsuum, q operæpretium non esset, præteriui- D mus. Hoc loco, quia ad exacte intelligenda ea, quæ posthac docebimus, hanc refert nosse, visum mihi est illam exponere: neq; hic tñ cum suis demr̃onibus (quippe alio eam loco prosecuti latius sumus) sed quantum summatim explicatum ad institutum nostrum conducat.

Antiqui habent σκληρότητα. i. duritie. & sic uidetur legendum.

De Essentia Facultatis, ac de Reliquis pulsibus, qui in Quantitate distentionis consistunt. CAP. 4.

FAcultatis essentia singularum partium, in singularum illarum posita commodo temperamẽto est: nam tum demum suum quęq; munus obit strenue, vbi sit temperatissima: contra male fungitur, si intemperata sit: atq; hactenus male, quatenus sit intemperata. Ad eundem modũ cordis corpus, cum immodice refrigeratũ sit, calfactum, humectatum, desiccatum, pulsus pro suæ intemperiei modo facit languidos: id quod illi est, offensam facultatem esse. At vero consuetudinẽ cum sanguine habere in ipsius contento sinibus, & cũ spiritu, qui calidior lõge, ac naturalis status requirit, sit: aut cũ eo, qui in inuolucro cor ambiente est, vel in pulmone: aut cum ipso etiam inuolucro cor ambiente, & pulmone: vsum est tñ variasse citra offensionem facultatis. Eandem habet rationem refrigeratum esse & refrigerari: vbi in ipso cordis corpore temperando præpolleat elementum frigidum, læditur facultas: sin in tunica cor ambiente, & in pulmone, & sanguine, spirituq;, quos eius ventriculi continent, vsus est remissio. Iam humiditates & siccitates, si in ipso

corpore cordis consistant, nocent facultati: si in quopiam vicino, non immutat vsum: siquidem E
proba temperatura & intemperies ex quatuor fiunt elemētis: vsus vero accessiones vel remissiones ex calido & frigido dūtaxat. Vbi iam ad vltimam vsus exolutionem deueniat corporibus vicinis cordi vehementer refrigeratis, non poterit etiā cordis corpus nō inteperatum esse: id quod nihil est aliud, q̄ debiliorem fieri facultatem. Quāobrem dicebam fieri non posse, vt de frigiditate vno verbo pronunciarem. Neq; vt sola prostratione facultatis, vel induratione sola instrumentorum, pulsus interim minor fit: ita ēt ob solam frigiditatem, quō nunc diximus, nōn accepta refrigeratione de vsus exolutione: neq; n. eò vnq̄ cor, vt refrigeretur vehemēter, deueniat, nisi sit ipsum refrigeratū. Quod dico, intelligas clarissime, si eos, qui in itinere ex ingenti frigore obeūt, consideres: oēs. n. simul vt frigidum expirāt aerem, pulsum quoq; minorē habent: minimum tamen illorum prius nullus, q̄ ad extremam refrigerationem sit perductus, obtinet: vbi non tm̄ vsus est immutatus generandorum pulsuum, quod aderat à primo illis, verum ēt, quia perditur iam naturale cordis & moderatū temperamentū, debilitatur facultas. Id quod solet plerunq; ijs subito accidere, non, vt in alijs affectibus, paulatim: de quibus est vnus, quem hoc loco habemus in manibus, per quē pariter & longus pulsus apparet, & angustus, humilisq; in longis morbis. Qui. n. ita habēt, in periculū hi non minus præsens veniunt, q̄ illi, qui in itinere decedunt: non repente his tm̄ paruus F
pulsus, sed pedetentim venit marcescentibus: vnum enim & hoc genus est marcoris, quod Philippus senium ex morbo appellat. Nā non ex frigiditate torridus marcor, cæterū ex facultatis sola imbecillitate, imbecillos pulsus & paruos creat. Separatur à priore, motus velocitate & crebritate & duritia calorisq; feruore. Verū de his non est huius disputationis disserere, sed ad institutū reuertor. Longus, angustus, humilisq; pulsus, cū longius ab natura trinis dimensionibus discesserit, si talis citra duritiem appareat, à quibus nam procedat & quot causis, abūde aperuimus. At, vbi cū duritie coniunctus est, vnà iā huic adest vel languidus pulsus, vel medius inter languidū & vehementem: qui nec euertat tactum, nec ab eo euertatur: vt memores simus nullū alioquin inter languidum & vehemētem mediū esse: declarat aūt in corpore is affectus esse, qui reddit arteriam dūram. Hęc est siccitas, vel cōnstrictio à frigore, vel tensio. Siccitas quidem in ardētissimis febribus, vbi maligne producunt, & præcipue ex torrido marcore, †certisq; melācholiæ & quartanæ febris generibus. Constrictio ex frigore fit per frigidæ intempestiuū potū & immodicū, vel per balneas similes, ex refrigerātibus item pomis intēpestiue ingestis, vel præter modū: deniq; ex ijs, quæcunque multū solent frigidæ pituitæ gignere, quē Praxagoras vitreū succū solet appellare. Tensio ex conuellētibus affectibus, & ingentibus inflāmationibus. Ex scirrhis vero cōnstrictio arteriarum G
atq; tensio nascit: quod quidem accidit potissimum ex iocinore & liene: ex his. n. visceribus pulsus apertissime videntur & perpetuo duri scirrho præsertim affectis: & vero etiam in magnis inflāmationibus. Sed tactu eiusmodi affectus deprehēdent, & per vrinas, & alui excremēta, per vniuersi corporis deniq; colorem & linguæ: iam etiā per febrium genus. Qui porro alij corporis affectus pulsum creāt durum, partim originē ex recētibus offensionibus repentinā trahunt, reliqui oēs pedetentim. Offensiones, quæ inducunt eiuscemodi affectus, sunt vini potio intempestiua, & frigidę: sępe ēt poma refrigerantia, & frigidum balneū. Deprehendes noxā à vino illatā, cum subito pulsus non durus modo sit, sed maior ēt, & celerior, & vehementior. Cæteras à vino in communi discernes, q; nec magnitudinem adiunctam, nec vehementiam, nec celeritatem habeant. Singulas seorsum, nunc clarius, nūc obscurius & per coniecturam. Clarius, vbi symptoma aliquod consequatur, quod pomis solet succedere, inflatio vētris, inquam, aut mordicatio corruptorū, aut stomachi aliqua cōpressio, aut delirium, vt à pomis vinosis: aut vomitus, aut alui deiectio humidior & largior. Hæc scilicet non per signa, sed ipsam aperte demōstrant substantiam comestorum: q; nisi horū quid adsit, nec à vino signorum, aqua frigida est, quæ offendit, vel pota, vel intempestiue in ipsa lotos. At vero, vt hæc securius omnia confirmare possis, metuentium & angore correptorum pulsus magno indicio sunt. At, si prius dictis postea hoc semper addas, ægrotum aliter, ac H
præscriptum sit, fecisse, magis confirmatā præstabis & suspiciendā prædictionem, vt subinde fidē astantes non habeant, nec ex pulsibus credant tale quid dictum esse, sed cōsciorum aliquem detulisse ęgroti peccatū. Tangēdi aūt accurate sunt pulsus, deinde, quod indicāt signa, proferendum: ac tum denuo sunt tangendi, animaduertendumq;, ecquid ęgrotus commotus sit. Qui si omni sit perturbatione liber, vide, nunquid cōmemoratorum signorū aut omiseris, aut parum probe perpenderis. Si vero sit pturbatus, atq; videat angi vel vereri, caue mox, signo adhibeas fidē: frequenter. n. fit, vt non, quò conscij sibi talis admissi sint, angantur ægroti, sed q; ita ferè sint comparati, vt statim expauescant: at his mox pulsus consistit. Qui vero planè in culpa sunt, q; tu diu de eo cōfirmes quicq;, tam diu metus proprius pulsus apparet. Atq; peccata, quæ hactenus exposuimus, omnia aut inflāmatioibus, aut scirrhis, aut siccitatibus, aut viscerum per frigiditatem cōnstrictionibus augēdis, alteratione, quam diximus, inducunt. Neruorum vero originem si quid occupet tale, affectum conuulsiuum creat: sic appello illos affectus, qui ante mortem necessario conuulsionis aliquod habēt symptoma. Qui quidem moriūtur oēs etiam calidi, contra, ac illi, qui corripiuntur syncopa: hi. n. vehementer etiam frigidi viuunt adhuc. Quibus vero neruorum propaginem occupa-

A. l. 1. f. 2. d. 3. c. 6. fo. 48. h

A. t. 2. 1. par. cā. fo. 570. col. 2. b

*πῆξις.

† In impreßis est, certisq; melācholicarū et quartanarū febriū generib. In aliquib. tamē antiquis legitur, vt vertit interpres.

A occupauit conuulsiuus affectus, cum plane iam expirauerunt, diutissime permanent calidi. Horum pulsus omnium statim primo occursu exercitatis in tangendo tensionem produnt, & motū, veluti conuulsiuum, detegunt. Quo'd, si quis, cui commemoratus pulsus est, ab aluo plura deijciat (id quod euenit ex iocinoris scirrhis) nō amplius hi habent pulsum lōgum, sed aut moderato assimilem lōgitudine, aut etiam breuiorem. Iam hoc quoq; in omnibus duris pulsibus pariterq; paruis operæpretium est nosse, citissime vibratos eos effici: &, qui vibrati non sunt, vel de vitalis facultatis imbecillitate, vel de remissione vsus, vel amborum concursu non recipere illos eum motum. Nam, siquidem vsus magnam distentionem postulet: visq; efficere vitalis valeat, sed vnum refragetur corpus arteria, quod attolli in magnam distentionem per duritiam nequeat: vibratio in eum statum incidit. Nulla præterea ratione fiat arteriæ vibratus motus. Quo circa hic pulsus, qui videtur vibratione vacare, aut extremam imbecillitatem facultatis, aut exolutionem vsus declarat maximam. At, vibratus si sit, contentionis continuo non nihil annūciat facultatem obtinere, nec pulsuum vsum generandorum semel esse exolutum: nec vero deuenit ad maximam paruitatem, sicuti diximus propositū pulsum facere. Ad eundē modum, si pulsus citra vibrationē longior iusto sit, angustiorq; & humilior, non longissime tamen de natura in singulis his diuerterit,
B sed aliquātum, attendendum est, durus'ne sit & non vibratus, aut plane duritia liber sit: si.n. durus sit, sed absq; vibratione, frigiditatem, vel facultatis imbecillitatem indicat, vel vtranq; simul. Hæc discernito ex consequentibus: nam, cui talis pulsus ex sola refrigeratione sit, statim adiunctā tarditatem habet, raritatemq;: cui ex imbecillitate facultatis, sociam sibi remissionem habet. Quo'd, si iam vsus constet immotus, tanto erit pulsus celerior naturali & crebrior, quantum a modo deflexerit paruitas. Sin autem, quo facultas sit imbecillior, eo exolutior vsus sit, pulsus esse similis in vtraq; differētia moderato videbitur, nec celerior, vel tardior, vel crebrior, vel rarior: at, si excedat alterum, pro excessus ratione, sicut ante est dictum: si vero simul & durus & vibratus sit, significabit eosdem affectus, à quibus diximus supra durum pulsum constitui, verum non imbecillam facultatem tñ, vt in illis, neq; exolutum vsum. Quanta vero vtriusq; sit noxa in facultate, declarabit vehementiæ & remissionis differentia, vna cum quantitate vibrationis: in vsu vero, differentia celeritatis & crebritatis cū vibrationis item quantitate. Reliqua ex ante dictis etiam conijcito. Haud aliter, si non paulum nec multū tribus differentijs de natura deflectat, sed sic mediocriter & modice, ex dictis discrimina notato. At sæpe in eiuscemodi pulsibus, ijs dico, qui pusillam à natura in longitudinem angustiam & humilitatem habent mutationem, non mō nihil animaduertitur du-
C ritiæ, verum mollitudine etiā præditi sunt insigni: id quod & huic accidit de causis genere ijsdē: variatur aūt quantitate in singulis. Siue.n. propter facultatis imbecillitatem minor moderato pulsus fiat, facultatis ostenditur maior offensio: siue propter exolutionem vsus, maius & huius esse vitium: quo.n. tunicę mollitudo ad distentionis magnitudinē est promptior, hoc causam, quę moliatur paruū pulsum, declarabit esse maiorem. Sane, imbecillitas facultatis q̃ sit magna, satis ex quātitate remissionis apparebat: huc cumulus accessit, quod nunc diximus. At, vsus exolutio in quātum inciderit vitium, ex solis, quæ diximus, signis inuenitur: de quibus dicemus etiā inferius non nihil, vbi connectamus mutuo pulsuum genera: in præsentia.n. hoc non instituimus, sed cū exponere de genere quantitatis distentionis cœpissemus, simul alia attingere sumus coacti. Quare redeamus ad primum institutū, ac ad reliqua genera transeamus: neq; enim, q̃ alios item ex tabella pulsus percurramus, causam arbitror vllam esse: verum eadem ratione et via, quam instituimus in longo, angusto, & humili, reliquos singulos explorabimus. Ac primū remouebimus, qui propter corporis habitudinem longitudine, vel latitudine, vel ꝓfunditate variāt, vt nō magni tñ, vel parui videantur: deinde causas considerabimus, per quas aut iusto maiores fiunt, aut minores. Atq; de genere pulsuum quidem, quod consistit in quantitate distentionis, satis in pręsentia.

D *Celer & Tardus pulsus, quid denotent.* CAP. 5.

POsthac de illorum in celeritatem & tarditatem mutatione, quod ipsius motus est arteriarum genus in primis proprium, agemus. Porro' sumendum hic quoque est ab distinguēda homonymia initium. Nam dr̃ celer pulsus, nunc vt cum moderato comparetur, nunc vt cum quolibet alio. Præterea ipse ille moderatus interim absolute dicitur, quem in optima conspicimus natura: interim de vnoquoq; homine, qui inculpata sit sanitate. Hic ex comparatione absolute moderati existimatur, docetq; quod'nam sit temperamentum: ac celerior quidem calidius: tardior frigidius declarat temperamentum. Verum solam plane non est inuenire mutationem in celeritatem & tarditatem, nec in sanis, nec in affectis corporibus: nam, qui calidiore est temperamento, q̃ simpliciter moderatus, si pulsum habere videatur celeriorem, eum habet necessario ēt maiorem: &, cui pulsus est aliqua occasione solito celerior, omnino etiam maior est. Neuter tamen est horum necessario crebrior: siquidem crebritas illis, vbi calor accumuletur copiosior, accedit. Itaq; cū celeritate modo magnitudo, modo etiā crebritas coniuncta est: atque etiam interdum sola crebritas: cum aliquem prætereuntes, qui maximam, quæ eo tempore contingat, distentionem obtineat, deinde reuersi parem offendamus magnitudinem, sed celeritatem maiorem: huic enim simul crebritatem necesse est increuisse. Quo'd, si quem relinquamus, qui vsum habeat pulsuum exolu-

tum, ac reuersi in celeritatem pulsum inueniamus auctum, tum nō auctus tm̄ celeritate est, sed & E
crebritate plane & magnitudine: qn̄quidem vsus exolutio in raritatem clarius, deinde in tardita
tem, postea in paruitatē, pulsum conuertit. Et item quoq; mutationes in paruitatē pulsuū, partim
ex moderato statim in raritatem simul mutanī, subinde etiam in paruitatem, vbi amplius vsus sit
imminutus: partim ex statibus nō naturalibus, nūc aucto vsu, sæpe vna cū mutatione in paruita-
tem, interim cū raritate, non nunq; cum mutatione in vtrāq;: nunc diminuto vsu mutationes fiūt
pulsuum in tarditatem cū raritate & paruitate. Habes primas & simplicissimas pulsuū mutatio-
nes in celeritatem & tarditatem: harumq; causæ præcedētes & externæ eādē inueniunī rōne, atq;
illæ, quas de magnitudine & paruitate exposuimus. Mistæ vero mutationes atq; compositæ, cū
vehementia & remissione vel duritia vel mollitudine cōstant. Quæ etiā examinandæ sunt atq; di
scernendæ eādem via rationeq;, quam, cū de longo, angusto, & humili disputaremus, declaraui-
mus, quo cognoscamus, quæ causa sit, quamobrem in celeritatem vel tarditatem pulsus variauit:
potest enim, vti diximus, ob vsum auctum pulsus in celeritatē creuisse: pōt etiā ob mollitudinē ar
teriæ, & facultatis robur. Sed.n. cū non variet mollitudine, duritia, vehementia, remissione, solus
mutationē vsus induxerit: at, si cū horū aliquo, causa ingrenda & exploranda præpollēs est, sicut
ante declarauimus. Exēpli gratia, si simul & celerior esse & mollior videatur, aīaduertendum est, F
tanto'ne celerior sit, quanto mollior, an magis. Nam, si, quanto est mollior, tāto etiam celerior sit,
alterationē ab sola mollitudine mutuauit: sin multo celerior, q̃ mollior, non à mollitudine tm̄, sed
& ab vsu aucto: cōtra, si multo mollior, q̃ celerior, quanto mollior est, tm̄ detraxit solius vsus exo
lutio. Ad hunc modum, si pariter celerior & vehementior sit, nū tanto celerior sit, quāto vehemē
tior, considerandū est, ita.n. celeritatis solū facultatis robur causa sit: sin celerior, q̃ vehementior,
quo celerior est, hoc de vsu aucto accepit: at, si vehementior multo, q̃ celerior, non robur tm̄ fa-
cultatis, sed etiam frigiditas aliqua alterauit pulsus. Si iam celerior simul & mollior vehemētiorq;
appareat, singulari experientia opus est cognituro, vtrum tanto celerior sit moderato, quanta ex
ambabus causis facta accessio est ex mollitudine & cōtentione, an non tanto. Nam, si tāto, ob illa
sola est immutatus: si magis, accessit incremētum vsus: sin minus, etiam propter vsum exolutum.

Eadem ratio in pulsuum mutatione in tarditatē ineūda est, ex vsu'ne duntaxat exoluto, an ex im
becillitate facultatis, an ex duritia instrorum orta alteratio sit. Ac ob vsum solū variasse probabile
est pulsum, si qn̄ nec durior, nec imbecillior inueniatur: ob facultatis infirmitatem, vbi quāto lan-
guidior sit, tanto etiam tardior: atq; ob duritiam item instrorum, cū tanto sit tardior, quanto du-
rior. Sin aūt multo tardior moderato videatur, q̃ lāguidior, in eū statū ex imbecillitate & frigidi- G
tate incidit, causamq; in eo exuperantem ex collatione reperies ad naturalem & moderatū. Si.n.
numeris forte quinque de natura remissio deflectere videaī, & quindecim tarditas: præstare in eo
pulsu constituēdo frigidā causam, non imbecillitatē facultatis esse causam, dicēdum est. Sin quin-
decim tarditas numeris appareat, decem aūt remissio, in huius pulsus constitutione frigiditatē ex
cellit imbecillitas. Si vero minori excessu sit tardior, maiori vero sit lāguidior, ex facultatis imbe-
cillitate & calore quoq; is natus sit. Ac magnitudinē quidē vtriusq; causæ ex proportionis exces-
su inuenies. Atq; hoc memoria tenendum est, hęc omnia dici amoto ascititio motu. Pari modo,
vbi cum mutatione in tarditatē inuenit aliqua durities, attendendū est, ex sola duritie mutatio, an
ex ambabus, incidit. Si.n. quanto tardior sit pulsus, tāto etiam videatur durior, alterationis sola du
rities causa est: si vero multo tardior, q̃ durior, non modo durities, verū etiam frigiditas: atq; inue
nias ad eundem modū hic fortiorem causam, atq; declaratū est paulo ante. At, si magis sit durior,
q̃ tardior, non nomine duritiæ tm̄, verum caloris etiā, talis euasit: & vero hic quoq; ex proportio
nis excessu perspicies causæ vtriusq; magnitudinē. Iam vero, si tardior simul & durior sit atq; lan
guidior, exercitatū hic quoq; oportet esse, qui sit perspecturus, an tāto tardior sit moderato, q̃tum
accessit ex vtrisq; causis imbecillitate & duritia, nec'ne. Etenim, si tanto, ob illas est solas mutatus: H
q; si magis, adiuncta iam est vsus exolutio: si minus, etiam propter vsus incrementum.

De Quatuor generalibus Differentijs, quæ sunt in Distentione. CAP. 6.

QVando iam satis de his tractauimus, quod ad hunc locum attinet, hic disputationem ali-
quantisper sistamus, ac prius, q̃ aliud genus in manus sumamus, quędam faciamus, vt com
memoremus & ad superiorem & insequentem sermonem accommoda. Nam, quatuor
cum sint in distentione arteriæ generales differentiæ, prima eademq; ante cæteras pulsuum pro-
pria, quę in qualitate consistit motus: altera, quę in quantitate distentionis: neque hic nos, neque
in primo de pulsuum differentijs libro de priori magis propria, verba fecimus, quod cognitu dif
ficilior sit, sed de illa, quam dignoscant tyrones clarius, & quæ ideo sit ad denunciandum ali-
quid vtilior. Hæc habet extra ordinem illud quoque præter alias omnes, vt complecti septem &
viginti videatur pulsuum differentias, sint vero re vera tres: nam in cæteris quidem omnibus ge
neribus, quot natura sunt differentiæ, tot apparent. Reliqua sunt in distētione duo genera pul-
suum, alterum facultatem, alterum arteriæ indicat tunicam, quod quidem est postremum, im-
mo vero nec proprium nec affine, sed genus pulsuum aduentitium. Habent autem hoc duo hæc
genera, vt causam semper, à qua generantur, ostendant aperte: duo illa genera superiora nō per-

petuo:

A petuo. Etenim duobus obuenit generibus posterioribus, vt ab vna vtrunq; cã constituat: primis vero duobus, vt ab oĩbus causis, quas tres frequenter demonstrauimus esse: quo ẽt in generibus duobus primis difficilior est oratio, ac pluribus ad cãm inueniendam distinctionibus indiget. In reliquis duobus cum genus est causæ vnum vtrobiq;, tum vero quantitatis notitia certa.

Causæ continentes Vehementis, languidi, Mollis, & duri pulsus. CAP. 7.

VEhemens pulsus à facultatis semper robore fit, ac, quo sit vehementior, tãto robur significat maius esse facultatis: languidus ex facultatis imbecillitate, ac, quo sit languidior, hoc facultatem quoque imbecilliorem esse demonstrat. Haud aliter durus pulsus efficiť ab arteriæ tunica dura, mollis à molli. Præterea quantitas pulsus duritiæ & mollitudinis, arteriæ declarat quantitatem duritiæ & mollitudinis. Sed vero, qui medius est inter durum & mollem, qui ẽt vocať moderatus, primus natura est inter eos, solusq; naturalis. At inter languidum & vehementẽ hac rõne medius est nullus: ꝙ languidus sit oriundus ex facultate imbecilla & à natura desciscente, vehemẽs autem ex firma & recte habente. Verum alio modo, vt ante retulimus, medius fit aliquis inter lãguidum & vehementem: modus aũt dignoscendi per tactum adhibitum est. Nam, cum à pulsu euertiť, vehemẽtem eum vocamus: cum ille euertat pulsum, languidum: vbi neutrum fit, medium dicimus
B hunc sortitum locum esse inter languidum & vehementem: qui quidem non aliter, atque languidus, præter naturam est. Alterationes pulsuum quædam in remissionem & vehementiam & solæ fiunt frequenter, & ab vna causa: cum.n. tunica arteriæ vnà cum vsu in naturali constent statu, & non nihil facultatis contentio alterata sit, languidior hic, quàm vehementior priore, pulsus reddiť: de alijs vero generibus cum eo nihil mutať: atque hoc pacto solæ fiunt & ab vna causa. Alio modo ab vna quidem causa, sed non solæ: nam, vbi dissoluta admodum facultas sit, vel contenta, vt non dum à causis alijs continentibus sit immutatus, mutari pulsus ab vna causa accidet, genus vero non vnum commutatum esse. Nam, si longe facultas imbecillior sit, non languidum modo, verũ etiam paruum pulsum creabit: &, quia paruum, statim ẽt crebrum: at robustissima cum vehementissimum, tum etiam maiorem excitat pulsum, simulq;, si nihil variet vsus, rariorem. Mutatio iam pulsuum in duritiam & mollitudinem siquidem ab vna causa procedat, omnino aliquod vnà de alijs generibus mutabitur: quòd si sola constet, ex concursu plurium causarum constituiť. Simul autem & sola & ab vna causa nequaquam fiat, nisi minimo planè spatio discesserit de natura, vt quàm minimo fiat pulsus durior, pari tamen magnitudine: at sic nec celeritas mutabitur, nec crebritas. Verum, apertior si fiat maiorq; durities, non poterit pulsus non esse minor, tantoq; ẽt
C crebrior, quanto minor. Si vero simul & durior facta sit tunica arteriæ, & calor increuerit, hoc pulsus moderato durior erit, quo arterię tunica: at magnitudine æqualis moderato: modo, quantũ calor mediocritatem excesserit, tanto tunica arteriæ naturali sit durior. Qñ iam de his quoq; satis dictum est, quantum requirit præsens argumẽtum, deinceps de præcedentibus & externis duorum generum, quæ nunc explicauimus, causis agemus.

Causæ præcedentes, quæ Robur augent & opprimunt. CAP. 8.

A l.3.f. 11. t. 2, c.6.fo.280.b.c.

CAusæ præcedentes, quæ robur facultatis augent, partim in ipso insunt corpore: ac humores quidam" sunt semicocti & crudi, qui iam concoquantur: & naturæ ad iudicationem impetus, nisi hic sit etiam in eodem genere: ad hæc ira: Partim extrinsecus adueniunt, vt vinum, cibus, exercitationes modicæ: & ẽt quæ intemperiem corrigunt ipsius corporis & cordis & arteriarum, siue illi cibi sint, siue potus, siue ẽt medicamenta. Dissoluunt vero facultatem" inedia, vigiliæ, solicitudines, mœrores: vacuationes immodicæ per aluum, vel per vrinas, vel vomitum, vel vterum, vel profluuium sanguinis: vehementes dolores, vel singulares, vt quem stomachicũ affectum vocant, qui syncopam inducit. His adiunge omnia, quæ cordis vel arteriarum creant intemperiem, siue in corpore illa contineantur, vt in succis, vel solidis partibus: siue foris etiam his antecedant:
D quippe hæc dissoluunt omnia facultatem, immodice humectando, desiccando, calfaciendo, refrigerando, digerendo. At vero, quæ causæ præcedentes & externæ pulsum duriorem efficiunt, supra exposuimus, cum de longo simul & angusto & humili dissereremus. Nihil est ergo, cur easdẽ hoc loco recenseamus: sed, tantum si mollis causas addiderimus, finem hic faciemus libri.

A. ibidem. c

* *In græcis est, ἡ. μετά τινος ἰδιότητος γινόμεναι. i. cũ quadã proprietate euenietes.*

Causæ præcedentes & externæ Mollis pulsus. CAP. 9.

MOllem reddunt arteriam humidus cibus, ac frequentiores balneæ, somni multi, mollior vita, & voluptates: atq; hæc quidem intra septa manent naturæ. Præter naturam, in comate, lethargo, aqua inter cutem, & si quæ sunt alia, quæ arteriarum tunicas imbuunt larga humiditate, maxime pituitosa: de quibus infra, cum de morbis dicam, prolixius agam. Nũc iam tempus est, vt hunc librum finiamus, si in summam, qui in eo sit fructus, subduxerimus: est aũt hic. Præsentem dispositionem singularum causarum continentium pulsus primam indicant: qua cognita præcedentes & externæ causæ deprehenduntur †ipsius primæ} inter illas: atq; in hoc constat præteritorum præsagitio: futurorum vero ex ijs, quæ dispositiones comitantur, petunť præsagia, Quorum quemadmodum vnumquodque potissimum fiat, in sequentibus libris declarabo: prius in secundo tamen horum commentariorum, quod restat adhuc, instituimus persequi.

† *Al. τῆς προ[…] ἀυτῶν. i. mutationis ipsorum.*

Galeni

GAL. DE PRAESAGITIONE EX PVLSIBVS

LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Præſagitio ex pulſibus, Qui in Contractione arteriæ, in Tempore quietis, in Inæqualitate, in Ordine, ac in Ordinis perturbatione intelliguntur.

Quid Celeritas & Tarditas Contractionis ſignificent. CAP. I.

DE primis quidem & quaſi maxime elementalibus pulſibus, qui in diſtentione arteriæ dignoſcuntur, diſſeruimus ſuperiore libro: nunc de reliquis, exorſi à contractione, tractabimus. Habet quatuor hęc quoque genera pulſuum, quot ſcilicet diſtētio: velocior etenim & tardior, maior minor, vehemētior languidior, ſi naturam ipſam ſpectes rei, contractionis motus fit: & hercle ēt F arteriæ corpus aut durũ efficit aut molle, quare & ob id pulſus durus vel mollis efficit: haud dignoſcas tñ horum generum, præter tarditatem vnam & celeritatē, vllum; immo ne has quidem vbiq; ſed in illis pulſibus, vbi ſenſu contractio animaduerti poſſit: vt in primo libro de pulſibus dignoſcendis docuimus. Iam ēt in libro de vſu pulſuum arteriæ functionem demonſtrauimus contractionem eſſe non ſecus, ac diſtentionem: vtraq; n. naturalis caloris tuetur mediocritatem: diſtentio veluti inſpiratio quædã exceſſum ardoris refrigerando, & ventilatione, quod extinguit, incendendo: contractio in modum expirationis fuliginem expurgando. Ergo celeritas contractionis indicio erit fuliginoſorum excremētorum ingentem colligi copiam, expurgariq; id temporis, quandocunque inueniat: tarditas contra, nec eius multum excrementi coaceruari, eoq; nec requirere euacuationē. Magna. n. copia per putredines humorum aceruatur, quæ febres accendunt neceſſario: cũ corpus bonos humores habeat, pauca omnino: in alijs ſtatibus, qui medij inter hos ſunt, pro portione ſingulorum ſtatuum: inter edendum & dormiendum, plus: per vigilias & inedias, minus. Eadem planè ratione pro ciborum natura: in illis, qui prauos humores gignũt, plus: i his minus, qui probos. In febribus ad eundum modum, in acceſſionibus, plus: alijs temporibus, minus. Adeoq; plus ex craſſis & lentis G humoribus, cuiuſmodi pituitoſi ſunt, & quos appellant crudos: ex bilioſis minus, & melancholicis: medio modo ex ſanguine, qui. ſ. etiam putreſcit in inflammationibus: vnde oriunt febres, cũ alijs, tum illis, quarum adeo eſt immodicum incendium, vt cutem deurant, & affectum generent, quem carbunculum vocant. Eiuſdē ferè naturæ ſunt herpetes depaſcentes, quos appellauit Hippocrates || edentes: ſcilicet in omnibus his affectibus putreſcunt humores. Alio aũt iam modo illi, qui putreſcunt in aſperis arterijs, ſucci: pulmonem. n. ſuo vitio contagiunt, ac putreſcit tpis progreſſu hoc ēt viſcus. Ac contrahũtur" in aſperas arterias vel per diſtillationē de capite, vel ex pleuritide, vel peripneumonia, vel pulmonis affectu, vel angina, vel ex empyemate tranſumpto. Originem hinc ducunt putredinis, ꝙ minus probe expuant: nã, vt ſunt vitioſi, & locus calidus, maturam deſiderant euacuationem. Subinde ēt fit, vt, cum pulmonis rumpat vas aliquod, immittat ſanguinis in aſperas arterias aliquid: qui quidem putreſcens diuturnitate excitat tabem: quo ēt deuenit celerius, quē vaſa exulcerata emittunt. In oībus his, quos collegi, affectibus, alijſq;, qui putredine ſint aliqua humorũ præditi, arteriarũ motus, quo intro ferunt, augeẽ & in quantitate, vt arctius illæ contrahant: ſed hoc quidē ſenſu planè non dignoſcas. At celeritatis clare animaduertit incrementum facileq; viro experto in hoc opere, qui nec ingredi quidem ad experiendũ prius poſſit, ꝗ H quæ de dignoſcendo prodidimus, didicerit: quorum nos nihil ex priſcis medicis docuit vllus: ſed progrediunt quidam vſq; ad veriſimilem orationē, commentationes ſcilicet Herophilias quaſdã de pulſuum rhythmis conſcribendo: aliqui inanem loquacitatem vocant eam meditationē, penituſq; eam repudiant: veritatem aũt neutri cognouerunt, ꝗ. ſ. in celeritatem & tarditatem diſtentionis contractioniſq; reſpicere oportet, quarum multa valet vtraq; indicare: vti ſummatim nũc declarauimus, explicaturi poſthac, cum de morbis agemus, latius.

** In impreſſis græcis eſt κινήσεως. i. motionis: in aliquibus manuſcriptis ē κράσεως i. tēperaturæ.*

5. Aph. 22. Ext. ord. 39. d. Et in lib. de vſu humid. in fine.

A. l. 3. f. 10. t. 4. c. 19. fo. 271. g

Quid Crebritas & Raritas indicent. CAP. 2.

NVnc quidem ad crebritatem me raritatemq; cõuertam: quarũ duplex eſt vtraq;, quòd etiam quietibus contigit arteriæ duplicibus eſſe, vni ab diſtentione ante cõtractionem, alteri poſt contractionem ante diſtentionem. At quiddam ambabus eſt commune, aliquid proprium vtrique: Commune, quòd duabus de cauſis abbreuiantur, vel quòd prior productus ſit motus, vel quòd ſequens anticipet: contra protenduntur, ſi vel breuior fuerit prior motus, vel ſi remoretur poſterior: Vtrique proprium, quod denotare ſolent: illud autem ab ijs planum eſt ſignificari, quod ex producto altero motu vel anticipante altero poteſt prodi: aut contra ex abbreuiato altero motu, & morante altero. Quando enim ſyncerus calor, pauciſſimiſq; inquinatus excrementis diſten-

A distentionem concitat maiorem simulq; celeriorem: contra, qui confusus excremētis est putribus, contractionem: vbi ex {anticipatione &} magnitudine distentionis pulsus crebrior fiat, calorem purum indicabit multum in corpore increuisse: vbi vero, ꝙ maturius incipiat contractio, impuri copiam atque excrementis referti caloris arguet. Nec aliter, cum rarior pulsus externa quiete sit, si quidem ob distentionis celeritatem, refrigeratum calorem demonstrabit esse: sin ob moram contractionis, fumosa imminuta esse excrementa: In quiete interna è diuerso, si ex productione cōtractionis creber sit pulsus, suppullulare abundantiam fumosorum excrementorum: si ob maturiorem distentionis exorsum, auctum calorem esse. At vero, cum rarior in hac quiete pulsus est, si ob imminutam contractionem, pauciora annunciabit excrementa: imminutum calorem esse, si ob distentionis moram. Quod si coniuncta ambo sint, vt & protendatur motus prior, & alter anticipet, siue in externa hoc quiete, siue accidat in interna, compositum declarauerit affectum ex illis, quorum sigillatim significabat vtrunque. Itidē, si pulsus sit rarior, in vtra hęc coierint ambo quiete, contractus prior motus, & multum tardans alter, erit status tum quoque duplex atque compositus ex vtroque: quæ iam ante declarauimus: cum alteruter diminutus sit motus, tardet autem, ac multo post incipiat alter. Verum enimuero non perinde est aperta vtriusque quietis cognitio: externa enim clare sentitur: internam vero ne obscure quidem, nedum euidenter, sensu dignoscas: at sola ad hanc aspires coniectura, si colligas ex impetu vtriusq; motus, præcipue in ijs pulsibus, in quibus clare sensus valet assequi cōtractionem. Ac de hoc quoque genere pulsuum, quantum refert ad propositum, diximus.

*Ταχύτητι est ĩ impressis cod. & multis ẽt manuscriptis. aliqui tamen habent βραχύτητι. i. breuitate, et forte melius.

Quid Rhythmi annuncient. CAP. 3.

NVnc postulat sermonis series, vt de rhythmis exponamus: de quibus prolixius Herophilus disputauit, obseruationem potius & experientiam prodens, quàm rationalē docens methodum. Nam rhythmos pulsuum per singulas ferè animaduersos ætates conscribit, nec primum, quibus illos in naturis obseruauerit, nobis declarat: deinde ex ipsa institutione manifestus est, ꝙ confusam habuerit, nec distributam contractionis atque quietum notitiam. Nam, si contractionē in senibus vsque ad decem prima tempora extendi putet posse, planissime veram contractionem sensit nunquam. Hæc enim interim non tam diuturna est, quàm distentio: interim æque diuturna: interim, vt scribit ille, diuturna quidem est, non quintuplo tamē, vt autumat, sed paulo maior. Reliqua errata, & confusiones, inauditasq; absurditates, quibus scripta scatent Herophili de rhythmis dignoscendis, partim ex tertio commentario de dignoscendis pulsibus, partim ex illis, quæ C seorsum in Herophili artem de pulsibus scribam, cognoscas, licet. Nunc vero (quia nec historiam hac lucubratione, nec confutationem complector: sed, quæ perspexi, doceo) ad inæquales pulsus conuertam orationem.

Inæquales pulsus quid Significent: & primo de Intermittente. CAP. 4.

HOrum duplex est genus: quidam in vno ictu inæqualitatem habent: alij in aceruo, quam iuniores medici inæqualitatem solent appellare συστηματικὴν: σύστημα etiam. s. aceruum appellant. Igitur de inæqualibus pulsibus hoc in communi omnibus sciendum est, quod in secūdo libro de pulsuum causis ostendimus, ex oppilationibus eos, aut ex compressionibus instrumentorum, aut humorum abundantia ad facultatem quidem collata, aut ex cordis inæquali intemperie cōstare: incommodiorem porro esse vnius pulsus inæqualitatem ea, quæ in aceruo consistit. Quin etiam haud quaquam moueri arteriam, quod vocatū intermittere, siue in vnū pulsum, siue in aceruum inciderit, periculosum est, vt nulla omnium specierum alia, quæ inęquales sunt. At seorsum de vtriusque generis omnibus speciebus dicendum est: incipiendumq; à pulsuum collectiua inæqualitate. Meditemur vero orationem, primū in inæqualitate collectiua, ꝙ apertior inæqualitate sit vnius pulsus. Intermittentes pulsus facultas, vel ꝙ grauetū ab humorum copia, creat, impedita, D quo minus motum debito tpe auspicetū: vel per crassitudinem vel per copiam humorum, quę obstruat aut oscilla cordi vicinarum arteriarum, quā attrahit materiam rursusq; emittit: aut ex oscillis quodamtenus vniuersam vasorum capedinem. Sæpe etiam foris illis, quasi vinculum sit, copia eiuscemodi offunditur: non nunquam instar oneris grauat: interdum ēt spatia, in quibus distendunt, occupat. Est, cum inflammatio, vel scirrhus, vel alius id genus tumor, qui cingentia arterias corpora teneat, earum arceat distentiones: si vero ipsarum arteriarum tunicis tale quid insederit, maius est discrimen: at vero, si ipsius corpus cordis, hoc iā malū est extremū, etenim hi subito syncopa corripiuntur. At intemperies cordis non est perinde exitialis, immo vero inflammatione lōge mitior: cuius quidem imbecillitas facultatis comes est, pulsus languidus, præterq; eum affectum indicat nihil. Nam moderato cor præditum temperamento, pulsum ædit vehementē: prauo, languidum: ac est in vtroque excessus & defectus, prout maior vel minor sit temperamēti mediocritas, etenim latitudinem demonstrauimus habere, quam pulsus habent etiam non minus ex maiore vel minore intemperie. Verum paruum & languidum sola intemperies pulsum reddit, non statim inæqualem tamen: nisi cum humoribus facultas comparata contētis in ipso corde & in continentibus cum ipso arterijs venisq;, robore ijs cedat: quod aliud nihil est, ac copia humorum facultate maior. In eiuscemodi.n. affectibus adiuncta necessario ad paruos ac languidos pulsus

sus inæqualitas est. At,cũ debilitata duntaxat facultas est cordis, non degrauatur tamen ab humoribus,hîc omnino pulsus parui sunt & languidi ex facultatis imbecillitate: nulla vero illis adest inæqualitas, nisi quando ipsum etiam corpus cordis inæquali intemperie detineatur: de qua paulo post dicemus. Nunc ad intermittentes me refero,qui rarioribus finitimi sunt, verum ab ijs secernuntur, q̃ rhythmum pulsus totum,intermittentes perdiderunt. Quòd si nõ vnius modo tempus pulsus quiescat,sed diutius etiam,clarius is intermittere videat: periculosiorq; hoc erit priore,quo quiescat diutius. Itaque cum duorum pulsuum tempus arteria quiescat,haud scio,an superstes esse quisquam possit. Vnius certe tempus pulsus aut paulo amplius sæpenumero conspeximus intermittente motu arteriarum confirmatum hominem esse,presertim cum ætatem ageret senilem: quanquam hoc videri absurdum possit: etenim, si vel sua sponte imbecillus senex est,laborantq; eius etiam ante valetudinis infirmitatem facultates,quem expectemus euentum, si ad ætatis imbecillitatem, altera accesserit ex morbo? Nempe hac de re non est periculosum, sed eò potius leue, quòd imbecillæ facultates à paruis sæpe causis, fiat, vt offendantur: at firmæ tantum deijciuntur à maximis. Itaque, qui habitu sunt valente,& admodum diu in morbos non inciderunt,periclitantur, si incidant: at vero imbecilli, quiq; assidue obiecti ad omnes causas sunt,facillime seruantur: quòd scilicet de his nemo, cum à qualibet lædatur vel minima, expectet causam magnam: robur validorum omnem excipit causam paruam, vt à solis magnis vincatur. Quamobrem intermittẽtes pulsus minus habent senes,quàm iuuenes,perniciales: mox pueri ab illis, quòd (quia cum concoctrice facultate sint validissima, tum corpore mollissimo,atque facile perspirabili) concoquant digerantq; per halitum intemperies inæquales, copiamq; humorum, & crassitudinem. Quare etiam hi in minus periculum veniunt, quàm iuuenes, cum pulsus intermittant,duobus nominibus: tum quòd facultate,quæ pulsibus præsidet, imbecilliore,quàm iuuenes, sint, vt à minoribus causis, sicut senes, superentur procliuius: tum quòd concoctrice firmiore, vt facile offensæ corrigantur. His additur‖ perspiratus facilitas, non mediocre ad tollendos morbos momentum: quod etiam Hippocrates confirmauit. Hæ si tibi rationes probantur, vtaris, licet: sin secus, at, vt docet experientia,rem scito ita, vt diximus, habere. Itaque præter cæteros in pulsibus intermittentibus iuuenes, minus his pueri, minime senes in periculum vocantur. Neque vero quicquam habet admirationis inæqualium perniciosissimum esse intermittentem: nam cæteri quidem vitiosi aliquatenus sunt motus: at intermittens in motus positus est abolitione: siquidem,quo tempore intermittit pulsus, tum nihil arteria mouetur. Ac ferè, quantum inter se sanitas,mors,& morbus differunt, tantum naturalis motus ab immobilitate, & prauo motu: quòd naturalis motus sit instar sanitatis, vitiosus motus morbi, & immobilitas imaginem referat mortis. Nam, qui in ipsis functionibus statuunt sanitatem & morbum, non in corporis dispositionibus,ex quibus functiones obimus, his non instar est sanitatis,motus arteriarum naturalis, cæterum aperte dicetur sanitas: itemq; vitiosus motus, non instar morbi, sed ipse scilicet morbus: ac immobilitas extinctio quædam atque mors, siquidem integra diutius constet: nam, si hactenus procedat, vt vnius pulsus vel alterius videatur tempus quiescere, instar veterni est, aut apoplexiæ cuiuspiam, aut resolutionis actionum voluntariarum. Qualia enim hæc in aliud principium sunt, quod sedem habet in cerebro: tale quiddam pulsuum est quies aduersus principium quod in corde situm est. Et, vt recte de illo est dictum,‖apoplexiam non posse fieri, vt propulsetur, si ingens sit: sin leuis sit,non » sine magno negocio: ita etiam dicetur hic recte, quies pulsuum,si sit diuturna,vt tollatur, non fieri posse: sin breuis sit,non citra negocium. » Porro diuturna est, quæ excedit duorum pulsuum tẽpus: breuis, quæ intra duorum pulsuum tempus manet. Quies vero temporum vnius pulsus inter omnes intermissiones moderatissima est, multiq; ex ea senes pariter & pueri euaserunt, iuuenum autem ne ex hac quidem vllus. Verùm longam raritatem quidam imperitia adducti, quòd intermissionem existimarent esse, ex hoc pulsus vitio quosdam arbitrati sunt iuuenes fuisse superstites. Est quidem hęc quoque grauis, præcipue iuuenibus, non tamen planè exitialis: pueris & senibus multo etiam leuior. Porrò autem mors à pulsibus intermittentibus repetina corripit, non aliter, ac ab apoplexia: vtrobiq; enim cordis calor extinguitur destitutus respiratione. At raritas quidem ab intermittente pulsu discernitur prolixitate temporis: interdum etiam, quòd raritas interim habet æqualitatem coniunctam omnium ictuum: Intermittens autem pulsus necessario est inæqualis: nunc enim in trinis,nunc in quaternis, ac non nunquam in quinis ictibus, vel etiam in pluribus intermittere inuenitur: & quiescere vnum motus tempus aut etiam plura. Iam simul cum illo aliquod mutatur aliud genus,conuerliturq; ad inæqualitatem. Et hoc etiam in raritatibus diuturnioribus est perpetuum, vt tardior, quàm par est, reddatur motus, nunc tanto, quãto raritas, nunc plus aut minus, prout,qui id pulsus vitium concitat, comparatus affectus sit. Est autem eorum pulsuum ingens frigiditas causa generandorum,quæ occupet vel corpus cordis,vel spiritum & sanguinem,quem continent eius sinus,vel partem aliquam vicinam. Atque,si corpus ipsum cordis teneat ingens frigiditas, ita languidissimos reddit pulsus & tardissimos & minimos, vt maxime hæc viget: quæ vero proficiscatur ex parte alia, raritatem longius, quàm cætera, quæ diximus, genera à natura auertit. Itaq; quidam in illis sunt, qui, cum pulsus habeant non longe mi-

Margin notes: * Al. rarissimis. — In Prog. cõ.1.t.25.4ª.194.h — 2ª.Aph.42.Ex.ord.18.b

Margin letters: E F G H

A ge minores iusto, & tardiores, languidioresq; tamen è vestigio pereunt. Mors aũt tum minus potest declinari, cum teneat frigiditas corpus ipsum cordis: repentina porrò & in altera differentia fit. Ac moriunt̃ priores illi inter dormiendum potius, vt iam non amplius expergiscant̃: alteri hi cum illo modo: tum etiam inter loquendum non nulli eorum, vt imperitis commode videant̃ habere, subito, vt qui animo deficiuntur, expirant: quorum quibusdam simul prorupit sudor, aliquibus non prorupit. Hoc symptoma atque hic affectus quosdam ægrotantes, cum febre liberentur præter rationem, ac etiam non nullos sanos potissimum in senectute, arripit. Ac raritas quidem pulsuum tantam habet perniciem: at intermittentes multo maiorem, siquidem generant̃ hi producta raritate: ac, cum procurantur, reuertũt per raritatem ad pristinam mediocritatem. Nemo.n. fuit quisquam, qui ab intermittentibus pulsibus alia ratione superstes esset, verum, quo modo dixi, omnes: producta enim primum admodum raritas excipit intermittentem pulsum, ab illa quies fit etiam atq; etiam breuior, dum reditum sit ad naturalem mediocritatem.

Crebri & Intercurrentes quid denotent. CAP. 5.

ILlis pulsibus, quos commemorauimus, aduersantur alteri duo, raro creber, intermittenti intercurrens: quos illis Archigenes arbitratur pernicialiores esse, à crebris falsus, ꝙ & præcedant &
B socij sint syncopæ: atque ab intercurrentibus, ꝙ peripneumonicis interim, qui in statu periculoso sunt, accidant: non nunquam item febribus, in quibus oppilatæ vel compressæ sunt principes arteriæ. Atqui, si originem respicias horum pulsuum, vanam reperias sententiam Archigenis: nam intercurrens ex crebritate fit inæquali, ꝙ functionem obijt cor minus plenã, ac postularet vsus. Iã id ipsum fit, vbi à copia humorum oneratum cor sit, aut instrumẽta obstructa, aut in arctũ coacta: quæ quidem causę erant etiam intermittentium. At dissident hac re inter sese, ꝙ repugnat in intercurrentibus & decertat cum noxijs causis facultas: in intermittentibus hoc piget illam facere. Sanè iudicationem sæpe pulsus intercurrentes attulerunt: est enim & veluti conatus quidam naturæ ad pugnandum paratæ. Quòd si qui ex eiuscemodi iudicationibus extincti sunt, non hoc arguit maioris periculi esse affectum pulsuum intercurrentium, quàm intermittentiũ: multo.n. maior numerus perit ex intermittentibus, & item quoque ex valde raris, quàm ex crebris. Certe quidem febres omnes valde vrentes pulsum habent crebrum, quorum extra periculum quædã sunt. Qui vero in syncopa sunt crebri, propter remissionem sunt periculosi, quæ perpetuo cõiuncta est cum omnibus syncopis. Et vero languidissimi pulsus, si qui alij, periculosi sunt habẽdi: quales in syncopa sunt. Omnino attendere cõuenit extremitates in omnibus generibus pulsuum: nam exi-
C tiosas esse vel Archigenes fatetur. At, quæ sit exitiosissima, nec ille, nec alius gnauiter expendit quisquã: & quidem in confesso est, quę pulsuum extremitas cæterarum pernicialissima videat̃, genus etiam illius exitiosissimum merito existimandum reliquorum generum. Ita etiam, si, cum alterum alteri comparamus, extremitatem alterius inueniamus exitiosiorem, nõ immerito totum genus affirmemus exitiosius esse. At crebritas quidem summa non secus, ac syncopis, adest febribus vehementer vrentibus, quæ non prorsus sunt perniciosæ. Raritas vero nunquã vacat periculo, sicut nec remissio, nec paruitas: siquidem tres hæ pulsuum differentiæ, cum ad summum perueniãt, perpetuo periculosę sunt: at non magnitudo, nec vero etiam vehementia: sed hæc omnium sola extremorum non modo libera periculo est, verum etiam summum commodum est, si dignoscere eam queas. Vltima magnitudo, vbi coniuncta sit cum mollitudine morbosa, periculum creat: sin cum salubri aliquo arteriæ statu, tum nihil ei subest mali: millies.n. in febribus, tutis illis quidem, at calidis & valde vrentibus, pulsus fit, cum robusta facultas sit, maximus. Quare nec ex comparatione extremorum pulsuum genus crebrorum ostendas perniciosius esse raris, vel genus intercurrentium genere intermittentium. Cum vero huic orationi proposita esset solorum horũ demõstratio: nunc aũt etiam attigit obiter alia quędam genera: nihil est factum dãni, ꝙ accessoriũ, vt si
D institutum sit, persecuta, ob oculos disciplinam illam proposuit de magno, paruo, vehementi, languidoq; pulsu. Iam pręstiterit ẽt, vt reliquam illis differentiã addamus tarditatis celeritatisq;. Videt̃ enim & hîc quoq; velocium genus tardis esse securius, siquidem extrema celeritas extrema tarditate: etenim summa tarditas, non secus, atq; raritas, tum incidit, cũ calor natiuus extinguit̃. Celeritatis procedit incrementum ab vsu vrgente, atq; omnino à facultate valida. Archigenes vero ẽt hic labit̃, qui formicantem pulsum habeat pro celeri: neq; is.n. pulsus prorsus celer est, neque summũ attingit crebritatis: nã leues esse crebritatis, magnitudinis, celeritatisq; extremitates hinc perspicias. Delige iuuenem sanum, ac velocissime iube currere: tres mox extremitates citra vllum incõmodum hominis vel præsens vel imminens deprehenderis. Durissimus iam pulsus (neque.n. hæc pretereunda differentia est, quo sit integer & absolutus sermo) perinde est, vt mollissimus, periculosus. Nã ex scirrho ille, aut inflãmatiõe insigni visceris, aut ex cõstrictione per frigus, aut ex siccitate ab ardentissima febre profecta, aut ex valida conuulsione: hic ex alto comate, & aqua intercute leucophlegmatia, vnoq; verbo ex immodica humiditate habitus gignit̃. Quare oratione summatim repetita, sermonis hic finem faciamus. Omnes pulsus, qui longe à naturali mediocritate discesserunt, non sunt boni: languidissimus vero & tardissimus rarissimusq; omnium pessimi sunt: ab illis minimus, mollissimus, durissimus: inde creberrimus; at non celerrimus vel maxi-

mus,

mus,sed sunt hi modice periculosi: vnus vero inter omnes extremos optimus est, vehementissimus. Verum de his aliter sensit Archigenes, nec vllam tamen demonstrationem in sermone protulit: quam.n.haberet? nec ei assentiebatur experientia: sed impositum ei est ab illis, quæ paulo ante connumeraui. Cui ergo stat opera artis gnauiter obseruare,meditando ad ægrotos, quæ docuimus,expendat: quod quidem,certo scio,facient,qui veritatem colunt. Sed,qm̃ satis hæc explicauimus,nunc iam de inæqualitate in vno pulsu dicendum est. E

De Intermittente in Vno pulsu. CAP. 6.

EST periculosissima hîc quoque oĩum intermittẽs.Hæc fit, vbi distẽtionem in terpellat quies: cuius multæ sunt species,omnes illæ quidem periculosæ,sed mutuo plus vel minus dissidentes. Vbi enim vehementior secundus motus sit priore,commodius est: vbi languidior,periculosius.Iam tardior item,signum est periculosius: celerior,commodius.Hi.n.pulsus generanť,cum simul & certat natura & impeditur ab insalubribus causis. Ergo cum reijcere illas quodãmodo valeat,atque veluti vinculo aliquo soluta motum à quiete præstet priore potiorem, signum est commodius: cum deteriorem,periculosius. Melior autem motus est vehemens & celeris, languido & tardo. At vero prior motus alterum nihil excellit penè in magnitudinis & paruitatis differentia: potest.n.in simili pariq; affectu,nunc præcedens quietem pars motus maior esse,nunc insequens, F nunc ambæ esse pares. Cæterum duritia & mollitudine nunquam distent arteriȩ duo occursus,eò ꝙ maius spatium requirat ea mutatio, cum vel in collectiuis inæqualitatibus raro in vna consideratione pulsum offendas duritia & mollitie inæqualem. Vibratus tñ magis alter sæpe occursus,tũ in vnius pulsus inæqualitate,tum in collectiua apparet priore: quocirca imperitiores fallat fortasse,quasi durior sit. Symptoma vero est vibratio duræ arteriæ, cum amplius cogitur vi distendi: atqui non fit tum re vera durior,sed violenter impulsa,vt distẽdatur amplius,hoc habet symptoma. † Atque est quidem vibratus } occursus æquali deterior, nisi tunica arteriæ ex causa repẽtina induruerit: pessimus vero,cuius tempus quietis sit prolixius. Intermittẽs in vno pulsu inæqualitas omnium inæqualitatum est incommodissima: causas.n.habet genere easdem,ac collectiua,sed deterior illa est multo: nam illa,si nihil aliud, at simplices motus confici præter vllum obstaculũ permittit: hæc ne hos quidem pro lege naturæ obiri sinit,sed obstat,motuq; priuat arterias,non in tertio quoq;,vel quarto,vel pluribus ẽt pulsibus, sed in ipso statim primo. Quæ igitur diximus de illa,hæc sunt ad hanc omnia transferenda,sed cum accessione,vnaq; hac diuersitate,ꝙ pręsentẽ mortem denunciat. In hoc genere pulsuum caprizans est,cuius exposuimus naturam, aliorumq; omnium in libro primo de eorum differentijs. G

† Legitur in antiquis. καὶ ἔστιν ὁ σκληρώδης τε καὶ ὁ κλονώδης.i. Atque est quidẽ durus & vibratus.

Quid Significent pulsus, qui in Vna distentione Duos habent ictus. CAP. 7.

PORrò aliud pulsuum genus est in vna distentione inæqualium, qui in communi habẽt binos ictus,cãm tñ non habent communem. Cæterum horũ sunt,vt declarauimus in secundo libro de pulsuũ causis,tres,vnde generantur,causæ.†De duabus in illo libro diximus: nunc vero ẽt cõmemorandi gratia dicemus de tertia: de qua tm̃ iam dictum est,inæqualem eam esse intemperiem ipsius corporis cordis,verum totam eius explicationem in hunc locum reiecimus. Nũc iam locus est eius declarandæ: atq; etiam reliquos oẽs pulsus inæquales,quia oratio cohæret, qui ipsius corporis cordis succedant inæquali intemperiei,hoc sermone percurram: inducamq; hic rursus orationem ab apertissimis inæqualitatibus,quas collectiuas appellãt. Corpus cordis facultatem quãdam obtinet,quæ distendit & contrahit,nõ temere illam quidem, nec fortuito à natura donatam, neque ociosam, sed,sicut alijs locis demonstrauimus, tuendi gratia innati caloris. Hæc in contractionibus fuliginosum excrementum effundit, in distentionibus allicit refrigerium. Itaque, cum ex æquo calidum,vel frigidum,vel purum,vel turbidũ sit,omnes eius partes pari impetu ad functionem contendunt: vbi vero aliæ calidiores,aliæ frigidiores sint eius partes: ac hæ omnino mũdæ, illæ abundantia excrementorum confusæ: non eodem omnes impetu ad munus feruntur,sed H hæ anteuertunt, illȩ cunctantur. Atque hic maiorem numerum,& validius ad opus contendentẽ, pauciores imbecillioresq; consequuntur: neque enim diuelli illæ,neque distrahi ab se mutuo,quȩ vnius instrumenti sint partes,possunt. Vt aũt plures & maiori vi ad actionem properãtes, vniuersum cor excitant: ita contrà,vbi pauciores sint, quæ ad motum properant, quæ consistunt, plures: vniuersum in lõgiore quiete continent. Iam vero etiam motus qualitatem ex prępollentibus in se partibus comparat totum viscus: nã,calidiores si motui præsint,maturior simul,& celerior,maiorq; fit distentio: sin frigidæ,serior, tardior, atq; minor: ac subinde motus principatus maiori numero partium deferť: sæpe etiam magnitudini vsus: quæ.n.mire quippiam desiderant,hæ expeditiores ad opus & intentiores sunt,etiam si numerum æquent non requirentium. Quum igitur lõge alteræ plures sint alteris, pro illarum ratione mouetur perpetuo viscus & agit: at,si paulo alteræ alteris vel plures sint, vel planè pares, non possunt perpetuo alteræ esse superiores,sed vicissim vincunt,atque vincuntur: itaq; varios efficiunt & inæquales totius visceris motus. Sint.n.exempli gratia,plures,at non multo,partes frigidæ calidis: hîc primam actionem necesse est minorem, tardioreq; esse: nec non quietẽ in harũ victoria longiorem, quã si superarent calidæ. Iam ẽt altera cordis actio vincentibus frigidis fiat: à qua iterum quies. Quin ẽt tertia & quarta præterea actio & quies

† Al. ex antiquis. De duabus sanè dictũ quidẽ est ĩ illo libro, dicetur tamẽ & nunc cõmemorandi gratia: de tertia uero cã,dictũ quidẽ iam & hoc tãtum est de ipsa, inæqualem &c.

A & quies ex frigidarum victoria obeatur, quid partes calidiores, quibus maiore pariterq; celeriore atque crebriore motu est opus, non'ne deficient eo, quo indigent? Itaq; interea fient calidiores, ac non nihil impartient caloris etiam vicinis: quo minus cordis primus status seruabitur, siquidem & plures fient calidiores partes, & magis, quàm antea, calidæ. Quod quia perpetuo fit, erit aliquãdo, cum hæ etiam victuræ contraria sint, vt & maturius se ad opus conferant ob vsus stimulum, ipsamq; reddant actionem celeriorem atque maiorem omnibus prioribus motibus, quibus præerãt frigidæ. Accidet igitur interea, vt, quæ excellebant, iusto fruantur refrigerio: quæ vero erant frigidiores, largius iam refrigerentur: itaq; diuturnitate immutetur iterũ totius cordis status, vt vincant frigidiores. Nam, cum abunde calidiores fruantur refrigerio, ipsæ vero frigidiores præter modum refrigerentur, vnaq; finitimis frigiditatem impartiant, non poterunt sic frigidiores non fieri plures: simulq; interim motum totius cordis necesse est denuo ad talium vsum fingi, fieriq; eius raras, tardas, & paruas distentiones, quales posuimus primo fieri. Proinde, quę retulimus paulo ante de illarum immutatione, hæc nunc commemorentur iterum: simulq; de reditu in pristinum statum, quæ diximus ante, ad memoriam reuoca: nam ita demum probaturum me puto tibi pulsuũ continentem variationem, dum intemperies illa in corde consistat. Eodem modo, posteaquam ob

*[illegible]

B fumosorum excrementorum multitudinem intemperie inæquali viscus corripiatur, in collectiuã inæqualitatem motus pulsuum erumpet. Neque vero mirum est vel inæqualitatem vnius pulsus fieri ob cordis intemperiem: etenim partes arteriarum calidioribus eius partibus oppositæ, & calidiores fient alijs, & dilatabunt magis, celeriusq; mouebuntur: frigidioribus oppositæ, & ipsæ erũt frigidiores, & mouebuntur tardius, & minus dilatabuntur. Cum vero oppositum fuerit totũ vas calidioribus cordis partibus, tum celerius mouebitur, tum magis distendetur hoc, quàm illa, quæ frigidioribus obiecta sunt. Et etiam præter cor, intemperaturæ quædam arteriarum peculiariores, inæqualitates illas commemoratas concitant magnitudinis, paruitatis, celeritatis, tarditatis, raritatis, crebritatis: quæ si longe de natura deflectant, etiam vehementiæ, & remissionis. Iam vero etiã, in ipso corde omnibusq; præterea arterijs, ex visceris illius inæquali intemperie plures in vna distentione motuum differentiæ prodibunt, partim illam ad celeritatem concitantium, partim sustinentium & morari cogentium adeo, vt etiã in medio interim ascensu subsistat. Id quod & illis vsu venit, qui in itinere vel alio quouis modo alteros cunctantes trahunt: retracti.n. ab illis inordinate frangunt impetum & interpellant, vt non eodem semper modo moueantur, immo resistant frequenter. Qui si obnitentes, ac retrahentes trahant, non modo eorum impeditur motus, vt vel tardius, vel nequaquam interdum procedant, verum ẽt retrahũtur aliquando rursum. Atq; hęc quidem cordi & arterijs omnia accidunt per inæqualem intemperiem.

*κατ' εὐθύ.

C

Caprizans pulsus & Dicrotus quid denotent. CAP. 8.

CAprizans aũt ex genere est illorum quidem, qui in quiete intercipiuntur: non nunquam tñ eiuscemodi cordis affectus consequitur: vt ẽt dicrotus, qui ex genere est intro retractorũ: comitaẽ tñ non nunquam & ille cordis inæqualem intemperiem: atq; adeo, cum collectus sit in multis eius partibus ingens excrementorum fuliginosorum aceruus. Nam, si vnà contingat, vt quędã omnino sint præcalidæ, aliæ fumosa fuligine præfocentur, ad contrarios prosilient motus: vt alteræ distentionem moliantur, alteræ considant. Itaque, siue quia, dum distenditur arteria, partes, quæ contrahunt, actione sint functæ, succedet contractio interim distentioni vel citra externam quietem: siue quia, dum contrahit, partes, quæ contrahunt, actione sint functæ †. Quorũ vtrunque pluribus modis fiet. Aut.n. planè vincet secundus motus priorem: aut aliquãtum retrahet, victor aũt prior modum institutũ complebit: Vt tres numero differentię fiant & in distentione & cõtractione, prima, cum distentionẽ, priusquã mensurã impleuit, contractio excipiat: altera, cum prorsus cõpletæ succedat externa quiete perdita: tertia, cum distentionem motus contrarius non dum abso-

*dilatant.

†Additur ex antiquis. succedit distẽtio cõtractioni citra ĩternã quietẽ.

D lutã retrahat, qui debilior redditus reliquum sinat cõpleri. Haud aliter etiam contractionẽ distẽtio nunc absolutã consequiẽ, nec permittit consistere: nũc ẽt, priusquã confecta sit, impeditã & victã excipit: non nunq; retrahit non nihil, superaẽ tñ. Hi motus arteriarũ fiunt interdũ vel extra affectum cordis, aut propter earum inęqualem intẽperiem, aut facultatis imbecillitatem, aut propter duritiem tunicæ: de quibus & si sermonem iã ante habuimus in secundo libro de causis pulsuum, tñ hîc exponam, sed summatim: si huius primum admonuerimus, quod de inęquali cordis intemperie modo explicauimus, in hanc nos commentationem produxisse, cum q ẽt tũ inuestigaremus de ea & expenderemus lõga experientia, sicut alia omnia, quę dixi & sum dicturus: tum quòd nihil dum in illis commẽtarijs attulissemus de facultatis essentia. Neque enim prius hoc decretum, quã omnibus particularibus reperissem consentiens, pronunciare fui ausus. Nũc, quando essentiã facultatum adducti sumus nihil esse præter qualitatem temperamenti, omniaq; & in dignoscẽdo, & pręcognoscendo, & curando, conuenire cum hoc decreto animaduertimus, non absurde nos arbitramur fecisse, qui pulsus hîc comitantes cordis inęqualẽ intemperiem explicauimus. In quibus sunt non nulli, vti dicebamus, qui etiam absq; illa constent. Itaque dicrotus quidam est pulsus vibratus, quem primo equidem vnum bis ferire putaui, verbis deceptus Archigenis, geminis ipsum mallei ictibus ad incudem assimilãs. Cum enim durum quiddam resultare ab altero duro sta-

tuissem, à quibus adductus sum circa notionem rei in errorem, ex ijsdem in dignoscenda ipsa sum E lapsus. At, posteaquam incumbens semper & instans sedulo, vt contractionem dignoscerem, tandem arteriam manifesto sensi modo mollem & non vibratam considere aliquantum, moxq; distẽtionem conficere, posthac affectus obseruaui, qui habent eos pulsus: & tandem aliquando à multa obseruatione, hæc potui comperto, quæ nũc expono, affirmare. Sanè mihi videtur etiam Archigenes accurate pulsus bis ferientes obseruasse, sed parum bene eos declarare: & affectus, quos comitantur, ignorare. Neque enim ita nude eos, neque mallei geminis ictibus ad incudem assimilaret: neque præteriret, vnde procedant, originem. Id quod etiam nos multo post tempore assecuti sumus, nec non huius commentationis alia complura. † Tuq; rem esse ita comperies, si aliquam diligentiam inducas & studium ad opus conferre, quale nos adhibuimus: nam absque eo, nec cognoscere de illis quicquam veri valeas, & ipse operam ludas. Tres ergo affectus hactenus, originesq; bis ferientium pulsuum inuenimus: Vnam vibratorum, hac sola re ab illis distinctã, quod, cum breuem pulsus longitudinem habeat ex vtraque parte arteriæ, obscura vibratio sit: quamobrem dicrotus, non vibratus videtur: Alterã, in qua nõ vibratus est pulsus, sed arteria dura, adeóq; facultas imbecilla, vt à corporibus incumbentibus degrauetur, tamen aliqua parte sita ad cutem attollatĩ libere: hanc enim cum solam sensu percipiant tangentes, erit aliquãdo pulsus dicrotus, vbi F præ oneris leuitate exilientem illam partes vtrinque considentes nec consequentes retrahãt, à corporibus impositis grauatæ: quæ idcirco nec sensibilem concitant motum, nec, quẽ concitant, hũc concitant similiter parti arteriæ conspicuæ, cæterum cunctantem & morantem: interea enim fit, vt ab illis, quæ prius exilijt, retrahatur, cum dura est arteria, nam alioqui in eiuscemodi affectibus non fiat retractio. Atque hi quidem duo pulsus tum dicroti sunt, tum duri. Tertius, qui ex intemperie nascitur, haud est dicrotus, sed bis modo pulsans, neque necessario durus: quem si velit quis dicrotum appellare, nihil refert: hoc tantum meminerit, non esse similem corporibus duris, quæ à duris repercutiantur: sed, vt paulo ante diximus, concertantibus fit mutuo duabus facultatibus, & quæ distendit, & quæ contrahit cor. At, quibus in morbis, quibusq; de causis & affectibus ad inæqualem cor intemperiem deueniat, nihil est, quod nunc dicam, sed in proximis commentarijs explicabitur. Tantum hoc loco satis sit, inæqualem intemperiem cordis, quæ quidem ipsum corpus teneat visceris, comitari pulsum bis ferientem: consequi etiam illum, qui perdidit externam quietem: ad hæc illum, cuius impeditur distentio. Præterea demonstrauimus illos, quorum motus interpellatur quiete, comitari omnes, inæqualem cordis intemperiem. Quin etiam citra interpellatam distentionem, qui inæquali repræsentantur tarditate & crebritate, planè etiam hi G præter alias, à quibus gigni eos demonstrauimus, & hanc causam obtinebunt, de qua sermo habetur, inæqualem cordis intemperiem: si quando inter se adeo contendant calidæ partes cum frigidis, vt subsistere interim necesse habeant calidæ retentæ à frigidis: interim celerius frigidæ moueri à calidis attractæ.

† Al. ex antiquis. Tuq; huiusmodi res inuenire poteris, dummodo aliquam &c.

Vndosus & Vermiculans, quid annuncient. CAP. 9.

ALiud ad superiora genus est inæqualitatis in vno pulsu, quod non raro animaduertitur, nec in paucis affectibus: immo præter cætera frequenter, atq; in multis. Inuenitur hoc tum, cum arteriæ propinquior pars principio prius mouetur. In quo genere vndosus, atq; vermiculãs pulsus sunt, quos mollis arteria, & facultas non valida constituunt. Ac vermiculans non modo non validam, sed & infirmam facultatem denunciat. Vndosus interdum hoc ipsum dũtaxat significat, non firmam esse, non statim tamen infirmam: interdum etiam mediocriter firmã, cum præsertim decretorium sudorem promittit: in humidis enim inuenitur & pituitosis morbis, cum ipsa solida corpora nimia humiditate imbuta emollita sint: id quod potissimũ accidit in morbis lethargicis, & febribus quotidianis, illisq; etiam, quas † palustres & halituosas } appellant. Iam etiam tardi- H tatem, & raritatem, magnitudinemq; i his omnibus acquirit pulsus: qui si præterea altitudinem, & vehementiam nactus sit, decretorium sudorem significabit. Magis hic sperãdus est, si plures vehementes, & alti appareant, quàm contrarij. Qui si æqualiter appareant, salubrem simul, & breui sudorẽ promittunt, maxime si indicia appareant concoctionis morbi: siquidem liquet vtique nec inflãmationem vllam, nec scirrhum, nec constrictionem ex frigore, nec immodicam siccitatem, nec affectum conuellentẽ corpus hominis, si vndosus sit pulsus, tenere, quòd nec indurescere in eo pulsu, nec tendi arteria possit: etenim molli omnino, vt modo dictum est, ea est opus: quo, cum robur, quod excitat & distendit, claudicet alicubi, illic hæc decidat, atque velut vndæ formã efficiat. At, dura & contenta ẽt sicubi, infirma, quæ ipsam attolit, facultate, cesserit, ea ipsa tñ pars vnà cum illis, quæ ex vtroque latere sunt, attollit. Proinde in dura arteria, ne siqñ reperias quidem eiuscemodi pulsum, vt prior semper eius pars prius distendatur, vndosus tum vel vermiculans fiet: verum potius inæqualitatem habebit, quæ consistit in prima & vltima parte arteriæ, quæ mouetur, tunicæ. Vndosi & vermiculantes cum hoc habent, tum vero cumulum obtinent quasi vndarum formã, qui in humidis occurrunt affectibus, cum nullum scirrhus viscus teneat, nec inflammatio. Verum enimuero & in aqua inter cutẽ, præcipue quæ anasarca & leucophlegmatias vocatur, talem perpetuo pul

† ἑλώδεις τε καὶ τυφώδεις.

A sum, reperies, nisi, quia induruerint scirrho quædam viscera, acciderit (quod frequens est) aqua intercus. Nam eã quidem, quam suppressa hæmorrhois, vel menstruorum suppressio cõmisit, attendimus exactos sepe vndosos & vermiculantes pulsus comitari: quãdoquidem frequenter in eiuscemodi aqua inter cutem nullum indurescit scirrho viscus. Itaq; vt de integro sermonẽ summatim resumam, vndosus pulsus ex humida molliq; arteria orit̃, simulq; ex facultate modice affecta: vermiculans ex molli quidem, verum ex debilitata insigniter facultate. Quamobrem ẽt sine febribus ferè solet largis vacuationibus succedere, sanguinisq; profluuijs, & alui fluoribus, choleris, validis purgationibus, vomitibus vehementibus, vrinis copiosis, deniq; mensium immodicis profluuijs, ad hæc vacuationibus per hemorrhoidas, sanguinisq; ab vtero profluuijs. Iam fluorem etiam muliebrem, quẽ vocant, sudoresq; prauos, hic pulsus excipit: Et vero ẽt hos, quibus immodica humiditate computruit pulmo, id scilicet temporis, cum eorum iam laborẽt facultas. Verum, si qua t̃n eum affectum inflammatio consequat̃, additur illis durities, neque amplius vident̃ vermiculantes. Proinde nec hecticas, quas vocant, febres (in quarum numero marcidę sunt omnes, & quæ tabi sunt adiunctæ) consequuntur pulsus vermiculantes: consecuturi omnino, quod ad affectam attinet facultatem, nisi coniuncta hisce affectibus siccitas, arterias redderet duras. Attamen habẽt illi
B prorsus huius generis pulsuum inæqualitatem; vbi fuerit insigniter facultas debilitata, ob quam in priore arteriæ parte diximus prius apparere motum: quod esse Erasistratus perpetuum confirmat: verum secus se res habere cernitur, vt nunc declarauimus.

Decurtati Quid significent. CAP. 10.

POst prædictos pulsus sunt illi, quos decurtatos appellant. Horum duplex est genus, alterum in vna distentione arteriæ, alterum in aceruo. Quod in vna distentione fit, facultatis imbecillitatem vnà cum corporis gracilitate arguit. Est autem admotis digitis arteria tangenda: deinde, si animaduertatur interea in arteriæ primis partibus maior pulsus, vel vehementior, vel vterque: in postremis minor, vel languidior, vel ambo: primus digitorum applicatorum est attollendus, perspiciendumq;, vtrum similem illi, qui ante erat, q̃ hic sustolleretur, sequentes digiti motum percipiant, an vehementiorem, & maiorem: nam languidiorem quidem certe, vel minorem, vbi eleuatus sit primus digitus, omnino sentire nequeas. Ergo, si motum similem digiti sequẽtes sublatum digitum sentiant, sua sponte arteria decurtatam distentionem habebat: quod nobis infirmæ facultatis erit vestigium, quã in illas docuimus ex corde influere. Nam, illa q̃n bene comparata est, vsq;
C ad finem arteriarum omnium contentio, quæ attollit eas, similiter permeat: at in pulsibus decurtatis paulatim exoluitur, tantoq; efficitur solito imbecillior, quantum est à principio remota. Quòd si eleuato tu primo digito, postea motum percipias, quàm antea, validiorem atque maiorem, declarat ille quidem etiamnum facultatis arteriæ debilitatem, sed minorem certe, quàm ille, quem prius diximus: quòd illic facultas exoluereẽ discedens à principio: hic maneat, quantum in ipsa est, par, sed grauata ab iniectis digitis imbecillius moueatur arteria: quod quidem minus habet periculi, neque enim ita ipsius cordis, vt arteriæ, quam tangimus, ostendit affectum: alterum ipsum potius debile esse cor significat, quòd protendere non perinde, ac prius, ab se actionem ad extremas vsq; partes animantis queat. Quare in hoc genere pulsuum, vt exquirere ad vnguem possis totum arteriarum affectum, varie admotis opus est digitis. Nam, arteriam digiti applicati si premant, abolitus esse pulsus in hisce affectibus apparebit: sin attingas leuiter, imaginem præbebit pulsus decurtati, & vel duobus duntaxat digitis, vel tribus, vel etiam quatuor occurrẽtis. Hoc ex gracilitate animãtis accidet & facultatis imbecillitate: quod quo sit gracilius, hoc plus arteria appareat: quo crassius, hoc minus: Et ex facultate item, quæ quanto est firmior, tanto plus: & tanto minus, quanto imbecillior est. Atque, in ea ratione tangendæ arteriæ cum sublato primo digito non iam similis
D ad secundum pulsus permaneat, sed appareat maior vehementiorq;, est validior quidẽ cordis contentio, vt quæ ęqualiter vsque ad finem influat: sed onerata admoto primo digito arteria deterius, cum ille adsit, distendit̃, quocirca remoto illo, qui degrauabat, melius. Quòd si assimilis pulsus ad secundum digitum videat̃, ac videretur prius, quàm eleuaretur primus, decurtatus motus in ipsis arterijs est, & non in exploratione per tactum: id quod fit, cum, ex corde quę influit facultas, remittitur paulatim. Sin moueri arteria sublato primo digito probius videatur, nõ planè t̃n similiter, vt ad primum digitum, ambos affectus denotat cõiunctos esse. Et sanè sic ferè solet fieri in eiuscemodi inæqualitatibus. Quare multi postea sunt pulsus respiciendi, comparãdiq; inter se accurate motus: etenim, qualis erat in prima applicatione, tales aliquãdo omnes fiunt. Sæpe vero minores redduntur & languidiores, in quibus pariter debilis est facultas. Sin deficiant prorsus, tum multo sanè magis declarabunt facultatis imbecillitatem. Atqui hìc sunt summouendi omnes digiti, deinde spatio paruo interposito de integro admouendi: etenim inuenies plerũque, cum iterũ digitos admoueris, arterias pulsantes. Nam, si omnino pulsus abolitus videat̃ ẽt in hac applicatione, sciendũ est ipso illo tempore primam applicationem factã esse, quo arterijs vsu venit ad abolitionẽ pulsus tendentibus, paruã adhuc portionẽ motus retinere. Sed hoc, vt dixi, est rarum: nã ferè, si paulo post iterum tangamus, offendimus pulsantes. Quare declarat̃ illas, cum admotos digitos non ferant,

rant,ad motus extremam remiſſionem deuenire: atque hoc in cauſa erat, cur nos pulſus lateret. E Etenim bifariam & ipſe aboletur pulſus,vel quia prorſus non pulſant arteriæ, quod extremũ malum denotat: vel quia pulſant quidem,ſed ita languide & parum, vt ſenſum fugiant. Sanè eſt hic affectus,ſi remotus ſit ab omni animi defectu repentino,grauiſſimus: ſed vero multo etiam deterior alter,in quo vere non pulſant, deterior autem multo,immo exitioſiſſimus & peſſimus, nimirum demortuis iam arterijs. At vero,ſi diutius applicatis leniter digitis, vt palpent tãtum,reciprocetur motus,is minus exitialis affectus eſt. Reciprocatur modo ad vltimam pulſus abolitionẽ, modo ad paruum pulſum & languidum: quamobrem vocantur etiam reciproci vtriq;, ſed hoc intereſt inter hos,quòd illi decurtati ſint reciproci,hi deficientes reciproci. In huiuſcemodi æſtimãdis ita debemus partem componere, quamcunq; tãgamus, vt ſubter arteriam noſter tactus ſit: ita fiet enim,vt q̃ minimum à digitis premantur & ab obiecta cute. Poterit autem re ipſa quilibet perſpicere, q̃ hæc digitorum applicatio ad dignoſcendum referat obſcurum motum. Equidem non raro,cum admouiſſem ſuperne digitos arterijs,nullum motum animaduerti: quem, vt primum conuerti membrum,percepi ſtatim. Omnium vero ſunt peſſimi, qui ab amiſſo motu minime reciprocant inuerſo membro: minus his,qui iuerſo illo videnẽ moueri: quibus etiam minus,qui ſunt decurtati,non tamen perdunt planè oẽm motum: iam etiam his minus reciproci decurtati,adeóq; F ſi multis ſimul digitis occurrant. Cui equidem maxime animum aduertendum cenſeo, & attendẽdum accurate,qua ſit corpus gracilitate. Nam,ſi corpore extreme gracili occurrat motus arteriarũ pluribus digitis,non hoc facultatis robur,cæterum corporis efficit colliquatio: ſed, cũ modice eſt gracile,ſi tribus vel quatuor digitis occurrat motus arteriæ,non mediocre,vt in talibus, bonũ eſt: videtur enim in agendo aliquid retinere contentionis. Numerus autem digitorum, quibus motus eſt occurſurus,ſuus cuique arteriæ eſt: neque enim æque omnes extant & ſecundum cutẽ poſitæ ſunt. Ad hanc rem magnopere refert naturam tenere ipſius ægroti: quibuſdam enim ſua ſpõte pulſus minor eſt,aliquibus breuior: vnicuique enim modus quantitatis ad ſuam naturam referendus eſt. Hæc ſi nos naturæ ipſius ægroti proprietas lateat,ex communioribus differentijs coniecturam facimus temperamenti corporis & habitudinis: ac in temperamẽto præſertim calidi & frigidi differentiam reſpicimus: in habitudine, gracilitatis & corpulentiæ. Ac fit interdum,vt ambæ inæqualitates pulſuum,tum quæ in vno pulſu,tum quæ in aceruo conſiſtit, concurrant. Sæpe quoque illa,quæ in vno pulſu conſiſtit, non adeſt: quæ autem in aceruo,reperitur manifeſte. Atque,cur lateat inæqualitas vnius pulſus,cauſa duplex eſt: aut affectionis paruitas,aut ipſorum pulſuum breuitas. Nam,ſi affectio, quæ decurtatos in aceruo concitat,non perinde grauis ſit, in vna G diſtentione eſt æqualis, in pluribus autem decurtatam inæqualitatem acquirit: ſin ingens ſit affectio,breui autem pulſus quantitate,vt vni dũtaxat digito occurrat, vt veriſſimus ſit certiſſimusq; decurtatus, non perceperis eius inæqualitatem: pluribus enim digitis occurrat, oportet, quæ in vno pulſu inæqualitas decurtata erit. Ex his igitur liquet vtrunque genus decurtatorum pulſuum ſignificare facultatis imbecillitatem: verum,quod in vna diſtentione eſt, ægroti etiam gracilitatem corporis demonſtrat: quod autem in aceruo eſt, poſſet non nunquam vel ſine gracilitate fieri. Magnitudinis noxæ in vtroque genere rationem docuimus inueniendę. Ac de decurtatis pulſibus hactenus.

Contrarius Pulſus ſuperioribus Quid denotet. CAP. 11.

SVnt,qui memoriæ prodiderunt reperiſſe aliquando ſe commemoratis genus pulſus contrarium. Nam in carpi arteria,quæ fere ſolet tangi,apparuiſſe ſibi aiunt latiorem pulſum ad inferiorem terminum,decurtatum illum quidem etiam, verum partem eius tenuiorem non deorſum verſam veluti ad digitos eſſe, ſed ſuperiorem regionem & ſecundum cubitum tenere. Equidem arbitror illos homines, quos cum eiuſcemodi pulſibus ſe inueniſſe aiunt, non ob temporaneam cauſam, ſed propter natiuam conformationem partium ſecundum carpũ ipſos habuiſſe. Siquidẽ H raro quidem talis conformatio,ſed reperitur tamen, vt pars arteriæ, quæ ad carpum eſt, collocata ſub ipſam cutem ſit: ſuperna pars eius tota, quæ ſuperior eſt,tecta ſit maiore mole carnis: inferior, quę ad ipſum carpum tendit,affatim demergatur in profunditatẽ. Hiſce hominibus,non per morbum ſolum,verum etiam per ſanitatem pulſus decurtatus videtur: ſuperne quidem & ad cubitũ, quòd anguſtiam habeat: inferne atque ad carpum,quòd latitudinem. At iſtos, qui de hiſce pulſibus,vt inſalubribus, ſcripſerunt,rem parum diligenter attendiſſe apertum ſit cũ ex alijs,quę prodiderunt,tum q; non adſcripſerunt,quid denotẽt. Scilicet hoc in aperto eſt,nihil eximium, quod ab ijs pulſibus denotẽ,comperiſſe,quippe qui ex natiua conformatione, nõ ex inſalubri affectione, proficiſcantur. Quamobrẽ ſæpenumero dixi nihil perinde facere ad dignoſcendos pulſus,vt pulſus natiui,quẽ quiſq; habet,notitiam. Etenim aliæ etiam arteriæ ſunt,quæ contra, ac illæ, cõparatæ ſunt,vt ſola cute in ſuperiore regione ſint intectæ: cũ vero deſcenderint ad carpum, demergãtur. Itaq; horum etiam videẽ decurtatus pulſus. Aliorum itẽ natura circumnuens pulſus eſt & innuẽs vtrinque præter communem naturam: quem non morbus, aut vlla deniq; cauſa præter naturam, ſed creat conformatio natiua. Quæ,niſi calleamus, qñ ex natura proficiſcunẽ, in maximos errores impingemus. Fit enim, vti docuimus, pulſus decurtatus in quibuſdam ex cauſis præter naturam;

A in non nullis tamen inuenitur etiam ex propria conformatione: quomodo etiam innuens & circumnuens, quem vocant: atque hic quidem, si arteria ita sit conformata, vt eius pars duntaxat media nudæ subiecta cuti sit, partes autem vtrinq; altius demergantur. Fit ẽt ob imbecillitatem facultatis, quæ attollere onus nequeat: qui quando affectus ingrauescat, flexum in alto quendam pulsus repræsentat, non circuli figuram: quem flexũ non male Archigenes appellauit γωνίωσιν (quasi angulositatem dixeris) nam altitudo arteriȩ non vt circuli iam figura, sed vt vertex trianguli mouet tactum. Et magis iam ei hoc accidit horrescenti & rigenti ex frigore, vel quomodolibet aliter induratæ. Itaq; hunc subinde est cernere initio grauium accessionum, cum refrigeratione inuadentium: non in his tñ oĩbus, vel solis, vt quidam putãt. Nam, si arteriarum durities flecti ægre queat, facultasq; imbecilla grauẽ vtrinque, perdit circuli veluti circunferentiã, refert aũt verticem trianguli, ꝗ propter duritiam arteria nequeat paulatim flecti, & ad profunditatem vtrinq; ĩclinari, sed vibrẽ potius, ꝙ flectatur per duritiam. Qui quidem illi affectus frequentes in accessionibus bene refrigerantibus sunt: accidunt tamen interdum sine inuasione accessionis: vt contra in accessiones, quæ non perfrigerant, pulsus talis prorsus non cadit. Sed, qm̃ de his latius posthac statuimus dicere, præstiterit non diutius huic loco immorari.

B *Pulsus Tremulus quid significet.* CAP. 12.

PORrò ex horum etiam genere est pulsus tremulus, qui non perinde est conspicuus. Quando vero (vt in secundo libro de causis symptomatum declarauimus) imbecillitatem facultatis cõsequitur tremor, necessarium est ideo tremulum pulsum etiam languidum simul & paruum esse: atq; hac de re fugiunt tremuli motus, qui, vt cognoscanẽ, insignem distentionem requirunt. At tremulus pulsus imperitis interdum videtur vibratus: vnde adducunẽ sæpe eum vidisse. Verum hoc loco non requirunt hæc prolixiorem orationem, ꝗ secundo libro de causis symptomatũ, quid inter tremorem & vibrationem intersit, explicaui: ex quibus clare, qui pulsus vibratus sit, intelliges: et hoc ẽt, tremulum infrequentem esse, & apparere id temporis tm̃, cũ nec facultas semel prostrata sit, atque arteriæ tunica mollis, habitudoq; corporis gracilis. Ita enim futurum est, vt nec pulsus magnopere parui sint, sed parum distãtes à naturalibus: nec planè languidi, sed vt innoxie applicationem ferant digitorum, quorum ad hos pulsus dignoscendos necessario opus est. Quòd si qñ pulsus tremulus incidat, facultatem imbecillam, atque tunicam arteriæ renunciat mollem, & vero etiam corporis gracilem habitum. Sed de inæqualitate causisq; eam efficientibus hæc sufficiunt: etenim, si quid prætermissum sit, facile assequeẽ, qui hæc, quæ nunc docuimus, diligenter edi-
C dicerit, & illa, quæ in secundo libro de pulsuum causis exposuimus.

Quid Ordo & eius Perturbatio annuncient. CAP. 13.

REstat, vt de ordine, & eius perturbatione dicamus. Sanè videẽ quisque ordo perturbationi eiusdem generis præstare. Eiusdem generis addidi, ꝗ fieri possit, vt perturbatio ordinis ex altero genere præstet ordini alterius generis: Exempli gratia, qui magnitudine inordinatus est, vel celeritate, minus incommodus est intermittente in ordine aliquo. Item productus rarus, licet ordinem aliquem seruet, deterior est inæquali in vehementia & magnitudine & celeritate. At eiusdem generis ordo potior esse perturbatione videtur, propterea quod naturæ nostræ ordo cum primis familiaris sit. Non tamen ita absolute hoc pronunciandum est, sed hac adhibita distinctione: ordo fixam quodammodo causam & perpetuam esse, videtur indicare: perturbatio ordinis variantem, nec in vna manentem vel magnitudine, vel specie, vel regione. Talis autem causa non perniciosior, sed incertior censenda est: potest enim hæc commigrando nunc in regionem ignobiliorẽ, nunc in nobiliorem se conferre: itaq; vel mortem repentinam, vel salutem afferre: ordo vero non inexpectatum habet, sed certum euentum. Ordo enim in incommoda inæqualitate, vt, exẽpli gratia, in intermittente, certo cum exitio coniunctus est: qui vero est in moderata, vt in inæqualitate
D magnitudinis & paruitatis, constanter est lenis. Perturbatio ordinis, si in nobiliorem partem causa migret, quæ concitat inæqualitatem, lenem potest periculosam reddere: & periculosam contra lenem, si hîc quoq; trãseat causa in ignobiliores ex nobilioribus.

Nihil igitur certi, nihil firmi perturbatio ordinis habet: neque tale, quale ordo, vel bonum vel malum. Veruntamen, si cũ vehementia pulsus fiat aliqua ordinis perturbatio, siue æqualis siue inæqualis vehementia, cum signa coniuncta sint concoctionis, expectanda aliqua iudicatio est: multoq; magis, si huc alia signa iudicationis accesserint. Itaq; hac etiam re perturbationes ordinis antecellunt ordinibus, quatenus cum cætera omnia paria sint, ad iudicationem procliuior natura sit, in ordinis perturbationibus.

GAL. DE PRAESAGITIONE EX PVLSIBVS
LIBER TERTIVS

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de Presagitione ex pulsibus, Qui in proprijs Cordis & Arteriarum affectibus deprehenduntur.

Quid Superioribus libris actum, Quid hoc agendum: ac qui Corporum similarium sint affectus. CAP. I.

HActenus, quæ vis insit in vnoquoque pulsu, declarauimus: nunc de his agemus, qui passionibus sunt peculiares. Passionem hîc voco, quicquid præter naturam sit: ac peculiares cuiq; pulsus, tum qui perpetuo illum comitent, tū qui frequenter. Qm̄ aūt, quicquid præter naturā est, vt aliâs demōstrauimus, F aut affectus sunt, à quibus primo functio lædit, aut causæ horum, aut sympto mata, dicā primo de affectibus. Et, qn̄ hos ēt partim ostendimus similaribus corporibus proprios esse, partim instrumentalibus, exordiar de similarium affectibus. Hi sunt octo numero, ex intēperie oēs profecti: sed inter eos hoc interest, φ quidā simplices sunt, compositi alij. Simplices ītemperies sunt, calor, frigiditas, siccitas, humiditas: cōpositæ, frigiditas vna cū siccitate, calor coniunctus cum siccitate, frigiditas cū humi ditate, calor cū humiditate. Ostensum igitur est de hac intemperie in cōmentarijs de tēperamētis: explicauimusq; queadmodū interdū sanū esse calidum et humidum dicamus, ac quemadmodum morbū, qui functionem aliquam immodica humiditate & calore offendat. Huius præterea admo nēdum est, pulsum per intemperiem, nisi affectæ arteriæ sint vel cor, nunq̄ alterari: & posse etiā arterias nihil læso corde affectas esse: at affecto corde, vt innoxię permaneāt arteriæ, haud fieri posse, sed in partem eas necesse esse venire intemperiei, vel maiorem, vel minorem. Igitur frigida & cali da intemperies cordis, prompte permeat in omnes arterias: humida atq; sicca, ægrius.

Caloris Intemperiei, qui pulsus peculiares sint. CAP. 2.

EXordiar igit̄ à caloris intemperie, in qua hoc primum distinguam, posse, quo hoc tēpore fiat, G vel naturaliter arterias comparatas esse, vel aliquid perpessas: idq; aut oēs, aut quasdam. Quæ in naturali sunt statu, ex æquo cordis intemperiem recipient: quæ vero prēter naturā affectę sunt, harum mistus erit status, vt partim retineāt propriū affectum, partim à corde accipiāt. Faciamus primum arterias ab initio liberas esse omni iniuria, cum cor īcaluerit: deinde videamus iam, quos hic affectus pulsus habeat necessario, & quos plerunque. Atque hoc rursus in memoriam reuoce mus in proximo nos libro explicauisse, & in opere ēt de pulsuum causis, præpollenti calori pulsus peculiares: eosq; recenseamus, vt ex ijs æstimemus, qui huic affectui sint perpetui, & qui ferè accidant. Peculiares copioso calori sunt, magnus, celer, creber. At magnus non tm̄ calorem excellentem, sed & instrumenta requirit mollia, atq; facultatem validam: itaq; non erit calidæ intemperiei perpetuus. Et celer item postulat firmam facultatem, ac instrumenta, quæ prōpte distendantur: ita ne hic quidem perpetuus est. Nā creber quidē, si large vsui à magnitudine & celeritate satisfactum sit, nulla fiat rōne, siquidem hoc etiam ostendimus: si non impleatur vsus, fiat. Proinde perpetuus ne hic quidē est: quare nec ex peculiaribus sit perpetuus vllus. At ex illis, qui peculiares sunt, non perpetui tn̄, nūc maior vincet, nunc celerior, nunc crebrior. Nam, si calor solus increuerit, & in naturali statu maneat facultas instrumentaq;, cum mutatio est parua, magnitudo tm̄ pulsuum augeī: H cum maior, etiam celeritas: cum insignis, iam etiam crebritas. Hic animaduertendus est ēt atque etiam in vnoquoq; genere pulsuum excessus defectusq;. Nam, si ad magnitudinem declinēt plus, q̄ ad celeritatem & crebritatem, non ita copiosum puta esse calorē cordis. Si vero ad tres illas iuxta, continuo tum maiorem in modum immutabuntur, tum largum prodent calorem. Quòd si ma gnitudinem superauerit celeritas, multo iā magis: si itē crebritas, adhuc magis. Si vero maximus pulsus idemq; celerrimus sit & creberrimus, summum incremētum significabit caloris. Sin celerrimus atque creberrimus sit, non autem maximus, hoc, nisi facultas sit imbecillior, vel arteria durior, nulla alia ratione accidat: at est pulsibus inseparabilibus vtrunq; †perpetuo adiunctum: ꝯnihilominus cordis hîc ēt calorem monstrat. Iā quoque, vbi ingens sit crebritas, nec simul celeritatis & magnitudinis par incrementum, calorem quidem etiam tunc oportet esse copiosum, sed vel facultatis imbecillitatem, vel instrumentorum duritiē. Imbecillitati aūt adiunctus erit languidus, duritiei durus pariter & vibratus. Si durus citra vibrationē sit, atq; summe creber, imbecillē facultatē coniunctam multo calori nunciabit. Omnino vero hîc languidus ēt erit, & syncopæ ostentabit periculum. At commemorandum hic etiam est, qui fieri possit, vt calor cor teneat permultus, & valeat facultas. Nam, si robur temperiē, imbecillitas intemperiem, consequit̄, intemperies in cor vnà cum

† ἀδιόριστον. i. indefinitum.

A cum immodico calore inuadet: proinde debilitari facultatem oportebit. Quî tandem igitur, cum pulsus pariter & maximus, & celerrimus, & creber, vehemensq; sit, non modo calorem in corde amplum, verum etiam facultatis firmitatē eē diximus? nempe q cum alijs locis, tum in febribus dignoscendis aliud esse demonstrauimus incalescere & incaluisse. Nam, vbi corpus cordis à substantia calfiat, quā continent eius ventriculi, potest firma facultas esse: quod etiam est in causa, cur plurimū, celerrime, & creberrime illi inspirent: ac maxime, celerrime, creberrimeq; pulsent repugnante adhuc calfacienti substantiæ corde, & foris alterā, q̄ refrigeret, parē calori alliciente. Quòd si qn̄ succubuerit, atq; in eundem delapsum sit, in quo est substantia, quam vētriculi continent, calorem, iam tum incaluit, nec posthac incalescit tm̄: cuius sequitur intēperiem imbecillitas facultatis. Ac, si largius incaluerit, & per ipsum totum calor febrilis permanauerit, febrem excitat, quam hecticam vocant. Interim contra fit, ac nunc exposuimus, cū substantia iusto frigidior sit, quā continent sinus: corpus aūt largius eius incaluerit: id quod his vsu venit, qui crudos frigidosq; humores & pituitosos aceruarunt, aut vehementissima ira concitati sunt, aut nimiū vigilauerunt cum graui solicitudine, aut ob aerem pestilentem spiritu attractum offenso cordis corpore, deniq; ob venenosæ cuiuspiam ꝑprietatē qualitatis, quæ aliquo modo ad cor penetrauerit. Hæc ego commemoraui, vt nequis in admirationem adducat̄, quî possit dominâte calore *uigere cordis robur.

B Itaq; vnde digressi sumus, reuertamur. Cordis calor pulsus, vt diximus, variat. Verū, quia specie duplex est, alter qdem à putredine humorum genitus, cuius qualitas acris & fumosa est: alter cum humiditate suaui existit, quātitate sola à naturali statu remotus: ille prior cōstans & ægre solubilis est: hic nō diuturnus, ac balneas, exercitationes, cibum calidū, vini potum, animiq; affectus, verecundiā etiā, atq; iram comitatur. An vero in hoc genere sint vllæ febres, vt illæ, quas lassitudo, vel feruor, vel frigus, vel bubo, vel ira cōmittit, in controuersia est. De qbus et si in cōmentarijs de febribus longū sermonē habuimus, tn̄ hic tm̄ dicā, Calor, qui alterius generis est à natiuo, breuē hēt *internā quietē, celeriorem aūt, q̄ pro distentionis portione, cōtractionē: qui aūt quātitate sola variat, maiorem simul & celeriorem distentionem contractione: siquidem eiuscemodi calor querit solum refrigeriū, quod ex distentione docuimus suppeditari. At fumosus, cū hoc maius requirit, tū vero multo maxime excrementorum expulsionē: quod munus erat contractionis: itaq; distentionē quoq; hic longe citatiorem reddet, & contractionem longe maxime. Qui eiusmodi non est, contractionem minime commutabit: distentionem autem hactenus, quatenus septa transilijt moderati tēperamenti. Cæterū inferius hæc amplius declarabimus, vbi de febribus tractatio fiet.

* ἀκμαζειν. i. uigere est in ĩpreßis: in aliquibus tamen antiquis habetur διαμένειν i. permanere.

* Græce τὴν ἐκτὸς. i. externam.

C *Cor calidius & Arterias frigidiores Qui sequantur pulsus.* CAP. 3.

NVnc de arterijs disputemus, cum contra, ac cor, affectæ sint: cū illud, inquam, calidius iusto sit, arteriæ autem frigidiores, q aut humores contineant frigidos, non dum putrescētes: aut, si qua polleat alia frigiditas, his tum necesse est ex suo proprio affectu refrigeratis esse, ac calfieri à corde. Quia vero & facultatē, quæ ipsas moueat, ab illo influentē habent: vnaq; est contentio, quę vnà cum corde distendat arterias atq; contrahat: quiddam, necesse est, motui cordis cōueniat cum motu singularum arteriarum, & aliquid inter eos intersit. Nam motuum prima exordia in idē incident tempus, siquidem ab illo facultatem citra omnem offensionem recipiant: at magnitudinē, & celeritatem, & vehementiam non ex æquo vtraq; obtinebunt: sed cor tunc singulis arterijs maiorem, celeriorem, vehementioremq; pulsum habebit. Etenim illæ motus principium à corde habent: rationem vero sui singulæ motus, prout cordi consentiant. Consentiunt autem, quæ simili sunt temperamento, quocunque modo cor agat: quæ contrario, quatenus ex illo immutatæ fuerint. Quocirca cōtingit aliqn̄, vt arteria, quæ frigida est, sed à corde calefit, nec paruum pulsum, qui frigidæ est, ædat: nec magnum, qui calidæ: sed inter vtrunque mediū, qui moderatus est & naturalis. Et celeritate ēt moderata pulsus erit horum affectuum: itemq; vehementia moderata. Quod

D dico, clare intelliges, si altera manu eodem tēpore cor, altera aliquam arteriam tāgas: principia. n. motuū animaduertes vnà fieri: sed dissidebunt magnitudine, celeritate, & vehementia. Non nunquam accidet, vt arteriæ eodem tpe non accipiant ex corde influentē facultatē: verū, quę cordi propiores sunt, primæ: posteriores, quæ remotiores: quod potissimum accidit, vbi incidant in idem tēporis arteriæ frigidiores & cor imbecillius. Quòd si ēt ipsarum arteriarū frigidiores sint partes, quæ longius à principio distant: quod in accessionibus quibusdā, & in febribus accidit lipyrijs: nō solū incipient maturius, verū ēt ipsum motum reddent celeriorem & maiorē partes cordi propinquiores. Ad hæc contentio per eos status in omnibus imbecilla vr̄, sed in remotioribus magis, ita vt in ijs pulsus languidior sit, quā pro natura superiorū. Non nunquam percipit̄ in corde huiuscemodi pugnantia temperamentorum: nam modo frigidius visceris corpus æquo est, & in ventriculis contenta substantia calidior: modo è diuerso substantia frigidior, cor aūt calidius: vbi etiā pulsus fiunt moderatis similes, nam medius quodammodo status hic efficit̄ ex duobus contrarijs conflatus. Qui sanè affectus, vel optimos medicos fallunt: quod nunc quoq; in maxima pestlētia accidit. Quidā inde ab initio ad finem vsq;, alij per totum morbū, probum pulsum habebāt, qui ꝑ parum deflexisset de natura: qui quidem præter cæteros perierūt. Animaduertimusq; eos primis statim diebus & pestilentia laborare, & pessime affectos esse ex acredine caloris, atque ipsa caloris

ſpecie, denique quod pulſus parum præter naturam immutati, iis in eo ſtatu perpetuo maneant: nam E
in ſpeciem præcipue hecticarum, quas vocant, febrium incidunt huiuſcemodi pulſus. Si qui eſſent inter ægrotos, qui ſe negarent febricitare, his febris occupato ipſo cordis corpore, planè erat † confirmata, & ut ita dicam, * in habitu. Etenim febrium hecticarum duo hęc ſunt propria ſigna, ſi perpetuo ſibi illæ ſimiles ſint, nec inuaſionē vllam acceſſionis, nec incrementū, nec vigorē, nec remiſſionē habeant: ſicque febricitare ſe nō percipiat ægrotus. Hos pulſus nihil eſt neceſſe maiores iuſto, atque interim ne crebriores quidem eſſe, at omnino celeres tamen. Itaque iure ſanè cenſuerunt plurimi medici atque præſtantiſſimi celeritatem febricitantium pulſibus perpetuam eſſe. Sed de his adhuc dicetur. Quod vero in ſermone præteriuimus, vbi aer, quem ſpirãdo attrahimus, infectus putredine ſit, ac putredo corpus cordis attigerit, illi pulſus fiunt. Nec iam quicquam habet admirationis, ſi eos pulſus, quos memorauimus, tali affecti peſte habeant, nec ſi peſtilẽtem reſpirationẽ: nec ſi omnino morituri ſint: quam enim excogites medicinam ad putredinem, quæ in corde ſit? Nam quibus calor hic putredinoſus ad humores, quos continent cordis ſinus, magis deflexit, quã ad corpus ipſum viſceris, multi horum fuerunt ſuperſtites. Deprehenduntur affecti hac peſte, ſi febrem primum percipiant, deinde ſi non ęqualiter perpetuo febricitent, ad hæc ſi pulſum nō habeant præualidum: ſiquidem, qui intemperiei comites ſunt corporis ipſius cordis, imbecilli ſunt F
omnes. Habes pulſus, quos cor intemperatum calore creat.

† *Verba interpreti.*

* ἐν ἕξει · ſ ... [marginal note, faint]

Frigidæ Intemperiei qui Pulſus peculiares ſint. CAP. 4.

INtemperaturæ frigidæ planè efficiunt contrarios, paruos, tardos, & raros: hosque vel in tres proportione differentias commutant, vel aliquas earum, aut aliquam, plus vel minus: alias, aut aliã, minus vel plus. At hic eodem modo, vt prius declarauimus, attendenda eſt, quæ deficiat vel exuperet. Primum crebritatem immutabit, deinde celeritatem, poſtea magnitudinem, ſiquidem illęſa ſit facultas: nam, ſi quid hæc quoque offenſa ſit, perſpicies illud ex propria pulſuũ & perpetua qualitate, quam remiſſionem appellamus, quæ ad paruitatẽ & tarditatẽ potius, quam ad raritatem, pulſus immutat. Nam, cum facultas plurimũ laborat, etſi coniuncta ſit frigiditas, pulſus extreme quidem parui fiunt, ſed non tardi extreme, immo non nunquam moderatis ſimiles: crebritatẽ tamen non abiiciũt priſtinã, ſed etiam adaugent. At, vbi paulum facultas debilitata ſit, & frigiditas vigeat plurimũ, longiſſime ad raritatem pulſus deflectunt, minimum ad paruitatem, medio modo ad tarditatem. Eodem etiam arteriæ modo, ſi in natiuo temperamento conſtent, mouebunt: nam, ſi, cum cor ſit frigidius, hæ calidiores æquo ſint, cordis pulſum tamen alterabunt, quantum de natura deſciuerint. Itaque interdum etiam ſimilis erit moderato pulſus arteriarum, quod ad magnitudinem & celeritatẽ attinet: G
cum cordis pulſus minor & tardior ſit. Iam hoc clarum eſt, vacare hoſce affectus febre, refrigerato duntaxat ipſo corde ab ſuccis frigidis iiſdemque lentis & craſſis. Sanè infrequens eſt hic affectus, tamen incidit interim, præſertim cum contineantur in pulmone eiuſcemodi humores. Atque in eiuſcemodi affectu contingit fere pulſibus ſimul eſſe inęqualibus per oppilationes, quas illi ſucci ſecundum oſcilla moliunt vaſorum ex corde enatorum. Verum arterię, ſi quando fiat, vt perinde, atque cor, frigidiores iuſto ſint, augebunt remiſſionem eius motuum, in eodẽ retinẽtes genere: vt, cũ tardius cor, minusque, & rarius, quam naturæ lex poſtulat, pulſet, illæ etiam hoc pulſent tardius, minus, rariusque, & vero etiam languidius. Accidit vero aliquando iam frigidius iuſto cor eſſe ſimul & fumoſorũ plenũ excrementorũ: quo tempore pariter & minor & rarior fit diſtentio, contractio celerior. Videret etiam diutius ſe arteria intro recipere, ſi in perpetuum eius motus percipi poſſet. Nunc ſenſum id præterit: at produci internæ quietis tempus vltra, quã par eſt, patet vel tangentibus. Hoc tempus conflatũ docuimus ex tribus eſſe temporibus, primo extremitatis contractionis, altero internę quietis, tertio principii diſtentionis. Ergo prolixe hoc tẽpus per illum affectũ producet: tempus vero externæ quietis, aut breuius, quã conueniat, erit, aut moderato aſſimile. Nam, cum ſtudeat ſemper pulſuum molitrix facultas excrementa excernere, properetque ad illam actionẽ, cuius hęc nomine illi data facultas eſt, † fit, vt quies minus ſit diuturna: quo modo illam etiam, quæ alteram actionem præcedit, contractionem inquã, extendit, quia cor, quod frigidius iam eſt, remiſſe ad actionem progredit vnius adhuc tamen gratia vſus ventilãdi, altero iã, qui maior erat, refrigerãdi amiſſo. Reliquus.n. tertius cor in his ſolum affectibus excitat ad actionem, vbi moueat magnopere animal, aut vacuatio accidat larga, † arteriarum quidem admodum reſeratis externis oſcillis, vt in balneis, denique ſi quo modo largiter ſit ſudatum: internis vero, in purgationibus, præterea in affectibus, vt choleris, inteſtinorum difficultatibus, ac cum vehemẽter vellicant inteſtina. At vero, vbi ipſum corpus cordis inciderit in intemperiem aliquam inæqualem, non poterunt pulſus cum ipſius cordis, tum omnium animantis arteriarum in variam non degenerare inæqualitatem. Quin etiam collectiua, quam vocant, illaque vnius pulſus omnium erit generum, quòd perpetua fiat in magnitudinem, paruitatem, celeritatem, tarditatem, remiſſionem, vehementiam, crebritatem, raritatem mutatio. At in duritiam & mollitudinem haud fiat continens vnquam mutatio: id quod ſępenumero declarauimus. Non vibratus autem interdum & vibratus perpetua ſeſe viciſſitudine in hiſce affectibus excipiunt, adiuncta ad cordis intemperiem duritia, vel tentione arteriarum. Oſtendimus enim, ſi recte memini, in huiuſcemodi affectibus, vbi magnopere cor contendat arterias diſtendere, vibrationem

*Græce τὴν ἐκτὸς. i. externam.

† *Ex Græcis ita uertẽdum. fit, ut quies, quæ actionẽ præcedit, minus ſit diuturna: quẽadmodũ et fit, ut illa, quæ alterã actionẽ præcedit, dilatationẽ inquã, ſit longior, quia &c.*

† *clarius. arteriarum oſcillis admodũ reſeratis, ad interna quidẽ, in balneis, & ſi qui alij quacunque de cã ſudores multi effuſi fuerĩt: ad interna uero, in purgationibus &c.*

A nem in motum incurrere: quo tempore facile dicrotus pulsus exoriatur. In qua distentione, multi
sanè laboris est affectum planè explorare, quòd non intemperiem tantum cordis illa inæqualitas,
sed & instrumentorum læsionem & copiam humorum comitatur. Nam, hæ inæqualitates postea
quàm obstructionem sequunt̃ cordis oscillorum, comitantur porrò etiam eius intemperiem inæ-
qualem, non est procliue deprehendere affectum. Ergo pulsus, qui bis feriat, corporis visceris pro-
prium est symptoma intemperiei (sicut probauimus in proximo libro) ac à dicroto distat mollitu-
dine. Verum, si durities accesserit, iam etiam ex hoc dignotio labefactatur: etenim in dicrotum cõ-
uertitur communem plurium affectuum. Vibratũ vero dicrotum generari docuimus, vbi pulsus
qui absolute est vibratus, diminuta sit longitudo. Dicrotus vero non vibratus, æque est, ac vibra-
tus, durus: sed talis per suam tarditatem efficitur & corporum onus incumbẽtium. Quocirca per-
multas vterq; hîc causas consequetur, numero tñ inter se facultatum, à quibus creantur, & occasio-
num differunt: permultos enim vibratus dicrotus, paucos non vibratus comitabitur. Ac cõme-
morãdum quidem primum est, quot causis absolute vibratus succedat, quas ante omnes recensui-
mus: mox causam eius, quasi continentem, fit enim, vbi amplius cogitur distendi durũ corpus ar-
teriæ, vel tensum: ad hæc tertium, ꝙ, cum facultatis imbecillitas huc accessit, aut conformatio nati-
B ua, vibratum pulsum demonstrauimus oriri. Iam dicrotus nõ vibratus fiebat ob duritiam arteriæ, *dicrotum, est
tarditatem pulsus, & pondus corporum incumbentium ex vtraq; parte sensibilis motus: etenim in græcis.
in huiuscemodi affectibus, vbi ab vtraque parte medium, dum attollitur, retrahatur, rursusq; copu-
letur cum illis, generatur pulsus dicrotus. Hæ sunt illorum quasi continentes quædã causæ. Præ-
cedentes autem multæ sunt cuiusque, quæ etiam expeditæ, & ad manum sunt habẽdæ illi, qui quic-
quam sit præteritorum exploraturus. Pulsus, qui bis ferit, ex inæquali proficiscitur ipsius corpo-
ris cordis intemperie. Tactu vero ad dignoscendam contractionem planè est opus exercitato: cu-
ius si rudis sis dignoscendæ, nihil inter hunc pulsum tibi & illum intererit, qui in ascensu subsistit
& quiescit paulisper. Dignoscetur, si quid habeat roboris: nam, qui vndequaq; est remissus, huius
latet contractio. Sed fit plerunque, vt omnibus pulsibus, qui bis feriant, adsit contentio: neque.n.
ad eam altitudinem perueniant, si omnino deficiantur contentione: aut, multo molliores sint, quã
conueniat, necesse est, vt languidi simul & non parui appareant: qui quidem etiam in lethargicis
affectibus animaduertuntur: at tum quiescentẽ paulisper, nequeas distinguere à bis feriente: pro-
inde nec ipsos quidem affectus, ex hoc quidem discernere poteris. Aliud tamen est indicium, quo
poteris: atq; hoc proprium est signum vitiosæ temperaturæ ipsius corporis cordis. Nec causa est,
C quin breuitatis gratia, vt pulsum aliquem vel febrem hecticam, ita inæqualitatem nos hecticã, ap-
pellemus: si cui minus nomen probetur, stabilem illam vocet: stabilis est, si deinceps permaneat
par. At vero, si cætera simul omnia indicia febrem hecticam esse declarent, multo hercle dignosces
certius inæq*ualem intemperiem tenere visceris corpus. Sed hæc explicauimus in differentijs fe- * Græce est
brium. Omnia deniq; sunt reliqua animaduertenda, præsentia, præcedentia, & extẽrna. Nam, cũ ἀνώμαλον.
peripneumonia, suppuratio, pleuritis, phthisis, deniq; aliq; illic abscessus exortus sit, vel asthma, sed forte legen
vel morbus quispiam ex destillatione, vel cruẽtum sputum, aut reiectio partis alicuius pulmonis, dum est ὁμα-
aut breuiter quoduis, vnde redundantia vel crassitudo vel lẽtor humorum obsideat pulmonem, λόν. i. æqualẽ.
accurate considerandum est, ecquid ex arteriarum obstructione pulsus inæqualis fiat. Sin horum
nihil sit, ipsum est viscus explorandum, præsertim si anteacta ægroti vita nec crassis succis nec len-
tis videatur corpus implesse, à quibus aut foris offusis, aut obstruẽtibus arteriarum oscilla, inæqua-
litas concitetur: nam, si quid horum, vti docuimus, vel inflammatio, vel omnino tumor præter na-
turam illic exurgat, aut affluentia humorum grauet facultatem, incidunt pulsus in inæqualitatem.
Quare, si nec adsint indicia, quibus noscuntur hi affectus, nec hectica inæqualitas & stabilis duret,
intemperies existimanda inæqualis in cordis corpore esse: quæ cum etiam sit duplex, altera in suc-
D cis eius proprijs, altera in partibus solidis: illa ex succis profecta, vnà cum totius corporis palpita-
tione fit: hæc ex solidis partibus, absque palpitatione. Quare, si quis hæc, quæ retulimus, ediscere
cum arte cupiat, quæ de hecticis febribus scripsimus, colligat diligenter ex commentarijs de febri-
bus & libro de marcore. Atque his signis cordis inæqualis intemperies dignoscitur & distingui-
tur à similibus affectibus. Si qua sit alia itemperies visceris, vt aliam ipsum corpus temperiem ha-
beat, aliam sanguis & spiritus, qui sunt in eius sinibus, inæquales pulsus nunquam efficit: sed ex af-
fectuum confusione pulsus medium quendam statum sortiuntur. Cõfusiones affectuum modo
prorsus inter se contrariæ sunt, modo non prorsus. Prorsus dico affectus contrarios inter se, tem-
peramento: vbi, quo calidior moderato alter sit, hoc sit frigidior alter: non prorsus, vbi alter plus
altero deflexerit. Potest etiam, si eiusdem ambo generis sint, in quantitate esse differentia, cum vel
calidius cor ipsum sit materia in sinibus contenta: vel cum materia multum, cor autẽ parum, à na-
turali statu recesserit: & frigidius item corpus cordis potest esse, vel materia. Hi concursus non
perinde omnes dignoscuntur conspicue: licet tamen interdum obscuros aliũde colligere. Prima
commemorata mistio, in qua cordis corpus præter modum calidum est, materiæ autem frigidio-
res, differentijs tribus constat. Aut tanto illud calidius est, quãto hæ frigidiores: aut multo illud ca-
lidius, ꝗ̃ hæ frigidiores: aut minus illud calidius, quàm hæ frigidiores. Prima differentia pulsum

repræsentat ad vnguem moderatum tum magnitudine, tum celeritate, atque crebritate: ad remissionem autem tantum permutatur, quanto spatio naturalem temperaturam viscus reliquit. Equidem animaduerti in hisce subinde affectibus, insigne etiam incrementum celeritati accessisse: non tamen hoc conspicuum perpetuo est. Atque hoc, alterum indicium maius tibi videtur suppeditaturum: quantum enim corpus ipsum arteriæ desciuerit à moderato temperamento, coniicere est ex celeritate: nam prodiuius ad motum est calidius corpus, si reliqua sint paria. Quare si, quòd corpus ipsum cordis in naturali statu constans, vel à materia, quam continent ventriculi eius, aut consuetudine pulmonis inflammati, vel alia quapiam parte vicina calfiat, pulsus refrigerij gratia ī magnitudinem, celeritatem, crebritatem commutentur, prima tum erit in magnitudinem mutatio, altera in celeritatem, tertia in crebritatem. Sin calidius sit partibus se contingentibus, quæ in naturali statu sint, celeritas motus primum increscit, deinde magnitudo. Vnde, cum pulsus manifestum incrementum celeritatis percipiamus, magnitudinis vero atque crebritatis nullam mutationem, magnopere in hoc corpore desciuisse ad calorem cor censemus, vicinaq; ei ad frigiditatem. Iam simul pulsuum insignis remissio & conspicua in eiuscemodi corporibus animaduertitur. Quòd si nec celeritas clara nec remissio sit, exiguo calore corpus visceris puta auctum. Hæ febres compluribus medicis imponunt: nimirum, quòd febre ipsi se liberos esse ægroti affirment: neq; febrem, quia parua est, † & quia viscus incaluit, } corpusq; visceris {calor} inuasit, aduertunt. Sed de hoc frequenter diximus. Breuiter non est magna febris vlla hectica, maxime si paucum calorem viscus habeat. Qui igitur calor in vniuersum corpus deriuatur ex corde, hic sensum solus inducit ipsius inæqualitatis fastidiosæ: quamobrē balneas desiderant, vt alij fastidiosi omnes & inæquales ex lassitudine, vel adustione, lotione intermissa, vel exercitatione: & plerique scilicet lætantur balneo, recreariq; se dicunt: depulsam enim inęqualitatem esse totius corporis, nec magnopere quicquam se offendi, balneo referunt acceptum: & sanè non læduntur forsitan horum quidam. Verum huius loci non est ista meditatio: in febrium enim curationibus de omnibus his disputabimus, siue separatim visum fuerit eas, siue in methodo medendi, tractare: nam ad præsens institutum solam dignoscendi viam tractabimus. Sanè videatur quibusdam perplexa & incognita, si, quando nec differentia vlla pulsuum {à naturali statu} deficiat, & se ipse ægrotus febrē non dicat percipere: at inæqualitatem, quæ vna molesta erat, balneis procurauerit. Et, vt rem difficiliorem faciam, ne ex vrina quidem petere in eiuscemodi affectibus firmam notitiam semper licet: sed est etiam ferè anceps, colore & sedimento similis naturali. Sexcentos tales in pestilentia diuturna conspeximus: vbi medicos cerneres nihilo plebe præstantiores, immo vero imperitiores multo non nullos experiente plebeo. Vulgus enim ferè, si nihil aliud, at expirationem ægrotorum videas obseruare: quæ si fœteat, peiorem casum expectant. At illi quidem vsu tale signum in pestilentibus febribus inuenerunt: tu non vsu modo, sed & ratione æstima. Iam os etiam attendunt. Quòd si illic aliquid coloris pestilentis cernant, eos peste confirmant laborare. Equidem medico hæc puto clariora esse, quàm vulgo: partim enim illi colorem erysipelatosum, partim colorem habent depascentibus herpetibus assimilem, diffusum per plures partes scilicet, quàm à primo. Et, si manum thoraci exercitatus medicus admoueat in explorando febrili calore, ne tum quidem prætereat eum affectus. Inspicienda porrò præ cæteris vrina est. Etenim conturbata quorundam eorum videtur esse & ″aquosior: ac non nullorum multo, quàm pro natura, tenuior, atque hæc quidem certissima est: nec non, quæ naturalibus ″vndequaque similis est colore & crassitudine, hæc etiam ad secundam spem certissima est: quæ si sublimamento probo sit prædita, multo etiam est certior, si quidem sedimentum sit candidum, læue, & æquabile. Præcipue vero sublimamentis animus est adhibendus: nam quædam, quæ subliuida quodammodo sunt, latent: & item alia, quę aranearum latas telas referunt in modum lanæ congestæ. At, si quid tale animaduertas, aut nullum planè sublimamentum innatare vrinis, in peiorem partem hæc interpretare: si contraria videas, quæ retuli modo, non potest fieri, vt male affectus homo sit. Ex his igitur discernas, vtrum inæqualitate quapiam affectus sit, an pestilens morbus & exitialis, qui hecticam febrem habeat, eum prehendat: præterea ex ijs, quæ balneum consequuntur, etenim cibum respuunt, & sitiunt pręter modum, ac frigidam postulant. Etiam oculi illorum sunt accurate inspiciendi: nam inter lauandum manifeste redduntur calidi & flammei: quidam postea tales permanent, quos planè sciemus teneri peste. † At in pestilentia, qualis nostra memoria fuit, & viget etiamnum, nunquam experiri quisquam homo possit. Sciendum tamen non nunquam incidere sine peste has ipsas febres: vt de illis prodiderunt omnes insigniores medici, vocantq; pestilentes: de quarum tota natura disputaui latius in differentijs febrium: nam hoc quidem loco, non quemadmodum quis optime febres dignoscat, tractamus, sed quemadmodum ex pulsu optime. Quinetiam dixi fortasse plus æquo de febribus ex ipso cordis corpore excitatis: quare ad pulsus nos referamus, &, quod residuum est, de febribus hecticis persequamur. Etenim sunt, vt docuimus, pestilentes non paucæ inde vsque ab initio hecticæ: distantq; ab omnibus alijs febribus, quæ ex magna putredine oriuntur. Præterea etiam mœrorem interdum sequuntur & iram à primo quædam hecticæ. Aliter nescio, an vlla febris inde vsque ab initio

Marginal letters: E, F, G, H

Marginal notes:

† Hæc nō sunt in quibusdam codi. antiquis.

A.l.4.f.1.t.4.c. 2.fo.434.d
A.l.4.f.2.t.1.c. 8.fo.446.b

† At pestilentiā, qualis nostra memoria fuit, & uiget etiamnũ, nunquā fiat, quæso, ut homines experiantur.

A initio fiat hectica. At temporis diuturnitate multis alijs succedunt, quas dilucide distinguit, etiam si cum alijs connectantur, sicut declarauimus, perpetua æqualitas, & alia, quæ in libris de differentijs febriū docuimus. Notitia aūt ex pulsibus, quomodo nuper diximus, initio adhuc atque primis diebus non facile paratur, cum speciem adhuc communem habeant cum diarijs febribus: verum elapso triduo iam clariores fiunt etiam pulsuum indicio. Siquidem aperte hæ celeriores, quàm deceat, pulsus habent: atq; vt inter eas nihil intersit aliud, febrili quidem certe calore manifeste secundum thoracem præditæ sunt: pulsusq; tanto sunt languidiores iusto, quātum calor creuerit. Hactenus de febribus, in quibus cor tanto, quàm natura postulat, calidior est, quanto, quam continet, materia frigidior. Materiæ addamus securitatis gratia corpora illa omnia, quæ cor attingunt: puta ex visceribus pulmonem, ex membranis cum illam, quæ cor vestit (περικάρδιον vocant) † tū quicquid thoracem prope cor intersepit. Etiam consuetudo huic visceri intercedit cum aere, quē continet tegumentum, quod cor circumijcit: nec non cum arterijs & venis, quarum penetrare maxima ostia cernis ad sinus eius. Hæc omnia nō aliter, atq; materia, pulsum cordis immutant, vocenturq; breuitatis gratia omnia, quæ recensuimus, vicina cordi.

† *clarius. tum ex iis, quæ thoracem intersepiūt, quicquid prope cor est.*

Qui sint Pulsus in ijs febribus, Cum cor calidius sit, quàm vicina ei frigidiora, vel è contra. C A P. 5.

B Deinceps de illis febribus dicamus, in quibus cor calidius est, quā vicina ei frigidiora: nam in huiuscemodi affectibus pulsus celeriores simul, & maiores, & crebriores, languidioresq; iusto erunt: longius tñ ad remissionem & celeritatem, minus ad crebritatem & magnitudinem, diuertent à natura. Stabilis & constans harum generatio est, vt cæterarum hecticarum. Quòd si nō ita longe viscus à natura desciscat ad calorem, vicina ei longius ad frigiditatem, minores pulsus in his & rariores erunt: celeritate vel similes erunt naturalibus, vel tardiores: similes, si non multo frigidiora vicina sint: tardiores, vbi multo longiore interuallo hæc ad frigiditatem à natura deflexerint, quàm ad calorem cor. Rēmissio hic etiam quantitati caloris respōdebit. At vero, si frigidius iusto sit ipsum cordis corpus: materia porro, reliquaq; vicina, illo calidiora: erunt & hic tres numero differentiæ: & variabunt pulsus in vnaquaq;, sicut superiores. Primum æque refrigeratū sit cor, vt incaluerunt vicina: tardior æquo erit is pulsus, si insignis fuerit alteratio. Huic respondet rēmissio: nam magnitudine nihil de natura decedet, nec vero etiā crebritate, quod animaduerti possit, aut insigniter. At, cum non multum de natura est discessum in vtranq; partem, difficillime, vt ante dixi, exploratē discrimen: atq; in his præsertim corporibus obscurum est, quorū ignoramus naturalem statum: nam, hunc si prius nouerimus, poterit ēt animaduerti breuis mutatio, si quis versatus sit in explorandis pulsibus.
C Vt autem paulo ante, cum visceris calidioris & vicinorum ei frigidiorum consideraremus pulsum, febrem diximus esse hecticam: ita nunc, si viscus sit frigidius omnino, quàm naturalis modus permittat, & vicina calidiora, febricitabit quidem homo, non hectica tamen, quam vocant, febre, sed vel diaria, vel ea, quæ putredinem humorum consequitur. Signa vero sunt propria vtriusq;. Diariæ quidem febris coniunctæ cum frigidiore corpore cordis, vbi ex æquo de natura vtrunq; deflexerit, pulsus nihil magnitudine à naturali differt: nec ēt crebritate penè quicquam, quod perspici possit: nec item celeritate, nisi vtriusq; insignis fit mutatio: lāguidior vero tanto erit, quanto viscus frigidius. Eius aūt febris, quæ ex putredine humorū fit, par quidem perpetuo est naturali & ipsa pulsus magnitudo: nō par aūt perpetuo vllum ex alijs generibus, sed, vbi parum quidem a natura recesserint, nihil, quod effatu dignū sit, à naturali pulsus euariat: vbi vero plus recesserint, aperte in contractione pulsus celerior fit, sicut superior in distentione: iā ēt clare in externa quiete crebrior & languidior apparet tanto, quantū refrigeratum est cor.

Contra, iam magis refrigeratū cor sit, quā vicina incaluerūt, ac febris sit diaria: horum pulsus manifeste languidiores erunt & minores, tardi non perinde aperte, sed quāto vicinis sibi frigidius sit corpus cordis: iam ēt rari ac parui pro portione erunt. At vero febris sit ex humorum putredine:
D horū pulsus languidus erit perinde, vt superior, sed illo ēt minor in distentione, tardiorq;: at contractio naturali celerior erit, ac magis ēt īcidet id in illa tempora accessionis, in quibus est initium & incrementum: nam in vigoribus quidem minus, ac minus etiam in remissionibus. Porrò aūt tertiū genus commutationis ponatur, hoc est, minus ad frigiditatem cor declinauisse, quā ei vicina ad calorē, ac febrem esse diariam: pulsus habebit hoc corpus tanto, quàm par est, imbecilliores, quāto corpus cordis sit intemperantius: atq; maiores & celeriores naturali, sed maiores, q̄ celeriores: adhæc crebriores erunt. Hæc omnia sunt accipienda pulsibus nec in duritiā nec in mollitudinē aþte mutatis: nā, si hîc sint ēt mutati, discessus eorum ad mollitudinē, oīno magnitudinē & raritatem augebit, addet ēt & tarditatē: discessus aūt ad duritiem, contraria, nimirū paruitatē & crebritatē, addet interdum & celeritatē. Equidem iam oēs mihi videor febrium, quas ex pulsibus sumas, differentias percurrisse: siquidē sanè earū essentiam rectè in cordis nimio calore posuimus. Iam īter febres affectus non paucos alios attigimus contrarios febribus, in quibus cordi affectus frigiditas est. Præterea de mistis affectibus diximus, quorum ex contrarijs inter se complicatis mistio cōstat. Iamq; transeundum aliò mihi erat: sed, qñ in magnam dissensionem, nescio quo pacto, qui de pulsibus cōmentati sunt, inciderunt, propter eos visum mihi est, quæ hoc in libro iā tradidimus, ī quo de febribus ex pulsibus dignoscendis tractaui, summatim repetere. Immo, si verum fatendum est,

potissimum hoc propter Archigenem statui facere: nam, cum habitus sit diligentissimus in commentatione de febribus, nihil nos prope, non aliter, ac Erasistratus, docet. Nempe eorum, qui nihil docent, duplex est institutũ: quidam ad proprietatem, quæ exprimi nequeat, confugiunt: alij proferunt quidem nomina, tñ nec, quæ significant, obseruant, nec, quã illis significationẽ attribuant, interpretant̃. Nanque durus pulsus, quem perpetuum Archigenes febricitantibus cõfirmat esse, nomen duntaxat est, nec rem denotat vllam, nec planè, nec liquido intelligi potest. De quo pulsu in libris de differentijs pulsuum latius disputauimus, & ẽt in libris de dignoscendis ijs: maxime autẽ in ijs commentarijs, quibus interpretamur simul & examinamus, quæ in libro de pulsibus Archigenes scripsit. Sed hic tñ etiam operæpretium est non nihil de ijs summatim exponere. E

De propria Nominum Significatione, & metaphora. CAP. 6.

VT singula alia nomina apud omnes Græcos singulas res indicant, ita etiam, quæ occurrunt sensibus, his nomina quædam posuerunt, separatim, quæ differentias auditus significant: separatim, quæ differentias odoratus, vel gustus, vel tactus. Neq; scilicet alijs tribuunt albũ, nigrum, flauum, rufum, pallidum, fuscum, cæruleum, reliquaq; colorum nomina, præter quàm sensui visus obiectis: neque etiam alijs austerum, dulce, amarum, acerbũ, astringens, salsum, salsuginosum, præter quàm ijs, quę gustantur: nec iam vllis alijs calidum, frigidum, siccum, humidum, molle, durum, verum ijs, quæ tanguntur, omnes attribuunt. Nam, si alio traducas hæc nomina, illa vsurpatio vocatur metaphora. Habent vero & alia item metaphoras ex similitudine aliqua & conueniẽtia: ex qua similitudine pedes, vertices, latẽraq; montis dicuntur: nam, vt animalium infimæ partes pedes sunt, vertex omnium supremæ, sic in mõtibus permissum est poetis supremas partes vertices vocare, & infimas pedes. Si quis igitur, cum de animali loquatur, & pedes dicat vel latẽra, noluerit pedes more omnium accipere, neque latẽra, vt institutum est, sed ita dicat latẽra accipienda esse, quomodo de monte Brilleso dixit Callimachus, F

* λαγόνες.

Brillesi lãtera sunt oræ, quem tenuere. »

sanè quàm ridiculus sit, duplici vtens & reciproca metaphora ab improprijs ad propria. Haud aliter, si, cũ de moribus aut vino durum dicitur per metaphoram, de corporibus, quę tangunt̃, disputans nolueris, vt solent omnes, nomen interpretari, verum sicut vinum dicitur durum, aut homo, aut mores. Huic simile est, si, cum sermonem habeas de rebus visibilibus, atq; album dicas, prohibeas ex omniũ instituto accipi, sed, quando febres aliquas Archigenes albas appellauit, ita esse etiã intelligendum colorem album. At, quemadmodum quidem non videbitur is sanus esse, si, quod proprie nomen colori tribuitur, transferre duplici differentia ad eum ab improprijs studeat, sic sanè, qui de tangibili corpore sermonem instituit, & per metaphoram vult nomen durũ accipi. Etenim in ijs omnibus fit orationibus, vt nihil auditores proficiãt, cum & prohibeant̃ proprie dicto, nec quicquam intelligere aliud possint. Quem enim alium accipias colorem prolato albo, consueto prohibitus, & accipere ex metaphora albarum febrium iussus? Sic item durus pulsus, quẽ Archigenes in re tangibili induxit, nisi propriam significationem habeat, nimirum hanc vulgarem, sed vt ille ex metaphora vinorum vult, prorsus obscurus est atq; ĩcognitus, talisq;, vt si scindapsus dicatur. Etiam posset quoduis aliud nomen proprio febrium pulsui tribuere, & aliquid videretur dicere, apud homines. s. in distinguendis significationibus imperitos, simplices autem & ad id credendum adductos, virũ. s. senem, qui tam clarus esset, artemq; multum illustrasset, non facturũ vnquam, vt talẽ obscuritatẽ temere sermoni induceret, vt nomina proferret nullius significatiõis. Iã vero, si quis pulsum febricitantis amarum dicat esse: ac nomẽ amarum, vt ad gustum referimus, interim velit accipi: nihil sanè, quod clarius intelligamus, habebimus, q̃ si acerbum, vel austerũ, vel acidum audiremus pulsum esse: q; ex omnibus his res molesta & præter naturam repræsentetur, quę aũt sit illa, non declaret̃. Quanquam in eiuscemodi metaphoris à proprijs ad aliud nõ propriũ traductio fit, res & permissa omnibus & vulgaris: at in significatione duri pulsus, cuius author Archigenes est, quæ nec concessa est, nec vsitata, nec omnino fuit, aut poterit esse, intelligere oportet nos significationem, ad illam, quę propria est, ex metaphoricis reuersos: qñ ita nomen quidem audias, at rem intelligas nullam. Verum quid sermonem de his producam, cum aliàs diffusius de his disputauerim? At superiora summatim repetamus, ac de omnibus febribus dicamus. G H

De Febribus per pulsus Dignoscendis. CAP. 7.

TRia esse in summa, genera illarum, alio loco docuimus: quemadmodum vero quodq; ex pulsibus dignoscatur, declarabo hoc loco. Omnes diariæ in magnitudinem, celeritatem, crebritatemq; pulsus, quantum in ipsis est, mutant: nam, si concurrat alius affectus, mistam oportebit esse mutationem ex illo, & hoc, qui comitatur febrem. Pari modo febres hecticæ pulsus in easdem differentias conuertunt, quantum in ijs est, ampliusq; in his mutatur celeritas. At, quæ ortæ sunt ex putredine humorum, in vigoribus vtrunque habent motum celerem & distentionis & contractionis: præterea crebritatem ex æquo mutant cùm externæ quietis, tum internæ: in initio accessionis non perinde, sed magis augent contractionis celeritatem: in incrementis cùm hanc, tum etiam externam quietem plurimum concitant, vt pulsus in illa creberrimus videatur.

Habes pulsus, qui soli febrium per se proprij sunt: reliqui omnes, qui febricitantibus accidunt, alium,

A alium potius affectum, quam febres, sequuntur. Quorum etiam affectuum sunt duo genera, aut facultatis, aut instrumentorum vitium: quippe ad causas inueniendas, quæ mutant pulsum, tria hæc sunt animaduertenda, instrumentum, vsus, & facultas: demonstrauimus enim, quæ ex singulis horum generibus de natura deflectentibus accidere pulsibus oporteat. Quo minus est mirum, si inter sese præclari isti medici dissideant de febris proprijs pulsibus, errentq; omnes, vt qui nec genera partiuerint pulsuum, & profectas ex facultatis vel instrumentorum vitio alterationes pulsuum arbitrentur proprias ipsis febribus esse: Vt inuadentis accessionis quidā crebros & paruos, alij adhæc languidos, iam non nulli etiam inæquales, sunt qui tardos etiam, contra alij celeres, posuerunt indicia. Tametsi quædam febres incompressas, vt isti vocant, inuasiones faciunt, in quibus pulsuum prima mutatio in magnitudinem & celeritatem fit, mox his succedit augescentibus crebritas: reliquorum pulsuum, quos memoraui, in illis nullus apparet, nec initio accessionum, nec in incremento, nec vigore. Verum hos nec rigor, nec horror, nec ferè vlla inæqualitas, quin ne frigus quidem partium extremarum vel superficiei externæ, nec vellicatio aut grauitas aut compressio stomachi vnà incessit: plerosq; vero vel vnum de his vel plura comitatur: nō nullos paulo post vomitus, qui aperte declarat, ex eo, quòd in ventriculum vitiosi succi confluxerunt, B quosdam illorum vellicatos esse, alios compressos, aliquos nauseasse. Clarissime enim recedit in plerisq; initijs de tota superficie externa sanguis, confluitq; in viscera: vnde cōpressiones & obstructiones fiunt, distentionesq; arteriarum præcipuarum, propter quas "initijs taliū accessionum coniuncti sunt pulsus inæquales: quemadmodum etiam languidi ob stomachum & facultatem affectam. Ad hunc modum fiunt & parui, ob imbecillitatem facultatis, & ob frigiditatem: & iam tardi quoq; ex ingenti frigiditate. Verum contractionem perinde, ac distētionem, nullus horum tardam fecit: sed hoc perpetuum est, & præ cæteris propriū inuasioni febris ex putredine humorum ortæ, vt arteriæ contractio efficiatur celerior. Et, si quis in cognoscenda cōtractione est exercitatus, perpetuum hoc & constans initij accessionis signum habebit, vbi contentione aliqua, vt frequenter admonuimus, pulsus præditus sit: nam in languidis contractionem docuimus digno sci non posse. Hoc igitur etiā atq; etiam exercitandum tibi est, siquidem cognoscere ad vnguem velis initium accessionis: quemadmodum autē ingredieda ea sit exercitatio, copiosissime in libris de dignoscendis pulsibus declarauimus. Certissimum est hoc signum, illiq; maxime est fidedum, aperte, cum inquiris, conspicuo. Equidem in multis, quorum antea pulsum nunquam tetigeram nec per sanitatem nec per ægritudinem, hoc fretus vno signo nunquam sum lapsus. Nam cæteris C quidem omnibus, siue frigescat totum corpus, siue os ventriculi (quem per abusum vocamus stomachum) siue deferatur sanguis in profundum vel ex mœrore, vel metu, vel alia de causa, similis tarditas est pulsus & in arteriæ distentione & contractione. Iam ei etiam coniuncta est in vtraq; quiete raritas: in solis vero inuasionibus febrilibus, vt distentio interim tardior fiat priore, certe contractio celeritatem nanciscitur. Adhæc restringit externas quietes, vt hic pulsus crebrior euadat: at non in interna, sed vel perinde, vt in priore, vel paulo rarior id temporis videtur. Comparanda vero est prior quies, quantū ad tactum, præsenti: hocq; memoria tenendum, conflatam esse eam ex fine cōtractionis & initio distentionis, atq; ex interposita inter has quiete: tum expendendum, quantum vtrinq; ei ex parte motuum delitescente accessit: id quod expendendum est comparando cum contentione. Nam, si ęque pulsus contentus nunc sit, ac ante fuit, quanto tēpus sensibilis quietis longius fiat, tm̄ etiam est putandum esse re vera protractam quietem: si languidior, q̄ prius, effectus est, arbitrandum est & ob hoc partem absconditam esse motuum, quæ quieti, quā sentimus, ad verā inueniendam detrahēda est. Nam, si paulo pulsus, quam ante, languidior appareat, multo autem rarior, veram quietem puta esse productam: sin multo remissior, & rarior paulo, vt sensus iudicat, minime censebis protensam esse veram quietem: eodem modo, si, cum paruam re- D missionem assecutus pulsus est, insigniter tibi crebritas videatur aucta, contractam arbitrare verā quietem. Itaq;, in quibus languidior pulsus est factus, tempore, quo exploramus, animaduertendum est: in quibus vero pari est contentione, in his facile, vti diximus, si animum aduertas, interna quies dignoscitur. Proinde, cum nihil pulsus variet, nisi in contractione sit celerior, id habe initij accessionis signum perpetuum: simulq; fit hic pulsus in externa quiete crebrior, natura incūbente ad excremētum fumosum propulsandum: quamobrem celerius cōtrahebatur. Ac sic quidem celeritate tantum contractionis, cum primum id generatur, variare à priore pulsus videtur: paulo post etiam fieri creber in externa quiete, quod citius arteria considere incipiat. At diariæ febres non habent hoc, quod putredine humorum vacent: nec iam etiam hecticæ, quod, nisi alter cū ijs affectus casu coeat, ne incipiāt quidem vnquam. Ita, in quibus pręsertim febribus quæritur accessionum initium, tenere nos hoc indiuulsum signum debemus. Quòd si primo die, cum recens de sanitate homo in morbum incidit, pulsum tangamus, statim nobis genus etiam febris hoc signum ante oculos proponet: vnà enim inuadere cum febriū accessione, quæ putredinis alicuius humorum comites sint, perhibent. Iam in differentijs febrium docuimus in eodem genere, quo hunc, pulsus esse, qui ab inflāmatione excitantur: sed à pulsibus ab humorū putredine concitatis hi sola duritia discernentur, siquidem pulsuum ortorū ex inflāmationibus durus est occursus. Quare, si durum

Al. 4. f. r. t. 2. c. 1. fo. 417. a

durum occursum, quem efficit contentio arteriæ, discernere ab eo vales, quem generat frigiditas & duritia, tres prædicere hinc causas præteritas poteris, potum frigidæ, meracius vinum, inflammationem: quam non solum ante causam fuisse accessionis, sed permanere etiam dicemus: frigidæ atque largioris meri potum antecessisse eum quidem, sed, quem cōcitauit, affectum adhuc durare. Ac indurescunt quidem ex nocuis frigidę potionibus arteriarum tunicæ, & ab vino immodice poto desiccantur: nam, si neruorum simul principium lædat vinum, etiam intenduntur non aliter, atque illæ, quæ conuulsionem prænunciant. In inflammationibus vero absque propria tunicæ duritia tenduntur, vocaturq; pulsus tum etiam durus ob vim ictus: non induruit tamen per se arteria, quomodo cum vel desiccata sit aliqua ratione, vel magnopere perfrigerata, vel affectum comparauerit scirrhosum. Atque hæc quidem sic distinguito: Quæ primo die nequaquam obtinent istud signum, à febribus putridis separabis, ac vel diarias censebis vel hecticas. At ″febris hectica rarissima à primo existit: quin tamē id temporis possit nasci, nihil causæ est, sed vidimus etiā non nunquam tales. Reliqua harum omnia signa alió in opere explicata sunt, vbi de differētijs febrium tractauimus. Quæ vero pulsus suppeditant, nunc persequemur. Nec magnus pulsus nec vehemens † cum hecticis febribus vnquam concurrunt, sed, si alterū*trum habeant horum, non sunt hecticæ: si simul vtrunque habeant, planè sunt diariæ, si quidem eorum contractio, quemadmodum diximus, non properet. Propria enim est eius, quæ consequitur putredinem humorum, celeritas: cuius singulas differentias in commentarijs, quorum memini, sum persecutus. Hæ sunt, vt summatim commemorem, omnes, quæ circulatim accedunt, atque omnes continuæ, vbi tertium diem superent. Eiusdem generis sunt, quæ inflammationes comitantur. Ac in declinationibus celeritas contractionis dissoluitur, præsertim cum ad integritatem aut propè eam peruenerint: initio accessionum generatur, cum aliqua ratione humores incendantur: ac per incrementum augetur: vbi prope iam attigerint vigorem*, succensis humoribus feruescentibusq;, ingens incremētum suscipit distentionis celeritas, contractionis permanet par celeritas: vbi iam vigeat planè febris, in illa accessione ad summam celeritatem distentio peruenit, & diminuitur celeritas contractionis. Verum plerique medici, præcipue qui sensu negant contractionem percipi posse, longe absunt ab signo, quod exposuimus, omnium febrium ex putredine ortarum, initijq; in illis singularum accessionum. Non nulli, sed sanè pauci, obscuram imaginem rei videntur conspexisse: quamobrem adeo confuse atq; obscure scribunt, vt, qui conijcere valeat, quid dicant, sit nemo. In his Archigenes est: quod videbis, si librum eius de pulsibus legere velis, & commentarios de signis febrium, aut certe horum compendium: & vero nos etiam libros eius de pulsibus vnà cum interpretatione obscurorum locorum expendimus atq; examinauimus octo commentarijs. At vero mihi quidā videntur optime dixisse (si adiecerimus sermoni quandam distinctionem) pulsuum ex vtraq; parte mutationem initij accessionis esse nuntiam. Quam adiunctam distinctionem volo, ea hæc est, si mutatio citra aliam occasionem acciderit. Occasiones autē partim externæ sunt, non medicis modo, sed plebi etiam perspectæ, cibus & potus sumptus, quiuis motus, & animi affectus iratorum aut metu percitorum, aut angore aut quomodolibet aliter commotorum: partim ex ipso corpore originem ducunt, de quibus paulo ante verba feci, vbi horroris, rigoris, refrigerationis, atq; confluentium in ventrem mentionem facerem. Nam, si laboranti tale nihil acciderit, repentina, in quamcunque rem sit, mutatio accessionem præmonet: si celerior maiorq; pulsus fiat, calorem ad arteriarum fontem suppullulare: si tardior vel minor, frigiditatē. Itemq; consentiet crebritas cum caloris abundantia, contra cum frigiditate raritas. Et remissio ēt, quamuis alio ex symptomate oriatur, peculiaris est accessionum initijs: quo'd in vētrem tum confluant humores vitiosi atq; offenso eius ore facultatem afficiāt. At pulsuum inæqualitas, quę ferè inuadit vnà cum accessionibus, compressarum vel obstructarum modo arteriarum, aut copiæ humorum ad facultatem relatę, est signum: quæ etiam ratione accessionis possunt accidere. Quę igitur pulsuum mutationes fiunt, cum cordis calor augetur, vel confluunt intro humores, aperte hæ videbuntur accessionis initium annunciare, siquidem, vt diximus, ab alijs occasionibus sint remotæ: quę vero, cum crescit frigiditas, hę non ēt necessario videbuntur febris accessionem nuntiare: sed, si hic quoque alias omnes occasiones secludamus, declarabit frigiditas nobis iam iamq; febrē iri accensum: suffocatur enim tunc, quo'd materia, quæ in profundum confluit, mire sit frigidior, vt periculum sit, ne semel principium extinguatur. Qualia exempla extra corpus multa conspiciuntur, si quando materiam simul & multam, & quæ non facile succendatur, affatim in modicū ignem conijciamus: nam statim periculum est, ne extinguatur: si non extinctus sit, sed restiterit, paulo post succendere totam materiam incipiet, caloremq; generabit, primo fumosum, tandem etiam flammeum, dum prorsus deuicta materia puram excitet flammam. Nam, ab ea flāma quod defluit, non fumus, sed fuligo est: Græcis duo nomina sunt αἴθαλος & λιγνύς: vtrunque enim materiæ adustum excrementum, quod in sublime fertur, significat: quod vero decidit, cinis & fauilla. Ita finge in febribus, vbi aceruus materiæ humidæ initio accessionis ad cor peruenerit, primum mortis periculum esse: quod periculum maxima mutatio pulsuum in raritatem, tarditatem, paruitatemq; prænuntiet. Nam, si his insignis rēmissio successerit, extemplo peribunt: sin autem

absit

Margin notes:

E

A.l.4.f.1.t.3.c.1.fo.431.h

† Additur in antiquis. ἢ θ' ὁ μὴ σκληρός. i. neq; qui non sit durus.

* quodpiam.

* omnia.

F

G

H

A absit remissio, contendit natura hanc superare, atque arteriarum motum maiorem celeriorem crebrioremq; excitat, vt vterque motus celerior quidem fiat, sed clarius contractionis: increscatq; hic breui manifeste, dum augescat accessio: tandem, vbi materiam superauerit, calor quasi flamma incenditur. Atque hic est vigor accessionum, vbi fuliginosum excrementum expiratione & contractione arteriarum natura expellit: quod vero est veluti cineritium, non perinde, quia crassum est, potest excernere, sed per insignes quosdam meatus educit: hoc in partibus inflammatis pus est, in ipsis vasis sedimentum vrinæ. At de his in commentarijs de differentijs febrium latius diximus. Pulsus autem illas mutationes singulis temporibus accessionis, necesse est, habeant. Iam etiam in initio, vt diximus, non male quidam mutationem eorum in vtranq; partem statuerunt. Sed, ad omnimodam illorũ signorum certitudinem, danda opera est, vt scias discernere pulsuum omnes alterationes ex alijs occasionibus: in quas, quanquam vitet, frequenter incurrit Archigenes. Itaq; in verbositatem, & institutionis confusionem incidit, cum proprijs & perpetuis singulorum temporum signis commisceat ea, quæ frequenter consequuntur: quamuis in minimo situ sint, si methodo percipiantur: nam purum calorem motus distentionis declarat, atq; eum, qui est veluti fumosus, contractionis. Cæteræ pulsuum alterationes, aut ob facultatis aut ob instrumen-
B torum fiunt mutationem: quarum vtraq; ex causis quibusdam præcedentibus, quæ fere alias etiã externas comitantur. Ac, quo sit sermo clarior, appellabimus, quæ ex corpore procedunt, causas, vnde vel facultas vel instrumenta alterantur, præcedentes: harum ipsarum, quæ positæ extra corpus induxerunt alterationem, causæ sunt externæ. Harum nos methodum omnem in alijs commentarijs, quos inscribimus de causis pulsuũ, exposuimus. Itaq; nihil miri est, si expedita hęc quis memoria complexus, meditatusq; via scientiam pariẽte ad prompte dignoscẽdos quosuis pulsus, causas interim, quæ pręcesserunt in ęgrotis, inueniat. Atq; hic quidem finem sermonis faciamus.

Pulsuum mutatio ex Intemperie siccitatis & humiditatis, Cordis & arteriarum. CAP. 8.

DE intemperie humiditatis & siccitatis, quæ cor teneat, ipsasq; etiam arterias, & singulas separatim, & omnes in communi, deinceps agam: de quibus etsi ante ego non nihil attigi, tamẽ orationis seriem, quæ tractari hæc separatim postulat, ac si dixissemus nihil, ita absoluemus. Nam cor, si siccius euaserit, quàm naturalis status fert, vnà omnes secum arterias alterabit: interim in vna hoc parte animalis arterijs, vel in pluribus accidet: est, cum sint cõtra quidem, ac cor, affectæ, quod ad se ipsas pertinet, arterię, sed tamen etiam recipiant eius affectionem, vt confletur illis me-
C dius quidam affectus in humiditate & siccitate: sicut ante in caloris & frigiditatis intemperie explicauimus. Causæ sunt præcedentes, quæ arterias indurent, aqua sulfurea, & aluminosa: & (ne multis) quæcunque vim habent exiccandi, non aquæ modo, sed & medicamenta, diu parti cuipiam corporis applicata: cuiuscunq; arterias hæc intemperies tenuerit, ipsum pulsum reddit duriorem. Maxime vero in plerisq; atrophijs cum arteriæ partium nutritione defectarum fiunt duriores, tum pulsum creant duriorem. Cor ipsum ad intemperiem inducit victus, si diutius sicco vtaris: præterea medicamentorum exiccantium esus & potio, in quibus est vinum merum, defectus cibi vel alia quapiam de causa, vel ob famem publicam: interim etiam ob potum, vt in longis nauigationibus: adhæc immodicus labor, senium, solicitudo, tristitia, diutinæ vigiliæ, febris hectica, præ cæteris marcida. Hæc igitur, quę memorauimus omnia, nunc singula, nunc bina, nũc terna, nunc plura coniuncta cor siccius efficiunt, tantoq; quàm par est, duriorem pulsum, quanto sit siccitas maior. Causæ humidæ intemperiei sunt œdemata, quę partes diutius tenuerunt, aqua inter cutem leucophlegmatias, qui item cor alterat: deniq; omnia principum viscerum œdemata cum arterias humectant et cor, tum pulsus efficiunt molles. Pulsuum causę mollitudinis mediocris nec insignis hæ sunt: ciborum copia humidiorum, multum ocium, somnus longus, balneæ à
D cibo. Durorum pulsuum ante demonstrauimus esse paruitatem, mollium magnitudinem: iam etiam has cõsequi celeritatem & tarditatem, adhæc crebritatem & raritatem. Declarauimus præterea aliarum causarum coniugationes: causas nunc dico, primas & quasi continentes generationis pulsuum, vsum & facultatem. Itaque accidentium cordis ex intemperie nihil iam reliquum est. At non tamen tumores in illo excitantur, qui pulsus alterent in duritiem, quemadmodum in cæteris visceribus inflammationes & scirrhi: prius enim pereat homo syncopa correptus in illorum tumorum ortu. Omnia igitur, quæ cordi accidunt, quæ pulsus mutent, retuli: quamobrem hic finire hũc librum certum est mihi: ac progresso ad quartum, omnium aliarum corporis partium exponere affectus, quicunque intemperiem & tumorem præter naturam comitantur, ac qui singulos pulsus consequitur.

GAL. DE PRAESAGITIONE EX PVLSIBVS LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Explicatur Præſagitio ex pulſibus, Qui reliquis affectis corporis partibus, Tracto in conſenſum Corde, oriuntur.

Quid Tractandum hoc libro: ac de Communi præcepto animaduertendo in cordis & arteriarum alteratione. CAP. 1.

QVartus hic liber nobis eſt de præſagitione ex pulſibus. In primis duobus ſin gulorũ pulſuum poſitorum expendimus authores affectus. In tertio ſingulorum affectuũ ꝓprios pulſus inueſtigauimus: cœpimus aũt ab iis, quæ cordi accidunt, in quibus ſunt oẽs febres, vt in libris, quos de iis ſcripſimus, probauimus. Quod reliquum eſt adhuc, aliarum oĩum partium affectus, quibus F
cor conſentiẽs cõmutat pulſus, oẽs ordine explicemus: cõtrahamusq; in methodũ eos, q̃uo ante fecimus alios. Atq; hoc primũ de oĩbus in cõi eſt ſciendum, totius corporis pulſus prius, q̃ conſentiat cor parti prius affectę, in cõem alterationem, fieri non poſſe, vt trahant: in parte aliqua, licet offenſionẽ cor nõ ſentiat, arteriarũ motus variare poſſe. Poſteaq̃ iã huius admonuimus, primo loco inſtrorum reſpirationi ſeruiẽtiũ affectus exponamus, deinde nutritiorũ, mox capitis, poſtea artuũ & propatularũ aĩantis partium, poſtremo genitaliũ.

Pulſus, quos creant Pulmonis affectus. CAP. 2.

AC partes animalis reſpirationi ſeruientes duæ duntaxat ſunt, pulmo & thorax: nutritionis multo plura, q̃ duo inſtra, iecur, ventriculus, inteſtina, lien, renes, vtraq; veſica. Celerrimam cordi & oĩum maximam noxã dat pulmo: ſedem habet. n. omnium ei coniunctiſſimam, eiq; vaſis q̃ maxime affinis eſt, & confluxum habet per maxima oſtia in vtrunque ſinum. Quãobrem, ſi q̃n euaſerit ſolito calidior, continuo & cor calfacit: ſi frigidior ſit, nec hoc intercalatur: nam humiditatis & ſiccitatis intemperiem nõ perinde, ac illas, ſed citius ẽt has tamẽ, q̃ cætera inſtra, cordi impartit. Tũ plethorici in ipſo morbi, maxime cum eryſipelas vel inflãmatio inuaſerit viſcus, cordis ſtatim functiones alterant. Et affectus quoq;, quos in ipſo cõmittit fluxio pituitoſa, in cõſenſionem G
ſecum cor trahũt. Sed ab intemperie initium exordiendũ eſt, quę abſit à fluxione: ac primũ in manibus ſumã eam, quæ ob calorẽ fit. Ergo, ſi à pulmone excalfacto cor prauum calorem contraxerit, pulſus efficit, qui comites eſſe vſus pulſuum amplificati ſolent: qui affectus ſi diuturnior ſit, in periculum vocabit illud, ne in febrem hecticam incidat, cuius nos ante indicia declarauimus: atq; perinde pulſus alterabunt, ſiue ſolũ per ſe cor intẽperatũ ſit, ſiue conſentiat pulmoni. Iam ẽt reſpirationis forma in eodẽ erit ſtatu, ſiue febrili intemperie cor ſolum affectũ ſit, ſiue pulmoni conſentiat. Maiorem tñ in toto ſinu thoracis ęſtũ percipiet, qui ex pulmone laborat: atq; calidã plane animam reddet, ſitietq; ẽt altero magis, & calidioribus erit faucibus atq; lingua, eaq; ferè ſicciore: ꝗ, ſi malum ingraueſcat, inficiet lingua atro colore, quam omnino aſperam habebit. At, ſi pulmo ſit refrigeratus, cor, quod ei conſentit, pulſus primo in eam adducet alterationẽ, quam ante conſequi oſtendimus vſum, qui exoluitur: tẽporis longitudine, cum frigiditatem hecticam cõtraxit, pulſus excitabit, quos huic, ſi polleat, attribuimus. Ac nimirũ cætera cõueniunt his, quibus ſolum cor eſt refrigeratum, cum illis, quibus pulmo: alterum enim neceſſario alteri cõſentit: quibus vero refrigeratus eſt primus pulmo, hoc habent extra ordinem, vt ſentiant frigidam reſpirationem. Iam, ſi ſiccitate intemperatus pulmo fuerit, à primo pulſus pene nihil alterabit, tandem conſentiente illi H
corde duriores efficiet. His fauces, tametſi nihil ſitiant, prompte areſcunt. Humida intemperies vuidas reddit fauces, ſitim extinguit, & tpe ad mollitudinẽ pulſus traducit. Habes pulſus ſimplices intẽperaturas: ex his cognoſce compoſitas: nam ad aliud propero genus, quod ex fluxione dixi oriri. Cõem habet hoc oĩum inæqualitatem pulſuum: obſtruuntur. n. facile & conſtringuntur atq; comprimunt per eas fluxiones principes arterię: nec minus ob eã humorũ copiã, quæ ad facultatẽ refertur: ꝗ. ſ. tam cõiunctum pulmoni cor ſit, & cõfluxum habeat per magna oſtia. Ac inæqualitas quidem cõis eſt oĩum fluxionum, quæ impingũt in pulmonem, eaq; nunc maior, nunc minor eſt, ꝑ craſſitudine humoris & abũdantia: minor, ex ſubtilibus & paucis: inſignior, ex craſſis & viſcidis copioſiſq; fluxionibus efficitur, ꝗ hæ obſtruant comprimantq; ac grauent magis. At alterationes pulſuum in cęteras differentias, ex calidioribus fluxionibus, quales ab copioſo calore: ex frigidioribus, quales excitari ante ab defectu docuimus: Duriores, q̃ oportuit, fiũt per ſiccam intemperiem & inflãmatorios atq; ſcirrhoſos pulmonis tumores: contra molliores ob œdematoſas affectiones. Iã nec reſpirationis vnum genus eſt per intemperiem & fluxiones. Frigida intẽperies paruam, tardam, raramq; reſpirationem creat nõ aliter, atq; pulſus: at fluxiones frigidæ pulſus ſimiliter mutant: reſpirationem nec paruã, nec tardã, nec raram reddunt. Quia enim coar-

ctatus

*ἀναβάλλεται.

A ctatus pulmo est, paucus spiritus recipitur: qui ꝙ naturæ non satis efficit, fit vt altera actio statim celeris efficiatur & magna. Quæ solæ dyspnoeæ habent (quod declarauimus in libris, quos de ijs conscripsimus) vt thoracis distentioni quãtitas attracti spũs aduersetur: maxime.n. thorax dilatatur, sed non attrahit spũs plurimum, vti cum apertus pulmo, nec obstructus esset. Genus igitur respirandi oẽs fluxiones idem habent: at non eadem oĩbus suffocatio, sed calidiores comitatur potius, qñquidem largiorem attrahi spiritum natura tum postulat: nam solam intemperiem nullum suffocationis periculum excipit. Iam pulsus ẽt preter superiores differẽtias in aliam incidit, ex eo, ꝙ fluxio nunc in ipsas impingat solas asperas arterias, nunc in læues & venas: vel ꝙ inter eas occupet cunctas intercapedines. Si arteriæ tm̃ asperæ sint oppletæ, nihil pulsus duritia variant: sin læues, quia totius aĩantis arteriæ intenduntur, pulsum efficiunt duriorem. Oedemata, tm̃ abest, vt indurẽt eũ, vt ẽt molliãt, diuturnitate arteriarũ tunicas humectãdo, nec quicꝙ intẽdẽdo: id quod in tumoribus inflãmatorijs & scirrhosis vsu venit. Quare noli iam noĩa expectare peripneumoniarũ, vel asthmatũ, vł aliorũ pulmoĩs morborũ, cũ affectus teneas pulmoĩs: nã ĩstitutionẽ ꝑ noĩa primã hẽre signãtiõis cõtrouersiã, alterã, numeri morborũ ignorationẽ, multis sępe locis declarauimus.

Pulsus, quos creat Thorax affectus. CAP. 3.

B SEd ad thoracis morbos eadẽ via et rõne progrediẽdum nobis est. Intẽperaturę easdem alterationes inducunt, ac paulo ante illæ pulmonis: tumores pro multitudine & genere singulorũ humorum, qui efficiant eos. Variãt aũt, ꝙ citius cor & magis pulmoni consentiat: minus atꝙ tardius thoraci. Alia præterea erit varietas, ꝙ interim affecta pars thoracis sit musculus, interim succingens costas tunica: maior siquidem tensio est, vbi duræ partes & spissæ intumescant: vnde etiã pleuritici semper duriorẽ pulsum, ꝙ̃ peripneumonici, habẽt. At æqualis est maxima ex parte pulsus in tumoribus, qui cõsistunt ad costas, non, vt in pulmonis tumoribus, omnifariam inęqualis: neq; enim magnis vasis neq; vicinitate propinqua cum corde coniunctus est thorax. De genere dyspnoeæ hoc loco nihil necesse habeo dicere, vt in pulmone oportebat distinguere: nam modo cor offenditur primum, modo pulmo. Exposita est enim & facilis eius affecto thorace cognitio.

*In græ. dictio hæc nõ hẽtur.

*περὶ τὸ σημαινόμενον, est in impßis: in plerisq; ãtiquis περὶ τὸ ζητούμενον. i. rei q̃sitæ.

*ἄγνοιαν est ĩ textu: sed forte ἔννοιαν, i. notitiam, legendum est.

Qui Pulsus fiant affecto Iocinore. CAP. 4.

IOcinore affecto pulsus ex intemperie variant, vt superius docuimus. Si excitati sint tumores præter naturam, conueniunt fere ẽt in his, sed minus ex inflãmationibus indurescunt, q̃ ex thoracis inflãmationibus: & tanto quidẽ, quãto, ꝙ̃ ex pulmonis, magis. Nunꝙ ẽt ex thoracis vel iocinoris tumore fit mollis pulsus, eò ꝙ nec inascitur his instr̃is œdema pituitosum. Cõpactior.n. tho C rax est, ꝙ̃ qui eam fluxionem admittat: iecur nõ compactius modo, sed & innata facultate alterat pituitam: at iocinori procliuius cor, etsi remotius, ꝙ̃ thorax sit, vinculo caue venæ consentit.

Septo Transuerso affecto, qui fiant Pulsus. CAP. 5.

COnsentit porro & septo transuerso præ oĩbus alijs thoracis partibus, ꝙ ex ipsa caua vena in hoc venæ inseruntur: tensionem vero nulla perinde alia pars infert arterijs, præcipue si neruosa eius pars affecta sit. Ac, si ab solis excrementis in ipso existentibus, citra febres intendatur, dolor & dyspnoea à primo consequitur: postea putrescentibus excrementis febricitãt: Si ex fluxione, quę incubit in ipsum, oĩno, hęc sit vel flauę bilis vel calidi sanguinis & tenuis, oportet: nã crassum sanguinẽ & pituitam lẽtam ꝑꝑ dẽsitatẽ nunꝙ̃ recipiat. Hi delirabũt necessario, pulsumq; habebunt insigniter durum, itaq; ẽt paruum: quia vero ambo hæc, & calor est copiosus, proinde creberrimũ quoq;. Pulsus iam affecto septo trãsuerso citra febrẽ, durus est & paruus: non multo tñ crebrior, sed vel admodũ parum, vel nulla ex parte, in eã incidit mutationem. At vero omnia, quę magnis pleuritidibus accidunt, rñdent symptomatibus partis neruosę septi transuersi, tum ꝙ succingens costas tunica multis neruis prędita sit: tum ꝙ adhæreat septo transuerso, mẽbranisq; thoracẽ intersepientibus, per quas ad cor cõtinuat. Ac maximũ sanè indiciũ exitialis pleuritidis est, si D pulsus sit magnopere durus, itaq; paruus ẽt, & ob ambo hæc calorẽq; creberrimus: pleuriticus cũ tali pulsu nemo est seruatus vllus. Hi minus, q̃ quibus inflãmatum est septum trãsuersum, delirãt: propius.n. principium emittuntur nerui septi trãsuersi. Verum, qñ de pulsibus dicere institui, nõ est mihi in cæteris signis immorandum: in cõmentarijs.n. de locis affectis, latius de his diximus.

Qui Pulsus fiant Ventriculo affecto. CAP. 6.

VEntriculus affectus intemperie, pulsus ita, vt superiora, immutabit: ob tumorẽ vero quempiam, si is sanè in fundo cõstiterit, more aliorum: sin ad eius os is cõstiterit, pulsus ob neruorum multitudinẽ erit durior, non ita durus tñ, vt ex septo trãuerso: multum.n. concedit huic, tametsi nõ cedat neruorũ magnitudine, sed quia hi nerui insigni sensu sunt prædĩti: molles sunt.n. et magni, atq; ex ipso principio sunt enati. Verum, quia carnosa est corporis substãtia, duritia inferior est & succingente & septo trãsuerso: quæ corpora cõtenta sunt, & dura, spissaq;, vnde, cum intumescunt, vehementius tendunt: præterea illorũ nerui non secus, atq; ipsa instr̃a, duri contẽtiq; sunt, vẽtriculi (vt diximus) molles. Quare ex septo trãsuerso & succingente tunica durissimi, itaq; etiam parui fiunt pulsus: ꝙ, si calor quispiam cum ijsdem, vt in inflammationibus & febribus, sit coniunctus, simul creberrimi. Ex ore ventriculi nunquã ita durus pulsus fit, ꝙ nec ipsi nerui, nec pars sit cõtenta: verum parui & subinde crebri, quia ꝑꝑ eximium sensum defatigatur ꝙ̃ primum

&

& deijcif facultas. Exposuimus.n. quos pulsus dolor, præsertim si facultatẽ lędat, efficiat. Ac, quẽadmodũ ob dolores, q afficiunt vẽtriculos, statim debilitat̃ facultas, ita nec copiã humorũ sustinet ne paulisper qdẽ, sed degrauat̃ & defatigat, pulsusq; efficit inęquales. Diximus in superioribus libris, facultatẽ copia materię degrauatã qui pulsus comitent̃, atq; ẽt qui debilitatã: quę offensiones facultatis cũ ventriculi os ambę comitent̃, iure pulsus reddit interdũ lãguidos, paruos, crebrosq;: interdum inæquales cũ in illis tribus, quæ memoraui, generibus, tũ vero in celeritate & tarditate. E

Qui pulsus fiant Affectis cæteris Nutritionis instrumentis. CAP. 7.

PORRO in nutritionis cæteris instrĩs, nihil iam laboris est, mutationes pulsuũ inuenire, si priora oĩa, quę exposuimus, quasi elemẽta respiciamus, vt nihil obiter prætereamus: quæ.n. propiora cordi sunt, & magnis vasis ei copulata, celerius & magis in consensionẽ trahent: q̃ remotiora sunt, & paruis vasis affixa, minus & tardius. Eodẽ mõ, quæ dura & cõtenta, neruisq; p̃dita sunt plurimis duris, facile pulsus hęc efficiunt duros: q̃ contra, molles: quæ sensu vigẽt, vtroq; incõmodo facultatem afficiũt. Quare nulla difficultate ipse inuenias tua sponte, quẽ quęque pars quibus in affectibus pulsum creat: Vt, exẽpli causa, vesica & vterus loco inter se nihil differũt, sed durior vesica & neruosior est, vnde pulsus inflãmata duriores facit, q̃ vterus: vterus celerius eos & magis conuertet in magnitudinẽ paruitatemq;, atq; reliquas dr̃ias, maiores enim arterias habet venasq;, & multo prius ex magnis dorsi vasis expullulant, q̃ quę inserunt̃ vesicæ. Dolores vtrique instr̃o, quatenus neruo ex æquo prædita sunt, pares sunt: quatenus spissius est & durius vesicæ corpus, maiores sunt huius. Etenim, qui obsepti in spissioribus corporibus & constipati sunt humores, hi maiorẽ dolorẽ, q̃ qui in rarioribus sunt & mollibus, concitãt: nimirũ qui tendant violẽtius, cuius comes erat doloris magnitudo. Hac rõne & via oĩum partium inuestigandæ sunt differentiæ. F

Qui pulsus fiant Partibus, quæ extra Inguina & Alas sunt, affectis. CAP. 8.

SED exercitandi gratia dr̃ias ego explicabo aliarũ partium quæ sunt extra inguina & alas: qm̃ & his aliquid quidem a prædictis omnibus differens est, quemadmodum & inter sese mutuo particulatim: aliquid vero tum sibi mutuo, tũ cum prædictis cõe est. Nam, q̃ distãt multũ a corde, ambobus est cõe, magisq; inferioribus: sed inter se substãtijs & officijs differunt, sicut quiddã habent inter se & cũ superioribus oĩbus cõe, in oĩbus differentijs, quas commemorauimus. Etenim sunt in his ipsis quoq; quædã duriores & densiores, aliquæ rariores & molliores: atq; hæ pluribus & maioribus, illę paucioribus minoribusq; vasis & neruis, præditæ sunt: ac pars earum acutiorẽ sensum habet, pars secus. Diuersitatem vero in functionibus harũ partiũ ac pręcipue earum, quæ supra alas sunt, ignorat nemo. Crura.n. & manus actionum volũtariarum gratia condita sunt genere inter se similium: oculi, aures, lingua, menynges, ipsum cerebrũ, oẽsq; colli partes, lõge sane dissident functionibus ab artuum partibus. Quocirca adiũctam esse par est suam cuiq; speciẽ symptomatũ, quæ non ex æquo pulsus alteret: Vt, sint licet eodẽ loci cerebrum, menyngesq;, ac cæteræ capitis partes, si inflammatæ illæ sint, febricitent, necesse est, & delirent: si aliæ, non necessario: nam musculorum temporaliũ inflãmationes, febres, deliria, spasmos, sopores frequẽter inducunt, si magnæ sint, non semper: neq;, cum paruæ sint, illa sỹptomata concitant. Cerebrum ipsum, vbi incurrerit in morbosam intemperiẽ, symptoma necessario, quod intẽperiei familiare est, inducit: in caloribus immodicis, si qñ soli hi per se steterint, delirium: si coniũcti sint siccitate, vnà cum vigilijs: quod.s. est proprium siccitatis symptoma, vt humiditatis altus somnus vel coma. Refrigerationis eius symptoma est perpetuum, fatuitas, quam vocant: si concurrat humiditas, ijs comes est cataphora: q̃ si multo, q̃ modus naturæ fert, humidius euaserit & calidius, cataphoram inducit coniunctã cũ vigilijs & delirio. Cuius oẽm speciem declarauimus alio in libro, qui est de comate, qđ descripsit Hippocrates. Vehemẽs aũt frigiditas cerebri, si accedat siccitas, motu priuat vniuersum corpus: non tñ hi comatosi sunt, sed sublatis oculis intuentur incõniuenter. Iam pulsus, p̃p quos hęc retulimus, si abunde sit calidũ cerebrũ citra siccitatẽ, in consistẽtia arteriæ sunt moderati & similes natiuis: magnitudine vero hactenus superant, & celeritate, & crebritate, quatenus morbosus calor natiuum excesserit. Si vero non modo sit calidius, sed & siccius pręter naturã, statim vtriq; ẽt menynx ipsa tenuis, quæ tegit cerebrum, in eandẽ venit affectionẽ: † vnaq; cũ illa cunctí nerui atq; arteriæ pulsum duriorẽ nanciscuntur, q̃ eorum tunica contendatur atq; desiccetur: nam de cõsensu principiorũ disputauimus aliàs. Quòd si ex biliosi humoris affluẽtia in calidũ & siccũ affectũ cerebrũ deuenerit, ẽt magis tendunt̃ arteriæ. Ita, quẽ inducit calidus sanguis & quasi feruidus, siccitas minor & maior tensio cum ipsas menyngas corripit, tum neruos atque arterias. H Biliosus vero succus, † si pallidus sit, } cuius hic mẽtionem facimus, quia tenuis est et subtilis, non perinde in mollibus corporibus inhęrescit: ita nec in tumorẽ attollit ea. Sãguis calidus sepitur arctius & obstruitur: quo excitat tumorẽ maiorem, & tẽsionẽ validiorem. Proinde ẽt atq; ẽt attendendum est arterię corpus, p siccitatem'ne, an p tẽsionẽ, videat̃ tunica durior: si ob siccitatẽ videat̃, alterutrũ est existimandũ obsidere cerebrũ, vel intemperiem calidã & siccã, vel copiam bilis: si ob tẽsionem, inflammationem: si propter ambo, ipsum etiam affectum puta cõflatum esse ex sanguineo & bilioso humore: qui perpetuo oẽs delirant. Differũt inter se, q̃, qui intemperie sola affecti sunt, modice hoc habeant, & infirmas oẽs voluntarias actiones: qui bilioso humore, non eas habeant

† Græ. legitur, σὺν αὐτῇ δὲ καὶ τὰ νεῦρα σύμπαντα, καὶ ἐκεῖνα καὶ αἱ ἀρτηρίαι σκληρότερον &c. sed forte legẽdũ est pro ἐκεῖνα, ἡ καρδία, vt ẽt apparet inferius: vt ita vertatur. unaq; cum illa cũcti nerui & cor: ac arteriæ duriorẽ pulsum habẽt, quòd earũ tunica. &c. loquitur.n. de cõsensu principiorũ, cerebri nimirũ & cordis.

† Al. hoc est pallidus.

beant

A beant infirmas, & mirum in modum deliret. Qui ex atra bile feruente ob putredinem hoc patiun-
tur, mente ferinè mouentur: quorum etiam ſunt duri pulſus vtraq; de cauſa, ſiccitate et tenſione:
ſimulq; parui ob duritiem: et iuſto celeriores, quia febricitant: etiã crebri, ꝙ non ſatisfiat vſui. Hu
midæ intemperaturæ cerebri, molles pulſus diuturnitate efficiunt, ac hominem comatoſum: ſi ad
illas acceſſerit febrilis calor, morbus appellatur lethargus: & pulſus eſt non mõ mollis, ſed & ma-
gnus. Si vero putreſcens pituita ita cerebrum afficiat, erit tum etiam morbus lethargus: pulſusq;
arteriæ contentæ ſpeciẽ quandã prębebit, tametſi ſit mollis. At magni in morbis hiſce oĩbus hacte
nus erũt, quatenus auctus ſit calor: celeritas aut omnino minima eſt, aut his nihil prorſus creſcit:
eodemq; crebritas modo. Hęc aũt vna cum coloris copia omnia increſcent. Si vero cõmiſceatur
ex bile & pituita affectus, nec prorſus vigilant, nec in profundo ſunt comate: ſed in ſoporem deſe
runt, deſipiuntq;, nec palpebras valent attollere: & breuibus, comatoſi hi ſunt & vigilantes: itaq;
& pulſum habent ambigentem inter complicatos mutuo affectus. Sin frigiditas morboſa cere-
brum afficiat, cum illi cor conſentiat, minores tardiores atq; rariores ęquo pulſus erũt: ac, ſi abſq;
materia, ſola intemperies cerebri ſit, citra oẽm tenſionem: Sin aũt vna cum materia, eaq; melan-
cholica, fiet, vt arteriæ tendant, itaq; pulſus durior videatur: Si cũ pituitoſa non ſimplr, ſed ſi craſ-
B ſa atq; glutinoſa pituita ſit, intẽdentur: ſcirrhoſos.n.tumores excitat hic humor: Si humida & fla
tuoſa, abs qua generatur potiſſimum œdema, quod vocant, ſine tenſione mollis pulſus erit: Si cõ
fuſa pituita & miſta ex vtroq; illarum genere fuerit, ſimul mollis erit, & non nihil intentus: neq;
hoc obſcurum eſt, quin, ſi pulſus ſit mollior, erit etiam maior, ꝙ̃ antea. Iam vero, quod genus illis
aliorum ſymptomatum accidet, poteris per te ipſe ex antedictis colligere. Mihi quidem non eſt
conſilium diutius hic immorari, cũ illa in cõmentarijs de locis affectis prolixè explicauerim: nam
nunc quidem non omnia indicia attendere, ſed quæ ex pulſibus duntaxat cõparantur, propoſui:
itaq; pro cumulo & obiter alia quædam ſymptomata adiecimus aliena. Quare finem hic faciam
de his dicendi, & me conuertam alio, quod referat ad inſtitutum: de quo tametſi longius egi in cõ
mentarijs de locis affectis, tamen, vt hic quoq; declarem, res poſtulat.

Meningibus affectis, Qui pulſus fiant. CAP. 9.

SVbtilis meninx, quæ cerebrum amplectitur, ſola mihi nullum vnquam iſtorum affectuũ ſubi
re videtur poſſe, niſi vna cum cerebro: nec ẽt cerebrum citra meningem: ſed, ſiue citra fluxio-
nem intẽperies, ſiue ẽt incubuerit fluxio in alterutrum horum, ſtatim impartiri mea quidem ſen-
tentia affectum oportet alteri. At dura meninx, quoniam longiſſime à cerebro diſſita eſt, affecta
C eſſe ſola poteſt. Cuius affectus ſi inſignis ſit, vt cor ad conſenſionem ſolicitet & arterias, pulſus in
modum cerebri affectuum alterabuntur: calidi.n.affectus vſum augent: frigidi cum hunc remit-
tunt, tum arterias pedetentim indurant, præcipue eas, quæ corde ſunt altiores: ſicci intentum &
durum pulſum reddunt: humidi mollem, attamen nõ ita mollem & durum, vt cerebrum, ſed ma-
gis quidem durum, minus vero mollem. Siquidem corpora ſua ſponte dura, quæ in affectus indu
rantes inciderunt, maximam contrahunt duritiem: ſic, quæ natura mollia ſunt, ſi in humectantes
& liquefacientes incurrant, ſemel exoluuntur, molleſcuntq;: ſin dura arripiantur humectantibus
affectibus, aut mollia indurantibus, nequaꝗ̃ aſſequatur extremum contrarij ſibi ſtatus. Hac ratio-
ne nunquam ob meningum œdema pulſus fiet ita mollis, vt ob cerebri & pulmonis: neq; ex cere
bro & pulmone inflammatis perinde durus, ac ex meningibus. Verum his, qui duri per menin-
ges ſunt, ſimilis ille eſt, ꝙ ob ſeptum tranſuerſum & tunicam ſuccingẽtem. Qui cerebri & pulmo-
nis gratia molles ſunt, ita ſunt molles, vt nullus alius. His præ cæteris vicinior eſt ille, qui ex iecino
re & liene oritur, œdemate affectis: nam ſcirrho etiam hæc viſcera obſeſſa pulſus ſatis duros effi-
ciunt: minus, ſi inflãmata ſint, ꝙ̃ ſi laborẽt ſcirrho. Cerebrum & pulmo fortaſſis ne admittũt qui-
dem ſcirrhum: duris enim corporibus & ſpiſſis hic affectus, non raris & mollibus, familiaris eſt.
D In cõi autem de oĩbus, quæ commemorauimus, licet non referamus ſigillatim, ſciendum eſt, affe-
ctus, ſi nimium frigidi ſint & ſupra oẽm modum, duros pulſus facere, alioquin non: præterea arte
rias viciniores in mollitudinem & duritiem tranſire magis, quę longe diſiunctæ ſunt à locis affe-
ctis, aut ſi interpoſitũ ſit cor, minus. Quod ſi teneas, nihil eſt, de cęteris morbis faciei, colli, artuum,
ꝙ alia præcepta requiras. Nam pars affecta, ſi ſpiſſa & dura ſit, pulſus efficiet duros, ſiue inflãma-
ta, ſiue ſcirrho affecta, ſiue ſupra modũ refrigerata ſolicitet arterias: ſi carnoſior ſit, eaq; vel inflam
mata ſit, vel ſcirrho induruerit, duros quidem, ſed minus ſuperioribus: ſin œdema habuerit, mol-
les. Ac conſentient arterioſis celerius vicinę omnes arteriæ & cor: venoſis ſecundum has: tardiſſi
mè aũt neruoſis: tpe.n.hæ & inſigniter læſæ motum arteriarum immutant. Nil mirum ergo eſt
abdominis & thoracis inflãmatis muſculis facile comitari febres: quamobrem & pulſus fiũt ma-
gni, celeres, & crebri, ſed durus illis pulſus vel conuulſiuus nunquã fit. Si vlnæ, vel tibiæ muſculi
inflãmati ſint, maxime qua parte tendines egerminant, facile conuulſione corripiuntur: faciIlime
etiam pulſus tenduntur ac indureſcunt: thoracis etenim & ventris carnoſi muſculi ſunt, neruo-
ſiores manuum & pedum. Adeoq;, ſi tendo aliquis in ſummis manibus vel pedibus inflamma-
tus ſit, prompte illis pulſus durus fit, prompte item conuelluntur. Iam vero admodum duri fiunt
pulſus ex ſcirrho iocinoris, vel lienis: ſed ijs, quibus ad eum modũ ſunt duri, nullum conuulſionis
pericu-

periculum est. Ac, cum insigni lien scirrho affectus esset, frequenter conspeximus non consecutã E
aquã inter cutem: iocinori vero succedit necessario: fitq; tum pulsus, mirũ, preditus signis vtriusque affectus, tum tunica ipsa arteriarum humidiore molliore q; , tum indicante aperte tensionem ex scirrho, atq; ita duriore. Ipsa sua sponte aqua inter cutem citra viscerum inflammationem pulsum non intendit: illa exoritur propter hæmorroidum immodicam vacuationem, aut insolitam suppressionem: itemq; menstruorũ suppressiones & immodicæ vacuationes aquam inter cutem gignunt. Vteri affectus mulierum, declarauimus ante, quemadmodum varient pulsus, cum vesicæ eum compararemus.

Testibus affectis Qui fiant pulsus. CAP. 10.

VNum etiam reliquum est, de testibus vt dicamus: nam hæ partes, etsi extra inguina sint, statim † febres propter vasorum vicinitatem accendunt. Etenim superne ab renum regionibus vena & arteria descendunt per peritonæi foramina ad testes, vasa sane magnitudine insigni: etiã ipsa tunica erythroides adnata peritonæo est. Quare merito, si hæc sit inflãmata, pulsus durus fit, ac proinde minor: ex testibus non ita durus & magnus, causâ febris. Quæ enim partes arteriosæ & venosæ sunt febres excitant magis: quæ neruosę, aut nullas omnino, aut paruas: at tetanos generant & spasmos. Omnia iam, quę institueramus, absoluimus: nam singularum partium omnibus affectibus recensitis, declarauimus, quem quæque mutatio pulsum creat. F

† *Addendum ex græcis. vbi ĩflamatæ sũt.*

Futura ex Quibus sint Præsagienda. CAP. 11.

NVnc ergo, quod in primis operæpretiũ est, compendiose hæc in pauca capita reducamus: nam præsentium cognitio, nihil aliud est, ac affectuum inuentio: cognitio præteritorum, nihil etiam aliud, atq; inuentio causarum, quæ affectus inducunt. Quare, si in his commentarijs oẽs affectus explicati sunt: oẽs autem causas effectrices partim in alijs commẽtarijs exposuimus, partim in superioribus de causis pulsuum: nihil iam desideretur ad præsentienda præterita vel præsentia. Nam futurorum sumi præsagia ex præsentibus etsi sæpe iam ante monstrauimus, tamẽ omnia nunc etiam summatim, necesse est, percurramus, hinc inducto exordio de euentis, quæ expectantur, dignoscẽdis. Vnum est ac primum quidem, quo erumpet morbus, ad exitium ne, an ad salutem: alterum ab hoc, quo potissimũ hoc tempore accidet: tertium iam, qui nam modus erit mortis & salutis. Hæc omnia ex affectibus præsagiuntur: ex ipsis enim, vt ostendimus, morbi genus, & facultatis imbecillitas vel robur dignoscitur: hęc si inter se conferantur, futura pręsentiuntur. Morbus enim cognoscitur ex loco affecto eiusq; affectu: facultas ex commodo temperamento, vel intemperie corporum solidorum: nam, si imbecillitates quædam ob spiritum animalem accidant, breues sunt illæ, & symptomatum ratione consequuntur. Hęc si inter se conferantur, si facultas vigori morbi est sustinendo, oportet superstitem hominem esse, siquidem nihil erratum sit extrinsecus: sin autem sit impar, moriatur, necesse est. Tempus, quo vtrũq; horum accidet, ex his pręscietur. Euadent, qui erũt superstites, illo tempore, quo morbosam affectionem semel superatura est natura: morient tunc temporis, quo facultatem morbus adeo prosternet, vt functio aliqua ad vitã necessaria pereat. Et vero etiã modus tum mortis tum salutis indidem præsciet. Functiones enim, quę ad vitam requiruntur, abolitæ, partim suffocant, partim vitalẽ facultatẽ prosternũt, partim proportione & vitalem prosternũt & suffocant. Vitalẽ facultatẽ suffocant affectus, qui ex thorace, pulmone, aspera arteria, gutture, faucibusq; procedunt: non nulli etiam ipsum statim cor occupant. Qui prosternunt facultatem, ex stomachicis, quos vocant, affectibus, vnde syncopa corripiuntur: ex iocinoris ẽt diuturnis, propter quos cibum non sentiunt: præterea ex longis doloribus, vel vehementibus: ad hæc ex omnibus hecticis febribus: breuiter corporis cordis ingens intemperies, quoquo modo, siue per se hęc inde ab intio, siue propter alia viscera cõstituatur, deijcit vitalem facultatem. Iam vero etiam animalis facultatis imbecillitates, cerebri ingenti intemperiei comitantur: eiusdem quasi suffocationes impletionibus eius ventriculorum, & obstructionibus meatuum, qui in eos penetrant. Proinde, cui mẽsura facultatis perspecta ad vnguem sit, locusq; affectus, & eius affectus, hic ad futura præsentienda est peritissimus. Quemadmodum vero dignoscendæ sint partes affectæ, in alijs commẽtarijs explicauimus: Ac, quomodo etiam illarum affectus, cum in illis, tum maxime in libris de iudicationibus, & ẽt in hac lucubratione: De facultatibus etiam sæpe diximus, multisq; locis: atq; ex actionibus cognoscuntur, & ex agentium intemperie. De cæteris facultatibus egimus alio loco: at de illa, quæ molitur pulsus, quam scilicet appellamus vitalem, & in his commentarijs verba fecimus non pauca, & faciemus etiam nunc. G H

De Facultate Vitali cognoscenda: & de Indicationibus per pulsus præsagiendis. CAP. 12.

CVm omnes pulsus per se languidi sint, infirma facultas est: quod per totum corpus fiet, cum ipsum cordis corpus intemperatum sit: in vna parte, cum sola illa pars. Vbi earundem arteriarum nunc languidus pulsus sit, nunc vehemens, facultas non est per se quidem imbecilla, sed abundantia humorum degrauatur. Solam autem nec in toto corpore hanc inæqualitatem, nec vna in parte, inueni vnquam, sed alia simul tria genera immutari, fieriq; inequalia: tria genera inquam, magnitudinis & paruitatis, celeritatis & tarditatis, crebritatis & raritatis: etenim magni

parui

A parui medij, celeres tardi medij, crebri rari medij, non aliter, ac languidi vehementes medij, facultatibus accidunt, quæ a copia humorum grauantur. Ac, si pulsus vehementes & magni numero contrarios vincant, minus facultas offenditur a copia: sin parui & languidi, magis. Et inæquales item in vno ictu, tum quos interpellato quiete motu, tum quos perpetuo manente, diximus fieri, hi omnes, si fines motuum validiores & celeriores efficiant, nunciant facultatem esse robustiorem omnibus, qui languidiorem et tardiorē efficiant. De differentia decurtatorum satis etiam est dictum. Cum ergo in tali statu pulsuum altus pulsus videatur, apertum est illum permagnum esse, vt ante diximus: declarabit etiam superiorem iam naturam copia esse. Languidus igitur pulsus nunquam altus est: ceterum magis & minus vehemens, quo altior simul & vehementior euaserit, robur facultatis nunciabit, liberumq; motum. Simul autem cum ea mutatione mutari prius* necesse est inæqualitatem, ac primum magnos & altos pulsus contrarijs multo plures fieri: deinde omnes ordine æquales: hi excretionibus, necesse est, iudicetur. Nec altos tantum & vehementes pulsus hoc comitatur, sed etiam magnos pariter & vehemētes: at certius & firmius, si alti sint.

*Al. priorē.

Hic contractionis motus est attendendus: semper enim abijcere inuenies eam, priorem celeritatem, & minus hoc & magis eam facere. Itaque discretio tibi hinc mo*di iudicationis suppetit: melior enim iudicatio solet expectari contractionis celeritate plus remissa: &, si huc alia signa accedant concoctionis (quæ sum omnia complexus in commentarijs de iudicationibus) optimam iudicationem promittit hic status. Quod, si contractionis celeritas parum sit remissa, aut morbus haud dum videatur concoctus esse, expectanda quidem est iudicatio per excretionem, non tamen vndequaque probata: sed aliquid habebit malarum iudicationum aut vnum, aut duo, aut etiam simul omnia. At, si pulsus sit magnus & vehemens, nec precedat illa inæqualitas, non semper portendit excretionem. Altus semper quidem, sed, si non præcesserit inæqualitas, modicas excretiones spondet: copiosas, cum multas sequatur inæqualitates, quæ declarent facultatem copia onerari. Miraberis optimis iudicationibus altum vna & moderatū celeritate in contractione pulsum, præsertim consequentibus excretionibus, antecedere: & non in distentionibus arteriarum, cum in se attrahant, sed in contractionibus, quando excernunt. Quod mihi videtur præcipue Archigenem adduxisse, vt putaret arterias in contractionibus attrahere aliquid in se ipsas, in distentionibus excernere: at fieri hoc non posse, in libro de vsu pulsuum docuimus. Quæ vero sit causa, quamobrem altus simul & celer in contractione pulsus promittat decretorias excretiones, hoc loco explanabimus. Non eadem est facultas vitalis, quā vocant, & nutritia naturalisq;: illius enim

B

*ἤθους. id est moris.

*Aliter, et.

C hoc vnum opus est, generatio pulsus: naturalis id, quod familiare est ad nutritionem, allicere, &, quod est alienum, excernere, preterea retinere alterareq; familiare alimentum: ad nutrienda enim corpora postulat hæc omnia, sicut ad natiui caloris tuendam mediocritatem, distentionem & contractionem arteriarum atque cordis. Quam facultatem nec in stirpibus inuenias, nec in animalibus frigidis: cuius generis sunt ostrea, & quæ petris vel alijs duris corporibus adnascuntur: animalia calida, potissimum sanguine prædita, apertissimam hanc facultatem & vehementissimam obtinent. Hæc ergo in contractionibus pulsuum eijcit solum fuliginosum excrementum, quod obstiterit naturalis caloris mediocritati: sicuti in distentionibus, quod se refrigeret, allicit. Altera facultas nutritia conueniens attrahit alimentum, & incommodum excernit. Distincta igitur facultatum principia sunt, vt in commentarijs de Hippocratis & Platonis placitis ostendi: ceterum in singulis instrumentis inter se confunduntur. Nam arteriæ, quatenus nutriuntur, facultate nutritia gubernantur, cuius excernere alimenti excrementa munus est: sicuti alterius vitalis, fumosa excrementa expellere. Quando igitur hæc abundant, arteriæ maximam simul & celerem contractionem moliuntur. Quod si fieri posset, vt digito intro in eas immisso, pulsus exploremus, percipiamus eas penitissime intro ferri: sed, quoniam hoc non potest, celeritas primum potissimumq;

D attendenda est: deinde contractionis quantitas, si probe ad eam dignoscendam sis exercitatus. Cū vero hæc excrementa nulla amplius sint, concoctiq; sint humores, qui antea putrescebant, altera facultate naturali concoctorum excrementa excernit. Hæc per omnia membra permanauit animantis, perq; carnem, & neruos, & ligamenta, ossaq;: non per solas arterias & venas est distensa. Atque hæc est illa facultas, quæ etiam iudicationes efficit: cuius quatenus participes arteriæ sunt, excrementum expellunt. Altera facultate pulsatrice, quam solæ hæ obtinent, in contractionibus fumosum excrementum excernunt, sicuti in distentionibus attrahunt refrigerium. Vsus nō perpetuo par vtriusque est, sed præpollentis vsus excellit non nunquam: itaque etiam ex se pulsum figurat, siquidem ei facultas respondeat. At vero, si fumosum excrementum præpolleat, plurimū contrahitur, distenditur autem non plurimum cor cum arterijs: sed hactenus dūtaxat, vt satis refrigerij ab extrema contractione suppetat ijs. Sin autem paucus admodum fuerit fumosus calor, copiosissimus vero mundus & purus & quasi flammeus, in distentione plurimum attolluntur: & contrahuntur eatenus tantum, quatenus satis fiat alteri vsui. Quare semper æqua magnitudine distentio est atque contractio, nisi, cum digitos casu admouerimus, repentina fiat mutatio. Interest autem hoc, quod nunc foras motus magis feratur, nunc intro: declaratq;, quemadmodum

diximus,

diximus, si ille, qui intro fertur, præpolleat, esse in arterijs fumosum quendam calorem: igneum & purum, si ille, qui foras. Ob hanc sane causam altus pulsus excretionem significat, concoctis iam humoribus, qui inducebant febrem, comitans. Semper porro omnis excretio naturæ lege perfecta sequitur concoctionem: etenim in ventre conspicitur natura excrementum à concoctione excernere. Cæteras omnes excretiones, quæ ante, quàm cibus coctus fuerit, fiunt, nunc quod vellicetur ab illis, quæ continet: nunc quia degrauetur: ante tempus concoctionis cogitur moliri. Haud aliter totius corporis facultas, postea quàm satis familiarem succum concoxerit singularum partium, tum demum excrementum excernit, nisi quid eam, vt diximus, iritet ante tempus. Copia excrementorum tum ex plethoricis signis, quę præcesserunt: tũ ex pręsente flammeo calore præsentitur: ob quę ipsum calorẽ pulsus magni videntur, † & alti. } Quare sunt pessimæ excretiones, quæ pulsum nec magnum obtinent, & celerem in contractione ostendunt. Porrò autem, si etiã se plus intro recipiat, fumosi hic excrementi affluentis in primis est nuncius, atque ob id crudi morbi. Si præterea sit pulsus lãguidus, periculum est syncopes. Si vero pituitosior morbus sit, cum ab inæqualibus pulsibus mutatio fiat in plures vehementes & magnos, iudicatio erit per abscessum: maxime si diuturnus sit, magisque etiam cum adhuc hyeme, & in frigida ætate, natura, & regione. At, in quam potissimum corporis partẽ erupturus sit abscessus, non est præsagire ex pulsibus. Sed, quod in commentarijs de iudicationibus diximus, spectandæ sunt inclinationes naturæ, quas etiam in libris de iudicationibus à modo motus diximus declarari. Cum enim pulsus omnino ad excretionem spectat, si adiuncta habeat profluuij sanguinis signa, de naribus sanguis profluet: his si careat, ex alia quapiam parte dispicienda est excretio. Sed de his omnibus satis in commentarijs de iudicationibus disseruimus.

† *Græca quædã exemplaria manuscripta nõ habent* καὶ ὑψηλοί, *i. & alti: alia tamen habent: sicuti & in libro. i. de die. decr. ca. 7 habẽt, sed motus plures alti & magni &c.*

Galeni

GALENI SYNOPSIS LIBRORVM SVORVM SEXDECIM DE PVLSIBVS.

Auguſtino Gadaldino interprete.

CENSVRA.

Galenus in fine libri Artis medicinalis hæc verba ſcribit. At vero in animo mihi eſt aliũ ſcribere librũ, veluti Epitomen quandã omnium horũ ſexdecim librorũ de pulſibus: quem inſcribã vel Artẽ de pulſibus, vel Iſagogen, vel Synopſin, vel Epitomen. In libro autẽ de proprijs Libris capite. 5. ait. Librũ etiam quẽdam alium vnũ, ſexdecim ſupradictorum librorũ de pulſibus Synopſin ſcripſi. Hunc autẽ eſſe eum librum, cuius ijs in locis Galenus meminit, prꝑterq̃ ꝙ & doctrina, ſcribẽdi ratio aperte videntur indicare: facile etiam hinc probari poteſt, Quòd auctor ipſius lectorem nõ raro ad Librum de pulſibus ad tyrones quem etiam quandoq; Iſagogen appellat, frequentiſſime ad Magnam illam tractationẽ de pulſibus: quæ ex ſexdecim libris conſtat, ſæpe etiam ad Libros de criſibus & ad alios quoq; non paucos tractatus, releget: quos omnes libros ſicuti ipſe perpetuo ſuos nominat, ita Galeni eſſe germanos oĩbus eſt cõpertum: Quodq; ſæpius ipſe affirmet, eum præcipue ad expeditã rememorationẽ ijs fore vtilem, qui prius Magnam de pulſibus tractationem accurate perlegerint: & capite vndecimo dicat, ſtudioſos materiam de pulſibus ſicuti breuiſſimo ſermone ab ipſo conſcriptam habent in Iſagoge, abſolutiſſimo in Magna tractatione, ita medio inter vtroſque in hac Synopſi eſſe habituros.

Loci quamplurimi ſparſim in ſtudioſorum gratiam ſunt in margine adnotati, in quibus Galenus eadem in alijs ſuis de Pulſibus libris ſcripſerat.

In quo præſtent Diexodici libri Epitomis, & cur prius legendi ij ſint. Curq; Galenus hanc Synopſin conſcripſerit. Argumentum ſexdecim librorum de Pulſibus. CAP. I.

Leriq; hominum appetunt quidem ſcientiam exquiſitam eorum, quæ quotidie diſcunt: viam tamen, quæ ad ipſam ducit, adire grauantur. Et ob id, cum ſermones per Diexodon. i. fuſam enarrationem, interpretatos, tanq̃ prolixos effugiant: nonnulli quidem Iſagogas idest introductiones ſeu inſtitutiones, vel Hypographas. i. ſubſcriptiones, vel Hypotypoſeis. i. ſubfigurationes, legũt: nõnulli vero Epitomas. i. reſectiones ſeu breuiaria, vel Synopſeis. i. cõpendia, vel Epidromas. i. trãſcurſus. Poſtea deinceps, cùm aliquando in homines artis contradicendi peritos incidunt, nec quæ ab illis dicũtur, ſoluere queunt, propterea ꝙ nec eorũ ſolutiones diſcere voluerint, deſiſtunt à veris. Oportet ergo vt ipſi (hoc præcipue cognoſcentes, diexodicam nimirum doctrinã cæteris prꝑſtare, ꝙ non ſolum vera docet, ſed & ipſis demonſtrationes adiungit, & contradictiones, & earum ſolutiones) cũ ab huiuſmodi
D doctrina deſtiterint, deſiſtant etiam diſputare cum alijs de veritate eorum quæ didicerunt. Non tamen ita faciunt. & ob id euenit, vt per totam vitam eorum ſentẽtię agitentur, veluti nauis fluctibus iactata. Demonſtrationes enim tanquàm anchoræ ſunt, vt ſcientiæ firmiter appellantur, non dimoueanturq;. Ego igitur adhortor, vt diſcant quidem omnia perfecte vel ſtatim à principio, vel per hypotypoſin aut ſynopſin prius introducti: cum autẽ exquiſite didicerint, tunc & epitomas legant, quando paucis verbis eorum reminiſci voluerint, quæ antea prolixe didicerãt. Omnino ſanè decreueram nullius meæ tractationis epitomen facere, ſatius eſſe exiſtimãs, vt qui diexodos accurate perlegiſſent, ſibi ipſis epitomas facerent: Vtiles enim hoc modo tum epitomę tum ſynopſeis fiunt, iuxta proprium captũ vnicuiq; ſcriptæ. Quoniam autem animaduerti alios mearum tractationum epitomas nõ recte facere: in quas dum incidunt qui diexodos legere grauantur, nõ parum læduntur: ob id coactus ipſe ſum ad hoc negotium peruenire, præter eã, quam ab initio habui, ſententiam. Ac primam quidem omnium, tractationem de Pulſibus, in ſynopſin redegi. Erat autem tota ipſius diexodus in quatuor partes diuiſa: quarum prima differẽtiam ipſorum, ſecunda dignotionem, tertia cauſas, quarta præcognitionem tradit. In prima ergo parte, quę eſt de pulſuum differentia, quo modo quis methodo inueniat pulſuum omnium numerũ, docetur: In ſecunda vero, q̃uo vnumquenq; ipſorum dignoſcat. nã quidam ipſorũ difficulter dignoſcibiles, quidã indignoſcibiles ad tactum ſunt. Tertia pars, à quibus cauſis vnuſquiſq; pulſus fiat, docet. Quarta autem [a] (cuius gratia oĩa hæc tractantur) de præcognitione, quæ per ipſos fit, eſt. A 1. de Dig. p. cap. 1. pa. 70. c

A pag.46. *[a] Argumentum proemij Libri primi de differentia pulsuum. hoc est, cur rebus magis quàm nominibus in omni doctrina attendendum sit.* CAP. 2. E

CVm igitur in vnaquaque parte quatuor à nobis conscripti sint libri, ita vt vniuersi sint sexdecim: nunc, vt dicebam, in hoc synopsim ipsorum faciam, initio sumpto à prima parte, quæ est de differentia. In qua præpositum est procœmium, quod ostendit melius esse, rebus ipsis mētem adhibere, neglectis nominibus: Id quod non in hac tantum tractatione, sed etiam in alijs omnibus, faciendum censeo. Qui enim à rei substantia differentias, quæ in ipsa sunt, methodo inuenit, scientiam hic habet firmam, rem quampiam nec prætermissam esse, nec superflue dictam. Iis autē qui à nominibus initium capiunt, incertum est, an aliqua prętermissa sit, an superflue addita. Sæpe enim vnum nomen plures res significat: sæpe vero vna res plures habet appellationes: nonnullæ autem nullo prorsus modo nominatæ sunt à principio: quòd vel non cognitæ fuerint superioribus, vel paucis omnino cognitæ. Periculū ergo est in ijs quæ æquiuoce dicuntur, ne aliqua res prætermissa sit: In multiuocis vero, ne nominum multitudini, rerum numerus æqualis esse videatur: In quibus autem nomen non est, ne res quidem ipsa non sit. Et ob id prętermisso eo quod à nominibus capitur principio, melius est, vt ab ipsa re auspicati, ad inquisitionē accedamus multitudinis differentiarum quæ in ipsa sunt. F

B 1. de dif. pul. cap. 3. p. 47. c *[b] Pulsum ab hominibus uocari, sensibilem diastolen & systolen arteriæ, duoq; prima huic motioni inesse, spatium per quod fertur id quod mouetur, et tempus in quo mouetur. Quatuor genericas differentias in diastole arteriæ considerari, Quantitatem, Tempus, Tenorem, & Corpus vasis. Et à quantitate viginti septem speciales differentias, à singulis vero alijs tribus tres tantum sumi.* CAP. 3.

EST sanè propositæ rei substantia, caui & prolixi corporis, sensibilis tum diastole tum systole. Ac cauum quidem hoc corpus, vocatur à medicis arteria. Prædictam autem ipsius motionem vocant pulsum non medici solum, sed etiam vniuersi homines. & nisi hoc quis pulsum vocare voluerit, nihil vtique ad nos fuerint. non enim de nominibus altercaturi venimus: [c] sed quo modo quis ex sensibili arteriarum motione, futura præcognoscat. Siue ergo pulsum, siue palpitationem, siue quodcunque aliud, vocare quis motionem ipsarum voluerit, nihil refert, dummodo præcognitio recte ex ipsa fiat, ad quam à principio properamus. Quænam igitur sunt, quæ motioni arteriarum ex necessitate insunt, primum considerare oportebit: Postea, siquid ex alijs quæ nō ex necessitate insunt, accedit. Insunt sanè motioni arteriarum secūdum propriam ipsius rationem duo hæc prima, spatium, dico, per quod fertur id quod mouetur, & tempus in quo mouetur. [d] Ac spatium quidem motionis, quoniam secundum longitudinem & latitudinem & profunditatem fit, tres faciet simplices ac primas differentias, vnam secundum longitudinem, alteram secundum latitudinem, & tertiam secundum profunditatem seu altitudinem: vtroque enim modo nominatur. Si ergo pulsus qui nunc apparet, in altitudinem ascendat maiorem, quàm sit secundum naturam, altus vocabitur: quemadmodum sanè cùm in latitudinem maiorem extenditur, quàm sit secundum naturam, latus: ita vero si in longitudinem maiorem quàm sit secundum naturam, tangentibus subijciatur, longus. Manifesti etiam sunt & qui his sunt contrarij, humilis, & angustus, & breuis. Qui vero secundum vnamquanque trium dimensionum secundum naturam se habet pulsus, symmetros. i. moderatus vocabitur secūdum illam dimensionem. Necesse ergo est vniuersas pulsuum differentias septem & viginti esse, quæ. s. subscriptæ sunt.

C 1. de diff. p. cap. 1. p. 46. h

D 1. de diff. p. c. 4. pag. 47. e diffuse. G

E Eodem. cap.		[e] LONGITVDO	LATITVDO	PROFVNDITAS.
Magnus.	1	Longus	Latus	Altus
	2	Longus	Latus	Moderatus
	3	Longus	Latus	Humilis
	4	Longus	Moderatus	Altus
Gracilis.	5	Longus	Moderatus	Moderatus
Gracilis.	6	Longus	Moderatus	Humilis
	7	Longus	Angustus	Altus
Gracilis.	8	Longus	Angustus	Moderatus
Gracilis.	9	Longus	Angustus	Humilis
Solidus.	10	Moderatus	Latus	Altus
	11	Moderatus	Latus	Moderatus
	12	Moderatus	Latus	Humilis
	13	Moderatus	Moderatus	Altus
Medius.	14	Moderatus	Moderatus	Moderatus
	15	Moderatus	Moderatus	Humilis
	16	Moderatus	Angustus	Altus
	17	Moderatus	Angustus	Moderatus
Gracilis	18	Moderatus	Angustus	Humilis

H

19 Breuis

Solidus. A	19	Breuis	Latus	Altus
Solidus.	20	Breuis	Latus	Moderatus
	21	Breuis	Latus	Humilis
Solidus.	22	Breuis	Moderatus	Altus
Solidus.	23	Breuis	Moderatus	Moderatus
	24	Breuis	Moderatus	Humilis
	25	Breuis	Angustus	Altus
	26	Breuis	Angustus	Moderatus
Paruus.	27	Breuis	Angustus	Humilis

[a] Ita sanè, cum hi septem & viginti pulsus sint, qui secundum quantitatem in tribus simul dimensionibus consistunt: Duo quidem ex ipsis habēt nomina ab omnibus recepta medicis, primus in ipsis scriptus, & vltimus: nā alter magnus, alter paruus vocatur: Reliqua vero tota multitudo, nō habet. Neq; n. qui ἰσχνοὶ .i. graciles, & qui ἀδροὶ .i. solidi seu turgidi dicuntur pulsus, unum aliquē B ex tabella ostendunt, sed de multis generice prædicatur. In quibus enim dimensio secundum longitudinem reliquas duas excellit, hos omnes, graciles vocant: In quibus vero reliquæ duæ, hos omnes ex aduerso illis, solidos. Ita vt & quintus in tabella, & sextus, adhuc vero præter hos octauus, & nonus, & decimusoctauus, graciles vocentur: Ex aduerso autem his, solidi, decimus in tabella, & vndeuigesimus, & vigesimus, & præterea vigesimussecundus, & vigesimustertius. Ita vt generaliora sint hæc nomina, & pluribus commmunia. Vocant autem & hos ipsos pulsus etiam alio modo: λεπτὸν quidem .i. tenuem eum, qui gracilis est: παχὺν vero .i. crassum, eū qui solidus est. Sed neq; eius qui secundum tres dimensiones moderatus est (qui sanè solus ex viginti septem, est secundum naturam) proprium habemus nomen: verum oratione & hūc declaramus, siue moderatum esse dicētes in tribus dimēsionibus, siue medium inter magnum & paruum, siue secundum naturam in quantitate diastoles, vel moderatum in quantitate diastoles, vel quomodocunq; aliter maxime apertam speremus esse orationem. [b] Qui vero secundum tempus diastoles consistunt, non amplius viginti & septem, nec omnino multi sunt; sed quot sunt differentiæ, quę ab vnaquaque triū dimensionum generice concipiuntur, tot etiam hos inuenies. Quemadmodū enim in illis secundum longitudinem quidem, & moderatus erat & longus & breuis: secundum C latitudinem vero, & moderatus & latus & angustus: secundum profunditatem autem, & moderatus & altus & humilis: Eodem sanè modo in tempore diastoles, & moderatus in hoc gn̄e est & celer & tardus. [c] Aliud autem post prædicta est genus differētiæ pulsuum, quod secundum τόνον .i. tenorem seu firmitudinē est: in quo rursus εὔτονοι .i. tenore præditi seu bene firmi, & ἄτονοι .i. tenoris uacui seu infirmi, fiunt pulsus: [d] & tertius quidam, amborum medius, non æque ac superius dicti, secundum naturam & moderatus. Nā qui tenore præditus est, in hoc genere secundum naturam est. [e] increscens autem ex nutrimento & vini potu & ira, ab eo quod secūdum naturam est recedit. Hunc ipsum etiā σφοδρὸν .i. vehementem nominamus, medicorum sequentes consuetudinem. quandoquidem scimus ab omnibus gręcis σφοδρὸν de eo qui celer simul & tenore prēditus sit, vsitatius dici. [f] Quartum genus differētię in diastole arterię, fit secundū ipsum corpus vasis, quod vel durius vel mollius, quàm secundum naturam sit, appareat. Erunt ergo & hîc tres pulsuum differentię, moderatus, durus, & mollis.

A Eodem cap.
B 1. de diff. p. c.4.p.47. d
C 1. de diff. p. c.6.p.48. b
D 1. de causis p.c.7 p 87. c ibidem diffu.
E 3. de diff. p. c.5.p.61, h, & 62 a ibidem.
F 1. de diff. p. c.3. p. 47. d, & c.6.p.48. b

Probat nullam aliam genericam differentiam præter iam dictas quatuor inueniri posse in diastole arteriæ, impugnando eos qui posuerunt differentias pulsuum à re infusa. CAP. 4.

D ALia vero nulla aut excogitari, aut experimento cognosci potest eueniens nobis sensibilis passio ex corporibus quæ mouentur: Ita vt in prædictis quatuor generibus vniuersæ pulsuum differentię, quæ secundum diastolen arteriæ considerentur, circunscribantur. [g] Quod enim est in ipsis īfusum, nec quantū nec quale sit, sensu dignosci potest: Alioqui certe cessaret illa quæstio, An vacuæ sanguinis sint arterię, si sanè dici posset, non solum sanguinem cum spiritu eas cōtinere, sed qualem etiam sanguinem ipsę contineant, vtrum serosum ac tenuem, an crassum & uiscidum, an horum medium, qui certe est sanguis secūdum naturam. Quamquam sanè aliqui affirmarunt, huius quoque dignotionem, sensibilem esse: quemadmodum etiam de ipso spiritu, qualis nam facultate sit is, qui in arterijs continetur. Nonnulli vero his etiā absurdiora scribunt, quendam alium, vltra prædictos pulsus, introducendo, quem ipsi πληρῆ .i. plenum appellant. [h] atq; huius generis tres faciunt differentias: nomināt autem hunc quidem plenum, hunc vero vacuum: medius aūt vtrorumq;, nullum peculiare nomen sortitus est. Hos ergo si redarguere velis, bifariā aduersus ipsos sermonē diuides: primo circa significatū τῆς πληρότητος .i. plenitudinis, postea circa ipsius dignotionem. in vtroq; n. ostēdimus eos non parū errare: circa significatū quidem, non in hoc tantum genere pulsuum, sed etiam in alijs, in [i] secundo & [k] tertio de differentia pulsuum libro: circa dignotionem vero, quæcunq; quidem in plenitudine errant, in [l] quarto diximus libro de pulsuum dignotione: quæcunq; autem in alijs omnibus, in libris superioribus. Nunc autem, quoniam id duntaxat, quod vtile ad artem est, doceo, prætermissa aduersus eos, qui aliquo modo

G 4. de dign. p. c.2. & 3. diffuse.
H 1. de diff. p c.6.p.48. h
I In toto ferè libro.
K cap. 6.
L cap. 2. & 3.

in ipsa errarunt, redargutione, (hoc.n. vt dixi, in epitomis & synopsibus spectamus;) tempus est ad alias pulsuum differentias, quæcunq; vtiles sunt, transire. E

Systolen quomodo alij sensibilem esse existimarint, alij insensibilem: ac quos utriq; singulatim, raros, frequentes, & medios pulsus nominarint. CAP. 5.

A 1. de diff. p. 6.7.&8.

E [a]Xcipit autem nos maxima dissensio medicorum: cum nonnulli quidem arbitrentur sensibilem esse systolen arteriæ, nonnulli vero insensibilem. Ac illi quidem qui sensibilem putant ipsam esse: inter finem diastoles & principium systoles quiescere breui tempore aiunt arteriam, proportione habita quieti illi respiratoriorum instrumentorum quę post inspirationem fit ante expirationem: eodem modo & post systolen ante diastolen quiescere rursus, quemadmodum etiam in respiratione quies aliqua fit respiratoriorum instrumentorum in expirationibus ante inspirationes. Si ergo tempora quietum sint maiora quàm sit id quod secundum naturam est, rarum nominant pulsum: si minora, frequentem: Vt duæ sint raritates & frequentiæ, altera externa post diastolen ante systolen, altera interna post systolen ante diastolen. Quicunq; vero sibi ipsis insensibilem esse aiunt systolen, totum hoc tempus, quod vtiq; sit inter sensibiles motiones, ei quod secundum naturam est, comparantes, si minus sit, frequentem: si maius, rarum nominant pulsum: si æquale ei quod est secundum naturam, moderatum. Dictum autem est mihi in [b]primo de dignotione ipsorum, abunde de hac dissensione: [c]quod q; diu & ipse non sentiebam systolen: [d] quod q; omnium pulsuum non est sensibilis: ostensum quoq; est quorum nam est sensibilis, & quorum non: [e] ac præterea quomodo vtiq; quis se ipsum exercere debeat in systole dignoscenda. Sed hęc quidem paulo post dicentur. F

B cap.3.
C cap.1.p.70. e f, & c. 3.p.72. a b
D cap.5.
E cap.6.
F 1. de diff. p. c.8.9.& 10. diffuse.

[f]Rhythmi speculationem fieri ex collatione temporis diastoles cum tempore systoles. Inæqualitatem esse vel in pluribus pulsibus, tuncq; aut inordinatam, aut ordinatam: uel in vno tantum pulsu, tuncq; aut motu remanente continuo, aut interrupto. CAP. 6.

NVnc vero reliquas differentias pulsuum percurro: primā quidem eā, quæ est rhythmi, musicorum speculationi secundum quid communicantem: secundam vero eam, quæ est inæqualitatis & inæqualitatis: & tertiam eam, quæ est ordinis & inordinationis. Ac rhythmi quidē speculatio fit, vbi inter se conferuntur tempus diastoles & tempus systoles: Inæqualitatis autem, vbi corrumpitur secundum quid continuata paritas, aliàs secūdum aliud genus pulsuum, vel etiā duo, vel etiam plura. Quoniam autem aliquando corrumpitur quidem continuata ipsa paritas, & ob id inæqualis ipsa motio apparet, quemadmodum in planetis seu errantibus astris, inuenitur tamen aliqua in circuitibus paritas, quemadmodum in illis ipsis planetis: propter hoc ordinatam quidem esse dicimus sicuti planetarum motionem, ita etiam pulsuū qui per circuitus, pares sunt: inordinatam vero esse, quando nec paritatem in circuitibus seruet, pari pulsuum multitudine factam. Veluti, si post tres magnos pulsus, quartus videatur paruus, & hoc continuata semper serie, ordinatum quidem asseres esse talem pulsum, inæqualem tamen: corrupta enim paritate, ordo quidam seruatur. in quibus autem pulsibus nec ipse seruatur, hos non solum inęquales, sed etiam inordinatos nominamus. Ac quòd nos quidem recte vsi simus pulsuum nominibus, conseruantes quemadmodum in alijs ita & in his græcorum consuetudinem, in [g] secundo, & tertio de differentia ipsorum ostensum est. concedimus tamen, vt quomodocunq; quis velit nominet, dummodo rerum differētia seruetur, ac oratione declaretur: quò distincta ac clara fiat doctrina. Traditæ etiā sunt in primo de differentia pulsuum, inæqualitates secundum vnam motionem, aliquę quidem continua ipsa permanente euenientes, aliquæ vero quiete intercedente, de quibus post hęc dicetur. Nunc autem ad systoles sermonem perueniam, qui maxime necessarius est ad pręcognitiones. quandoquidem doctrina etiam de frequenti & raro pulsu cum doctrina de rhythmis variatur, ac vnà commutatur. Cum ergo plura de ipsis dicta sint in [h]primo de differentia pulsuum, ex ipsis hūc in locū q̄ maxime vtilia sunt, trāsferenē: in quibus exercitatus quis, vim doctrinę opere percipiet: qn̄ ipse quidem ea quæ in ægrotantibus euentura sunt, pręcognoscet: singuli vero alij medici ex diuinatione quadā, non ex medica speculatione, eorū præcognitionē fieri arbitrabunt. G H

G per totos se se libros.
H ca. 8. 9. 10. 30. 31.

De dignoscenda quantitate diastoles & systoles. CAP. 7.

SAnè incipies à quantitate diastoles dignoscenda: hoc autē tibi inerit, si superficietenus digitorū iniectionem feceris: & magis, si ex infernis [i] partibus arteriæ. superius. n. tactū injiciens, fortassis alicubi grauabis qnq; ac premes ipsam, nisi valde admodū mentē adhibeas, vt exquisite digitos applices, omni compressione euitata. Iniectio autem, quæ ex infernis fit partibus, magis potest coniectare: propterea quòd nullo modo comprimatur arteria. Quantum autem ipsas cōpresseris, tantum etiam diastoles tumorem impedies, ac præsertim quando tenoris vacuus fuerit pulsus, quemadmodum in [k] lethargicis: quorū si arteriam digitis compresseris, pro maximo minimus apparebit.[l] Si vero, vt dictum est, penitus imbecilla fuerit vitalis facultas, cum arteriam cōpresseris, sine pulsu laborans videbitur.[m] Cōtrarium autem in eutonis. i. tenore pręditis pulsibus fit: quos & σφοδρούς. i. vehementes nominamus. renititur enim arteria comprimendo, magis q̄ moderate injiciendo digitos, indicans robur mouentis ipsam facultatis. Quare, vbi tum cutis laborantis fuerit dura, tum arteriæ tunica eodē modo fuerit affecta, pulsus qui tenore præditi sunt, carnem iniectorum digitorum vnà cum cuti euertūt: quemadmodum si etiam externū aliquod durum corpus molli cuti apponas.[n] In hoc enim ipso durum à molli discernitur: quòd durius in mollius

I 1. de dig. p. c.7. diff. p. 73. c
K 1. de dig. p. c. 1. p. 71. a
L 1. de dign. p. c. 5. p. 72. e
M ibidem.
N 1. de diff. p. c. 7. diffuse. p. 63

A mollius ingrediatur. Quod autem tenore præditum simpliciter est sine duritie, habet quidem vt euertat: vt vero veluti constringat ac contundat, non habet. Intelliges autē quod dico, apertius & in violento venti impetu, & in moderata lapilli impositione. ventus etenim nos & arbores sæpenumero haud exiguas euertit: lapillus autem cuti impositus constringere & comprimere ipsam potest, euertere autem membrum totum non potest. Quod enim sine cōpressione euertitur, regionem in qua prius erat, deserit: quod autem à duriori constringit, cedens in se ipsum, id quod durum est excipit, nequaquam sedem quam prius habebat, deserens. Ita ergo & in arteria durū pulsum à vehementi distingue: Durum nanq;, veluti lapidem vel lignum senties occurrere, qui ab innixu vincitur, nisi vehemens etiam sit: Vehementem vero è cōtra, tenore magis preditū si innitaris, conspicies. Cū ergo prius in his distinguēdis te exercueris, ad systoles dignotionem accede, prius te ipsum exercēs in pulsibus,[a] qui & magni sint & vehemētes & duri. Si enim hos moderate premas, licebit tibi primas systoles partes sentire. Quicquid igitur cedētis cutis euertebat, ac veluti cauabatur occurrente arteria, illud ea recedente insequitur vsq; eam quæ s̄m naturam est tum sedem tum constitutionē. quare tanto tēpore systolen senties, in quanto hoc ipsum fit: reliquum aūt ipsius totū, indignoscibile tibi erit. Postq̄ aūt te in eiusmodi pulsibus exercueris, ad magnos simul & vehementes transi, quāuis sint non duri: postea ad vehementes, quāuis sint nō magni.[b] Mollem vero te habere oportet tactum, naturaq; bene sentientem: etenim citius ab arteria violenter occurrente, eiusmodi tactus euertitur: & quæ in ipsa sunt passiones, magis sentit. Dictū aūt est fusissime[c] in primo de pulsuū dignotione, quonā modo potissimum circa systoles dignotionē te exercere debeas. Si vero nequaquam tibi ipsi persuaseris, exquisite primas systoles partes sentire: verū indignoscibilis oīno tibi ipsa videatur, vt qui cutim durā vel difficulter sentientē habeas: scias certe ad multas præcognitiones ex hoc te læsum iri: quas procedente sermone audies. verūtamen ego tibi aliquam cōsolationē ad operum vsum porrigā. Oportebit.n.te, totum illud tēpus, in quo nullam sentis motionem, in memoriam reponere, quantū sit in vnaquaq; ætate. Cū aūt non exigua sit differentia hoībus inter se mutuo in quantitate tēporis quietis, hortor te vt familiares illos, quos opinaris aliqñ ægrotantes te esse inspecturū,[d] sæpius dum sani sunt tangas eo sanè tēpore, in quo corpus nullam extrinsecus ortam motionē habet, ex ambulationibus, vel cursibus, vel lauacro, vel lucta, vel pastu, vel potu, vel agonia, vel ira aliqua, vel timore: memorięq; reponens quantitatē temporis quietis, illi cōpares id quod assidue conspicitur. deinde si maius fuerit, eum pulsum voces rarum: si minus, frequentē: si ei, quod s̄m naturam est, æquale, moderatū. C Quēadmodum aūt non potest totum tēpus systoles sentiri: ita nec diastoles. ostensum aūt & hoc est in primo de dignotione pulsuū. Verum celerem & tardū pulsum licet dignoscere ex eo, quod de diastole apparet. Dictum autem & de hoc est tum in[e] secundo de dignotione pulsuū in principio, tum[f] in tertio diffusissime, in quo etiam rhythmorum doctrinam[g] inutilem ostendi: Satis.n. nobis esse ad pręcognitiones celeritatem solā vel tarditatem dignoscere motuum arteriæ: quemadmodum etiam & ipsarum quietū tempus quātum ipsum sit, per quod rarus & frequens pulsus fit. Disces autem hoc in sequentibus, vbi de pręcognitione ex pulsibus sermo mihi erit.

A 1. de dig. p. c. 5. p. 72. fg diffuse. & sequen. capitibus. & 3. de dig. p. c 3. p. 81. diffuse.
B 2 de dig. p. c. 7. p. 73. d
C cap. 7.
D De puls. ad Tyr. c. 9. p. 44. 2
E cap. 1.
F cap. 1.
G ca. 3. p. 82.

De dignotione magnitudinis et paruitatis pulsus ac cæterarum differentiarum quæ in diastole considerantur. CAP. 8.

NVnc de magno & paruo pulsu, ac de cęteris, quicunq; secundum quantitatem diastoles intelliguntur ac dignoscuntur, vbi quicquid vtile est adiecero, ad causas ipsorū transibo. Etenim in his pulsibus alia quidem cōmunis est mēsura, quę in frequenti latitudine sumitur: alia vero in vnoquoq; homine peculiaris. In communi quidem,[h] moderatus secundū quamlibet dimēsionem ipse pulsus erit: Et dignoscetur, si eum ad arteriæ[i] tumorem metiaris. nomino autē nunc tumorem (hoc est ὄγκον) ipsam quę in orbem est, circunscriptionem: Aeque vero ac hic, & qui supra vel infra moderatos secundum vnamquāq; dimensionem sunt: Peculiariter autem in vnoquoq; homine, ex tactu, quem in illo & pręcognoueris, & memoriæ teneas. Dictum autē de his pulsibus est in secundo de dignotione ipsorum.[k] quam sanè tractationem nemo ante me scripsit, ipsam per se seperatim ac solam distinguendo: sed paucas alicubi res extra ipsius institutum alius aliam aggressus, discordes in ipsis fuerunt.[l] Pueri igitur pulsum Herophilus quidē satis magnum esse ait, Archigenes vero paruum. Sic sanè &[m] formicantē, celerem esse ait Archigenes, Herophilus autem non celerem. Errorum aūt causas in ea tractatione diximus. Quare tibi in primis in eā est accurate incumbendum, si tum dignoscere tum præcognoscere velis differentias pulsuum, sicuti nos facere vidisti.[n] Nihil enim est in arte, quod diuturniore exercitatione indigeat, maioreq; vim habeat, quàm pulsuum dignotio. Vbi.n.[o] Archigenem errare ostendimus, non in celeritatis solum sed etiam magnitudinis dignotione: quam poteris tu spem habere scientiæ ipsorū, nisi ratione quidem primo in quatuor libris de dignotione, postea vero vsu ac exercitatione, veritatem quæ in ipsis est, ediscas. Tanq̄ igitur tu ita facias, capita eorum, quæ in ipsis dicta sunt, quēadmodum in prædictis differentijs, ita & in alijs dicam. Cum.n. diastole sensibilem habeat omnibus motionem, vbi superficietenus palpaueris, arteriam sine vi cōprehendēs, & magis, vbi ex infernis partibus: exquisita fit ipsa magnitudinis dignotio. Vtrum autem vehementer, vel obscure, & æqualiter, vel inæqualiter mota sit, firmiter ac exquisite cognoscere impossibile est per prædictam tactus iniectionem. verum oportet sensim arteriam premere. ita.n. diuturniori tempo-

H 2. de dig. p. c. 3. in fine & c. 4. per totum.
I 2. de dig. p. c 4. p. 79. d
K 1. de dig. p. c. 1. p. 70. c
L 2. de dig p. c. 2. p. 77. c, & c. 3. p. 78. h
M 2. de dig. p. c. 1. p. 55. d
N 2. de dig. p. c. 1, p. 70. c d e
O 1. de dig. p. c. 1. diffuse.

re diastolen senties, quàm dum sine ui digitos ipsi inijciebas. non tamen aut celeritatis aut tarditatis dignotio manifeste apparet, nisi presseris (licet et parumper) cutim, quae super arteriā incūbit. Si aūt ita feceris, nonnunq̃ quidem aequali celeritate, nonnunq̃ vero inequali, tibi videbitur moueri: ac nonnunquam quidem primas partes motionis vel medias, tardiores facere, nonnunquam aūt è contrario: ita sanè etiam celeriores, nonnunq̃ quidē postremas partes, nonnunquā vero quae ante has sunt, vel quę sunt omnium primę: & sanè et vehemētiores & languidiores, secundum eandem rationem. Ideoq; & arteriae ascensionem quiete interceptam senties, ita vt consistere videatur: & secūdam appulsionem, postquam constiterit, nonnunquam quidem validiorem, vel celeriorem: nonnunq̃ autem imbecilliorem, vel tardiorem priore. Cū aūt multae et sint in hoc genere particulares differentię, vniuersas habes ĩ primo libro tractationis de pulsibus scriptas. Sed hîc quoq; tibi quod vtile est, vnà cum ijs quę ex ipsis indicātur, dicere quàm breuissime conabor in sequētibus sermonibus. Similiter et de alijs, quae nūc pretermissa sunt, curiosius à medicis inquisita, in parte prognostica huius tractationis audies. Nunc autem tantum dixisse satis est, Quicunq; hunc librum ante magnam tractationem legit, posse quidem illum ad artis opera, neq; prima ipsius parte quae de differentia pulsuum est, neque ea quę de causis est, egere: habebit enim earum vim, & hoc in loco comprehensam. At certe diagnostica & prognostica tractatio, vtilissimae ad artis opera sunt, si per diexodum non per epitomen scriptę legantur. Recte igitur feceris, si huic soli doctrinę non cōfideris: quae certe ad expeditam rememorationem vtilis ijs est, qui accurate ea, quae per diexodum in illis scripta sunt, didicerint. De dignotione vero celeritatis pulsus (in qua Archigenem errasse monstrauimus) nō potest firma dignotio sumi, nisi tractatio de pulsuum dignotione non obiter legatur: in qua ostenditur non nudo ac solo motionis tēpore distinguendam esse celeritatem à tarditate, sed & ascensionis quantitatem considerandam esse. Nam si soli tempori mentem adhibueris, formicantem quem vocāt pulsum, celerem esse opinaberis: qui nō celer, sed oligochronios .i. exigui temporis est: vt qui minimam habeat diastolē, neq;.n. contingit multo tempore breue spatium pertrāsiri, quamuis tardum sit id, quod mouetur. Testudo .n. in minori tempore cubitum peragit, quàm parasangam equus: sed lationis [a] impetus (quę ῥοῖζον graece dīt) nō est aequalis amborū animaliū. Assuescere igit̃ te oportet, vt celeritatē & tarditatē tēporis dignoscas. Ac de hoc quidē, sicuti dicebā, in [b] tertio de dignotione libro copiosissime dictū est, & in prima parte [c] secundi. De systole aūt in primo [d] absolutissime scriptū est: vbi ostendi in languidis pulsibus ipsam dignosci minime posse, ac p̄cipue qn̄ tunica arteriae mollis est: in vehementibus aūt pulsibus posse, & in ijs qui medij sunt vehementia & magnitudine. De mollitudine aūt arteriae nihil oportet definiri in vehemētibus pulsibus. nunq̃.n. idē pulsus vehemēs simul est & mollis: sed vel durus, vel moderatus ac ẽm naturā in hoc genere. In vehemētibus igitur pulsibus si leniter arteriam premas, senties vtrū statim recedat ad systolen, externam quietem brachychronion .i. breuis temporis faciens: an longiori tempore q̃ ẽm naturam sit, quiescat. & vtrum motio ipsius dum contrahitur, motione quae ẽm naturam est, celerior sit, an tardior. plurimum enim ex hac dignotione ad praecognoscendū iuuaberis. quod in quatuor libris habes.

A 3. de dig. p. c. 1. p. 80. a

B cap. 1

C cap. 1

D c. 5. diffusę & alijs.

E

F

G

De triplici genere causarum pulsuum, Continente (de qua nonnulla notatu digna) Antecedente, & Procatarctica. De vsu Diastoles & Systoles. CAP. 9.

Causas autem, tum quae pulsus faciunt, tum quae alterant, alibi percurrimus. illic autem ostēdo, [f] primas quidem, quae veluti συνεκτικαί .i. contentiuae seu continentes ipsorum sunt causae: secundas autem, quę προηγούμεναι .i. praecedētes: & tertias, quae προκατάρχουσαι .i. praeincipiētes, quas sanè προκαταρκτικάς etiam nominant. Constat autem differre nihil, siue foeminino genere dicas αἰτίας, siue neutro αἴτια. Meminisse sanè prae omnibus oportet, queadmodū diximus, nominare nos quandoq; contentiuā causam, nō proprie certe, sed appellatione abutentes. [g] Causam .n. quae proprie contentiua dicitur, neq; nominauit quispiā alius ante Stoicos, neq; esse concessit. Quę vero à nobis veluti cōtentiuę dicunt̃, generationis cuiusdā, nō hyparxeos hoc est subsistentiae, causae sunt (ostensum est .n. neq; alterius cuiusdam rei causam priorem vllā esse, nisi generationis). sed nō oēm generationis cām, nominamus (et nomine, vt dixi, abutentes) contentiuā, sed illam duntaxat, quae factiua est eorū quae essentiam in fieri obtinent, vt saltationis, pugnae, luctae, cursus, omnium deniq; actionū. motiones .n. sunt actiuae: ob has vero & passiuę motiones in fieri subsistentiam habent. Cum igit̃ talis quoq; sit & in pulsibus subsistētia: causae factiuae, tres ostensae sunt, facultas quae mouet arterias, corpus ipsum vasis, & vsus propter quem mouet̃. Ostēsum est aūt in [h] libro de vsu pulsuum, (vt totū breui summa complectamur) vsum ipsum pulsuū, innatae caliditatis esse custodiā. Cum.n. duae sint pulsus partes, diastole & systole: Diastolen quidē refrigerandi gratia vt plurimū fieri ostendimus: raro tn̄ qnq; ventilandi, & accendendi: quemadmodum & portionem aliquam ipsius exiguam, gratia nutriendi spiritū qui in cerebro est: Systolen vero, effundendi gratia ea excrementa, q̃ veluti fauillosa sunt ac fumosa. Nam q̃ ex frigidioribus ac humidioribus humoribus, (qui vel à caliditate innata conficiuntur, vel ab ea quae p̄ter naturā est, putrefiunt,) in ambientem aerem p̄ transpirationem sensui occultam effluunt, fumo assimilant̃: quae vero à calidis vel siccis, fauillae ac fuligini. Ac frigidus quidē est humor, qui proprie ὠμός .i. crudus nominat̃: humidus autem et frigidus, ipsum φλέγμα .i. pituita. Plerūq; tn̄ vna appellatione vtrosq; humores cōprehendimus: & tum φλεγματώδεις tum φλεγματικούς .i. pituitosos nomi-

E 1. de caus. p. c. 1. p. 87. f g h. 2. de cau. p. c. 1. p. 91. h

F 3. de p̄cogn. exp. c. 8. p. 119 d

G Adu. Iulianum c. 6. extr. ord. p.

H cap. 3. & 4. 2. de praecog. p. c. 1. p. 109. f

H

A nominamus. Atræ vero bilis humor, ſiccus eſt: pallidæ autem ac flauæ, non ſiccus ſolũ, ſed & calidus. Aeruginoſa autem bilis, media inter hos eſt. Cũ aũt & bilis atra tũ generatione tum facultate duplex ſit: (qñquidem & ex flaua bile ſuperaſſata fit, et ex craſſo ac veluti limoſo ſanguine, qui ꝓportione reſpondet fæci q̃ in vinis eſt:) æruginoſæ ſanè bilis generatio in pallidæ mutatione fit.

[a] Quando Diaſtoles vel Syſtoles uſus augetur, qui pulſus gignantur. C A P. 10.

CVm ergo caliditas copioſior in animalis corpore aucta fuerit, maior euadit vſus diaſtoles arteriarũ: Cũ aũt fumoſum vel fuliginoſum excrementũ, ſyſtoles. Vbi vero ipſe vſus incremẽtum obtinet, celeritas illic & magnitudo augeť ſpacij quod percurrit corpus arteriæ, dum ipſum vel dilatať vel cõtrahitur. quare maior quidem pulſus erit, dũ ipſa dilatatur, aucta ſimpl'r ipſa caliditate: plurimum aũt recedet ꝑ ſyſtolas, ubi fumoſum vel fuliginoſum effundiť excrementũ. Ac diaſtoles quidem magnitudo vt ſenſu dignoſcatur, facillimum eſt: ſyſtoles aũt, impoſſibile. Oſtẽſum eſt enim in libris[b] de pulſuum dignotione, plurimã ſyſtoles partem ſenſum effugere. Celeritas igitur ſola receſſionis, vnà cũ breuitate internæ quietis, indicabit tibi multitudinem excremẽtorũ, q̃ in arterijs ſunt. Oſtenſum. n. eſt in libris de cauſis pulſuum, naturam ad ſyſtoles actionem feſtinare, vbi ab excrementis ſuffocatur. feſtinatio aũt tum externam quietem abbreuiat, tum ſyſtoles celeritatem auget. Oſtenſum eſt etiam arteriam, quæ mediocriter in corporis conſtitutione B ſe habeat, primo quidem magnitudinem augere, vbi nimirum caliditas intendatur: ſecundo uero, celeritatem: qñ aũt ſatis ignita fuerit, magnos ſimul & celeres efficere pulſus: ſi aũt plurimum, etiam frequentes: vbi aũt copia quidem caliditatis nondum aucta ſit, fumoſa aũt & fuliginoſa excrementa redundent, celeritatem quidẽ nõ magnitudinem accedere, cõſtringi aũt frequentiã, velocioremq; manifeſte apparere arteriæ motionẽ, dũ in ſe ipſam coit. Et hoc eſt minime oĩum fallax ſignũ incipientis inuaſionis paroxyſmi, vbi nulla prius occaſio in laborãte extiterit. Ac apertiſſima qdẽ eſt in ijs, quorũ pulſus prius noueramus: difficilior aũt in alijs: multaſq;, vt memoriæ mandetur, requirit communes menſuras eorum corporum, quorum pulſus tetigeramus. Cum enim præcipue in quantitate cognitio ponatur, hæc non eadem eſt omnibus.

Communes pulſuum menſuras in beneualentibus in unoquoque genere ſpectandas eſſe, vt pulſus præter naturam cognoſcantur. C A P. 11.

MEntem ergo adhibere oportet menſuris cõmunibus beneualentiũ, vt cũ ſupra has aliquod genus pulſuum appareat, ꝑter naturã illud iudices, ac alicuius affectionis ſignum eſſe cenſeas. Quoniam aũt latitudinem habet cõis hoĩum menſura: ſatius eſt non ſimpl'r in oĩbus, ſed per C ſpecies & differentias conſiderare cõmunes pluriũ hoĩum menſuras in vnoquoq; genere pulſuũ. Communes aũt hæ menſuræ, vniuerſim quidem, in caliditatem & frigiditatem, gracilitatẽ & craſſitudinem reducunť: particulatim vero ex ipſę ſm ętates, & naturas, & ambientis aeris conſtitutiones, in anni temporibus & regionibus. De his aũt didiciſti[c] in eo libro qui de pulſibus ad Tyrones ſcriptus eſt: quem ſanè librum melius eſt, vt ante hunc legas. Dicentur tñ & nũc quę in eo ſcripta ſunt, quò nihil deſit ex neceſſarijs in hac, q̃ præ manibus eſt, tractatione: Habeantq;, qui laboris ſtudioſi eſſe volunt, breuiſſimo quidem ſermone cõtenta, quæ prima ac maxime neceſſaria ſunt, in iſagoge: abſolutiſſima autẽ diexodo, q̃ in magna tradita ſunt tractatione: medio autem inter vtroſq;, quæ nunc dicuntur.

Herophili ſententia de Diaſtole & Syſtole ac de Rhythmis examinatur. C A P. 12.

AC ſcriptæ quidem ſunt etiam ab Herophilo menſurę, q̃ſunt ſm tempora, diaſtoles & ſyſtoles, ætatum cauſa, rationem in rhythmos redigẽte. Quemadmodum. n. illos muſici ſm quoſdam determinatos temporum ordines conſtituunt, cõparantes inter ſe arſim & theſim: ita quoq; Herophilus, arſi quidem diaſtolen proportione reſpondere ſupponens, theſi vero ſyſtolẽ: auſpicatus à nuper nato puerulo, obſeruationem fecit, primum tempus ſenſibile ſupponẽs, in quo dilaD tari arteriã cõperit: æquale aũt ipſi & ſyſtoles tẽpus eſſe ait, haud magnopere de vtraq; quiete determinans. Quibus. n. inſenſibilis eſt ſyſtole arteriæ, ijs in duo tempora vniuerſa rhythmus ipſius pulſus diuidiť,[d] hoc eſt: in tẽpus ſenſibilis motionis, qñ arteria dum dilatať, noſtrum tactum percutit: & in reliquum totum tempus quod componitur tum ex externa quiete, & ſyſtole quę poſt ipſam eſt, tum ex quiete rurſus quę poſt illam eſt, & ex primis diaſtoles partibus, quæ ſanè & ipſæ ſunt inſenſibiles. Et ob id pulſum in percuſſionem & interuallum partiuntur: in interualli quantitate, frequentiam & raritatem ponentes: quemadmodum in percuſſionis quantitate, celeritatem & tarditatem. Quatenus igitur æqualis rhythmi eſſe pulſum in nuper natis ait Herophilus, eatenus ẽt dignoſcere mihi viſus eſt principiũ ſyſtoles: quatenus vero rurſus vſq; ad decẽ tempora prima extendit ſyſtolen arteriæ ſenũ, eatenus nõ amplius dignoſcere uiſus eſt: ſed diaſtolẽ, ſenſibilibus motionibus agnoſcere: (quas, quia noſtros digitos percutiunt, dignoſcimus) ſyſtolẽ vero, totum id quod reliquum eſt, ponere, in quo motionem nõ ſentiebat. Sed de Herophili quidem circa pulſus arte prætereundum eſt.

Quòd Syſtole vix aut nullo modo dignoſcatur in pueris nuper natis: progreſſu autem ætatis, quatuor tẽpora pulſus ſemper augeantur. Quòd ex modo Syſtoles & Diaſtoles, tum febrium inuaſiones tum putreſcentium humorum ſpecies dignoſci poſſint. C A P. 13.

NVnc aũt quicquid ad artis opera ex lõgo experimẽto memoriæ gratia ſumere vtile eſt, dicetur. Cũ. n. puerulos tangerem nuperrime natos, in paucis potui aperte dignoſcere principium

A 1. de cauſ. p. c. 4. p. 87. b. 2. de precog. p. c. 2. p. 109. h, & 110. a

B 1. & 2.

C cap. 9

D 1. de diff. p. c. 7. p. 48. c d

piū systoles, quod sanè arteriæ ἀποχώρησιν.i.recessionē, & ἀπόστασιν.i.abscessionē, nolo. tūc.n. E
abscedens à nostro tactu, in profundū corporis recedit. In qbus aūt nō poteram aperte dignoscere recessionem, in ijs tempus sensibilis motionis, quā, dū nobis occurrit arteria, facit, addito ēt tpe externæ quietis, aliqñ quidē æquale visum est mihi reliquo toti, aliqñ aūt minus. In quibus aūt nullo modo dignoscibilis erat systole, in ijs totum illud reliquū tempus, quod interuallū nominant, apertissime quidem maius erat, q̄ id solū quod in sensibili diastole positum est. Deinceps vero semper p totum illud tempus, quod est inter primā diem in qua puerulus genitus est, & extremam in qua transactis oībus ætatibus obijt: tēpora oīa aucta sunt: q̄ sanè quatuor quidē sunt, non eadem tñ ſm subsistentiam, & ad nostrum sensum. Ac illa quidem tempora, q̄ ſm ipsam rerū naturam sunt quatuor, ex duabus motionibus & duabus quietibus constant: motionibus quidem, diastole & systole: quietibus aūt, tum externa q̄ fit post diastolen ante systolen, tum interna q̄ fit post systolen ante diastolen. Illa vero, q̄ ad sensum sunt, quatuor & ipsa sunt: Primum qdem, quo plurimum de diastole persentit. qñquidem ostendi in libris de dignotione pulsuū, eius principium à sensu percipi nō posse: Deinceps aūt tempus externæ quietis totum sensibile, si sanè qs recessionem persentiat: Ab his tertium tēpus systoles sensibile. nam q̄ post recessionem ipsius sunt, insensibilia oīa esse ostensum est: Quartum aūt est ab his tempus, cōpositum tum ex vltimis systoles partibus, tum ex interna quiete, tū ex primis diastoles partibus. Oīa igitur, vt dixi, tēpora, prolongantur progrediente ætate: q̄ longo quidem vsu, memoriæ mandari possunt, oratione aūt explicari non possunt. Neq̧.n. quantū sit primum tempus, quod in nuper natis dixi nos inuenire, neq̧ quantum procedente ætate augeatur, oratione doceri pōt. sed hoc quisq̧ sua diligentia indagare debet: ita vt multos qdem pueros tangat, multos ēt adolescentes, multos itē ætate vigentes, & declinantes, & sanè ēt senes. Hoc.n. duntaxat modo poterit communem latitudinem mensurarum, memoriæ mandare. Post quā mensuram, licet nondū prius laborantem tetigerit, dicere tñ poterit, eum p̄ter naturam se habere.[a] Cōtrahit.n. tum externa quies in inuasionibus, tum recessionis tempus. Diastole sanè p has ipsas inuasiones, tpe videtur breuis. Atq̧ vbi hæc inueneris, copiam mihi cogita adesse caliditatis in corde, & excrementa veluti fumosa multa, ob q̄ natura externam quietem abbreuiat, ad eorum excretionē & ad systolē p quā excretio fit, festinās. In biliosis aūt febribus, cuiusmodi est & exquisita tertiana, diastole multum à naturali statu in magnitudinem & celeritatem excedit. externam aūt quietem & celeritatem recessionis, haud ꝓportionalem obtinet magnitudini & celeritati diastoles: sed plurimum deficit. Quare si principium systoles assuetus es dignoscere, non solum inuasiones paroxysmorū febrilium agnoscere poteris, G
sed & speciem putrescētium humorū, ex quibus vt plurimum febriles ægritudines consistūt. Raræ enim sunt hæcticæ: in medio autem ambarum secundum numerum sunt quę ephemeræ.i. diarię ab [b]Hippocrate vocantur. in quibus, vt dixi, cognito systoles principio, in lauacrum statim laborantes perduces.

A 3. de p̄cogn. ex p.c.7.p.118 diffuse.

B 4.aph. 55.

Diastoles usum inspirationi, Systoles expirationi respondere: ex earumq; comparatione magnitudinem læsionis cognosci posse. Pulsus arrhythmos, vel ecrhythmos esse, uel pararhythmos, vel heterorhythmos. CAP. 14.

SVperuacaneum igitur est tempus diastoles tempori systoles comparare, siue sentiat quispiā siue nō sentiat primas systoles partes. Cū.n. sciueris alterum quidē esse animali diastoles vsum sicuti sanè & inspirationis, alterum aūt vero systoles sicuti & expirationis: ex vtriusq̧ alterationibus affectionem corporis inuenies. Pari modo & in ijs, qui se exercent, vel alio quouis modo se vehementer mouent, diastole & maior fit & celerior.[c] Didicimus.n. augeri vsum diastoles arteriarum in pulsibus sicuti sanè & thoracis in inspirationibus, cū vel consumptio fit multa spiritus, vel caliditas larga collecta fuerit in toto animali, vel principalissimis, vel plurimis partibus, ac p̄cipuè sanè in corde. Ita vero et intēdi vsum systoles arteriarū in pulsibus didicisti, sicuti & thoracis in expirationibus. natura enim in ambabus motionibus festinat, vt turbatum effundat spiritum, aliquando quidem veluti fumosis, aliqñ aūt veluti fuliginosis excrementis adsimilatum. H
Ac fuliginosum quidē excrementū est, quod à lucernis, fumosum vero, quod à uiridibus lignis attollit. Et gignit quidē fuliginosum, ꝙ q̄ in flammā consumit materia, perfectè cōbusta sit: sicuti sanè & vaporosum, ex humida substātia vtili, quę attenuet: fumosum vero ex ambabus mixtis: materiā quidem habens ex terrestri & aquosa substantia commixtam: mutationē vero nō exquisitā quemadmodum fuligo, sed adhuc incipiētē. [d]Quòd autem nihil differat, siue αἰθάλην.i. fauillā, siue λιγνὺν.i. fuliginē nomines, itemq̧ siue αἰθαλῶδες.i. fauillosum, siue λιγνυῶδες.i. fuliginosum, arbitror te non ignorare, si modo in græcorum vocibus fueris enutritus. Dum vero comparatur tempus diastoles tempori systoles, sicuti Herophilus censebat: cognosci potest tum quòd p̄ter naturam se habeat laborans, tum præterea quòd multum vel parum præter naturam se habeat. Magnæ etenim rhythmorum qui sunt ſm naturam in eos qui præter naturam sunt, euersiones, magnam significant læsionem: minores vero, minorem. Ac exiguam quidem euersionem indicant pulsus pararhythmi: maiorem heterorhythmi: maximam, echrythmi.[e] Meministis enim in libro primo de differētijs pulsuum Ecrhythmos noīari pulsus, qui nullius ætatis rhythmum habent: Pararhythmos, qui proximæ ætatis: Heterorhythmos autē, qui alterius cuiusdā, non proximæ. Ex his ergo iam dignosci potest læsionis magnitudo: non tñ, quænam sit affectio

C 1. de vsu p. c.2.& 3.

D 3. de p̄cogn. ex p.c.7. p.108 h

E ca.9.p.48.g

à qua

A à qua mutatio pulsuum facta fuerit, ex hac certe contemplatione cognosci potest: cũ præterea difficilis sit temporũ, quæ in rhythmo sunt, enumeratio. At via, cui nunc insisto, & cognitu facilis est, & naturam affectionis quænam sit, non magnitudinem læsionis solã docet: quin & hac ipsa via remedia inueniuntur, vt in methodi curatiuæ tractatione ostensum est.

Pulsuum differentiam ex ijs quæ secundum naturam sunt. CAP. 15.

» HIs igitur à nobis prius definitis, dicamus iam ea, quæ in [a] Isagoge scripta sunt de ea quæ secundum naturam est in pulsibus differentia. sunt autem hæc. Ac viri quidem mulieribus vt plurimum multo tum maiorem tum vehementiorem habent pulsum, tardiorem autem paulo, satisq; rariorem. Qui vero natura sunt calidiores, maiorem & celeriorem & frequentiorem multo, vehementiorem autem non multo. Qui autem sunt graciliores, maiorem quidẽ & rariorem multo, tardiorem autem & vehementiorem paulo. Ac natura quidem ita variantur.

» Porro p ætates etiam mutantur hoc modo. Puerули quidem nuper nati pulsus frequentissimus: senis autem rarissimus: qui vero intercedunt, proportionem habent omnes, prout puerulo vel seni ppinquiores sunt: Eodẽ modo celerrimus quidem puerули, tardissimus autem senis: aliarũ vero ætatũ pulsus inter hos sunt medij. Multo aũt maior est q̃ in raritate est differẽtia senis ad puerulũ, quã q̃ in tarditate. B In ea vero differentia quæ in magnitudine & vehementia est, maximus quidem, quantum ad ætates pertinet, est vigentium: minimus, senum: medius autem ipsorum, paulo maior, est pulsus puerulorum. Et vehementissimus quidem, pulsus vigentium: languidissimus senum: medius autem ipsorum, pulsus puerulorum. Ac ita quidem in ætatibus pulsus mutãtur. Per anni autem tempora, veris quidem media maximos sanè & vehementissimos faciunt, quantum ad anni tempora attinet, celeritate autem & frequentia moderatos: eodẽ modo & autumni media. Progrediens autem ver, aliquid de magnitudine & vehementia detrahit, celeritati autem & frequentiæ addit. & tandem, vbi iam superuenerit æstas, languidi, & parui, & celeres, & frequentes fiunt. Autumnus autem progrediẽs de omnibus detrahit, magnitudine inquam, celeritate, vehementia, & frequentia: Ita vt hieme superueniente, in paruitatem & tarditatem & languiditatem & raritatẽ mutati sint. Assimilãtur aũt prima quidem veris, postremis autumni: postrema aũt æstatis, primis autumni: & prima quidẽ æstatis, postremis æstatis: prima autem hiemis, postremis hiemis. quare quæ à media æstate & media hieme æque in vtranq; partem distant, simili modo mutantur. medium autem ęstatis partim quidẽ simili modo, partim vero cõtrario se habet cũ medio hiemis. parui.n. & languidi in vtrisq;: celeres vero & frequentes ęstate: C tardi & rari hieme: nõ tñ ita parui æstate, vt hieme, sed minus æstate: nec ita lãguidi hieme, vt ęstate, sed minus hieme. Atq; hę quidẽ sunt pulsuũ ẽm anni tpa mutationes. Secũdũ aũt regiones eodem modo, quo ẽm anni tempora: in valde quidem calidis, sicuti media æstate: in ualde autem frigidis, sicuti media hieme: in temperatis, sicuti medio vere. ad harũ vero proportionem, in ijs quę interiacent. Porro ex alijs quoq; ambientis nos aeris constitutionibus, quę calidæ sunt, calidis anni temporibus: quę frigidę, frigidis: quæ mediæ, medijs ipsius veris assimilantur.

Res secundum naturam in ægrotante considerandas esse, quo exquisita affectionis cognitio habeatur. Quæ sint signa inuasionis febrium. Quod signum certum sit febris ex Themisone. CAP. 16.

CVm igitur ad ægrotantem, quem non prius videris, accersitus ingrederis, Considera primũ quidem, an mas, vel femina sit: secundum, ætatẽ: deinde, ambientem qualis nam sit: ad hunc enim reducitur & tempus anni, & regio, & constitutio: postea, propriam ipsius naturam: Atq; vbi omnia composueris, coniectaueris q; qualem nam pulsum, dum sanus erat, ipsum habere verisimile erat: magnitudinem euersionis in statũ præter naturam cognosces. Si vero & alia, quæcunq; in commentarijs de crisibus dicta sunt, propriæ pulsuum tractationi adieceris, propè acceDes ad exquisitissimam cognitionem totius affectionis quæ in ægrotante est. Vt, verbi gratia, in D adnotationibus, quas ἐπισημασίας vocãt: Cũ ergo quempiam inspicis, ambiguitatem alijs signis distingue. Quorum vnum quidem est ac primũ, vt manum quæ mediocriter calida sit, super thoracem imponas, ac caliditatis qualitatem cõsideres. Nam vbi eam, mordacem inueneris, febrire dices laborantem: licet nondum ex pulsu hoc firmiter cognoueris. Si vero perfrigeratus quodã modo thorax appareat, (perfrigeratur autem quandoq; vnà cum vniuerso corpore in quibusdam adnotationibus) non oportet vt statim manum eleues: ac affirmes hominem secundum naturã se habere: sed permittere debes, vt manus super thoracem diutius inhæreat: in hocq; animaduertere, an aliqua acris caliditas ex profundo exurgat.[b] Hoc enim solum satis fuit Themisoni, vt certum signum esset, hominem febricitare, ipsa scilicet quæ ex profundo attollitur caliditas. At tussicula etiam quędam exigua, subaspera, vnà cum perfrigeratione inuadens, & oscitatio, & pandiculatio, & dolor quidam, & cataphora in somnum, nõ simpliciter febrẽm, sed inuasionem adnotationis esse significabit. Atq; hæc quidẽ extrinsecus.[c] In pulsibus aũt nõ solũ pdicta signa notæ sunt inuasionis febriũ, sed si & ipsi intermittant, vel aliã inęqualitatẽ, aut inordinationẽ habeant.

Inæqualitatem, quæ in vno pulsu est, nunquam inueniri in mollitie & duritie arteriæ: Quæ in pluribus pulsibus, sæpissime in frequentia & raritate conspici. Rarumque pulsum inæqualem, siue ordinatus siue inordinatus sit, facile desinere in intermittentem: curq; malus is semper sit. CAP. 17.

D[d] Væ enim cum sint genere inæqualitates, altera in vna diastole pulsus, altera in collectione, multis deinceps pulsibus inuicem collatis: de priore dicam quæ in collectione est, quæq; à plurimis

A cap. 9. p. 44. a b c

B 1. de diff. p. c. 7. p. 33. h

C 3. de pcogn. ex p. c. 7. p. 118 diffuse.

D 2. de cau. p. c. 1. p. 91. a, & 2 de pcogn. ex p. c. 4. c

plurimis medicis systematica.i.cõgregatiua vocat. Facilius enim dignoscitur, & in pluribus adnotationibus apparet. Quatuor autem cum sint differentiæ pulsuũ in diastole arteriæ, vna in magnitudine & paruitate, secunda in celeritate & tarditate, tertia in vehementia & languiditate, & quarta in duritie & mollitie: [a] In hac sanè postremo dicta differentia nunquam visus est pulsus inæqualis: In alijs autem tribus, plurimę in ijs qui ex putrescentibus humoribus febricitant, inæqualitates consistunt. Et quæ in frequentia & raritate est differentia pulsuum, & ipsa admodũ frequenter in ægrotantibus conspicitur. & vna sanè ipsorum idea facile transit in intermittentem pulsum, in ambabus nihilominus inæqualitatibus tum inordinatis tum ordinatis. Esto enim q̃dam inæqualitas in genere frequentiæ & raritatis, quæ post quatuor frequentes vel moderatos, quintum rarum habeat: & hoc deinceps consequenter fiat, seruato semper ordine, temporeq; raritatis aucto: Talis pulsus, siue inordinatus siue ordinatus sit, nõ post multas periodos erit intermittens. Non multum autem interest, ordinatã esse inæqualitatẽ vel inordinatam, ad hoc vt homo seruetur vel pereat. Sępenumero.n. vidimus post quatuor pulsus siue frequentes siue medios inter rarum & frequentem, quintum rarum fieri: postea consequenter secundum eandem periodum, decimum & decimum quintum & vigesimum. Adhuc vero magis, cum quintus factus fuisset rarus, nonum vidimus rarum vel quartumdecimum vel quempiam alium, non seruata periodorum paritate: sed raro pulsu inordinate intercurrente. In huiusmodi igitur pulsibus neq; experientia manifestam differentiam ad salutem vel mortem vel morbi longitudinem aut breuitatem, per inordinatas & ordinatas inæqualitates, docuit: neq; ratio. In æqualibus certe non parua est ab inæqualibus differentia, salutis gratia. Potius autem tãtas differentias cõparare nõ oportet. nam qui æqualis est, secundum naturam est: qui autem est inæqualis, non solum præter naturam est, sed &t grauis. Ac in adnotationibus iã minus erit prauus: in incremẽtis aũt, magis: adhuc vero magis, in vigoribus paroxysmorũ: at in declinationibus, deterrimus. [b] Sed.n. pulsum plurimo tempore quiescentem deficiens excipit, raritate siue inordinate siue ordinate aucta. nullam.n. in hoc dixi magnam esse differentiam vel experientia vel ratione compertam. Rationem nunc intelligo, eam quæ dogmatica est: per quam ex rerum natura excitati, præcognitiones facimus. Dictum autem & prius est, eiusmodi rationes non admodum reposci oportere in epitomaticis tractationibus. Nam si cum ijs, quæ ad rem propositam vtilia sunt, causas quoq; eorum quæ fiũt, audire quis voluerit, nihil de magna tractatione detrahetur: in qua quatuor quidẽ sunt libri causarũ quæ pulsus alterant: quatuor item præcognitionis quæ ex ipsis habetur. Minime igitur bona est ipsa pulsuum raritas, siue æqualis siue inæqualis sit: multo autem deterior est, quando intermittit. [c] fit.n. vt ostensum est, virtute vitali ab humorum multitudine grauata, vel quibusdam arterijs à crassitie vel viscositate obstructis. fit etiam & ob phlegmonen magnam, constipatis earum cauitatibus: vel aliqua re extrinsecus comprimente, vel grauante, vel quomodocunq; angustãte. Ideoq; in adnotationibus potissimũ fiunt in multis ipsæ pulsuum inæqualitates, recedente ad profundum sanguine. Hi ergo pulsus affectiones nuper dictas indicant: refrigerationem autem validam, rarus. nam qui alia de causa euenit, non est perniciosus. Ab ambiente enim, per hiemem, tales pulsus fiunt: & ob alimentũ in ventriculo in pituitã versum in oĩbus qui bulimo laborant. At si in febribus periculo nõ vacantibus, raritas pulsus fiat, intermorientis innatæ caliditatis est signũ. [d] Nonnulli vero qui ita affecti sunt, cibũ appetũt: siq; obtuleris, prõpte comedũt: ita vt, qui vident, existiment eos salubriter se habere. Intereunt sanè statim nõnulli quidem in tpe adnotationis, cataphora detenti: aliqui vero sine cataphora vehementer refrigerati, nõ amplius recaluerunt. Nõ solũ aũt, vt dixi, genus hoc inæqualitatis in inuasionibus febriliũ paroxysmorũ cõtingit: sed &t genus inæqualitatis in magnitudine & paruitate, in celeritate & tarditate, in vehemẽtia & languiditate. Animaduertere autem diligenter oportet in oĩbus ipsis, qui nã plures sint. constat.n. quod qui plures sunt, grauius habent periculum. vt qñ quatuor languidos quintus sequit̃ vehemens, vel mediocriter tenore præditus: melius enim longe est, quatuor vehementibus quintum intercurrere languidum. Cũ autem omnes deinceps lãguidi apparẽt, si sanè in aliquo aliorum generum vel aliquibus inæqualitatem inuenias, arteriam diutius tange, obseruans sicubi vel vnus appareat vehemens. Quando vero æqualiter prauus in omnibus generibus est, scias non ꝓcul à morte eiusmodi ægrotãtes abesse: Æqualiter autem prauus est pulsus, qui languidissimus & frequentissimus est. nam celerrimus nunquam fit cum languidissimo: tardissimus autem vnà & languidus si fiat, mirarer vtiq;, si non frigiditate iam extremorum ægrotus laboraret. Sanè qui languidus vnà est & magnus, necessario etiã mollis est. soletq; vnà cum lethargis & alijs cataphoris adesse: ob humiditatem multam vel ventriculi & præcipue oris ipsius, vel cerebri, vel alterius cuiusiudam principis particulæ, vel etiam totius corporis, talis redditus. Ac facile quidem curari potest, qui ex ventriculo & stomacho fit: difficillime autem, qui ob cerebrum languidus vnà & mollis fit: adhuc vero magis, qui ob totum corporis habitum qui in œdematosam affectionem peruenerit, vel ob aliquod ex principibus visceribus. Nonnunquam vero multos deinceps raros vnus insequitur freques̃, vel ordinatus vel inordinatus: fitq; sæpenumero talis pulsus, quem peculiariter παρεμπίπτοντα.i. intercurrẽtem nominamus: [e] qui contrario modo ac intermittens constituitur: ille etenim extensa raritate, hic autem contracta fit crebritate. Et vbi cum vehementia talis fiat, criticum est signum. Intellige autem ex me crisim in omnibus eiusmodi sermonibus,

A 1.de diff. p. c.22.p.51.f.& 2 de p̃cog. ex p. c.6.p.111.f

B 2.de p̃cogn. ex p.c.4.p.110 e,& 111.a

C 2.de cauf.p. c.1.p.91.b.& c. 92 b.2.de præcog.ex pul.c.4. p.110.c,& 111.b

D 2.de p̃cogn. ex p.c.4.p.111. a

E 2.de cau. p. c.3.p.92 a 2.de p̃cog.4. & 5.p. 11.diffuse.

A monibus,subitam in morbo mutationem,non perpetuo in bonum terminantem. Fit autem talis crisis,vel per excretionem,vel per decubitum.quã sanè crisim ex alijs signis dignosces, quæ in libris de crisibus dicta sunt,siue bona sit siue praua. Hi igitur oẽs pulsus in adnotationibus fiũt: & nonnulli ex ijs qui in vna arteriæ diastole inæquales sunt. de quibus iam dicatur.

Causæ inæqualitatis in vno pulsu. CAP. 18.

EX[a] inæqualibus arteriæ diastolis, nonnullæ quiete intersectam habent motionem: nonnullæ continuam quidem,at non similarem. De prima igitur dicam,quæ quiete intersecatur. nam & manifesta est ipsius dignotio: cũ quilibet,nisi omnino asininus sit, cognoscere possit,quãdo contigerit,vt arteria dum dilatatur,parumper stet: tum ita reliquum diastoles addat. quod sanè in paruis vel humilibus pulsibus fieri non potest. Manifestum igitur ex hoc ipso est, neque vsum diastoles esse exolutum, neq; facultatem infirmam esse: scilicet in hoc ipso solo,quod nunc dictum est, euersione in statum præter naturam facta. Quod sanè non minime & in alijs omnibus meminisse te oportet. Per id enim solum quod subinde docetur, tum dignotio, tum præcognitio fit,alijs omnibus secundum naturam se habentibus,vel paruam omnino mutationem adeptis. Porrò,quod nũc diximus,verum est,quando arteriæ tunica secundum naturam se habet. nã B vbi ipsa immodice mollis reddita fuerit,(qualis in lethargis & quibusdam alijs cataphoris conspicitur)non est verum à robore facultatis maximum pulsum effici, & ab vsu vel aucto vel omnino non imminuto. Si enim à duobus his solis fieret magnus pulsus,augumento inquam vsus, & robore facultatis, nihil amplius addere sermoni oporteret. Nunc autem,quia considerare etiã oportet arteriæ tunicam,non verus erit sermo, simpliciter prolatus. Meminisse enim te oportet eorum quæ dicta sunt in primo[b] de causis pulsuum (qui liber sæpius legi debet,vt qui fundamẽta totius speculationis pulsuum contineat,sine quibus nec constitui nec cognosci quicquam aliud potest). Causas enim vt quispiã dicat συνεκτικας. i. cõtentiuas, vel προσεχεῖς. i. proximas generationis pulsuum,in tribus his generibus esse ostendi: vsu,propter quem arteria mouetur: facultate,quæ mouet: & tunica. Alia enim omnia quæ pulsus alterãt,per hæc media mutationem faciunt. Vbi igitur arteriæ tunica secundum naturam se habet,in diastole vero quies aliqua facta, inæqualitatem efficiat: tũc & robur facultatis est,& vsus diastoles magnę. Ostensum sanè est vsum generationis pulsuum augeri ob caliditatis multitudinem,vel spiritus animalis inanitionem. inanitur autẽ spiritus ijs,qui se exercent in ministerium motionum,quæ per musculos fiunt. Vbi igitur,vt dixi,tũ vsus generationis pulsuũ auctus fuerit ob quãlibet causam,tũ facultas,quæ in corde est, à qua arte-C riæ mouent,ex sui ipsius ratione valens p̃maneat,at grauetur à multitudine humorũ vel crassitudine arterias magnopere obstruente vel premente: inæqualitates in vno pulsu fiunt; quiete continuitatem diastoles intersecante. Quo sanè loco hortor te,vt duabus motionis partibus mentem diligenter adhibeas: ex te ipso considerans tum languiditatem & vehemẽtiam, tum celeritatem & tarditatem. fiunt enim in his vtrisq; nouem differentiæ,vt in primo[c] de differentia pulsuũ dedicisti. Indicant autem præter ea,quę de affectionibus dicta sunt,quomodo vitalis facultas se habeat. Vbi enim ambæ motiones infirmæ sint in pulsibus,extremũ est periculum: Vbi robustæ,salutis est spes. Si vero ambæ in medio quodam modo sint infirmitatis & roboris, in medio indicant consistere hominem perniciei,& salutis. Si autẽ priori motione languida existente, ea quę post quietem est,robusta appareat,deterius quidem hoc est, quàm si duæ motiones fortes existerent: minus vero malum,quàm si languidę essent. Si vero è contrario appareat,vt prior sit valida, quæ post ipsam est,infirma: non bonum est. melius.n.est,vt posterior motio priore sit p̃stãtior.

Ordo nouem inæqualitatum in vno pulsu. CAP. 19.

D[d]Einceps igitur ordinem narrabo nouem harum inęqualitatum,à mitissima ipsarum auspicatus: postea paulatim per medias ad pessimam perueniens. Ac mitissima quidem omniũ D est,quæ motiones ambas tenore præditas habet: Secũda, quæ priorem quidem mediam, robustã vero posteriorem: Tertia,quæ priorem tenore præditam,mediam vero posteriorẽ: Quarta,quæ ambas habet medias: Quinta,quæ priorem quidem inualidam, posteriorem vero fortem: Sexta, quæ priorem inualidam,mediam vero posteriorem. Septima,quæ priorem robustam,infirmam autem posteriorem. Octaua,quæ priorem mediam,infirmam vero posteriorem. Nona,quæ pessima omnium est,quæ ambas infirmas habet. Cõiugationibus autem in robore & infirmitate prædictarum duarum partium motionis consistentibus, proportione respondent coniugationes in celeritate & tarditate consistentes. Melior etenim est in eiusmodi pulsibus celeritas tarditate: non tamen tanto melior,quanto vehementia languiditate. Aperte enim qualitates ipsæ pulsuum,differentias facultatis in robore & infirmitate indicant. Constat autem maximam quidem spem esse salutis ex facultatis robore: minimam autem, ex infirmitatibus. Sed ad proportionem quandam cum ijs quæ dicta sunt, comparatio tibi fiat in differentijs secundum tarditatem & celeritatem. vt Prima quidem coniugatio fiat,in qua ambæ motiones celeres sint: Secunda autem,in qua prior quidem media,celer autem posterior: Tertia, in qua prior quidem celer, media autem posterior: Quarta,in qua ambæ mediæ sunt: Quinta,in qua prior tarda,celer posterior: Et post ipsam sexta,in qua priori existente tarda,posterior media fiat: Septimæ autem coniugationis prior quidem motio velox,tarda autem posterior: Octauæ media quidem prior, tarda autem posterior: Vltima harum est nona,quæ tardas ambas motiones habet.

A 2. de cau p. c.4.p.92.b diffuse & 2. de p. cog exp.c.6 p. 111 e f

B cap.1

C cap.14

D 2. de cau. p. c.4.p. 92.d diffuse.

Con-

Coniugationes omnes inæqualitatum in vno pulsu considerandas esse. Quæ concurrant ad bonam, uel malam crisim faciendam. CAP. 20. E

INspicere itaq; te oportet ad ambas differentias, menteq; considerare earum complicatio nes. Quandoq; enim quæ in tarditate & celeritate consistit coniugatio, grauis redditur: melior autem, quæ in robore & imbecillitate est. Ex tali igitur complicatione, & [a] qui caprizans nominatur pulsus, gignitur: in quo posterior particula motionis, robustior & valentior est priore. Fueritq; hic, pulsuum qui secundum diastolem arteriæ quiete intersecantur, modestissimus: & vbi cũ ipso iuncta fuerit aliqua morbi concoctio, crisim bonam annunciat. Quemadmodum autem cõiugationes quæ in vehementia & languiditate, celeritate & tarditate consistunt, cõsiderare in huiusmodi pulsibus maxime est necessarium ad præcognitionem: sic etiam eam quę in magnitudine & altitudine versatur. Quòd enim non contingat ex humilibus esse pulsibus eum, qui quiete intersecatur, dictum est prius: ad quantam vero altitudinem perueniat, considerare conuenit. Potest enim aliquis recessisse quidem ab humilibus, adhuc tamẽ medius esse: vel paulo altior medio esse, non tamen perfectam habere altitudinem. quam si habeat, omnino annunciat, naturam ad crisim excitari: nõ tamen bonam omnino fore hãc crisim ostendit, nisi & alios scopos habeat morbus ad bonam crisim, quos in tractatu de crisibus diximus: inter quos is est tum maximus tum tutissimus scopus, qui à morbi concoctione sumitur: post ipsum vero, qui à laborãtis robore. duos nanq; hos scopos, in pręcognoscenda salute vel morte, habendos esse didicisti, fortitudinem inquam virtutis, & concoctionem morbi. citra enim omne periculum, tutissimeq; se habent ipsi laborantes, vbi hæc ambo adsunt: pernitiosissime, vbi neutrum: in medio, quando alterutrum. Dũ autem hæc magis vel minus inter se coniunguntur, spem quoq; salutis vel expectationem mortis & augent & minuunt. Quod igitur dicebam vtile esse, vt in languiditatem & vehementiam, celeritatem & tarditatem partium motionis in eiusmodi pulsibus inspiceres: ita etiam magnitudinem ipsorum & paruitatem inspicere expedit: & magis sanè humilitatem & altitudinem: et si non sine alijs duabus dimensionibus fiant. Propter hoc igitur nec in perfrigerantibus admodum inuasionibus paroxysmorum tales apparent pulsus. humiles enim hoc tempore & parui redduntur. Ac ea quidem, quæ ad artis opera excitant, ijs, qui diexodos legunt, dicta sunt. F

A 1. de diff. p. c. 29 2 de cau. p. c. 7. p. 93. b

Iterum, quot sint pulsus in diastole arteriæ considerati: quæ in singulis ipsorum sit affectio, & quæ ex ipsis præcognitio fiat. CAP. 21.

NVnc vero rursus sermonem ab initio resumentes, dicamus quot sint pulsus qui in diastole arteriæ conspiciuntur: quæq; in singulis ipsorum sit affectio à qua fiunt: & quæ præcognitio ex singulis ipsis fiat. Inijcere autem te volo super arterias digitos, qui molles sint: primumq; nec superficietenus tangas, nec violenter premas. postea, si ipsos vehementer ab arteria, dũ dilatatur, percuti sentias, adhuc etiam magis comprime: si vero dum hoc facis, motus euadat insensibilis, omnino superficietenus tange. Validam etenim facultatem pulsus ille indicat, qui pressioni resistit: inualidam autem, qui decidit ac vincitur. Nonnullos igitur, maximos esse cõperies, si superficietenus tangas: parui tamen, si presseris, apparent: quandoq; etiam nullo adhuc modo seruantur, sed penitus abolentur. ita vt expressionis quantitate, quantitas etiam tum imbecillitatis tũ roboris facultatis tibi dignoscatur. quod eorum, quæ in pulsibus sunt, maximum existit bonum. Si ergo aliquando inueneris in homine febrili morbo laborante, vnà cum signis cõcoctionis, validam facultatem: citra omne prorsus periculum hunc esse scito, & cito morbum solutum iri. Si vero valida quidem fuerit facultas, nullum autem in humoribus signum concoctionis appareat, in tempore diuturniori ægrotaturus seruabitur: Recordantibus nobis ea, quæ etiam sine mea admonitione, ij, qui mentem habent, sciunt: omnia. s. quæ ad præcognitiones spectant, intelligi debere, si ægrotantes non errauerint, aut nulla noxa extrinsecus euenerit. Magnam vero dixi habere vim in morbis febrilibus robur facultatis arterias mouentis, quam & vitalẽ nominamus. quandoquidem sæpenumero, vbi periculum fit ob neruosum genus, non magnopere confert vitalis facultatis tenor, sed tunc inspicimus quo modo animalis facultas in robore se habeat. Ac melius quidem est ambas valentes esse, & præter ipsas tertiam, quæ naturalis appellatur: cuius principium est iecur: quemadmodum sanè vitalis, cor: animalis autem, cerebrum. Principatum autẽ tenet in vnaquaq; morbi specie ad præcognitionis stabilitatẽ, robur ipsum proprię facultatis affectarum partium. Validi igitur pulsus tenorem, qualis sit, premendo dignosces. vnàq; cum ipso magnitudo etiam diastoles apparet, exquisiteq; dignoscitur. firma etiam magnorum pulsuum fit cognitio, si superficietenus tangas. Scito autem maximum pulsum illum esse, quem secundũ multas arterię partes tangere possis, seu ẽm longitudinẽ, latitudinem, & profunditatem: sicuti & longum, qui secundum longitudinem superat: latum, qui secundum latitudinem: & altum similiter, qui secundum altitudinem, quæ & profunditas dicitur. Quemadmodum autem in toto primo de dignotione pulsuum libro de sensibili systoles parte & insensibili monstratum est: ita etiam [b] in secundo, de differentia, quæ in magnitudine & paruitate consistit: vbi ostendo quantitatem diastoles cum quantitate circuli arteriæ comparandam esse, quò id, quod quæris, inuenias: nec quærendam esse ad quantam magnitudinem attollatur arteria latissima, angustissimæ collata. Hac eadem ratione & in pueris nonnulli dicunt pulsum esse paruum, diastolen non cum capacitate arteriæ, sed cum ea quæ est vigentium, comparantes. nam si quis quantitatem circuli arteriæ G H

B cap. 2. & 3. diffuse.

pue-

A puerorum,& quantitatem pulsus eorum existimet, is profecto noscet, Herophilum recte pronũciasse, eorum pulsum satis esse magnum. Duo equidem tibi hæc genera pulsuũ in arteriæ diastole occurrent, si eo, quo dictum est modo, digitos inijcies: alterum in quantitate longitudinis, latitudinis,& profunditatis: alterum in percussionis tenore.[a] Vocareq; tibi licet eum, qui fortiter tactum percutit, quocunq; voles nomine. nam si & ἰσχυρὸν.i. fortem, & σφοδρὸν.i. vehementem, & εὔτονον.i. tenore præditum, & ῥωμαλέον, i. robustum nomines, nihil artis opera læseris. vocamus aũt & nos ipsum, σφοδρὸν.i. vehemẽtem pulsum, superiores nostros sequuti: & si potissimum [b] vehementię notio ex fortitudine & celeritate est composita. Sed quoniam recta præcognitio non ex nominum sed ex rerum exquisita cognitione fit: nominibus quidem vnusquisq; vt velit vtatur, in rerum autem scientiam studium adhibeat. Quemadmodum autem vehemens pulsus semper robur indicat facultatis:[c] ita durus vel tensam esse arteriam, vel duram euasisse. nisi forte quis dicat, & quod tensum est corpus, ex eo quod tensum sit, durũ euasisse. ita enim durus pulsus semper indicabit qualitatem quæ in constitutione tunicę arteriæ est. Apparet igitur talis pulsus ex phlegmonis vel obstructionibus vel repletionibus vel tensionibus neruosarum partium, vel ex scirrhis non solum neruosarum partium, sed & aliarum si principes sint. etenim iecur & ventriculus & lien & vterus talem efficiunt pulsuum, vbi scirrhum contraxerint: fit etiam & propter validam refrigerationem & siccitatem. Et vbi sanè tibi in primo ingressu pulsus videatur talem occursus mollitiem non habere, qualem dum secundum naturam est habet: aliquem ex prędictis affectibus in homine esse existima. Discernes autem qui nam sit, tum ex alijs symptomatibus, tum ex causis quæ præcesserunt, qualis est frigidus potus præter consuetudinem, vel diuturna in aqua frigida mora, vel in aeri tali, ac præsertim nõ prius rarefacto corpore. Sed & quidam, vbi seruum manu percussisset, ac medij digiti tendonem, qui ad primum articulum est, contudisset, ex aliarum causarum concursu febricitauit. ego vero, vbi eius pulsum aperte indicare tensam esse arteriam inuenissem, manumq; lana circumuolutam conspexissem, quidnam esset in ipsa, interrogaui: ipse vero nullam dixit rem in hoc ipsi inesse: percussus enim ex eo quod quendam ferijsset, ceratum sibi familiare imposuisse. ego igitur nullam aliam causam inueniens tensionis ipsius pulsus, iussi vt curationem digiti immutaret, atq; ea, quæ ad tales neruorum affectus conuenit, vteretur. at vir ille, neglecto meo consilio, nocte sequenti cõuulsus est.[d] Phreniticis quoq; & pleuriticis, & quibus septũ trãsuersum phlegmone laborat, durus pulsus apparet, tẽsam esse arteriam indicans. quare vbi ambigua sit horum affectuum adhuc incipientium dignotio, nõ paruam ex talibus pulsibus portionem ad eos dignoscendos habebis. Si vero ad diutius iam ęgrotãtem accedas, cũ primum introductus es, si pulsus ipsius durus tibi videatur, obserua lienis phlegmonen scirrhum iam contrahere:[e] indicabit autem ipsam & color faciei: sicuti si & iecur aliquo tali morbo sit affectum. proprius.n. ex vtrisq; visceribus gignitur color, qui homini in arte versato aperte indicat, vtrum eorum affectum sit. Sed in præsenti non est de hoc sermo. Quæcunque enim ex pulsu ad pręcognitionem sunt vtilia, hęc nunc percurrere nobis est propositum.[f] Si igitur laborantem inuisas non prius à te visum, q in febrili morbo constitutus sit sine superioris principij affectu, cum autem redieris, pulsus appareat durus: hic certe, dum tu abfuisti, aquam frigidã potauit, vel autumnalem aliquem fructum refrigerantem ingessit. Atq; hæc quidem fieri solere scito: Vehemẽtem vero cum inuenias & æqualem & magnum pulsum, simulq; arteriæ tunicã secundum naturam habere: maximum hoc signum ad laborantis salutem sit. Nam celeritas vel tarditas in ijs qui ita habent, nihil effatu dignum nunc indicabit ad salutem vel mortem. verum celeritatem quidem ex caliditate maiori fieri comperies: tarditatem autẽ, ex refrigeratione. Atq; hęc quidem per febrilem morbum in prędicto pulsu fieri non possunt. Celeritas autem frequentissime fit, ac magna ex parte in febribus periculo prorsus vacantibus, ex quibus sunt & legitimæ D tertianę. magni enim sunt in his pulsus & celeres in paroxysmorum vigore, hocq; fit ob caliditatis copiam. Dictum autem est in [g] tertio de dignotione pulsuum & in primis partibus [h] secũdi, de celeritatis dignotione: Vbi ostendi eos errare, qui diastoles magnitudinem nõ considerantes, ex solo motionis tempore aliquid de tarditate vel celeritate pulsuum pronunciant. non.n. absolute pulsus qui fit dum in minori tempore arteria dilatatur, eo ocior est qui efficitur dum in maiori tẽpore arteria dilatatur. fieri enim potest, vt in breuissima diastole, licet non celeriter moueatur arteria, breuis temporis fiat pulsus: sicuti rursus in maxima quidem diastole sed celeriter arteria se mouente, multi temporis. Satius igitur dixi esse, vt motionis ῥοῖζον, hoc est impetum, non quantitatem temporis totius diastoles attendamus. Ac celer quidem ex caliditatis copia fit, valida nimirũ existente facultate: tardus autem, ex refrigeratione. Et ubi sanè tardus simul & paruus & tenoris vacuus pulsus sit, propè ad mortem veniunt. At in omnibus quę ita dicuntur, memento eius differentiæ quę in ætatibus est. Non enim solum puerilis phlebopalia hoc est venarum saltus, seni mala est: sed etiam senilis, puero. Decem igitur temporum (quemadmodum [i] Herophilus metiebatur ipsos pulsus) si puerulo fiat aliquando spatium illud, quod inter duas est percussiones, refrigerationis extremæ, & ob id etiam extinctionis, est signum: sicuti rursus, si seni puerulorum pulsus, in quo tempus diastoles tempori systoles est æquale, accẽsam esse naturam significat. Sed hoc certe nunquam vidi: In puerulo autem sæpe talis visus est pulsus. Sanè senis pulsus, vbi ita celer fiat, vt tempus, quod inter duas est percussiones, decuplo sit maius tẽpore percussionis, est

A 3. diff. p.c 5.p.61 h
B ibidẽ.p.62 a
C 1.de p̃cog. ex p.c.4 p.107. diffuse.
D 4. de cau.p. c.14 p.102 a b & 4.de p̃cogn. ex p.c.5.p.120 c
E 1.de p̃cogn. ex p.c.4.p 107 f g
F ibidem.
G cap.1
H cap.1
I Vide supra c.12

quidem & hoc rarum: Verum non vlterius adhuc procedit: prius enim moritur. ad hoc autẽ perueniens, ad eum quidem pulsum accedit, qui ætatis laborantis proprius est: deinceps autem ad rariorem. Quo in loco quędam etiam deceptio oritur ijs, qui circa pulsus non sunt exercitati. Quãdo à caliditate permulta, in celeritatẽ immoderatã (quatenus ad ętatẽ spectat) pulsus ꝑuenerit, corde in tali affectione adeo exiccato, vt & lethalem intemperiem habeat: necesse est hanc ipsam caliditatem ex tingui vnà cum ea quę secundum naturam est. Iure ergo hoc tẽpore tardior ipse pulsus fit. Ac aliquis, (vt dicebam) opinabitur ipsum ad naturalem statum redire: quamuis ad mortiferam refrigerationem iter habeat, non ad senilem temperaturam. At certe distinguere pulsus qui ad naturalem statum redeunt, ab ijs qui ad interitum tendunt, haud difficile est. languidior enim priore semper magis ac magis, efficitur pulsus eorum, qui perniciose se habent. Et huic pręcipue notę mentem adhibe in ambiguis omnibus affectionibus, non tres aut quatuor solas arterię diastolas considerans, sed, vbi in tot diastolis languidus fuerit, alias expectans. conspicitur enim interdum quintus vel sextus post ipsas tenore præditus. quod cum inueneris, scito facultatem non ex sua ipsius ratione infirmam esse, sed à multitudine vel obstructione vel compressione vel aliqua omnino angustia vel grauitate prohiberi ne valide moueatur: quemadmodum accidit fortibus hominibus, vbi vel à vinculis impediantur, vel ab oneris magnitudine grauẽtur. Et vbi vnam illam diastolẽ, tũ tenore prẹditam tũ altam faciat, scito tunc naturam ad noxiorum humorum excretionem excitari. Cum ergo satis fortis quintus vel sextus intercurrat pulsus unà cum signis concoctionis per urinas apparentibus: poterit seruari homo: si vero sine concoctione natura ad excretionem impetũ fecerit, morietur dum iudicatur.[a] In peripneumonijs aũt pręcipue tales videntur pulsus. dico sanè non ẽm eã solum inęqualitatem quæ in vehementia & languiditate, sed & ẽm eã q̃ in magnitudine & paruitate, celeritate & tarditate conspicĩ. Dandumq; est ipsis multũ oxymelitis, quod acidiori sit tẽperamento, vnà cum alijs quęcunq; febrem minime accendendo, crassitudinem incidunt humorũ. Cum enim arteriæ q̃ cordi vicinę sunt, ab huiusmodi humoribus obstruantur, pulsus efficiunt inęquales non ea solum inæqualitate quam systematicã.i. congregatiuam vocant, sed ea etiam quę in vna est diastole: de qua dictum quidem iam & supra est: sed & nunc quoq; vobis ipsius mentionem faciemus: Sicuti sanè, dũ sermo nobis erat de pulsibus, qui inuasionibus febrilium paroxysmorum & incrementis assident, mentionem etiã earũ inæqualitatum fecimus, quæcunq; sępenumero in talibus temporibus fiunt secundum magnitudinem & paruitatem, celeritatem & tarditatem, vehementiam & languiditatem.

A 4. de cau. p. c. 12. p. 101. fg

De pulsu Vibroso, Dicroto, Vndoso, Vermiculante, Caprizante, & Formicante. CAP. 22.

Differentia[b] autem pulsuum propter arteriæ tunicam eueniens, secundum quã mollis & durus pulsus inueniuntur, in neutro genere inæqualitatis apparet. dico autem neutrum, tum id quod in collectione multorum deinceps pulsuum conspicitur, tum id quod in vno solum pulsu: Verum tamen ꝑpter tunicam induratam fit quædam inæqualitas in diuersis arteriæ particulis, quando tum vsus generationis pulsuum vrgeat, tum facultas robusta sit. dum enim ipsa cogitur dilatare arteriæ tunicam quæ dura sit, vibrosus[c] efficitur pulsus. hic autem ipse, fit quandoq; etiam dicrotus,[d] quando ea arteriæ pars quæ apparet, (quippe quæ ab incumbentibus corporibus non grauetᷓ) in altitudinem eleuata prius fuerit, ab ijs autem quæ ab vtroq; ipsius latere sitæ sunt, in itinere tardantibus, retrahatur rursus intro propter tunicæ duriciem: postea rursus simul eleuetur. Ideoq; in ijs pręcipue fieri conspicitur talis pulsus, in quibus prolixitas contracta est: cum vero longa ipsa est, dicrotus pulsus nunquam visus est: quemadmodum neq; vibrosus, vbi breuis ipsa est. Etenim vibrosus similis est iaculorum & virgarum uibratui, cum per exiguas particulas arteria ita mouetur. subijcitur autem pulsus vibrosus vel quatuor digitis vel omnino tribus. quando autem vnus, vel duo tantum digiti motionem sentiunt, tunc inęqualitas partium arteriæ, quæ vtrinq; sunt, latet. præter hoc etiam euenit, vt pars quæ prius attollebaᷓ, à grauantibus non reuellatur. omnes enim simili modo expositæ sunt, omnes simili modo liberatæ sunt à grauitate incumbentium corporum. Cum ergo hic pulsus & robur facultatis & copiam caliditatis indicet, iure aliquando crisim futuram nunciat. & quò magis vtiq; fuerit vibrosus, eò etiam magis crisim sperato: Vtrum autem bonam vel malam (semper enim huius esto memor) ex tractatione de crisibus addisces. Principalissimum autem in ipsis, est concoctio morbificorum humorum in febrilibus morbis. etenim & huius etiam perpetuo esto memor. quandoquidem ad superioris principij morbos concoctio humorum qui sunt in venis, non magnopere conducit. Periculum sanè quod ex ipsis imminet, quo modo præcognoscere oporteat, tum in commentarijs in prognosticum, tum in ijs quos de crisibus scripsimus, habes: Ex pulsibus autem tantum vtilitatis ad eorum morborum tum dignotionem tum præcognitionem, quantum ex duro & molli, capi potest. dictumq; a me superius de ipsis est. Est autem quidam vibroso pulsui, secundum quidem eam inęqualitatem quæ in diuersis particulis versatur, simillimus: contrarius autem secundũ tunicæ qualitatem: vibrosus enim, durus est: ille vero, non durus: immo & eo etiam ipso qui secundum naturam est, mollior existit. nominamus autem ipsum,[e] vndosum, prop terea quòd vndis similẽ habet inæqualitatem. Apparet autem interdum quidem tenore prẹditus moderate: interdum vero inter tenore præditos & imbecillos, medius. Dictum vero est, quòd εὔτονον.i. tenore præditum pulsum, σφοδρὸν.i. vehementem nominamus, superiores sequuti: quemadmodũ & ἄτονον.i. tenoris

B. 1 de diff. p. c. 22. p. 61 f & 2. de ꝑcog. ex p. c. 6. p. 111. f

C 2. de cau. p. c. 6. p. 52. g 2. de ꝑcog. ex p. c. 6. p. 111 f & 3. de ꝑcog. ex p. c. 4. p. 115 h

D in eisdem locis.

E de p. ad Tyr. c. 8. p. 43 g 1. de diff p. c. 26 p. 51 h, 2. de cau. p c, 8 p. 93 c 1. de ꝑcog. ex p c. 8. & 9. p. 112. g

A ris vacuum, ἀμυδρὸν.i. languidum. Hic igitur pulsus, [a] vndosus inquam, sudorem vt plurimũ nunciat: ac tanto magis, quanto mollior quidem fuerit, non tamen tenoris vacuus. Si vero ipsi intercurrat altus, firmissimum habebis sudoris signum. Semper enim hic aliquam excretionem significat: cum vndoso quidem vel absolute magno nõ tamen duro, criticorum sudorum: cum vibroso autem, vel absolute duro, mẽstruorum potius, vel eruptionis sanguinis è naribus, vel per hæmorrhoidas, vel aluo exturbata. quænam vero excretionum futura sit, ex iis, quæ in libris de crisibus scripta sunt, discerne. Quando autem vndosus hic pulsus, languidus fuerit, vermiculans fit, nomenclaturam hanc adeptus à similitudine, quam cum gressu vermis habet. [b] Tres enim hos pulsus, superiores medici ab animalibus denominarunt, caprizantem, vermiculantem, & formicantem, ob motionis similitudinem ita appellationem imponentes. Sed de caprizante quidem in fine [c] sermonis ostendet. De vermiculante vero mox dicetur, propterea quòd minor quidem est vndoso, languidus autem semper: & propter hoc facile transit in formicantem vires summopere imbecillas esse indicantem: quemadmodum & ille qui in priori arteriæ particula priorem motionem habet, quæ tanquam bestiolę perreptantis esse videatur. verum huic nullũ proprium ac peculiare nomen positum est. fit igitur ipse imbecilla existente facultate: ac nisi prius ea roboretur,
B transit facile in formicantem, omnium pulsuum languidissimum & minimum, ideoq; etiam pessimum: vt qui imbecillitatem facultatis propriam indicet, nõ ob copiam grauantem, vel compressionem, vel obstructionem. Esto autem tibi maximum indicium ad discernendum, quando facultas præ compressione vel obstructione vel copia non possit arteriam in magnitudinem eleuare, ipsa scilicet secundum æqualitatem & inęqualitatem differentia. nam vbi ipsa ob propriam rationem infirma est, pulsus ipse æqualis permanet per omnes deinceps diastolas: vbi vero ab alia causa impeditur quin motu secundum naturam moueatur, motio inæqualis fit. Sanè vermiculans, & multo magis formicans, nunquam visi sunt collectiua inęqualitate inæquales ob propriã imbecillitatem facultatis fieri: quemadmodum certe & qui imaginem refert bestiolę perreptantis: qualẽ pulsum apparere oportebat, si, qui à corde immittitur spiritus, dum per arterias fertur, causa fuisset diastoles. Ostensum autem est facultatis, non materiæ spirituosæ, à corde per arteriarum tunicas distributionem fieri. & huius omnes dum participes fiunt, eodem modo, quo cor, se ipsas dilatare: trahentes vndequaq; vnde vtiq; possunt, quod ipsarum diastolen sit repleturum. [d] Vt Erasistratus autem dicebat, pulsus fit cum spiritus qui à corde immittitur, per arteriarũ cauitates fertur. Cum autem pulsus secundum diastoles quantitatem sint septem & viginti: vnus ex ipsis, qui
C vtiq; minimus sit secundum tres dimensiones, formicans nominatur: Huic autem accidit, vt & lãguidissimus omnium pulsuum sit, ob idq; ipsum minimus: & quia minimus est, iccirco etiã frequentissimus efficitur. Cum enim, facultas extreme inualida sit, minima secundum tres dimensiones diastole fit, ipsius nimirum longitudine, latitudine, & profunditate in minimum contractis. Dicta etiam est causa, propter quam pulsus paruos vt plurimum crebritas comitetur, nimirũ ob instrumẽtorum defectum, habita ratione ad facultatem & vsum. [e] Quemadmodum autem in paruo pulsu non exigua secundum magis & minus existit differentia: ita etiam & in alijs sex & viginti, de quibus paulo inferius dicetur.

A 1. de p̃cogn. ex p c.9.p.112. h de cris. c. vltimo p.144.d

B de his oĩbus pulsibus vide libro.d̃ p. ad tyr. c.7.& 8 p. 43 b & c.11.p. 44.g. Et 1. de diff. p. c.26.27.28.29 p.51 & 52.& 2. de cau. p.c.8 p. 93 b c diffuse. & 2. de p̃cogn. ex p.c.8.& 9.p. 112.

C capite 33. in fine.

D lib.4 de dif. p.c. 17. diffuse. & 2. de cau. p.c. 8.p.93.c

E 1. de cau p.c. 11.p.90. diffuse.

[f] *De pulsibus qui in una diastole in diuersis tamen arteriæ partibus inæqualitatem habent, ut Myuris, Myuris recurrentibus, Myuris deficientibus, Deficientibus recurrentibus.* CAP. 23.

NVnc autem addamus pulsus qui in vna diastole sed in differentibus arteriæ particulis inæqualitatem habẽt: inter quos sunt & qui myuri (quasi muricaudas seu soricicaudas dixeris, alij decurtatos vertunt) vocantur, in parte quidem quæ cordi propinquior est, diastolen in tumorem eleuatam facientes: in longinquis autem, imminutam: ita vt tribus iniectis ipsi digitis, quanto primi digiti ad secundum motio minor apparet & latitudine & profunditate, tanto huius ad
D tertium: nimirum quòd tenor facultatis arteriam mouentis, quam cor vniuersis ipsis suppeditat, exoluatur. Interdum autem similiter quidem occurrit iniectis digitis, pulsus: verum secunda motio languidior quàm prima apparet, & post ipsam tertia rursus languidior quàm secunda: deinde quarta & quinta & vniuersę consequentes detrahunt, quousq; ad absolutam immobilitatem, vt ad nostrum sensum, peruenerint: Deinde digitis sublatis, paruaq; intermissione facta iterũ impositis, motio sensu percipitur. Interdum autem & sine digitorum sublatione, redit iterum motio, ita vt sensibilis fiat. Contingunt autem & talia circa pulsus ob facultatis infirmitatem, quæ iniectionem digitorum non ferat, sed tanquã ab onere & vincatur & concidat. Quapropter & modestissime tunc tãgere debes, ex infernis potius arteriæ partibus digitos inijciens, manumq; laborantis conuertens. Si vero rursus superficietenus admodum tangas, secundum alterum modum motionem non senties, ob paruitatem diastoles. Accurate igitur te mentem adhibere tunc oportet quantitati diastoles, quam in digitorum applicatione inuenisti. atq; ita alternatim, interdum quidem remittere ac leuare oportet paulolum, interdum vero comprimere: quãdoquidem recta talium pulsuum dignotio in exquisita applicandorum digitorum symmetria cõsistit: propterea φ ea quidem attrectatio quæ superficiaria est, nõdum dignoscat arteriæ diastolen, qñ exigua fiat: ea vero q̃ hac violentior est, obscuret absoluteq; perdat dignotionem motionis. Nonnulli talium pulsuũ qñ perdunt diastole paulatim imminuta, rursus redeunt, vocamusq; myuros παλινδρομοῦντας.i. recurrentes. Si igitur, ad extremam breuitatẽ motionis perducti, rursus ipsam auxerint,

F de his pulsibus vide 1. de diff. p. c. 11. p. 49 d 2. de c. p. c.9.p.93 c, 2. de p̃cog. ex p.c.10 p.113. b d

hoc ipsum nunc dictum nomen habent, myuri recurrentes: Si vero ad perfectã immobilitatẽ redacti, illic steterint, nec amplius sensibilẽ motionẽ fecerint: tales, ἐκλείποντας. i. deficiẽtes nominamus. Si aũt & post immobilitatẽ rursus inceperint iterũ moueri, & hos nominamus deficiẽtes recurrentes: cõstat aũt oẽs tales pulsus fieri ob imbecillitatẽ facultatis, quæ interdum quidẽ ipsa sola ex propria ratione infirma sit, interdũ vero & ab aliquam multitudinẽ vel compressionẽ vel obstructionem arteriarum cordi vicinarum: ita vt mixta efficiatur affectio. Siq; non omnino pulsus in ipsis languidus, & paruus factus esset, manifeste vtiq; appareret inæqualitas in vna diastole. nunc autem non apparet, ob humilitatem motionis, quam facit in diastole arteria. ideoq; frequẽtes vt plurimum sunt tales pulsus secundum illud genus frequentię, quod ijs, qui insensibilem habent systolem, apparet.[a] Dupliciter enim diximus fieri & dici frequentem ipsum pulsum: vel vbi primas systoles partes nos sentimus, vel vbi nullo modo ipsa sensibilis est. Si igitur primas systoles partes sentimus: tempus quod est inter finem diastoles & principium systoles, rarũ vel frequentem facit pulsum.[b] Quoniam autem & tenoris quid & magnitudinis diastoles habere oportet arteriam, quò primas systoles partes sentiamus: impossibile est in languidis paruisq; pulsibus ipsam nos vnquam sentire: quare in his tẽpus internę quietis indignoscibile erit. Et propter hoc, totum illud quod constat ex hoc, & eo quod est systoles, & quietis quæ est post ipsam, & primarũ partium sensibilis diastoles, insensibile existens, vel frequentem vel rarum efficit pulsum.[c] Sed de raro ac frequenti pulsu secundum quãtitatem externæ quietis, iam in ijs quæ superius scripta sunt, ostensum est: De nũc autem dicto frequenti & raro, dicere iam tempus est, rememorantibus prius nobis ea quæ in tractatione de causis pulsuum ostensa sunt.[d] nam causam, vt quispiam dicat, synecticam. i. contentiuam frequentię pulsuum ostendimus esse defectum diastoles: propterea quòd, vbi magnus sit vsus actionis, hoc completo, arteria moderato quiescit tempore: non cõpleto, autem vsu, cogitur ob diastoles defectum, secundam motionem maturius incipere. Quoniam igitur in paruis admodum pulsibus incompletus redditur vsus diastoles, quantum deest, id natura explere coacta, secundam motionem maturius incipit. Quanto autem tempus quod est inter diastolas, redditur breuius, tanto frequentior pulsus ipse apparet. Deficiens autem redditur vsus diastoles in paruis pulsibus, ob paruitatem. Et hoc ex necessitate sequitur perpetuo: non, quemadmodum in magnis, quandoq;. Copiam enim caloris in his esse oportet, vel absumptionem vitalis spiritus, vt frequens fiat pulsus. qua ratione rursus, in quibus sensibilis est ipsa arteriæ systole, tempus inter sensibilem finem recessionis, & principium diastoles, breue redditur. Atq; hoc quidem tempus contrahitur, natura ad diastolen properante, vbi opus est arterijs, vt aerem externum copiosiorem attrahant. & hoc fit, vt dixi, ob caloris copiã, vel ob spiritus absumptionem. Alterum autem tempus, quod est externæ quietis, per illas affectiones abbreuiatur, in quibus natura festinat fuliginosa & fumosa excrementa in arterijs collecta euacuare.[e] Et propter hoc in ijs quæ superius scripta sunt, firmissimum dixi esse signum inuasionis paroxysmorum febriliũ ex putredine humorum euenientium, breuis quidem temporis esse externam quietem, velociorem autem esse motionem systoles.

A 1. de diff. p. c. 78. p. 48

B 1. de dig p c. 5. p. 72. e f diffuse.

C. supra c. 6 diffuse.

D lib. 1. c. 5. p. 87. f

E supra c. 13. diffuse.

F

F

G

De pulsu Innuente Circumnuente'ue. CAP. 24.

AC de raritate quidem & frequentia pulsuum hæc sint satis. Ad eos vero, qui paulo ante dictis pulsibus sunt congeneres, redeamus. Quidam sanè est, qui altius habet medium, si longitudinẽ spectes: ea vero, quæ ab vtraq; ipsius parte sunt, humiliora.[f] vocamusq; ipsum ἐπινενευκότα. i. innuẽtem & περινενευκότα. i. circumnuentem. Videtur autem hic pulsus ex imbecillibus facultatibus gigni, quando corporis constructio talis sit natura, vt pauca quidem cutis eaq; leuis, medio longitudinis arteriæ incumbat: quæ vero ab vtraq; ipsius parte sunt, secundum longitudinem ex supernis & infernis partibus grauentur. Ob hoc enim ipsum & crassorum pulsus, lõgitudine breuis conspicitur, quãuis robustus sit: gracilium autem longus, quãuis imbecillior existat. H

F 2. de cau. p. c. 10 p 93. f 2. de p̃cogn. ex p. c. 11. p. 111. h

[g] *De uigintiseptem pulsibus qui supra in tabella descripti sunt.* CAP. 25.

AC quodam modo iam rursus oratio ad id quod paulo ante reiecimus, venit, hoc est, ad septẽ & viginti pulsus in tabella descriptos: quorũ generatio tanquam ex elemẽtis est ex nouem pulsibus: quorum tres secundum longitudinem arteriæ cõsiderantur, tres, secundum latitudinẽ, & tres alii secundũ profunditatem. Ex horum enim inter se commixtione vniuersæ coniugationes oriũtur pulsuum septem & viginti: quorum vna est secundum longitudinem, de qua nuper dicere inceperamus, ostendentes ipsam apparere ob differentiam tum corporis in crassitie & tenuitate, tum facultatis in robore & imbecillitate, tum tertio caliditatis in multitudine & paucitate: Si vero in duo capita sermonem reducere velis: ob maiorem vel minorem diastolen quæ secundum circulum arteriæ fiat: & ob tenuitatem & crassitiem corporis. Quatenus enim ad ipsam rei naturam attinet, omnium pulsus fiunt secundum longitudinem æquales: nisi si quando iam morientium refrigerati sint artus: videntur autem non esse æquales, ob corporum arterijs incumbentium inæqualitatem.[h] Eorum igitur qui diuturnis in morbis contabuerunt, arteria quæ secũdum spinam est, pulsare conspicitur, si manus super cutim hypochondrij inijciatur: ac magis etiam hoc ijs, qui natura sunt graciles, accidit: & multò sanè magis, vbi febricitauerint, vel vinum biberint: propterea quòd eo tempore diastole ipsis in magnitudinẽ attollatur. E contra autem crassis, quamuis fortes facultate sint, & præcalidi, breuis tamen fit pulsus secundum arteriæ longitudinem.

G de horũ pulsuum generatione diffuse tradit Gal. 1. de p̃cogn. ex p. c. 3. p. 106

H 1. de dign. p. c. 8. p. 73. g

A tudinem. quare gracilitas corporis maxime aliorum omnium ad pulsus longitudinem confert: secunda post hanc, fortitudo facultatis: tertia, caliditas. Contraria autem horum contrarium faciunt pulsum, quem dixi vocari breuem. Angustus autem pulsus fit ob angustiam circumpositarum regionum arteriæ, imbecillitatemq; facultatis, & refrigerationem, instrumentiq; duritiem, & cutis rugositatem ac crassitiem. Altus autem ob contraria, robur facultatis, caliditatem multam, instrumenti mollitiem, cutis tenuitatem & tensionem. Patet autem ex dictis, quod decimi quarti pulsus in tabella descripti, qui & longitudinem & latitudinē & profunditatem habet moderatā, vel oīa ſm naturam sunt: vel & aliqua ex subcontrarijs mistio in mediam cōstitutionem ducit diastolen: contingit enim laboranti tanto facultatem imbecilliorem esse aliquo tempore, quanto etiam fuerit habitu corporis graciliore. Ita vt quantum pulsus in breuitatem peruenit, ob imbecillitatem facultatis: tantum ex gracilitate ei addatur. possibile est etiam, vt quantum his defecit, tātum ob caliditatis copiam reficiatur: Rursus autem per cōtraria, viribus robustioribus redditis, quantum in longitudinem increuit pulsus, tantum etiam ob carnis copiam de eo detrahatur: possibile etiam est, vt qui in longitudinem, quatenus ad alias causas, auctus est, breuior euaserit ob refrigerationem. In his autem considerationibus aliqua ēt ratio duritiei tunicæ habēda est.

B Sed si, quantum ad hoc, secundum naturam se habeat, nec ad corpulentiam vel gracilitatem videatur mutatio facta esse: neq; in languiditatem & vehementiam conuersio aliqua, sed in his secundum naturam se habeat: si moderatus videtur secundum longitudinem & profunditatem & latitudinem, indicabit tibi neq; caliditatem esse copiosam in corpore, neq; absumptionem spiritus animalis. Atq; hæc quidem & ex eo quod nullam validam actionem laborās obijerit, dignoscere facillimum est: In voluntarijs enim motionibus absumitur spiritus. Caliditatem autem in profundo corporis auctā, si cætera omnia moderate se habeant, ex pulsu solo præcognoscere potes. Respirationis enim mutatio non fit manifesta in talibus affectionibus, in quibus parum plus caliditatis ſm naturam in corde collectū est, alijs eodē modo se habentibus. Sed mētem hoc in loco adhibere oportet magnitudini & celeritati pulsus. primum. n. in magnitudinē crescit, vbi tunica arteriæ vel mollior sit q̄ status ſm naturam ferat, vel moderata: postea vero in celeritatem, aucta caliditate: Vbi vero prę duritie tunica arteriæ in magnitudinē notabilem nō possit distendi, tunc & incrementū pulsus in celeritatem, maturius fit. etenim vsus generationis pulsuū auctus, quousq; magnitudo diastoles sufficiens ipsi sit, nihil penitus sensibile, vel oīno parū, motionē in celeritatē alterat: Vbi vero maioris diastoles vsus requiratur, nō possit aūt tunica arteriæ extendi,

C ob duritiem, tūc celeritati multa accessio fit: Vbi aūt nec hoc satis sit, vibrosus efficitur pulsus, permanente nimirum facultate robusta.

Cur quandoque in pulsu magnum factum esse uideatur incrementum in latitudinem aut altitudinem, cum tamen breuissimum re uera factum sit. CAP. 26.

AC omnes qdem in tabella descriptos pulsus singillatim percurrere longum iam esset, at methodū in ipsis p̄scribere cū exercitatione pstiterit. quod sanè & in primo[a] de p̄cognitione ex pulsibus feci. Ante q̄ aūt ad hanc acced̄ā, melius est de ipsis statuisse, aliqñ breuissimū quidē incrementū vel in latitudinē vel in altitudinem vel in contraria fieri, multū tñ apparere, [b] qa nos pulsum q nunc apparet, cū eo q prius erat, comparamus. Hoc ergo & in crisibus euenire cōspicit, vbi post pulsum, q altus apparuerit, sudoribus multis eruptis, in cōtrariam ideam mutatio fiat, appareatq; humilis vnà & latus ipse pulsus. quapropter & à quibusdā medicis scriptū est latū pulsum cōspici sæpenumero in recens iudicatis. ipse. n. latior apparet in ijs q, vt dictū est, iudicati sunt: nō tñ re uera eo tpe fit latior sicut apparet: propterea quod prius qdem altitudo aucta esset, plus q̄ status ſm naturam exigeret: at tpe post crisim, ne eā ēt q̄ ſm naturā est, amplius seruet. ob euacuationem. n. regiones quæ arterijs circūpositæ sunt, laxæ euadunt: cū prius ipsas angustassent. & ob id

D pulsus vere latior apparet. apparet aūt multo latior q̄ re vera sit, altitudine in humilitatē collapsa: tū quia nullo modo in tumorē notabilē attollat diastole, tum ēt quia cutis quæ arterijs incūbit, laxa rugosaq; fiat: quo tpe, si cōuerso mēbro in infernis ipsius partibus arteriā statueris, neq; ita amplius humilis vt prius, neq; ita latus, pulsus apparebit. [c] Porrò & in hydrope, in quo totus habitus, quemadmodū in mortuis corporibus, intumescit, (qui sanè hydrops multū differt à tympania vocato & ab ascite) pulsus lati apparent: ac p̄sertim qñ arteriā tangimus, membro ſm supernā partem, nō infernā, collocato. Cōspicit ēt talis qñq; pulsus in lethargicis, q pessime affecti sint: effœminat. n. in his ipse corporis habitus: ita vt ob multā humiditatem et mollitiē laxū ac incōstans fiat ipsum ēt dorsum arteriæ, haud potens se ipsum cōtinere, neq; sublime se sustinere, sicuti dum ſm naturā se habebat. In his igit, vt dixi, si ex infernis partibus membrum tangas, pulsus nō amplius tibi latus apparebit. Hoc aūt diligenter te animaduertere oportet, definireq; ac considerare quo modo figurato mēbro, applicationē manus feceris. vt plurimū. n. arteriam, q̄ ad carpū est, tangimus: interdū aūt aliquā ex ijs q̄ vel in tpibus sunt, vel in brachio. Perpedere p̄terea oportet ea q̄ pcesserunt, ac cū ijs quæ nunc adsunt cōferre: inspicereq; nūquid pter illa magis imutatus sit pulsus, q̄ re vera alteratus appareat. His igit tibi i memoria habitis, eorū quæ sequunt, sermonē faciā.

Exercet methodum præcedenti capite promissam in pulsibus secundum omnes dimensiones diastoles, & secundum omnes corporis arteriæ constitutiones consideratis. CAP. 27.

ESto [d] vt ægrotantis cuiusdam nunc primum à nobis visi, pulsus in carpo manus appareat lon

A cap. 3

B 2. de cau. p. c. 14 P. 94 c c diffusè.

C 1. d causis p. c. 14 p. 94 f & 4. de cau. p. c. 24. p. 13 ef

D 2. d p̄cog. ex p. c. 3. p. 106. b

gior: ita vt ad ſex vel etiam plurium digitorum iniectionẽ motio ſit ſenſibilis. Iam ergo cõſtat ne E ceſſarium eſſe, hoiem hunc eſſe gracilem. impoſſibile.n.eſt, bene carnoſo exiſtente corpore, tã longum fieri pulſum. Deinceps igiť cõſidera cõſtitutionẽ tunicæ arteriæ, ad ætatem habituq́3 corporis ægrotantis reſpiciens. Pulſus.n.q in puerulis eſt, mollior eſt q̃ qui in adultis: qui in fœminis, q̃ qui in viris: q in natura mollioribus & albis, q̃ qui in cõtrarijs. Si igitur tibi multo durior q̃ is qui ꝑm naturam eſt, pulſus factus eſſe videatur, tumorẽ diaſtoles cõſiderato: tumorem autem nuper nominabam motionem ꝑm totius arteriæ circulum, cuius altitudinem & latitudinem cogitatione ſecamus. neq3.n. in arteria, ſicuti in cubicis corporibus, latitudo ab altitudine diſtincta eſt. Cũ aũt talis ſit ipſe pulſus, oino quidem neceſſariũ eſt quãdam eſſe affectionem ex ijs q̃ durũ pulſum efficiunt.[a] Has aũt affectiones dedieiſti, refrigerationem validam, vt corpus arteriȩ cõgeletur, vel excedẽtem ſiccitatem, quemadmodum in maraſmis, vel alicuius viſceris ſcirrhum, vel maximam phlegmonen, vel ſpaſmoſam affectionem in aliqua neruoſa particula. Sed & facies ſtatim tibi indicabit nũquid maraſmus ſit, an quid aliud. cõſentaneũ eſt.n. maraſmũ vt incurabilem eſſe, qñ ob ipſum arteria tantã acqſiuerit ſiccitatẽ. Cauos igiť inſpicies oculos eorũ q ita ſe habẽt: vt in orbem emineant oſſa, quæ ipſorũ tunicas circũſcribũt. & quæcũq3 alia in libro de maraſmo didiciſti. Sed & eos q ita affecti ſunt, anteq̃ pulſus tãgas, dignoſcere tibi licet vel ex ſola facie. Cũ aũt ipſe nõ videať talis, duritiẽ pulſus vt plurimũ quidẽ inuenies ob lienẽ induratũ ortã: iam vero & pp aliam quampiã principẽ particulã. quã & tactu prompte cognoſces: ſymptomataq́3 ẽt comitantur, quæ clare has ab alijs diſtinguunt. Si.n. iecur ad tm̃ ſcirrhũ pueneri t, vt pulſum, qualẽ dixi, efficiat: hydropum ſymptomata in facie iã tibi apparebũt. Si vero venter vel veſica vel inteſtinorũ aliquod patianť, diarrhϾȩ hoc eſt alui profluuia indicabũt: Sicuti ſi diaphragma vel mẽbrana ſuccingens, ꝓpriæ eorũ ſpirandi difficultates. didiciſti aũt earũ ideas in cõmẽtarijs de difficultate ſpirandi. Si vero nihil horũ appareat, cõſidera an aliqua adſit ſpaſmoſa affectio. Ac in mulieribus inſpice, an ſcirrhoſus hic affectus in vtero ſit. Cũ aũt nihil tale appareat, refrigeratio valida ac recens vel ex aquæ frigidæ vel vini potione. in illis.n. arteria vř ſtupefacta circa motũ. Videť aũt in ijs q ita hñt, vinũ meracũ exiccare eorũ habitũ: ſicut frigida aqua, congelare. Iam vero & fructus autumnales tactu & facultate frigidi, durũ pulſum efficiũt. At noxæ, quæ ab externis cauſis proueniunt, celeriter conquieſcunt, ſi nos laborantẽ calefaciamus: & ob id ẽt pulſus vnà quieſcunt. pſeuerãt autẽ cũ affectionibus quæ in corpore ſunt, ſi ipſæ curatu difficiles ſint. Si ergo longus pulſus vnà & durus ſit, cõſiderationes, vt dictũ eſt, facies. Vbi vero moderatus ipſe ſit ꝑm eam differentiã, quæ eſt in duritie & mollitie, tunc inſuper quantitatẽ diaſtoles conſidera. ſi.n. arteria ꝑm vtraſq3 dimenſiones, lõgitudinẽ inq̃ & altitudinẽ, iſigniter dilateť, idq́3 nõ ob recens alimentũ, vel vini potionẽ, vel lauacrũ, vel aliquã aliã motionẽ euenerit, cõſtat certe hoiem febricitare. Si vero & celeritas & frequẽtia vnà cũ tali vehementia adſit, patet maiorem ẽt eſſe febrẽ. Si aũt ꝑm altitudinẽ & latitudinẽ moderatus ſit ipſe pulſus, & ꝑter celeritatem ſit ẽt ſatis frequens, multã quidẽ eſſe indicat caliditatẽ, imbecillã aũt facultatẽ. ſi.n. eſſet ualida, magnitudo vtiq3 pulſibus ineſſet. Sed & pp hoc ipſum, velox ſatis ſit & frequens, propterea ꝙ vſus ob diaſtoles paruitatem nõ completur. Talis aũt pulſus, languidus tibi oino apparebit: Propriũ.n. inſeparabile hoc ſignũ in pulſibus eſt infirmȩ facultatis: vt iã cætera oia, q̃ facultatis imbecillitatẽ vel robur ſignificãt, ex abũdãtia cõſidereňt: qppe ad exqſitã ſciam ſpeculationis pulſuũ ſunt vtilia, cõprobata cõprobãtiaq́3 pcognitionẽ q̃ ex lãguidis & vehementibus pulſibus ſit. Dictũ aũt eſt ſuperius, ꝙ ob medicorũ cõſuetudinẽ, vehemẽtes hoc eſt σφοδρὸς noio pulſus, eos q εὔτονοι. i. tenore pditi, ſunt: lãguidos aũt hoc eſt ἀμυδρὸς, eos q ἄτονοι. i. tenoris ſunt vacui. Age.n. cuipiã qui in carnis incremento moderate ſe habeat, pulſus appareat moderatus ꝑm magnitudinẽ: tunica ẽt ipſa arteriȩ moderate ſe habente in differentia quæ eſt ꝑm duritiẽ & mollitiẽ, quæ cõi noie vocať cõſtitutio arteriæ: in tali pulſu virtutẽ valere oino dices, anteq̃ noſcas qũo in vehementia ſe habeat. neq3.n. ſanè ꝑm oẽm tactus iniectionem, ſtatim H vehemens dignoſcitur pulſus: ſed ſolũ, cũ arteriã cõprimimus. Superficiaria.n. attrectatio exquiſite quidem dignoſcit magnitudinẽ: at nullo modo vehementiã. Si vero cõpreſſerimus, aperte quidẽ vehementia apparet: quemadmodũ ſanè & languiditas: apparet aũt vnà & ipſa magnitudo. Cũ.n. aſcendere in altitudinem ꝓhibeať arteria ob cõpreſſionem: ſimul quidẽ tenore pditũ facit occurſum, ſimul vero imaginẽ quandã extenſionis in latitudinem: In quibus indicatio apparet ꝓhibitionis aſcenſus in altitudinẽ ob cõpreſſionem. Verũ qñ dura fuerit tunica arteriȩ, neq3 tunc maxima ſit diaſtole. Et pp hoc, cũ fuerit principis viſceris phlegmone, & pp ipſam pulſus durus: ſi ꝑter hęc, facultas q̃ arterias dilatat, robuſta ſit, vibroſus ſit pulſus: Vbi.n. tũ vſus diaſtoles auctus ſit, tũ robur vitali facultati adfuerit, dũ violẽter dilatať arteria, vibratio efficiť. Magna tñ ex parte in talibus affectionibus nõ eſt robuſta facultas: immo certe quiſpiã cõtentus eſſe deberet, ſi in corpore ob morbi longitudinẽ extenuato, facultas vel mediocrem tenorẽ haberet. pp hoc igiť neque vibroſi ipſis pulſus fiunt. Iis ſanè qui vinũ meracius vel copioſius biberũt, pulſus vibroſi qñq3 apparent: ꝙ & facultas roboreť, & febrilis caliditas augeatur. Atq3 hi quidẽ pulſus, ſæpenumero cõſpiciunť: raro vero, qui altitudinẽ quidẽ ſeruãt vnà cum latitudine, lõgitudine aũt ſunt breues: rarius aũt ipſis ij, q & longitudinẽ vnà cũ latitudine cõtrahunt: his adhuc rarius, q altus vnà & anguſtus & breuis ſit: q in ijs quidẽ, q dum ſani erant lõgũ habebãt pulſum, ne fieri quidẽ põt: in ijs aũt q breuẽ, ex multitudine cõſiſtit, valida exiſtẽte facultate. Quare ẽt vt plurimũ inȩqualis appa-ret

[a] A 2. de pcogn. ex p. c. 4. p. 107. ſ g, & 1. de diffe. feb. c. 7. in fine.

A ret ẽm duo genera inæqualitatis. Sicuti.n. vehemens pulsus validę facultatis est signũ: ita post ipsum altus, qñ in lõgitudine breuiat. Cõstat igit tũc neq; ob tenuitatẽ corporis ipsum in altitudinẽ ascẽdere, neq; ob mollitiẽ tunicæ arterię. nã si ob hæc attolleret, breuis pulsus nõ esset. Magna ergo ex parte altus pulsus statim ẽt latus est: sin minus, at certe moderatus ẽm latitudinẽ. Angustatũ aũt hũc ipsum esse altioreq; moderato esse sine collectiua inęqualitate, impossibile est: q ẽt minores numero altos pulsus habeat q̃ moderatos ẽm ꝓfunditatẽ. Sed & secũdum vnã diastolẽ talis pulsus fit inęqualis: ita vt absolute altus vnà & angustus sine inęqualitate, nõ admodum frequenter appareat. Et sanè altus pulsus, licet secundum longitudinẽ mutilatus fuerit, nõ tñ tãtũ quantũ formicãs mutilabit. digiti certe vnius iniectionẽ explet, cũ formicans ne tertiã quidẽ totius cõpleat. Igit altus simul & breuis lõgitudine pulsus, qñ durior vnà fuerit, dicrotus etiã simul euadit. Verũ nũq̃ à me visus est lõgus vnà & dicrotus. sed q lõgitudinẽ assumpserit, ex p̃dictis causis vibrosus euadit. Causæ sunt, copia caloris, & robur facultatis, & instrumẽti durities. nõnunq̃ etiã & pp affectũ in morbis, situs arterię immutat ac puertit, intẽperie quapiã inæquali in tunicis ipsius vel circũiacentibus corporibus orta: vt alia quidẽ pars sit exiccata, alia vero nõ: & alia quidẽ sit indurata, alia vero nõ: & alia qdẽ ab aliquo circũiacentiũ corporũ attracta, sit tensa: alia vero de suo

B situ extrusa sit. Sed hæc qdẽ sunt rara. Quæ autem fiũt ob caliditatẽ vel refrigerationẽ totius mẽbri vnà cũ circũiectis partibus, aut humiditatẽ et multitudinẽ, aut defectũ & siccitatẽ, ea sepenumero cõtingũt. Meminisse tñ oportet & eorũ q raro eueniũt, vt qñ pueneris ad ęgrotũ, quẽ haud prius inspexeris, ab ijs auspicatus q̃ magna ex parte eueniũt, ad ea trãseas, q̃ nõ admodũ frequenter conspiciunt: atq; ita ad alia, vsq; ea q̃ rarissima sunt: quemadmodũ sanè & in pulsu qui breuis secundum longitudinem & altus secundum ꝓfunditatem est, exemplũ tibi adest trãsitionis ab ijs quæ sæpe ad ea quę rarissime conspiciuntur. Rationi igit consonũ est, vt qñ hic pulsus visus fuerit, inspicias prius quo modo se habeat homo ille in crassitie. Si.n. bene carnosus & pinguis satis sit, pulsus ẽm rationẽ apparet. paruus.n. erit. Quare in immoderatis carnis incrementis, caro q effundit ꝓhibet dilatari vas quãtum ex natura poterat. sed & longitudo ipsius, breuior fit: & latitudo, angustior: ꝙ à carnis multitudine cõprimat. Eorũ aũt qui habitu sunt graciles, in cęteris aũt robusti, satis quidẽ magnã latitudinẽ & lõgitudinẽ pulsus habet: notabilẽ quoq; in altitudinẽ ascensum: Adhuc ẽt magis, in quibus laxa est cutis, ꝑspicuũ fit illud spatium, quod inter ipsam & arteriæ tunicam est, intercedit. Ex quo patet leuiora quidẽ corpora facile simul attolli ab arterijs dũ dilatantur: grauiora aũt, difficilius: quę vero admodum grauia sunt, ea nullo modo moueri.

C *Pulsuum ab usu unà cum facultate profectorum coniugationes quatuor.* CAP. 28.

NVnc aũt de pulsibus dicamus pp [a] qd ex mediocribus læsionibus facultatis simul & caliditatis, frequentes quidẽ fiant, parui vero non adhuc, neq; tardi, sed moderati. Quatuor igit cõiugationes diuersæ oriunt: vel.n. ob caliditatẽ solã, vel ob refrigerationẽ alterant. Et ẽm imbecilliorẽ vnà & calidã, si multũ quidẽ ab ambabus causis superet, facultasq; satis imbecilla sit, & calor igneus: parui & tardi pulsus & frequentissimi fiũt. Si vero mediocris sit lęsio: ęque quidẽ frequẽtes, sed moderati ẽm distentionẽ & motionẽ. [b] Secũda aũt cõiugatio ex imbecillitate & refrigeratione constat. in ipsa languidus quidem eatenus fit pulsus, quatenus etiã male se habet facultas: paruus itẽ & tardus, quemadmodũ & pulsus prioris coniugationis non tñ ęque vt illi ad extremã frequẽtiam peruenit: nisi facultas extreme fatigata sit: tũc.n. cõstat minimũ in talibus fore pulsum, & intermittentẽ, & deficientem plerunq;. [c] Tertia vero cõiugatio alterationis pulsuũ est, augescente simul tũ caliditate tũ facultate: in qua vehementissimi quidẽ & maximi, celerrimi tñ nõ æque fiũt pulsus: frequẽtissimi aũt magna qdẽ ex parte nõ euidẽter, qñq; tñ supra naturalẽ statũ excedũt. hocq; fit, vbi caliditas plurimũ aucta fuerit. [d] Reliqua aũt cõiugatio alterationis ẽm hoc genus pulsuũ est, qñ in idẽ cõueniũt robur facultatis, & caliditatis defectus: fiuntq; hi moderati qui-

D dẽ magnitudine: tardiores tñ, et admodũ rari, ac ꝑsertim cũ refrigeratio multũ ꝑualuerit. [e] Distẽtionis sanè ipsorũ quãtitas nõ impedit manifeste nec euidenter, ob facultatis fortitudinẽ. Neq; vero tarditas ẽt multũ ꝑpolet, ob eãdem cãm: valens.n. facultas naturales motionis mensuras cõseruat, q̃uis vsus nõ postulet. Magnopere etenim vsum esse exolutũ oportet frigiditate vehementer præpolẽte, vt pulsus euidẽter minor fiat. Magna tñ ex parte naturalẽ distintionis quãtitatẽ seruat vel parũ qd nec admodũ aperte fit minor: multo certe tardior q̃ minor, in refrigerationibus apparet.

Febrium per pulsus dignotio. CAP. 29.

REdeamus aũt ad p̃cognitiones q in febribus fiunt. vt qualis sit singularũ ex pulsibus dignotio, hoc in loco dicamus. [f] Ephemerę igit oẽs in magnitudinẽ & celeritatẽ & frequentiam, pulsus, quantũ in ipsis est, mutãt. Par modo & hecticæ febres in easdem differentias alterãt pulsus, quantũ in ipsis est: & magis in ipsis immutat celeritas. At q fiunt ex putredine humorũ, in vigoribus quidẽ ambas habent motiones celeres, diastoles inq̃ & systoles: pari modo & frequẽtias ambas ęque alterãt: in inuasionibus aũt nõ æque, sed solũ intendunt systoles celeritatem: in ascensionibus aũt, cũ hanc quidẽ, tũ vero externã quietem plurimũ cõcitant: vt frequentissimus appareat ẽm ipsam pulsus. Et hi soli febriũ sunt ꝓprij pulsus ex sui ipsorũ ratione. Alij aũt alias affectiones magis sequunt. Duo aũt sunt genera taliũ affectionũ, vel facultatis, vel instrumentorũ vitium. ad tria.n. hęc respiciendo, causas q pulsus immutant, inuenire oportet, instrumentũ, vsum, & facultatẽ. Animũ aũt diligenter hoc in loco adhibere oportet: ꝓpterea ꝙ differũt inter se sapientes medi-

ci

A 1. de cau.p. c 8.p.88. diffuse.

B Ibidem.

C Ibidẽ.p.89.a

D Ibidem.

E Ibidem.

F 3. de p̃cogn. exp.c.7.p.117.h

ci de ꝓprijs febris pulsibus: errantq; cũcti, alterationes ipsas pulsuũ quæ ex facultatis vel instrumẽ E
A Ibidẽ p. 118 b torũ vitio ꝑficiscunt, ꝓprias ipsarũ febriũ esse arbitrantes. [a] Est aũt inseparabile maximeq; ꝓpriũ inuasionibus febris ex putredine humorũ ortæ, vt systole arteriæ velocior fiat. & quicunq; in cognoscẽda systole fuerit exercitatus, hoc habebit inseparabile principij paroxysmi signũ, qñ pulsus aliquẽ habet tenorẽ. Quo mõ aũt incipienda sit exercitatio, copiosissime in 1°. de dignotione pulsuũ dictũ est.
B Ibidem d [b] Equidẽ in multis multoties, quorũ nunq̃ antea, nec dũ valerent nec dũ ęgrotarent, pulsus tetigerã, hoc solo signo fretus, nũq̃ lapsus sum. Qñ igit̃ pulsus in alijs nõ mutatus, celerior fiat ẽm systolẽ, principij paroxysmi signũ inseparabile statuito. fit aũt statim talis pulsus, ẽt frequẽtior ẽm externã quietẽ, incũbente natura ad ꝓpulsandũ fumosum excrementũ: ꝓpter quod celerius cõtrahebat̃.
C Ibidem. [c] Ephemeris aũt febribus hoc nõ adest: quia sine putredine humorũ fiũt: Sed nec ẽt hecticis: qm̃ nec incipiunt unq̃: nisi casu aliqua alia affectio cũ ipsis coiuerit. Si aũt primo die, cũ recens de sanitate in morbum homo quispiã decidit, pulsum tãgamus: statim ẽt febris genus ab hoc signo indicabit̃.
D Ibidem. [d] Distinguunt̃ aũt q̃ ex phlegmonis oriunt̃, ab ĳs qui ex putredine humorũ, sola ipsa duritie: Durus. n. est occursus in ĳs qui ex phlegmone. Si igit̃ distinguere potes durũ arteriæ occursum ex tensione ortũ, ab eo qui ex refrigeratione & duritie fit: tres habebis ex hoc p̃cognitiones causarũ p̃teritarũ, potũ frigidũ, vinũ meracius, & phlegmonẽ, quã non solũ, cãm q̃ F ante paroxysmũ extiterit, sed quæ ẽt ꝑmaneat, dicimus: frigidę vero & largioris meraci potionẽ, p̃cessisse eã quidẽ, sed affectionem quę ab ipsa fit seruari. Ac indurant̃ quidẽ ex nocuis frigidę potionibus arteriarũ tunicę: exiccant̃ aũt ex largioris vini potionibus. Hæc quidẽ ita distinguãtur.
E Ibidem. [e] Quæ vero prima die nequaq̃ habent prædictã notã: eæ vel ephemeræ iudicãdę sunt, vel hecticę. Ac rarissime quidẽ statim à principio cõsistit febris hectica: nõ tñ impossibilis est talis generatio ipsius. sed visę sunt alicubi à nobis ẽt tales. Ac cũctas quidẽ ipsarũ notas ĩ tractatione de febriũ dĩa contemplamur: Quę vero à pulsibus sumunt̃, nũc dicent̃. Neq; magnus neq; vehemens pulsus vnà cũ hecticis unq̃ inuadit febribus. sed si alterutrũ horũ insit ipsis, non sunt hecticę: si vero etiam omnia simul adsint, aperte sunt ephemeræ.

Crisium præcognitio ex pulsibus. CAP. 30.

F 3. de crisibus c. vlti. p. 144. d His ita definitis, deinceps cõsiderandũ est q̃d vnusq̃sq; pulsus in his ad crisim significet. [f] Si igitur vndosus ipse pulsus fiat & mollis insigniter, sperare oportet sudores. Durus aũt, vomitus magis q̃ sudores p̃mostrare solet. Nã altus, oĩs excretionis est nota: queadmodũ & vehemens. Magnus aũt si fuerit, motionis ad externa magis q̃ ad interna signũ est. duplex aũt cũ sit vtraq;, ad externa q̃dẽ p̄ sanguinis eruptionem & sudores, ad interna vero p̄ ventrẽ & stomachũ: vndosus G quidẽ pulsus sudores, magnus vero simpl'r, sanguinis eruptiones p̃monstrabit: motione vero ad interna superante, vbi absuerint uomituũ signa, deiectione alui ęgrotus iudicabit̃: vbi adfuerint, p̄ sudores magis: si vero & hæc adfuerint, & vẽter insigniter subducat̃, p̄ vtraq;. Inęqualis aũt pulsus in plurimis fit crisibus, ac p̃sertim, vbi aliquid certaminis & periculi habeant: multo vero magis, vbi biliosi humores ad ventrẽ cõfluant: simulq; adsint alia vomituum signa, quæ ab Hippocrate dicta sunt: & pulsus omnino inęquales fiunt, ꝗ mordeatur graueturq; stomachus.

Qui pulsus fiant affecto Pulmone, Thorace, Membrana succingente costas, Diaphragmate: Iecore, Liene, Ventriculo, Vesica, alijs Nutritionis instrumentis: Vtero: Cerebro, Membranis cerebri: Musculis Thoracis, Epigastrij, Vlnarum, Tibiarum: Erythroeide tunica, & Testibus. CAP. 31.

G 1. de p̃cog. ex p. c. 4. p. 107. d [g] Voniã aũt substantia facultatis singularũ particularũ in bona cuiusq; ipsarũ tẽperatura posita est: (tũc. n. ꝓpriũ opus strenue ꝑficit, cũ tẽperatissima est: & sanè male ẽt agit, vbi intemperata reddita sit: & eatenus male, quatenus intẽperata sit:) ideo ꝓpositũ est nobis, deinceps dicere, qualis pulsus singulas aliarũ corporis partiũ affectiões sequat̃. Diximus aũt de corde, vbi de febribus sermonẽ habuimus.
H 4. de p̃cogn. ex p. c. 2. p. 119 f. diffuse. [h] Prope illud sunt respiratorię particulę animalis. hę aũt sunt pulmo, & thorax: postea alimenti instrumẽta, hoc est iecur, et venter, intestinaq;, & lien, & renes, H & vesicæ ambę. Si igit̃ pulmo se ipso fiat aliqñ calidior, statim & cor calefacit. siq; frigidior sit, nec hoc denegat. summatim, suas ipsius intemperaturas citius q̃ alia instrumẽta cordi impertit. Causa huius rei est, ꝗ cordi maxime oĩum est vicinus, perq; vasa ei maxime affinis existit, & p̄ maxima ostia in ambos sinus cõfluxũ habet.
I Ibidem. [i] Pulmoni igitur morbose calefacto, cor cõcalefactũ, pulsus efficit, qui ex vsu pulsuũ aucto fieri solent. Si vero lõgiori tp̄e hoc accidat, periculũ ipsi est, ne hecticã cõtrahat febrẽ.
K Ibidem. [k] Refrigerato aũt pulmone, cor cõpatiens, p̄ initia quidẽ in eã alterationem ducet pulsus,
L Ibidem. [l] quã prius ostẽdimus, dũ vsus exoluit̃, cõstitui. In [l] fluxionibus aũt cõe oĩum est, ipsa pulsuũ inæqualitas: obstructioq; propte, et cõstipatio, & cõpressio principalissimarũ arteriarũ ex talibus fit fluxionibus: nec minus ẽt plenitudo, quę ad vires referẽ: ꝗ tã prope pulmonẽ, situm sit cor, & p̄ magna ostia cõfluxũ habeat. ac ex tenuibus q̃dẽ & paucis fluxionibus minor fit inęqualitas: ex crassis aũt et viscidis & multis, maior. etenim hæ obstruunt, & cõprimũt, & grauãt magis.
M Ibidem. [m] Duriores aũt pulsus fiũt q̃ naturalis status existit, ex siccis intẽperaturis ac phlegmonosis vel scirrhosis tumoribus pulmonis: quemadmodum sanè et molliores, ob œdematosas affectiones.
N Ibidem. p. 120 [n] Sanè in pulsibus alia ẽt q̃dã gignit̃ differẽtia p̃ter superius dictas, ex eo ꝗ fluxio aliqñ q̃dẽ in ipsas solũ incidat asperas arterias, aliqñ aũt & in leues, & venas, vel ẽt intermedias regiones ipsorũ vniuersas occupet, ex asperis. n. arterĳs solis repletis, nulla ẽm duritiẽ fit mutatio pulsibus: ex leuibus aũt arterię q̃ in toto aĩali sunt, dũ tendunt̃, duriorẽ efficiũt pulsum. œdemata vero molliorẽ ipsum red

dũt,

A duũt, tensionẽ nullã facientia, quemadmodũ in phlegmonosis & scirrhosis tumoribus euenit.[a] Ad taliũ aũt intemperaturarũ similitudinẽ, thoracis ẽt intẽperaturę easdẽ faciũt alterationes: Tumores vero, ꝓ quãtitate & idea singulorũ, q̃ ipsos faciũt humorũ. Tardius aũt thoraci cõpatiť cor: Celerius, pulmone affecto. Pleuritici aũt duriorẽ semper habẽt pulsum, q̃ peripneumonici. maior. n. est tẽsio ex duris & densis partibus in tumorẽ eleuatis. Aequalis aũt vt plurimũ ex tumoribus costas occupãtibus, est pulsus: ex ijs aũt, q̃ in pulmone sunt, inæqualis.[b] Iecore aũt ęgrotãte, ex phlegmonis minus duri fiunt q̃ ex thoracis phlegmonis, tanto quanto, q̃ ex pulmonis, magis. compatiť aũt prõptius cor iecori remotius licet q̃ thorax iacenti, ob venæ cauæ cõionem.[c] Ex diaphragmate aũt male affecto citra febrẽ, durus q̃dẽ fit pulsus & paruus: nõ tñ multũ frequens, sed vel oĩno parũ, vel nullo modo ad talẽ peruenit mutationẽ.[d] Maxima aũt nota pleuritidis ꝑniciosę est, si durus admodũ pulsus euaserit, & ob id ẽt paruus: & ob hęc duo et caliditatẽ, frequẽtissimus: Nullus. n. pleuriticus ex tali pulsu seruatus est. Dictũ aũt mihi in isagoge[e] est, pleuriticorũ pulsum, celerẽ & frequentẽ nec valde magnũ esse, & quia neruosiorẽ duriorẽq; efficit arteriã, tanq̃ ad vehemẽtiã vertat, inexercitatis imponere, q̃ durã ꝑcussionẽ à vehementi discernere nequeũt. Verũ de his sermonẽ ꝓtrahere hoc in loco nõ oportet.[f] Ventriculus ãt male affectus, intẽperie q̃dẽ, eo modo

B quo ꝑdictę partes, pulsus alterabit: Si vero tumor ĩ eius ore subortus sit, durior pulsus erit ob neruorũ multitudinẽ: nõ tñ ita durus, vt ex diaphragmate.[g] Quemadmodũ aũt ex doloribus oris ventriculi facultas celerrime fatigať: eadẽ rõne, nõ sustinet copiã ne quidẽ paulisper: sed grauatur ac fatigať, pulsusq; inæquales efficit.[h] Os aũt ventriculi dũ facultatẽ vel grauatã à multitudine materię vel debilitatã habet: iure ẽt pulsus efficit nõnunq̃ q̃dẽ lãguidos & frequentes & paruos, nonnunq̃ vero inæquales.[i] Ita & in alijs alimenti instrumentis inuenies mutationes pulsuũ, ad ꝑdicta respiciens. quęcunq;. n. dura & cõtenta & neruis plurimis duris ꝑdita sunt, facile hęc pulsus efficiũt duros: quę vero cõtrario modo se habent, molles.[k] Vesica aũt & vterus situ q̃dẽ nihil inter se differũt: durior tñ est & neruosior vesica. quare vbi phlegmone laborat, pulsus magis q̃ vterus duros efficit. Alterabit aũt citius magisq; ipsum in magnitudinẽ & paruitatẽ & alias differẽtias vterus.[l] Percurrã aũt aliorũ instrumentorũ intẽperies, & primo exercitationis gratia intẽperies cerebri.[m] Mentẽ ergo adhibere oportet cõsistentię arteriæ, vtrũ à siccitate vel tẽsione tunica appareat dura: deinde, si ex siccitate appareat, duorũ alterũ cẽsendũ est in cerebro existere, vel intẽperiẽ calidã & siccã, vel bilis redundantiã: si ex tẽsione, phlegmonosam affectionẽ: si ex vtrisq;, cẽsere oportet & ipsam affectionẽ cõpositã esse ex sanguineo & bilioso humore.[n] Quicũq; aũt ex nigra bile,

C q̃ ob putredinẽ ebullierit, tale q̃d patiunť, duros habent pulsus ob siccitatẽ & tensionẽ: statim vero & paruos ob duritiẽ, & celeriores q̃ qui ſm naturã sunt, q̃ñ febricitãt: & frequentiores, ꝓpterea q̃ vsus nõ adimpleatur.[o] Humidæ aũt intẽperaturæ, molles tractu tp̃is pulsus reddũt, & hoĩem ipsum comatosum. Si vero febrilis ipsis cõiungatur caliditas, lethargus nominatur ipse morbus: fitq; pulsus nõ mollis tm̃, sed ẽt magnus. Si vero ex putrescẽte pituita in cerebro, talis gignatur affectio: erit quidẽ & hoc modo morbus lethargus, habebitq; pulsus imaginẽ quãdã tensę arteriæ, q̃uis mollis ipsa sit: & magni eatenus in eiusmodi morbis oĩbus sunt, quatenus caliditas aucta sit: celeritas aũt vel oĩno minima, vel nullo modo his intenditur: ita vero & frequentia.[p] Refrigeratione aũt morbosa in cerebro eueniente, q̃ñ in sympatheiã peruenit cor, minores & tardiores & rariores q̃ qui ſm naturã sunt, pulsus fient: & si quidẽ citra materiã sola intẽperies sit cerebri, sine tensione: si vero cũ materia, melancholica quidẽ ipsa existente, tendi arterias, & ꝑp hoc duriorem apparere pulsum, cõtinget: pituitosa aũt, nõ simpl'r, sed si quidẽ crassa & viscida sit pituita, tendentur: si vero humida & spirituosa, sine tẽsione mollis erit pulsus: si vero ꝑmixta sit, mollis simul & cũ tensione quadã.[q] Qm̃ aũt tenuis meninx nõ vr̃ vnq̃ pati ullũ ex ꝑdictis morbis sine cerebro, sicuti neq; cerebrũ citra meningen, & dura meninx quãplurimũ distans à cerebro, põt ẽt sola pati:

D scito, si affectio notabilis ipsius genita fuerit, corq; in sympatheiã attrahaxerit, & arterias: pulsus perinde ac in cerebri affectionibus alterabitur: nisi q̃ in mollitie & duritie, non eatenus mollẽ & et durũ, quatenus cerebrũ, efficiet: sed multũ quidẽ durum, parum vero mollẽ.[r] Quęcunq;. n. corpora natura dura indurantes susceperũt affectiones, ad maximam ꝑueniunt duritiem: quemadmodũ & natura mollia, quę humectantes & fundentes affectiones receperũt, ꝑfecte exoluta fiũt & mollia.[s] Si igiť affecta particula, dẽsa et dura sit, duros efficit pulsus: si vero carnosa, si quidẽ vel phlegmone correpta sit, vel scirrho, duros, sed minus q̃ ꝑdictę partes: si œdemate laboret, molles.[t] Musculos aũt abdominis & thoracis, phlegmone tentatos, febres quidẽ facile comitantur: & ꝑp hoc & pulsus magni fiũt & veloces & frequentes: durus aũt in ipsis abunde pulsus, vel spasmosus nunq̃ fit.[u] Musculis vero cubiti & tibię phlegmone tentatis, & ꝑsertim qua partę ipsorũ exoriũtur tendones, facile quidẽ est corripi & spasmo: facillime ẽt pulsus & tẽdũtur, & indurãtur: adhuc vero magis, si tendo aliquis ex ijs qui in extremis sunt manibus vel pedibus, phlegmone tentatus sit, prõpte quidẽ pulsus ipsis fit durus, prõpte ẽt spasmo corripiũtur.[x] Fiunt ẽt abũde duri & ob iecoris vel lienis scirrhũ. sed ex his ita duris, nullũ spasmi imminet periculũ. Ac lieni q̃dem cũ scirrho magnopere esset affectus, vidimus ẽt multocies nequaq̃ superuenire hydropẽ: iecori vero necessario succedit. tũcq; pulsus ambarũ affectionũ signis ꝑditus est, tunica quidẽ et humidiori et molliori, indicãte tñ aperte tensionẽ ex scirrho ortã, & ob id ẽt duriore. Hydrops aũt ipse p se ipsum sine viscerũ phlegmone, nullã facit in pulsu tensionẽ. Quo modo aũt affectus vteri pulsus alterãt,

A Ibidẽ. cap. 3. p. 120. b
B Ibidem.
C Ibidem. c
D Ibidem.
E c. 11. p. 45 b & 4. de caus. p. c. 8. p. 100. f
F 4. de ꝑcog. ex p. c. 6. p 120. d
G Ibidem.
H Ibidem.
I Ibidem c. 7. e
K Ibidem.
L Ibidem. c. 8. f
M Ibidem h
N Ibidẽ p. 121 a
O Ibidem.
P Ibidem.
Q Ibidẽ c. 9. p. 121. b
R Ibidem.
S Ibidem.
T Ibidem.
V Ibidem.
X Ibidem.

A Ibidē c.10. e — terat, dictū est, qñ ipsum vesicę cōparabamus.[a]Si vero erythroeides tunica phlegmone tentetur, E
durus fit pulsus & minor. Ex testibus aūt phlegmone tentatis, nō æque durus, & magnus ꝓpter
febrem. Et hęc quidem magna ex parte ab internis causis efficiuntur.

Traduntur dignotiones causarum externarum à quibus pulsus in magnitudinem uel paruitatem mutantur. CAP. 32.

M[a]Vltoties aūt & ab aliqua externa causa mutationes pulsuū fiūt, q̄ in hūc modū discernen
B 1. de ꝓcog. ex p. c. 1. p. 104 h — dę sunt. Ea quidē q̄ ex balneis & cursibus & frictionibus & aliis motionibus fit, breuis tē-
poris est: atq; ita celeriter ad pristinā regreditur constitutionē. quare licet tibi, vbi pulsus tetigeris
atq; deinde aliquātisper intermiseris ac rursus tetigeris, apertissime dignoscere mutationem.[c]Ma
C Ibidem. — gnitudo aūt pulsuū à vino & alimento orta, diutissime ꝑmanet, distinguiturq; ꝑ cōiunctā ipsi ve
hementiā. vehemens. n. nō minus q̄ magnus pulsus his fit. nūc aūt supponitur q̄ dūtaxat redditus
sit maior. nō igitur ab his alteratus est.[d]Iam & magnitudo ab ira orta, cū vehementia fit, q̄ alioqui
D ibidem. — prudentē nō lateat, si in oculos & vniuersum vultū inspiciat. Ei vero qui irā velit occultare, inæ-
qualis pulsus fit: adhucq; ēt magis inæqualis est iis, qui anguntur, & verecūdantur.[e]Magnitudi-
E Ibidē 105. a — nis aūt incrementū, quod fit à semicoctis in corpore humoribus, qui coquuntur, alūtq; naturam,
ꝑinde vt iis qui cibū sumpserūt, vnà ēt auget vehementiā. Eodem ēt modo si quis in sole vel ad F
ignē calefactus sit, cutis ipsis squalida, & nō humida, vt à balneis erit.[f]Atq; ii q̄dē subcōtrario quo
F Ibidem. — dam modo affecti sunt ac loti, quod ad mollitiē & humiditatē cutis attinet. mediū inter vtrosq; lo
cū obtinēt fricti & exercitati.[g]Hæ quidē ipsę sunt artificiales dignotiones causarū q̄ pulsus in ma-
G Ibidem. — gnitudinē & in sanis & in ægrotis vertunt.[h]Externę vero, alię quidem ex indagatione, cū. s. inter
H Ibidem. — inimicos aut insidiatores aut malignos tētatores, cōsiderationes facitis:[i]Interdū aūt magnitudinē
I Ibidem. b — adeptus est pulsus, vel quia medicamentū calefaciens ęgrotus sumpserit, vel adnotationis ratione.
In his quidē primū cōsiderare oportet paroxysmi tp̄s, postea laborātis morē & cōsuetudinē. si. n.
aliquo alio tp̄e & nō paroxysmi, magnitudinē pulsus ipse assumpserit, ꝓbabile est à calefacienti-
bus potius, nō paroxysmi ratione factam esse alterationē: si vero in paroxysmo, ꝓbabilius est ad-
notationis rōne. Distingues āt exq̄site, si parūper intermittēs, rursus tetigeris. Caliditatē. n. à medi
camento ortā, ꝑ quā pulsus increuit, semꝑ magis ac magis exolui cōtingit, ꝓgrediēte tp̄e: intendi
aūt eā, q̄ à paroxysmo fit.[k]De cōsuetudine aūt & more, sciendū, quosdā quidē īsuetos esse formido-
K Ibidem. — lososq; ad medicamentorū potiones, nōnullos aūt cōsuetos: Sīr et de moribus. Quidā. n. īsidiato-
res sunt, animoq; tenent, vt cūctos tanq̄ nihil firmi sciētes redarguāt. quidā vero simplices sunt &
modesti. in his ergo suspicandū nō est, quicq̄ clā factū esse: in insidiantibus vero suspicari oportet G
oīa.[l]In primo aūt de causis pulsuū libro ostēsum est, vbi paulo augeatur caliditas, in magnitudinē
L Ibidem. — quidē euidenter increscere pulsum, in celeritatē vero nō euidēter: vbi amplius aucta sit, magnitu-
dinē quidē assumere, sed & in celeritatē euidenter increscere, et aliquid ēt frequentiæ adipisci: quē-
admodū vbi plurimū aucta sit, & vsus generationis pulsuū supra maximā sit diastolē, in magnitu-
dinē quidē nō increscere, qñ ad extremū auctus sit, sed celeritati quantū pōt vnà cū frequētia adde
re: et vbi nō amplius celeritatē intēdere possit, frequētiā incitare.[m]Si vero ęgroto cuipiā, qui mino
M Ibidem. e — rē, q̄ q̄ ꝯm naturā est, pulsum habeat, maior postea fiat sine externa motione: huic caliditas amplior
priore facta est.[n]De minori aūt eadē est ratio. minor. n. se ipso fit, vel facultate imbecilliori reddita,
N Ibidem c. 2. p. 105. f — vel instrumentis durioribus, vel vsu exoluto. Sed neq; facultas imbecillior euasit nūc, alioqui oīno
lāguiditas vnà cū paruitate esset: nec corpus arteriæ durius, ita. n. nō solū minor, sed ēt durior esset
pulsus. superest ergo vsum tm̄ alteratū esse. Et sanè ex maiori, q̄ sit is qui ꝯm naturā est, pulsu, talē
necessario factā esse uersionem, notum est iis, qui memoria tenent ea, quę ostensa sunt in primo de
causis pulsuum libro. Nam & quæ ex naturali statu in paruitatē fit versio ob frigiditatem, statim
etiam rariorem ipsum efficit & tardiorē: Et quæ ex magno supra modum aucto, moderati fit im-
minutio, statim etiam celeritatis & frequentiæ aliquid detrahit: ꝓpterea q̄, qui multum supra na- I
turalem statū auctus sit, in tribus generibus mutetur. Qui ergo de magnitudine tantum detra-
xit pulsus, cætera autem immutata seruat, paulo maior est eo qui secundum naturam est. hic. n. so- H
lus ex pauco caliditatis augumēto cōstat. Aliorū vero, qui in magnitudinē alterantur, nullus, nisi
simul celeritatē assumat vel frequētiā, talis euadit. Qui vero vsq; adeo est alteratus à caliditate, vt nō
magnitudinē solū, sed & celeritatē imutet & frequentiā, cōtrariū iter tenebit ꝑ easdē gn̄e alteratio-
O Ibidem. g — nes.[o]quare nō solū minor, sed & tardior & rarior erit, q̄ prius. Dū āt calefit, magnitudo euidenter
primū, postea celeritas, deīde frequētia ipsi aduenit: Dū refrigeratur, cōtra, raritas q̄dē euidēter pri
P Ibidem. h — mo, secūdo tarditas, vltimo paruitas.[p]Tot. n. sunt, q̄ refrigerationē efficiūt causæ, quot q̄ calefaciūt.
Etenim aer frigidus extrinsecus occurrēs, quēadmodū & aqua frigida, vel lauacrū, vel medicamētū
corpi inunctū, refrigerat: vel ēt lōga aliqua quies, et veluti latebra, frigidius efficit corpus: Et eorū
q̄ intro recipiunt̄, vt aer q̄ inspirat̄ frigidus, & alimentū pituitosum, & medicamentū aliquod frigi
dū, & aquæ frigidę vsus immodicus: Et ex animi affectibus, diuturnus timor: Et ex humoribus q̄
in corpore cōtinent̄, quicūq; frigidi tēperamēto, quiescentes prius, cōmoti nūc sint, aut oīno vali-
diores aliquo modo facti sint calidis. Hęc aūt distinguere oportet eo modo, quo de causis calefaciē
Q Ibidem. — tibus diximus.[q]Ipsa q̄dē essentia magnorū & paruorū pulsuū ꝯm circulū arterię cōsistit, vbi lōgitu
do par perpetuo seruatur, non tm̄ apparet par, sed aliqua pars occultatur. Ac dictum quidem est
de hac re in secundo de causis pulsuum libro, bis enim de eisdem dicere non est necesse.

Quid

A *Quid indicet pulsus Rarus, Frequens, Intermittens, Intercurrens, Extremitas in singulis pulsuum generibus, Caprizans pulsus, Dicrotus. Inæqualitatem vel in situ partium, vel in motione consistere.* CAP. 33.

QVoniã aũt de magnis & paruis pulsibus qd significent dictũ est,[a] iã in p̄senti ad sermonẽ de frequentia & raritate trãseũdũ est.[b] Pura ergo & minime excrementosa caliditas, diastolẽ efficit maiorẽ simul & velociorẽ: q̃ vero putredinosis turbata est excremẽtis, systolẽ.[c] Vbi vero ex magnitudine diastoles pulsus fiat frequentior, auctã esse significat caliditatẽ multã in corpore purã: Vbi aũt, ꝙ maturius incipiat systole, impuræ & excrementosæ caliditatis copiã indicabit. Simili modo, si rarior pulsus fiat s̃m externã quietẽ: si qdẽ ex breuitate diastoles, refrigeratã esse in animali caliditatẽ ostendit: si vero, ꝙ tardet systole, minora reddita esse fumosa excrementa: Secũdũ internã vero quietẽ, è cõtra. si sanè ex eo ꝙ ꝓducta sit systole, pulsus frequens euaserit, copiam subnutriri fumosorũ excrementorũ: si vero ꝓpterea ꝙ maturius incipiat diastole, auctã esse caliditatẽ: Rursus aũt s̃m hãc eandẽ quietẽ rarior cũ fit pulsus, si sanè ex eo ꝙ imminuta sit systole, pauciora reddita esse excrementa ostẽdet: si vero ꝓpterea ꝙ tardet diastole, imminutã esse caliditatem.

[d]Duplex aũt est pulsuũ quies, lõgi qdem tp̄is, q̃ duorũ pulsuũ tp̄s excedit: breuis aũt tp̄is, q̃ est intra B duorũ pulsuũ tp̄s. Quies vero tẽporũ vnius pulsus, ĩter intermissiones est moderatissima: ac multi ex ea seruati sunt tũ senes tũ pueri: ætate aũt flores ex hac nullus. verũ ex ignoratione qdã lõgã raritatẽ, intermissionẽ esse opinãtes, existimãt seruatos esse quosdã ætate florentes ex tali pulsus prauitate. Est qdẽ & hæc grauis, ac præcipuè ætate florẽtibus: nõ tñ ꝑniciosa oĩno: In pueris sanè & senibus adhuc ẽt magis mitis. Mors porrò repentina ex intermittẽtibus euenit pulsibus, quo modo ex apoplexia. extinguit̃.n. in vtrisq; caliditas q̃ in corde est respiratione priuata. Ac raritas qdẽ ab intermissione pulsuũ distincta est, ꝓlixitate tẽporis: Interdũ vero etiã, ꝙ raritas cũ æqualitate aliqñ cõsistat oĩum ꝑcussionũ: intermittens vero pulsus necessario inæqualis fiat. interdũ.n. ꝑ tres, interdũ ꝑ quatuor, aliqñ ꝑ quinq; ꝑcussiones, vel ẽt plures intermittere inuenit̃: & quiescere vnũ tẽpus motionis, vel ẽt plura.[e] Quæ igit̃ est in ipso cordis corpore refrigeratio magna, eatenus ẽt pulsus lãguidos efficit & tardos, & paruos, quatenus & ipsa dominat̃: q̃ vero ab aliqua alia parte ꝓficiscit̃, raritatẽ plus q̃ alia ꝓdicta genera, à naturali statu amouet. Vbi ergo corpus ipsum cordis, refrigerationẽ suscipiat, mors ineuitabilior est.[f] Ac raritas qdẽ pulsuũ est vsq; adeo ꝑniciosa.[g] Huic vero cõtraria est, frequẽtia: sicuti & intermissioni, intercursio. nã intercurrẽs pulsus ex inæquali fit frequentia, ꝓpterea, ꝙ sæpenumero actionẽ suã minus plene ac vsus postulat, cor obierit. Iã id ipsum C fit, vbi vel cor à multitudine grauat̃, vel instrumenta sunt obstructa, aut angustata. q̃ sanè opinor & intermittentiũ erãt causę.[h] Enimuero multoties intercurrentes pulsus crisim attulerũt. Est.n. veluti conatus qdã naturæ ad certamẽ se parantis. Quòd si ex huiusmodi crisibus perierunt qdam, nihil hoc facit, vt grauior sit intercurrentiũ affectio, q̃ intermittentiũ. multo.n. plures ex intermittẽtibus pereũt: Eadẽ ẽt rõne ex valde raris, q̃ ex freq̃ẽtibus. Etenim febres oẽs perurẽtes frequentẽ hñt pulsum, cũ tñ aliquæ ipsarũ periculo vacent: Qui aũt in syncopis sunt frequentes, ob lãguiditatẽ, q̃ à nulla vnq̃ syncope seperat̃, sunt periculosi.[i] Præstiterit aũt vt cõsideremus de extremitatibus, q̃ in oĩbus pulsuũ generibus sunt. Ac extrema qdẽ frequentia nihilominus q̃ syncope laborãtibus, inest ijs, q perurenter febricitãt, nec ex toto tñ ꝑniciose se habent. Raritas aũt nõ est vnq̃ sine periculo, sicuti nec lãguiditas nec paruitas. Etenim tres hæ differentiæ pulsuũ, cũ ad extremum ꝑueniũt, ꝑpetuo sunt ꝑiculosæ. Extrema aũt magnitudo, vbi vnà cũ morbosa mollitudine cõsistit, ꝑiculosa est: vbi aũt cũ aliqua salubri tunicæ arteriæ cõstitutione, nihil absurdi hẽt.[k] Vt aũt & velociũ pulsuũ genus minus periculosum eẽ q̃ tardorũ. si qdẽ extrema ẽt celeritas, minus q̃ extrema tarditas, est periculosa: extrema.n. tarditas sicuti sanè et raritas tũc accidũt, vbi inata caliditas extinguit̃. Incrementũ aũt in celeritatẽ & ob vsum vrgentẽ fit, & oĩno à facultate valida.[l] Archigenes vero & D hĩc ẽt fallit̃, q formicãtẽ pulsum suspicat̃ celerẽ esse. neq;.n. celer oĩno est, neq; ad extremũ venit frequẽtię: Sed oẽs pulsus q̃ à naturali symmetria multũ recedũt, nõ boni sunt. At certe lãguidissimus & tardissimus, & rarissimus, oĩum est deterrimus: Post hos aũt minimus, & mollissimus, & durissimus: Postea freq̃ẽtissimus. At nõ celerrimus, neq; maximus: sed hi sunt modice periculosi. Solus aũt ex extremis optimus est oĩum, vehemẽtissimus.[m] Et sanè caprizãs pulsus ex genere est eorũ q̃ quiete intercipiunt̃: inæqualibusq; cordis intẽperiebus interdũ superuenit: Sicuti & dicrotus ex genere qdẽ est eorũ qui itro retrahunt̃: comitat̃ tñ & ipse interdũ inæquales cordis intẽperies, & tũ magis, si fuliginosa excrẽmenta multa in multis ipsius particulis sint.[n] Ipsa aũt inęqualitas cõsistit in situ partiũ, ex eo, ꝙ arteria sursum vel deorsum, antrorsum vel retrorsum, dextrorsum vel sinistrorsum, traducta esse videat̃: in motione vero, ex eo ꝙ citius vel tardius, maturius vel serius, vehementius vel lãguidius, diuturniori tp̄e vel breuiori, semꝑ vel nullo modo, moueat̃: In singulis ãt partibus, ex eo ꝙ intersectus perspicue sit, ex q̃bus est & caprizãs: simili modo, ex eo ꝙ recurrit, ex q̃bus est & dicrotus.[o] Et caprizãs qdẽ est ex ijs q̃ s̃m unã diastolẽ sunt inæquales: qñ q̃ post quietẽ est secũda motio, & ocior & vehementior priore sit[p]. Tradidimus aũt in tractatione de differentia pulsuũ huius nomenclaturę causam.[q] Ac ea quidem quæ in vno pulsu intermittit inęqualitas, grauissima omnium est inęqualitatũ. non sinit.n. simplices motiones fieri secundum naturam: sed impedimento est, ac priuat motione arterias, non per tres aut quatuor aut per aliquos adhuc plures pulsus, sed in ipso statim primo: & mortem propinquam minatur.

A 2. de pcog. ex p.c.2.p.109 h
B Ibidem.
C Ibidem p. 110.a
D Ibidem. c.4 p.110.g
E Ibidem.h
F Ibidẽ p.111 a
G c.5.p.111.a
H Ibidem. b
I Ibidem. b c
K Ibidem.
L Ibidem.
M 2. de pcog. ex p.c.8.p.112.c
N Lib. de pul. ad Tyrones c.7 p.43.f
O Lib.1. de differentiis p.c.29 p.51.d
P Ibidem.
Q 2. de pcog. ex p.c.6.p.111.f

Synopsin eorum, quae hucusq; dicta sunt, in pauca capita redigit: docetq; quomodo præsagiendum sit, quis erit morbi finis, salus an mors: quo tempore erit salus vel mors: quis erit modus salutis uel mortis. Et ex consequenti tradit regulas dignoscendi utrum uirtus uitalis ex sua ipsius ratione infirma sit, an à multitudine grauetur: & utrum crisis bona uel mala futura sit: & num per excretionem an per abscessum. E

CAP. 34.

A 4.de pcogn. ex p.c.10.p.111 e — [a]AC ea qdē q̃ ꝓposita sunt oĩa, iā finem habent. nā cū singularū particularū affectiones cūctas ꝑcurreremus, qualē nā pulsum vnaquęq; versio faciat, declarauimus.

B Ibidem c.11 121.f — [b]Nūc vero ĩ pauca capita synopsin ipsorū redigere conemur. Præsentiū igitur dignotio, est affectuū inuentio: ꝑteritorū aūt dignotio, est inuentio causarū q̃ affectiones faciūt. Si igiť vniuersæ affectiones à nobis abunde distinctæ sunt, traditæq; sunt oẽs effectrices causæ in alijs tractationibus: nihil iā restare amplius vr ijs q̃ necessaria sunt ad ꝓcognitionē vel præteritorū vel p̄sentiū. Quòd aūt futurorū ꝓcognitio ex p̄sentibus fiat, sæpius quidem iā & p ea q̃ superius dicta sunt, ostendimus: & nūc ēt necesse est, vt totū sermonem p capita ꝑcurramus, initiū sumentes à dignotione eorū q̃ futura expectamus.

C Ibidem. — [c]Ac vnū quidē & primū est, quorsum terminabitur morbus, ad ꝑniciem ne an ad salutem. Alterū ab hoc, in quo ꝑcipue hoc erit tpe. Tertiū ab his, quisnā modus erit mortis aut salutis. Omniū aūt horū ꝓcognitio ex affectionibus est. ex ipsis.n.(vt ostēdimus) & morbi idea, & facultatis infirmitas ac robur dignoscit.

D Ibidem. — [d]Hęc aūt si iter se cōferanť, ea q̃ futura sunt, ꝓcognoscunť. Morbi.n.cognitio ex loco affecto est: Facultatis aūt, ex eucrasia & dyscrasia solidorū corporū. F

E Ibidem.g — [e]Hæc aūt si inter se cōferanť, si quidē vigorem morbi ferre pōt facultas, necesse est seruari hoiem, si nihil extrinsecus sit erratū: si vero nō pōt, oĩno morieť. Tēpus aūt in quo p̄dictorū vtrūq; erit, ex hisce ꝓcognoscit. Qui superstites futuri sunt, eo tpe seruabunť, ĩ quo natura morbosam affectionē pfectissime supabit. Morienť aūt eo tpe, quo morbus adeo erit naturæ superior, vt aliqua ex actionibus ad vitam necessarijs pereat. Et vero ēt modus tū mortis tū salutis ex eisdē ꝓcognoscet. Actionū.n. ad vitā necessariarū q̃ pereūt, nōnullæ quidē facultatis vitalis suffocationem inferūt, nōnullæ vero ꝓsternationem, nonnullæ autem quid alterutri proportione respondens. Ac illę quidē, quæ suffocationem inferūt, ex respiratorijs sunt affectionibus: nonnullæ vero & in ipso corde protinus consistunt. Quæ vero ꝓsternationem inferūt, ex stomachicis quas vocāt sunt affectionibus, ob quas syncope corripiuntur: & insuper ex iecoris affectionibus diuturnis, ob quas non aluntur: & ex doloribus diuturnis aut vehementibus, itemq; ex hecticis oĩbus febribus. Aĩalis autē facultatis imbecillitates magnis cerebri intēperiebus comitanť: Eiusdē vero quasi suffocationes, impletionibus vētriculorū ipsius & obstructionibus meatuū qui in ipsos penetrāt. Quare quicunq; exquisite oĩa dignoscit, hic ēt futura pfectissime ꝓcognoscet. Ante omnia aūt vitalē facultatē quæ pulsus facit, quō se habeat, dignoscere oportet. G

F 4. de ꝓcog. ex p.c.12.p.121.h — [f]Nōnunq̃.n. ex sua ipsius rōne infirma est, nōnunq̃ vero à multitudine grauať, & tria inęqualitatū genera cōstituunť, ẽm magnitudinē & paruitatē, ẽm celeritatē & tarditatē, ẽm frequentiā & raritatē.

G Ibidem p. 122.a — [g]Si ergo pulsus vehementes & magni, plures cōtrarijs existāt, minus facultas à multitudine fatigata est: si vero parui & lāguidi, magis. Ex pulsibus aūt ẽm vnā ꝑcussionem inæqualibus, tū quos intersecto quiete motu, tum quos cōtinuo ꝑmanente, diximus fieri, oẽs hi robustiorem esse facultatem indicāt, q̃ oẽs ij qui lāguidiorē & tardiorē motū faciant.

H Ibidem. — [h]In tali igiť pulsuū cōstitutione, altus pulsus mōstrabit naturā superiorē iā esse multitudini.

I Ibidem. — [i]Altior vero simul & vehementior, tū robur indicat facultatis, tū motionē minime impeditā. Inspicere aūt tūc motionē systoles oportet: hincq; criseos morē discernere.

K Ibidem. b — [k]Melior.n.crisis subsequi solet, celeritate systoles multū exoluta. Si vero & alia concoctionis signa q̃ in libris de crisibus scripta sunt, adsint, optimā crisim talis p̄mōstrat cōstitutio. Si vero celeritas systoles parū exoluta sit, vel nōdum videať cōcoctus esse morbus: fiet qdē crisis p excretionē, nō tñ bona oĩno.

L Ibidem. b c — [l]Sciēdū aūt est, nō eādē esse facultatē vitalē, & nutritiuā naturalēq;. illa.n. solū pulsus gignit: naturalis aūt, et quod familiare est ad nutritionē, trahit, & quod eiusmodi nō est excernit: vnaq; ēt nimirū retinet ac alterat id quod familiare est. Vitalē certe nec in stirpibus est inuenire, nec in aĩalibus q̃ frigida sint, vt sunt ostrea, et q̄cūq; petris vel q̄busdā alijs solidis corporibus adnascunť. quęcūq; aūt aĩalia calida sunt, et p̄sertim sanguinea, apertissimā & vehemētissimā hāc hn̄t facultatē. H

M Ibidem. d — [m]Naturalis porrò facultas crises efficit, & quatenus huius ꝑticipes sunt arteriæ, supfluū abijciūt. Per alterā aūt facultatē, pulsatricē inq̃, cuius solæ arterię sunt participes, excernūt in systolis fumosum excrementū: quemadmodū in diastolis attrahunt, quod ipsas refrigeret.

N Ibidem. — [n]Æqualis aūt semp magnitudīe est diastole ipsi systole, nisi forte quadā, digitis admotis, repente mutatio fiat. In hoc tñ differūt, q̃ modo q̃ ad interna fit motio superet, modo q̃ ad externa. siq; motio q̃ ad interna fit, superet, fumosam aliquā in arterijs esse caliditatem significat: si vero q̃ ad externa, igneā & purā. Ac ob hāc quidē causam pulsus altus excretionis est nūcius. Copia vero excretionis tū ex eo q̃ plethorica p̄fuerint signa, tū ex p̄senti flāmea caliditate ꝓcognoscit. ob hācq; eādē caliditatē pulsus magni apparent & alti. Pessimę igiť excretionū sunt illæ in quibus pulsus nec magnus est, & velox in systole apparet.

O Ibidem. — [o]Vbi vero incōcoctus existat morbus, si pulsus tenoris vacuus sit, periculū imminet syncopes. Vbi aūt pituitosior morbus sit, q̄n ex inæqualibus pulsibus mutatio in plures vehementes & magnos fit, per abscessum erit crisis.

P Ibidem. — [p]Vbi vero cū pulsu qui excretorius exquisite sit, vna etiam adsint hæmorrhagica vocata signa, ex naribus sanguis erūpet: Vbi hęc ipsa absint, ex alia quadam regione: quemadmodum in libris de crisibus per diexodum dictum est. Et hæc quidem sunt, quæ de pulsibus in Synopsin redigere proposueramus,

FINIS.

GALENO ASCRIPTUS LIBER DE VRINIS

Iosepho Struthio Polono interprete.

Maxima diligentia restitutus græcæ fidei.

ARGVMENTVM LIBRI

Quid ex Vrinæ Substantia, Colore, Odoreq;, ac Iis, quæ in ipsa continentur, in sanis & ægrotantibus iudicandum.

Quæ Primæ sint, ac præcipuæ Vrinarum Differentiæ. CAP. 1.

VRinarum differentiæ multæ quidem particulatim existunt: primæ tamē ac præcipue sunt duæ, humor scilicet, & † ea, quę humori inhærēt. Humorem autem (græce χῦμα) voco id, quod re ipsa vrina est: à verbo κεχῦσθαι id est fusum esse, ipsum deducens: inhærentia vero ea, q̃ diuersimode in vrina apparēt. Rursus vero humoris ipsius differētię in totidem secantur partes: duæ siquidem sunt, substantia nempe, & color. Vtrunque autem horum in diuersa partiri licet: substātia enim alia est
C tenuis, alia grossa, alia mediocris. Eam vero, quę mediocris est, cum secundum naturam se habeat, diuidere non licet: cęterum tenuis & grossa bifariam diuiditur. Vrina quidem tenuis, aut mingitur tenuis, & permanet tenuis: aut mingitur tenuis, sed turbatur tandem, & efficitur grossa.

Quid indicet Vrina, quæ Mingitur tenuis & manet tenuis: & quæ Mingitur tenuis, sed turbatur. CAP. 2.

PRior quidem extremam indicat cruditatem, natura enim non dum coctionem tentauit: altera autem, quæ ex tenui reddita est turbida, indicat naturam iam primo aggressam esse coctionem. Et tenuis quidem vrina ita diuiditur, idq; quod diximus significat.

Quid significet, quæ Mingitur grossa & permanet grossa: & quæ Mingitur grossa, sed redditur clara. CAP. 3.

AT grossa simili modo aut mingitur grossa & permanet grossa: aut mingitur grossa, sed redditur tenuis. Prior quidem indicat vigorem agitationis, quæ est in humoribus grossis & flatuosis, cum qua adest vel affuturus est dolor capitis, propter conturbationem ac euaporationem humorum. Altera autem {cessare} ebullitionem grossorum humorum, sed tamen naturam inci-
D pere secretionem eorum, indicat. Et hæ quidem sunt humoris, quo'd ad substantiam, differentię.

Vrinarum Differentiæ à Colore. CAP. 4.

CVm vero in priore partitione mentionem etiā fecerimus dr̃iarum, quæ à coloribus capiuntur, iam deinceps eas exponamus. Prima igitur est vrina alba, hāc sequitur pallida, deinceps rufa, quarta est flaua, post hanc rubra, vltimo nigra: & extremæ quidem sunt duæ, alba & nigra: reliquæ autem mediæ inter has. Est igitur pallida proxima albæ: rufa autem longius distat ab alba, propior pallidę: è diuerso autem, rubea proxima est nigræ, longissime distans à rufa & à pallida: flaua autem peculiarem ac propriā habet mistionem, ita vt gemini coloris esse videat, partim rufi, partim rubei. † Quare in libro de crisibus non abs re hmōi vrinam ad splendorem vergere diximus: splendorem enim à rufo, nitorem aūt à rubeo, accipit. Ergo ordine quodā mutuo à se inuicem vrinę hę coloribus differunt, alba, pallida, rufa, flaua, rubea, nigra. Fit aūt pallida, cum modicum cholerę, serosę humiditati accedit: rufa autem fit, q̃n plus cholerae additur: rubea fit à sanguine: nigra vero à nimia exustione, & ab alijs causis, vt paulo post dicetur: alba aūt indicat extremam cruditatem. Hæ igitur sunt chymatis seu humoris, simplices differentiæ in substantia & colore. Reliquum est, vt complicatas cōnexasq; dicamus, quales scilicet sint: quę deinceps simul cōnecti possunt, quæ item non possunt: &, si connectantur, quid significent.

Galenus in primo cōmētario in librū de humoribus com. 1. dicit se librū vnū de vrinis cōscripsisse: sed an hic, ille sit, aliorum sit iudicium.

† παρυφισάμενον. quā dictionē hic interpres vertit inhærentia, et residere, & sedimentum seu sedimen.

† Quare & in libro de crisibus splēdētē ipsam appellauit Galenus: iure. n. splendet.

De Tenui & Alba Vrina. CAP. 5. E

SIt igit vrina quo ad substantiā suā minime cocta, talis vero est tenuis: cui ita permanēti tenui, annectat color exquisite albus, vt sit ea tenuis & alba: hęc vrina multa significat. Aut.n.imbecillitatē virtutis ostendit, sicut in senibus, & in morbis diuturnis: in quibus vt plurimū apparent vrinæ tenues & albę. Tales ēt in non nullis, qui natura imbecilles vires habent, videntur. Interdū significat obstructionē † renum, qd̄ cognoscet ex dolore loci affecti: aut obstructionē hepatis, vt ī ijs, qui quartanis affliguntur febribus: }grossitie.n. sua melācholici humores obstruētes vias, solēt hmōi vrinas efficere. Indicāt vero tales vrinæ & aliud summū malū: si.n.in causonide & vręte febre appareat vrina tenuis & alba, significat phrenitim. Cum enim febris ipsa vrēs indicium faciat plenitudinis & abundantiæ biliosi humoris, vrina vero nō tingit, manifestū est, ꝙ biliosus humor non retinet in vasis, sed leuitate sua cerebrum insilit. Si quidem igit nō dum adest phrenitis, vrina existēte tenui & alba, febre vero causonide, prędicimus phrenitim futurā: si vero adest phrenitis, vrina vero eiusmodi est, prędicimus mortem vt plurimum: neq;.n.poterit virtus cerebri seruari, cui ingruit tantus acutę mordacisq; cholerę impetus. Hęc igit signat vrina tenuis & alba.

† *sicuti, cū ī nephriticis apparet, indicat: et ī quartāis similiter, cū in pricipiis talis mīgitur, obstructionem significat.*

Quid significet Tenuis & Pallida. CAP. 6.

SIt iterum vrina, quo ad substantiam, cruda id est tenuis: quo ad colorem autem, modice cocta, F vt sit pallida: talis debilitatem virtutis significat. Quo ad colorem enim cōcoxit, quippe cum hoc facilius sit: non dum vero quo ad substantiam, propterea, ꝙ hoc difficilius est.

Quid indicet Tenuis & Rufa. CAP. 7.

SIt vrina tenuis, cui annectatur color rufus: talis melior quidem est priore, est tamē cruda, quo ad substantiam.

Quid indicet Tenuis & Flaua. CAP. 8.

SIt vrina tenuis & flaua: hæc non solum cruditatē indicat, sed ēt defectum alimenti: id quod in iuuene ieiuno reperitur. Interdū ostendit calorem multū in profundo, biliosum succū gignere, id quod in febre tertiana: indicat et vigilias, ac animi pturbatiōes. † Hęc oīa flaua vrina efficit.

† *Hæc oīa flauā vrinam efficiunt.*

Quid significet Tenuis & Rubea. CAP. 9.

PRoponatur iterū vrina cruda, quo ad substantiam tenuis, sed rubea: talis nunquam reperit. Si.n.rubeus color in vrina à sanguine fit, sanguis vero à coctione, coctio aūt substantiam ingrossat, manifestum est, ꝙ rubedo in vrina cum tenuitate consistere non potest. Quo'd, si aliqñ reperiatur tenuis vrina cum rubore, color ille exquisite rubeus nō est, sed est quiddam ichoroeides.

Tenuis Nigra. CAP. 10. G

VLtima autem est connexio tenuis & nigrę: hæc etiam nūquam reperitur. Color enim niger fit propterea, ꝙ melancholicus humor per vrinas purgatur: aut fit à frigiditate nimia, aut à nimia sanguinis adustione: hæc vero tria grossitiem sibi vendicant.

Quo modo Tenue cum Nigro non potest consistere. CAP. 11.

QVod autem tres, quas diximus, vrinę nigrę differentiæ, grossam sibi substantiam vendicēt, manifestum est: in remissione enim febris quartanæ, & solutione melancholiæ, vrinæ apparent nigræ. Redduntur autem nigræ propterea, ꝙ humor nigræ bilis per has expurgetur, qui sua substantia terreus est & grossus: quare & vrinas efficit grossas. Simili modo & hæ vrinę, quæ ex assatione adustioneq; sanguinis nigræ fiunt, grossæ sunt. Si enim vstio nimia exiccat humiditatem sanguinis, constat, ꝙ etiam grossam efficit eius substantiam: quare manifestum est, ꝙ & vrinæ grossæ fient: à sanguine enim & coloris immutationem accipiunt, & substātię vsti sanguinis grossitiem referunt. Frigiditas vero, quia ingrossat materiam, etiam vrinæ substātiam faciet humori similem. Ita igitur vrinæ fiunt grossę, vt docui.

Grossa Alba. CAP. 12.

ET de connexione substantię tenuis cū diuersis vrinę coloribus, hęc, quę diximus, sufficiāt. Su- H perest, vt de altera substantię differentia disseramus. Sit igit vrina grossa, cui ita permanenti grossę color albus accedat: talis vrina magnā esse in corpore crudorum humorum copiā indicat.

Grossa rufa, Grossa flaua, Grossa pallida. CAP. 13.

PRoponatur grossa & pallida: hæc non potest in connexionem venire: neq; etiam grossa & rufa, neq; grossa & flaua, simul consistere possunt. Colores enim hi propter defectum materiæ fiunt ac debilitatem virtutis: grossa autem à contrarijs fit causis. Quare manifestum est, ꝙ rufa, aut pallida, aut flaua, simul cum grossa permanere nequeunt.

Grossa Rubea. CAP. 14.

SIt vrina grossa & rubea, huiusmodi enim vrina reperitur: significat plenitudinem sanguinis, vt fit in synochis febribus.

Grossa Nigra. CAP. 15.

SIt grossa vrina & nigra: talis ēt reperitur, & significat euacuationem humoris melācholici: id quod multoties fit in declinatione quartanarum, & in solutione melācholię. De vrinis vero nigris, q̄ fiūt aut ab adustione, aut à frigiditate, postea dicemus. Et hę quidē sunt grossi cū ijs, quos diximus, coloribus connexiones. Iam vero incipiamus agere de ijs, quę inhęrentia vocauimus.

A *De eo, quod Reſidet ab Vrina, & eſt Album Planum Inæquale.* CAP. 16.

ESto igitur primum album, ſupremum locum occupans, planum, ſed inæquale, id eſt vno die coctum, poſtero die non coctum: tale debilitatem indicat virtutis, quæ non poteſt ex æquo omni tempore materiam concoquere.

Album Non planum Inæquale. CAP. 17.

SIt vero album quidem, & inferiorẽ locũ tenens, non amplius tñ planũ, ſed diuulſum: hoc deterius eſt priore: illud.n. oſtendebat naturã ſuſtinere inæqualitatem multis interiectis diebus: hoc vero in vna coctione, id quod deterrimum eſt. Et, veluti Autumnus propterea malus eſſe dicitur, ꝙ eſt inęqualis: ſi tñ inæqualis fiat quarto vel quinto quoqꝫ die, minus eſt malus, ſi vero vna die, longe peior eſt: ſic & ſedimẽta diuulſa peiora prioribus ſunt, qm̃ indicant naturam in vna coctione defeciſſe ob diſtractionem: diſtrahitur vero natura à flatibus, qui inter ſuccos intercurſant, ac dirimunt continuitatem † eorum adeo, vt reddãt illos rebelles. Si igitur ſupponamus ſedimentum habere ſe ſecundum naturam, quo ad colorem & locum, præter naturam autem in ſubſtãtia, quis dubitabit longe deteriorem eſſe defectum ſubſtantiæ?

†Ex græ. impſſis ita vertẽdũ. ſucci, qui cõcoquitur. Qm̃ igitur ſuppoſuimus id, qđ inhęret, habeř ſe ſ; naturã, quo ad colorẽ & locũ, pter naturã aũt in ſubſtantia, manifeſtũ eſt, ꝙ in ſubſtãtia illius, quod hæc ita habet, æqualitas, vel inæqualitas ẽ.

Non Planum Aequale. CAP. 18.

B SIt igitur prius, æquale diuulſum: tale proculdubio malum eſt: indicat enim copiam groſſorum flatuoſorumqꝫ humorum in profundo, qui à natura extenuari non potuerunt.

Non Planum Inæquale. CAP. 19.

SIt aliud diuulſum inæquale, id eſt alio tempore tale apparẽs, alio diuerſum: hoc priore eſt melius: indicat ſiquidem flatuoſos ſuccos eſſe paucos, quos natura cito diſcutiet, et tenues reddet. Et mirum ſanè eſt inter opera naturæ æqualitatem malum eſſe, inæqualitatem bonum: quod merito ſanè ita euenit: mala.n. ſi eandem perpetuo vim habeant, deterrima ſunt. Sicut & pulſus arteriarum, ſi ſemper & continuo intermittens exiſtat, deterrimus eſt: ſi vero aliquando intermittẽs, aliquando non intermittens, minus eſt malum. Eodem modo ſedimẽtum diuulſum inæquale, minus malum eſt ſedimento diuulſo & æquali. Et hæc quidem de hac cõplicatione dicta ſufficiãt.

SVSPENſum Album Planum Aequale. CAP. 20.

SIt autem alia complicatio, hæc. Sedimẽ, quo ad colorem, ſit coctum, et ſit album, non obtinens tamen locum inferiorem, ſed medium, planum in ſubſtantia, æquale in tempore: tale indicat coctionem, ſed tamẽ non perfectam: id enim non eſt hypoſtaſis, loco tñ ſolũ differt ab hypoſtaſi.
C Cauſa aũt diuerſitatis loci eſt abundantia flatus, qui immiſcet ſuccis: ſi.n. flatus haud exacte per cõctionẽ fuerit extenuatus, ſed ob craſſitiẽ incluſus fuerit intra ſedimen, flatus ipſe trudit illud atque attollit, aut ad ſupremã ſuperficiem, & tũ vocatur nubecula: aut ad mediã regionem, quod tũ vocatur ſuſpenſum. At vero, ſi nulli ſunt omnino flatus, ipſum grauitate ſua deorſum fertur, vocaturqꝫ hypoſtaſis. Et de ſuſpenſo quidem id mihi dicendum fuerat.

De HYPoſtaſi & NVBecula. CAP. 21.

TRia hæc igitur, quæ diximus, diuerſa ſunt tm̃modo ſitu: ſitus aũt variaĩ per flatũ: flatus autem generatur coctione: coctio vero, quãdo perfecta fuerit, flatũ attenuabit & reſoluet: propterea hypoſtaſis perfecta perfectam indicat coctionem. Si autem ventoſitas illa præ groſſitie extenuari reſoluiqꝫ non potuerit, relinquetur in humoribus: quæ erit veſtigium coctionis humorum non æquidem perfectę, ſed manifeſtæ & mediæ inter crudos & coctos. Hæc autem, ſi nõ multa fuerit, propellet ſedimẽtum ad regionem mediam: ſi multa, ad locum ſupremum, fietqꝫ nubecula, † quæ etiam ſignum eſt coctionis: quodcunqꝫ enim fuerit, quod ab vrina reſidet, coctionẽ ſignificat, eam tñ minus bonam, ſi multum & groſſum fuerit. Clarum eſt igitur, ꝙ ex ſitu ſedimentorũ nihil plus diſcimus, ꝙ̃ modum & menſuram eorũ, quæ indicantur. Si.n. nigrum erit id,
D quod reſidet, ſignũ eſt malum: minus vero eſt malũ, ſi ſolum id nigrũ eſt, quod in medio iacet: ac multo minus etiam, ſi nubecula: ſi vero id, quod in infimo eſt, veluti hypoſtaſis, lõge eſt peſſimũ.

† Et indicabit cõcoctionẽ, verũ obſcurã, qm̃ multa & craſſa ẽ illa vẽtoſitas.

Sufficiant vero hæc dicta de ſitu, qui neqꝫ bonum neqꝫ malum ſignificat, ſed modum & menſuram boni & mali. Cum autem in eo, quod reſidet quatuor nobis conſiderãda ſint, color ſcilicet, locus, ſubſtantia, & tempus: ſupereſt, vt de colore iam diſſeramus, cum de ſubſtantia, tempore, & loco, iam ſatis dixerimus. Color autem alius eſt naturalis ei, qđ reſidet, & eſt albus: alius pter naturam, qualis eſt niger fuſcus ſeu liuidus, pallidus, rubeus: de quibus iam agamus.

COLor Rubeus quid ſignificet. CAP. 22.

SEdimentum rubeum fit à ſanguine ichoroede: ſignificat autem coctionis defectum, nontamen mortem: cum enim ſuccus is ſit benignus & amicus naturæ, magnum periculum inferre non ſolet: quia vero indicat cruditatem, ob id etiam morbum diuturnum: id autem ex eo, quod dicturi ſumus, intelliges. Humores quidam generantur ex phlegmate, ſicut phlegma, & ichor: quidam generantur vnà cum ſanguine, ſicut flaua bilis & nigra bilis. Quando igitur in vrina ſedimentũ vř rubeũ, indicium eſt, ꝙ ab ichore colorẽ accepit: ichor autem fit ante, quàm ſanguis fiat (neqꝫ enim natura perfectam ſanguini tincturam dedit) manifeſtum eſt, ꝙ non dum coctus eſt: ad hoc autem tempore indiget natura, vt ſanguis coquatur. Quid igitur ſignificet ſedimentum rubeum, iam diximus.

Quid significet Nigrum. CAP. 23. E

SEdimentum aũt nigrum aliqñ frigiditatis est indiciũ, interdũ caliditatis: discernet̃ vero alterũ ab altero hoc modo. Si antecessit liuidus, postea subsecutus est color niger, indicationem facit frigiditatis: si vero antecessit cróceus, subsequitur vero niger, caliditatẽ indicat. {Et quatuor qdẽ ĩ eo, qđ residet, inqsiuimus, colorẽ dico, & locũ, et subam, & tps: oĩum ãt horũ syncrisin fecimus.} *χλωρόν.

Quid significet Liuidum. CAP. 24.

LIuidum autem frigiditatem indicat & internitionem virtutis.

De SPeciebus VRInarum Oleaginarum. CAP. 25.

EX oleaginis vrinis alia est elæochroa, alia eleophanes, alia elæodes. Prima principium indicat colliquationis †adipis totius corporis, est vero ea colorem olei retinẽs: } Elæophanes aũt habet †aliqd magis simile oleo, qđ supra vrinã insidet: } signatq; augmentũ colliquationis. Elæodes est, q̃ tota sui substantia, & vndequaque est, veluti oleũ: q̃ indicat statũ & summũ vigorẽ colliquationis. Sũt aũt hæ vrinæ et ex colliquatione adipis renũ. Extãt tñ cautiones, qbus hoc discernas, quarũ meminit Hippocrates in aphorismo de resolutione adipis renũ, vbi dicit: ‖ Quibus hypostasis pinguis, ac simul tota, ijs renũ vitiũ significatur. Ipsemet docuit discernẽdi modũ, cũ addidit ἀθρόν. i. simul tota: {In renum. n. colliquatione celeriter adipes excernunt̃: } in colliquatione aũt totius corporis adipes colliquati paulatim, i. tarde, & nõ vniuersim, cum vrina exeunt. Quia. n. recipit adeps à venis mẽbris vicinis, deinde ab ijs q̃ cõtinuant̃, & rursus ab alijs & alijs, & tãdẽ à renibus et à vesica, patet multo post tpe excerni: adipis vero ĩ renibus colliquati pp vicinitatẽ trãsitus celerrima est excretio, & nõ paulatĩ. Hoc igr̃ est, qđ dixit Hip. sil' tota. i. celeriter. Hęc de oleaginis. F

† Nõ est in impreßis græcis.
† exquisitiorẽ mixtionẽ olei cum vrina.
*colore.
7ª. Aph. 35. Ex. ord. 56.

Quid significet Hypostasis Oroboides. CAP. 26.

CVm autem caro ipsa liquatur, facit hypostases oroboides, id est similes orobis: quas vt bene discernas, animum aduerte ad coctionem, aut cruditatem, aut febrem acutam præsentem. Si enim adest febris, totius corporis est passio: si vero non adest febris, est vitium renum. Et rursus, si adest cruditas vrinarum, totius corporis vitium est: si coctio adest, hypostases vero orobinæ appareant, vitium indicat renũ. Nec sine causa cruditas incessit, qñ morbus est totius corporis: ea enim vasa, quæ coctionem conficiunt, male affecta sunt: in vitio autem renum cruditas nõ adest, renes enim non sunt instrumenta coctionis vrinæ. Hæc de colliquatione carnis & adipis.

Quid significet Hypostasis Petaloides. CAP. 27.

QVãdo solida mẽbra male sunt affecta, abraduntur primũ superficiariȩ partes, & reddũt vrinas petaloideas, idest squamosas: sunt tamen & hæ aliquando à vitio vesicæ. Discernes aũt hoc ex ijs, quæ iam diximus de vitio renum: si. n. adfuerit febris, totius corporis est vitiũ: si nnn adfuerit febris, vitiũ est vesicæ: si cruditas adsit, totũ corpus est affectũ: si coctio adsit, vesica. G

Quid significet Pityroides. CAP. 28.

QVando febris, ꝓfunda corporis vasa corripit ac dilacerat, hypostases fiũt pityroides, id est furfuraceæ, quæ strictiores quidem sunt squamosis, sed grossiores: id vero etiam vitium vesicȩ aliqñ indicat. Discernitur autem hoc eo, quo diximus, modo: si enim adfuerit febris, vitium est totius corporis: sin minus, vesicæ.

Quid significet Crimnodes. CAP. 29.

POsteaquam vero febris ipsa longe lateq; maiori vi, q̃ in superioribus vitijs, solida membra corripuerit, facit solidiora sedimenta, q̃ erant illa, quæ spẽm furfuris referebant, quȩ vocantur crimnodea {. i. farinæ siue etiam spumæ similia.} Hęc vero duo significant, aut cremationem sanguinis, aut liquefactionem solidorum nimiam. Et, si quidem alba fuerint, quæ resident, solidorum membrorum est vitium: si vero rubea extiterint, sanguinis crematio.

Quid significet Ichorosa Vrina, & quæ Sandarachæ similis est. CAP. 30.

INdicat hepar esse vlceratum, cuius substantia dissoluitur. Et partes quidẽ huius sedimenti subtiliores habent colorem ichorosum: crassiores autem sunt similes sandarachæ, quȩ vt plurimũ portendunt mortem infirmis: aut, si superuixerint, hydropem. H

Quid significet Fœtida. CAP. 31.

FOetida vrina indicat putrefactionem & internitionem virtutis.

COMplicationes Humoris & Sedimenti. CAP. 32.

REstat vero nobis speculari de humoris vrinarij cũ sedimẽtis connexionibus, ac dicere, qd significet̃. Hę. n. cõnexiones, quas hucusq; explicauimus, erãt vt solius humoris vrinarij, quas prio loco edisseruimus: vel solius sedimẽti, quas scđo loco exposuimus: Nũc aũt & humoris & sedimẽti simul connexiones cõplicemus: & exponamus, quid significet q̃libet cõplicationis dña.

De Tenui & Albo. CAP. 33.

PRoponatur igitur primo vrina non cocti humoris, qui est tenuis: nec cocti coloris, qui est albus: in tali vrina nunq̃ potest existere sedimentum: tenuitas. n. significat defectũ materiæ ex qua fit id, quod residet. Ad hæc in tenui, quæ permanet tenuis, esse sedimentum, simulq; esse vrinam pallidam, aut rufam, aut flauam, est impossibile: in ijs. n. natura priuata nutrimento conuertit se ad colorem faciendum. Quare si volumus cõficere connexiones humoris vrinarij cum sedimentis, tenue abijciamus à proposito, proponamus vero grossum.

Grossum

A *Grossum Album Non planum* CAP. 34.

SIt vero vrina colore alba, substantia grossa: in hac potest residere sedimen, quod sit album, sed non planum, id est diuulsum: in talibus enim crudorum succorum cpia colligitur, quæ, licet coctionem coloris admittat, substantiæ tamen minime.

Grossum Rubeum Non planum. CAP. 35.

SIt alia grossa, cui inditus sit color rubeus: pallido.n.ruso & flauo ob eas, quas diximus causas, grossum connecti non potest: si igitur rubeo misceatur grossum (id quod sæpius accidit in synochis febribus) signum est cruditatis & in humore & in sedimento, tum quo ad substãtiam, tum quo ad colorem vtriusq; humoris scilicet & sedimenti.

Grossum Nigrum Non planum CAP. 36.

SIt vrina alia grossa & nigra: hæc non cocta est, nec colore, nec substantia tam humoris vrinarij, q̃ sedimenti. Et Hæ quidem sunt Connexiones vrinæ grossæ, quæ remanet grossa.

MEdiocris Substantia cum quibus Coloribus esse possit. CAP. 37.

SIt vero vrina, quo ad substantiã, mediocris, cui annectatur color aliquis: hæc alba esse non potest, si.n.alba est, cruda est. Esto tñ appareat vrina mediocris substantiæ, & alba: mirum profe-
B cto erit, quomodo natura mediocrem substantiam faceret, colorem vero non decoqueret, cum illud maioris sit negocij & difficultatis. Mediocre igitur cum albo consistere non potest: raro aũt cũ pallido, nisi abundans humiditas aliũde choleræ aduenerit. Color quoq; rufus aut flauus cum mediocri vrinæ substãtia non potest communionem habere: q, si aliquando habeat, in illis tamẽ nihil residet: proinde & has vrinarum cum hypostasi complicationes, vt inanes, omittamus.

Quæ VRinæ sunt Malæ. CAP. 38.

VIrides, seu liuidæ, nigræ, cruẽtæ, nimiũ grossę, rufę supra modũ, impmixtæ, rufę simul tenues, carẽtes hypostasi, prauę sunt: fœtidæ, pingues, oleaginę, & eę, q̃ excedunt copiam potus.

Nubeculæ & Hypostases Malæ. CAP. 39.

LIuidæ, nigræ, obscuræ, variæ, diuulsæ, & hę, quas ante vocauimus crimnodes, sanguinolentę, biliosæ, & exustę, phlegmaticæ, & fœtidæ: Vrinæ vero, in quibus nihil residet, sunt omnino prauæ. Hæ igitur species vrinarum significant plurimas causas diuersorum morborum, eorumq; augmenta, declinationem, discretionem, concretionem, coctionem, cruditatem, modum insuper periculorum, quæ futura sunt. Considerare autem medicus debet in his omnibus multitudinem & vim causarum ac exuperantiam, quo delictum omne euitetur. * ζοφώδεις.

C *De Differentijs Vrinarum in Hominibus sanis.* CAP. 40.

IN morbis febrilibus vtilissima est vrinæ indicatio. Qñ autem omne, quod est præter naturam, cognoscitur per id, quod est sñ naturam, idcirco vrinarũ notitia incipere debet ab ijs, quæ secũdum naturam se habet. Optima igitur vrina est in ijs hominibus, qui sani sunt, & bonam corporis habitudinem sortiti sunt, subrufa aut subflaua, mediocris crassitiei, tali colore permanens, quali micta est: hypostasim retinens planam, æqualẽ, albam per oẽ tempus, multitudinem aũt pro mẽsura & rõne potus. In mulieribus tñ vrina secũdam naturã albioris coloris esse debet, q̃ in viris, habereq; hypostasim maiorem. In puerili vero ętate necesse est grossiorem esse hypostasim, pp edacitatem puerorum & motus eorũ importunos ac inordinatos. Qñ autem Hippocrates dicit ‖ hypostasim planã, vult signare non diuulsam, sed continuam: qñ dicit æqualem, vult significare tum eam, quæ per omne tempus similis est sui ita, vt, si vno die sit cocta, postero die non sit cruda: tum eam, quę sedimentum & humorẽ vrinarium habet totum sibi æqualem. In vrina naturali cõsideranda sunt hęc, substãtia, color, & ea, quę humori adhærẽt, qualis est nubecula, suspẽsum, & ea, q̃ in fundo est, hypostasis: q si aliquid horum in vrina immutatũ fuerit, indiciũ erit cruditatis in venis.

‖ in Prog. cõ. 2. t. 26. 4ª. 200. b

Qualis Vrina Optima est in Aegrotantibus. CAP. 41.

D OPtima in ęgrotis vrina est ea, quę simillima est vrinę sanorum hoĩum, subpallida aut subflaua, habens hypostasim albam, planam, æqualem. Ab hac vero iam defecit, quę suspensum habet album, planum, æquale. Adhuc vero magis deficit, quæ nubeculã habet albã, planam, æqualem. In quibus.n.flatus est in profundo grossus & incoctus, si paucus is fuerit, permittit materiam ad matellæ fundum deferri: si vero abundauerit, effert hypostasim ad superficiem summã vrinæ, & facit eam, quam dicunt nubeculam. Quanto igitur flatus præualuerit, & magis dissecuerit, ac magis in altum sustulerit hypostasim, tanto minus cocta dicetur esse vrina. In tertianis tamen exquisitis, & in ephemeris febribus, sola nubecula aut suspẽsum ad solutionem morbi sæpe sufficit: interdum sufficit & solus color vrinæ bonus.

Quòd Non omnis Hypostasis alba Bonum indicet. CAP. 42.

SÆpe autem albus color eorum, quæ in vrina resident, decipit idiotas ita, vt nesciant malam esse hypostasim, quæ illis vr̃ bona: ac è diuerso bonam esse, quæ illis videtur mala. Accidit enim aliqñ, vt albus humor & crudus excernatur simul cũ vrina, ac in imo subsideat, instar bonæ hypostasis: aliqñ affecto hepate aut renibus pus cũ vrina excernitur, et subsidet, ita vt idoctos decipiat. Sed hoc discernet̃ primum per dolorem, qui præcessit in renibus, aut in hepate, aut in aliquo mẽbro alio, quod solet per vrinas expurgari: deinde per fœtorem, quẽ obtinet pus. Crudus aũt humor discernetur a bona hypostasi per inæqualitatem substãtię eius, quod inhęret: neq;.n.humor

crudus permanet sibi continuus, sed diuiditur in exiles & minutas partes veluti arenulas, neq; planus est omnino, sicut vera hypostasis. In bonis autem vrinis primū, quod apparet, est nubecula: deinde facto aliquo descensu apparet id, quod vocatur suspensum: in fine autem {posteaquam iā carminata est} subsidet in ꝓfundo, facitq; hypostasim, nimirum cū iam perfecte cocta fuerit. At in crudis humoribus à principio statim delabitur multitudo non pauca in profundum matellæ, interim & totius vrinę color est malus: deinde paulatim concocta & extenuata multitudo attollit in mediū humoris, facitq; suspēsum. Posteaq; vero maximopere extenuata coctaq; fuerit, isidet in superficie humoris vrinarij, faciens nubeculā, quę idiotis īponit, vt opinent̄ morbū labi in deterius. E

F

GALENI DE CRISIBVS LIBRI TRES

Nicolao Leoniceno interprete

Denuo etiam ab Augustino Gadaldino ad optimorum exemplarium Græcorum veritatem multis in locis emendati

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de Temporibus Aegritudinum dignoscendis, siue illa quidem præsentia sint, siue futura: ac Signorum omnium Naturam explicat, quibus vniuersa Iudicationis morborum Prenotio consistit. G

Quid Hoc opere Agendum. *CAP.* I.

Siue subitam in morbo mutationem, siue ad meliorem statum inclinationem solam, siue agitationem, quæ eas antecedit, siue omnem morbi solutionem, siue eam tantum, quæ bona sit, Crisim velit quis appellare, non est mihi, nisi obiter, hoc in loco distinguere propositum: sed, quo pacto hæc omnia quispiam optime præcognoscat, percensere institui. Optimum autem prænotionis eorum principium, quod etiam futuri status: sic autem appellatur vehementissimum totius ęgritudinis tempus.

Quot Morbi Tempora: ac Quibus ex rebus perperam à Veteribus seiungebantur. *CAP.* 2.

SVnt.n.oīa eius tpa quatuor numero, principiū, incrementū, status, & declinatio. Quædā vero ęgritudines ob earū malignitatē, atq; ob ægrotātis imbecillitatē, statim ī tpe incremēti hoīem occidunt: sicut & quędam alię in ipso statu. An vero ēt in declinationis tpe aliquis morbus possit occidere, nō sine rōne quæsitum est: sed de hoc ꝓcedēte sermone determinabit̄. Has aūt quatuor partes quidā ēt tpa vniuersę ęgritudinis appellāt. Eadem aūt ob cām tpa etiam vocant vlia, vt quę à particularibus differāt, in q̄ singulæ accessiones diuiduntur. Definiunt̄ aūt non dierum {vel horarum} (vt quispiā existimauerit) numero: neq;.n. fieri pōt, vt morbus, qui in quatuor diebus sit finiturus, ęqualia habeat tpa partiū cum eo, qui vsq; ad quadragesimū diem debeat extēdi. Et oēs quidem hucusq; consentiunt. Qūo aūt iudicare atq; distinguere hmōi tpa oporteat, nō ēt in hoc oēs inuicem concordāt: sed nō nulli quidē, si anticipent aut subsequant̄ accessiones, considerāt: hi vero ad earū longitudinem respiciūt: alij ad magnitudinem, quam ēt vehementiam noīant: quidam & hęc ipsa in remissionibus considerant: deinceps inuicem altercantur: cum liceat, quę diximus omnia, coniungere, ac præterea, alia, quę dicentur: hac enim via vix quispiam exquisitam faceret constituti temporis coniecturam. Si vero quidpiam ex his indiscussum pręteremittat̄, tm̄ pręcognitioni nocebit, quantum vel magnitudinis vel virium, quod pretermittitur, obtinebit. H

De ratione Status & Incrementi Vniuersæ ægritudinis dignoscendi. *CAP.* 3.

NVnquid igitur morbus augeatur, non ex eo tm̄ coniecturari oportet, q̄ accessiones anticipent: sed etiam earum lōgitudinem oportet annotare, & magnitudinem quoq; ac morem,

{qui

A {qui cum symptomatibus, verbi gratia, vel sine his, euenit:} sicut ẽt in intermissione & declinatione hæc eadem existimo consideranda. Voco autem intermissionem (Græce διάλειμμα) qñ febris in quietem desierit: declinationem, oẽm eius partem, quæ statum ipsum subsequit. vsq; ad secundæ accessionis principium. Nã anticipatio sola per se ipsam non est sufficiens signũ incrementi, q; sæpe morbi proprietatem consequitur potius, q̃ eius incrementum: cum & quartani & tertiani & quotidiani quidam circuitus vsq; ad integram solutionem ita anticipare visi fuerint. Consueuerunt aũt medici, tales formulas typos'ue, anticipantes nominare: sicut alias vocãt tardantes, quæcunq; statim ab initio futuri temporis aliquid posterius assumũt. Sed & in his plus, q̃ proportio exigit, vel anticipare, vel subsequi, alterum incrementi, alterũ declinationis, videt̃ esse indicium: simpliciter aũt anticipare vel subsequi, neutrius. Conuenit aũt non solum aduertere, nunquid secunda accessio consuetam anticipauerit horam, sed nunquid ẽt longitudo temporis eadẽ, aut magnitudo æqualis: aut, quæ nunc adest, sit malignior aut simplicior. Hæc ipsa ẽt sunt in intermissionibus & declinationibus inspicienda. Longitudinẽ quidem temporis facillimũ est cognoscere: magnitudinem vero, quam & vehementiã vocant, & morem, quem ẽt modũ appellant, tũ ex propria morbi specie, tum ex superuenientibus ei symptomatibus spectanda censeo. Ex propria quidẽ morbi specie, ea, quæ propriam ipsius complent naturam, contemplando: veluti, exemplicã, in B pleuritide, ad lateris dolorẽ pungentem, & febrem acutam, & tussim, & spirandi difficultatem: Ex superuenientibus vero symptomatibus, si multa, si diuturna, & valida, atq; maligna ẽt extiterint: aut contra, pauca, ac breuis temporis, & parua, & simplicia fuerint. Sic & intermissionis ac declinationis tp̃s, si longius præcedente, vel breuius: aut toleratu difficilius, vel facilius: aut si quod ex accessione symptoma remãserit, aut omnia cessarint. Si.n. ex ĳs, quæ diximus, adsint peiora, morbus auget̃ manifeste: si vero meliora, declinat. Sit enim, vt accessio consuetam anticipet horam: longior ẽt fiat, atq; vehementior, malignior q; : & cum multis prauisq; symptomatibus {perturbet:} sit ẽt, vt declinationis tp̃s breue fiat, neq; exquisite toleratu facile, neq; oĩno à symptomatibus accessionis liberum: neminem futurum arbitror, qui de hmõi ægrotantibus quærat, nunquid morbus in eis ad magnitudinem crescat. Rursus vero fiant oĩa his cõtraria, nimirum ipsius insultus initiũ tardet: longitudoq; accessionis ac magnitudo imminuatur: malignitas mitiget̃: & ea, quæ superueniunt symptomata, minora simplicioraq; fiant, vel neq; omnino superueniant: intermissio etiã vel declinatio toleratu facilis longaq; succedat, omniaq; deleat accessionis symptomata: nã & hæc manifestissima sunt declinationis indicia, sicuti priora augmenti. Cum vero, q̃ ad accessiones am-C bas pertinent, æqualia fuerint: morbũ cõsistere demonstrant. Nunquid igit̃ plus, q̃ erat opportunum, à nobis est dictum? aut aliquid ab Hippocrate prætermissum, vbi docet, quo pacto quispiã ex circuitibus inueniat ægritudinis incrementum? Ait.n. ‖accessiones esse inuicem conferendas: si citius fiant, vel non: si in longius tempus, vel non: si deniq; magis, vel non. Hoc.n. verbũ/citius vel non/nihil aliud ostendit, nisi vtrum accessio horam consuetam anticipauerit, vel tardior facta sit: Illud aũt/in longius tp̃s vel non/nunquid longius perdurauerit tp̃s, an breuius: illud vero/magis vel non/reliqua oĩa, quæ à nobis explicata sunt, in se comprehendit: nam & magnitudinẽ, & morem ipsius morbi, & superuenientia ei symptomata, eorumq; insuper numerum, in eo, quod dr̃ magis ac minus, cõprehendi existimes: sic & declinationis (vt quæ & ipsa sit totius accessionis pars) magis ac minus ex eisdẽ inuenire oportet intẽtionibus. Incremẽti itaq; & ascensus & augmẽti (his.n. omnibus nominibus secũdum ægritudinis tp̃s appellant) si citius fiat accessio, si longiori tp̃e duret, si magis ẽt, indicia sunt: sicut his contraria, Declinationis signa ostendũt, si videlicet tardius fiat accessio, si breuiori tp̃e duret, sitq; omnino præcedente debilior: Statum vero indicant, si in eisdem permaneant ac persistant. Et quidem sæpe in morbis nullum sensibile tp̃s inuenit̃ huiusmodi, sed habente adhuc quarta (si ita contigerit) accessione indicia augmenti, quinta superueniet D accessio, declinationis principium: qm̃ videlicet status momẽtaneus extiterit adeo, vt nemo, cum adesset, agnouerit, sed, vt exquisite dignoscatur, primum declinationis tempus sit necessarium. Simile quiddam ẽt accidit in morborum augmẽtis: nam interdum prior accessio principium simul habuit & ascensum & statum, scilicet in prima sui parte principium, deinde ascẽsum, postremo vero statum: deinde secunda accessio manifeste visa est declinare. Sed præsente quidẽ secunda accessione, tunc demum cognoscere, qualis fuerit illa, quæ præcessit, præter id, q; vnusquisq; medicus id facere potest, rem etiam maximi momenti in vsu medicinæ destruit, præcognitionẽ scilicet, de qua plenius in libris de arte curatiua diximus. Generosi aũt medici, atq; arte Hippocratica digni est officium, futurum statum præcognoscere, cum omnem victus rationem ad ipsum inspiciens instituat. Eadẽ ratione principium morbi atque augumentum, non, vbi iam perfecta sunt, cognoscere, sed multo antea prestabit prǽcognoscere.

2.Epid sect.1ª.

De Ratione Primi morborum Principĳ dignoscendi. CAP. 4.

Video tñ plurimos medicorum neq; præsentis etiam principĳ notitiam habere, sicut apprime admirabilem Thessalum, qui in principĳs contrahere iubet, ẽt si morbus fuerit adstrictus, ac pro sui natura egens relaxatione: quo pacto vero quispiã ipsum principiũ agnoscat, tanquã rem notissimam, dicere prætermisit: sed hoc nõ paruam habet dubitationem. Nam, si primũ exquisite

insultum

insultum pro principio morbi totius statuere oportet, indiuisibile erit, atq; sine tpe: si vero primã E
accessionem, scimus hanc aliqñ & eius augmentum & statum in se ipsa comprehẽdere: præter id,
quod extra oẽm rõnem est, vt, qui in septem ad summũ diebus morbus finiri debet, & qui ad men
ses sex extendi, oẽsq;, qui in medio tpe terminantur; solam habeant primam pro principio acces-
sionem. Sicuti.n.neq; oẽs morbi augmentum aut statum aut declinationem æqualis habent tẽpo
ris, eodem arbitror modo neq; principium. Neq; tñ, si quispiam primam accessionem præterierit,
iam poterit principium circũscribere: nam, si secunda statim subsequat, quæ habeat augmẽti indi
cia, & post ipsam tertia & quarta, & sic aliæ deinceps oẽs: qui primam omiserit accessionẽ, tanquã
non principium: vel omne tps medium vsq; ad statum diceret esse principiũ, atq; ita oĩno tolleret
ascensum: aut, vbi primo finiret principium, non haberet exprimere. Quæ nam est huius dubita
tionis medela? Si quidem velint, quæ sunt ab Hippocrate scripta, perdiscere, facilis atq; expedita
esset ista doctrina: nunc vero præter id, φ, quæ sunt ab Hippocrate optimè tradita, nolunt addisce-
re: illa, quæ ignorant, damnare conantur. Sed illis quidẽ inueniri non põt ignorantiæ medela, no
1ª. Aph. 12. Ex. ord. 5. a — bis vero perfacile. Inquit. n. || Accessiones & constitutiones, morbi ostendunt, & anni tempora, & »
circuituum inuicem incrementa. Quòd quidem morborũ constitutiones, quandam veluti eorum »
ideã ac formã nominat, secundũ quã ex talibus & tantis constituunt vniuersalibus tẽporibus, mi F
nima quispiam hac coniectura comprehenderet: Nam, cum in primo epidemiorum libro antea
1. Epid. cõ. 3. t. 10. 3ª. 120. a — dixisset, || Sunt aũt modi, & constitutiones, & accessiones harũ quarumlibet febriũ. deinceps sub- »
iungit: Statim.n. continua, quibus incipiens florescit, ac viget maxime, & ad difficilius attollit: cir »
ca aũt crisim, & simul cũ crisi, extenuat. Est aũt, cũ incipit, mollis ac latens: insurgit aũt atq; acerbat »
singulis diebus: circa crisim aũt latis emicat. Ex quibus verbis manifeste ostendit se qualemcunq; »
ex totius morbi tpibus compositionem, morbi constitutionem nominare. Quo igit modo mor-
bi, & anni tempora, & circuitum adinuicẽ incrementa, vniuersalia tempora morbi commonstra
bunt? nam hoc erat, quod quærebamus. Nam quartana aliqua febris inuadens nõ vtiq; habet ac-
cessionem primam principium: sicut neq; exquisita tertiana vsq; ad diem septimum, suum potest
principium extendere: eodem pariter modo & de alijs morbis iudicandũ. Nam febris ardens, &
morbus lateralis, & inflammatio pulmonis (Græci καῦσον, πλευρῖτιδα, & περιπνευμονίαν vocãt)
breuis tpis habent principium: morbus aũt comitialis, & articularis, & coxẽdicum, & renum paſ
2ª. Aph. 25. Ex. ord. 16. a — siones, longi tẽporis. Sic quidẽ à morbis ipsis. A tpibus aũt anni, hoc mõ: || Æstiuæ quartanæ ma »
gna ex parte breues sunt: autumnales vero longæ, & præsertim quæ ad hyemẽ attingũt. Sic & oĩs »
morbus alius æstate quidẽ breuiorẽ, hyeme vero diuturniorẽ habet crisim: & principiũ sic æstate G
breuius, hyeme vero longius habebit: similẽ quoq; seruabit in alijs tpibus proportionem. Sic qui
dem & anni tpa morborum constitutiones prænunciant. Circuituum aũt incremẽta hoc modo:
2. Epid. sect. 1ª. — Ait. n. || accessiones esse inuicem conferendas, si citius fiant vel non: si in longius tẽpus vel non:
si magis vel non: nam, si hæc omnia coniunxeris, ad exquisitam dignotionem propius accedes. Si
vero nihil ex istis animaduertens, putas posse morbi principium cognoscere, {vel ab ascensu di-
stinguere,} nunquam propè accedes ad veritatem.

De dignoscendis Morbi Temporibus ex Hippocratis sententia, potissimum ex Concoctione & Cruditate. CAP. 5.

NVnquid igitur hæc ad exquisitã temporũ morbi sufficiunt cognitionẽ? nequaq;, sed habẽt
aliquid quidẽ artificiosæ coniecturæ: tñ vero ab exquisita ratione deficiunt, quantũ illam,
quæ nullo modo est, superant. Quid vero illis additũ, exquisitam faciat præcognitionẽ, si totum le
1ª. Aph. 12. Ex. ord. 5. a — ges aphorismũ, intelliges, in quo ita scribitur: || Morbi aũt accessiones & constitutiones, ostẽdũt, »
& anni tpa, & circuituũ adinuicem incrementa, siue quotidie, siue alternis diebus, siue per maiora »
interualla fiant. Sed & ex ijs, quæ mox apparent, conijcere oportet: veluti in laterali morbo si spu »
tum statim appareat, incipientem morbum facit breuiorem: si vero posterius, longiorem: & vri- H »
næ, & alui excrementa, & sudores, vel bonam morborũ iudicationẽ vel malã, & longũ vel breuem »
futurum morbũ, post apparentia, commonstrabunt. Hæc quidẽ ab Hippocrate in aphorismis scri »
1. Epid. cõ. 2. t. 44. & 45. 3ª. 111. h. Et. 112. a — buntur: in primo aũt libro epidemiorum oẽs || inquit coctiones excrementorum vbiq; esse oppor »
tunas, & bonos iudiciariosq; abscessus ostendere. Deinde subinferens inquit: Coctiones celerita- »
tem iudicij, & securitatem sanitatis, ostendunt: sed coctiones hæ quidẽ oẽs ijs adsunt, quæ coquũ- »
tur. Quæ nã igit hæc sunt? non alia sanè, q̃ illa, q̃ mox apparẽtia nominauit: nã, quæ propria sunt
morbi accidentia, simul cum morbo inuadunt, simulq; incipiunt: reliqua vero oĩa mox apparent.
Inuadunt igit vnà cũ morbo laterali & febris acuta, & lateris dolor punctionis, & difficilis anheli
tus, & tussis: mox apparent aũt quædã, vt ipsi morbo propria: non nulla aũt, vt cõia oĩbus febrici-
tantibus. Vt propria quidẽ ipsius morbi, primũ quidẽ, si nihil educat cũ tussi, quod sufficiens est
morbi coctione carentis indiciũ: secundo aũt, si educat quidẽ, sed nõ bonũ. Est aũt & hoc duplex,
vnũ quidem, quod solũ caret coctione: alterũ vero, quod ẽt prauum existit. Ab his vero oĩbus id,
quod coctum est, separat, quod ẽt propriè sputum appellãt: neq;. n. quod sanguineum est, ac bilio-
sum, atq; spumosum, ita nominamus, sed potius quodammodo sputamen vocamus: cum vero ne
que sanguini, neq; bili pallidæ vel nigræ, commistũ fuerit id, quod tale fuerit, iam sputũ vocamus.

Quando

A Quando igitur hoc cito apparuerit, morbum facit breuiorem: cum vero nullo modo educitur, aut crudum, indicat morbum in longius debere protendi: si autem prauum educitur sputamen, periculum imminere significat: si autem et malignum fuerit, mortem minatur. Quid igitur sit sputum, nunc non est opus exponere. Quæ vero propriè sputamina nominantur, ex his quæcunque subflaua, & subrufa, & subpallida, & subspumosa, & tenuia existunt, solam cruditatem significant, nullum vero insigne malum prænunciant: quæ vero sine alia commistione sunt flaua ac rufa, crassa atque spumosa, & viridia, viscosa, atque rotunda, atque his etiam magis nigra, sunt praua. Considerandum etiam, quis sit eorum eductionis modus: nam, si facile expuant, constat quidem bona esse, contraria vero mala. Et quid oportet nos plura dicere, cum possimus verba, quæ in libro prognostico scribunt, apponere? ‖ Sputum oportet in omnibus doloribus, qui sunt circa pulmonem ac latera, celeriter expui ac facile, commistumque videri vehementer flauum sputo. Neque in dubio est, quod hoc loco Hippocrates sputum vocat id, quod secundum naturam se habet, cui flauum admistum esse oportere inquit. Verbum autem illud/vehementer/non nulli quidem neque omnino adiungunt: quidam vero ad comistum referunt, vt sermo vterque ita se habeat, commistumque vehementer sputo, videri flauum: vel flauum vehementer, commistum videri sputo. Sed prior sensus est artificiosior: semper.n. inequales B omnium {motus, &} eorum, quæ plurimum distant, complexiones damnat Hippocrates. Experientia quoque ita esse probat: neque etiam ratio dubia est: non tamen eam nunc explicare foret opportunum. In Prog. cō. 2. t. 43. 4ª. 202. a

Quod autem verbum illud/ vehementer/ad commistum relationem habeat, ex ijs et patet, quæ subiungunt. ‖ Si.n. (inquit) multo post doloris principium expuatur flauum, vel rufum, vel multam excitans tussim, vel non vehementer commistum, peius efficitur. Videtur.n. in hoc loco Hippocrates, quæcunque in secundo sermone dicuntur, ijs opponere, quæ in primo dicebantur: verbo quidem/celeriter/illa/multo post principium doloris expuatur: verbo/facile/illa/multam excitans tussim: illis vero/commistum videri flauum vehementer sputo/ impermistum simpliciter, ac solum flauum, tum quod ex vtrisque commistum est, colore.s. sputi naturalis & flauo vel rufo, non tamen vehementer. Sed & post hæc subiungens manifestius dicet, suam adhuc mentem aperiens, his verbis: ‖ Nam flauum impermistum existens, periculosum (impermistum est autem id, quod sputo non commiscetur) album autem, & viscosum, & rotundum, inutile. deinde rursus paulatim ad difficiliora sermone progrediens: ‖ Malum autem, quod viride est valde, & spumosum. Ac deinceps addit: ‖ Si vero ita sit impermistum, vt etiam nigrum appareat, omni alio peius est. Ex proprijs quidem morbi lateralis ita distinguere oportet. Sed præterea inspicienda sunt omnia, quæ sunt morbis acutis cōia, quæ deinceps cōnumerat, C ita scribens: ‖ Sunt autem hæc bona, Facile perferre ægritudinem, bene spirare, & esse doloris expertem, & sputum facile expuere, corpus totum æqualiter calidum esse, & molle, & sitim non habere: vrinas autem, & alui excrementa, & somnos, & sudores, quemadmodum scriptum est: hæc omnia, bona esse sciendum est. Hæc itaque sunt bona signa, tum propria eorum instrumentorum, quibus vis spirandi est demandata: tum communia omnibus alijs morbis acutis, continuatim ordine inuicem scripta. Atque ipsis adiungens subinfert: ‖ Mala autem sunt his contraria, Difficulter perferre morbum, spiritum magnum esse, ac crebrum, non cessasse dolorem, vix sputum expuere, vehementer sitire, totum corpus ab igne inæqualiter detineri, & ventrem quidem ac latera calida esse vehementer, frontem autem ac manus frigidas, & pedes frigidos: vrinas vero, & alui excrementa, & somnos, & sudores, quemadmodum scriptum est: singula hæc mala esse cognoscere oportet. Scriptum autem est de his in eo volumine, quod prognosticon inscribitur, in quo similem in his singulis ipse tradit doctrinam, qualem & nunc in sputaminibus. Sicuti enim in his hoc quidem est coctionis signum, hoc vero cruditatis, hoc autem mortis: &, quod coctionis est signum si in principio statim appareat, propere salutem subsecuturam ostendit: quod autem cruditatis: morbum in longius tempus extendi debere: quod autem exitiale est, hominem moriturum significat: D &, si valde exitiale fuerit, cito: si vero remissius extiterit, in longo tempore: Eadem in vrinis ipsis & alui excrementis, & reliquis omnibus, de quibus est sermo futurus, distinctio est adhibita: etenim hæc omnia, non nulla quidem coctionis, non nulla vero cruditatis, & quædam etiam mortis, indicia sunt. Nigrum enim sputamen, præter id, quod crudum est, etiam mortem portendit: sic & vrina nigra non cruda solum, sed etiam lethalis est: est autem simpliciter cruda, quæ alba est ac tenuis, quam aquosam nominamus.

In Prog. cō. 2. t. 45. 4ª. 202. c

In Prog. cō. 2. t. 46. 4ª. 202. d

In Prog. cō. 2. t. 47. 4ª. 202. d

In Prog. cō. 2. t. 48. 4ª. 202. g

In Prog. cō. 2. t. 56. 4ª. 203. g

In Prog. cō. 2. t. 56. 203. g

Quæ Prima sint apud Hippocratem Capita, per quæ Tempora Morbi intelliguntur: ac Aduersus eos, qui Principium morbi, primum ipsius Insultum appellabant. CAP. 6.

RVrsus igitur ad aphorismum redeamus, in quo ita scribitur: ‖ Accessiones autem & constitutiones, morbi ostendunt, & anni tempora, & circuituum adinuicem incrementa, siue quotidie fiant, siue alternis diebus, siue longius tempus intermittant. Sed & ex ijs, quæ postea apparuerint, coniecturam accipere oportet: velut in morbo laterali, si sputum statim morbo incipiente appareat, breuem futurum significat: si vero posterius, longiorem. Et vrinæ etiam, & alui excrementa, & sudores, & bonam & malam crisim habituros, & cito vel tarde finituros morbos, cum mox apparent, indicant. Nam hæc liquido sunt eorum omnium, quæ in prognosticis scribuntur, compendium: cum antiquus ille author sola capita eorum, quæ in eo libro particulatim scribuntur, 1ª Aph. 12. Ext. ord. 5. a

in

in aphorismos transferre tentauerit. Quæ nã igit sunt hæc capita? sæpius.n.repetere, mihi vr melius, vt quis, etsi nunc erubescens, discat & morbi principium cognoscere, & futurum statum præuidere: hoc est, vt ipse dicit, forma morbi, & natura tẽporis, & accessionis circuitus, & quæ in morbis mox apparent. Erit aũt mihi sermo in eodem exemplo, adhibita breui distinctione de nominibus, quibus, vt par erat, veteres vtebant ad solũ mentis conceptũ explicandũ, cũ oĩ studio incũberent ad exquisitam rerũ cognitionem: iuniores vero ferè oẽs circa nomina suã conterunt vitã, minime de rebus soliciti. Principium igit morbi, primũ insultum indiuisibilẽ primæ accessionis, veluti & ipsum nunc, quod sine latitudine est, vocant: sed & iã aliquod tps latũ, quod ẽt in ipso, nũc, obseruamus, qñ dicimus nunc esse hyemẽ vel æstatẽ, vel aliquod aliud tps. Quòd igit in nullo sermone tali, qualis est is, quẽ antea scripsimus, aphorismus, & multi alij, qui postea dicent, principiũ vocet Hippocrates primũ illũ & indiuisibilẽ morbi insultũ, vnicuiq; liquet. ‖ Qũo.n. circa morborũ principia considerandũ, si statim morbus florescat, in eo significatu dictũ, quispiã posset arbitrari? Vel illud? [a] ‖ Incipientibus morbis, si quid mouendũ vr, moue: consistentibus vero, melius est conquiescere. Et illud? [b] Sigit in principio morbi facies talis erit. nam facies illa mortuæ similis, de qua ista dicunt, neq; illo exquisite principio morbi vnquã fieri potuisset. Eodẽ modo, cũ dicit: [c] In acutis morbis raro, & in principijs, vtendũ purgationibus. de principio intelligit, quod ad tps latum extendit. Multo magis cum scribit: [d] Circa principia & fines oĩa debiliora, circa statum fortiora. Neq; in alio sensu dictũ est, [e] In quorũ morborũ principijs nigra bilis vel infra vel supra exierit, mortale. Eodẽ modo in libro de ratione victus, quæ seruat in acutis morbis, in connumeratione illorum vehementiũ accidentiũ subintulit: [f] Hæc autem si in principijs appareant, vehementissimum delirium ostendũt: vt plurimum aũt moriunt. Eodem modo se habet ẽt in aphorismo, de quo paulò ante facta est mentio, vbi inquit: [g] Veluti in laterali morbo, si sputũ statim appareat incipiente morbo, morbum ostendit breuiorem. Neq; n. dictio illa / incipiẽte / primũ exquisite insultum hoc loco significat, tum quia huic sensui rerum natura repugnat, tũ quia dicere non potuisset / post appareat: qũo.n. differẽnt ab ijs, quæ simul inuadunt, illa quę exquisite idem habent principiũ inuicem & cum vniuerso morbo? Post apparent aũt quædam statim in prima die, quędã in secunda, quædam in tertia, quædam in quarta, quædam, cum processerit morbus.

1. Epid. sect. 1a.
A 2a Apho. 29. Ext. ord. 16. f
B 1 Prog. cõ. 1. t. 8. 4a. 191. e
C 1a Aph. 24. Ext. ord. 10. e
D 2a Aph. 30. Ext. ord. 16. g
E 4a Apho. 22. Ext. ord. 29. f
F de Vict. ra. in acut. com. 2. t. 45. 7a. 123. d
G 1a Aph. 12. Ex. ord. 5. a

Quid proprie Principium Morbi ab Hippocrate dicatur: ac de Indicijs, quæ ex Alui deiectione, Vrina, ac Sputo desumuntur. CAP. 7.

PRincipium vero secundum latitudinem communi quadã & prompta imaginatione, in qua nullum adhuc est artificium, in prima accessione continetur. Atq; idcirco quædam statim, cũ incipiunt, statum accepisse dicuntur: quemadmodum in primo epidemiorũ, vbi inquit: ‖ Statim enim continua est, quibus incipiens florescit ac viget. Nam verbum id / incipiens / hoc loco non dicit de vero morbi tpe, alioqui repugnaret ei florescere atq; vigere, sed de eo, quod subsequit principium exquisite dictum, quod, vt plurimum, ad tertium extenditur diem. Omnino enim febris hæc, vbi principium illud indiuisibile fecerit, deinde hoc pacto incremento quodam vsa fuerit, proprium recipit statum, quædam in prima statim die, quædam in secunda, {quædam in tertia:} non tamen in primo insultu primæ accessionis posset aliqua febris habere statum. Sed, siue in primo die, siue in secundo, istum habeat, atq; hinc vsque ad integram solutionem extendatur, nullum sensibilem alterius accessionis insultum accipiens, hæc statim ab initio proprium habuisse statum diceretur. Et hoc est, quod ab Hippocrate dicitur: Statim enim continua est, quæ incipiens florescit ac viget. Tale igit est: ‖ Si sputum in laterali morbo statim post apparuerit incipiente morbo, eum facit breuiorem. i. ante, q̃ secunda accessio inuaserit: adhuc.n. lateralis morbus diceretur incipere, non solum, qñ huiusmodi accessio ascensum habeat vel statum, sed in tota declinatione, atq; omnino ante, quàm secunda inuadat accessio, quæ vt plurimum in laterali morbo tertio fit die.

1. Epid. cõ. 3. t. 10. 3a. 120 a
1. Aph. 12. Ext. ord. 5. a

Quodcunque igitur coctionis signum post apparuerit, breuem & salutarem morbum futurum ostendit. Tale quidem est sputum, quod in morbo laterali apparet: nam cuiusque partis in corpore superfluitas, eam, quæ illi inest, dispositionem ostendit: si cocta quidem fuerit, salubrem: cruda autem, ægram. Ita igitur & illa scripta sunt: ‖ Alui autem excrementa optima sunt, quæ mollia sunt, & cohærentia, & quæ eandem exitus horam seruant, quam in sanitate habuerunt. Quantitas vero esse debet pro ratione cibi, qui assumitur: nam, si exeuntia talia fuerint, ventrem inferiorem sanum esse indicant. Et sputum quoque, cum fuerit exquisite simile illi, quod aduenit sanis, integram sanitatem instrumentorum, quibus vis spirandi est demandata, significat: si quo modo autem impediatur, atque à naturali recesserit habitu, tantum ea læsa esse demonstrat, quantum ipsam formam naturalem amiserit. Quod vero illi, quod secundum naturam est, maxime contrarium existit, crudum est, magnamq; ostendit membrorum patientium imbecillitatem: quòd si etiã vitiosæ causæ aliquod signum habuerit, quemadmodum nigrum, perniciosissimum hoc est. Ita etiam in Vrinis se res habet. Nam & hæ, quæ sanorum vrinis simillimæ sunt, venosum instrumentorum genus satis robustum esse demonstrant: quæ vero crudiores sunt, eiusdem imbecillitatem significant: quæ vero maxime sunt sanorum vrinis contrariæ, hæ quidem omnino sunt crudæ, & maximam indicant imbecillitatem venosi generis vniuersi: quæcunque vero & superantis

In Prog. cõ. 2. t. 13. 4a. 199. a

perantis

A perantis causæ prauitatem ostendunt, veluti nigræ, hæ sunt extreme exitiales. Hæc igitur tria si-
gnorum genera propriam cuiusque membri coctionem significant: inferioris quidem vẽtris ex-
crementa, quæ secundum naturam se habuerint: venosi vero generis, vrinæ: instrumẽtorũ autem
duntaxat, quibus spiramus, sputamina. Sicuti vero hæc, locorum ipsorum, ex quibus excernunt,
indicia præbent, eodem, vt arbitror, modo & vrinæ renum & meatuum, per quos vrina defluit, &
vesicæ, & penis. ‖ Sed vrinas quidẽ, quæ in harum partium morbis accidunt, in aphorismis separa 4ª.Aph.75.76.
tim Hippocrates scripsit: quę vero acutis assident ęgritudinibus, in prognosticis: qm̃ hic liber (vt 77.78.79.80.
iam sæpius ostendimus) de solis est morbis acutis. Et, cum in eodẽ libro compleuisset oẽm de vri- 81.Ext.ord.36.
nis sermonem, postea in fine subiunxit. ‖ Ne decipiaris aũt, si vesica quopiam vitio affecta, aliquã a.b.c.d.e.f g.h.
« ex his vrinam reddiderit: neq; n. totius signum, sed ipsius per se ipsam. Sicuti igitur vesicæ memi in Prog.cõ.2.t.
nit, facto in ea sermonis exemplo: ita & renes, & vasa deferentia vrinam, & penẽ, subaudire opor- 37.4ª.201.d
tet. Maxima aũt ad hæc demonstratio sunt, quæ ab ipso in aphorismis sunt scripta: sicuti. n. vesicę,
« ita & renum ægrotantium, signa conscribit. ‖ Quibus, inquit, in vrina crassa, caruncula paruæ aut 4ª.Aph.76.Ex.
« veluti capilli exeunt, ijs à renibus excernũtur. Hæc igit̃ tria signorũ genera, vt dixi, singula queq; ord.36.b
coctionis præbent indicium: vrinæ quidẽ, eius, quæ fit in venis: deiectiones aũt, eius, quæ in ven-
B tre: sputamina vero, eius, quæ in spirãdi instrumentis: neq; vnquam vsu contingit, quin bonum
aliquod magnum ostendant coctionis indicia. Sanguinis aũt profluuia, & sudores, & tumores,
qui iuxta aures fiunt, & reliqui decubitus, si in tpe quidẽ fiant opportuno, prodesse possunt: intẽ-
pestiua aũt, nihil iuuãt. Quò fit, vt mihi videat̃ hęc eadẽ innuere in libro de humoribus, vbi scribit:
« ‖ Decernentia in melius non statim appareant. Etenim nõ hęc tantum, sed difficultas anhelitus, & de humoribus
« deliria, & lachrymæ, & vigiliæ, & comata .i. graues somni, & tenebricosæ vertigines, & hallucina com.2.t.14. Et
tiones (quas græce marmarygas dicunt) & anxietates, & oris ventriculi capitisq; dolores, reliq́ve 2.Epid.sect.1ª.
casus atque dolores, qui singulis partibus corporis eueniunt, exigunt distinctionem, & qñ iuuent,
& qñ noceant, & qñ non modo nihil prosint, sed etiam signa sint deterrima. Quemadmodũ igit̃
principij vocabulum, nullum determinatum tempus significabat: eodem, arbitror, modo neq; id
verbum αὐτίκα .i. statim: tantam vero temporis latitudinem obtinet, quantã & principij nomen.
Liquet aũt, q̃ ẽt sępius pro ἀμέλη .i. ilicet, aduerbio / statim / vtimur: veluti ĩ eo dicto videt̃ vsus Hip
« pocrates: ‖ Insunt aũt modi & constitutiones singulis hisce febribus: statim. n. cõtinua est, quibus 1.Epid.cõ.3.t.
« florescit ac viget. nam hoc verbum / statim / nihil significat, q̃ ilicet: quemadmodum, vt arbitror, in 10.3ª.120.a
« libro de ratione victus, quæ in morbis acutis seruatur: vbi ita inquit: Nisi ‖ ergo quispiã curet, quã de Vict.rat.in
« C tum decet, sufficientem esse modum huiusmodi sorbitionis ptisanæ, sæpius nocebit: quibus. n. ci acut.cõ.1.t.31.
« bus statim obseratus fuerit, ijs si quis nõ subducto vẽtre sorbitionẽ dederit &c. id verbum / statim /
tale aliquid significat. Sunt aũt eius verbi significatus q̃ plurima exempla & apud oẽs alios Græ-
« cos, & maxime apud Hippocratem. Ad alterum aũt transgrediamur. Cum. n. ĩquit, ‖ Signa decre 2.Epid.sect.1ª.
« toria non statim appareant. hîc / statim / q̃ primum significat, hoc est in principio morbi. Non sunt
aũt eadem decretoria, & quæ coctionis indicia dicuntur: non. n. fieri potest, quin ista omnino vel
bene vel male decernant. At vero coctionis signa salutem quidẽ hominis, non tamen per crisim
oĩno, futuram ostendunt: neq; enim, si subitam in morbo mutationem intellexeris crisim, neque
si præcedentem perturbationem, necessario coctionis signa dictorũ erunt: cum illud accidere pos
sit, vt morbus in longiori tempore paulatim coctus, ad integram deueniat solutionem. Ostendet̃
autem & in sequentibus adhuc manifestius, quomodo differant decretoria symptomata à coctio-
nis signis: nunc vero hoc tantum ostendisse sufficiat, q̃ coctionis, quæ in spirandi instrumẽtis fit,
sputa: eius vero, quæ in venis, vrinas: illius autem, quæ in ventre, alui excrementa, signa statuere
oportet: Et q̃ in febribus omnibus (quoniam venosi generis sunt passiones, nã & arterias in hoc
genere comprehendimus) ad vrinas præcipue attendere oportet: in ijs autem, qui laterali morbo
D afficiuntur, primum quidem sputamina, secũdo loco vrinas, quoniam is morbus omnino cum fe-
bribus iungitur: in passionibus autem ventris, si sine febre fuerint, sola alui excrementa inspicere
oportet: si autem cum febre, etiam vrinas.

Quid differant Concoctionis Indicia, à reliquis, quæ Decretoria appellantur. CAP. 8.

PRoprium igitur vniuscuiusque morbi principium, coctionis signis determinatur. Differt au
tem ab eo, quod secundum latitudinem principium dicitur, quod nullum habet artificium,
q̃ vltra tertium diem non extendi intelligitur: sicuti etiam in libro prognosticorum manifestissi-
« me ostendit. Nam, cũ antea dixisset, ‖ Si in principio morbi talis fuerit facies. postea subiungit, Si In Prog.cõ.1.
« aũt longior morbus fuerit, q̃ triduanus, aut quatriduanus. principium secundum latitudinem ma t.8.4ª.191.c. Et
nifeste nobis ostendens vsq; ad tertium diem extendi. Verũ aũt vniuscuiusque morbi principiũ, 192.d.t.9.
quod ẽt partem ipsius esse diximus, vsq; ad multos quaternarios extendi contingit: tunc. n. primũ
finitur, cum coctionis signa apparuerint. Reliquum vero deinceps tempus vsque ad statum, iam
alterum tempus est, quod augmentum & ascensus nominatur. Deinde post hæc status, qui est ve-
hementissima totius morbi pars. Vltima vero omniũ est declinatio. Coctionis igitur signa (sæ-
pius. n. quæ vtilia sunt, repetere conuenit) nunquam male apparent: decretoria autem, est, vbi
male: neque enim in augmentis, neque in principijs, sed in statibus, illa apparere conuenit. De ijs,
quidem,

quidem, quæ in augmentis ac statibus apparent, postea dicemus. Iam vero de ijs, quę videntur in E principijs, dicamus, illud prius ad memoriam reuocantes, ꝙ in reliquo sermone, qui sequitur, duo principij significata ꝑtermittentes, & illud, quod est primi insultus, qui sine latitudine ē: & alterū, quod est primæ accessionis: de solo tertio disseremus, videlicet cruditatis: nam & huius artificiosa quædā dignotio, & magna ostendere natura apta est. Neq; igit̃ sudores, & vomitus, & alui excremēta, neq; tumores post aures, neq; profluuia sanguinis, si hoc tp̄e appareant, vnquam per crisim ægritudines finierunt. Hæc igit̃ iam ēt, veluti causæ, morbos finire creduntur: quę vero, veluti horum signa sunt indicatiua, deliria existunt, atq; vigiliæ, & somni graues, & dolores, & lachrymę, et difficultates spirandi, & tenebræ oculis obortæ, & quæcunq; similia: etenim hęc, si absq; coctionis signis apparuerint, sunt pessimarum dispositionum indicia. Hæc igit̃ vniuersa, & quæ vt causæ, & quæ vt signa crisis sunt, non statim appareant, hoc est non in primo morbi tempore, qn̄ oīno nulla adest coctio: reliqua aūt tria, quæ coctionem ostendunt signa, ēt si in prima protinus accessionis hora apparuerint, ad bonum apparent.

Quo pacto Hippocrates Principium Morbi cognoscendum docuerit. CAP. 9.

RVrsus ergo repetentes dicamus: Hæc vniuersalia morbi tempora ex morbis ipsis primum coniecturari oportet, quantum extendi debeant: deinde ex anni temporibus, & circuituum F proportione: & præter hæc omnia ex post apparentibus, in quibus prima & præcipua sunt signa coctionis, ex quibus circūscriptum iā principium possis exquisite cognoscere. Ex hoc aūt futurū statum coniectura artificiosa, quam paulo post aperiemus, agnosces: voco aūt coniecturā artificiosam, quæ prope ad veritatē accesserit. Sicut igit̃ non habet̃ exquisita principij cognitio ante, quàm incipiat ascensus: ita neq; ascensus ante, quàm status inuadat. Exercitandum est & hoc in loco, vt inuadentem statum cognoscamus, deinde vt præcognoscamus. Qm̄ vero & horum omniū dux est Hippocrates, æquum est, vt hoc in loco eius verba exponentes, sermonem trāsigamus. Præstat verò fortassis, ante, quàm aggrediamur hæc facere, pauca quædā eorū, quæ nuper diximus, apponere. Quod .n. prius, tanquā morbi partē, principiū inuenire quærebamus, vtrum æqualis sit tp̄is in omnibus morbis, aut in singulis proprium tp̄s habeat (de quo diximus Thessalū, delirum illud inuenisse præceptum, Oportet in vnoquoque morbi principio adstringere, ēt si morbus ex cōstricta fuerit communitate) ‖ primus omnium Hippocrates diligentissimè ostendit: non tn̄, quid ille dicat, intelligunt, ob enarrationis breuitatem. In præsentia aūt sufficiat ex vno dicto prisci authoris mentē explanare: nam & alia, nisi quis oīno indiligens fuerit, simili modo quispiā inueniet. In mediū aūt adducemus istū aphorismū: ‖ Cocta medicari & mouere, non cruda, neq; in principijs, G nisi turgeant. quod verbū turgere propriè de animalibus dici consueuit, quæ ad coitū rapiuntur: translatū aūt est ad eas, quæ properant & celeriter mouent̃ ægritudines, & præcipue cum laborantis sensus ab inordinata humorū & spirituum agitatione quodam modo iritat̃: nam in his tātum quispiam rationabiliter pharmaco in principijs vteret̃, cum coadiuuantem habeat ad facilius attrahendum, superabundantium humorum motum: quemadmodum, qui pręter id ꝙ omnino crudi sunt, cum stabiles etiam & fixi sint, purgantium medicaminum tractibus difficulter obediūt. Sic etiam illa dicta sunt: ‖ Quicunq; ea, q̄ inflammant̃, statim in principio morborum soluere medicamento tentant, ab eo quidem, quod intentum est atq; inflammatum, nihil adimunt, neq; .n. cedit cruda adhuc passio: quæ verò morbo resistunt, & sana sunt, colliquescere faciūt. Sed harū rerum cōtemplatio ad eos pertinet libros, in quibus de curandi arte tractatur. Quòd verò Hippocrates vocet principium, totum illud tempus morbi, in quo omnino crudus est, iam liquet: nam, cum antea dixisset, ꝙ cocta pharmaco purgare oportet, subiunxit non cruda neq; in principijs, ac si principium existat, quando crudus incoctusq; est morbus.

2.Epi. sect. 2. 1ª aph. 12. Ex. or. 5. a

1ª Aph. 22. Ext. ord. 10. b

de Vict. rat. in acut. com. 4. t. 22. 7ª. 137. e. Et in epist. ad Democritum.

De Extremo Ascensu dignoscendo: ac de Vigoris in morbis acutis Perduratione. CAP. 10.

QVomodo igit̃ (nam rursus repetenda sunt, quę prius, cùm de ipsis loqueremur, omisimus) H terminum aliquem quispiam ita manifestum præfiniet vltimæ parti ascensus, quemadmodum fini principij? quō aliter, quam status indicia inspiciendo? Dicit aūt & hæc Hippocrates in vno quidem sermone: ‖ In principijs quidem omnia sunt imbecilliora, in statu verò fortiora. In altero verò, hoc: ‖ Vbi quidem peracutus est morbus, statim extremos labores habet. Qūo igit̃ hoc ipsum cognoscimus, ꝙ nunc fortissima sit ægritudo, & maximas habeat accessiones? Si .n. simul atq; ex toto debeat fieri transmutatio (quod κρίνεσθαι. i. iudicari in præsentia vocabimus) principium crisis, vltimum ascensus terminum esse statuendum est. Si verò paulatim, ad eas, quæ fiunt in periodis accessiones, est attendendum: si enim ‖ citius, & longiori tempore, & magis (vt ipse dicebat) fiant, liquet morbum ad statum ascendere, atque augeri: sicuti, cum ad cōtrarium mutatio subsequit̃, cessat atq; declinat. Contingit aūt non nunquā duas accessiones, vbi maximè factæ fuerint inuicem æquales, status tempus circumscribere: non nunquam vero vnam omnibus alijs præcedentibus reliquisq; sequentibus esse maiorem. Ad tres autem extendi accessiones status tēpus, in morbis acutis non admodum accidit: in diuturnis verò, non modò ad totidem, sed lōgē plures. Ita quidem cognoscere oportet tempora vniuersalia, aut cùm fiunt, aut nuper facta: sed, quæ futura sunt, alio modo.

2ª Aph. 30. Ext. ord. 16. g.
1ª Aph. 7. Ext. ord. 4. d

2. Epid. sect. 1ª.

De

A *De Futuris Temporibus Morbi dignoscendis: ac primum de Concoctione & cruditate, quæ inest in Alui excrementis.* C A P. 11.

QVi vt magis clarescat audientibus, necesse est prius dicere aliquid de alui excrementis, & de vrinis, sicuti prius diximus de sputaminibus. ‖ Alui igitur excremẽtum optimum (ait Hippocrates) est, quod molle atq; coniunctum est, quodq; ea ora exierit, qua tempore sanitatis consueuerat: quãtitate vero quę sit pro ratione cibi assumpti. Hoc in loco, ab ipsius cõsistentia, & quantitate, & tpe excretionis, facit dignotionem. Quia vero inferiorem ventrem sanum ostendunt huiusmodi excrementa, idcirco subiungens inquit, ‖ Tali enim existẽte deiectione, inferior venter sanus est. Nunc vero inferiorem ventrem vocat ad dñam thoracis. Propterea igitur neq; coloris meminit excrementi, quoniam nullam vim habet ad inferioris ventris dispositionem exquisite indicandam. Nam, q id excrementum sit bene concoctum, sufficiunt indicia prædicta, q videlicet sit molle, atque coniunctum: & non anticipet tempus naturale, neq; posterius exeat: & eius quantitas sit pro ratione ciborum assumptorum. Sicuti vero, si hæc omnia adsint, omnino cocctum est: ita non etiã, si horum aliquid non adsit, omnino incoctum est: fieri enim potest, vt ipse quidem vẽter circa proprium opus robustus sit, sed vel pp vehementem adiacentium partium caB liditatem exugatur atque exiccetur, quod bene concoctum fuerit: aut propter distributionis imbecillitatem humidius, q̃ oporteat, egeratur. Quod quidem molle & coniunctum est, cõcoquendi vim validam esse liquido ostendit, ac digestionem optime fieri, ac præterea nullã ventris partibus inflãmationem inesse. Si cui vero id verbum leue prætermissum esse vr̃ (nam quod bene concoctum sit, id protinus etiam læue esse oportet) hic non recte discernit: nam, quod coniũctum est, fieri non potest, quin etiam læue non sit: nam vnitum oportet esse in partibus omnibus, & veluti vnum existere exquisite. Si vero aliquæ quidẽ eius partes integræ & asperæ & duræ viderentur, aliquæ aũt humidæ & aqueæ, quomodo hæ forent simul iũctæ? nã hoc pacto adinuicem dissoluerentur: & asperæ quidem & duræ partes seorsum consisterent: humidę aũt tanq̃ aqueæ & tenues adhuc remanentes non possent solidis alligari, neq; vllam per se cũ illis habere cõionem, circunfluentes vero vndequaque & defluentes, inęquale neq; vllo pacto coniunctũ facerent excrementum. Quod quidem tale est (dico autẽ molle atq; coniunctum) oĩno ventris sanitatem ostendit: sed simul etiam illud indicat (vt dixi) nullum ex ijs, quę circũiacent, membris aliquo modo pati: & digestionem optime fieri, nam, vbi ipsa non integre fieret, omnino humidum esset excremẽtum. Si vero excretionis seruetur tempus, quod fuerat in sano corpore, ex eo liquet neq; cõctionis tarC ditatem adesse, neq; vllum potentiæ vel retinentis vel expellentis errorẽ: nam, si tardius, q̃ oporteat, excernaẽ, coctionis, aut motus, quo per intestina deferẽ, tarditas ostenditur: si aũt citius, potentiæ retinentis debilitas: neq; enim id euenit propter robur alteratricis, cum fieri non possit, vt, qui ægrotat, acute præsertim, ventrem habeat robustiorem, q̃ sanitatis tpe: cum bene cum eo agatur, si non multo sit imbecillior. Si vero cum aliquo morsu celeriter exeat, id ex iritatione quapiã contingit, neque robur aut imbecillitas aliqua exinde significatur. Sed, si sine morsu aut aliquo alio symptomate in tempore opportuno excernatur, tres ventriculi vires vigere demonstrat, alteratricem, retentricem, & expultricem. Quo'd vero quatuor sint naturales vires in qualibet nostri corporis parte, alibi ostendimus: neque nunc oportet aliquid horum ita incidentium demonstratione perdiscere, qm̃ de his singulis separatim scripsimus. Reliquum est igitur, vt ostẽdamus oportere alui excrementa, quæ emittuntur, ad ea, quę intus assumunẽ, seruare, pportionem. Excrementum igiẽ molle, atq; coniunctum, & quod horã, qua excernebatur sanitatis tempore, seruat, nisi ẽt seruauerit ad ea, quę intus assumuntur, conuenientẽ proportionem, aliqua eius pars intra cęcum, & id quod vocaẽ colon intestinum, retineẽ, aut in alijs tenuibus inuolucris. Non est autẽ hoc neq; sicuti signum, neq; sicuti causa, bonũ: sicuti signum quidem, qm̃ vim expultricem nominatam ac D propulsoriam, debilem esse significat: sicuti causa autẽ, qm̃ ibi quędam superfluitates intus remanent, quas potius emitti oportebat: adeo vt, quod habet hæc omnia prædicta signa excremẽtum, firmiter indicet inferioris ventris sanitatem. Quo'd, si ex his vllum deficiat, non nunq̃ ipsius vẽtris aliquem affectum significat, aliq̃n autem digestionem esse offensam, aut aliquod circunstantiũ organorum nõ esse sanum, aut aliquod symptoma dominari, sicuti & in morsu dicebatur. Quod nã igitur erit exquisite secundum naturam se habẽs excrementum? quod neq; in ventre, neq; in circunstantibus organis aliquod erratũ esse significat. Tale aũt est, quod præter ea, quæ prædiximus omnia, etiam illa duo recipit, quæ Hippocrates ipse scribit deinceps in hũc modum: ‖ Subrufum aũt erit, & non admodum fœtidũ. Si.n. rufum purum, vel nullo modo subrufum extiterit, sed etiã secũdum ciborum colorẽ, alterum duorum significat, scilicet plus rufæ bilis in ventrem defluere, aut nihil omnino: horũ vero primum quidẽ, si circa initia fiat, biliosiorem morbũ ostendit: si vero declinationis tempore, corpus integre expurgari. De his quidem in sequentibus exquisitius dicemus. Incoctum aũt excremẽtum est tenue, & albũ, & asperũ, & humoris expers, & comestorum seruat qualitatem. Tertium præter hæc est excrementorũ genus, q̃d non ex ciborũ fit dispositione, sed ex confluentibus ad ventrẽ ex toto corpore superfluitatibus, quod aliquid potest indicare: veluti id, quod paulo antea rufum purũ dicebamus. Sed hoc quidẽ, q̃n rufæ amaræq; bilis humor

in Prog. cõ. 2. t. 13. 4ª. 199. a

Ibidem.

in Prog. cõ. 2. t. 17. 4ª. 199. c

impermistus & multus ad ventrem fluxerit, existit: Viride autem, est æruginosæ bilis indicium: E
sicuti Nigrũ, vel atræ bilis, vel sanguinis cuiuspiã in eo loco perusti: si aũt, veluti Liuidum quoddã in excremẽto apparuerit, vbi non fuerit tale aliquid intus assumptum, partiũ infernarũ validũ frigus ac velut mortificationem indicat: si vero Pingue, vbi non fuerit tale aliquid assumptũ, pinguis colliquationis est signum: quinetiã Viscosum, nisi & hoc ex cibi natura tale sit, colliquationis est indicium: Sed, quod quidem pingue est, ex pinguedine fit liquefacta: quod vero viscosum ex ipsis solidis animalis partibus contabescentibus, quare multo grauius. Et quidem, quod Fœtet vehementer, si etiam hoc ex cibo non accidat, vehementem putrefactionem ostendit. Vt autem summatim dicamus, in omnibus, nisi pro cibi qualitate talia fuerint excrementa, ita oportet affectionem considerare: adeo vt, sicubi hoc taceatur, subintelligere tamen oporteat (&, quęcunq; ab Hippocrate in prognosticis dicunt̃, ita dicuntur) semper distinguẽtibus nobis, si quid ob aliud aliquid, non propter ægritudinem fiat. Reliquum est, vt de stridẽte, & spumoso, & vario dicamus. Stridens quidem ab eo, qui insit, sono, cum excernitur, noĩatur: indicat autẽ ipsum excrementum flatum cum tenui humiditate hr̃e permistum, organa autem in vnum coacta atq; in augustum restricta. Spumosum vero fit (sicuti etiam in exterioribus accidit) cum. s. feruor inest, vel aliquis flatuosus spiritus humiditate cõmistus est. Primum, immoderatæ caliditatis corpus colliquantis: secundum vero est inæqualis perturbationis effectus. Varium aũt, varijs corpus affectibus detineri indicat: ob hoc igitur & diuturnũ & malignũ existit: multi. n. varijq; affectus ad coctionem longiori indigent tpe, periculumq; afferunt multitudini ęquale: nam simplex affectus facilius cõcoquitur, & minus est, q̃ multiformis, periculosus. Sic quidem de excrementis iudicare oportet. F

De Vrinæ dignotione. CAP. 12.

Deinceps de vrinis dicamus. Ex his igitur illa optima est, quæ vrinę sanorum est simillima: quæcunque vero non est talis, vel simpliciter incocta est, vel præter hoc & perniciosa. Coctum autem & incoctum nomine quidem sunt vnum, sicuti & genere: plurimam vero in eo, q magis aut minus, differentiam habet. His igitur etiam manifestos terminos tentemus apponere, quibus, quod est in medio, secernatur. Quæ quidem optime est cocta, in ijs, qui supremum sanitatis obtinent gradum, considerare oportet: talis enim est subrufa, & subflaua, magisq; subrufa, q̃ subflaua: statim vero & hæc mediocrem crassitatem habet. Nam, quæ hac ipsa crassior est aut tenuior, coctionem imperfectam significat: siquidem altera non dum in humorem conuersa est, altera vero adhuc conturbata est. Hoc autem intelligere licet ex ijs, quæ tenues ac puræ excernũtur, posthac vero vel remanent semper tenues, aut paulo post conturbantur, qm̃ vtraeque coctione carent: eo autem differunt, q altera non dum concoqui cœpit: alteri vero, qm̃ flatuosi spiritus ipsi permisti sunt, perturbatio quædam, veluti in nouis vinis adhuc feruescentibus, inest. Nam, cum triplex sit vrinarum turbidarum differentia, quia vel, cum tales mictę fuerint, paulo post resident: vel semper similes permanent: vel purę quidem minguntur, postea vero conturbant̃: praua quidem ex dictis tertia, mitis autem prima, media vero inter vtranque secunda. Quoniam, quę statim quidem residet, parum aliquid inæqualis turbulentiæ superesse demonstrat: quæ vero semper manet similis, vigere adhuc, quæ est in sanguine, agitationem ostendit: quæ vero extra conturbatur, debet incipere cõcoqui, quare optimo iure ea pessima est, nam & longiori tempore & virtute forti indiget ad coctionem. Sed, quæ turbulenta mingitur, statimq; subsidentiam bonam habet, morbum haud ita multo post concoquendum significat, atq; idcirco mitior. Medio autem loco se habet secunda: nam ea, vt quæ vigente fit conturbatione, quantum malitia differt ab ea, quæ adhuc futuram perturbationem significat, tantum superat eam, quæ iam quiescentem obtinet. Quæ vero ad summum incocta est, has omnes vincit: est autem aquosa exquisite, neq; iã coqui incipiens, qualis turbulenta: neque in spe, vt coqui debeat, sicuti quæ paulo post perturbatur: sed veluti desperatæ coctionis accidens: quæ talis est, venosi generis passio existit, qualis est in ventriculo extrema ipsa cruditas. Cum vero etiam statim transcurrit, vocatur à non nullis hydrops in matellam, alij diabetem appellant, quidam vero alius antiquus in vrinas profluuium nominauit: sed de nominibus alibi consideretur. Hæc igitur passio talis est, qualis circa aluum læuitas intestinorum, mortificatio (vt diceret quispiam) vtriusque virtutis, & retentricis & alteratricis: at hæc inter oẽs vrinas crudas pessima existit. Sed post ipsam est aquosa, quæ, quantum quidem ad cruditatẽ attinet, priori similis est: sed, quia nullũ aliud malum cõmõstrat, minus perniciosa: illa. n. non modo virtutis alteratricis (sicuti alba & tenuis) sed & retentricis imbecillitatem summam significat: hæc autem alterius solius, alteratricis. Quanto autem plures instrumentorum cuiusq; generis actiones & vires impeditæ fuerint, aut ex toto perierint, tãto deterior est morbus: atq; idcirco pessimum est in vrinas profluuium, qm̃ duplex est vitium. Praua autem sufficiẽter est, quæ tenuis & alba est, sicuti aqua: nam simplex quidem est dispositio, sed vltimæ est imbecillitatis indiciũ. Huic proxima est altera vrina, quæ in multis apparet morbis, vt videatur mistam habere formam vini abunde tenuis atq; albi: eius autem generatio est ex ea, quã nuper diximus, alba & aquosa, vt quę paucum ichorem ex bili rufa susceperit, nam, & si exterius in aquam puram ochræ parum, vel ipsius etiam bilis inieceris, talis tibi aqua repræsentabitur: hæc quidem vrina proxime accedit ad crudam.

A crudam. Post hanc est subpallida: pallida vero iam et subrufa est: si enim in aquam inieceris vel rufi coloris parum, vel pallidi multum, simile tibi videbitur: hæc vero, quantum ad colorem attinet, concocta iam est: oportet autem tm̄ eam discedere sua crassitudine ab aquosa, quantum colore, siquidem bene concoqui debeat. Optima aũt omnium vrina, subrufa ac subflaua est: quemadmodum & antea diximus: veluti si etiã extra tale quid facere velles, sanguinis serum ac bilem rufam aquæ permiscens. Sermone aũt non possum exprimere mistionis quantitatem, sed vel ab altero oportet addiscere de optima vrina, aut per te ipsum experientia percipere, qualis sit vrinæ secundum naturam se habentis forma, eã in sanis corporibus perquirendo. Nã, cum adhuc coquit̃ sanguis, vrina, quæ mingit̃, leuem & ęqualem & albã subsidentiam ac multam facit: iam vero perfecta coctione color quidem vrinæ intendit, minus autem subsidet: &, si longiori post hoc tpe hominem a cibo prohibueris, videbis ipsam fieri continuo magis rufam. Nam & in cõmentarijs de potentijs naturalibus ostendebat, quicquid alimenti supra modum calefit, & præsertim si pingue fuerit & dulce, verti in amaram bilem. Qm̃ vero & flauam & rufam & pallidam nominãt huiusmodi bilem: plenique sunt medicorum libri, in quibus hoc vel illo modo appellatur, sicuti in quibusdam indifferẽter: melius est hoc in loco illud rursus annotare, vt exactius quis dicta assequat̃,

B ꝙ rufus color ad flauum proxime accedit: in hoc aũt differunt, ꝙ alter magis ad albũ, alter ad splendidum, vergit. Nam & amara bilis aliqñ rufa apparet, aliqñ flaua, sæpius autem & pallida tibi videt̃ esse: si quidem albior & turbulentior facta sit, rufa: si vero splendens sit & purior, flaua, nam, quod veluti igneum in bile splendet, ipsam reddit flauiorem. Quantum vero flauo rufum est albius, tm̃ illo pallidum: quantũ rursus minus album est flauum, q̃ rufum, tm̃ flauo rubicundũ: quia & sanguinis color non nunq̃ flauior existit, non nunq̃ rubicũdior apparet: vnde & sanguinem ipsum aliqñ flauum, aliqñ rubrum dicunt. Nunq̃ vero sanguis maxime flauus eundem habet cum bile flauissima colorem: sed est illa quidẽ flauior, sanguis vero rubicũdior: nã, qui apprime flauus est color, medius est inter bilem ac exquisitum sanguinem in ijs, qui secundum naturam se habuerint: quare, si vterque humor in ipso coniungat̃, nunq̃ fiet exquisite flauus, sed se ipso tm̃ magis flauus. Hæc igit̃ causa est, vt appellationes confundant̃. Quantum aũt ad vsum refert, facillimũ inuenire est, ꝙ vrinarum, quæ secundum naturam se habent, terminus est in optime sanis corporibus primum exquisitæ coctionis sanguinis tps: &, qui hanc fuerit contemplatus, deinde veluti regulam aliarũ vrinarũ sibi statuerit, quæ nam ipsam mutent dispositiones, facile inueniet. Nam, si colorem exquisite seruauerit, subsidentiam vero albã & læuem & æqualẽ & multã fecerit, sic qui- * Al. sanguis.

C dem coctionis ẽt signum exquisitũ fuerit: plus aũt de humore, qui crudus nominat̃, euacuari demonstrat. Propterea & in pueris omnibus fere, & perfectã ætatem habentibus, qui ociosam vitã degunt, aut quouis alio modo repleti sunt, satis multam vrinę habent subsidentiã: qm̃ in his omnibus plus est de inconfecto & crudo humore, his quidẽ propter desidẽ vitam, illis vero propter satietatem, pueris vero & ob satietatem (voraciores enim sunt) & ob id ẽt, ꝙ vna ventriculi operatio non potest duobus simul sufficere, augẽdo scilicet atque alendo: ante q̃ ergo in ipso sufficienter alimẽtum coctum sit, ipsum ad se corpus trahit, atque hinc fit, vt plurimũ crudi humoris coaceruet. Hæc quoque causa est, vt ijs, qui ex ocio & repletione febricitant, si sanitati restitui debent, necessario plurimũ subsideat: contra ijs, qui ex inedia & labore, rufæ quidẽ & biliosę vrinę sunt: soluitur. n. morbus prius, q̃ aliquid subsideat, plerunque sufficit. n. in his & nebula alba & suspensio bona, talis aũt est alba & læuis & ęqualis: nam & ex ipsis sanis, qui multũ laborant, & pauciori cibo vescuntur, sunt vrinæ biliosiores. Quare neque simpliciter Hippocrates vituperauit vrinam rufam, sed, qñ simul cũ rubedine habuerit subtilitatem: ita igit̃ inquit: ‖ Donec rufa fuerit vrina ac tenuis, morbum crudum significat. Liquet aũt, ꝙ neque aliquid subsidet huiusmodi vrinis: neque. n. contingit, vt, quæ tenuis sufficienter fuerit, vel si multo tpe quieta steterit, aliquã recipiat secretio- in Prog. cõ.2.t. 30.4a.200.h

D nem, adeo vt crassior pars, quæ in ipsa pendebat, subsideat, tenuior vero superferat: nam hoc solum aduenit ijs, quæ aliquam crassitudinem habent. Non tm̃, si etiam mediocriter crassa fuerit, & breue quicq̃, quod subsideat, habuerit, iam cocta erit: si enim vel farinę hordei crassiori, vel squammis, vel furfuribus, similes subsidentias habuerit, vel nigras, vel virides, vel liuidas, vel fœtidas, prę ter id, ꝙ, quæcunque tales sunt, cruditatem habent, etiam alioquin sunt perniciosæ. Nam Farinæ hordeaceæ crassiori similes, duarum sunt dispositionum indicia, grandis scilicet colliquationis, & caliditatis æstuosæ, quæ sanguinem adurit. At, quæ squammas repræsentant, sunt vasorum partes superficiales, quę scilicet omnino resoluuntur, ac colliquantur. Ita et Furfureę, pręter quàm ꝙ, quantum hæ crassiores ac minores sunt, tm̃ squamis similes, latiores ac tenuiores his sunt. Nigræ vero subsidentiæ vel excedentem caliditatem atque igneam ostendunt, vel ex frigiditate vehementi mortificationẽ: sic. n. & extrinsecus nostri corporis partes nigro affici colore videmus, partim scilicet ex nimio calore, vt qui se Soli æstiuo exposuerunt: partim ex vehementi frigore, & veluti mortuas, quemadmodũ in senibus aut quibuscunque alijs supra modum refrigeratis. Ipsarum itaque totarum vrinarũ color niger: atque ẽt eorũ, quæ in ipsis suspenduntur: aut earũ, quæ supra vehunt̃ nebularũ: ad easdẽ cãs refert̃, calorẽ. s. immoderatũ, aut mortificationẽ ex refrigeratione vehementi. Pessima igitur est tota vrina denigrata, adeo, vt neminem vnquã seruatum viderim ex ijs, qui

talem vrinam minxerunt: minus vero perniciosa, si solum id, quod subsidet, nigrum fuerit: atque E adhuc minus, si solum id, quod in medio iacet: ac multo minus etiam, si nebula. Color vero Viridis fit in transitu ad nigrũ, & est quoddam veluti procemium nigri: nam, si morbus malignus fuerit, & vomitionibus, & alui deiectionibus, & vrinis viridibus, postmodũ nigrę superueniunt. Color autẽ Liuidus est solius frigiditatis effectus: Odor vero grauis, putrefactionis. Quòd si veluti Oleum mingatur, colliquationis est signum. Tales quidem vrinæ prauæ sunt. Quę aũt bene coloratæ sunt, & subsidentias habent albas, & lęues, & ęquales, aut nebulas quasdam, aut suspensa similia, oẽs vrinas bonitate præcellunt, maxime aũt in quibus subsidentia talis fuerit: secundum bonitatis obtinẽt locum, in quibus suspensa talia sunt: tertium, in quibus nebulæ. Hæ igitur coctionis signa sunt: reliquæ vero oẽs partim cruditatem, partim perniciem portendunt. Nam, quæ alba est, & quæ tenuis, & quæ turbulenta, cruditatem: at, quæ farinæ hordei crassiori, aut squammis, aut furfuribus similis est, quæ nigra, aut viridis, aut liuida est, aut oleaginea, aut fœtida, perniciem significat. Quæ aũt subrufa, aut subflaua est, adhuc aũt tenuis: qua quidẽ tenuis, cruda existit: qua vero talem habet colorẽ, iam coquitur: est aũt media inter eas, quæ sunt exquisite crudæ & coctæ: sicuti & quibus alba quidem sunt & læuia quæ suspensa sunt, diuulsa vero & minime continua. Hoc vero etiam in subsidentibus cõtemplari oportet, si non modo alba sint & læuia, sed si omni- F no ęqualia, & quia ĩ nulla parte diuulsa sint, & quia omni tempore talia sint: nã, si alternatim mingatur pura in subsidentibus, semicoctum esse morbũ ostendit. ‖ De hisce igĩt omnibus admirabilis Hippocrates primus oĩum, quos scimus, optime docuit: & ꝙ in viris quidem & mulieribus nigræ vrinæ pessimæ sunt, in pueris aũt aquæ similes: nã in his magis consuetę crassiores, in pfectis aũt magis rufę: quod vero maxime contrarium est consuetis, perniciosum. Sed & de subrubentibus vrinis, & statim habentibus subsidentiam subrubentem ac læuem, recte dixit, ꝙ sunt quidẽ satis salutares, sed diuturniores ijs, quas paulo ante semicoctas nominaui: sanguinis.n. serosa superfluitas istas intingit: oportet aũt non modo hanc, sed ẽt aliquid rufę bilis admisceri. Si vero calor naturalis adeo est imbecillis, vt neq; rufam generet bilem, neq; sanguinem exquisite coctum, sed adhuc serosum, atq; humidũ, ꝙ quidem ad sui coctionem tpe egeat, est manifestum: ꝙ vero hęc dispositio sine periculo sit, materiæ natura commonstrat, quæ neq; tenuis aut aquæ similis est, neq; integre crassa, sed neq; acris quidem aut putrida, sed vtilis existit & prope naturam sanguinis.

Vt Vigorem & Reliqua morbi Tempora præsentiamus, ad Signorum naturam exacte dignoscendam. CAP. 13.

Sed, postꝗ etiam de vrinis, quantum ad præsentia erat vtile, omnino dictum est, reliquum est, G vt dicamus (quod polliciti sumus facere) præcognitionem status atq; aliorũ temporũ morbi. Ergo, si vnum quidem aliquod tale signum, aut etiã plurium collectio, firmiter indicare posset id, quod futurum est, neq; ipse Hippocrates dixisset ‖ artem longam, neq; nostri temporis medici admirarentur, si possibile est in præcognitionem medicinalem eiuscemodi omnia venire. Quoniam vero neq; signum vllum ita fidele est, vt exquisite ostendat singula ex futuris tẽporibus: sed neq; quæ secundũ concursus quosdã signa sunt cõplicata, sola possunt experientia iudicari; multi enim numero hoc pacto concursus fierent, adeo vt nemo eos posset enumerare, neq; obseruare, neque memoria tenere: idcirco necessarium est signi cuiusq; naturam exquisite considerare, si quis vult recte præcognoscere, vt ex vi vniuscuiusq; præcognitionẽ faciat. Neq; enim quę plurima sunt, illa oĩno paucioribus sunt potentiora: sępe enim signũ vnũ forte multis debilibus fidelius existit. Hæc igitur ẽt admirabilis dicebat Hippocrates in libro prognosticorũ: ‖ Signa oportet ediscẽtẽ » oĩa, iudicare vires eorum, inuicẽ comparantẽ. Quare & rationabiliter secundum vires eorũ tradi- » dit disciplinam, non simpliciter, deinceps bona signa connumerans, deinde rursus mala, annotãs autem in appellationibus vniuscuiusq; naturam, perniciosum & graue nominans, & grauius, & grauissimum, & minus graue, & magis graue: sic & prauum, & prauius, & prauissimum, & mor H tiferum quoq; per Iouem, & malum simpliciter, non nũquam vero valde adijciens vtriq; signorũ generi, & ijs, quæ nũc dicta sunt praua, & ijs, quæ bonum aliquod ostendunt. Nam & in illis hoc quidem optimum dicit, hoc vero bonum simpliciter, hoc autẽ magis, hoc vero minus. Tale vero est & quod dicit {bonum} valde, {&} magnam habere vim ad salutem. Non nunꝗ vero nihil ex his addens, ꝙ temporis indicium erit, & longæ solutionis meminit, nobis, vt arbitror, de hisce omnibus ratiocinandũ relinquens, quæ neq; oĩno praua sunt, neq; penitus extra periculum, sed cum vi quidem forti salutaria: cũ debili autem, periculosa. Hęc igitur non solum legẽda sunt in Hippocratis libris, sed & memorãda sæpius atq; obseruanda in ægrotantibus: nam ex continua inspectione exquisitam eorum potestatis habemus notitiam. Semper autem mente reuoluere oportet ac considerare, quæ nam sint signa optima, quæ pessima, & quæ in medio confinio horum veluti gradus quosdam habentia, non nulla quidem optimis, non nulla vero deterrimis proximiora: & quæ quidem minus, quæ vero sint magis †proximiora vel remotiora: } & quæ nã equisite media ponẽda sint inter bona & mala signa. Deinde considerandum, quę nam semper mala sint, & quæ continue bona: & quę nam in totius morbi temporibus permutentur, cum aliquando bona fiãt, aliqñ mala, & non nunquam fida, non nunꝗ vero infida. Etenim hoc ab Hippocrate dictum est admi-

in Prog.cõ.2.t. 26.vsq; ad.37. 4ᵃ.200.b

Maxima

prognosis Status.

1.Apho.1.Ext. ord.2.b

Maxima

in Prog.cõ.3.t. 37.4ᵃ.211.c

† Manuscripti græci codi. legũt, vt Leoniceнus: ex impressis autẽ, ita alij vertũt. eò ꝙ alternatĩ mõ ꝑpeilla, mõ procul, repta sunt.

A admiratione dignum,‖ Quod ijs, quæ non ſm rationem leuant, non oportet credere, neq; vereri valde mala, quæ venerunt contra rationem. Quod niſi quis nouerit, nequaquam poterit manifeſte præcognoſcere: ſed aliqñ inſtante criſi nihil à vulgari quopiam differre videbit, ſed ſimul perturbabitur ac compaueſcet de futuris: non nunq̃ vero exiſtimans liberatum eſſe à morbo ægrotantem, atq; ei victus libertatem permittẽs, magni alicuius mali occaſionem afferet. Oĩno autẽ male victum inſtituet, futurũ ſtatum non præcognoſcens: niſi quis.n.ad hunc reſpiciens ſtatũ, ab initio victus modum adhibuerit, fieri non poteſt, quin magnum malum aliquod afferat ęgrotanti. 2.Aph.27.Extr. ord.16.b

De Signorum generibus, ac De ſingulorum natura. CAP. 14.

HÆc igitur iam nos dicamus, quemadmodum propoſuimus, ſingula per genera diuidentes. Et primum, q̃ ſignorum omnium triplex eſt differentia, trãſigamus, deinde ſingulorum vires, poſtmodum quo pacto quiſpiam morborũ tempora præcognoſcat. Triplex quidem ſignorum omnium natura qualis ſit, mihi antea dictum eſt: ſed nihil deterius eſt nunc repetere, q̃ nonnulla quidem cruditatis & coctionis, quædam mortis & ſalutis ſunt ſigna. Hęc quidẽ duo ſunt genera: tertium autẽ & aliud genus eſt, quod criſibus adiacet. Coctionis igitur & cruditatis ſigna, alui excrementa, & ſputamina, & vrinas ſtatuere oportet. Mortem autem atq; ſalutem portenden-
B tia ſunt, quæ vnà cum iſtis excernuntur, & quę per totum apparent corpus, de quibus latius in libro prognoſticorum Hippocrates ſcribit. Sane ad criſes, aliquid quidem valent & non nulla ex his: eſt tamen proprium atq; præcipuum eorũ genus, quod totum in ſequentibus explicabimus. At cruditatis & coctionis ſigna ſemper ſtabilem habẽt propriam poteſtatem, ſiue ſtatim in primo die, ſiue in ſequẽtibus, apparuerint. Modi autem morborum ſigna tripartita ſunt: nam quędam (vt ſupra dicebatur) in vrinis & alui excrementis & ſputis apparent: quædam in diſpoſitione totius corporis inueniuntur: quædam in naturalibus & animalibus videntur operationibus: hæc vero non omnia fidelia ſunt in omnibus morbi temporibus, ſed deinceps ipſa diuidemus.

Criticorum autem accidẽtium duplex quidem natura eſt, quoniam aliqua ſunt tanq̃ cauſæ & ſigna, aliqua tanq̃ ſigna ſolum. Infida vero eſt vniuerſa eorum natura, & contraria ſignificans & faciens in diuerſis morborum temporibus. In his autem totum eſt præcognitionis certamen: nam in alio quidem tempore ſecundum aliam diſpoſitionem critica ſunt: ſecundum vero aliam aliquã diſpoſitionem, vel morbi tempus, accidentia vel ſigna praua fiunt, critica vero neq; omnino ſunt. De hiſce vero ab Hippocrate etiam ſæpius dictum eſt: ſufficit autem in præſentia vnius dicti ex ſecundo Epidemiorum libro meminiſſe: ‖ Decretoria, quę non decernũt, quædam mortalia ſunt, 2.Epid.ſect.1ª.
C quædam vero difficulter decernũt. Hoc vero haudquaq̃ ineſt coctionis aut cruditatis ſignis, ſed ex his ſingulum, vnum atq; idem ſemper ſignificat: vt, verbi gratia, vrina, quæ bene colorata eſt, & albam & læuem & æqualem habet ſubſidentiam, coctionis eſt ſignum: tenuis autẽ, & quæ nullam ſubſidentiam habet vrina, ſemper eſt cruditatis ſignum. Et, quæ quidem coctionem ſignificat, bona eſt ſemper: quę vero cruditatem, non bona: ſi quidem eorum, quæ prius diximus, recordamur. Si tamen capitis dolorem, aut delirium, aut vertiginem tenebricoſam, aut difficilẽ anhelitum, aut anxietatem, aut grauem ſomnum inſpexeris, nihil in his ſtabile, neq; bonum neq; malũ poteris præcognoſcere: ſecundum eandem rationem neq; ſudores vel vomitus, aut vẽtris aut vrinę multum profluuium, aut ſanguinem de naribus vel de vulua vel de hæmorrhoidibus emanantem, aut parotidas, alioſq; decubitus. Hęc enim omnia & decernentia & non decernentia ſunt, ſecundum duplicem modum, aut quia nullo modo decernunt, aut quia male. Nam colli dolor, vel temporum grauitas, vel hallucinationes, atq; tenebricoſæ vertigines, & capitis dolores, & lachrymarum inuoluntarius effluxus, facieſq; vna cum oculis rubens, aut inferius labrũ agitatum, vel vigiliæ aliquę, vel ſomnus grauis, ſunt tantum ſigna criſis aliquando: ſicuti & creber anhelitus, quẽ aſthma Græci vocant, & quædam anxietas vel difficultas anhelitus, & præcordiorum ſuſtractio,
D & ſtomachi faſtidium quoddam, vel nauſea ſufficiens, & æſtus, & ſitis vehemens, & oris vẽtriculi dolor, & non poſſe ferre decubitum, & delirare atq; exclamare. Fiunt igitur & hæc ſępius iam imminente criſi indicia. Alterum genus non ſolum ſignorum decretoriorum, ſed ẽt cauſarum, obtinet vicem. Sunt vero hæc, vomitus, & excremẽta alui, & multitudo vrinarum, & ſudores, & ſanguinis eruptiones, & parotides, atq; alij decubitus. Contingit autem neq; in primis accidentibus, quæ tantum ſunt ſigna criſis: neque in ſecundis, quæ & ſignorum & cauſarum vim habent: criſim ex neceſſitate ſequi. Alterum vero genus eſt ſignorum ſimul atq; accidẽtium, quod neq; decretorium nominatur, quoniam neq; oſtendit, neq; facit criſim: neq; omnino fidum eſt, ſicuti coctiones, neq; infidum ex toto: ſed eſt inuenire inter ea, quędam bona ſemper, quædam autem mala: atq; hæc quidem eſſe talia vt plurimum, oĩbus ineſt. ‖ Mente igitur conſtare, atq; ad ea, quæ offeruntur, bene ſe gerere, bonum: ‖ bonum etiam facilis anhelitus, & facilis tolerantia, & pulſuum bonitas, & facies ſimillima ſanis, decens accubitus, & totius corporis æqualitas, & quæcunq; alia Hippocrates in prognoſticis ſcribit. ‖ His contraria, mala, hoc eſt difficilis tolerãtia, pulſuum malitia, & ſpirandi difficultas, & maxime quę per frigidi ſpiritus expirationem fit: atq; alia multa, quę in prognoſticis ab Hippocrate dicta ſunt, manifeſte definiente ſigni cuiuſq; potẽtiam: quæcunq; enim ſimpliciter bona & mala nominat, ſæpius talia exiſtunt. 2.Aph.3. Extr. ord.17.a in Prog.cõ.1.t. 5.4ª. 190. g. Et.193.c.t.13. Et.194.h.t.24. 25. Et. cõ.2.t. 56,203.g

Signa, quæ à Concoctione sumuntur, Fidam, ac certam præbere Præcognitionem. CAP. 15. E

AT, quę ab eo optima & pessima dicuntur, & quibus præsertim adiunxerit id verbũ κάρτα .i. valde, talem vim habent, ꝙ semper vnũ quoddam ostẽdunt, aut raro nõ indicãt. Hac igitur existente inter signa differentia, si quidem impossibile est distinguere, qñ signa decretoria crisim ostendunt: vel quando ea, quæ decernunt accidentia, bonam aut malam afferunt crisim: frustra ea

2ª. Aph. 27. ex. ord. 16. b verba pronunciasset Hippocrates: ‖ His, quæ non rationabiliter leuant, non oportet fidere, neq; » vereri multum mala, quæ fiunt præter rationem: frustraq; nos de crisibus tractare instituissemus. » Si vero neque aliud quicquam ex omnibus, neq; hęc, ab Hippocrate frustra dicta sunt, erit omnino aliquod signum fidum, quo id, quod secũdum rationem est, ab eo, quod præter rationem, separatur. Sed quid nam hoc sit, libenter audirem ab ijs, qui veterem negligũt medicinam: nos.n. cre

1. Epi. cõ. 2. t. 45. 3ª. 112. b dimus verum id esse, quod ab Hippocrate dicitur, ꝙ ‖ Coctio, crisis celeritatem, & salubrem securi » tatem significat: cruda autem, & incocta, & in malos conuersa abscessus, crisium defectum, aut ve- » hementes labores, aut mortes, aut eorũdem malorum reuersiones. Vnde & principij tempus, si- » cuti etiam diximus antea, non alio quopiam distinguimus. Illi autem nullum nobis principij indicium dederũt: atq; ob id nequeũt distinguere, qñ exitialiter quispiam se male habet, vel delirat: & qñ imminente iam crisi: at similes vulgaribus sunt, neq;, quem finẽ ea, quę fiunt, sint habitura, pręnoscentes, neq;, quid facere oporteat, inuenientes. Sed de his quidem etiam iterum dicetur. F

Quo pacto summus Morbi Vigor possit Prima die præsentiri. CAP. 16.

QVomodo vero, etiam si non dum adsint vniuersalia morbi tempora, quispiam ipsa præno-scere queat, cum maxime ad vsum artis sit necessarium, hoc iam transigemus. Propositum enim est statim à primo die saltem tãtum cognoscere, ꝙ vel in primo quaternario, vel in secundo morbus decernetur: nam, vtrum in decimoquarto vel vigesimo die illud fiat, non dum liquet. Verum ex hoc haud magna sequitur in victus rõne mutatio, quemadmodum si quarto vel quinto die crisis affutura esset, ac talem aliquis victum institueret, qualis, si quadragesimo die morbus finiri deberet, institueretur: hoc enim maxime esset absurdum. Et, quicunq; medicus primo vel saltem secundo die non præcognoscit morbum, qui extra primum septenarium nequeat extendi, hunc permultum erraturum fit verisimile. Si igitur semel vel bis tali errore delinqueret, venia dignus foret: si vero putet nullam esse futuri status præcognitionem, hic nec minimam medicinæ artis partem est assecutus. Ego vero tãtum absum, vt, quod futurum sit, penitus incognitum putem, vt sæpe de eo certissimam haberi scientiam existimem. Quid enim si aliquis primo statim die nullum habẽs signum periculosum, verum insuper omnia salutaria: acute quidem febricitet, G vrinam autem mingat bene coloratam, ac mediocriter crassam: an non in propatulo est medico, qui in artis operibus est exercitatus, hunc in primis quatuor diebus crisim habiturum: & eo magis, si nebula aliqua, vel suspensio bona ibi afforet: atq; etiam tanto plus, si bona subsidentia? Sed

In Prog. cõ. 3. t. 56. 4ª. 203. h hoc quidem breuiter dictum est, non tñ breui tempore disci potest: ‖ omnia enim & bona & mala signa cognoscere oportet, qui id certissime sit præcogniturus, queadmodũ horum habẽs scien-

Ibidem. 206. h t. 2. tiam aiebat Hippocrates: ‖ Et mitissime febres, quæ cum signis securissimis fiũt, quarto die finiũt, » vel prius: at, quæ malignissimæ sunt, & cum signis grauissimis accidunt, quarto die occidunt, vel » antea. mites quidem nominans contrarias malignis: &, ꝙ neutræ quartum transcendunt diem, » sed hæ quidem omnino soluuntur, hæ vero interficiunt, ostendens. Sicuti igitur, quę omnia habet signa tutissima, febris acuta, in prima priodo decretoriorum dierum solutionẽ habet, sic, quæ isti proxime adiacet, diem septimam non transcendet. Sed quæ nam est hæc? illa videlicet, cui nõ omnia sunt tutissima signa. Dictum igitur est & antea, ꝙ non idem sit superlatiue & simpliciter dicere quicq;: non igitur securum & securissimum, neq; malignum & malignissimũ, neq; graue & grauissimum, eandẽ vim habent. Sit iam à primo statim die febris acuta, sed non supreme, simplicissimaq;, & cum tutissimis signis, verũ simplex & cũ signis tutis (quam Hippocrates εὐήθη .i. H mitem nominat: ego hanc clarioris doctrinæ gratia simplicem voco, fugiens ęquiuocationẽ) hęc febris ad secũdum quaternarium progredietur: nunquid vero vel quinto die vel sexto vel septimo iudicabit, procedẽte sermone determinabitur. Eodem mõ & maligna, & cum grauibus facta signis: nam & hęc, quantum abest à malignissima & cum grauissimis signis adueniente, tanto & mortem afferet tardiorem. Si quis simplices & simplicissimas, & malignas ac malignissimas febres distinguere nescit, neq;, si recte aut secus de his Hippocrates dixerit, vnquã poterit experientia perpendere. Quod, si neq; signorum vires intelligat, sed simpliciter opinet hæc quidem bona, illa vero mala tantummodo esse, adhuc magis, tanq; vetulæ cantilenam, quæ ab Hippocrate scripta sunt, leget. Ego quidem talibus ab his commentarijs censeo abscedendum: at, qui libros prognosticos Hippocratis accurate legerũt, istis deinceps verba faciam. In primo quidem die (sic vero me vbiq; intelligas, totũ ex die & nocte tempus in viginti ac quatuor horas partitum accipientem) vrina qdẽ sit exquisite aquea, febris vero debilis: hęc ergo in longũ tp̃s protrahet: sed, q̃tum hoc erit, in primis diebus cognosci non potest: neq; cognitu vtile est, nã, cuius gratia tali egemus præcognitione, iã id habemus, victus. s. formam conuenientem constituere, cum status post multos dies sit subsecuturus. Singulis quidẽ quaternarijs signa diligẽter obseruans, etiã ipsum status tempus,

A tempus, exquisite poteris præcognoscere. ‖Oportet enim (inquit) à primo die considerare, & in singulis quaternarijs adiectis animaduertere: neq; te latebit quo se morbus conuertet. Hęc quidẽ etiam in sequẽtibus, pluribus ac diligentius exequemur. Ad primi vero temporis pręcognitionem (quod principiũ vocant) inquantũ extendet tempus, iam magnũ aliquid ostensum est in primo die fuisse acceptum, qđ sequenti die adhuc manifestius est distinguere. Similiter.n.& febre & vrina manẽtibus, non solum ꝙ nõ dum morbus ascensum inceperit, dicere possumus, sed ꝙ neq; ante septimum diẽ sit incepturus: didicisti.n.ꝙ extreme cruda est aquosa vrina. Quare nõ solum præsens iã principij tempus internoscere datur, verum etiam sępius pręcognoscere, quò finietur. in Prog.cõ.3.t. 6.4ª.207.d

Qui morbi Citam, qui Tardam præbeant Temporum præcognitionem: & quæ sit Perfecta, quæ Imperfecta Concoctio. CAP. 17.

IN his quidem adeo diuturnis satis longum est principij tempus, in peracutis extreme angustum. Nã, si statim in prima die in vrinis appareat aliquod signum coctionis, iam hîc principiũ transgressum est. Nũquid igĩt neq; omnino incepit: an hoc quidem impossibile? neq;.n.fieri potest, vt morbus aliquis proprium statum recipiat non præcedente principio & ascensu. Extreme breue vtrunq; horum temporum sæpius fieri cõtingit, adeo vt in primo die morbus ad statũ per-
B ueniat. Ita igitur acuti principij ne præcognitionem quidẽ finis inquirere oportet, sed satis putare, si, dum adest, cognosci possit: &, cũ primum ad ascensum conuertit, manifeste deprehendatur. Est autem cõis talium principiorum atque ascẽsuum cognitio cum primis accessionis partibus: idem.n.& eius & vniuersi morbi principium atq; ascensus, nam neque ipsa statim incipit à statu. Hoc.n.non modo nemo vnꝗ vidit, sed neque etiam cogitatione assequi potest, febrem videlicet acutam statim in primo insultu in statu consistere, ac si fulmine foret homo percussus. Quomodo igitur in primo die febris in statu consistere cognoscetur? quomodo aliter, ꝙ̃ si statim habuerit signa coctionis? Tale.n.quiddam accidit circa humorum crudorum coctionem, quale etiam partibus, quæ inflammationem patiuntur, aduenit. Ita autem & de his quodã in loco inquit Hippocrates: ‖Circa puris generationes, dolores ac febres contingũt, magis q̃ vbi iam est generatum. 2.Aph.47.Ext. ord.18.h Quemadmodum igitur iam suppurata inflammatione non cõtingit febrem adhuc in statu esse, aut dolorem obuiare: eodem modo, neq; si quicq̃ in vrinis subsidat exquisite bonũ. Nebula quidem sola, aut quibusdam bonis suspensionibus factis, status tempus non dum adest: ac multo minus, cum hæc ipsa defuerint, præterq̃; si biliosus valde morbus extiterit. Quicunq; igĩt ijs omnibus, quæ à nobis dicta sunt, sæpius in ægrotis mentem diligenter adhibuerit, hunc nullũ vnꝗ la-
C tebit tempus: sed, si quidem acutum fuerit, & dũ præsens erit, exacte cognoscet, & statim subsecuturum præcognoscet: si vero diuturnum, ex multo vtiq; tempore coniecturabĩt, ac propius accedẽs, manifestius etiam præcognoscet. Nam in vniuersum oportet cognoscere, ꝙ, nisi manifestum appareat indicium coctionis, totum illud tempus intermedium, est principium morbi. Quãtum igitur adhuc præsentibus deficit ad manifestum illud coctionis indicium, & à morbi motu, & natura, & tempore anni, & regione, & ætate, & temperatura ipsius laborantis inuenies. Nam, si morbus natura longus extiterit, quemadmodũ (exempli grã) febris amphimerina, & videatur tarde in hoc ægrotante moueri, ac quodam modo succendi ac suffocari, & tps anni fuerit hyems, & regio frigida, ætasq; atq; natura laborantis ad frigidum declinauerit, multum interim tps erit necessarium ad manifesti signi generationẽ: quod totum tps principio erit contribuẽdum. Sit igĩt ita, vt hyberno tpe incipiat febris amphimerina in corpore ita se habente, quẽadmodum nunc diximus, vnà cum exquisite crudis & aquosis vrinis: non mõ neq; intra septimũ, sed neq; ẽt decimũ quartum diem, quispiam habere posset manifestũ coctionis signũ: sic aũt appello ea, quæ inter debilis sunt & perfectę coctionis indicia. Perfecta igĩt coctio est, qñ in vrinis subsederit aliquid albũ & læue & æquale et cõtinuũ: Debilis autem coctio est, qñ ex aquosa mediocriter subpallida facta
D fuerit: & quidẽ, si turbulenta apparuerit, & talis permanserit, hæc quoq; obscuræ & debilis coctionis est signum: et rufa etiam ac tenuis ex eodem genere est. Sed nihil horum iam principium esse finitum ostendit: hęc.n. manifestius indicium semper expetunt, vel solam nebulam albam, aut suspensionem æqualem continuam atq; albam. Et quidem & rubens nebula, & subsidentia talis, & sine subsidentia bene colorata vrina, & crassitudine mediocris, principium finijsse ostendit.

Exemplo Lateralis morbi indicatur, Quo pacto Tempora Ægritudinis ex debili manifesta ac perfecta concoctione intelligantur: atq; ea de re explicatur Hippo. Locus de Anaxione, qui eo morbo laborabat. CAP. 18.

SIc & in laterum & pulmonum passionibus ea, quæ proprie sputamina vocãtur, vrinarum subsidentijs assimilantur: nihil vero omnino expuere, sed tussim tantummodo siccam habere, tale quiddam est, quale in vrinis extreme crudũ, quod aquosum nominamus. Quo'd, si ab eo, quod est nihil expuere, ad expuere, verum liquida & omnino cruda, fiat transmutatio, liquet, ꝙ debilis & obscura oĩno est hmõi permutatio, et non dum est finitum primum ægritudinis tempus, quod principium diximus nominari. Quando igitur hoc quidem cessabit, atq; integre ad augmentum morbus conuertetur? quando cœperit expuere pauca cocta, reliquo vero omni tempore ab hinc vsq; ad statũ, semper eo plura ac meliora atq; facilius expuẽte. Cum vero exquisite cocta fuerint,

& multa, & ſine difficultate educta, tunc ſtatus eſt tempus. Quando vero ſimiliter quidem exquiſite cocta, et ſine moleſtia educta: eorum aũt multitudo minuta fuerit, dolorq́; non amplius affuerit: tũc ſtatum ceſſaſſe, iudicare oportet, ſubſequitur.n.declinatio. E Supponamus igitur ęgrotum aliquem à morbo laterali habitum, neq; expuentem aliquid, & vrinas mingentem tenues quidẽ, ſed bene coloratas: circa vero diẽ vndecimum expuere quędã incipiat, verũ liquida & cruda: hũc quidẽ, ꝙ nemo diceret ante diem vndecimum eſſe in alio morbi tpe, ꝙ̃ in prĩcipio, oĩbus eſt manifeſtum. In vndecimo vero fortaſſis videret̃ cuiq; manifeſte trãſgreſſus: verum nõ ita ſe hẽt, nã dies vndecimus quartidecimi index exiſtens, ſecundi tpis ægritudinis manifeſtum ac certum principium illum habiturum præmonſtrat. Obſeruabis igitur diem decimumquartum, ſi præoſteſis ab vndecimo concordat: & poſt hũc rurſus decimũſeptimum, qm̃ & hic vigeſimi eſt index: quemadmodum in libris de diebus decretorijs diximus. Age iam hoc die ſupponamus expuere pauca quidẽ, ſed cocta: huic in die vigeſimo poſſibile eſt aliquã aduenire criſim, non tñ perfectam, ob talem cauſam, qm̃ non eandem vim habent neq; inter indices primi cum poſterioribus, neq; primi decretorij cum vltimis decretorijs: at valentiores quidem primi ſunt, in longum aũt iam protracta ęgritudine imbecilliores reddunt̃. Oportet igit̃ procedẽte morbo, & tum præcipue, qñ admodum crudus extiterit, magnã fieri tranſmutationem, vt ſecura criſis ſperet̃. Magna aũt eſt permutatio, F cum perfecte cocta mingũtur atq; expuuntur: talia vero non ſupponebantur in die decimoſeptimo affuiſſe: quare nec fieri poteſt, vt hic ęgrotus in die vigeſimo liberetur, & perfectam criſim habeat: ſed mutationem aliquam effatu dignã fieri ſat eſt, poterit enim in aliquo ex ſequentibus decretorijs diebus integra ſolutio aduenire. Nũquid igitur ſolum ſuppoſitio quædam eſt hic ſermo: vel eſt viſus etiam talis ęgrotus? Mihi quidem habere hæc omnia, quæ nũc diximus, ille vr̃, de quo ſcribit Hippocrates in tertio epidemiorum, ille inquam ęgrotus à peſtilenti conſtitu-

3. Epid. cõ. 3. t. 79. 3ª. 150. b

tione ordine octauus. Ita autem oĩs ſermo ſe habet: ‖ In Abderis erat Anaxion, qui habitabat circa portas Thracias. Febris acuta inuaſit hominẽ: lateris dextri dolor cõtinuus aderat: tuſſis ſicca, neque expuebat primis diebus: ſitibundus erat, & peruigil: vrinę bene coloratæ, tenues, & multę. Sexto die delirauit, à concalefactionibus nulla fiebat doloris remiſſio. Septimo die grauius ſe habuit: nã & febris intendebat̃, neque dolores minuebant̃, & tuſſes infeſtabãt: difficilemq́; habebat anhelitum. Octauo die venam in cubito ſecui: ſanguis multus effluxit, qualem oportuit: dolores remiſſi ſunt, tuſſes tñ ſiccæ inſequebant̃. Vndecimo die febres minores factæ ſunt, parum circa caput ſudauit: tuſſes, &, quæ exibant à pulmone, humidiora erãt. Decimoſeptimo cœpit quędã pauca cõcocta expuere: leuatus eſt. Vigeſimo ſudauit, febre liberatus eſt: poſt criſim leuatus eſt: ſiticulo- G ſus vero erat, neq; à pulmone bonę erãt expurgationes. Septimo et vigeſimo febris redijt, et tuſſiit: eduxit cõcocta multa: vrinis ſubſidẽtia multa, & alba: ſine ſiti reſtitit, & bene ſpirãs factus eſt. Quarto & trigeſimo die ſudauit ꝑ totũ corpus: ſine febre reſtitit: atq; ex toto iudicatus eſt. Huic ſane et alia, quẽadmodum ſuppoſuimus, vident̃ aduenisse. Et de vrinis, ꝙ̃uis non pluries (quemadmodum conſueuit in alijs ægrotis) ſed bis ſaltem mẽtionẽ faciens, in principio ꝙ tenues eſſent: in ſeptimo & vigeſimo die ſubiungens, Vrinis ſubſidentia multa, & alba: palam facit tũ primum exquiſite coctas vrinas minxiſſe: propterea igit̃ (vt & antea dixi) in die vigeſimo criſim quandã habuit, ſed imperfectam quidem, qm̃ in decimoſeptimo cœpit quędam cocta expuere: non tamẽ integra criſis ſubſecuta eſt, qm̃ neq; exquiſita coctio vrinarũ, aut ſputorum: propterea igit̃ inquit, Erat aũt ſiticuloſus, atq; ex pulmone non erant bonę expurgationes. Hic igit̃ nobis ad memoriã

2. Aph. 12. Ext. ord 12. d. Et. 2. Epi. ſect. 3. Et 4. Epi.

reuocans, quod recte dictum eſt, ‖ Quæ relinquũtur in morbis poſt criſim, reuerſionem facere cõſueuerũt, de ſeptimo ac vigeſimo die lege enarrationem, quæ ita ſe habet: ‖ Septimo & vigeſimo redijt febris, tuſſijt, eduxit concocta multa, vrinis multa ſubſidentia alba, ſine ſiti reſtitit. Nam cum

3. Epid. cõ. 3. t. 79. 3ª. 150. b

antea dixiſſet, ꝙ in tempore intermedio poſt vigeſimum diem & ſitis remanſit, & à pulmone nõ erant bonæ expurgationes, deinceps inquit, ꝙ in ſeptimo & vigeſimo die facta reuerſione febri- H citauit, ſine ſiti autem reſtitit, & bona expuere cœpit, in vrinis ſubſidentiam habebat multam, atque albam. Hoc igitur eſt, quod prius dicebatur, ꝙ videlicet in morbis febrilibus tale quid acci-

2. Aph. 47. Ext. ord. 18. h

dit, quale in ijs, quæ ſuppurant̃, inflammationibus. Sicuti.n.ibi, ‖ cum generatur pus, & dolores & febres præcipue contingunt: ita & hic, dum concoquuntur humores, qui febrem inducunt. Sic igitur & in Anaxione, quantum ex prima illa criſi defecta relictum erat, hoc rurſus efferueſcẽs in coctionis tempore, illam, quæ anteceſſit ſecundam criſim, febrem generauit. Hoc vero à naturali calore, non aũt febrili, proueniſſe, dierũ natura non minime indicabat: primum.n. vndecimus bonam ſed obſcuram incepit coctionem: deinde decimuſſeptimus ſignum coctionis manifeſtius oſtendit: deinde vigeſimus criſim imperfectã: poſt hũc vero ſeptimus & vigeſimus integræ co-

3. Epid. cõ. 3. t. 79. 3ª. 150. b

ctionis indicia dedit. Propterea ſubinferẽs inquit: ‖ Quarto & trigeſimo die ſudauit per totũ, ſine febre reſtitit, atq; ex toto iudicatus eſt. Liquet.n. ꝙ ĩ trigeſimoquarto die, qui ſeptimus eſt poſt ſeptimũ & vigeſimum, cõcoctæ ſunt ſimul & excretæ oẽs ægritudinis cauſæ: per vrinas quidẽ, quæ febres faciebant: ꝑ ſputamina vero, quę thoracẽ infeſtabãt. Oportet aũt huius meminiſſe ſermonis & ob præſentia, & ob illa, quæ dicẽda ſunt: & hæc tria inuicẽ differre arbitrandũ, & obſcurã coctionem, & manifeſtam, atq; perfectã: obſcura.n. in vndecimo, manifeſta vero in decimoſeptimo,

perfe-

A perfecta vero in vigesimoseptimo facta est: post quem ĩ omnibus septem diebus morbus solutus est: & totum hoc tp̄s status fuit: quemadmodum & in sequentibus manifestius ostendemus. Hoc igitur sputum, quod septimo & vigesimo die apparuit, siquidẽ in primis morbi diebus apparuisset cũ vrinis bonã subsidentiã habentibus, fieri non potuisset, quin in prima septimana morbus iudicaretur. Primos voco dies ægritudinis, quos primus præfinit quaternarius.

De dignoscenda Primi Temporis morbi Perduratione. CAP. 19.

ET primum igĩ morbi principium iuxta secundum significatum, in hoc circũscribi tp̄e prius dicebam: & hoc est, quod inquit: In lateralem morbum patientibus sputum si statim appareat incipiente morbo, ipsum breuiorem facit. Nã, cum principiũ triplex dicaẽ, secundũ vnum quidem modum de primo insultu, qui simplex est, & latitudine caret: secundum alterum vero de eo, quod ad tertium extendiẽ diem, quod solũ mihi somniare vr̃ Thessalus: & præter hæc ẽt id, quod tanquam pars accipiẽ totius morbi, quod manifeste coctionis signa definiũt: de omnibus his Hippocrates verba facit, quemadmodum ex ijs, quæ antea scripsimus, liquet, & in sequentibus commentarijs manifestius ostendetur. Quòd vero iuxta secundum significatum principium ostenderit, cum dixit id sputum, quod in lateralem morbum patientibus apparet in principio, breuiorem facere, neminẽ latere arbitror: sed hoc ẽt in sequẽtibus distinguemus. Quo pacto vero quispiam aut iam præsens atque perfectum id, quod tanꝙ totius pars morbi principium accipitur, cognoscere queat, aut iam finiturũ præcognoscere, mihi iam videor demonstrasse. Nã iam perfecti principij manifestum & firmum est signum, coctio manifesta: Finituri autem, & ipsius morbi natura, & tp̄s anni, & ætas laborantis: ex superabundanti aũt & regio, in qua ægrotat: & modus eius, qui antecesserit, victus, cũ non dũ morbo correptus esset. Specialiora vero indicia futuri finis primo ægritudinis tempore, coctionis indicia sunt. Et, quo pacto hæc præcognoscere oporteat, q̃n maxime futura sint, dicetur quidem diligentius & in ijs, quæ sequunẽ: dicetur autem & nunc, ꝙ considerare oportet, quantũ distant præsentia cruditatis signa ab ijs, quæ aderunt in manifesta coctione: & quis nã sit in morbo motus, hoc est, vtrũ acute, aut tarde, ac veluti succensus moueaẽ. Vtilissimũ vero ad hæc, immo vero summopere necessarium est exquisite scire dignoscere, quantũ inuicẽ superant ac superanẽ & coctionis & cruditatis signa: nã & cruditatis signa non paruã inter se habent differentiã, adhuc aũt magis & coctionis. Si quidẽ integræ cruditatis indicia in primis quatuor diebus permaneant, longũ erit huic morbo principij tp̄s: si vero obscuræ mediocriter in ipso apparuerint, longũ quidẽ & hoc erit, sed non priori similiter: si aũt parua fuerint cruditatis signa, futurum ẽt principij tp̄s paucum erit. His addenda sunt & illa, quæ ab Hippocrate dicta sunt longioris tp̄is esse significatiua, de quibus in sequentibus nobis plenior erit sermo. Nunc vero gratia exempli, huius aphorismi meminerimus: Frigidi sudores cum acuta quidem febre, mortẽ significant: cum mitiori vero, morbi prolixitatem. Nam, si in primis diebus, præualentibus adhuc cruditatis signis, aliqua talia signa apparuerint, principij tẽpori addent: & liquet ẽt, ꝙ tp̄s ascensus longius erit: atꝗ eãdem ratione status post multum tempus occurret: sic autem & morbi solutio.

1ª Aph. 12. ext. ord. 5.a

C

4ª Aph. 37. Ext. ord. 32.b

De reliquorum Temporum Perduratione: ac quid Sequentibus Libris est agendum. CAP. 20.

QVare non solum primi tẽporis in primis diebus aliquã habebis artificiosam coniecturã, sed ẽt sequentium. Exquisitius aũt & magis ipsa p̄cognosces, si succedentibus quartanarijs mẽtem adhibueris. Nam primus, qui obscurum coctionis signum ostendit, ipse manifestius reliquum principij tempus indicabit: cum iam hoc tibi sine vlla dubitatione constabit, ꝙ vniuersum illud tempus, in quo nullum est manifestum coctionis signum, primum est ex quatuor morbi temporibus, quod nos principium nominamus. Nã, si ad hoc respexeris, nihil erit amplius difficile inuenire, si in tot primis diebus ab ijs, q̃ primo die apparuerunt, tot iã abscesserint, quot adhuc D erũt reliqua transigenda vsꝗ ad manifestã coctionẽ. Inde aũt ascensus incipit, sed in hoc vel aliqua defecta crisis apparebit, quemadmodum paulo antea in ægroto, qui lateralem morbũ patiebatur, ostendi: vel, si morbus expectauerit integrum statum, sic & crisis integra erit. Sæpius vero neque vlla fit crisis in status tp̄e, sed paulatim morbus soluiẽ, longo tempore coctionẽ recipiens. Quo pacto aũt, antequam fiant hæc, futura præcognoscere oporteat, in sequentbus cõmentarijs explicabiẽ: nam in ipsis liquido ostendam, q̃n in ascensibus, q̃n ẽt in statibus, morbus crisim habeat, & q̃n sine vlla oĩno crisi paulatim coctus dissoluaẽ. Et clarum est, ꝙ huiuscemodi solutionẽ, neꝗ crisim nomino: si qua vero vniuersa fiat permutatio, & multo magis adhuc eam agitationem, quę ipsam præcedit, ita appellare consueui. Equidem harũ quoꝗ præcognitiones in sequentibus dicam. Melius.n. est non solũ, ꝙ in hoc tp̄e integram morbus habebit solutionẽ, sed ẽt, vtrum cum magna aliqua certatione, vel sine vexatione atꝗ periculo aliquo, intelligere. Hęc igiẽ omnia in sequentibus commentarijs ostendentur, & præterea bonarum & malarum crisium præcognitiones, perfectarum quoꝗ ac imperfectarũ. In horũ vero omnium principio præponam ipsorum morborum inuadẽtiũ dignotiones. Q̃n.n. & ab ipso morbo diximus oportere q̃dã de tp̄ibus vniuersalibus nosse, ac pręterea à tp̄e anni, & ab alijs, quę diximus: nisi eorũ omniũ statim à primo die aliquã habeamus cognitionem: simile quiddã multis medicorum iuniorum patiemur. Nam, sicuti illi vtrunꝗ

igno-

ignotorum, alterum per alterum monstrare conantur, vel quod notius est, per id, quod minus notũ est: sic & nobis accidet, nisi vniuscuiusq; morbi formã statim à primo die aliquo modo dignoscamus. Optimum igitur est, si in ipso primo die dignoscamus, & hoc millies iam fieri posse probauimus, & tertianos & quartanos & quotidianos circuitus in primo statim die agnouimus: si vero aliquando in hoc manifeste dignosci non possit, tũc coniecturam aliquã artificiosam habebimus, ex qua bonam victus rõnem instituere incipiemus: exactam autem notitiam assequemur in secũdo die, vel omnino in tertio, vel in quarto. Et hoc igit ipsum melius fuerit ostẽdere, & præbere indicia eorum, quorum à primo die statim exquisitam possumus habere cognitionem: eorumq; ẽt, quæ coniectura quadam non inartificiosa dignoscere speramus: sed exacte in tertio & quarto discernimus. Rursus igitur ab his primo auspicati in secundo libro, reliqua ẽt singula, quæ promisimus, conuenienti ordine prosequemur. E

GALENI DE CRISIBVS LIBER SECVNDVS F

ARGVMENTVM LIBRI

Ostendit, Quibus indicijs Morborum Naturam cognoscamus, ex qua potissimum Præsens, ac futura in ipsis Mutatio præsentitur.

Quid Agendum hoc libro, ac quales Auditores adhibendi. CAP. 1.

Ictũ quidẽ & iã antea est ab initio, sed & nũc ẽt melius est cõmeminisse, ꝙ, siue vniuersam in morbo trãsmutationẽ, siue subitã tm̃, siue bonã, siue eã, quæ antecedit oẽs veloces alterationes, conturbationẽ, quispiã velit nominare crisim, non meũ est hoc in loco propositũ definire: sed, quo pacto optime quispiã has oẽs iã præsentes dignosceret, & futuras adhuc præcognosceret, id est huiusmodi sermonis ĩstitutũ.† At, cũ id, quod est maximũ ac summopere necessariũ ad hæc oĩa, iã ostẽderimus, morborũ.s. tẽpora iã p̃sentia cognoscere & futura præcognoscere, deinde cuiusq; ægritudinis cognitiones ac præcognitiones annotauimus. Et, qm̃ eas ex multis fieri demonstrauimus, quorũ vnũ est ipsius ægritudinis natura, quo pacto & hãc optime quispiã posset internoscere, ad hunc secũdũ librũ tradere distuli. Si quispiã nobiscũ affuit in curatione ęgrotãtium, ex prima accessione & quotidianã febrẽ, & tertianam, & quartanã, & semitertianã, & eam, quæ ab ardore καῦσος appellat, plurimosq; alios morbos prænoscentibus, ex ipso opere huius contẽplationis habuit experiẽtiã: ꝙ, si nunq̃ talibus prædictionibus interfuit, æquũ est hunc neq; admirari de ĳs, q̃ dicemus, anteq̃ veritatẽ in ipsis experiat, sed neq; ẽt damnare, priusq̃ vniuersum sermonẽ nostrum auscultauerit, atq; vsu ipso explorauerit. Audire quidẽ atq; intelligere ea, quæ dicunt, omnibus cõe est, ita.n. à me clare explicabũtur, vt neminẽ latere possint: sermones aũt nostros experientia cõprobare, siquidẽ nobiscũ futurus est, illi erit q̃ facile: ꝙ si ipse per se ipsum explorare voluerit, non æque expeditũ. Verum & in pulsuũ differentĳs exercitatũ esse oportet, atq; oĩum artis operationũ sufficientem habere experiẽtiã: veram.n. speculationẽ, non ex ĳs, quę male iudicant, sed ex ĳs, quæ recte pertractant, cõprobari fit verisimile. Hos igit solos ad disciplinã, atq; eorum, quæ docent, iudicium sermo noster admittit: reliquos vero, qui medicinę artem adeo dedecorarunt, vt eã sex mensiũ fecerint disciplinã, hos neq; iudices, neque discipulos adhibet, alterum.n. non possunt, alterum nolunt. G

† Al. ex antiquis. At, cum maximũ ac sũmopere necessarium ad hæc oĩa iã demonstrauerimus, tũ dignoscere præsentia iam morborũ tẽpora, tum præcognoscere futura, deinceps uniuscuiusq; tẽporis tũ dignotiones tũ præcognitiões scripsimus. & ita uetus ĩterpres: et ita uidetur legẽdũ, neq;.n. ĩ primo lib. de crisibus, tradidit de cognitione uel præcognitiõe cuiusq; ægritudinis, sed tẽporis ægritudinum.

De adhibenda Diligentia in Natura Morborum tum Simplicium, tum Compositorum dignoscenda. CAP. 2. H

Dicendum iam igit, quo pacto quispiã in primo die morbi naturã exacte dignoscat. Diẽ autẽ per totum hunc sermonẽ nostrum in eo accipiemus significatu, vt non solum lucem, sed noctem ẽt complectat: sicuti & mensem ex triginta diebus constare dicimus, non id tps tm̃, quo Sol supra terrã fert, appellantes diẽ, sed ẽt illi tps noctis adĳcientes: sic.n. annum quodammodo dicimus trecẽtos & sexagintaquinq; dies cõplecti. Sicuti aũt de diei noĩe & de eius significatu distinximus, eodẽ, vt arbitror, modo de ægritudine ostendere oportet, ꝙ est dispositio quædã præter naturã lædens operationes, & ꝙ duplex sæpe vnã consistit. Hæc vero vtraq; in libris de morborum differentĳs sunt demonstrata. Simplicẽ itaq; dispositionẽ nemo, qui perspicaci sit intelligentia, ĩ primo die ignorabit, habet.n. propria indicia: eam vero, quę commista est, non oĩbus per initia cõtingit agnoscere. Neque vero absurdum est ad duplicis dispositionis cognitionem duobus opus esse diebus: sicuti, si triplex fuerit, tribus: at vero vnã simplicem ignorare dispositionẽ absurdũ & maxime turpe. Oportet itaq; in omnibus simplicibus dispositionibus exercitari, vt singulas seorsum & iam perfectas noscamus: nã, nisi in hoc accurate antea laborauerimus, neq; incipientem & paruã adhuc existẽtẽ agnoscemus: sicuti neq; oliuã vel ficũ vel q̃rcũ nuper terra pullulãtẽ poteris

vnquam

A vnquam internoscere, si iā perfectas plantas ignoraueris: Quod vero hoc ēt maius est, neq; ipsas iā perfectas simpliciter cognoscere sufficit: sed, nisi iā perfectas p̄cognoueris, nullā ex ijs, q̄ nuper natæ sunt, separatim internosces: nō tñ neq; statim, neq; q̄ primū, cū in istas incideris: sed, sicuti ex perfectis singulas non semel neq; raro conspicatus, sufficiens ad prompte cognoscendū factus es, eodē (arbitror) modo te oportet & ex ijs, quæ nuper natæ sunt, singulas non semel neq; bis sed sæpius contēplando, sufficientē ipsarum habere notitiam. Quare, si quid eorum, quę in hoc loco scribunt̄, ad exercitationem referre tentaueris, prima aūt te experientia fefellerit, nō propterea statim desperaueris, quasi id assequi non possis: neq; à meditatione recedas prius, quā sæpessime in eadē exercitatione perstiteris. Neq;.n. qui sagittandi artem meditatione assequi student, licet sæpius in principio aberrent à meta, vides ob id suum exercitium intermittere, aut propter aberrationē animo contristari. Qn̄ igitur sagittandi artem, minimam existentem, adeo vt ēt à mancipijs commode pertractetur, nemo statim incipiens assequi integre potest, quid de arte Asclepiadum existimare oportet, quę tam multa indiget contemplatione, & tam exquisita ac laboriosa in operibus exercitatione? Si quidē vnus ex eorum numero fueris, qui pro rebus pulcherrimis atq; honestissimis laborare institueris, primum omnia, quæ dicent̄ in singulis morbis, diligenter perdisces: deinde in
B ipsis operibus exercitaberis: deinde ita de his ferre sn̄iam tentabis, nunquid vere aut falso dictum sit. Quod si (vt diximus) otiosam & secordem vitam egeris: vel laboriosam quidem, sed circa deteriora, diuitias honorem & ciuilem potentiam veritati præferendo: melius tibi fuerit neque hanc cōtemplationem attingere, ne in plenum cœno puteum aquam puram infundas: nam & aquam destrues, neq; puteum quicquam iuuabis. Simplicem igit̄ morborum singulorum dispositionē (iam.n. ad veritatis amicum me conuerto) primo ipsam per se ipsam cognoscere studeas, ac circa hoc te exerceas, non ex ijs solū, quæ ipsi extrinsece adiacent, qualis est contēplatio multorū: sed primū quidē ac maxime ex ijs, quæ secundum propriam insunt substantiam: deinde iā ex ijs, quæ sæpius accidunt: Veluti in ea febre, q̄ tertiana nominat̄, nō hoc tm̄ aduertas, si tertio quoq; die fiāt accessiones in infebricitationē desinentes: nā, si duæ tertianæ fierent, aut duæ quintanæ: duæ quidē tertianæ quolibet die, per tertiū aūt duæ quintanæ, accendunt̄: quare vel duas tertianas vnam putabis quotidianā, vel duas quintanas vnā tertianā. Sed formā ipsam febriū te inspicere iubeo: neque.n. in insultibus accessionū similes sunt, neq; ascensibus, neq; statibus, neq; remissionibus, neq; in caloris qualitate, neq; in motu arteriarū, neq; in ijs, quæ superueniunt, accidētibus. Si ergo neq; tertianā ipsam per se ipsam, neq; quotidianā, vnq̄ inspicere licuisset, icerta foret earū dignotio: sed,
C qm̄ & tertianā separatim dat̄ cōteplari, exorsam, & progressam, & perfectā, & solutā: eodemq; modo quotidianam: non admodum difficile est ab vna quotidiana duas tertianas distinguere.

De Tertiana Exquisita, accessione prima Dignoscenda, ac à reliquis morbis separanda. CAP. 3.

Age igit̄ primū incipe exercitari in veris atq; exquisitis typis. Neq;.n. aliud quicquā frustra scripsit Hippocrates, neq; illud ēt, q̄ exquisita || tertiana in septem circuitibus, quod longissimum est, iudicat̄. Quæ nam igit̄ est hæc tertiana exquisita? nullū.n. eius indicium scripsit Hippocrates tale, vt ēt vulgaribus esset manifestum. (4.Aph.59.Ext. ord.33.g) Sed, si ego te manuduxerim, facile intelliges, quā vocet exquisitam tertianam: si vero te per volumina circumuolui permisero, ante quā commode introducaris, non modo nihil vtile disces neq; de tertiana, neque de aliquo alio morbo, sed infinita erunt, quæ obaudies. Cū igit̄ legeris in aphorismis, morbos, || qui tpe æstiuo maxime abundant, esse febres continuas, & adurentes, & tertianas plurimas: (3.Aph.21.Ext. ord.24.c) primum aduerte, ne hoc ipsum male accipias: q̄ æstatem intelligit, non quæ præter naturam se habet, qualem aliqñ ait fuisse in Cranone, cum || pluuiæ violentæ per æstum toto tempore descēdissent. (2.Epid.Sect.1a.) Sed, si ordinem aliquem ac modum in singulis temporum statibus annotasti, tu nunc ad memoriam reuoca, quòd hyems quidem præ
D omnibus anni temporibus humidissima est ac frigidissima: contraria vero æstas ipsi est calidissima atq; siccissima. Si vero contra, hyems quidem sicca, ęstas vero humida fuerit, temporum status haud secundum naturam se habet. Neque igitur æstiuæ ægritudines tpe æstatis tunc abundabūt: neq;.n. existimare debes, q̄ propter anni temporum appellationes, singulæ ægritudines accidant, tales.s. vel tales, sed propter ambientis aeris temperaturam: nam, qualem hic naturam habet, ita ēt nos afficit. Secundum hoc igitur aiebat Hippocrates, Cum || ver autūno simile factum fuerit, autumnales ægritudines expectare oportet. (3.Aph.4.Ext. ord.20.c) Calidam autem & siccam temperiē æstatē habere oportet, quando exquisite suam naturam seruauerit. Sed, si hoc ita se habeat, liquet, q̄ æstas, quæ maxime talis existit, plurimas afferet febres tertianas. Nūquid igitur status temporis calidus & siccus magnū prouentum febriū tertianarū efficiet: regio aūt calida & sicca non ēt plus, q̄ frigida & humida, earundem ferax erit? hoc ēt omnino clarum est. Sed non'ne & ægrotantis tēperatura? hoc quoque est necessarium. Quòd si victu calidiori ac sicciori ēt vsus fuerit, hoc est laboribus atq; vigilijs, & curis atque tristitijs, cibisq; paucioribus ac biliosioribus, nō'ne etiam in his ipse se ipso biliosior reddetur, & ideo calidior & siccior? nam, quòd ex causis calidis ac siccis flaua bilis aggregari consueuerit, didicimus ab Hippocrate tum ex multis alijs, tum ex ijs, quibus eam abundare æstate dicit. Hæc à me dicta sunt, & iam tertianæ febris generationem didicistis. Quæ enim in æstatis

tempore,

tempore, eoq; præcipue calido & sicco aduenerit, cum ēt regio talis fuerit, & laborantis natura similis, & victus, qui antecessit, ad idem spectauerit, hæc potest esse febris tertiana. Et nos quidē huc usque biliosam febrem sermone genuimus, non dum aūt tertianam, & id iure. Nā, si febres continuas & adurentes (quas Græci καύσους vocant) & tertianas plurimas & æstas ipsa, & aliæ, quas antea commemorauimus, causæ singulæ faciunt, communis est vsq; ad hæc cum febribus adurētibus tertianæ generatio. Sed & hoc ita se habere vr̄: & ipsa tertianæ accessio ab acutissimis maximeq; adurentibus febribus nullo modo relinquit: sed hoc differt, q̄ in hac per totum corpus bilis defertur, atque ideo vehemens fit rigor, bilisq; superuenit vomitus, vrinæq; ac sudores biliosi sunt, dictum vero de his alibi est: in alijs vero adurentibus febribus, quæ nullam habent intermissionem, flauæ bilis humor in vasis vnà cum sanguine contineri ostendebat. Atque hæ ipsæ à tertianis differunt, quamuis eundē, qui eas facit, humorem habeant, q̄ in his quidem intra venas continet: in illis vero, cum vehementer moueat, per singulas corporis partes disseminatur, quò fit, vt delationis impetu ipsa per se ipsam expurget. Eadem causa est, cur febris ex sudoribus atque vomitibus finiatur: in adurentibus autem febribus singulæ accessiones ad infebricitationem non perueniunt, qm̄, qui earum causa est, humor non expurgatur. Sed, qn̄ in his bilis vehementius agitatur ac veluti efferuescit, cumq; impulsa à natura inualescente, per totum corpus vadit, tūc rigor superuenit, F & febris soluitur: nam || à febre adurente (inquit Hippocrates) habito, superueniente rigore, solutio. Quòd vero non modo causa frigida, sed & acris & calida rigorem faciat, in libro de causis accidentium ostendimus, addentibus nobis eos, qui calido atq; acri medicamento vlceri imposito vehementer morsi sunt, atque inde rigorem experti: & qui superfluitatibus pleni fuliginosis, deinde balnea ingressi, horruerunt. Sic enim & febricitantes, & qui vehementem cruditatem patiuntur, & omnes, quorum corpus superfluitatibus acribus redundauerit, siue balneum, siue loca vehemētius à Sole calefacta, ingressi fuerint, siue quocunque alio citato motu agitentur, statim quidem videmus horrere, &, si diutius in eisdem perstiterint, ad rigorē concussumq; perduci: qm̄ scilicet, vbi ad balnea atq; exercitia ventum est, qui interim humores conquieuerant, vehementius moueantur: hi.n.oēs agitati, & per sentientia corpora violenter delati, stimulant, pungunt, ac feriunt, atq; hinc sensum inæqualem, rigorem, concussumq; inuehūt. Hæc quidem igitur alibi dicta sunt. Tertiana vero febris, quę ex flaua bile mota ortum habet, rationabiliter statim ab initio rigorem affert non mediocrem, hoc ipso primum à quartanario rigore differentē, quoniam pūgi videtur ac vulnerari corpus, talis.n.est in tertianis febribus rigoris sensus: sicuti in quartana febre vehemētem frigefactionem habet, qualis per gelu tempore hyberno sentit̄: nam & illud ostensum est, quòd in G quartana febre atra bilis redūdat, sicuti in quotidiana, pituita. Tertianam itaq; exquisitam febrem fieri non contingit sine rigore vehementi pungente ac feriente carnem. Quartana aūt febris non primo statim die cum rigore inuadit vehementi, nam progrediente ipsa atq; aucta, vnà ēt rigor augetur, sensusq; ægrotantibus adest, non quasi pungantur, sed refrigerentur & veluti contundātur vsque ad ossa: nam ita eos audire licet dicentes, quod videantur ostocopo.i.ossium lassitudine, detineri, & carnem habere confractam imaginentur. In quotidianis autem non antecedit rigor, neq; statim ab initio, neque in progressu, sed solum perfrigeratio. Nunquid igitur hæc sola sunt tertianarum febrium indicia: vel neq; ēt pulsus vllam habent cum quartanis similitudinem? hæ enim paruos & obscuros & tardos & raros adeo pulsus faciunt in inuasionibus, sicuti nulla altera dispositio: tertianis vero parui quidem ac obscuri, tardiq; ac rari, cū inuadunt, pulsus necessario adsunt. Verum tarditas ac raritas non parum ab ijs abest, qui in quartanis accidunt: nam in quartanarum principijs videbitur tibi arteria quodammodo esse alligata, atque ad interiora retracta, neque liberum habere ascensum: in tertianis vero neque aliquid tale percipitur, tarditasq; prope accedit ad eum, qui secundum naturam est motus. Cum vero quartanæ febres inuadunt, quāuis ægrotus iuuenis fuerit, talis fit motus arteriæ, qualis in ætate decrepita. His igit̄ omnibus legitimæ tertianæ H deprehenditur accessio: ac præterea certus ordo, atque æqualitas pulsibus inest: neque.n.in his aliqua in vno motu adest inæqualitas, neque ēt in collectione: quamuis hoc rarū sit, & quod paucis accessionum principijs solet accidere. Iam igitur hæc febris, cum primū inuadit, neminem eorum latebit, qui sæpius ipsam sunt contemplati: sed adhuc minus in ijs, qui vocantur ascensus atq; augmenta: nam æqualem & liberam habet celeritatem, statimq; ad magnitudinem atque vehementiā excitatur, hisq; omnibus frequentiam respōdentem: neq; ipsi vllum adest inflammationis signū. Iam igitur & sitim inuehit, & hominem exurit: & paulo post in vigore consistit: calor æqualiter quaq; versus extendit, nihiloq; plus thorax extremitatibus calet: &, si manum imposueris, in primo occursu quidem fit calor multus atq; acris, quiq; veluti quodā cum vapore efferat̄: paulò post vero à manu superat̄, non vti in febribus malignis adurentibus accidit: contrà.n.illæ grauiores ac molestiores, quanto diutius perdurant, apparent. Et iam bibendi tēpus adest ægrotanti: & statim post potum plurimus vapor calens per cutem exhalat, sudoris nuncius, bilisq; superuenit vomitus, venter've soluit̄, & biliosum mingunt. Nūc ergo vel quiuis exquisitā tertianā agnoscat. Superuenit.n.sudor vaporosus ac calidus, queādmodū ī balneis: totū vero ipsis corpus ęqualiter sudat: talisq; ē pulsus, qualis in ijs, q̄ bene valētes exercitant̄ & balneant̄, velox.s.ac magnus et vehemēs

4. Aph. 58. Ext. ord. 33. g

ac

A ac frequens: erat aũt & statim ab initio æqualis: sed præter hæc omnia etiam ad infebricitationem desinit, vniuersum accessionis tps vltra xij horas non extendens, nam hoc tẽpus longissimum est in veris tertianis: sæpius aũt aliqñ septem horas accessio continet, non nũquam citius aut tardius, sed non multo, finitur. Hanc quidem febrem si non dum noueris tertianam, sed expectaueris delirã illam appellatam diatritum, iam neq; esses Thessalicus asinus, sed potius lapis. Si vero ẽt ipso ægroto mingente, vrina subrufa vel subflaua, & crassitudine mediocris, apparet: ac paulo post vel albam nebulam vel suspensionem bonam fecerit: iam non ẽt lapis simpliciter fores, sed is, qui molaris appellatur, si quidem hanc tertianam esse ignoraueris, & exquisitam tertianam, & quæ vltra quartũ circuitum non progredieť: rufiore vero vrina existente, neq; suspensione aliqua neque nebula in primo circuitu apparẽte, ad septem circuitus extendetur. Inter omnes autem tertianas illa simplicissima est, quæ, cum omnia illa nuper à me dicta exquisitæ tertianæ signa cõmonstrauerit, in vrinis etiam subsidentiam albam & læuem & æqualẽ statim in primo fecerit die: neq;.n. hæc vltra tertium progredieť circuitũ. Age igiť, postquã diximus omnia exquisitæ tertianæ signa, quãdam veluti ipsius genealogiam per capita facientes iam ad aliud trãsgrediamur. Accessio quidem incipit cum vehemẽti rigore, faciens, quales diximus, pulsus: deinde paulo post augeť, properatq;
B ad statum cum ijs, quæ diximus, omnibus: deinde soluiť eo, quo diximus, modo. Ipsius vero generatio & tempestatem aridam & calentem requirit, &, vt summatim dicam, æstiuum tẽpus: ætatem iam consistentem: & naturam biliosam, quæ in laboribus, vigilijs, curis, & inedijs extiterit: &, si libet, his ẽt adde id, quod consueuit Archigenes propter lapideos istos methodicos adscribere, sit s. vt pręsens tempestas multas tertianas populariter tulerit: vt artificiosis indicijs vulgarem quidẽ, veram tamen, coiecturam adiungens, fidem præcognitionis adaugeas. Nunquid per Deos nõ dũ ẽt dicemus hanc esse tertianam, sed lanificorum diatritum expectabimus, quam delirus Thessalus inter mulieres educatus sub patre flagitiose lanas pectente, male audebat dicere, in Hippocratẽ & reliquos medicos veteres superbe inuehens: Qui omnia medicinę theoremata stãtia ac firma pronunciauit, tertianam febrem inuadentem nequit agnoscere, sed diatritum expectat: hoc siquidem admirabile est, quæ quidem non erant certa, hæc certa dixit esse, omnia autem quæ vere certa erãt, ignorauit. Sed huius quidem vetulæ nec meminisse conuenit.

De Exquisitæ Quartanæ dignotione. CAP. 4.

POstquã vero exquisitam tertianam iam patefecimus, ad exquisitam quartanã transire tps est. Cuius principium quale sit, iã diximus antea, ꝙ videlicet nihil simile habeat in rigore ac pul
C sibus cum tertianæ circuitu: nunc reliqua trãsigamus. Sed neque illud ratione caret, vt pulsus, qui in accessionibus sunt, quamuis antea memoratos, iterũ repetamus: si.n. cognoueris pulsum ęgrotantis naturalem, vel in altero ipsius morbo per initia accessionis affueris, nihil amplius expectabis, quin febrem inuadentem quartanam esse pronuncies, nam eximia quædam ad tarditatem ac raritatem conuersio fit. Ego quidem non nullos meos familiares, quorũ pulsus exquisite cognoueram, iam ingruente accessione contemplatus, ꝙ tale principium nullius alterius, quã quartanę febris, fore contingeret, pronunciaui, atq; id euenit. Tũ vero, si artis, quæ circa pulsus versatur, magnam nõ habes peritiam, deinde raritas ac tarditas eorum te moueat, securius tñ ac exquisitius velis discernere, pręcepta Hippocratis hoc ĩ loco ad memoriã reuoca, qui tpe æstiuo tertianas febres, autumnali vero quartanas abundare dixit. Primũ vero hoc ipsum cõsydera, nunquid autumnus frigidã & siccam & inæqualem habuerit temperaturam, & tunc magis sperabis quartanos circuitus in ipso fore frequentiores: post hęc, si regio ipsa talium febrium sit ferax: & si ęgrotantis natura atrę bili obnoxia sit: talisq; ratio victus antecesserit, quę huiusmodi humorem aggregauerit: & si eo tpe quartanæ febres populariter fiant. Hæc aũt cũ illis, quæ deinceps diceñ, obsignabis, si homo lienosus fuerit, vel febres erraticas passus fuerit, vel si augmentũ & status maxime cõtraria fue 3.Aph.21.22. ext.ord.24.c.e
D rint tertianis febribus & secundũ caloris motum & pulsuum, & præter hæc omnia si tenues & albæ & aquosæ vrinę fuerint: hę.n. omnino tertianarum vrinis dissimillimę sunt. Tertianã quidem à quartana, qui primo statim die nescit distinguere, neq; omnino medici mereť nomen.

De Quotidiana. CAP. 5.

QVotidianã aũt à tertiana discernere facilius est: neq;.n. primo statim die cum rigore inuadit, sed et ꝑgressu tpis ꝑfrigeratio potius, ꝙ rigor, ipsis aduenit: neq; vllus ordo aut æqualitas pulsibus assidet, cũ primũ accessiones fiunt. Nouimus aũt, ꝙ & in augmentis, motus velocitas, magnitudo atq; vehementia, quę oĩa tertianis perspicuo adsunt, quotidianis nõ adsunt: sed neq; deurunt laborantes, neq; denudare corpora, & pallia iactare cogunt, neq; multum aut frequenter respirare, ac veluti flamã ex ore efflare, frigidũq; potũ expetere: verum isti, cũ febricitant, minime sitiũt, vrinæq; ipsis in primis diebus tales sunt, quales quartanis incipiẽtibus adsunt: atq; in primis diebus minime sudant, sed progrediente tpe hoc ẽt illis aduenit. A tertiana quidẽ adeo manifeste differt, vt nihil cum ea simile habeat. Ad quartanã aũt propius accedit: sed & ab hac differt manifeste, primum quidem & maxime pulsibus, quos in ægrotis familiaribus quispiam exacte deprehendat: sed & rigore etiam, atq; alijs extrinsecis omnibus, propter quę accidit: nam & natura eget humidiore, vitaq; ociosa, & cum repletionibus: sic igiť & in pueris maxime exuperat: ac

perrarum

perrarum est, quin & os ventriculi vel hepar in ipsis male afficiat: sed & cruditates antecedũt plu E
rimæ, & coquendi moræ, & acidi ructus: &, cum primum febrire incipiunt, præcordia vltra natu-
ralē habitum ex toto intumescunt, magna vero ex parte inflant, ac distendunt: color his cum pal
liditate albus, ēt cũ accessio ad statum venerit: taliumq; ægritudinum hybernũ tp̄s ferax est, & sta-
tus temporis humidus, & eiusdem naturæ locus: & accessionũ principium sub vesperam inuadit.
Ita quidem quotidiana, tertiana, & quartana, primo die inuicem discernuntur.

De dignotione Febrium Simplicium Continuarum. CAP. 6.

AT vero continuas quidem, sed quæ idem genus cum prædictis habent, quispiam exercitatus
neque in primo die agnoscere ac inter sese distinguere impos erit: secundo vero, neque
si etiam fuerit imperitus, si quidem mentem adhibuerit. Dico aũt febres cõtinuas idem habere ge
nus cum singulis intermittentibus: cũ tertiana quidē exquisita, exquisitam ardentē: cum quotidia
na vero eam, quę quolibet die facit accessionem, sed nunquã desinit ad infebricitationē: sic & cum
quartana illam, quæ quarto quoq; die similiter. Nam exquisita febris ardens, cũ omnia alia seruet
exquisitæ tertianæ indicia, eo solo differt, ꝙ neq; cũ rigore inuadit, neque ad infebricitationem de
sinit. Quæ vero quotidie accessionē facit, qñ & anni tp̄s, & aeris statum, & ætatē, & naturã corpo-
ris, & victus rõnem antecedentē, ac preterea pulsuũ formã, caloremq; eundē habuerit cũ exquisitis F
quotidianis, non peruenerit aũt ad infebricitationem, idē genus cũ illis obtinet. Eodem modo, &
quæ quarto quoq; die accessionem facit, ad infebricitationem aũt non desinit, eiusdem est generis
cum quartana: & palam est, ꝙ neq; rigor in ea accessiones antecedet, neq; sequet̃ sudor: sicuti ēt in
febre ardenti horum neutrum, neq; statim ab initio, neq; deinceps vsque ad crisim, fieri potest. In
his igitur dignoscendis quispiam prius se exerceat, atq; inuicem distinguere studeat simplices at-
que impermistas, alijs, quæ sint diuersi generis febres: quas ob hoc ipsum legitimas atq; exquisitas
veteres medici nominarunt. Nam, quæ ob solam flauam bilem febris accendit sine aliquo visceris
affectu, si quidem manente adhuc intra vasa bile accendat, exquisita febris ardēs est: si vero per to
tum corpus deferat, tertiana. Sic &, si ab atra bile fit febris, cum mouet, quartana est: cũ firmata est,
illa, quæ quarto quoque die excrescit. Sicuti, si ex pituita ortum habeant, vel quotidianæ sunt, vel
quæ singulis diebus accenduntur. Nam, quæ ad infebricitationem desinunt febres tertianæ, quar-
tanæ, & quotidianæ, eandem hypothesim cum continuis, de quibus diximus, habent: vno solo in
ter se differunt, ꝙ per venas, vel per totum corpus in eis deferuntur humores: quare & reliqua ip-
sis comparia adsunt: ꝙ vero cum rigore, vel non cum rigore, & vomitibus quibusdam vel sudori
bus fiunt, & sine his, differentiam habent. Continuam quidem nomino febrem, quæ ad infebrici- G
tationem, antequam ex toto soluat, non desinit, etsi declinatio aliqua sensibilis appareat. Cũ vero
neque declinatio aliqua sensibilis fiat, semper vero à primo principio febris vsq; ad crisim similis
perseuerauerit, erit & hęc ex genere febrium deurentium: ab ijsdem vero acutie differt. Sed neque
in primo die neq; in secundo possibile est huiusmodi febrē pręnoscere, neq; alioqui est vtile: suffi
cit.n. genus agnoscere, ꝙ.s. biliosa sit atq; deurens, & peracuta: neq;.n. si ēt synochum ipsam nomi
naueris (vt quidam medici faciunt) appellationis rõne à febribus deurentibus toto genere diffe-
ret: sicuti neq; ob id, ꝙ tres synochi differentias agnoscentes, propriũ singulis ipsarũ nomen impo
suerunt, has quidem ἐπακμαστικὰς.i. increscentes, illas vero ὁμοτόνους & ἀκμαστικὰς.i. in eodem vi
gore atq; tenore perseuerantes, alias παρακμαστικὰς.i. decrescentes, nominantes. Iã ex hac diuersi-
tate appellationum differre secundũ genus est existimandum: quare neq; ad pręsentē tractatũ eo-
rũ dignotio plurimũ cõfert: hæ.n. oẽs in prima septimana iudicant̃. Hic vero in præsenti est ne-
cessarium aliq; totius morbi constitutionis ac crisis in primis diebus assumere cognitionem. Si.n.
tertiana pura fuerit, intra septimũ circuitũ: si vero exquisita febris ardens, intra primã septimanam
necessario iudicabit. Omnino aũt diuturnæ sunt & quotidiana intermittens, & illi adhærens cõti
nua, sicuti & quartana, & quæ per quartũ excrescit. Quare tria erunt vniuersa simpliciũ febriũ ge H
nera: singula vero ipsorũ in duas primas differentias secabunt̃: vel.n. intermittentes, vel continuę
febres erunt: & primo die dignoscent̃, aliæ statim in primo accessionũ insultu, aliæ vero in ascẽsu,
quædam in vigore, quædam in primis declinationibus, vel febre vacantibus intermissionibus.

De ratione Compositarum & commixtarum Febrium dignoscendarum. CAP. 7.

QVòd si morbus compositus fuerit, non æque facile dignoscetur: at hic maxime intelligen-
tia atque exercitatio est necessaria. Intelligentiam igitur propriam suapte natura possidens,
vel minime possidens, quispiam accedet: exercitationem autem ea, quę nunc dicetur, me
liorem nemo reperiet. Oportet enim adhæc exercitari, vt simplicem febris speciem agnoscat, at-
que ita deinceps ad compositas transgredi. Dupliciter vero genus febris compositum constitui-
tur, in prima quidem sectione, vel quia eæ, quas diximus, febres citra alicuius membri passionem
commiscentur: vel quia ex membri cuiuspiam inflammatione accenduntur. Nam in vtraque ha-
rum differentiarum alteram rursus sectionem fieri contingit. Nam, quæ citra membri passionem
consistunt, dupliciter commiscentur: aliquando implicatæ, non nunquam vero (vt quis dixerit)
per se totas confusæ: sic membra quoque inflammata: nam & ex ipsis quædam quidem veluti cõ-
plicant̃ tantummodo, quædam vero veluti confusionē quandam habent dispositionũ. Primum
igitur

A igitur exercitari oportet ad hoc, vt complicationem cognoscamus, deinde ipsam confusionem, à febribus incipientes. Febres quædam complicantur vnius generis cum alijs eiusdem generis, vel vnius speciei cum alijs eiusdem speciei: contingit vero non nunquam, vt ẽt differentes. Nam quotidianæ tertianis, & his quartanæ, &, quæ eandem speciem seruant, inuicem plerunque complicantur: quò fit, vt idem homo tres habeat quartanos circuitus: sed hos quidem non est admodum difficile agnoscere. Quandoque vero aliqua ex intermittẽtium genere cum continua, difficillimam vixq; explorabilem facit mistionem: de qua deinceps dicemus, si prius oẽs, quas proposuimus, simplices differentias transegerimus. Nam, sicuti febres, ita & patientia loca mistionem recipiunt, vel quia differentia membra propriam singula febrem accendunt, vt exempli gratia, lien & iecur: vel quia dispositio mixta, veluti inflammatio cum erysipelate, aut erysipelas cum inflammatione, miscet. Sed in his omnibus mistionibus dignoscẽdis exercitari oportet, qñ iam exquisite oẽs earum formas simplices tenuerimus. Alia.n. est forma febris phreniticę, & peripneumonicę, & pleuriticę, & hepaticę, itidem & aliarum omnium febrium, quæ ex inflãmantis quibusdã particulis accenduntur. Sed & aliæ rursus formæ sunt earum, quæ ex erysipelatibus accidunt. Et febris ardens maligna, vel pulmonis, vel hepatis, aut vẽtriculi erysipelatibus superuenit. Distinguere autem oporB tet in singulis ægrotantibus, primum quidem, si sine loci passione sit febris, vel ex humorum putredine, vel quia solus spiritus sit alteratus: deinde, si membrum affectum febris sit causa, & quę nã sit eius dispositio. Vbi vero horum notitiam exercitatione comprehenderis, tunc eorum omniũ mistionem inuenies.

Cur abstinuerit Galenus ab Enarratione Singulorum morborum: ac Vnde ea doctrina sit petenda. CAP. 8.

NVnquid igitur à me nunc exiges, vt vel de patientibus locis, vel de omni febrium complicatione, recenseam? at ipse rursus operis damnabis prolixitatem: hoc enim admirandum plurimi hominum patiuntur, vt pauca discere expetant, & nihil pretermittere. Decem igitur Archigenis de febrium significatione volumina cum dicunt esse longa, solum legere compendiũ instituunt, neq; hoc ipsum oẽs: sed sunt, qui & eo aliquid breuius postulent: sunt, qui & illũ dãnẽt, qm̃ librum integrum de febris notione conscripserit, atq; ideo hunc nolũt attingere: neq; quicquam audire aut discere, quantum Erasistratus in febris notione aberrauerit. Cum vero exigunt sibi aliquid de febribus enarrari, primã statim differentiam non admittunt, ꝙ videlicet quędã ex locorum passione, quædam aũt sine illa, consistant. Idem aũt circa crises patiunt, si quid pretermissum fuerit, C reprehendentes, verborum tñ damnantes prolixitatem: quamuis hæc, quam accusant, duplex sit, veluti hoc loco distinguam: quarum vtranq; cum ipsi vituperent, magis tamen sermonũ carpunt breuitatem: hanc quidẽ, vt quæ aliquid ex ijs, quæ sunt necessaria, prætermittat, vel saltem obscuram tradat doctrinam: prolixitatem vero, quæ omnia enumerat opportuna, atq; vnà falsas aliorũ opiniones refellit, longas esse nugas autumãt: eosq;, qui solum vtilia docent, collaudant: rursusq; aduersus eos, qui hæc tantum dicunt, obijciunt contrarias aliorum opiniones: temeritatemq; reprehendunt, si sine demonstratione simpliciter proferentibus sibi fidem velint adhiberi: neq; vero ẽt illos tolerant, qui in docendis vtilibus sermonem extendunt. Quare neq; mirãdum, si eos, qui de crisibus sermones habent, eodem modo accusabunt, breuitatem quidem vituperando, vt quæ obscure doceat, & multa prætermittat: neq; plura audire sustinendo, atq; insuper, quæ paulo ante dixi, reprehendendo. Nam & de patientibus locis Archigenes tres libros conscripsit, optime quidem omnium, qui circa eandem materiam ante fuere versati: hæc igiť si in præsentem tractatum transferre tẽtarem: atq; his præterea addere, quæ à nobis inuenta sunt: prolixitatem operis accusabunt: &, si ẽt de febrium differentijs oĩa hoc loco transigerẽ, multo ẽt magis viderer ipsis esse prolixus. Quòd igitur nullus scribendi modus mordacitatem possit effugere, tam est antiquum, ꝙ ẽt D Plato huius rei meminit. His aũt ita se habentibus, mediam sermonis formam eligere optimum mihi visum est. Quid aũt est medium? quod ego nunc mihi videor attingere, omnia illa demonstrans, quæ oportet eum de necessitate cognoscere, qui recte preuisurus sit morbi solutionem, qualis & quo tempore futura sit: non omnia quidem hoc loco transigens, sed ea enarrans, quæ à superioribus obscure sunt tradita: quæ vero prætermissa, hæc addens: quæcunque autem manifeste ac recte sunt à veteribus scripta, transcribere, aut ijs, quæ sunt ab eisdẽ male dicta, contradicere, vt longum opus euitare valeam, supersedi. Postquam igiť, dum in primo libro aphorismum Hippocratis exponeremus, ibi ostendimus, ꝙ ex ipsius morbi natura non paruam liceat occasionem accipere ad futura prænoscenda: mirum vero multis videať, si in primo die quispiam morbi speciẽ agnouerit, quod nos demonstrare tentauimus difficile quidem forte esse, non tñ impossibile, viãq;, qua hoc facere oportet, exposuimus: hîc mihi à sermonis prolixitate abstinere visum fuit, atq; eos, qui vellent hæc exquisite cognoscere, in Archigenis commentarijs de locis patientibus exercitari iubere, atque insuper in commentarijs de febrium significatione & typis. Nam & forte nos in eosdem typos tractatus ædemus, vt ea, quæ à veteribus inuenta sunt, transigamus: ac quædã, quæ nõ recte scripta sunt ab Archigene, subtrahamus, omniaq; dilucide aperiamus. At in præsenti in illis oportet exercitari.

In Quot ad summum Diebus Commixtæ Febres dignoscantur: ac quot sint Genera Febrium. CAP. 9. E

RVrsus igitur, quantum huius interest operis, repetentes transigamus. Interest autem viã tradere exercitationis de compositis morbis, qualem nuper de simplicibus fecimus. Exquisitas enim febres, siue intermittentes sint, siue continuæ, statim per initia noscere dat̃: quæ vero ex mistione aliarum variantur, atque adulterant̃, difficile quidem est in die primo, non tamen impossibile, agnoscere: plurimas quidem in secundo vel tertio vel omnino quarto die exquisite possumus inuenire. Nulla.n. est neq; species, neq; genus morbi, quod circa tertiam vel omnino quartã diem, cuius naturæ sit, non euidenter innotescat. Inuadat igit̃ febris aliqua horrida simul, atq; omnino inæqualis in pulsibus, atque in eo, qui per totum corpus sentitur, calore, vt sæpe propius statum esse existimetur, vel medium augmenti obtinere: rursus vero horrida fiat, & pulsus minores & obscuriores ac tardiores & rariores habeat, & calorem quidem ab extremis partibus recedentẽ, circa vero ventrem atque thoracem redundantem: hanc non absque ratione quispiam hemitritæum.i. semitertianam fore speret, vel potius iã esse: à multis vero in tertio die noscet̃. Sed hæc quidem mista est ex biliosa & pituitosa febre, de quibus antea sermo habebatur, non iam inuicem cõplicatis, sed per se totas cõfusis. Quæ autem ex complicatione fit, quadrupliciter consistit, vel tertiana quotidianæ commista: vel ea, quæ quotidie accessionem habet continua, illi, quæ per tertiũ F continua est: vel tertiana ei, quæ singulis diebus accessionẽ facit, continuæ: vel quotidiana ei, quæ per tertium diem continua est. Nec vlla ex his mistionibus in primo die exquisite cognoscit̃: secũdo vero instanti die agnoscere facile est, ac multo magis tertio: raroq; est, vt quarta dies ad id sit necessaria. Fiat enim (si ita contigerit) in primo die accessio vnà cum rigore, deinde calida atque deurens febris accendatur, stomachi fastidium afferens, ac sitibunda, atque ad statum celeriter properet, pulsus æquales habens, magnos atque veloces, vehementesq; atque frequentes: sit autem vnà cum pulsibus & calor æqualis omnino: deinde cum vomitu & sudore finiatur, & quædã infebricitatio succedat: iam manifestum est hmõi accessionem esse tertianæ periodi propriam. Fiat aũt & in sequenti die quotidianæ accessio (neque enim de eisdem millies dicere est necessarium) hîc mẽtem adhibere oportet ad horas accessionum, vt aliquid de die tertio prænoscas. Nam, si tertianæ febris accessio circa primam horam fieri debeat, circa vndecimam autem quotidianæ, sic quidẽ manifesta erunt vtriusque principia: & magis, si longiori interuallo disiungantur. Si vero vtraq; eãdem hora inuaserit, erit omnino mista accessionis forma: & ei, qui diligentius inspicere quiuerit, quædam apparet facta cõfusio quotidiani & tertiani circuitus: distinguit aũt eos manifeste quartus dies, cum tamen ab artifice ẽt in secundo cognosci possint. Adhuc aũt perceptione difficilior G est intermittentium cum continuis mistio, vt pluribus omnino impossibilis videat̃: simul.n. & febrem intermitti, atque haud sine febre hominem esse, ex tali accidit commistione: quo nihil minus possibile esse vr̃: sed, si quis & hîc exquisite possit cognoscere vtriusq; febris naturam, manifeste comprehendet, ꝙ neq; huiuscemodi mistio est impossibilis. Nuper igitur quędam muliercula in paribus diebus horridam accessionem habebat, semitertianæ exquisitæ propriam: in imparibus vero, mane alteram quandam, ea, quæ præcesserat, longe minorem: vt altero die semitertianæ febris accessio super accessionem aduenire videretur, quod in tali febre fieri consueuit: circa octauam vero horam diei altera inuadebat accessio cum rigore vehementi, omnia tertianæ febris indicia exquisite afferẽs: iam vero hæc confracta sudoribus ac bilis vomitibus hora tertia noctis, mox extendebat̃ ad diei paris horam secundam: &, cũ iam infebricitationi appropinquaret, rursus horrida atque inæqualis illa accessio succedebat, quam in paribus diebus fieri diximus: deinde per totam diem maligne compressa, ac deinceps adaucta, vix occidente Sole ad statũ perueniebat: ac declinare incipiebat hora quarta noctis: deinde mane rursus super abundantes reliquias additũ augmentum non valde inæquale vsque ad octauam horam intendebatur: &, cum iam manifeste statum obtinere febris videret̃, iam febrem hanc febris exquisite tertianæ accessio altera suscipiebat. H Hanc nos febrem statim die secunda ex complicatione semitertianæ febris atq; tertianæ factã agnouimus: longe vero certiorem tertius dies præbuit cognitionem. Atque in spem venimus, alterum circuitum, qui erat tertianæ febris, cito finem habiturum, alterum in longius tempus debere protẽdi: quod ẽt contigit. Et tunc aperte visum est in reliqua parte ægritudinis solam superesse semitertianam, quæ principium quidem totius circuitus in pari die faciebat, in die vero impari superaccẽdebat̃. Tales quidem mistiones nõ est vniuscuiusque dignoscere. Si qua vero febris in primo die exquisite tertiana deprehensa, deinde die sequenti similem priori omnino fecerit accessionem, hęc longe tolerabilior est, duplex existens tertiana. Sic aũt & duæ & tres quartanæ sæpius inuicem cõplicant̃, quas accessionum forma à quotidianis distinguit: neque enim, ꝙ singulis diebus accessio fiat, hoc sufficiens signũ est ad febres quotidianas indicandas, sed febris ipsius & accidentium forma. Oportet igit̃ in vnaquaque re primum τεχνωθῆναι.i. artificem fieri (quemadmodum nominabat quidam ex nostris præceptoribus) deinde sic ipsa aggredi opera. Artificẽ aũt fieri est quidẽ primũ & maxime totius artis subiectę materiæ simplices vires agnoscere, mox ipsarũ ẽt mixtiones, quot & quales sint: nã de medicamentorũ cõpositione atq; vsu eadẽ est doctrinæ via, quemadmodũ i cõmẽtarijs de ipsis scriptis ostẽdimus. Cũ aũt duplex materia medicis adsit, altera i qua ad

uenit

A uenit finis, quæ est ipsa hominum corpora: secunda vero auxiliorum, à quibus vel ex quibus fit finis: ea quidem, quæ est de medicamentis tractatio, ad secundam materiam attinet: at, quæ nunc instat, ad primam. Nunc.n. discere oportet in ijs, qui de febribus sermones habentur, ꝙ tria sunt oĩa, quæ ex humorum putredine febrium accenduntur genera: quædam enim ex flaua bile, hæcq; plurimæ sunt: quædam vero ex atra: quædā ex pituita consistunt. Hic vero sermo haud parui momẽti est, quid nam patientibus dictis humoribus, febris accendat, neq;.n. his secundum naturam se habentibus. Sed in hoc sermone etiam illud ostensum est, ꝙ non sit admiratione dignum, si ex frigidis natura humoribus putrescentibus febris accendit: & ꝙ omnis aliarum febriũ varietas ex horũ fit commistione: sed & quæ ephemeræ & hecticæ febres dicuntur, alia duo genera sunt, ab ijs, quę acutæ febres nominantur, separata: & ꝙ febris acuta vel aliquo dictorum humorum putrescente, vel membro inflammationem patiente, generatur: & ꝙ inflammationis vocabulũ non secũdum antiquam consuetudinem sit audiẽdum. Hęc vero omnia multis digna admiratione videnť: quẽadmodum & id, quod paulo ante dicebamus, si queat vnquam intermittens cũ continua cõmisceri: sed nihilo minus hoc, si nulla insebricitatione ægrotanti adueniente, solum intermittentes misceanť. At & hoc manifeste ostendimus non tertianis tm̃ vel quotidianis intermittentibus, sed etiā

B quartanis accidere: cũ.n. plures inuicẽ complicanť, siue eiusdem generis sint, siue diuersi, secunda sæpenumero anticipat aduenire, anteq; prima in insebricitationem desierit: deinde rursus tertia ei dẽ succedit, antequā & hęc ad insebricitationẽ perueniat. Hoc vero maxime accidit in longioribus accessionibus: nam in ijs, quæ intra primũ interstitium desinunt (ita autem vocant duodecim horarum spatium) vel multos necesse est complicari circuitus, vel eā, quæ ex intermittentibus cõponiť, febrem, impossibile est ad continuitatem peruenire. Multas vero earum, quæ ita complicanť, febrium medici, qui circa talia non sunt exercitati, si quidem acutiores videantur, omnes vocāt semitertianas: si vero tardius moueantur, erraticas. Cum enim semel potestatem acceperint putandi in semitertianis suppressiões multas fieri, & in erraticis inordinata principia, omnes sic febres, in quibus non inueniunt compositionem, semitertianas vel erraticas appellant, cum tñ sępius manifestissimam habeant proportionis similitudinem. Sicuti adolescẽs, qui circa autũni finẽ, cum in Prima die circa quintam horam cœpisset febricitare vna cum rigore breui, deinde, cum paululũ sudasset multo vesperi, mox circa horam septimam noctis, priusquā exacte febris desisteret, febricitare rursus incepit cum rigore breui: deinde paulum sudauit in Secũdo die, ac circa decimam horam iterũ similiter accessionem habuit, & statim similiter sudauit in nocte: deinde Tertia die hora

C secunda cœpit febricitare simul cum rigore, anteq priores diei declinatio in quietem desineret. Nobis igitur omnem febris formam diligenter considerantibus, visa fuit trium complicatio tertianarum: nam, & quæ primo die cœperat hora quinta, & quæ sequenti nocte rursus hora septima, & quæ in secundo die hora decima, & pulsus & caliditatem omnia propria tertianis habebant, sicuti etiam rigores atq; sudores. Nulla vero ex his ad quietem perueniebat, qm̃ sequentis ipsam tertianæ accessionis principium anticipabat: sic vt, si nulla alia febris successisset, horis tribus aut quatuor homo sine febre perstitisset. Trium vero tertianarum complicatio in secundo statim die nobis visa est manifeste: quòd autem anticipando accessiones facerent, tertio die primum cognouimus, nam hora secunda febris inuasit, non quinta, quẽadmodum in primo: tertiani vero circuitus indicia omnia, ijs, quæ in primo die apparuerāt, attulit manifestiora. Ab hoc vero die deinceps obseruantes, oẽs inuenimus accessiones duabus aut tribus horis anticipantes. Quare & illa, quæ primæ proportione respondebat in circuitus successione, quinto die oriente Sole facta est: septimo vero multo celerius, veluti circa horā noctis nonam: deinde, quę post hanc, secundum eandẽ proportionem in hora noctis septima: &, quæ secuta est, hora quarta: atq; ab hinc rursus, quæ successit, quarta: & quę post hanc, quinta: deinde iterum sexta: deinde octaua hora, accessio à principio

D decima facta est. Secundum vero similem huic proportionem & aliæ duæ post septimum periodũ non solũ non anticiparunt, sed etiam tardius aduenerũt: qñ & mihi & reliquis omnibus manifeste apparuit, qui semitertianam febrem esse putarunt, quantum sua opinione aberrassent. Nam accessionum prolixitate ad octo horas contracta, ipsoq; accessionis insultu non amplius anticipāte, sed potius retardante duabus iam horis, tunc accessiones ad insebricitationem perfectam deuenerunt. Et sic iā paulatim à longitudine dementes, cessauerũt, primum quidẽ quæ leuissima erat, deinceps quæ magnitudine secunda erat, & tertia vehementissima inter ipsas: quod & ipsum nõ mediocre fuit indicium, ꝙ statim ab initio tres tertianæ extitissent. Sed, cuius gratia hæc oĩa dicũtur, ad hoc rursus redeo, ꝙ oporteat exercitari, vt exquisite noscamus oẽs simplices dispositiones, adeo vt, cum solæ consistunt, primo die facillime ipsas agnoscamus: inuicẽ vero & sibi ipsis cõplicatas, etiam si non in primo die, saltem in secundo vel tertio vel omnino quarto, exacte discernamus. Nos igiť haud quaquam latuerunt tres istæ tertianæ in secundo die, non ob aliā causam, nisi ꝙ earum naturam exquisite noscebamus. Tale enim quid accidit in morborum notitijs, quod nobis omnibus in tota vita contingit: nam eos amicos, qui nobis familiarissimi sunt, ex longo interuallo statim ac primo intuitu agnoscimus: si vero quempiam semel aut bis tm̃ viderimus, vel sępe quidem, non tñ continue, non iam æque istũ, neq; ex longo interuallo, neq; primo intuitu statim,

agnoſcimus,ſed non nunquã diu ambigimus ac dubitamus,nũquid iſte, Coriſcus an Socrates ſit. E
Ita & in morbis res ipſa ſe habet: ſinguli propriũ habent characterẽ,quem quiſpiam ſæpius contẽ
platus,prompte dignoſcit,ac præcipue cũ ſimplex ac ſolus fuerit. Earũ igiť febrium,quę ſine loco
patiente ex humoribus quibuſdã putreſcentibus accedunť,tres ſunt primi ac ſimplices characteres,
& earũ ſcilicet,quæ ex pituita,& quæ ex atra bile,& quæ ex flaua,ortũ habẽt: quas ſi quiſpiã exqſi-
te dignoſcere ſtuduerit ſingulas ſeorſum ac ſolas,iã nõ amplius difficulter earũ miſtiones iueniet.

De Febribus, quæ ex patientibus Locis accenduntur: & Quo pacto ex vno indicio multa poſſunt demonſtrari. *CAP.* 10.

EArum vero,quæ ex locis inflammationẽ patientibus accidunt,iam forma compoſita eſt: quæ
dam.n.loci indicia præ ſe ferunt: quædam aũt eius,ob quam conſiſtunt,cauſæ: Veluti in mor
bo laterali,locus quidem patiens eſt membrana,quæ coſtis ſubtẽdit: &,cum inflammata ſit,neceſ-
ſario dolorem inuehet,qm̃ neruoſa eſt,ſed hunc pungentem & longe extenſum,qm̃ pars illa,quæ
patiť,membrana eſt: tales.n.ſunt ſentientium membranarum dolores.Et quidem,qm̃ eadem pars
vnum eſt ex ſpirandi inſtrumentis,neceſſario animal difficilem habebit reſpirationem.Quoniam
aũt cordi proxima eſt,facile aliquid inflamminis ei impartiet: ꝙ ſi hoc eſt, febricitabit animal. Si-
cuti,qm̃ pulmoni proxima eſt,facile ſuum illi communicabit affectum: cũ præſertim adeo rarum F
ac molle ſit membrum, ac omnem ſubſtantiam humidam facile poſſit admittere. Tuſſiet igiť ſta-
tim homo,non tamen omnino ſtatim ſpuet: ſed, ſi quidem multum ac craſſum ab inflammatione
defluxerit,cum tuſſi expuet: ſi vero paucũ & tenue,irritabitur quidem neceſſario, ita vt tuſſis mo-
ueatur,non tñ expuet,anteꝗ̃ collectum ſimul atq; concoctum ad multitudinem craſſitudinemq́;
peruenerit. Sed hoc quidem ipſius diſpoſitionis indicium eſt,non aũt membri patientis.Nam, cũ
paſſio exquiſite anguſta fuerit,& veluti alligans in ſe ipſa vniuerſum fluxum cohibuerit, tũc facit
morbos laterales,qui aptyſti.i.ſine ſputo nominantur: ſed,cum ſatis relaxata fuerit, atq; ad pulmo
nem dimiſerit,tunc iſti magis tuſſiunt atq; expuunt: hoc igitur formam inflammationis, non aũt
patientem indicat locum. Nunquid vero magis pituitoſus ſit vel bilioſus humor is,qui inflãma-
tionẽ facit,ex ſputaminum forma cognoſces: nam & ſpumoſa,& flaua,& ruſa,& rubra,& pallida,
& nigra expuunt.Ex ijs vero,quæ quidẽ ſpumoſa ſunt,fluxum magis pituitoſum oſtendunt: fla-
ua aũt,bilioſum impermiſtum: quæ vero ruſa ſunt,amaram quidem & iſta referunt bilem,ſed nõ
paucam ſeroſam ſuperfluitatem cum bile commixtam eſſe ſignificant,& multo ampliorẽ,qñ palli
da quis expuerit: ſic & nigra melancholicum fluxum oſtendunt: ſicuti, quæ colore magis quodã
modo rubida ſunt,plurimũ quidẽ ſanguinis,minimum aũt amaræ bilis in eo,qui inflãmationẽ fa- G
cit,humore contineri ſignificãt: atq; ideo inter omnia ſputamina, hæc ſunt mitiſſima, ſicuti nigra
omnium pernicioſiſſima.Et quidẽ in hiſce omnibus accidentibus magnitudines, diſpoſitiõis ma
gnitudinem indicabunt: breuem aũt diſpoſitionem indicabũt accidentiũ paruitates. Non igitur
oĩum oĩa,{propria} indicia ſunt,ſed ſingula vnũ quoddã peculiare demonſtrãt.Nã,quæ & duo-
rũ vel trium rerũ ſignificatiua eſſe videntur,ſi ea diligenter perquiſiueris, altero quidẽ ſuorũ acci-
dentium patientẽ locum,altero vero diſpoſitionẽ,altero ipſius magnitudinem, altero eorũ aliquẽ
caſuũ,qui ſubſequuntur,ſignificare reperies. Pulſus igitur laterali morbo laborantiũ, hæc omnia
indicat,ſed non eodem modo oĩa: ſed,qua quidẽ vnà cũ tenſione durus eſt, neruoſum eſſe locũ pa
tientẽ oſtendit: qua vero ſerræ ſimilis eſt,diſpoſitionẽ eſſe inflãmationẽ: qua vero velox ſimul &
frequens ac magnus,ad inflammationẽ cõſequi febrẽ: qua vero ſingula,quæ diximus, maiora aut
minora exiſtunt,vel magnã eſſe vel paruã oſtendunt diſpoſitionem. Mihi vero hęc exẽpli gratia
dixiſſe ſufficiat: neq;.n.nunc de locis affectis agere propoſuimus,ſicuti neq; de febribus,vel typis,
vel cauſis. Sed horũ ſingulorũ memini, ſimul qdẽ viã quandã volẽs oſtẽdere,qua ſit in ipſis exerci
tãdũ,quã ſi quis habeat(& ſi nos propriũ de ijs,quæ diximus,tractatũ non ſcripſerimus) poſſit per
ſe ipſum ex ijs,quæ ab alijs ſcripta ſunt,ſi modo perſpicaci ingenio fuerit, & diligentiã adhibuerit, H
id,quod ſupereſt,inuenire: ſimul aũt & vtilitatem ſingulorũ,quæ dicta ſunt,oſtendere volens,cõ-
memoraui & febrium differentias,& typos,& diſpoſitiones,& cauſas,ipſasq́; patientes partes.

Febrium Diuiſio: & Quid vnumquodq; genus ſuapte natura portendat. *CAP.* 11.

NAm in his omnibus exercitatum eſſe oportet, qui debeat diligenter in primis nouiſſe die-
bus ægritudinis formam. Vel.n.ſimplex eſt febris,vel compoſita,vel cum loco patiẽte †,vel
ephemera,vel hectica. Quòd ſi ſimplex fuerit omnino,humoris indicia affert, ex quo genita eſt:
ſi vero compoſita,ex quot ſimplicibus febribus compoſita eſt, totidem numero humorũ multitu
dinem indicabit. At, ſi hoc indicet, illud etiam ſignificabit,nunquid morbus diu durabit,an cito
finietur: nam, ſi humor pituitoſus extiterit, neceſſario diuturnus erit: longe vero magis, ſi atræ bi
lis naturam afferet: at, ſi ad flauam bilem pertinebit,non erit diuturnus. Sic & locus patiens,qui
quidem motu multo exercetur, calidusq́; eſt ac rarus, & principatum gerit, acutiorem morbum
futurum portendit: qui vero neque in motu continuo eſt, frigidusq́; ac denſus & ſine principa-
tu eſt, ad longius tempus extendi debere ſignificat: Eodem modo & diſpoſitio, ſi quidem diffi-
cilem motum habuerit,frigidiorq́; fuerit ac denſior, diu duraturum: ſi autem facile moueatur, ca-
lidiorq́; fuerit ac rarior,cito ſolutum iri.Eodem modo & de cauſis iudicandum eſt. Quare,ſi quis
dili-

† Antiquus interpres addit, uel ſine loco patiente.

A diligenter agnouerit totam morbi hypothesim, non paruum habebit ad prænoscendũ momentũ. Eas igiť, quæ cum magno & cito se inclinante certamine fiunt morborum solutiones (quas præcipue crises nominari dicebamus) febrium earum, quæ ex calidis humoribus accenduntur, proprias esse est existimandum: post has, earum, quæcunq; membrorum sunt principatum habentium facile mobiles & calidæ dispositiones. Ephemeræ vero & hecticæ febres, & sine magna perturbatione, & minime subitas faciunt permutationes: sed, quoniam & has per abusionem aliquãdo crises appellant, de istis ẽt deinceps aliquid dicetur. Nunc vero finem imponere statuimus præsenti sermoni, ad vnum omnia, quæ ante diximus, caput redigentes.

Epilogus eorum, Quæ hactenus ostensa sunt. CAP. 12.

SVbitas in morbis transmutationes si velis prænoscere, necessarium tibi prius est, principij & ascensus ac status & declinationis habere dignotionem & prænotionem. Hæc autẽ dignosces & ex ægritudinis forma, & regione, & anni tempore, vnà cum illis, quæ his correspondent: ex circuituum etiam proportione, atq; etiam ex mox apparẽtibus. Ex morbi quidem forma, ad has tres simplices & primas febres inspiciens, ad eam. s. quæ ex pituita, & quæ ex atra bile, & quæ ex amara generať. Prius igitur in ijs dignoscendis exercearis, quæ exquisitæ sunt, atq; legitimæ: sic. n. aliquãdo poteris etiam compositas inuenire. Tunc vero exquisitæ sunt atq; legitimæ, quando & ætas, et
B anni tempus, & regio, ac constitutio, naturaq;, atq; ea, quæ antecessit ratio victus, præsentia quoq; accidentia, & omnia simpliciter, quæ antea dixi, humoris formæ conuenerint. Manẽtibus igitur in venis humoribus, continuæ ex ipsis febres generantur: si vero moueantur ac per totum corpus deferantur, hæ, quæ cum rigore atq; horrore incipiunt vehementi, cum sudore vero omnino ad infebricitationem desinentes. Est aũt ex ipsis tertiana quidem, & quæ per tertium accendiť, breuis tẽporis: sicut quartana, & quæ per quartum accendiť, longi: minus vero, quã hæc, lõga, quotidiana, & quæ singulis diebus facit accessionem. Si has noueris expedite discernere, haudquaquã difficulter eas, quę ex quorundam locorum passione consistunt, inuenies. Nam in omnibus inflammatis particulis humorum impactio, quæ locum bene difflari prohibet, statim quidem humores putrefacit, simulq; calorem quendam prauum excitat, qualis & in reliquis omnibus putrescentibus oritur. Huius igitur caloris character, cum simplex fuerit, earũ alicui, quas diximus, febrium {simplicium} necessario assimilatur: vel potius (si verũ velimus dicere) vna ex illis est, vel ad amarã bilem, vel ad atram, vel ad pituitam attinens. Audiuisti autem Hippocratem quodam in loco dicentem, ꝙ hos vocant ‖ acutos morbos, quorum febres maxima ex parte continuæ sunt. Quare, si seorsum ac per se singulas febres nosse meditaberis, haudquaquã difficulter, neq; cũ pulmonis, aut splenis, aut hepatis, aut ventriculi, aliqua inflammatio affuerit, formam ipsius agnosces: totiusq; morbi, vsq; ad solutionem, longitudinem præcognosces. Omnino. n. fluxus, qui inflammationẽ efficit, vel flauæ bilis est, vel atræ, vel pituitæ. Si igitur impermistæ multæq; flauæ bilis fuerit, tũc facit erysipelata, & eos, qui herpetes nominanť: sicuti nigræ cancros & phagedænas, aut elephãtes, aut aliquem ex his adeo curatu difficilibus morbum: quæcunque vero ingruente pituita in tumorẽ attolluntur, hæc œdemata nuncupantur. Simplex igitur & solus vnusquisq; horum, quos diximus, humorũ, quãlibet harũ, quas commemorauimus, facit exquisitam ægritudinẽ. Sanguini vero permistus atq; confusus, deinde in particulam aliquã incumbẽs, vel scirrhosas vel œdematosas vel erysipelatosas facit inflammationes: scirrhosas quidem melancholicus: erysipelatosas vero, biliosus: œdematosas, pituitosus. Cum vero ipse secũdum naturam se habens sanguis, impactus in loco fluxioni obnoxio putruerit, hic quidem affectus inflammatio est: simplex vero ex ipsa febris accendiť, similis maxime ephemeris, quæ ex † inflammationibus inguinum} accidunt: nam & in guinis inflammatio ex bono sanguine fit. Liquet autem, ꝙ, cum hic putrescere cœperit, non amplius bonus remanet, sed iam ad amaræ bilis naturam transit. Atq; in hoc illud seruať, triplex esse
D genus vniuersum simplicium febrium: quæ. n. ex sanguine putrescente fit, iam quodãmodo biliosa est: si sane in naturalibus sermonibus recte ostensum est, ꝙ sanguis ex moderato calore generať, flaua aũt bilis ex maiore, atra vero ex sufficienter immodico. Quicquid igitur pingue & tenue in sanguine est, fit flaua bilis: crassum vero, ac veluti fęx, qñ immodice calefactum exaruerit, atra. Flaua ẽt bilis qñque in atram conuertitur, cum assata fuerit: duplex etenim eius generationis modus ostensus est. Oẽs igiť, quæ ex particula aliqua affecta febres accẽduntur, vnum aliquem ex dictis vel simplicem vel compositum habebunt characterẽ: simplicẽ quidẽ, qñ vnus aliquis sufficienter præualuerit cęteris: nõ simplicem vero, qñ cõmisti alterius potentia apparuerit. Non nunquã aũt non solus apparet, sed ex æquo dominať: & non nunꝗ tres simul viribus ęquales cõmiscenť. Sed, sicuti, qui scit & vinum & mel & aquam seorsum exquisite discernere, neq; horũ ignorabit temperaturam: eodem (vt arbitror) modo neq;, qui facultatem habuit eas, quas antea diximus, febres singulas exquisite noscendi, earum mistionem ignorabit. Quare in oĩbus talibus principio illud optimum est, tres istas febres posse exquisite discernere, quotidianam, tertianam, & quartanam: similes. n. ipsis omnino sunt continuæ eiusdem generis adiacentes. Non igitur ad plures atq; obscuras intentiones, sed ad paucas & manifestas, oẽm tibi redegi exercitationẽ: in his. n. exercitatus, haudquaquam difficulter in primis diebus characterem ægritudinis perspectum habebis.

de Vict. rat. in morb. acut. cõ. 1. t. 8. 7ª. 108. h Et 1. Epid. cõ. 3. t. 3. 3ª. 118. f

† *bubonibus. & ĩtelligitur de oĩbus glandulis inflamatis. et sic ubiq; inferius.*

De Dignotione Febrium Ephemerarum. CAP. 13. E

DVo quidem genera febrium quo pacto quispiam ab initio cognoscat, exposui: dico autem duo genera febrium, & quod occasione membrorum quorundã patientium, & quod ex putredine humorum tantummodo accenditur. Reliquum est, vt de tertio febrium dicamus genere, quas ephemeras appellari dicimus. Sunt aũt hæ tantummodo spiritus passiones, absque humorũ putredine, aut membri inflammatione, nisi inflammatis inguinibus accidant. Earum aũt generationis occasiones sunt, vigiliæ, ac cruditas, & tristitia, & timor, & ira, & curæ, deustioq; ac refrigeratio, lassitudo, & ebrietas, & quæcũq; similia sunt. Quomodo igitur & has in prima die cognoscere oporteat, deinceps exponam. Communiter quidem omnium pulsus ad celeritatem & frequentiam promouetur, & sæpenumero ad magnitudinem: exquisite autem seruat eam, quę secundum naturam, & æqualitatem atque mollitiem & ordinem. Sic & vrinæ, non nullæ quidem suspensiones, non nullæ vero subsidentias bonas habent, quædam autem nebulas: omnes vero bene coloratæ sunt: sicuti & calor in omnibus vaporosus est, sed quibusdam statim quidem ĩ primo cõtactu, quibusdam vero posterius. Atq; omnibus ipsis absunt maligna accidentia, de quibus docuit nos Hippocrates in Prognostico. Hæc igitur communia signa sunt omnium febrium ephemerarũ: propria vero singulis, quæ à me dicta sunt ẽt in primo libro artis curatiuæ ad Glauconẽ: nunc vero inchoabo sermonem ab affectibus animæ, à cura, & timore, & ira, & tristitia. F Si quidẽ remanẽtibus adhuc animi affectibus consideratio fiat, ex pulsibus maxime tentandũ est facere dignotionem, quemadmodum in libris de pulsibus scriptum est: post autem etiam ex alijs inuestigandum. Quòd si illi quidem affectus sedati fuerint, dispositio vero remanserit, debile quidem & hîc in pulsibus indiciũ inuenies illarum, quæ febrem antecesserunt, passionum: tibi autem ẽt sine pulsibus reliqua omnia sufficient. Communiter enim omnibus vrinæ rufiores. Adest aũt ijs quidẽ, qui ob tristitiam febricitant, acritudo potius, quàm multitudo caloris: sicuti ijs, qui ob iram, contrario modo. Sed & tenuitas corporis in ijs, qui tristitia, quàm in ijs, qui cogitationibus vexati sunt, manifestius apparet, & oculorum concauitas, & quædam insolita decoloratio. Et hæc quidem cõmunia omnium etiam aliorum, qui quocunque modo cogitationibus impliciti fuerint, indicia sunt: sed præcipue ex oculis discernendi sunt: licet enim ex his ẽt in sanis animi affectum cõijcere, in ægris autem manifestissima signa sunt ei, qui inspiciendi habeat facultatem. Sic quidẽ illos, qui propter disciplinas aut propter meditationem aliqua cogitauerunt, ab ijs, quos tristitia corripuit, discernere oportet. Eos autem, qui nimium vigilarunt, distinguit & decolorationis modus, nam subtumida ipsis facies inest: & oculorum motus manifesti, vix enim attollũt palpebras: & humiditas oculorum, sicci enim contristatis fiunt, & cogitantibus. G Concauitas vero commune omniũ accidens est, tristitiæ, vigiliæ, curarum, non tamen & iræ: huic.n. neq; oculorum concauitas, neq; decoloratio manifesta: & calor ẽt amplior, & qui celeriter ex profundo efferat: & pulsuum magnitudo nõ diminuitur, quemadmodum in vigilijs, tristitijs, & cogitationibus. Quare iram quidẽ ab ipsis valde manifeste distingues: illas vero inuicem, quemadmodum antea diximus. Eorum vero, qui ex lassitudinibus febricitant, cutis est siccior, plusq̃ in aliqua alia febrium ephemerarum. Sed hoc quidem omnibus, qui ex lassitudine febricitant, commune est in eo accessionis tempore, quod vsque ad statum protendit: at eo tempore, quod statum sequitur, plurimis quidem, quicunque nõ supra modum fatigati sunt, humiditates quædam vel vapor calidus ex profundo attollitur: quibusdam vero ẽt in ijs, quæ statum subsequuntur, temporibus siccitas remanet. Fit vero hoc maxime ijs, qui supra modum fatigati sunt, vel deusti, vel refrigerati vnà cum lassitudine. Et pulsus ẽt non eodem modo in vtrisq; se habent: parui.n. ijs, qui supra modum sunt fatigati: magni vero alijs sunt. At, quæ ex densata cute febres oriunt (densatur aũt vel frigefacta, aut qualitate acerba subito ipsam inuadente, veluti accidit eis, qui aqua aluminosa se balnearunt) hæ solũ ex omnibus febribus passio adstricta sunt. Licet aũt ipsas ex tactu dignoscere, sicuti & aridas febres, quæ ex lassitudine fiũt: neque enim vel harum densitas tactum lateat exercitatum. H Sed & caliditatis motus in ijs quodãmodo inaugescit: nam in primo manus iniectu mitis apparet, acrior vero postmodum euadit, si perduraueris. Sed neq; vrinæ rufæ in talibus, neq; corporis moles collapsa, quare neq; oculi cõcaui & sicci apparent: sed sunt, q̃bus & humidiores & prominentiores, quàm secundũ naturã, esse videbũtur: pulsus vero non, quemadmodum in tristitia & curis & vigilijs atq; immoderatis exercitijs, minores. Earum vero febrium ephemerarũ, quæ ex inflammationibus inguinum accedunt, pulsus maximi sunt, & veloces, atq; frequentes, calorq; plurimus, & post statum statim ex profundo humiditas quædam attollitur calida quidem, sed suauis, nam acrimonia & mordacitas minime oĩum his febribus adest: & rubida facies maxima ex parte ipsis inest, & in maiori tumore, & vrinæ subalbæ. Communis vero his febribus ephemeris inest æqualitas pulsuum: nam ex ipsis paucæ admodum eam, quæ secundum vnam percussionem est, inæqualitatem ostendunt: sed neque hæ valde manifeste, neque liquido. Dicta a me sunt & ipsa febrium ephemerarum indicia. De hecticis autem non est præsentis temporis sermo: nulla.n. earum in primis diebus, sed in progressu tẽporis fit: quare de his quidem in sequentibus differemus, hîc vero libro finem faciemus.

GALENI DE CRISIBVS LIBER TERTIVS

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de Fine omnium tum Salubrium, tum Lethalium Morborum: Ac de futuræ in eis Crisis temporis & modi Præcognitione.

In Morbis Sex inesse Genera Mutationum: & Quo pacto singulæ ipsarum appellentur. CAP. 1.

PRopositum nostrum est, sicuti & prius dicebat, omnis in morbo mutationis præsentis quidem dignotiones, futuræ vero præcognitiones, dicere. Quia vero sex modis istæ fiunt, tentandũ est de singulis separatim scribere, hac prius
B facta memoratione, ꝙ sex sunt in morbis mutationũ differẽtiæ: vel.n. subito ad sanitatem veniunt, vel subito interimunt, vel paulatim horum vtrunq; cõtingit, vel mistim. Paulatim quidem, vel scilicet morbo marcescente, vel ægri viribus dissolutis: mistim vero, qñ subita quidem aliqua ad melius vel peius commutatio facta fuerit, deinceps vero vsq; ad omnimodam solutionem vel mortẽ reliquum totũ emarcuerit. De prima igit, quæ repente fit, permutatione dicamus, qm̃ omnium, quas antea diximus, optima est: atq; ideo ipsam per excellẽtiã crisim nominant, qm̃ natura, quæ præter naturam sunt superante, exquisite perficit. Ex alijs aũt permutationibus, quæ quidem ad subitam mortẽ, mala crisis est: quæ vero aliquam effatu dignam faciunt mutationem, non tñ integrã solutionem, imperfectæ crises vocantur: sicuti & quæ sensim marcescẽte vel virtute vel morbo contingunt, & hæ solutiones simpliciter, non crises nominantur.

Quæ Indicia Præcedere soleant Excretiones & Abscessus iudicatorios. CAP. 2.

SOla igitur subita ad sanitatem conuersio, simpliciter crisis nominatur. Et quidẽ omnino fit ꝑ manifestas quasdam excretiones, aut effatu dignos abscessus: quicũq;.n. aliter quieuerint, malignius retrocedunt. Antecedit aũt huiusmodi excretiones & abscessus non mediocris perturba
C tio in corpore ægrotantis. Nam & difficiles tolerantiæ, & vigiliæ, & deliria, & graues somni, & difficiles anhelitus, & vertigines tenebricosæ, & difficiles sensus, dolores capitis, colli, & stomachi, & multorum aliorum membrorum: non nullis vero aurium sonitus, & vani ante oculos apparent splendores, & lachrymæ inuoluntariæ effluunt, & vrina retinetur, & labrũ agitat, aut aliquid aliud tremulum fit, obliuio, & præsentium ignorantia, & vehemens accidit rigor, & plurimum accessio consuetam anticipat horam, & multus æstus, sitisq; intolerabilis sequit: clamant, & saliunt, sicuti furentes, neq; possunt in eodẽ situ recũbere: deinde repente multus sudor erũpit, aut vomitus aliquis non paucus insequitur, aut venter subito soluitur, aut abundans fit fluxus sanguinis: aut hæc omnia simul contingunt, vnde non paruus inuadit timor inspicientes. Et quispiã homo vulgaris, cũ istis adesset, ipsa recogente ita pronunciauit, ꝙ iudiciũ tunc de vita ægrotantis ageret: neq; n. medicorũ aliquis primus inuenit id nomen, sed oĩno necessariũ fuit, vt, qui præsens esset, conturbaret, atq; ideo exclamaret, & crisim id est iudiciũ, rẽ ipsam noĩaret. Decet aũt medicũ generosum neq; turbari, neq; futurum euentum ignorare: melius aũt fuerit, si se ad prenoscendã futurã crisim exercuerit: neq;.n. ista dignotio, quæ habet de præsentis crisis euentu, multũ distat à præcognitione eiusdem futuræ, sed ex eadem contemplatione vtraq; perficitur.

D *De Præsentis optimæ Crisis Indicijs: & Quæ ex quibus locis Excretiones & Abscessus, quos & quarum partium morbos finire soleant.* CAP. 3.

ET iam hæc omnia dicta sunt, partim quidem in primo libro de diebus iudicatorijs, partim in duobus libris, qui istum antecedunt: dicã vero & nunc omnia summatim, quæ & præsentem crisim, quò euasura sit, ostendunt, & futuram præmonstrant. Primum quidem & maximũ inter oĩa est cõsiderare coctiones ex vrinis, & alui excrementis, & sputaminibus: siquidem ego, millies cum, dũ crises fierent, interessem, neminẽ vnq̃ vidi intereuntẽ, qui præcedentibus coctionibus crisim habuisset. Non tñ æqua oĩum signorũ dignitas existimanda est, sed in morbis quidẽ thoracis atq; pulmonis præcipue sputamina sunt animaduertenda: non tñ vrinarũ contemplatio negligẽda: sed & alui excrementa sunt inspicienda. Si vero tm̃ febricitẽt sine alicuius visceris passiõe, aut cũ inflãmatione hepatis, vel renũ, vel vesicæ, vel splenis, maxime vrinis animũ oportet adhibere: sicut, si circa ventriculum passio sit, primum excrementis alui: deinde neq; vrinæ sunt negligẽdæ. Semper.n. cũ febris affuerit vel ex sola humorũ putredine accensa, vel ex membro inflammationẽ patiente, præcipue vrinas inspiciendas censeo, atq; inde coctiones agnoscendas, sicuti & prius definiuimus. Primũ quidẽ & maximũ instantis bonæ crisis indiciũ sunt coctiones. Secundũ aũt, ꝙ ab aliquã die indicatoria antea indicet, cui annexa est diei iudicantis potentia. Deinceps aũt inspi-

cere oportet & spēm morbi, & morem: spēm quidē, si tertiana, vel quotidiana, vel febris ardēs, vel E
pleuritis, vel peripneumonia: morem aūt, si moderatus & mitis, vel prauus atq; malignus. Deinde si formæ morbi excretio respondeat. Si.n. sit febris Ardens, vel sanguis è naribus profluet, vel post vehemētem rigorē sudor multus & calidus per totū corpus emanabit, aut per vomitum aut per aluum biliosa excernent. Ita & Tertiana vomitibus, & excrementis alui biliosis, & sudoribus multis toto corpore fluentibus, iudicabitur. Plurimū aūt pituitæ in Quotidianis febribus excernetur, & multi in toto corpore sudores fient. Iudicat aūt & Phrenitidem sudor bonus, & præcipue si ex capite multus & calidus fluxerit, sudante simul reliquo corpore: contingit aūt aliqñ, q̃ ēt p sanguinem è naribus fluentē phrenitis iudicatur. Non tñ Lethargus aut Peripneumonia fluxum sanguinis amant. Inter ipsas aūt Pleuritis medium obtinet locum: minus enim, q̃ febris ardēs et phrenitis, magis aūt, q̃ peripneumonia atq; lethargus, profluuio sanguinis soluit. Soluit aūt Lienis & Hepatis inflammationes sanguis è naribus profluens, cum hęc viscera vnà cum acutis febribus habent inflammationes. Et oēs, quæ in Præcordijs fiunt calidæ atq; acutæ inflammationes, fluxu sanguinis iudicantur. Oportet aūt per directū fluere sanguinem, ex dextra quidē nare, hepate patiente, vel locis in dextris præcordijs positis: ex sinistra aūt, liene, & locis vicinis. Iuuat aūt & sudor bonus oēs, quæ sunt in præcordijs, inflammationes calidas & acutas. Hepatis vero Deuexæ quidem F
partes inflammationem patientes tribus præcipue modis crisis obediunt, fluxibus sanguinis è nare dextra, & sudoribus bonis, & vrinis abundantibus: Conuexæ aūt partes excrementis alui biliosis, atq; sudoribus, non nunquam vero & vomitibus: magis aūt expetunt per vrinas expurgari, q̃ deuexæ hepatis partes, omnia ea, quæ vel in partibus renum vel vesicæ laborant: sicuti loca, quæ ad Thoracē & Pulmonē pertinēt, sputaminibus. Sudores vero omnibus Febribus proprij sunt, & præcipue incendentibus. Iuuant aūt non parum & efferuētes Inflammationes, qñ (sicuti & antea diximus) vnà cum coctionibus emanauerint. Iudicant aūt & Quotidianas febres, simul vomitibus atq; excrementis alui pituitosis adiunctis: Et Quartanas ēt, si atra simul ac varia excernūtur: Semitertianas vero, si biliosa simul et pituitosa. Iudicāt aūt Parotides, Lethargosq;, et reliquos oēs capitis affectus. Alijq; decubitus, oēs Febres Diuturnas secure iudicare cōsueuerunt. Sed non dū de diuturnis morbis dicere proposuimus: nam Repentinæ mutationes acutorum sunt: quarum optimā, qualis sit, nunc enarramus, q̃ videlicet omnino sine coctione non est, et q̃ in aliquo die iudicatorio fit, ac præterea ab aliquo indicatorio præiudicata fuit, et ēt † crisis motū facit morbo cōuenientē. Præter hæc aūt hortor hoc loco, vt ægrotantis ætatem, atq; naturam, nec non antecedentem victum, locumq; in quo ægrotat, et anni tēpus, atq; præsentem temporis statum, cōsideres. Si G
enim, quemadmodum morbus forte est biliosus, hæc ēt singula æque biliosa sint, oportet bilē crisi expurgari: sicut, si pituita superabundauerit, pituitam oportet euacuari: varijs aūt humoribus superfluentibus, variam etiam oportet esse euacuationē. Cum vero hæc vniuersa bene tibi fuerint explorata, tunc euentus iam tibi sunt considerandi. Si enim, dum ęgrotans iudicaē, febris soluatur, atq; alijs accidentibus liberetur, et melius fuerit coloratus pro ratione euacuationis, cum melioribus pulsibus, et ad surgendum robustior, hæc optima crisis est: si vero ex his aliquid desit, tantum ab optima deficit, quanta est eius, quod deficit, vis.

† Al. excretionis speciem.

De Futuræ Crisis optimæ, ac Diei, in qua Soluendus aut iudicandus est Morbus, præcognitione. CAP. 4.

SIc quidem dignoscere oportet optimā crisim præsentem: futurā vero, hoc modo. Morbi natura consideranda est, an ad amarā bilem pertineat, vel atram, aut pituitā, vel mistas hēat significationes: scripta aūt sunt in libro præcedente horum indicia. Post hoc aūt, tps anni, & laborātis ætas, & temperatura, & quæcunq; alia eius ordinis sunt: de quibus paulo ante sermonem habuimus: vnde facta de vno mentione, reliquorum ēt, si vel silentio prætermittantur, meminisse oportet, nam longū esset oīa semper percurrere. Post hæc aūt, accessionum circuitus sunt consideradi, H
si vel per tertiū, vel per quartum, vel per singulos dies eueniant: vel nullo modo eueniāt, sicuti in ijs accidit febribus, quæ proprie synochæ nominantur. Si.n. properauerint, ac semper proportionabiliter anticipauerint horā, & multo vehementius infestauerint, & per tertium occursauerint, cito crisim subsecuturā denunciant: si vero lente moueanē, atq; eādem inuaserint hora, & singulis diebus fiant, post longius tps crisim futurā denunciant. Præterea (quod sanè maximū est) coctiones inspicere oportet, & harū præcipue effatu dignis transmutationibus mentē adhibere. Si.n. in diebus indicatorijs fiant, indicia sunt, q̃ sequentes iudicatorij dies ægrotū morbo liberabunt. Sūmatim.n. (vt in præcedentibus sermonibus diximus) vniuersa morbi constitutio per quatuor dicta genera manifestatur: de quibus diximus Hippocratem in aphorismis disseruisse, in hunc modum: ‖ Accessiones aūt & constitutiones ostendūt morbi: & anni tempora: & circuituū adinuicē incrementa, siue quotidie, siue alternis diebus, siue longiore tēpore, fiant. Deinceps ita inquit: Sed & ex post apparentibus: veluti in morbo laterali, sputum si statim superueniat, incipiente morbo quidem breuiorem facit: si vero mox apparuerit, longiorem. In primo autē libro de signis mox apparentibus, quę quidem signa morbi coctionem ostendunt, plurima diximus: &, quo pacto ab ijs, quæ signa & accidentia iudicatoria vocantur, differant, explanauimus. Si igitur ea memoria retines,

1. Aph. 12. Ext. ord. 5. a

A retines, spero te facilius præcognoscendi ac dignoscendi optimæ crisis facultatem ex hoc sermone adepturum. Reliquæ enim crises coniectura quadam artificiosa præcognoscuntur: optimam vero crisim (quam etiam solam crisim simpliciter vocari diximus) non per coniecturam, sed firma præcognitione comprehendes: omnia.n. signa in talibus morbis statim ab initio secura videntur. Cum igit talia integre fuerint, in primo quaternario crisim futuram denunciāt: sicuti Hippocrates in prognostico hisce verbis ostendit: ‖ Mitissimæ.n. febres, quæ securissimis signis fiunt, quarto die finiunt, vel prius. Neque.n. contingit febrem omnia signa securissima habentem, neq; illā in qua sunt omnia maxime perniciosa, alteram quidem non solui, alteram autem non occidere in primo quaternario ægrotantem: veluti, si hæc quidem parum ab extreme perniciosis discesserit, illa vero à maxime salubribus, huiusmodi febres septimum diem non cōtingit trāscendere. Si vero crisis vehemens & cum conflictatione futura sit, aut potius moderata: vel neq; crisis omnino, sed solutio simpliciter: non amplius ex perniciosis signis & salutaribus, sed potius ex alijs, præcognoscitur. Duo autem sunt & horum genera, magnitudo, & motus morbi: in quibus primis diligenter oportet exercitari, vt ipsa noscamus, & facile à more ac idea morbi distinguere valeamus. *in Prog.cō. 3.t. 2.4ª.206.h*

Sed, ideam ipsam quo quidem pacto dignoscamus, in secundo volumine diximus: nam tertiana, B & quotidiana, & quartana, & semitertiana, & pleuritis, & peripneumonia, & phrenitis, sunt species morbi. Si vero benignus, aut malignus sit morbus, ex subsequentibus ipsum accidentibus noscitur: quæ omnia fere Hippocrates in prognosticis enumerauit. In his aūt annumerare oportet coctionis & cruditatis signa: magnitudo vero, & motus morbi, ab his diuersa sunt. Debiles quidem & paruæ febres quandoq; valde malignæ sunt: & aliæ calidæ atq; incendentes, vt stomacho angustiam & calorem & sitim intolerabilem afferant, nihil tñ habent non nūquam periculosum. Dictum autem & prius est, quòd, siue vehementiam, siue magnitudinem morbi quispiā velit nominare, nihil differt. Ab hisce vero omnibus differt motus, & ex tempore partium accessionis comprehenditur. Cum.n. vnaquæque accessio quatuor habeat partes, principium, augmentum, statum, & declinationem: vel has omnes breui tempore febris percurrit: vel tardo: vel non nullas quidem citius, non nullas vero serius. Si omnes igitur celeriter peragat, manifestum inde fit, q̄ ad crisim properat. Et omnino huiuscemodi febris est de numero intermittentiū: neq;.n. contingit, vt illa, quæ omnes celeriter peragat, amplius continua permaneat: sicuti neq; vt, quæ in omnibus partibus prolixitatem seruat, sit intermittens. Liquet aūt, quòd eam quidem, quæ ad infebricitationem desinit, voco intermittentē. Continuæ vero febris, omnino conuenit, vt pars aliqua aut duæ C vel omnes longæ sint. Eius quidem, quæ proprie synochus nominatur, longus est status: magis autem tota hæc febris status est. Eius vero, quæ non est synochus, non tamen desinit ad infebricitationem, cum status alijs temporibus longior existit, motus est velox: q̄ si breuior, tardus est motus. Cum igitur morbi idea & magnitudo & motus & mos fuerint distincti: & idea quidem ex proprijs accidentibus cognita, magnitudo vero ex eorundem quantitate, motus vero ex tempore accessionis partium, mos autem ex accidentibus superuenientibus, his quoque adiuncta consideratione temporis anni, & naturæ, & regionis, & similium: nunquid morietur æger aut saluabit, ad hæc tria respiciens inuenies, ad ideam, & morem, & magnitudinem: sed maxime morem inspicere oportet. Vtrum vero per crisim terminabitur morbus, aut non, primum quidem ex motu ac magnitudine inspicies: deinceps autem ex idea ipsius: deinde ex anni tēpore, & ex alijs, quæ eiusdem sunt ordinis: & ex superuenientibus quidem accidentibus, non omnibus, sed ijs, quæ paulo ante memoraui, quæ vel vnà cum crisi ab initio inuadunt, vel paululum anticipant: quæ ipsa iudicatoria signa proprie nominamus. Nam, cum superuenientia accidentia trifariam diuidantur, in ea scilicet, quæ morem morbi natura ostendere apta sunt: & in ea, quæ affuturam proxime crisim denunciant: & quæ non solum signa, sed etiam causas crisis posuimus: primum quidē ex his sim D plex est genus, nam quædam ipsorum praua, quædam vero bona, perpetuo existunt: secundum vero & tertium non semper neque idem facere, neque ostendere, aptum est, sed secundum morbi tempora variatur. Diximus autem latius de omnibus his in primo libro. Doctrinæ igitur manifestioris gratia, ducatur ad exemplum aliquis ægrotus, qui primo die habeat signa manifestissima salutis: huic enim omnino in primo quaternario finietur morbus. Vtrū vero per solutionē vel crisim, magnitudine & paruitate distinguitur: siquidem magni iudicantur omnino: qui autem parui, soluuntur solum. Sed dies crisis ex motu inuenietur. Nam, si febris synochus fuerit, ac nullus error acciderit (nam semper huius oportet meminisse) in quarto die sperandum est crisim futuram. Si vero continua fuerit, magnitudinem ac motum inspicere oportet. Cōtingit enim in tertio vel quinto die crisim fieri: in tertio quidem, si morbus sit magnus, ac motum velocem habeat: in quinto autem, si neque valde magnus sit, neque velociter moueatur: oportet enim crisim in idem tempus concurrere cum accessione. Et ita raro accidit, vt leuiori die fiat crisis: vt videatur bis tm̄ Archigenes in toto tempore vitæ suæ id obseruasse, ego vero ad hāc horam semel solum. Et causa est (queadmodum diximus in libris de diebus iudicatorijs) vt crisis sæpius ex quarto die ad tertium & ad quintum transmutetur. Nam morbus, qui tam subito crisim habet, omnino peracutus est: in omnibus aūt morbis peracutis necessarium est febres vel synochos esse, vel con- *Al.quarto.*

tinuas quidem, sed quæ per tertium exacerbantur. Synochi quidem raro eueniunt: &, vbi nullus sit error, in quarto finiuntur per crisim, natura proprijs circuitibus ad crisim perueniente: rarum vero etiam est, vt nullus sit error. Continuæ aūt febres, quæ in accessionibus crisim habent, tertio die vel quinto rationabiliter finiuntur: nam, si q̄nq; etiam quarto iudicentur, ratione eius accessionis, quæ tertio die fit, id patiuntur: quæ.n. circa horam vndecimam, si ita contigerit, diei tertij accessio inuadit, vel tertia nocte, vel quarto die inuehit crisim. Cū igitur primo die (rursus enim eadem repetenda) signum aliquod coctionis manifestum apparuerit, reliquis ēt omnibus periculū nullum portendentibus, tunc proculdubio sciemus, ꝙ in primo quaternario morbi solutionem subsequi sit necessarium. Quòd si etiam eius magnitudo īspecta sit, vlteriorem habebis notitiam, ꝙ cū crisi finieť. Ex morbi autem motu te sperare oportet, ꝙ crisis vel tertio die fiet, vel quarto, vel quinto: si quidem celer sit motus, tertio: si vero quodāmodo tardior, in quinto: si vero febris fuerit synochus, in quarto. Adiuuat motus celeritatem, morbi magnitudo, & anni tempus, & regio, & ætas, & quæcunq; alia amaræ bili conueniunt: tarditati autem motus, insunt contraria. Æstate enim adolescēs natura calidior, post inediam & labores, & cibos & potus biliosos, tertiana crisi occupabitur, & præsertim si is, qui antecesserit, temporis status admodum squalidus extiterit, & præsens etiam: & locus, in quo ægrotat, fuerit natura calidior: si vero & tertianę crises tunc abundauerint, adhuc certior est coniectura. Quòd si omnia contraria conuenerint, & motus morbi tardior, neq; magnitudo valde effatu digna, & tp̄s anni fuerit hybernum, æger autem vel natura pituitosior, vel iam declinantis ætatis, sperandum est crisim ad quinti diei accessionem peruenturam: adhuc autem magis, si locus natura frigidior atq; humidior extiterit, & præsens temporis status consimilis, & quintanę crises abundauerint: & reliqua his proportionabilia, veluti ocium, repletio, & esus ciborum pituitosorum à plurimo tempore. Rursus igitur alius ægrotus subijciatur, qui nullum habeat signum coctionis manifestum, neq; in primo die, neq; in secūdo: neq; tn̄ perniciosum, sed omnino omnia sint citra periculum: saluabitur quidem & hic, sed in primo quaternario non liberabitur integre. Oportet igitur mentem diligenter adhibere, nunquid aliquod signum manifestum coctionis ostendat: nam, si hoc fiat, necesse est, vt in septimo die æger liberet, modo interim nullus error admittať. Si vero per crisim vel sine crisi salus sit secutura, hoc ex morbi magnitudine noscitur. Liquet enim, quòd, si magnus fuerit, omnino per crisim morbus finietur: quod si etiam motus velocitas adiungatur, multo magis id fiet: vt, si etiam aliquis error, non magnus tamē, circa ęgrotantem factus fuerit, sperandum etiam & ita sit crisim in septimo euenturam. Quòd si non multum velociter moueatur, aliquis vero error circa hominem interim fiat, ad nonum diem crisis transfertur. Rursus itaq; supponamus aliquem salubri morbo laborare, qui die septima aliquod coctionis signum habeat manifestum: hic, si morbus magnus extiterit, & celeriter moueatur, vndecimo potius, q̄ decimoquarto die, crisim patietur: quòd si minor fuerit, neq; celerem motum habuerit, decimoquarto magis, quam vndecimo. Simul vero cū alijs est distinguēdum, si & iuuenis fuerit, & natura biliosus, & tp̄s æstiuum, & in loco calido ægrotauerit: & prior victus, & quæcunque præsenti attinent statui, ad calidius declinauerint: omnino iste die vndecimo crisim habebit: quemadmodum, si omnia contraria ijs, quæ dicta sunt, affuerint ægrotāti, in quartodecimo. Quòd si non nulla quidē affuerint, non nulla vero non, atq; interim aliquis error inciderit, fieri non pōt, vt crisis die vndecimo subsequať: sæpius vero nec die decimoquarto, qn̄ magis fuerit erratū. Sed, si nullus error acciderit, mista vero fuerint accidentia, hîc opus erit medico exercitato ac perspicaci, vt ea, quæ vim maiorem habent, signa distinguat: & illi, quæ ab ipsis ostenditur, crisi fidem adhibeat certiorem in hisce adeo ambiguis præcognitionibus. Si autem neque in ipso septimo die, in alijs certe inter septimum & vndecimum, id quod futurum est, exquisite discere licet. Nam, si magnitudo vel velocitas motus morbi in eisdem diebus intendatur, ac coctionis signis effatu digna accessio facta fuerit, huiusmodi ægrotus die vndecimo crisim patietur: sicuti, si cōtra se habuerint, in quartodecimo. Subijciatur rursus ægrotus, qui in morbo salubri in primis diebus tardiorē febris motum habeat, neq; cum nimis vehementi calore, veruntamen adsint cruditatis signa: ꝙ quidem intra quartumdecimum diem hic nō liberabitur morbo, iam manifestum est. An vero in illa ipsa die, vel postea, ex morbi temporibus distinguendum est: nam Principij quidem signa si diu permanserint, diuturnum fore morbum significant: Augmenti vero si in quarta vel septima die apparuerint, sperandum est aliquid in quartodecimo: sed in vndecimo determinabitur. Nam, si hæc tria in eo die coniuncta fuerint, & motus velocitas, quæ sufficiens sumpserit incrementum, et febris magnitudo, ac præterea manifestum coctionis indicium, fiet crisis in quartadecima: adhuc autem magis, si & anni tp̄s, & ætas, & ægrotantis natura, & quæcunq; alia his sunt proportionabilia, ad crisis celeritatem contulerint. Si vero solum manifestū coctionis signum die vndecima appareat, neq; tn̄ morbi magnitudo, aut motus velocitas, festinauerint: tunc vltra diem decimūquartum crisis differetur. Sed, si quidem anni tp̄s, & ætas ægrotantis, & quæcunq; alia his sunt proportionabilia, ad frigidius declinauerint, sperandum non est morbi solutionem ante vigesimū diē secuturā. Quòd si mista quoquo modo signa affuerint, & dies decimusquartus coctionē insigniter auxerit, die decimoseptimo crisis occurret. Si vero neq; die quartodecimo aliquid nouatū fuerit,

tunc

A tunc ad septimumdecimum diem est respiciendum: si.n.in eo aliquod signum apparuerit, id fidissimum erit, quamuis valde exiguum fuerit, vigesimoq; die crisim futuram præmonstrabit.

Quod maxime faciat ad Crisis Præcognitionem, Futuri Status morbi prænotio: ac Non posse hominem morbi vi, in declinatione ipsius interire. CAP. 5.

QVo'd vero hæ crises vniuersæ, quas numeraui, omnium optimæ sint, hoc est securæ atque perfectæ & certæ, si quis ea oĩa, quæ à principio dicta sunt, assecutus est, nulla amplius egebit demonstratione. Cum.n. post signa optima atque exquisitam coctionem factæ fuerint, necesse est, vt optimæ sint: quoniam & sola coctio crisis celeritatem, & salubrem securitatem ostendit: neq;.n. vel animo cõcipi potest, ꝙ post morbi exquisitam coctionem crisis mala sequatur. Exquisita vero coctio fit tempore status: atq; idcirco ab initio ipso nos admonuimus, nulli alteri exercitationi tam esse intendendum, ꝙ ad morbi statum prænoscẽdum. Nam, si forma victus ad illum instituitur, & crisis optima in illo fit, atq; omnium crisium ipsa est regula (quæ enim huic proximior est, altera magis distante potior semper est) in nulla re adeo exercitandus est medicus, quãtum in status præcognitione. Esto igitur, vt in die quartodecimo spes sit fore statum, & aut ob morbi magnitudinem, vel motus velocitatem, vel propter aliquod aliud extrinsecũ irritamen-B tum crisis die vndecimo anticipet: neq; ipsam perfectam, neq; omnino bonam, quimus sperare: sed hoc tempore omnino timẽdum est, præsertim si neq; in totum morbus periculo vacat. Quo'd si salubris apparuerit, verendum est, ne crisis vel cum grauibus fiat accidentibus, vel nõ perfecta, vel omnino reuertatur: adeo magnam habet vim coctiones, ac propterea etiam morbi status. Et quidem, si morbi in hoc tempore crisim non habuere, fieri non potest, vt in declinatione habeat: quicunq; enim status tempus semel præterierint, hi sine crisi perseuerant, & paulatim soluuntur. Et nullum est mortis periculum tempore status elapso, quantum iudicio assequi possum: & tamẽ quidam sunt, qui putant se vidisse ægrotos in declinationibus perijsse. Sed, si experientiæ vel rationi credere oportet, noui ipsos alia ratione, ꝙ morbi, interijsse: omnes siquidem erroribus interiere, pręcipue quidem suis ipsorum: sed & aliquando medicorum. Sic quidem experientia testatur neminem vnquã vi morbi in declinationibus perijsse: Sed adhuc magis ratio: neq;.n. possibile est, vt, postꝙ causæ morbosæ iam coctæ sunt, ac iam natura superauerit, æger moriatur, modo recta curatio à medicis adhibeatur. Vbi enim natura superior euasit, & debellauit, & restitit vehementiori morbi conatui, &, quę infestabant, expugnauit (hoc.n.est ipsa coctio) fieri nõ potest, vt deinceps succumbat. Quo'd, si à morbo natura non vincatur, mortem subsequi nullo modo con-C tingit, siquidẽ nihil aliud mors est, nisi omnimoda naturæ prostratio: vbi vero ipsa perdurat dominatur ac vincit, hominem necesse est liberari. Ex omnibus igitur nos ratio cogit, in id, maxime esse incumbendum, vt eam morbi partem prænoscamus, quam statum vocant: nam, si moriturus est æger aut non, nemo præcognoscet, nisi status tempus præcognouerit. Tunc enim primum mori ægrotãtem est necessarium, qñ vires morbo succubuerint: siue autem vires, siue naturam dixero, idem te nunc intelligere oportet: & quidem, vtrum prius superabitur, sciri non potest, si futurum penitus fuerit incertum. Nam, si crisis intra vnũ diem esse debeat, saluabitur æger, antequam vires à morbo prosternant. Si vero ante viginti dies (ita.n. cõtingat) non possit status aduenire, fieri potest, vt interim natura fatigetur, adeo vt, cum ægroti omnino similiter habere videãtur, alter quidem saluet, alter moriatur, ob status futuri tempus. Si quis vero nos alium modũ sciret edocere, quo morituros à saluandis possemus distinguere, nõ esset fortassis ad hoc status necessaria præcognitio: sed, cum alia via, ꝙ nuper dicta, inuenire nequeamus, ægrotis similiter habere apparentibus, quis saluabitur, quis ve morietur: maxima ex hoc præcognoscendi status necessitas oritur. Hippocrates igit ita inquit: ‖ Coniectura assequi oportet, an æger cũ eo victu vsq; ad morbi statum perdurabit: & vtrum ipse prius deficiet, neq; cum eo victu perdurabit: vel morbus antea finietur, & obtundetur. Videtur quidem & Diocles & Plistonicus & Praxagoras & Philotimus, atq; omnes, vt ita dixerim, probatissimi medici nihil aliud melius inuenisse ad iudicãdum, nũquid ęger saluabitur, aut morietur: qui vero omnia bona artis deteriora fecerũt, ij neq; aliquid aliud sapientius excogitauerũt, & hoc maxime neglexerunt. Quis.n. eorum est, qui aut morbi magnitudinem, aut naturæ robur cognoscere studeat, aut futurum statum pręcognoscere? Et quidẽ sine horum trium exacta dignotione nihil de salute inuestigari contingit, non magis, ꝙ hoc, nunquid aliquis portando oneri sufficiat, sciri potest, hominis robore, oneris magnitudine, & vię longitudine antea non perspecta: nam ægri vires portanti onus, morbus vero oneri, tempus autem, quod vsq; ad statum extenditur, longitudini viæ respondet. Quo pacto igitur de ægrotante sciri potest, nunquid sufficiat, si nulla status pręcognitio habeatur? Ex omnibus igitur ratio cogit nil tam studiose esse discendum, ꝙ futuri status prænotionem. Si.n. neque cõueniens victus adhiberi potest, si hic nõ præcognoscatur, neque de ęgri salute vel morte alio modo manifestam haberi notitiam contingit. Sed neque de crisi, nunquid futura sit, aut oĩno non erit: &, si fiat, qñ & qualis erit: sciri potest, si præcognitio status non habeatur. Quare maximum hoc erit artis opus, & cæteris oĩbus anteferendum, ad præcognoscẽdum futurum statum exercitatio. Sed, quomodo hoc fieri potest, antea diximus: nunc vero, quod nuper dicebamus, repetendum.

1. Aph. 9. Extr. ord. 4. g

Coctionis tempus.

Maxima

Mors

Epilogus

Epilogus eorum, quæ Faciunt ad Salutem, vel Mortem prænoscendam. CAP. 6. E

SI cognouerimus ex magnitudine morbi, & viribus ægrotantis, & tpe status, nũquid liberabit aut morieṫ, colligere ita aliquid poterimus de crisis tpe, & mõ. Si quidẽ morbus salubris inueniatur, & neq; eius acumẽ, neq; magnitudo festinẽt, neq; error aliquis circa ęgrotum admittat, status tp̃s, crisis expectat: & hęc quidem optima crisis est, fit.n. morbo iam cocto. Si vero vel propter morbi magnitudinem, vel motus celeritatem, vel propter aliquod aliud iritamentum ante statum crisis venire cogatur, tanto hęc optima deterior erit, quãtum statum anticipauerit. Quo'd, si neq; vsq; ad statum sufficere possit, necessarium est ægrotantem ex hoc morbo interire, non tñ oĩno prope statũ: cõtingit.n. & multo celerius, & statim circa morbi totius initia. Crisis.n. vel in statu, vel parum ante ipsum fit: Mors autem in tribus temporibus, principio, augmẽto & statu.

De Tribus Conualescendi, & Quatuor Moriendi modis. CAP. 7.

CVm vero res plures sint, cõcedant mihi sophistæ, manifestioris doctrinæ gratia singulis proprium nomen imponere. Et, si hoc ipsi non concesserint, lõge eis valere iussis (neq; enim ipsis, sed ijs, qui veritati student, hic sermo componitur) ita consideremus. Si quis subito morbo liberatur, omnino huic aliqua euacuatio effatu digna contingit vel per vomitum, vel per ventris exonerationem, vel sudores, vel vrinas, vel sanguinis è naribus profluuium, aut ex sede per hæmorrhoidas, aut in mulieribus per purgationem menstruorum. Sed & parotides non paucos in tẽpore opportuno liberarũt, & ad genua & ad pedes & ad aliud quodpiam membrum ignobile decubitus. Et quidem antecedit his oĩbus atq; assidet non modica in ægrotantis corpore perturbatio: delirant.n. & difficilem habent anhelitum, & stomachi angustiam, atq; alia, quę prius diximus, patiuntur. Vnus quidem hic modus est morborum solutionis, quem non modo nos crisim noĩare instituimus manifestioris doctrinæ gratia, sed oẽs etiam, qui nos antecesserunt, eodem nomine crisim nominabant. Alter vero modus est, qui hæc quidem omnia seruat, vno autem tantummodo differt, quia non integre à morbo liberat. Nominatur vero & hic non nũquã quidem crisis simpliciter, sicuti & prior: aliqñ etiam cũ additione, crisis imperfecta, vel crisis defecta. F Quicunq; autẽ morbi paulatim finiuntur, solui quidem in præsentia dicuntur, per crisim autem finiri nequaquam: quis aliqñ per abusionem hoc ẽt crisim noĩari dixerimus. Sed nunc singulis trium eorum, quæ diximus, claritatis causa sit proprium nomen impositum: Crisis quidem simpliciter, 1 morbi solutio subita: Defecta vero crisis, subita morbi diminutio: Solutio aũt simpliciter, quę in 2 lõgiori tempore & paulatim facta est. Sicuti vero vel effatu digna euacuatio vel oĩno decubitus 3 cum veloci perturbatione necessario in crisibus fiunt: ita in solutionibus neq; agitatio aliqua, neque euacuatio, neq; decubitus accidunt. G Tres quidem hi sunt modi cõmutationis morborũ, cum à morbo liberari debet ægrotus. Tres vero alij proportionaliter oppositi istis existũt, cum moriturus est: Vel enim subito moritur vna cum turbatione & agitatione, & quibusdam excretionibus vel decubitibus effatu dignis: Vel mortem non subijt quidẽ ex istis, sed multo deterius euasit: vocenṫ aũt hæ duæ crises non bonæ, cũ nihil referat, siue hoc modo, siue malas crises nominemus: seorsum vero, prima quidem perfecta, secunda vero imperfecta: Tertia vero species malæ permutationis, quę paulatim fit vsq; ad mortẽ, marasmus.i. marcor, noĩetur. Hæc igitur tria alijs tribus opposita sunt. Quartus modus est subitę mutationis ad peius, sine magnis excretionibus vel decubitibus: quã neq; crisim appello. Quo'd igiṫ hunc modum ab alijs differre dicimus, quos cum agitatione ac perturbatione & effatu dignis excretionibus aut decubitibus fieri dicebamus, vnicuiq; manifestum est: differt.n. sine his fieri accidẽtibus, quæ prius iudicatoria nominauimus, atq; absq; excretione vel decubitu: & fieri cũ illis. An vero recte vel nõ, huic mõ mortis, nomẽ crisis detrahimus, hoc est de noĩe, nõ autem de re ipsa, contendere. Ego aũt quatuor modos docui inuicem differentes, & singulis proprium nomẽ manifestioris doctrinæ gratia, imponẽdum censui. Si quis vero melius vel manifestius scit nominare, de eius nuncupatione minime disceptauerimus: H docere vero vtile aliquid haudquaq; in isto consistit, sed in dignoscendo hos singulos modos, cũ adsint, & futuros prænoscendo. Neq; ẽt, si horum modorũ causas explicare tentarem, deinde quispiã eisdẽ causis tanq̃ non recte habẽtibus contradicens, putaret se aduersus ipsos modos differere, recte opinareṫ. Cognoscere.n. q tot sunt modi, quibus sanentur aut moriantur ægrotantes, ac q dictis nominibus nominantur, atq;, vbi præsentes fuerint, ipsos dignoscere, futuros vero præcognoscere, hæc ipsa ad medendum conferentia sunt: atq; expedit quidem nomina concedere, dignotiones vero ac præcognitiones experientia explorare.

In Asclepiadem & reliquos Sophistas, qui Naturalia principia negantes, Crisibus, & reliquis naturæ operibus detrahebant. CAP. 8.

SI vero conantibus nobis, vnde hæc inueniamus, edocere, quispiam in contractionibus exercitatus, qualem habitum admirabilis Asclepiades acquisiuit, impediat, ac sermonem meum interrũpat, meminisse oportet, q hic istud agens, non rem ipsam, sed quæ de ea verba dicuntur, cauillaṫ. Neq; enĩ, q nullæ repentinæ turbationes fiant aliquando circa corpus ægrotantis, potest asserere Asclepiades: neq; q sæpius post ipsas effatu dignæ excretiones non eueniant: neq; quo'd magna ex ipsis non sit facta in ægrotantibus permutatio: neque q huiuscemodi res, non vocetur

crisis:

A crisis: sed, quod certante natura contra causas morbos facientes ista non fiant, hoc demonstrare tentabit, non parum quidem etiam hac in parte delirās propter admirabiles tumores atq; meatus, quos ipse supposuit: Quorum causa neq; nouit potentias illas, quibus animal gubernatur: neque quod hę omnia ad salutem faciunt tam in sanis, quàm etiam in ęgrotantibus: neq; quod ipsæ sunt, quę morbos iudicāt. Sed, cū possit quidem in rebus sensui occultis huiuscemodi sermo nugari, nihil tn̄, quod ad artē medendi pertineat, attingit: neq; enim dignoscere nos crisiū modos, neq; prænoscere, talia sophismata prohibent. In multis quidem igit̃ sępius delirabit Asclepiades, & quicunq; non norūt naturas esse morborum medicatrices: at nunquam poterunt modum salutis aut mortis præcognoscere. Atqui quo pacto turpe non est medico, instāte crisi, more vulgarium perterreri, quē decuit nō solum præsentem crisim, quorsum euasura esset, intelligere, sed etiam futuram præcognoscere? Equidem hîc omnia, quæ ad crisim attinent, vel futura prænoscere, vel iam præsentia dignoscere, ex alijs principijs haud inuenio, quàm ex ijs, quæ supposuit Hippocrates. Etenim, quod ‖ ea, quæ sunt in corpore, concoquantur vel non concoquantur, Hippocraticis, non autē Asclepiadicis, dogmatibus cōgruit. ‖ Et, quod natura multas potētias habeat, per quas animal gubernatur, vnum quoddam est Hippocraticum dogma, & sine hoc præsentem contemplationem scientia comprehendere mi- 1. Epid. cō.2.t. 46.4ª:112.c.Et 1.Aph.22.Ext. ord.10.b.Et in libr. de humo.

B nime possumus. Neq; enim numero infinitos expectare oportet signorum concursus, tanquā in singulis ipsorum propriam obseruationē assequi possimus, sed potius omnia particularia ad hanc vnam redigere intentionem: de qua verba faciens, coactus sum facere de sophistis mentionem: qui non modo nihil opportunum inuenire student, sed etiam, quę bene inuenta sunt, conātur facere deteriora. Et tn̄ melius foret, cum nos intuētur & diem ipsum, in quo crisim morbus subibit, prænoscentes: atq; insuper crisis modum prædicētes: ac iam præsentem etiam, quem finem sit habitura, dignoscentes: tali contemplationi discendæ intēdere, ex qua huiuscemodi facultas comparatur: neq; more vulgarium perterreri, quorsum euasurus sit morbus, ignorantes. Ego quidem sæpius expertus sum tales medicos, qui de præcognitione nostra sunt admirati, quando in ęgrotis succedentem inspexerunt, atq; discere satagentes: sed, quī quispiam ipsos docere cœperit, aut quippiam de coctione aut naturæ robore disseruerit, vel de re aliqua alia, sine qua de crisi contemplatio consistere nequit: Quō, inquiunt, mihi suadebis, quod sit natura quædā? vel quod omnia agat ad animalium salutem? vel quod eadem natura expellente superfluitates quidam à morbo liberantur? vel quod calidum in animalibus sit efficacissimum? vel quod ex calido, frigido, sicco, et humido, corpora animalium sint temperata? Aduersus quos ego dicere soleo: Tu quidem ò vir, cœpisti tanquā discipu- In libro de alimento.

C lus, audis autem tanquā cōtradictor. Neq; enim tibi sufficit artis operum, quorum te cœpit admiratio, doctrinam perdiscere, sed etiam eius principia iudicare conaris non solum vt medicus, sed etiā vt naturalis: & tn̄ tibi satius fuisset contrario modo de principijs iudicare: multo enim pręstare arbitror, miranda opera, quæ ex illis principijs sequuntur, inspicientem, ab eisdē operibus fidem aliquam de ipsis principijs assumere. Fides siquidem artium contra se habent, quàm inuētiones: creduntur enim ex operibus, inueniuntur ex principijs. Mihi quidem opus aliquod artificiosum inuenire est impossibile, nisi veris vtar principijs: quare mihi necessarium fuit naturalem scientiam diligenter perdiscere: tibi vero, iam artis operibus adinuētis, viam discere sufficit. Quare, nisi tibi suppetat tempus, vt tanquā naturalis, omnia discere possis, tantum saltem tibi ratiocinari adsit, quod nulla altera via sit præter istam, quæ te faciat futuri præcognitorē: & quod nulla necessitas vrgeat ad principia scientiæ comprehendenda, cum iam frui possis ijs, quę ex scientia proueniunt. Qui enim primus studuit hæc inuenire, magno in periculo fuit, ne frustra tempus cōtereret: neq; enim verum aliquod ex falsis principijs cōtingit inueniri. Sed, cum tu ab inquirendi labore sis liber: &, quæ iā bene inuenta sunt, addiscere concupiscas: superuacaneum foret principiorum scientiam complecti, si præsertim ad hęc tempus minime suppetat, neq; cupido te teneat aliquid eorum, quæ desint,

D inueniēdi, sed tibi solum sufficit inuentis recte vti. Tu itaq; supponens aliquam esse vitalem potētiam, stude, vt agnoscas eius ita in robore, sicuti in imbecillitate, dispositionem. Vbi vero in his exrecitatus fueris, stude deinceps omnes morborum tam in magnitudine, quàm etiam in more, differentias prompte dignoscere, & post hæc futuri status præcognitionem perdiscere. Vbi vero hæc omnia didiceris, tunc te exerceas in comprehendendo per exquisitam coniecturam, quātum morbum, quantum virtutis robur, quāto tempore possit perferre: multū vero ad hoc te adiuuabit in operibus exercitatio. Prius vero, quàm ea omnia, quæ dixi, diligenter didiceris, nihil ęgrotos intuendo proficies. Sed quomodo hęc omnia perdiscere oportet? non aliter, quàm sicuti prius à nobis dictum est. Etenim, quod oporteat & magnitudinem morbi inuenire, & morem, insuper etiam statum, exacte recensui. In vnaquaq; autem potētia vel imbecillitatem vel robur in alio libro, vbi de multitudine agitur, antea narraui. Ex illo igitur eorum dignotiones exquisite discere oportet, vti vero ad medendum, vt in alijs edocui: neque minus & nunc ad eam, quæ habetur de crisibus, contemplationem.

Quibus Morbi temporibus Salutem vel Mortem Contingat euenire. CAP. 9.

1.4[10] SIcuti enim, qui omnia signa bona pręse fert, in primo quaternario integre liberabitur: eodem (vt arbitror) modo, qui omnia mala, hic intra primū quaternarium morietur. Sed, qui quidem

liberatur

liberatur, omnia morbi tempora vniuersalia pertransit, principium, augmentum, statum, & declinationem: q̃q̃ non nullis fieri non videatur declinatio, vbi repentinæ crises aduenerint: nam paulo post de istis dicetur. Moriturus aũt ad declinationis tempus pertingere minime potest: non tñ necessario etiã ad statum perueniet, contingit.n. ipsum in augmenti & principij etiam tpe mori: crisim vero subire non est necessarium, & maxime si in principio morbi moriatur. Hoc aũt accidit, vbi natura plurimum à morbo superatur: tũc.n. neq; certare aduersus ipsum aggreditur: sine certamine aũt crisis nõ fit. Hic igitur est quartus modus mortis, qui nulli salutarium assimilatur. Nemo siquidem subito morbum euasit sine crisi: multi vero sine hac subito intereunt: plurimiq; in accessionum principijs, illi præsertim, qui propter materiæ multitudinem, vel crassitiem, aut inflammationis magnitudinem, exitialiter laborant: in declinatione vero propter virium imbecillitatem moriuntur. Hoc siquidem plus, q̃ quicq̃ aliud, pro verissimo haberi oportet, q in accessionum particularium declinationibus plurimi pereunt: quod non nulli vidẽtes, idcirco opinantur etiã vniuersalis declinationis tpe posse aliquem mori. Verum non ita res se habet: vbi.n. morbi status præterierit, natura quidem iã superior euasit, neq;.n. aliter morbus declinasset: nullus autem modus mortis tunc aduenientis excogitari potest, præterq̃ ex errore. Sed de hoc haudquaq; nunc considerare proposuimus, sed an morbi ratione mori contingat. Neq; igit hoc vidi vnquã F fieri, neq; id inuenit ratio: sed particularibus accessionibus declinantibus multos sæpissime interire vidi. Neq;, rationem sequentibus, mirum videtur naturę vim imbecillam in principio quidẽ accessionis & augmento et statu posse perdurare, cum adhuc habitus ipse in vnũ veluti cõpressus contineatur: tpe vero declinationis è contrario se mouẽte calore, hoc est à medio ad extrema retrocedẽte, naturę habitũ spargi atq; dissolui. Horum itaq; non nulli subita morte opprimunt, vt præsentes existimẽt deficere aio eos potius, q̃ mori: quidã vero paulatim, non subito interierunt: incipiẽtes quidem oẽs à statu accessionis: ita vero latẽt multos, vt admodum celeriter, ac citius, q̃ sperassent, à statu ad declinationem transire videant. Sed manifestissime ex pulsibus cognoscuntur: neq;.n. paruo interstitio differunt, qui mortis rõne citius, q̃ sperabatur, ad quãdam falsam declinationem perueniunt, ab ijs, qui vere declinant: in vtrisq; enim subito febrilis calor dissoluitur, fit vero hoc ex causis maxime contrarijs, siquidem naturæ robori maxime contraria est imbecillitas. Vehementior igit fit continue magis pulsus & æqualior atq; ordinatior in bona declinatione, expellit.n. natura fortius oẽm subito febrilẽ calorẽ: Debilior vero atq; inordinatior & inæqualis est pulsus in mortalibus declinationibus: nam vna cum alijs tũc calor febrilis expirat, atq; hinc species melioris exoritur: deinde paulò post, vel cum ad leuandum ventrẽ surrexerint, animi defectum incurrunt: & non nulli pauco ac tenaci sudore effuso moriũtur vel ẽt sine surrectione. Sic quidem in particularium accessionum declinationibus sine crisi moriũtur: in principijs vero ꝑpter subitum humorum ad interiora motum, veluti suffocata atq; extincta natura, non aliter, q̃ si lignorum viridium aceruum super flammas paucas affatim conijcias. Reliquus est igitur mortis sine crisi modus, exitialibus morbis tpe status à vehemẽtia accessionis natura superata. Sic & in augmentis plerunq; moriuntur, non alio mõ, q̃ status rõne: omnino.n. q̃n à vehementia morbi natura superatur, rõne status moriunt. Contingit vero aliq̃n & in augmẽtis accessionum, sed rarius hoc accidit: atq; idem est modus cum illo, qui fit tempore status. Tres igitur sunt oẽs mortis modi ijs, qui sine crisi moriũtur. Primus quidem in principijs accessionum: qui in magnis inflammationibus plurimum contingit, quæ membra occupant principalia: vel ob humorum multitudinem crassitudinem ac tenacitatem, qui subito intro confluunt, vt spiritus meatus exacte obserent. Alter vero iam tempore status, à morbi vi natura superata. Alius vero iam reliquus in declinationibus, qui rarissime accidit, vigore vitali soluto. Horum vero nullus contingit cum crisi, neque enim morbum depellere in hmõi mortis modis ab initio natura tentauit: vbi vero tentauerit, sed succubuerit, malam crisim, talem euẽtum appello: & fit oĩno vel cum excretionibus, vel abscessibus effatu dignis, simul cum reliqua omni perturbatione, de qua diximus antea.

Crisis ad Mortem præcognitionem, Summa arte atq; prudentia indigere: & Qua ratione ipsam intelligere contingat. CAP. 10.

HViusmodi vero crisium præcognitiones minus stabiles sunt, & valde prudente & arte instructo atq; exercitato medico indigent: primum quidem nunquid futuræ sint: secundo an hoc die certo: deinde si statim hominem interficient, vel tantũmodo nocebunt. Sed prius exercitari oportet in optimarũ crisium pręcognitione, de quibus prius locutus sum: deinde in ijs, quæ nõ sunt optimæ, bonæ tamen: ac deinceps ad malas descendere. Sicuti enim in his est plurima incertitudo & coniectura, ita in bonis scientia & firmitas præualet. Determinati siquidem sunt atq; ordinati naturæ motus, cũ valida fuerit, & materiæ dominatur, & suis proprijs rõnibus operatur: indeterminati vero atq; inordinati, atq; ideo incogniti, q̃n succumbit. Sed, si quidem integre superatur, neq; ab initio crisim facere tentat, neq; omnino resistere: & si paulum omnino surgat ad pugnam, statim succumbit. Causa vero huius intempestiui assultus est morbi violentia, irritatrix quædam existẽs, & acuta: videtur siquidem natura nihil hmõi posse tolerare, sed statim properare ad expellendum id, quod infestat: Sicut & ex ijs, quæ ventrem aut stomachũ mordent, torquent, frige-

A frigefaciunt, et grauant, siue quouis alio modo stimulant, licet aperte inspicere: quæ.n. supernatāt per vomitus expellere tentat: quæ vero inferiora occupāt loca, per sedem excernit: Et hoc est quidem maximum signum crisis intempestiuę. Quæ.n. in tpe opportuno fiunt (quod sane idem est, ac in statu & coctionibus) et si nullū adsit iritamentum, in calidis & magnis morbis videmus accidere: Quæcunq; vero ‖ προεκρήγνυνται. i. prærumpunt (vocat aūt sic Hippocrates omnia, quæ ante statum ad crisim ruunt) ob aliquod iritamentum id patiūtur: & tanto deterior fit crisis, q̄ illa, quæ in statu fit, quanto magis anticipauit. In exitialibus autem morbis eodem modo res se habet: neque.n. crisis status tempus expectat, aut admodum raro: sed maxima ex parte in augmētis interficit, vel in principijs. Et, si aliqua dies indicatrix futuram crisim præostenderit, simul & malam futuram præostendit. Age.n. in quarto die visa sit primum nebula in vrinis nigra, vel suspēsio nigra, vel tale aliquid huiusmodi: sint vero & omnino alia signa & accidentia perniciosa: morietur quidem omnino hic ægrotus. Sed, si in imparibus quidem accessio facta fuerit, septimo die crisis accidet: si vero in diebus paribus, in sexto. Certiorem vero tibi expectationem faciet morbi motus: si.n. acute moueatur, crisim accelerantem consignificat, hoc est, in sexta venturā: si vero tarde, ad septimam differetur. Cum vero dies indicatrix nullum de mala crisi futura signum ostenderit, In libro de humoribus.

B neq; eius præcognitio facilis est: oportet tn̄ hîc animaduertere ea, quæ à me dicētur signa. Est autem primum & maximū in morbis mortalibus signum, q̄ sine crisi mors sit subsecutura, virium imbecillitas, nā virtus ita prostrata, ad pugnam contra morbum non excitatur: secundum vero, si nullum adsit signum, vel minimū, coctionis: & præter hæc, si magnus sit morbus, atq; malignus, *atq; etiam celeriter moueatur: cum.n. hęc affuerint, omnino absq; crisi mors subsequetur. Mortis autem dies præcognoscitur, quanto superat morbus naturam, considerando, & grauiores accessiones inspiciendo. Si.n. effatu dignus fuerit excessus, & parum resistere adhuc vis naturæ videatur, mors cito subsequetur: si vero cōtraria affuerint, tardius. Sit igitur gratia exempli multus quidem excessus, non tn̄ manifestus, an ad vnum diem vel duos extendi poterit: hoc vero distinguetur accessionum circuitibus: quo enim die debet accessio fieri, in illo morietur. Et, qua eiusdem diei hora accidet, iam est dignoscere facile, si meminerimus in vniuersum eorum, quæ paulo ante diximus, in quibus morbis principia accessionum maxime afferūt mortem, in quibus vero status & declinationes. Particulatim vero in singulis ægrotantibus pręcedentium dierum recordatio tibi plurima commonstrabit. Si enim ex ipsa morbi idea quispiam nequeat prænoscere, in qua parte maxime accessionis morietur: ea, quæ in prioribus diebus contigēre, ad memoriam re- * Quamuis in græ. impsso legatur negatiue, antiqui tamē legūt affirmatiue, ut Leonicenus. et ita et uetus iterpres.

C uocans, qua maxime eorū parte grauissima atq; exitialia accidentia sustinuerunt, hic etiam poterit de futuris coniecturari. Sit rursus vere cognitum, q̄ morbus sit exitialis, & non multa viriū prostratio: primum ex hoc constat mortem non esse propinquam: deinde inquirendum est, si possit fieri crisis. Huius vero inuentio habetur ex contemplatione virtutis, quomodo se habeat, atq; ipsius morbi motus, ac præterea signorum coctionis. Si enim virtus robusta fuerit, & morbus velociter moueatur, & aliquod signum coctionis affuerit, non extra rationem est, q̄ natura tētabit crisim. Quod, si virtus quodammodo labet, ac morbus tardum motum habuerit, nullumq; affuerit coctionis signum, in hoc subsequi crisim non contingit. Quod autem, si morbus sit fortior virtute, non necessario virtus ipsa sit debilis, nos alio ostendimus libro: atque inde discere oportet propria signa virtutis imbecillis: omnia enim simul transigi non possunt, omnium autem meminisse simul, & nihil prætermittere ex ijs, quæ separatim aliquis didicit, sed omnia in singulis ægrotantibus memoria complecti, nihil difficile, nedum nō impossibile. Rursus igitur memoria repetentes ea, quæ in præcedentibus disseruimus, ad sequentia trāseamus. Diximus optimas crises in statibus fieri: in augmentis vero, si salus sit subsecutura, vel imperfectas vel non securas: In morituris autem vel subito interimere, vel magnā ad peius facere mutationem: In principio autem mor-

D bi non fieri crisim: Esse vero optimarum crisium exquisitas præcognitiones: aliarum quidem cū coniectura, & maxime cum fuerint crises ἄσημοι. i. signo carentes: ita autem noīari diximus, quæcunq; à nullo dierum indicantium antea fuerint indicatæ. Sed & has, etsi non multo prius tempore, saltem paulo post futuras, præcognosci oportere asseruimus: futuram autem præcognitionē ex eo, q̄ vrgeatur ac vehementer iritetur natura à morbo, atq; ex subita præter rationem circa corpus facta perturbatione. Omnino enim fit aliqua nouitas, quando crisis futura est, vel circa respirationem, vel circa mentem, vel auditum, vel visum, vel ferendi facilitatem, vel circa aliquod eorū, quæ iam sæpe diximus, quæ sane vno nomine summatim iudiciaria accidentia & signa appellamus. Quinetiam, quod ab Hippocrate in in aphorismis dicitur: ‖ Quibuscunq; crisis fit, his nox molesta, quę antecedit accessionem: est ipsum, quod nūc nos dicimus. Quando igiť in morbo crisim ostendente, etiam nox molesta fuerit, & post ipsam accessio citius inuaserit cum quibusdā insolitis accidentibus, necesse est in eadem accessione fieri crisim. 2. Aph. 13. Ext. ord. 12. c

De Modo futuræ Crisis præcognoscendo, atq; Ea de re Hippocratis authoritates, ac indicia ex pulsibus, quæ ab ipso fuere prætermissa. CAP. 11.

QValis aūt erit, hoc est vtrum per sanguinis fluxum, vel vomitum, vel sudores, vel per aliqđ aliud ex ijs, quæ sæpe antea enumerauimus, deinceps explanare tentabo. Hîc quoque initium

initium faciemus ab eo, qui nobis omnium fuit dux atq; auctor optimarum disciplinarum, qui in E primo libro epidemiorum scribit in hunc modum: ‖ Circa caput & collum, & dolores & grauitates, cum febribus & sine febribus. In phreniticis quidem neruorum distẽtiones, sed & æruginosa euomunt, & quidam ex his cito intereũt. In febribus autem ardẽtibus, atq; alijs, quibus adest colli dolor, & temporum grauitas, & tenebræ oculis oboriuntur, vel præcordia intenduntur absq; dolore, his profluuia sanguinis fiunt è naribus. Qui vero totius capitis grauitates, & oris ventriculi morsus, ac stomachum anxium habent, isti biliosa & pituitosa euomẽt. Magna vero ex parte pueris in huiusmodi affectibus accidunt neruorum distentiones: mulieribus vero & hæc, & ex vuluis labores: senioribus vero, & in quibus iam superatur calor, paraplegiæ, atq; furores, { & atræ bilis morbi, } & oculorum priuatio. In libro aũt, qui prognostica inscribit, rursus Hippocrates ĩ hunc modum scribit: ‖ Quæcunq; autem febres protrahuntur, salue affecto hoĩe, neque dolore ex inflammatione ægrum habente, neq; ex alia occasione manifesta, huic expectandus est abscessus cum œdemate atq; dolore ad vnum aliquem ex articulis, & præcipue ex ijs, qui in inferioribus locis sunt. Magis vero fiunt & in minori tempore huiusmodi abscessus iunioribus nõ dum xxx annos natis. Statim autẽ attendere oportet ad abscessum, si vigesimum diem febris trãsgressa sit. Senioribus vero minus fiunt, febre etiam diuturniore existẽte. Oportet autem expectare talem ab- F scessum, cum febris continua fuerit: in quartanam vero finituram, si intermittens fuerit, & more erraticæ inuaserit, atq; omnia hæc agens autumno appropinquauerit. Sicuti vero ijs, qui sunt iuniores xxx annis, abscessus fiunt: sic ijs, qui xxx annos habent, vel etiã senioribus, quartanæ accidunt. Abscessus vero scire oportet magis hyeme fieri: ac tardius desinere, et minus reuerti. Sufficiunt quidem hæc, & valde manifesta sunt, quæ de abscessibus dicta. Adiungenda aũt sunt ipsis ea deinceps, quæ de excretionibus inquit, in hunc modum: ‖ Quicunq; autẽ in febre non mortali dixerit se dolere caput, aut aliqđ tenebrosum apparere ante oculos: si oris ventriculi morsus huic acciderit: vomitus biliosus subsequetur. Si vero rigor inuaserit, & partes, quæ sunt infra præcordia, frigidæ fuerint, celerius adhuc aderit vomitus. Si vero ẽt aliqd biberit aut comederit circa hoc tempus, multo etiam citius euomet. Ex ijs vero, qui primo die dolere cœperint, quarto die grauãtur magis, quãm quinto, septimo vero die liberantur: plurimi vero ipsorum dolere incipiunt tertio die, conflictantur aũt quinto maxime, liberantur autẽ nono aut vndecimo die. Quicunq; vero quinto die dolere cœperint, & alia secũdum rationem priorem ipsis affuerint, quartodecimo euadunt. Fiunt aũt hæc viris quidem ac mulieribus in tertianis præcipue: iunioribus vero fiunt quidem & in his, magis vero in febribus continuis & legitimis tertianis. Quicunq; vero in huiusmo- G di febre caput doluerint, loco aũt tenebrosæ alicuius ante oculos apparitionis, visus hebetetur, vel quidam splendores ante oculos videantur: pro oris ventriculi vero morsu in pcordijs aliqua fiat extensio vel ad dextram partem, vel sinistram, neq; cum dolore, neq; cum inflammatione: his sanguinis fluxus è naribus pro vomitu est expectandus: idq; magis in iunioribus xxx annis: minus vero in ijs, qui iam xxx annos habent & seniores sunt, cum in ijs vomitus sint expectãdi. Et hæc quidem sufficiunt. Præter hæc autem & illorum nihilominus meminisse oportet, quæ in eodem libro scribuntur ab Hippocrate: ‖ Capitis aũt dolores vehemẽtes atq; continui cum febre, si quidem aliquod signum mortale affuerit, valde est exitiale. Si vero sine his signis dolor vltra vigesimum diem pgrediatur, & febris detineat, expectare oportet sanguinis fluxum è naribus, vel aliũ abscessum ad inferiores partes. Sed, dum recens dolor fuerit, expectare oportet sanguinis fluxionem per nares, vel suppurationem, multoq; magis, si dolor circa tempora & frõtem appareat. Magis vero expectare oportet sanguinis fluxionẽ in ijs, qui iuniores sunt xxxv annis: in senioribus vero suppurationẽ. Et etiam in sermone de peripneumonicis ita inquit: ‖ Quibuscũq; abscessus fiunt ex pulmonis morbis, circa aures, & suppurantur: vel ad inferiora loca, & ad fistulam perueniunt: isti euadunt. Deinde subinferẽs inquit: Considerare autem oportet & talia hoc modo. Si H febris detinuerit, & dolor non cessauerit, & sputum non processerit secundum rationem, neque alui excrementa biliosa fuerint, neq; facile dissolubilia & impermista fuerint, neque vrina multa valde, & multam habens subsidẽtiam: reliqua aũt signa salutem significauerint: his oportet & tales abscessus futuros sperare. Fiunt aũt non nullis quidem ad loca inferiora, quibus aliquid phlẽ*gmones affuerit circa præcordia: quibusdam vero in superioribus, quibus præcordia & mollia & sine dolore perseuerauerint. Vbi vero aliquod tp̃s difficilem anhelitum habuerit, absq; alia occasione quiescet. Quinetiam de œdematibus circa præcordia verba faciens, ita inquit: ‖ Significãt aũt huiusmodi œdemata, in principio quidem, mortis nõ multo post secuturæ periculum. Si vero pcesserit vltra viginti dies, & febris detinẽs & œdema nõ subsidens, ad suppurationem conuertit. Fiũt aũt his in prima piodo & fluxus sanguinis ex naribus, & fortiter iuuãt. Sed iterrogare oportet, an doleant capite, aut oculi caligent: si quid.n. horum affuerit, huc vergit. Magis vero fluxum sanguinis è naribus expectare oportet in ijs, qui iuniores sunt xxxv annis. Et hæc quidẽ ẽt in pgnosticis ab Hippocrate dicta sunt, indicãtia modos, secũdũ quos crisis fit: ‖ Quicũq; aũt mingũt vrinam tenuem ac crudam multo tp̃e, si quidem alia ipsis signa salubria affuerint, his abscessum expectare oportet ad loca, quæ sub septo transuerso sunt. Hæc quidẽ in prognosticis breuiter di-

cta

1. Epid. cõ. 2. t. 52. vsq; ad. 59. 3ª. 112. h

in Prog. cõ. 3. t. 23. vsq; ad. 30. 4ª. 209. f. g. h. & 210. a. b. c. d

Ibidẽ. t. 30. vsq; ad. 34.

Aliter, uel.

Ibidem. t. 11. & 12. 208. f. g

in Prog. cõ. 2. t. 64. vsq; ad. 67. 204. h

* phlegmatis. quid aũt significet hoc in loco phlegma, vide. 2. progn. cõ. 66. & in expla. linguarũ Hip. & hoc in libro paulo inferius.

in Prog. cõ. 1. t. 30. vsq; ad 34. 196. a. b. c. d

in Prog. cõ. 2. t. 34. 4ª. 201. b

A cta sunt ab ipso futurum crisis modum prædocente. Addit vero ipsis multa particulatim & in libro prædictionum, & epidemiorum, Veluti, ꝙ [a] retētiones vrinæ, ante rigorem: & ꝙ [b] oculi prę rubri, sanguinis fluxum monstrant. Eodem modo & de [c] oculis lachrymantibus, & de [d] malis rubidis, & de ipsa [d] nare. Ac præterea, ꝙ [e] labrum inferius agitatum, futurum vomitum significat. Et ꝙ [f] somnus grauis cum dolore capitis, & surditas statim adueniens, sunt signa parotidum. Et multa huiuscemodi alia particulatim scribit, quæ omnia potentia continentur in ijs, quæ in libro prognosticorum scribuntur. Summatim enim, nihil aliud oportet considerare in modo crisis præter naturæ inclinationem, quam manifeste oñdit Hippocrates in prognosticis, [g] partim quidem oris ventriculi morsum atq; rigorem memorans, in quibus vomitus subsecuturus est: partim spirãdi difficultatem, & oculorum hallucinationes, in quibus profluuium sanguinis è naribus expectatur: ac præter ista, distinguens de vrinis & alui excrementis, in quibus inquit: [h] Neque biliosa fuerint alui excrementa, neq; facile solubilia, & impermista, neq; vrina multa valde & multam habēs subsidentiam. Si quid enim tale fuerit, manifestum est, quod huc repit ægritudo, et per ista expurgatur: cum vero huc non repit, & protrahitur morbus, cum signis tamē salubribus, futurum abscessum expectare oportet. Coniecturare autem in his oportet naturæ motum. Ad [i] loca siquiB dem inferiora futuros abscessus inquit ijs, quibus circa præcordia aliquid phlegmones*, id est inflãminis, atq; caloris affuerit, qm̃ ad inferiora repãt ij, qui peripneumoniam humores efficiunt: hũc siquidem sermonem veluti ad exemplum in peripneumonicis Hippocrates transigit. Vbi vero non repunt ad inferiora, præcordia quidem mollia & sine dolore erunt semper, æger vero ad aliquod tempus difficilem habebit anhelitum sine occasione manifesta. Et manifestum est, ꝙ huic in superioribus abscessus subsequi est necessarium, hoc est circa glandulas, quę sunt post aures: statim enim ipsi & aliquod aliud signum aderit ex ijs, quæ in ipso capite accidunt, veluti grauis somnus, & surditas repentina ac præter rationem, aut grauitas capitis & temporum, aut tale aliquid aliud. Nullum igitur indicium deficit modi futuræ crisis: sed omnia ab Hippocrate exceptis pulsibus dicta sunt. Multi vero priscam breuitatem assequi minime consueti, quædam deficere arbitrantur. Nos igitur altero sermone manifeste eadem ipsis dicamus: forte enim, si hoc mõ didicerint, neque impossibile esse arbitrabuntur præcognoscere modum futuræ crisis, neque adhuc circa exercitationem torpebunt. Cvm igitur, ꝙ crisis aderit, ex ijs, quæ diximus, præcognoueris: deinceps, qualis futura sit, hoc modo distinguendum est. Primum quidē, si acutus & calidus sit morbus, & si crisis fiat in primis periodis: necesse est enim in talibus crisibus non abscessum, sed excre-

C tionem subsequi. Secundo aũt loco, si diuturnus & tardus: nam hi per abscessus quiescere cõsueuerunt: tum præcipue cum vrinæ tenues & crudæ longo tempore exierint. Si.n. multæ, & multam subsidentiam habuerint, rationabile est morbum potius paulatim debere coqui, non per abscessum terminari. His prefinitis deinceps considerandum est, si quidem per excretionem debet iudicari, nũquid profluuium aliquod sanguinis, vel vomitus, vel sudor, vel alui subductio erit: si vero per abscessum, quod membrũ, vel quis articulus, abscessum suscipiet. In ijs ergo, qui per excretionem debēt iudicari, dupliciter distinguere oportet, & futuræ excretionis signis, si affuerint: & aliorum, si non affuerint: certius enim sperabis eum, qui semper præostenditur, modum excretionis, si nullum te aliud distraxerit. Me igitur oportet proprium vniuscuiusq; dicere: te vero in ægrotantibus nõ hoc solum inspicere, sed & singula alia considerare. Si igitur præter rationem aluus comprimitur, vel vrinæ, iam prope crisi existente rigorem sperare oportet. Si is adueniat, distinguendum est, nunquid sudor post ipsum sequatur, vel vomitus, vel subductio ventris, vel aliqua horum, vel omnia. Et primum quidem ad morbi ideam est inspiciendum. Si.n. exquisitæ incendens fuerit, statim certior erit & rigoris præcognitio: quod.n. incendit, biliosum est. Dictum est autem in præcedentibus, ꝙ humor iste, quando vehemētius mouetur, rigorem facit. Post hęc

D aũt & illud considerãdum est, nunquid vrinis tm̃, vel ēt aluo compressa, riguit. Si.n. ambobus, necessario sudor multus subsequitur. Si vero vrinis solis, considerare oportet, nunquid alui excrementa plura, ꝙ̃ priora, vel pauciora, ante crisim exierint: si.n. plura manifestius, motus naturæ ad hunc locum est agnoscendus: si pauciora, ad sudores. Si vero & vomitus signa affuerint, per has ambas excretiones iudicabit̃: & vel magis per earum alteram, quę magis pręualebit: vel ęque per vtranque, qñ æqualia quodammodo indicia affuerint. Si vero signa vomitus non affuerint, solos sudores expectare oportet: & magis, qñ ægrotantes delirauerint increscente accessione, & partes exteriores calidiores, ac rubidiores extiterint, & vapor quidã calidus exeat, qualis antea non aderat. Quod, si pulsus vndosus fiat, & insigniter mollis, adhuc amplius sudores expectare oportet. Durus aũt pulsus, vomitus magis, ꝙ̃ sudores, præostendere solet: altus.n. omnis excretionis indicium est, sicuti & vehemens. Si vero magnus fuerit, motus ad exteriora potius, ꝙ̃ ad interiora, signum existit. Cum vero vterq; duplex sit, hic quidem, qui ad exteriora, per fluxum sanguinis, atque sudores: alter aũt ad interiora, per aluum & stomachum: vndosus quidē pulsus sudores, magnus aũt simpliciter fluxum sanguinis præostendet. Motu vero ad interiora superante, cum non aderunt signa vomituũ, per ventris excrementa crisis fiet: si vero affuerint, per vomitum potius: si vero ea affuerint, & venter insigniter subducatur, per vtraq; fiet crisis. Inæqualis autē pulsus in

pluribus

A 6. Epi. cõ.1. t.10.3[a].156.g

B 1.Pror.cõ.3. t.45. 4[a].185.f

C 1.Epi.cõ.2. t.80.3[a].116.a

DD Malas naresq; rubicundas monstrare sanguinis fluxũ nõ memini me legisse apũ Hip. neq; in libris Prędict. neque Epid. sed ꝺ maxillarũ rubore leges. 1. Epid. cõmen. 3. t.31.3[a]. 126.h. atq; ēt 4. &. 5. &.7. quin & in Coacis quoq; pnotiõib. Ac ĩ ipsis Coacis legit̃ sñia de ruborib. circa nasum: sed planè alui humescētis, non sanguinis profluuij, signa sunt.

E de Vict. rat. in morb. acut. com.2.t.44.7[a]. 122.f. At vomitum id significare, ibi ab Hippo. non adscribit: sed à Gal. ĩ fine explan. illius cõtextus.

F 1. Pror.c.3.t. 76.4[a].188.g

G ĩ Prog. c.3. t.30.& 33.4[a]. 210.c. 211.a

H ĩ Pro. c.2.t. 65. 4[a].204.h

I Ibidem.t.66. 205.c

*Phlegmatis.

Inæqualis

in Prog.cõ.3.t. 30.4ª.210.e

pluribus quidem crisibus fit, & præcipue cum non fiunt sine pugna & periculo: multo vero magis, cum biliosi humores ad ventriculum confluunt, perstantibus etiam alijs vomitus signis, quę Hippocrates scripsit: tunc & omnino pulsus fiunt inæquales, cũ stomachus iam grauatur ac mordetur. Sed signa ex pulsibus sumpta Hippocrates, vel quia non nouerat, vel quia non magni momenti existimauit, idcirco non est executus. Vomituum autem signa sunt oris ventriculi morsus simul cum dolore capitis, & vertigines obortæ, cum ijs, quæ obijciũtur oculis, tenebrosis, & cum agitatione labri inferioris, & multo ac tenui sputo defluente. Hæc vero omnia accidunt, cum biliosus & mordax humor in ventre ac stomacho collectus fuerit, & ventriculi os momorderit (quod etiam prisci cor nominabãt) et cum ipso totum stomachum intus atque infra distraxerit: vnde & labrum in ipsis agitatur, & sputum tenue defluit, & tenebrosa quædam oculis obuersantur, & hallucinantur, & vertiginem patiuntur, & caput dolent, euaporante re aliqua ex humore bilioso, & præterea facta in neruis compassione. Propria vero signa profluuij sanguinis, quidam fulgoris motus oculis apparentes, quoniam humor est flauus: obtusiones autem, quoniam multus & totus simul elatus ad superiora spiritus meatus obserat. Ita autem & oculi lachrymantur, ob fluxus multitudinem: quod etiam accidit in inflammationibus oculorum. Eodem modo rubidi aliquãdo videntur, cum malis non nunquam, & naribus. Proprium vero signum sanguinis fluxus e naribus, est etiam præcordiorum tensio sine dolore: nam & hoc nõ paruum indicium est sanguinis ad superiora tendentis, sicuti etiam difficultas anhelitus: nam & hæc sanguine transeunte in thoracem fit. Si vero præcordia cum dolore extendantur, nõ fluxum sanguinis futurum, sed aliquam ibi adesse inflammationem significant. Sed & dolores capitis, quamuis commune signum existãt vomituum, & fluxus sanguinis: qui tamẽ velut mordaces sunt, vomituum: qui vero quodammodo grauantes atque extendentes pulsantesq; & calidi, sanguinis fluxum proprie significant. Sic etiam viscerum in præcordijs existentium inflammationes, causæ sunt vna ac signa sanguinis fluxuum, quãdo morbus per excretionem debet terminari. Quod, si ad latus diuersum sanguinem fluere non est bonum: secundum directum vero est bonum, vt docet Hippocrates, & experientia monstrat: iam tibi facillimum est narem, ex qua fluxurus est sanguis, prædicere, vbi causam iam fluxuri sanguinis inueneris. Dextra enim præcordia ex dextra nare bonam crisim afferunt, sinistra vero ex sinistra. Didicisti vero prius & bonarum & malarum crisium signa. Quid igitur difficile est narem, ex qua profluet sanguis, prænoscere cum membrum patiens possis exquisite dignoscere: & crisis morem non ignores: & signa, quę fluxum sanguinis indicant, sint euidẽter manifesta? Præter hæc omnia & ętas, & tempus anni, & regio, & ægrotantis natura, futurum sanguinis fluxum possunt manifestare. Sanguinis igitur fluxus & vomitus propria & manifesta sunt signa: post hęc vero sudorum. Si vero per excretionem alui crisis sit subsecutura, manifestum quidem nullum est signum, nec proprium: sed ex eo, ꝙ adsunt quidem crisis signa, desunt autem vomituum vel fluxus sanguinis vel sudorum, colligere licet: Quanquam, etiam si nullum horum signorum adsit, non dum hoc tantum, sed etiam per hęmorrhoidas crises fieri contingit, & mulieribus per menstrua. Non tñ est impossibile oĩno distinguere. Grauitas enim lumborum effatu digna, & dolor, & tensio hic menstrua antecedit: hęmorrhoides vero non omnibus consuetæ sunt: quibus autem sunt consuetæ, in his solis non facile quis distinguet. Alijs autem omnibus, quãdo affuerint signa coctionis & crisis, vomitus vero signa nõ affuerint vel fluxuum sanguinis vel sudorum, omnino vẽter perturbabitur. Ita quidem distinguere oportet tum propria, tum cõmunia modorum crisium indicia, in hisce.s.morbis, qui per excretiones iudicãdi sunt. Si vero ad abscessus conuertantur, communia quidem omniũ indicia sunt, salutariter se habente ęgro, ꝙ neq; morbus soluatur, neq; vrina multa & multam habẽs subsidẽtiã, sed cruda & tenuis appareat: Propria vero (vbi morbus non fuerit valde diuturnus) si subita difficultas anhelitus laborãti superueniẽs, mox quiescat: eamq; grauitas capitis ac dolor subsequatur, & grauis somnus, ac surditas: huic in glandibus post aures necesse est abscessus fieri. Si vero morbus iãdiu durauerit, neq; vllum ex his signis affuerit: sed in aliquo ex locis inferioribus vel grauitas vel tensio vel inflammem vel dolor apparuerit: huic abscessus ad partes inferiores est expectãdus. Exemplum vero vtriusq; abscessus ex vno morbo assumẽs Hippocrates in prognostico, qui possunt eius sermonẽ diligenter inspicere, edocuit, quo pacto oporteat de omnibus abscessibus ratiocinari. Quare mihi visum est hoc in loco facere præsentis sermonis finẽ. Si quis.n.dictis ab Hippocrate, hæc, quæ modo scripsimus, addiderit: nõ dum vero artem habet prenoscendi crises: in libro sequenti, qui vltimus erit propositæ tractationis, spero ipsum id, quod deficit, cogniturum: prudẽtibus enim & hęc possunt sufficere, neque quarto egent tractatu.

Margin notes: Vomitus; Hæmorrhagia; Dolor cap.; 1. Pror.cõ.3.t. 33.4ª.184.d; Abscessus; in Prog.cõ.2.t. 67.4ª.205.d

Galeni

GAL. DE DIEBVS DECRETORIIS
LIBRI TRES

Ioanne Guinterio Andernaco interprete

Ab Augustino Gadaldino accurate emendati.

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI

Enumerantur Iudicatorij Dies: Vis ipsorum ac facultas ostenditur: Via quoque ac ratio ipsorum Prænoscendorum explicatur.

Qui Morbi facta crisi Reuerti soleant: ac de Indicijs Iudicatorijs. CAP. I.

QVò solutiones morborũ, qui non paulatim imminuti fuerunt, verũ subito finierunt, fidæ sint, excretio quædã copiosa, vel abscessus insignis, requiritur: nam, qui morbi citra hæc quieuerunt, in ijs recidiua timenda est. Quare animũ diligenter adhibere conuenit, ægrumq; in oĩ custodia tenere, nihil eorum, quæ ijs, qui fideliter sanati sunt, vel in cibo vel in potu vel balneis vel motu vel deniq; in alijs quibuslibet cõcedimus, agere ipsum permittentes. Si nanq; morbus, qui quieuit, exiguus fuerit, forsan ob tã exactã victus rõnẽ prorsus subsederit, vt postea nunquã reuertat̃: si vero malignior existat, ẽt tunc, cùm hoc viuẽdi mõ vsus fueris, redibit, non tñ cũ summo discrimine. At, si neglexeris, parumq; studiose animũ aduertas tanq̃ fideliter soluto, multo grauior, q̃ à principio, euadet. Itaque morbi cu iusdã magni & vehementis solutionem firmã signa, quæ ‖ λυτήρια .i. solutoria, vocat Hippocrates, præcedere oportet: Partim sudores bonos ex toto corpore manantes, vel vrinarum copiã, vel alui recrementorum, vel vomituum: Partim sanguinis ex naribus profusionẽ, vel aliam quandã eius euacuationẽ, velut ex ani venis fluorẽ, quas αἱμορῤοΐδας appellant, vel ex vtero: Partim in glãdulis, quæ auribus subiacent, abscessus, aut in alia quadã ignobili particula, aut in articulis. Cęterum, quibus nullo hmõi signo apparente morbus finijsse vr̃, de his Hippocrates vndequaq; admirabilis, cõi quidẽ sermone hunc in modũ pronunciauit: ‖ Quæ sine signis finita sunt, ferè reuertuntur. D mẽbratim vero in aphorismis, & opere prognostico, nec minus ĩ epidemijs perdocuit, Quorũ nã recidiua exitialis sit, quorũ minus: Itẽ quæ nobis curare licet, & prohibere, ne reuertant̃. De his sanè in alijs commentarijs sñiam ipsius explicauimus. At nunc de ijs morbis, qui simul cum signis solutorijs desierunt, qui sanè & iudicati esse dicunt̃, verba facienda esse censeo, illis, qui boni quippiam de decretorijs diebus intellecturi sunt, cognitu necessaria. Etenim nunc in his excretiones vel abscessus, non mediocris p̃cedit in ægri corpore perturbatio. Hic siquidẽ frequenter spiritum subito difficilius trahit, vel delirat, vel caliginem vel splendores ob oculos versari putat, vel lachrymas fundit, vel oculos rubentes habet, vel tpa grauia, vel in ceruice dolores percipit, interim vel capite dolet, vel nigra quædã seu obscura oculis offundi querit̃, vel cardiogmo .i. oris ventriculi morsu laborat, vel inferius labrũ quasi tremulũ ac intro contractũ habet, vel rigore vehementi cõquassat̃. Quinetiã plerisq; hypochondriũ attrahit̃, ijdem implacidi sunt, exiliunt, frigidam expetunt, & vri se magis, ac antea, dicũt. Non nullis ipsorum accessio quoq; maturior incipit, & longior vehemẽtiorq; euadit. Ad hæc cωma, aut aliud quoddã atq; aliud symptoma occupat. Atq; hic iam vniuersos, qui adsunt, in metu esse maximo videre licet, audireq; dicentes, q̃ æger nihil ab ijs, qui in foro de morte iudicant̃, differat. Vnde mihi quidã medicorũ ne adfuisse quidem hmõi ęgrotantium perturbationibus vident̃: vel non inquirerent, quid iudicationis vocabulo significaret̃, neque an

In Prog. cõ. 3. t. 22. 4ª. 209. c. Et ĩ Coacis prę not.

Hæc sñia cũ ea cõgruere vr̃, q̃ legit̃ 2ª Aphor. 27. Ext. or. 16. b Et 2. Epi. sec. 1ª. Quæ p̃iudicata sunt, si crude iudicata fuerĩt, recidiuæ fiunt. Et 4. ẽt. Qui nõ sincere iudicabant̃, recidiuabant. Similiter 2. Prorrhetic. Recidiuas aũt expectare oportet ijs, quibus melius habere cõtingit, neq; ĩ diebus iudicatorijs, neque signis bonis cõspectis.

res ita fieri posset, vel minus. Vtrum.n. morborũ quasdam subitas solutiones cum excretione aliqua, vel abscessu, fieri dubitant: an hoc quidem vidisse se profitent, alia vero symptomata, quæ ante paulum recensui, adesse ipsis ignorant? An hæc quoq; intelligunt, non aũt id, quod accidit, iudicationem appellandã esse prædicant? quod si est, non de re, sed noĩe disceptatio est. Nã fateri nõ cognoscere, turbationes quasdã subitas oboriri ægro, cardiogmo laboranti, vel exilienti, desipienti, aliaq; id genus patienti: tum paulopost in eis vel sudore, vel sanguinis profluuio, vel alio quodam simili eueniente, securã morbi solutionem consecutã esse: hoc vel à contentione vel à dementia extrema nihil distat: siquidem hæc non inter ea numerant, quæ raro cõtingunt, sed quæ potius quotidie apparent. Nos sanè turbationẽ in morbo adeo subitam, iudicium seu crisim appellamus: atq; finire ipsam plerunq; ad salutẽ, interim ad exitiũ ægrotantis, affirmamus. Si porrò quis aliud quippiam, non hoc, iudicium esse dicat, & deinde contentiosus sermoni meo obstrepat, is opinionẽ suã, non me, reprehendit. Præstabat igitur scientes, quid tãdem sibi velit ipsum vocabulum, de re sermonem eos instituere. Sed horum inscitiæ ac contentioni ne Æsculapius quidem ipse mederi possit. E

Atq; hæc mihi plura, quàm decebat, aduersus illos dicta sunt. Cæterum, quibus artis opera curæ sunt, cum illis iam de proposita hîc consideratione disseram.

Eandem inesse Differentiam in Diebus Indicatorijs, quæ in ipsis Indicationibus. CAP. 2. F

IVdicia.n. seu crises ipsæ omnibus diebus accidunt, sed neq; pares numero, neq; ex æquali fide. Hoc intercedit discriminis inter illas, q alię bonæ, aliæ malæ, eueniant: quædã cum pluribus, & difficilioribus symptomatis, & maiore certamine: non nullæ statim ab initio tuto inuadũt. Quinetiã in hoc plurimum differunt, q hæ deficientes, illæ perfectæ sunt: nec minus, q aliæ certis statutisq; diebus indicatæ prius, fiunt: aliæ rẽpente & ex improuisò non idiotis modo, sed ẽt artificibus, eueniunt. Tot sunt iudiciorũ differentiæ: tot ẽt dierũ decretoriorum. In duodecimo.n. & decimo sexto nullum vnq; iudicatum vidi. In septimo, ne vel numerare oẽs adhuc possum. In sexto iudicant, sed cum difficilibus symptomatis, & periculo maximo: ad hæc absq; fide, imperfecte, obscure, sine notis, & ad malum. Cum igit non solũ mihi tot annis obseruanti huiusmodi, quædã dierum differentia, sed Archigeni ẽt in artis operibus diligenter admodũ versato, inuenta sit: insuper hoc superiori, Tarentino Heraclidi, qui ex experientia speculationem collegit: postremo ẽt Philotimo & Diocli alijsq; veteribus: tum ante hos vniuersos Hippocrati diuinissimo: quomodo nõ quis iure in dierum numero differentiam quandam statuat? Nam, quòd in tot annis septimũ iudicantem subinde simul & absolute, fideliter, tuto, manifeste, conspicue, & salubriter: sextum è contrario viderim: non paruum quoddam discrimen ostendit. Porrò, quòd ego quidem nũquã duodecimum viderim iudicantem: alius aũt quispiã raro simul & imperfectè, infirmiter, cum periculo, obscure, sine signis, & malè: neque hoc exiguam dierum differentiam indicat. Multi siquidem morbi sunt, qui in septimo die iudicantur absolute pariter & secure, tuto, aperte, cum bonis signis, & dextre: In duodecimo rari quidem adeo, vt nobis visi sint non dũ: &, si cui aliquando ante nos in duodecimo die crisis euenisse visa est, vel imperfecta vel infida vel periculosa vel obscura vel sine signis vel omnino ad malum accidere visa est. Voco Imperfectam iudicationem, cum ex morbo quippiam relinquitur: Infidam seu incertam, cum morbi recidiua contingit: Periculosam, quę cum symptomatis grauibus accidit: Obscuram, quæ citra excretionem, vel abscessum quempiam euidentem, euenit: Sine signis fieri dicitur, quæ à nullo priore die indicata est: Mala, quòd in ęgri perniciem omnino desinat, non opus est, vt dicam. Rursus Absolutam voco, quæ nihil relinquit morbi: Fidam, firmam, securam, quæ non amplius redit: Tutã, q̃ sine periculosis symptomatibus accidit: Sic Manifestam, cui excretio quædam, vel abscessus insignis ac conspicuus, adest: Cũ bonis signis accidit, quæ à contemplatorio prius indicata est: Bonam esse, quæ ad sanitatem desinit, non puto quempiam latere. Verum, si hæc ita apparent, maximam esse dierum inuicem differentiam nullus reclamabit. G H

Aduersus Eos, qui, quòd Authores dissentirent, & Indicatorij Dies non easdem Vires obtinerent, Vniuersam ipsorum doctrinam euertebant. CAP. 3.

DIcet forsan aliquis nihil verum esse eorum, quę diximus: sed nos argentũ à iudiciarijs diebus accipientes, ipsos in res medicas introducere, tanq̃ nothos quosdã pueros germano veroq; generi assimilantes. Qua enim re moti alia, quàm argento, contra euidentia mentiremur? non.n. genere iudiciarij nobis conueniunt, neque ciues aut familiares sunt, vt ipsis sine mercede subueniamus. Quid nanque vel melius esset, vel illis, vt decretorij esse putentur: vel nobis, si, vt sunt, ostẽderimus? At, quemadmodum alia quoque per experientiam cognita indicamus libere, iniquissimum esse putantes veritatem occultare: sic & dierum differentias, quas crebro spectauimus, dicimus, vti vidimus. Cum autem optimos medicos simul & homines (ambo enim sunt Diocles & Hippocrates) item alios, quorum prius mentionem fecimus, eadem de ipsis pronunciasse inueniamus, adhuc etiam magis, vt puto, confidimus, tanquã vera dicentes. Verũ non consentiũt vniuersi hi (inquiunt) de iudiciarijs diebus: sed hi plures, illi pauciores esse dicunt: Item quidam hos, quidam illos iudiciarios esse pronunciat: non eosdem vniuersi, sed vt cuique sua est opinio. Quid igitur per deos, quæso, ad illos dicas? num, in quo dissensum est, hoc omnino non esse dicitis?

Atqui

A Atqui non dum conueneritis: nam, ꝙ accuratiore experientia inquisitione & iudicio huiusmo-
di opus habeant, apud oẽs in confesso est. At, ꝙ nullus eorum, qui dissentiũt, vera nunciet, nõ mo-
do non vos ò eximij decretoriorum calumniatores, sed ne Pyrrhoneam quidẽ dubitationem pro-
fessi, recipiunt, qm̃ hi dissensionem ἀνεπίκριτον. i. quæ diiudicari nequeat, non simpliciter vniuer-
sam quamlibet, ignoratæ rei signum esse aiunt. An igĩt impossibile est diiudicare, quis de diebus
decretorijs vera, quis falsa, dicat? An possibile quidẽ, sed non facile, siquidẽ & tp̃s longũ & dili-
gentiã accuratam desiderat? Nã morborũ initia qñq; sunt obscura: &, vtrũ, in quo quis die crisim
inchoauit, tum esse decretorium, suspicandum sit: an in quo primum solutus est morbus: conside
rationem quandam desiderat. Alius. n. quispiam alterũ ipsorũ, arbitror, alius alterũ, suspicabit̃: for
san ẽt aliquis neutrũ, sed, in quẽ plurimũ iudicij tp̃s peruenit, eũdẽ esse decretorium dicet. Qñ igĩt
ad hoc ẽt nobis opus est, vt frequenter ipsa inspexerimus, erat aũt hoc in diebus quibusdã impossi
bile, qui raro iudicant, vel casu quopiam: nõ. n. impossibilis est hypothesis: si quis raris diebus in-
cidat primis: dein prius, quàm longum iudicium expectarit, de ipsis tanquã decretorijs ferat sen-
tentiam: ex huiusmodi vniuersis necessariũ est veram dierum iudicij historiam turbari. Si etenim,
in quo quis iudicatus est, eum decretorium diceremus, facillima sic eorum cognitio euaderet, &
B propè omnibus esse decretorijs liceret: Qm̃ vero non satis est raro iudicantem vidisse, verum cre-
bro: tum vt crisis sit (quemadmodũ recensui) bona perfecta secura manifesta, ad hæc tuta, & prius
indicata: constat vniuersum in soriticam dubitationem incidere. Si enim quædam ex his, quæ di-
xi, adsint, quædam absint: & præsentia æquentur absentibus, vel exiguus aliorũ sit excessus: liquet
nos de huiusmodi die addubitaturos esse, decretorium, an non, appellare oporteat: siquidẽ omni-
bus, quæ dixi, præsentibus, vel plurimis & maximis, adhuc dubitare summa est stultitia: quemad-
modum si nullum ipsorũ, vel omnino pauca leuiq; potentia prædita adfuerint, etenim hic ex non
decretorijs numerandus est. Quòd si parua quædam eorum, quæ ei adsunt & non adsunt, differen-
tia sit, manifestum est nos in dubitationem venturos, vtrum ex decretorijs hic referẽdus sit, an mi-
nus. Ego itaq; ipse ab adolescentulo quidem dies decretorios obseruare incepi, vt ex mea ipsius
experientia de ipsorum dissensione diiudicarem: non tamen iam sanè possum de quibusdam cla-
re pronunciare, quantum ad præteritam memoriam spectat. Tale ẽt Hippocrati, viro nimirũ ve-
raci, diu admodum accidisse vr̃, si quid ex ‖ primo epidemiωn cõiecturare oportet, vbi multos dies
in vnum congessit, quos in prognostico & aphorismis circumcidere vr̃. Demonstratum aũt no-
bis est alibi, nec iam minus ex sequentibus clarũ euadet, prius epidemiωn libros Hippocratẽ scri-
C psisse, dum theoremata adhuc experimentis exploraret, nec generatim sñiam de eis proferre aude
ret. Quamobrem ij, qui dies iudiciarios tollunt, tanq̃ non existentes, qm̃ de illis inter medicos nõ
conueniat, non adeo in artis operibus animum aduertisse mihi apparent. Nam, si aduertissent, nõ
solum in quibusdam diebus discordare scribentes de ijs, sed ẽt in plurimis conuenire vbi conside-
rarint: & deinde experientiæ suæ meminerint: inuenirent nimirum alterius esse naturæ illos, i qui
bus consentiunt, alterius illos, vbi discrepant. Quis enim vel septimum, vel vndecimum, vel deci-
mumquartum, vel alios quosdam similes, non dixerit esse iudiciarios? nemo, opinor: apparent. n.
omnes tanquam vno ore de ipsis pronunciare. Atqui, si de omnibus inter scriptores conueniret,
forsan ipsis oĩbus ordine liceret sine iudicio & inquisitione veritatis imitari aliquẽ, qui primus de
iudiciarijs diebus disseruit: cum autem in plurimis discordant, non adhuc huiusmodi quid cogita
re licet. Sed mihi mirari succurrit viros ob veritatis acquirendæ studium. Nempe, ꝙ non eosdem
vniuersi dicant, sed in quibusdam discrepent, neq; temere neq; sine ratione mihi facere videñt. At,
qui dies notas iudicationum vniuersas conseruant paulo ante à me scriptas, in ijs vniuersi pari mo
do conscribunt: qui vero ambiguitatem aliquam ac dubitationem habent inde, ꝙ non nullæ eis
notæ adsunt, quædam non, haud ita simili modo ab omnibus scribunt̃. Vnde conijcere est nõ ob
D scure decretoriorum dierum naturam quandam esse propriam, eximiam. Quos. n. seorsum vnus-
quisq; nostrum ad talium experientiam deueniens, iudiciarios pronunciauerit ex eo, ꝙ vniuersas
iudicationum notas conseruent, eosdem apud illos quoq; in confesso esse inuenias: sicut ẽt, quos
experientia nemo potest iudicare, de his esse dissensionem. Nullum igĩt ego his maius indiciũ de
iudiciariorum dierum natura existimo, quàm ꝙ de ijs, qui omnes iudicationum notas habent, has
quoq; apud illos reperias, omnesq; conuenire: de quibus quis dubitet, de ijs dissentire: nam in tali
bus controuersia fidem ijs, qui in confesso sunt, firmam astruit. Præstaret ergo sophistis cauillos ali
quando odio prosecutis, de illis, qui omnes habent iudicationũ notas, omnibusq; in confesso sunt,
prompte sñiam dicere, & de reliquis considerare: qñ quidem propter dubitationem, quæ in paucis
simis est, certitudinem in plurimis adeo conspicuam peruertere extreme absurdum est. Age igĩt,
nos, si veritati studemus, ipsorum iudicio integre manum admoliamur: & primos sanè tanquã re-
gulas quasdam, omnes iudiciorum notas habentes, apponamus: secundos, his proximos: deinde
tertium quendam & quartum ordinem statuamus, & cuiusq; dignitatem indicemus. Etenim hu-
iusmodi cognitio ad curationes morborum & solutiones non leue momentum adfert: ne videli-
cet ijs timeamus, qui fidis diebus iudicati sunt, aut tenuem victum præbeamus: néve perfidis die-
bus iudicatos parum diligenter obseruemus.

1. Epid. cõ. 2. t. 83. 84. 85. 3ª. ĩ 16. c. Et cõ. 3. t. 14. ĩ 20. d 2ª. Aph. 24. Ex. õrd. 15. g in Prog. cõ. 3. t. 3. 4ª. 207. b

De Viribus Dierum Iudicatoriorum: ac primo quidem de Quarti, Septimi, & Sexti natura. CAP. 4. E

PRimum itaq; omnium dierum decretoriorum Septimum dicimus, nō numero videlicet & ordine primum, sed potentia & dignitate: omnes.n. summatim decretoriorum notas occupat. Etenim plurimos iudicat & absolute, item cum manifesta excretione, vel abscessu, sine periculo vehementi: & vt plurimum quartus eum prænunciat. Nam, si vrinæ in illo planè, vel sputi, vel deiectionis, vel appetitus, vel mentis, vel sensus, vel alterius cuiusdā similis, manifesta contigit mutatio, illam vt nō similis in septimo iudicatio comitetˀ, quomodo fieri posset: bona, si ad salutē: mala, si ad peiora pertendat? Plerunq; igitur bona iudicia eueniunt in die septimo: etenim hoc ei præter cæteros accedit, q̃q̃ non nulli etiam in eo moriuntur, & euidenti conuersione ad peiora pergētes, in sequenti quodam decretorio intereunt. Sextum aūt diem, quanto pauciores in eo iudicantur, quàm in septimo, tanto quoque maligniorem inuenio, vt qui ferè ex aduerso natura septimo oppositus sit. Etenim, qui in quarto ad peiorem statum recidunt, pleriq; sexto moriūtur. E cōtrario rursus, si bona conuersio contingat, septimum crisis expectabit. Et, si raro interim ad meliora conuersionem in quarto die euenientem sextus excipiens iudicarit, incredibile est, quanta cū perturbatione periculo & metu hoc fiat, quasi æger statim adeo fato sit functurus. Nam, si in delationem animi, q̃ cataphoram dicunt, incidant, sopori graui, quē caron appellant, simile quid ipsis obuenit: fiuntq; tum oīs sensus, tum vocis, expertes: &, siquæ excretio proueniat, animo consternantur, pulsus ipsorum concidunt, color abit, tremunt, collabunˀ. At septimus dies semper pro excretionis portione reficit ipsos magis ac recreat. Atque igitur sexto die maligna, acria, fœtida magna ex parte tū deijciunt, tū vomunt. Sudores rari quidē, qui æquales & toto manantes corpore, & calidi: quales, si qn̄ oboriunˀ, sæpenumero intercipiunˀ. Timor inuadit spectantes eius rei ignaros. Interdum parotides malignæ, vel ēt arquatus, vel alius quidam abscessus, alterū certamen quo discutiaˀ, requirens, emergit. †Ex vrinis iudicas? nec interim in his boni quippiā inueneris: etenim crudæ, decolores, tenues, boni nihil, quod subsidet, habentes, sed nunc quasi testaceum, nunc arenosum: in totū, inæquale, incoctum, ipsa copia tantum in sexto die, quibus apparet, conducens. Atq; hęc huius diei moderatissima leuissimaq; sunt opera, si quis saluari debet: plurimos aūt confestim in syncopen coniecit, vel suffocauit largo sanguinis profluuio, vel euacuatione parum moderata, item vel quadā catoche, vel insania, quam μανίαν græci appellant: alios in manifestam perniciē iniecit, arquatos inducens, parotidas non bonas excitans, & marcoribus insanabilibus interim īuoluens: demum quod mali genus non adfert? Mihi equidem frequenter in mētē venit Septimi diei naturam Regi assimilare, Sexti vero Tyranno. Ille siquidem prouidet, tanq̃ bonus aliquis princeps, ijs, quos iudicat, vt vel supplicij partem adimat, vel illustret victoriam: Sextum vero diē è cōtrario finxeris vel pernicie illius, quem iudicandū accepit, gaudere, vel salute dolere, quęrereq; vbi animum expleat, & male ægrum, qui in ipsum incidit, tractet, & longa punitione inuoluens exerceat. Agè igiˀ (sermo.n. hic mihi sistat prius, q̃ aliorū dierū decretoriorum naturā explicē) si quis roget me de septimo die, an decretorius sit: dein, vbi hoc affirmarim ex parato, de sexto rursus quęrat: quid ei respondero? Nam, si eādē huic quoq; appellationem imponam, putabit forsan aliquis natura ipsum septimo assimilem me existimare: si vero natura contrariū, ideoq; ex decretorijs diebus exemerim, forsan opinabiˀ eodem genere cum duodecimo & decimosexto comprehendi: de quibus antea dixi, nunq̃ me videlicet vidisse ipsos iudicantes. De his sanè, quid sentiam, prompte, vt de septimo dixi, enunciabo. Illos.n. q; nullam decernendi notam habent, non decretorios dicā: hunc, quia oēs habet, decretoriū esse: de sexto non tam absolutam enūciationem statuere possum, decernit etenim frequenter de morbis, sed dolose & praue. Quapropter, si quis me cogat de ipso ferre sententiam, non longa oratione vsus, vt paulo ante, cum vniuersam eius naturā recenserem, sed summam complectēs, sextū diem malum esse decretorium dixero, quemadmodum septimum bonum. Nō tn̄ sic conuenit simpliciter atq; angusta oratione de re non simplici pronūciare. Nā præter alia medicorum pleriq; rei ipsius obliti, de nomine contendunt: non nulli subitam in morbo mutationem iudicationem appellant: quidam, nisi bene ęgro cesserit, tale crisim non vocitant: aliqui horum vtrunq; iudicij opus esse aiunt. At iudicium ipsum, perturbationē (quā σάλον gręce dicunt) facientē conspicue mutationē in morbo acuto, ex ipsa videlicet morbi natura prouenietē, non extrinsecus, esse arbitranˀ. Deinde multum ac diu de significato cōtendunt: neq; id ipsum intelligentes, tanq̃ à rebus medicis desciscentes, vel dialecticis vel grāmaticis vel rhetoribus cōuenietē speculationē recipiunt: siquidē dialectici munus est de nominum rectitudine disputare: Rhetorum & Grāmaticorum est inspicere nomen, an lãtinis in vsu sit. Atq; hęc non nulli medicorum factitant, tantam vel dialectices vel grammatices vel rhetorices cognitionem ac intelligentiam habentes, q̃tam asinus lyræ. Hi ergo medicorū res omittentes, & aliena male tractantes, vtrobiq; grauiter peccant. Nos sanè, qūo quis medicis nominibus optime vtaˀ, alibi mōstrauimus. In pręsenti commētario dierum naturam interpretari statuimus, sophistarum nugas alijs relinquentes, qui artis opera parum curant, sed nugantur, velut in adolescentium diatribis. Dicetur tamen nō nihil in sequētibus etiam de prædictis nominibus, vt illorum cauillos quis possit diluere, homonymias distin-

† *Si uero & per urinas quādoque iudicet, nec ipsas bonas inueneris.*

(Margin letters F, G, H stand beside the lines beginning "perturbatione periculo", "naturam Regi", "bonum".)

A distinguens. Nunc aũt prius ipsam vtilitatẽ explicemus, quemadmodum in oĩbus cõmentarijs fecimus, vt hunc iam tenens, eoq; fruens, ex abundantia, sophistarum nugas reprehẽdere cõdiscas. Nam, vt alia sine longa ipsorum nugacitate, artis candidati possunt ediscere, oẽm ad amussim dierum naturam ex ipsa doctrina opere possunt cõsequi. Atqui in totum ab eorum loquacitate tam vulgata abstinere impossibile est: postremo quoq; in priore sermone vel inuiti ipsam attigimus.

De Ordine Dierum Iudicatoriorum ad Vigesimum vsq; diem. CAP. 5.

PVta itaq; illa vice procemij alicuius propter speculationis celebritatem mihi esse prælibata: vtilitatem autem ipsam & præstantiam ad artis opera, nunc deinceps dicere vniuersam tempus postulat. Quod quidem vtilitas sit, etiam sine appellatione ostenditur: q̃ autem veritas, non statim apparet, sed ex ipsis rebus iudicationem expectat. Quare lectores hoc adhortari opportunum est, vt, postq̃, quemadmodum & nos oĩa hic scripta multo tempore iudicauimus, ipsi quoq; in ægris eadẽ explorauerint, tum audeant de dictorũ veritate sententiam proferre, prius autẽ non. Rursus igitur initiũ faciamus ab ijs, quæ à principio libri incepimus: dicamusq;, quæcunq; quidem prius dicta sunt, per capita resumẽtes, vt solũ memoria teneantur: quæcunq; vero nõ dum diximus, enarratione fusa interpretemur. Hæc aũt dicta sunt: Morborũ solutiones, quę subito, vni-
B uersimq; fiunt, excretionem quandam vel abscessum euidẽter requirere: Dierum vero, in quibus eueniunt, naturas esse differentes: etenim Septimum & frequenter soluere, & perfecte, & cũ fide, & salubriter, & sine periculo, & clare, & cum bonis signis: Sextũ frequẽter quidem & ipsum, sed non septimo similiter: nam & pauciores ipsum iudicare, & solutionis modo plurimum differre: neq; enim bonas salubresq; ipsas esse, verum malitiosas plurimas: neq;, si bonas solutiones, oĩno & perfectas: immo neq;, si perfectas, statim etiam cũ fide, quia non nunq̃ morbus reuertit, exacte licet solutus esse videatur. Quinetiam cũ periculo & obscure sextum diem iudicare, idq; ei maxime propriũ esse, hoc quoq; diximus. Attamen sine signis iudicium nõ omnino sexti propriũ est, sed quartus ipsius, vt etiam septimi index est. Hæc igitur pręfati sumus: quę restant, nunc adijciamus. Septimi naturam decimusquartus maxime imitatur. Proximi his sunt nonus, vndecimus, & vigesimus. Prope hos vero decimusseptimus, & quintus, post hos quartus, hũc sequuntur tertius, & decimusoctauus. At sexti naturam nullus exacte aliorum dierum imitatur. Si aliq̃n autem in octauum diem vel decimum subita morbi solutio incidat, similis ferè ei est, quę in sexta accidat: verum raro in his soluitur, nec cũ fide, nec bene, nec perfecte: insuper ad hæc obscure simul & citra notas: vnde alterius esse naturę ipsi cũ supra dictis ostenduntur. Quẽadmodum in his morbus De quintodecimo quid dicẽdum, cũ nullã hic de eo mentionem haberi videamus?
C subito nõ soluitur, ita nec in ijs, quos statim recensebimus, duodecimo, sextodecimo, & nonodecimo. Medius inter hos ordines dierum subito non soluentiũ, octaui dico, decimi, duodecimi, decimisexti, deciminoni, quos iam retulimus: & tertij, quarti, quinti, sexti, septimi, noni, vndecimi, decimiquarti, decimiseptimi, decimioctaui, vigesimi: Decimustertius maxime videt̃ mihi esse positus, nec scilicet ita reijciendus, sicut hi, qui secundæ sunt notæ: nec ita soluere morbos natus, sicut ij, qui primæ sunt notæ. Hmõi quædam dictorum dierum ad vigesimum vsq; differẽtia est. Reliquas ordine deinceps dicturus sum, hoc primũ in memoriã reuocato, quod ante paulũ promisi. Nam, quantum ad artis opera attinet, longo ad inuentionem tempore opus est, breuissimo aũt ad doctrinam: quicquid est aliud reliquum, vel sophistarum nugæ vel aduersus hos cõtrouersia est, etsi hæc quoq; deliramentũ sit, præstaret.n. ipsos despicere: pp iuuenes tñ, qui aliq̃n cauillationibus circũuenti, à naturali ratiocinatione recedunt, necessario locum habet. Igit̃, quid proposuerimus, manifeste iã liquet. Nam sine noĩbus etiam his, iudicari, iudicatum esse, iudicium, & decretorium, drĩas dierum interpretatus sum: non à ratione quadã, vel dogmate abditorum, eas introducens, verũ ex solo diuturno vsu speculationem constituens. Porrò, quicunq; hoc omisso, vel q̃uo iudicatioñẽ diffinire conueniat: vel quæ ratio sit, cuius occasione non ęque in vniuersis prædictis
D diebus iudicia fiũt, disquirit: sophistis controuersiæ ansam præbebit: qui huiusmodi sermonibus contradicentes, rem ipsam se subuertere putant: Veluti si quis videndi causis, quas philosophi dicunt, reclamans, se visum sustulisse credat: vel si quis, de motu quid dicat, non habeat, vel de loco, tempore, generatione & corruptione, cũ sermonibus res quoq; sustulisse arbitretur. Talis est.n. de iudicio & decretorijs diebus sophistarũ dicendi facultas: qui euidens ipsum sanè amouere nõ possunt, significata vero trãsponunt, & ad diffinitiones quasdam reclamant, postremo placita de natura numerorum proscindunt. Quanq̃ à nobis nuper scripta doctrina nihil horum attigit: atque huius rei gratia sophistarum os obturat, vtilitatem vsumq; breuiter edocet. Pari modo dierum post vigesimum differentias compendiose tractassem, nisi ratio quædam necessaria obstitisset: quam & ipsam Empirici, qui nihil aliud recipiunt, nisi euidenter apparentia, accurate nouerunt: non tamen qui primum artem recipiunt.

Solutio Rationum, quæ Morborum Initium, quasi Inexplicabile ostendebant. CAP. 6.

HÆc aũt ipsa rõ, ea est, quę inquirit, quod nam tãdem sit morborũ principiũ. Etenim vigilãt, cibos fastidiunt, capite grauantur, segnes & ad motum pigri fiunt, toto corpore lassitudinẽ sentiunt, aliaq; id genus infinita patiunt̃ plurimi ęgrotaturi. Atq; hæc primo adueniunt modice, verum semper magis augescunt paulatim, obambulantibus iam, & consueta faciẽtibus. Posteaq̃

vero nimísquam displicere sibi cœperint, ac ab affectu victi primum fuerint, tunc decubunt. Vnde perspicuum euadit, morbi principium statuere conueniens, nō leuioris esse negocij: quippe ad amussim primum, insensibile esse: vbi iam decubuerit, nō morbi, sed decubitus, esse principiū. Etenim, q; fortiores quidam sunt maliq; patientes, item q; detinentur aliquo ciuili negocio, longiusq; eunt, & procul a domo deducunt, atq; ob alias huiusmodi causas, possit quis non dum decumbere, sed male affectus quidē esse: si mollis quispiam animo, imbecillis, timidus, & de quamlibet leui causa suspiciosus, statim decumbit. Cuius igitur decubitus morbi initium putandus, nemo facile inuenerit. Atqui, si neq; primum exacte principium capere licet: neq; decubitum, morbi initium cōsistere, ratio est: cōstat neq; aliud tempus aliquod, vel ante decubitum, vel post eum. Siquidem priora omnia inique capientur primo principio neglecto: quæ post decubitum sunt, multo iniquius, si neq; huius tempus morbi exordium est. Huiusmodi quidem sunt addubitationes. Porrò ipsorum solutiones diuersæ sunt: Prima & maxima, Multos morbos repente inuadere, vel simul cum rigore, vel dolore vehementi, nullo planè sensibili symptomate eos prægresso. Morbis itaq; alijs, in quibus obscura principia sunt, omissis, decretorios dies in manifestissimis experiamur. Etenim & ‖cœnatis facillime plerisq;, & ‖exercitatis, ‖lotisq;, subito morbus aduenit, quēadmodum Hippocrates quoq; de multis ægris scriptum reliquit: Vt idē author de alijs ęgrotis scribere consueuit, q;, priusq; ægrotare inciperent, stando in erectum fatigabantur. Et quidem hoc ipsum dicentes, anteq; morbus incepisset, inscij ac imprudentes veritatem confitemur: nam morbi initium tempus illud ipsis putandum est, cū manifesto febricitare incipiētes decubuerint. Non enim idem sunt capitis dolor, & febris: sicut nec vigilia, & cibi fastidium, & totius corporis grauitas, vel lassitudinis sensus: verum singula hæc, diuersa quædam a febre existētia, febrem denunciant. Tu igitur o sophista mentem his aduerte. Febris inuadens, maximeq; acuta, neq; nos neq; idiotam quemlibet latere potest. Finge autem, si voles, latere nos quoq;: sed mirarer, si diutius hora ægrotātem, licet omnino sensus expers sit, latuerit. Putet itaq; inuasisse hora decima: sit autem verum initium, quod non decima, sed nona hora contigerit: quid hoc ad dies decretorios? In hoc artis medicæ opera nimis, vti vides, pereunt, q; ægrotantium non nullos hora vna latuit. Hippocrates sanè medicorum omnium diligentissimus, vniuersa hæc cum obseruasset, quemadmodum, q; complures repente nullo prius oborto symptomate, quidam ‖stando in rectum fatigati, febricitare inceperunt, memoriæ prodidit: ita iudicationes euenientes a primo die, quo febricitauit homo, non ab illo, quo capite doluit vel huiusmodi aliud quippiam passus est, accurate inspexit, quoniam in huiusmodi principijs decretoriorum dierum experientia medicis est. Porrò tu, si principia ratione contemplabilia vis inspicere, forsan ἀειπαθείας id est perpetuæ inualetudinis, placitum attinges: at non Asclepiadarum medicina talis est. Ratione siquidem contemplatorias illi febres neq; dignoscere neq; curare dignati sunt: sensiles aūt & claras, & potissimum cum acutæ sint, in quibus & decretoriorum dierum contemplationem requirimus, neq; idiotam quēlibet, neq; medicum, latere possunt. Quid iam tibi vis? an in ijs, qui statim decubuerunt, obseruationem facere, vel qui stando in erectum defatigati sunt? Hippocrates etenim in vtrisq; faciens, eosdem de ambobus decretorios pronunciauit: non vbi primum capite doluit, sed cum primum febricitauit, morbi initiū constituens. Ita ēt singuli alij, quibus ars curæ est, nō sermones falsi probabiliter contexti. Iam quidem morbi principium medicis facillime cognoscitur. Siquis vero se ipsum ab hac appellatione eximit, non dumq; persuasum habet: tum nugari non solum nos, sed etiam Hippocratem, Dioclem, reliquosq; alios, quorum prius mentionem fecimus, existimat: is Cadmeam victoriam vincat.

1. Epi. cō. 3. t. 25. 3ª. 124. e
1. Epid. cō. 3. t. 19. 3ª. 121. e
5. Epi. in historia Hipposthenis.
1. Epid. cō. 3. t. 26. 3ª. 124. g. Et 3. Epi. cō. 3. t. 82. 3. 150. f. Et 151. b. t. 84.

De Facultate Dierum Iudicatoriorum aduersus Sophistas. CAP. 7.

NOs enim sophistas reprehendere nunc non instituimus, quoniam superuacuum: verum ijs, qui veritatem sectantur, speculationem nostram impertimus. Ponamus iam huiusmodi quēdam ęgrum clarioris doctrinæ gratia, qui decima diei hora acuta febre conflictari incipiat: vnde sophistis quærere iubentes principium ratione contemplatoriū, ipsi, secundum diem, an aliquod aliud initium accessio altera in ipso faciat sensibile & clarum, obseruabimus: Dein eodem modo tertium, vt siue per triduum siue quotidie fiant accessiones, cognoscamus: hoc autem magis, siue in paribus siue in imparibus diebus vehementius intēdatur. Esto febris cōtinua, per triduū vero accessiones: tertio quidē die, hora vndecima: quīto, noctis hora prima accessionem habeat: septimo noctis hora tertia: semper enim accessionem duabus horis post venire statuamus: quapropter etiam noni diei noctis hora quinta, vndecimi septima, fiet accessio. Sunto iam huic alia similia per vniuersum morbi decursum a principio ad vsq; noctem vndecimam. Vndecimo vero die coloratiores simul vrinæ reddantur, & quasi albæ nubeculæ in ijs innatent, prius nō visæ. Hīc non mediocris spes est verè medicis morbum in decimoquarto die discussum iri: euenit tamen subinde solutionem in dierum quendam sequentium incidere. At, hoc quo pacto fiat, sermonis de iudicijs proprium existit, eaq; de causa in illo dicemus: nunc autem de decretorijs diebus differere proposuimus. Cuius autem gratia exemplum requirebam, propius venire apparet. Inuadat enim quotacunque hora decimætertiæ noctis accessio cum totius corporis concussione,

A sione, quam Graeci ῥῖγος nominant: fieri siquidem potest, vt horam consuetam praeoccupet, aut non praeoccupet: ambo enim eueniunt, magis tamē alterum, vt praeoccupet, cum crisis futura est. Sit iam quoque molesta grauisq; si placet, tota nox decimatertia facta, quo certius firmiusq; iudicium fore speremus: qm̄ impossibile est eum, qui tam grauiter laborarit in accessione, quae decimatertia nocte incepit, nō iudicari. Iam vero, vt nihil indefinitum sit, fingamus noctem grauem: inuadat accessio hora octaua cum vehementi corporis concussione: nullumq; aliud ex ijs, quę in crisibus superueniunt, symptoma adsit: pulsus fiat inordinatus, inaequalis: sed motus plures, elati, & magni appareant: huiusmodi aeger, vbi accessio cum corporis concussione inuadens vigorem suū receperit, sudare statim decretorio modo in decimoquarto videlicet die incipit: sic enim euenit, si decimatertia nocte hora octaua accessio inuadat. Itaque iam facilius pro euacuationis ratione spiret moueatq; sese, & pulsus aedat meliores: tū facilis toleratio ista comitetur: & toto die vniuersum corpus aequaliter insudet: dein ad vesperam in totum febri leuetur: talis ęger tuto iudicatus est. Procedente tempore paulatim ipsum recreare cibis & reficere conuenit: nihil etiam timere, dies enim fida fuit, omnesq; decretoriae notae concurrerunt. Nempe, ꝙ vndecimo die in vrinis quid iudicatorium apparuit, signum est iudicij, quod εὔσημον.i. cum bonis signis, merito nuncu-
B patur: item nox grauis, quae accessionem praecedit, & insultus cum concussione, pulsuum commotio decretoria, sudores boni: Atq; ob hoc, clarum iudicium merito nominatur: ꝙ sine symptomatibus horrēdis euenerit, tutum: quinetiam perfectum, quod febrem perfecte discussit: bonum ob hoc ipsum, & ꝙ sine periculo. Quod igitur iudicio testimoniū afferendum relinquitur? huic mihi animum adhibeas, ꝙ fidele est iudicium, securum, & à metu de morbi recidiua remotum. Vnde hoc accepimus? nempe ꝙ alia singula ex vno quopiam, vel etiā duobus, vel pluribus quidem, sed non ex vniuersis factis, oriuntur: verum ꝙ cum fide, omnibus, quae commemorantur, indiget: in quibus diei quoque natura est, nam, si alijs omnibus, quę retuli, euenientibus, crisis in decimumquintum incidisset, non perinde secura esset. Fides igitur exquisita iudicij à die sigillatur, ac obsignatur: atq; hic Decretoriorum dierū est vsus. At, si quis solos ipsos omne posse existimet, is non solum plus ignorat, q̄ cognoscit: immo sophistis etiam, contradicendi occasionem exhibet. Dicunt igitur statim: Si fidem in morborum solutionibus decimiquarti diei natura praeberet, fidum ipsum esse vel sine multis sudoribus & salubribus oporteret. Qūo autem sermo nugax sit, ego ne vel ostendere prorsus volui, sed singulos medicorū scholam frequentantes tantum prius eruditos esse, quàm frequētarent, vt saltem cauillos ac captiones adeo manifestas possint co-
C gnoscere. Huiusmodi siquidem nugacitas omne peruertit auxilium, neque venę incisionem nō nunquam auxiliari demonstrans: si nanq; auxiliaretur, cur tandem non statim eos, quibus vena incisa est, in balneum dimittimus audacterq; nutrimus, verum in lecto cōtinemus & tenui victus ratione fouemus? quid, ꝙ nec cataplasma apponimus? etenim hoc repletos, lotos, & ebrios iuuat: quin nec clysterem, neq; ex omnibus aliud quodlibet: similis nanq; loquacitas est. Sed, quoniam artem tam mirabilem ac magnam pro Asclepiadis veteribus Lanifices & Telonae tractant, oportet videlicet nos quoq; eam oppugnatam vindicare: dicereq; Si vna quaeuis causa vnius rei efficiens esse, & vnū quoduis signum vnius rei index esse, dicatur: ac quispiam ostēdat hāc ipsam causam & hoc ipsum signū minime praestare posse id, quod de ipsis enunciatum fuerat, vt quae alterius praesentiam semper requirāt: pulchre opinionem reprehendet: Si vero aut facere, aut indicare simul plura coeuntia, hoc aliquid dicatur, nugax est, qui seorsum ipsorum vnūquodq; aggreditur: non enim vnumquodq; ipsorum priuatim tanquam nō sufficiens, sed vniuersa simul, subuertere cōuenit. Dixeris equidem sic, puto, etsi decem aliqui pondus quodlibet attollere possint, singuli vero priuatim nullum possint, ad operis totius absolutionem vnum inferri. Quid iā vis? vtrum decretorios dies fidae morborum solutionis esse causas, an signa? in vtrisq; siquidē sophis-
D ma prompte deprehenditur. Vis, prius causas statuamus: quemadmodum & venę sectionem, & clysterem, & cataplasma, aliaq; singula praesidia causas sanitatis esse dicimus? verum, vt illorū nullum adeo validum erat, vt sine alijs restituat sanitatem, ita nec decretorius dies. Rursus igitur, si tibi vī, non causas, sed signa dicamus, qualia in vrinis, alui recrementis, sputo, atq; huiusmodi alijs vniuersis cernuntur: sed nec illorum vllum solū poterat vel salutem vel mortem indicare. Atqui, si neq; vt cās, neq; vt signa, decretorios dies censeā semper solos aut facere aut indicare idem, verū cum plurium congressu, nullam adhuc rationem sophisma ipsorum habebit. Non.n. haec decretoriorum dierum recta exploratio, ꝙ etiam sine alijs signis decretorijs fidi sint: verum alia quędā, quae sane re vera, est. Nam, si alijs vniuersis indicijs eodem modo habentibus, decretorius dies solum destituatur, multum à iudicij fide tolletur: ꝙ si vero alijs decernendi signis non admodum completis, decretorium ipsis diem apposueris, solutionis securae spes quaedam affulget. Iam vero, si hoc etiam solum decretorijs diebus adsit, nempe cū ipsis frequenter vel plurima & maxima decretoria signa vel etiam vniuersa concurrere, aequum videlicet esset huius tantum occasione propriam quandam decretoriorū dierum naturam esse putare. Cū igitur ad hoc à se ipsis quoq; aliquid adferunt in medium, non multo sane magis ipsos ab illis, qui nihil inferunt, neq; multis iudicandi signis concurrunt, separabimus, ceu propriam illi, hi vero propriam, naturam habeāt? mihi

quidem etiam admodum videtur. Itaq; rursus à sophistis, qui artis optima conspurcant, recedentes, memores præscriptæ paulo ante hypotheseos, claritatis doctrinæ gratia, ægrum illum, quem continue febricitantem, per triduum accessionem experiri, ad diem vndecimum deducentes sermone, decretorium in vrinis posuimus signum habuisse, deinde quartodecimo iudicatum esse: Nunc haud ita sic, sed iniudicatum adhuc, in decimamquintam noctem accessionẽ, quæ in ea accidit, deducentes, similiter cum totius corporis concussione inuadentem, pari modo sudore iudicari fingamus in die sextodecimo, vt euidenter cognoscamus, quantã virtutem dies decretorius obtineat. Primum etenim neq; probe sudauerit hic ægrotus, neq; perfecte in illo die febris eum dimiserit: q;, si aliquid vtiq; præter opinionem euenerit, sine fide omnino crisis est: itẽ, si æger quid peccet, morbus denuo reuertetur. E

De Regulis, quibus comprehenditur Dies Iudicatorius, quando Iudicium ad Multos dies videtur pertinere CAP. 8.

ITerum ergo protrahentes eundem ægrotum, quarto die signũ decretoriũ habuisse ponamus, quemadmodum paulo supra vndecimo statuimus: huic crisis septimo expectanda est. Contemplatorius enim in secunda septimana, vndecimus: in prima, quartus: & indicare natus est, sicut vndecimus quartumdecimum, ita quartus septimũ, qualis nam erit. Fiat autem accessio in septima nocte hora tertia, sicut prius statutum est: item concussio, pulsuum mutationes eueniant: nocte iam finiente sudare incipiat: postea toto deinceps die octauo pulchre sudet: postremo febri leuetur ad vesperam. Hîc rursus animum mihi aduertas: cuius enim gratia ęgrum produxerim, non paruum est. Siquidem in prima hypothesi decimatertia nocte accessionem expertus more decretorio, deinde quartodecimo febri liberatus, non decimotertio sed decimoquarto, iudicatus esse dicebatur: nunc autem, sudores licet ex morbi solutione in octauum diem totum exciderint, tamen septimo die hic iudicatus dici queat. Adhibendus enim animus est neq; simpliciter accessionum principijs, etiamsi cum decretorijs notis inuadant: neq; cum primũ sudare, vel alio quouis pacto inceperint iudicari: etenim hoc solum fidem non habet: immo nec cum primum febris decessit: quin nec duo coeuntia reliquo maiorem potentiam necessario habent, etenim tria conuenientia omnem quæstionem tollere conspicuum est. Dico autem, si in vno aliquo die accessio cum signis decretorijs inuadat, & iudicium incipiat, & perfecta solutio sequatur: si quidem partitionem fecerimus, distinguetur primum & maxime diebus, quos indices & contemplatorios appellãt. Si nãq; vel quarto vel vndecimo indice facto crisis quolibet modo attigerit vel septimum vel decimumquartum, illorum ipsam crisim esse arbitrari oportet. Porrò, si perfecte iudicium extra illos dies cadat, vt neq; in illis incipiat neq; compleatur, constat non adhuc esse dicendum, morbum in septimo aut decimoquarto iudicatum, verum in alio quopiam die, qui totam crisim in se cõprehendat. Et, si tamen nullo indice prius habito crisis subito contingat, duos attingens dies, ad notas has respiciens distingues, vtrius nam sit, nẽpe ad accessionum analogiam, ad dierum naturam, ad decernẽdi temporum numerum, ad ipsum iudicij tempus. Ad accessionum analogiam sic: imparibus diebus si æger magis laborarit, proprium magis diei imparis iudiciũ: quemadmodum, si paribus, illius proprium: nam in accessionibus plurimum iudicia contingunt. Cæterum ad dierum naturam hoc pacto, si ambigas, vtrũ noni diei vel decimi sit iudicium: si enim salubre, ac bonum, perfectum, sine periculo, noni magis est: si imperfectum, malum, & periculosum, decimi. Ad numerum decernendi temporum: quoniam hæc tria erant, decretoriæ accessionis initiũ, decretoriæ motionis principium, finis ipse iudicij: qui dies tempora duo accipit in sese, magis iudicium sibi vendicat. Sic &, ipsum tempus iudicij vtra die fuerit longius, illi magis iudicium attribuendum est. Si igitur quatuor quidem hæ notę vno die introducantur, huic tu quoq; iudicium attribues: &, si vna ex his relinquatur, sic quoque adhuc adscribes, sed iam & alterum ipsius crisis participem fieri putabis: si vero æquales notæ fuerint, iudicium quoq; vtriusq; diei cõe esse censebis. Interim vero nõ duos modo, sed tres ẽt dies, iudicium attingit. Iterum igitur hîc mediã, quantum ad temporis longitudinẽ attinet, præpones: non tñ vniuersum ei concedes, sed Primum quidem, si absq; indice & contemplatorio die crisis fuerit, considerandum est, qm̃ diximus maximam hoc potentiam habere: Secundo regulis quoq; alijs, quas modo enarrare desii, vtendum est, nempe accessionum collatione, dierum natura, decernendi temporum numero, & ipso iudicij tpe. F G H

De Prima ac Secunda Die: & de nomine Crisis vel Iudicij. CAP. 9.

QVoniam vero de his abunde satis diffinitum est, reuersi denuo, vti prius vsq; ad diẽ vigesimum, ita iam post illum decretorios enumerabimus: tantũmodo prius relatis iã adijciẽtes, quantum ad præsentem disputationem conducit, item ne vlla iam cõmemoratis quæstio desit. Quid aũt hoc est? De primo die in morbis, & secundo, non diximus in superiore sermone, etsi Diocli hi quoque decernere de morbis visi sunt. Quomodo igitur de hoc intelligendum sit, distinctione docebimus. Nam, si præceps ac subita in ægrotantis corpore perturbatio, morbi solutionẽ præcedens, crisis siue iudicium nominatur neq; primum diem neque secundum decretorios esse censebimus, quia illa velut fluctuatio, quę solutionẽ pręcedit, nequaq̃ in his est cõspicua:

si

A si vero solutionem simpliciter, iudicium voces, hi quoque erunt decretorij. Certe oẽs febres diariæ solutionem partim in primo statim die, partim in secundo, nanciscuntur. De significatu igitur quæstio hîc magis est, quàm de re ipsa: ipsam enim rem, liberari videlicet plerosq; febribus in primis statim diebus, nemo ignorat. Ad hoc genus quæstionis pertinet illud quoque, an, cum perturbatio facta in morbi solutionem finierit, crisim esse factam dicendum: an, cum insignis quæpiã mutatio acciderit. Quinetiam, ipsum solutionis nomen vtrum, cum ad sanitatem æger reciderit, duntaxat inferendum sit: an etiam, vbi mors secuta, adhuc morbum sic quoque solutũ fuisse dicendum sit: magnam inquisitionem obtinet. Cum vero huiusmodi disquirendi otium suppetet, rursus exponemus. Nunc autem in hoc priore commentario solam ipsam vtilitatem commonstrare proposuimus, quam & sine demõstrationibus logicis ex hypothesi colligere possum. Fingamus enim perturbationem ante exactam solutionem, crisim simpliciter appellari: aliarum nulla crisis absolute, verum quæ ad pernitiem tendit, mala crisis totum hoc nominetur: quæ insigne quidem momentum attulit, morbum vero non soluit perfecte, deficiens appelletur: alia, quæ insigniter ad peiora declinat, imperfecta simul & mala. Sic quidem, cum singulas res priuatim absolute clareq; indicare voluerimus. Interdum vero interpretationibus defectiuis appellatis vtentes, iudicia no-
B minamus vniuersas quatuor differentias, citra appositionem mali, vel imperfecti. Atque hanc deficientem interpretationem apud omnes homines satis in vsu esse, alibi declaratum est copiosius: sed nunc quoque dicemus, quantum ad præsens institutum est. Chœnicem sanè, & cubitum, & pedem, aut aliam quandam mensuram, neque cum maior, quàm par sit, existat, neque cum minor iusto, eodem appellasse vocabulo conuenit, quoniam quantitatem aliquam certam vnumquodq; tale nomen indicat: attamen est, cum chœnicem minorem maioremq;, ac conuenit, nũcupamus: similiter cubitum, pedem, & alias quasque mensuras. At, cum exacte interpretamur, non cubitũ simpliciter, sed magnum cubitum aut paruum, nominamus: absolute vero, solum iustum. Aliquãdo non nulla secundum vehementem excessum, generis totius appellationem sortiuntur: quemadmodum etiam apud poetam scribi dicimus, alium præter Homerum, neminem intelligentes, infiniti licet alij poetæ sint. Huius farinæ est, quod dicitur apud Comicum: Et rarum est, vt, qui homo, sit homo. Nam agrestem, belluinum, amentem, rusticum, non secundum hominis naturã esse putantes, ad integros in ea natura & consummatos nomen transferimus. Siue igitur sic per excessum quendam iudicij nomen dicimus, siue iuxta priorem rationem, alterius temporis est disputatio. Quod autem ad medicinæ opera momenti afferat, iam colligere est ex præscriptorum nomi-
C num hypothesi. Quod.n. omnes iudiciorum notas habet, iudicium absoluto sermone vocaĩ: alia, cum appositione nominis appellabuntur. Iam, si non subitæ mutationis perturbationem, verũ solam ipsam mutationem voluerit quispiam iudicationem nominare, bona quidẽ simulq; perfecta solutio, simplici sermone crisis vocabitur: reliquæ cum appositione omnes.

De Indicatorijs Diebus, qui post Vigesimum enumerantur. CAP. 10.

PRoinde qui post vigesimum diem decretorij: hoc enim vnã mihi propositum est percensere. Archigenes sanè Dioclesq; vigesimumprimum ante omnes potissimum primo loco dignantur: etenim Archigenes ipsum vigesimo præponit: Mihi tamẽ aliter visum est, sicut‖ & Hippocrati: ostendetur autem id in sequentibus. Simili modo etiam de vigesimoseptimo habet: si quidem ego hunc etiam vigesimooctauo antepono, illi postponunt. Habet autẽ trigesimusquartus potentiam mentione dignam, atque hoc magis quadragesimus. His minus decernunt vigesimusquartus, & trigesimusprimus: & multo his adhuc minus trigesimusseptimus, ita, vt in dierum decernentium, & eorum, qui non decernunt, medio collocatus esse videatur, & magis ex non
D decernentibus esse. Porrò alia tota dierum multitudo inter vigesimum & quadragesimum, decernendi omnino expers est: audi ipsos, iam tibi referuntur: Vigesimussecundus, vigesimustertius, vigesimusquintus, vigesimussextus, vigesimusnonus, trigesimus, trigesimussecundus, trigesimustertius, trigesimusquintus, trigesimussextus, trigesimusoctauus, trigesimusnonus: vniuersi duodecim sunt. Et vsque ad quartumdecimum quidem magnæ sunt perturbationes in morbis. Proximo loco succedunt, quæ vsque ad vigesimum habentur. Quæ post hunc ad quadragesimum succedunt, paulatim vehementiam efficaciamq; remittunt. Adeo vt, qui post quadragesimum sunt omnes, prorsus langueant, cõcoctione potius & abscessibus, quàm excretionibus, morbos finientes. Accidunt in his quoque per excretiones interdum iudicia, sed raro, nec magnam habent vehementiam: & frequenter pluribus diebus iudicia complẽtur, maxime cum in abscessum finiunt. Atque alios quidem, qui post quadragesimum habentur, Hippocrates planè contemnere videtur: sexagesimi tamen, & octogesimi, & centesimiuigesimi rationẽ habet. Ab his alios quidem septem mensibus, alios septem annis, finiri ait: alios vero, vt verisimile est, in binis annorum hebdomadis & ternis. Nõ desunt, qui etiam quadragesimisecundi, & quadragesimiquinti, insuper quadragesimioctaui, & quorundam aliorum dierum, meminerũt: de quibus vniuersis sermo nobis futurus est.

in Prog.cõ.3.t. 3.4ª.207.b

Quæ Errata, Crisis Diem protrahere aut accelerare soleant: ac de Vsu & ratione Diei Indicatorij prænoscendi. CAP. 11. E

ITaque plurimis medicis impossibile videtur præsagiri diem, quo de morbo decernetur: re vera tamen impossibile non est, si quis accurate Hippocratis speculatione lecta, artẽ tractare studeat. At vel, si prius, quàm edidicerit, apud ægrotos versetur, nihil amplius aget, quàm operam frustra ludet: vel, si ipsam diligenter didicerit, operari vero neglexerit, longè quidem altero, qui non antea didicit, melior, abest tamen permultum is quoque à perfectione. Quapropter, qui præscius esse cogitat diei de morbo iudicaturi, huic in primis ex amussi cognoscenda sunt, quæ Hippocrates in opere prognostico tradidit: deinde quæ de constitutionibus in alijs libris memoriæ prodidit: postea de ætatibus, naturis, anni temporibus, & locis, quorum non nulla etiam in prognostico perdocuit: vbi iam hæc edidicerit, pulsuum cognitionem adiungens, facili negocio iudicij diem prænoscet: Vbi, si quidem morbus acutus nullum periculosum signum referat, & quarto die euidens quædam concoctionis nota comparuerit, septimo crisis futura est. Atque hæc breuibus iam explicata sunt, longe verissima. Porrò, si quis lethalia signa, periculosa, & salutaria ignoret, nihil ex hoc sermone promouebit: quanquam, si hæc quoque cognoscat, coctionis autem notas ignoret, etiam nihil hinc frugis relaturus est. Huius rei gratia Hippocratis præsagiorum opus relegendum præcepi. Nam periculosis symptomatis præsentibus vna cum { aliqua } concoctionis nota quarto die apparente, iudicium, si paribus diebus accessio fiat, sexto expectandum est: quòd si hũc excesserit, octauo: si in imparibus, septimo: Bonis signis apparentibus, septimo die morbus discutietur: etenim Lethalia signa cum notis concoctionis nunquam euenerint. Hæc autem non minus, quàm periculosa & salutaria, ispiciẽda sunt: quia, si quarto apparuerint, septimo aderit mors. Dictum autem est hoc nominari crisim malam. Animum hic aduertas, necesse est, lethalium signorum tum magnitudini, tum copiæ. Si nanque multa magnaq; die quarto euenerint, accessionibus distinguendum erit de morte futura: ad hæc cognoscendum hominem sexto die moriturũ esse, modo accessio diebus paribus facta sit: si imparibus, septimo. Interdum sextus hominem iugulat, etiam si accessio contigerit in imparibus, propter morbi celeritatem & magnitudinem, & symptomatum in quarto die euenientium copiam. Quamobrem accidentium magnitudo, quæ ex potentia sumitur, exacte dignoscenda est. Verum, quomodo hæc ab illa, quæ ab imaginatione æstimatur, distinguenda veniat, in libris de crisi narratur. Omnia in omnibus confundere & conturbare non oportet, sed, quantum ad dies tantum decretorios proprie pertinet, huc transferendũ est. G Cum enim accurate admodum acutos morbos obseruassemus, quartum diem septimi esse indicem ex sua natura deprehendimus. Ex sua natura, inquam, hoc est, si nullum rarum & magnũ incidat vel extrinsecus, vel ex ipsa morbi conditione, vel etiam ægrotantis habitu; quartus omnino septimum indicat. Cæterum, siquid extrinsecus præter opinionem accidat, quo de postea mentionem facturi sumus: vel morbus vehementer, vel obscure, ad iudicium propellatur: & ægrotantis vires aut validæ, aut imbecilles extiterint: attendendum est distinguẽdumq;, æger periturus'ne sit ante diem septimum, an post hunc de ipso decernetur. Siquidem, vbi malum aliquod extrinsecus præter spem euenerit: & morbus non simpliciter acutus, verum peracutus sit: ad hęc vires ęgri imbecillæ: signum malum, quod in quarto die apparuit, septimum diem non expectat, verum sexto æger huiusmodi morietur, præsertim si paribus diebus accessiones acceperit. Quòd si nihil extrinsecus erratum sit, & morbi motus haud ita præceps ac velox, & æger validus, si quidem manifestũ in quarto die malum indicium fuit, septimo interitus comitabitur: si vero obscurum, excedet hũc quoque. Iam vero, si accessiones paribus diebus contigerint, octauo: si imparibus, nono æger decedet. Quæ porrò manifesta, quæ obscura indicia vocitem, in libris de crisi exactius monstratum est: quinetiam in hoc, sermone procedẽte indicaturi sumus: prius autem ad reliquas distinctiones H reuertor. Appareat. n. euidenter bonũ aliquod in quarto die signũ: et nullius periculi circa ægrotum sit suspicio: fieri non potest, quo minus septimo die fiat iudicium, si nihil extrinsecus peccatum fuerit. Quæ'nam igitur sunt, quæ committuntur peccata? quædam sanè ab ipso ægroto videlicet: quædam à medicis his admirandis, putantibus, nisi quis introgressus ad ægrum, deinde succingens se vel cataplasma imposuerit, vel perfuderit, adusserit, vel clysterem indiderit, vel venam inciderit, vel cucurbitulas adiunxerit, vel confricuerit, vel nutriuerit, aut huiusmodi aliud factitauerit, nihil ab ipso gestum esse artificiosum: hi enim, quoties ad ægrum accedũt, toties peccant. Non igitur iudicium in septimo die, ad quem paratum erat, fieri potest, tot interea erroribus admissis: quandoquidem naturæ motus statutis periodis pro sui ratione contingit: interim ab exterioribus peccatis circuitus seruare prohibetur. Sic itaque Hippocrates vndequaq; admirabilis inquit: ‖Natura omnino sufficit. Peccatur in hanc extrinsecus cataplasmate, inunctione, & totius & partis insperlione. Sic etiam medicum‖ naturæ ministrum appellat, re vera medicum, non pharmacopolam quendam ex triuio: tãtum. n. hic à iusta naturæ ministri appellatione abest, vt etiam maxime contrarium nomen ipsi magis conueniat, inimico videlicet & naturæ ipsius, & ægrotantiũ hosti iure appellato. Quapropter nos merito, cum quispiã de ægro aliquo euentum

In libr. de Alimento. 1. Epid. cõ. 2. t. 51. 3ª. 112. f

iubet

A iubet prędicere, cum distinctione id facimus, dicentes: huic morbus soluetur isto die, primum si victus ratione à nobis, non alio quodam medico, regatur: deinde si nihil ipse peccet, & faciat, quæ iniunguntur, omnia: postremo si nullus magnus extrinsecus error admissus fuerit. Quæ iam exteriora peccata sint (quoniam hoc quoque diffinire pollicitus sum) opportunum erit dicere: Vt, si æger incendio domus accidente, aut latronibus inuadentibus, aut fluuio inundãte, subito cogatur fugere, quanta ei noxa aduenerit, quorsum attinet referre? Simili modo, si tegmen aliquod delapsum vel parietem sentiẽs extimescat simul & fugam repente moliatur: item, si per tegulã quippiam defluat, vel pluuia copiosior oborta capiti ægrotantis incidat, vel alius ẽt quomodocunque ipsum irrigauerit, vt locum mutare, vigil esse, & timere cogatur: & hoc non mediocrem ipsi offensam inducit. Eodem pacto viciñorum tumultus, vel alia quædam talis vigiliæ causa eueniens, aut nuncium aliquod triste, pro noxæ ipsius magnitudine etiam prædictionis perfectionem corrumpit: Vigiliæ siquidem propter ipsum morbum intra prædictionem & crisim ægris aduenientes, nihil præsagia offendunt: Quæ vero extrinsecus inopinata veniunt, horum nihil medicus præcognoscit: vnde nec futuram inde offensam conijcere potest, nec prædictioni secũdum morbi rationem factæ adijcere. Hæc itaque ipsa Hippocrates statim in aphorismorum principio præcipit

« B inquiens, ‖ Oportet non solum ipsum, quæ res postulat, facere, verum etiam ægrum, assidentes, & exteriora. Si nanque, ait, disquirere quippiam & indagare ex nostris cogitas, ipse primum opportuna facito vniuersa. Deinde æger in omnibus præcipienti obtemperet, nihilq; ex intemperantia peccet. Postea ij, qui adsunt ei, nihil erroris committant, vt vel iram ob delicta concitent: vel tristitiam ex intempestiuis nuncijs afferant, vel offensam quòd imperfectius in re administranda se gerant: sed apparatus omnis ante iudicij tempus prompte statuatur: obsonia pulchre parentur: ministerium inculpate exhibeatur. Insuper quartum genus eorum, de quibus rationem habendã iussit, apposuit: nominat ipsum vno complexus nomine, Exteriora, multiforme licet existat: atq; hoc culpa vacet: etenim pluuiæ, tonitru, fulgura, vicinorum tumultus, canum latratus, insultus latronum, domus ruina, defluens aqua, fluuius irruens, incendia, ictus, atque eius generis vniuersa exterioribus attribuuntur. Hæc igitur quatuor genera, quorum partes etiam sunt diuersæ, dum naturæ motus impediunt, subinde circuituum ordinem corrumpunt: quoniam, vbi quartus dies euidens iudicij signum attulerit: si neque medicus quid peccauerit, neque æger, neque ministrorum quisquam, immo si neq; extrinsecus error admissus sit: septimo die necessario crisis futura est. Ex quo innotescit non alium quendam esse, qui exacte præsagibit, alium qui rectam victus rationem 1ª. Aph. 1. Ex. ord. 2. b

C instituet, sed in eundem vtraque conuenire necessarium, nisi alterum ab altero corrumpẽdum sit. Quòd sanè peccatum in victus modo, quodlibet (sic autem nunc nomino vniuersam morbi curam) iudicium impediat, abunde ostendimus: quòd autem nec victus ratio proba sine status morbi & crisis præsagio instituti possit, in medendi methodo declaratur. Si igitur hęc mutua opera perpetuo indigent, non alius quispiam medicus recte curauerit, alius exacte præsagiet: verum, quicũque optimus fuerit, is præsagiet vnà & curabit. Sed de huiusmodi in alijs cõmentarijs plenius tractamus. Nunc, quod ab initio statueramus, ad id reuertemur. Quartus dies, cum clarum aliquod indicium bonum afferat, septimo die iudicium fore innuit, nullo (vt diximus) errore interea commisso. At, si quis contingat, magnitudo eius inspicienda est. Si etenim exiguus extiterit, erit etiam sic iudicium septimanũ, verum aliquid de iudiciorum bonitatibus ipsi deerit: dictũ est aũt in prioribus, quòd perfecte, salubriter, sine periculo, & similia, bonis adsunt iudicijs: Si maius sit erratum, in septimo die crisim fieri adhuc non permiserit. Animus itaque diligenter adhibendus est hîc omnibus, & offensæ magnitudo signis colligenda: nam interpretari ipsam nõ solum difficile, sed prorsus etiam impossibile: artificiosum vero discipulum reddere, vt hæc quoque ex amussi perdiscat, possibile: sed huius temporis non est, magis ad speculationem de crisi pertinet. Quare rur

D sus ad sermonis reliquum redeamus, primam hypothesim in memoriam reuocantes. Quippe positum erat decernendi signum manifestum & validum, in quarto die morbi & acuti & natura salubris euenisse: Deinde nullo quidẽ errore commisso bonam omnino crisim ad septimum diem futurã indicari: Si porrò leuis planè contigerit, ita quoque in septimo euenturam, non tamen exacte bonam: Si vero fuerit magnus, vt à septimo in sequentiũ aliquem crisis recidat, attendendum esse noxę magnitudini iubemus: nam exacte huius regula deprehendet clare, an in nonum diem, siue vndecimũ, crisis delabetur. Itaque morbi, qui prorsus sine periculo sunt, ob delicta diuturni esse solent. Qui incolumitatem pollicentur, non tamen sine periculosis symptomatis, ob errata lethales fiunt. Quinetiam illi, qui omni periculo vacant, multis magnisq; deinceps erroribus commissis, in lethalium naturam incidunt. Nec mirum esse puto. Cum enim in sanis delicta grandia morborum lethalium causæ fiant, quid in ægrotis expectandum est? Proinde iam clarum est indicum & decretoriorum dierum sermonem, quem Hippocrates nos docuit, non examinari ab alio quodam in apparentium consensu posse, quàm qui ex æquo par illi victus instituendi artifex est: hic enim solus errorum vim disquirit, pernoscitq;: tum solus offensæ magnitudinem & diei iudicaturi delapsum intelligere potest. Quemadmodum vero in morbis periculo vacantibus iudicia tantum remorantur, quantam ex peccatis interim noxam ægri acceperint, ita in lethalibus

præue-

præueniunt. Si enim, cum dies quartus in lethali morbo signum lethale indicarit, in septimū diē mala prædicetur crisis: peccatum vero non ita exiguum interea temporis contigerit: septimū diē crisis nō expectabit, sed interim morbus iudicio malo videlicet finietur. Sed, an quinto vel sexto, tum ex ipsius morbi celeritate, tum ex offensæ magnitudine, tum ex accessionum figura diffiniet. Quippe, quando in imparibus ipsæ fiunt, morbus peracutus est, & peccata non admodum exigua in ipso quarto videlicet, miraculum non est in quinto hominem interire. Quādo in paribus accessiones eueniunt, nec morbus peracutus sit, nec erratorum magna offensa, sextū expectat. Huiusmodi aūt omnia indicum & decretoriorum dierum speculationem confundunt: cum pauci medici rectè victum præscribāt: pauci ægri obtemperēt: pauci suū ministerij munus legitime obeāt: pauciores adhuc, quibus nihil externi aduersatum sit. Quapropter medicum tum accurate curandi, tum præsagiendi, peritum esse conuenit: accurate vero etiam læsionis magnitudinem discernere, vt, & si aliquando iudicij diem prædicat, sed interea temporis offendi ægrum contingat, mutare ipse prædictionem exactè possit. Hinc perspicuum euadit, quod quicunque animo pusillus humilisq́ue fuerit, non solum non singula, quæ recensuimus, in ægris cognoscere studet, sed ne speculationem quidem ipsam ediscere sustinet. E F

Quòd magna ex parte Horam ipsam Salutis & Mortis medicum Prædicere contingat: ac de Diligentia in Prædictione adhibenda. CAP. 12.

AT generosus aliquis veriq́ue amator, tum qui labores in optimis quibusq́ue rebus nō refugiat, neque theorematum difficultatem neque temporis prolixitatem neque exercitij laborē veritus, ad commemoratorum perfectionem veniet: vt non solū diem firmiter aliquando possit prędicere, sed etiam horam ipsam, in qua ægrum quempiam liberari vel mori necessariū est. Posteaquam enim diem aliquando, verbi gratia, mortis cognoueris, considerandum est inde, in quo potissimum accessionis tempore æger maximè grauetur. Si etenim statim inuadente ea refrigeretur vehemētius, vt vix ad calorem reduci possit: color diutissimè absit: pulsus exiguus, aut nullus, aut malus appareat: motus pigritia, vel etiam somnus veternosus, aut aliud quippiam: hoc maxime tempus considerandum est. Quòd si hoc quidem moderatum fuerit, in statu autem vel delirantē, † vel cum impetu exilientem, vel dissolutum } videas, aut febris magnitudinem non tolerantem, sed vehementer inardescentem, vertigine laborantem, capite dolētem, cordis id est stomachi morsu laborantem, vel id genus alijs, hoc maxime tempus esse suspicari conuenit. Porrò, si principio accessionis vigoreq́ue mediocriter euenientibus, declinatio quædā, animi deliquia, sudores inæquales, frigidos, vel circa caput solum vel ceruicem vel pectus inferat: pulsus obscuros exiguosq́ue efficiat, & his similia: hoc præcipue tempus obseruandum est, sciendumq́ue manifesto in pessimo accessionis tempore hominem moriturum. Atqui, si hoc diffinitū cognitumq́ue aperte sit, nullum adhuc est negocium mortis horam dicere: quippe cum secundus dies, exempli gratia, & quartus vehementiorem accessionem adferat, quàm primus, tertius, & quintus: ad sextum diem mors præmonstrabitur: appareat vero pars accessionis grauissima in ipsius insultu, eaq́ue sexta hora, in hac moriturum hominem non est operosum dicere. At hoc non dico, vt quis putet nūquam tali speculatione fretum falli posse: verum maiore ex parte veritatem assequi, non probabili sermone, sed re ipsa, ostendimus. Illud autem noui certò quosdam, qui optimis inuidēt, facere: volunt enim futurum nos semper prædicere, licet nullum interim signum firmum habeamus, quanquam aruspicibus auguribusq́ue denuo augurari immolareq́ue concedant. Deinde simul quidem obstrepunt nobis, tanquam maiorem, quàm hominibus conueniat, speculationem appetentibus: simul vero in operibus tam acerbe prædictiones inquirunt, vt nulli vates ita inquirant. Atqui non illos respicere, sed veritatem ipsam & signorum facultates diligenti exercitio pernoscere, oportet: &, vbi hę tuto definiri possunt, prædicere conator: si autem quid obscurum fuerit, sequentem diem expectare oportet. Porrò, si nihil in ipso firmiter præsagire possimus, satius est tacere, quàm temere pronunciantem falli. Ego sanè ex tali securitate motus haud noui me in prædictione lōgo tempore errasse, etsi in primo statim febris initio subinde de tota ipsius natura pronunciauerim, vel tertianam esse hanc inuadentem febrem inquiēs, vel quartanam, vel quotidianam, vel harum quidem nullam, continuam vero & acutam aliquam, quartum diem non excedentem. Verum in omni principio futurum cognoscere non licet, † nisi quis ex amussi morbi speciem perspectam referat: } & hoc ad opus de crisi pertinet. G H

† vel cataphora tentatū, vel inquietatum.

Signa Criseos.

† nisi si quod principium ex amussi morbi spēm perspicue ostendat.

De Via ac ratione Iudicatorium Diem in Acutis ac Longis morbis prædicendi. CAP. 13.

ITerum igitur ad institutum reuersi, dicamus: Si quis primo die acuta febre infestetur, nullum autem periculosum signum ipsi adfuerit, sed in vrinis aliqua concoctionis nota inuenta fuerit, non extra quartum diem morbus soluetur. Quinetiam, si multa lethalia primo die statim deprehēdantur, morietur planè non extra quartum diem. At, si acute febricitet, nullum vero lethale adsit, immo nec aliqua concoctionis nota, fieri non potest, vt hic quartanus decedat. Distinguendum hîc rursus est, vtrum, sicut nulla concoctionis nota adest ei, eodem modo neque temporis longi

vlla:

A vlla: an, præter q́ concoctionis indicia desunt, etiam temporis signa adsunt. Si nanque, vt concoctionis, ita temporis omnino signa absint, in secũdo quaternione morbus statum accipiet. Quod si longi temporis indicium adfuerit, excedet omnino secundum quaternionem, hoc est diem septimum. Cæterum, quantum extendetur, hoc nõ licet statim ab initio cognoscere: sed in sequentibus diebus distinguetur. Tãtum autem ex hac prænotione ad probam victus rõnem pręcipiendam acquires, q́ cognosces scilicet tantum alimenti modo conuenire, quantum statu post futuro.
« ‖Cum.n. morbus peracutus est, statim etiã extremos labores habet: in quo extreme tenuissima vi- 1ª. Aph.7. Ext. ord.4.d
« ctus ratione vtendum est: cum autem secus est, paulo pleniorem victum tantum admittere con-
« uenit, quanto morbus extremis mitior clementiorq́; sit. Extrema, statum morbi appellat: siquidẽ peracutum quoq; morbum extremos labores statim habere dicit, hoc est accessiones & symptomata: id autem aliud nihil est, q́ morbum vigere. Talis sane morbus, qui statim à principio secundum quaternionem excessurum se indicat, secundo & tertio die accuratius à te intelligetur, in quantam temporis prolixitatem extendetur: In quarto vel proxime conieceris futurum statum, & crisim: nam, si cruditatis signa & temporis, nihil mentione dignum referunt, etiam tertio quaternione longius ægritudo extendetur. Enimuero, si claram aliquam mutationem faciat, non tamen iam signum aliquod concoctionis in primo quaternione appareat, in tertio quaternione crisis expectanda est. At, si crudus adhuc videatur in septimo die, non tamẽ insigne quoddam & magnum temporis indicium habens, sperandum in quartum quaternionem, hoc est in decimũquartum diem crisim eius extensum iri: diffiniendum verò est exacte in vndecimo: vt enim quartus septimi, sic vndecimus decimiquarti index est: Vbi enim clarum aliquod & fidum ad amussim signum concoctionis iam eo die antea innotuerit, in decimoquarto iudicium fore ait: obscurum si eueniat, aliis iam attendendum est. Si nanque morbus celerem motum obtineat, & aliorum nullum obstet, forsan ẽt decimusquartus decernet: sin minus, in decimoseptimo crisis erit: at, si nihil in vndecimo prorsus ante fuerit indicatum, in decimoquarto iudicium esse nequit. Considerandum autem hîc totius morbi motus, aliaq́; symptomata omnia & indicia, vtrum decimoseptimo, vel ẽt decimooctauo crisis speranda sit, an longius progressura: interdum enim in his quoq; iudicatur, plerunq; vigesimo, interim vigesimoprimo: Index autem amborum est decimusseptimus, & magis vigesimi: decimusoctauus autem solius vigesimi primi. Porrò, si morbus quispiã mox ab initio non adeo celeriter moueatur, sed velut combu*rens inuadat: & alia signa longioris temporis adsint: huius statum pręsagire in principiis nemini licet: verum, q́ non intra decimumquartum diem crisim accipiet, liquido constat: quousq; vero extendetur, non constat, sed distinguere oportet prius, periculosus'ne sit, an non. Si periculosus est, & pręterea vires ęgri imbecillę, mors ante, quàm in longum extendatur tempus, præuertet: si periculo vacat, procul omnino crisis est: non enim fieri potest, vt celeriter iudicetur morbus, qui præmonstrarit notam longi temporis.

*σμυχόμενον.

Quantum igitur tempus ad amussim ei accedet, non modo non primo die, aut secundo, aut tertio, sed ne quarto quidem inuenire absolute sperãdum: verum in decretoriorum dierum sequentibus periodis perspicuum fiet. In secundo quidem quaternione latior est coniectura, in tertio accuratior. Quod si enim ad septimum vsq; diem cruditatis & temporis indicia vehemẽtiora compareant, ante vigesimum diẽ crisis esse non potest: si moderatiora eueniunt, aut permanent æqualia, potest. Itaq́;, si ante vigesimum diem decerni non posse, manifesto noueris, idq́; temporis notis vehementibus, inspice tertium quaternionem: &, si adhuc temporis cruditatisq́; signa in hoc intendantur, procul à vigesimo die crisim productum iri spem habeto: Æqualibus signis manentibus, hîc quoq; post vigesimum venturam dicere licet: diem vero ipsum cognoscere iam nõ est: tertius autem & quartus quaternio eum indicabit. Si nãq; semper magisq́; cruditatis signa exoluantur, primo post tertiam septimanam quaternario crisim morbi sperato: si nulla insignis mutatio fiat, in quartam hebdomadem progredietur. Qui autem morbi ad decimumquartum crudi omnino sunt, & tardius quodammodo mouentur, non citius quadragesimo iudicatur. Post quadragesimum vero iudicia dissolui: & lentis concoctionibus magis, q̃ subitis mutationibus, morbos solui, & nobis quidem prius dictum est: & aliis omnibus, qui artis opera in obseruatione habent, sic videtur, vt ẽt Archigeni. Accidunt quidem aliquando in his quoq; pręcipites mutationes, quemadmodum in ægris ab Hippocrate descriptis inuenias: præsagiendi autem ipsarũ methodus hęc est: In summa.n.‖ signorum vires cognoscere oportet, sicut Hippocrates ẽt præcepit, si quis præsagiẽdi peritus exacte futurus est. Pleriq; medici, qui hmõi speculationẽ audent attingere, ad signorum numerũ, non potestates, respiciunt. Sed hęc & in opere de crisi tractant. Tp̃s autem fuerit discordiæ sermonem aggredi, & experientia ac ratione eum explorare: has siquidem alibi etiam ostendimus omnium, quæ in medicina disquiruntur. esse iudices.

in Prog.cõ.3. t.37.4ª.211.c

GALENI DE DIEBVS DECRETORIIS LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Experientia ac Ratione vim explicat Dierum Iudicatoriorum: Indicat item illorum Ordinem & proportionem: & Qui quos ad morbos pertineant.

Quid Hoc libro Agendum CAP. 1.

Vantum sanè ex diebus decretorijs medicinæ operibus commoditatis adueniat, superiori commẽtario vniuersum ostendimus: cur aũt non omnes eodem modo de oĩbus scripserint, dictũ est hoc quoq; antea: at, quo pacto nonnulli ipsorum errauerint, alij rectè senserint, nõ dum exposuimus. Hoc itaq; primum nunc repetendum: deinde causa explicanda erit, qua de neq; oĩum dierum numerus est decretorius, neq; decernere nati eandem habent oẽs potentiam. Porrò, cum vniuersæ medicinæ artis speculationes, aliæ experientia, alia rõne, aliæ vtroq; inueniantur probenturq;, conabimur hîc quoq; ambobus instrumentis erratũ deprehẽdere: rectè scriptum laudare, approbareq;. At, q̃m mentiri forte cuipiam videar, si ex ęgris à me obseruatis prædictos dies ab experientia commendari tibi persuadere coner, satius esse duco illos, quos Hippocrates, vir, vt cæteris fide dignior, ita omnium consensu decernendi peritissimus, animaduertit, sermoni apponere: & primum quidem cõfusum ac indefinitum experimento (cuius & antè memini) ad definita reducam. F

Hypotheses, vt Dierum Iudicatoriorum vis, Experientia ac Ratione comprobetur. CAP. 2.

DIctum est in ipsis, primum vnum certè, dierum puta decretoriorum inquisitionem in omnibus deinceps ægrotis fieri non esse necessarium: illos tantum numerandos probandosq;, in quibus nec ipse medicus, nec ęger, quid peccauerit, immo nec assistentes: aut etiam extrinsecus offensa quæpiam obuenerit: Deinde morborum initia non ex ratione quapiam, sed ex ipsa euidentia capienda, cum primum æger ipse manifesto sensit morbum sic eum inuadentem, vt præsentem quempiam medicum de hoc consulere desiderarit: Tertium, cum in plures se ordine consequentes dies, crisis partita sit, cuius propria dicatur, posse dignoscere. Nisi enim quispiam his definitis experimento decretorios dies disquisiuerit, vehemẽter errabit: & quidem in Experientia ipsa iudicium tale est: Ratione vero quemadmodum iudicari experientiam conuenit, post hæc enarrabo. Naturalem esse conuenit, qui hæc iudicet: & persuasum habere, ‖naturam prorsus sufficere: & summa quadam prouidentia corpori nostro prospicere: item proprijs etiam motibus ordinatis, si quid aliud, ita & ipsam vti. Horum quædam ex libris de particularum vsu ratiocinari licet (ostensum enim est ibidem summũ naturę in animali fingendo artificium) quędam in conceptuũ incremento, perfectione, & partu. Nam cuiusq; animantis conceptui suum generis, statutum tempus exactè seruatur, natura videlicet ordinatos motus semper habente. Sic etiam post æditionem seu partum vnũquodq; animans increscit, absoluitur, & declinat præfinitis temporibus. Iam vero, qui libros de naturalibus facultatibus perlegerit: itẽ alios vniuersos, quos particulatim de singulis naturalibus actionibus conscripsimus: persuasum, opinor, habebit, quantum prouidentiæ simul & ordinationis, naturæ motus habeant. Si iam hæc crediderit, mireturq; artificium pariter & ordinem naturæ, recordatus iterum, quantum ipsa superetur prouidentia & ordine à Cœlestibus, inordinationem quandam, puto, substantiæ nostrę motui connatam tribuet. Atq; pulchrum omne, quod hîc pulchrum sit atque etiam ordinatum et artificiosum, ex supernis innasci dicet: inordinatum & erraticum ex materia, quæ hîc versatur, prouenire. Atq; hęc primus omnium, quorum memoria ad nos peruenit, Græcorum Hippocrates credidit: post eum philosophorum præcipui. At, nisi sermo in longum proueheretur, demonstrationes forsan, quas dicunt, ad fidem prædictorum dogmatum adduxissem. Verum hæc presenti sermoni sufficiunt. Expedit igitur medicum, qui Hippocratis arte dignus futurus est, si quid aliud † hoc certe persuasum habere, experientiam iudicare, naturam rem quãdam esse ordinatam: & cum materiam superauerit, proportionibus quibusdam definitis, et periodis ordinatis, motiones ipsius fieri. At, quę preter rationem incidunt aliquando, ordinemq; confundunt, tunc ipsi obueniunt, cum non planè materiam vicerit, sed impeditur, prohibeturq; suis proportionibus moueri. Hoc enim si tibi persuaseris, ac dein experientia perdidiceris septimo die crisim esse tutam simul & perfectam, sine periculo, cum bonis signis, & crebram: ad hæc ei, quæ decimoquarto euenit, assimilem: insuper quartum diem septimi esse indicem: vndecimum vero decimiquarti: subibit statim de septimo considerare quippiam. Vbi enim prima hebdomade bifariam diuisa, quartus sectionem recipiens, qualis finis futurus erit, prænunciat, & secunda similiter, q̃uo non quis intelliget septimanam quanque perfectam

In libro de alimento.

† hoc certe persuasũ habẽtẽ, naturã rem quandã esse ordinatã, ad iudicandã experiẽtiam accedere.

G

H

A ctam quandam eſſe periodum, cum medium ab vtroq; extremo ex æquo diſtet, & propterea quoque ad ambo communionem ſimilem obtineat? Nam quartus morbos, qui primo die non ceſſarunt, ſoluere conatur: vndecimus rurſum, quos ſeptimus nō diſcuſſit. Quòd, ſi morbus maior ſit, ꝗ vt quarto die criſim accipiat, dies quidem quartus præparat, finem vero imponit ſeptimus. Pari modo, qui ſeptimo non deſierunt, vndecimus dies ſoluere molitur: atq; ſic vel ipſe decernit, vel ipſi decimoquarto præparat. Ego quidem hîc in ſpeculatione ſiſto. Numeri vero an ipſi agere nati ſint: an ordinatos motus ſequantur non agentes ipſi, verum ſubſtantias, quę in tēporis quodam ſpatio agunt, comitantes: philoſophis conſiderandum relinquo. Cum ergo id quis ceperit, quod vtriſq; cōmuniter in confeſſo eſt, videlicet Cœleſtes ſubſtantias ſemper ſuis motus proportionibus viſas apparere: iam vero & in terrenis animantibus, quando exacta fruuntur valetudine, aliud aliam impraegnationis, partus, incrementi, perfectionis, vigoris, inclinationis, & diſſolutionis numeri, proportionem poſſidere: crediderit nimirum & decretorios dies numerum quendam ordinatum habere: interim hunc in morbis ex diſpoſitionibus naturæ contrarijs confundi. Nam, ſi (vt ante dixi) ad experientiam deuenerit, ſeptimanas nimiſquam potētes inueniet: proxime his quaterniones: inſpiciet aūt dies intercalarios, tertium puta, quintum, ſextum, nonum, qua

B ratione fiat, vt decernere poſſint. Ad hæc magis inquiret, inueſtigabitq; diem ſeptimumdecimū, decimumoctauum, vigeſimum, vigeſimumprimum, omneſq; deinceps his reſpondentes. Si etenim in ‖ vigeſimum diem tres ſeptimanæ finiunt (vt Hippocrates arbitratur) oportet indubie decimumſeptimum vigeſimi eſſe indicem: excidere autem è primo dierum decretoriorum ordine decimumoctauum & vigeſimumprimum. Porrò, ſi integræ hebdomades connumerandæ ſunt, decimuſoctauus vigeſimiprimi index erit: rationem vero nullam decretoriam habebūt decimuſſeptimus & vigeſimus dies. in Prog.cō.3.t. 3.4ª.207.b

De Diebus Iudicatorijs ex Hippocratis obſeruatione primo libro de vulg. morbis. *CAP. 3.*

PRimum itaq;, quo modo experientia hos commēdet, percenſeamus, deinde ſic ad rationem perueniamus. Cæterum experientiæ mentionem ab Hippocratis ſententia ſumemus, auſpicati à primo libro de morbis vulgaribus. Scripſit itaq; de morbis, qui ex ſecunda aeris mutatione prouenerunt, hunc in modum: ‖ Febres ardentes pauciſſimæ ortæ ſunt, minimeq; his obnoxij laborarunt: neq; enim ſanguinis profluuium, niſi exiguum adeo, idq; paucis accidit: neq; deliria: reliqua omnia facilè tulerunt. Criſis conuenienti admodum ordine plurimis his contigit decimoſeptimo die cum remittentibus. Dein ad finem tertiæ conſtitutionis, exquiſitius adhuc de ijs, 1. Epid. cō.2.t. 16.17.3ª.109.f.g

C qui decimoſeptimo die iudicati ſunt, ita pronunciat: ‖ Quæ circa iudicia, vnde cognoſcimus, ſimilia, aut diſſimilia ſunt. Quippe fratres duo Epigenis eadem ſimul hora febricitare inceperūt: decubuerunt iuxta theatrum. Natu maioris morbus ſexto, iunioris ſeptimo die, iudicatus eſt: remiſit diebus quinque {alteri, ſex alteri.} Inde eadem vtriſq; hora ſimul reuerſus eſt. Poſt vniuerſus morbus vtrique pariter decimoſeptimo die in criſim incidit. At hoc nō dum fidei ſatis forſan habet, quò decimumſeptimum diem ordini decretorio numerandum eſſe, credamus, ꝙ duos iudicauerit. Adhibeamus igitur animum ijs, quæ deinceps dicuntur: ‖ Plurimis ſexto die iudicium de morbo euénit. Remiſſiones eius diebus ſex durarunt. A reditu quinto die criſis ſubſecuta eſt. 1. Epi. cō. 2. t. 82.83.3ª. 116. b.c. Ibidem.

Hoc iam memoratu dignum eſt, ſi & in ſecunda aeris conſtitutione ſeptimodecimo nouit permultos ad iudicium perueniſſe. Item in tertia non ſolum fratres duos, verum etiam alios complures ſexto die criſim ſuſtinuiſſe primum ait: deinde febrim eis, ſex diebus remiſiſſe: poſtea criſim acceſſiſſe die quinto, hoc eſt decimoſeptimo à morbi exordio. Sed his ſubiungit: ‖ Quibus ſeptimo die criſis aduénit, ſeptem quoque diebus remiſſiones habuerunt: poſt recidiuam tertio iudicati ſunt, hoc eſt hi quoq; in vniuerſum decimoſeptimo. Poſt hęc rurſus: ‖ Quibus iudicium quinto die obuénit, & febris ſeptem diebus remiſit: deinde reuerſa triduū eos exercuit: rurſus die vno Ibidem. Ibidem.

D remiſit, altero redijt: & his decimoſeptimo die de morbo iudicium cōtigit. Quinetiam alios quoſdam ſexto die criſim paſſos ſcribit: ſex item diebus morbum remiſiſſe: dein reuerſum tribus diebus occupaſſe: poſtea remiſiſſe rurſus die vno: altero ipſius recidiuam accidiſſe, ideſt decimoſeptimo, in quo iudicium factum fuit. Verum alios quoſdam ſexto die iudicatos eſſe commemorat: vij diebus morbum ceſſaſſe: poſt hoc repetijſſe: & iiij die, hoc eſt in ſumma xvij, criſi fuiſſe diſcuſſum. Cęterū non contentus toto hoc ſermone Hippocrates, & ſi eo ipſo poſſet magnopere oſtendere decimiſeptimi diei fortitudinem in iudicio, intulit, ‖ Nulli ægroto hac ratione recidiuam eſſe factam cognoui. Quare non ſolū frequēter decernere decimusſeptimus, ſed etiā firmiter idoneus eſt. Non igitʳ eſt ex decretorijs coincidētibus, ſed validis & primis annumerari debet. Atqui, ſi ex illis eſt, proportionē quādā ad decimumquartū ſeruare, rōni eſt conſentaneum. Si itaq; coniūctū, quaternionem cogitaueris & cōſeruatū, vt in xiiij incipiat, in decimumſeptimum deſinat, habuerimus ſic cōſeruatā periodum. Si porrò diſiunxerimus, vt decimusquartus ſecundæ hebdomadis finis ſit, incipiat aūt à decimoquinto tertia, nō ad decimūſeptimum ſic, verū ad decimūoctauum, primus tertiæ hebdomadis quaternio perueniet. Atqui, ſi hoc verū eſt, tertia ſeptimana in vigeſimumprimum neceſſariò finiet: quēadmodum, ſi ēt decimūſeptimum ſtatuerimus primi in tertia ſeptimana quaternionis finē eſſe, ad vigeſimū diē huius ſeptimanę finis producet. Merito igitur Ibidem.

Hip-

Hippocrates putauit, ſicut decimumſeptimum experientia inueſtigauit, ita & vigeſimum experientia explorandum. Cum.n.decretorius inuentus ſit, maximum decimiſeptimi diei teſtimoniũ erit: vbi ex decretoriorum dierum numero deciderit, vel planè à vigeſimoprimo ſuperetur, queſtionem non exiguam mouebit. Rationi ſiquidem minime cõſonum eſſe vt xvij quidem fortiorẽ decimooctauo, vigeſimũ vero imbecilliorẽ vigeſimoprimo eſſe. Quapropter poſt illa, quę de xvij in primo libro epidemiω̃n ſcripſit, de xx hũc in modum ait: ‖ Quibus parotides orte ſunt, xx die criſim habuerunt. Extinctæ autem ſunt oĩbus, quibus in pus verſæ non ſunt, verum ad veſicam declinarunt. Atq; de hoc ſatis. Iterum deinceps ait, ‖ Quibuſdam ſeptimus dies iudicium attulit, nouem diebus remiſſiones fuerunt: poſt repetitionem morbi quarto die criſis aduenit, in vniuerſum videlicet xx. Ad hos deinceps addit non nullos, ‖ quibus vij die criſis apparuit, ſex diebus remiſſiones, mox repetitio morbi, deinde ſeptimo iudicium, ſummatim xx. Poſtea paululũ progreſſus: ‖ Sunt, ait, qui xi die criſim exceperunt, repetitionem xiiij, criſim abſolute xx. His deinde ſubnectit: ‖ Si vero, inquit, non nulli irriguerint in xx, his iudicium quadrageſimo contigit.

De Diebus, Qui reliquis libris Hippocratis obſeruantur: & Quo pacto ij per Integras hebdomadas nequeunt numerari. CAP. 4.

VIdes hîc, arbitror, rurſus viri diligẽtiam. Nouit.n.ꝙ, ſi quis validis decretorijs, hoc eſt qui in quaternionibus & ſeptimanis augentur, decimumſeptimum aſcribat, cogetur ſtatim vigeſimum & quadrageſimum attribuere, quemadmodũ & vigeſimũquartum & xxxi: ſi vigeſimũ apponat, ſtatim nimirum cogetur & xiiij, xvij, & quadrageſimum adijcere: quinetiam, quadrageſimum ſi quis valide iudicantibus attribuat, liquet etiam xvij, & xx, eſſe annumerandum. Etenim vſq; ad decimumquartum nulla de diebus eſt inter medicos diſſenſio: verum ſequentium hos ordo totus ab illis confunditur, quia non nulli non adeo experientiæ mentem, ſed rationi ſoli, adhibent: quo factum eſt, vt integras hebdomadas putent eſſe complicandas. Poſtea, cum ſic vigeſimumprimum fortibus decretorijs adiungant, neceſſe eſt ideo decimumoctauum quoq;, & quadrageſimumſecundum, eos aſcribere: hunc quidem, vt ſeptimanas ſex complentem, illum, vt vigeſimiprimi indicem. Porrò hac ratione decretoriorum dierum exploratio magnam operam non deſiderat. Si nanque totus dierum à decimoſeptimo ordo validior appareat, bifariam ſinguli dies fidem habebunt, ex proprijs experimentis, & aliorum teſtimonio. At, ſi rurſus à decimooctauo numerus freqũter decernere inueniatur & perfectè & firmiter, tum, qui ſeptimumdecimum ſequitur, imbecillior apparebit. Quod cum intellexiſſet Hippocrates, omnes omnibus contulit, decimumſeptimum (hinc enim diſcordiæ initium inter medicos ſubortum eſt) decimooctauo, vigeſimo vigeſimumprimum, pari modo vigeſimumquartum vigeſimoquinto, rurſus vigeſimũſeptimum vigeſimooctauo, & trigeſimumprimum trigeſimoſecundo, trigeſimumquartum trigeſimoquinto, quadrageſimum quadrageſimoſecundo. Quem vero ordinem experientia probet, in epidemijs indicauit, †eadem ipſa aſcribens, quę paulo ante citaui, alijſq; in cõmentarijs: atq; tertiæ conſtitutionis mentionẽ faciẽs hoc ferè modo ſcribit: ⁅[a] ‖ His freqũter vndecimo die criſis aduenit: ſunt, quibus vigeſimo contingit. Dein ęgris noĩatim citatis, [b] Herophontem ordine tertium poſt tres aeris ſtatus ſcriptum, decimoſeptimo die iudicium accepiſſe ait: [b] Quartam, Philini vxorem vigeſimo die mortem oppetijſſe. Poſt hanc, Epicratis vxoris meminit, de qua ad finem totius hiſtoriæ hęc verba apponit: [b] Quadrageſimo bilem modicam vomuit: octogeſimo febris perfectè iudicata eſt.*†[c] Sextũ ordine, Cleanactidem in libri huius calce adducit: ⁅[c] Octogeſimo, rigore infeſtatus eſt, febris acuta eum prehẽdit, ſudor multus ſubſecutus, in vrinis rubrum & leue reſidebat: perfectè iudicatus eſt. [d] Decimus æger eſt Clazomenius, quem & ipſum quadrageſimo, die liberatum per criſim eſſe ſcribit. Atqui dies quadrageſimus ex ordine decimiſeptimi eſt, quemadmodum octogeſimus: conueniebat autem quadrageſimumſecũdum eſſe decretoriũ. Quòd, ſi dierum computatio ſecundum ſeptimanas integras fieret, non quadrageſimus, verum quadrageſimuſſecundus, dies decretorius inueniendus erat: ſic non octogeſimus, ſed octogeſimuſquartus. Quare decimiſeptimi diei ordinem altero longe fortiorem eſſe nemo ignorat, non ſolum ꝙ multos in eo criſim accepiſſe recẽſet Hippocrates, ſed ꝙ nec decimioctaui, nec vigeſimiprimi, nec vigeſimiquinti, nec vigeſimioctaui, immo nec trigeſimiſecundi, nec trigeſimiquinti, nec quadrageſimiſecundi, ſed ſexageſimitertij, nec octogeſimiquarti meminit. Nam in tot ægrorum catalogo, quos partim nominibus proprijs adduxit, partim ſumma quadam comprehendit, in vnoquoq; aeris ſtatu, nullum ex commemoratis diebus decretorium eſſe inuentum, alterius ordinis euidentem excellentiam indicat. Cum enim ex hoc ordine multi, ſæpe perfectè firmiter bene rectè inueniantur iudicaſſe: ex altero ne vnus quidem in toto primo epidemiω̃n libro, qui tuto decreuerit, nedum perfectè vel ſalubriter, vt non occidat: inſignem alterius eminẽtiam eſſe putabimus. An igitur in primo ſic, in tertio aliter ſcriptum reliquit? ††Nã & illic, ex ſecũdo aeris ſtatu ægrotantium mentionem faciens, in ſumma dixit omnes ferè ſuperſtites octogeſimo iudicatos eſſe: & per Iouem non nullos ipſorum haud ignobiliter nec ſine ſignis: vt ægrum tertium, quem in libri principio deſcripſit, in Delearcis horto decumbẽtem. ⁆ Quid enim ait? Quadrageſimo

Marginal notes:

1.Epid. cõ.2.t.84.3[a].116.e

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem. t.85.

Ibidem.

* Al. trigeſimũ quartum.

† *ut qui tũ hæc ipſa ſcripſerit, q̃ paulo ante citaui: tũ vero p̃ter hæc, in tertia quidẽ conſtitutione hoc ferè modo.*

A Ibidẽ.115.c.t.76.

B 1.Epi.c.3.t.20 21.22.3[a].122 a.b.c.d.f.g

C Ibidẽ.123.a.t.23.

*† *Poſt hæc vero Sextũ ordine Cleonactidẽ cõmemorat, in narrõnis calce hæc ſcribens.*

D Ibid.124.h.t.27.

†† *Sic ex græco vertẽdum. certe & illic ægrotos quidẽ in cõſtitutione enarratos, vna ſumma cõplectẽs, dixit oẽs ferè, qui ſuperſtites fuere, octogeſimo iudicatos eſſe: ex particularib. ãt, quorũ noĩatim meminit, aliquos quidẽ ĩ quadrageſimo iudicatos eẽ dicit: et per Iouẽ nõ nullos ipſorũ haud ignobiliter nec ſine ſignis: ut tertiũ à principio libri ſcriptum in Dealcis horto decũbẽtem.*

« A gesimo ‖ die pituitosa recrementa, alba, & copiosa deiecit: largiter sudauit per totum: absolute iu- 3.Epid. cō.1. t. 29.3ª.134.d
« dicatus est. Quosdam vero, qui in longum nimis morbum inciderant, similiter & ipsos ratione vigesimi diei multiplicati, crisim accepisse: quemadmodum nonum ægrum ex aeris statu Heropython, ‖ centesimo & vigesimo die de morbo iudicium perfectum habuisse, refert Hippocrates. 3.Epid.cō. 3. t. 80.3ª.150.d
Sic aliquos vigesimoquarto die, & vigesimoseptimo, item trigesimoquarto, iudicatos esse bene simul & tuto & perfecte, memoriæ prodidit: In vigesimoquarto sanè decimum ex aeris statu ęgrotum, hoc fere modo scribens: ‖ Vigesimoquarto die vrinam misit copiosam, albam, in qua multũ Ibidem. t.81.
« subsidebat: sudores calidi è corpore toto manabant: vnde febris discussa est. ‖ Vigesimoseptimo Ibidem. t.78.
die puellam in Abderis: sed & ipsam sudore largo prorsus febre liberatam esse refert. hanc autem post aeris constitutionem ægrotasse septimam commemorat. Porrò trigesimoquarto die octauũ ex aeris statu ægrum ‖ Anaxionem, sudore quoque ipsum febre prorsus leuatum fuisse percenset, Ibidem. t.79.
fidamq; ei crisim obtigisse. Cæterum nullus hoc libro in altero quodam decretoriorum dierũ ordine crisim accepit: verum ‖ Dealcis vxorem in vigesimoprimo decessisse commemorat: nec vllũ Ibid.151.t.86
in aliquo die, qui in decimioctaui secta continetur, superstitem mansisse. Dicitur itaq; secundo significatu, vti prius interpretati sumus, non solum superstes, verum mortuus etiam, crisim accepisse.
B Sed, vt retuli, non modo in eis diebus nemo seruatus est, sed ne mortuus quidem, si Dealcis vxorem excipias. In altero ordine complures seruati: quamuis non nulli etiam vita defuncti: quemadmodum ‖ mulier, quæ Cyzeco binam fœmininam prolem peperit, decimoseptimo die perijt. Ibidem. t.85.
‖ Adolescẽs autem in Melybea, omniũ postremus ab Hippocrate citatus, vigesimoquarto interijt. Ibidem. t.87.
« At ‖ Hermocrates secundus à principio, vigesimoseptimo die fatis concessit. ‖ Apollonius autẽ in 3.Epid.cō. 1. t. 5.3ª.130.h
« Abderis decumbens, decimustertius ex aeris intemperie ęgrotus scriptus, trigesimoprimo perijt. 3 Epid.cō. 3. t. 84.151.b
Vt igitur septimo die & vigesimo complures iterire vidit, quippe cum dies ij, qui validam virtutem habent, non modo seruent, sed etiam interimant interim: sic vnumquenq; eorum, quos recẽsui, conspexit nunc seruantem aliquos, nunc occidentem. Iam vero secũdum ex circumflui aeris statu ægrũ octogesimo interijsse ait, & primũ centesimo vigesimo: sicut arbitror & vltimũ laborantem ante pestilentem constitutionẽ, decimoquarto die mortuum esse: tres autem ante ipsum, septimo die perijsse. Quid opus est multis verbis? nullum enim {alium} nec in primo, nec tertio epidemiωn libro, vel superstitem vel mortuum in ordine dierum, qui à decimooctauo numerant, inuenies: sed oẽs, qui intra septimumdecimum iudicati sunt, iudicium habuere in diebus, quos vniuersus medicorum chorus decretorios esse consentit. Porrò, qui decimumseptimum excesserunt, il-
C lorum vnus tñ vigesimoprimo interijt. Proinde hæc sufficiunt ad demonstrandum Hippocratem non rõne quadam persuasum, vt decimumseptimum decretorium esse statueret, vigesimo autem primo efficaciam adimeret, sed vsu & experientia doctum, causam inquisiuisse. At, qm̃ secundus, quartus, & sextus epidemiωn liber, vel ipsius Hippocratis est, vel eius filij Thessali, pauca etiã inde sumemus. Inueniemus siquidem & hîc in secundo, vigesimum & quadragesimum decretorios esse ab illo positos, sed nec vigesimumprimũ, nec alium quemuis ei respondentem. In quarto, morborum adeo acutorum mentionem facit, vt raro videlicet ad vigesimum peruenerint, processerint aũt semel vlterius, vsq; ad vigesimumquartum. Vnde iam vigesimum & vigesimũquartũ iudicasse de morbis licet intelligere, non tñ alterius ordinis quenquã. Quinetiam in sexto epidemiωn paucos tum ægros, tum aeris status, commemorat: neq; hîc quenquam in alterius sectę diebus iudicatũ esse nouit. Si iã & quinti libri meminisse conuenit, cuiuscunq; fuerit, hîc ẽt quinquaginta sunt vniuersi ægri: nullus autẽ ipsorum vel decimooctauo, vel vigesimoprimo, vel, vt summatim dicam, in alio quodã huius generis die iudicatus est. Cum igitur ipsa experiẽtia decimũseptimum, & vigesimũ diem, insuper, qui ipsis respondent, vniuersos decretorijs apponat, nõ nulli medici, qui non adeo euidentibus animum aduertunt, ad perfectę hebdomadis numerũ, tanquam
D ad faciliorem viam, deuenerunt. Deinde, cum ẽt iudicatum aliquem in vigesimoprimo conspexerint, multo sanè magis opinionem suam confirmarunt.

Dies Iudicatorios in Euacuationibus, quæ duos, aut tres dies occupant, ac in Longis etiam Morbis obseruari. CAP. 5.

Etenim, vt discernas, cuius nam diei proprium sit iudiciũ, cũ in plures partitum fuerit, distinctionę opus est, quemadmodum in superiore libro demonstratum est. Contingit autẽ morbis inueterascentibus & iudicia vehementiam perturbationis, & alterationis breuitatem, remittere, & ad duos sæpe dies vel tres extendi. Promptum est igitur in hoc crisim, cuicunque ex tribus diebus volueris, attribuere. Multi siquidem medicorũ ne vel numerare quidẽ post decimũquartũ dignantur, quot iam diebus æger decumbat, præsertim si, dum febris soluta interea esse videatur, denuo repetat. Non nulli vero, etsi numerauerint, iudiciorum in plures dies partitionem indistincte & temere, cui dierum volunt, annumerant. Quapropter ẽt Hippocrates in ægrotis aliquando quidem septimo dicit, vel vndecimo, vel decimoquarto, iudicatum esse morbum: interim vero circa vigesimum, vel quadragesimum, vel alium quempiam: sicuti, exempli gratia, in prima & secunda constitutione primi epidemiorum. In prima.n. ait, ‖ Iudicabantur aũt, quibus inter hos breuissi- 1.Epid. cō.1. t.
« mi essent, circa vigesimum, plurimis circa quadragesimũ, multis circa octogesimũ. In secũda vero 36.3ª.107.b

libri epidem.

1.Epid. cō.2.t. 33.3ª.111.a

* al. octogesimum.

Ibidem 114.d. t.67.

†circa quintū aut septimum aut nonū diē, ullū iudicatū esse, sed simpliciter uel quinto, uel septimo, uel nono die.

constitutione, ‖ Quibusdam vero, inquit, ipsorum iudicabantur, iisq; paucis, quibus breuissimi essent circa *vigesimum. In tertia aūt, ‖ Sanguinis, inquit, parum erumpere cœpit circa vigesimum quartum: & in sanguinis eruptionē fiebant abscessus Antiphonti Critobuli filio: quieuit, & perfecte iudicatus est circa quadragesimum. Sed horū verborū ab initio statim non memini, cū ex primo epidemiωn quoque apponerē, melius esse ratus oēs dies, qui exacte soli de morbis decernere visi sunt, prius exponere. Huius rei gratia nec in ipsius vsquam commentarijs in totū scriptū est, †quintū, aut septimum, aut nonū diem, de vllo morbo iudicasse, sed simpliciter vel quintum, vel septimū, vel nonū: subito. n. & vniuersim hi iudicant. Quanto aūt vlterius morbi excedunt, diuturnioresq; fiunt, perturbatio sanè, quæ præcipitem alterationem præcedit, conquiescit. Iudicia vero paulatim venientia duos aut tres dies maxima ex parte occupant. Sicut. n. plurimi longi affectus neq; cū excretione dissolui consueuerunt, sed vel abscessu vel concoctione: ita nec, vbi cū manifestis excretionibus vel abscessibus ipsorū solutio contigerit, vno duntaxat die perficit. Vnde medicorum quidā diuturnos morbos nequaquā iudicari inquiunt: siquidem non solutionē sermone absoluto crisim esse, sed vel subitam, vel quæ ipsam præcedit cōmotionē. Verum, q̄ iudicij significatū non exacte disquisitum perpetuo seruatur: sed solutionē ipsam tm̄, quomodocunq; fiat, complures medici iudicium appellant: ex ipsis Hippocratis libris discere cuiuis est integrum, maxime F vero & ex ijs, quæ veteres alij pertractant. Sic igitur & Diocles primū diem decretorijs annumerat, manifesto indicans nihil se aliud, iudiciū, quā morbi solutionē, nominare. Fiet aūt perspicuum ex ipsius verbis, quæ hunc in modum habent: Quarū febrium causæ neq; in ipso corpore vacuatæ ac imminutæ dissoluuntur, neq; exiccantur, neq; subito crudæ educuntur, temporū vero periodis quibusdam coctæ apparent, per summa quidem extantes, nocte & die iudicant. Nam paucissimo tempore causæ ipsarum discutiunt: quippe putrescentes & in pus conuersæ: ad hæc lac, & caro omnis absoluta: breuiter omnia, quæ in corpore tum fiunt, tum mouentur & speciatim alterantur, in hoc tempore primum apparet. Atq; hæc Diocles. Hippocrates aūt non semel neq; bis, sed frequenter admodum in primo epidemiωn, & potissimum in tertio, morbi solutionem crisim vocat, nulla neq; excretione, neq; abscessu euidenter prægresso. Non tn̄ huius gratia putandū est diuturniores morbos sine quauis manifesta excretione iudicari, quemadmodū neque plures dies necessario assumere. Itaque ‖ octogesimo crisim quendam accepisse in primo de morbis popularibus Hippocrates commemorat, aitq; rigore ipsum fuisse correptum, acuteq; febricitasse, & sudasse largiter. Apposui autem paulo ante sententiam, cum Cleonactidę in primo epidemiωn sexti ordine scripti mentionem facerem. Inuenias autem alios quoque ægros hoc sermone iā mihi citatos, itē G quos nequaquā apposui, iudicatos euidenter die vno per excretionem in procedente diuturnoq; morbo. His igitur maxime aduertendum est, vt quæ dierum decretoriorum ordinem exacte doceant. Si enim Cleonactides hic, postquā octogesimo cū totius corporis concussione, hoc est rigore, fuisset infestatus, acuteq; febricitasset, per sudorem iudicatus est, liquet vigesimi numerū nō mediocrem quandā potentiam obtinere. Hoc enim multiplicato octogesimum, sicut & quadragesimum, & sexagesimum, ad hæc centesimum, & centesimumuigesimū, fieri contigit. Reperies aūt alios ægros, decimumquartum egressos, per excretionem in epidemiωn libris iudicatos fuisse: quorum non nullos iam protulimus. Qui autem eos, qui subitam fieri crisim vltra quadragesimum non putant, arguunt, etiam decretoriorum dierum ordinem ostēdunt. Quòd etenim solutio, quæ per certamen & commotionem fit, in morbis diuturnis paulatim exoluatur, pulchre dictum est: at, non amplius subitam eorum mutationem vno die fieri, non recte dictum est. Cum enim rigor vehemēs simul cū accessione antea non factus inuadat, & febris acutissima vehementissima calidissima & toleratu difficilis accedat, sudorq; copiosus è corpore manarit, febre hominem prorsus liberans, si quis hoc crisim non esse dicet, manifeste contentiosus est. Ego sanè id genus hominibus contradicere diffusius non consueui: sed illud, quod accidit, magis cognoscendum esse H mihi proposui. Hoc enim nobis obseruantibus plerunque apparuit, atque in ægris ab Hippocrate scriptis inuenire licet, huiusmodi morborum longiorum solutiones non, cum deinceps nulla ex parte intersecantur, incidere, at cum, vbi soluti esse videntur, iterum secundo recidiuā incipiūt. Contingit autem sæpe diebus quibusdam decretorijs recidiuas incipere: &, cum numerum aliquem decretoriorum excesserint, denuo in alio quodam decretorio die iudicari. Hac ratione omnes particulares acuti fiunt: postquam vero omnes coierint, diuturni. Interdum interualla ipsorum numero quodam decretorio circumscribuntur, veluti si quis vndecimo die iudicatum imperfecte, decimoquarto morbus repetat: deinde vigesimo rursum die iudicato parum integre, recidiua vigesimoseptimo adueniat: inde postea acute ægrotans, quadragesimo iterum iudicetur. Hæc igitur quisque in ægris ipse videbit, qui diligenter eis assidere voluerit: ad hæc in ægrotis ab Hippocrate citatis contempletur. Porro, quòd decimusseptimus decimooctauo, & vigesimoprimo vigesimus, fortior sit æstimandus, per Hippocratis experimenta demonstratum est. Si autem mea quoque deinceps recensuerim, longior quidem sermo erit, cæterum fidei nihil magis habebit: si etenim quispiam & ipse, quæ ægris accidunt, obseruare velit, & ab Hippocrate dictis credere, is nihil adhuc nostra experientia indigebit. At, si vel sophismata euidenter apparentibus digniora

1. Epid. cō.3.t. 23.3ª.123.a

A esse, quibus credatur, existimet, vel Hippocratis dictorum nullam rationem curamq; habet, talis non modo nihilo plus frugis ex nostra narratione reportabit, sed etiam irridere ipsam conabitur: huiusmodi vero frequenter dixi despiciendos esse. Si vero veritatis studiosus quis existat, sophistarum nugis relictis ad experientiam ipse veniens, cum octoginta vel mille ægros conspexerit, hūc indubie noui non alia de diebus decretorijs pronunciaturum, quàm Hippocrates indicauit.

Differre inuicem Natura ac Vsu, Iudicatorios dies, qui per Quaternionis circuitus numerantur: & qui Inter ipsos coincidunt: & Ea de re Hippocratis testimonia. CAP. 6.

CVm enim decretoriorum dierum tum vsus, tum natura, duplex sit, Hippocrates quoque duplicem eorum doctrinam instituit, in aphorismis quidem & prognostico, eorum, quæ secūdum quaterniones & hebdomadas inuicem complexi sunt, mentionē faciens: in primo aūt epidemiωn non horum modo, sed etiam aliorū omnium coincidentium. Quorum causam coincidentię in sequentibus dicturi sumus: nunc autem, ꝙ & natura & vsu inter se mutuo differunt, ostensuri sumus: Natura sanè, quod omnibus pulchre euenientibus, ad quaternionis circuitus, iudicia maxima ex parte perueniunt: erratis aūt quibusdam, in coincidentes recidunt: Vsu, ꝙ ad futurę crisis cognitionem, quaternionis circuitus sufficit. Ad iam factam vero crisim iudicandam oēs semper B sunt cognoscendi: vt, verbi gratia, tutiorem esse crisim, quæ nono, q̄ꝫ quæ octauo die, accidit: minus fidam, quæ octauo, q̄ quæ nono, contingit, iudicemus. Proinde fides iudicij vel fallacia, {hoc est certitudo vel incertitudo,} ad bonam victus rationem iudicatis morbo præscribendam conducit: præcognoscere vero, qñ potissimum accidet, ad non dum iudicatos necessarium est. Dicet̄ itaque in procedente sermone de hoc ēt non nihil: sed vniuersus sermo ex curandi methodo pendet. At nunc de decretoriorū dierū vsu nihil, nisi obiter, dicemus, sed omnem eorum potentiam interpretari festinamus. Satis est ideo ad præsentem disputationem, si Hippocratis verba commemorans, ad sequentia iam descendam. In prognostico sanè hoc modo scribit: ‖Febres, siue sanus ab « his quis euadat, siue pereat, æquali dierum numero iudicantur. Vt enim saluberrimæ febres, quæ « videlicet tutissimis fulciuntur notis, die quarto vel antea iudicari solent: ita malignissimæ quæq; « & quibus periculosissima signa adsunt, die quarto vel citius interficiunt. Primus itaque earū insul « tus ita finitur, secundus quaternarius in septimū diem producitur, tertius in vndecimū, quartus in « decimumquartum, quintus in decimumseptimū, sextus in vigesimum. Hi aūt ex acutissimis mor « bis per quatuor in viginti, ex additione, perueniūt. Verum huiuscemodi supputatio per dies in « tegros nimirū fieri non pōt: quippe cū nec annus, nec menses ipsi, integris numerentur diebus. « C Deinde eadem rōne atque additione primus circuitus ad quatuor & triginta, alter ad quadraginta, tertius ad sexaginta dies perueniet. Hæc quidem ex prognostico verba sunt. In aphorismis, cū « prædixisset‖ acutos morbos in quatuordecim diebus iudicari, mox infert: ‖Septimorum quartus « index est, alterius septimanę octauus initium. Contemplatorius autem rursum vndecimus, hic.n. « quartus secundæ septimanæ. Contemplatorius iterum decimusseptimus, hic enim quartus est à de « cimoquarto, septimus aūt ab vndecimo. Atq; in his duobus commentarijs oēs dierū decretoriorū circuitus hebdomadis & quaternionibus adscribit. At in primo epidemiωn omniū deinceps meminit hisce verbis: ‖Est aūt primus decretorius circuituum, qui paribus diebus decernunt, quar- « tus, sextus, decimus, decimusquartus, decimusoctauus, vigesimus, vigesimusquartus, vigesimus « octauus, trigesimus, trigesimusquartus, quadragesimus, sexagesimus, octogesimus, centesimus, cē « tesimus vigesimus. Eorum, qui imparibus circuitibus iudicant, primus est tertius, quintus, septi- « mus, nonus, vndecimus, decimusseptimus, vigesimusprimus, vigesimusseptimus, trigesimusprimus. Hippocrates igit̄ oēs hoc sermone decretorios dies manifesto comprehendit: recordationi siquidem ac memoriæ præparatio hæc conuenit. Demonstratum.n. nobis sæpius est, epidemiorū libros prognostico prius & aphorismis scriptos esse, ꝙ memoriam rerum prius obseruatarū sug- D gerant. Itaq; in hoc commentario oēs decretorios dies per seriē conscripsit: in illis eos tm̄, qui maximam virtutem habent, & naturæ suæ ratione perfecti sunt (sicut in sequentibus ostendet̄) & insuper non mediocrem vsum ad futuri status iudicijq; prænotionē exhibent. Cur igit̄ Hippocrates non vnam in omnibus libris decretoriorum dierum doctrinam tradiderit, iam liquido constat. Nec obscurum, cur alijs medicis de hisce diebus cōtrouersia suscepta sit. Alij etenim, ꝙ duplex eorum natura sit, non planè cogitarunt: alij nequaquam obseruarunt, sed rationi totum concessere: non nulli vsu ipsos deprehendere conati sunt, verum duplici nomine falsi sunt, vel ꝙ nihil omnino ante experientiam diffinierint, vel inconsultius sententiam protulerint.

In Prog. cō. 3. t. 1. vsq; ad 6. 4ª. 206. d. Et 207. b.c.

2ª. Aph. 23. 24. Ext. ord. 15. d.g

1. Epid. cō. 3. t. 14. 3ª. 120. d

pares

Iudicatorij Dies à Galeno obseruati, aduersus Sophistas. CAP. 7.

POrrò nobis, quæ distinguenda veniant ante experimenta, dictum est: item de diebus decretorijs ferre iudicium non properandum esse, donec in multis ægris, annis compluribus, accurate quis obseruauerit: nam præter alia etiam annalium constitutionum permultæ quædam differentiæ sunt. Ergo in tota æstate interim plures, quàm quadringentos homines, acute ægrotantes vniuersos, vel septimo, vel nono die, crisim habuisse conspexi: in alio rursus anno quosdam decimoquarto, quosdam vigesimo, plurimos post morbi reuersionem: in alio permultos sanguinis fluorem quinto habuisse, perfecte septimo vel nono die iudicatos esse. Vidi ēt in autumno aliqñ

omnes vndecimo iudicatos: sed hic quidem autumnus bonã crisim attulit: in alio aũt oĩbus sexto E die non bonum iudicium accidit. Quapropter ẽt magis subit mihi mirari eos, qui plane nullum ĩ diebus discrimen, verũ eiusdem oẽs dignitatis, esse arbitrantur. Toti siquidem status frequẽter vel æstiuorum, vel autumnalium morborum, vnam iudiciorum speciem obtinent: quemadmodũ in his, quos Hippocrates conscripsit, manifestum est. In quibus, si quis non omnino segnis est, interdum sane alium decretoriorum dierum sæpius iudicantẽ videbit, quã alium: nõ tñ octauum, duodecimum, aut decimumsextum, aut huius notæ aliquem. Apparent igĩt sophistæ in vtrisq; , quæ vniuersam medicinam constituerunt, errare, experientia nempe, & ratione. Neq;.n. in quibus experientiæ vsus est, ipsam expectãt, sed, vt cuiq; in mentem venerit, nugañt, neq; euidenter apparẽtium causas inueniunt. Huius rei gratia alius ex eis nec decretorium diem, nec oĩno iudicium esse confirmat: alius iudiciũ quidem esse quoddã, non tñ ẽt dies decretorios concedit: tanquã rõne magis, q̃ experientia, decretorios dies & iudicia inuenire conueniat: vel quasi peiores existant illi, qui per experientiam vtraq; se didicisse confitenť. Nobis sane, qui post Herophilum, Xenophõtem, Asclepiadẽ nati sumus, forsan in viros illos vel inuidia vel contentio quædã esse possit. Sed, quæso, vnde nam in mentẽ venit ei, qui primo accurate ipsos per experientiam inuenerit, quemadmodũ epidemiorũ libri testanť, vt præcognosceret sophistas tales quosdã in posterum futuros, cũ nõ F dum vlli his similes Hippocratis temporibus extiterint, verum singuli pro viribus artẽ iuuare, inuenireq; aliquid, non deprauare recte inuenta, studerent? Quinetiam medicos, qui ab experientia empirici nominanť, videre licet tanq̃ cões quosdam omnium dogmaticorum hostes, inquirẽtes, quod mentianť: non tñ aut decretorios dies aut iudicia tollentes, sed veluti & aliud quippiam maxime euidens, hæc quoq; ambo statuentes. Satis mihi iam est sophistarum nugantium.

Epilogus Eorum, quæ dicta sunt de Ordine Dierum Iudicatoriorum. CAP. 8.

QVin magis ad dictorum cohærentiam denuo reuertor, prius vniuersis, quæ prædiximus, in summam vnam redactis. Decretorius itaq; fortissimus omnium est dies septimus: prænũciat eum dies quartus, hæc duo habens, vt decretorius minor sit, & septimi index. Deinde vndecimus & decimusquartus eandem proportionem & naturam inuicem conseruant, quam cum septimo quartus. Deinde frequenter quidem decimusseptimus ad vigesimum, raro autẽ decimusoctauus ad vigesimumprimum, eandẽ rõnem habet, quam cum septimo quartus, & vndecimus cum decimoquarto. ‖ Hi ergo, vt Hippocrates dixit, per quatuor aucti ad viginti perueniũt. Coincidunt eis nonus, quintus, & tertius. Plurimos quidẽ nonus iudicat: secundã vim obtinet quintus: & post hunc tertius. De sexto prius diximus, vt malo decretorio. Decimustertius certe G oĩum decretoriorũ imbecillimus: oĩum vero, qui non decernunt, fortissimus, tãquã in medio quodã vtrorunq; virtutis situs. Cũ vehemẽtissima itaq; pugna sunt crises, sicut ẽt antea diximus, quę vsq; ad decimũquartũ diẽ veniunt: cũ minori, quæ ad vigesimũ vsq; pertingunt: inde vsq; ad quadragesimũ adhuc ẽt magis earũ vehementia exoluiť: ab illo aũt die perfecte exoluta redditur.

In Prog. cõ. 3. t. 3. 4ª. 207. b

De Proportione Dierum Iudicatoriorum, qui per Quaterniones & Septimanas enumerantur. CAP. 9.

PRoportio aũt dierum decretoriorũ perpetuo seruať: Vt.n. decimusquartus & secundæ septimanæ finis est, & tertiæ principiũ, ita trigesimusquartus quintæ terminus est, simul & sextæ initium. Quare tres septimanæ viginti diebus semp describunť: ideoq; sexagesimus, vti prius declaratum est, non sexagesimustertius, decretorius fiet. Pari modo octogesimus, {& centesimus,} & centesimusvigesimus. Vt.n. iudiciorũ vehementia paulatim procedente tpe exoluiť, ita & ĩbecilles decretorios obscurari plane accidit: solos aũt semper persistere, qui perfectum decretoriorũ numerorũ circuitum describunt. Videtur aũt (vt per experientiam licet condiscere) primus circuitus perfectus esse, qui viginti diebus constat. Si etenim semper per coniugationẽ septimi numerus procederet (vt in primis duobus habet) esset hac quoq; rõne hic septimus perfectus primus cir H cuitus: qm̃ vero secundus à primo disiunctus est, & tertius secũdo cohæret, liquet proportionem, quæ ab initio statuebať, non adhuc post decimumquartũ diem conseruari: attamen post vigesimũ diẽ idem circuituum ordo perpetuo cõsistit. Respondebit ergo trigesimusquartus decimoquarto, quippe qui ex duabus septimanis disiunctis fiat: & quadragesimus vigesimo, vt qui tertiã hebdomadẽ coniunctã expleat. Quare hoc ipsum Hippocrates nos docens in prognostico, vbi de vigesimo die verba fecerit, deinceps inquit, Post ‖ hos eadẽ rõne, eademq; additione, primus ad quatuor & triginta dies peruenit. Primum.n. dixit trigesimũquartum post vigesimum, vt circuitum, non vt diẽ decretoriũ: qm̃ & vigesimusquartus, & vigesimusseptimus, & trigesimusprimus, post vigesimũ est decretorius. Sed, qm̃ de minoribus periodis (sunt aũt quaterniones) abunde satis docuit, ad hæc septimanas ipsas exposuit, reliquos statim duos circuitus voluit simul doctrinæ cã adijcere, nẽpe & ex duabus septimanis cõpositũ, & illũ, qui tribus constat: verũ, qui duas continet, velut iperfectũ quendã: qui tres, exacte perfectũ. Siquidem iã quadragesimũ, sexagesimũ, octogesimũ, {centesimũ,} & centesimũ vigesimũ, ex vigesimo sæpius aucto fieri contigit. Hoc igitur ipsum & non aliud perfecti circuitus est indiciũ, vel cõpositi semper & sæpius in se aucti, q; aliũ non magis requirat. Atqui nec vnus eorũ, qui vigesimum præcedunt, hoc obtinet: nã, septimus si per

In Prog. cõ. 3. t. 5. 4ª. 207. c

A se semper auctus sit: ad vigesimumq; primum, vigesimumoctauum, & trigesimumquintum, & quadragesimumsecundum excideret: decimusquartus pari modo vigesimumoctauum faceret, & quadragesimumsecundum: Sed & ipse quaternio, si eius compositionem in se faceret, octauũ, duodecimum, & decimumsextum, sortes decretorios efficeret. Quapropter ipse quartus ne periodus quidem euidenter est, sed periodi velut dimidium: etenim septimana dupliciter diuisa quartus sectionem accipiens, primi quaternionis terminus est, secundi initium. Forsan quis septimanam hanc iam perfectũ circuitũ esse putauerit: non.n. & in hac septimũ diem secundæ septimanæ initiũ esse contingit: sic.n. ad decimumtertiũ, non decimũquartũ, terminus eius perueniret. Sed, cũ rursus decimusquartus, terminus simul secundæ septimanæ, & tertiæ principium sit, nõ adhuc perfectus circuitus septimana sic fuerit: bis.n. se ipsum multiplicauit, ter non potuit. Atqui, si propter duas priores hebdomadas ex disiunctione factas, integrũ quendã circuitũ putare septimanã conuenit: pp tertiã vero coniunctam, non ẽt integrum: vel omnino in dubitationem sermonem incidere necesse est: vel septimanam primũ quendam ordine & simplicem circuitum putandã esse, qui vero ex viginti diebus componitur, secundum simul & compositum & perfectum.

De Iudicatorijs, qui Acutis Morbis congruunt: ac quòd Vnicuiq; dierum Circuitui
B *Proprius morbus respondeat.* CAP. 10.

MOnet iam hic sermo nos considerare, quis horũ dierum de acutis morbis decernat. Cum.n. Hippocrates in aphorismis ‖ acutos morbos in quatuordecim diebus decerni dicat, magnã inde nugandi occasionem sophistæ arripuerunt: atqui sine illorum nugis omnibus & iudicia oĩa præsagire, & iam facta explorare potes. Nam, si morbum, exempli gratia, vigesimo die iudicandum esse præsagiens, victus rationem ei congruam instituas, magnum ægro præsidiũ adferes. Licebit aũt tibi & acutũ & diuturnũ ipsum vocare, cum nulla vel commoditas vel offensa ex appellatione ægro adueniat. Fingamus.n. acutum huiusmodi morbum vocari, omnibus, quæ ad victũ ægri pertinent, recte administratis, quid inde peius vel melius erit? rursus diuturnũ ipsum, si placet, appella, vt nihil ex hoc vel iuuari vel offendi egrum intelligas. Quemadmodũ igitur & in alijs pluribus sophistæ de nominibus contendentes dissentiunt, tempusq; discentiũ conterunt, sic quoque in acutorum longorumq; morborum distinctione. Nam, si verũ fateri oportet, non duæ tãtũ morborum differentiæ, sed permultæ admodum putãdæ sunt: siquidem quartana febris in tot annos incidit, quot alia diebus iudicata est: ad hæc alius quidam morbus in menses multos durauit. Hæc igitur prima differentia triplex: partim enim morbi Diebus, partim Mensibus, partim An- C nis totis iudicantur. Membratim rursus in morbis, qui ad menses, perueniunt, non simile existit, duorum videlicet mensium vel septem solutionem fieri. Ita, cum dierum vel annorũ numero morbi soluuntur, permagnum discrimen existit: quid.n. similitudinis vel tertio vel vigesimo die iudicium subijsse, itidem vigesimo vel quadragesimo? Iã vero, si naturalẽ ipsorum differentiam inuenire moliaris, quot dierũ decretoriorum circuitus sunt, tot quoq; morbi statuendi erunt. Itaque, si alterius naturæ esse dicas (quemadmodum sanè est) non posse primum quaternionem superare: alterius, septimũ non excedere: ita & vndecimi, decimiquarti, decimiseptimi, vigesimi, omniumq; deinceps decretoriorum proprius cuiusque morbus existimandus est.

De Morborum & Dierum Iudicatoriorum Differentijs, quibus Victus ratio recte instituitur. CAP. 11.

PRæstat tñ doctrinæ gratia maioribus eos terminis comprehendere, ne plurimi fiant: verum non ita magnis rursus, vt multum differentes inter se mutuo collocentur. Vnde nec eos laudo, qui duas vniuersas morborum species ponunt, neq; vtranq; deinde diuidunt: nec illos probo, qui tot esse dicunt, quot dierum decretoriorum circuitus. Quæ igitur præstãtissima doctrina fuerit, maximeq; artis vsui idonea? puta si quis sophistarum medicorum accurate medicinam tractare conetur, sublimi illa sede relicta, in qua magni regis cuiuspiam instar sedens adolescentes remo D rat, hunc satis noui ex ipsa re vtilitatem edoctum iri. Sicut igitur & Hippocrates in omnibus admirandus, ab ipsis euidentibus sermonem capiens, hæc aliqñ scribit: [a] ‖ Vbi peracutus morbus ẽ, statim etiam labores extremi adsunt, & extreme tenuissimo victu vtẽdũ est. Interdum ita scribit: [b] Acuti morbi quatuordecim diebus iudicantur. Deinde rursus: [c] Hi ergo per quatuor aucti ad viginti perueniunt. Iterum postea: [d] Spirandi facilitas maximam vim ad salutem habere existimãda est in omnibus morbis acutis, quibus febris copulatur, quiq; quadraginta diebus iudicañt. Quin etiã [e] sexagesimi, octogesimi, & centesimi, & centesimiuigesimi rursus meminit: atq; his denuo relictis, [f] æstatis morbos hyeme solui ait, hybernos æstate. Quin & hoc modo inquit: [g] Plurimi puerorum affectus diebus quadraginta iudicañt: quidam septẽ mensibus, aliqui septem annis, nõ nulli ad pubertatem vsq; perueniunt. Hæ oẽs ad doctrinã simul clariorem, & ægrorũ vsum admodũ vtiles sunt differentiæ: etenim sua cuiusq; victus species est. Cognoueris aũt maxime ægrũ ipsum in his omnibus, si hypothesin sermoni adiecero. Adolescens ergo quis valido morbo correptus sit, qui in primo quaternione iudicabit: aphorismum in hoc maxime illum imitandũ puta: [h] Cum peracutus morbus fuerit, statim ẽt extremi dolores adsunt, & extreme tenuissimo oĩum victu vtẽdũ est. neq; alimentũ quoduis huic adhibueris, nec melicratũ, aut huic simile, immo ẽt ab aqua, q̃ tũ potest, abstinere iubeto. Hunc ipsum adolescentem, vbi septimo die crisim habiturũ statueris,

2ª. Aph. 23. Ext. ord. 15. d

A 1ª. Aph. 7. Ext. ord. 4. d.
B 2ª. Aph. 23. Ext. ord. 15. d
C 1 Prog. cõ. 3. t. 3. 4ª. 207. b
D 1 Prog. cõ. 1. t. 25. 4ª. 194. h
E 1. Epid. cõ. 3. t. 14. 3ª. 120. d
F 3. Epid cõ. 3. t. 88. 3ª. 151. h
G 3ª. Aph. 28. Ext. ord. 25. h
H 1ª Aph. 7. Ext. ord. 4. d

de Vict. rat. in mor. acu. cō. 3. ubi tractat uini, mulse, oxymelitis, & aque facultatem.

† Nō est in antiquis Græcis, neque ī veteri tralatione.

de Vict. rat. in mor. acu. cō. 1. t. 21. 7ª, 112. d

paululum prædictam victus rationem immuta, vel mulsam exhibens, vel aliam huiusmodi quandam ‖ potionem morbi naturæ familiarem: vt Hippocrates præcepit. Ipse autem & hæc inuenies partim à signis quibusdā, † velut temperamento, consuetudine, & ætate: } quædam ēt ægrum interrogabis, an valido sit ventriculo, qui longam inediam ferre possit, an cito offendatur & facile soluatur. Sic etiam habitum hominis considerans, quædam ipse ex ijs, quæ in opere de tēperamentis didicisti, inuenies: alia ex ægro rogando, sunt.n. quidam ad resolutionem faciles, atq; ideo diuturniorem inediam non ferunt, licet viribus validi antea fuerint. Si iam tibi tale quippiam interroganti, & per te ipsum conijcienti appareat, & æger facile dissoluatur, facileq; stomachus eius offendatur, ptisanæ cremorem exacte percolatū quotidie modice exhibebis, memor rursus hic eius, quod Hippocrates dixit: ‖ Sed aliquid tum consuetudinis gratia, tum ēt ne vasorum magna fiat » inanitio, ingerere conuenit. At, vbi septimus dies instet, nequaq; ægrum nutrire conuenit, sed an» te vnum diem, vel antea, minus exhibendum est. Atq; hæc nos ad amussim senex ille in opere de victus rōne in morbis acutis perdocuit. Si quidē adolescēti tertio aut quarto die morbū iudicatū iri spes sit, nullum stomachi vitium, aut habitus inanitionem suspicare. Ad hæc si, præterquam q iuuenis sit, etiam validissimas vires habeat, longam facile inediam tolerare fateatur, & ægre dissolui tibi appareat: insuper nullus eiusmodi morbus adsit, vt oxymeli aut mulsam requirat: is omnino ad septimum vsq; diem à cibis abstinere potest. Quòd si ad tertium vel quartum quaternionē crisis futura videatur, non ita abstinere potest, nec sola potione seruari. Quapropter nō parua quędam victus mutatio, nec morborum ideo exigua differentia.

E

F

Qui Peracuti, qui Acuti, apud Hippocratem Morbi, qui Diuturni, & quæ ipsorum Differentiæ. CAP. 12.

VOcēt iam Peracutus morbus, qui ad septimum vsque diem extenditur: qui lōgius procedit, simpliciter Acutus. At hîc quoque differentiæ in peracuto memoria tenendæ sunt: etenim Exacte Peracutus is est, qui quartum diem attingit: Nō Exacte, qui ad septimum vsq; producit. Eadem ratione inter acutos alius Exacte Acutus, qui ad vsq; decimumquartum porrigitur: Non Exacte vero, qui ad vigesimum vsq; durat, quāquam & ipse acutus sit. Adhuc aliud morborum genus, quod Ex Delapsu acutum, ad quadragesimum vsq; diē peruenit: satius enim est ita vocare ipsum, q acuto quodam imperfecte iudicato intra diem vigesimum, deinde vehementia eius con fracta, reliquum eius intra quadragesimum diem solui consueuit: Nō nulli aūt statim ab initio velut prohibiti, tardeq; moti, & nullā īterea subitam mutationem moliti, ad quadragesimum producuntur. Duplex aūt horum quoq; natura est: Vel.n. accessionum remissiōes in exactam integritatem finiunt, Vel continua febris semper perdurat. Atq; hmōi morbi de acutorum natura obtine re videnť: alij vero manifesto iam sunt diuturni. Porrò Archigenes multis nominibus & diuersis laudandus est, maxime vero si studium eius, artis tractandæ medicæ cognoueris, quoniam non tpibus solis nudis, sed & motu, & natura magis, acutum & non acutū morbū appellauerit. Nam, cum segni lentoq; motu cū interuallis à febre remissis ad quadragesimum vsq; extendiť, nemo sanę mentis acutum, inquit, nominauerit: etenim, si ante quadragesimū cesset, hmōi existens, iā diuturnus est. Alios vero morbos breues quidē vocat, ęquū aūt esse dicit, nec acutos nec diuturnos appellari: quemadmodū paruas has & à periculo remotas febres, quas nō diuturnas esse nemo ignoret, etsi ab acutorum natura recesserint: nam acutū eū esse ait, qui cū velocitate periculosus est. Vides igitur nos, cum solutio interdum eandem temporis præfinitionem habet, vel acutum morbū, vel non acutum, nuncupare: eodem modo qnq; alium acutum, alium diuturnū, ipso motu solo distinguentes. Noui igiť complures ad quadragesimū vsq; diem continua febre conflictatos esse: ita voco eam, quæ nunquam ad integritatem desinit, ita, vt hmōi morbum non fuisse diuturnum dicere possimus: non tñ simpliciter acutum nominare ratio est. Sed.n. qm ex decidentia acuti, exactæ solutionis terminum habent longissimum, diem quadragesimum: nō nulli vero cōtinua semper febre ad hunc vsq; extensi sunt: Ponatur & hoc tps, aliqñ iam diuturnorū manifesto affectuū, eorum, inquam, qui interuallum habent, sicut antea diximus: aliqñ acutorū esse decretoriū. Itaq; Hippocrates in prognostico his verbis vtiť: ‖ Facilis aūt spiratio in omnibus acutis morbis, qui» bus febris copulatur, quiq; intra quadraginta dies iudicari solent, admodum magnum ad salutem » momentum habere putanda est. non enim simpliciter / acutis / dixit, quamuis dicere potuisset, sed » cum additione hac, nempe / qui intra quadraginta dies iudicari solent / tanq; acuti quidam sint, qui pfectæ solutionis gratia ad eum diem prolōgenť. Acuti ergo simpliciter, nō vtiq; vltra decimum quartum diē progrediant non iudicati: Qui vero in quadragesimū excidunt, interim hi ipsi sunt, qui intra decimūquartū diē imperfecte prius iudicati fuerant: interim, quorū paulo ante memini, nō frequenter adeo euenientes: quinēt tertiū genus illorū est, qui manifesto iā tardi, acutis oppositi, quadragesimū diē habent decretoriū: sed de his post paulo dicturi sumus: Cęterū vniuersum p̄dictū genus, acutū nomineť ex decidentia, quā Græci μετάπτωσιν vocāt. Ostēsum nobis est tū alibi, tū in tertio de spirandi difficultate potissimum, q in prognostico & de simplr acutis disserit, & ad hæc de ijs, qui ex illorū decidentia fiunt. Cū igiť in vniuersum quidē ad calcē libri pronunciet, Hæc aūt dico de acutis morbis, & qui inde proueniunt: mēbratim vero de aqua inter cutem hunc »

G

H

In Prog. cō. 1. t. 25. 4ª. 194. h

sermonem

A sermonem proferens: || Aqua inter cutem, si ex acuto morbo cœpit, omnis mala est. pari modo, cũ de purulentis tabidisq; vocatis affectibus, item de ijs, qui ex abscessu in longũ tps porrigũtur, verba faciat, clare innuit propositi se non oblitum esse, morbos, qui ex acutis diuturni fiunt, cõmemorãs. Sic ergo & illa dicta sunt, || Reliquæ aũt vomicæ magna ex parte rumpuntur: sed aliæ in die vigesimo, aliæ trigesimo, aliæ quadragesimo, non nullæ ad sexagesimum vsq; perueniunt. Quinetiã in dierum decretoriorum enumeratione, qui in prognostico recensentur, ad || sexagesimum vsque diem non ab re processit. Quoniam enim non de acutis solum, verum etiã de ijs, qui inde progrediuntur, sermonem instituit, nec inepte (puto) tum in ipsis decretorijs, tũ in doctrina de abscessuũ ruptura, sexagesimi diei commeminit. Qui ergo hanc doctrinam non intellexerũt, ij nequicquã ac frustra quæstiones in his texunt, dissentire putantes cum ijs, quæ in aphorismis tradiderit, morbos inquiens acutos quatuordecim diebus iudicari: quasi ipse Hippocrates nõ accurate sermone indicasset aliam esse naturam acutorum ex decidentia, quã illam, quæ absolute acutos respicit. Lõge.n. secus est, quàm illi putant: qm̃, si non acutorum duplicem naturam cognouisset, aliam absolute acutorum, aliam ex decidentia, non sanè distinxisset appositione suam sententiam, verum simpliciter dixisset, || Facilis spiratio in acutis morbis valde magnum ad salutem momentũ habere putanda est. Nunc aũt, cum huiusmodi dictionem simpliciter acutos indicaturam sciret, non tñ ita: verum cum his ẽt alia complecti vellet: non sine rõne apposuit, primum / quibus febris copulat̃ / non adscribens, continua, quod absolute acutorum erat proprium: deinde / qui intra quadraginta dies iudicantur / perinde ac si alij quidam acuti sint, qui diebus quadraginta non iudicent̃. Quare vndequaque morbi naturam, quo de in prognostico tota disputatio est, clare distinxit Hippocrates & demonstrauit. At interpretes luculenter dicta, obscura reddere moliuntur. Quòd ergo nominis appositione quæstionem, quam contexunt, soluere conent̃, condonandũ est: at hoc faciunt, qui ita scribunt: Facilis spiratio in omnibus acutis morbis, quibus febris copulat̃, quiq; intra quadraginta dies iudicantur, magnam sanè vim ad salutem obtinere censenda est. Non nulli ẽt non adscribunt / quiq; / inaudiendũ esse dicentes: vt sermo eius duplex fiat, alter de acutis morbis, quos in aphorismis exposuit: alter de alijs, qui febrem iunctam habent, & quadraginta diebus iudicantur. Quòd vero nec in aphorismis decimumquartum diem decretorium, sed illic quatuordecim oẽs decretorios dies Hippocratem pronunciasse arbitrentur (esse enim tot, siquis à tertio, qui primus omnium decernere natus est, ad quadragesimum vsq; numerauerit) non paruam reprehẽsionem merent̃. Neq;.n. vt medici hoc dicunt, nec vt qui numerare sciãt aut legere. Nam, si medici essent, primum sanè nullum exacte acutum morbum ad quadragesimum diem, non prius iudicatũ, peruenire scirent: deinde ne quatuordecim quidem numero esse ad quadragesimum decretorios. In hoc aũt ne vel numerare ipsos nouisse quis iure dixerit: plures nanq; sunt, ac quatuordecim, ijs sanè, qui veritatem ipsam rerumq; euidentiam inspiciunt: itẽ id, quod Hippocrates in primo epidemiωn scriptũ reliquit. Superius verba ipsius apposui, quibus decretorios dies vniuersos edocet: vbi, si quis numerare didicit, plures indubie ad quadragesimum diem euenientes, quàm quatuordecim, inueniet. || Si quis autem solos eos, qui per quaternionem computant̃, numeret (forsan enim errare deprehensi, ad hoc rursus deueniẽt) pauciores sanè hi sunt, ac quatuordecim. Quòd aũt ne legere quidem nouerint, qui hmõi effutiunt, sic maxime disces. Si igit̃ in prognostico quadragesimũ diem decretoriũ esse acutorũ dixisset, deinde in aphorismis || quatuordecim diebus summatim eos iudicari, tunc nimirũ tale quippiã cũ illis considerare licebat: at, cũ in opere prognostico quadraginta diebus iudicari eos dicat, & in aphorismis quatuordecim, maxime ridiculũ est sententiã eius alibi aliter inaudire. Meliores his sunt, qui non sermones cõsentientes, verũ alterius cuiuspiam aphorismos esse, alterius prognosticon, demonstrare conant̃: sed hi ob animi magnitudinem sunt nobis miraculo. Quòd iam vtilitatem huius doctrinæ semper inspiciens Hippocrates, D simpliciter quidem acutos quatuordecim dierum terminum habere recte dixit: ex decidentia vero acutos, nunc quadragesimum nunc sexagesimum diem assequi: abunde ostendimus.

In Prog.cõ.2.t. 1.4ª.197.c
In Prog.cõ.2.t. 77.4ª.203.h
in Prog.cõ.3.t. 3. usque ad 6. 4ª.207.b.c
in Prog.cõ.1.t. 25.4ª.197.h
1.Epid.cõ.3.t. 14.3ª.120.d
2ª.Aph.23.24. Ext.ord.15.d.g

Quo pacto Acuti Morbi, nunc in xiiij, nunc in xx diebus, dicantur Iudicari. CAP. 13.

SCiendum aũt est communiter de oĩbus eiusmodi notæ, ꝙ, quæ ex quantitatis cuiusdam in particulas diuisione fiunt, soreticam dubitationem comitem habent. Itaq; sic diuidendũ est, vt nec particulæ multũ alioqui differentes, sibi mutuo coniungant̃, quod, dum quæuis in pauca secatur quantitas, accidit: nec adeo multas feceris, vt doctrinæ vtilitas excidat. Quamobrem, siquid optime diuidi possit, Hippocrates preter ceteros hoc mihi fecisse vr̃. Primũ, peracutos ad septimũ vsq; diẽ peruenire demonstrat, in quibus (vti dixi) in aphorismis [a] || tenui admodũ victu tractãdos esse præcipit: deinde in commẽtario de victus rationẽ in morbis acutis, [b] quosdã in omnimoda inedia seruandos esse vsq; ad diem septimũ: postea vero [c] quartumdecimũ absolute acutis terminum statuit: post hæc ad [d] vigesimum procedit: rursus alterius spẽi morbũ ad quadragesimũ, alterius itidẽ ad sexagesimũ: postremo decretoriorũ dierum supremum finẽ [e] centesimum & vigesimũ diẽ constituit, quatuor videlicet mensium tempus: deinceps alios mensium decretoriorum numero, alios annorum, solui scribit. Atq; hæc doctrinæ vtilitas est. Coincidunt aũt non nullæ quæstiones logicæ, quæ consolationẽ requirunt, sicut & hæc (opinor) ꝙ morborũ, qui apud oẽs acuti habent̃, nõ nulli decimũquartũ diẽ excedere videant̃: ideoq; Diocles ẽt non decimumquartũ, sed vigesimum

A 1ª. Aph. 7. Ext.ord.4.d
B de Vict.rat.i mor.ac.cõ.1.t. 44.7ª. 114. h
C 2ª.Aph. 23. Ext. ord. 15.d
D 1 Progn.cõ. 3.t.5.4ª.207.b
E 1.Epid.cõ.3. t.14.3ª.120.d

120
4 m

primum, terminum eius posuit. Atq; hic quidē errauit vigesimūprimū magis, q̄ vigesimū, termi E
nū ipsis præstituens: quanq̄ non oīno falsus sit, quartūdecimū excedendo, nā quosdā, qui acuto mor-
1.Epid. cō.3.t.20.3ª.122.b. Et 3.Epid.cō.2.t.2.3ª.135.c bo laborarant, ‖ decimoseptimo & ‖ vigesimo iudicatos esse cognouimus: vti apud Hippocratem quoq; in ipsis epidemijs inuenire licet. Quō igit, si hoc ita habet, & quidam acuti morbi ‖ decimū quartum diē excedere vident, terminū ipsis hunc diē in aphorismis constituit? promptum quidē erat dicere: hoc rarenter, illud sæpissime, accidere cōsueuit. Quinetiā Hippocrates aliqn̄ solum id,
1.Epid.cō.3.t.21.4ª.122.d. quod creberrime oculis vsurpatū est, nihili faciēs, id, quod raro euenit, pronunciat. At profundio
2ª.Aph.23.Ex.ord.15.d rē q̄dā habet sniam pronunciatū, si quis ipsum cōmode disquisierit. Qui nanq; ad decimūseptimū diē aut vigesimū prorsus acuti morbi exciderunt, hi planè inceperunt, tanq̄ submersi, lēnto motu grauiq;: deinde alij in primo quaternione, alij in secūdo, exacte acutorū motū recipientes, ad decimumseptimū & vigesimū exciderunt: quanq̄ & hi intra decimūquartum suū iudicati sint, nam ī dierū primo quaternione vehementiā incipientes, deinde decimoseptimo iudicati, decimūquartū suum diē non excesserunt. Nouit hoc quoq; Diocles ipse, & alij propè oēs veteres. Phreniticos sanè à primo die statim non adeo fieri ait. Igit, si quis phrenitide quinto die laborare cœperit, & septimodecimo iudicatus fuerit: vel inceperit septimo die, & iudicatus fuerit vigesimo: nulli dubiū hunc intra decimumquartum suum diē crisim sustinuisse. In hoc iam maxime ēt vigesimum diē F ambiguitatē adferre puto, quippe qui potentiæ ancipitē naturā habeat, tum q̄ sæpe post primos dies morbos acutos factos iudicet: interim de prius iudicatis iterū decernat, nullus enim à primo die acutus in hunc illabit, qui non prius iudiciū expertus sit. Quòd si in priore quodā die imperfecte iudicatū, sic prorsus discusserit, non impedit, quo minus acutorum morborū decimusquartus dies terminus existat. Qui vero ab initio submersi lentiq; appareāt, & inde ad quadragesimum tales pdurātes, rursus intendant, hos iure diuturnos appellaueris: Queadmodū acutos quidē manifesto, sed qui ante vigesimū non secure iudicati sunt, deinde remiserint: post hæc reuersi, mox rursus acuti facti fuerint: nouissime quadragesimo die iudicati: dubitaueris, absolutè ne, an ex decidētia, acuti nominādi veniāt: imo magis, an diuturni: Quippe in ambiguis & obscuris certū iudiciū quærere nō oportet: nā pro rerū natura sniam semp pronunciare conuenit: vbi vero rerū natura simplex prorsus est, ibi & manifesto & simplr pronūciandū est: qm̄ & Hippocrates in ipsis aphorismis, cum decimumquartum diē acutis morbis finē statuisset, statim ēt decimiseptimi his verbis
2ª.Aph.24.Ex.ord.15.g meminit: ‖ Contēplatorius rursum decimusseptimus est, hic.n. quartus à decimoquarto, septimus ab vndecimo est. significat nanq; hic vigesimū, tanq̄ secundum quendā acutorū terminum. Quoniam vero hic liber magnam satis prolixitatem modo habet, finire ipsum iam cogito. Quod de G dierum decretoriorum speculatione reliquum est, id vniuersum in tertio exequar.

GALENI DE DIEBVS DECRETORIIS LIBER TERTIVS

Nunc Primum summa admodum cura Quamplurimis in locis emendatus.

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de Cœlesti ac de Materali causa Dierum Iudicatoriorum, ex quibus & ipsorum Ordo & Facultas pendet vniuersa.

Quid Ostensum superioribus libris, Quid Hoc agendum. CAP. 1.

Vi iam causas, cur nō in oībus diebus morbi iudicent, considerare melius esse duxerit, is hæc sibi cōposita esse cēseat. Et quidē inuētionis dierū decretoriorum principia fateri cōuenit, queadmodum ēt superiore cōmētario dictū est. H Sunt aūt genere duplicia, nēpe experimentū, & ratio. Experimentū sanè, q̄ non omnes silr dies de morbis decernāt, euidens affert testimonium: quodq; circuitus septimani validissima sint virtute pditi: post hos quaternarij: quidam vero extra hos coincidant: immo q̄ nec oēs septimanæ inuicē separent, sed aliquę ipsarū etiā coniungant: nec oēs quaternarij, sed ex ijs quoq; alij seiungant, alij cōiungant: insup q̄ acutis morbis impari dierū numero, lōgis pari, iudicia maxima ex parte accidāt. Omnia hmōi, quæ prius recensui, experientia satis approbat. Porrò causas horū Ratione nobis indagātibus, duo prima oīum, quæ fiūt, primordia esse statuēda videntur: Inordinatū videlicet, qđ ex hac mūdi materie proficiscit: Ordine vero quodā ornatuq; pcedēs semp, qđ cœlestibus originē fert acceptā: oīa siqdē in hoc orbe ab illis decus ornamētumq; capessunt. Atq; iā & nūc ex his duobus pricipijs, q̄ ex expiētia cognita sunt, et rō suppeditauit, oīum, q̄ rōne et experiētia ipsa ī diebus decretorijs itelligunt, cās iuenire conabimur, hinc facto sermonis exordio.

De Vi Astrorum in Hæc inferiora corpora: & maxime de Solis & Lunæ actione. CAP. 2.

OMnium certe superiorum Astrorū potentia fruimur: verum, qui maxime hunc orbē exornat, et concinnat, & disponit, ē Sol: quippe veris, æstatis, autūni, & hyemis, author alius nemo

A mo extat: nec alius tam manifesto vel ex terrestri limo animalia generare potest, neq; fruges maturare, neq; ad coitum & generis propagationem animãtia ꝓuocare. Magna sanè & Lunæ opa in hãc rerum substantiã apparet, verum Solis effectibus posteriora. Etenim mẽses hæc perpetuo disponit: idq; euidenter adeo in marinis animalibus: q̃q̃ & hoc ipsum Solis beneficio habet. Nouum.n. ipsa lumen sortitur, cum Sole primum fruitur: Tãta vero eius portio semper illuminata est, q̃tam Sol aspicit: Prorsus aũt deficit, lucisq; expers redditur, vbi terra suo interuẽtu ipsam obtenebrat. Quapropter, vt illa distat à Sole oẽs mutatiões suscipit: etenim Plena est, cum diametra est: Æqua portione diuisa seu semilunaris, græce dichotomos, cũ quadrãgula est: Vtrinq; gibba, cùm triãgula: & Falcatã spẽm refert, vbi sexãgula est: Atq; tũc primum Noua est, cum post Solis cõgressum apparet: Obscurata omnino, cùm Solis lumine circumuallat. Igitur fructus auget, incrassatq; animantia implet: ad hæc menstruorum statum tps mulieribus cõseruat: item comitialium circuitus custodit, inde, ꝗ Solis plus vel minus participat. Omnia siquidem, quæ facere nata est, vbi falcis figuram repræsentat, languida fiunt: valida omnia, cùm plena fuerit. Quapropter & fruges iterea adauget maturatq; celerrime: mortua corpa putrefacit: somnoq; sopitis sub eius lumine, vel aliter diutius immoratis, pallorem & capitis grauitatem conciliat. Vt igitur Luna So-
B lis auxilio in omnibus indiget, ita Sol ad nullam rem maximam, vel alterius cuiusdam astri, vel ipsius Lunæ, operam desiderat. A nullo.n. impeditur, quo minus æstatem faciat, cum in vertice nostro constiterit: aut frigus adducat, si humilis feratur: aut æquinoctium vtrũq; disponat, si mediocriter obliquus sit: Sed ipse velut Rex quispiã maximus est: Luna vero vt Hyparchus (quasi sub principem dicas) non exiguus: inter illum enim & nos media constituta, terrestrem regionẽ merito gubernat, non potentia cęteros planetas, sed vicinitate, exuperans. Huius rei gratia omnino frigus locum nostrum occupat, cum Sol ad hyemalem plagam declinauerit: tunc calor omnino nos exercet, vbi supra verticem nostrum, aut propè ipsum fertur. Luna vero particulares cuiusq; mensis dies disponit, paruę mutationis facultatem habens: [a] † eamq; non simpliciter ex se, verum ex Solis aspectu consequitur.

A † *Antiqua tralatio addit. quando cõparatur dominio Solis.*

B † *Additur in ãtiquis græ.* καὶ τοῦτο εἰκότως *.i. hoc q̃ merito. & ita uetus interpres.*

C* *Antiqua tralatio hẽt, æquales.*

Quo tempore, Lunæ actiones Fortiores aut Imbecilliores existant. CAP. 3.

VEhementiores itaq; mutationes eueniũt, vbi ipsa cum Sole coit: insuper in apparitionibus plenilunij: minores his contingunt, dum dichotomos seu dimidia apparet: imbecillę, dum vtrinq; gibba, & falcata, videtur. [b] † Nam validissima eorum, q̃ prius erant, mutatio committitur dum Luna cũ Sole coit ac eius lumine circũuallat, quippe, q̃ prius apparebat, nunc nulli cõspicit.
C Dein diametra Lunæ statio tanq̃ distinguens, in binasq; partes secans cõtrarias maxime Lunæ dispositiones, aliarũ oĩum est validissima: ꝗ vero dispõ incremẽtum, diminutioni maxime sit cõtraria, ostẽdere nõ est opus: Deinde post hũc cõgressum, & plenilunium, duæ dichotomi, medium utraq; secans, augmenti tps prior, diminutionis altera. At oĩum extremæ imbecillimęq; aeris nos ambientis conuersiones in falcatis & in vtrinq; gibbis apparitionibus fiũt: magis autẽ in vtrinq; gibbis, nulla siquidẽ in eis magna mutatio, sicut in falcatis, apparet. Quare nec Aratus male ipsas neglexit, tanq̃ imbecillas existẽtes: cõuenitq; eos laudare, q̃ de eis scripserint, tanq̃ ne vel minimũ quidẽ omittẽtes. At in plenilunijs cõuersiones, & his adhuc magis in cõgressibus, propriũ hoc p̃ter cęteras habẽt: illa siquidem celerrimas statim mutationes faciũt: cõgressus vero, [c] inequales & diuturnas, quid.n. ante Lunã apparẽtem manifesto pronuncies, nõ est. Longũ aũt hoc tps occultationis est, integri ferè signi spatiũ explẽs: mutationẽ vero ex incremẽto ad diminutionẽ, pũctũ exacte definit, liquetq; hoc Lunã momentaneo tpe pertrãsire. Itaq; vere celeres plenilunij mutationes sunt: diuturnæ, coniũctionales: nã occultationis tps sibi ipsi simile est, & primæ apparitionis tps, occultationi vicinũ est, tum pp paruitatem eius particulæ, quæ de tota Luna apparet, tum ob luminis imbecillitatem, tum ob breuitatem temporis, quo supra terram fertur.

D † *Ex græco ita uertẽdum. Certũ ergo iudicium cõstitutionis ĩ toto mẽse futuræ, in secundo die perficitur, quo primo & cætera. uetus tralatio. Quod ergo accidit de mutatione ĩ mẽse toto, ẽt non distiguitur nec declaratur ostensione certa, nisi ĩ die secũda post apparitionem Lunæ, & ĩ prima hora. &c.*

D *Quo tempore Luna In nos Agere incipiat quotq; diebus.* CAP. 4.

[d] † TVta igitur crisis euadet, cum in toto mense status in secundo die accidet: quo primo & manifesto Luna, & longo satis tpe, super terrã iam apparet, & lumẽ sensile de se mittit, ad hæc vmbram euidenter ostendit. Primus aũt dies tandiu Lunã supra terram vagantem habet, quandiu is adhuc quoq; Solis lumẽ, quod post occasum est, retinet: quare in hoc Luna simul cũ Solis lumine occidit, sępe vero & prior est occidua: primũ vero manifesta in secundo die apparet, nũc quidẽ magis, nunc vero minus: Atq; hoc ei accidit [e] † tum longitudine à Sole recessus, qui ob peculiarẽ Lunæ motũ fit (non.n. ex ęquo semper mouet) tum pp latitudinis immutationem, tum pp signorum occasum non æquali tpe eueniente, insuper ob p̃teriti congressus tps. Vnde nõ semper vnũ tẽpus est, quo clare Luna conspicitur: [f] † sępissime aũt triduo in coitu Solis remorata, planè inuisibilis est, quo non dum hæc terrena immutare põt. Et quodam modo tps, tũ peculiaris eius circuitus, tũ in nos actionis, in idẽ recidit: etenim circuitus vicenis diebus septenisq;, & tertia ferè diei parte peragitur, in tanto.n. tpe totum Signiferi circulum percurrit: at, quo nobis lucescit, circuitus, ꝗ is quoque eidem conueniat numero, planè intelliges, si occultationis tempus de toto menstruo eximas. Quòd autem menstruum tempus non omnino triginta diebus constet, sed minus vnius diei ferè dimidio, Hypparchus integro vno libro demonstrauit. Quin & vulgus iam pro-

E † *Clarius: pro quantitate distantiæ à Sole: hæc aũt ipsa quantitas distantiæ, tum propter peculiarẽ Lunæ motũ fit (nõ.n. etc.*

F † *Clarius. ut p̃m tamẽ tribus diebus, qui circa congressum sunt, planè inuisibilis fit, ĩ quibus non dum & c.*

pè

κυλλος. cum pè vniuersum nouit mensiū aliū, quem κυλλὸν græci noīant, quasi mutilū & imperfectū, dies vigintinouem obtinere: alium, nēpe absolutum, triginta. Nam vniuersos amborum dies quinquagintanouem esse oportet, siquidem vterq; oīno triginta, minus dimidia diei parte continet. E

πληρης ple

Mensem & Inferiora omnia per Septimanas à Luna immutari. CAP. 5.

QVemadmodum igitur annum integrum Sol disponit, ita Luna mensem, imutatione per septimanas ei accidente. Nam à prima apparitione ad dichotomum, & ab hac ad pleniluniū, vtrūq; quidem per se tps dierū est septē, ambo vero simul quatuordecim. Simili modo, si inde, vbi ipsa æquali portione mēsem diuidit, vsq; ad secundam dichotomum connumeraueris, septem & hos inuenies dies: reliquos etiam, qui vsq; ad absolutā Lunæ occultationē sunt, septē. Cęterum aera nos ambientē magnas suscipere mutationes, dū Luna primum occultaī, & rursus primū apparet, nemo mortalium ignorat: maxime ij, quibus hoc studij est, agricolæ & nautæ, qui στάσιν. i. statū aeris tunc vocant, cū Luna primū apparēs, fm aliquē ventum stet. Quaobrem Aratus quodā loco verissime scribit de Luna, vbi primum post coitionē apparuerit, hoc mō inquiēs.

Cynthia si cornu, quod se sustollit in altum,
Incuruum specie velut annuat, adfore cœlo
Sæua procellosi prædicet flabra Aquilonis. F
Rursus eo veniet pluuius Notus, hanc vbi partem
Ponè supinari conspexeris, inq; recliuem
Sponte habitum: verum si lumen tertius ortus
Proferat, atq; Deæ conuoluat circulus oras
Suffusus rutilo, mox tempestate sonora
Spumosum late pelagus canescere cernes.

Quinetiam hæc in eodem libro scribit:

Non vnum deprehensa diem tibi signa loquuntur.
Sed, quæ signa nouo dederit nox tertia motu
Quartaue, sustollat medios dum Cynthia vultus,
Durabunt cœlo: Medio quæ edixerit ore,
Altera prouisæ signantur tempora Lunæ.
Illa dehinc, donec germani luminis igneis
Accedat Phœbe, mensis postrema notabunt.

Non ad oē tps, quod ab initio est vsq; ad finē, primę apparitionis signa sufficere ait: sed dichotomos & plenilunia mutationes quasdā afferre. Omnis aūt velox mutatio, Crisis appellatur: & statum quidem in Luna falcata potissimum, dicunt: deinde ad plenilunium transferunt similiter vocantes; hoc enim validas vires etiam obtinet: hoc autem imbecilliores quidem sunt semilunares stationes, attamē & hæ quoq; de aere decernūt. Quare mēsem à Luna immutari fm septimanas, iam est perspicuum. Quòd aūt alię res vniuersæ inde quoq; mutanī, oībus non perinde constat: sed ijs, qui hmōi accurate obseruarint, in confesso est. Ad hæc post seminis conceptionem oīs impręgnatio: Insuper nihilo minus hac & post partum adauctio: Item oē actionis initium, magnas alterationes in septimanos circuitus obtinet. Quæ nāq; quotidie oībus, quæ subsistunt, incidunt, horum causam Luna habere obseruata est: maximeq; in tetragonis et diametris stationibus ea immutans. Nam, si Luna in Tauro existēte semen concipiaī, vel partus, vel oīno alterius cuiusdam principium cōtigerit, magnas eius mutationes faciet, qn̄ Signiferū percurrēs, in Leone, Scorpio, & Aquario fuerit: Verum ī Leone tetragonos. i. quadrata statio, septimanę vnius existit: In Scorpio diametra duas septimanas habet: Ita quoq; in Aquario secunda quadrāgularis statio in tertiā septimanā procedit: idq; necessario, ꝙ Luna (sicut ante diximus) vicenis diebus, septenisq;, & particula quadam adiecta, maxime tertia diei parte, vniuersum Signiferi ambitum peragit. Si nāq; ī toto tempore totum orbem pertransire oportet, constat quartam ipsius partē in septem prope diebus eam expedituram. Proinde huius te admodum meminisse ad futura conuenit, nempe Lunæ transpositionem tetragonon non diebus septem integris circumscribi. G H

Qui Salutares aut Infesti dies Sanis aut Aegrotis futuri sunt, ex Luna prænunciari posse. CAP. 6.

POrrò illud denuo repetendum est, quod nos quoq; obseruantes verissimum semper esse cōperimus, ab Ægyptijs astronomis inuentum, Lunā non mō ęgris, sed ēt sanis, dies, quales tādē futuri sint, posse prænunciare. Si etenim ad planetas tēperatos steterit (quos iā & ἀγαθοποιοὺς græci nominant, salutares latini) faustos ac bonos dies producere: si ad intemperatos, graues molestosq;. Fingamus enim homine quodā nascente salutares planetas in Ariete, malignos in Tauro esse: is homo nimirū, cū Luna in Ariete, Cācro, Libra, & Capricorno fuerit, pulchre deget: cū vero Taurū ipsum, vel tetragonū aliquod vel diametrū signū occupat, male tunc & moleste vitā trāsiget. Atq; iā morborū initia huic, cū Luna in Tauro, Leone, Scorpio, & Aquario fuerit, pessima: sine piculo aūt et salutaria sunt, cū Arietē, Cācrū, Librā, & Capricornū, Luna pmeat. Ad hęc alterationes magnas: quas ī tetragonis & diametris p septimanas fieri diximus: in lethalibus qdē morbis lethales & ipsas, in salubribus bonas, euenire necesse est. Quaobrē Hippocrates etiā dānat

maxime

A maxime‖immutationes, quæ in diebus decretorijs ad peiora declinant: quippe ꝙ lethalis morbi symptoma sit, quemadmodum (vt arbitror) benigni, contrarium. Quod, si quis & huius ipsius causam, cur quadratæ & diametræ stationes sint potentissimæ, quærat, is longissime à proposita disputatione digreditur. Nam in præsentia non primas causas oium, quæ ad astronomiã pertinẽt, sed quæ proposito nostro vtiles sint, inquirere cogitamus. Vtiles autem causæ sunt, quæ septimanæ naturam interpretantur: rursus igitur eas in summam colligamus. Lunæ tetragonæ & diametræ stationes in principijs bonis bonas faciunt alterationes: in malis, malas. Atq; hoc, pręterquã ꝙ astronomis in confesso est, integrũ est & tibi obseruare. Sin aũt hmõi nec obseruare volueris, nec ijs, q̃ obseruarũt, fidẽ adhibere, indubie sophistarũ vbiq; nũc obstrepentiũ aliquis es, qui ratione manifesto apparẽtia nos approbare postulãt, cũ è cõtrario ex euidẽter apparẽtibus, de abditis rõcinandum esset. Ita suo quæq; res principio, circuitus sequentes vniuersos consonos habet. — 1. Epi. cõ. 2. t 25. 3ª. 110. c — a 1. Epi. cõ. 3. t. 88. 3ª. 151. h — * ἐπιτολή quæ tam de occasu, quàm de ortu intelligitur. vt habetur à Gal. 1. epidẽ. sect. 2ª. cõ. 2. & alibi. — ** apparitione.

In Acutis Morbis summam vim obtinere Septimanas: in Diuturnis Ortus Syderum, quibus anni tempora variantur. Itemq; in illis Coincidentes plures inesse Iudicatorios, in his Circuitu magis Septimanarum fieri Iudicationem. CAP. 7.

Circuituum vero alij numero quodam dierum constant, alij mensium. Iam vero, qui dierũ numero cõstant, septimani sunt, & Lunæ mõ incedunt: qui aũt mensiũ, ad Solẽ referũtur, eodẽ B modo euenientes. Iterum.n. ab Hippocratis verbis initium sumendũ est,ª‖æstiuos morbos dicentis hyeme solui, hyemales æstate. Hoc quidem longorũ morborum, & quasi dicas annalium iudicij statum tps est, quemadmodũ acutorum decimusquartus dies. Tẽpus enim, quod à mẽsis principio ad vsq; plenilunium est, totius lunaris circuitus dimidium existens eandem rõnem hẽt cum interuallo, quod ab hyeme ad æstatem vsq; intercedit: quinetiã à plenilunio ad vsq; occultationẽ tps, spatio, quod ab æstate ad hyemem vsq; porrigitur, proportione respondet. Sed horum vtrũq; bifariam sectũ, in acutis morbis septimana est: in diuturnis clarissimorũ syderũ exortus: quorum ratione ver, æstas, hyems, & autumnus describũtur. Nõn etenim pari dierum numero hęc secundum vllius astronomi sententiam diuisa sunt, verum manifestis circunflui aeris mutationibus distinguuntur. Rursus & alio modo. Quemadmodum septimana acutorũ morborum decretoria est, sic tpis annui mutatio diuturnorũ morborũ erit solutoria: vt in hyeme quidem cõstitutũ morbũ ver soluat: in vere conflatum, æstas: simili rõne per æstatem contractum, autumnus: in hoc paratum, hyems. Cęterum singularũ partium bifariam diuisarum partes mẽsis quaternionibus proportione respondẽt. Quin astrologis etiam dr̃, quem in modum anni tpis cuiusq; & initium & fi C nis, syderum clarorũ, ortu & occasu describitur, in eundem quoq; cuiusq; medietas, alterius rursus syderis exortu distinguitur. Itaq; vniuersas particulares morborũ mutationes, vel tanq; ad proprium ipsorum principium, vel tanq̃ ad ambientis nos aeris cõuersionẽ, euenire necesse est. Quæ igitur ceu ex proprio ipsorũ principio fiunt, Lunam sequuntur: quæ vero ab aeris nobis circunflui cõuersione, in toto quidem anno Solẽ, in singulis aũt mensibus Lunam.ª † Hinc iam accidit mutationes validissimas esse, quæ videlicet cuiq; per septenos dies proprie contingunt: q̃uis etiã ipsis quodãmodo cõmisceant, quas aer excitat. Quare merito inde, ꝙ semper eodẽ mõ accidãt, in id, vt in plurimis morbis fiant, decidũt.} Adhuc aũt magis ipsarũ ordinẽ perturbat accessionum violentia crises prærũpere compellẽs, vt in sermonis processu dicemus: Ad hęc varius in ęgrotos admissus error tũ ab ipsis medicis, si medici appellãdi sunt, nõ artis corruptores, qui hoc seculo ꝑmulti sunt: tũ nihilominus ex ijs, q̃ laborantes peccãt: quin & ꝑꝑ ministeriũ q̃nq;: & ꝑꝑ aliquod eorum, q̃ extrinsecus accidunt, vti prius diximus. Igiť septimanorum circuituũ virtutẽ mirari cõuenit, si tot causis eos interrũpentibus, multo tñ alijs fortiores inueniunť. In acutis quidẽ morbis coincidentes decretorij plures sunt, qm̃ & corpus mutationi accõmodum est, in motu & perturbatione vehemẽti cõstitutum: in longioribus, via & ordine magis septimanarũ circuitus ꝓcedit. — ※ A † clarius. Hinc iã accidit validissimas quidẽ mutationes eẽ, q̃ cuique propriæ cõtingunt, q. s. per septimanas fiũt: uerũ tamen et ipsis quodãmodo cõmisceri, q̃ ex ambiẽte eueniunt: quare merito ab eo euẽtu decidũt, qui perpetuo eodẽ mõ fit, ĩ eũ, qui ut plurimũ] decidũt. &c. — b 1. Epi. cõ. 3. t. 14. 3ª. 120. d — B † clarius. quippe qui, ubi per initia operis prognostici scriptũ est de facie emortua, (indicatur in die et nocte, si ob has cãs talis facies sit) nõ intelligũt, uerbũ, indicatur, loco, &c.

D *Primum Diem Inter iudicatorios non enumerari: & quæ Causa Dierum Coincidentium.* CAP. 8.

Quapropter ab acutis denuo incipiamus omnium consequẽter decernentium dierũ causas inuestigãtes. Iam quidem in primo febres diarias solui contingit, non tñ iam cum certamine, & perturbatione effatu digna, q̃q̃ non nulli Hippocratẽ ᵇ‖ quoq; dies decretorios in epidemiωn primo enumerãtem & primi meminisse putant, duplici noie errãtes: Circuitus.n. primus, & nõ dies primus, manifesto scriptus est in parium impariumq; dierum catalogo. Quemadmodum igitur in parium enumeratione primũ circuitum præfatus, quartũ diẽ inducit: ita in mẽtione imparium, tertiũ. Adhuc vero magis ignorãt, ᵇ † ꝙ à fronte operis prognostici descriptum reliquerit ᶜ‖ de facie emortua, Quòd, si ob hmõi causas hęc faciei species orta est, vna die nocteq; iudicatur. non intelligentes loco verbi/probatur & cognoscitur/dictum esse. Hos igitur missos faciamus. Principium autem dierum, qui cum agitatione quadam acute morbos mutant, tertium à principio statuere oportet, veluti prius etiam dictum est: qui nullam iam cum prima septimana communionem habet, sed ex coincidẽtibus existit. Siquidem quaternio, quòd septimana in duas partes secta, absoluitur, ideoq; permagnã facultatem obtinet, in priore sermone dictus est. ᶜ † Tertius vero & quintus licet alia nulla ratione, quàm ꝙ iudicia cum accessionibus fiunt, coincidant, — c In Prog. c. 1. t. 8. 4ª. 191. e — C † Decernũt autẽ nõ minus quarto die tertius & quintus (licet coicidãt) nulla alia rõne, quàm quod iudicia cũ accessiõibus fiũt: hoc.n. ipsũ. etc.

non

non minus quarto die decernunt: qm̃ hoc ipsum & ab experiẽtia testimonium habet: & rõne cõtemplãtibus non obscura eius causa est. Nam perturbationis violentia naturam ea, quę molestãt, etiam ante tp̃s propulsare compellit: quippe virtus ipsa est alienorum expultrix: quemadmodũ in opere de naturalibus facultatibus antea demonstratum est. Tempus aũt actionis post finẽ alteratoriæ facultatis est: tunc enim functionẽ obire, oĩbus secundum naturam absolutis, ostendebat, cum illa ab actiõne destiterit. Verum ante perfectam coctionem interim, quæ offendunt, amoliri cogitur: vt interdum cõcoctione iam absoluta moratur adhuc, & lente propter imbecillitatẽ munus subit. Vtrunq; aũt in ventriculo clare licet contemplari: instigatus enim, concoctionis tp̃s nõ expectat, sed protinus etiam idoneum cũ eo, quod molestat, excernit: &, vbi iam satis concoxerit, interdũ lente ac cunctanter superfluum imbecillitatis vitio expellit. At, cum naturali habitu fruitur, perfectæ concoctionis tempus, ipsius recremẽtorum expulsionis terminus est: quem neque præuertit, neq; præsentem adhuc moratur. Cæterum, vt in vẽtriculo, sic in singulis totius corporis partibus alienorũ expultrix facultas esse ostendebatur: quæ meo sane iudicio & crisim in morbis efficit: atq; propterea optimæ fiũt crises, cum iam oĩa in animantis corpore concocta fuerint. Præuenire aũt crisim, quod Hippocrates ‖ προεκρήγνυσθαι, quasi dicas prærumpere, appellare consueuit, malum est: nam idonea simul cum ijs, quæ lędunt, excernũtur: fitq; hoc natura incitata vel ab exteriore quodam, vel ab ijs, quę in ipso corpore detinẽtur. Extrinsecus igitur est medicus, qui parum recte quippiam fecerit, æger, famuli, atq; alia, quæ proprie exteriora noĩantur: In ipso autẽ corpore sunt morbi ipsi, eorumq; causæ, et accessiones. Considera iã mihi tale quid in natura accidisse, quod hominibus infirmis contigit: qui à fortioribus quibusdam intempestiue ad congressum iritati, imparati, pugnando superantur. Quinetiam onus deponere quis volens, interim vel inuitus cum eo concidit. Item vehementius quis currens, deinde se ipsum retinere nequiens, inuitus in conuallem delatus est. Omnia hæc exempla sunt malorum iudiciorum: de quibus in opere de crisibus copiosius dicturi sumus. Sed nunc quoq; necessariũ dicetur, cũ instituerim, quid nã verbo προεκρήγνυσθαι Hippocrates sibi velit, interpr̃tari. Etenim fieri non potest, vt, qui de diebus decretorijs quippiam referre aggressus sit, nihil de crisi etiam dicat: vel qui de crisi doceat, nõ etiam de diebus decretorijs verba faciat. Verum sermo ad propositam institutionem semper reuocandus est: & tantam adhærentium mentionem facere oportet, quanta necessaria esse videtur. Vnum iam ex illis, quę naturam stimulant, & veluti prouocant, accessio est, nullam quietem nec moram concedens, verum incitans mouensq;, &, veluti dixeris, pugnam indicens. Vnde acutorum morbum in diebus imparibus iudicium contingit, in his enim & accessiones sunt. Quæ igitur causa sit, ob quam in acutis morbis tertio quoq; die plurimum accessiones fiant, in longis autem vel quotidie, vel quarto quoq; die, nõ promptum est inuenire: nec in pr̃sentia disquirere necessarium. Quod vero sic eueniunt, oculis vsurpare licet, {& ad præsentia rõnem ex principio habet:} si enim ponamus, vt etiã apparet, secũda ab initio accessio ad tertiũ diem delabetur, tertia ad quintum, quarta ad septimum, quinta ad nonum: oẽs aũt in impares incidunt. Cum ergo natura non conuenienti semper tempore de morbis decernat, sed concitata plerunq; alias ab alijs causis, † a quibus accessio in morbis acutis maxime continua redditur (ostẽsa vero est in impares incidere) in imparibus acutorum morborum plurima iudicia fieri ratio est. Non q́ dies ipsi primariã decernendi virtutẽ non habeant (semper. n. huic animũ adhibere oportet) sed quia per accidẽs aliquod sic eueniat. Prædixi aũt, opinor, manifesto iam hoc accidens: siquidem ratione, qua morborum iudicia frequentissime in accessionibus accidunt, hæ aũt in dies impares incidunt, eadem in morbis acutis imparibus diebus crises contingunt. At, si dierum numerus ipse decernẽdi facultatem haberet, non frequenter diebus imparibus, raro paribus, verum perpetuo imparibus, nunq̃ paribus, de acutis morbis iudicium fieri oporteret. Neq; enim septimi vel quarti numerus, crisis author est: sed, q́ Luna innouante et ĩmutante terrena, motuum quoq; circuitus ad hos principes numeros venire contingat, merito in ipsis tanq̃ stata alterationũ tp̃a inueniuntur. Quippe non à numeris, sed à Luna mutationes terrenis adueniunt: at, cũ in motu mutãs consistat, tp̃s mutationibus necessario cõiunctum est, quare et numerus necessario. Non igitur, q́ oĩs par numerus fœminã, impar masculũ, referat, acutorũ iudicia imparibus diebus accidunt: neq;. n. impar absolute pari fortior est: neq;, si fortior, iam fœmininus imbecillior: neq;, si fœmininus quidẽ hic, masculus aũt alter sit, acutos morbos in masculis numeris iudicari, diuturnos in fœmininis, rationi consentaneũ est. Oĩa siquidẽ, q̃ de numerorũ virtute nugañt, tã facile absurda esse deprehẽdimus, vt mihi subinde mirari subeat † Pythagorã illũ tam sapientẽ virũ numeris tm̃ tribuisse. } Atq nũc aduersus ipsos et nobis nugari nõ vacat: nã satis est ad rẽ institutam terrena Lunã alterare, & in septimanis potissimũ magnas parere mutationes: post in quaternionibus exiguas: ad hęc crisim accessione plurimũ indigere: itẽ accessiões tertio quoq; die in morbis acutis euenire: his eteni subiectis, acutos morbos in ĩparibus diebus magis ad iudiciũ tẽdere necessitas erit. Huius rei gr̃a tertius & qntus merito decernũt, nõ ex lunari circuitu decernẽdi potẽtiã sortiti, sed vel q́ ob violentiã accessionis tertius crisim quarto die futurã p̃uertat: vel &, p Iouẽ, q́ natura, dũ quarto die lassa nec incitata conquiescit, quinto ad iudicium commoueatur: nam hic vero decretorio tardius venire, tertius

Margin notes:

In libro de humoribus.

† Ex græ. ita uertendũ. inter quas, q̃ frequẽtißime in morbis acutis euenit, est ipsa accesßio (ostensa &c. & ita uetus interpres.

† an Pythagoras ille ita & simul sapiẽs esset uir, & simul tantũ posse numeros existimaret.

Right margin letters: E, F, G, H

A tius paulo magis anticipare conspicitur: atq; ambo crisim obtinuisse, quòd vicini ambo vere decretorio, accessiones susceperint. Iā vero & nonus inter duos decretorios septimū & vndecimū medius, vel non factum in septimo die iudicium, vel vndecimo futurum, ipse sibi vēdicat: rarius quidem septimi, sæpe vndecimi, crisim assumit. Etenim septimi diei propria crisis, non ad nonum, modo pauci errores cōmissi sint, vnq̄ peruenerit: sed hoc libris de crisibus declarabimus: vndecimi vero, è contrario, cum & exacte omnia gesta sint, & violenta noni diei accessio inuadat. † Porrò iudicia in huiusmodi diebus ꝓpter accessionum vehementias incidere clarissime demonstrat, quòd videlicet in diuturnis morbis non similiter eueniunt. Sicut. n. accessionum vehemētia, ita dierum quoq; coincidentium numerus, in illis exoluitur: † sic rursus accessionis vehementia crisim alio, q̄ statu, tp̄e fieri compellit. Quare in omnibus fere diebus peracutos morbos iudicari, videre licet, qm̄ vltimus ipsorum dies decretorius est septimus: & ante hunc nō quartus modo, sed ēt tertius, quintus, & sextus aliquādo, decernunt. Quin & de primo, an decerneret, inter medicos, vt dicebatur, quæsitum est. Reliquus itaq; secundus ordine decretorio indubie elapsus est: sit autē, si vis, & primus: Sed tertius, quartus, quintus, sextus, septimus, oēs decernūt. Ac oēs dies post morbi principium in peracutis, propter accessionum vehementiam decernere videntur. Ergo sextus

B ēt, etsi nec inter decretorios, qui circuitu constant, nec impari numero ascribatur, tñ & ipse persæpe decernit: qm̄ intra peracutorum terminū continetur. Vniuersi aūt tales morbi, alterum duorum habent: vel synochon. i. febrem continentem (ita. n. appellant, quæ à prima constitutione eundē tenorem sine manifesta declinatione ad crisim vsq;, vti diximus, seruat) vel febrē aliam, quę etsi manifestas habeat declinatiōes & accessiones, non tñ tertio quoq; die manifestas tm̄ habet, verum in ipsorum dierum quoq; medijs, quemadmodum & semitertiana. Proinde Prima peracutorum differentia, velut vna quædam est accessio: quamobrem nihil, quātum ad accessionē pertinet, impares paribus præstabūt, cū febris singulis diebus æqualis existat: Secunda, etsi per triduū magnas habeat accessiones, & veluti principia circuituum, tamen medius ipsorum dies tātam & ipse in peracutis morbis accessionem frequenter affert, vt etiam magnis aliorum quorūdam morborum accessionibus nihilo sit inferior. Cum igitur morbus velut ad septimū festinat, & secundum ipsius rationem in eodem iudicādus est: mediæ vero accessionis magnitudo naturam ad crisim ante suum tempus venire compellit: vel extrinsecus aliquid euenit, ipsam iritans: sic crisis sexto die prærumpet. Atq; hæc tanto peior est ea, quæ septimo futura erat, quanto magis ipsam præuertit. Pessima vero crisis secundum aliam rationem sexto die accidit: quam in opere de iudi-

C cijs plenius enarrabimus: quippe ad illud proprie pertinet bona malaq; iudicia distinguere: hîc tm̄ de diebus decretorijs disserere statuimus. Sed, quia semel de sexto die vniuersa dicere parauimus, hoc quoq; adhuc summatim adiungemus. Inuadunt quidam morbi, secundum diem primo grauiorē habentes, quartum tertio, & totas accessiones in diebus paribus: qui longorū quidē morborum naturā, quemadmodum in cōmentarijs de crisibus ostendemus, habent: iudicium tñ preuertunt, vt acuti, propter accessionis vehementiam: hi ēt secūdo die interficiunt, & quarto, sed sexto plurimos. Etenim in secūdo die natura quodammodo valida adhuc est: item in quarto adhuc valida magis, q̄ in sexto, sed non dum in certamen venire audet: at in sexto accessionis vehementia frequenter eam ad certationem prouocat. Quare alterum è duobus sustinet: vel in ea cōcidit, & prius, q̄, quæ offendunt, excreuerit, extinguitur: vel plurimum ex eis propulsat, reliquum vero adhuc non potest, verum imbecilla & defatigata prorsus cadit, & languida iacet. Deinde, si quo modo postero tp̄e recreari ac refici potuerit, paulatim morbum cōcoquit: quòd si morbi reliquię eius robore maiores sint, tandiu æger superuiuet, q̄diu natura adhuc sufficere potest: morietur tñ postea. Iam vero de diebus coincidentibus abunde dictum est.

Cur Vigesimus fortior Vigesimoprimo: & quòd Septimanæ, ac Cætera tempora Iudicatoria,

D *Integris diebus nequeant numerari.* *CAP.* 9.

CVr autem & vigesimus & vigesimusprimus, multo magis vigesimus, decernat, explicabo. Primū, qm̄ huiusmodi morbus diuturnus iam est, ipsas accessiones dies pares excipiūt: deinde, quòd septimana non integris septem diebus constet (veluti prius expositū est) nouit hoc quoq; Hippocrates. Cum. n. dixisset in opere prognostico, ‖ Hi ergo ex acutissimis morbis per quatuor in viginti ex additione perueniūt: his subiungit: ‖ Verum hmōi supputatio per integros dies nimirum fieri nō potest: quippe cū nec annus nec mēses ipsi integris diebus numerari possint. Vt igit̄ annus ad trecentos sexagintaquinq; dies particulam diei, maiorem quarta, adiectā habet: tū mēsis ad triginta dies absoluendos vnius dimidium desiderat: sic & septimana, sexta maxime diei parte, vt septem integros habeat, indiget. Quamobrem fit, vt tres septimanæ non vnum & viginti dies integros, sed minus fere tota dimidia parte vnius cōsequant̄. Ob quod, ēt numerum hmōi non magis viginti, q̄ vni & viginti diebus vicinū, vtriq; parti conuenire videas, Nam, cū totus lunaris circuitus septē & viginti diebus & adhuc tertia vnius parte absoluat̄, ideoq; septimana q̄libet septē diebus minus sextante cōstet, tres septimanæ viginti dies & dimidium habebunt. † Qm̄ igit̄ vigesimus exactā periodū propinq̄ sibi vendicat, tales iam morbi inueterascūt, & accessiones paribus diebus accipiunt: quorum vero accessiones in imparibus eueniūt, horum & iudicia ad vigesimum-

† Ex cod. quidē græ. posset uerti. Porrò propter accessionū vehementias hmōi coincidere dies clarissime demōstratur, quòd videlicet in diuturnis morbis non similiter eueniunt. ex veteri tamē tralatione ita uertit Andernacus.

† Adeo autē sanè violenti quid hēt, vehemētia accessionis ad crisim, ut in oībus ferè diebus, peracutos morbos iudicari videre liceat: nam ultimus ipsorū dies, qui est septimus, iudicādi uim obtinet et ante hūc nō quartus modo sed & tertius & quītus & sextus crises quādoq; excipiunt.

In Prog. cō. 3. t. 3. 4ª. 207.b

Ibidem.

† Igitur vigesimus exactā periodū propinquā sibi uendicat, quoniam tales, &c.

gesimumprimũ delabitur. Non solum aũt Lunæ circuitus, sed menstruũ etiam tp̃s apparitionis, E virtutem quandã in nos possidet, vti prius docuimus: ipse etenim Signiferi circuitus accõmodatissimus est vnicuiq; rei proprijs principijs: menstruale vero tp̃s, quo Luna conspicit, ambiẽtem nos aerẽ immutãs, oĩbus ex æquo hominibus cõem effectum ostẽdit. Demonstratũ est aũt & hoc tp̃s viginti & septem dies propemodũ continere: ideoq; septimana eius minor adhuc prius dicta merito euadet. Siue.n. à triginta, tres illos, qui circa coitionem sunt dies, in quibus nihil adhuc de aere decernitur, auferre cogites: siue à vigintinouẽ & dimidio, reliquũ tp̃s, quo Luna manifestũ de se lumẽ præbet: priore mõ septẽ & viginti dies, altero vigintisex & dimidiũ, habebit. Qm̃ ergo mutationes corporibus nr̃is accidere diximus, quasdã proprias, quasdam cões: proprias, quæ tanq; ad propria principia spectent: cões, quæ ad communem ambientis vsum: [a] † ad eũdem modum vtrosq; Lunę circuitus fieri contingit, & cões proprijs paulo breuiores esse: {Atq;} sic iam ex septimanę numero quippiam auferetur. [b] † Nam, si propriæ cõis admisceat, sitq; paulo diuturnior, ita quoq; septimanam imminui, & veluti in medio quodam proprię & cõis cõsistere, necesse est. Voco aũt propriam, quę ex Signiferi circuitu proficiscitur, nam is cuiq; nostrum virtutem affert: cõem, ex menstruo tpe ortam, quam supra recensui nequaquã septẽ & viginti dierum esse. Nam, si à mẽstrui tpe exacto, quod ad triginta dies integros vnius dimidiũ maxime requirere dicebatur, tres qui circa coitum sunt, dies ademeris, reliqui videlicet vigintiseptem minus diei dimidio erunt. Itaq; hoc tp̃s non mẽstruale totum in septimanas diuiditur. F Quare cõe tp̃s septimanæ, quod aerem immutat, minus erit eo, quod singulis est propriũ: q̃q̃ & hoc virtutem habere dicebatur, ideóq; non nihil ex alterius septimanæ tpe cõfringere: vt medium vtriusq; tp̃s, quod velut mistum ex eis est, [c] † plus sexta parte septimanę demat. Ac exactam quidẽ vel misturam vel ablationem Deus tm̃ nouit: quantum vero humana coniectura indipisci licet, præstat circuitum earum cõem, medium inter vtrásq; collocari. Cum ergo apparitionis manifestæ & efficacis tp̃s, sit dies vigesimussextus & dimidius: Signiferi vero circuitus expleãt vigintiseptem dies cũ tertia vnius parte: liquet medium ipsorum fore vigesimũsextum diem, ad hęc dimidium, & tertiam maxime et duodecimam vnius diei partem. Siquidem, vbi vtroq; tpe coniuncto dimidium acceperis, medium ipsum inuenies. At hoc tp̃s medium à vigintiseptem diebus duodecima maxime vnius diei parte deficit: quia, si in quatuor ipsum diuidas, exactum septimanæ tp̃s offendes, non sextã modo vnius diei parte, sed ẽt maiore indigẽs. [d] † Sumatur.n. ex vigintisex diebus & dimidio pars quarta, & ex vnius diei tertia & duodecima: erit autem tp̃s dierũ sex dimidij quinta pars, & particulis alijs minoribus insuper adiectis, quæ sunt sexagesima prima, dein centesima vigesima, ducentesimaquadragesima. G Idem tempus & hoc dici possit dierum sex, & dimidij, & sextæ partis diei, & vigesimæquartæ, & quadragesimæoctauæ. Abest aũt huiusmodi tẽpus à septem diebus vnius diei quadrante, &, si exacte computes, [e] † sexagesima parte, centesima vigesima, & ducẽtesimaquadragesima.} Quæ cum ita se habeant, tres septimanæ viginti diebus, & sexta vnius diei parte, [f] † comprehendentur. Proinde, si hunc in modum exacte rationem ineamus, trium septimanarum numerus paululum viginti dies excedet: atq; his multo magis, q̃ viginti & vni, erit proprius. Iam sane ostendi secundum rerum veritatem, & ‖ Hippocratis sententiam, nullam horũ supputationem per dies integros fieri posse, hoc est absolute citraq; fracturam, neq; septimanam, neq; quaternionem, neq; mensem, neq; annum, neq; alium quemuis numerum.

Quibus & Qua de causa Tertium hunc de Diebus Iudicatorijs librum Galenus composuerit. CAP. 10.

QVi iam disputationis huius subtilitati succenset, ac difficilem eam existimat, hunc nemo ipsam addiscere cogit: verum primus huius operis liber ei sufficit. Quo'd, si non laboris fugitantior sit, secundum quoq; adijciat, à tertio autem abstineat. Nos siquidem hæc paucis plane, ijsq; inuito, scripsisse affirmamus. H Vos ô Dij immortales nouistis, vos in testimonium voco, hæc me amicorum quorundam precibus vehementer adactum scriptis mandasse.

Aduersus eos, qui Nugantur de Numerorum Dignitate. CAP. 11.

NAm stulti nimirum essemus, si huiusmodi sermonẽ vulgo cõuenire arbitremur: quoniam illi vnionem, matris expertem, dualitatem nũmerum inaudire suauius est: & alia ratione vnitatem formam esse, dualitatem materiam infinitam: deinde trinitatem absolutam harmoniã, vel perfectum numerum, et primum, aut solidum, aut planum. Quicquid.n. in mentẽ ipsis venit, dicunt, alij aliud, & Mineruam aliquem numerũ appellant, alterum Dianam, alium Apollinem. Quemadmodum igitur hoc nõ ignoramus, ita dicere dedignamur, cum nullam demonstrationẽ scientificam hmõi placitis adducere queamus. Et amicis frequẽter ipsa re ostendimus, hmõi frigidis sermonibus vtẽti, siue quẽcumuis numerum laudare siue reprehendere voluerit, procliue esse. Nã periculũ est, ne eò stupiditatis veniãt, qui hmõi nugant, vt, cũ vel de septimana, vel de alio quouis, dixerint, nõ cõtenti solis hmõi ineptijs, addãt Pleiadas septem, & vtrãq; Vrsam ἑπτάστερον idest septistellam: etenim sic nominãt: immo & Thebarum ἑπταπύλων, quasi dicas, septiportarum, meminerunt. At quid ad rem propositam spectat, si Pleiades septem sint, Dionem laterali morbo laborantem septimo die de morbo iudicium sustinuisse? etenim alias nono, alias decimo

die

A † et in idẽ utrosq; & cet. ita uetus iter.

B † Nã, cum propriæ cõmunis admisceatur, sitq; paulo breuioris tẽporis, ita quoque aliquid de septimanæ numero cõfringi, & ueluti ĩ medio quodã proprii et cõis cõsistere, necesse est: uoco autẽ propriũ, qui ex Signiferi circuitu proficiscitur, nã is cuiq; nostrũ uirtutẽ affert: cõem, qui ex circuitu mẽstruo fit, quẽ supra et c.

C † Alii legũt, plus quarta parte vnius diei de septimana demat.

* Al. quarta.

D † Al. sumatur enĩ ex uiginti sex diebus & dimidio, et ex unius diei tertia & duodecima parte, pars q̃rta: erit sanè tp̃s dierũ sex & dimidii & quintæ partis, & particularũ aliarũ minorũ ĩsuper adiectarũ, q̃ sunt, primùm sexagesima, dein.

E † ẽt quadragesimaoctaua parte.

F † Addendum, & quadragesimaoctaua.

‖ in Prog. cõ. 3. t. 4. 4[a]. 207. b

** Audaciã esse.

A die crisim habuit. Quid aūt similitudinis est, si septē Nili sint ostia, Theonē pulmonis vitio ægrotantē, septimo die iudicatum fuisse? nam aliqñ quarto, interdum quinto, morbi iudicium accepit. Verū, vt in alijs omnibus duplex vitij cuiusq; ac prauitatis natura est, excessus & defectus: ita hîc quoq; Non nulli eos, qui veritatem de septimana dicere conātur, prorsus auersantur, quippe qui sermonē quēlibet summo odio, prosequunt: Non nulli in tantam nugacitatē incidūt, vt ēt ea, quę ad rē nihil pertinent, cōmemorēt: vtriq; Vrsæ, inquiunt, septē stellę sunt: primū sanè verum non est, sed hoc extremam eorū inscitiam coarguit. Esto iā verū, sed neq; Bootes, neq; qui per ipsas Vrsas trāsit Draco, septē stellas obtinet. Pari modo nec Corōna, nec Ophiuchus, nec Cācer, vel Leo, nec oīno vllum ex duodecim signis, in quibus planetę ferunt: Etsi illa, terrena exornare atq; ēt disponere non astronomis modo, sed ēt philosophis clarissimis, in confesso habetur. Quamobrem nec recipiendi sunt nugatores: nec cogendi, qui huiusmodi speculationem semper refugiunt. *Engonasis.

Quæ Hactenus monstrata sunt: & cur Quaterniones aliqui Cæteris necessario iungantur, aliqui separentur. CAP. 12.

A Me itaq; veritatem ipsam, quantum homini licet, inuētam esse puto: quam quidem & Hippocrates prius cognouerat, sicut & præscriptis verbis indicauit: vulgare aūt medicorum genus præ segnitie eam subticuit. B Enimuero nec aliud quippiam ab Hippocrate frustra scriptū inuenio, nec illud, ꝙ‖vlla horum computatio totis diebus fieri nequit: Atq; principium non astronomis tm̄, vel naturalibus philosophis, sed agricolis quoq;, & nautis, hominibusq; omnibus receptum assumi, Lunam videlicet terrestrem plagam, veluti Hyparchū quēdam magni regis Solis, gubernare. Huiusce circuitus dies decretorios sequi monstrauimus: ad hęc coincidētium dierum causas indicauimus: item, cur tres septimanas ad vigesimum, non ad vigesimumprimum, potius Hippocrates voluerit deducere. Cęterum his demonstratis, nullum adhuc negociū est, inuenire, quare primam septimanam à secunda separet, hanc autem tertiæ coniungat. Neq; enim secūdam primæ, crisi ad quartumdecimum diem perueniente, coniungere ratio postulabat: neq; tertiam à secūda remouere, cum vigesimus magis, q̄ vigesimusprimus, iudicia excipiat. Quoniam vero inter septimanas ipsas duę quidem primæ separantur, tertia vero copulatur, perspicuum est quaterniones quoq; non nullos necessario coniungi, alios separari. Itaq; secundus quaternio & primus coniungentur, ꝙ vnius septimanæ primę bifariam diuisæ particula vterq; sit: tertius à secundo disiungetur, quoniam & septimana secunda à priore separata est. Tertius autē quarto copulabitur, qm̄ secundæ septimanæ vterq; particula est. Hic itaq; rursum quartus propter tertiam septimanā C secūdæ coniunctam, quinto copulabitur. Adiungetur etiam sextus quaternio quinto, in decimoseptimo die, tanq̄ tertiæ septimanæ pars vterq; existens.

in Prog. cō. 3. t. 4. 4ª. 207. b

Quis Proprie Acutus morbus, quis Tardus, quis Breuis, quis Longi temporis dicatur. CAP. 13.

QVapropter ad bonam victus rōnem instituendam vtilissimum est iudicij tēpus præcognoscere: num vero acutum, vel diuturnū, vel alio mō, morbum noīare cōueniat, qui vigesimo die, verbi grā, iudicandus est, id nihil ægro præsidij affert. Potest.n. quispiam ne locutus quidem, immo qui nec prorsus cogitauerit, qui nam ipse vocādus sit, probum victus modū ęgro instituere, modo nihil ex alijs præterierit, quæ huc cōferre videntur. Iam sanè veritatem simul & vtilitatem exposui: sophisticarū autem nugarum finis iam esto post hęc ostendentibus nobis hoc in loco, quātum pleriq; medici ea, quæ conueniant, ignorent. Putāt.n. acutum vocari morbū, qui celeriter iu*dicatur: contrarium huius, diuturnum. At veritas nō ita habet: Est siquidem morbus quidam breui tempore durans (græci brachychronion appellant) non tn̄ omnino acutus: Huic cōtrarius est morbus diuturnus, vel multo tpe durās (græce chronios vel polychronios) vel quōcunq; aliter quis vocare ipsum malit: Acuto alia morbi natura nullū propriū nomen sortita, opD posita est, idq; merito euenit: nam acuti morbi (qui, vt Archigenes quidem describebat, cum velocitate est‖periculosus: vt Hippocrates aūt, cū febre‖continua euenit) accidēs necessario erit, vt celeriter iudicē*tur: etenim ex motus specie acutus nuncupatur. Quiescere aūt celeriter ipsi est necesse, vt qui ad proprium finē properet: nam idem est celeriter moueri, ac ad terminū confluere. Erit iam oīno brachychronius: alia tn̄ atq; alia ratione & acutus & brachychronius dicetur: nam propter motus celeritatem acutus: ꝙ vero diu morari is, qui celeriter mouetur, non potest, brachychronius appellabit̄. †At ei natura alia morbi cōiuncta est: ⁊ multæ siquidem febres diariæ ex frigore quodam, vel adustione partium exteriorū, vel labore breui, vel vigilia, vel tristitia, vel ebrietate, vel ira, vel id genus similibus, proueniunt, paruæ simul & breues, & periculis prorsus vacuę: atq; nemo has vel idiota vel medicus acutū morbum vocare consueuit. Itaq; acutus à brachychronio morbo clare in his ipsis distinctus est: Tardus autem cum polychronio seu lōgo confusus est, q̄q; non eandem notionem obtinet: siquidem acutus tardo, oligochronios. i. exigui temporis, polychronio oppositus est. Omnis ergo acutus planè exigui tēporis morbus est, & omnis diuturnus necessario tardus: non tn̄, si breuis temporis, acutus statim est: neq;, si tardus, longi temporis. Proinde ex tali immutatione non admodum manifesta compluribus medicis, non appellationes tantum, sed rerum quoq; ipsarum dignotiones, confusæ fuerunt.

*Græ. κρινόμενον. sed forte legendū κινέμενον. i. mouetur

de Vict. rat. in morb. acut. cō. 1. t. 8. 7ª. 108. h

*Græ. κρίνεσθαι. sed forte κινέεσθαι. moueatur.

†Al. ex antiquis. At ei proxima ē natura alia morbi brachychronij quidē, non tamen acuti. et ita uetus interpres.

Galeni

GAL. IN PRIMVM PRORRHETICI LIBRVM, HIPPOCRATI ATTRIBVTVM COMMENTARII TRES

Ioanne Vassæo Meldensi interprete.

Plurimis locis ad veterum Codicum Græcorum fidem ab Augustino Gadaldino nunc rursum emendati.

CENSVRA

Ex multis, quæ habet Liber falsa, diminuta, empirica, & quæ ad vniuersales prædicendi regulas reduci nequeant, non esse Hippocratis existimatur. Est tñ Authoris, eiusdem cum Hippocrate artis, & ex Galeni commentarijs, multis summæ vtilitatis documentis refertus.

ARGVMENTVM

Totus ferè hic Liber in Delirij & Spasmi Prædictionem expenditur, vt etiam habetur à Gal. com. xxi tertij huius commentarij 182 f.

COMMENTARIVS PRIMVS G

On tamen ēt Herophili sñiam, qui τὴν πρόγνωσιν .i. presensionē precognitionē ve, ἀπὸ τῆς προῤῥήσεως .i. à ꝑdictione, certo & incerto distinguere conaē, probare oportet: presentimus siquidē mō vtroqꝫ & predicimus, veluti & cetera oĩa, omni in arte. Imbres siqdē siccitatesqꝫ, & frigora & estus, & vẽtos & ventorū trãquillitates, quibusdã ex signis presentiūt tū nauium rectores, tū rustici: atqꝫ interdum quidē tum exacte tū certo, interdū & ad ꝓbabilē vsqꝫ expectationē. De signis autē hmōi cum alij pleriqꝫ, tum Aratus in libri, eorū quæ in aere conspiciūtur, calce scripsit. At quo'nã quis pacto futura ꝑdicere valebit, nisi ea precognouerit? Quod sane demōstrauit ēt Hippocrates in exordio prognostici, ita scribens: ‖ Præsentiēs. n. & prædicens coram ægris. Præsensio aūt in anima est nostra: Prædictio vero eorum, quæ sunt præcognita, per vocem efficitur: constatqꝫ non alia quidē in anima nos opinari, alia vero prædicere. Ceterū, quo'nam pacto liber inscribatur, cæteris, qui opera artis nō valde curauerunt, peruestigandum relinquẽtes, † quæ in libris singulis sunt cōscripta, ipsi}* H contemplemur: qūo in alijs quoqꝫ fecimus, quæ antea exposuimus, alijs quidem distinctiones aliquas necessarias à scriptore prætermissas adijcientes, alia vero non esse vniuersalia demonstrãtes, quamuis dictionis charactere forma'ue, tanquam de eiusmodi, author disserere videatur.

Qui Comatosi inter initia fiunt, cum capitis, lumborum, hypochondrij, colliq; dolore vigilãtes, phrenitici ne existant? Stillatio è naribus his perniciosa, tum alias, tum si quarto cœperit die.

Cōplura veterū exēplaria verbo /phrenitici/ verbū /existãt/ nō hñt adiectū. Hinc exorta est qō, vtrū'ne eos, qui ita habẽt, quis iã phreniticos appellabit, an fore expectabit. Adiecto vero verbo /existãt/ atqꝫ in hūc modū simul scripta orone /phrenitici'ne existãt? qō est, an, qui ita affecti sunt, iã phrenitici sint, vel nō sint. Qōni aūt eiusmodi iã & alia quædã nō momẽtanea annectitur qō, quam & de febriliū accessionum principio mouerunt. Nempe in illis rōni consentaneum esse videtur, non postea venturam præcognoscere nos accessionem, sed incipientē iam dignoscere ex alteratione pulsuum. Qm̄ vero non dū insignē acceperit magnitudinē † vt ægro quidē tanqꝫ dicenda conspicue videatur, à nobis vero vt tanqꝫ iã facta cognoscatur, res hæc non aliter, qꝫ plantæ recens è terra ortæ, dignoscitur: quas rusticus quidam, vel qui in plãtis oĩbus dignoscendis est peritus, confestim internoscit: cæteris vero incognitæ manent. Agros siquidem herbas germinatione simillimas

ne simillimas

Margin notes:

** Sunt, qui putant hic deesse principium.*

in Prog. cō. 1. t. 2. 4ª. 189. c

† ipsi quæ in libro sunt cōscripta singula.

**quos.*

† Forte clarius. ut nec ipsi ægrotanti conspicue appareat, par sanè ē, ut ab illo quidē tanquã futura præcognoscatur, à nobis aūt tanquã iã facta cognoscatur: quãdo quidē res hæc. vide etiã ĩfra cō. 5. in fine.

A ne simillimas sæpius ferre conspicimus: quas nos quidem nō internoscimus, rustici vero internouerunt, quid'nam scilicet ex his hērba sit, quid triticum nuper enatum, quid hordeum, quid zea, & quid'nam aliorum vnumquodq;. Ad hūc quoq; modum res habet in arboribus: nempe et eas, cum oībus suis partibus absolutæ sunt, vniuersi cognoscimus: cum vero enasci incipiūt, omnino à paucis cognoscuntur. Sermo igitur hic, veluti admodum probabilis, recipiendus est. Sed deinceps est inquirendum, quid'nam per phrenitim oporteat intelligere. Nempe Hippocrates in libris epidemiorum, vt in eorum docuimus commentarijs, ‖ continuam eam, quæ cum acuta febre est, dementiam, phrenitim appellare videtur: continuam aūt dixi, quia non nūquam in vehementium febrium vigoribus desipientiæ superueniunt, sed in declinationibus confestim desistunt. Μαίνεσθαι siquidem id est insanire, oēs homines dicunt eos, qui desipiūt citra febrem: φρενιτίζειν vero, qui cum febre id patiuntur: Quod vero in febris vehementis vigore accidit, appellāt & παρακόψαι, & παραχθῆναι, & παραληρῆσαι, & παραφρονῆσαι: phrenitim vero non appellāt, nisi febriat æger & continue deliret. Continuitate igitur dementiæ, quodq; simul cum febre fiat, phrenitim agnoscemus: nihilo vero minus phreniticos esse dicimus, quicūq; comatosi cū sint, nō sapiūt, sed delira loquunt, atq; à præsentibus expergefacti stupefactis similes vnt. In hūc itaq; modum, & in

3.Epid.cō.3.t. 45.46.3ª.144.c

« B epidemiorum tertio ita ait, ‖ Nullus aūt phreniticorū vehemēter insaniuit, vt in alijs, sed alia quadam veternosa in somnū delatione capite grauati moriebantur. Sermonem itaq; hunc tanq; maxime probabilem recipio, vocariq; oēs ab Hipp. phreniticos existimo, qui mente lęsi cōtinue fuerint, quo modo & qui insaniunt, sola febre ab his discrepantes. Sed, qm̄ his magna ex parte insit, vt palpebris apertis vigilēt, ob id quàm plurimi medicorum vigiliam etiam huiusmodi inter ea, quæ phrenitidem indicant, scripserunt. Dixi, huiusmodi, qm̄ & cum comate vigiliæ fiāt, vt Hippocrates ipse in epidemiorum tertio ostendit, inquiens, ‖ Prehendebat aūt eos vel coma continuū
« non somniculosum, vel peruigiliū laboriosum. Vt coma sit in somnum delatio, nequeuntibus, qui ab hoc occupantur symptomate, vigilantium munia obire, sed tum palpebras claudere cupiētibus, tum dormire sperantibus. Contingit aūt interdum horum quibusdam, vt clausis palpebris dormire nequeant, sed plurimum vigilent: quod Hippocrates coma non somniculosum appellauit. De eo autem, quod per vocabulum coma significatur, librum habes integrum nostrum: in quo pluribus testimonijs Hippocratem cataphoram omnē id est ad somnum delationem, coma appellare demonstrauimus. Quo fit, vt in præsentia eosdem comatosos & vigilantes dici mirum non sit. Si.n. comatosi quidē, sed absq; vigilijs fuissent, non quæsiisset, phreniticos'ne eos vocare

3.Epid.cō. 3.t. 45.3ª.144.c

3.Epid.cō. 3.t. 39.3ª.144.b

C oporteat, vel iā existētes vel futuros. Perpetuo siquidē ita me audias ob ea, quę primā rerum oīum generationem, non solarum affectionum, prægrediuntur. Iam vero, si neruosæ partes male cū vigilia sine comate inter morbi initia affectæ fuissent, nec ita quidē quæsiisset, an phreniticos eos appellare opus sit. Nempe, qui sine vigilia comatosi existunt, nullo pacto sunt phrenitici: at, qui sine comate peruigilant, si id per initia cum prædictarum partium dolore perpessi fuerint, de necessitate phrenitici existunt. Si vero vigilia comati annexa fuerit, ambiguitatem res habet: Atq; ob id in orone, ἆρα cōiunctionem, idest ne, adiecit: qua tono circūflexo vtimur, cū de quibusdā rebus addubitamus. Quod aūt & in sequentibus memoria tenere cōmodū existit, id semel intellectum perpetuo habere in promptu debemus: & quæ pp causarum externarum aliquā facta sint, & quæ morbi rōne superueniāt, distinguentes. Nam, si quis, vbi cōtente ambulauerit, vel alia ex actione lassitudinē senserit, vel & vnà cum his exustus fuerit, simul febrire cœperit, capite item dolere & lumbis hypochondrio & ceruice, nullam magnam profecto ex his accepturum te vel ad futurarum, vel iam natarum affectionum discretionem, speraueris notam. Verum, si absq; externa causa prędictas partes infestauerint dolores: si vigiliæ quidem ęgro contigerint absq; ea, quę in somnum fit, delatione: deliraturum eum sperabis. Quod si vna cum comate coniungantur, tūc diem
D vnum expectes, in quo, motionem ægritudinis dignoscas, oportet. Phrenitis siquidem, quæ exquisita est, & nulli alteri morbo permiscetur, fit, cum bilis flaua locū, in quo princeps animæ pars residet, prehenderit: Lethargus vero, cum locum eundem humectarit dilueritq; pituita: nā, quæ partibus in alijs ex bile & pituita noxæ cerebrum ipsum ad sympathiam trahere possunt, cōtinuæ hæ non sunt. Quoties igitur vterq; humor cerebro molestus fuerit, prehendunt contraria hominem symptomata, ita vt tum vigilet, tum leniter in somnum deferatur. Cum vero & ad somnum defertur simul & desipit, mistam ipsi permanere affectionem est putandum. Non nunq; & in horum alterum res ita deflexit, vt vel bilis, vel pituita superior sit, ægerq; reddatur aut phreniticus exquisite, aut lethargicus. Ego vero, quoties ad finem vsq; tum delipientia tum coma persistunt, affectionem hanc ex phrenitide & lethargo mistam appello: quidam Typhomanian vocauerūt, vt et in libro de ‖ morbis ab Hippocrate scriptū est. In tertio vero epidemiorū (vt paulo ante dixi) phreniticos oēs appellat, qui continue desipiūt cū febre. Iā reliquum est, vt quæramus, quam ob causam dictionis principio dixerit, Qui comatosi inter initia fiūt. in calce autem, Tum aliàs, tum si quarto cœperit die. Nempe principij nomē indicat quidem & primum morbi ingressum insultumq;: indicatq; & eum, qui secundum latitudinem ad tertium vsq; vel quartum extēditur diem: indicat præterea & primū morbi tempus, cum morbum in quatuor diuidentes tempora, cōstare

‖ Typhomania apud Hip. in libris, qui d̄ morbis inscribunt, nō memini legisse: sed de ipsa affectiōe lib. 1. de mor. circa finem (vbi ipse Hippo. agit de phrenitide) vr̄ nescio quid innuere: verū ibi deesse aliquid arbitror, & ea de cā in Aldīa æditione apposuerunt asteriscum. Lib. āt. 4. Epid. ī historia in Attici puero legitur τυφλομανίη ī græcis cod. īpressis addito λ: sed hic apud Gal. & in lib. de Comate, & in explanatiōe ling. Hip. scribit τυφωμανία sine λ: & in lib. cui titulus ē, finitiones medicę Gale. ascriptę, scriptū est, non typhomaniā, sed typhoniam esse vel lethargū delirum, vel delirium lethargicum.

ex principio, incremento, statu, & declinatione, pronũciamus. Sed de his ex principij nomine significatis in primo de iudicationibus est demõstratum. Nunc aũt, in quo significatu dictum hoc nomen sit, cõsideremus. Arbitror equidem Hippocratem in prima dictionis parte ἀρχὴν.i. principium dixisse, morbi totius ingressum, qui secundum latitudinem intelligitur: In calce autem cũ ait, tum alias, tũ si quarto cœperit die, dicere tunc ἄρχεσθαι.i. incipere, prædicta sola symptomata, ęgro iã quatuor ante diebus febre correpto, vt in eo, quod ſm latitudinem sumitur, principio generentur tum coma, tum vigiliæ, tum partium neruosarum dolores. Nẽpe primo vel secundo die præ copia sanguinis, qui pp bilis permistionem acrimoniam quandam mordacem habeat, potest reddi idem ęger tum comatosus, tum vigilans, grauata quidem ob sanguinis copiã cerebri facultate, sed à bile vsq; adeo iritata, vt somnus inhibeatur. Quarto vero die copia iam imminuta, & præsertim si medicus eam vacuare præuerterit, atq; acrimonia cocta, desinere vtrũq; symptoma, tũ coma, tũ vigilias par est. Si ergo, quo tpe cessasse debuerũt, ea fieri videant̃, bilẽ vel pituitam cerebrũ inuasisse, non sanguinis copiam, id cõmonstrat. De potentia aũt quarti diei in libris de diebus iudicatorijs est dictum, cũ inibi mentem Hippocratis explicaremus, quõ & in prognostici cõmentarijs: Nẽpe hũc ait ‖ indicem septimi esse: quod est, eã habere naturã, vt, qualis nam septimus futurus sit, indicet. Cum ergo signum malũ, quarto apparuerit die, malus de necessitate septimus est futurus: si vero salubre & bonũ, septimus bonus erit: nam proportione virtutis signi, tũ magis, tum minus vel bonum vel malũ fore septimũ sequens est. Quæ aũt signa magis minusq; tũ perniciosa tum salutaria existũt, in prognostico ostensum est. Septimum igitur proportione quarti, magis minusq; tum bonum tũ malũ fieri cõtinget. Cũ itaq; stillatio è naribus semper malũ signum sit, absolutissima morbi malitia significat̃, si quarto fiat die: vr̃ siquidem natura collectam in cerebro abũdantiam conata esse, vt expelleret, sed nequiuisse. Talium aũt signorum genus deterrimũ esse constat: nẽpe quę vel Tubercula vel pustulæ ex imo ad cutẽ enata recurrerunt, grauissima omnium existũt: Sudores quoq;, qui cœperũt quidẽ, sed protinus cessauerũt, praui sunt: Deiectiones item, & q̃ per † sanguinis eruptiones, vel in mulieribus per vterũ vacuant̃: oĩa siquidem hæc deteriora his sunt, quę nullo apparẽt pacto, si, vbi cœperint, cessent. Contingit.n. interdum coquentem adhuc contristantia naturam non dum ad horum expulsionem excitari: in illis vero, quæ cœperunt quidem, sed protinus desierunt, apparet veluti excitatio quædam, conante natura excernere, quæ molesta sunt, atq; ita ob imbecillitatem, quod proposuerat, perficere nequeunte.

E ... F (margin letters)

* forte, &c.

2ª. Aph. 24. Extra. ord. 15. g.

† Al. hæmorrhoidas.

2 *Ventris valde Rubens Proluuies mala quidem in omnibus morbis, non minime vero in prædictis.* G

Signorum singulorũ vires docet in prognostico Hippocrates: vultq; in calce libri viribus dictorum signorum æstimatis perpensisq; id est inter se collatis, fieri ita prænotionem. Nẽpe signorum quædam ὁμοειδῆ id est speciei eiusdem, existunt (cum autem ὁμοειδῆ dico, quasi & ὁμογενῆ id est eiusdem generis, iam dixerim, ita me audias) alia vero neq; genus habent idem neq; speciem. Speciei ergo eiusdem sunt, quæ in vna aliqua fiunt affectione. Quæ quidẽ per sputa excernũtur, affectionis tum pulmonũ, tum thoracis, tum asperæ arteriæ, tum gutturis, atq; (vt in summa dicã) respirationi subseruientium instrumentorum signa sunt: horum autẽ ipsorum, quę & in respiratione vitium per se & primum cõtraxerunt: nam ab his separantur, q̃ per consensum afficiuntur. Cerebri quoq; & mẽbranarũ ipsum tegentiũ, quo nam afficiantur mõ, signa sunt, per ea quidem, q̃ excernunt̃, q̃ per nares & palatum vacuant̃: per functionũ vero lęsionẽ, quæ in cataphoris, vel vigilijs, vel delipiẽtijs, vel cõuulsionibus, vel totius corporis tremoribus visunt̃. Si quis igitur simul tum desipiat, tũ conuellat̃, q; affectio ea grauior sit, q̃ si alterum illorum dũtaxat fuerit, liquido constat oĩbus: pari modo si difficulter spirans protinus & nigra expuat. Sed forsan hęc nũ recte inter se quis permiscuerit iuxta eam, quę in libris esse debet, doctrinam: sufficit.n. cuiuslibet virtutem recẽsere permissa discentis arbitrio omnium in ægrotantibus contemplatione. Signorum aũt diuersi generis connexio prorsus inutilis est, & cũ in libris scribitur, & cum in exercitationem per eam, quæ sermonibus fit, conuentionem venit. Nempe definita cuiusq; simplicium virtute satis est postea semel duntaxat dicere, quod dixit Hippocrates; ‖ perpẽdendas scilicet signorũ vires, conferẽdasq; inter se, vt de ęgrotantibus quippiam enuncietur. Si quis autẽ signum malum esse vrinas nigras dixerit: adiecerit q; & peius esse, si nigra quoq; expuerit: & deinceps hoc rursum peius, si & nigra deiecerit, atq; si inter initia id contigerit: præterea & peius adhuc esse, si quarto id fuerit die: adiecerit q; et his, tum quod in exordio prognostici est scriptum, ‖ tum faciem, illã, quam priuatim mortiferam medici appellant: vanã sane signorum permistionem scripserit. Nullus siquidem ita amens, vt non intelligat minus male eum habere cuius pulmonẽ vel thoracẽ morbosa vrget affectio: deterius vero eũ, cuius partem vtrãq; fatigat: sicuti & adhuc deterius, quem vnà cum his ventris exercet affectio: atq; adhuc deterius, quem vel iecoris vel cerebri affectus premit. Quæ igitur vniuersi vel non scripta norunt, ea frustra temereq; scribũtur: nisi quis vel chartas vel tempus perdere voluerit: quod ppetua seruari memoria velim. Sed ad institutum redeamus. Capite dolẽtibus non absq; rõne lumborũ dolores, ceruicisq;, & hypochõdrij adiecit: nempe pluribus generis eiusdẽ simul factis signis non solũ species vel genus affectionis cõpertius erit, verum

H

in Prog. cõ. 3. t. 37. 4ª. 211. e

in Prog. cõ. 1. t. 6. 7. 4ª. 191. a. b

quoq;

A quoq; & magnitudo ipsius dignoscetur. Cum autem desipientiæ coma adiunctum fuerit, eaq; cerebrum male habere demonstrent, securior nostra erit cognitio, videbiturq; affectio maior. Cum vero & è naribus stillatio accesserit, iam nō securiorem cognitionem esse dixerim, sed sciētificam & certam, cū signa victā à morbo cerebri facultatē commonstrent. Quòd si & quarto die factum esse, id adiectum fuerit, certissime ita cerebrum in magna quidē esse affectione constabit, sed perniciose hominem habere. Quibus si adiecerit quis frigidū cum è naribus, tū ex ore expiratū, perniciosum quidē in oībus est, non minime autem in prędictis: & verū quidem aliquid enunciabit, sed doctrinæ, qua liber pollere debet, superuacaneum: Quo mō & si his adiecerit nigra sputa: nēpe & hæc quidem mala sunt, sed alterā à prædictis commōstrāt affectionem, veluti & vrinę: nam & hæ, si nigræ fuerint, vitiosam præstāt notam, affectionem tñ aliā ostendunt. In prognostico igitur seorsum signorum singulorum virtus declaratur: atq; eorum, quæ affectionem vnā indicant, concursus aliqñ est scriptus, vt in exordio quidem in ea facie, quæ mortē portendit, infra vero in suppurationibus, hyderis, & alijs quibusdam: in hoc aūt libro sæpius in vna diuersi generis signorum concursione complura superflue implicantur. Valde rubens igitur proluuies, quę in iecoris fit affectionibus, perperam hoc in loco cerebri vitijs adiuncta est: est sanè & ea per se non bonum B signum, iocinoris scilicet imbecillitatem ostendens: sed adiecta cerebri affectioni, duas ob valentes affectiones periclitari hoīem prænunciabit. Sed quid'nam hoc? nam si pleuritis & peripneumonia vno fiant tpe, periculosius id existit, q̃ si horum alterum duntaxat factum sit: nec minus, si præter hæc dysenteria quoq; æger vexetur, aut quæuis alia cū his oboriaт affectio. Sed nemo permistiones huiusmodi, in libris docet. Ventris autem προπλύσεις ἐξερύθρους idest proluuies valde rubētes, appellat tenuium substantia humiditatum deiectiones, vt si quis ventrem sanguine conspersum aqua abluerit, aquamq; excreuerit: sic & biliosa dr̄ proluuies, cum, quod excernit, tale apparet, quasi ex aqua & pauca bile mistis fiat. Imbecillitas autem retentricis facultatis est hepatis, atque vt plurimum sanguificę symptoma comitatur: hoc autem superfluis, quæ reuomuntur, proportione respondet. Nam, cum ventris concoctio inculpata fuerit, nullum symptoma hmōi subsequitur: cum vero ob copiam, vel corruptionem, vel & superfluas humiditates non valde vtiles in ore ventris relictas, grauatus venter, ad horum excretionem insurgit, vomitum facit. Tale quippiam, & cum sanguis in iocinore generatur, contingit: atq; ob id cruētę interdum fiunt deiectiones: interdum autem & impense rubētes proluuies, aquoso scilicet simul & cruento ichore ex hepate in ventrem confluente: vel modico sanguine tum acri tum mordente & velut semicocto tenuibus & aquosis humiditatibus permisto, atq; colorem illis præstante. C

Densæ Linguæ, atq; Aridæ, Phreniticæ.

Scriptum esse τραχεῖαι idest asperæ, nōn δασεῖαι idest densæ, erat melius. Nam, cum lingua cōnatam ex tum vasis tum glandulis, quas à fundenda saliua σιαλοχόους vocāt, humiditatem habeat: primus quidem ipsius defectus densam eam facit: maior vero asperam: immoderatior autem siccitas perrumpit eam non secus, quàm pinguem terram diutini squalores: quapropter, vt lingua sicca simul & densa sit, fieri non potest. Melius est igitur, vt retuli, asperam scribere. Quare alterū est è duobus: nempe aut scriptor neglectim enunciauit: aut, qui primus adscripsit dictionem, vitiauit. Talis vero lingua siccitatis immoderatæ nota est: quo fit, vt & ardentibus superueniat febribus: Hocq; docuisse ei, qui secūdum prognostici legem ad doctrinam accedit, fuerit satis: nam, qui discit, siccam linguam ratione eadem fieri intelligit tum in huiusmodi febribus, tum in phrenitico: siquidē & phrenitica affectio, quam flaua bilis parit, calida & sicca est. Præstat igitur mea sententia dictionem vitiatam esse affirmare, quomodo & alias multas ita vitiatas esse demonstrauimus apud plerosq; me superiores veteres, non medicos modo, verum quoque & philosophos D & grammaticos & rhetoricos. Sunt tamen ex libri expositoribus, qui hoc ipsum defendere sunt conati, linguas densas dici, quæ densam efficerent vocem, affirmantes: nempe voces quasdam ita appellari aiunt, à quibus, qui eas proferunt, δασυστόμους idest densi oris, appellitari dicunt. Voces ergo huiusmodi cum sicca lingua phreniticas esse aiunt, perinde quasi scriptor dicere non potuisset/densæ voces cum sicca lingua phreniticæ. Sed pro vocibus linguam dicere extraneum est: nēpe & hoc pacto quis dixerit tum graues tum acutas, tum paruas tum magnas linguas, vbi vel grauem vel acutam, vel magnam vel paruam indicare vocem voluerit. Adde, q neq; voces vllas densas appellari audierim, quemadmodū nigr*as & alb*as audiui, per metaphoram quibusdam ita appellantibus: proinde nec noui quidem, quas'nam vocent densas. Raucas quidē & nigras, in libro de voce, propter voci deputatorum organorū humiditatē fieri ostendi. Densas vero si alias quasdam præter has dicāt, explicare debuerunt: & si ex his aliquas voces, sanè eiusmodi ob humiditatē potius, non ob siccitatē fiunt: sicuti tum acutæ tum clangentes, ob vocalium instrorum, quę circa guttur sita sunt, ariditatem. Cæterum linguam nō vocale, sed dialecticon idest locutionis, instrumentum, esse constat: atq; ob id, cum ea patitur, balbutiem blesitatemq; in locutionibus fieri contingit, & non raucam habere vocem vel nigram: cuius generis esse quosdam suspicor eas existimare, quas ipsi appellant densas. Ego enim, vt retuli, neminem, qui ita vocaret, audiui: tametsi

*De uoce nigra vide etiam libro.4. de locis affectis ĩ fine sexti capitis, hac classe pagina.26.f. quanquā iterps uerterat, obscura. * de alba autē vide lib. 3. de differētus pulsuū ca.ult. hac classe pag.63.g

tametsi plerosq; medicos audiuerim dicentes, palpebras densas, quæ asperitatem quandam exiguam haberent, sicuti est densa lingua: nẽpe absolutas densitates in palpebris non amplius densitates appellant, sed asperitates: proportione igitur linguæ asperitati hæc respondent. E

4 *Vrinæ in Turbulentis vigilibusq; Decolores, nigræ, sublime petentes, atq; in* [a] *sudoribus, Phreniticæ.*

Solœco in dictione participant non paucæ libri huius orationes: vt ob eam rem iure suspicati quidam sint librum Hippocratis nõ esse: [b] † nẽpe & ob sermonis breuitatem reiectus erat, mochlico quidem inter libros Hippocratis confesso receptoq;: neq; eo solum, verũ quoq; & aphorismis ipsis: qui quanq; maxima cũ breuitate enuncietur, non tñ, quod solœci particeps sit, in ipsis reperias: adde, q̃ enunciationes adeo excellunt, vt planè dicant grauem eius libri authorem esse. Præsens vero liber alienam in multis orationibus habet enunciationem: Vt cum in præsenti dictione de vrinis ait: nempe hoc pacto improprie dictum est/sublime petẽtes/cũ, quæ vrinis inuehuntur, dici ita debeant, non vrinæ ipsæ. Ob eã causam non nulli permutata dictione ita scripserunt: Vrinæ in turbulentis vigilibusq; decolores, nigris sublime petentes. Sed proculdubio reperit & in ea scriptura solœcophanes, etsi q̃ maxime vitare ipsum videant, qui dictionẽ permutãt: nẽpe hęc orõ/sublime petẽtes/manifestã ad vrinas relationem hẽt. Hæ igitur ipsę & phreniticę dicuntur, id est phrenitim vel significãtes, vel facientes: q̃ faciãt, non consentaneũ videtur: q̃ significet, nõ vacat ratione. Quod si significet, [c] † phrenitidem cũ effectrice causa quadãtenus cõicare significant. F Demonstratum aũt est nigras vrinas ob serum bilis atræ vnà cũ excremẽtis aquosis emissum, procreari. Gemina vero bilis atræ existit generatio: nẽpe vel flaua bile supra modũ exusta assataq;, vel crasso sanguine: supra modum autẽ assatur pp vehementem caliditatem. Iure ergo in febribus, quæ causi appellant, & phrenitidibus, tales meiũtur, cũ tum calidæ tum siccæ affectiones eiusmodi existant. Inter vrinas autem, quæ per se totas nigrę sunt, deteriores his habent, quę enæorema duntaxat nigrum hñt: in præsenti tñ dictione, neq; hoc aperte distinctũ est, an vrinas totas nigras dicat, an sola enæoremata. Vult aũt dictionis huius author, quicunq; fuerit, vrinas hmõi, cum in turbulẽtis vigilibusq; apparuerint, phrenitidem indicare: Vt ταραχώδεις id est turbulentos, eos intelligamus, qui [d] † non insigniter turbantur, quod offensa leuiter mente fieri cõsueuit: adaucta vero hmõi, quæ exigua fuerat, offensa, non ταραχώδεις simpliciter, sed iam παραφρονέντες id est desipientes, tum dicũtur, tum sunt. De vigilia autẽ quid attinet dicere, q̃ ex phreniticis symptomatis vnum sit? Superuacaneum præterea in dictione est verbum hoc/decolores/in vrinis, cũ per nigras consignificatũ sit. Quod vero dictum est/in sudoribus/ostendit quidẽ sudores G circa caput fieri, præ copia ipsum conflictari indicantes: sitq; inter cætera & hoc phreniticum signũ: improprie tñ enunciatũ est, cum, quid nam intelligere oporteat, excogitare nequeamus, vbi dr̃/in sudoribus/an vrinas, quanq; ipsa totius enunciationis sequela hoc videatur maxime verisimile intellectu: an affecta corpora: an p̃ter hęc & affectiones. Sed, quouis mõ quis intellexerit, q̃ enunciatio impropria non sit, effugi non potest. Omissa igĩ ea, quouis modo habuerit, scripta cõsideremus. Vigilię igĩ, & turbationes ęgrotantiũ re vera sunt phreniticæ: vrinę vero, et sudores, nullo pacto. Nempe, qũo succi tum arteriarum tum venarum habeãt, vrinæ indicant: signa vero phrenitica, cerebri ostendunt affectionem. Pari modo sudores, aliarum quarundam affectionum notæ existunt, de quibus mentionem sæpius fecimus, non tñ cerebri affectionẽ sufficienter monstrare possunt. Sunt sanè non nulli ex ijs, qui librũ hunc exposuerunt, qui ex scriptis in libris epidemiorum ægris desipientes colligãt, quibus pati quippiam cõtigit eorum, quæ hîc referunt, tum symptomatum tũ signorum, vel in deiectionibus, vel vrinis, vel vomitibus, vel sudoribus, vel pustulis, vel sputis, vel partem aliquã infestantiũ: Cũ sanè talia signa phrenitica nõ sint, quanq; ęgris de necessitate insint, fieri siquidẽ non poterat, vt talis vel non talis vrina in his non inueniretur: Pari modo, & de sputis deiectionibusq; & cæteris omnibus est dicendum. Si igitur in ęgro quo- H piam deiectio eiusmodi vel tale aliud quippiã vnà cũ signis phreniticis visum fuerit, atq; deinde æger phreniticus reddatur, perperam quis ea omnia phrenitidis indicatoria esse pronunciauerit. Necesse est. n. vt proprijs morborum signis alterũ è duobus insit: nẽpe vt vel perpetuo, vel solis, contingant: cum aũt neq; solis insint, neq; perpetuo, propria illorum non sunt. Ob eam causam phreniticorum signorũ ea sunt certissima, q̃ ppetuo, & solis ĩsunt phreniticis. Deinde ab his, quæ perpetuo quidem, sed nõ solis: Quæ in suis tractationibus distincte sunt tradita à nobis: demonstratumq; neq; in vrinis, neq; in deiectionibus, neq; in sudoribus, neq; in sputis, neque in vomitibus phrenitica esse signa. Cõsueuerunt aũt libri interpretes propemodum oẽs, vt dixi, adnotare ex epidemijs ægros, neq; solum in præsenti dictione, verum quoque & similibus huic omnibus. Eam ob causam, qui sese eorum æmulos præstant, ij apud ægros quotidie multa quidem effutiũt: sed, quantum ad prænotionem attinet, idiotis conspiciuntur similes: nempe, q̃ in oĩbus prognosticis speciei morborum signis in affectorum locorum methodo exercitati esse debeant, est perpetuum. De ea autem methodo à me seorsum scriptum est, veluti & de ijs, quæ iudicationes significant. In quibus parum exercitati quidam veterum libros exponere audent, planè ignorantes, q̃ bonum enarratorem oporteat esse idoneum prius iudicare, quæ bene & quæ perperã ab authore

dicta

A * ἐφιδρῶσιν: huius ãt uerbi ἐφιδρῦν, quẽadmodũ et τῆς ἐφιδρώσεως, frequẽtius mẽtio fiet & declaratio in hoc opere.

B † Ex græcis ĩpressis. ob sermonis. n. breuitatẽ recessisse à mochlico, qui ẽiter receptos Hippocratis libros: nec solũ ab ipso sed & ab aphorismis. ex antiquis ãt. nã ob sermonis breuitatem mochlicũ aiũt à propria enũciatione recessisse librorum, qui Hippocratis esse concessi sunt, & nõ solũ aliorum, sed & aphorismorũ quoque. & c.

C † cũ ipsa cã, quæ phrenitidem facit, aliqua in re ipsæ communicant.

D † In ĩpressis codi. ἀλόγως .i. præter rõnẽ legit. interpres vr̃ legisse, οὐκ ἀξιολόγως.

A dicta sunt, ne ijs, quæ perperam dicta sunt, patrocinatus, opinionem vel ignorantiæ vel contentionis reportet. Verum, quoniam non in hac dictione solum, sed etiã per librum totum inserunt, quos ex epidemijs collegerunt ægros, præsentem sermonem totum ad finem vsque perducere satius esse arbitror. Quòd si quis prolixitatem moleste tulerit, proprium dictionis huius sermonẽ, non libri totius cōem esse existimans, vbi à nobis audierit, quo nam pacto expositoribus quidem in omnibus ferè dictionum expositionibus, quas perperam in mediũ afferunt, non prolixus modo, sed ediscentibus etiam ipsis nocuus sermo sit: quæ vero à me nunc semel dicta, & commodissima sint, & dicendorum omnium breuem compendiosamq; faciant explanationem: desinet certe prolixitatem incusare, habebitq; mihi gratiam tum ob eorum, quæ ostensa sunt, vtilitatem: tum ob eorum, quæ dicentur, breuitatem. Erit aũt sermo, tanq̃ in exemplo phrenitidis, sed morborum omnium communis. Quoniam igitur phrenitica signa omnia methodo inuenire proposuimus, ab affectiõis notione exordiemur: nempe, q̃ optimum omnium dicendorum principium sit, rei, quæ inquiritur, notio, in libris de demonstratione est ostensum. Cum ergo phrenitim mortales oẽs eam appellitent affectionem, in qua φρένας id est mentem, læsam esse videant, quam tum νοῦν, tum διάνοιαν id est intellectum & intelligentiam, etiam vocant: prius, qua corporis in parte ani-
B mæ intelligentia sit, inuenire oportet: id quod primum in libris de Hippocratis & Platonis placitis demonstrauimus: quare ab ipsis nunc exorsi, summatim quandam velut epitomen eorum, quæ in libro de affectis locis descripta sunt, recenseamus. Necesse etenim dico esse, vt affectio, siue cum incipit, siue cũ absoluta iã est, ex functionũ partis affectæ noxa, & ex ijs, quæ in ea apparẽt, reperiatur: dixi autem & ante, exordientis affectionis notas, prognostica signa esse eius, quæ iam cōpleta est. Qui igitur cerebri naturaliter habentis munia nouerit, is ex offensa horum, primum, q̃ perpessum sit, deinde, qualis nam is morbus sit, inuenire valebit: inuenta autem à nobis sunt hæc, arbitraria functio, intelligentia, sensus, & memoria. Offensæ igitur horum cerebrum ipsum tali vexari malo, qualis fuerit offensæ species, demonstrabunt: Verbi gratia, Functionum arbitrariarum instrumenta musculi existunt: Fiunt autem hæ tum ijs, qui per manus cruraq; agunt munera: tum ijs, qui caput spinamq; mouent: atq; ijs, qui loquuntur, vociferantur, & respirãt: demonstrata est enim & hæc functio primum motionis initium habere per neruos à cerebro ad thoracis musculos peruenientes. Cum igitur functio quædam ex dictis læsa esse videbitur, inquirendum est tibi, an affectio ea propria sit eorum, qui functionem hãc obeũt, musculorum: an ob eam, quæ à principio in ipsos procedit, virtutem, offensa hæc oriatur. Deinde, si offensam ob eã, quæ à prin-
C cipio est, facultatem, esse inueneris morbum quempiam, qui principium infestet, reperiendum esse puta, si, quæ apparet, offensa non leuis fuerit, incrementumq; effatu dignũ habuerit: Verbi gratia, vt sermo conspicuus fiat, vbi thoracis musculi, à quibus respiratio conficitur, affectione vacauerint, peruestiga, num quædam cæterarum partium, per quas spiritus in respiratiõibus tum intro tum foras feratur, perpessa sit: nam, si nullam ex his læsam inueneris, cerebrum læsum esse existimabis. Vt autem & res exquisite definiatur, considera quoq; & quæ vnà cum thorace moueãtur partes: nempe & eas respirationem lædere in libro de difficultate spirandi est demonstratum. Si ergo hæ oẽs plane morbi expertes inuentæ fuerint, tunc difficultatis spirandi speciem inspice, quam nam scilicet cerebri affectionem indicare possit: quõ, vt exemplum integrum sit, ait in prognostico Hippocrates: ‖ Spiritus frequẽs quidem significat dolorem, aut inflammationem, quæ locos septo transuerso superiores fatiget: magnus vero & ex longis interuallis, delirium. Vocat aũt spiritum ex longis interuallis, etiam rarum, vt in cõmentarijs de difficultate spirandi ostendimus: nam magnus & rarus propriũ simul & inseparabile desipientiæ est signum: demõstrauimus quoq; & in libris epidemiorũ oẽs, quibus magna & rara respiratio fuerit, desipuisse. Si quis igitur in vrinis, vel deiectionibus, vel sputis, vel vomitibus, vel sudoribus, vel aliorum quopiã, signũ
D aliquod demonstrare possit, quod seorsum desipientiæ soli proprium insit: vel, si nõ soli quidem, ab ea tñ inseparabile: iure id phrenitica inter signa collocauerit. Si vero neq; ex rei naturà demõstrationem aliquam expromere possit, neq; in libris epidemiorum, desipientijs omnibus inesse, vel perpetuo: vel si non perpetuo, saltem his solis ostendere queat: non rationabiliter signum huiusmodi inter phrenitica constituit: hoc siquidẽ vnum dũtaxat asserere potest, q̃ phreniticis quibusdam adfuisse visum sit. Eadem vero ratione contraria phreniticis signa esse intelligimus. Iam age, ponamus visos à nobis phreniticos, quorum alijs supprimi aluum: alijs plura, q̃ naturæ iustũ sit, excerni contigerit: nempe & cum signis phreniticis scribat aliquis alui suppressionem: deinde existimet aliquis huius rei testimonium esse, eos phreniticos, quibus aluus suppressa sit. Nam, si proteruus quidam in suis enunciationibus suppressam aluum phreniticum esse signum scripserit, potest sanè & alter, qui etiam proteruus sit, sermoni non subscribere, eosq; asserere phreniticos esse, quibus perturbatam aluum conspexerit. Sanè, cum Hippocrates in epidemijs scribat omnia, quæ ægris contingunt, necesse est, quo modo in phreniticis, ita & peripneumonicis, & cynanchicis, alijsq; omnibus, vt, his quidem si aluus supressa sit vel fluat, vnà cum proprijs morbi indicijs & hæc scribat: expositores vero ea morbi esse signa existiment, non cognoscentes alia quidem esse pathognomonica id est, affectionem indicantia, prognosticaq; morbi propria: alia

In Prog. cō. 1. t. 24. 4ª. 194 h

vero & inseparabilia: veluti paulo ante dixi in ea, quæ magna & rara est, respiratione. At, cum de E his nõ dubitamus, ꝙ nullum inquiramus proprium vel inseparabile morbi indicium, sed an perniciose salubriter'ue æger habeat, tunc necessaria consideratio ipsi erit omnium, quæ in corpore apparent, signorum & symptomatum. Continentur autem in his, & quæ iudicationes præmonstrant. Sed rursus orationem ad principiũ reuocantes, dicamus, quõ author in proposita dictione/vrinæ in turbulentis vigilibusq; decolores, nigræ, sublime petentes, atq; in sudoribus, phrenitice/ꝓpria & inseparabilia phrenitidis signa scripsit, cum inquit/in turbulentis vigilibusq;/: non inseparabilia vero neq; ei soli propria, cum ait/atq; in sudoribus/: quanq; sudor, cum affectum occupauerit locum, vnà cum prædictis demonstrare possit. Quæ de vrinis dicta sunt, à phreniticis quidem separata sunt: sed ad inspiciendum, vtrum perniciose an salubriter æger habuerit, conducunt. Immo vero, cum ad ægros introducimur, primum inueniri conuenit, an laborante vno ex principijs tribus, vel duobus, vel etiam omnibus, æger perniciose ægrotet: vel principiorum quidem nullum affectum sit, sed quippiam eorum, quæ ab horum aliquo enata sunt, vel quouis modo societate coniuncta obstrictaq;. Si ergo, cum in turbulentis vigilibusq; vrinas inspicis, nullũ in ipsis prauum signum videatur, neq; etiam in pulsibus (nẽpe & id dignotionis exactissimæ gratia adiecisse est necesse) nihilo quidem minus ita affectum hominem, † phreniticum fieri posse cõ F tingit, vbi phrenitidis signa huic affuerint: verum inter hos periclitantur minus, qui principes facultates reliquorum duorum principiorum illæsas habent. Hęc, vt dixi, semel à me sint dicta: totoq; libro memoria non excidant, velim, ne sæpius ea cogar repetere.

† *clarius ex antiquis. phreniticũ factũ eẽ cõtingit, quãdoquidẽ phrenitidis signa huic adsũt: minus tamẽ ipse periclitabitur, illæsas habens principalissimas reliquorũ duorũ pricipiorũ actiones.*

5 *Insomnia quoq; in Phreniticis conspicua.*

Satyrus Quinti discipulus, quem ante Pelopem habui præceptorem, dictionem hanc ita exposuit: Eorum, quæ in phreniticis conspicue videntur, atq; ab ipsis fiunt, quęcũq; & cerni & fieri nobis videntur, re vera non existunt: sed insomnia oĩa conspicua. Quòd ergo & alij quidã ẽ somno surgentes obambulent, dormiẽtes quidẽ, sed apertos, vigilantiũ instar, oculos habentes, in multis est narratum scriptũq;. Si vero talia sint, quæ à phreniticis fiunt, inter ea, quę nobis manifesta non sunt, reponuntur. Sed, quouis modo verum hoc sit, ita tñ exposuisse nihil ad prænotionem contulerit. Si vero ego prægredientia phreniticorum insomnia cõspici dico euidenter ita, vt exturbentur è somno, exilientes vel loquentes propter visorum conspicuitatem, præsensioni morbi huius adiumentum id confert: nempe siccitas ipsa vigiliæ causa est, & conspicuitatis somniorum. Sic sanè & melancholicis ob siccitatem prorsus conspicua videntur in somnis phantasmata: Atq; ex sa G norum genere, his quidem, qui ieiune parciusq; sunt cibati, somnia conspicua fiunt: repletis vero temulentisq;, ita, vt visis vidui destitutiq; videantur, phantasmatibus propter obscuritatem paruitatemq; ita effluentibus, vt ne reliquias quidem & vestigia in memoria relinquãt: Sic & affectiones, quæ cum cerebri humiditate fiunt, comatosæ sunt somniculosæ & visis destitutę. Prauus itaque est eorum sermo, qui neq; somnium phreniticis videri conspicuum putant, ꝙ vtiq; vt dicũt, ij veluti somno destituti, somnia prorsus non videant. Primũ siquidem prompte illud adsumũt, solos videlicet eos morbos, qui cum suis magnitudinibus absoluti sint, proprijs nominibus appellari, confirmãtes non paruũ sermonem, eum, qui inter initia à nobis dictus est: Nempe, ꝙ nullum futurum pathema à medicis præsentiatur: verum eorum, quæ iã principium quidẽ generationis habent, sed non dũ multis ꝑ paruitatem cognita sint, facta ab artificibus cognitio, idiotisq; pronunciata, præsensio apud illos existit ita, vt & phrenitici iam ab artificibus cognoscantur, affectione in cerebro nuper consistẽte: Postea vero, ẽt si quis non ꝑmiserit iã phreniticos appellari eos, q non dũ cõspicue delirãt, tñ, ꝙ phrenitici fiẽt, prænoscere ex insomnijs est possibile: Vt dici in præsenti dictione potuerit, in futuris phreniticis somnia pręgrediẽtia oĩbus his conspicua videri.

6 *Screatus Frequens, & si aliud quodpiam signum affuerit, sunt Phrenitica.* H

Commodius forsan erat, si sermoni adiectum fuisset, nullo per eum exeũte sputo. Nam, si quid expueretur, quomodo in destillationibus interdum vsu euenit, ob id, quod in os confluit ꝑ conforationes, quæ in nares ꝑueniũt, fieri id consueuit. Contingit aũt & aliqñ frequens hmõi screatus, vbi respiratiõis robur externũ quippiã attraxerit, ipsisq;, qui ẽm cõforationes sunt, meatibus vel adheserit, vel impactum fuerit. Sed, quod antea dixi, propter eos, q vel negligẽtius vel simplicius citra distinctionẽ enarrant, quæcunq; in hmõi doctrinis dñr, ꝙ ea omnia seclusis externis dicantur, meminisse oportet. Ob eam igitur causam screatus, qui ex arbitrarijs functionibus vna existit, frequens redditur oblæsa cogitatione, q̃uo & arbitraria alia quæuis functio. Non nulli quidẽ cũ strepitu flatum excernunt, qui, cũ extra morbum sunt, summopere sibi cauent, ne id agant, idq; præsertim si quis audiat: alij manũ absq; rõne mouent, vel crus, aut quiduis aliud simile {vel} faciunt {vel dicunt.} Cõi igitur ratione functionum arbitrij omnium præter rationem vel exuperantium vel deficientium, phrenitica inter signa screatio annumeratur: quanq; non vsque adeo valens sit, vt vigilia, & potissimum, quæ ταραχώδης idest turbulenta, existit: nempe propria hæc phreniticorum est. Turbulenta autẽ existit, vt dixi, cum per visiones vel exclamant, vel exiliũt, &

Non sunt ĩ antiquis.

A vix familiares agnoscunt. Bene itaq; in screatione adiecit/& si aliud quodpiam signum adfuerit/ nempe signum hoc, quod parum momenti habeat, alia, quæ subscribant patrocinenturq;, expostulat. Quando igitur frequens screatio contigerit & ob glutinosum sputum, quod in canalibus à naribus ad eos pertingentibus infarctum sit, vt ea deliraturis quibusdam propter calidam & siccam cerebri affectionem pariter obtingat, impossibile nõ est. Quod autem in orationis calce dictum est non singulariter/phreniticũ/sed pluraliter/phrenitica/vel ad signa vel ad morbos prorsus refertur: modo vero vtroq; absurdam facit enunciationem.

7 *Qui in Hypochondrio refrigerata febre Ardores relinquuntur, tum aliàs, tum in sudoribus, Mali sunt.*

Secure protulit/refrigerata febre/non enim vere dixisset, sedata: nempe in præcipuis manet partibus, quanq; in superficie placata fuerit. Febrire siquidem existimamus non eum mõ, qui in cute & superficie exteriori igneam habet caliditatem, verum ẽt & hoc magis eos, qui in corporis imo & visceribus eã continent. Lethalis igit̃ causus interna quidem extorret, externa vero ne mediocriter quidem calefacit. Febrem similem recensuit Hippocrates in aphorismis, cũ inquit: ‖ Si in febre non intermittente frigida exteriora fuerint, & interna exurantur, sitimq; æger habuerit, 4ª. Aph. 48. Extra. ord. 33. a
B lethale. Cęterum, cum orationem hanc/in sudoribus/dicere consueuerit interdũ de ijs, qui ex capitis thoracisq; sedibus oriuntur, sudoribus: interdum quoq; & de ijs, qui per totum corpus, sed exigui effluunt: vtrum in præsentia dixerit, signum bonum non est. Nempe, qui per totum corpus ita fiunt sudores, sed exigui, quod non flammeam illam, quæ hypochondrium fatigat, soluant caliditatem, ob id boni non sunt: neq; etiam boni sunt, qui in superioribus oriuntur partibus, cum geminam ob causam fiant, nempe vel ob vel languentem, vel præ copia grauatam facultatem.

8 *Prædebilitatorum Desipientiæ pessimæ: ut & Thrasynonti.*

Pessimæ prædebilitatorum desipientiæ ita sunt, vt nullũ ex ipsis sanari speraueris: sed de ijs intelligendum desipientijs, quæ ex sapientis in nobis partis morbosa affectione fiunt. Temporarię siquidẽ aliæ quædã ab externis eueniunt causis, vt ex carbonũ caliditate, vel vini potione, vel domo calcis seruãte qualitatem: noxiæ. n. ac periculosæ tales sunt, si prędebilitatis accidãt: sed lethales plane sunt eorũ, q ex phrenitica cerebri affectione desipiunt. Nẽpe magnitudinẽ quandam in virtutis debilitate ostendit nomẽ προεξαδυνατησάντων. i. prædebilitatorum, pp adiectã ἐξ præpositionem nomini huic προαδυνατησάντων, quod ẽt per se sufficientẽ virtutis lęsionẽ ostendit: atq;
C in exẽplaribus quibusdã ita scriptum reperit̃. Nõ solum aũt desipiẽtiæ virtutem expostulãt robustam, vt ęger sufficere morbi coctioni possit: verũ quoq; & peripneumonia, & pleuritis, & angina, & graues aliæ affectiones, id desiderãt. Præcedit aũt & ex abũdãti desipientiã tum vigilia, quæ virtutẽ non minus exoluit, quam sensibiles euacuationes: tũ qui in motionibus multis inordinatisq; cõmittit̃ error. Quod aũt dr̃/vt & Thrasynonti/ ὑπόμνημα. i. cõmentarium, magis, quam σύγγραμμα. i. opus, id decet: neq;. n. in prognostico, aphorismisq;, et libris de fracturis articulisq;, neq; in libro de victus rõne in morbis acutis, neq; in libro de capitis vulneribus, vllo pacto nominis meminisse videtur, sicuti neq; in alijs, pręter q̃ in libris epidemiorum: in quibus duntaxat propositũ est, vt docta vniuersaliter, perquirat per ea, quæ particulariter in vnoquoq; ægroto videntur.

9 *Phrenitica uehementer, trementia finiuntur.*

Aduerbium νεανικῶς pro γενναίως vel σφοδρῶς vel ἰσχυρῶς, idest generose vel vehemẽter vel valide, dixit. In medio autem horum nominum/phrenitica & tremẽtia/ordinatum, potest (quantum ex ordine est) cum vtroq; enunciari: sed, si secundum rei veritatem sermo perpendatur, non potest cum hoc nomine/tremẽtia/ordinari, fieret siquidem talis intellectus: Phreniticæ affectio-
D nes in tremorem vehementem finiri consueuerunt: quod manifeste falsum existit, cum solas vehementissimas phrenitidas cõsequatur hoc symptoma. Nempe neruorum infirmitates propter affectionis siccitatem phreniticis diutissime insunt: exoluta autem virtute tum vigilijs tum motionibus multis, simul vero & neruis supra modum arefactis, tremores fiunt.

10 *Qui in Capitis doloribus Aeruginosos vomitus habent, vigilantq; cum surditate, cito hi vehementer Insaniunt.*

Si generationem humorum cum aliorum tum atræ bilis in memoria tenueris, quod ęruginosi vomitus progressu ad nigrum humorem fiant, mente concipere difficile non est: nempe atram bilem ex flaua supra modum assata & crasso sanguine fieri nouisti. Flaua autem bilis, cum supra modum assatur, primum quidem in æruginosum migrat succum, deinde in nigrum: supra modum autem assatur propter febris magnitudinem. Cum igitur flaua bilis in phreniticis affectionibus cerebrum prehenderit, febrisq; vehementia assatum hunc succum melancholichũ reddiderit, propter atrę bilis malignitatem vehemẽtes fiunt insanię, quas μανιώδεις. i. furiosas, in libris epidemiorum appellauit Hippocrates. Æruginosus igitur humor, siue per vomitum, siue per ventrẽ inferiorem, siue per sputa, siue per vrinas apparuerit, & succum, ex quo ortum habet, & morbum vehementer tum calidum tum siccum esse, demõstrabit. At, cum perspicuum non sit, quantum ex hu-

atra bilis vnde.

more est, qui vacuatur, an is progenitus sit non affecto pręcipuo aliquo loco, an principe aliqua parte erysipelatosam habente affectionem, coniunctis id dignoscitur distinguiturq; symptomatis. Nam & ob iecur ita phlegmone affectum æruginosus generatur succus, cuius nunc meminit. Per communionem igitur aliorum symptomatum, quæ prædictarum cum particularum tum affectionum propria sunt, dignotio ipsorum facienda est. Nam & vigilia, & capitis dolor, & surditas, morbum in capite esse demõstrant. Grauiter autem affecto cerebro, vẽtris os excitari ad vomitum nouimus: nempe de his dictum sæpius. Ratione igitur optima homo hic ex sicca & calida capitis intemperie, propter flauæ bilis supra modum assatę redundantiam, vehemẽter insaniet. Cito autem id fiet tum propter affectionis magnitudinem, tum propter speciem redundantis humoris. Nam, quæ ex frigidis vel crassis vel lentis vel oĩno difficulter mobilibus affectiones oriuntur, tardius hæ ad vigorem ascendunt: Verum, quę ex tenuibus substantia, & temperatura calidis, & qualitate mordẽtibus procreantur, non multum hæ cunctantur: Sicuti neq; quæ Philistæ scripto in tertio epidemiorum facta sunt, quem ‖ vomuisse quidem biliosa pauca, flaua primum, mox æruginosa plura, deinde simul accidisse homini surditatem, atque demum vehementer insaniuisse eum pronunciauit. Recte igitur nunc non solum, quòd insanient ita affecti, verum quoque & ꝙ vehementer insanient, ostendit, cum verbum hoc, ἐκμαίνει, adiecit, quod magnæ desipiẽtiæ indicatorium existit.

3. Epid. cõ. 2. t. 1. 3ª. 135. c

11 *In Acutis morbis Dolorosa in faucibus gracilia pusilla strangulantia: atque, cum æger hiauerit, non facile os tum cogere, tum aperire: Mentis aberrationem portendunt. Ex his Phrenitici fiunt, & perniciose habentes.*

Quòd ex symptomatis huiusmodi phrenitis interdum oriatur, quodq; si fit, prorsus perniciosa sit, recte est pronũciatum. Neq; tamen, ꝙ ex dictis symptomatis necessario futura sit phrenitis, intellexeris: nihil enim eorum, quæ affectum cerebrum commonstrant, concursioni adiacet. Ex quo autem æger is male in faucibus absque tumore aliquo pręter naturam affectus, cum hiauerit, prompte tum maxillam reducere, tum os aperire nequeat, coniicere quis possit principium neruorum aliquãdo affectum esse. Nempe, vt in conspicuis nobis partibus affectiones exordium aliquod sumunt, & non vniuersùm totæ vel inflammantur, vel œdema vel erysipelata contrahunt, sed in vno aliquo harum loco: ita & his, quæ in imo corporis positæ sunt, fieri est verisimile. Cũ igitur cerebrum ipsum magnitudinem insignem habeat, multasq; neruorum propagines, phlegmonen ipsius aliàs ab alijs earum primum exordiri par est: qua vero parte membrum affectum fuerit, ea & neruorum propagines affectæ musculos, quibus inserunẽ, mouere non possunt. Cum igitur maxillam inferiorem musculi quidem alij aperiant, alij vero claudant: cum in aperientium musculorum neruis affectio fuerit, difficulter aperiunt: vbi vero in claudentium, non facile claudunt. At, cum fieri possit, vt soli ipsi musculi interdum absque neruorum principio sint affecti, ꝙ phrenitis prædicta symptomata subsequatur, necesse nõ est. Neq; enim, quod ipsum maxime adduxit, vt affectum esse musculorum principium suspicaretur (est autem hoc, locorum quæ in faucibus sunt, gracilitas) inter necessaria censetur: fieri siquidem potest, vt faucium musculi inflãmatione laborantes strangulationis efficiant symptoma, nequeant tamen videri, etiam si plurimum quis os aperuerit. Si igitur absque horum inflammatione prædicta fiant symptomata, inspiciendum est, an solorum musculorum maxillam inferiorem mouentium propria quędam sit affectio: nam, si neq; hi, neque qui in gutture existũt, aliquatenus affecti fuerint, ratione optima offensum esse neruorum principium quis pronunciauerit. Quòd si ob principium neruorum oborta sint huiusmodi symptomata, grauissimam esse talem affectionem rationabile est, vt & conuulsio subsecuta sit: nempe eas musculorum, quæ ob principium fiunt tensiones, conuulsionem sequi didicimus. Non feci autem in eo, quem percurri, sermone mentionem eorum, qui anginam ex colli vertebris in anteriorem partem luxatis perferunt, tum ꝙ raro contingat affectio, tum quòd gutturis musculi tunc quoq; simul inflammari mihi videantur.

12 *In Phrenticis, in principio clementer habere, sed crebro permutari, Malum id est: Mala quoq; & sputatio.*

Nihil, qđ phrenitidi peculiare sit, sermo hic habet: nempe & in cæteris affectionibus, si permutetur clemẽtia, vires vinci à morbo significatur. Adiecit aũt / in principio / quia nec forsan aliàs fore põt: nempe in principio permutationes assiduas videmus, nõ aũt cum morbi protracti fuerint. Cõtinguntq; hæc ex rõne in his affectionibus, quæ ex copia vel qualitate fiunt prauorũ humorũ in aliã aliàs partem, interdum quidem in principem, interdum vero in non principẽ, transmigrãtium. Quæ igitur in principes partes transfluxiones fiunt, clementiam corrumpunt: quæ vero in non principes, quo maxime tempore medicis ad infestantium vel copia vel qualitate humorum vacuationes procedendum sit, ostendunt: quod sanè morborum oĩum, vt dixi, cõe existit. Cæterum sputatio, & propter os vẽtris ex humiditate imbecillum, & pp cerebrum humiditatibus refertũ, oritur: ex quibus non nihil & in os cõfluit, lachrimę tenui, q̃ ex inflãmatis oculis manat, simile.

Nunc

A Nunc ergo, ꝙ phreniticis sputationem fieri ait, cerebri male affecti id est repleti, signum existit.

13 *Phreniticis Alba deiectio malum, Vt Archecrati: an & in his V*eternus *fiat? Rigor in his pessimus.*

Quod albæ deiectiones & ob ciborũ colorẽ fiant, liquido constat: videmus siquidem eos, qui lac solum ingesserunt, vel panem purum, vel chondrum, vel lupinos, vel tale quippiam, deiectionem habere albam, si his comparentur, qui lenticulam ederunt, vel brassicas, vel decoctum leporinum sanguinem, vel ius nigrum eorum, quæ cum multa conficiunt sapa. At certe ijs, qui alba ingesserunt edulia, flauæ bilis quiddam adueniens deiectionem colorat, ita vt ingestis pallidior efficiat. Cum igit medicum quempiam audieris dicẽtem albas esse morbo regio deiectiones, ꝙ ad naturales eas comparet conferatq;, quodq; ad collationem harum sermo ipsi sit, oportet. Atque, quo modo plerique alij medici deiectiones in morbo regio albas fieri dixerunt, ita & nunc in phreniticis dixit: quasi eas prorsus flaua carere bile dixerit. Fit autem id, cum ea non amplius in ventrẽ cõfluat, sed vna cum sanguine, qui in vniuersum corpus distribuitur, sursum fertur: idq; vel propter adstrictionem quandam eius, qui bilem ad ventrem defert, canalis, veluti in morbo regio laborantibus vsu euenit: vel propter vehementem ardorẽ, qui in superioribus iocinoris partibus existens B sanguinem vna cum bile sursum rapit. Priore igit modo emergente in totum corpus bile, cerebrũ læditur, iam & antea bile ipsa affectum: posteriore modo bilis distributio non solum causa noxia, verum quoque & caliditatis multæ, quæ in ipso esse demonstrat, signum erit. Oratio aũt hæc / vt Archecrati / operi quidem non admodum conuenit, vt retuli, sed commentarium magis decet, & potissimum qñ scriptor se ipsum admonere voluerit. Inter ea, quæ consequenter dicta sunt, oratio hæc / an & in his veternus fiat: * videt mihi adscripta esse, perinde atq; Archecrates ita affectus fuerit: sed non congrue quidem, qm̃ non perpetuo dici debere in his segnitiẽ ignauiamq;, demonstrant tum experientia tum ratio. Nempe ignauia ex frigidis crassisq; & glutinosis & oĩno moueri contumacibus humoribus, & non ex calidis tenuibusq; & acribus, cuiusmodi est flaua bilis, fieri consueuit, nisi ęger morti ita propinquus fuerit, vt ob extinctionem virtutis iã conquiescat: Nẽpe desidia huiusmodi non propter humorem, sed propter virtutis extinctionem, facta est: fieri aũt nequit, vt, qui ita desides facti sint, seruentur: estq; id symptoma cõe omnium ob immoderatã intemperiem morientium, & non proprium phreniticorum. Si igit veternus Archecrati factus sit, hac occasione factus est, atque prorsus obijt: nõ, ꝙ alba deiecerit, veterno vel morte accita, sed propter morbi magnitudinem, cuius signum alba deiectio fuit. Rigorem vero ipsis contingere pessimum, non simpliciter est intelligendum: Nempe & interdum criticus rigor superapparet phreC niticis, morbum sudoribus soluens: sed sane rigorem perniciosum dici eo tempore est existimandum, quo alba excernunt. Nempe in libris de iudicationibus, in morbo inconcocto iudicationem bonam fieri non posse est demonstratum: incõcoctus autẽ est, in quo vna cum sanguine bilis sursum fertur, quocunque tempore id fiat: magisq; cum tale quiddam ex igneæ caliditatis in cerebro collectæ immoderatione contingit.

* νωθρότης. quã dictionem iterps mõ veternum, mõ segnitiem, mõ ignauiam seu ignauitatẽ, mõ desidiã, modo torporẽ, uel stuporem, vertit.

14 *Mente ob melancholiam Aberrantibus, Tremores superuenientes, Maligni.*

Melancholicam ecstasin id est mentis motionem aberrationemq;, intelligere oportet vehemẽtem & ferinam, quæ irrigante cerebrum assata flaua bile oritur: nempe & ex hoc commẽtario permutari eam in nigram didicimus. Cum igitur talem ob affectionem tremor fiat, vehementer exiccatos ostendit neruos: atq; ob id hominem lethaliter habere. Non recte ergo enunciauit, cũ dixit /cacoethes/ id est malignum: nam, quod summe perniciosum existit symptoma, aliã exigebat appellationem. Qui ergo ex atra bile mente aberrantem superueniente tremore certo moriturum affirmat, non fallitur. Κακοήθεις autem morbos id est malignos, appellamus, quicunque periculũ D minantes, spem salutis non adimunt. Melius igitur erat scriptam concursionem dici, vel perniciosam, vel mortiferam, vel quiddam huiusmodi.

15 *Mente Aberrantes acute superfebrientes cum sudore Phrenitici fiunt.*

Asymphonam & à consonantia alienam talem dicimus enunciationem: sed obscura huius intelligentia ideo fit, ꝙ nomina inter se omnia tum coniungi tum separari possunt. Componuntur siquidem vno tali hæc modo /mente aberrantes acute/ deinde altero principio /superfebrientes acute. Rursus quoque & alia est orationis huius, cum sudore, compositio: quę aliquando quidem præcedenti, aliquando vero & sequenti, coordinatur. Potest enim, & ita dictio legi /superfebrientes cum sudore/ deinde altero principio/phrenitici fiunt: potest etiam, & qui hæc scripsit, quod cũ sudore phrenitici hi fiunt, enunciare. Constat itaque, quod semper dico, nihil obscuras enunciationes docere: siquidem nos, excogitata veritate, eam dictioni, quę rõnem admittere potest, accommodare oportet, aut temporis plurimum conterere nihilq; addiscere. Quatenus enim singulis dictionibus ab authore acceptis veritas accommodanda nobis est, eatenus iuuamen quoddam à nobis dictioni accedit periclitanti, ne videatur vitiosa, cæterum nihil ab ea docemur. Quanquam vero hæc ita habeant, videaturq; conspicua esse obscurorum inutilitas, non pauci tamen libentius in obscuris,

obſcuris, & manifeſtis, verſant operibus. Nemo igit̃ expoſitionis prolixitatem mihi obijciat, ſed E
irrationabile accuſet eorum deſiderium, qui libros hmõi ſtudioſe cupideq́ legunt. Nempe, quod
inuitus ad horum explanationes veniam, familiares mei oẽs nouerunt: & potiſſimũ qui me ad ea,
quæ nunc ſcribunt, incitauerunt. Cum igit̃ librum hunc perperam omnes expoſuerint, aggreſ-
ſus ſum & ipſe expoſitionẽ, ab ijs perſuaſus, qui me impulerunt, à qua rurſus incipientes dicimus:
Si quidem ſimul coniunxerimus & /mente aberrantes/ & aduerbium /acute/ deinde ſilentio fa-
cto dicamus /ſuperfebrientes cum ſudore/ & deinceps /phrenitici fiunt/ talem faciemus expoſitio-
nem. Sed primum quidem lectionum omnium cõe dubium conſideremus. Nam mente aberran-
tes acute dixit per exordia, quos in calce dictionis phreniticos fieri dixit: tanquã mente aberrãtes
non iam phrenitici exiſtant. Diſtrahi ergo dictionem dicimus per verbum /ſuperfebrientes/ quod
oſtẽdit prius eos, qui mente aberrarunt acute, febrientes: poſtea deſinere: deinde rurſum ex reuer-
ſione febrire cum ſudore: hos itaque phreniticos fieri ait: ꝙ phrenitici quidem fient ex vehemen-
ti ea, quæ ipſis ante facta eſt deſipientia, quam per orationem /mente aberrantes/ indicauit, arbitra-
tus: ex eo vero, ꝙ cum ſudore reuerſio fit, confirmans ſuſpicionem: qm̃ tales febrium inuaſiones,
ſiue ab initio, ſiue cum reuerſione fiant, plenitudinem ſignificare nobis conſtat. Qm̃ igit̃, quæ ex
ſuccis vel quantitate vel qualitate ſuperflua in corpore colliguntur, fluere in affectos locos cõſue- F
uerunt: affectum aũt fuerat cerebrum, non. n. mente moti fuiſſent acute, ſi ſuperfebrierint, & præ-
ſertim cum ſudore: ratione ſanè optima phreniticos ita fore eſt ſperandum. Nota ſiquidẽ tota ho-
rum affectio ita euadet, quæ talis eſt. Copia bilioſorum acrium protinus ab initio ad cerebrũ fluen
te, mente moueri cuipiam contingit: quæ ſi rurſus aliam in partem transfluat, deſinit mentis mo-
tio: ſi vero hi ſuperfebrierint, cum ſudore in affectum locũ recurret bilioſorum copia, ita vt phre-
nitici fiant. Si vero aduerbium /acute/ nomini /ſuperfebriẽtes/ compoſuerimus, talis erit ſermo:
Mente aberrantes, deinde deſinentes, & rurſum ſuperfebrientes acute cum ſudore, phrenitici fiũt.
Sed prædictio tum hæc, tum antedicta, quod perpetuum ſit, non habet, ſed quod maxima ex par-
te ſit, veluti & aliæ multæ. Verum ſi orationi huic /cum ſudore/ orationẽ hanc /phrenitici fiunt/
coniunxerimus, ſermo ſecundum alteram earum, quæ in capite enarrationis dictę ſunt, lectionum
talis erit: ſecundum priorem quidem: Mente aberrantes acute, deinde ſuperfebrientes, phrenitici
cum ſudore fiunt. ſecundũ vero alterã: Mente aberrantes, deinde acute ſuperfebriẽtes, phrenitici
cum ſudore fiunt. Poteſt quidem, & qui hæc ſcripſit, talem ægrum vidiſſe, ſed, quod ſæpius præ-
* Aliter, antea uſum.
dic*um ſit, non habebit. Multa vero & alia ex his, quæ in hoc libro ſcripta ſunt, non magna ex par
te fiunt, authore quidem libri huius non nullos tales ægros contemplato, & non dum, ſiue quod G
continuum eſt, habuerint, ſiue quod magna ex parte, cognoſcẽte. Nempe ex obſeruatione magis,
non ex peculiari affectionum conditione, author has enunciationes velle facere eſt viſus. Qui aũt
medicinalem ſpeculationem ita aceruat, is non centum, ſed mille annis, opus habet: atq; ob id par
uam humilemq́ eam plurimum adauxit Hippocrates, ijs, quæ & ex hiſtoria didicit, & ipſe inſpe-
xit, logicam adijciens cenſuram. Ex multis igitur opus Hippocratis librum hunc non eſſe quis
exiſtimauerit: multa ſiquidem loquitur empirice ipſum commentus, nec theoremata ad vniuerſa
le rationabiliter reducere valens.

16 *Phrenitici, Modico vtentes potu, ſtrepitum tentantes, Tremorem incurrunt.*

Non hi ψόφου καθαπτόμενοι id eſt ſtrepitum tentantes, ſed ὧν ὁ ψόφος καθάπτεται id eſt quos ſtre-
pitus tentat, dicere erat melius. Quod vero dicitur, verum exiſtit: nempe ob ſtrepitus tumultuan-
tur, non ſecus quàm timidi, cum magnum aliquod tonitruum de repente audierint, vel feram ali-
q̃ propius conſpexerint. Prorſus item βραχυπόται id eſt pauci bibæ, ſunt phrenitici, q̃q̃ affectionẽ
habeant calidam & ſiccam, ita vt & linguam præ multa ſiccitate aſperam habeant: ſed docuit nos
2ª. Aph. 6. Ext. ord. 11. g
Hippocrates mentem his ægrotare in eo aphoriſmo, qui ita habet: ‖ Quicunque parte aliqua cor- H »
poris dolent, atque vt plurimum dolores non ſentiunt, his mens ægrotat. Præterea in tertio epide- »
† Valde aũt hi ſine ſiti erãt.
miorum, vbi de peſtifero agit ſtatu, de phreniticis idem inquit: † Non [a] ‖ valde autem hi ſitibũdi »
erant. Non autem phrenitici omnes tremorem incurrunt, ſed qui deterrime habent, vt dictum ẽt »
A 3. Epid. cõ. 3. t. 44. 3ª. 144. e
eſt ſupra. Sunt qui non βραχυπόται, ſed βραχυτόπαι id eſt [b] parum ſuſpicantes, ſcribant, intelligi
B * exigua
volentes ὑποτοπουμένους id eſt ſuſpicantes [c] breuiſſime: aiuntq́ rei huic fidem facere, quod dicit
C * ea, q̃ maxime exigua ſunt.
ψόφου καθαπτόμενοι, id ẽ ταραττόμενοι, id eſt turbati, [d] † propter breuiſſime ὑποτοπεῖσθαι id eſt ὑπο-
τοπεύειν, quod ſuſpicari dicimus,

17 *Ex vomitu faſtidioſo Vox clangoſa, Oculiq; cõcretum puluiſculoſum habentes, Inſaniam oſtendunt: vt Hermo zygi vxori, quæ vehementi inſania acute correpta, muta obijt.*

D † propterea quod ea, q̃ maxime exigua ſunt, ὑποτοπουνται. i. ὑποπτεύουσιν hoc ẽ ſuſpicãtur.

Si æſtiuo tempore per vehementiſſimum æſtum, via puluerulenta proficiſcentes quoſdã vide-
ris reſiccatis ita oculis, vt puluere pleni videant, eosq́ animo fueris cõplexus, quid præſens dictio
indicare velit, intelliges: nempe id eorũ, quæ in ea dicuntur, maxime proprium exiſtit, cõe nimirũ
& tabeſcentium, & vehementiſſima phrenitide laborantium: neque ei cognitu difficile, qui ex ta
beſcentibus vnum aliqñ etiam conſpexerit. Nempe tabeſcentibus colliquatum eſt id omne, quod
tum

A tum in facie tum in temporibus carnosum existit, factis vnà & cauis admodum oculis. Phrenitici vero absq; his oculum habent ἐπίσχνουν, quasi dicas puluerulentum puluisculosumq;. Præterea phreniticis, aspectus audax feroxq;: marcescentibus, timidus existit. Vomitus autem ἀσσώδης id est fastidiosus, commune quidem symptoma talibus est phreniticis cum malignis quibusdã febribus, veluti & vox clangosa. Fit aũt huiusmodi vomitus ex humore tum bilioso, tũ mordenti: vox vero clangosa propter siccitatem voci asseruientium instrumentorum, vt in commentarijs de voce ostendimus. Cum igit phreniticis hæc obtigerint, μανιωδῶς desipiunt: quod idem cum σφοδρῶς id est vehementer, vult significare: fitq; tum propter humoris malignitatem, tũ propter immoderatam siccitatem: quo fit, vt & muti euadant.

18 *Si in ardente febre Aurium sonitus cum caligine fuerit, prouenerit q; in Naribus grauitas, Mente ex melancholia aberrant.*

Febris ardens tum ob alias causas, tum propter cerebri inflammationem æque fit: nẽpe & huic succedit ex proprijs phrenitidos signis continua desipientia. Ex ea vero, quæ in capite redundat, humiditate, spiritus flatuosus procreatur, quapropter & aurium tinnitus fiunt: pari modo caligo, a Epid. lib. 2.
B cum crassus quidam humor vel spiritus oculos inuadit. Naribus præterea ingruens humoris copia sensum grauitatis in ipsis facit. Probabile est autem & non nunquam dictorum symptomatũ concursionem propter assiduam fieri febrem ex biliosa materia, quæ per venas fert, inibiq; est condita: à qua flatuosi spiritus ad caput mittuntur, adq; aures & oculos, atque ad nares humoris copia. Quòd si flaua bilis quodammodo exusta siue in capite, siue in toto corpore fuerit, ad id, quod melancholicum magis est, vergit, atque hinc in cerebrum ipsum emittitur: ob idq; mente ex melancholia alienantur.

19 *Vacillationes mentis cum voce clangosa, Linguæq; conuulsiones cũ tremore, & Voces ipsæ obtremiscentes, Mentis indicant alienationem, duritiesq; his perniciosa.*

Quãnquam ex phrenitide, quæ calida & sicca est affectio, desipientia proficiscat: atq; ex ipsius siccitate, quæ asperæ arteriæ communicata est, vox clangosa fiat, veluti & ex humiditatibus imbibitis rauca: non tñ propria phrenitidis existunt, nempe & alijs in morbis reperiunt, & non perpetuo simul phrenitidi insunt. Tremor igit linguæ accidit debilitata propter siccã prædictæ affectionis intemperiem animali facultate: Conuulsiones vero siccitatem musculorum ipsius vnà cũ ca- * Locus suspectus.
C pite affectorum consequuntur: Sicuti & vox obtremiscit propter infirmitatem, quæ ab horũ contracta est intemperie. Prædicta autem hæc omnia symptomata, quæ ob siccitatis capitis intensionem fiunt, mentis motionem fieri indicant. Vniuersis autem his induratis perniciosum propter immoderatam eam, quæ in cerebro facta est, siccitatem.

20 *Linguæ obtremiscentes signum Non constantis mentis.*

Dixi sæpius linguas ob facultatis animalis imbecillitatem contremiscere, estq; signum non constantis mentis, ꝙ ex phrenitide fiat: patiente siquidem cerebro, calidaq; existente affectione, quiescere non potest. Nempe, vt frigidi est tum stabilia, tum retarda, tum immobilia ea efficere, in quibus moram facit: sic calidi, mouere semper, & non sinere quiescere. Ostensurus igit Hippocrates, qualis nam capitis affectio sit, non constantem mentem nominauit. Non est autem hîc tremor linguæ peculiare phrenitidis signum, sed per sympathiam compatientium alteri cuidam primum patienti, vel propter vicinitatem, vel propter societatem, quæ in ea sunt, partium.

21 *In Biliosis syncerisq; deiectionibus Spumosa efflorescentia mala, tum aliàs, tum ei, qui lumbis ante doluerit, atq; eiusmodi deiectiones intestina permearint.*

D Quòd spuma tum propter frigiditatem tum propter caliditatem fiat, indicium faciunt tũ venti, in aquis ipsis spumam concitantes: tum efferuescẽs ea, quæ in lebete est, caliditas. In biliosis igit deiectionibus spumosa efflorescentia veluti flos superne incumbens, bilis huiusmodi feruorẽ nõ modicum ostendit. Sed lumbis ante dolent, propterea quòd bilis per intestina penetrans, acris sit & mordax: tali siquidem excremento per intestina deducto translatoq;, non lumbos modo, verum quoque & reliquas partes, dolores subsequuntur. * Suspecta dictio.

22 *Rari in his Laterum dolores Delirium significant.*

Comminute hoc pacto indistincteq; prolata de laterum doloribus oratio obscuritatem nõ vulgarem efficit. Nos vero, qui obscure ab eo dicta, perspicue docere omni ope affectamus, explanationem attingemus. Dolor rarus in lateribus progignit, cum spiritus quidam flatuosus in ipsis procreat: nempe is tum extenuatus tum discussus dolorẽ sedat: deinceps rursus procreatus alter, dolorem ipsum inaugebit: quo modo si rarus fiat dolor, desipientiam non significat. Cum vero latus inflammatum fuerit, & interdum quidem cõtinue dolorem sentit æger, interdum vero & per interuallum, mentem ægrotare indicat. Hoc itaq; non planè est signum desipientiæ.

Aphoniæ

23 *Aphoniæ cum singultu pessimæ.* E

Aphoniæ hoc est vocis priuationes fiunt quidẽ & propter voci asseruientium instrumẽtorum læsionem,& propter principiũ neruorũ affectũ. Singultus aũt est veluti conuulsiua quædam oris ventriculi affectio,quod ex humorum copia grauat, vel mordet,vel propter frigiditatem contristat. Quã ergo vocalium instrumentorum læsionem subsecutus est singultus? Relinquit itaq; aut copiã humiditatis,quæ aphoniam procreauit,in os ventris defluxisse,aut ꝙ acris sit,aut frigida.

24 *Quæ cum exolutione fiunt Aphoniæ,pessimæ: Spiritusq; in aphonia, veluti his, qui strangulantur, promptus, malus: an & tale Delirium portendat?*

Strangulant iure optimo,quoniam aeris copia non sit: estq; ipsi consuetudo, vt talem spiritum φαινόμενον id est apparentem, dicat. Videntur autem omnes, qui talem inspirant inspirationem, scapulas mouere totas ,ita vt per vestimenta motio conspicue appareat: tanquam valide ipsi superioribus thoracis partibus operent. Non igitur absque ratione hoc in loco talem spiritum πρόχειρον id est promptum,appellauit, quem in secundo ‖ epidemiorum dixit μετέωρον id est sublimem: πρόχειρον quidem,quoniam προχείρως,id est tum ἑτοίμως tum ῥᾳδίως,id est prõpte faciliterq; his, F qui ægrum cernunt,videtur: quoniam & nos ipsi consueuimus τοῖς ἀποκεκρυμμένοις id est abscõditis, & μὴ φαινομένοις id est non apparentibus, τὸ πρόχειρον opponere: μετέωρον vero vocauit, quoniam,qui ita respirant,sublimes thoracis partes mouere videntur. Potest sanè respiratio huiusmodi & propter respirationi delegatorum instrumentorum fieri angustiam, & ob affectũ neruorum principium: quod si læsum fuerit, magnam efficere respirationem recte ‖ Hippocratem existimare ostendimus. Cum ergo possit & aphonia contingere tum ipsis vocalibus instrumentis læsis, tum ob affectum neruorum principium: pariterq; spiritus promptus: incertum erat, quãtum ad hæc, an futurum esset, vt desiperent: atque ob eam rem ambigue protulit/an & tale deliriũ portendat? Quod vero malum signum sit, non vt dubitans, sed vt certo sciens, pronunciauit. Si enim non perpesso neruorum principio,sed oblæsis tum respirationi tum voci deputatis organis talis respiratio cum aphonia facta sit, periculum non qualecunque adfert, cum, qui ita affecti sint, celeriter strangulentur.

2.Epid.sect.2ª.

Vider esse duo aphorismi, prior. Aphoniæ cũ exolutione pessime. posterior. In aphonia spirit9 ueluti his, qui &c. Ac posteriorẽ tñ vr explanare Galenus.

25 *Quæ pauco tempore feroces fiunt Desipientiæ, Ferinum sunt.*

Non solum, si pauco tempore fiunt feroces desipientiæ, ferinę sunt, forsan dixerit quispiã, orationem vitio vertens, existimans eas desipientias, q̃ multo tpe feroces sunt, magis esse ferinas, q̃ illæ, q̃ pauco tpe sunt. Sed neq;, vt has cognoscamus, opus habemus: eas vero, q̃ pauco tpe fiunt feroces, deinde desinunt, suspectas haberi admonet, ipsisq;, tanq; non redituris, haud fidendũ esse. Nã, q̃ in calidis febribus fiunt desipientiæ, ferocitatẽ non habent: sed phreniticis appellatis desipientijs id inest. Talis igit potentia sermo erit: Cũ videris quẽpiã cũ ferocitate desipientẽ, etsi paulo post sedet, cognosce mentẽ eius non febris rõne læsam esse, sed quia phrenitica subalit affectio, q̃ post adaucta, ferina tibi videbit. Ferinas aũt desipientias appellat, in quibus ægri calcitrãt, pedibus feriũt, mordicus impetunt, & excandescunt, eos qui ingrediuntur, tanquam hostes, existimantes. G

26 *Quæ cum refrigeratione, non sine febre, superioribus sudanti partibus, fiunt implaciditates inquietationesq;, Phreniticæ existunt, vt Aristagoræ: prætereà & perniciosæ.*

Non nulla quidem, vt & antea dixi, incipientium morborum indicia certa sunt: alia autem magna quidem ex parte sunt, sed certis propè accedentia: alia vero, etsi non propè quidem accedant, non tñ iam longe recedunt: alia præterea ambigua: & alia his iam inferiora. De quibus cũ scribit, interdum sese addubitare confitet: interdum quoq; & nominatim mẽtionem ægrorũ facit, in quibus tale fieri conspexit: sicut & nũc oĩa, quæ percurrit symptomata, aliarum quoq; sunt febrium: phrenitim certe & ex ipsis fieri est possibile, & potissimum propter partiũ superiorum sudores. Quod aũt tales affectiones, siue phrenitim inferant siue non, perniciosæ sint, his constat, qui non incuriose hucusq; dicta intellexerunt, atq; eorum meminere, quæ in prognostico recensentur. H

27 *Frequentes in phreniticis Permutationes Conuulsionem indicant.*

Supra quidem clementiam in ijs, qui circa morbi initia permutantur, non bonum signum esse dixit: nunc vero, de quorum agat permutationibus, explanare proposuit. Possunt siquidem & symptomata viribus contraria inuicem transmigrare, vt in sequentibus ipse dixit: Summæ corporis partes si celeriter in vtranque conditionem transeant, malum: sitisq; huiusmodi mala. Nempe in vtranque conditionem intelligere oportet, in summis quidem corporis partibus, vt vehementer calefiant, deinde rursum refrigescant valide: in siti vero, vt vehemens sit, & post paulo prorsus restinguatur. Non idem autem cum hoc est clementiam cito transmutari: nempe in illo ex bono ad prauum est transitus, & rursus ex illo ad naturalem habitum fit regressus: in nunc vero proposita dictione ex prauis symptomatis ad praua ostenditur permutatio. Permutationes

autem

A autem huiusmodi ex migrantibus fiunt humoribus: nempe firmatos stabilitosq; vna in parte species vna symptomatis tum naturæ partis, tum humoris virtuti peculiaris, cōsequit. Atqui, ꝙ phrenitis in ipsis perduret, ex eo firmatum in capite eum, qui affectionē parit, humorem quis fuerit suspicatus. Vere igitur in cerebro ipso transfluxio est, aliàs in alia quapiam ipsius parte orta, speciem quidem affectionis seruans, sed pro parte affecta symptomata ipsa permutans. Et sanè libri huius author nunc de huiusmodi permutationibus agit, vt.s. vel floccos euellentes vel festucas colligentes in quiete multa, post paulo exiliant vel ēt quippiam violentius agant, deinde rursus conquiescant: aut externum quippiam, quod præsens non sit, incusent: quomodo & expelli iubent tubicinas tybicinasq;, quanquā ex his adsit nemo. Vt.n. floccos euellere & festucas colligere sensus videndi est offendiculum, ita hoc audiendi. Fit quoque & in olfactu symptoma non dissimile, cum scilicet graueolentes quosdam odores, qui non adsunt, inculpant. Sūt, qui incumbens quippiam sustolli iubent, tanꝗ graue admodum vel calfaciens vel mordens vel refrigerans portent, sensu tactus in huiusmodi symptomatis oblęso. Quòd igitur libri huius author ꝑmutationes symptomatum permanente phrenitide culpet, consentaneum est. Vidimus siquidem sæpenumero tales dementias perpetuo quidem delirante adhuc ægro, sed modis secundum vniuersa functionum animalium genera variante. Quo autem modo in sensitiuis percurri, ita in ratione, mente, memoria,
B & cogitatione, permutationes phreniticis fieri videmus, ita vt nunc excandescant, nunc lætent desipientes ipsi, vel studiosa quadam detineant cogitatione. Nempe & Rhetorē, cum desiperet, meditantem audiui: Grammaticumq;, librū legere putantē bacchylidion vel sapphicō: aliū Arithmeticū vel Geometrā theoremata suæ artis narrantē. Si igit hæc grauiter casteq; proferētes, post paulo turpia obscœnaq; commemorent, quod in epidemijs αἰσχρομυθεῖν id est turpia loqui, vocauit, 3.Epid. cō. 3.t. 82.3ª.150.g
permutatio hæc non ex vitiosis ad clementia, sed ex prauis ad praua est. Quo pacto audacissimi interdum tempore aliquo visi desipientes, post paulo timidi & perterriti videntur. Talia siquidem circa ipsos videntur symptomata, ita vt interdum ne horrendissima quidem timeant, interdum vero & minimis perterrefiant. Talium permutationum exemplum scripsisse mihi videtur & in sequenti dictione, cum inquit, Mictus in non admonitis perniciosi. Imaginare itaque mihi ęgrum aliquem dictas permutationes omnes habuisse & circa vrinas, & circa alia, quibus memoria in nō nullis offenditur: imaginator item & in sensibilibus repræsentationibus vicissim offensas fieri, pari modo & in intellectualibus: in tali, causa quidem in cerebro existit, sed aliàs alium ipsius locum infestat, quod transfluit. Demonstrauimus autem trāsfluxiones huiusmodi fieri, vnaquaque par-
C tium suscipientium in alteram à sese, quod superuacuum est, expellente. Si igitur aliàs ex alia cerebri parte in aliam defluens, qui cōtristat humor, ab omnibus reijciatur, vt enatis ab ipso neruis aliquando obrepens cōuulsionem inferat, est verisimile: nempe affectionem hanc à repletione & inanitione fieri dixit Hippocrates. 6ª.Aph.39.Ex. ord.50.f

28 *Vrinæ excretio in Non admonitis Perniciosa. Excernatur ne & his, tanquam subsidentiam returbaueris?*

De phreniticis, quod dicitur, intellige. Comparat siquidem author meientes ex præsentium admonitione, cum ijs, qui absque illa meiunt: qui sanè neque matellam petunt, sed citra ordinem rationemq; vrinam in lectum effundunt. Quòd igitur longe hi deterius habeant, quàm qui nullo pacto, nisi admoniti, vrinam excernunt, liquere arbitror: in his enim seruatur naturalium intellectus functionum vna, cum vrinam in lectum excernere auersentur: in illis aūt perijt & ea. Quod autem in calce orationis adiacet, vbi inquit, excernatur ne & his, tanꝗ subsidentiam returbaueris: ob id adiecisse arbitror, ꝙ talem vrinæ speciem in vno vel duobus ita meientium cōspexerit. Cū igit ex rei natura fieri non possit, vt indicatiue vniuersaliter hoc pronunciet, neq; præter hoc probabile quippiam experimento ipso habuerit, propterea ꝙ res ipsa raro visa sit, iure cōiunctionem
D dubitandi ἆρα.i. ne, adiecit. Audebimus itaq; nos vniuersaliter pronunciare, vt antea in alijs fecimus, ꝙ copiæ crudorum humorum, qui vel coquuntur, vel in flatum versi sint, talis vrinæ species symptoma sit, & non phrenitidis: verùm & hoc phreniticis aliqñ fieri potest & non fieri, veluti et symptoma aliud quoddam eorum, quæ phrenitidi neq; propria neque contraria existunt.

29 *Palpitantes per totum an Voce destituti Moriantur?*

Constat, ꝙ & hîc palpitantem aliquem viderit, vel toto corpore vel quauis parte, non etenim liquet
* vtrum dicat oratio hæc per totum: deinde ægrum proxime mortem voce priuatum videns, neq; empirice neq; logice, ꝙ vocis priuatio palpitationem de necessitate sequatur, reperire valēs, ob id quærens & addubitans sermoni coniunctionem, an, adiecit. Nos sanè rursum & in præsentia pronunciabimus palpitationem, quatenus demonstratum est, flatuosum ob spiritum fieri, congesto.s. ob frigiditatem flatuoso spiritu. Cum igitur corpus totum palpitauerit, fieri potest, vt, qui ita affectus sit, propter frigiditatem voce destitutus pereat, non amplius musculis, qui guttur mouent, aut ijs, qui in eos proruunt, neruis suo fungi munere queūtibus. Quare, vt hi per totum corpus palpitantem motum habeant, intelligere est melius: neq; enim, vt cuiuis parti, voci asseruientes partes compatiantur, experientia demonstrauit, neq; rationi est consentaneum.

30 *Si in Phreniticis cum perfrigeratione sit Sputatio, Nigra reuomuntur.* E

Qm̃ nihil aliud suspicari liceat per vocem πτυελίζειν significari, quam sæpius πτύειν id est spuere, vel os ipsum assidue sputo plenum esse, ob id tum ego, tum cæteri oẽs, qui librum exposuerunt, ita intelleximus. Adde, ꝙ & os ipsum vomituris sputo tenui plenum esse videatur propter tunicæ communitatem, quæ vna est, ori toti interno continua faucibusq; & stomacho & vẽtriculo. Hinc fit, vt labrum inferius interdum concutiatur, ventris ore ad vomitum excitato: nempe labij concussio tunicam eam, quæ ab ore in ventrem extendit, tum morderi, tum vellicari, tum concuti ostẽdit. In his igitur, qui suam affectionem recensere possunt, καρδιωγμός. i. cordis seu stomachi morsus, futuri vomitus signum exiguum non est: dolent præterea & hi capite, & atra quædã ante oculos obuersantur: quo fit, vt in prognostico dictum sit, ‖ Si quis per febrem nõ lethalem ait se capite dolere, & atrum quippiam ante oculos cernere, stomachi quoque morsus huic aduenerit, biliosus aderit vomitus. In phreniticis vero, qm̃ affectionem sermone aperire nequeunt, solis ijs, quę cernimus, prænotionem adstruimus. Cernimus aũt in phreniticis tenue substantia sputum maxime idoneum, vt vomitum indicet: non. n. alias in phrenitide, quæ siccus morbus est, in qua & sæpius lingua siccissima est, superfluere in ore ipso videretur tenuis humiditas: perfrigeratio autem F huic adueniens, vomendi humoris qualitatem ostendit. Quod ergo ob sputationẽ vomitus fiet, quodq; ob perfrigerationem nigra reuomentur, licet prænoscere.

In Prog. cõ. 3. t. 30. 4ª. 210. e

31 *Surditas, Vrinæq; absque residentia prærubræ, & sublime petentia, Mentis aberrationem portẽdunt: quibus Morbus regius malo est, mala quoq; & ex morbo regio fatuitas: hos Voce quidem priuari, sed sentientes contingit: Venterq;, arbitror, his perrumpit: Vt Hermippo factum est, & obijt.*

Dixi antea, ꝙ, in quibus morbis neq; obseruationem in multis ægris habebat, neq; certam naturæ rei indicationẽ, in his consueuit homines nominatim perstringere, in quibus symptomata conspexit: aut, de his vbilibet enarrationem fecit, peruestigare adhuc & addubitare sese fatet, quatenus veritatem habeat. Videtur igitur, & nunc quæ in præsenti recensentur dictione, symptomata in quodam conspexisse Hermippo, qui & mente aberrarat, & morbo regio fuerat correptus cũ surditate, & vrinis prærubris non subsidentibus. Surditas aũt vnum est ex signis, quæ cerebrum affectum indicant. ‖ Prærubræ vero vrinæ à subrubentibus, quas in prognostico diuturnitatis nõ periculi signa esse pronunciauit, discrepant. Quas vero alias intelligat quis prærubras, quàm quæ à cunctis vocantur cruentæ, quales in nephriticis multis excernuntur? quas si indicare voluerit, G proportionabile quippiam significant ei, quod antea est dictum, Ventris valde rubens proluuies. Quo igitur modo ventris valde rubram proluuiem affecto iocinore fieri diximus, ita prærubram vrinam ex renibus suo perperam fungentibus munere effici affirmamus. In vrina vero subsidentiæ priuatio, cum qua crassiora quædam tota vrinarum substantia sublime petentia appareãt, perturbationem in venis esse demonstrant, vnà cum caliditate præter naturam nõ pauco aceruato flatuoso spiritu. Vt igitur in dictis symptomatum conuentionibus delirare ægrum contingens est, sic & non necessarium: nempe signorum permistio non omnium eiusdem generis existit. Surditas etenim, caput affectũ indicat: prærubræ vrinæ, renes: priuatio subsidentiæ, & sublime petẽtia, primum quidem & per se, crudorum humorum in venis perturbationem significant: per accidẽs vero & ad desipientiæ generationem conferunt. Quod aũt postea scriptum est, morbũ regiũ his malo esse, verum quidem est: sed, ꝙ signorum diuersi generis concursiones facere in talibus disciplinis non oporteat, supra est demonstratum. Præterea, ꝙ ex morbo regio mala sit fatuitas, dictum est antea, cum, vbi in phreniticis dixisset, Deiectio alba malum. subintulit, An & ex his veternus fiat? Nempe sermonem in alias transfert voces, pro alba quidem deiectione, quæ ictericorum peculiare symptoma est, affectionem ipsam commemorans: pro veterno vero μώρωσιν id est fatuitatem. H Hos igitur, inquit, voce quidem priuari, sed sentientes contingit. Qui aũt in acutis morbis ἄφωνοι. i. sine voce, fiunt, quidam horum non sentiunt, propter principij affectionem vtrisq; ipsos sequentibus symptomatis: alij duntaxat voce priuant: atque horum quidam læsis quoque & alijs omnibus, quæ ex arbitrio sunt, functionibus, alij sola voce oblæsa. Si igit̃ tum vocis tum functionum aliarum oblæsio fiat, principij neruorum affectio est: si vero solius vocis, solorum voci asseruientium organorum. Sed in prædicta concursione, cum iam prope mortem vẽtum sit, aphoniæ consequitur symptoma. Quod item in orationis calce dicit/ venterq;, arbitror, his perrumpit, vt Hermippo factum est, & obijt/ ita authorem dixisse probabile est, qm̃ neq; sæpius symptoma hoc præsentem concursionem sequi viderit, neque ratione inueniri potuerit.

In Prog. cõ. 2. t. 27. 4ª. 200. e

32 *Surditas in Acutis & Turbulentis succedens Mala.*

Fit surditas & ob humorem quendam in auditorijs meatibus impactũ infarctumq;, nihil, quod malignum sit, habens. Fit quoque & interdum emortua audiendi facultate: quam in acutis turbulentisq; morbis contingere cernimus: quam nunc pronunciauit malum esse symptoma, neq; adiecit coniunctionẽ, an, neq; nomen ipsum ægroti, qm̃ certo de tali symptomate pronunciare licet.

Tremulæ,

33 A *Tremulæ, obſcuræ, & contrectabiles Deſipientiæ, Valde phreniticæ: Vt Didymarcho in Co.*

Fit & talis quædam deſipientiæ ſpecies non raro, vt æger quietus iaceat, neq; ſolum non tumultuoſe exclamet exiliatq;, vt antea, ſed neque prorſus loquatur, neq; figuram decubitus permutet: ſæpiuſq;, qui ita affecti ſunt, familiaribus præbent opinionem, q mox ſint, ſi quod fiat ſilentium, dormituri. Clauſis itaq; feneſtris conquieſcunt cuſtodes, tempuſq; in his interdum longum conterunt, dormire ægrum, q neq; loquatur neque moueatur, arbitrati, ægro ipſo non dormiente, & manus quiete mouente, non ſecus, quàm qui per leuem contrectationem aliquid vel tangere vel inuenire volunt. Deinde his ita ſe habentibus quidam clauſis palpebris hæc agunt: &, ſi quis accedens cum eis colloquatur, quidam neq; prorſus oculos aperiunt: alij, poſteaquam aperuerunt, aut paulo poſt clauſerunt, aut immotos obſeruant. Alij neq;, ſi quis eos inclamauerit, vel ſtimulauerit,
« palpebras aperiũt. De phreniticis hmōi Hippocrates ĩ tertio epidemiorũ, ita ſcripſit: Nullus ve- 3. Epid. cō. 3. 45. 3ª. 144. c
« ro phreniticorũ vehemẽter iſaniuit, veluti alijs vſu venit: ſed alia quadã veternoſa cataphora capi
« te grauati peribant. Cæterũ hos ipſos in præſenti dictione phreniticos ἀσαφεῖς. i. obſcuros, nominauit, perinde atq; multis cognitu difficiles dixiſſet, neq; idiotis ſolũ, verũ quoq; & medicis. Nem

B pe ſolos illos opinantur eſſe phreniticos, qui exclament, vel exiliant, Hippocrate mente (quã phrenas græce vocant) oblæſos ita appellante, tametſi in quadã cataphora perpetuo fuerint. Deſipiẽtia igiť vnà cũ comate ſtatim ab initio aliqñ ſimul inuadit: nẽpe in libro de comate apud Hippocratem, ad idem vtraſque appellationes tum cataphoræ tum comatis referre ipſum demonſtrauimus. Atqui tales phrenitides quietis obſcuritatẽ non habent: ſed obſcura, vt dictũ nunc eſt, phrenitidis ſpecies ex procedente tempore efficitur: omneſq;, quos ita affectos viderim, languidum durumq; & anguſtum & exiguum habuerunt pulſum ita, vt quies fieri ipſis, fatigata virtute conijciať, qui. ſ. validius moueri nequeant. Quidam horum, vt manus quiete pacateq; mouent, ſic & breuiſſime loquuntur: id quod multos latet, ſoliſq; illis pateſcit, qui propiores facti ſeſe in eos inclinauerunt: ſunt autem, qui aurem prope faciem ipſorum deponere tentant, vt manifeſte audiãt. Præterea manuum motio his exigua & tremula exiſtens multos ẽt latet, ſolis his, qui diligenter inſpiciunt, conſpicua. Hoc igitur arguit virtutem horum languere, atq; hecticam quandam eſſe affectionem phrenitidis, veluti febrium earum, quas ob id hecticas appellamus. Sed de his dictũ eſt in commentarijs de differentijs febrium, atque in libris de morbis curandis, præterea & in libro de maraſmo, ſolidas animalis partes prehendiſſe tales febres, non ex putredinoſo humore fieri indicã-

C tes. Phrenitide igitur ipſa ex bilioſo ſucco generationem habente, cum is in cerebrum decubuerit, principio quidem qualitate ipſius non dum toti cerebri corpori permiſta tumultuoſæ fiunt deſipientiæ: procedente vero tempore ſimile quippiam contrahitur lanis, quæ à tinctoribus appellatis tincturam accipiunt: nempe & hæ vix eluibiles redduntur, non ſecus, quàm quæ proprium ab initio colorem habent. Talis igiť cerebri veluti tinctura deſipientiam hecticam habet: atque ob id affectio horum, vt febrium hecticarum, praua eſt: quas quidem, cum incipiunt conſtitui, vix ſolui: exquiſite vero conſtitutas abſolutaſq; ſolui non amplius poſſe, demonſtrauimus. Recte igitur pronunciatum eſt tales deſipientias phreniticas eſſe. Dictionem hanc, veluti & alias quaſdã medicorum, prætercurrentes expoſitores, in ſophiſticis quæſtionibus cunctanť: voco aũt, vt ſcitis, ſophiſtica, quæ nihil ad melius ſanandum conferunt. Talia autem non pauca & in expoſitionibus reperiuntur: quorum non nulla ab eo, quod ſanationi commodat, receſſerunt magis, alia vero minus: quo modo profecto & cauſam perueſtigare, ob quam in calce præſentis dictionis adiecit/Vt Didymarcho in Co/Nempe in eo, qui præcedit, ſermone, q author nominatim ægros in illis adſcribat dictionibus, in quibus non audet rei, de qua agit, vnum quippiam, quod commune ſit, vniuerſaliter pronunciare, eſt demonſtratum. Nunc aũt verum dicere videtur de omnibus ita haben-

D tibus vniuerſaliter pronuncians, non tanquam dubius, ſed tanquam valde perſuaſus. Adiecit aũt ſermoni/valde phreniticæ/quanquam ſimpliciter phreniticæ dicere potuiſſet. Videtur aũt mihi teſtimonium ſermoni adſcripſiſſe ægroti nomen, q multos non idiotarum modo, verum ẽt & medicorum, in talibus falli contingat. Immo & de quodã aliqñ quis mihi quæſtionem mouit ita deſipiente, neq; hunc pernicioſe habere neq; prorſus phreniticum eſſe exiſtimans: & forſan huic, qui prorrheticũ hoc ſcripſit, talis q̃piã dubitatio cũ aliquo facta ẽ, ideoq; nominatim ęgrũ memorauit.

34 *Ex rigore Deſidiæ non Valde apud ſeſe exiſtunt.*

Haud ſcio, cur libri huius author orationibus in multis aliena vtať dictione: qui interdum ab affectibus ad affectos homines pertranſeat, interdũ vero & ab affectis ipſis ad affectus. Præfatus igiť & nunc/ex rigore deſidiæ/ſubintulit/non valde apud ſe exiſtunt/cum dicere potuiſſet, Ex rigore deſides non ſibi admodum conſtant. Quod ergo inquit, tale eſt: Cum rigorem conſequetur deſidia ignauitaſq;, hi non admodum incolumi mente exiſtunt: nempe corpus vehementer refrigeratum ex eo, quod contingit, oſtenditur. Conſtat autem, quod totius corporis intemperaturas magnas conſequitur mentis læſio, affecto non ſecus, quàm totum corpus, cerebro.

35 *Circa Vmbilicum Dolores Palpitantes, quod mentis permutationem oſtendat, quippiam habent: Circa iudicationem*

tionem

tionem vero his ſpiritus ſatis cum vehementi cupiditate penetrat. Suræ quoque dolores in his, mentis aberrationem indicant. E

Quidam non ſolum ἅλις id eſt ſatis, quod ἀθρόον id eſt ſimul totum vniuerſimq; ſignificat, ſcribunt, verũ quoq; & συχνὸν id eſt multũ, verbo ἅλις adijciunt: alij γόνῳ per γ ſcribunt, & non per τ τόνῳ, adijciuntq; γόνῳ, εἴκελον id eſt ſimile, totã dictionem talẽ facientes, γόνῳ εἴκελον διέρχεται, id eſt genituræ ſimilis penetrat: alij pro πνεῦμα id eſt ſpiritus, φλέγμα id eſt pituita, ſcribunt. Palpitationẽ ergo flatuoſo à ſpiritu proficiſci demonſtrauimus. Ideo ſecundũ ſeptũ tranſuerſum collectus lædit non nihil & mentẽ, propterea q̃ neruoſis partibus principiũ cõpati aſſueuit: cum vero aliã quandã earum, quæ inibi ſunt, partiũ occupauerit, mens quidẽ incolumis manet, ſed iudicatorie his pituita multa μετὰ τόνου, id eſt μετὰ προθυμίας ἰσχυρᾶς. i. cũ vehemẽti cupiditate, qualis in teneſmis fieri ſolet, deorſum agit. Tales tenſiones euenire conſueuerunt ex craſſis lentiſq; humoribus vix ad internas inteſtinorum ſedes commeantibus. In exẽplaribus quibuſdã non eſt ſcriptũ per τ τόνῳ διέρχεται τὸ κενούμενον, ſed per γ γόνῳ εἴκελον id eſt genituræ ſimile: ſi vero vel ſubſtãtia, vel colore, vel vtroq;, velit genituræ ſimile eſſe, quod vacuat, non conſtat nobis. Qui aũt à Praxagora vitreus appellatur humor, q̃ vitro fuſo ſimilis ſit, eiuſmodi eſt, vt maximos tenſiuos inferat dolores, cũ per inteſtinorũ meat tunicas: eſt aũt tẽperatura oĩum, qui in corpore generant, humorũ frigidiſſimus. F Quòd aũt ex craſſioribus humoribus ſpiritus flatuoſus oriat, id ẽt antea audiuiſti, cũ de palpitatione ageremus. Non tñ, qui ſuram infeſtant dolores, deſipientiam in ipſis indicãt. Vnde fit, vt, qui dictioni opem præſtant, ſubaudiri velint, καταπαυσάμενοι id eſt abſq; rõne de repente occultati: citantq; ſcriptũ in tertio epidemiorum ægrũ, qui in Dealcis horto iacebat, in quo præfatus Hippocrates, q̃ genibus & tibijs doluerit, ſedatis ipſis conſecutã ait deſipiẽtiam. Sed dixi antea expoſitiones faciendas non eſſe per taliũ ægrorũ citationem: oĩa ſiquidem omniũ ſigna hac ratione erunt. Præterea, ſuræ dolores mentis perturbationẽ indicaturos, q̃ ſeſe occultauerint, cum in oratione non ſit appoſitũ eiuſmodi ceſſaſſe dolores, abſurdiſſimam habet enarrationem. Nam hoc pacto liceret, quicquid vellemus, in contrarium trahere, vt, ſi & capitis dolorẽ ſcriptum alicubi inuenerimus, non qui exiſtit, ſed qui placatus ſit, audire oporteat: tuſſim item, & ſpirandi difficultatem, aurium ẽt ſtrepitum, atq; quodcunque aliud.

3.Epid. cõ. 1.t. 25.26.3ª.134.b

GALENI IN PRIMVM PRORRHETICI HIPPOCRATIS

COMMENTARIVS SECVNDVS G

I quippiam in Vrina ſublime petierit occultato coxæ dolore, Delirium portendit: & quæ circa aurium ſonitus talia exiſtunt. 1

Multa quidem in libro toto carent perſpicuitate: ſed, quẽ ſenſum habeãt, deinceps videamus. Si occultato (vt interpretes dicunt) coxarũ dolore quippiã in vrina ſublime petierit, nos ſecurius certiuſq; de futura deſipientia pronunciabimus. Non tñ verum eſt, quod dicunt, ſi tanq̃ vniuerſale proferatur: nempe Enæorema. i. quod ſublime petit, optimũ eſt tũ album, tum læue, tum æquale. Non eſt igit ſimpliciter dicendum futuram eſſe deſipientiam, ſi quippiã in vrina ſublime petierit, occultato coxarum dolore, ſed ſi enęorema prauũ fuerit. Neque hoc ſatisfacit, ſed ſi aliquod licet & vnũ delirij ſignũ ſimul cũ dictis apparuerit. Nã fieri põt, vt, ſi delapſus in coxã humor recurrerit, pars quædam alia capite inferior, eo recepto ipſa quidẽ afficiat, caput vero lædi inhibeat, ſi coxæ dolor apparere deſierit, atq; enæorema comparuerit, capite nihil patiente: †q̃m eſt vrina inculpata, quæ enæorema non habet.} Sola quidem vna eſt inculpata, quæ colore quidem ſubluteo mediocriter fuerit, & ſubſtantia moderata, quæ. ſ. tum craſſæ tũ tenuis vrinæ medium obtinet. H Ego ſanè, quæ in libro indiſtincte prolata ſunt, atq; ob id legẽtes offenſura, perpetuo diſtinguo: nam, quæ indiſtincta eſt expoſitoribus doctrina, nouitios ea lædit magis, quã iuuat. Virtutem ſiquidem expoſitionis exiſtimant eſſe, ſi ſcripta omni ope omniq; pacto, etiam ſi conſpicue falſa fuerint, defendant. Quod vbi in manifeſtis conſpicuiſq; ſtudioſe faciant, multo vtique magis in obſcuris abſconditiſq; nihil ipſis curæ eſt veritatis. Quod in calce dictionis dictum eſt /& quæ circa aurium ſonitus talia exiſtunt/ bene per ſe ſcriptum fuiſſet ſine vrinarũ conſideratione, vt ſermo particularis eſſet, quem paulo ante vniuerſalem dixi: nempe dolores coxæ, ſi, qui eos fecit, humor recurrerit, poſſunt aliquando deſipientiam inferre, ſi ad caput humor peruenerit. Aſcenſus igitur humoris ad caput, ſignum erunt ea, q̃ in eo apparent ſymptomata: quo e numero habentur & ſonitus. Scribunt autem non nulli /& quæ in veſica talia/ aiunt ſiquidem orationẽ hanc oſtendere non ſolum conſideranda eſſe vrinarum enæoremata, tanquam delirij ſignum, verum quoq; & ſi aliud quippiam tale videat ex his, quæ ex veſica excernuntnr, tanquam citra hoc affirmare, quod ſcriptor enunciare hoc pacto voluerit, nequeuntes.

* †Verba hęc nõ ſunt in cod. anti. q̃q̃ ĩ nõ nullis in margine, vt gloſſema, poſita ſunt.

Multoq;

2 A *Multoq; magis, si Vrina in sublime elata sit, & Quæcunque alia in ea fiunt desipientiæ signa.*

Rursus & in præsentia memoria tenere tyrones ipsos oportet, nullum in vrinis esse signum, quod delirium portendat. Nempe hæ partium hepatis renumq; & vesicæ affectionem indicant, vasorumq; sanguinem continentium, & virtutis succos generantis tum robur tũ imbecillitatem. Affectionum vero cerebri alia sunt tum symptomata tum signa, de quibus antea audiuisti.

3 *Quibus Aluus liquida, lassitudo, capitis dolor, sitis, Vigiliæ, obscuritas, & impotentia fuerit, Vt hi Mente moueantur, spes est.*

Liquida aluus (ita aũt appelletur, in qua liquida deijciantur) & lassitudinis sensus, qui scilicet ægro fit, morbosa quidẽ sunt symptomata: sed delirium non portẽdunt, si, quæ ante dicta sunt, memoria non exciderint: vbi, quo'nam pacto singulorum morborum signa, atq; alia omnia, quæ in ægri corpore appareant, cognoscere oporteat, percurrimus. Quædam.n. sunt, vt morborum singulorum differentiæ inter se separentur: alia vero, vt singularũ affectionũ mores cognoscantur, vel futura cognoscat iudicatio, qualis'nam futura sit, & qñ. De singulis porro tum symptomatis tum B signis ita docendum esse ostẽdimus, qũo Hippocrates in prognostico fecit, singulorum vires per se edocens, aut cum pluribus eiusdem generis: quo modo libri huius author capite dolentes commemorauit vigilesq; & obscuros. Nam, si ἀσαφεῖς id est obscuros, dici intellexerimus eos, qui obscure loquuntur, vel propter vocem explanantium organorum offensam, quam ex neruorum vitio contraxerunt, vel propter mentis læsionẽ, tria eiusdem generis erunt signa. †Dolor siquidẽ capitis, ferè locum affectum demõstrabit: Vigilia vero, quæ in diuersis cerebri affectionibus fiunt, vigiliam somnumq; & vigilias comaq;, cognoscenti ostendet. De asaphia (quam obscuritatẽ diximus) quo sensu intelligentibus delirium portendat, nuper egi. Hæc igitur vel genere, vel specie, vel quouis modo quis appellare voluerit, inter phrenitica connumerant signa. At, qm̃ phreniticam affectionem maxime siccam cernimus, quæcũq; siccitatis symptomata in vicinis capiti instrumentis, aut quancunq; cũ eo habeant societatẽ, existunt, ea quoq; & futurã desipientiã coindicant. Quo signorũ in genere in præsentis dictiõis morbo dictum est, Sitis. Lassitudo autem, q multis modis fiat, vt in commentarijs de tuenda valetudine demonstratum est, nihil aliud nobis manifesti indicat. Quum.n. lassitudo, quæ vlcerosum sensum habet, ob mordaces acresq; humores fiat: quæ tensiuum, ob copiam: quæ phlegmonosum, ob vtrunq;: Si sanè ea vel vlcerosa vel phlegmo C nosa fuerit, ad spem desipientiæ generandæ quippiam conferet: si tensiua, nihil. Sic & Aluus liquida, bile quidem flaua syncera exeunte, vel & ex colliquamentis, de generatione phreniticæ affectionis quippiam coindicabit: magisq; si spumosæ fuerint deiectiones. Cum vero non adiecta sit in dictione, exeuntium qualitas, sed dicta simpliciter aluus liquida, nihil ad morbi huius prænotionem ex ea adsumere valebimus. Nempe, vt antea dictum est, †ex proprijs affectionis signis, } quæcunque generis, in quo affectio est, indicatoria existunt, ea quippiam indicabunt. Primum siquidẽ non affectionis ipsius indicatoria talia existunt, sed generis, in quo affectio continetur, quæ calida & sicca est. Quoniam vero vnumquodq; genus speciebus familiare sit, ad præcognitionem specierum conferet, si signorum generis propriorum quædam apparuerint. Verbum aũt /impotẽtia/ in dictorum signorum cõcursione adiectum nihil prorsus ad affectionis delirij præcognitionem affert auxilij, sicuti neque ad magnitudinis ipsius cognitionem. Nempe inquiens /vt hi mẽte moueantur, spes est/ delirij quidem affectionem fore ostendit, non tñ hanc vel paruam vel magnam. Vnde igitur magnitudinem ipsius accepit? neq;.n. æruginosus neq; niger vomitus factus videt, non vrina, non deiectio talis, sicuti neq; alia, quę ἐκστάσεως id est commotionis mentis, signa prius recensuit. Non igitur dictam nuper syndromen in phrenitim finituram speramus & periculosam D phrenitim, propterea q verbum /impotentia/ adiecit: talem autem sequi phrenitim, ὡς ἐκστῆναι id est vt mente moueat, neq; ipse sperabis, neq; alteri prædicere audebis. Talis siquidem fieri qñq; potest: Sed prænotio non ex his, quæ rarenter contingunt, signis fit, sed ex his, quæ continua sunt, vel maxima ex parte veritatem habent. Volumus siquidẽ in prædictionibus ipsis perpetuo, si fieri possit, voti compotes esse: ita, vt, si quis octies animi sententia frustret, bis vero ei succedat ex voto, is q̃ idiota, abiectior, & contemptibilior sit. Potest siquidem idiota de ægris pronuncians semper, quod euenit, [a] † si sæpius assequatur, quod velit, vera loqui vel falsa. }

† *Dolor quidẽ capitis cuius locũ affectum ostẽdens: vigilia vero sen somnia, ei, qui cognoscit in diuersis cerebri affectionibus expergiscẽtiã somnumq; & vigiliã comaq; fieri. De et c.*

† *post propria affectionis signa.*

A † *clarius. si assequat, quod uelit, sæpius uera loqui, quam falsa.*

4 *Siqui Sudantes & præsertim capite in acutis paulum implacidi fuerint, Malum: tum aliàs, tum ex Vrinis nigris: Turbidus quoque & in his spiritus, Malus.*

Perniciosa quidem & absq; alijs est nigra vrina, verũ, si & illa adiecta fuerint, præcognitionem valde augebũt. Sed, qd' nã indicet θολερὸν πνεῦμα.i. turbidus spiritus, inter obscura collocare oportet: & potissimũ, q neq; in prognostico, neq; in aphorismis, neq; in legitimo alio libro, spiritũ turbidum dixerit, quo pacto vrinã. Sed quæ nam vrina sit turbida, non nos modo ex ijs, qui turbidas aquas perpetuo dicũt, itelligimus, verũ quoq; & Hippocrates ipse docuit, cum inquit, [b] ‖ Tãquam subsidentiam returbaueris. assimilat quoq; & eã [c] ‖ subiugaliũ vrinis: nõ tñ, quid per spiritum tur- bidum

B Supra 167.c. t.28. Et 1. Epi. com.3.t.28.3ª. 125.c. Et 3 Epi. com. 1.t.25.5ª. 134.b. Et 1 Coacis prænot. C 1. Epi. cõ.3. t.21.3ª. 122.c. Et 4ª. Aph. 70.

alms liquida.

Signa

ἐκστῆναι

bidum intelligere oporteat, liquet: qm̄ nullus dicat, vt aquam turbidā, ita & aerem turbidum: nisi quis vapore plenum intellexerit, quomodo expositores quidam huius orationis intellexerunt. Quo etenim pacto sudorem in syncopis foras effundi conspicimus, ita effluuium humiditatum in ijs, qui intus diuaporantur, ægris internum fieri dicunt: atq; ob id per expirationem vaporem effundi perquàm multum, idq; turbidum piritum esse. Si vero, vt nō nulli, primam syllabā nō per ο θολερὸν sed per α θαλερὸν scripseris, non amplius, qualis nam sit spiritus θαλερὸς cōiectura est colligēdum. Faciem enim θαλερὰν forsan quis intellexit, veluti bene habitā & bene coloratā: sed, quid nā significet spiritus θαλερὸς, nosse non est, nisi vehementer magnum indicare voluerit. Nominum siquidem alienus vsus, causam præbet ijs, qui volunt, quoquo pacto euenerit, intelligendi. Proinde quidam per ο scriptum θολερὸν graueolētem intellexerunt, vt alij raucum: alij rursus turbatum, vt difficultatem spirandi ab eo significari velint, veluti, ac si ita dixisset: Spirandi quoq; difficultas in his mala. Neq; tamen libri huius author posse simpliciter spirandi difficultatem indicare videtur, sed vnam quandam eius differentiā: siue enim per α θαλερὸν, siue per ο θολερὸν scriptum sit, videtur ea appellatione speciem vnam difficultatis spirandi, non simpliciter difficultatem spirandi omnem, indicare voluisse. E

5 *Quæ præter vacuationis vasorum rationem contingunt Impotentiæ, non existente vasorum vacuatione, Malæ.* F

Quod dicit, neq; obscurum est, neq; ipsius causa inuentu est difficilis: nempe, quod dicitur, tale est: Inualidos imbecillosq; in operationibus, sicuti plurimum vacuatos, in periculo esse existima, si nulla in ipsis facta fuerit insignis vacuatio. Nā, si virtus sine vlla manifesta vacuatione imbecilla fuerit, grauantem ostendit copiam, vel vnius principiorū intemperiem. Cum vero tria sint, vt didicisti, principia cerebrum quidem functionū earū, quæ ex voluntate oriunt, cor vitaliū appellatarum, iecur vero earum, quæ alimoniæ inseruiūt, quas & naturales vocāt: naturalis virtutis vitalisq; imbecillitas deterrima est, & cito hominem tollit: nempe & vnà cū ea, quæ à cerebro est, cōfestim exoluit: quæ si afficiat, non protinus cor ipsum læditur. Sed de huiusmodi cunctis in multis nostris lucubrationibus didicisti.

6 *Si intercepta Aluus, parua, nigra, & in spiras circunducta, ad necessitatem laxauerit, & per Nares eruptio fiat, Malum.*

Σπυράθους vocant caprarū deiectiones: sunt aūt hæ siccæ, atq; id, quod excernitur, propria circūscriptione rotundum circūductumq; existit. Cum igitur quis hoc pacto sicca & circūducta deiecerit, σπυραθώδη id est in spyras voluta appellant: fiuntq; talia & ꝙ plusculo tēpore retineātur, & propter copiam igneæ caliditatis. Si igitur preterꝗ, ꝙ talia existāt, nigra quoq; fuerint, flagrantem ardentemq; circa mediū corporis affectionē esse declarant: atq; ob id mala existūt. Sermoni adiectū est / & per nares eruptio fiat, malū / veluti in alijs multis dictionibus scribente, quod multorum cōmune est, tanꝗ proprium, authore: ꝙ sermone vno vniuersali doctrinā comprehēdere nō possit. Est autem cōmune in ipsis tale: Bilis vacuationē multam tanꝗ quassationem vehementē, atq; multis in morbis cōmode factam, non sustinent presiccati, neq; rigorem, neq; alui excretionē, neq; sudores, neq; parotidas insignes, vel †quāpiam materiam aliam. Ita enim eos, qui ī epidemijs facti sunt, abscessus incusamus, vel minores (vt dixi) tanꝗ nihil iuuantes: vel maiores, tanꝗ sustineri nequeant. Sanguinis itaq; eruptiones hoc modo non ferūt, qui ante sunt arefacti. Talis autem est prædicta affectio, cum ne vni quidem per morbi initia, in spiras circunducta exeant excrementa: neq; ea simpliciter, sed cum medici diligentia & operatione vel per clysterem vel per glandulā: nempe hæc oratio πρὸς ἀνάγκην id est ad necessitatem, tale quippiam ostendit. G

†quępiā decubitum alium.

7 *Quibus Lumborum dolor diu perseuerans cum æstu fastidioso fit, si sudēt, Malum: an et his Tremor fit, et vox vt in rigore?* H

Rursus concursio dictorū symptomatū autoptica est. i. ex proprio constat intuitu, non logica est. atq; ob id ipse quoq; de hoc addubitās inquit / an & his tremor fit. Malā vero ait cōcursionem de ea re nō dubitans, ꝙ lumborū dolor vnà cū æstu fastidioso diutius maneat: sudor aūt his aduenìens certiorē efficit præcognitionē. Siue nanq; sudorē exiguū toto fieri corpore ab ἐπιδρώσεως nomine significari intellexerimus, signū bonū nō est, cū ab eo, & si nō lumborū dolorē, certe fastidiosum æstū, solui oportebat: Siue sudores eos, qui circa thoracē caputq; fiunt, intellexerimus, ꝙ perpetuo hi mali sint, cōstat, virtutis imbecillitatē vel in his partibus copiā indicātes. Ob hæc quidem oīa prædicta signorum concursio mala est. Cū vero multæ in lumbis sint partes, non liquet ex authoris verbis, quæ nā patiatur, in qua dolor diu perseueret, & æstus fastidiosus non desinat, sed signis alijs dijudicare conuenit. Si igitur renes fuerint perpessi, scis horum affectiones per vrinas cognoscēdas esse: †si vero aliquis vel eorum, qui inibi sunt, vel dorsalis medullæ, musculorum passus fuerit, iam tibi & cum alio adiecto signo constat: nempe affecta dorsali medulla, sensus torporis erit in his partibus, quæ ex ea affecta enascuntur. Didicisti autem ex dissectione neruorum dorsalis medullę, & qui ab vnaquaq; vertebra enascantur nerui, & partes corporis, ad quas dispertiantur.

† si vero aliquis eorum, qui inibi sunt, musculorū passus fuerit, uel dorsalis medullę, iam &c.

A tiantur. Si igitur signum aliquod patientis dorsalis medullæ tibi adfuerit, tum tremorem, tũ aliam omnem neruorum affectionem, fere expecta: quas inter vna existit, tremulæ vocis oblæsio. Nempe oratio hæc /vt in rigore/ vocem tremulam indicat.

8 *Summæ Corporis partes si celeriter in vtranq; conditionem permutentur, Malum: Sitis quoq; hmõi, Mala est.*

Quidam cum præscripta dictione præsentem annectunt: atq; ob id eam cum coniunctione, autem, hoc scribunt pacto: Summæ aũt corporis partes, si celeriter in vtranq; conditionem permutent, malum. Sed, quæ in ea dicunt, ab ante dicta concursione distinguuntur: quapropter & scriptor, qui cũ illis ea scripsit, veluti & multa alia, inter se coniunxit, quãq; nullam habeat cõitatẽ. Nos igit horũ expositionem seorsum moliri oportet. Nã, si ἄκρεα id est summæ corporis partes, facile in vtranq; permutent cõditionẽ, malum signum est. Summæ corporis partes pedes sunt, manus, aures, & nasus, quæ & in his, qui cum frigore fiunt, accessionum inuasionibus, primę omniũ frigescunt. Quod aũt oratio hæc /in vtranq; conditionẽ/ caliditatem dicat & frigiditatẽ, liquido constat omnibus. Cum igit secundum naturã habemus, temperate habent summæ corporis partes, nulla repẽtina facta in his mutatione. Nã, tametsi quãq; maxime hyeme frigidæ, & æstate calidæ fuerint, pau B latim tñ talẽ assequunt permutationem: non celerẽ quidẽ nec vsq; adeo validã, vt vel hyeme similiter glaciei refrigerent, vel æstate ijs, quæ ab igne multo calefacta sint, assimilent. In morbis autẽ summe malignis permutatio harum hora vna ad contraria efficit: interdũ quidẽ vt, tanq̃ hyeme, perfrigescant, interdũ vero, tanq̃ æstate, calescant. Id aũt contingit, cũ propriam caliditatem nõ habuerint, atq; a febrili calfiant: quæ a corporis medio incipiens, flammæq; similis corpus totũ depascens, extrema concalfacit: quæ & cum transpirauerit, statim ea refrigescunt, extincta. s. naturali caliditate. Sitis quoq; hmõi (inquit) mala est: vbi verbum /huiusmodi/ quod eã dicat, quæ celeriter in contraria permutat, veluti de summis dictũ est partibus, nemo ignorat. Permutatio aũt sitis ad cõtraria fit, cum paulo ante sitiens, confestim sine siti reddat: & rursum post paulo sitiens erit, nõ desinente scilicet siticulosa affectione: fieri siquidẽ non põt, vt æger paulo ante valenter exiccatus ita perfecte humectet, vt sine siti fiat. Quid nã ergo est, quod in ita affectis contingit? sane, quod his, qui toto die totaq; nocte interdum nullo pacto secernunt vrinam. Prius siquidẽ neq; corporis affectiones mens ægri consecuta est, collectaq; vrina non dum valenter vesicã distendit: at, posteaq̃ mens consecuta est, & vesica impleta, ob hæc ambo sensit affectionẽ æger. Quo igit modo id desipientiæ est signum, sic & quod in siti dictũ est: cũ ægri quidẽ sitiendi affectionẽ semper habeant, C sed non sentiant, donec eorum anima sensu prædita magis reddat, & sitiendi affectio ad summum augeat. Summarum igit corporis partium ad contraria permutationẽ malũ esse putãdum, vtpote quæ caloris natiui imbecillitatem ostendat, & eius, qui præter naturã est, robur. Sitis vero permutationem, languorem quidem sensificæ facultatis, robur vero siticulosæ affectionis.

9 *Ex Composito modestoq; homine Ferox responsio, Mala.*

Sermone hoc generalior existit alius, qui non solum hunc continet, verum & alios quosdam non paucos. Omne siquidem, quod præter naturam propriam, malum, genus horum est atq; multorum aliorum sermonum. Cui enim proprie natura composita est, is non solum, cum incompositus desipit, perniciose affectionem habere demonstrat: verum quoq; & cum ferocitate respõdẽs prope ad phrenitidem accessit. Cui vero vice versa responsio in feroci natura composita est, vt is vel in cataphoram vel lethargum venturus sit, spes est.

10 *Quibus Vox acuta est, his Hypochondria intro tracta sunt.*

Secundum naturam sane dicendum erat, Quibus in morbis vox acuit, trahuntur his hypochõ D dria ad internam sedem. Sed nescio, quo modo oblectatur libri huius author ita enunciationibus alienis. Relicto igitur de hac re studio, ad eorum, quæ dicuntur, intelligentiã veniamus: quę neque ipsa vniuersalis est, vt aliæ multæ eorum, quæ in hoc libro dicuntur: vera tñ ita enuncietur, quod plerisq;, qui in morbis vocem mittunt acutam, ad internam sedem trahant hypochondria. Nẽpe id, verbum εἰρύαται significat, neq; quod hypochõdrium ipsum propria quadam affectione intro accurrat, sed quod interna magis ipsum trahant. Nempe septũ transuersum symptomatis eiusmodi causa est, cũ vel inflammat vel arescit propter igneam caliditatem, vel a membrana costas succingente retrahitur: cum rursus & ea ipsa ob phlegmonen & ob siccitatem tẽdatur. Suntq; ex medicis pleriq;, qui retractum hypochondrium inter ea, quæ simul cũ phrenitide assidẽnt, scripserunt: nã plerique phrenitici ita affici videntur: sed præsens oratio retrahi hypochondria non dicit, sed ad interna trahi. Tu aũt, si verum prorsus loqui lubet, ex dimidio vtrunq; compones, dicesq; intro sursumq; trahi hypochondrium, neq; immerito id fieri propter obliquã septi transuersi positurã. Incipit enim ab ossis pectoris, quod στέρνον appellatur, termino: atq; hinc sensim oblique descendens, tũ intro tũ infra ad lumbos peruenit: ita vt plurimum quidem totius ipsius substantiæ profundis hypochondrijs subiaceat, supernũ vero principiũ altius sit. Ob hæc igitur ad internã supernamq; sedem trahi videtur. Quod si hæc inter se comparaueris, plus intro, quã sursum, transpositum esse tibi

tibi videbitur. Relicta itaq; quæ præter naturam ob instrumentorum siccitatem phlegmonenq; E musculorum acuitur, voce, quũ angina hæc affectio vocet, de ea, quæ alijs in morbis acuitur, voce pronunciauit, inquiens/his hypochondria intro trahuntur. Vocem itaq; acui ex vocalium instrumentorum angustia in commentarijs de voce demonstrauimus: atque ob id tum spadones, tũ pueri, tum mulieres, vocem reddunt acutam: in febribus vero siccitas, horum angustiam efficit.

11 *Oculus hebescens, Prauus: & Concretus, & turbulentus, Malus.*

Oculus ἀμαυρούμενος id est hebescens, sicuti & ἀχλυώδης id est turbulentus, tum ipsi ægro, tum videntibus, fit manifestus: Ægro quidem, cum non amplius conspicue videt, qũo antea, in hebescentibus conspectibus: quemadmodum in turbulentis, præter id, q; obtuse respicit, adhuc p quãdã turbulentiã videre putat: vocant aũt ἀχλὺν, aeris θόλωσιν id est turbationem, quæ mediũ tũ nubis tũ nebulæ habet crassamentũ, ita vt, q̃ nebula quidẽ, magis concreuerit, q̃ nubes vero, minus: Fit aũt tale in oculis pathema & non paucis, qui febre carent, veluti & ἀμαύρωσις, quæ obscura imbecillaq; instrumentorũ sensio existit sine turbulentiæ apparitione: iam vero et laborantibus multis: Est aũt ἀμάυρωσις, ἀχλυώδους ὄψεως id est turbulento aspectu, generalior: nẽpe, cũ in vtroque obscure cernatur, ægris quidẽ ipsis sensio veluti turbationis cuiusdã in turbulentis conspectibus F euenit: Extrinsecus vero videntibus, oculus hebescens nullam humidi præter naturã habere vr̃ consistentiam: perijt aũt ex eo tum splendidum tum lucidum, quod in acute videntibus oculis inest. Hebescentes item mortuorum oculis similes existunt: multisq; morientium, atq; adhuc tũ viuentium, tales oculi vident, veluti & his, quos extrema habet senectus: Turbulẽti vero nõ oĩbus, sed solis ijs, quibus turbatum in pupilla vr̃ humidum, quod sanitatis tpe tum lucidum tum candicans erat. Ex dictis itaq; affectiones oculorum vtrasque prauas esse manifesto liquet. Concretus vero oculus pp mouentiũ oculos musculorũ immobilitatẽ fit: Immobilitas aũt ea pp oĩum ipsius musculorũ vel resolutionẽ: vel æquã, & quæ in neutrã partẽ vergat, tẽsionẽ, proficiscĩt: vel pp exactam mouentis musculos potentiæ imbecillitatẽ. Talis constitutio † ei, qua oculi intus agitatur, ex aduersum pugnat: nempe instabiles sunt, non secus, q̃ qui Equũ appellatũ habet, ita vt nunq̃ conquiescant: contra aũt, concreti nunq̃ mouentur. Si igĩt causas talis constitutionis oculorum intellexeris, constat & eas prauas esse. Scribunt aliqui in dictione /& concretum turbulentũ malum/ turbulentiam quandam concreuisse in oculis volentes ex affectionis tũ siccitate tũ caliditate.

† τῇ τῶν ἐνδεδυμένων ὀφθαλμῶν. i. ei, qua oculi ĩ gyrũ uertuntur. ex Erotiano.

12 *Vox (Acuta) Clangosa, Mala est.*

Non nulli quidem κλαγγώδης id est clãgosa, alij κλαυθμώδης id est querula plorabundaq;, scribunt. Quod autem clangosa vox fiat, cum siccitas vocificorum organorum intendit, est demonstratum. Plorabunda vero secundum eandem noscitur intensionem: sed difficilior, quàm clangosa, existit, quanto maiorem indicat affectionem. G

13 *Dentium Stridor Perniciosus, quibus non est sanitatis tẽpore assuetus: Suffocatio quoq; in his Valde mala est.*

Cum libri huius author memorare non consueuerit, quæ in prognostico scripta sunt, nunc tũ de‖stridore dentium mentionem fecit: adiecitq; in calce, q; suffocatio in his valde mala sit. At, cum didiceris, quonam pacto stridor dentium procreetur, quonam item modo suffocatio, nihil in hac etiam dictione fusius recensere est necesse: nempe ex illis vniuersa ipse cognosces.

in Prog. cõ. 1. t. 21. 4ª. 194. a

14 *Faciei Color bonus, & Mœstitia multa, Malum.*

Quod sæpius fallat coloratior facies, putentq; hanc vel sanguinis per nares eruptionis iudicatoriæ, vel abscessuum post aures, significatoriã esse, ob id iure etiam, si cũ multa tristitia fiat, malũ esse signum scripsit. Fieri siquidem nequit, vt ægri ita bene colorentur, vt qui optime valẽt, pro ea qui H dem, quæ in illis est, affectione: sed ob caliditatem multam impense rubros ipsos factos, & bene coloratis similes videri, relinquit. Quod aũt valde rubrũ est, id ad melancholiam idoneum esse ait in epidemiorum secundo: cuius signũ mœstitia existit: atq;, si multa ipsi adfuerit, multo magis. Cũ itaque florida quidẽ apparuerit facies, æger aũt valde tristis fuerit, quædam in cerebro valde calida affectio esse videtur, quæ sanguinem exurit: eamq; ob causam bilem atram, vt demonstratum est, gignit. Sed forsan alienum non erit, vt quædam per totum librum sensu carẽtia simpliciter commemoraui, ita & nũc faciam, scribamq; ex enarrationibus sensu & intelligentia carentibus aliquã gratia exempli. Neque sanè eum, qui primus de his dixit, sum admiratus: commune siquidem id omnium est vitium, vt, quomodo filios, ita & quæ ab illis excogitantur, diligant: nisi quis valde securus Æsopi fabulam perpetua in memoria habuerit, Quæ duas nos gestare manticas ait: anteriorẽ quidem vitiorum alienorum plenam, posteriorem nostrorum: atque ob id delicta aliorũ videre nos, nostra vero non cernere: is etenim solus ad verorum cognitionem sese exercebit. Non igitur, vt dixi, eũ, qui primus expositionem scripsit, demiror, sed eos, qui dicta prius inepte laudant: qũo & nunc quidam laudibus extollit eorum explicationem, qui intelligendum esse aiunt faciei quidem bonum colorem, in ægrotantis ipsius colore: mœstitiam vero multam, in medico colorem

A lorem bonum præter naturam, vt signum malum, cernēte. Nam, si id docere voluisset prorrhetici author, ita dixisset: Faciei color bonus valde mœstum signum medico. aut, si non, ita, Faciei color bonus valde mœstum reddit medicum. neque ad hoc in calce postea adscripsisset, malum. Absurdum siquidem admodum atque ab omni intelligentia alienum, dicere, Faciei colorem bonum valde mœstum signum medico, malum. vel rursum hoc pacto: Faciei color bonus valde mœstum reddit medicum, & est signum malum. Nempe vel id, mœstum reddit medicum & signum est malum, vel malum esse colorem bonum, duntaxat dictum sat fuerit: sed, vt vtrunque simul dicatur, fieri nequit. Adde, ꝙ ēt coniunctio/et/apposita, clare indicat in ægroto hęc ambo cōtigisse, tum coloratam faciem, tum vehemētem tristitiam. Vt ergo quis prætermissa huius lectionis indicatione ad id, quod recensetur, veniat, falsus est eorum, qui ita exposuerunt, sermo. Non enim de necessitate color faciei bonus valde mœstum reddit medicum, sed interdum lętiorem, q̃ antea, reddit, cum scilicet faciei colorem bonum vel sanguinis eruptionis, vel abscessuū post aures iudicatoriorum, signum esse sperauerit. Si itaq; dictione ipsa summe tum ambigua tum obscura existente talia quædam excogitarent, veniam hi à nobis mererentur: sed, q̃m rem cōmodissimam clare distinguēs docet, q̃n sane quidē bonū existat signū bene colorata facies, q̃n vero non

B bonum, quis'nam ipsis ignosceret? Sicuti & his, qui pręsentē sermonem de mutua īter se trāsmutatione boni faciei coloris & mœstitię esse dicunt. Existimant siquidem, cum hęc sibi inuicem succedunt, q̃n scilicet colore bono desinente æger valde mœstus reddatur, rursusq; & mœstitiam illā subsequatur color bonus, difficile signum esse, ac si ambo simul esse nequeant, vel ipse de contrarijs antea non dixerit mutuam in sese transmutationē non bonū signum esse: inibi siquidem generatio alterius, tollit alterius essentiā, quo fit, vt simul esse nequeant: sed, ꝙ mœstitia simul cū colore bono consistat, non est impossibile. Si igit̃, quæ in vnaquaque oratione ab aliquibus ꝑperā dicta sunt, redarguamus, cōmentariorū prolixitatē nō pauci incusabunt: si vero nō reprehēsa ꝑtermittamus, iam postea erunt, qui auditā peregrinā expositionē, tanq̃ à me ꝑtermissam, vitio vertant, & maxime cum expositionis tū vitiū tum virtutē non dum discernere queant. Cū ergo fieri nō possit, vt incusationē deuitemus, qua vel superuacue sermonē protrahamus, vel vtile quippiā ꝑtermittamus, ad alterū diuertā, quod lecturis scriptas à me explanatiōes cōmodius fore credidi.

15 *Deiectiones in Spumosas syncerasq; desinentes Exacerbant.*

Causam, cur, qui librū exposuerunt, vt multas dictiones alias, ita & hanc, perperā obaudierunt,

C non noui. Nēpe, cū ipse dixerit/desinentes/expositionem hi faciunt deiectionum spumosarū syncerarumq;: at idē non est, aut, cui talia deijciunt̃, exacerbandum morbū: aut, cui desinent deiectiones in talia. Prauæ igit̃ affectionis signa sunt spumosæ & syncera, si memoria tenuerimus deiectiones ἀκράτους. i. synceras appellari, q̃ dūtaxat vnū, qui excernit̃, humorē cæteris impermistū habent: non est tñ, vt talia excernentibus morbus exacerbet̃, necesse: cū fieri possit, vt cōquiescat paulatim cocta affectione, in qua talia excernebant̃. Q̃n igit̃ necesse est, vt morbus exacerbetur? cum scilicet deiectiones præter id, ꝙ non cessent, in spumosas quoque syncerasq; permutabunt̃: nēpe hæ alijs, quæ ante excernebantur, deteriores, exacerbandum morbum indicant.

16 *Vrinarum in morbis Acutis ex refrigeratione Interceptiones Pessimæ.*

Morbi acuti ex calidiore materia ortum habent. Si ergo vrinarum retentio ex vesicæ refrigeratione fiat, malum: nempe ex tali intemperie, secretoriæ, quæ in vesica est, facultatis factam imbecillitatem, vel sensus ob refrigeratum ipsius neruum priuationem, neruumq; ipsum quod cōtristat haudquaquam sentire, ostendit. Refrigeratio autem vesicæ fit discusso euaporatoq; ab eo, qui ꝑter naturam est, naturali vesicæ calore. Sed forsan quis obiecerit, quam ob causam, si febris totum

D occupauerit corpus, vesica refrigerata est? quæstionem sane diluit partis idoneitas & aptitudo: non enim omnia naturam eandem pariter sortita sunt.

17 *Perniciosa Sine signis leuantia Mortem indicant.*

Sine signis, inquit, vel excretionis, vel concoctionis: non aūt aliud docet, q̃ vniuersale illud in « aphorismis ita scriptū: ‖ Quæ non ex rōne leuant, his fidendū non est: neq; valde formidanda ma- 2.Aph.27.Ex. ord.16.b
« la, quæ præter rōnem eueniunt. Præsens siquidē dictio ab vniuersali recedens, eorū, quæ vniuersali subiecta sunt, quippiam edocet: de perniciosis siquidē duntaxat pronunciat, non de prauis oībus: neque. n. prorsus, quicquid prauum fuerit, mox idem & perniciosum existit. Demonstrauimus siquidem in prognostico malorum signorum differentias non paucas dictas esse, in quibus Hippocratem ipsum ex nominū propriorū adiectione magnitudinem horum indicare ostendimus. De prauis igit̃ simplr̃ & non perniciosis nosse id duntaxat satis est, non esse his fidendum, si absq; signis desierint: redibunt siquidem, sed non tollent hominem. Quæ vero eo' prauitatis deuenerunt, vt & inter perniciosa censeant̃, ꝙ hæc quidem mediocriter prauis infida magis sint, nequeātq; secure & cum fiducia sine manifestis signis sedari, in libris de iudicationibus est latissime à me demonstratum. Nempe, vbi talia tractu temporis læsionem habitualē indissolubilemq; con

fecerint, reuertentur pro malitiæ suæ magnitudine, periculi magnitudinē afferentes. Nam causæ E aliquæ eorū, quæ in corpore procreant̄, potentia virtuteq; tum virus rabidorū canum, tum lethalia ea medicamēta, repræsentant, quę & si in affecto loco nullū protinus, quod notabile sit, pariant symptoma, post quatuor tm̄ vel sex menses vel longinquiorē temporis vsuram hominē perimūt. Scimus aūt non nullos & à Cane rabido morsos, qui postea tū aquas formidauerunt, tum interierūt, à primo principio, in quo morsi fuerāt, post duos vel tres vel quatuor vel multo plures mēses. Noui sanè & quędam, qui exacto anno eū incurrit affectū, quem ὑδροφόβον. i. aquę timorē, vocant: de quo medicis oībus summa in solidis animalis partibus siccitas fieri videbat̄, atq; vna adaucta naturalis caliditas, in igneā conuersa. Affectionē hanc caninū virus parit longo tempore, hoc est paulatim: atq; ob id immedicabilior existit, ꝙ partium solidarū substantia in aliam transeat cōditionē: veluti in vitiliginibus, leucis appellatis, fieri consueuit, nempe & altius descendit hęc prę ter naturā affectio. Cū aūt hæc alterent quidem solida corpora, sed non dū alterauerunt, simul vt vacuata sunt, solidorum quoque alteratio cessat: interdumq; die vno, interdū vero citius ēt, ad naturalē redeunt habitū. Nēpe, cū affectio fit & nō dum facta est, breuiter, separata efficiente ipsam causa, sedat̄: si vero completa ea fuerit, ēt si vacuata fuerint, quæ affectionem procreauerint humida, nihil in sanationis rōne amplius existit. Simile. n. quippiā contingit, quēadmodū in lignis eue F nit, quæ proxime mollem ignem sunt apposita: calefiunt siquidē valde, sed non dum inuruntur: quæ si prius ab igne separaueris, ꝙ inuri incipiant, celeriter contractam caliditatē, deponunt: si vero tm̄ in se exceperint, vt inuri incipiāt, etiam si ab igne tollant̄, nihilo minus inurunt̄. Quòd si lignū humidum in ignem eundē conijciat̄, non protinus accendit̄, vt si vel stuppam, vel calamum siccū, vel ellychniū conieceris: &, si post paulo lignum hm̄oi sustuleris, breui post interuallo deponet eam, quā ab igne contraxerat, alterationem. Non est igit̄ absurdum, vt talis in corpore paulatim progenitus sit humor, qualis est & rabientium canum, & medicamentorū tractu temporis lōgiore corrumpētium, ita vt plerosq; medicos lateant: Qūo In eo, qui ob lassitudinem, vt videbat̄, moderatissime febrijt, qui post quartum diem vrinam secreuit substantia quidē tenuem, sed colore nigram, vt in vtroq; eam, quæ ex pauco atramento scriptorio aquæ multæ diluto consurgit, misturam repræsentaret: atq; modo alio, si non atramentum ipsum dilutum intellexerimus, certe eā, quæ à multis ἀσβόλη appellat̄, fuliginem. Visus est æger hic quarto die bene habere, ita vt sequētibus diebus lauaret: deinde die septimo vesperi, cum febrire cœpisset, tabefactus obijt. Docetur aūt in præsenti dictione id, quod optimis medicis opem affert, non vulgaribus: neque. n. perniciosorum morborum signa hi nouerunt. Adolescens præterea quidam excernebat cū febre im- G becilla rubidam proluuiem non paucam: sæpiusq; die vno nocteq; cū tepida febre: qui hinc mediocrius habere est visus, ita vt tertio die à febre immunis esse videretur. Ego itaq; vrinas ipsius, q̄ tum tenues tum albæ instar aquæ essent, conspiciens, iocinoris infirmitatem permanere conieci: præcepiq;, vt occurrerent huic idoneis tum epithematis, tum esculentis, & rōne viuendi vniuersa. Deridens vero me medicus quidam à Thessalo edoctus, qui non solum ipse nunquam vrinas contemplatus erat, sed & contemplantes, fullones appellabat, prohibuit, ne homini præsidiū ferret̄, sola post inanitionem refectione vtendum esse inquiens: sed morbus, septimo à principio die superueniens, patuit omnibus esse hepaticus. Talia igit̄ omnia, quæ valde vtilia sunt, prætermittunt expositores, tempusq; interdum circa dictiunculas nullo pacto vtiles conterunt.

18 *In Acutis biliosis Albicantes, Spumosæ, & Perichol**æ deiectiones, Malæ: Malæ quoque & Vrinæ huiusmodi: an & his Iecur Dolorosum?*

Quod sæpius iam & antea dictum est, dicam & nunc. Qui librū hunc composuit, videtur quidem eiusdem cum magno Hippocrate esse artis: sed ipso longe est inferior: atque ob id quidam librum hunc, Draconis Hippocratis, alij Thessali, esse putauerūt. Duo siquidem magni Hippocra H tis filij fuisse perhibētur, Draco & Thessalus: quorum vtriusque rursus filius Hippocrates. Siue igit̄ ab horum altero, siue ab alio quodā, scriptus sit liber: siue, qui scripsit, prius, quàm græcis publicaret, obierit: peruestigare superuacuum videtur: nam, quæ de ipso dicta nunc sunt, sufficiūt. At legentes conquirere intelligentiam eorum, quæ dicuntur, studeāt, sitq; gemina inquisitio, id, quod ab ipso dicatur, tum ad librorum Hippocratis confessorum, tum ad rerum veritatem, referētibus nobis. Et nunc sanè, quod proponitur, ita inuestigabimus: ꝙ author plerunq; symptomata implicet, quorum vniuscuiusque vires per se in prognostico didicimus. Nempe, ‖ ꝙ deiectiones tum albicantes, tum spumosæ, malæ sint, dictum est in libro illo: Quòd præterea ‖ minus periclitentur, quorum naturæ conuenit morbus, ex aphorismis constat: quare, quibus non conuenit, hi magis periclitantur. Biliosæ igitur deiectiones & biliosa vesicæ excrementa, cū biliosis hominibus biliosis & morbis, familiaritatem habent & cognationem: non biliosa autem & albicantia his præter naturam sunt, atque ob id praua censentur. Spumosa vero deiectio naturis omnibus mala est. Quę si tantummodo in oratione dicantur, nulla oborietur questio: Verum, si adieceris /perichola/ maximam mouebis quæstionem: quo etenim pacto fieri potest, vt albicantia simul et biliosa deijciatur? Vitiatam equidem & hanc dictionem, veluti & alias multas, existimo: nempe

In Prog. cō. 2. t.20.4ª.199.f 2ª.Aph.34.Ex. ord.17.c

commodius

A cōmodius fuit, vt in ea ſcriberetur/nō perichola/vel omnino omiſſa fuiſſet hæc dictio/perichola. Si vero dictionē, tanq̃ vitio carentē exiſtimare cogimur, è duobus alterū vt ſit, oportet: Nam vel vno tempore albicantia, in altero perichola, deijci eſt putandum: vel, ſi tempore vno ſecerni vtraque quis aſſerere voluerit, albicantia quidem tum conſtantium tum durorum excrementorum colorem indicabunt: perichola vero, ea, quæ circa ipſa ſunt, bilem ſubſtantia tenuem habere. Conſueuerunt autem tales excretiones περίχρους id eſt circiter coloratas, appellare. Vrinæ autem permiſceri quidem hoc pacto non poſſunt, ſed in his alterum eorum, quæ dicta ſunt, vel alterum, intelligere eſt neceſſe: atque vtraque eſſe mala, & albicans, & pericholum. In vrinis autem pericholum, quod ſuperflue bilioſum eſt, de neceſſitate eſt intelligendum: neque enim fieri poteſt, vt, quomodo in deiectionibus perichola cum albicantibus fieri poſſe retuli, ita & in vrinis intelligatur. Quod aūt in calce dictionis ſcriptum eſt/an & his iecur doloroſum:/recte eſt dictum: nempe alijs doloroſum ſit, & alijs non, propterea q̃ hæc ob tum phlegmonen, tum obſtructionē, tum flammantem quandā affectionem, & per ventrē, & per veſicam excernantur. Sed de talibus omnibus vna cum peculiaribus demonſtrationibus in noſtris tractationibus diximus: vt neque nunc ſingulis in dictionibus phyſicas audire demonſtrationes cōueniat, ſed ſolis his, quæ ex ipſis B demonſtrata ſunt, vnumquęque contentum eſſe oporteat.

19 *Si in Febribus Aphoniæ conuulſiuo modo in Motionem mentis tranſeant cum ſilentio, Pernicioſum.*

Quanq̃ vetera omnia exemplaria ita ſcripta ſint, libriq; interpretes oēs hoc pacto recipiāt, quidam tamen ex ijs, qui tum heri, tum nudius tertius nati ſunt, in eam, quæ expoſitu ipſis facilis ſit, tranſcribunt dictionem. Ego vero eum, qui de expoſitione dubitans, vitiatam eſſe dictionem ſuſpicetur, & ad id, quod verum appareat, tranſcribat, non increpo: ſed, q̃ expoſitionem faciat, vt ipſe tranſcribere eſt auſus, perinde atque ab initio ita ſcriptū ſit, increpatione dignū eſſe arbitror. Cū vero plurimis in dictionibus fecerint id non nulli, malam ipſorum in omnibus adulterationem memorare longum eſſe puto. Quo autem modo & alia multa hoc toto libro ſcripta ſemel aut bis adnotaui, ita & hoc. Dicta igitur à me ſunt hæc propter eos, qui prorſus à præſenti oratione auferunt verba hæc duo, σιγῇ ὀλέθριον id eſt cum ſilentio pernicioſum. Ego autem ſenſum talem eſſe autumo: Si in febre aphoniæ, quæ conuulſiuo modo fiunt, deſinant in eam, quæ cum ſilentio ſit, ecſtaſim, pernicioſum: pernicioſum autem vel pathema vel ſymptoma ſubaudire oportet, libri authore ita ex conſuetudine enunciante. Nomen igitur σιγῇ id eſt cum ſilentio, in caſu dandi eſt in- C telligendum: & cum verbo ἐξίσανται id eſt mente mouentur, conſtruendum ordinandumq;. In caſu autem dandi intellectum non amplius hoc ſignificat ſolum, ſi in mentis ſcilicet motionē tranſeant, cum ſilentio, valde malum: nam rurſus eum nomini/ſilentio/verbum/pernicioſum/ſubieciſſe conſtat: quod ſanè intelligendum pro latenter & obſcure vulgo. Cum ergo aphoniæ multis fiant modis, vt dictum eſt, nunc eam, quæ conuulſiuo modo fit, in eam, quæ cum ſilentio efficitur, ecſtaſim deſinere ait. Sed quorum nam conuulſiuum modum intelligemus: dixerit quis, voci aſſeruientium organorum, quæ, tum q̃ reſoluta ſint, tum nullo pacto à voluntate moueantur, aphoniæ cauſa exiſtunt. Ab his ergo affectionibus conuulſiuā diſtinguens, inquit/ſi in febribus aphoniæ conuulſiuo modo. Non hæ igitur cum tumultu & clamore (non enim vociferari poſſunt, qui voce ſunt deſtituti) ſed cum ſilentio in ecſtaſim perueniunt: et nulla ſanè q̃ſtio eſt, quonā modo cum ſilentio mente moueantur, qui nullo pacto vocem emittere poſſint. Vnde igitur (inquiunt) mente aberrantes eos cognoſcimus: ridiculam admodum interrogantes interrogationē, ſoliſq; ijs interrogari dignam, qui nunq̃ ægros mente læſos conſpexerint. Nempe, & ſi non loquantur, q̃ domeſticos conuenienter ipſi non videant: neque, cum interrogantur, affectionem dicant vel ſcripto vel nutibus: q̃ item motus oſtendant à ratione alienos, exilientes, vel inordinate D conuulſi: hæc deſipientiam ipſorum indicant: et, ſi valenter horum affectio excedat, iam non deſipientiam ſimpliciter, ſed ecſtaſim id eſt inſaniam, iure appellamus.

20 *Quibus ex Dolore Aphoniæ, hi difficulter Moriuntur.*

Verbum δυσθάνατοι. i. difficiles ad moriendū, modo qui tardius moriunt, modo qui cū dolore, ſignificat: quod optima ratione in præſenti oratione dicitur: & maxime, quia aphoniā huiuſmodi in antecedente dictione memorauit: nempe conuulſio doloris plena eſt affectio.

21 *Febres ex Hypochondriorum doloribus, Malignæ.*

Orationem hanc, ſiue libri huius author, ſiue alius ſcripſerit, non laudo: niſi etenim limitetur, bifariam falſa eſt, q̃ & gemina indigeat limitatione. Cum ergo non paucæ in hypochondrijs ſitæ ſint partes, febres non ſunt ex oībus his malignæ: ſed ex ſepto tranſuerſo, ventriculo, & iocinore: ſcimus quoque & muſculos quoſdam, qui inibi iacent, ſi inflammentur, febrem accendere. Quinimo neque, vbi in iocinore, vel ventre, vel ſepto tranſuerſo, phlegmone oriatur, febris hæc continuo maligna eſt: ſed acuta forſan fuerit, quanq̃ ne hoc quidem perpetuo, non dum vero ma-

ligna. Quod autem neq; acutam perpetuo fieri dicam, testatur experientia, & ratio demonstrat, ab externis inflammationibus conspicuam reportans fidem. Nam, cum inflammationum magnitudinem perpetuo febris ex proportione sequatur, vt in hypochondrijs non perpetuo partem aliquam ex præcipuis valenter inflammari est necesse, sic neque febrem inferri acutam. Orationem igitur his dimitto, qui & falsè dictorum causas falsas, tanq; veras, pronunciant. Ego vero, vt retuli, neque veterum cuiq; patrocinari, neq; illis pertinaciter contradicere, proposui: sed, quæ vere tum fieri, tum apparere, in ægris vidi, ea ijs, qui medicam exercent artem, narrare. E

Sitis, quæ non ex ratione in Acutis morbis soluitur, Mala est.

Est & hic sermo pars illius vniuersalis, qui omnia non ex ratione leuantia, primũ quidem suspecta esse ait: deinde & periculosa sæpius, cum & ea ipsa, quæ pręter ratione͂ leuant symptomata, periculosa existant. Dictus aũt & alius quidam in aphorismis vniuersalis sermo, in quo & id, quod nunc dicitur, est pronunciatum: ‖ Qui etenim parte aliqua corporis dolent, & magna ex parte dolorem non sentiunt, his mens ægrotat. Quod igitur in acutis morbis sitim præter rationem solui signũ malum sit, declarat abunde, quæ præter ratione͂ fit, solutio: quod vero mentis læsio significetur, ex eo patet, ꝙ æger manentem adhuc affectionem nõ sentit, quanq; affectio doloris expers nõ sit. Quod nã autem παραλόγως id est præter ratione͂, indicet, tametsi sæpius plerisq; in locis dixerim, non perperam tñ & in pręsentia dicetur. Cum igitur neq; per vomitum, neq; per sudorem, neq; per deiectionem, neq; etiam per abscessum iudicatorium, solui sitim contingat: nõ ꝙ affectio sedata fuerit, sed ꝙ sensus hebetatus fuerit: id si fiat, signum bonum nõ est. Quod si & lingua sicca manente vrinisq; crudis existentibus sitis tollatur, certius adhuc malitiam affectionis dignoueris: atq; adhuc, si medicus nihil tum refrigerantium tum humectantium exterius adhibuerit: quãdoquidem talia in acutis morbis magis sitim non tollere, sed mitigare, nata sunt. Prorsus aũt in acutis morbis malum, si sitis perfecte tollatur. Atq; hæc, quę nuper dicta sunt, in exemplo eius, quę pręter naturam est, solutionis, memoria teneri velim, ne sępius eadem audire tibi opus sit.

2ª. Aph. 6. Ext. ord. 11. g

F

23 *Sudor multus, si cum Febribus acutis fiat, Inutilis.*

Ad nomen/multus/ mentem potissimum conuerte: quoniam sæpius, qui in acutis morbis assidue sudãt mediocriter, quanq; cunctentur quidem trahantq;, non tamen moriuntur. Si vero multus fuerit sudor, qui febrem non soluat, ꝙ ægri virtus cito exoluetur, liquido ostendit.

24 *Et Vrinæ coctæ, Malæ.* G

In non paucis exemplaribus οὖρα πέπονα. i. vrinæ coctæ, scriptũ est: libriq; interpretes ita scriptum norũt: nisi ꝙ Rufus vir Ephesius veteres scripturas obseruare conatus, hoc in loco Zeuxidem increpet, tum vetustissimum empiricum, tum qui in omnes Hippocratis libros commentaria scripsit, his vsus verbis: Zeuxis aũt (si vtiq; & ipsius meminisse oportet) cũ diu effugisset inscitiæ opinione͂, hîc aperuit: obuiam. n. vitio factus, in ipso immoratus est. Vult. n. vrinas coctas scriptas esse, vt purulentas & prauum continentes crassamentum, nequaq; ꝙ hæ inter præsentissima numerarentur auxilia, conspicatus. Hæc Rufus non ingenerose aduersus Zeuxim scripsit, vitiatã quidem scripturam, qua οὖρα πέπονα. i. vrinæ coctæ, scribatur, asserens, atq; huic οὖρα ἐπίπονα. i. vrinæ, quæ cum labore excernuntur, præferens. Qui scripturam πέπονα recipiunt, hi nõ nulla quidem tum improbabilia tum memoratu indigna effutiunt: sed probabile quiddã, quod vulgus in errorem pellere possit, hoc est: videtur siquidem dicere Hippocrates, ‖ Iudicatoriorum non iudicãtium alia lethalia, alia difficilem faciũt iudicationem. Ob eam causam, & coctas vrinas, vbi morbũ non soluunt, non bonum esse signum ait. Ignorant aũt hi iudicatoria quide͂ ab Hippocrate appellari tũ symptomata, tũ signa, quę iudicatione͂ indicãt, vel ex sese e͂t faciunt: vt e͂ sanguinis eruptio, per ventrem vacuatio, vrinarum copia, sudores, vomitus, menstrua, hæmorrhois, parotides, † collectiones, & quodcunque aliud: quorum alia coctionis signa existũt, de quibus in primo epidemiorum ait, ‖ Coctiones celeritatem portendunt iudicationis, securamq; sanitate͂. Quin & in prognostico de vrinis ipse scripsit, ‖ Vrina optima est, si, quod subsidet, album fuerit læue & æquale per totum tempus, donec morbus iudicetur: securitatem. n. morbumq; breuem fore ostendit. Tibi aũt, qui in epidemiorum libris morborum enarrationem legeris, cõstat nullum ex ijs, qui mortem obierunt, coctas vrinas excreuisse. Cæterum te latere non debet exemplaribus in multis simpliciter scriptum esse/vrinæ etiamnum coctæ/non adiecto nomine/malę/nempe paulo post tum his tum deinceps dictis vrinis adiectum est nomen/malæ.

2. Epid. sect. 1ª.

H

† clarius. & omnes alii decubitus: Ab his uero diuersa esse, q̃ coctionis &c.

1. Epid. cõ. 2. t. 45. 3ª. 112. b

In Prog. cõ. 2. t. 26. 4ª. 200. b

25 *Rubra quoq; ex his Epanthismata si retinentur, ac Aeruginosa, Mala: atque Exigua paruaq;, velut stillæ, super apparentia.*

De vrinis iam dictis est sermo: sed claritatis gratia copulanda sunt hæc, vt tota dictio talis fiat: Vrinæ etiamnum coctæ, & rubra ex his epanthismata si retinentur, & æruginosa, mala. Oratio

A autem hæc/ex his/vult significare, ex vrinis, quæ cum labore excernuntur, & nõ ex coctis: nunq̃ enim ex coctis vrinis epanthismata colore rubida neq; æruginosa superueniunt. Verbum/si retinentur/adiectum est talibus vrinis, vel ꝙ ægre excernantur, vel ꝙ prorsus detineantur, indicans. Sed forsan quis dixerit fieri non posse, vt, cuius nam coloris sint, cognoscatur, si retinent̃: verum, cum talia prius minxerint, & post retentionem excreta fuerint, vbi vel ægri vi expresserint, vel arte sua medici prouocauerint, atq; vna cognitis tum colore tum retentione quisquis ita excerni dixerit, nequaq̃ mentietur. Ex eo autem, ꝙ sermoni adiectum sit/atq; exigua paruaq;, velut stillæ, superapparentia/adhuc quoq; coloris ipsorum notitia euidentior erit, & retentionis veritas. Volo aũt, vt memoriḝ mandes, quæ de subrubentibus vrinis in ꝓgnostico dicta sint, his verbis: ‖ Vrina subrubens si fuerit, sedimentumq; tum subrubrum tum læue, hæc priore quidem diuturnior, sed valde salubris. Subrubens igit̃ vrina, cuius meminit in prognostico, à prærubra, de qua nunc agit, valde distat. Nempe, ꝙ prærubra ex incoctis sit, supra *ostendit: subrubentem vero commendat quidem tanq̃ salubrem, sed diuturnioris temporis signum esse ait. Quod vero rubẽs vrina in medio tum prærubræ tum subrubentis constituta, medium tum laudis tum vituperij obtineat, palam est omnibus.

in Prog. cõ. 2. t. 27. 4ª. 200. e

*ἐδήλωσε. sed legendum est ἐδήλωσα. i. ostẽdi. neq; enim Hippocra. hoc ostendit in hoc libro, sed Gal. cõ. 31. sect. 1.

26 B *Vomitus quoque cum Varietate, Malum, tum aliàs, tum si mutuo sese propè consequantur.*

Permutauerit quis interpretationis absurditatem, qua libri author delectari videtur: erit autẽ sermo talis: Vomitus quoq; cum varietate eorum, quæ vomũtur, malum signũ existit, tum aliàs, tum vbi, quæ vomuntur, propius. i. non multo post tempore, sese consequant̃. Atq; propter adiectum illud, /cũ varietate/eorum, quæ vomuntur, mentionem fecit: neq; enim omniũ, quæ in prognostico dicũtur, videtur meminisse, nisi quis adijcere maluerit. Nempe in prognostico de vomitibus ita scriptum reperitur: ‖ Si vero, quod vomitur, porri colorem repræsentet, vel liuens, vel nigrum fuerit, quicunq; horum fuerit color, malum esse est existimandum: ꝙ si colores oẽs idem homo vomuerit, valde perniciosum existit. Clare quidem in ꝓgnostico dicta sunt hęc, varietatẽ eorum, quæ vomũtur, accusante Hippocrate, ꝙ affectiones multas in ægri corpore, quæ prauæ sint, demonstret. At in præsenti dictione, vt modo dixi, adiectum est, redundantes præter naturam in corpore humores continenter vicissim euomi. Quod autem, qui continue vacuantur, deteriores ijs sunt, qui intermittunt, cuiuis patet. Pleriq; vero eorum, qui librum hunc exposuerunt, dictionem vnam ex omnibus conficiunt, quę ante dicta sunt, ab hoc principio, Sudor multus, si cum febribus acutis fiat, malus. C copulata esse omnia volentes ad vsq; orationem hanc, Tum aliàs, tum si propius sese consequãtur. vt in ægro vno concursionem scriptorum in medio nuper dicti principij, & finis huiusce præsentis dictionis comprehensorum, existiment. Fieriq; potest, vt hoc sensu ab authore libri coniuncta fuerint prædicta hæc symptomata: nempe & ex dissimilibus genere concursiones interdum facere videtur.

in Prog. cõ. 2. t. 39. 4ª. 201. g

27 *Quæ in Iudicatorijs diebus cum Proiectu & inquietatione & absq; Sudore Perfrictiones fiunt, Malæ existunt: atque ex his Superuenientes rigores Mali.*

Quod concursionem orõnis huius ex his aceruauerit, quæ seorsum ab Hippocrate dicta sunt, nemo ignorat: nẽpe ꝙ ἀλυσμὸς. i. inquietatio, semper mala sit: pari mõ & perfrictiones tanq̃ consequẽtes, malę sunt. Quod vero oĩa, quæ iudicatorijs diebus apparẽt, cæteris fideliora sint, ab ipso Hippocrate didicimus: hoc aũt in loco/inquietationi/perperã adiacet/absq; sudore/nẽpe inquietatio cũ sudore nõ mala esse videbitur: aũt, si est, nihilominus, imo mala magis. Non solum aũt superuacue oratio hæc/absq; sudore/adiecta videbitur, verum quoq; & in detrimentum librũ legẽtium: qui eã, quæ sine sudore est, inquietationẽ, ea, quæ cũ sudore est, maligniorẽ esse existimabũt. D Præterea, quod in calce orationis dr̃/atq; ex his superuenientes rigores mali/falsum est simpliciter ita dictum, vt nũc dictum est: nisi, vt inquietationi, ita & rigori, adiectum sit/absq; sudore/magisq; rigori tum familiaris tum cõmoda adiectio existit: nam, quæ sine sudore inquietatio est, minus mala est: rigor vero sine sudore, maius malum: nã, si iudicatorius rigor ex inquietatione fiat, morbum soluit, superuenientibus sudoribus, vel vomitionibus commodis, vel aluo subducta.

28 *Vomitiones Syncere atque Implacidæ, Malæ.*

Cõposita sunt rursus hoc in loco signa duo ex ijs, quę ab Hippocrate mala esse dicta sunt: nempe & cũ vniuersaliter synceras humorum vacuationes & impladitatem omnem in morbis mala esse doceret, didicimus. Non solum igitur vomitiones syncerae & implacidæ, malæ sunt: verum quoq; & deiectiones, & sputa, & vrinæ, & quiduis aliud.

29 *Sopor an Vbique Malus?*

Ambiguitatem nobis mouet dictio, quia significatum ex voce κάρου id est soporis, nõ clare dictum sit. Neq; enim, cũ ex liberaliore vini potu soporatũ quẽpiam dicamus (vt Plato in Cõuiuio de Poro affluentiæ deo dixit) morbosam vllam affectionem ostẽdimus: caros autem, quem quis interpre-

interpretando dixerit oratione longiorem profundum ægreq; excitabilem somnum, hic videtur E significare non bonum. Præterea quæstio non parua de morboso caro oborta est, an eandem genere causam habens cum eo, qui ob vini potionem obortus est, difficilem solutionem adsumpserit, an alterum genus causæ existat. Iure igitur ambigit de sopore, quærēs, an omnino esse malum existimandum sit, an interdum & bonum, & medium inter ea, quæ bona & quę mala dicuntur. Si enim & profundus & excitatu difficilis somnus, carus intelligitur, nullamq; genere dissidentem affectionem carus morbosus habeat, erit sane aliquādo carus bona tum causa tum nota. Vidimus enim in ægris quibusdam, qui tribus vel quatuor deinceps diebus vigiles permanserant, difficilem excitatu somnum superuenientem: qui prorsus nocte dieq; perseuerans magnum attulit auxilium: Sæpius quoq; & in infantibus somnum eiusmodi superuenientem nō vno die solum, verum quoq; & duobus ex ordine diebus, magno ipsis fuisse commodo conspexi. Si vero morbosi cari alia genere fuerit affectio, somnum profundum à caro discrepare asseremus, atq; quod καρῶδες id est soporosum, sit, vbiq; malū esse. Demonstrauimus autem vigilantiam quidē fieri propter tum siccitatem tum caliditatem primę sentientis partis. i. cerebri: somnum vero ex cōtrarijs, cum scilicet ex humidi vtilis copia grauetur corpus, quo modo ex crapula profundus somnus oritur, quem carum, si lubet, appellare potes. Non discrepante autem affectione, in nomine solū con F trouersia est. Cum vero cerebrum ob pituitam tum humectetur, tum refrigeretur, in lethargicis affectionibus coma erit: quod & ipsum, si lubet, carum appellare poteris. Sunt, qui, vbi æger tum motu tum sensu tempore aliquo priuatur, etiam si vel stimules, vel ferias, vel inclamites, carum appellant: qualis in quibusdam visitur, vbi temporalibus in musculis vehementer percussi fuerint. Videtur quoq; sæpius & in febrilium morborum accessionibus, in quibus neq; stimulantes, neque ferientes, nedum inclamitantes, sentiunt ægri. Si ergo pathema eiusmodi quis carum appellauerit: difficilem vero excitatu constitutionem, & coma & cataphoram: tertium autem ab ipsis somnum profundum, cuius primum meminimus: nūquam, ꝙ coma bonum sit, nedum ꝙ carus, dicere oportet. Si vero quis de recensitis affectionibus dubitauerit, †alias eas esse affirmās, vel nō, vt ego nunc dico, in re controuersus erit: si vero, vt dictum est, fieri concesserit, nominibus aliter vsus, in his solum à nobis dissidebit.

† *Al. clarius ex ātiquis. alio mō fieri affirmas, et non, ut ego nūc dico.*

30 *Ignorantia cum Rigore Malum: Malum quoq; & Obliuio.*

Siue μετὰ ῥίγεος. i. cum rigore in generandi casu, siue μετὰ ῥῖγος. i. post rigorem in casu accusandi scriptum sit, non admodum dissident inter se sermonis vtriusq; intelligentiæ: nā cum rigo- G re ignorantia & obliuio victum calorem natiuum ab ea, quæ symptomatica est, refrigeratione indicant. Quòd. n. non cognoscant familiares, neq; factorum recordentur, ex cerebri refrigeratione enasci id cōstat. Patetq; vtrūq; ꝑ se malū symptoma esse, &, si ambo simul fiāt, geminari prauitatē.

31 *Ex rigore Refrigerationes, quæ non recalescunt, Malæ.*

Languorem caloris natiui extinctionemq; talis refrigeratio indicat.

32 *Si ex Perfrictione sudantes recalescant, Malū: ex his quoq; Laterū æstus dolorosus, & rigor superueniēs, Malū.*

Ἀναθερμαινομένους. i. recalescentes, nunc intelligere oportet eos, qui rursus febricitāt. Sermo autem talis est: Si in morbo quis, posteaq; sudauerit, frigidior quidem protinus, ꝗ̄ naturæ cōueniat, fiat, rursusq; febricitet, nō sine periculo afficitur. Quòd autem & id ipsum malum sit, cuiuis patet. Connectit autem huic, veluti & in alijs, symptomata quædam, quæ diuersas concomitantur affectiones: lateris siquidem æstus dolorosus, signum est phlegmones, quæ partem eam infestet, ob quam febricitauit: si vero & rigor ipsis superuenerit, suppuraturam expecta phlegmonen. Quo autem modo fieri potest, vt ex latere phlegmone obsesso æger rursum febriat, sic & ex pulmone, H ex hepate, vel vētre, vel quauis alia parte. Particularis igitur sermo & is est, & nō vniuersalis, præterea & secundum compositionem dissimilis generis signorum.

33 *Æstuosi Rigores quadātenus Perniciosi: Flammans quoq; cum sudore Facies in his, Mala: ex his Posteriorum refrigeratio, Conuulsionem accersit.*

Siue καυματώδεις idest ęstuosi, prima syllaba per α & υ, scriptum fuerit, siue κωματώδεις. i. comatosi per ω, difficilem grauemq; verbum vtrūq; indicat affectionem. Nam, qui vniuersaliter de rigore intellexerunt, perpetuo eos meminisse oportet, Quòd, in tertiana vel in quartana, eueniēs, talium febrium peculiare est symptoma: In morbis vero postea apparens, si iudicationem nō intulerit, deterrimum existit. Scis etenim, ꝙ iudicatoriorum non iudicātium quædam lethalia sint, & quædam difficilis iudicij. Rursum huic symptomata alia coniunxit affectionū, quę nō necessario cum rigore fiunt. Dictum autem antea, ꝙ, quanto plura periculosa homini fiant symptomata, tanto fideliorem in eo efficiant prædictionem: quomodo, si & signorum salubrium multa appareant, eo certior sit salutis expectatio. Non ignoramus aūt, ꝙ etiā sine rigore flammans cum sudore facies, malum est signum, qm̄ & vnum ex iudicatorijs sudor sit. Cum igitur non iudicauerit,

maligni-

A malignitatem morbi ostendit. Ex his autem refrigeratis posterioribus partibus conuulsionē non absq; ratione speraueris, quoniam & partes neruosæ sint, & frigus conuulsionem pariat.

34 *Si in Sudoribus uigiles recalescant, Malum.*

Si, quod de ita complicatis dictum est, memoria non excidit, non est, φ amplius nostra indigeatis explicatione. Nempe talia omnia subiacent tantulo huic vniuersali: ‖ Iudicatoriorum non iudicantium quædam lethalia, & quædam difficilis sunt iudicij. 2a. Epi. sect. 1a.

35 *Ex Lumborum recursione Oculi peruersio Malum.*

Fieri nō potest, vt aliud quippiam intelligatur, φ̄ quod lumborū doloribus ad superiorē transeūtibus sedem, principium quoq; neruorum affici cōtingit, cuius symptoma est oculorum peruersio. Nam, quæ à cerebro neruorum propaginem assumunt partes, non affecta, quopiā tali, spinali medulla, suas affectiones demonstrant. Hic autem sermo iis similis est, quæ in prognostico ita dicta sunt: ‖ Qui cum febre circa lumbos & infernas sedes fiunt dolores, si septum transuersum relictis infernis sedibus attigerint, lethales admodum existunt. In Prog. cō. 2. t. 70. 4a. 205. h

36 B *Dolor Pectoris firmatus & ægre auferibilis cum Torpore, Malus: Superfebriētes hi, si acute ardent, Moriūtur.*

Miscuit rursus hoc in loco duarum affectionum symptomata. Dolor etenim pectori ἱδρυνθεὶς .i. στηριχθεὶς δυσλύτως .i. firmatus & ægre auferibilis, thoracis indicat phlegmonen: torpor vero, cerebri humiditatem, vel frigus, vel vtrūq;. Quod aūt in talibus sermonibus oībus meminisse te oportet coniunctionis disiūctiue significantis, cuius patere potest. Non est tñ necesse ita affectos, si caustici acute fiant, mori: si vtiq; nomen καυστικοὶ idem, quod velut καυσώδεις .i. ardentes, significat. Quidam vero torporem, mouendi difficultatem corporis intellexerunt: nempe (quod sæpius dixi) in obscuris & luce carentibus dictionibus, cuipiam, vt lubet, intelligere conceditur.

37 *Nigra Reuomentes, cibos Fastidientes, Deliros, in Pube parū dolentes, quibus Oculus ferox claususq;, Medicari non oportet, Perniciosum enim.*

Quod hi omnes perniciose habeant, vt in calce dictionis retulit, verum est: †sicuti & quod eos φαρμακεύειν, quod est καθαίρειν .i. purgare, dici sæpius est demonstratū.} Hic autem sermo illi dissimilis non est: Cordē vulneratis promittenda curatio nō est, morientur enim. Siue igitur singu- C la ea, quæ in dictione continenē, seorsum quis intelligat, prauę affectionis signa ea sunt: siue multa quoq; simul, æque perniciosa fuerint. Quod ergo primo dictū est /reuomere nigra/ inter perniciosissima censetur signa, etiā si absq; alijs solum fuerit. Deinde scriptum est ἀπόσιτοι, quod est ἀνόρεκτοι id est cibos auersantes: quod q̄q̄ minus, φ̄ illud, malum existat, verūtamen & ipsum malum. Pari modo παράφοροι, quod est παρανοῦντες & παραπαίοντες id est deliri. Verum oīo hęc /parum in pube dolentes/ neq; luculenta existit: neq;, qui librum exposuerunt, idem censuerunt. Quidam enim vtranq; seorsum explicantes, nomine /pubis/ pubertatis ętatem intellexerunt/ parum vero dolentes/ vnum & ipsum ex symptomatis, quorum catalogum fecerunt: Alij autem /in pube parum dolentes/ de parte dictum esse aiunt, in qua vesica suam posituram habet: vult siquidem partem eam grauiter esse affectam ostendere, sed eos desipere, φ exiguam habeāt à principio ipso sensionem. Deinceps autem duo alia scripsit symptomata, manifeste phrenitica, ferocem inquam oculum, & clausum: duo siquidem sunt hæc, quanq̄ de parte vna dicantur. Potest quidem alterum ipsorum per se solum constare, vt oculus ferox quidem interdum existat, non tñ clausus: interdum vero clausus quidem, nō tamen & ferox: claudi siquidem oculorum palpebras contingit vel propter conuulsiuam claudentium oculos musculorum tensionem: vel propter aperien- D tium imbecillitatem. Qui igitur ita affectos medicari ingreditur, is indoctus est, & artis medicinalis planè inscius: neq; sanè, qui non medicari cōsulit, sapiens est: nec vero, φ hi perniciose habeāt, nosse magnum quippiam existit. Nullā itaq; artificiosam speculationem, quæ libro digna sit, nos docet dictio: quomodo nos vniuersaliter docuit in aphorismis vna, in qua inquit: ‖ In acutis morbis raro, & in principijs medicamentis purgantibus vti. atq; alia, in qua dicitur: ‖ In acutis medicari, si turgeant, eodem die. Hæc siquidem medico insigni digna sunt, vt in horum explicatione demonstrauimus: Quę vero nunc dicuntur, superuacua: nullus etenim ita affectos purgare ingreditur, vt dictio ostendit, cum hoc, φ procedente morbo fieri hæc commonstret, & non circa principia: quando in acutis solum purgandi est occasio.

†sicuti et quod eos nō oporteat φαρμακεύειν .i. medicari, quod ē καθαίρειν .i. purgare: sæpius. n. iā demonstratū ē de hoc dici φαρμακεύειν.

* fecit.

1a. Aph. 24. Ex. ord. 10. e 4a. Aph. 10. Ext. ord. 28. c

38 *Neq; Intumescentes, Vertiginososq;, neq; in Errando deficientes, neq; Cibum auersantes, neq; Decolores.*

Ac si libri scriptor luculentum quippiam promere sit veritus, ita tum propria tum perspicua vbiq; nomina pertransiens, alijs vti studio sibi habet. Nempe, si per orationem hanc, ἐν τῷ πλανᾶσθαι ἐκλείποντας id est in errādo deficientes, hos significare voluerit, qui, quanq̄ quiete leuiterq; moueantur, λειποψυχοῦσι tamen ἰσχυρῶς, id est forti animi deliquio corripiantur, is per nomina, quæ nunc dico, clare explicare poterat. Præter hæc quoque satius erat ita vniuersum, quod

medicis

medicis omnibus est confessum, & non minime idiotis notum, dixisse, Imbecillas habentes vires medicari nõ oportere. Nempe ex eo, ꝙ intumescant, sintq; σκοτώδεις id est vertiginosi, quod est, si in motionibus obtenebrentur, purgatione indigere videbuntur, qui per presentem significantur dictionem: ex eo vero, ꝙ vires collapsæ sint, vacuationem non ferent. E

39 *Neque in febre Comatosos, inclinatosq; : Perniciose etenim habent.*

Κατακεκλιμένες. i. inclinatos, in hac dictione rursus propter obscuritatem dicere maluit, q̃m clare dicere potuisset, ἐκλύτες. i. exolutos: Subiacet etenim hi vniuersali sermoni omnibus planè cognito: quis enim non nouit, aut quis non dixit exolutos purgandos nõ esse? Superuacue igitur est adiectum verbum κωματώδεις. i. comatosos, bifariã scripta prima syllaba & per κ & ω, & per κ & α & υ. Cum enim in cõfesso sit nullũ exolutorum medicari oportere, licebit nobis hinc vnũ quemq; affectum assignando, mille particulares sermones conficere.

40 *Cordis dolor cum hypochondrio contento, Dolorq; capitis, Malignum, & Suspiriosum quippiam. An repente hi moriantur? vt in Dysode: cui & vrinæ fermentatæ erant vehementer, & faciei vehemens rubor.*

Quod q̃rat, an, sicut vidit hęc in Dysode accidere, ita de ipsis vl̃r pronũciare conueniat nec'ne, clare ostendit. De talibus aũt antea dixi, cum ostenderẽ, quæ in vno affectu fiunt symptomata, cõmode continuo inter se ordine doceri: quæ vero in diuersis, non recte copulari, cum nulla, quæ artificiosa sit doctrina, ex eorum miscella fieri soleat. In ægris itaq; vtilissimum est oĩa contemplari, nihilq; prætermittere: quod vtrũq; fecit Hippocrates tum in prognostico, tũ in aphorismis, prænotiones per vl̃ia efficiens: in epidemijs vero, quæ ægris contigerũt, oĩa scribens: docetur quoq; & in his ipsis libris quædam citra ægrotantium mẽtionem vniuersalia. In hoc vero prorrhetico sæpius confusa est doctrina, his omnibus, quæ in ægris vñr, vnam in congeriem reductis, quanq̃ in diuersi generis affectibus fiant: quõ & nunc in Dysode inquiens Καρδίας πόνος. i. cordis, hoc est oris ventriculi, dolor, cum hypochondrio contento, & capitis dolor, adiecit, & ἀσθματώδες id est suspiriosum: deinde post hæc in dictionis calce/& vrinæ fermẽtatæ erãt βιαίως/nam & βιαίως sermoni adiectum est, vt hic inuestigemus, an fermentatas vehementer vrinas factas dicat, βιαίως pro σφοδρῶς. i. vehemẽter, accipiendo: an cum aduerbio βιαίως subintelligere oporteat excretæ, ostendente authore vrinas tum ægre tum cũ violentia excerni. Quin etiã in orone dictum est/fermentatæ/quod neq; in prognostico dictũ est, neq; in libris epidemiorum. Præterea, iam cum oĩa percurrerimus, nihil amplius nobis accedit: sed, quia explicare instituimus, de fermentatis quoq; dicamus. Cum igit̃ in terrã acetũ acre effusum fuerit, protinus intumescẽs, sursum quasdam terrę partes simul tollit: fitq; compositũ quoddam ex terrestri substãtia, & aceti humiditate, & ex facto vaporoso spiritu. Simile rei huic contingit, cum atra bilis in terrã effusa fuerit, nempe & in vtroq; spirituosa q̃dam motio euidenter fieri vr̃, ei similis, quæ in feruente musto apparet. Simile quoq; & in panibus quotidie fieri vr̃: cũ enĩ remista aquæ tritici farina misto illis & fermẽto, mediocriter macerari permiserint, fermẽtatio fieri vr̃, fusa simul & intumescente, quæ fermentatur, substantia. Quapropter & vrinæ, quę fermẽtant̃, vt prorsus crassitiem notabilẽ habeãt, oportet: deinde & in ea leuẽ quãdã efferuescentiã, quodq; pars spirituosa motionẽ nacta, tumorem habeat maiorem, q̃, cum excerneret̃, habebat. Quod aũt vrinę eiusmodi fiãt perturbatis agitatisq; crudis humoribus, in cõmentarijs de iudicationibus didicimus. Præterea ante dictus æger, forsan nõ multo post repẽte d̃functus, qõnẽ scriptori mouit, An oẽs ita affectos repẽte morituros dicere oporteat nec'ne. Cõstat vero, & quo'nã pacto nos rñdere oporteat ita interrogãtibus, vt ꝓnunciauit scriptor, An hi repente moriant̃? rñdebimus. n. verisimile esse hoĩem mori repente strãgulatũ: nẽpe id ex asthmate significat̃. Sed, quę nã fuerit affectio, in qua effic̃it hoc symptoma, est diuinãdũ: ꝙ nihil fuerit locutus author. Nẽpe & ob flatus pituitæq; multæ ex capite in pulmonis bronchia per asperã arteriam delapsum, atq; ex pleuritide in ea trãslata, & pure multo ꝑp affectionem aliã medium instrumẽtorũ duorum occupãte locum, asthmatica acuta oritur spirãdi difficultas, crebrescẽte admodum respiratiõe, & valde sese dilatante thorace. Cum igit̃ fuerit talis difficultatis spirãdi species, rubẽs iure optimo reddetur facies. Si vero & capitis dolor simul fuerit, nil miri, si valde rubẽs fuerit: oẽs siquidem in morbis eiusmodi capitis dolores cum caliditate multa fieri consueuerunt. F G H

41 *Ceruicis dolor Malum quidem in febre omni, sed Peßimum, quibus insania speratur.*

Particulare & hoc quoq;, tanquam vl̃e, scripsit. Nam, si dolor vel propter adfectum cerebrum, vel spinalem medullam, †vel ipsas cerebri membranas oriatur, malũ est signum: si vero affectis, quæ extrinsecus vertebras circũiacent, partibus enascatur, malum non est. In quibus autem insaniæ spes est, quæ'nam affectio deterior esse potest, q̃ ea, quæ cum insania existit?

†*vel membranas, quæ circa ipsam (dorsalẽ medullã) sunt. quẽadmodũ et inferius in cõmẽto* 43.

42 *Febres cum Comate, labore, lucis turbulentia, vigilijs, & sudoribus, Malignæ.*

Ex supra dictis manifesta sunt, quæ hic dicuntur: nempe catalogum malorum symptomatum efficiunt: nullamq;, vt simul fiant, habent necessitatem.

43 A *Ex dorso frequentes Horrores celeriter in aliam transeuntes conditionem, implacidiq; Vrinæ interceptionem dolorosam indicant.*

Præfinita in verbo/implacidi/priore dictionis parte, secũdam efficere licet/vrinæ interceptionem dolorosam indicant/quasi ita dixerit: Ex dorso frequentes horrores celeriter in aliã transeuntes conditionem, implacidi sunt atq; adhuc vrinæ ἀπόληψιν, quod est ἐπίσχεσιν id est retentionẽ, indicant. Sed melius est, ꝙ vrinarum retentio ex dictis omnibus significetur, protulisse. Constat siquidẽ vidisse ægrũ quẽdam † affecto in lumbis dorso, vel his, quę circa ipsos sunt, mẽbranis, vel vtroq; : deinde affectus participatione vrinarũ interceptionem dolorosam habuisse: nẽpe, ꝙ, qui celeriter transmutant horrores implacidi, ex dictarum partium phlegmone fiant, verisimile est.

† affecta dorsali medulla, q̃ ĩ lũbis ẽ, vel mẽbranis, q̃ circa ipsam sunt.

44 *Qui cum Fastidio & sine vomitu exacerbantur, Male habent.*

Debuit author adiecisse, an nausearent, nec'ne: quidam enim nauseant, & non vomunt: alij fastidio correpti, nunq̃ nauseauerunt: quos per præsentem dictionem significare mihi videtur. Bifariam enim cum ἀσώδεις id est fastidiosi, fiant, vno modo, cum virtus à corpore grauatur, nul-
B lamq; figuram facile sustinet: altero modo, cum os vẽtris à prauis mordetur humoribus: priores perniciose afficiuntur: nauseabundi sunt posteriores.

45 *Refrigeratio cum Duritie signum Perniciosum.*

Duobus modis corpora indurantur, interdum quidem cum in imo tota vehemẽter refrigerantur, interdum vero cum valenter exiccantur. Refrigeratio autem, si ita violenta fuerit, vt tota omnino refrigerentur corpora indurescantq;, extinctionis signum existit: si vero & siccitatem acceperint, nomine vtroq; signum graue est. Quod si in solis accessionibus id fiat, moderatius indicat malum: si diutius permaneat, maius: si vero perpetuo, in foribus mors est.

46 *Si ex ventre Tenuia non sentienti ægro exierint, si apud se sit, Malum, vt Hepatico.*

Bene fecit author, cum adiecit, vt hepatico: nempe & nos tenuia excrementa morsu carẽtia hepaticis non nullis fieri narrauimus: quanq̃ talia excrementa, magna ex parte mordeant. Videtur igitur in his vel non generari biliosos humores ob caliditatis hepatis imbecillitatem, vel non defluere ad intestina. Si vero proprie orationem/non sentienti ægro/intellexerimus, dixerimusq;
C nunc ab authore factum esse sermonem de ijs, quę inuoluntarie excernuntur, & non de morsu carentibus, absurdum quippiam continget. Nempe, cũ duobus modis inuoluntarie excernat ęger, aut ꝙ mens ægrotet, aut ꝙ partes, per quas excretio fit, minime sentiant: ꝙ mens quidẽ non ægrotet, explicuit, inquiens ἐόντι παρ' ἑαυτῷ, quod est κατανοοῦντι & σωφρονοῦντι. i. & apud se fuerit, cognouerit & sapuerit: reliquum vero non verisimile existimãdum: frustra enim in sermone dixerit de excrementis/tenuia/cum partes insensibiles in oĩbus, quæ per ipsas trãseunt, insensibiliter se habeãt: nullumq; aliud in dictione scriptum sit symptoma, quod neruorũ affectum indicare possit. Nempe hæc oratio/vt hepatico/alijs quidem tenuibus excrementis iuncta esse potest: neruorum vero noxã inferre per sympathiam non põt, ꝙ solum tum cerebro, tum spinali medullæ, neruorum propagines condolere videantur. Neq; .n. sympathiam huiusmodi hepati succedere vidimus: neq; id natura commonstrat visceris, quod minimis neruis participat.

* Aliter, audiuimus vel quid tale.

47 *Si Vomitus exigui biliosiq; fuerint, Malũ, tum alias, tũ si ægri superuigilauerint: Narisq; in his stillãs, Malo est.*

Excerni pauca in ægris vnum quoddam ex signis est, quæ ex toto prauitatem habent, siue sanguis per nares excernatur, siue deorsum per ventrem: siue per vomitus tale quippiã, quod super-
D fluum sit, excernatur: idem & in sudoribus est, & ijs, quæ per vterum excernuntur: nihil etenim eorum, quæ decretoria existũt, exigue secerni conuenit. Sed, quæ ita vacuantur, omnia duorum alterum subeunt: nam vel, ꝙ non queant tolerari ob copiam, ab affectis effunduntur partibus: vel imbecillitatem ostẽdunt naturę, quæ proponit quidem superflua excernere, sed nequit. Hoc igitur vniuersali intellecto particularia inuenire oportet: idq; est, quod nunc de biliosis pronunciatur: cui adiecta est ex signis proprijs vigilia, quæ biliosos consequitur humores, & non pituitosos: nempe cataphoræ in talibus fiunt, & non vigiliæ. Cum igitur pituitosi exiguũ vomatur, longiusq; et tardius solito dormire videantur, ex cataphoricis morbis quempiam expecta, seruans in memoria aphorismum illum: ‖ Somnus & vigilia, vtraq; si modum excedant, malum. 2a. Aph. 3. & 7a. Apho. 67. Ext. ord. 11. e. Et. 60 e. Aph. 67.

48 *Si Mulieri à partu Alba cum febre retineantur, Surditasq; fiat, atq; Lateris acutus dolor, Perniciose vehementer Insaniunt.*

Quod item nunc dicitur, veluti & quod antea est dictum, atq; alia multa, quæ in hoc libro scripta sunt, vniuersalibus subiecta sunt theorematis. Non .n. in albis solum, si eorum, quæ à partu vacuantur, retentio fiat, praua est tum causa tũ nota, verum quoq; in biliosis, & sanguine ipso: nẽpe λοχία purgatio est, atq; etiam ex nominis ratione purgatio alienorum, quæ gestationis vteri tem

pore

pore in venis aceruata sunt: absumpto quidem in fœtus alimentum vtili, qui in ipsis erat, sanguine: sed permanente vitiosiore, qui singulis mẽsibus antea per vterum excernebatur. Cum igitur is vacuatus non fuerit à mulieris puerperio, aut vterum ipsum in phegmonen agit magnam, aut ad superiorem aliquam sedem vectus, parti excipienti proprium affectum periculumq́ infert: ad quam autem peruenerit, mox apparentia symptomata indicabunt, quomodo & nũc tum thorax, tum caput, vitiosum sanguinem ab vtero sursum latum exceperunt. E

49 *In Ardentibus febribus cum aliquantula perfrictione, deiectionibusq; aquosæ bilis multis, Oculorum peruersio, signum Malum tum aliàs, tum si catochi fiant.*

Rursus hoc in loco malorum tum signorum tum symptomatum catalogum fecit: quorum singula seorsum & per se ab Hippocrate praua esse didicimus, in morbis quidem febrem ardentem, in deiectionibus vero hydatochola. i. aquosæ bilis excrementa. Signorum autem malorum, quæ oculis obuenire solent, vnum existit & peruersio. De catoche. i. detentione occupationeq́ quid dicere attinet? Si igitur signorum prauorum nomina omnia recensere voluit, longe plura prætermisit, q̃ recensuit: Si vero tanquã congeriem vnam, non sunt generis eiusdem, quæ dicta sunt. Nam febris ardens cum refrigeratione, grauissimum est symptoma: Quæ vero deijciuntur, & planè omnia, quæ in oculis contingunt, diuersi hæc sunt generis: Catoche vero generis alterius symptomatum existit: Palpẽbrarum peruersiones rursum alterius sunt differentiæ. F

* *In antiquis legitur, τῶν ὀφθαλμῶν. i. oculorum.*

50 *Subitaneæ Apoplexiæ solutè superfebrienti diutinè, Perniciosæ: Vt Numenij filio.*

Declarauit quidem & hic sese ex ægro vno ad vniuersalem peruenire enunciationem, vnaq́ ex consuetis quippiam circa dictionem facit. Nam ἐπιπυρεττήναντι λελυμένως. i. solute superfebrienti, dixit, à proprijs nominibus discedere cõstituens: vt curiosarum expositionum materiã sophistæ haberent. Porrò & in hoc loco sunt, qui in apoplecticis aduerbiũ λελυμένως pro μετρίως idest mediocriter, intelligũt: alij transferunt in proprie dictas paraplegias, in quibus ad partium aliquarum immobilitatem sensusq́ priuationem decumbit morbus. Nempe & has apoplexias nunc dixisse volũt per abusum: postea, cũ hę bifariã fiant, vt Erasistratus in cõmentarijs de resolutione ait (nam hæ dearticulationes contrahunt contenduntq́, aliæ vero exoluunt laxantq́) speciem paraplegiæ in neruosorum corporum exolutione & relaxatione consistentem ab eo nunc dici aiunt. Sed in talibus omnibus neruosi generis affectibus, cum ob pituitosos & frigidos fiant humores, vt sunt tum apoplexiæ tum paraplegiæ, febris calida superueniens non modico adest iuuamento. G Quæ igitur in aphorismis dicta sunt, hic nos docet: ‖ Febrem scilicet à conuulsione fieri melius, q̃ à febre conuulsionem. Item: ‖ Si ebrius quisquam repente obmutuerit, cõuulsus moritur, nisi febris prehenderit: vel, vbi in horam, qua crapulæ soluuntur, venerit, loquatur. Accidit itaq́, vt dictio ostendit, Numenij filio, q̃ oborta apoplexia non acuta & calida, sed debilis & diuturna subsecuta febris nihil profuerit.

2ª. Aph. 26. Extra. ord. 16. b
5ª. Aph. 5. Ext. ord. 37. f

51 *Ex Lumborum dolore ad cor Recursiones febriles cũ horrore, Aquosa tenuia & multa reuomentes, Mente aberrantes, Voce priuatæ, nigra vomentes, Moriuntur.*

Congesta sunt & hoc loco praua & multa symptomata, atq́ vnà inepte pronunciata. Nã recursiones dixit, & vomentes, & mente aberrantes, vbi ęgros & vomentes & mente aberrantes dicere debuisset. Tu vero, qui symptomatum singulorũ vires nouisti, non magno negocio inuenies, ad quantum periculũ ęger veniat: hoc vero in calce prognostici sufficiẽter admonuit Hippocrates.

52 *Oculi Clausio in acutis, Mala.*

Iam supra inter plurium signorum aceruationes (quas syndromas empirici vocant) oculi clausionem scripsit. H Sunt, qui κατάκλασιν per α, & non κατάκλεισιν per ει scribunt, non magno sanè circa amborum significata existente discrimine: vult enim ostendere palpebram vel confractam, vel clausam: In quo duorum alterum, nam vel robur cõtentionemq́ claudẽtium ipsam partium, vel imbecillitatem aperientium, sequitur affectio.

53 *An in Fastidiosis, non vomentibus, & lumbos dolentibus, si ferociter delirauerint, Vt Nigra exeant, spes sit?*

Ad hoc quoq́ prõpte tibi rñdemus, q̃ nõ oĩbus, sed quibusdã id erit, vt supra est demonstratũ.

54 *Fauces Dolentes graciles cum implaciditate; strangulantesq; acute, Perniciosæ.*

Memineris, velim, eius orationis, quæ in prognostico est, hoc principio: ‖ Anginæ grauissimæ sunt, & celerrime enecant, quæ neq́ in faucibus, neq́ in ceruice, conspicuum quippiã habent, plurimum vero doloris inferunt, ac spirandi, quæ non nisi recta ceruice fit, difficultatem. Nempe hinc viri docti interpretationem rerum earum, quas promit, comparare poteris cum interpretatione errantis in concursionibus, propterea quod eas ad vniuersale reducere nequeat. Nam Hippocrates & nomen affectionis prius dixit, & differentias omnes continuata serie recensuit, à

in Prog. cõ. 3. t. 16. 4ª. 209. a

grauissima

A grauissima earum exorsus, cuius nunc dictionem adnotaui. Qui vero librũ hũc scripsit, primũ quidem peccauit, fauces strangulantes inquiens, cum angina strangulans dicere debuisset. Neq; enim est dicendũ, ꝙ parte affecta pro affectu sit abusus: primo enim neq; ita affectis affectæ quippiã sunt fauces, vt Hippocrates ostẽdit, grauissimas inquiens esse anginas, quæ neq; in faucibus neq; in collo conspicuum quippiam efficiunt: qui aũt prorrheticũ hoc scripsit, ait/fauces dolentes graciles/nempe vox ἰσχνὴ.i. graciles, idem potest, quod nihil conspicuum habere. Adiecit modo hoc frustra/cum implaciditate/quod alterius symptomatũ generis existit: deinde & verbum /strãgulantes. Qui quidem librum hũc scripsit, indistincte & cõiter est locutus: Hippocrates vero proprio differẽtiæ nomine appellauit, inquiens orthopnœam.i. rectam spirandi difficultatem inferre ipsas. Vocant aũt cũ ipse tũ cæteri oẽs orthopnœam, illam difficultatis spirandi speciẽ, in qua iacentes suffocantur, & vix recto thorace sufficiunt † nihil dilatato dorso. Nam, cum aspera arteria principium à gutture habens in pulmonem diuidatur, quoties quidem thoracem cũ collo recte extẽdimus, arteriam ipsam dilatari contingit, atq; etiã, quæ ex ea in pulmones distribuuntur, propagines oẽs: atq; interim regionẽ augeri eis internam. Ob id sane & in peripneumonijs orthopnœa fit, & in appellatis asthmaticis affectibus: ob id ipsum & in grauissima angina, in B qua phlegmone obsessi interni musculi gutturis viam respirationis intercludunt. Intẽditur autẽ & hmõi affectio cubantibus, suscipiente augmentum angustia. Preterea & anginarũ differentias alias in prognostico scripsit Hippocrates tum euidẽtissime tum accuratissime in ea libri parte, in qua dicta à me nunc, recensetur dictio. In hoc aũt prorrhetico, & si faucium sæpius meminit libri author, nihil tñ nos, quod manifestum articulatumq; sit, de his, qui inibi sunt, morbis docuit.

† nulli rei innixo dorso.

55 *Quibus Spiritus retrahitur, Voxq; strãgulabunda est, & Vertebra intro fugit, His in fine velut cõtrahentis cuiuspiam spiritus redditur.*

De spirandi difficultate cõmentarios scripsi, quot in singulis ipsarum differentiæ oẽs sint, demonstrans: quę nam item causæ cuiusque effectrices, & quid significare natæ sint. Demonstraui quoq; & in eisdem cõmentarijs eas, quæ ab Hippocrate in legitimis ipsius libris dictæ sunt, spirãdi difficultates: neq; sane differentiam vllã reperi, qua spiritus retrahit, neq; ab Hippocrate didici: atq; ob eam causam, quod nam difficilis respirationis genus dicat libri author, peruestigaui. Sũt sane & aliæ duæ orationis huius scripturæ, quarum hæc quidem significat, ab altera parũ quidem voce euarians, sed intellectu eodem. Nempe in ea, vocem ἀνέλκεται id est retrahitur, litera ω interC iacet post duas primas literas α & ν, vt dictio talis sit, quibus spiritus ἄνω ἕλκεται id est sursum trahit. Recentiores aũt quidam valde discendentes, ἀνέρχεται scribũt, nullo ex antiquioribus agnoscente scripturam: de qua quidem circa finẽ agemus: de prioribus vero, quæ tum certorum, tum cõfessorum sunt, cõsiderabimus: de quibus qui, quod probabile esset, diceret, ne vnum quidẽ reperi: alios vero palam conuiciantes: quẽadmodum eos, qui in vocem ἀνέρχεται transcripserunt, siquidẽ quasi priores scripturæ sine presidio essent, ad transcribendas eas accesserunt. Videtur aũt mihi author, spiritum retrahi vel sursum trahi, dicere, quem superius tum prõptum tum sublimẽ dici asserui: cum videlicet thorax inter inspirandum partibus superioribus magnam efficit respirationem, ita vt scapulæ moueri videantur: &, quam ob causam, qui suffocantur, oẽs hoc respirẽt pacto, demonstraui. De ijs item, qui strangulatione afficiuntur nõ propter pulmonis angustiã, neq; propter musculorum gutturis inflammationem, sed propter eorum, qui gutturi quidem & stomacho subiacent, anterioribus autẽ partibus spinalium musculorũ superiacent: tum supra in hoc ipso prorrhetico libro recensui, tum in ijs, quibus secundum epidemiorum librum exposui, « vbi inquit: Erant autem angina laborantium affectiones eiusmodi: Ceruicis vertebrę ad interna « vertebantur, alijs quidem magis, alijs vero minus: exteriusq; ceruix euidentem ostendebat caui« D tatem: doloremq; qui hac parte tangebatur, sentiebat. Erat et cuidam sub ea vertebra, quam den« tem nominant, sed non adeo est acuta. Quod autem vertebram secundã totam à parte dentem appellauit, vel solam ipsius propaginem illam, quam nõ nulli dentiformem, alij plane dentem, ꝙ canino denti appellato similis quodammodo videat, constat oĩbus. Quia aũt, vbi dixerat/erat autẽ cuidam sub ea vertebra, quam dentem noĩant/adiecit/quod non similiter acuta est/ostendit, qui hæc scripsit, vertebram hanc periculum non similiter inferre acutum: Veluti &, cũ in aphorismis « puerorum affectiones recensens dixit, Vertebrę, quę in occipitio, ad interna luxationes. non aliã intelligere oportet vertebrã, ꝗ eã, quæ dicta est. Cum enim adiacentes partibus anterioribus musculi vel inflammati vel quouis modo intensi vertebram totam ad se traxerint, posterior sedes cauatior videtur, comprimitur aũt guttur, & ob id strangulantur ægri. Talis autẽ angina rarissime cernitur. Nunc igitur vertebra ipsa ἐγκαθεῖσα .i. intro fugere, dicta est. Periculum autem affectus per propositam dictionem est demonstratum, cum inquit/his in fine veluti contrahentis cuiuspiam spiritus efficitur./In fine autẽ/cum moriuntur, significat:/velut vero contrahentis/ꝙ morientibus his conuulsiua efficiatur respiratio, vehementer quidem trahente thorace, spiritu vero viam sufficientem non habente, sed per angustum foramen violẽter inspirato. Id igitur & ex voce ἀνέχεται quidam significari putantes scripserunt/quibus spiritus ἀνέχεται.i. cohibetur./

56 *Capite dolentes, cum catoche delirantes, intercepta aluo, oculoq; feroci, & florescentes, In scapulas rigidi fiunt.* E

Supra demonstrauimus virū hunc signorum diuersi generis concursiones, quas in ægro vno vel duobus conspexerit, scribere: atq; ob eam rem sæpenumero coniunctionem ἀρα.i.an, adijcit: quam si & in hac dictione adiecisset, satius fecisset dicendo/an in scapulas rigidi fiunt. Nempe capitis dolor caput ipsum affectū ostendit: aduerbiū vero κατόχως.i.cū catoche, cerebrum ipsum: quō & verbū, delirātes. Demonstratū est quoq; antea symptomata hmōi nequaq̄ controuersa esse, quo pacto existimant quidam, fieri non posse asserentes, vt æger catocho laboret simul, & mente vacillet. Sed de his antea egi, cum primam oīum enarraui dictionem, atq; eam, vbi dicitur, Tremulæ, obscuræ, blandæq; & contrectabiles desipientiæ, valde phreniticæ: quocirca nihil amplius de his dicendum videtur, satiusq; est exponere reliqua duo hęc, quæ præsenti in dictione sunt adscripta: vnum quidem, quo ait/intercepta aluo: alterum vero, quo dr/oculo feroci. Nempe aluus ἀπολελειμμένη.i.intercepta, quod est ἐπισχομένη idest retēta, affectionis cerebri signū propriū nō est: auget tñ, & deteriorem ipsam reddit. Oratio vero/oculo feroci/de necessitate cōcursioni adiecta est: nam, φ κάτοχοι proprie appellati tensos apertosq; habeant oculos, norunt tum Archigenes, tum Philippus: nō, vt comatosi & cataphorici, clausos: in his siquidem humiditas affectionis causa est, neruorum dissoluēs firmitatem roburq;: in illis vero, pp siccitatem tensio oritur. Quidam, et ex nostris condiscipulis, cum assiduo disciplinarum studio se fatigaret, malo hoc correptus est. Iacebat.n. veluti lignum prorsus īflexus rigidusq; atq; extēsus, videbaturq; oculis apertis nos ita intueri, vt ne conniueret quidē: nihil tñ loquebatur. Is quoq; tpe eodem, quæ loqueremur, audire se dixit, q̄q̄ non euidenter clareq;, non nulla item & memoria tenens referebat: præsentesq; oēs sese conspicere dixit, ita, vt quorundā actiōes recordatus exponeret: sed neq; loqui posse, neq; membrum vllum mouere. Quare & in dicta concursione exoritur ambiguitas, quō nam mō adiectum sit/delirantes. †Nam in ea dictione, vbi dr, Tremulæ, obscuræ, blandæq; & cōtrectabiles desipientiæ, nō prorsus immotos esse ita affectos ostendit. Quo igit modo neq; in comate desipientes, neq; in catochis prorsus immotis demētiam, cognoscere valemus: sic forsan vidit catochi speciem, vt immotum quidem & cōcretum corpus totum esset, exiguum tñ homo quippiam loqueretur, vnde dignosci poterat desipientia: vel desipiētiam, veluti ducem, subsecuta est catoche, scribendumq; secundum eam expositionem, Capite dolentes, cum catoche delirantes. Fieri etiam potest, vt secundum primam ipsius constitutionem loquētibus ipsis declararetur desipientia: cōpleta vero catoche, non amplius loqueretur ęgri. Ἀνθηρὰς vero.i.florescentes, vocauit eos, vt par est, sicut paulo ante ἐξερύθρους.i.impense rubentes, nominauit: quod copię in capite vna cum calidita te collectę signum fuerit: huic & antecedens capitis dolor, atq; ab hoc sequens ὀπισθότονος.i.in scapulas rigor: sed & hæc quidem in ipsorum generationem quispiam prius signum acceperit, posterius vero interceptam aluum semper capitis symptomata exacerbantem. F G

† *clarius & fidelius. Nam, quod in ea dictione dicitur, Tremulæ, obscuræ, & cōtrectabiles desipiētiæ, nō prorsus imotos esse eos, qui ita affecti sūt, significat: queadmodū sanè neque eos, qui in comate delirāt: at in catochis, in quibus nulla prorsus adest motio, nec delirium cognosci potest. Forte igitur vidit &c.*

57 *In Oculorum peruersione cum febre & lassitudine Rigor, Perniciosus: Comatosiq; in his malum.*

Demonstrauimus etiam supra libri huius authorem permiscere inuicem grauia symptomata: de quorum singulis, per se dicendum semel erat: cum, quoties plura inter se permisceantur, grauius ægris quidem ex ipsis periculum reddi, nobis vero certiorem effici præsensionem intelligere valeamus. Nihil igitur noui nunc dictum est: nempe, quō nam in affectu peruersio oculorum fiat, quæ nam item lassitudinum differentię, & quando rigorem cōmode apparere oporteat, præterea quale nam coma sit, & quæ nam cerebri affectio ipsum pariat, didicimus.

58 *In febribus ad Hypochondrium dolores sine voce, sudore si soluuntur, Maligni: his ad Coxas dolores, cum ardente febre, & si aluus eruperit, Perniciosum.*

Dubitationem legentibus pariunt nō obscuræ dictiones mō, verū quoq; & ex perspicuis quæ contra euidenter apparentia pronunciant: quædam modo vtroq; ambiguitatē inferūt: in quo genere præsens dictio collocatur: exuperat tñ in ea, φ, quæ in ipsa dicta sint, minime his consentiāt, quæ in ægris cernunt. Prompte igitur talem quendā sermonem ostendere pręsens dictio vr: In febribus ad hypochōdria dolores cū aphonia, sudore si soluunt, maligni. At, cū falsum esse videat, vt solutiones cum sudore malignæ dicant, in hoc ipso primo ambiguitas quædā nos occupat. Nā, quæ absq; vllo auxilio vel artis vel naturæ cessauerūt affectiones, φ infidam habeant solutionem, in confesso est: quæ vero cum tali quodam, qualis nunc sudor dictus est, non firmiter solutæ esse videntur: contrario siquidem prorsus modo, quoties sudore vel aliquo alio naturæ auxilio non soluantur, morbus malignus existimatur. Atq; ob eam rē probabiliter quis deficere in ea dictione negationē, non, aiebat, atq; ab eo, q primus librū trāscripserat, pretermissam: quō & alia multa multoties in multis libris nemo negat alia quidē prætermissa, alia vero pmutata esse, nullo postea delictum emēdare auso. Verus siquidē erit sermo, si ita scripserimus: In febribus ad hypochōdria dolores sine voce, sudore si non soluuntur, maligni. Sed pleriq; hominum relictis tū claris tū notis, ænigmatice pronunciatis oblectantur. Sunt etiā, qui patrocinari manifestis erratis, specimen H

sapien-

A sapientiæ arbitrentur, eorum instar, qui apud tribunalia rethoris obeuntes munus, manifeste vel cædis vel talis cuiuspiam flagitij cōuictos à iusta liberant pœna, iudices ipsos, cum sermonum rudes fuerint, & subdolas eorum vafricias ignorauerint, decipientes & mente vacillare faciētes: Sic sanè non nulli in præsenti oratione ἀναύδως id est sine voce, pro ἀλόγως id est sine sermōne, dici putauerunt: quia λόγος id est sermō, in φωνῆς id est vocis, genere sit. Dicitur autem apud veteres φωνή, non ita solum, verum quoq; αὐδή: atq; hoc translatu ἀλόγως ex ἀναύδως significari dicunt: quę aūt ἀλόγως. i. absq; ratione, desierunt, infida omnia & suspecta existūt. At, cum sermoni huic aduersentur, & q̄ tales excretiones malignæ dicantur, nō infidæ: & q̄ non absq; rōne cum sudoribus soluantur, vt ipse dixit: quidam alij sapientia validiores, sine ratione solui dicunt, nō solum quæ nullo auxilio vel artis vel naturę facilitata sunt, verum quoq; & hæc facta quidē, sed non pro magnitudine morbi: tanq̄ scriptor exiguum factum sudorem dixerit, etsi absq; vlla adiectione scripserit/sudore si soluuntur/subintelligendū autē, modico, aiunt. Forsitan vero & alius quispiam audacius cęteris pronuncians, multo & immoderato, subintelligendum volet: deinde pueris tum rudibus indoctisq;, tum disciplinæ omnis inexercitatis, multa de symmetria nugatus, aliquis sapiens videbitur. Quòd si prorsus his licet orationi/sudore si soluunt/eiusmodi dictionem B adijcere: multo melius erat adiecta syllaba/nō/& scripta oratione/si non soluunt/à negocijs nos extricare: nam hypochondriorum cum febre dolores, quos sudor non soluit maligni existūt. Re ipsa igitur ostendi & nunc, qūo iam sępius in obscuris multis dictionibus nihil quidē eorum, quę nō nouimus, ab ipsis doceri, sed insumi tp̄s veluti in ęnigmatis, si, quę nouimus, dictioni accōmodauerimus. Itaq;, & quod in fine dictionis recenset, non paruam habuit qōnem, quare, si venter καταῤῥαγῇ, quod est ἀθρόως ἐκκενωθῇ πολλὰ, id est confertim multa excreuerit, lethalem morbum indicabit: Nam, vt inquit Hippocrates, ‖Deiectiones multitudine æstimandæ nō sunt, sed si talia deijciātur, qualia conueniunt, & æger facile tolerat. Hic quidem sermo, q̄ & manifestus sit, & vlr quippiam doceat, contemnitur: quæ vero ęnigmatice dicuntur, sophistis quidem iure affectātur, vt discipulos mirum quippiam docere videātur: discipulis vero, pp primarum disciplinarum, in quibus antiqui pueros alebant, ruditatem: inexercitata aūt horum cogitatio neq;, quæ dicuntur, assequitur, neq; veritatem in ipsis discernere potest. Nam quis sine limitatione de erumpēte aluo pronunciationem aliquam audiens, non continuo sermonem incusat, tanq̄ nihil docentē? Nempe aluus in quouis morbo erumpens sine quidem coctionis signis, quæ sæpius audiuisti, nihil iuuat: si vero implacidius operata fuerit, præter id, q̄ nihil iuuat, noxam etiam attulit: cum his vero C iuuat, magisq;, si contristans humor vacuetur: atq; adhuc magis, si ęger post vacuationem placidior sit: certiusq;, cū in die iudicatorio apparuerit quippiam, quod per indicem significatū fuerit.

Qui ergo hęc nouit, dictam dictionem neglectui habet, atq; alias oēs, quę particularium symptomatum vel morborum mentionem faciunt. Nempe, in quibus aluus erumpit vel morbis vel symptomatis, si cum eis, quas nuper dixi, fiat limitationibus, securam efficit cognitionē: absq; eis autē limitationibus nunq̄ verus erit sermo, qui erumpētem aluum vel iuuare vel nocere asserit. In omnibus siquidem vtrūq; fit: at in definitis limitationibus nihil est dicere, in hepatis quidem inflammatione vitiosum esse symptoma erumpentem aluum, in alio vero quodam bonum: verū in omnibus (vt dictum est) & bonum & malum fit cum proprijs limitationibus.

*potius uertendū esset, sine rōne. Vt et iterp̄. mox inferius uertit.

2ª. Aph. 23. Extra. ord. 10. c Et in libro de humo.

59 *Quibus Voces cum Febre deficiunt post iudicationem, hi Trementes & Comatosi Pereunt.*

Hæc item dictio ijs, quæ in obscuritatem de industria nitūtur, similis existit. Quidam enim verbum/deficiunt/de solis vocibus intellexerunt: alij vero & febres vocibus adiecerunt, dictum esse asserentes, q̄ vtraq; deficiant & voces & febres: vt sermo talis sit: Quibus apparente soluta febre aphonia fit, & post iudicationem, hi trementes & comatosi pereunt. febribus scilicet non sine si-D gnis, sed cum mala iudicatione, visis desiisse. Constat autem malas dici iudicationes, quę cū naturalibus vacuationibus, vel abscessibus factæ, nō solum ægros nihil iuuerunt, verum quoq; & deterius habere, q̄ antea, fecerunt. Alij aūt non vocē cū febre, sed solam vocem, deficere existimātes, totum sermonem ita efficiunt: Quibus voces manente febre deficiunt, si id fit post iudicationem, hi trementes simul & comatosi moriuntur. Atqui rursus inpræsentiarum discordia alia inter expositores orta est. Quidā. n. aiunt, qn̄ ex prædictis trementes fiunt, perire hos tum comatosos tum tremētes: alij aūt comatosos factos ita interire. Nemo aūt inter eos ex rerum natura logicam scripsit demr̄onem, neq; attestantem experientiam ostendere potest: neq; enim ex prædictis & trementes & comatosi magna ex parte interire videntur. Quòd si quidam rarenter tales fiāt, ab artis parte tum prognostica tum prorrhetica desciuerunt: non enim ad prædictiones talibus vtimur, sed ijs, quę vel assidue vel vt plurimum fiunt: immo vero & ijs, quæ ambigue contingunt, non tn̄ raris: nullus enim vult sæpius animi voto frustratus, semel assequi, quod petijt.

60 *Quibus Deurentia, Fatuitate inferentia, Inducentia catochen, Variantia hypochōdria, Vetre tumidi, Cibis interclusi, Cū sudoribus, An his Turbidus spiritus, & Genituræ quippiam simile superueniens, Singultū indicet, Ventriq; tum spumosa tum biliosa procurrant? Emictum in his splendidum iuuat, & Venter his perturbatur.*

Aceruauit iterum hoc in loco affectionum diuersi generis symptomata, in quibus nullam artificiosam doctrinam esse supra demonstrauimus. Omnia siquidem, quæ in ægro sunt, cõtemplari, nihilq; neq; negligere neq; ociose inspicere, oportet: singulorũ vero horũ vires seorsum discere conuenit: Vt, verbi grã, verbi καυστικά.i.deuretia, quod primum oĩum dictum est: nempe intelligi possunt affectiones causticæ.i.deurentes, quasi calidas & vrentes dixerit: possuntq; & eiuscemodi intelligi excrementa, quorum virtus est morbum & acutum & velocis iudicationis reddere, pręterea & periculosum, si vehementer talia fuerint. Μεμωρωμένα aũt.i.fatuitatem inducẽtia, vocat, quæ μώρωσιν.i.fatuitatem, menti inducunt: ea aũt est symptoma citra delirium ęgros naturalibus fatuis similes reddens, quales etiam ex ijs, qui dicuntur consenescere, nõ nullos fieri nouimus. Cui pathemati simile quidẽ est, ꝙꝗ non idem, quod vocant ἄγνοιαν.i.ignorantiam: de qua & Thucydides scripsit in ijs, qui ex peste seruati sunt, hoc pacto: Ignorauerũtq; tum se ipsos, tum familiares. Quo aũt modo differat τῆς λήθης.i.ab obliuione, non est, vt in præsentia cõsideremus, necesse. Cum autem κάτοχα.i. quæ catochen vocatam inferãt, intelligamus, alij morbos stabiles firmosq;, & veluti κατεχομένους.i.detinentes, appellata esse catocha dicũt. Variãtia item, assiduas cõtraria in symptomata permutationes facientia quidam intellexerũt: separãtesq; a voce hac/hypochondria/vno cõtextu legunt/ventre tumidi. Alij aũt vno ẽt contextu legentes/variantia hypochondria/per se rursus legunt/vẽtre tumidi/: aiuntq;/variantia/de hypochondrijs dici: nã, vt antea in his, quæ in toto corpore ad contraria fiunt, transmutationibus dixerũt, sic in hypochondrijs fecerunt. Qui vero totam hanc copulant dictionem/hypochondria ventre tumidi/significari aiunt eos, qui præter naturam his partibus intumuerunt. Qũo & per orõnem, σίτων ἀπολελαμμένοι.i.cibis interclusi, cuius deinceps meminit, nõ nulli quidẽ ἀνορέκτους.i.cibũ auersantes dictos esse aiũt: acsi dixisset, a ciborum exhibitiõe ἀποκεκλεισμένους.i.exclusos: Alij eos, q̃ sunt ἐπεχημένοι τὴν γαστέρα.i.ventrẽ hñt retentũ: nẽpe & in libro de victus rõne in morbis acutis‖ vocẽ hãc de deiectionibus dictã esse aiũt. Præfatus igiť hæc oĩa, qui librũ hunc scripsit, adiectoq; in calce/cum sudoribus/quod & ipsum totius corporis sudorẽ exiguũ veluti νοτίδα.i.humiditatẽ significare põt, vel eũ, qui thoracẽ et caput solũ occupat, his supintulit ænigmaticã adhuc magis, q̃ ea ipsa, dictionem, inquiẽs, An his turbidus spiritus, & geniture quippiam simile supueniens singultum indicet? nẽpe & hic θολερὸν πνεῦμα.i.turbidũ spiritum, veluti iã antea, ambiguũ habere intellectũ reperimus. At in ea quidẽ dictione turbidum spiritũ ab eo de expiratione dictum esse, vt enarratũ est, verisimile videbať: nunc autẽ & ipsum de ructibus dictum esse quidã nos existimare iubent, qũo alij de flatibus. Diximusq; antea verbũ θολερὸν a quibusdã δυσώδες.i.graue olens, & ab alijs ἀτμῶδες id est vaporosum, intelligi: qũo & θαλερὸν quidam per α scribẽtes, id est veluti θᾶλλον.i.germinans, & ἀκμάζον.i.flores, & μέγα id est magnum, dictũ esse aiunt. Prædixi quoq; & Hippocratem sæpius in libris, qui omnium doctorum consensu ipsius legitimi cẽsentur, alias alibi difficultatis spirandi drías cum enarrarit, in secundo & sexto epidemiorũ oẽs deinceps, nusꝙ tñ turbidum nominasse spiritum, sicuti neq; turbidum singultum, neq; turbidum flatum, neq; aliud quippiam tale. Magis etiam ænigmatice & hoc/genituræ quippiam simile superueniens/dictum est, siue vrina fuerit, siue deiectio. Post hæc, & quam ob causam adiecerit singultum significare & turbidum spiritum & genitură quippiam simile superueniens, difficile est reperire: nempe in symptomatum causis singultum fieri demonstrauimus, cum venter ad excernenda ea humida, quæ tunicis obstinatius adhærent, mordentesq; habent vires, excitatur. Non contentus aũtẽ author symptomatũ multitudine, deinceps adiecit: Ventriq; tum spumosa tum biliosa προσδιέρχεται.i.procurrant? quod & ipsum rursus bifariam scribunt, alij quidem in prima syllaba σ adijcientes, alij auferentes: quod si adijciendum sit, tps prædicto succedens significabit: si vero auferendum, quod præcedit. Non est tñ par neq; simile alterũ alteri succedere aut præcedere: nempe, quod præcedit, signum erit futuræ excretionis: quod vero excernitur, a præcurrente nũciabitur.

> ‖ Vox ἀπολελαμμένοι librũ de Vict. rat. in morb. acut. mihi ꝑlegenti nõ occurrit: nisi q̃s dicat Gal. velle innuere eum locũ, ubi Hippo. inquit, sed alia quidẽ uoce, ὁκόσοισι γὰρ σῖτος αὐτίκα ἐγκατακέκλεισαι, .i. Quib⁹.n. cibus interclusus est. 7ª. 113. f. cõ. 1. t. 32. Hãc tñ vocẽ reperi. 2. Epid. sect. 3ª. in historia Zoili, ubi Hip. κοιλίην appellat ἀπολελαμμένην. & etiam paulo inferius ait φλαύρως διαιτηθέντι ἡ κοιλίη ἀπελήφθη.

Cum igitur tanta in his omnibus existat obscuritas, neq; ex ijs, quę post ipsa inferũtur, licet quippiam ad præsentium explanationẽ accipere, sicut neq; ad illa: inquit enim, Emictum in his splendidum iuuat. Duplex aũt & in hoc sermõe est obscuritas: Vna quidẽ est, quid nam λαμπώδες id est splendidum, significet, scriptum quidem ab aliquibus per duplex ππ, ab alijs vero per μ & π: Altera vero in hac orõne/in his/nempe in quibus dicit? an predictis oĩbus accommodabit, an vltimis? & quibus nam vltimis? possunt siquidem ẽt vltima dici omnia, quęcũq; post principium dixit/an his turbidus spiritus, & genituræ quippiam simile procurrens, singultum significat?/an sola hæc vltima dixit/ventriq; tum spumosa tum biliosa procurrant?/ Præterea his oĩbus in fine adijciens/venter his perturbatur/atque hic sermonem absoluens, nullius gratia vř eorum, quæ in principio sunt, meminisse. Nempe fatuitatem inferentia, & inducentia catochen, magnam mẽbri principem animæ partem habentis, noxam indicantia, frustra dici videntur: & sine deurentibus quidem interficere valentia, cũ illis vero magis. At certe nihil de morte dictum est, sicut in alijs antea nõ paucis: sed adiectis variãte hypochondrio, ventre tumido, & cibis interclusis: copulato insuper cũ his sudõre, An his (inquit) turbidus spiritus & genituræ quippiã simile superueniens singultũ indicet? quibus nã his? quibus ꝓdicta omnia symptomata insunt. Atqui cum his oĩ-

A bus turbidus spiritus factus vna cum excretionibus genituræ similibus singultum indicat: quodcunq; ergo vel vnum ex dictis deficit, singultus non erit: Et forsan quis semel in annis pluribus talem cernet ægrum. Quod autem dictorum omnium est absurdissimum, iam tibi referam. Cũ multos ægros sim cõtemplatus, & mille futura præfatus, neq; tñ experimento signis ex talibus singultum adfuturũ noui, neq; ex rerum natura indicatiue vel ipse inueni, vel in scriptore aliquo legi. Sed præsens dictio ei, quod in ludo prouerbialiter dicitur, similis est: Parturiebat montem, & murem peperit. Multa siquidem vbi recensuit pathemata, alia quidem summe perniciosa, alia his minus, alia vero mediocria, singultus prædictionem prius scripsit: deinceps splendidum, inquit, in his emictum iuuat. Sed quibus nam his, inquit: deurentibus scilicet, fatuitatem inferẽtibus, vel inducẽtibus catochen, vel quibus variantia hypochondria, & venter intumuit, vel cibos auersantibus, vel quibus aluus retẽta est, vel quibus sudor, vel quibus turbidus spiritus, vel quibus excretio geniturã repræsentans, vel singultientibus, vel quibus venter spumosus & biliosus προδιῆλθεν id est procurrit, qm̃ & hoc ipsum bifariam scriptum est, cum σ & sine σ. Nã, siue quibus vnũquodq; dictorum, siue quibus omnia dicta, esse asseritur, admittere est consentaneum: nempe vox /his/ singulis apte cohæret: quapropter oĩno simul intelliguntur, etsi dictum non fuerit. Nempe
B et vnũquodq; horũ iuuat splendidum emictũ: atq; ẽt, si duo, & tria, & plura cõcurrerint, auxilium his præbet. Mirum aũt fuerit tot pathemata diuersas aliarum atq; aliarum partium sequẽtia affectiones cũ splendido iuuari, prorsus quidẽ spumoso existente, si vtiq; albũ, quod in vrinis detinetur, splẽdere nouimus. Oẽs aũt spumosum inquiunt appellari, facta vtiq; spuma, cũ flatuosa substantia vel crudis pituitosisq; humoribus vel pinguitudinis liquationi remista fuerit: vt et præterea eandem hæc enunciatio limitationẽ requirat, quã & in ea, q̃ hanc præcedit, dictione in ijs, quæ iudicatorie excernuntur, dixi. Oĩa siquidem tũ bonarum tũ malarũ iudicationum cõia distinguũtur, præsertim quidẽ & primo coctionis signis, quæ perpetuo bonũ quippiam indicant: sed cum ipsis, vt dixi, facili scilicet tolerãtia, cõtristãtis humoris vacuatione, & diei, quo hęc fiũt, fiducia & securitate: p̃termissa à nobis inuestigatione, si nõ λαππῶδες scriptum per duplex ππ signat λαμπῶδες, quod per μ & π quidã scribũt: vt.n. per eos scriptũ ἀπὸ τῆς λάμπης, ita λαπαπῶδες ἀπὸ τοῦ λάπτειν appellet. Hæc igitur omnia cõgesta sunt, veluti ænigmata, ẽt si quis oĩa percurrerit.

Scripti ẽt in calce veluti epodi /& vẽter his perturbatur/ ratio afferenda non est: neq; enim ratio neq; experientia eorum, quæ vt plurimum dicta consequuntur, ventrem perturbari ostendunt.

C

GALENI IN PRIMVM PRORRHETICI HIPPOCRATIS LIBRVM

COMMENTARIVS TERTIVS

1 *Vibus Coma spumosis prodeuntibus oritur, Febris exacerbatur acuta.*

Primam oĩum præsentis libri dictionem dum exponerem, libellũ, cui titulus est, de Comate ſm Hippocratem, scripsi: in quo significatũ vocis huius, delationem in somnũ, esse ostẽdi, vigilare quidẽ apertis oculis nequeũtibus comatosis: at nõ prorsus dormiẽtibus, vbi eos clauserint, imo interdum ẽt vigilãtibus. Docui aũt id significari per ea, quę Hippocrates in cõfessis germanis libris, tum primo tum tertio legitimorum epidemiorum recensuit, ex ijs, quę simul cum comatis noĩe explicantur, vel apparẽt, vel quouis mõ quis nominare voluerit: solum.n. hoc pacto significatum ab vnaquaq; voce reperitur.
D Nec tñ hoc in libro fieri potuit hucusq;, vt, quod à comate significatur, per coenunciãtia inuenirẽ, dictionibus nẽpe oĩbus ænigmatice pronunciatis: immo neq; in sequẽtibus fieri potest, vt, quod significatur, per coordinata ipsi noĩa inueniatur. Quo fit, vt in obscuris dictionibus securius existimauerim vocem eam ita intelligẽdam, vt vsus est Hippocrates. Fieri aũt cataphoram, id est in soporem delationem, vt in quibusdã docui cõmentarijs, atq; ijs, quos de affectis locis confeci, interdũ quidem grauato ob vtilis succi copiã cerebro, vt in ebriosis: interdum vero & pp pituitosum humorem: vel & pp ægre separabilem absq; humore frigiditatem. Cum aũt vigilantiæ coma iunctum fuerit, succi mordẽtis permistione fieri affectionem hanc ostendi. In libris igitur epidemiorum, siue ex coordinatis, siue ex ijs, quæ simul enunciãtur, quis nominare voluerit, demõstratæ sunt comatis drĩæ: atq; vnà demõstratum est Hippocratem distincte interdum quidem profundum coma, interdum vero somniculosum, & interdũ vigilãs, vel quippiã tale dixisse. In præsenti vero libro neq; ex eiusmodi distinctionibus, neq; ex coenunciãtibus, drĩam comatis intelligere, neq; ex his firmiter constituere prænotionẽ valemus. Vbi igit vel desipientiã, vel phrenitim, vel fatuitatem, vel catochen, in ea quam scripsit, cõcursione prædicit, differentiam comatis scire cõmodum existit: in præsenti vero cõcursione prorsus inutilis existit talis notitia. Vt enim libri huius author in cæteris concursionibus non pauca symptomata in

eam, quam pronunciat prædictionem, nihil conferentia adiecit: pari modo & nunc inutilis est ad E
præsentem iudicationem mentio comatis. Nēpe febrem ex spumosis deiectionibus proritari ego quidem continue vidi: singuli vero alij eorum, quę ipsimet viderunt, reminiscantur: non tamē in comatibus febres omnino exacerbātur. Sed fortasse quendam vidit comatosum simul & spumosa deijcientem, deinde febrem exacerbatam, atq; ob id coma inuadenti febris exacerbationi conducere putauit. Vocaui autē planè spumosam deiectionem, q̄uo fecit Hippocrates in prognostico, inquiens, ‖ Deiectio aūt si valde aquosa fuerit, vel alba, vel pallida, vel admodum rubens, vel spumosa, mala hæc sunt omnia: atque in epidemijs sæpiuscule. Quidam interpres libri huius dicebat Hippocratem vocare ἐπάφρα, quæ spumam sursum vectam habent, tanq̄ fluxilibus quibusdā existētibus vel deiectiōibus, vel vrinis, vel succis: in quibus spuma poni alio ordine apparet. Quare autem in solis febribus ad instar ignis vrentibus spumosum deijciatur, dixi sæpius: Sicuti & q̄ vsitata nomina permutare studiose contendat, qui librum hunc scripsit, quanq̄ id facere nequiuerit. Significata itaq; permutando, simul & horum syntaxin id est constructionem, suo arbitrio statuendo, figuras committit solœcas. Quod si non syntaxin appellare lubet, potes eam synthesin id est compositionem, vocare.

In Prog. cō. 2. t. 10. 4ª. 199. f

2 *Si ex Capitis dolore Aphoniæ fiant, atq; cū Sudoribus febriētes Laxentur in se ipsos, Et mala repetant, Diutius perdurant: & Superrigere his Malum non est.* F

Discordia quædam non parua inter dictionis huius expositores orta est, alijs aliter eam exponentibus. Ego vero, quę ex dictis in ea veritati adaptare potero, facere id conabor. Quod autem reliquum est, non mea, sed obscuritatis scriptoris, culpa existit: nempe, q̄ viri eiusmodi, qui adhibita multa diligentia, quę dicuntur, & declarare & defendere volunt, oēs male creduli videantur, scriptoris est culpa. Videntur autem mihi ex dolore capitis aphoniæ ob id dici, q̄ capitis dolorē velit signum esse affecti neruorum principij, non aūt localem ipsius aphonię affectionem, quales fieri sæpius consueuerunt vel propter tensionem vehementem, vel propter exolutionem & laxamentum vocificorum tum musculorum tum neruorum. Oratio autem hęc/cū sudoribus/tenuis humiditatis copiam, vel retentricis facultatis exolutionem, indicat. Hęc aūt, χαλῶνται ἐφ᾽ ἑαυτοὺς. i. laxentur in se ipsos (si quidem, vt quàm plurimi expositorum intellexerunt, de ijs scilicet, quę pręter voluntatem excernunt, ita & nos intellexerimus) vel mentis ostendet læsionem, vel claudentium sedē tum musculorum tum neruorū. Si vero verbum χαλᾶν (vt non nulli existimāt) de affectiōne exponatur, quod est moderatiorem ipsam efficere, ob sudores quidem, inquiunt illi, morbum diuturniorem fieri continget. Ob eam causam prætermittūt hi verbi ἐπανιέντα id est & mala repetant expositionem, q̄m idem dicere cogerentur, quod in verbo χαλᾶν antea dixerunt. Ob id igitur permutantes ε literam, scribentesq; ον, in ea, quæ finem præcedit syllaba, ἐπανιόντα dici aiunt, indicantes per id verbum ἐπανερχόμενα νοσήματα: vocant aūt ita morbos, qui paulū quidem moderatiores fiunt, sed rursus exacerbantur. Porro, si oratio χαλῶνται ἐφ᾽ ἑαυτοὺς de inuoluntarijs deiectionibus dicatur, totus sermo talis erit: Si ex capitis dolore aphonia fiat, febriente ægro cum sudore, & absq; arbitrio superflua excernūt: &, si repetitio quædam symptomatum pari modo fiat, in longius excidunt eiusmodi morbi tempus. Quod autē in dictis grauibus symptomatis non dicendum erat solum, q̄ morbi protraherentur, sed ante hoc, an sperandum esset seruandos, qui ita ægrotant, an morituros, constat omnibus: prætermittens autem hæc scriptor, de diuturnitate tantum explicauit. Sed rursus rei huic aduersatur, quod in calce dictionis narratur/superrigere his malum non est/in quo quidam erratum esse dicunt: nam/malum/sine negatione, non cum ea/non malum/scribendum fuit. Concessa vero ea, quæ in exemplaribus omnibus cum negatione reperitur scriptura, iure inquiūt rigorem dici non malum esse, propterea, q̄ exolutam excitet naturam: quod autem exoluta sit, tum aphoniam, tum inuoluntariam superfluorum excretionem, tum sudores id ostendere. H

3 *Quibus Manus tremulæ, Capitis ceruicisq; dolores, Subsurdiq; fiunt, & Nigra densataq; meiunt, his Ventura expectare nigra, Perniciosum.*

Capitis dolor caput his affici, veluti & sensus auditorij læsio cerebrum ipsum, ostēdit: quo fit, vt & colli dolor et manus tremulę neruorum principium offensum esse portendant. Quod vero nigræ vrinæ principij alterius affectionem indicent, sæpe est dictum: fitq; hoc propter vehementissimam caliditatem. Vrinæ vero densatæ ex eorum sunt numero, quæ ad obscuritatem tendūt, veluti & alia libri huius multa, adeo vt impræsentiarū quoq; nugari possint, quibus id placet. Nēpe Hippocrates in prognostico d̄ias vrinarum oēs, quæ in acutis morbis fiunt, enarrans, nullam de densis mentionem fecit: sicuti neq; in epidemijs, neq; in aphorismis. At, qui talia quidem pronunciare audent (de quibus notitiam exquisitā habere nō possumus: neq;, si habuerimus, plus aliquid ijs, quæ scimus, habemus) vere aūt cōmoda non agnoscunt, inæqualem habere superficiem aiūt vrinas densas, eminentijs scilicet tum paruis tum albis veluti capillis, exasperatas. Suntq; inter hos nō nulli, q̄ spumosas tales vrinas esse dicant, spumā scilicet tenuē in superficie inęqualiter

A dispersam habētes: alij vero crassas quidem eas, duritiem in superficie sabuli instar, valde tenuem obtinentes. Sed sane percurrentibus oīa hęc nobis nihil cōmodi accedit. Nempe author ipse ad dictionis calcem, ventura expectare nigra, scripsit: & huic rursum ipsi adiecit, perniciosum. Dixit vero antea nigra meiere ægrum: quare spes venturorū nigrorū de his relinquitur, q̃ vel deijciuntur, vel vomuntur, intelligenda: superfluum aūt existit illa expectare in gratia prędictionis eum, qui perniciosiora vidit signa, vrinas scilicet nigras. Adde, ꝙ neq; perpetuo neq; vt plurimum nigrarum vrinarū excretionē consequunt per ventrē vel vomitum nigra. Eāq; ob causam vr̄ Dioscorides subnigras tales scripsisse vrinas/sub/præpōnem adijciēs, vt prorrheticū quippiā, tametsi exiguū, sermo haberet. Superuacanea aūt prorsus erit cęterorū symptomatū adiectio. Nā subnigræ vrinæ, vt nigræ fiant, inclinationē habētes, febris speciē expostulāt, quæ certiorē definiat prędictionē, aliud vero nihil. Si.n. abunde tum acris tum ignea febris fuerit, subnigrę vrinę in nigras prōpte trāsibunt: si vero nō talis neq; magnopere ignea fuerit, huic tremulæ manus erunt, veluti & dolor capitis, subsurditas, & ceruicis dolor. Hæc etenim omnia phrenitica sunt signa.

4 *Quæ cum Exolutione fiunt & Catochæ & Aphoniæ, Perniciosæ sunt.*

B Rursus hoc in loco particularem scripsit sermonem, veluti & antea, cū dixit/desipientiæ pessimæ. Cōiter autem talibus oībus inest, quod & idiotis ipsis patet, vt magnę affectiōes virtute præfatigatis perniciosæ fiant: sed, quod ibi/prædebilitatorum/dixit, id impræsentiarum/cum exolutione/dicit. Potest aūt quispiam & cum exolutione vel infirmitate vel imbecillitate inquiēs, multitudini indoctisq; quasi aliud quippiam dicat, prębere opinionem: potest quoq; & de particularibus affectionibus ita agere, vt interim alia's alia dicere videatur. Nā & peripneumoniæ & pleuritides, quæ cum virtutis fiunt imbecillitate, omnis item huiusmodi fortis affectio, perniciosa est: si.n. neq; ex ipsis, qui viribus valent omnes seruantur, ꝙ nemo ex ijs, qui imbecillam habent virtutem, seruari possit, liquido constat oībus. Hoc igitur in loco duo symptomata, quæ cerebri lęsionem concomitantur, memorauit: quorum, qui vel alterutrum tantū dicit, vera loquitur: nam Catochæ cum exolutione prauæ sunt: Aphoniæ item cum exolutione similiter his habent.

5 *Lateris Dolor ex sputis biliosis Si absq; ratione euanuerit, in Furorem aguntur.*

Sermonis quoq; huius vr̄e sępius est dictum, Quo'd scilicet omnia sine ratione euanescētia malum quippiā portendant. † Adest quoq; & impręsentiarum particulæ aliquod malum, quod ex bi- † clarius. In hoc loco autem adiectū et est aliquod ex particularibus malum.

C liosis sputis in pleuriticis affectionibus repēte euanescentibus fit, neq; tn̄ perpetuo, neq; sępius: sed, cū biliosi humoris ad caput ipsum trāsitus fuerit, tūc solū ægri ἐξίςανται.i. in furorem agunt. Atqui sueta iam enunciatione vsus, qui librum scripsit, alienā fecit dictionē, cū non habeamus, cui nā orōnem/in furorem agunt/ordinemus cōponamusq;. Nēpe, quantū quidē ex dictione est, lateris dolori ordinamus: dicente vtiq; ipso/lateris dolor absq; rōne si euanuerit, in furorē agunt. Valde vero improprie dictū fuerit/lateris dolor absq; rōne si euanuerit, in furorē aguntur/nā, etsi pro ἐξίςανται.i. in furorē agunt, scribamus ἐξίςαται.i. in furorem agit, sine ν, syllaba, quę finē pręcedit, per sola ς & α scripta, non minus & sic absurda fuerit interpretatio, atq; priore deterior longe: nēpe in illa ab affectionibus ad ægrum per solœcismum transitur. Hoc aūt ἐξίςαται, tametsi absq; ν enuncietur, ne sic tn̄ prorsus, quid prius illud significet, inuenire queas: nam secūdum naturam dixisse licebat/lateris dolore ex biliosis sputis absq; ratione occultato ęgri ἐξίςανται/verbo illo videlicet significante dementiam vehementem & maniæ participem.

6 *Ex Ceruicis dolore Comatoso & Sudante Venter inflatus, si ad necessitatem Liquida laxauerit sublutus, ex his bile carentia in Ecstasin aguntur: Talia aūt si seruentur, Diutius æger laborabit: An & his bile carentes Proluuies mitiores meliorisq; moris existant, & flatuosum adiuuerint tumorem?*

D Aceruantur quoq; in hac dictione dissimilis generis symptomata. Ceruicis etenim dolor cum comate morbosam in cerebro affectionem esse ostendit. Sudor vero, tanq̃ symptoma, & non iudicatorius, aut redundantiam, aut retentricis facultatis imbecillitatem, indicat. Vēter aūt inflatus eam ipsam partem affectam esse indicat, vētrem scilicet. Ad necessitatem aūt liquida laxare, sublutumq; id facere, iecur ostendit affectum. Ἐξίςαδς autem, quod est παρακόπτειν σφοδρῶς, id est valde desipere, eos ait, etsi nullum fortis desipiētiæ, quā ἔκςασιν vocant, signū effectum fuerit: dictū est.n. comatosum tm̄, quæ est affectio cerebri, cōtraria ecstasi: Nisi quis ceruicis dolorē signū ecstasis esse dicat: quod neq; simplicem desipientiam absq; signorū aliorum coniunctione signare potest, vt sunt vigiliæ, capitis dolores, ferox oculus, responsio audax, somni turbulenti, aut aliqua in sensibus vel motionibus arbitrarijs offensa. Iure igit̄ quidā pro ἐξίςανται legunt ἐφίςανται.i. cohibent̄, de alui excrementis dici affirmantes, atq; melius copulari illis: vt ita continuet̄ dictio: Vēter inflatus si ad necessitatē liquida laxauerit sublutus, ex his bile carentia excrementa cohibētur. Post hæc vero inquiens, Talia aūt si seruentur, diutius ęger ęgrotabit. tandē scripsit, An et his bile carētes proluuies mitiores meliorisq; moris existunt, & quod flatuosum est tumoris adiuuerint? quasi ita dixerit, & flatuosum tumorē adiuuerint? quod rursus idem in significatu potest, quod &

flatuosis tumoribus opem ferre. Quod si aliena tibi videatur constructio, ignoscẽdum est iis, qui E ita enarrant: permulta siquidem talia libro in hoc vñr pronũciari nominibus inusitatis. Iure aũt optimo inuestigare vr̃, an bile carentes proluuies tales iuuent tumores flatuosos, non à bile, sed à frigidis humoribus substantia aquosis & flatuoso spiritu fieri coniiciens. Secundum hanc igitur expõnem cõsentire hæc inter se videtur: & non perperam à quibusdam scriptum est συνίστανται vel ἐφίστανται.i.consistunt vel cohibent, de deiectionibus, & magis ipsum ἐφίστανται.i.cohibẽtur: nã, quia ἄχολα.i.bile carent, ob id cohibent, atq; ad necessitatem vix laxant, hoc est cum medici auxilio. Superflue aũt inter initia coniunctum esse vr̃/ex ceruicis dolore comatoso & sudante/nullo pacto ventris symptomatis cohęrens quadransq;. Quo igitur mõ concursiones alias multas in vno vel duobus contemplatus, ad eas scribendas peruenisse est visus, ita & nunc fecisse est verisimile, non præscripto ægrotãtis nomine, vt in aliis fecit. Et, si res ita habet, fieri potest, vt in principio quidem morbi copia quædam humorum & temperatura frigidorum, & substantia tenuium, particulas circa caput ceruicemq; infestauerit: defluensq; in ventrem & flatuosam in eo molẽ pepererit, & deiectiones tũ tenues tum aquosas fecerit, atq; ob id manẽtes in ventre & nõ penetrantes, quo penetrant mõ, quæ tum biliosæ tũ mordentes existunt. Cæterũ non parũ interest, an authore libri, q̃ cuipiam euenerunt, narrãte, causas nos reddere eorũ probabiles tentemus, quemad- F modum in opere epidemiorũ fecimus: an veluti vl̃es sermones indagare. A capite.n.ad vẽtrem defluere potest humor, veluti & in fauces, gutturq;, & pulmonem, & thoracem, & septũ transuersum, & lienẽ, & hepar, & quiduis aliud: veluti et ex vnoquoq; horum rursus ad caput aduehi: sed, ꝙ vel perpetuo vel magna ex parte in vnum dictorum permeatio fiat, falsum existit: id quod plurimæ libri huius dictiones ostendunt, in quibus simpliciter enunciat absq; adiectione coniũctionis dubitatiuæ, vel nõis ægrotantis. Verum in hac dictione inquiens/an & his acholæ proluuies εὐηθέστεραι.i. melioris moris, existant?/sese haudquaq; sermoni vniuersali confidere declarauit. Εὐηθέστεραι autem significat quidem & κακοηθέστεραι id est maligniores, & sæpius in hoc significato pleriq; veterum vsi videntur: verum & εὔτροποι significat id est mitiores, &, vt vertantur, promptiores: Vsi siquidem sunt & hoc significato quidam ex antiquis, iuxta quod et nunc dictũ esse videtur, nempe id commonstrat, quod in calce dictionis dictum est/adiuuerint.

7 *Vẽtris Circũtentio ad necessitatẽ Liquida laxans, Cito intumescens, Cõuulsiuum quippiam habet: Vt Aspasii filio: Superrigere his Lethale: Conuulsusq; ex his & inflatus Diutius ægrotabit, superuenietq; in ore Putredo Viridis.*

Dictum à me ẽt superius est, ꝙ medicinalis speculationis doctrina ab Hippocrate in legitimis G oĩbus libris per vl̃ia facta sit expromẽte ẽt aliqñ particularia quædam, grã exẽpli, ad eorum, qui discunt, perspicuitatem. Sed, qm̃ non satis est præcepta vl̃ia cõdiscere, vt ea prompte in operibus dignoscantur, absq; exercitatione, ob id gratia exercitationis ægros in epidemiis scripsit: in quibus nihil eorum, quæ his contigerunt, est omissum. Quod vero, quæ à prorrhetici authore emanauit doctrina, non habeat vl̃e, nisi vñq; rarenter, iam sæpius est ostẽsum. Deficit quoq; & ea ab exquisita illa particulari enarratione, quæ in epidemiorum ægris descripta est: Vbi primum quidem, † si quoquo pacto causæ præincipientes indicare valeant, ꝫ indicat, recẽsens, si quis, verbi gratia, vel ex laboribus vel exercitationibus intempestiuis, vel ebrietate, ægrotare cœperit: Deinde, ꝙ primo quidem die hæc circa ægrum contigerunt, & secundo alia, & ita tertio, & quarto: & aliis deinceps diebus, oĩa, quæ fuerunt, explicat: iis, qui ab ipso didicerunt, præceptionem vl̃em consentaneam iis esse, quę in ęgris apparuerunt, ostẽdens: ducitq; simul interdũ is ad exercitationem, vt in horum explicationibus ostendimus. Qui vero ægros in hoc scribit libro, ab hmõi enarratione ex quibusdam semel visis iam vl̃ia præcepta constituere intendit, non parum in multis errans, vt in hoc, quod alteri factum sit, alteri attribuere, qũo & nũc. Nẽpe, vbi Aspasii filii, vẽtris symptomata solum scripsit, ea cõuulsiuum quippiam habere ait. Tria aũt sunt ab eo scripta symptomata, vnũ H quidem est ventris distentio: alterũ ad necessitatẽ ὑγρὰ χαλᾷν.i.liquida laxare, quod ꝓ διαχωρεῖν id est deiicere, dicere consueuit: tertiũ ab ipsis est cito intumescere. Significat autem cum hoc & ꝙ venter minuatur forsan ex liquidis deiectionibus: nempe mox post ipsas dictum est/cito intumescens. Solis aũt his symptomatis iunctum/conuulsiuum quiddam/si quis in ita ægrotãte homine prædixerit, falletur sępissime: verum aliqñ, vel etiam in paucis semel, voti fiet compos. Is quoq;, qui hæc scripsit, vbi dictis nunc ventris symptomatis similia in antecedente dictione cõmemorauit, de conuulsione nullũ fecit sermonẽ, etsi ceruicis dolorem factum cũ comate dixerit. Ita autem habet oratio: Ex ceruicis dolore comatoso & sudante venter inflatus, si ad necessitatem humida laxauerit sublutus. Quod igitur symptomata ventris hęc similia iis sint, quę nunc sunt dicta, liquido constat omnibus: sed præter hæc, ceruicis adiectus est dolor, neruosę partis & prope cerebrum sitę, & dorsalem medullam continentis, cum hoc ꝙ cerebrum iam erat affectum: nempe comatosum, cerebri est symptoma: verisimilius aũt erat in ita laborante scriptum fuisse, habere aliquid cõuulsiuum, non aũt in præsenti: in quo fieri põt, vt symptoma aliquod aliud cõuulsionis indicatorium factũ sit, quod in enarratione omisit: Nisi ipsum superrigere, in ea dictũ, quis cõuulsionis signum esse existimauerit: quod sanè & ipsum à quibusdã expositoribus est dictum, qui quotidie

† si insignis aliqua sit ex causis procatarcticis.

tertianos

A tertianos quartanosq; circuitus quibusdam cum vehementissimo rigore fieri nihil conuulsiuum habentes non vident. Verum, qui talia scribunt, adeo in re medicinali sapientissimi sunt, vt rigorem, neruorum affectionem esse, vt cõuulsionem tremoremq; existimẽt. Neq; sane, cur Aspasij filius conuulsiuus factus sit, poterit quis dicere, non scriptis omnibus, quæ ipsi contigerunt: Neq; cur. χλωεᾳ id est viridis, putredo in oris locis facta sit: succi etenim vitiosi soboles sunt eiusmodi pathemata: quam vnde aliqñ aceruauerit, est incertũ, cum, qua nam victus ratione sit vsus, ignoremus: Neq; vero, quæ in ipsius ventre facta sunt, putredinosæ cacochymiæ signum præferunt: Adde, ꝙ neq; quam nam dicat putredinem viridẽ, manifeste cognoscitur, qm̃ χλωεᾳ et quæ æruginеum & quæ pallidum habent colorem, vocitant.

8 *Quibus Lũborum tenues & diuturni dolores ad Hypochondrium griphorum modo euntes, & Ciborum auersionem inducentes vnã cum Febre: Dolor his valens contentusq; ad caput perueniens, Acute cõuulsiuo mõ Perimit.*

Siue ὑπὸ λεπ̃ον, siue κατὰ λεπ̃ον. i. tenues, scribatur (vtroq; n. modo scribũt) multã habet obscuritatem. Eam ob cãm quidã ὑπὸ πλευρὸν, id est sub costã, scripserũt. Qui ergo vel ὑπὸ λεπ̃ον, vel κατὰ λεπ̃ον, scripserũt, sententijs sunt diuisi: nempe alij tenue intestinum dici asserunt: alij la
B tum os & sacrum appellatum. Sunt, qui horum tertiũ quippiam fecerunt, ita vt simul vtrunq; dicant, rationemq; simul ijs, quæ inferuntur, adiungant: nẽpe à vena, q̃ ad portas iecoris est, ꝓpagines scissurasq; plurimas in mesaræo fieri aiunt, atq; illis affectis lumborum dolores nõ continuos, sed tenuibus quibusdã interuallis infestantes, succedere: quas ad dextrum hypochondrium in iocinoris portas tum reduci tum contrahi & veluti cõuelli aiunt: vbi velut radicem esse affectionis supponunt, cũ hæc vena vnà cum propaginibus phlegmone laboret. Quare aũt ita intelligendũ sit verbum γειφόμϑυα. i. griphorum mõ euntes, prætermittunt quidem hi, sed quidam alij ϖᾳὰ τὸν γεῖφον, nomen accepisse aiunt: vocatur aũt ita rete quoddam piscatoriũ, non, vt hi existimant, per φ scriptum (nẽpe aliud vocis huius significatum existit) sed per π. Quare quidam in pręsenti dictione scribunt γειπομϑυα: Alij inuolutas mẽbranas γειφομϑύες dici ex cõsuetudine inquiũt, cũ quis digito descripserit discreueritq;: atq; ob id per metaphorã dolores, qui morsis descriptisq; fiunt, γειφομϑύες vocatos: Alij & à principio dictionis dictum esse aiunt, lumborũ tenues diuturnosq; dolores, quasi hoc pacto dixisset: dolores κατὰ σμικρὸν. i. exigui minutiq;, quod est imbecilli. Condonantes igĩ tum ijs, qui ita exponunt, tum ijs, qui portas iecoris pati asserunt, recte dicta esse oĩa (nam ciborum auersionem argumentum quoddã affecti iecoris esse inquiunt) ab eo,
C quod nam ex sic dictis futurum sit nobis emolumẽtum, audiamus. Inquit. n. orõnis scriptor: Dolor his valens cõtentusq; ad caput perueniens, acute conuulsiuo mõ perimit. Nunquid igitur cõsulent nobis, vt prædicamus oĩno hæc sequi? Nempe, ꝙ infestantium cõmutatio non solũ in caput, verũ quoq; & in quãlibet aliam partem, siue mesenteriũ siue & hepar pati velint, fieri queat, condonet quis: at certe, quo nam pacto commutatio fiet, prænosse possibile non est, priusq̃ peculiaria parti symptomata adsint, ꝙꝗ facta cognosci queat: & præsertim cum, quæ prius infestabãt, sedata fuerint. Quinetiam commutationes eiusmodi in ægrotis, in epidemiorũ libris scriptę sunt. Et sane, si nunc quoq; ita scriptũ fuisset, Eiuscemodi quibusdã symptomatis in vẽtriculo obortis, ac postea repente occultatis, doluit vehemẽter in capite æger, diceremus in ipsum trãsmutationẽ factam fuisse: neque tamen, quid faceret, certo licebat dicere, priusq̃ aliquod aliud signum compareret vel cataphorę, vel delirij, vel conuulsionis, nempe & id fieri potest: põt quoq; et natura morbo robustior proritata sanguinis per nares eruptionem moliri, vel parotidas suscitare. Didicisti siquidem horũ omnium incipientium esse signũ: sed, priusquã incipiant capitis dolorem solum existentem suspicionem quidem oĩum præbere, certam vero nullius ex ipsis pręnotionem.

9 D *Superuenientes Rigores & nocte magis quodam mõ exacerbantes, cum Vigilijs, & Venarum agitationibus in somnis, atq; Vrinas in se ipsos laxantes, in Comatosas aliquando Finiuntur conuulsiones.*

Libri huius author, vt in singulis dictionibus vel nomen aliquod inusitatũ, vel compõnem, inueniret, magnopere laborauit: q̃uo & nunc vtrunq; fecit. At, quæ in singulis dictionibus inusitata sit compositio, transeũte eo vel ab affectionibus ad affectos, vel ab affectis ad affectiones, prætereunda nobis est, propterea ꝙ, quantum in ipsis est, nullam sermo sit habiturus obscuritatem. In præsenti vero dictione φλεβοδονώδεα nouum peregrinumq; nomen fecit, venas agitari, quantum ex voce est, ostendens: vel etiam, vt quidam nomen scripserunt, ꝓ φλεβοτονώδεα, venas extẽdi. Siue igitur proprie appellatas venas, siue arterias ipsas, ꝙ has interdũ venas antiqui appellent, agitari vel extendi audire oporteat, mirari licet, q̃uo nunc primum eas memorauerit. Nam, si arterias indicare voluerit, vel tendi vel agitari, quod de vibratitia motione est intelligendum, de ipsis aliquid in multis ægrotãtibus dixisse oportebat. Nam, si author circa arteriarum motiones vsqueadeo diligens erat, vt & vibrari eas & tendi obseruaret, nequaquã alias pulsuum differentias ignorauit. Quomodo igitur de ipsis nihil scripsit? Si vero proprie appellatas venas tendi memorauit, q̃uo & non huius symptomatis iam antea mentionem fecit, quod scilicet in vehementibus capitis doloribus fieri consueuit? Vñr siquidem in his, & præsertim vbi cũ multa caliditate fiũt, pul

ϊ ζωολ... γειπομενα non γειφο μενα. *

ſantes & quaſi vibrari temporum venæ. Sępius autem & colli iugularias, quę videlicet in ſuperficie collocantur, motione pulſui cuidam non diſſimili agitari vidimus. Videtur quoq; & in temporibus ex ſubiacentibus arterijs motio accidere, quo tempore illæ maxime pulſant. Ambiguitates ergo huiuſmodi quidam effugere volentes pro φλεβοδονώδεα, φλεδονώδεα inquiunt, nomen ἀπὸ τῶν φλεδόνων facientes: φ aũt φλεδόνας & φλυαρίας & λήρους id eſt nugas & deliramenta, quidã veteres noĩauerint, non te præterit. Affectiones igitur (inquit) cum vigilijs exiſtẽtes & in ſomnis delirantes vrinam incõſulto χαλῶντες .i. laxantes, quod eſt ἀποκρίνοντες id eſt excernẽtes. Nẽpe ab affectionibus ad ęgrotãtes trãſijt: & rurſum ad affectionem reuertẽs inquit, In comatoſas aliqñ finiuntur conuulſiones. Inquiens autem/aliqñ/nos à moleſtijs liberauit: principio ſiquidem neruorum affecto, vt vigiliæ nugæ & vrinarum inuoluntaria excretio oſtendunt, nil mirum inde phrenitim fieri, & coma, & conuulſionem, & vocis priuationem, & quoduis aliud tale pathema. Superfluum itaq; fuerit ad hanc prędictionem tum ſuperrigere, tum nocte magis exacerbari: ſed, quod iam ſæpius eſt demonſtratum, ſcribit etiam, quæ prædictionibus ab ipſo dictis minime conueniunt, communia à proprijs ſeparari neſcius. E

10 *Qui principio Sudãnt Vrinis coctis, Deurunturq;, & abſq; iudicatione Refrigerantur, & celeriter Perurũtur, Torpidi item Comatoſiq; & Conuulſiui, Pernicioſe habent.* F

Rurſus hoc in loco/qui principio ſudãnt vrinis coctis/ſuperuacaneum eſt. Nempe & deuri, & abſq; iudicatione refrigerari, perimere hominem ſufficiunt: deinde & celeriter peruri: veluti & †quæ principium alterũ faciunt, per ſe ipſa ægrũ corrumpere queunt: de quibus ita ſcripſit/torpidi item comatoſiq; & cõuulſiui pernicioſe habent/. Ab his ergo vtriſq;, principio ſudãntes cũ vrinis coctis ſcripſit, quod perinde eſt, atq; quiſpiam dicat in periculo mortis videri hoĩem, qm̃ & cerebri mẽbrana perforata ſit, & thorax confoſſus, atq; in coxa vlcuſculum æger habuerit: aut ſi quis periclitari hoĩem dicat propter aquam inter cutem & vnguium abſceſſum. Quid nam proinde adhuc deſideremus? quas nã dicat vrinas coctas: de quibus antea dixi à Rufo Epheſio Zeuxiden empiricum increpatum fuiſſe: nempe falſum eſſe id, neq; malum eſſe aliquod, vbi tales vrinæ factæ fuerint: verũ aũt eſſe, φ laborioſæ vrinę malum aliquod ſignificent: nempe eas indicari, quæ cum labore excernuntur. Secũdo vero loco ſcriptum hoc de vrinis coctis in vtraq; dictione, æque ſermonem vitiaſſe non amplius credibile eſt, vt Rufus cenſuit Zeuxin redarguens. Sed forſan author coctas vrinas craſſas & albas vocauit, quoniam ſubſidentiam huiuſmodi & in vere coctis vrinis vidit: quæ vero returbatæ ſubiugalium modo, non coctas. G

†quæ sũt alterius principij. nimirum cerebri.

11 *Vterum gerentibus ſi Capitis dolores, Soporesq; cum grauitate fiant, Vitioſi ſunt: Forſitã vero & his Cõuulſiuum aliquid pati Prodeſt.*

*Al. contigit.

Quidam rurſus præſentem noĩum conſtructionem ſolœciſmum habere vidẽtes, verbum/his/ permutauerũt, talẽ efficientes dictionem/forſitan vero & hęc conuulſiuũ aliquid pati iuuat: verum, vt antea retuli, dum intelligẽtia ipſa maneat, ſcribere vnicuiq; ſuo arbitratu concedentes, de eorum, quæ referunt, veritate diſſeramus. At de ea certe iam diſſerere non ſinit dictioni adiacens nomen ἐπιφόρεισι .i. vterũ gerentibus, quod explicatione eget. Non ſolũ etenim noĩum inuſitatam compõnem dictionibus in ſingulis excogitare contendit author, verum quoq; & ex noĩbus ipſis vnum dũtaxat, atq; interdũ & duo & tria inſerit vel plane peregrina, vel non in eo ſignificatu, qui apud græcos vſui fuit. Quidã igitur ἐπιφόρους, grauidas eas, q̃ non longe à conceptione abſunt, intellexerunt: alij, prõpte cõcipientes, atq; aſſidue vterũ gerentes. Inquit igitur, Si capitis dolores, ſoporesq; cũ grauitate fiant, vitioſi exiſtũt. Sed cõe omnium ita habentium nomen ἐπιφορὰς adiecit: quo modo & orõnem/cum grauitate/vt perueſtigemus, vtrum ne præter id, φ laboranti totum corpus graue videat, id adiecerit, vel capitis dolores cũ capitis grauitate, vel ſoporem cum grauitate. Sed, vbi quis vniuerſa hæc trãſcurrerit, ad prædictionem nihilo plus aſſequetur, neq; ſm hunc ſcriptorem: inquit ergo/forſitan vero & his cõuulſiuũ aliquid pati prodeſt/. Cum aũt virum audieris dicentẽ/forſitan/atq; ex particularibus tanq̃ vlẽm inconſulto feciſſe orõnem, raro rem vſu euenire liquido cognoſcas: quæ vero rarenter cõtingunt, à prorrhetica ſpeculatione deſciuiſſe ſæpius tibi diximus. Nam, ſi tanq̃ contingẽtia fieri quis dixerit, ſæpius iam audiuiſti affectum cerebrum poſſe quoduis ſymptoma vel in ſenſibus vel arbitrarijs motionibus, comitari: Si vero tanq̃ ſæpius fieri, non ſolum non fit ſæpius, ſed neq; ambigue, quod nunc dixit. H

12 *Dolores in Faucibus gracilibus Strangulantes, Conuulſiuum quiddam habent, tum alias, tum à capite orti: Vt Thraſynontis fratris filiæ obuenit.*

Ex hac quoque dictione librum hunc non eſſe legitimum Hippocratis quis dixerit, vbi inquit φάρυγγι ἰσχνῷ id eſt faucibus gracilibus. Nempe ſcripturam hãc habent tum antiqua exemplaria omnia, tum interpretum commentarij: niſi ſcribentis vitio id vertatur, quomodo & alia multa in exemplaribus multis vitiata reperiuntur. Artemidorus tamen & Dioſcorides manifeſte φάρυγγι ἰσχνῇ ſcripſerunt: nempe, φ φάρυγξ fœmineo ſcribatur genere, ſuperioribus omnibus eſt confeſſum.

φλεδόνες χαλῶντες ἀποκρίνοντες

censura

A fessum. Reperit quoq; & in hac dictione φάρυγξ ἐπώδυνος ἰσχνὴ μετὰ δυσφορίης πνιγώδης. i. fauces graciles dolentes cum implaciditate, strangulantes. Quod aūt ægros cernens, cōcursiones horū scripserit, neque ex ijs, quæ viderit, se ipsum instruxerit, neq; ad vniuersale particularia reduxerit, vel ex hoc palàm fecit. Fauces. n. non semel memorauit (veluti in ‖ prognostico Hippocrates fecit, omnia, quæ de eis sunt, cōtinuata serie, & non sæpius, percurrens) aliàs ī alia libri parte. Quod ergo in præsenti dictione ait author, si sæpius seorsum dictorum memor fueris, etiā in hac cognosces, quónam pacto ex inuento particulari in enunciationem ire vniuersalem ausus sit, nominatim Thrasynontis fratris filiam perstringens: in qua scriptam concursionem conspexit. in Prog. cō. 3. t. 15. cl. 4ª. 209. a

13 *Tremula Conuulsoria facta cum Sudoribus redire consueta, his Iudicatio euenit, ubi superriguerint: Superriget hi præcluso in uentre ardore.*

Dictionem hanc quidam in duas dispertiunt orationes, vnam quidem, quæ ita habeat: Τὰ τρομώδεα σπασμώδεα γενόμενα id est tremula conuulsoria facta. fatentur vero hi orationē hanc mancam esse: subaudiendumq; aliquid, de quo paulo post dicam, volunt. Alterā orationē principio altero efficiunt, Τὰ ἐφ' ἱδρῶσι. i. cū sudoribus, redire consueta, iudicatio his euenit, si superriguerint.
B Qui vero orationem vtranq; connectunt, sine articulo τὰ scribunt, Tremula conuulsoria facta, ἐφ' ἱδρῶσι. i. cū sudoribus, redire consueuerunt: id quod, quia falsum sit, ab expositoribus est damnatum: alterū vero, q mancum. At, quod dictioni deest, scribentis delicto id accidisse potest: falsitas aūt ipsa nullam admittit excusationem. Nempe, q tremula conuulsoria facta cū sudoribus redire consueuerint, falsum est: cum redire non consueuerint, sed lethalia existāt, siue cum sudore fiant, siue nō. Considerabimus igitur ea, quæ hi dicunt: Tremula conuulsoria facta, mortem inferunt. aut, tremula, vel conuulsoria, per se legi præcipiētes. Nēpe & hoc intelligi pacto posse inquiunt, tremula conuulsoria facta mortem inferunt: posse autem & in hunc modū, tremula vel conuulsoria si fuerint, praua existunt: Vt prius quidem planè perfectam absolutamq; ex tremulis in conuulsoria degenerationem doceat: posterius vero, tremulis pathematibus vbi superuenerit conuulsorium, sequi mortem. Vtrunq; siquidem est lethale: sed prius quidem tanquam tremulis ad conuulsoria ante hominis mortem transmigrantibus: posterius vero tanq; planè cum hoc factis, atq; vbi firma fuerint, mortem inferentibus. Cui vero hæc placent, ipsis licet vti. Ego aūt ad eos pergam, qui principio altero dictionem cum articulo τὰ legunt, Τὰ ἐφ' ἱδρῶσι φιλυπόστροφα. i. cū sudoribus redire consueta: deinde subticentibus nobis & postea legentibus /iudicatio his euenit,
C si superriguerint/ vt sermo huiusmodi sit: Cum sudore desistere visa pathemata, rursumq; reuertentia, & rursum ignescentia, atq; iterum sudoribus solui visa, veram certamq; habent solutionem iudiciumq;, vbi superriguerint. Quod aūt deinde dicit /superrigent hi præcluso in ventre ardore/ eiusmodi habebit sniam: ventris æstus antecedit, si præmemoratis superuenturus est rigor.

14 *Lumborum dolor, & Capitis dolor, & Cordis dolor, cum Excreatu Violento, Conuulsiuum quippiam habet, Submutumq; cum iudicatione Rigorem.*

Quidam dictionem coniunctione /&/ semel scripta exponunt, conuulsiuum quippiam habere non ex prædictis quatuor fieri, sed ad veritatem de omnibus prędici, volentes: quatuor dico, lumborum dolorem, cephalalgiam. i. dolorem capitis, & cardialgiam. i. cordis seu stomachi dolorē, & violentum excreatum: ita fit, vt hoc scribant modo: Lūborū dolor capite & stomacho dolēti. Alij coniunctionē /&/ bis scribunt: quo ego modo protinus ab initio scripsi, propterea q exēplaria cō plura ita habeāt. Descriptio aūt tale quippiā indicabit: Lumborū dolor, si & capite doluerit quis, & stomacho, vel cum screatu violento, conuulsiuum quippiā habet. qq & dictio ita scripta vtrunque simul ægrotanti factum significare possit, & lumborum dolorem, & cephalalgiam. Ego aūt
D neq; experientia neq; rei natura, conuulsionē prędictis cōsequētem esse pronūciare possum. Quin etiam author adiecit /cōuulsiuum quippiam habet/ quod nōn idem est, ac si dicas symptomata huiusmodi cōuulsiua esse. Docui porrò antea, q nō similiter audire cōueniat cautum hoiem tales ex promētē voces: & eū, qui facile de particularibus, tanq; vniuersalibus, pronūciat. Nam, cum temerarius ille hæsitās dicat /conuulsiuum quippiam habet/ vel exiguū esse, vel raro contingere, quod dicit, ostendit. De singulorū aūt, quæ ī oībus tertij huius commētarij dictionibus referuntur, symptomatum virtute, paucis quidē docui in horū commētariorum prima & secunda: lōge aūt lateq; in prognostici commentarijs: vberius item ac fusius in libris de iudicationibus, & symptomatum causis: nō pauca quoque de his in libris epidemiorū sunt enarrata. Satis ergo hoc loco fuerit solā dictionem explicare, atq; insuper, verum ne an falsum sit, quod enunciat, aut frequens, aut ambiguum, aut rarum, sententiam adiungere. Post orationem /conuulsiuum quippiam habet/ scriptū est ὑπάφωνον nomē. i. submutum: quod quidam cum prædictis connectunt, ita vt fiat talis dictio /conuulsiuum quippiam habet submutum. Alij principium dictionis, quæ īsertur, esse existimāt, commutantq; iterū hi ipsi dictionem: nempe alij sine articulo scribūt: alij neutrum articulū adiūgunt, talem fabricātes dictionem, Τὸ ὑπάφωνον. i. submutus cū iudicatione rigor, vētris deiectiōes subliuidæ turbationis plenæ, & vrinæ tenues. Quidā legūt per se /cum iudicatione rigor/ neq; cū

prædictis

prædictis neq; cum sequentibus ordinantes. Alij totam dictionem commutant, atq; ita scribunt, ὑπόφοβον ἅμα κρίσει ῥῖγος. i. subterrefaciens cũ iudicatione rigor. Consequenter aũt tibi vtrorunque expositionem per se exacte scribã. Quidam igitur ἅμα κρίσει ῥῖγος. i. cũ iudicatione rigor, per se scriptam esse volunt, multasq; fieri cũ rigore iudicationes significare. Orationẽ vero ὑπόφοβον ἅμα κρίσει ῥῖγος dixi iam antea quosdam permutare, & pro ὑπάφωνον, ὑπόφοβον scribere: geminamq; faciunt expositionem, alij quidem pro φοβερὸν ἅμα κρίσει ῥῖγος dici putantes: alij pro μετρίως φοβερὸν, quasi mediocriter terrificum dixeris, vt τὸ ὑπάφωνον simile sit τῷ ὑπόφοβον. Fuerit aũt & tertia quedã scripturæ huius expositio talis. Componere quouis modo rigorem bonum non est: veluti si, dũ vel per sanguinis eruptionem quis, vel vomitum, vel ventris vacuationẽ, vel sudores, vel hæmorrhoidẽ iudicaẽ, vel mulier per menstruam purgationẽ, rigeat. Sæpius certẽ fieri vr̃, vt bonam aliquam vacuationem antecedat rigor: cum vero iam excernũt, rigorem incipere malum. Quod aũt id verum sit, qui multos ægros diligenter contemplati sunt, norũt: si vero prorrhetici author ita censuerit, est diuinandum: principio siquidem neq;, an ab illo scriptum τὸ ὑπόφοβον sit, nouimus, in antiquis enim exemplaribus plurimis non ita scriptum est. E

In Prog. cõ. 2. t. 25. cap. 209. a

15 *Ventris Deiectiones Subliuentes Turbulentæ, & Vrinæ Tenues Aquosæq;, Suspicionem habent.* F

In Prog. cõ. 2. t. 22. 4ª. 199. h
Ibidẽ 200. h. t. 30. & 201. a. t. 32.

De his vtrisq; seorsum in prognostico disseruit Hippocrates, tum ‖ liuentes ventris deiectiones prauas esse inquiens, tum ‖ vrinas tenues aquosasq;: nunc suo more diuersi generis notas complectens, nihilo plus docet. Potuit sanè & his author praua sputa coniungere, vel spirandi difficultatem, vel aliã quãpiam vitiosam notam. Quidam vero expositores dictionem hanc huic /submutus cum iudicatione rigor/ coniungunt, vnamq; totam efficientes, super dictis omnibus illatũ esse ab authore dicunt, id quod in calce dicit, ὕποπτα. i. suspicionem habent: nempe & his subliuentibus. s. ventris deiectionibus, vrinisq; tenuibus & aquosis, non absq; rõne infert /suspicionem habent. Si vero quispiam his addiderit & τὸ ὑπάφωνον. i. submutum, non suspectam solũ ait esse cõcursionem, verum quoque & euidenter malam.

16 *Fauces parũm Exasperatæ, Venterq; inanibus surrectionibus murmurans, & Frontis dolores: Contrectati Fatigati, In stragulis Vestimentisq; dolorosi: quæ ex his augentur, Difficilia existunt: Somnus multus in his Conuulsiuus, & Dolores in frontem graues, & Mictio difficilis.*

Ventrem murmurantem cum inanibus surrectionibus quidam phreniticum esse symptoma contendunt: nempe duobus modis errare eos, vel q, quæ sub sensum cadũt, non sentiant, q̃q̃ cum dolore persæpe fiant: vel q, quæ sub sensum non cadunt, sentire videnẽ: altero aũt modo resurgere quidem eos tanquam morsos aiunt, sed nihil operari, qm̃ neq;, quod morderet, erat, morderi siquidem sese putant, sed non mordenẽ. Oratio aũt /in stragulis vestimentisq; dolorosi/ ex assueto sibi enunciandi modo absurde dicta est, quæ talem habet sensum: tactum eorum, quæ ipsis substernũtur, non ferentes, sed dolentes. An ne quidem & ob id, q ab incumbentibus grauenẽ (dura siquidẽ esse arbitranẽ vel mordentia, quæ substrata sunt, atque inuisam habent, quæ circunfundit, vestem stragulã) an si ob aliud quippiam ipsis contingit, prorsus est incertum. Deinde & alia deinceps recensens, cum inquit /somnus multus in his conuulsiuus/ sophistis præbet peruestigandi occasionem, an possit aliquando somnus lædere: nam aut iuuare ipsum inquiunt: aut, si non iuuet, nequaquam tñ vnq; lædere. De ea re aũt in aphorismorum commentarijs antea disserui. Neque vero, si somnus multus lædit, conuulsionem efficere videẽ, at solum periculosum esse morbũ ostẽdit. Mictio autem δυσκολαίνουσα. i. difficilis, miro modo ab authore in obscuritatem est excogitata: ita vt inter expositores alius dicat δυσκολαίνουσαν, eam quæ fit cum dolore, esse dictam: alius eam, quæ retinet: alius eam q̃ ægre fit, & eã q̃ continue, & eam q̃ in stranguria fieri solet: eã vero, q̃ præpotẽter mordet, alius. Vbi vero oĩa percurrerimus, nihil, quod effatu dignum sit, ad prædictionem cõsequemur propter eam, quam sæpe retuli cãm, q. s. permulta diuersi generis permiscet symptomata. Argumentũ rei huius maximum est vel hoc, q interpretum non nulli eo quidem ierint, vt dictionem pertingere ad hanc vsq; orationẽ /somnus multus in his conuulsiuus/ existimarent, principio alio, quę consequunẽ, legi præcipientes: alij vero cõiungant: atq; ex cõiũgentibus alij alia in parte consequenter dictorum circunscribi dictionem velint. Si igiẽ omnia ad finem vsq; quis persequatur, quæ in singulis suspicionibus separatim expositores dixerunt, longum sanè efficiet sermonem, nihilq; eos, qui in hunc incident librum, iuuabit. G H

† *Al. ex cõuulsiuis. s. affectionibus. et sic inferius.*

17 *Vrinæ Detentio & quibus Rigores † ex his Conuulsiones: } Vt & ipsa, Vbi inhorruit, sudauit.*

Si coniunctionem /&/ permutauerimus, sermo erit dilucidior, talis redditus: Vrinæ retentio, quibus rigores, & ex his conuulsiones. Hæc particula /quibus rigores/ dicta est & in libris epidemiorũ in hac dictione: Ante rigorẽ vrinarũ retentiones. Quod aũt & ex cõuulsiuis affectionibus vrinæ retineanẽ, præposuit author in præsenti dictione. Quæ aũt temere à quibusdã dictionis huius explanatoribus dicta sunt, subticere est melius. Ego autem explanationẽ ad eam, quæ idonea sit, prænotionem dico. Sequitur /& ita, vbi inhorruit sudauit. Quintus quidem, solam hanc cum

sciret

A sciret scriptionem, quam in antiquis, vt ait, exemplaribus reperit, fatet se non intelligere. Verũ in compluribus exemplaribus scriptum est /& ipsa, vbi inhorruit, sudauit/ vt mulieris nomen ea voce intelligamus, quam, vbi inhorruit, sudare contigit.

18 *Syncere desistentes Purgationes, *libi quidẽ exacerbantes, his vero & valde: ex talibus & Parotides exurgũt.* **Al. oibus.*

Vt pro purgationibus vacuationes diceretur, præstabat. Nempe, cum excerni contigerit, quæ corrupta sunt, purgatio est corporis: cũ {vero} excernantur, quę vi morbi fiunt, {vacuatio.} Cuius aũt, ꝙ de his dicatur, patet ex verbo /desistentes/ ꝙ expurgantes corpus vacuationes, principiũ quidem à synceris interdum habent, sed desinũt in benignas mitesq; deiectiones. His vero & valde tales exacerbantes esse vacuationes, ad interdicta relationem habet. Antea aũt dictum est: Vrinæ retentio, quibus rigores, & ex his cõuulsiones. Prænotio aũt in ea re est, ꝙ parotis suscitari possit: atque ob id scribitur, ꝙ ægro cuidam ex ijs, quæ in dicta syndrome relata sunt, parotida habere contigerit: non tamen perpetuo sed magna ex parte parotidas prædictam sequi syndromen est rationi consentaneum: didicimus siquidem talium abscessuum notas.

19 B *Turbulentæ ferocesq; è somno Excitationes, Conuulsiuæ, tum aliàs, tum cum sudore.*

Iam antea concursiones huiusmodi explanauimus, nihil sanè, neque quod necesse sit, neq; magna ex parte, habentes: atque ob id præsentem dictionem quidam ijs, quæ inferuntur, nectunt, cæteri autem distrahunt.

20 *Ceruicis dorsiq; Perfrictiones apparentes per totum corpus, in his & Spumosæ vrinarum excretiones cum Animæ deliquio, atq; Oculorum hebetudo, Conuulsionem prope esse indicant.*

In multis quidem exemplaribus dictio ita scripta est /perfrictiones apparentes/ in alijs vero melius hoc pacto /apparentes per totum corpus/ tanquam fieri non possit, vt totum simul refrigeratum sit corpus, atq; ob id bene adiectum sit /apparentes. Quod deinceps dicitur, non paruam habet in scriptura controuersiam: quidam.n. scribunt ἀφρώδεες.i. spumosæ, mictiones: alij aũt πυώδεες.i. purulentę. Sed ad totum rei sensum verbum /spumosæ/ est rationabilius: nã Purulentæ mictiones, si proprie vtiq; intellexerimus, & non, vt libri huius author improprijs nominum metaphoris vti consueuit, pus vrinis permistum esse indicant: puris aũt generatio, tm̃ abest, vt cõuulsionẽ significare possit, vt ẽt in aliquo, qui conuulsionis incurrit suspicionem, signũ bonum sit, morC bum concoqui ostendens: Spumosę vero siue ob colliquationem, siue ob perturbationem quandam flatuosumq; spiritum exoriantur, suspectæ vtroq; modo ad conuulsionem existunt: non tñ purulentæ his similiter. Si vero improprie purulentas dixit vrinarum tum crudarum tum crassarum excretiones, neq; ita suspectæ sunt, neque ad conuulsionis generationẽ proficiunt. Animę autẽ deliquiũ, & oculi hebetudo, quæ ἀμαύρωσις dicitur, imbecillæ animalis facultatis signa existunt.

Conuulsionem igĩt non ea symptomata dictis adiecta, sed sola illa possunt indicare: illa dico, ceruicis dorsiq; perfrictiones vnà cum toto corpore: vrinam item spumosam, aut crudam, aut incoctam. Oculi autem hebetudo per accidens conuulsionis expectationi fidem faciet, quòd principium neruorum affectum significet. Nosse autem oportet & concursionem hanc virtu*tum inferre conuulsionem: non tamen perpetuo, vel vt plurimum, sed ambigue magis, si ἀφρώδη id est spumosæ scripserimus: neque, si scribatur πυώδη id est purulentæ, expers vt dictum est, expectationis erit: medium vtriusq; obtinente, si ὑπνώδεις id est somniculosę, scriptum sit: sed illis adhuc magis, si crudæ & incoctæ videantur. Quibus autem hæc cessauerint, his propè esse tum conuulsionem tum mortem indicãt, oculorum hebetudo & apsychia. Intelligit autem proculdubio leipopsychiã .i. animi defectionem. Dioscorides pro ἀψυχίη scribit ἀποψυχῆ.

* *τῶν δυνάμεων .i. uirtutũ, ẽ ĩ cod. græcis. arbitror tamẽ legẽdũ esse τῶν δυναμένων .i. eorum q̃ possunt. ut sit sensus, hæc cõuulsio ẽ ex iis, q̃ inferre possunt conuulsionẽ, non tamen perpetuo & c.*

21 D *Cubiti & Ceruicis dolores Conuulsiui, à facie autem hi, atque in Faucibus sonitus multi cum saliuatione, Sudores in his per somnos boni: An & Sudore quam plurimos leuari non malum?*

Orationem /a facie aũt hi/ intellexerunt omnes, vt æquam habeat cõditionem cũ hac /a capite/ nempe & supra in alia dictione dixit /tum aliàs, tum à capite orti. Quare aũt conuulsiua hęc dicat symptomata, non est incertum ijs, qui antedictorum meminerunt. Quidam vero primam dictionis partem per se tum scribunt tum legunt, vt sermo talis sit: Cubiti ceruicisq; dolores cõuulsiui: à facie aũt hi. non amplius indigentibus nobis ad conuulsionis prænotionem consequente oratione. Hi aũt coniunctionem /atq;/ tollentes, principium consequenter scriptorum hoc fecerunt /in faucibus sonitus frequentes. Quidam pro ἦχοι.i. sonitus, scribunt ὄχλοι.i. tumultus, ita /in faucibus tumultus multi/ vt Dioscorides. Capito autem ita scripsit: Atque in faucibus ὠχροί.i. pallores, frequentes: prompte siquidẽ (vt persæpe est dictũ) recentiores in obscuris libris veteres scripturas pro arbitratu mutabant. At hęc quidẽ, quoquo modo habeant, symptomata mala sunt: videnturq; ad p̃sentis dictionis veritatẽ quippiã conferre. Sed iusta est quæstio, quã ob cãm adiecit /sudores ꝑ somnos in his boni/ nihil.n. est peculiare hoc pacto laborãtibus, vt à sudoribus ꝑ somnos duntaxat iuuentur. Nempe commune est commodis sudoribus tum in dictis affectionibus, tum

in cunctis alijs limitationes habere alias, vt si ex morbi coctione fuerint, si per vniuersum corpus, E si diebus iudicatorijs, si febres & symptomata sedauerint. Sudores aũt, qui in somnis fiunt, vigilantibus fieri superuacaneum. Quidam vero sermoni opem ferre cupientes, sudores in ijs, qui cõuelluntur, ob morbi robur fieri aiunt. Si igitur corpore tum exoluto tũ relaxato, quod in somnis fit, id oriatur, sudare hos secundum naturam est existimandum. Quod deinceps dicitur, maiorem adhuc habet dubitationẽ scribente ipso /an & sudore ꝙ plurimos leuari non malum? nullã siquidẽ ambiguitatem habet, cum manifeste sit bonum: si minus, at prorsus certe non malum.

22 *Dolores, si ad Infernas dilabuntur partes, his Toleratu faciles.*

Quo'd, quas'nã infernas dicat, non adiecit, propterea geminã expositores fecerũt scripturã: alij siquidem εὔφοροι .i. faciles toleratu, scripserũt: alij aũt δύσφοροι .i. difficiles toleratu. Nã, si ad partes, quæ circa thoracẽ & os ventriculi sunt, peruenerint dolores, maiorem inducent tolerandi difficultatem, †ꝙ cũ in ceruice cubitoq; essent: }si ad crura, morbosam totã affectionẽ insigniter iuuabũt.

† ceruici cubitoq;.

23 *Qui in febribus Sudant cum Capitis dolore Interclusa aluo, Conuellentur.*

Ex breuissima interdũ expectatione conuellendos scribit: nempe forsan semel quendam ita ha F bentẽ conuulsum vidit, non sæpius. Liber aũt fere totus ad delirij conuulsionisq; prædictionem expendit. Si quis igitur authori crediderit, & in febre capite dolentes cũ sudore & alui retentione conuellendos enunciare ausus fuerit, sæpius admodum aberrans, semel petitum assequetur.

24 *Subarenidæ & liquidæ Deiectiones, perfrictionesq; non sine febre, Prauæ: Rigores ex eis tum vesicã tum uentrẽ prehendentes, dolorosi: an & in his Comatosum, aliquid conuulsorij habet? non fuerim admiratus.*

Ψαδυρὰ per δ Attici scribunt, per θ vero ψαθυρὰ cæteri omnes, vocantq; ψαθυρὰς carnes, q̃ duris fibrosisq; & ægre diuellibilibus atq; mandi contumacibus contrario habẽt modo: tales autem maxime sunt, quæ à multis σαχναὶ appellantur, diem vnum vel duos à iugulato animali repositæ: ἕωλας autem eas Græci vocare consueuerũt, {quasi biduanas vel triduanas dixeris:} & ἑωλίζειν ita ante putrefacere: †hinc edulium summe recens ἐπὶ βραχὺ προσεωλισμένον id est parum adputrefactum mortificatumq; dicit. } Constat autem ex eo, quod postea ita dictum est: Senibus † ad finẽ accessit.} Ego igit ostendi, quæ'nã dicant homines ψαθυρὰ, in edulijs, & nõ ĩ excrementis, orationẽ habentes. Sed libri huius authorem æquum erat nobis dicere, quæ'nã excrementa ὑποψάθυρα .i. subarenida vocet: nempe, ꝙ mediocriter ψαθυρὰ .i. arenida, constat. {Prorsus siquidem G ad eũ spectabat nobis ostendere, quę nam dicat ὑποψάθυρα.} Cum aũt prophetæ ipsi inter se controuersi existant, maior adhuc nobis, qui prophetæ non sumus, existit dubitatio. Nempe est, qui liquida nunc simpliciter dici ait: alius cum aquositate liquida, crassitiemq; & substantiã nullam habentia: alij ea tanquam pinguitudine vacua: alij veluti nõ glutinosa: alij (nescio quod ipsis visum sit) aiunt ea, quæ humidis alijs, olei instar, non miscentur: alij in liquida deiectione biliosos & incoctos globos: alij autem, quæ facile dissoluuntur, vt si arenam aqua consperseris, deinde digitis componens constrinxeris, & mox vbi solueris, dissolutam dixeris, videnturq; hi cæteris probabiliores esse. Eadem vero potestate dicunt, qui non glutinosa esse aiunt: quæ quis composita & vna voce dixerit ἄγλισχρα .i. non glutinosa: si enim ab arenulentis edulijs ad deiectiones transferre similitudinem liceat, probabilius fuerit dicere ψαθυρὰ alui excrementa esse, quæ de facili dissoluuntur, nullamq; habent ægre dissolubilem vnionem. Talia vero excrementa fiunt & à cibis, qui arenulentam & solutu facilem habent substantiam. Vidi ego, cum in agro essem, hortulani pueros frumenti quidem indigos, pyris vero abundantes, talia deijcere. Qui miliũ panicumq; edunt, vel hordeaceos panes, similia his excernunt. Si vero triticeos panes quis edens talia deiecerit, quo'd tenuis & dissoluens humiditas excrementis permista sit, quæ mutuam prohibeat vnitionem, est suspican H dum. Dioscorides, vt multa alia in obscuris libris prompte commutauit, ita & verbum ὑποψάθυρα permutauit, fecitq; ὑποψέφαρα, appellariq; is ita ait subnigrantia: nempe & tenebras ψέφας dictas esse apud Pindarum. Post vero ψαθυρῶν vaticinium, vel coniectationem, vel temeritatem (nempe, quo'd quis in talibus, tanquam certe nouerit, enunciet, temerarium existet) ad consequentes pergamus dictiones: ex quibus prima est /perfrictionesq; non sine ardore/ quod rursus ipsum certo nosse, quid sibi velit, temerarij est hominis. Conijcientes vero & in hac re, vt in alijs libri huius multis fecimus, perfrictiones non sine ardore dici assereremus, cum quis superficie quidem perfrixerit, in imo autem corpore sentiat igneam caliditatem. Has igitur prauas esse ait: quis enim cute quidem perfrigescentem, intus vero ardorem sentientem, praue habere nõ nouit, etiam non quærentibus nobis, an subarenida deiecerit? Nempe scriptis in prognostico contenti ad dignotionem ‖ tum bonarum tum malarum deiectionum non fallemur. Deinceps autem in præsenti dictione scriptum est ita: Rigores ex his tum vesicam, tum ventrem, prehendentes dolorosi. Quærere igitur rursus nos hoc loco vult scriptor, quid'nam significet verbum ἐπιλαμβάνοντα id est prehendentes. Nempe antea ipsas ἐπισχέσεις id est retentiones, vocauit ἀπολήψεις id est interceptiones: nunc autem, qui ἐπιλαμβάνοντα scripsit, alijs quidem in

† Hinc edulium iuuenibus ἀκροσαπὲς dictũ est id, quod parũ est προσεωλισμένον. Locus Hippocratis in libro de Alimento. Galenus uocẽ hanc ἀκροσαπὲς interpretatur, quod in superficie est mutatum, i. expositione linguarũ Hippocratis. † εἰς τέλος μεταβεβλημένον .i. exquisitè mutatum.

In Prog. cõ. 2. t. 13. & 14. ac reliqu. 4[a]. 199. a. c

A re eiusmodi nomen ferre vt de interceptionibus retentionibusq; , quas ἀπολήψεις vocant: alijs vero, q veluti admodum extendantur, indicare. Quod vero dicit, ὀδυνώδεα.i.dolorosi, sufficit ostendere ægrotationem quandam significari per vocem ἐπιλαμβάνοντα. In cæteris quidẽ operibus plurima eorum, quæ dubitationem afferunt, ex illatis dignoscuntur: in hoc vero libro maior perpetuo priore infertur quæstio: Quo & nunc, cum inquit/an & in his comatosum/ nempe vel tale est, quod ait, in his memoratis, vel tum omnibus, tum postremis: nã & id patet comatosum pathema habere quippiam simul existens & conuulsiui, veluti in quo quidem ipsum etiam simul extitit, quod prædicta comatosum sequatur. Sed neutrum horum neq; est necessariũ, neq; vt plurimum euenit: & quidem author ipse consentit: adiecit enim coniunctionem dubitandi, an: dein de ipsi acclamauit, cum dixit /non admiratus fuerim / nempe ita in cõpluribus & fide dignis exẽplaribus est scriptum, veluti & in alijs quibusdam nullo pacto scriptum reperitur.

25 *Quæ in Acutis morbis Vomitorie trahuntur, Vitiosa: atq; Albæ deiectiones, Difficiles: Lentore carentia ex his percurrentia Multo cum æstu in Mentis eunt aberrationem: An ex his Comatosi torpidiq; postea fiunt? Morbus ex talibus diutius manet: An & circa iudicationem arescentes* Difficulter spirent?* *al. tussiculosi.

B Quæ in acutis, inquit, morbis vomitione trahunt̃, vitiosa sunt: tale aũt quippiã & antea est scriptũ: nosq; in similibus similia dicere cogimur. Adijciam vero nunc & illud, quod ante dictũ non fuit, cum nauseam fieri dicebam, qñ ad expurganda, quę contristant, venter ciet̃. Quidã & ob phlegmonen ipsius, nauseabundã fieri affectionẽ dixerunt: quod in supradicto vniuersali sermone cõtinetur. Nam, si phlegmone sua propria ratione nauseam pariat, nunquam venter phlegmone obsideri citra nauseam reperietur. Incidit autem huic symptoma eiusmodi, cum phlegmone obsidet̃ quandoque duobus modis: Altero quidem, cum tenues quidam ichores ex inflammatis particulis ad interiorem ipsius capacitatem decumbentes, collectiq; in eo loco, os ipsius contristauerint: Altero autem, cum permistio affectionum fuerit. Duabus siquidem inter se complicatis affectionibus, per se in vtraque fieri solet. Permista igitur ea, quæ nauseam parit, affectione cum phlegmone, propter alteram earum nauseantes ægri fiunt, non propter phlegmonen. Contingit autẽ non nunquam, vt ex moderatis nauseis vomitus statim incidat: non nunquam sanè & cõturbatio quidem plurima & frequens fiat, vomat̃ vero vel nihil, vel prorsus paucum: quod conijcere licet his verbis/vomitorie trahuntur/ipsum velle significare, quæ in præsentis dictionis capite sunt posita. Prauum autem est, non vt signum tãtum, verum ẽt vt causa, symptoma huiusmodi. Nẽpe, C quatenus succi malitiam, excerni contumacem contineri in ventris ore ostendit, eatenus signum prauum est: quod vero continuis lacerationibus vellicationibusq; ventrem cruciet, ob id rursum tanquam causa ipsius erit, phlegmones quidem non dum existentis tanquam modo futuræ: eius vero, quæ iam adest, tanquam incremẽtum suscepturę. Præterea inquit/albicantes deiectiones, difficiles/quod quidam ab ante dicto separant, cæteri copulant. Cæterum, quod de prædictis antea diximus, idẽ & de his nunc dicimus: Albæ etenim deiectiones fiunt non defluente ex hepate in ventrem bile: quod sanè & per se & cum ante dicto constare potest: quia vero author dissimilia multa inter se cõmisceat, legẽtes ob id ea & copulare & separare ab inuicem possunt. Sed, quod mox post albicantes deiectiones scriptum est/lentore carentia ex his percurrentia multo cum æstu, in mentis eunt aberrationem/ inter ea, quæ semel forsan vel bis visa sunt authori, est, nullam, quæ necessaria sit, habentia consequentiæ causam, sed (vt sæpius iam dictum est) quæ fieri possint, interdũ quidem q infesti transmittantur humores, interdum vero q diuidant̃, atq; aliqñ q increscente affectione plures occupent locos. Adde, q neque comatosos eos fieri inter necessaria sit, sed inter contingentia: quod & ipse confessus est, cum inquit/an ex talibus comatosi? visus est siquidem & id supra perpetuo adscribere, vbi enunciare quippiam non audet. Cætera, quę deinceps ad finẽ vsq; D dictionis dicunt̃, similem habent absurditatẽ, vt forsan iam ab earum, quæ huic libro supersunt, dictionum explanatione temperandũ sit. Nẽpe, qui exacte didicerunt, tum quæ in libris Hippocratis scripta sunt, tum quæ in ipsorũ explicationibus sunt à me dicta, hi cognoscere possunt, quæ nã sanè ex signis scripsit, quæ prognosticen ęqualiter perpetuo habentem obtineant, quę nã magna ex parte, & quæ ambigue, vel raro: atq; amplius quas in ipsis pro maioris minorisve ratione continuerint differentias: vt nihil ope mea ad præsentia indigeat. Cæteris vero, qui, priusquam illa didicerint, sese ad hæc conferunt, prolixissimæ in horum singulis orationis est necessitas, vt non tribus, sed triginta, opus sit libris. Ego vero cõprobatas fide dignorum exemplarium scripturas in præsenti percurri dictione. Sunt vero & aliæ multæ scripturæ, aliæ aliter pro cuiusq; arbitratu: sed ad infinitam, vt dixi, prolixitatem incidere cogar, si omnes memorauero.

26 *Quæ ex Lumbis ad collum caputq; redundant, resoluuntq; paraplectico modo, Conuulsiua, & Mentis vacillationem parientia: An & talia Conuulsione soluantur? Ex his Varie ægrotant per ea profecti.*

" In hac quoque dictione est incertum, quonam pacto legere nos voluerit, qui librum hunc scripsit: an ex ordine vniuersa connectentes symptomata, deinde ab his dicentes/an & talia conuulsione soluantur? an ad hanc vsq; orationem /resoluuntq; paraplectico modo/ serie cõtinuata legere,

gere, mox silentes, rursum postea dicere/conuulsiua & vacillationem mentis parientia/nempe quidam hoc modo, alij illo legerunt: deinceps etenim inquit/an & talia conuulsione soluant? Conuulsiua certe conuulsione solui, inter absurda est: Prædicta vero solui conuulsione probabilius quis intellexerit: sunt autem, quæ prædicta sunt, hæc/quæ ex lumbis ad collum caputq; redundant, resoluuntq; paraplectico modo/postea, facta fuisse conuulsiua, & talia reddita paraplegiã soluisse. Hæc siquidem sensum quendã habere vident, propterea quod paraplegia affectio vnius partis corporis talis sit, qualis est paraplexia totius, huicq; aduersissimum sit secundum motionem pathema conuulsio. Nempe, cum partes affectas motu priuet paraplegia, conuulsio ad motionem agit naturali vehementiore, ita vt violenter hæ concutiant: quod si obstructio, vel humidorum aut crassorum aut glutinosorum impactio, in neruis fuerit, ob id paraplegiam iuuare videbit. Quod vero in calce orationis dictũ est /ex talibus varie ægrotant per ea profecti/ in quopiã id factũ conspexisse mihi videt. Nempe & semel ego quendã, qui ita affectus erat, permutationemq; varie sese mutuo excipientium symptomatũ habebat, vidi. Fiebant aũt & illi hæc, prægressis lũborũ colliq; & capitis doloribus: post quos manus tota ægre tum sentiebat, tum mouebatur: sicuti & in dictione dictum est /paraplectico modo/cum non esset exacta paraplegia: mox superueniẽs conuulsio sensiliorem eam atque ad motiones expeditiorẽ fecit: placata aũt cõuulsione, sensim rursum deterior reddebat: dein de rursus tum lumborum, tum colli, tũ capitis, dolore correptus vniuersam subitamq; habebat paraplegiæ in manu adauctionem: atq; rursus postea non parum conuellebatur. F

*Forte, apoplexia. vide lib. 4. de vict. rõne in morb. acut. cõ. 27.

27 *Conuulsiones in Hystericis sine febre Faciles sunt: Vt etiam Dorcadi contigit.*

Et in hoc loco, quod à nobis cognoscit, dictioni adaptabimus, nihil ab ea discentes. Nomen siquidem εὐχερὲς, quod facile dixi, ambiguum, quantũ in se est, existit: põt.n. quis intelligere ex eo rationabilem earum, quæ in histericis affectionibus fiunt, conuulsionum generationem: põt quoque & dici securitas ipsarum, & à periculo recessus. Nihil itaq; dictio nos docet, sicuti neq; alius, quod ambiguus sit sermo. Qui aũt in rebus, quæ dicunt, veritatẽ scire præuertunt, vni ambiguitatis parti conueniunt, interdum aũt & duabus: quo pacto & nunc hi legunt. Nempe mulieribus hystericis appellatis, quæ strangulationibus vteri capiuntur, fiunt & continue totius corporis contractiones conuulsiuæ, nec simile cæteris conuulsionibus periculum habent. Sed, quoniam & in magnis vteri inflammationibus conuulsiones interdum assident, ab ijs nunc dictas separauit, adijciens dictioni ἀπύρως, quod est sine febre. Nempe, quod magnas vteri inflammationes febres consequant, neminem latet: at non sæpius fiunt ex vteri inflammatione conuulsiones: si fiunt, periculosæ sunt. G

ἀπύρως

28 *Vesica Intercepta tum aliàs, tum cum Capitis dolore, Conuulsiuum quippiam habet: Quæ ex his cũ Stupore exoluuntur, Difficilia existunt, non tamen perniciosa: An & in Mentis pellat Vacillationem, quod huiusmodi est?*

Απόληψιν.i. interceptionem tum vrinarum tum deiectionum pro retentione appellare consueuit. Cõuulsiuum autem quippiam habere ait: quod idem cũ hoc est, posse aliquando conuulsionẽ prouocare, & præsertim cum dolor capiti aduenerit: fuisse siquidem neruorum principium in societate affectus vesicæ ostendit. Quod vero postea scriptum est /quæ ex his cum stupore exoluuntur/ bifariam est expositũ. Nempe quidã de vrinis dictum inquiunt, tanquam ex retentione cum stupore excretæ sint: volunt siquidem ἐκλυόμενα.i. quæ exoluuntur, dictum esse pro ἐκκρινόμενα.i. quæ excernunt: alij verbum /exoluuntur/ de corporis partibus dictum esse intellexerunt: alij de vniuerso corpore, quasi sensione quidem torpens ipsum, voluntaria vero motione exolutum, fuisse dixerimus. Volunt igitur hæc δύσκολα quidem.i. difficilia, pro ἀκίνδυνα dici.i. periculo vacantia, non tamen perniciosa. An vero in dictionis calce dubitanter enunciet, in dementiam pellere, quod tale est, nec ne, sæpius mentem ipsius didicimus, in quibus addubitat.

* Cod. antiqui habent ἐπικίνδυνα.i. periculosa.

29 *An & Ossium, quæ in temporibus sita sunt, discessiones, Conuulsionem accersant? Vel Temulentum sauciari, Vel Sanguinem Valenter erumpere, in principijs si id faciunt, Conuulsiua?* H

Quod in calce orationis dictum est /conuulsiua/in exemplaribus quibusdam adiectum nõ est: neq; si non adiectum sit, quantum ad intelligentiam rei spectat, quippiam refert, quia sub eo intelligatur, quod principio dictum est/cõuulsionem accersant? Dilucide igitur hoc in loco id ipsum, quod in vnoquoque ægrotante apparuit, demonstrauit: cum iustum esse sibi scripturam interpretari visum fuerit, interdum quidem tanquam vniuersale enuncians, interdum vero addubitans: Sicuti & nunc in aliquo, cui os capitis positum in temporibus, discissum fuit, qui temulentus sauciatus est, confestimq; erupit vehementer sanguis, & tandem est conuulsus. Cum ergo tria ipsi euenerint, vnum quidem ossis temporalis discissio, alterum quod temulento id factum sit, tertium vero sanguinis eruptio: inquirit, à quo nam horum sit orta conuulsio. Cui respondebo facile: nã de ossis temporalis discissione ait Hippocrates, ‖Quod plagæ tpibus inflictæ graues sunt, & sopore inducentes: quod itẽ in conuulsionibus distẽtionibusq;, tẽporũ musculi primi patiunt. De ebrietate vero aphorismũ illũ dixit: ‖ Si ebrius quispiã repente obmutuerit, cõuulsus morit. De sanguinis aũt eruptione, ‖Quod conuulsio à repletione fiat, vel vacuatione, nõ autẽ totius corporis, sed neruorũ ipsorum:

de Articulis cõ. 2. t. 9. 7ª. 263. f
5ª. Aph. 5. Ext. ord. 37. f
6ª. Aph. 39. Ex. ord. 50. f

A ipſorum: quo fit, vt ex ſanguinis eruptione haudquaq̄ conuellantur, niſi refrigeretur vel propter præſentium incuriam, vel ꝙ ſedare velint fluxionem ſanguinis per refrigerantia remedia.

30 *In Sudore Sputa præterfluentia Febrienti ægro, Leuia: an ad dies aliquot Ventres humectentur? arbitror: an his Abſceſſus in articulum futurus?*

Quidam dictionis antecedentis finem principium huius efficiunt bifariam: Alij quidem cum articulo, τὰ σπασμώδεα.i.conuulſiua, in ſudore ſputa præterfluentia: verū, quod ad intelligentiā ipſam attinet, nihil intereſt, ſiue adiectus ſiue adeptus fuerit articulus: Qui vero deinceps dictis/cōuulſiua/præordinant, magnā faciunt ſenſus permutationē: Atq; adhuc magis ſcriptura alia, quā recentiores quidam moliti ſunt, pro ἐν ἱδρῶτι.i.in ſudore, nomen compoſitum ἀνιδρωτὶ.i.non in ſudore, & abſque ſudore, facientes. Si igitur non ſæpius in dictionibus multis ea, q̄ nihil conferant ad prædictionem, pro conferentibus adſcripſiſſet, confeſtim culpaſſem eos, qui dictioni, conuulſiua, præſcribunt præordinantq;. Cum vero & ipſe adiecerit, quod nihil conferret, ignoſco ijs, qui conſcripſerunt, conuulſiua, q̄q̄ ad præſentia nihil, quod effatu dignū ſit, conferat: ſiquidem in febribus cum ſudoribus non iudicatorijs præterfluentia ſputa, ob copiam immoderatam vel virtu-

B tis imbecillitatem oriunt̄: atq; ob id ſunt εὐήθη.i.leuia, quaſi εὔτροπα.i. non contumacia & verſu facilia, dixerit. Abſurdior aūt fuerit intelligentia, ſi ἀνιδρωτὶ.i.non cum ſudore, ſcripſerimus: q̄q̄, qui ſcripturā antiquam permutauerunt, tanq̄ ſapientius quippiā inueniſſent, ita ſcripſerunt, pro ἐν ἱδρῶτι ἀνιδρωτὶ facientes. Orationē aūt hanc/an ad dies aliquot ventres humectent̄? in ægro factū id videlicet conſpicatus ita ſcripſit, an multis euenire id poſſit, inquirens. Nihil autem certi, quantū ex dictis eſt, quod ipſi reſpondeamus, habemus: nēpe, quo pacto tali in ægroto cætera habeāt, limitare oportet, de quibus dixit nihil. Modus idem eſt de futuris in articulos abſceſſibus: conſtat.n.quibuſnam ex ſignis talia definire oporteat: de quibus in præſentia nihil dictum eſt.

31 *Quæ Cum tantula ferocitate in Deſipientiam pellunt, Melancholica: ſi vero à Muliebribus fuerint, Ferina: amplius autem incidunt hæc: an et hæ Conuulſiuæ? an cum Caro quoq; Aphoniæ Cōuulſiuæ? quo modo Coriarij filiæ obuenit: cœpit autem malum præſentibus menſtruis.* * Galenus uidetur legiſſe negatiue.

Quamnam appellet melancholicam deſipientiam, dixi antea: nam is dictionis eiuſdem, quā nunc retulit, ſcripſit principium. Præſens vero ſermo (vt author fatetur) eſt, ꝙ coriarij filiam ex menſtruorum retentione ferine deliraſſe conſpexerit: demonſtrauit aūt per vocem hanc/melan

C cholica/ intenſionem: prompti ſiquidem ſunt ad inferenda propinquis mala, qui ex melancholia delirant: vbi aūt ingentia mala faciunt, ferinas deſipientias appellat. Sed, ꝙ ex purgationis menſtruorū retentione talis oriat̄ deſipientia, neq; prorſus verū, neq; magna ex parte. Nam, ſi melācholicus fuerit ſanguis, atq; in cerebrum ierit, deſipientiam hmōi parit: ſi vero bilioſus, non talem ſed cōſuetam familiaremq;: ſi copia pituitoſa fuerit, cataphoram lethargumq; magis efficiet: ſi vero miſtū ex his, miſtā ēt affectionē ex cataphora & vigilia, vel deſipientia cōficiet. Vt aūt horū nihil vniuerſale ipſis ineſt: ſic neque conſequentium aliquid, quæ coriarij filiæ eueniſſe ſcripſit.

32 *Quibus Conuulſis Oculi fixe relucent, Non apud ſe hi ſunt, Diutiusq; ægrotant.*

Quidam pro παρ' ἑωυτοῖσι ſcribunt παρὰ σφίσιν αὐτοῖς: ſed, ꝙ vtraq; oratio, & παρὰ σφίσιν αὐτοῖς εἶναι, & παρ' ἑαυτοῖσιν εἶναι, de his dicat̄, qui ſapiunt, cuiuis patet. Οὐκ εἶναι παρ' ἑαυτοῖσιν aūt eſt non intelligere, ſed mente circumagi, diſtrahiq; iudicium. Sed, ꝙ nota habeatur ex oculis fixe relucentibus, vt ex alijs quibuſdam, ignorant: ſatis vero fuerit in eam rem, quod ab eo dictum eſt: ‖Oculi ferocitas deſipientiam indicat. quomodo & idiotis ipſis dilucet, qui non prorſus ſtupidi exiſtunt: nempe, ꝙ id ſemper ſubaudire oporteat, conſtat omnibus. Vocamus ſiquidem in eiuſ- 6.Epid.cō.1.t.31.3a.160.b

D modi omnia teſtes idiotas, qui rudes tum exiſtunt, tum vocantur: ſed maxime quidem, ſi fieri poſſit, natura prudentes: ſi non, at nō mente deſides ignauoſq;. In præſenti vero ſermone ſupra modum relucere oculi ponuntur, quod per ſe ipſum ſignum iraſcētium erat: ſed forſan id oculo ἀτενεῖ id eſt fixo contentoq;, quod eſt θρασεῖ.i.feroci, concurrens, vehementiorem indicabit fore deſipientiam. Superuacue aūt ad prædicendum, ꝙ deliraturi tales ſint, conuulſorum meminit: nam & ſine his procreari poteſt deſipientia, & præſentibus his, non procreari. Ægrotaturos aūt diutius, adhuc etiam temere magis dictum eſt: nempe, in quibus conuulſis fixe ferociterq; relucent oculi, hos acute ægrotaturos, non diuturnius, rationi eſt conſentaneum.

33 *Sanguinis Ad latus diuerſum eruptiones, Malæ: Vt ſi, cum lienis magnus fuerit, dextra ex nare fluat: Atq; res in Hypochondrijs ita habet: Cum ſudore deterius id exiſtit.*

Si quippiam aliud ſæpius contingere ipſe vidi, ita & hoc. Videt autem Hippocrates ex multa experientia, quam ex particularibus ſibi fecit, vniuerſalia collegiſſe. Nempe & in epidemiorū libris ęgrotos ſcripſit multos, alios quidem, quibus ſanguis ſalubriter erupit: alios vero, quibus inſalubriter. Cauſam horum alibi enunciantes conſiderauimus. Nunc id noſſe ſatis fuerit, quod, qui aſſerunt, quomodo ex hepate caua vena ſurſum per thoracem fertur, ita & ex liene aliam ortam

partibus

partibus distribui sinistris, non vera dicant: cum vna sola vena sit, quæ ex partibus septo transuerso inferioribus ascendit. Quærit aût non sine rône ab expositoribus, quam ob câm verbo/lienis/ adiecerit/magnus: aiuntq; qui maxime probabilia dicere visi sunt, in paruo liene non admodum manifestã esse in ũtraq; vel præsidij vel offensæ inclinationem. Ego vero sermoni adiectũ esse existimauerim verbum/magnus/quasi vel tumefactus vel in molem assurgẽs vel phlegmone obsessus adscripserit. Nam, si/lienis/simpliciter scripsisset, rursus alia orirẽ quæstio, quónam vitio lienẽ affici dicat. Si igitur hoc non inquiramus, sed nobis constet in omni tumore præter naturam lienẽ fatigante, in latus diuersum sanguinis eruptionem nocuam esse, limitationis gratia verbũ/magnus/adscripsit. Exẽplũ aũt hoc ipsum, videlicet de liene, oĩum cõe est, quibus ad latus diuersum sanguis erũpit: atq; ob id sermoni additur aduerbium/vt/perinde atq; si ita dixisset: vt si, cũ iecur magnũ fuerit, ex sinistra nare erumpat sanguis: cæterum ita à liene, tanq̃ exẽplo, ad iecur transire in promptu esse arbitratus, iecoris non meminit. Quòd aũt à viscere ad viscus migratio fieri possit, adiecit hypochondriũ, inquiens/atq; res in hypochondrijs ita habet/ne tm̃ ex visceribus directas sanguinis eruptiones bonas esse existimemus vel malas, q̃ in latus diuersum fiant, sed ẽt ex hypochondrijs ipsis. Cũ aũt vitiosa sit, quę in latus diuersum fiat sanguinis eruptio, deterius adhuc fuerit signum, si cũ desũdatione contingat. Ἐφιδρῶσιν aũt .i. desudãtionem, iã sæpius quidẽ in hoc scripsit libro, sed nusquã ita lucide, vt cognoscamus, nunquid sudores circa thoracem caputq; apparentes ita appellet, an eos, qui toto emanant corpore, vbi tum pauci, tum nihil conferentes sint. Prauũ aũt vtrunq; horũ est: deterius aũt, quod in superis fit partibus. Nempe, cũ oĩs desudãtio demonstret vel copiam in sudãntibus partibus, vel facultatis retentricis imbecillitatẽ: vtrũcunq; eorum in locis tum thoracis tũ capitis fuerit, deterius est signum, quã si in alia quapiam parte fuerit. E F

34 *Ex Naribus Exiguo cum sudore Perfrigescentia; Maligna prauaq;.*

Rursus hoc loco interpretatione est vsus, non adiecto orationi ex naribus perpetuo erũpenti sanguine, quod nos de necessitate subaudire oportet, ꝑpea ꝙ nihil aliud ĩtelligere valeamus. Fiet aũt sermo integer, si ita interpretari liceat: Si ex naribus sanguis erumpat, cum sudores vel fuerint vel superuenerint, perfrictionẽ quidem ferunt, quæ indicat malũ esse morbũ. At, cũ perfrictio tũ in extremis fiat, tum per totum corpus, grauior certe difficiliorq;, quæ per totum corpus est.

35 *Post Sanguinis eruptionem Deiectiones nigræ, Malæ: Prauæ aũt & Prærubræ: an & Quarto die talis eruptio fiat? Comatosi ex his Conuulsione finiuntur: an Nigris procurrentibus & Tumefacto ventre?*

Rursum & hoc loco, vt in alijs multis, sermonẽ manifestum vtilemq; ab Hippocrate dictũ cõfudit. Est aũt ipsius primum quidẽ vniuersale hm̃õi: ‖ Iudicatoriorum non iudicãtium alia quidẽ lethalia, alia vero iudicatu difficilia. Cum autẽ iudicatoria multa sint, in horũ singulis suus est sermo, particularis quidẽ ad eũ, qui dictus est, relatus: vniuersalis vero ad subiectos subordinatosq;, qualis est talis: Sanguinis eruptio non iudicãs vel mortalis, vel iudicatu difficilis. Ita sudor, vel copia tum vrinarum, tum deiectionum, tum vomituum, vel quæ per hæmorrhoidas, vel vterũ, excernunẽ, & parotides, & cæteri abscessus. Oĩa siquidem hęc, si non iudicant, interdũ quidem lethalia, interdũ vero & δύσκριτα, .i. ἄκριτα ποιεῖ τὰ νοσήματα .i. morbos iudicationis expertes faciũt. Cõmunissima aũt ex his efficiẽ oratio vniuersalissima generalissimaq; (vocet.n. vnusquisq; pro suo arbitratu) Iudicatoriorum non iudicantiũ alia quidẽ lethalia, alia iudicatu difficilia. Præstat aũt hoc loco, qñ sint lethalia, & quando iudicatu difficilia, definiuisse: id quod ab Hippocrate ipso est demonstratum. Quæ nanq; ex iudicatorijs nihil iuuant, sunt iudicatu difficilia: quæ vero ẽt in contrariũ repunt, sunt lethalia. Iã, quæ ad contrariũ inclinant, al ijs ex signis certitudinem capiũt: qũo & malignas scripsit hoc in loco deiectiones: acciderit quoq; aliter cuipiam altera talis affectio maligna, vt vomitus, vel prauæ vrinæ: veluti & perfrictio, quæ cũ difficultate excalfieri possit, aut totius corporis, aut extremarũ tm̃ partium: sic ẽt profunda sitis, æstusq;, & caligo, & implacıditas, & vigiliæ, atq; prauorum aliorum quippiã. Didicisti vero hæc eadem omnia ex commentarijs de iudicationibus, atq; ex prognostico, quædam item ex epidemijs. * Scripsit certo & hoc loco sermonẽ vniuersalẽ, particularium speciem vnam commemorans. Nẽpe, qui modo artem discit, putat sola hæc maligna esse, de quibus audiuit: si vero acri est ingenio, põt & alia q̃dã talia esse suspicari, tp̃sq; expectare aliud, in quo & ipsa perdiscat. Quòd si {nõ} ita didicerit, sed ea, q̃ particularia existunt, rursus expectabit, inscius, q̃tũ doctrinæ adhuc ipsi desit: qui vero vniuersale didicerit, particularia omnia cognoscit. At, qui prorrheticũ hoc scripsit, in particulari versaẽ: atque ob id interdum quidem ex diuersi generis symptomatis concursionem aceruat: interdũ vero ex vno ægro aut duobus vniuersaliter pronunciat: atq; aliqñ addubitat ambigitq;, qũo & nunc, inquiẽs, An & quarto die talis eruptio fiat? Nẽpe, ꝙ quẽpiã viderit, cui quarto die sanguis erupit, omisso noĩe sermonẽ fecit, q̃q̃ dies ipsi vniuersalem in prognostico habeant doctrinã. Rursus autem particularia enuncians prorrhetici author, non tanq̃ particularem, sed tanquã vniuersalem, fecit sermonem, scribens ita/comatosi ex his conuulsione finiuntur/non necessario fieri inquiens, sed interdum cõtingere, veluti & aliud quippiã inũtile, quod habet generationem, sed id quidẽ simplr enunciauit. G H

2. Epid. sect. 1ª.

* Al. ἔγραψα .i. scripsi. ut de se ipso dicat, qui paulo superius citauerit vniuersalẽ illã propositionem, Iudicatoria nõ iudicãtia et c. & particularem & c.

A enunciauit. De nigris autem procurrentibus & ventre tumefacto, respondemus ipsi & hîc posse quidem & ea fieri, sed neq; perpetuo, neque vt plurimum.

36 *Sanguinem profundentia cum Desudatione Vulnera, Mala: Loquentes ita affecti Occulte pereunt.*

Quidam τρώματα.i.vulnera per τ & ρ & ω primam syllabam scripserunt: alij autem τρομώδεα per τ ρ & ο: & vsitatissimæ quidem scripturæ hæ sunt tum expositoribus, tum scriptoribus, sed cõcursionibus raræ existunt: veluti & quæ primam scriptam habet per τ ρ α & υ. Exordiendũ igitũ est & nobis à consueta vsitataq; quam per τ ρ & ω scriptam reperimus; & quæ idem significat cũ ea, quæ per τ ρ α & υ scribitur. Nempe τρώματα læsiones eas appellat etiã || Hippocrates, quæ ab externis inferunt causis. Fecisse igitũ in præsentia sermonem non solum in vulneribus vel exanthematis, vel abscessibus, vel diuisionibus, verum quoq; & in sanguinis eruptionibus par est: quin in vulneribus cõsonant magis, cum sola hæc sanguinem profundant. Quidam scriptorem hunc etiãnũ de sanguinis è naribus eruptionibus nũc agere dicũt, nõ in febribus solũ, verũ quoq; & in nuper dictis affectionibus interficere. Siue igitũ de oĩbus his sermo sit, siue & vulneribus dũtaxat, sanguinis cũ desudatione eruptiones malignæ sunt: nec dissimili modo, si & τρομώδεα.i.tremores, scri-B ptũ fuerit. Illud aũt, loquentes aũt eos occulte perire, tale quippiam indicare aiũt, φ tales nihil mali habere videant, sed tanq; extra periculũ cõstituti, & præsentibus loquẽtes, repẽte pereant. Quòd si aduerbium λαθραίως.i.occulte, hoc velit ipsis significare, naturalẽ interpretationẽ alienis metaphoris permutare summopere studere videntũ: putant nanq; virtutem esse orationis semper à cõi loquendi consuetudine recedere, perinde ac si nihil referret, si quis vel ad deterius recedat.

1. de Morbis, circa pricipiũ. atq; et 4. circa mediũ, & alibi, hoc noĩe sæpius utitur.

37 *Post modicam Sanguinis eruptionem, Nigramq; deiectionem, in Acutis morbis Surditas Malo est: Sãguinis deiectio in his Perniciosa: Surditatem uero soluit.*

Continetũ in hac syndrome verũ quippiam & vniuersale. Nempe in acutis morbis, nigris ex deiectionibus si sanguinẽ deiecerint, perniciosum vere existit: id quod & nos scimus, & cæteri, qui ĩ artis operibus consenuerunt. Atqui symptoma esse vr̃ secundum eam rõnem, qua in superpurgationibus vltimũ excernitũ, quod sanguineũ est: sed particulariũ est, in quibus scriptor nominauit.

38 † *Lumbis dolentibus Stomachi dolores accedentes, Signa eruptionis sanguinis puto notamq; progressam.*

Non recte explanauerunt dictionẽ hanc pleriq;, qui in hunc librũ cõmentarios scripserunt, si-C mulq; & pugnantia dixerunt. † Vr̃ aũt mihi quidam eã in discentiũ vtilitatem exposuisse: sed hoc mõ non meminit febrium, vel acuti morbi, vt consueuit. Vt ergo sermo eius in non febrientibus sit, verisimile est, ex nulla manifesta cã plures consequentes dies lumbis dolẽtibus atq; ore vẽtris.} In his igitũ vacuationem per hæmorrhoidas expectare oportet. Posses aũt non solũ id fore prædicere, sed & propter hæmorrhoidum retentionem ea fuisse conijcere: magisq; si eius, qui hęc patitur, temperaturam videas melancholicam, vt tibi ex dictis prædictio non solũ futuri, verũ & præteriti, & tertio præsentis sit. Nẽpe, cũ ab alijs distinctus fuerit lũborũ dolor & cardialgia, præteriti quidẽ erit prænotio, φ & antea fuisse illi per hæmorrhoidas vacuationem noueris: futuri, φ & nũc erit: præsentis aũt affectionis perspicua sunt symptomata, nempe copia in venis aceruata tenue quoddam serum in ventrem confluens cardialgias parit in os ipsius ascendens, quod omnium ferè partium maxime sentiendi facultate præstat. Plurima aũt abundantiæ portio ad inferum repens locũ, in quem & primum deferri consueuerat, lumborum dolores efficiet.

† Lũbis dolẽtibus cardialgiæ accedẽtes, sanguinis per hæmorrhoidas erupturi, signa sunt: arbitror aũt et eius, qui antea erupit, signũ esse. Ita videtur legisse Galenus.

† Clarius ita posset uerti. Eã ãt quis iudicio meo posset ĩ discẽtiũ utilitatẽ exponere hoc modo. Non meminit febriũ, vel acuti morbi, ĩ hoc sermone, vt consueuit: verisimile ergo est ĩ nõ febriẽtibus, sermonem ipsi fieri, qui ex nulla manifesta cã plures cõsequẽtes dies lũbis dolẽt et cardialgia laborent.

39 *Qui Statis temporibus Sanguinem profundunt, Siticulosi hi, Difficiles & Exoluti si non profuderint, Epileptici Moriuntur.*

D Hoc rursum loco satis erat vniuersaliter dicere, primum quidem, quibus vacuatio sanguinis cõsueta retenta fuit, his morbos fore plethoricos, manante ipso ad eas corporis partes, quæ retentis excretionibus propinquæ sunt, vel ad eas, quæ imbecilliores existunt: particulatim vero de ijs, qui ex hęmorrhoide, vtpote excrementis existentibus melancholicis, alunt vel melancholiã, vel phthisin, vel hyderum, vel varices, vel cancrum, vel elephantem: præter hos aũt vnicuiq; in ea parte fore affectionem, quæ cæteris manifeste imbecillior existit. Non recte aũt duorum symptomatũ cõcursionem adiecit, sitis & exolutionis, in sanguinis retentione: nam sitis nullo pacto retẽtionis sanguinis proprium existit: exolutio aũt immoderatas excretiones non retentiones consequitur: & " recte dictum est in secundo epidemiorum, || Sanguine multo fluente lassescere. vbi, & quod ex vo" ce exolutionis significatur, exposui.

40 *Qui compositi Perturbantur, Peruigilant, Naribus stillant, Sexto die leuantur, Nocte laborant, Postridie sudãt, in Somnum feruntur, Delirantq;, abunde Sanguinem profundent: An & Aquosa vrina tale quippiam indicat?*

Dilucide rursus hoc loco ostendit, quod in particularibus apparet cõcursionibus. Nẽpe profluuij sanguinis peculiaria sunt signa clare in cõmẽtarijs de Iudicationibus deinceps scripta: nũc aũt in hoĩe, qui abunde sanguinem profudit, oĩa, quæ sanguinis profusionem antegrediunt, scripsit.

2. Epid. sec. 2a.

41 *Quibus Sanguinis eruptio multa fuerit, procedente tempore Alui Male afficiuntur, ſi nõ Vrina concocta fuerit.* E

4a. Aph.27. Ex. ord.30.c

Dixit in aphoriſmis Hippocrates, ‖ Quibus in febribus ſanguinis quacunq; ex parte copia eruperit, cũ reficiunt, alui his humectantur. hic aũt ſimpliciter inquit πονηρεύονται .i. male afficiunt: forſan in verbo / male afficiunt / complecti volens, & humectantur, & quæcunq; in ventre perperã fiunt, alijs quidem morſis, alijs inflatis, vel ructu acido correptis, vel prorſus non coquentibus. Omnia aũt caloris natiui inopiam conſequuntur, ob quam & vrina aquoſa videtur.

42 *In Iudicatorijs Perfrictionibus Sanguinis eruptiones vehementes, Peſſimæ.*

Conſpicuus eſt ſermo nullamq; quæſtionem habet, ſi vehementes & peſſimæ ſcriptum fuerit: Si vero, vt non nulla exemplaria habent, pro κάκισται .i. peſſimæ, ſcriptum fuerit κράτισται .i. optimæ, maxima orit quæſtio: quod defendentes non nulli tale quippiam ſignificari aiunt: Quęcunq; ſanguinis eruptiones vehementes refrigerant in iudicatorijs diebus, optimę ſunt. tanq̃ refrigeratio, ſanguinis eruptiones retineat. Hi aũt non ſcriptã enarrant dictionem, ſed alteram, qua ita dici oportebat: Quæ in iudicatorijs fiunt eruptionũ ſanguinis vehementium refrigerationes, optimæ ſunt. Adde, ꝙ fruſtra additum ſit / iudicatorijs / nempe, quocunque die ſanguinis eruptionibus vehementibus perfrictiones aduenerint, ſanguinis eruptiones ſiſtunt. F

43 *Capitis affecti Grauitate, & Sincipite dolentes, Peruigilesq;, Sanguinem profundunt, tum aliàs, tum ſi quippiam in ceruice tendatur.*

Sanguinem profundunt quidem & in huiuſmodi concurſionibus, ſed non multoties.

44 *Qui Peruigilauerint, repente cum Inquietatione quadam Sanguinem profundunt, tum aliàs, tum ſi quippiam nõ ante fluxerit: an & vbi perfrixerint?*

Concurſioni quoque huic ſermonem adijciam eundem, quòd quidam horum ſanguinem profundunt in capitis doloribus.

45 *Ceruicis Dolores, impenſe Rubri Oculi, Sanguinis eruptionem oſtendunt.*

Veræ hæc, ꝙ ſæpius ad ſanguinis eruptiones cõcurrãt, intulit: cætera vero, quæ ante dicta ſunt, raro concurrunt. In re eiuſmodi magna præſtant virtute impenſe rubri oculi.

*Al. ἐπιστάσης. i. ſuppreſſa eſt.

46 *Quibus Venter tẽnditur, Sanguinem hi profundunt, Superrigentq;: an Venter inteſtinorum incurrat Læuitatem, fiatq; Durus, vel Aſcarides fatigent, vel vtrunq;?* G

Verbum αἱμοῤῥαγέειν .i. ſanguinẽ profundere, videt ſæpius, non ſemel, author intelligere, ſanguinẽ è naribus fluere: arbitrorq; eum adnotaſſe aliquem, qui ſuppreſſa aluo ſanguinẽ profuderit, deinde ſuperriguerit, & poſtea inteſtinorũ læuitate correptus ſit. Sed, ꝙ aluus cũ inteſtinorũ lęuitate induruerit, controuerſiã habet manifeſtam. Nẽpe quidã duritiẽ in ipſo ventris corpore intellexerunt, non in excrementis. Alij nihil id prohibere inquiunt, alijs quidẽ ita ſanguinẽ profundentiũ adhuc magis, q̃ antea, ſuperinduratũ eſſe ventrẽ: alijs vero contractã inteſtinorũ læuitatẽ, veluti & habere aſcaridas. Alij fieri poſſe inquiunt lienteriã durã, ſi, quæ permeauerint, non ſolũ qualitate vel inuertibilia vel immutabilia manſerint, verũ quoq; & dura, qualia deuorata ſunt, citra vllã madefactionẽ. Dioſcorides præſentẽ dictionẽ in duo ſecãs ſeorſum quidẽ ſcripſit, Quibus vẽter tendit, ſanguinem hi profundunt, & ſuperrigent: an ad ſanguinis profuſionẽ tale conſequat? deinde principio altero, inquit, Venter inteſtinorum læuitate correptus, vel durus, vel aſcarides, vel vtrunq;. Scribit aũt non ἐπίσκληρος, ſed ἐπίσκληρον per ν, & iuxta illud ſuperne imponẽs λ, vtrinque punctis includit: vult aũt per vocem hanc ἐπίσκληρον, corpus induratum ſignificari. H

47 *Quibus ad Caput manusq; ex Lumbis fit recurſio, Stupefacti hi, Ventriculi ore dolentes, & Sanioſi, Sanguinem abunde profundunt, Venterq; turbatis his copioſe fluit.*

Diligenter rurſum hoc conſideres loco authorẽ, qui concurſiones ita ſcribit, vt in quibuſdã ſanguinẽ profundentibus vidit: &, ſi, quæ à me ſunt demõſtrata, memoria tenueris, iudicare ipſe, q̃nã ſuperflue ſcripta ſint ſanguinẽ profundentibus facta indicia, poteris. Cętera quidem dictionis ſiſr quàm plurimi ſcribunt: quidã vero non ἰχωρώδεες id eſt ſanioſi, ſed χολώδεες .i. bilioſi, ſcripſerũt. Si vero eorũ, quæ ſupra dicta ſunt, memor fueris, quõnã mõ vtrunq; defendi poſſit, non ignoras.

†Al. hi ſuppreſſa aluo ſanguinẽ profundunt dolentes.

48 *Quibus ex copioſa Sanguinis eruptione & frequẽti, Nigrorũ multorum eſt deiectio, † & Tenſio, Sanguinẽ hi profundunt Ventre dolentes: Cum quadam vero fluxione Facile ferunt. An hi Sudores frigidos habeãt multos? Returbata his Vrina mala non eſt, Neque, quod reſidet, genituræ ſimile: Frequentius vero hi meiunt aquoſa.*

Conſpicatus quoq; hæc omnia, vniuerſale inde comprehendiſſe oſtendit, ꝙ ſingulorum, quæ dicta ſunt, vires non cognouerit: quæ tibi conſtant, ſi es memor eorum, quæ dicta ſunt tum in his commentarijs, tum in ijs, quos in prognoſticum fecimus, tum in libris de iudicationibus: meditationem

tionem

A tionem quoque eorum exercitationeq́3 in epidemijs perdidicisti. Lectis autem aut semel aut bis ta libus, vt memoriæ tuæ confisus à reliquo temperes, non oportet: vix enim eam tum facilem tum promptam habebit, qui etiam assidue in omnibus versetur commentarijs.

49 *Quæ ex Naribus cum Surditate & Ignauitate parua est Stillatio sanguinis, Difficile quippiam habet: Vomitus his Confert, Ventrisq; perturbatio.*

Nescio, quō paruum malum esse intelligat sanguinē è naribus, stillicidij instar, fluentē: nempe orationē ἔχει τι δύσκολον id est difficile quippiam habet, in paruis dicere homines consueuerūt. Sed nō paruum id malum existit, & si absq; surditate ignauitateq́3 fuerit: cū his, quę cerebrum affectum esse indicant, lethale signum erit sanguinis è naribus, stillicidij instar, fluor. An vero vomitus, vel ventris perturbatio his conferat, non pōt simpliciter absq; distinctione pronūciari. Distinctio autem est quibusdam morbi in principio, si vires valentes, vel sanguinis redundantiā habeāt, vel pituitæ, vel alterutrius bilis. Nam, si valenter excernant, sanguinisq; redundantiam habeant, ꝙ sectione venæ, non vomitu, vel ventris perturbatione, indigeant, neminem latet. Quod vero ī vomitibus ventrisq́3 perturbationibus antea est dictum, patescit, cùm medicum vomitū ciere & ventrem perturbare velit: non de ijs, quæ à natura fiunt, enunciet.

B

50 *Quibus ex Rigore Febres lassitudinariæ fuerint, Muliebria his decurrunt: Ceruix autem in his dolens, Sanguinis indicat eruptionem.*

Mulieribus quoq; recte valentibus, etiam citra rigorem cum febre, menstrua fit purgatio, cum sensione quadam lassitudinaria. Cum igitur & rigores fuerint, maiorem totius corporis motionē parientes: & sanguine in eo redundante, naturam ad superflui vacuationem excitent: magis vtiq; muliebrium, id est menstruarum purgationum, vacuationem fore spes est, si & purgationis, quæ per circuitum repetit, tempus adfuerit. Si vero ceruix ex prædictis doluerit, vergentis ad superas partes humoris signum constituitur.

51 *Et per Nares Sanguinem profundere sperandum est ea, quæ Caput concutiunt: &, quæ Sonitum faciūt, Sanguinem profundere, vel Muliebria deducere, tū aliàs, tū si in spina æstus insequetur: forte vero & Dysenteriam facere.*

Rursus hoc loco nomen vnum adscripsit anceps ambiguumq́3, totā dictionis seriē quæstionis cuiusdā opus habere efficiens: nempe, quæ'nā sint caput σείοντα.i.concutientia, obscurum admodum videtur. Quidam.n.capitis symptomata omnia ita dicta esse inquiunt, inuenta generali quadam hac voce ab eo: vt antea, cum de ventre ageret, vocem hanc πονηρεύεσθαι.i.male affici, inuenerat. Alij in palpitationibus pulsationibusq; temporalium venarum, vel tremulis, vel quodāmodo vibrantibus, motionem quandam totius corporis. Hæc igitur caput concutientia mouent interdum & sanguinis è naribus eruptiones, veluti & menstrua. Sperat aūt id fore magis, si mulier sensionem æstus circa spinam habuerit. † Potes aūt contristantium humorum ad caput impetum afferere, nisi per vterum vacuentur, vel dysenteriam procreent.}

C

In Prog.cō.3.t. 23.4ª.211.a

† Ex antiquis clarius, & uerius. Potes ēt indicare humores noxios, qui ad īferiora īpetū faciunt, nisi per vterū vacuati fuerint, dysenteriā esse facturos.

52 *Ventris quoque Palpitationes cum Hypochondrij Tensione sublōga & tumente, Sanguinis indicant eruptionem: Inhorrescunt autem hi.*

Incertum est, de quo'nam symptomate dictū sit τῶν παλμῶν.i.palpitationum, nomen. Nempe præter id, ꝙ neq; appellationes antiquorū aperte discretæ sunt, vt & ostendit liber de palpitatione, in quo de arteriarū pulsibus disserit, sic et libri huius author ad nomina constituenda vel ex abusu vel ex metaphora promptus existit. Non ignoramus aūt, ꝙ, cum Hippocrates in prognostico diceret, ‖ Si vero pulsus in hypochondrio insit. subintulit, Perturbationem aut dementiam indicat. Cęterū & ibi quidam intellexerunt pro pulsu palpitationem dictam esse: nō nulli vero ꝓprie de vehementi spinam perreptantis arteriæ motione. Quanq; aūt & hi palpitationem scripserūt, non tñ sanguinis profundendi signū indicatorium pulsum hūc esse enūciauit in prognostico Hippocrates: sed postea de hypochondrij inflammationibus scribens sermoni adiecit, ‖ Fit aūt his & sanguinis per nares eruptio, & valde iuuat. Atq;, vt magis fore quis ex naribus sanguinis eruptionē speret, interrogandos esse ait, an capite doleant, aut oculi caligent: nam, si horum quippiā fuerit, in eam partē sanguis repet. Vt aūt bene Hippocrates in hypochondrij inflammationibus dixit, Fit aūt his & sanguinis per nares eruptio. sic hoc loco sermonem ex vniuersali in particularē transtulit, inquiens, Cum hypochondrij tentione sublonga. Fuerit aūt †ob sanguinē} tensio ea mediorū musculorum, qui à thorace ad pubis ossa pertinent: Fit aūt & lienis sublonga phlegmone. Sed nemo phlegmonas hmōi, q̄ cū palpitatione fiant, hæmorragicas esse dixerit: phlegmonas vero {hepatis} cæterorū {q3} hypochondrij musculorū (sex.n.reliqui à duobus prædictis existunt) bene quis hæmorrhagicas affirmauerit. Quo'd ergo in dictionibus multis libri authorē redarguerim, redarguere quoq; & nunc non pertimescam, qui scilicet particularium enunciationem multā fecerit, breuem autem & verā doctrinā vniuersalium reliquerit. Præterea in calce dictionis adiecit, /inhorrescūt autem hi/ tanquam vniuersaliter his contingens, quanq̄ vniuersale non sit: fit enim

D

In Prog.cō.1.t. 28.4ª.195.g

In Prog.cō.1.t. 32.4ª.196.c

† ὑπὸ αἵματος. sed forte ὑπόμακρος.i. sublonga.

ex talibus concursionibus interdum & hoc symptoma: perpetuo aũt, vel magna ex parte non fit. E
Scribenda vero sunt in prorrhetica doctrina, quæcunq; vel perpetuo, vel magna ex parte, fiũt: vt si in proposito veluti exẽplo sermo manifestus fiat: Si quis dixerit inter musculos abdominis octo numero existentes, medios rectos hæmorrhagiæ indicantiores cæteris esse, plus edocebit, q̃ qui hę morrhagias superuenire dicũt: si vero simpliciter solos hos dixerit inflammari, si & aliud quoddã hæmorrhagicorum signorum his superuenerit, hæmorrhagiam infert.

53 *Quibus è Naribus copiosa, violẽta, et multa fluunt, ad Cõuulsiones hi interdũ deducũtur, Venæ aũt sectio Soluit.*

Si in huiusmodi sanguinis eruptionibus conuulsionem asciscí simpliciter dixisset, hominẽ reprehendissemus, ꝙ, vt in cęteris multis, ita & nũc particulare, tanq̃ vniuersale, pronunciasset: quia vero /interdum/ apposuit, laudamus, & vera loquitur. Nempe & nos sępius vidimus in hęmorrhagijs huiusmodi conuulsos aliquos non solũ ob exuberantem vacuationem, quam ὑπερκένωσιν vocant, sed etiam propter refrigerationem, si medici caput refrigerauerint, sanguinis profusionẽ retinere volentes. Quod aũt in dictionis calce dictum est /venæ sectio soluit/ tale quippiam indicare videtur: Tales affectiones, in quibus vehementer sanguinem profundũt, venæ sectio soluit, ante sanguinis profusionem adhibita. cõstat autem, ꝙ grauata sanguinis multitudine natura excitata quidem sit ad ipsius euacuationem, sed modum obtinere non valens, vocatam à recentioribus medicis ὑπέρκρισιν. i. superuacuationem, fecerit. Potest aũt & vehementis ipsius hæmorrhagię auxilium sectionem venæ dixisse: nempe & nos sæpius auxilium experti sumus, perspicue immoderatam sanguinis lationem sistẽtes. Quod aũt manum recto tramite nari, vnde sanguis abũde fluit, respondentem secare, manusq; eiusdem humeralem venam ferire oporteat, liquido constat omnibus: si vero ex nare vtraq; fluxerit sanguis, secare ambas nihil prohibebit: non enim per eas, vacuationis, sed reuulsionis gratia, sectionem facimus. F

54 *Frequentes & paruæ Surrectiones, Sufflauæ, Lentæ, Stercoreum exiguũ habentes, cum Hypochondrij dolore et Lateris, Morbi regij participes existunt. An hi, cum suppressæ sunt, Exoluantur, simulq; Sanguinem profundant? Lumborum tensio his & dolores Sanguinis indicant eruptionem.*

Cõgessit rursus hoc loco symptomatũ diuersi generis multitudinẽ, quã vidit, nec ipse affirmat: singulorũ aũt vires didicisti in ijs, quos paulo ante dixi, Hippocratis libris, & nostris cõmentarijs.

55 *Hypochondrij tensio cum Capitis Grauitate & Surditate, & quæ Splendores perturbant, Sanguinis denunciant profusionem.* G

In Prog. cõ. 3. t. 33. 4ª. 211. a

Vult sanè, quæ circa aspectum Hippocrates ‖ tenebrosa dixit, in dicta symptomatũ cõcursione hæmorrhagica ostendere, sicuti per cõmentarios nostros didicisti. Nempe rursus admonere, q̃ nu per sæpius memorauimus, commentarios in sermonis prolixitatem est extendere.

56 *Vndecimo die Sanguinis stillicidij instar fluores, Difficiles, tum aliàs, tum si superstillauerint.*

Verbum quidem /superstillauerint/ superuacuum existit: nam, si & quarto & quinto, similiter absurdũ. Cũ aũt oẽs è naribus stillationes difficiles sint, quoties crassæ & nigræ destillationes fuerint, maxime perniciosas has reperies. Si vero tale quippiã diebus quibusdã vel indicatorijs vel iudicatorijs contingat, certius pŏstẽdisse licet: vndecimus aũt decimiquarti est index. Vbi ergo theoremata vniuersalia diximus, nunc libri huius author particulare aliquod vnum dixit, vndecimi diei in ipsis mẽtionem faciens. In vniuersali autem de indicibus & iudicatorijs id dixisse par erat.

† In plerisque cod. græcis hæc non leguntur.

57 *Qui in Horroribus simul iudicatorie Sudant, Postridie vero, vbi Inhorruerint, præter rationem Vigilant, hos Sanguinis eruptionem incursuros puto.* H

Bene dixit /puto/ prædictionis eorum, quę neque assidue, neque magna ex parte fiunt, affirmationem adimens.

58 *Quibus principio largum Sanguinis profluuium, Rigor fluxionem Sistit.*

Est, qñ rigorem moderatum videmus prægressum sanguinis profusionem in corporis plenitudine: turbationem etenim in ipso faciens, naturam ad excernendum, quod infestat, irritat. Magna igitur ex parte sudores, vomitusq; biliosorum, & deiectiones, ex rigore fiunt: cõtingit vero & interdum, vt dixi, per sanguinis profusionem, copiam vacuari.

59 † *Sin copiosa superuenerit Sanguinis profusio, in contrarium Reuellitur*: *Ex Hæmorrhagia Rigores, Longi.*

Vbi morbum non sedauerit sanguinis eruptio, exceperitq; eam rigor, † vtrunq; longũ reddit, ex eo, ꝙ corpus difficulter calfiat: quod pluribus superuenit diebus, ex circuitu quidẽ plurimum: contingit autem interdum & vagabunde.

† *clarius utroq; modo lõgus redditur: tum quia difficulter recalescat: tum quia pluribus diebus perduret, magna quidẽ ex parte per circuitũ, quandoq; uero et uagabũde. Legendum. n. græcæ ἑκατέρως, non ἑκάτερον.*

60 *Quibus Capitis dolores, Ceruicis labor, atq; Totius corporis cũ Tremore infirmitas, Hæmorrhagica soluunt: Cæterum & Tempore ita soluuntur.*

Multas

A Multas in hoc toto sermone concursiones ex ordine scripsit, methodum vniuersalem in ijs, qui sanguinem profundunt, paucis describere non valens. Considerare aũt oportet duo hæc prima, febrem valde æstiuam, cuiusmodi causi sunt: symptomata item tum capitis tum ceruicis, & præsertim plethorica: connumeranda quoq; haud dubie sunt & cum symptomatis capitis, quæ circa faciem fiunt: deinde & quę toto in corpore abundantię sanguinis signa existũt: hisq; nihilo minus ex anni tpe æstiuo vel regione verna, vel commoderatis vel calidioribus, si in hypochõdrijs phlegmone quædã fuerit: postea quæ circa caput faciemq; sunt hæmorrhagica signa, & si aliquod ĩ thorace hypochondrijsq; vergentiæ ad superas partes signum fuerit. Hæc siquidẽ oĩa in cõmentarijs de Iudicationibus exposui, præterea in prognostici primiq; epidemiorũ: in quibus distincta sunt, & quæ iam iam venturæ sanguinis profusionis sunt signa, & quæ talia non sunt.

61 *Vrinæ, quibus Abscessus post aures fiunt, si Celeriter & exigue concoquũtur, Vitiosæ: et ita Refrigescere, Malũ.*

Quod in hac quoq; oratione recensetur particulare, est sermoni vniuersali subiectum: nempe, Vrina in morbo omni † celeriter & exigue concocta, deinde vero cessans, vitiosum quippiã indicat. Liquet aũt, ꝙ & refrigerari malum sit, non in his solũ, verũ & oĩbus. Neq;.n. in communibus B adest quippiam peculiare, veluti in ardentibus febribus: nempe, ꝙ vrentes hæ, summas partes nõ calfaciant, malignæ existunt, benignis mansuetisq; totum corpus æqualiter vrentibus.

† *Additur in quibusdã antiquis, πυρετώδες. i. febrili.*

62 *Qui Subsoporantur, Icterosiq; existunt, Neq; valde sentiunt, † Venter his copiose fluit: Forsan quoq;, & sideti netur Exoluuntur: An & his Parotides fiant?*

† *Al. quibus singultus, uenter his copiose fluit, forsan quoq; & detinetur, hi exoluentur.*

Si ex nobis propria parotidum signa didicisti, perniciose item habentium signa, facile, quæ nũc dicuntur, propria non esse tibi constabit.

63 *Suppressæ cum Rigore Vrinæ, Malæ, tum aliàs, † tum si ante soporatos Parotides prehenderint: An spes ex his?*

† *sunt, qui uertãt. tũ si antea sopor apprehẽderit: an parotidas in his fore spes est?*

In his quidem, quæ antecedunt hanc, dictionibus, futurarum sanguinis eruptionum cõcursiones scribere voluit, sed complecti, quæ propria essent, paucis, vt dixi, nequiuit. Rursus quoque & alteram hanc dictionem ad prædictionem futurarum parotidum scripsit: sed, quod peculiare sit, nihil habet & ipsa, præter id, ꝙ & permista sint quædam perniciosa symptomata, ex quibus raro parotides fiant. Quòd aũt neque ipse de parotidũ generatione enunciare ausus sit, id sanè ex adiectione coniunctionis /an/ planè constat.

64 C *Ex Torminoso Sedimentũ limosum subliuidumq;, Malum: An ex Hypochõdrijs dextrum dolere videatur, Exoluanturq;? atq; his Parotides parum dolorificæ? Venter his omnibus copiose fluens, Perniciem affert.*

In cæteris omnibus exemplaribus scriptum in principio dictionis reperi /torminoso/ prętérq; in exemplaribus Dioscoridæ & Capitonis. Nẽpe hi scripserũt ἐκ στροφώδεων, dictaq; apud eos est de vrinis oratio: atq; ob id residentias harum tum ab Hippocrate, tum ab ipsis, considerari, & nõ deiectionum, inquiunt. Dioscorides igitur στροφώδεα οὖρα recenseri ait, quæ πεπηγότα. i. cõcreta, quædã per ipsas inuecta habent, facto noĩe à verbo διαστρέφεσθαι, quod est πήγνυσθαι. i. concrescere. Neq;.n. ignoramus poetam ita dixisse, καὶ περιστρέφεται κυκλωδῶς, quod est περιπήγνυται, id est circulariter concrescit. Cęteri ferè omnes expositores limosas subliuidasq; in deiectionibus residentias dici nunc aiunt, quoties humectetur aluus, putantq; torminosa conuenire: nẽpe eiusmodi deiectiones cum torminibus prorsus fiunt. Subsidere aũt inquiunt ita deiectis liquidis residentias tũ limosas tũ subliuidas, vbi praua affectio fuerit, in qua talia excernũtur: prorsusq; ijs, qui talia deijciunt, affectũ esse hepar aiunt, atq; ob id authorem adiecisse dictioni /an ex hypochõdrijs dextrum dolere videat̃? Nempe, q̃q̃ deiectiones eiusmodi perpetuo hepaticæ existant, non tamẽ D semper sunt cum visceris inflammatione: quo fit, vt orationi adiecerit coniunctionẽ /an/ ꝙ scilicet ita affectis dextrum hypochondriũ perpetuo dolere asserere non potuerit. Præterea, quod deinceps dictum est, exoluantur, hepaticum proculdubio symptoma est, vt in secundo epidemiorũ est demonstratum. Post hæc de parotidibus scripsit. Videt̃ aũt in his omnibus dictionibus ex concursionibus quibusdam prænotiones harũ scribere, atq; id esse maxime & in eo quod ipsi proponitur, & in præsenti dictione: sed de his enunciare ausus non est, q̃q̃ in particularibus persæpe vniuersales enunciationes scribere consueuerit. Præterea inquit /atque his parotides parum dolorificæ? rursus quendam talem ægrum vidisse sese ostendens, in quo à natura, impetus quidã factus sit ad parotidum generationem, à qua tñ rẽijci non potuerunt, quæ contristarent: contigitq; ægrũ copiose fluente aluo perniciose habere, non iudicationis scilicet ratione, natura contristantes humores deorsum excernente, sed propter facultatis, quæ in hepate est, imbecillitatem.

* *illuc deponi.*

65 *In Fastidiosis quibusdam Vigilantijs Parotides maxime.*

Adiecit in præsentia hæc, ꝙ sæpius viderit & non semel. Quocirca per eã, quæ subsequenti succedet, dictionẽ verũ est fastidiosos esse, quibus excitant̃ parotides, sed id sufficiẽs nõ est: nẽpe, ꝙ dementiam denuncient talia symptomata, supra declarauit. Si igitur, quæ Hippocrates nos docuit

ante,contemplatus parotidas fore ſperaueris,deinde ægrum †veluti ex ciborum repletione faſtidi- E
tum videris, parotidas excitandas expecta. Signa aũt, per quæ parotidas fore ſperabis,ſunt hæc: Primum ſanè abſceſſuum omnium cõe eſt,quod diutius † trahenti euenit ægro,deinde ſi morbus deſes fuerit & deorſum vergat,vel calidus & ſurſum repat,vel ceruicis capitisq; grauitates fuerint, & dolores,& faciei rubor.Nam per hoc,ſi parotidas fore ante ſperaueris,certior prænotio erit,cũ, quæ in dictione relata ſunt,apparuerint. Sermonẽ quidem illum ante oĩa memoria teneri velim. Poſt hæc vero ſigna omnia ſingulatim dixi ab Hippocrate duobus iam libris ſcripta ipſa: quibus apponenda ſunt,quæcunq; per pulſus in ſingulorum prænotionem conferunt: quæ & ſi prætermiſſa quidem ab Hippocrate exiſtant,habes tamen ſcripta ea à nobis in pulſuum libris.

66 *Ex Voluulis male olentibus,cum Febre acuta,Hypochondrioq; ſublimi diutius perſeuerante,Parotides exurgentes Perimunt.*

In dictione hac facta quidem eſt obſcuritas quædam & ob ſcriptorem, facta quoq; & ob interpretes quoſdam,incertum eſſe exiſtimantes,vtrum'ne ex vnoquoq; dictorum ſymptomatum vir nos ſperare velit,vt parotides fiant,an omnia vnà concurrere. In principio quidẽ libri huius, cum mens authoris adhuc ignoraretur,congruenter incerta talia eſſe quis exiſtimare potuerit: vbi vero in toto libro propoſiti ipſius experientiã habuimus idoneam, cognoſcamusq; prænotiones ex F
eorum,quæ ipſe vidit,concurſione ſcribere,conſtat & nunc ex omnibus,quæ ſcripſit, ſimul factis nos ſperare,vt parotides fiant,velle. Quòd vero lethales ſint,ſi fiant,eſt manifeſtũ,ꝙ & nũc viderit in ita laborantibus factas parotidas ſecutam mortem,[a] † quæ ob parotidas facta nõ eſt: quodq; talia videanĩ,conſtat ex ijs,quæ ſcripſit: nempe,ꝙ febris acuta erat non ſine periculo,quodq; veluti pernicioſa affectio.Qm̃ vero amplius nihil ſcripſit,ſed graue olẽtem hunc eſſe vult, multo ſanè magis: quonã ſiquidẽ pacto graue olentem intelliges voluulum pernicioſiorem eſſe non graue olente? Fieri aũt põt,vt graue olens intelligaĩ,primum quidẽ in quo ſtercus euomaĩ,ſignum maxime lethale: deinde,ſi graue olens fuerit reſpiratio: tertio, ſi ructus graue olens: quarto, ſi flatus talis: & quinto,ſi graue olens corpus: nempe Talis voluulus aliquando à nobis viſus eſt.

67 *Ex Surditate manſuete Parotides fiũt,tũ aliàs,tum ſi Faſtidioſum quippiã ſuperuenerit,& Comatoſis magis.*

Qm̃ aduerbiũ ἐπιεικῶς.i.manſuete,in medio dictum eſt eorũ,quæ multam,& eorũ quæ paucã, habent ſpem in omnibus ſymptomatis: ſic & hominem vocamus ἐπιεικῆ moderatum, & à quo nihil per vitam fit nimis. Totus itaq; ſermo talis quidẽ eſt: Si ſurditas accidat, parotidas fore me- G
diocriter ſpera. Adiectione aũt orationis/faſtidioſum quippiam/ ſperat faſtidioſo facto ægro fore: idq; magis,ſi comatoſus ipſe fuerit. Verũ tũ hæc tũ antedicta non minus deſipientiæ & phrenitidis ſigna ſunt,ꝙ̃ parotidũ, cum non præfinite dicat,in bilioſis quidẽ humoribus ab initio morbi deſipientiæ ipſius potius eſſe ſignum,procedẽte vero morbo in crudis craſſioribusq;, [b] † & magis vbi iã occupaſſe parotidũ generatio apparuerit: ⁊ hoc ſiquidẽ vniuerſale caput eſt in parotidibus, [c] † ſi non amplius lateat,quod inuaſit,ita vt æger impetũ infeſtatiũ humorũ caput petere ſentiat⁊. Põt itaq; quis hìc denuo hallucinatus in vnoquoq; eorũ, quæ ad ſupernas partes motũ indicant,ſcribere,tanꝙ̃ ex prędictione,parotidas ſecuturas: ſunt vero & modo dicta impetus ad caput ſigna. Dico ſanè ſurditatem & comatoſum,non magis horum,ꝙ̃ eorum,qui ventre & thorace laborant,eſſe ſymptoma: cum vtriſcunq; autem fuerit,horum ſimul præcognitionem augebit.

68 *Paraplegicis Parotides Vitioſæ.*

Paraplegias quibuſdam corporis partibus accidere ab affectu didiciſti,qualis eſt totius corporis affectus apoplexia. Videtur autem mihi viſis forſan vel duobus vel tribus paraplegicis nihil à parotidibus adiutis,ſignum vitioſum eas eſſe pronunciaſſe. Ego aũt non ſimpliciter dixerim malũ H
ſignum eſſe ſuperuenientes paraplegicis parotidas: ſed,ꝙ is abſceſſus morbo minor ſit,referre fuerit ſatis. Conſtat ſiquidem ex Hippocrate ‖abſceſſus bonos eſſe,[d] † cum morbi circuitus ad inferas corporis partes inſigniter deuoluitur, quorum neutrum parotides habent: Nẽpe & affectu minore ſunt,& ad inferas partes non fit deuolutio: quare, ſi id duntaxat, pernicioſum pronunciare ſatis erit.

69 *Quæ Conuulſiuo modo cum Catoche Exacerbantur,Parotidas mouent.*

Quòd ex concurſione nihil obſeruatio reperiat, rerum fide didiciſſe in promptu eſt: niſi enim naturam rei,in qua prænotionem dicendo curationem faciemus,fuerimus contemplati, de ſingulorum ſignorum vi iudicare nequaquam licebit. Et,niſi rerum ſingularum vires noueris,conflari ex ijs quippiam nequit: id quod vos edocui in omni arte fieri,nedũ in medicinali. Atq; hinc,quãtum Hippocrates ſuperiores ſuos in virium cuiuslibet ſimplicis medicamenti inuentione euicerit,in omnibus ſuis eſt demonſtratum libris: id quod memoria tenere oportet. Ad præſentem aũt ſermonem,qui particularis eſt,tantum rurſus ex vniuerſali accepiſſe conuenit,quantum ad quod nunc dicitur,congruit. Catochæ etenim cerebri affectus ſunt,vt didiciſti, veluti & per totum corpus

† Faſtidioſum & uigilem uideris.

† Salubriter trahẽti &c.

† A Locus certe ĩ cod. græcis corruptus ẽ. arbitror tñ hunc eẽ clariorẽ ſenſũ.q̃ (mors) ob parotidas non euenit. Nã hoc ita eẽ,cõſtat ex iis, q̃ ſcripſit, nẽpe quod adeſrat febris acuta,q̃ non uacat periculo: quod ĩtẽ aderat ile⁹, q̃ paſſio ẽ pernicioſa: &,quia nõ ſimplr̃ ileũ ſcripſit,ſed graue olẽtẽ ipſum eẽ uult, multo adhuc magis pernicioſa paſſio ẽ: quocunq; n.mõ graue olẽtẽ ileũ ĩtelligas,is pernicioſior ẽ non graue olente.

†B Et magis, ubi ſalubritatẽ polliceri uideaĩ morbus, parotidũ generatio expectãda eſt.

†C Ex ãtiquis uertẽdũ.ſi prolõgeĩ morbus, ac ſalubris ſit, ſi æger humorũ infeſtatiũ ĩpetũ ad locos, qui circa caput ſunt,hẽat.

‖ 2.Epi. ſec. 1ª.

†D cũ et pro dignitate excretiõis morborũ,et ad ĩferna corporis fiunt, quorum &c. Vide Hipp. 2. Epi.ſect.1. et 1. Epid. in cõſt.2.

** φαρμάκων. ſed forte πραγμάτων. i. rei.*

A pus conuulsiones: de quibus nunc ipsum dixisse par est, non.n.simpliciter de manu vel crure vel alia quapiã parte pronunciauit, inquiens, Quæ conuulsiuo modo exacerbantur. quanquã licebat. ∴ Conuulsionem autem ex repletione malam esse inquit Hippocrates. Constat autem cõuulsiuos affectus appellari, in quibus principio, aut non multo post, quã fieri cœperint, conuulsiones perseuerant, ex repletione ortum habentes. Veluti vice versa, quæ ex vacuatione, post sudores multos, vel vomitus, vel deiectiones, vel sanguinis eruptiones, vel inediã, vel vigilias, vel motiones tum multas, tum vehementes, fiunt. Nempe ex conuulsionibus aliæ, vacuationes consequunt̃ magis, aliæ statim à principio repletiones. Propterea, vt parotides ex conuulsiuis comatosisq́ꝫ, vbi protrahunt, fiant, est rationi consentaneum cunctante ægro.

70 *† Ex conuulsione, Tremore, Fastidioq́ꝫ, & Celeriter exigui post Aures Abscessus Proritantur.*

† Al. conuulsiuũ, tremulũ, fastidiosum, catochum, exiguos post aures abscessus proritant.

Non in exemplaribus oĩbus, quibus scripta est hæc oratio, eadem habet verba. At in quibusdã prædicto verborũ scripta est tenore. In alijs autem tali: Τὰ σπασμοτρομώδεα τρόπον παροξυνόμενα, id est quæ conuulsiuo tremuloq́ꝫ modo accedunt, cum catoche abscessus post aures suscitant. * Laudo eos, qui in suis exemplaribus dictionem non scripserunt: abunde siquidẽ nobis erat per B miscente eo symptomata multa multis dissimilis generis hucusq́ꝫ peruenisse, & non ab ægris recessisse. Nempe symptomatũ Græcis ignotorum permistionem facere summe absurdum per se existit. Non autem fermè apparent in conuulsione tremoris symptomata: fieri siquidem non põt, vt ægris ipsis in conuulsionibus tremores deprehendantur: nisi vtiq́ꝫ talem sit author cõtemplatus symptomatum vicissitudinem, vt, cum conuulsiones quidem relinquerẽt, tremulus fieret homo. Vbi vero conuulsio inciderit, nõ posse dignosci mȯdum arbitrantur. Symptomatum implicatio eiusdem generis quædam existit, verum superuacua. Nempe ex catoche parotidas fieri abunde à nobis dictum, augente simul & generationis expectationem fastidioso ipso. Immo vero & vrinarum affectiones expectationem simul adaugebunt. Nomen præterea σπασμοτρομῶδες id est conuulsiuum tremulumq́ꝫ, prauum existit.

τρόπον. i. modum. sed forte τρόμον. i. tremorem.

71 *An primum Capite doleant, vel & superiore Sudẽnt parte, & Superrigeant? deinde & Venter deijciat, & Comatosum quippiam fuerit? an & Aquosæ Vrinæ Pendentia alba habentes? & Varie albæ Graue olentes quodãmodo, deinde post Aures Abscessus? an, & Quibus eædẽ urinæ, Stillatiões è naribus frequẽtes? an et Lingua his læuis?*

Si, vt dixi, prænotionem ab his exordiretur, quæ scripsit Hippocrates tum in ‖ prognostico tũ C in epidemijs, de abscessibus omnibus vniuersale quoddam fieret, & ex ijs, quę ab ipso dicta sunt, ad securius pronunciandum adiumentum. Nam, si abscessum fore speraueris, humorum considera inclinationem, ad quam videlicet fiat partem: atq́ꝫ ita, vbi singulorum capitis symptomatum vires adnotaueris, parotidas fore tum magis tum minus sperabis. Exempli igitur gratia de ijs, q̃ nunc ante oculos posuit, sermonem facere non malum fuerit. Capitis dolor ex eorum est numero, quæ humorum ad caput inclinationem significant: Sed, ꝙ superiori sudȧuerit parte, pusillam ad eiusmodi præsensionem facultatem habet: Sed maiorem habet, ꝙ superriguerit. Deiectionem vero alui quo'nam quis pacto generationis parotidum significatorium esse dixerit, haud scio: cum potius modo contrario contristantium humorum ad infernas partes inclinationẽ operetur. Comatosum ad parotidum generationem signum effatu dignũ existit. Aquosæ præterea vrinæ, in quibus alba sublime petunt, ad prænotionem per accidens conferunt: q̃m aquosæ quidem absq́ꝫ albis pendentibus incoctum esse morbum significant: quæ vero substantiam secundum naturã habẽt, atque præter id pendens album continent, coctum morbum esse indicant absque abscessu. Oportet igitur eas neque prorsus incoctas, neque absolute concoctas esse, vbi natura abscessum factura sit. Quæ vero varie albæ & graue olentes fuerint, raro quidem abscessum, qui fiat, habent: quod si D aliquando habuerint, malum habebunt. Bene igitur adiecit addubitans /an, & quibus eiusmodi vrinæ, stillationes è naribus frequentes? malignitates siquidem in succis incoctis, & si ad caput ferantur, stillationes magis è naribus malignas faciunt, non parotidas. Oratio præterea /an & lingua his læuis? dubitãtiua est: nempe in prædictis & febres malignas fieri, & linguam exasperari rationi magis consentaneum.

‖ in Prog. cõ. 2. t. 67. 4ª. 205. d

72 *Quibus Ampliter & crebro Spirantibus Morbus regius & Febres acutæ cum Duris hypochondrijs Refrigeratæ fuerint, his Abscessus magni secundum Aures suscitantur.*

Πνευματουμένους eos, quibus magna est & frequẽs respiratio, dixisse videtur: q̃m & in ‖ libro de victus ratione ĩ morbis acutis hoc pacto eos nominauit Hippocrates. Iure optimo suscitãdos post aures abscessus sperat, nempe & rõne nõ caret, atque hoc sæpius fieri videmus. Si vero πνευματουμένους eos dixerit, qui ventre inflantur, vt non nulli intellexerũt, qui & πνευματώδεις scribunt & πνεύματα, nihil hoc ad parotidum generationem cõtulerit, sicuti neq́ꝫ morbus regius. De febribus aũt acutis & præsertim ardentibus dictum est antea, sanguinis eruptiones mouere, sanguinem tum fundentes, tum ad caput sursum ferentes. Quæ'nam præterea dura hypochõdria dicat, non clare cognoscere possumus, propterea ꝙ doletia nõ adiecerit: nẽpe hoc adiecto iam phlegmo

‖ de Vict. rat. in mor. acu. cõ. 1. t. 36. 7ª. 114. b

nen horum indicabit: non adiecto vero, frigidiusculum tumorem scirrhosum magis, quã flagrantem. Soluũtur vero talia abscessibus magis, non sanguinis eruptionibus: nẽpe in ijs, quæ inflammantur, sanguinis eruptiones maxime fieri conspicimus. Propter alienã vero authoris enunciationem cognoscere exquisite non possumus, an prætermissum sit nomen doloris, obscurius tum pronunciante tum scribente ipso: an hypochondriorum duritiem vere scirrhosam intellexerit. E

Verbum vero /refrigeratæ fuerint/ nempe & id dictum est, potest significare non solutam esse febrem, sed partes corporis inferiores, cum alijs collatas minus calidas esse: vt caliditatis reuersionẽ* ex ea re conijciamus. Cum vero magnos abscessus in eisdem fieri dixit, videtur mihi in aliquo vidisse: & ita de particularibus pronunciasse, tanq̃ vniuersaliter pronuncians: satis siquidem fuerit pronunciationem sine nomine /magni/ scriptam fuisse.

* In ĩpreßis legitur ἀναστροφὴν. i. reuersionẽ. sed in quibusdam antiquis habetur ἄνω φορὴν. i. ad superna lationem.

73 *Quibus Comatosa, Fastidiosa, Hypochõdria dolentia, & Cru*enta exigua, in his Parotides exciũtur: antea autem Faciei signa.*

*Al. uomitoria.

*Al. uomitoria.

Quod futurus quidam abscessus ex ijs, quæ Hippocrates scripsit, sperabis, deinde in qua corporis fiet parte, vtilem habebis dictam concursionem: nam Comatosum, si & aliud symptoma, parotidas antegreditur: Dolentia vero hypochondria phlegmonen habent, si quis animaduerterit. F Cum autem hæc ita habeant, ad generationem conferent, & fastidiosa, & cruenta, symptomata.

Quod vero in calce orationis dictum est /antea autem faciei signa/ valde vtile existit, si quis conuenienter orationem intellexerit: cõuenit autem hoc pacto intelligere, vt verus fiat sermo: verus autem erit, vbi intelligi hoc sensu intellexerimus: Ante parotidum generationem faciei signa cõsiderare oportet, sunt autem hæc, rubor, tumor præter naturam, oculorum humiditas, caliginosa visio, & quæcunq; talia. Si quis vero non omnia, quæ circa faciem apparent, intelligere voluerit, saltem tumorem præter naturã prorsus intelligere oportet. Postq̃ enim dixisset /in his parotides exciuntur/ deinde serie continuata dicens /antea autem faciei signa/ videbitur enunciare à communi intelligendum verbum / exciuntur.

74 *Ventre Nigra Stercorosaq; deijciente, Coma superueniens Parotidas excitat.*

Haud recte scripsere quidam /ventre nigra stercorosaq; biliosa deijciente/ neq; in antiquis reperi exemplaribus, neq; quisq̃ eorum, qui librum enarrauerunt, hanc nouit scripturam. Quin & biliosa, quę de pallida bile ab antiquis medicis dici cõsueuerũt, non sanè dicta essent eodẽ sensu, quo nigra. Hac de causa vocabulũ /biliosa/ expunxi, scriptũ /nigra/ quidẽ à Capitone in ipso contextu, G in margine vero à Dioscoride. Videtur autẽ mihi libri huius author cõcursionem hanc in ægro contemplatus, totam voluisse explicare, †ea, quæ ex quodã parotidas significãtis antegressi consequio fiunt, nequaq̃ distinguens. Sufficiens nanq; ipsi signum est coma.

†Ex antiquis clarius. nõ distinguẽs ea, q̃ casu quodã parotidas p̃ceßerũt, ab eo, quod uere parotidas significat: legitur. n. προηγησάμενα, nõ προηγησαμένου.

75 *Tussiculæ cum Sputatione, Abscessum post Aures Tollunt.*

Potest & thoracem scribere: fieri siquidem potest, vt facta intro inclinatione, per canalem naturalẽ effluat, quod tenuius est ex conficientibus parotidas succis, ad oris capacitatem, & ita sputationem fieri: consistẽtibus aũt ita rationabile quidẽ alias apparere parotidas. Nẽpe verbũ ἀπαλλάσσει proprie vacuare significat, ipsum aũt vacuari cõsequunt̃ & cõtrahi ĩ se ipsum, & mollius fieri.

76 *In Capitis dolore Coma et Surditas Abscessum aliquem post Aures Eructant.*

Vere semper hæc signa sunt parotidum, quoniam ita fore abscessum quendam ante sperauimus. Succi enim ad caput recurrentes, calidi quidem & tenues, desipientias & sanguinis eruptiones procreant: crassi autẽ & frigidi, comata & parotidas. Capitis dolor vtrisq; communis existit, veluti & surditas: sed calidis magis capitis dolor, frigidis vero surditas: Comatis vero nomen scri H ptori satis fuit, qui scilicet lethargi appellationem toto subticuit libro.

77 *Hypochondrij contentio, cùm Comate Fastidioso, & Capitis dolore, Parotidas† Effluere faciunt.*

† Al. ἐπαίρει. i. attollũt.

Rursus & hoc loco coma vnà cum capitis dolore signum indicandæ parotidum generationis effatu dignum existit, coindicat autem & hypochondrij contentio. Per hanc itaq; appellationem phlegmone indicatur, neq;.n. magna est ipsius indicatio. Si vero absq; phlegmone cõtentio fiat, in humorum ad superas partes inclinatione signum ad parotidum generationem notabile existit, sanguinisq; ostendit eruptionem. Fastidiosum vero per se quidem parotidas nullo pacto indicat, sed simul apparens, dictæ concursioni fidem addit.

78 *D*olores Absque indicatione soluti, Inutiles.*

* Al. dolorosi post aures abscessus.

Iam sępius sermo hic tũ particulariter, tum vniuersaliter dictus est: meliusq; ostendit, si adijciat, repente occultati: nam καταμολυνθέντα solutionem, quę sensim fit, significat. Repente vero occultari dolorificas affectiones absq; hoc, q̃ in alia quadam, quæ manifesta sit, parte abscessus fiat, transmigrationem contristantium succorum ad viscera ipsa factam ostendit.

PROGNOSTICA HIPPOCRATIS CVM GALENI COMMENTARIIS

Laurentio Laurentiano Florentino interprete.

Ad veterum exemplarium fidem recognita.

ARGVMENTVM LIBRI

Proprias Indiciorum omnium vires explicat, quæ ad Præsagiendum in Acutis, Cæterisq; qui ex ipsis fiunt, morbis sumuntur.

Quàm sint Necessariæ Medicorum Prædictiones.

Edicum vti Prouidentia (vt mihi videtur) Optimum est.

Pro præsensione dixisse prouidentiam perspicuum est: igitur infert, Præsentiens enim & prędicens coram ægro. Ceterum prętexuit operi prefationem, vtpote necessariam (q̄q̄ non admodum vtatur prefationibus) ob quosdam medicos, vt par est, qui illius seculo extiterunt, quales C & nunc sunt, sese nominantes methodicos, medicorum officium haberi dicentes, aut præsentem conseruare sanitatem vt in bene valentibus, aut reuocare corruptā vt in ęgrotantibus: vaticinatoris vero interesse, prædicere futura. Itaq; docet Hippocrates ex præfatione, q̄ vsui medicorum presagia habeant, oīone in tria capita diducta. Primū est, quod ęgri, mandatis medici parēt propensius: Secundum, q̄ medicus presentiendo, quę ęgrotātibus euentura sunt, de lōginquo obuiā it: & Tertiū, q̄ crimine vacat internitionis ęgrotātiū. Porro voluit, vt hoc nihilo minus medico insit, q̄ vt salutis causa cēseat. Sed iā adijciamus dictionibus ea, ex q̄bus singula capita adstruat.

Præsentiens enim & prædicens Coram ægris Præsentia, Præterita, & Futura, Quæq; infirmi omittunt, enarrans; Creditur agnoscere magis ægrorum res. Hinc Audent homines {magis} se concredere medico.

Primum caput hac astruit oīone, audere dicens hoīes {magis} se concredere manibus medicorum, quoties prædictiones haudquaq̄ intercidāt. Ita.n. efficitur, vt credat medicus exquisite agnoscere oēs ęgrorum res, id est qualis nam sit ijs constitutio morbi. Atq; ad hunc modū sequela texit D demōnis: Ex prædictione creditur medicus agnoscere naturam ægrotationis: porro, qui creditur agnoscere naturam ægrotationis, ęgros habet obsequētiores: ac demum, qui ęgros habet obsequentiores, morbos facilius sanat. Quæq; infirmi omittunt, enarrans. Infirmi omittunt, nō quæ nullo pacto agnoscunt: quemadmodum non nulli interpretes inscite prodiderunt, sedes in profundo corporis perpessas, aut causas, & item affectiones earū: sed ex causis, procatarcticas nomine .i. pręgressas: ex accidētibus aūt, ea, quę euidentia circa corpus sunt, ac sensibus vsurpantur, verbi gratia, in pulmonia maxilla rubicunda: nā quædā horum infirmi dicere refugiunt. Ergo, quæcunq; talia per enarrationē infirmi nequaq̄ dixerūt, simul atq; audierint à medicis relata, eos optima ratione demirantur. Cæterū, quo nam modo id fieri conueniat, procedente sermone docebo.

Ita Curationem optime molietur, prænoscendo ex præsentibus futuras affectiones: Fieri enim non pōt, vt ægros omnes, sanos faciat: Id enim melius foret, quàm præsentire futura.

Secundam præsensionis vtilitatem hoc loco persequitur. Etenim, vbi medicus agnoscit exquisita ratione affectionem ægri, quosdam prohibebit affectus, qui eam sequi assolent: quorundam prohibebit magnitudinem: omnibus vero in commune recte prospiciet & præcauebit, quemadmodum bonus gubernator per futuram tempestatem.

4 *Cum autem homines intereant, Alij prius, quàm adhibeat medicum, ex vi morbi: Non nulli adhibentes etiam medicum, statim moriuntur, alij diem viuentes vnum, non nulli paulo plus temporis, ante, quàm medicus arte singulis morbis repugnet. Oportet igitur agnoscere talium naturas affectionum, quantum supra vires corporis sint: Pariter &, si quid in morbis Diuinum inest, illius quoq; ediscere prouidentiam. Ita enim merito commendabitur, & bonus medicus erit. Etenim, superesse qui possint, eos uel magis poterit recte seruare, ex multo ante tempore singulis consulens: Atq; morituros euasurosq; prænoscens ac prænuncians culpa vacabit.* E

Hoc sermone, duo prędicta vtilitatis capita, q̃ in pręsentiēdo est, adhuc adstruit: adijcitq; eis tertium, Insontē abolitionis crimine fore medicū dicens, quoties conualituros aut morituros ægros prænunciet. Igit̃ adolescentē medicus quidam nuper incipientē sudare syncopose, demisit in balneum: tū aũt sudoris cōpia effluente medicus gauisus est, tanq̃ exquisite opportunum tps coniectasset: paulo post mortuo ægro medicus à familiaribus, tanquam ægrũ interfecisset, accusabatur.

Hactenus fecimus huiusce præfationis enarrationē, pręter quā significationis verbi/diuinum/ breuissimis: quod, inquam, enarrationis genus congruit ijs, qui periti sunt circa principia, ac ad libri vtilitatem festināt. Insuetis vero dictioni græcæ, aut sequelæ in orationibus ignaris, aut vtilissima contemnentibus, diuersantibus etiamnum in cauillis & argutiolis orationum, alius enarrationis modus ꝓprius est, longioribus claudens: quē præterire oēm licebit ad vtilitatem festinātibus, in medio relinquentibus librum, dum ad eam veniāt dictionē, cuius tale est initium: Considerare conuenit hunc in modum per morbos acutos. F

ALTERA LONGIOR ENARRATIO PRÆFATIONIS

Medicum vti Prouidentia (vt mihi videtur) optimum est. Non secundum communem Græcorum consuetudinem videtur Hippocrates vsurpasse προνοίας idest prouidentiæ, nomen, etenim curam & diligentiam ita appellant: quemadmodum Euripides indicauit dicens, Hæc moriens, tamen multam prouidētiam habuit, vt honeste caderet. Quinetiam verbum προνοεῖν. i. prouidere, per omnes modos infinitum multitudine est iuxta Grecorū intellectū, pro eo, quod est curā gerere cuiusdā rei, & præparare semper vtilia. Præterea prouidentia mundum gubernari, vulgata alioqui & trita quæstio, eam ipsam indicat significationem. At vero Hippocrates nō ita, sed pro præsensione prouidentiam dixit (mihi videtur) non simpliciter, sed à communi quadam significatione f̃m vtranq; appellationem. Quòd enim mente videantur quædā, anteq̃ fiant, pręuidere apud Homerum, & item præuidētiæ vocabulum factum est: & ab ea ipsa præsentire & item præsensio. Quocirca, quicquid natura sensile ratiocinatione peruestigamus, anteq̃ intueamur, præuidere hoc merito dicimus, indicātes verbo, vt talia mēte videamus, anteq̃ fiant: & ob eā rem, quæ gerunt̃, si fiant derepēte, sine arbitrio & cogitatione: si consulto, cū prouidētia fieri dicimus: G
« id quod Soloni quoq; est proditum, hunc in modum: Interstinguant perpendātq; iudices Areo-
« pagitę, conueniet, num cædes, vulnus, incendium, prouidentia cōmissum sit, & item medicamentum si quis adhibens interemit. Quinetiā Rethores antiquiores sępenumero talia verba & nomina vsurpant: in quibus, quæ prouidentia geruntur, diducuntur aduersus ea, quæ sine vlla cōsultatione & deliberatione cōtingūt: Verbi gratia, si quis inuitus alterum oblęsit, aut si percussit obitus, haudquaq̃ prouidentia extitisse dicunt: sed, si quis multo cogitauit ante aliquid tale committere, & considerauit, quo pacto, prouidentia id commissum volūt. Id ergo cōe significatur apud Græcos de prouidentiæ vocabulo, bonarumq; & malarum gestionum: nec, vt quidam existimāt, de bonis tantūmodo dici assolet. Etenim ea ipsa quæstio, vtrum fortuna quadam regat mundus, an prouidentia, dē cōi significatione relata est: quūo ex opposito fortunæ dilucet. Porrò quidam non fortunam, sed casum, aduersum prouidentiam diuidunt, idem vtraq; appellatione significantes. Quin etiam sæpenumero dicitur à philosophis mundū melioris prouidentia gubernari, melioris appellationem adijcientibus: propterea ꝙ sciant prouidentię vocabulum melioris deteriorisq; cōe esse. Mihiq; videtur, vt prouidentia ex aduersum dicta fortunæ, non ita dicatur ex significatione communi: ita enim vocata prouidentia, bonarum functionum tantummodo nominatur: Vniuersi enim prouidētia, haudquaquam est functionum malarum. Si igitur prouidētia secundum hāc communem significationem dicta est, constat, vt ita appelletur ea ratione, ꝙ aliquid antea, q̃ fiat, mente videatur. Pari modo præsensionis vocabulum factum est. Si enim, quæ sensibus suapte vi & natura vsurpantur, quibusdam peruestigamus indicijs, merito talia dicimus προνοεῖν. i. pręuidere, perinde quasi νοεῖν. i. mēte videre, dicamus ante, q̃ oculis cernamus. Ita efficitur, vt rerum, quæ per tria accidant tempora, præsensio sit. Vates enim nihilo minus demirandus est, qui, tanquam præsentia, dicat præterita, quæ non vidit ipse, quàm qui futura prænunciet: pari ratione, qui ea, quæ nunc gerūtur quidem, ante quàm videat, nihilo minus, q̃ ille, bonus vates est. Id igitur Hippocrates indicauit dicens, Præsentiens & prædicens coram ægris præsentia, præterita, & futura. Eiusdem ergo artis interest præterita, quæ non videris, dicere, vt extiterint: & item præsentia, atque etiam post futura: Vsu vero inter se admodum dissident: futurorum enim præsensio vtilissima est: præteritorum vero inutilis quidem alijs, sed vtilis vni medico, cui libeat artem

*Al. non de. H

A tem suam ostentare. Cæterum hæc, q̃q̃ non sint medicinalis propria artis, tñ enarrationi nimiũ cõcinunt, explicãti simplicitas in cõmentarijs noĩum significationes. Illud ex superabundanti quidem relatum est ad enarrationem, vtile vero ad aliquid aliud, quod quidã dicũt expositores de moribus scriptoris, modestiã cõmendantes ẽt hoc loco dicẽtis/vt mihi vr̃, optimum est. Potuit.n.dixisse/medicũ vti prouidentia, optimum est/ipse vero hac quoq; parte adiecit verbum/vt mihi videtur. q̃uis scripturus huius decreti demſonem. At vero, quę Herophili sectatores dixerunt, diuidentes præsensionẽ à prædictione, non solũ inutilia sunt vel impropria significata, sed sophistica & falsa. Atqui vrũ rerum discrimina docere, nõ de significatis institutiones tradere: primum in eo ipso peccãtes, ꝙ nesciãt se de sigñatis facere sermonẽ, non de natura rerũ vtiliũ medicinę. Sẽsio enim p̃sensionis noĩe cõtenta dr̃ magna ex parte, si firma sit: interdũ vero, & si qd desit, ne firmissima sit, tunc silr̃ noĩatur. Quo circa non nunq̃ cũ adiectione dicunt ij, q talia enarrãt, interdũ exquisitã sensionẽ, interdum ratam, q̃nq; firmã, aut ẽt perpetuã, ex ipsa adiectione indicãtes nequaq̃ sigñari semp firmũ de noĩe sensionis. Pari rõne p̃sensio duplex est: altera firma, verbi grã, ab hyeme futurũ ver est, à quo ęstas, post autũnus: nõ firma altera, in ijs, q̃ Aratus versu cecinit de Luna:

" Si vero cornu sublimius annuat illi,

" B Vim Boreæ expectes: Austrum, si recta supinat.

Ita.n.fieri magna ex parte obseruatum est, atqui interdum non ita contingit. At vero Herophili astipulatores volunt præsensionem esse firmã & stabilẽ: prædictionem vero non item. Multa.n. prædici dicunt, q̃ non eueniant: perinde vt quis possit prædicere ea, quæ non præsensit: aut aliud voce eloqui, q̃ quod est animo cognitum: ꝙ si nolint appellare cognitum, prorsus nominent opinatum, †ita vt antecedat in animo prædicentis. Sed, si non dicant præsensionẽ, sed pręopinationẽ, non tñ græci vocant præopinationem: q̃uo nec Herophili sectatores, etsi parte plurima barbarissant. Aut igitur præopinationem lege sanciant dissidere à præsensione, pariter suadentes hominibus recipere legis sanctionem: aut, si id facere non queunt, vocabula rerum ẽm consuetudinem inaudiant. At vero in consuetudine est medicis, spem de futuro magna ex parte & item firmã, nominare præsensionem. At fidi medici interest non talia vestigare, sed quo pacto quispiã in ægris prædicendo ventura, maxima ex parte verus sit, raro falsus. Etenim vocula, maxima ex parte, singularis quidem est, sed rerum plicas multiformes agnoscit, iuxta maioris minorisq; rationem. Si quis igit̃ viginti prædictionibus oberrat semel, interpellauit perpetuitatẽ: melior tñ est, q̃ qui bis à fine prædictionis intercidit: rursusq; melior hic est, q̃ qui ter: q̃uo rursus ille, q̃ qui quater elu-

C sus est. Quanq̃ promiscue tribuitur omnibus, consequi finẽ magna ex parte. Talem ergo docendi viam, ex qua auspicatus quispiã sæpius alio consequatur finem, admittere, superuacuam aũt in significationibus noĩum operositatem abalienare & defugere conuenit: quã Prodicus tantus sophistes exosculatus, peritioribus grauis molestusq; erat: subindeq; à Socrate mordebat̃ apud Platonem, in cæteris alioqui cõmendatus. Sed non recte fortasse feci inter initia memorãs Herophilum: præstat.n.indicare vera pręcepta medicorũ, ijs, qui studeant ministerijs artis, neq; morari eos bifariam, partim docendo deliras fabulas sophistarum, partim refutando. Rectius.n.erit vtilia in his cõmentarijs tantũmodo persequi, quærere vero alio volumine, & considerare in maiori ocio, quæcunq; Herophilus in prognosticũ Hippocratis obloquatur. Qvęq; Infirmi omittunt, enarrans, creditur magis agnoscere ęgrorũ res. Oportuit eos, qui talia enarrare aggrediuntur, †ostendere ipsa re, quam ob rem ita scribere audeant. Etenim promptissimum est, quicquid libeat, scribere: difficile vero talẽ indicare contẽplationem, ex qua magna ex parte consequat̃ finẽ, dicendo ægris nõ futura solum, sed ẽt ante facta, quibus ipse nequaq̃ interfuit, & itẽ præsentia circa ægros, q̃ non dũ audiuit ab eis, nec ipse agnõuit: queãdmodũ nos in ijs, q̃ dicemus, erimus merito credẽdi, quoties operibus ipsis pręstruamus contemplationis veritatẽ. Cæterũ, ne cogamur semel atq;

D iterum eadem scribere, nunc in enarranda præfatione, & item post in enarrandis particulatim dictionibus, satius duxi hęc omnia seruare in enarrationibus dictionum medicinaliũ, q̃ in hoc libro sunt, dicendis, maxime quia id non dũ quispiã fecit ex ijs, qui librum enarrauerũt, alioqui maxime necessarium. Quod.n.cẽsuit Hippocrates exercere medicũ, quantũ in hęc agitur, omisit, nequaq̃ indicãs, quo pacto conueniat p̃terita, aut præsentia, non p̄specta à nobis sensibus, p̃sentiri. Et, Si quid in morbis Diuinum inest, illius quoq; ediscere prouidẽtiã. Quid nã sit Diuinũ illud, cuius fieri admonet pręsensionẽ, inter expositores dissensio est. Non nulli putant ob iram quandã deorum hoĩbus accidere morbos, dicuntq; testimonium huius opinionis ex ijs, qui vocatas scripserũt historias citra rõnis adminiculum, nequaq̃ indicantes, vtrum fuerit Hippocrates huius opĩonis: quod, inq̃, erat officium boni expositoris. Non.n.simpliciter dicẽdum est per enarrationes, quicquid nobis videatur verum, sed quod sit ẽm sententiã scriptoris, q̃q̃ fuerit falsum. Videtur.n.Hippocrates nullo suo libro causam ægrotationis in deos refundere, qui & ‖βλητὰς .i. percussos, vndénam ducti veteres ita vocarint, volumine de victu acutorum morborũ ostẽdit. Hic igitur liber cõfesse verus germanusq; est. At libro, ‖qui est de sacro morbo, multa quoq; scripta sunt ad obstirpãdam suspicionẽ eorum, q à dijs mitti ęgrotationes cõtendunt. Nõ igit̃ epilepsiã putamus diuinũ esse morbũ, neq; amorẽ: id.n. credentes quidam, verã quidem scripserunt historiam, deprehen

disse

†ita ut antecedat in aĩo p̃dicẽtis si non præsensio, at certe p̃opinatio, non tamen &c.

† ostendere prius ipsa opere, ita deĩceps scribere audere.

*Aliter, uidit.

de Vict. rat. in morb. acut. cõ. 1. t. 35. 7ª. 1: 4. b In lib. de Morbo Sacro statĩ in principio.

diſſe Eraſiſtratum ob amorem ægrotare filium regis: diuinum tamẽ eſſe nequaq̃ docuerunt, neq; E
ab Eraſiſtrato, neq; ab Hippocrate vocatum, neq; ab alio quodam medico, amorẽ. Porrò eos, qui gracilenti ſint decoloresúe aut inſomnes aut febricitantes ex cauſis amatorijs, illo capite complectuntur maiores, quo de cauſis procatarcticis. i. prægreſſis cõmemorant. Cum. n. hę in plura diducantur genera, vnum ex his triſtitia eſt. Triſtantur vero, hi quidem intermortuis liberis, aut neceſſarijs, aut cognatis, aut amicis: illi vero, expectantes ſe ipſos vel ſuos affici, vel ẽt patriam oẽm fore euerſam. Itidem triſtãtur ſtudioſi pecuniarum priuati pecunijs, vel ẽt ambitioſi priuati gloria, & item alij oẽs ita afficiuntur. Ex his ergo ſunt, qui ob amorem triſtantur, haudquaq̃ diuinũ perpeſſi, ſed humanam affectionem: niſi quis credat poetis, qui fabulantur dęmonem quẽdam puſillum, recens natum, gerentem faces ardentes, homines quoſdam in hãc agere affectionem. At vero, qui decretorium genus dierum diuinum appellet, ſuum quendam comprobauit affectum, haudquaq̃ prodidit Hippocratis opinionẽ: Non. n. ſimpliciter, quęcunq; cauſas habent incognitas aut inopinabiles, diuina vocamus, †ſed vbi mirabilia habeantur duntaxat: quanq̃ nec ignorauit Hippocrates cauſas decretoriorũ dierum, vt in commẽtarijs de diebus decretorijs à nobis perpenſum iã eſt. Igiť, vt docui, nequaq̃ memorare conuenit per has cõmentationes, quæcunq; prodita perperam ſunt, ſed quæcunq; veriſimilia & conſentientia videantur. Et ob eã rem, q̃ ab Herophilo perperam ſcripta ſunt in præſenſiones Hippocratis, dilata ad alium locum diſſimulabo: idq; nunc, & toto deinceps volumine ipſe efficiam, & itẽ commoneo faciendũ ijs, qui in tales incidunt cõmentationes, quo minus culpent me multa expoſitorum errata de cõſilio reticẽtem. Sed, ſi diligenter lecturi ſint, quæ à nobis ſunt prodita, illa ex ſe ipſis æſtiment atq; arbitrentur, licebit. F

† Al. ſed certe ea, admirãda duntaxat vocamus, non diuina.

Ergo omittentes nugas, q̃ de Diuino circũferuntur, nitemur ipſi eam rem ſm Hippocratem veſtigare. Igitur, vt vnum aliquid ad artẽ medendi attinens, Diuinum ſit, nec ſolum ab Hippocrate cõmendari cognitionem eius, ſed ẽt oſtenſam eſſe, cuius perſpicuum eſt: Scriptor. n. deridiculus foret, cõmendans rei cognitionem, quam nullo pacto docuerit. Quare, ipſa Diuini pręſenſio vnũ ex ijs ſit, oportet, quæ ab Hippocrate dicta ſunt. Itaq; dicamus, fidentes iam, non aliud haberi id, præterq̃ ambientis nos aeris conditionem, de qua ſcripſit in ſententijs ita: ‖ Si hyems ſqualida & aquilonia fuerit, ver vero pluuium auſtraleq;, febres acutas fieri æſtate neceſſe eſt, & lippitudines, & inteſtinorum difficultates, maxime mulieribus, & ijs, qui humidam habent naturam. Hæc & alia, quæ deinceps ſunt prodita, præſenſiones ſunt eorum, quæ in nobis ob circũflui aeris cauſam infeſtant: de quibus per ſententias breui ſumma, quaſi decurſu per capita, cõmonuit, ſed libris de morbis vulgarijs latius docuit, in hoc vero prognoſtico omiſit, q̃q̃ ad hãc contẽplationẽ attineãt. G
Itaq; rectius erat quæſiuiſſe, quam ob rem dicere ſuperſedit, quidnam diuinum habeatur, q̃ praue enarrare. Mihi vero videť ob libri magnitudinem haudquaq̃ adieciſſe huic volumini doctrinam de vulgarijs morbis: & ob id ſimul, ac abſoluit librũ, in calce hæc adſcripſit: ‖ Oportet quoq; impetum morborum vulgariorum cito conſiderare: nec non tenere tp̃is cõditionem. Ergo, ꝙ neceſſe ſit agnoſcere medicum, ſi quid aliud, quod ad præſenſiones attineat, ita etiã genituram morborum vulgariorum, indicauit: proprium vero volumen ſeorſum illis dicauit, per ſententias, inquam, vt eſt proditũ, breui ſumma: libris vero de morbis vulgarijs, fuſius tractatum exoluit. Quã ob rem non nulli expoſitores ſtatim ab hoc opere libros de morbis vulgarijs merito enarrauerũt, & nos ſimiliter faciemus.

3ª. Aph. 11. Ext. ord. 20. h. Et li. d̃ aere, aquis, & locis. 2ª. 4. cap. 6. a. d.

Infra. cõ. 3. t. 38. 212. a

Notæ Ex Facie

5 *Conſiderari aũt cõuenit hunc in modum per Morbos Acutos: Principio Vultum ægroti, ſit'ne Similis bene valentium, potiſſimum ſui, ita. n. Optimus erit: Si vero quàm maxime Contrarius ſimili ſit, Horrendiſſimus eſt.*

Perſpicue indicauit, ꝙ hoc libro de morbis agat acutis. Incepit aũt ab indicijs, quæ in vultu exiſtũt, eò ꝙ in primis appareant, & vim obtineãt magnam. Quòd hæc igitur in primis appareant, H
cuius perſpicuũ eſt: quòd autẽ vim ad præſentiendum obtineãt magnã, deinceps diſcas, licebit.
Atq; in primis reuoceť in aĩum cõis totius medicinalis artis præfatio, quã libro κατ' ἰατρεῖον prætexuit hunc in modũ: ‖ An ſimilia, an diſſimilia ſint, ſtatim inter initia cõſiderandum, à maximis, à facillimis, ab ijs, quæ ex toto, & vſq;quaq; accedunt: &, q̃ contueri licet obtutu, tactu, auditu, lingua, & aĩo vſurpare: Non. n. præſenſio ſolũ, verũ ẽt agendorũ indicatio ab his inchoantur. Ac de agendis quidem, libro de curandi via & rõne definitum iam eſt: De p̃ſenſione aũt nũc agendum eſt: remonẽdũq;, vt interſit præſentiẽdi artis, non ſolum futura, ſed ẽt præterita ac p̃ſentia, ex quibuſdam indicijs in corpore inuenire. Sed præſentium cognitionẽ proprio & ſuo noĩe conſueuimus noiare διάγνωσιν. i. dinotationem. Itaq; conſiderandũ admonet vultum ęgroti inter initia, ſimilis'ne an diſſimilis bene valẽtium ſit, ſed potiſſimũ ſui. Nam & hoc vnũ de dogmatibus Hippocratis eſt, vt non ſolũ ex ‖ cõi natura oium, ſed ẽt ex propria vniuſcuiuſq;, pręcepta artis cõſiderentur. Qñ enim conferri partes affectas cenſebat cum bene valẽtibus, non alienas intueri conſuelebat, ſed eius, qui affectus ſit. Optimus igitur ęgri vultus eſt, quoties ſimillimus ſui permaneat: è cõtrario deterrimus, ſi q̃ maxime in cõtraria vertiť: Eos vero, q inter optimũ et deterrimũ habeãtur, tua intereſt cõſiderare finitis extremis: nã, ſi propiores ſunt optimo, meliores: ſi deterrimo, p̃piores,

de his q̃ in medicat. fiunt, cõ. 1. t. 1. 7ª. 197. f.

1. Epid. cõ. 3. t. 1. 3ª. 117. a

A piores, deteriores existunt: medij vero inter hos sunt, qui pari vtrinque intercapedine recedunt. Itaq; vultum optimum vno capite cōplexus indicauit: etenim simillimus ei, qui fm naturam est, optimus existit: maxime vero contrarium, † vt pote nobis nequaq̃ familiarem, particularibus indicijs explanauit: quorum singula seorsum aggrediar, prodita deinceps, ad hunc modum.

† ut pote nobis neq; familiarē neq; præcognitū, ipse ex multis particularibus. & cete. Quo i loco mendose legitur in īpresis τοῦ δὲ προγινωσκόμενον pro οὐδὲ προγινωσκόμενον. Et ita ēt videtur legisse uetus īterps.

Fuerit Autem eiusmodi Nasus Acutus.

Malum hoc indiciū primū adscripsit, nasum acutum. Sed oportet, vt docuimus, tanq̃ ad eū, qui fm cuiusq; naturam est, conferendo cōsiderare: nam, si natura simus est, nasus prorsus acutior apparebit, quemadmodum si aquilinus, aut ēt subrectus est. Ita vero considerādum est, vt, inquantū à naturæ forma recessit, in tm̄ ipse prauus existat. Itaq; acutus nasus planè apparet in ijs, qui longiore morbo extenuati, aut labore conflictati sunt, aut quouis mō exoluantur, aut animo linquātur, & item omnibus defunctis. Et ob eam rem quis merito colliget epilogismo, cōi omniū hominum vtens rōne, prauum esse indicium, quod per malā existat affectionē. Cęterū, quę nam sit talis affectio, per quā nasus acuitur, dogmaticæ iam contemplationis munus est indicare, quā deprehendi tm̄modo analogismo conueniet. Analogismus vero ratio est, quæ ab euidenti auspicatur, B rei obscuræ faciens cognitionem: Epilogismus vero cōis ratio est, & omnium assensu conspecta. Sed primum epilogistice de singulis consideremus indicijs: rectius.n. erit ex confessa cōiq; oīum hominum ratione facere initialem doctrinam, q̃ statim inter initia venire ad analogismum.

Caui Oculi, Tempora astricta, Aures frigidæ contractæq;, & Fibræ earum versæ: & item Cutis circa Frontē dura, intenta, arida: & Color totius Vultus viridis, aut niger.

Hæc quoq; indicia omnia circa vultum existunt in morbis diutinis, & laboribus, & animę defectionibus, & multo magis in morte. Epilogistica enim ratio facillima est, vt dissimilia naturæ, mali cuiusdam obtineant significationem, posito eo, quod statim ab initio, confessum cōspectumq; est, vt maxime contraria naturæ, exitiosa: similia vero, salutis indicia, habeantur. Itaq; hæc à nobis de eis epilogistice dicta sint: nam post, exquisita ratione de omni eorum natura considerabimus. Fiūt ergo tales affectiones aut ob aliquam causam consumentē & corrumpētem partes aīalium carnosas, aut ob debilitatem natiui caloris, qui non insuper extēdi in extremas corporis queat partes, sed in visceribus solis exiguus obseruetur. Porrò hunc.s. comitatur affectū, vt non pręterea affluat ad extremas corporis partes tm̄ sanguinis aut spiritus, quantum antea affluebat habentibus C per naturā: & ob eam rem in vultu maxima mutatio naturalis habitus liquido apparet. Cum.n. partes osseæ & item carnosæ & humidiores inter se adiunctæ sint: tum aūt osseę persistant similes propter terrestrē substantiā: carnosæ vero humidioresq; consumant̄ facile, & collabant̄ in se ipsas ob inopiam spiritus & sanguinis: facillimus cognitu affectus est. Nasi.n. circa solas noīe pinnulas substātia carnosa, subsiduum vero omne osseum est: merito igitur, quoties pars carnosa cōsumpta aut vacuata considat, extremū eius tenue redditur: pari modo, quoties vehementer refrigeratur, quod iam defunctis accidit: stipata.n. per refrigerationē substātia carnosarum partiū, gracilentus in summis merito redditur: non enim aliū quendā nasum vocamus acutū, q̃ qui gracilētus in summis existat. Igit̄ ad hunc modū nasus acutus apparet. Caui præterea fiunt oculi pp eas ipsas causas: sed, q̃to humidiores molliores q; summo naso sunt, tanto citius cauant̄. Quin etiā spiritus animalis copiam participāt, & item caloris non parum hn̄t: quibus deficientibus, merito contrahuntur: Id vero, cauitas oculorū est. Tpa similiter adstringunt̄, propterea, q̧ sola ex vniuerso capite musculos habeant, quos noīant à tēporibus crotaphitas: reliquū vero caput oē prorsus carne vacat. Aures frigidæ & cōtractæ, quia cartilagineæ, carne vacant, & pauci sanguinis sunt. Itaque celerrime refrigescunt, vt quæ suapte natura ad affectum instructiores paratioresq; sint. Sed quā D ob rem fibræ earū versæ sunt? an quia molliorem obtinēt substantiā, non quemadmodum subsiduum oē, quod, inquam, tenuis cartilago exquisite est tenuiore intecta cute? Quā ob rem de prædictis causis fibræ extenuantur, vertunt̄, siccātur, stipant̄: ita vero affectę, retrouersus tendunt̄ magis ad originē præbentium illis sensum neruorū. Etenim conuelli, cunctis corrigijs exiccatis cōe est: propriū vero vnicuiq; in corpore parti est illò verti & cōuelli potius, vbi innexorū ei neruorum initiū est. Id.n. in digitis planè intueri licet, si.n. intimus tēdo ab aliqua cā extensus fuerit, digiti perspicue inflectunt̄: si extimus, extenduntur. Cæterū ob eā ipsam siccitatē stipationēq;, cutis oīs circa vultum oēm duriuscula apparet & intēta: affectus vero manifestius apparet circa frōtem, quia carnosa substantia tenuior hac in parte cuti subtenditur: de prædictis vero causis carnosa natura afficitur magis, q̃ quæ cutacea existit. At vero coloris mutatio pessima est, quoties ad nigrum existat, vtpote sanguine refrigerato, quemadmodum vbi foras effusus sanguis conglobatur: moderatior vero, quoties in chloron.i. viride, fuerit. Veteres enim assolent ita nominare non nunq̃ pallidum colorem: interdum, vt pleriq;, brassicam & lactucam chloras.i. virides, nominant, qui quidem color nigrior est, q̃ rubidus: est ēt tanq̃ initium quoddam nigri liuidiq;, quē frigus efficit, quemadmodū & ipsum ēt nigrū colorē efficit. Quo circa vultus, in quo oīa prædicta hn̄tur necrodes.i. exitiosus seu cadauerinus, merito noīat̄: isq; p morbos lōgiores sępenumero videtur.

detur: raro vero inter initia apparet, & ob eam rem cum maximo periculo est, vt qui nullam abs tempore causam habeat. Longo enim interposito tẽpore consumi corpus, & item refrigerari partes extremas, haudquaquã mirabile est: inter initia vero presertim acuti morbi prorsus exitiosum censetur, nisi ob aliquam aliam causam talis extiterit. Cæterum, quę nam committere causę eam rem possint, ipse procedente dictione docebit. Nunc vero rem adijciendam, quam videtur Hippocrates omisisse, prius audi. Vt enim per morbos diutinos talem fieri vultum nõ admodum exitiosum est, ita nec in terra frigida, hyeme, conditione frigida, senecta: quemadmodum per sententias indicauit: ‖ Per morbos minus periclitantur ij, quorum naturæ morbus cõuenit, aut ætati, aut habitui, aut tempori, q̃ quibus non competit aliqua ex his ratione. E

2ª. Aph. 34. Ex. ord. 17. c

8 *Si igitur Inter initia morbi Talis fuerit Vultus, Nec dum scrutari alijs signis possibile sit, Interrogare oportet, nũ Vigilauerit homo, an Aluus resoluta admodum fuerit, an Fame affectus: Et, si quid horum comprobet, Minori cum periculo est. Indicantur vero Talia per diem & noctem, si ob has causas talis fuerit vultus. Si vero Nullum horum dixerit, Neq; prædicto tempore destiterit, signum esse Exitiosum sciendum est.*

Sũme exitialis & insanabilis morbus est, per quem statim inter initia vultus exitiosus sine exteriori causa extitit: minori vero cum periculo est, si propter aliq̃ causam euidentem acciderit, verbi gratia, propter vehementem insomniam, aut inopiam alimenti, aut alui fluorem. Præstaret. n. nec ex his causis quidem nimium exolui vires inter initia ægrotationis: minori vero cum periculo est, quoties ob aliquã talem causam extiterit, non ob maleficentiã ægrotationis. Sed, quæ nam sit affectio corporis, in qua talis vultus efficitur statim primis diebus, perspicue breuibus tibi iam explicabo. Vbi debilitas detentoriæ in animalibus facultatis pariter sit, atq; humores tenuiores, cum febre calida, prę debilitate excernitur subinde aliquid inuisibile pp paruitatem extra cutem, vtpote tenuioribus humoribus effluentibus. At vero febris etiã magis consumit tenuissimos humores, minus vero tenues extenuat, ita vt nunq̃ vacuatio desinat, sed similetur cõtinuis vomitionibus, aut alui fluoribus, aut ex vrina immodicis vacuationibus: verum interest, ꝙ eæ sensibiles sunt: ea vero, quam nunc cõmemoraui, præ tenuitate fluoris inuisibilis est. Talis ergo nequaq̃ cõsistit vultus in morbo pituitoso, quẽadmodum nec in plethorico, propter exuperantiam sanguinis: sed inopiam potius esse oportet in corpore, & lassitudines quasdã præuenire & curas: ex his enim humor colligit̃ biliosus. At vero, si terra calida sit, & anni tp̃s æstiuum, & conditio calida siccaq;, tũc sane tali affectione prehendi hominem vel promptius est, potissimum quoties biliosior fuerit ex natura. Quinetiam nõ nulli facile discutiuntur, atq; difflantur: alij vero os ventriculi debile habent. Quæ oĩa quoties simul concurrunt, tale corpus propensissime prehendi potest affectione, q̃ vultum exitiosum cõmittat. Si igit̃ hæc quispiã agnoscit, non solum præsensionẽ, sed ẽt curationem, poterit inuenire, habẽs intentionem firmare vires ventriculo idoneis alimentis. Sed hæc non parum extra itineris propositum dicta sunt. De Causis exterioribus considerãdum exquisitius est. Hæ sunt (quarum ipse nominatim habuit mentionem) fames, insomnia, fluor alui: quibus adijcias, licebit, similia horum, vacuationem immodicam sanguinis è naribus, aut vulua, aut mariscis, aut vulnere, aut quouis alio mõ: & item mœstitiam vehementẽ, quæ, quibus libeat causis, constiterit. Sed forsan recta rõne aliquis dicet hãc dictã esse ab Hippocrate potestate in sermone, qui est de insomnia: accidit. n. insomnia ẽt ob alias causas: accidit ẽt pp mœstitiam: ita vt insomnia vlıor sit, quam mœstitia: & ob id continere eam merito dicetur. Itidem aluus admodum fluens, exemplũ tibi cuiusuis immodicę euacuationis erit. Si igitur diligẽter verseris in operibus artis, peritusq; sis circa vniuscuiusq; rei formã, sæpenumero apparebit causa, q̃ talem vultum cõmittat. Signa vero earum dictu difficilia sunt: & ob eam rem tradere ea sermone, q̃q̃ plerıq; nouerint medicorum, refugiunt: sed omnia proprijs & suis locis à nobis explanata iam sunt. Quapropter ipse quoq;, postq̃ didiceris ea, poteris interdũ ingressus ad ægrum pronunciare de causa, q̃ talem vultum cõmisit: sed potissimum, vbi pręcedentẽ oẽm victus rõnem noueris ęgri: cõsiderans præterea de temperamento eius: & multo magis, vbi peritiam habeas de motu arteriarum: præterea & de qualitate febris. Subijciamus. n. aliquẽ, gratia exempli, tp̃e ęstiuo, per cõstitutionẽ calidã & siccam, biliosum ex natura, adolescẽtem, ex conflictatione, inopia, & mœstitia, incepisse ęgrotare: sitq; calor eius, tangendi sensum admodum mordẽs, & vrina biliosa, & pulsus virium indicãs debilitatem: suspicare hunc talem in relata fore cõditione, ob quam vultum cito sit habiturus exitiosum, nisi congrue nutriri anticipet. Itaq;, si talia circa ægrum neq; præcesserint, neq; primo die vel secundo apparuerint: tertio vero ingredienti tibi vultus appareat, qualis nunc dictus ab Hippocrate est: scias hũc propter aliquam causam exteriorem ita affectum. Igitur apud te considerabis, quid nam potius in eo extiterit, num excretio aliqua multa, an insomnia. Ex inopia enim nõ erit talis vniuersim, nisi præuenerint talia morbum, qualia dicta iam sunt, atq; ex natura fuerit talis, qualis dictus est. Si igitur pridie videas ęgrum, haudquaquã te latebit multa futura spõtina excretio: firmissima enim eius indicia habentur, quæ à nobis in cõmentarijs de iudicationibus, & item libris de præsagijs ex pulsibus, explanata iam sunt. Quapropter licebit statim aspicienti hominem definire vehementem extitisse insomniã: etenim videbis oculos eius admodũ squalidos:

F G H

qui

A qui non propter euidentes & immodicas vacuationes, perinde vt propter insomniam tales redduntur. Porrò videbis palpebras resurgere difficulter, & item talem habere formulā in conniuendo, atq; etiam & instabiles haberi, quales per somnum obstupidum (ita.n. coma interpreter) existunt. Quinetiam, vbi nunc primum tibi appareat æger, antea vero nullo pacto eum perspexeris, talia signa, atq; ea, quæ ex pulsu percipiuntur, aliq̄ indicabunt dijudicationem: per immodicas.n. excretiones, seruabit aliquod adhuc (q̄q̄ exiguum sit) indicium formulæ, significans eas: per insomniam vero, chordulæ extentæ speciem referet. At, si propter inopiam duntaxat in talem vultus venerit affectionem, ex dictis indicijs neutra adsunt, neq; insomniæ neq; excretionis: & ob eā *rem potius ex accidentibus, quā ex proprijs signis, in illis præsagire conueniet propter inopiā alimenti deductum esse eum in talem affectionem: & adhuc magis, quoties febris, proprietatem caloris discutientis, exquisita ratione consideranti tibi, nequaq̄ importet. Si enim talis appareat, ob illam potius, q̄ ob exteriorem causam, gracilentum ita videri vultum existimandum est. Cęterum conuenit immorari diutius attrectando totam manum, non solū carpū ęgri, sed ēt superiores partes: diligenter animaduertendo, si non solū acriorem, sed ēt si substātiæ copiā vnà secum & quidē corpulentam reportet, veluti flāmulam q̄dam peruadentem cutem tuæ manus, qua cutem ęgri cōtingis, seq; insinuantem perspicue in profundum: tales.n. febres sunt, quæ vultum istiusmodi cō-

B mittunt. Hæc Igit͞ (vt docui) dici quidem possunt difficulter: non tn̄ omnino dici non possunt, neq; difficulter agnosci ab ijs, qui circa ea exercitati sint, quiq; viderint talia sæpenumero à me omnia prædici: sed multo magis, si studuerint agnoscere operibus ipsis, quæcunq; in commētarijs de præsagijs edocti sunt, eò q̄ videant quidem talia prædici, vt fieri possint, re ipsa discentes: non reprobantes vero prius, quę ab initio videntur cognitu difficiliora. Nā geminos fratres simillimos quidē, semel aut bis videndo, nequaq̄ interstingues: ex necessarijs vero nullus hallucinatur. Hęc igitur dicta sunt ad cohortandos iuniores, sed potissimum eos, qui nunq̄ prædici hæc omnia à nobis perspexerunt: nō.n. solum insomniā dicere possunt, sed ēt vt propter mœstitiam tale quid extiterit. Non.n. Erasistratus videns coruos aut cornices volātes, deprehendit adolescētis amorem, nec (vt quidam dixerunt) amatorium pulsantes sensit arterias adolescentis, nullus.n. pulsus proprius amoris est ac peculiaris: Sed queadmodū apparuit interdum ēt mihi, cui inijcienti manū carpo ægri, muliere vero quadam visa earum, quæ domi erant, statim inęqualis pulsus atq; inordinatus euasit: paulo vero post ad habitum naturalem, simul recedēte muliere visa, rediuit. Ita.n. mutatus pulsus communem quendā significat perturbationis affectum in animo fuisse ægroti. Per-

C turbationem vero hanc interstingui conueniet ex ijs, quæ dicun͞ ab eo pariter aut videntur: etenim rursus dictis quibusdam, pulsus verti͞ ad inęqualitatem, perturbato ægro ob ea, quę audiuit. Sed de his seorsum à me scriptū iam est dicato opere, cui titulus est De præsentiendo. Nunc vero ad institutū redeamus. Illud agitabatur, vt multa de præteritis & item præsentibus coram ægro posset medicus dicendo cōmendari, velut ea, quæ nunc dicta sunt hac orone, insomniam, alui fluorem, famem. At vero interdum ex his vnum definite dicere difficile est: sed è duobus alterum, aut è tribus vnū prorsus, possibile erit firmiter pręsentire. At vero id quoq; laudem feret apud audiētes, interrogando, præsentione facta ad hunc modum: Num ob insomniam vehementem, an alimenti inopiam attenuatus est? sæpe enim comprobant vtrunque & demirantur bifariam medicum: interdum alterum eorum respōdentes, ita quoq; demirantur. Hoc igitur est, quod ab Hippocrate dictū est: Interrogare oportet, nū vigilauit ęger, an multa deiecit, an famescat. Deinde q̄d » dicit? Et, si quid horum cōprobet, minori cum periculo est. Merito: melius enim esset adeo fortē » esse facultatem, vt à nulla causa exteriori vincatur: minori vero cum periculo est, si ob aliq̄ talem causam, nec ob ęgrotationis maleficentiam, talis consumptio existat. At vero, quia possibile est, vt ambo concurrant, tum causa aliqua exterior (vt dixi) afficiens corpus, tum etiam febris consumēs,

D distinctio erit tibi è subsequenti die nocteq;. Si enim ab exteriori causa sola, qualis dictus est, vultus extiterit, correctionem per diem & noctē adipiscetur: si vero ex affectione in corpore, aut permanebit talis, aut etiam deterior erit. Itaq; constat, vt hæc omnia ab Hippocrate recte dicta sint.

Sed, quā ob rem dixit, Si igitur inter initia morbi talis fuerit vultus, nec dum scrutari alijs signis possibile sit, deinceps consideremus. Duorum enim alterum est, aut quia non accidunt inter initia morbi, aut quia nihil firmum denunciant, nequaquam possibile est talibus vti signis ad res dubias definiendas. Ego igitur dico non semper fieri talia: nec, si fiant, firmum aliquid indicare. Cęterum, q̄ hoc ita se habeat, in enarrandis illis docebo per subsequentem dictionem.

9 *Si vero Morbo antiquiori existente vel tertiano, Talis fuerit Vultus, de ijs Interrogare oportet, de quibus antea monui: & Alia quoq; signa considerare, quæ in toto Corpore, atq; etiam in Oculis existant.*

Principij nomen significat primariam morbi accessionem, quę nō dum vllam obtineat latitudinem: & item eam, quę ad aliquod tempus, non tn̄ multum, extendatur: nec nō primum ęgrotationis tempus, à quo alterum numerant, ascensum: deinde tertium cōsistēdi vigorem: & demum quartum inclinationem. Cum itaq; dixerit paulo ante, Si igitur inter initia morbi talis fuerit vultus, per illam dictionē nequaq̄ indicauit, cuiusnā de tribus principijs faciat mentionē. Nūc vero

scribens,

*ἐκ συμβεβηκότων. sūt qui legēdū putent ἐξ ἀποσυμβεβηκότων, i. ex iis, q̄ non accidere.

ſcribens, Si vero morbo antiquiori exiſtente, vel tertiano, talis fuerit vultus, clare docuit, vt de eo agat, quod habeat latitudinem: id enim ad triduum vſq; porrigitur. Ergo tunc ijs, quę docuit antea, ſignis exiſtimauit addendam eſſe ductam ab alijs ſignis determinationem, de quibus dixerat: Nec dum poſſibile ſit alijs ſcrutari ſignis. Ea autem enumerat per ſequentia verba. E

EX OCVLIS

10 *Si enim Lucem effugiant, aut nolentes Illachryment, aut Peruertantur, aut Alter altero fiat minor, aut Candidum rubidum habeant, aut Liuidas aut nigras venulas, aut Pituita appareat circa obtutum, aut Sublimes tumidiue oculi, vel Caui admodum fuerint, {aut Obtutus ſqualidus & ſine ſplendore,} vel totius Vultus color euariet: hæc omnia Mala eſſe atq; Exitioſa cenſendum eſt.*

Hæc oĩa accidentia in cõe præter naturam ſunt, ſed diſſident inter ſe, eo ꝙ quędam cõtraria ſimpliciter naturæ: alia vero, vt ipſe antea dixit, maxime contraria exiſtunt: & ob eam rem ex cõi epilogiſmo oĩa quidem exitioſa exiſtimabuntur, ſed pro quãtitate cõtrarietatis, minusq; & magis id obtinebunt. At vero affectiones, ex quibus eueniant, ſecũdum ſequelam decretorũ Hippocratis rectius eſt deinceps cõſiderare. Itaq; refugere lucẽ, quod, inq̃, eſt auerſari, pp debilitatem accidit viſoriæ facultatis: quæ nõ nunq̃ pp opificiorum affectionem laborat, veluti per lippitudines: interdum ipſa ex ſe afficitur, dum exitiale indicium eſt. Pari mõ, ſi oculi illachrymant pp lippitudinem aut fluxionẽ aliquã de capite decumbẽtem, præter naturam quidem affectus eſt, non tñ oĩno ſignificat abolitionem: ſi vero propter debilitatem detẽtorię facultatis, exitioſum indicium lethaleq; eſt. Porro peruertuntur oculi, cõuulſis muſculis eos cõmouentibus: ꝙ ſi fuerit illorum tantummodo affectus, nihil difficile ſignificatur: ſi vero principij neruorum, quod quidẽ cerebrum eſt, ſumme exitioſum eſt: propinquantes.n. muſculi, principij affectum prius, q̃ cæteri, perſentiſcunt: interdum ij, qui in oculis ſunt, de quibus nũc dicit: qñq; crotaphitæ, i. muſculi tẽporum nominati, de quibus libro de articulis indicauit. Quinetiam fieri alterum oculũ minorem, q̃ qui cõſtet ex natura, accidens exitioſum habetur: indicat.n. extingui facultatem regentem eum. At vero albamentum oculi apparere rubrum (qñ per lippitudines quaſdam accidit, & item quaſdã temulentias) copiam ſignificat, quæ in cerebro ac mẽbranulis ſit: interdũ ẽt inflãmationem, q̃ in eis facta fuerit: Nam vtrouis mõ ſanguis ad oculorum venulas exprimit: et ob eã rem pars in eis candida, rubra apparet, quę corollam appellatam ambit circiter: quã per diſſectiones docuimus oĩum in oculis membranularum tunicularumq; copulam q̃dam haberi: & item docuimus, vt ambiẽtis caluam membranulæ terminus, ad eam vnà cum venulis permeet. Cæterũ, vt ob hæc dixerit candidum fieri rubrum, perſpicue indicauit ex ijs, quæ ſubinferens ait/aut liuidas, aut nigras venulas habeant/id vero perquàm exitioſum cenſet. Rubræ.n. apparent venulæ ẽt propter nimietatẽ (vt dixi) vel inflãmationem quandã eorum, quæ in cerebro ſunt. At vero nigreſcunt & liuẽt, dũ refrigerantur: refrigerant vero, dum extinguũtur: ita fit, vt hi colores prorſus exitiales aſſidue exiſtãt. Cæterum pituita oculorum fit, vt conſtat, tum ob affectum opificiorum, quemadmodum & per lippitudines & aliter, quæ nullo cum periculo eſt: tum pp imbecillitatem regentis oculum facultatis naturalis, quæ impos ſit oculorum concoquere alimentum: pituita enim (vt oſtẽſum iam eſt) excrementum ſemicocti alimenti eſt. Ergo per lippitudines præ copia humoris præter naturam, & item propter affectionem opificiorum, veriſimile eſt nequaq̃ concoqui recte alimentũ eorum. At, vbi inopia perſpicua eſt, quam cauum indicat oculorũ, cauſa de nimietate prorſus recedit, ſed reſtat virium debilitas ſola, non quælibet, ſed admodum vehemens, quæ nec minimum quid alimenti oculorum abunde concoquere poteſt. Quinetiam ſublimes oculi. i. inſtabiles & ſubinde commoti, ſignificãt aut delirium, aut tremorem circa muſculos eorum: è quibus alterutrum in relata affectione exitioſum habetur. Profecto delirium ex inopia, maximo cum periculo eſt: & itẽ tremor propter ariditatem opificiorum, inſanabilis eſt. At vero tumidos oculos, aut admodum cauos deteſtatur. Itaq; tumentium accidens oculorũ, inter initia quoq; fit ægrotationis, maximeq; vomentibus ex copia ingeſti cibi potusq;: Caui vero admodum oculi nequaq̃ fiunt: et ob eam rẽ neutrum cõmemorauit accidens inter initia, dum ait, Naſus acutus, oculi caui: Hoc quidem ea ratione, ꝙ nullo pacto appareat in vultu exitioſo, nam quo pacto pariter caui tumidiq; oculi erũt? Illud, quia nullo modo tũc eueniat. Atqui vr̃ ea, quæ dicta ſunt de oculis tumidis, cum prędictis pugnare. Cũ.n. dixerit de vultu exitioſo, naſum acutũ, cauos oculos: tum aũt talia determinando, ijs, quæ poſt triduum appareant, tumidos nequaq̃ recte adiecit. Sed, quod mihi vr̃ ab Hippocrate factum hac oratione, iam explicabo, permutando oẽm eius ſermonem in hanc dictionem: Si vero morbo antiquiori exiſtente, vel tertiano, talis fuerit vultus, de ijs interrogare oportet, de quibus antea monui: alia quoq; ſigna conſideranda, quæ in toto corpore atq; ẽt oculis exiſtãt. In oculis vero ſigna exitioſa poſt triduum talia ſunt, ſi lucem refugiunt, ſi lachrymant, ſi peruertuntur, ſi alter altero fiat minor, & candida pars in eis rubra appareat, ſi venulas habent aut nigras aut liuidas, aut pituita ipſis inhæreſcit, aut ſublimes ſunt aut tumidi aut admodum caui, aut totius vultus color euariat. Hæc.n. oĩa exitioſa ſunt: &, quicquid horum exiſtat circa vultũ prædictum, indicium non paruũ eſt futuræ mortis. Igitur ad hũc intellectum (vt mihi vr̃) numerãtur cum cæteris ſignis

F (margin)

de Artic.cõ.2.t. 5.7ª.263.b

G (margin)

H (margin)

A signis, quæcunq; in vultu exitioso pariter existere queunt, atq; etiam tumidi oculi, qui simul existere nequaq̃ possunt: quia non solum instituerat dicere, quęcunq; simul sint cum vultu exitioso, sed etiam ex signis exitiosis quæcunq; circa vultum apparẽt: Ita vt, si non vnum solum, sed etiam plura, de prædictis non possint esse in vultu exitioso, nulla pugna sit in sermone eius, vt qui se ad doctrinam oĩum prauorum signorum conuerterit. Quo'd aũt, vt dicebam, recte dixerit, nec dum possibile sit alijs scrutari signis, cõsiderãdum iam est vno capite cõi tali. Vnumquodq; ex prædictis aut non accidit inter initia, aut non ex toto exitiosum est: seorsumq; singula consideranti tibi videbitur id, q̃ maxime verum. Igitur ex multa potione non nunq̃, & vomitione vehementi, inter initia morbi lucem effugiunt: itidem lachrymant, & peruertuntur oculi, aut sublimes fiũt, aut tumẽt, aut venulas habent rubras. At vero in colorem nigrum aut liuidum mutatio venularum nunq̃ accidat inter initia, quo modo neq; insigne cauum, neq; pituita oculorum, sed triduum aut quatriduum (quod minimum sit) in genituram talium desideratur.

11 *Considerari autem conuenit hunc in modum Suspectiones et Oculorum per somnum. Si quid enim Candidæ partis subapparet commissis palpebris, nec Alui fluor aut Medicamentum in causa est, aut Nec ita dormire cõsueuit, Vitiosum indicium Lethaleq; admodum est.*

B De verbo ὑποφαίνεσθαι .i. suspici, nomẽ ὑπόφασιν id est suspectionẽ, fecit, cuius pluratiuũ ὑποφάσεις .i. suspectiones, existit: a' quibus p diuisionẽ ionicam ὑποφάσιες .i. suspectiones, formant. Cæterũ non satis noui, qua rõne adducti Artemidori & Dioscoridis sectatores scripserint ὑποφύσιας cum υ. Quod igit̃ est ab Hippocrate dictũ, clarum est. Ipse.n. enarrauit, qd'nã appellet supectionem, dicens/si quid.n. subapparet candidæ partis cõmissis palpebris/atq; ẽt adiecit determinationem ad exquisitiorẽ sermonis cognitionẽ, dicens/neq; fluor alui, aut medicamentum in causa est. Sed subaudiri pręstat cætera quoq;, q̃ vim eandẽ obtineat. Vno.n. capite complexus, dixeris accidens id pp imbecillitatem fieri mouẽtis palpebras facultatis: quod inq̃ exitiale est, quoties sine cã constiterit exteriori. Hæc vero, talia scilicet esse oportet natura, vt vires exoluant: Verbi grã, alui fluor aut purgatio ex medicamẽto purgante vehemens, aut mœstitia vehemẽs, aut insomnia, aut inopia alimẽti, aut sanguinis fluor multus, aut simpľr quæuis alia immodica vacuatio. Cæterum cõnumerare Hippocratem (vt paulo ante dixi) oĩa exitiosa signa, non solũ quæcunq; in vultu exitioso habeantur, indicauit hac parte, adijciens/nec alui fluor, aut medicamẽtum, in cã est. Prędixerat.n. in vultu exitioso talem determinationem/an aluus admodum resoluta fuerit/resoluta.n. alC uus, cõe quoddam est fluoris alui, & item medicamenti. Sed, quoniam rursus aliunde orsus omnia exitiosa percenset indicia, merito cuius eorum proprias definitiones apponit.

12 *Si vero Peruertitur, aut Liuida palpebra est, aut Labrum, aut Nasus, Cum aliquo alio signo, Mortem propè esse sciendum est. {Lethale etiam est, si Labra Resoluta & Suspensa & Frigida & Alba fuerint.}*

In multis codicibus ita legitur initium orationis, in alijs vero pro pẽruertitur, distrahitur* scriptum est: ita vt ex voce, palpebræ contractio significetur, velut in ijs, quæ propter algorẽ refrixerunt. Id igitur indicium est extinctionis, quemadmodum liuida. Si vero peruertitur, intentionẽ quandam conuulsificam, aut resolutionem in altero ex musculis oculos claudentibus indicat. Vtrunq; autem exitiosum censetur, quoties alia indicia suffragantur: quod indicauit dicens/cum aliquo alio signo/tanq̃ hæc sola nequaquam sufficiant denunciare mortem. *καμπύλον. *ῥιγνόν.

Ex Decvbitv

13 *Cubantem offendi Aegrum à medico oportet in Latus dextrum aut sinistrum, ac Manus, Ceruicẽ, et Crura paulum reducta habentem, & omne Corpus mõlliter positum: Ita enim pleriq; bene valentium cubant: At ita CubaD re, vt sani solent, Optimum est.* *ὑγρόν.

Id quoq; testatur numerari ab Hippocrate signa exitiosa hac tota libri parte: cõstat.n. vt nobilissimus vir nunc non ab alio principio de signis in toto corpore doceat, sed ea copulat prædictis Cum.n. antea dixisset in vultu exitioso ẽt alia signa consideranda esse, quæ in toto corpore atque etiam oculis existãt, deinceps oĩa inter se copulãdo persequitur. Id vero, quod dr̃, oportere offendi ęgrum a' medico considerante non cubantẽ supinum ceu quendã resolutum, sed in alterũ latus, prout medicus illi adfuerit, idcirco bonum est, quia robur indicat facultatis per musculos firmantis corpus: qũo rursus debilitatem, vbi cubare in latus non queat. Verum ipse Hippocrates adiecit orationi cõem epilogismum dicens, Ita.n. pleriq; bene valentium cubãt. scilicet potissimũ tũc, cum medicus ipsos considerat. Rectius enim est subaudiri in orõne proditum hoc ab eo potestate per dictionem, dum ait, Cubantem offendi ægrum a' medico oportet. non.n. simpliciter in latus ait oportere hoĩem cubare, sed a' medico offendi cubantẽ ita. Porro' adiecit/ac manus, ceruicem, & crura paulũ reducta habentem/id.n. consuetũ plerisq; bene valentiũ est. Quinetiam adijciens verbũ/pleriq;/in memoriã tibi reuocauit distinctionẽ quandã alterum habentẽ caput alijs multis vtile præsagijs, cuius meminisse te cõuenit, licet interdum omittatur. At vero, quid'nam illud sit, iam explicabo. Quæcunq; in ęgris priuatim præter cæteros peculiaria sunt, hæc haudquaquam

veluti superuacua considerari oportet. Si.n.offendas ægrum,vt pleriq; bene valentium,cubantē, E diliges talem decubitum. Si vero è contrario,non conuenit continuo horrere,quasi malum indicium,sed requirere,vtrum in consuetudine sit talis ęgro figura. Cęterum, quod est dictū/molliter positū offendi corpus/ex aduersum intento proditū est. Quatuor.n.mēbra {græce κῶλα},i. crura ac manus paulū reducantur,& oē corpus iaceat, oportet, extra hyperbolicas figuras constitutum. Intelligo figuras hyperbolicas,quoties aut summe extēdunt,au immodice inflectunt mēbra,aut spina,cuius partes vertebræ quoq; in ceruice existunt. Igiť hyperbolicæ figure extētis admodum neruis efficiunť,qūo libro de motu musculorū ostēsum iam est: Quæ in medio est hyperbolicarum , absq; tēsione est: quocirca talē vocauit mollē, quia corpora molliora intēdi nō solent.

14 *Supinum vero Cubare Manibus {& Ceruice} & Cruribus extentis,Minus Bonum est.*

Talis decubitus oīno bonus non est, proindeq; nec minus bonus est: si.n.oīno bonus non est, vt minus is bonus cōgrue dicať,fieri qui pōt? Cæterū,vt id bonū non sit, ipse postea docebit hūc in modū: Si vero procliuior fuerit, & subinde ad pedes dilabať, maiori cū periculo est. Tanq̃.n. prædictus decubitus cū periculo sit,ita dixit de eo/maiori cū periculo est. At vero mihi vř,vt talis decubitus neutris adnumereť indicijs,quæ nec ad sanitatē vim habeant insignem, neq; ad mortē, F sed aut integre media sunt, aut parum ad alterum tendūt, ita vt,qui negligētius loquuntur de eis, cū vtriſq; cōferre possint: velut hoc loco Hippocrates dixit minus bonam esse talē cubātis figurā, q̃ quę est antea prodita: deteriorē vero,q̃ hæc,eā,quę deinceps dicta est: admonens hoc loco finiri oportere in omnibus locis,nū cōsuetus sit ęger cubare supinus. Si.n.ita fuerit, nec admodū magnifaciat medicū ingredientē, tūc neq; in medio mali boniq; decubitus existimabitur, sed potius bonus. Si vero neq; hac soleat cubare figura,et admodum vereať medicū,non bonum indiciū est: sed potissimum si fuerit pudentior ex natura. Quocirca talis decubitus in medio boni maliq; collocandus est,quantum in se ipso est,sed vtroq;uersum pro natura ægri transferendus est.

*Al.admoneo autem &.

15 *Si vero Procliuior est,ac Deorsum delabitur subinde ad pedes, Maiori cum Periculo est.*

Quemadmodum cubare in latus,quandam obtinet vim, ita accliuius in supinū iacere,quo mō oēs cubamus. Et ob eā rem,si in alterū colloces latus corpus defunctū,prius aut in partē pronam, aut supinā conuerteť: velut,si illud accliue figures,ita quoq; in pedes delabiť. Merito igiť prauum id dixit haberi indicium, q quidem extinctionem quandam significet regentis corpus facultatis.

16 *Si vero Nudos habeat Pedes,nec admodum Calidos : ac Manus,Collum,& Crura dispergat inæqualiter : Malū est, significat enim Inquietationem.* G

Optime determinauit orōnem dicens/nec admodū calidos/per febres.n.calidissimas vnà cū cęteris partibus ēt pedibus ardescentibus;nudare eos ęgri cogunť. Si vero febris non fuerit talis,nudare pedes,malaciæ est ægri vel inquietationis indicium. Porrò,si manus quoq; pariter cū ceruice & cruribus non de more cōponit,vt antea dixit,sed inæqualiter tales dispergit partes, malū indiciū est: dixit.n.signari inquietationē: hoc vero nomē indicat illos conflictari quauis figura,nec non aliā ex alia mutare. Quòd si te præsente, vt dictū est, iacens æger,statim cōmutet priorē figuram ad alterā: pariter & mēbra dispergat inæqualiter,vel ēt ceruicis positurā: scias talē aut pp oris ventriculi vitium, aut pp virium debilitatē inquietari: colligens hoc ēt loco epilogismo ingeniū eius,vtrum mollior sit,& ad singula promptius cedat,licet perquàm exigua, & peruincatur.

17 *Exitiosum autem & Hiantem Dormire semper.*

Debilitatis hoc quoq; signum claudētium os musculorum est, quemadmodum paulò ante de musculis palpebras committentibus explanatum iam est. Codex quidem ita legitur,quemadmo H dum nunc dixi: antiquiq; codices ita habent: Dioscorides vero aliter legit,ad hunc modum: Difficile autem est & hiantē semper dormire. vbi duplex concurrit significatio, vna quidem, vt semper hiet: altera,vt semper dormiat. Vt igitur secundū,malum sit,quanq̃ non hiāti fiat ore, planius indicauit per illam sententiā,qua dixit, Sōnus & insomnia alterutrum,si modū excesserit,malū est. Sed primum dictum esse verisimilius est,vt hiet tantisper,dum dormit,sic enim frequēter fieri videtur: Si vero hiet non dormiens,multo maiorem noxam significabit.

18 *Et Crura Supini cubantis admodum Reducta distractaq; esse.*

Hæc vox διαπεπλεγμένα.i.distracta,vtroq; scribitur modo.f.& †per γ,& per χ: significat aūt crura,quæ plurimum inter se distent. Ac talis decubitus absurdus est,ita vt indicet deliriū,q̃quidem nullus ita cubare soleat: quemadmodum neq; si/circumplexa/legatur, talis enim decubitus absurdus est,si quis cubando supinus habeat crura reducta,& inter se circumplexa.

† Forte legendū est, διαπεπλεγμένα.i.distracta,et περιπεπλεγμένα.i. circūplexa. Ac,si quidē distracta scripseris, significat crura & c. si uero circūplexa legatur, talis ēt decubitus et c. & ita uideť legisse uetus interpres.

19 *In Ventrem autem Cubare,qui Non est solitus ita dormire,quo tempore sanus fuit,Malo est: Delirium enim, aut Dolor circa Ventris sedes significatur.*

Crebro

A Crebro nobis cõmemorat adiunctam his omnibus determinationem, vt ẽm cõsuetudinem aliquid accidat ęgrotantis. Etenim nunc cubare in ventrẽ contra cõsuetudinem, aut delirium significat, quemadmodum in prædicta cubandi figura: aut dolorem quendam, qui circa tales partes fatiget: constat enim, vt multi talem eligant figuram, quorum in ventre dolor infestat.

20 *Residere vero velle ægrum in Morbo Vigente, in Omnibus morbis Acutis Malũ: Pessimũ vero in pulmonia est.*

Qui pulmonia infestantur, ij dicũt sentire magnam in thorace ac pulmone angustiam, dũ supini cubant: facilius aũt spirare, si resideat. Decumbunt.n.ad spinam, per supinum decubitũ, partes in pectore thoracis, à quibus pulmo arctatur, nec idoneũ accipit aerem inspirãdo. Per alios vero morbos quoties vigent (id.n.maxime cõsiderandũ est, tanq̃ non sit temere additũ) grauissimũ est velle ægrum residere in ipso consistendi vigore: amant.n.tunc maxime fatigati, immoti cubare: &, si quis eos excitet, conflictantur. Itaq; arbitrare propter vehementem spirãdi difficultatem aut inquietationem aut delirium, residere ægrum aggredi, per consistendi vigorem ægrotationis.

Ex Stridore Dentium

21 B *Stridere aũt Dentibus in Febribus, quibus Non est consuetũ à pueritia ita efficere, Insaniã significat, ac Mortẽ: sed in vtrisq; futurum Periculum prædicendum est. Si vero Delirans ita efficiat, admodum Exitiosum iam est.*

Stridores dentium fiunt, quoties musculi in tp̃ibus & maxillis conuulsorie commouent̃, interdum affectis ipsis musculis duntaxat aut ab ortu naturæ, aut pp aliam aliquam causam posteriorẽ: non nunq̃ origine neruorum in eiusmodi affectionem deducta, de qua maxime cõuulsiones eorũ neruorũ, qui ab ipsa nascuntur, fieri solent. Agnoscere.n.oportet initialem vniuscuiusq; præparationem partis propriã: de qua alio quidẽ loco fusius explanatum iam est: nũc vero sufficiet semel dicere, præcipientes hocloco reuocari in animum residuum disputationis, quo minus mireris fieri posse, vt cõi neruorum origine affecta musculus alias alius tremore aut cõuulsione excipiatur. Vt.n.clare videmus in quibusdã corporibus optimam inesse crurum præparationẽ, in alijs deterrimam statim ab initio, ita vt hi currãt ocyssime, illi vix stẽt: & item partes alias similiter affectas: ita facile offendi ab exiguis causis alios cruribus, alios summis pedibus, aut oculis, aut capite, aut alia aliqua parte, statim à principio sequitur opificiorum præparationes. Nihil igitur mirum videri debet, si aliqui debiles habent musculos, qui oculos mouẽt: alij vero eos, qui maxillas mouẽt: qua de re non nulli †subinde stridẽt dentibus, etiam propter exiguas causas: illi vero subinde mo-

C uent oculos. Stridere.n.dẽtibus ex natura, simile est affectui oculorum insito quibusdam, quem appellitant Equum, cum nullo tẽpore manere possint requieti, sed tremule subinde nictent. Cæterum per morbos febriculosos, affectu originis fieri ipsis conuulsionem, simile est rursus illi præparationi musculorũ in oculis, de quibus ait, Aut sublimes apparent. In quibusdam enim corporibus citius accumbunt originis affectibus musculi oculorum: in alijs musculi temporum aut maxillarum. Merito igitur dixit accidens istud significare insaniam ac mortem: Insaniam quidem, quasi mentis dixerit vehementem commotionem: Mortem vero, quia neruorum origo affecta est. Illud inquisitione dignum est, quõnam modo supra dicens insaniam significare, mox dicat, Si vero delirans ita efficiat, admodum exitiosum iam est. Etenim perspicuum est, vt, si stridere dentibus prænunciat delirium, adeo non desinet, vt vehementius fiat accedente delirio, cum hoc, q alij quidam musculi tunc in talem deducantur affectionem. Videtur ergo talis intellectus esse orationis: Stridere dentibus, quibus ab initio non erat consuetum, futuri delirij accidens est. Si vero adeundo interdum ægrum offendas vtrunq; perpeti, delirare & stridere dentibus, hunc iã esse propè mortem conijcito. Quocirca in priore sermone, cum non dum commotus mente stridebat dentibus eger, simpliciter id ipsum indicabatur dũtaxat, vt insanię ac mortis indicium haberetur:

D vbi vero iam delirat pariter & stridet dẽtibus, in propinquo mors est. Id vero clare ipse docuit, adijciens verbum/iam/vt enim exitiosum sit accidens, priore docuit oratione: sequente vero, verbum/admodum/&/iam/adiecit dicens/admodum exitiosum iã est/id est valde exitiosum: quod est quidem, non multo post, sed cito moriturum ægrum.

† Codices ĩpßi græci habent. uel sẽper stridẽt dẽtib⁹, uel propter exiguas cãs. Laurentianus ãt ueterẽ tralationẽ, et forte ẽt quorundã exẽplariũ græcorũ lectionẽ, secutus est.

Ex Vlceribus

22 *Vlcus, siue antea extitit, siue existat in morbo, Considerandum est. Si.n.Moriturus æger est, Ante mortẽ aut Liuidum & Siccum, aut Pallidum & Siccum, erit.*

Siccum erit omnino vlcus, quoties facultas nutriens corpus debilis habeatur: non vnus vero color in eo semper erit, sed pro diuersitate humorum in corpore, & item pro mẽsura lęsionis, euariabit. Si.n.biliosus humor exuperet, croceus seu pallidus erit color, si nigribiliarius, aut liuidus, aut ẽm alteram significationem, viridis erit. Antea.n.docuimus, vt chloron interdum pallidum colorem, interdum viridẽm significet: ex qua significatione solemus brassicas chloras.i.virides, nominare. Pari modo lęsio quoq; maior liuidum solet efficere colorem, vt qui non longe distet à nigro: minor vero, pallidũm vel viridem. Quocirca finem dictionis quidam legunt ita/aut pallidum & siccum erit/alij vero illo modo/aut viride & siccum erit.

**Græce, ἰῶδες.*

** In ĩpßis græcis legitur. ἐρυθρὸν .i.rubrũ. in aliquibus ãt manuscriptis ὠχρὸν.i.pallidum.*

Ex Gesticvlatione Manvvm E

23 *De Gesticulatione aũt Manuum hæc cognoscere oportet. Qui in Febribus Acutis, aut Phrenitidibus, aut Pulmonijs, aut Capitis doloribus, Manus ob vultũ fert, aut frustra Venatur muscas, aut Colligit festucas, aut de Veste euellit pilos, aut de Pariete stipulas carpit, id omne Malum exitialeq; est.*

Gesticulationes manuũ, id est functiones & motus, quos hoc loco cõmemorauit, ob imaginationem fiunt illi similẽ, quæ per suffusiones contingit. Ægri.n. per suffusiones, quæcunq; vidẽt in medio loco crystalloeidis (ita à glacie noiati) humoris, & tunicule circa pupillam cornu similioris, foris sita esse existimant: quia semper assueti erant, dum haberent per naturam, res per mediũ aerẽ intueri. Pari mõ ij, de quibus Hippocrates agit, in febribus acutis, pulmonijs, phrenitidibus, ac doloribus capitis intueri se, tanq̃ foris sita, credũt ea, quæ intus in oculis habeant. Ostendimus enim vt spiritus visorius, vtpote splendẽs, assimilet sibi eum, qui inter crystalloidem & pupillam medius est, humorem tenuem ac mundum, simillimum candido ouorum, quo per lippitudines vtimur. Ostendimusq; etiam, vt spiritus per hunc feratur humorem ex pupillæ foramine ad aerẽ exteriorem, vnà cũ eo compactus. Quin ẽt, φ aere illustrato vtatur, tanq̃ insito opificio, qui talis facultate existit, qualis in corpore neruus hr̃: id docuimus in sermonibus priuatim de visu habitis, F queadmodum in decimotertio de dem̃one libro, atq; ẽt septimo de decretis Hippocratis & Platonis, dicta sunt ẽt non pauca de hac re in decimo libro de vsu partium. Vt ergo cerebrũ per neruum sentit affectiones digiti in pede, ita per aerem circũductum externa visibilia cõtuetur, quæcunq; modice ab ipso distant. Itaq; suffusiones fiunt in hoc humore subsimili (vt dixi) candidæ tenuioriq; parti oui, qui inter pupillam & crystalloeidẽ medius incidit. Ita fit, vt per cruditates quoque non nunquam visa, similia suffusis, contingant. Si enim restitit humor aut niger aut crassus, prohibens digredi foras visorium splendorem, ibi visa pro natura humoris consistũt: interdũ pilorum quorundam, aut subtegminis, aut staminis, qñq; culicũ nigrescentium, aut muscularũ, quę volitare ob oculos videatur, qñq; rerum similium lentibus, aut milijs nigris. Ita accidit per febres acutas ac pulmonias, valde exhalantibus ad caput in corpore humoribus, vt humor ille in pupilla mundus concipiat exhalationem, quocunq; aũt loco & mõ perturbatus fuerit, prædicta visa apparent. At per vehementes capitis dolores, queadmodum & per phrenitides, præ capitis repletione peruenientes aliqui humores in oculos, eadem accidentia cõmittũt. Et κροκιδίζειν.i. euellere subtegmina, & καρφολογεῖν.i. colligere festucas, verba ab oĩbus medicis de phreniticis dici solita, nomen inde traxerunt. Itaq; nõ nulli tradiderunt nobis subtegminũ & stipularũ visa tantisper, dũ G fiunt: & item, qui postea meminerunt. At vero duplex eorum differentia est: quidam.n. per ipsa sensibilia visa cœperunt delirare, iudicandi facultate constante: alij vero propter eximiã prudentiam, quamuis parua ex parte iudicandi facultate affecti essent, restiterunt tñ represseruntq;, ita vt vincerent ac repugnarent, &, quæ fiebant, intelligerent. Hi igitur indicarunt nobis, quibus visis mouerant manus, vt Hippocrates scripsit. Multis.n. in locis videbãtur illis subtegmina vestium eminere, atq; in pariete stipulæ adiunctæ esse: sæpe vero & festucæ multæ impositæ stragulis, atq; ẽt volare pusillę bestiolæ propè oculos. Has igitur venari aggrediũtur, circũferentes manus, tanq̃ aliquid arrepturi: alia vero, quæ videtur eminere, partim de vestibus carpere aggrediunt, partim euellere de pariete. Merito igitur affectiones talia cõmittentes accidentia, sunt difficiles: quippe quę à febre acuta, aut pulmonia, aut dolore capitis fuerint propter magnitudinem effecta: à phrenitide vero, quia sedes princeps est affecta: cuius vniuersum genus exitiale habetur: febres vero, & itẽ pulmoniæ, atq; etiam capitis dolores, propter magnitudinem, quemadmodum dictum est.

*Al. quinto.

Ex Spiratione

24 *Spiritus autem, qui Creber est, significat Dolorem, aut Inflammationem in Regionibus, quæ supra præcordia sint: qui vero spiratur Magnus, Multoq; interposito tempore, Delirium indicat: qui uero Frigidus de Naso & Ore expiratur, admodum Exitialis iam est.* H

*φρένας.

Hãc oẽm dictionẽ, tertio de difficultate spirãdi libro, absolutissime enarraui: quocirca nũc dũtaxat capita attingã. Spiritũ hoc loco vocat vniuersam respirationẽ: qui si creber sit (ait) interdũ significat dolorem: qñq; partiũ in thorace inflãmen, quæ sunt cor ac pulmo, positę supra septum: †maiores.n. præcordia ac septum, idem appellauerũt. Itaq; per dolorẽ, spiritus, queadmodũ ostensum iã est, creber paruusq; ẽst: per inflãmina vero, creber magnusq;: hęc enim assolent noiare inflãmationes. At vero rarus spũs, hoc est multo interposito tpe, si magnus est, indicat deliriũ: si paruus, extinctionem natiui caloris. Sæc hanc affectionẽ signauit ex accidente, dicens, Qui vero frigidus de naso & ore expirat, admodũ exitialis iã est. Cęterũ, vt de his tñmodo spirandi difficultatibus fecerit in prognostico mentionẽ, de morbis agens acutis: itemq; vt libris de morbis vulgarijs plures citauerit spirandi difficultates: tertio libro de spirandi difficultate perpensum iam est.

†*Al. ex antiquis. phrenas enĩ ãtiqui hoc appellarũt. vide ẽt infra cõ. 28. & lib. 5. de locis aff. ca. 4. in pricipio.*

25 *Spirationis autem Facilitatem existimari oportet Perquàm magnam vim habere ad Salutem in omnibus Morbis Acutis, qui cum Febre sunt, & in Quadraginta diebus iudicantur.*

Naturalem

A Naturalem respiratiōnẽ appellauit spirationis facilitatem, significantem neq; thoracẽ, neq; cor ac pulmonẽ, neq; præcordia, doloris quandam habere affectionem, quinetiam neq; partes quasdam iis adiunctas: cum.n. mouentur per respirationem, dolore afficiuntur & ipsæ, vbi prehẽdantur inflãmatione, & item quouis modo dolorosam trahãt affectionem: hæ vero sunt ventriculus, lien, iecur. Si igit nulla ex his afficitur, neq; caloris infestat copia adeo, vt deuri inflãmariq; videatur: sed neq; è contrario vt iam extinguatur calor insitus: quo pacto nõ dixeris magnã spẽ ægroto subesse salutis in morbis acutis, in quibus propter magnitudinẽ febriũ, aut pp inflãmationem proprie noĩatam, pericula imminent? At vero longi morbi ẽt sine his, eò q vires exoluant, nõ sine periculo sunt: proindeq; eos ab oratione excepit, ac de solis acutis pronunciauit. At vero, cũ duplex genus horum habeatur: siquidem nõ nulli simpliciter ac primũ vocanť acuti, quidam ex cõuersione: de vtrisq; indicauit dicẽs/qui cũ febre sunt, & in quadraginta diebus iudicãtur. Adiecit enim/qui cum febre sunt/vt eos à conuulsione, & tetano, id est distentione neruorum, & cholera.i. bilari, disiungeret, & quicunq; alij morbi sine febre acuti sunt: quod vero dictũ est/& in quadraginta diebus iudicantur/vt cõnumeretur cum simpliciter proprieq; acutis acuti ex conuersione: tales fiũt, quoties inter initia acute ægrotauerint, postea vero quartodecimo die, aut ẽt ante, nõ
B integre iudicati fuerint, sed ita, vt morbi quædam reliquiæ ad quadragesimum vsq; diẽ extendantur. Cõuersio.n. per iudicationes imperfectas fit acutorum morborum, nõ solum in hos, sed ẽt in alios diutinos, maxime marcorem, quartanam, suppurationem, tabitudinem, aquam inter cutem. Verum Hippocrates excipit à præsenti orone ẽt illos: in solis simpliciter acutis morbis, qui cum febre sunt, & item ex conuersione in quadragesimum perueniant diẽ, optimum esse indicium dicens spirationis facilitatem, non in oĩbus, qui sine febri sint, acutis, neq; diutinis: Ita vt tria sint oĩa genera morborum, quantũ in ipsam agitur tpis dñam. Aut.n. acuti sunt, qui in quatuordecim iudicantur diebus, quibus diutini opponuntur: ambiguũ vero & velut in cõfinio positum tertium genus, cuius terminus decretoriorum dierũ quadragesimus dies est. Hæc igitur dico cõfirmare ea, quę in ęgris euidẽter apparent: q si quis ea probet in illis, ita se habere naturã rerum agnoscet. At vero, quicunq; volunt signari numerũ dierum decretoriorum ab Hippocrate, dũ ait in‖quatuordecim diebus iudicari morbos acutos, præter q̃ q nesciunt ea, quæ maxime oportebat eos scire, dictiones quoq; vetustissimi medici nequaq; intelligunt. Si.n. hoc ipsum, in quatuordecim.s. diebus iudicari morbos acutos, significat dierũ decretoriorũ multitudinem, quanta sit: illud ẽt ipsum, in quadraginta.s. diebus iudicari, numerũ signabit decretoriorum dierũ. Querant igitur, vt,
C quemadmodum quatuordecim efficiũt ad quadragesimũ vsq;, ita quadraginta nũc dies efficiãt.

‖2. Aph. 23 Ex ord. 15. d. Et in lib. de iudicationib. non lõge à principio libri. Et in Coacis prænotionibus.

Ex Sudore

Sudores autem Optimi sunt per oẽs Acutos morbos, si per Diem eueniunt decretorium, & Integre sedant febrẽ. Boni ẽt sunt, si ex Toto corpore prodeãt, faciantq;, ut æger Ferat facilius morbũ. Si vero Nihil tale efficiãt, Nequaquam Vtiles sunt. Pessimi vero, qui frigidi sunt: Et qui circa Caput tantummodo eueniunt, vultũ, & ceruicem: Hi enim cum Acuta febre, Mortem: cum Mitiore, morbi Longitudinem indicant. {Et, qui per Totum Corpus fiunt, similiter significant hi, vt qui circa caput. At vero Miliiformes & solum circa Ceruicem euenietes, Mali sunt. Qui uero cum Guttis fiunt & Euaporant, Boni sunt. Considerare autem conuenit in uniuersum Sudores: fiunt enim aliqui ob corporum Exolutionem, alij ob Inflammationis vehementiam.}

In sudoribus optimis duo scribẽs indicia, tertium prætermisit, tanq̃ necessario sequatur ea, quæ dixit. Qui.n. die eueniunt decretorio, & integre sedãt febrem, ij quoq; ex toto corpore eunt. In bonis vero, non tñ optimis, prodire ex toto corpore, & aliquid morbi tollere scribens, nihil præterea adiecit de diebus decretorijs, tanq; id quoq; bonos rursus sudores necessario comitetur. Cæterum tertius sudorum ordo est modice malorum, de quibus dixit/si vero nihil tale efficiãt, nequaq̃
D vtiles sunt/vt nec ex toto corpore eant, neq; faciant, vt ęger ferat facilius morbũ. Sed cõstat, vt ex his ipsis peiores sint, q neutrũ horũ efficiant: moderatiores vero, qui alterũ: & rursus ex his ipsis, qui efficiunt, vt ęger facilius ferat morbũ, moderatiores sunt, quanq̃ non ex toto corpore eãt: peiores, qui grauiorẽ exhibẽt morbũ, licet in oẽ extendantur corpus. Sed oẽs eiusmodi sudores calidi sunt, & ob eam rem nullo de tribus ordine indicauit id, solitus omittere, quæcunq; sequuntur alia necessario, & item quæcunq; ex oppositione eorum, quæ deinceps dicenda sunt, demonstrantur.

Omnibus vero in hoc sermone dictis sudoribus opponit frigidos, dicẽs ita/pessimi vero, qui frigidi sunt/& item cum eis malos esse dixit, qui circa caput & ceruicem eueniant, licet frigidi non sint: hi enim minantur syncopen. Si vero & circa tales partes, & frigidi appareant, pessimi oĩum, quippe qui non insuper fore, sed iam incipere syncopen, indicẽt. Distinguuntur vero vehementia febris. Nam, si fuerit acuta, prorsus afferẽt mortẽ, qui frigidi sunt sudores, licet ex toto corpore prodeant: & itẽ, qui circa caput ceruicemq;, quãuis calidi sint, eueniãt. Si vero mitis febris est, poterit facultas nõ absumpta prius ab acuta febre, spatio tpis prauos concoquere humores. Cæterũ de diebus decretorijs non insuper docuit aliquid in alijs sudoribus: & si de optimis docuit inter initia, quia est vim quandam decretoriorum dierum in eorum sermone dicturus: in ipsa vero dictione pariter demonstrauit. Vna enim eorum vis est, reddere fidam iudicationem siue in bonũ,

siue in malum finitura sit. At vero agnosci oportet pdictæ finẽ dictionis, quẽ Dioscorides scri- E
psit ita: Pessimi vero, qui frigidi sunt, & tantummodo eueniũt circa caput & ceruicẽ: hi enim aut
mortem, aut morbi longitudinem, præmonent. Sed constat, vt hæc lectio sit, q̃ prædicta, cõcisior,
tamen eandem vim obtinet: atq; addendum erit ab expositore id, quod in prædicta scriptum iam
est: Cum acuta febre mortem, cum mitiore longitudinem morbi. Cæterum deinceps alia quedã
de sudoribus sunt scripta, non in omnibus codicibus, quę merito alij quidam sustulerũt, tanq̃ non
sint Hippocratis, atq; etiam Artemidori & Dioscoridis sectatores.

Ex Hypochondriis

27 *Hypochondrium autem Optimum est, si Dolore uacat, si Molle & Aequale est dextra ac sinistra parte. Si uero Inflammatione uexatur, aut Dolore, aut Intetum est, aut Inæqualiter affectum dextra ac sinistra parte, Hæc omnia Animaduertenda sunt.*

Oẽm aliquis orõnem comprehendẽs, vno breuissimo capite dicet: Hypochõdriũ, si naturæ si-
millimũ est, optimum esse. Particulatim vero docẽs eius indicia Hippocrates, primum scripsit ex
ijs, quę non existunt (hæc solẽt medici recentiores ἀποσυμβεβηκότα. i. non accidentia noĩare) duo
vero alia signa sunt, ex ijs, q̃ accidunt hypochondrijs. Quocirca hypochondriũ dolore vacare, ex F
non accidẽtibus dictũ est: molle vero & æquale esse, ex ijs, q̃ existũt. Sed molle cognoscit, quoties
modice renititur: illi. n. oppositũ, vtpote vehementer renitẽs, durum est. Cæterum æquale non
ſm vnã intelligitur qualitatem: fieri. n. potest, vt similiter molle sit vniuersum, sed aut aliqua par-
te dolore vacet, aliqua dolore afficiatur: aut altera pars calidior, altera frigidior sit: aut sublatior,
aut depressior. Opponẽs igit optimo & ęquali pessimi & inæqualis signa, dixit, Si vero inflam-
matione vexat aut dolore, aut intentũ est, aut inæqualiter affectũ dextra ac sinistra parte. Itaq; ve-
xari inflãmatione, de toto hypochondrio dixit. Significat vero verbum φλεγμαίνειν. i. inflamma-
tione vexari, velut si peruri, succẽdi, igniriq; proditum sit. Pari rõne, dolore vexari, de toto hypo-
chõdrio dictũ est, qũo intentũ esse: id. n. quoq; de toto et hypochondrio dictũ est: Atq; vero inę-
qualiter affectũ esse {dextra ac sinistra parte,} quoties non totum hypochondriũ eandẽ habeat af-
fectionem, aut per caliditatem, aut per frigiditatem, aut per dolorem, aut per indolentiam, aut per
gracilitatem, laxitatemq;, & intentionem. Qñq;. n. intenditur hypochondrium sine inflãmatio-
ne proprie noĩata, aut propter vehementẽ quandã siccitatem non solum in illa parte, sed et in suc-
cingẽte costas mẽbrana, atq; præcordijs: [a] † aut pp inflãmationem cũ tumore ipsorũ in hypochon
drio muscolorum sine inflammatione proprie noĩata consistentẽ, quæ quidem tumor dolens est. G

28 *Si uero Pulsus in Hypochondrio insit, Perturbationem significat, aut Delirium. Verum Oculos talium conspicari oportet: Si enim Crebro Obtutus mouetur, expectanda Insania est.*

In quibusdam codicibus non σφυγμὸς. i. pulsus, sed παλμὸς. i. subsultio seu palpitatio, legit: ac
didicimus, vt tale accidens ob spiritũ fiat flatuosum. Sed in multis codicibus legit/pulsus/aut qui
simul cũ magnis sit inflãmationibus, aut & sensibilis ęgro motus arteriæ in spina maioris: quem-
admodum libro de morbis vulgarijs secũdo dixit: [b] ‖ Vbi vena in cubitũ pulsat, insanum furibun-
dumq; est. Cõstat. n. hoc in loco, vt pulsare de magna adeo & vehemẽti afferat motione arteriarũ,
vt, anteq̃ contingatur, innotescat, interdum ægro dũtaxat, qñq; ẽt deforis intuentibus. Sed, quod-
cunq; horũ fuerit accidens, signum nõ bonum est. Maior. n. arteria inter partes principaliores est,
& item venter ac iecur: qũo et septum transuersum. At ex his prorsus vnũ afficitur, siue subsultio
siue pulsus legat. Sed septũ quidẽ trãsuersum, παραφροσύνην. i. deliriũ, infert prõptissimũ: quã ob
rem maiores id [c] præcordia nominauerunt: & item os ventriculi, quoties insigni afficiatur inflã-
matione: Aliæ vero partes ibi, quę aliquam ex prædictis affectionem traxerũt, in periculosam in-
cidunt affectionem. Quapropter merito Hippocrates dixit vel perturbationem, vel delirium, ab H
eo accidẽte significari: Perturbationem quidẽ vno cõi accidenti oĩum periculosarum affectionũ,
ex quibus non solum ægri, sed ẽt medici, perturbantur: Delirium vero ob septum trãsuersum, &
item os vẽtris. Ceterum de musculis in hypochondrio existentibus, considerandum est: neq;. n.
necessario delirium, neq; periculum, pulsantes, subsultantes ve inferunt. Non igit incõsideratius
inaudire oportet verbum/insit/per dictionẽ, qua dixit Hippocrates/si vero pulsus insit in hypo-
chondrio/quippe qui velit pulsum subsultionem ve præalte in hypochondrio factum de vocu-
la/insit/indicare. Verum conspicari talium oculos oportet: si enim crebro obtutus mouetur, ex-
pectanda insania est. Cum perturbationem aut delirium dixerit ab eo accidente significari, nunc
determinat docetq;, quando delirium, quando perturbatio sola futura sit. Determinatio vero ab
oculorum ducitur motione: quos nõ solum hac in re, sed etiam in alijs [d] morbis omnibus, in qui-
bus inspexeris fore delirium, exquisita ratione considerabis: si enim instabiles apparent, indica-
tur delirium. Verum hoc loco non simpliciter ait fore delirium, sed insaniam, indicans vehemẽs
quoddam delirium ex prædictis indicijs affuturum. Porro, vt oculorum crebra motio, delirij fir-
met suspicionem, patere arbitror ex ijs, quæ a nobis explanata iam sunt, vbi musculos oculorum
diximus primos sentire cerebri affectiones: Ipsum vero cerebrum septo transuerso & ori ventri-
culi

A † *cod. græci, quos viderim, habent,* ἢ διὰ τὰς μετ' ὄγκου φλεγμονὰς αὐτῶν τῶν κατὰ τὸ ὑποχόνδριον μυῶν ἔξω τῆς ἰδίως ὀνομαζομένης φλεγμονῆς καθεστώτων ἥ τις ἐστὶν ὄγκος ὀδυνηρός. *quod quidã ita uertunt. aut propter ipsorũ (mẽbrorũ pdictorũ) inflãmationes cũ tumore, musculis hypochondrii existẽtibus sine inflãmatiõe proprie noĩata, q̃ quidẽ tumor dolens est. Sũt tamen qui non* καθεστώτων, *sed* καθεστώσης *legãt, atque ita uertãt. uel ob ĩflãmatiões cũ tumore musculorũ ipsorũ, qui sunt ĩ hypochõdrio, phlegmone proprie noĩata ĩ parte exteriori cõsistẽte.*

B ‖ 2. Epi. se. 5[a].

C * φρένας.

D * νοσήμασιν *i. morbis. est in antiquis, quãquam in impressis legatur* συμπτώμασιν.

A culi consentit, quemadmodum cæteris omnibus neruosis membris. Cum enim ex illo omnes nascantur nerui, quæcunq; pars plurimis neruis aut maximis participat, hæc merito in cõsensum originem eorum perducit.

Ex Tvmoribvs

Oedema in Hypochondrio durum & dolens, Pessimum est, si in Vniuerso sit hypochõdrio: Si vero altera parte sit, Sinistra Minori cum Periculo est.

Oedema solet Hippocrates nominare oẽm tumorem præter naturam, recẽtioribus medicis vocantibus vnum tantummodo tumorẽ, qui premendo dolore vacat, & mollis est. Quam vero rursus medici recentiores proprie nõiant inflãmationem, hanc Hippocrates composita dictione durum & dolens œdema appellitat. Phlegmones.n.id est inflãmationis, vocabulum, de phlogosi.i. inflammine afferebat. Itaq; constat, vt talis affectio in hypochõdrio existẽs, si dextra affligat parte, periculosior sit, pp iecur: indulgentior, si sinistra, propter lienẽ: pessima, si vtraque simul lacessit.

30 *Talia uero Oedemata ab initio Periculum mortis Cito futuræ significant.*

B Prædicta in hypochõdrio œdemata, si dura ac dolẽtia sunt à medicis recẽtioribus ꝓprie nõiata, inflãmationes, periculum mortis cito futurę significãt. At vero id, nisi aliquid intimum simul afficiatur, mendaciũ est. Constat vero, vt intimum sit iecur, & itẽ ventriculus, lien, & peritonæũ. Nã musculi qui in hypochõdrio sunt, si inflãmatione laborãt, inferre mortẽ nõ pñt, nisi sanè raro, aut pp magnitudinem insignẽ inflãmationis, aut propter virium debilitatem, aut ẽt quia medici male curẽt, aut quia æger aliquid cõmittat. Itaq; confusius indefinitiusq; talem dictionem scripsit.

31 *Quòd si Vigesimum transcendit diem, & Febris detinet, & Oedema non desistit, in Suppurationem uertitur.*

Oẽs tumores præter naturã dissectis cõmittente eos humoribus curãtur ac desistũt. Ergo perspicuũ est, vt, nisi desistãt, cũctanẽ humores, ac spatio tpis prorsus mutatio quædã ipsorũ futura est per qualitatẽ, interdum ad putredinem, quoties, vt in defuncto corpore, nihil ad eorum cõcoctionem natura molitur: interdum, si vires valent, in pus mutatio fit. Itaq; merito Hippocrates ait, nisi desistant inflãmata, & febris detinet ægrum, in suppurationem vertuntur. Sedata.n.febre considerandum est, num inflammatio aliqua scirrhosa infestet: nam sæpenumero euenit ita, vbi morbum committẽtium humorum pars tenuior diffletur: crassior vero & sequax, in amplitudinibus C corporum ita affectorũ depacta sit. Cæterum, quam ob causam vigesimum diem limitem statuit talium abscessuum suppurationis, libro secundo de diebus decretorijs dicimus.

32 *Accidit his in Prima circuitione, etiam Sanguinis è Naribus fluor, atq; Admodum iuuat. Sed requirendum est, num Doleant caput, an Hebetudines subeant oculorum: Si quid enim horum fuerit, eò Tendet.*

Quia inflãmationes in hypochondrio indefinitius cõmemorauit, per hanc quoq; dictionẽ determinare ipse vr̃. Sanguinis enim fluores fieri dicit è naribus, qui ex vsu admodum sint: id quod per inflãmationes ĩ iecore et liene fieri potissimum solet: de quibus alibi, fluere sanguinẽ ‖ recto itinere cõmendauit, è cõtrario vero culpauit: docẽs ipse, quid nam è cõtrario intelligat, verbi gratia, liene grandiore fluere sanguinẽ è nare dextra. Sanguinis fluores in prima circuitione fieri dixit decretoriorum.s.dierum: ac legitur dictio bifariã, singulariter & pluraliter: singulariter quidẽ in prima circuitione: pluraliter vero in primis circuitionibus. Si igit̃ legatur singulariter, septenariam indicat circuitionẽ: si pluraliter, conuenit quoq; septenariam intelligi circuitionẽ, in quibusdam.n.sanguis secundo septenario effluit. Sed potius intelligi oportet in tali dictione quaternarias circuitiones: nã in plerisq; erũpit sanguis primis septẽ diebus, paucis nono & vndecimo, D rarissimis quartodecimo. Cęterum tendentiũ sursum versus humorũ vnde sanguinis fluores fieri contingit, adijcit signa, capitis dolorẽ, & item hebetudines oculorum. Sed deinceps de eis latius docebit, quo loco nos quoq; sermonem omnem de sanguinis fluore integre absoluemus.

1. Pror.cõ.3.t. 34.4ª.184.d

33 *Magis tamen in Iunioribus quinto & trigesimo anno, Sanguinis fluorem Expectare oportet.*

Ductam ab ætate determinationem in præsagium fluoris sanguinis docet: expectãdum enim sanguinis fluorem esse potius in iunioribus quinto & trigesimo anno: etenim per hanc ætatẽ sanguis plurimus est, & item facultas valentior, atq; etiam calor exuperans.

34 *Quæ uero Mollia sunt Oedemata, & Indolentia, & pressa Digitis cedunt, Diuturniorem efficiunt Indicationem: ac Minus illis grauia sunt.*

Hæc sunt, quæ proprie medici iuniores appellãt œdemata: de qbus non nunq̃ dixisse maiores sufficere volunt, mollia œdemata: qñq; ẽt adijciunt indolentia. Quoties igitur id dicere supersedent, tanq̃ vnà cum mollibus significetur, omittunt, mollia enim dolore vacat. At vero nũc Hippocrates non id solum adiecit, sed etiam, vt digitis cedant, quod quidem in verbo/mollia/contineri videtur: nisi velit intelligi ea, quæ pressa cauantur in foueam: quod quidem non simplici-

ter omnibus cedentibus accidit: at vero hæc accidunt cute in œdema se attollente. Et, quia omnia talia pituitosa sunt, idcirco diutius immorantur, ac minus pericula inferunt. Ac immorantur quidem diutius, quia frigidiora sunt: calore enim concoctiones fiūt: Minus vero periculosa sunt, quia & dolore vacant: vires enim exoluit dolor. E

35 *Si uero Prætereat Sexagesimum diem, & Febris detineat, Nec desistat œdema, fore Suppurationem hoc loco, & reliquo Ventre, Significat.*

Supra de œdematis agens phlegmonosis vtpote calidioribus, nisi febris desinat, à die vigesimo dixit fore suppurationes: Nunc vero de frigidioribus, sexagesimum limitem posuit suppurationis. At vero alia inter hæc media incidunt, quadragesimum diem habentia terminum suppurationis: sed vniuersum de his omnibus sermonem ad libros de diebus decretorijs distuli. Porro non solum œdemata, quæ in hypochondrio sunt, si immorentur, suppuratura ait, sed, & quæ in reliquo ventre, tanq; hypochondria secundum aliquam significationem partes ventris existant.

36 *Quæcunq; ergo Oedemata, Dolētia, Dura, & Magna sunt, Periculum mortis breui fore significant. Quæcunq; Vero Mollia sunt, & Indolentia, ac Digitis pressa cedunt, diutius Immorantur.*

Nihil amplius hac docet dictione, q̃ quod superiore dictum iam est, preter q̧ adiecit dolentibus durisq; œdematis magnitudinem: quam nos antea diximus, dum doceremus non esse cū periculo inflammationes musculorum, qui sunt in hypochondrio, nisi magnæ admodum fuerint. F

73 *Oedemata, quæ in Ventre sunt, Minus faciunt Abscessum, quàm quæ in Hypochondrijs: Minime uero, quæ subter Vmbilicum sunt, in Suppurationem uertuntur.*

Oedemata si non discutiuntur, non solum citius, sed etiam magis, in hypochondrio suppurantur, propterea q̧ sedes calidior est. Quęcunq; vero lōgius absunt deorsumversus, serius minusq; suppurantur: & ob eam rem, quæ subter vmbilicum sunt, raro in suppurationem vertuntur.

38 *Sanguinis uero fluorem, maxime de Supremis sedibus Expectare oportet.*

In quibusdā codicibus dictio cum/&/copula pscripta est: atq; ostenditur non solum sanguinis fluorem fieri, si in hypochondrijs sit œdema, sed ēt, si in inferioribus sedibus sit. In quibusdā vero sine/&/copula: & ostēditur quidem fieri, si in his quoq; sit, sed minus. In aliquibus vero sine verbo/maxime/ad hunc modum: Sanguinis vero fluorem de supremis sedibus expectari oportet. G Nam inferiores nequaquam afferre solent sanguinis fluorem: sed res ita se habet, vt, si in vmbilico sit, sanguinis fluor eueniat, magis de sede superna, maxime de suprema. Sed de sanguinis fluore deinceps ab ipso agetur, vbi nos quoq; toto repetito sermone, absolutius dicemus.

39 *Vniuscuiusq; Oedematis Immorantis, quod in his sit sedibus, Suppuratio Consideranda est.*

Vno comprehendens capite perstrinxit, quæ supra docuit particulatim: & ob eam rem dictio enarratione noua non indiget.

EX SVPPVRATIONE

40 *Suppurationes inde prouenientes ita Consideradæ sunt. Quæ. n. Foras uertuntur, optimæ sunt, si Paruæ sunt, Maximeq; egrediuntur, & In mucronem sunt fastigiatæ. Si uero Magnæ sunt, & Latæ, Minimeq; in mucronem contractæ, Pessimæ sunt.*

Ab his uerbis, q̃ tibi transtulimus, cuiuscūq; illa sint, in antiquo exemplari greco explanationem Galeni incipere comperimus.

Orationem de Oedematis in capita redigit, ac ueluti sub cōpendiū ponit. Ἐκπυήσιας uero & διαπυήματα .i. suppurationes purulētiasq;, appellat mutationē, quę εἰς τὸ ἔμπυον .i. ad suppuratū fit. Duabus aūt limitationibus oratio prius indiget, nimirū vt febris sit cōtinua, & vt facultas non sit imbecilla: nā, si hęc non cōcurrāt, suppuratio non fiet. Iudicat aūt tumorem à loco, à magnitudine, & à figura: à loco, si intus uel extra: à magnitudine, si magnus uel paruus: à figura, si acutus an planus sit. H

Appellare Hippocratē suppurationes purulētiasq;, vbi pus vniuersum cōstiterit, concocto tumore quopiam præter naturā, perspicuum erit, vbi vniuersam hāc orōnem eius euolueris, qua de œdematibus in hypochōdrijs habuit mētionem. At vero colligiť pus in eis qnq; sub cute, sępius in profundo, duplici de cā: aut quia purulenta pars intra peritonæū sita est: aut quia, licet musculus sit, qui affectus sit, pus ab aliquo inuolucro eius includiť, haudquaquā prius in exteriorem deductum sedem pp lentorem crassitudinem've, aut continentis tunicæ densitatem. Etenim studet natura excernere pus de affecto corpore, expellendo, sæpiusq; finem adsequitur, quoties nacta sit meatus idoneos in excretionem, veluti quosdam aquæductus: non tñ semper eos adsecuta, pus in adiacētes compellit sedes, quæ quoties exiguæ fuerint, derodit cōtinens eas tegumentū, sub eo amplificando sedem. Constat igitur, vt ex his suppurationibus indulgētiores habeanť, quę foras, nō intro, tendunt: atq; ex his ipsis, quę non ampliorem prehendunt sedem, in latitudinē extentæ: cōtrahuntur autem, cum in verticem quēdā extenduntur, coni formulam reddētes: hæ aūt simul robur foras expellentis indicant facultatis: & item non magnam corrumpūt sedem corporis, quod erodūt. Cęterū, siue εἰς ὀξὺ ἀποκυρτέμενα .i. in mucronē fastigiatæ, siue εἰς ὀξὺ ἀποκορυφέμενα .i. in

gibbum

A gibbum subductæ legatur, nihil interest: nam ex vtraq; lectione vnus idemq; sensus est.

41 *Quæcunque vero Intro rumpuntur, Optimæ sunt, si Cum exteriori sede nihil cõmunicãt, sed Adductæ sunt, Nec dolent, & omnis Exterior locus vnicolor apparet.*

Non simpliciter tales suppurationes optimæ sunt, sed earũ, quę intro forasq; rumpunt, optimę sunt: siquidẽ hæ deteriores sunt, q̃ quę foras rumpũtur. Hęc. n. eruptio in partes multo nobiliores fit, q̃ sit in hypochondrio cutis: & itẽ non æque medicamentũ adhiberi curatoriũ põt, quoties intro versus rumpant: atq; ẽt excretũ per intestina pus mordet & concerpit ea, difficultatemq; committit intestinorum: &, siq̃n in ieiuno aut tenuioribus fiat ĩtestinis, alimoniæ vitiat diductionem, in ventriculo aũt lædit concoctionem. Itaq; perspicuum est, vt pessimæ sint, quoties ĩ vtranq; rumpuntur sedẽ, introrsum atq; extrorsum: ita. n. geminat malũ, nam nec sedem, nec velut initiũ refectionis vllũ, obtinet natura reparandis ruptis, quo tanq̃ solo firmiora iaciat fundamẽta repletiõis.

42 *Pus autem Optimum est, si Candidum, Aequale, Læueq;, & quàm Minime fœtidum est: Maxime vero contrarium huic, Deterrimum est.*

B Vt, quàm minime fœtidum pus esse debeat, propalàm est: etenim superans graueolentia, putredinis est, non concoctionis, indicium. Vt aũt candidum quoq; esse conueniat, discas, licebit, si genituram eius intelligas ex ijs, quæ alibi demonstrata iam sunt: omnia enim in omnibus docere locis, nugacitatis potius, q̃ doctrinæ, proprium est. Quæ vero alijs sunt commentationibus demonstrata, talia sunt. Libro de viribus naturalibus dictum iam est vnam ex ipsis esse vim alteratoriam, quæ & in ventriculo & in iecore molitur concoctionem, commutata alimonia in iecore quidem ad sanguinem, in vẽtriculo vero ad idoneum sanguini humorem: & item vniuscuiusq; partis animalium officium esse, ad propriam deducere naturam propinquantem humorẽ, nouissima enim concoctio fit, dum alimentum in nutrito apponitur atq; assimilatur. Itaq; perspicuum est, vt spatio temporis longiore in talem præparetur similationem. Porrò proditum est libris de semine, vt in conceptaculorum tunicis, de quibus aluntur testes, sæpe appareat liquido commutatus iam sanguis ad seminis creationem: non enim conuenit ipsas conceptaculorum tunicas ab alio quopiam nutriri. Atque appellant eiusmodi humiditatem nõ nulli medici θορώδη. i. genitale virus: & ob eã rem semen ipsum, θορος. i. genitale virus nominant: & potissimum ij, qui vim eius dictitant, σπέρμα. i. semen, non substantiam corpulentam. Quin etiam, vt decumbens sanguis in partes laborantes inflammatione, committat inflammationes, ita vt ab initio quidem sola conceptacula repleat C distendatq;, mox adiacentes sedes inanes complures atque exiguas in singulis particulis, libro de tumoribus præter naturam definitum iam est: & item dictum quoque libro de inæquali intemperie. Talis igitur sanguis ad exiguas dispersus partes in locis inflammatione affectis, vtpote extra propria conceptacula positus, non insuper remeare ad antiquam naturam potest: mutatur vero ac putrescit, quomodo omnia, quęcunque in alieno loco vehementius calefiunt. Si igitur natiuus calor de propria exorbitat temperie plurimum, vt in corpore inanimi, putrescit sanguis: Si vero vim seruet quandam, permista quædam commutatio de causa per naturam & item præter naturã efficitur: siquidem causa naturalis concoquit: præter naturam, putrefacit: vtra earum magis exuperet, per eam ipsam necessario signa accedunt, tum coloris odorisq;, tum etiam consistentiæ. Ex his igitur (vt dixi) demonstratis in alijs commentationibus series est, vt colligas sanguinẽ, qui probe sit in pus commutatus, primo quidem non putruisse, sed potius concoctum fuisse: Secundo vero in ipso simul quid putredinis præter naturam apparere, parum vero illud esse: Et, vt Hippocrates dixit, quàm minime fœtidum, etenim hæc vox/quàm minime/id pollet, quod quàm paruissime. Ad hæc, colorem eius reddi similem semini par est, candidum quidẽ, non tñ exquisita rõne, ve-D lut nix est: semẽ. n. à natura ducitur in solidiorum corporum colorẽ, exquisita rõne: modice, pus. Siquidem semini nihil de causa præter naturam est permistum: puri vero non assidue quidẽ par, vt dictum iam est: permiscetur tamẽ aliquid omnino, cum sanguis de proprijs opificijs exiliuit. Hæc itaq; causa est, ob quam candidum semen ac pus fiat: nam & pus quodammodo solidis assimilatur corporibus, quæ quidem sunt conceptaculorum tunicæ, neruiq;, & copulæ, ac membranæ, atque etiam cartilagines, ossaq;. Eadem etiam causa est, ob quam, quod subsidet in vrinis, candidum sit: etenim & id, veluti pus, obtinet generationem, quod proportione respondeat inter id et naturales humores iniectũ. Quicquid enim alimenti in sanguinis generatione naturæ refugit cõfectionem, subsidet in vrina, neque vt sanguis ab ea commutatum, neque vt pus præter naturam causæ particeps.

GALENI IN PROGNOSTICA HIPPOCRATIS

COMMENTARIVS SECVNDVS

De Aqva Inter Cvtem

1 *Quæ inter cutem oẽs, quæ ex Acuto morbo exiſtunt, Malæ ſunt: Non enim à febre liberãt, Doloroſæq; ſunt ualde, et Læthales. Incipiunt autem plurimæ ex Partibus inanibus ac Lumbis Iecoreq;.*

Inter initia libri ipſe dixit: Conſiderari conuenit hũc in modum per morbos acutos: principio vultũ ægri, ſit'ne ſimilis bene valentiũ. Vnde aliqui dicunt non ſolũ de vultu exitioſo per morbos acutos, ſed deinceps de oĩbus, ipſum facere ſermonẽ: cũ haudquaq̃ legerint finem ſermonis, vbi dicit, Hęc autem dico de morbis acutis, nec non quicunq; ex acutis morbis conſiſtunt. Atqui conſtat, vt de purulentijs docuerit, non ſolũ illis, quæcunq; vigeſimo die rũpi ſolent, ſed quæ ad trigeſimũ, quadrageſimũ, & ſexageſimũ deuenerunt: atq; ẽt antea de morbis, qui ad quadrageſimũ vſq; diẽ proceſſerunt, vbi dixit, ‖ Spirationis facilitatem exiſtimari oportet perq̃ magnam habere vim ad ſalutem ĩ oĩbus morbis acutis, qui cum febre ſunt, ac in quadraginta diebus iudicãtur. Et itẽ hoc loco manifeſte ait non de oĩbus aquis inter cutem facere ſermonẽ, ſed quęcunq; ex acuto morbo exiſtãt: atq; ẽt de purulentis tabidiſq; deinceps docebit: & ad hæc de quartanis ẽt, vt conſtat, diutinis morbis. F

Supra 194. h. com.1.t.25.

Igiť, q; aquæ inter cutem oẽs, ſi ex acuto morbo exiſtunt, malæ ſint, nequaq̃ ſedantes febrẽ, doloroſæq; permanentes, ipſe dixit. Porrò docuit geniturã eorũ, iecoris nominatim faciens mentionẽ: atq; vna cõi rõne, partium inaniũ, quæ ſunt ieiunum, & lactes, & itẽ inteſtina tenuiora. Nã in more eſt vocari illas partes inanes, quæcunq; inter extremam thoracis coſtam & fœmoris oſſa habentur: atqui inanis videť oĩs talis ſedes, ſi eam cũ ſupernis inferniſq; partibus vtriſq; oſſeis conferas: at vero omnis talis pars flaccida habetur, quoties non fuerit aliquis paulo ante repletus eſculentis poculẽtiſq;. Ita mihi videtur Poeta has ipſas corporis partes, eo q; flaccidæ ſint, appellare laparas.*

** λαγόνος.*

Itaque cuiuſuis aquę inter cutẽ cõis genitura eſt, vbi ſanguificatiõis officium intercidat. Etenim, quemadmodum in ventriculo concoquuntur eſculenta, pari rõne in iecore & venis pręconcoctũ in ventriculo alimentum. Quin etiam, vt in ventriculo interdũ minus intercidit concoctionis officium, interdũ magis, ita in iecore: non nunquã enim iecur afficitur per ſeſe primũ, queadmodũ ẽt ventriculus: interdum per conſenſum aliarũ partiũ. Itaque conſtat, vt oẽs ſibi inuicẽ conſentiẽtes partes, aut quia vicinæ ſint, aut quia habeant ſocietatẽ magnã per conceptacula neruoſq;, afficiantur. In hunc modũ iecur per magnas venas copulari vĩ & lieni, & ventriculo, & inteſtinis: atque ẽt poſitura eorũ ita vicina eſt, vt quædã contingant ipſum, quædam propemodũ tangãt. Itaq; lienis nequaq̃ mẽtionẽ habuit Hippocrates: ſiquidẽ de morbis acutis agebat. Apparet aũt hoc viſcus, qñ per longos morbos traxerit ſcirrhoſam diſpoſitionẽ, ad cõſenſum agere iecur, omniq; corpori per tale medium aquas inter cutem cõcinnare. Iecoris aũt ac partiũ inaniũ mentionẽ facit, ac docet differentias aquarum inter cutem ex illis, quomodo procedente ſermone perſpicuum erit. G

2 *Quibus ergo ex Inanibus partibus & Lumbis principia Aquarum inter cutem fiũt, ijs Pedes intumeſcunt, & Alui fluores diutini fiunt, Neq; exoluentes dolorẽ, qui ex inanibus partibus efficitur ac lũbis, Neq; molliẽtes vẽtrẽ.*†

Intumeſcere pedes, omnium aquarũ inter cutem commune eſt: qñquidẽ & aquis inter cutẽ vitio iecoris obortis aſſidere dicit: ſed & conſtat, vt & eas, quæ vitio lienis fiunt, & ſimplr̃ oẽs alias comiteť. Sed alui fluor propriũ peculiareq; ẽ aqs inter cutẽ inaniũ partiũ vitio ſubortis, q̃ fiũt, vbi ieiunũ & lactes inflãmatione vexant: his enim potiſſimũ venæ debiles fiũt, per quas iecur ad ſe trahit alimẽtũ: ita fit, vt nequaq̃ ſubſeruiãt viſceri ad diductionẽ, ſed maneat in ieiuno tenuioribuſq; inteſtinis alimentũ. Quòd ſi grauentur ab eo, vtpote debilia, ſtatim id oẽ pellunt deorſum: atque hæc alui fluoris cauſa eſt. Quin etiam corrumpi alimentum, biliſq; colligi copiam rõ eſt ob calorẽ partiũ, quæ inflammatione vexantur, & ob eã rem inteſtina non parum mordentur, proindeq; incitantur ad excernendũ contenta ibi excrementa: atq; hæc rurſus altera cã alui fluoris eſt. Quocirca merito ait, neq; ſedare dolorẽ ipſum, neq; mollire. i. vacuare ac contrahere ventris œdemata: indicans ex his, q; cum dolore excernant, & q; hypogaſtrium totum attollatur in molẽ. Fieri enim dolorem neceſſe eſt ob inflammationem demorſicationemq;: ventrem vero oẽm ſubleuari, repletis inteſtinis ſpiritu flatuoſo, cuius genitura, optima ratione ſubſequitur cruditates: & tandẽ non manere intus ex imbecillitate comprehenſoriæ facultatis inteſtinorum. H

† Stephanus Athenienſis, qui hunc librũ explanauit, uĩ in hoc loco etiã habuiſſe in ſuo textu Hippocratis, Et tuſſis ipſis adeſt. Quod ſignum (ait ipſe) licet cõe ẽt ſit Hydropi, qui per primariã affectionem iecoris fit, differt tamẽ, quia in hydrope per primariã affectionẽ iecoris oborto, ſtatĩ à prĩcipio aduenit tuſſis, ob diaphragmatis cõpreſſionem: ĩ eo uero, qui ab inanibus fit partibus, in fine ſuperuenit, ſignũq; peſſimũ eẽ ait, ut quod humiditatẽ illã excremẽtoſam, ſpiritualia ẽt membra iam occupaſſe oſtendat.

3 *Quibus aũt à Iecore Aquæ inter cutem incipiũt, Tuſſire quidẽ cupiditas eſt, ſed Nihil excreant cõmentatione dignum: Pedeſq; intumeſcunt: ac Venter nõ deijcit niſi dura, ac ad neceſſitatem: atq; ẽt Circa vẽtrem Oedemata fiũt, partim in dextra parte, partim in ſiniſtra, conſiſtentia deſinentiaq;.*

A Θυμὸν.i.cupiditatem,dixit hoc loco propensionem,quam quidem ad tussiendū obtinent, incitati quidē tanq̄ ad accidens,statim vero ab hoc desistentes,tantummodo tentantes initiū tussiēdi: etenim iecoris moles incidens præcordijs,* facit angustiā in pulmone. Cum ergo similis reddat affectio veræ illius angustiæ,ob quam & inflāmatione laborans ex decūbēte ex capite materia vexatus afficit,cupiunt tussire,sperantes nocuā vacuando materiā,esse angustiā curaturos: sed incipientes statim desinunt,ob experientiā ipsam deducti in notitiā dispositionis exquisitiorem, sentiētes, q̄ temere sperauerint. Quin etiam natura ipsa per se infert tussim,infartiones expurgando pulmonis,q̄q̄ ipsi nequaquā tussire cogitemus, ita vt difficile sit sæpenumero obsistere inhibereq; accidens. Nunc igit,q̄ ob angustiā ad tussim ægri veniunt frustra,ceu auxiliaturā affectui, naturalis facultatis nequaq̄ habentes ministeriū,continuo desinunt. Ergo ob hæc propēsiores ita affecti ad tussim reddunt,sed eos cito tale deficit munus,propterea,q̄ nihil dignum commētatione excreat, sed tn̄,quantum in asperam arteriam serosum tenueq;,ex conceptaculis sanguinem continētibus serosum,comprimitur in modum sudoris cuiusdam. Igitur hoc pacto aquæ inter cutem, quæ de iecore existunt,a prędictis interstinguitur,atq; et paucitate & ariditate deiectionum. Incitantur.n. illi perpessis ipsis vel intestinis,vel lactibus: per aquas vero inter cutē,q̄ à iecore existunt,vtpote i-

B perpessis ijs, nec vitiato alimento,neq; grauatis ab eo partibus (etenim bene valent,nec alui fluores infestant) manent diutius inibi reliquiæ alimenti,quæ partim mittunt ad intimam peritonæi sedem,partim inflammatione iecoris torrentur. Porro vniuersa ēt cutis, vtpote quæ de pituitoso sanguine nutriatur,intumescit: q̄ si premas eam digito,statim apparet caua,sed paulo post ad pristinam reuenit conditionem. Nō tn̄ statim ab initio simul,vt acutus vertitur morbus,ita fieri solet, sed pedes intumescunt primi,quippe qui procul à calidissimis absunt partibus: tum aūt subrepēs accidens circa ventrem oēm,eam ipsam quoque committit affectionē: itaq;, si premas œdema digito,cauatur,ac velut foueam facit,tum aūt paulo post ad pristinā remeat conditionē: quod Hippocrates ait, Atq; etiam circa vētrem œdemata fiunt,quæ cōsistant desinantq;. Atq; vero fieri potest,vt id quoque dixerit de prima eorum genitura: nam incipientia consistere, sæpenumero desistunt,ita vt videantur quidem integre destitisse: mox rursus subleuantur,& rursus desistūt: & rursus subleuantur, procedente vero tēpore permanent non insuper desistentia. Sane distant à prædictis,quæ infestant ex inanibus partibus,eo q̄ pressa cauentur,pituitosam habentia naturā,nec insuper spiritu flatuoso,quemadmodum illa,consistentia.

4 C *Si vero Caput Manus ac Pedes Frigidi sunt,Ventre costisq; Calentibus,Malum est.*

Per morbos diutinos,potissimum hyeme & senibus,non solū per incursiones febriū,quas nominant ἐπισημασίας,i.adnotationes,sed ēt in intermissionibus, nihil mirū videri debet extremas corporis partes refrigerari,quippe quæ carne vacant ex natura,longissimeq; sunt à visceribus positæ. Verum hoc libro nequaq̄ agit de morbis diutinis. Itaq; per morbos acutos,tales refrigerantur partes,propè dixerim,propter affectionem contrariam illi,quæ per morbos diutinos tale accidens infert. Per illos.n.calor natiuus prę debilitate nequaquam permeat ad extremas corporis partes: in morbis vero acutis,propter magnitudinē inflāmationis viscerū,parū sanguineę substantiæ in oē permeat corpus,plurimū vero eius in parte inflāmatione affecta includit: & ob eam rē mediæ corporis partes,quæ sunt thorax ac venter,satis videntur calidæ. At vero per morbos acutos interdū adnotatio cū rigore prehendit aut frigore, non solū extremas corporis partes, sed ēt cutē circa costas ac ventrē frigidā reddēs: ea quidem circa viscera vitiū nullū ostendit,sed,vbi permanētibus partibus circa costas ac ventrē calidis,aut ēt calidioribus q̄ soleant ex natura, summæ refrigerantur corporis partes,in visceribus magnitudo significatur inflammationis. Ac forte melius est intelligere ventre ac costis calentibus ita dictū,vt manifestius hæc calefacta sint,q̄ dū haberent per

D naturam. Cæterum, vt febris lipyria nominata relegetur ad hoc genus,cuius perspicuum est.

5 *Optimum vero est, si Corpus omne Aeque Calidum Molleq; est.*

Cum deterrimam prędixisset conditionem morbi, quoties medijs corporis calefactis partibus refrigerentur partes extremæ,hoc loco opponit optimam in nobis,in qua corpus omne æque calidum,& item æque molle est: etenim verbum/æque/cōe vtrique existit. Igitur æque calidum corpus omne fit in febribus ardentissimis,sed mordens & siccū per eiusmodi affectiones, haudquaq̄ molle,apparet: q̄ si molle pariter & calidum æque sit,optimam indicat corporis affectionem.

6 *Facile autem Conuertatur Aegrotans,sitq; Resurgendo leuis,Oportet.*

Summa totius presagitionis in morituris conualiturisq; est,quoties vis ęgrotationis cum ægri facultate conferatur. Si enim morbus vehementior est,æger omnino morietur: si debilior, q̄ ægri facultas,haudquaq̄ morietur,vbi nihil committatur. Hanc vero summam ipse scripsit per Sentētiam,cuius initium est: ‖ Colligendum ēt est,an æger possit eo victu, quem pręceperis, durare ad consistendi vigorem vsq; ęgrotationis. Hęc ergo summa prognosticę contemplationis habetur.

Cęterum,cū tres secundum genus vires ex triplici pendeant origine,cerebro, corde, iecore, p earum

* In quibusdā cod. græcis uox hæc non hr̄.

1ª. Aph. 9. Ext. ord. 4. g

rum ministeria firmitas atq; infirmitas cognoscitur. Præcipua vero Cerebri ministeria sunt, meminisse ac cogitare: subseruientia vero, sentire & moueri secundum desiderium: Cordis vero, motus arteriarum: Iecoris vero, generatio sanguinis & humorum. Itaq; cū prognostica cōtemplatio in hæc diuidatur capita, quodcunq; signum est ab Hippocrate dictum, considerandum, quo genere collocet: Velut nunc/ vt facile vertat æger, atq; resurgēdo sibi leuis appareat/ hęc enim signa sunt facultatis corpus secundū desideriū commouentis. Cæterum constat, vt in præsens nequaquā intersit dicere secundum desiderium, aut appetitum, aut voluntatem. Ad hūc modum supra de decubitu dictum est in dictione, cuius tale est principiū / cubantem offendi ægrum oportet/ indicat enim, vt talis decubitus, quemadmodum ēt accliuis, fiat fungentibus officio musculis, quem solēt tonicon. i. firmum, nominare. Sed de eo, libris de motu musculorum fusius dictum iam est. Perhibuit aūt & Diocles, vt animalium corpora consistant ex eo, quod fert, ferturq;: fert facultas, fertur corpus. Ergo, quemadmodum ferentes onera aut grauati ab eis vix mouenī, aut, si leuius appareat onus, innocue ferunt, ita facultas: si. n. valida est, facile corporis onus fert, vt haudquaquā mouendo offendatur: si debilis, vtpote grauata, vix subleuat corporis partes. E

7 *Si uero Grauis esse appareat & Reliquo corpore, & Manibus, & Pedibus, Periculosius est.*

Aggredienti moueri secundum desiderium, grauitas partium conspicua redditur, crurum quidem, dum surgere, & ambulare, aut ēt oīno transferre ea, cubando æger tentet: Pari modo manuū, dum capere aliquid ac dimittere, nec non transferre tentet: Simili ratione ceruicis ac spinæ, dum commutare corporis habitum secundum eas partes experiatur. Estq; hoc maximum indiciū præcipuumq; debilitatis facultatis, ipsa. s. partium grauitas, non cuiuslibet (vt antea est proditum) sed eius, quæ in musculis ac neruis tantummodo est. F

8 *Si vero præter grauitatem Vngues quoq; ac Digiti Liuidi fiant, expectanda Mors continuo est.*

Ostendimus alijs in locis, quónam modo gubernantes animal vires simul inuicē intereant, & vt animal prorsus viuat, quoad quæuis earum seruetur. Cū ergo dixerit Hippocrates languētis indicia facultatis, à qua musculi mouētur, addit alterius facultatis, quæ extinguitur, propria indicia: nam liuescere signum est extingui calorem innatum, qui de corde emanat. Et ob eam rē non simpliciter ait liuiditatem grauitati partium accedentem indicare mortē, sed continuo & sine vlla cunctatione, propterea ꝙ vtriusque intermorientis signa appareant facultatis.

9 *Si vero Digiti ac Pedes omnino Nigrescunt, Minus perniciosi sunt, quàm si liueant: sed & Alia signa consideranda sunt. Si enim Facile ferre malū appareat, & Aliquod aliud salubre fuerit signū, Morbū verti spes est ad Abscessum, ita vt Aeger sit Conualiturus, quæ vero Nigrefacta sunt, è corpore Casura.* G

Non minus perniciosi, quàm si liueant, dixisse oportuit, sed vt interdum nullo pacto, interdum summe, perniciosi sint. Ac forsitan existimabit aliquis Hippocratem ignorasse id, propterea ꝙ nō proprie vtitur dictione: sed adijciens determinationem deinceps, ac docens vtrunq; eorū, quæ dixi, constat, vt agnouerit veritatem, sed haudquaquā exquisite locutus sit. Nam interdū pars nigrescit, quia materia eò decumbit, interdū qm̄ moritur: sed, quónam modo aliquis internoscat eā rem, perspicue indicauit. Si. n. facile ferre malū appareat, id est facile se hēat æger, & itē aliquod aliud salutare affuerit signum, materiæ decubitus est: sin contrarium, mortificatio.

10 *Si autem Testes & Pudenda Reuelluntur, Dolor vehemens vel Mors significatur.*

Constat, vt, in quibus infestat dolor, eæ conuellantur partes, quemadmodum & in moriētibus: Idq; habet rationem: nam, vbi vitalis* facultas intermoritur, proindeq; extendi ad fines vsq; corporis impos est, sed accumbit, & ad suam cogitur originem, partes comitentur facultati cōcurrantq;, H & ad intermedia corporis copulentur, necesse est. Cęterum, vt dolores contrahi faciant facultatem ad sese, iam sæpius didicimus: ita merito fit, vt ob eos partes ad originem reuellantur.

* In ātiqua tralatiōe legitur, animalis.

De Somno

11 *De Somnis autem, quemadmodum & ex Natura in Cōsuetudine nobis est, Interdiu vigilandum, Noctu dormiēdum est: Si uero hoc fuerit Transmutatū, Peius est. Minime vero offendatur, si quis Dormiat prima luce ad tertiam diei partem: Qui vero ab hoc tempore Somni sunt, Deteriores sunt.*

Non solum recte pronunciauit de signis per somnos, sed etiam cām eis adiecit, in habitum referens naturæ, quæcunque vtilia sunt: contraria vero damnans, quia præter naturam existant. Ad hunc etiam modum res ex consuetudine habet: quod. n. consuetum est, bonum est: inconsuetum vero, malum est. At vero temporibus Hippocratis non aliud fuit ex natura, aliud in cōsuetudine: Nunc vero diuites ē contrario agunt tum in quibusdam alijs, tum ēt somno, interdiu dormientes, noctu vigilantes. In his igitur, vt qui soliti sint viuere pręter naturam, doctrina ab Hippocrate dicta, nequaquam vera est: etenim hoc tempore magis rata consuetudo est, q̄ natura, non in mulieribus solum ditioribus, sed etiam in non paucis viris.

Peßimum

12 A *Peßimum vero est, si Neq; interdiu, Neq; noctu, dormiat: aut enim ob Dolorem ac Labores Vigilia adest: aut Desipientia erit ab hoc signo.*

Neq; interdiu, neq; noctu, dormiunt ij, qui ex dolore ac labore contenduntur: & item qui incipiant delirare, nam id quoque committit insomniam, ob temperamenti in cerebro siccitatem.

De Deiectionibus

13 *Deiectio autem Optima est, si Mollis Constansq; est, & eo Tempore excreta, quo secunda valetudine assueuit, si Copia ex ratione ingestorum ciborum est. Si enim Talis excernitur, inferior Venter Bene valet.*

A consistentia, quantitate, & tpe quo deiectiones excernunt, dignotionē fecit optimarū deiectionum: non tñ deterrimarū ex his solū, sed adiecit eis indicia à colore atq; ab odore, & ad hæc sonitu per excretionē adiuncto. Itaq; consistentiā obtinēt p naturā, vbi nō oino duræ sint, queādmodū lapides: neq; extreme humidæ, vt diffluere queāt: sed intm̄ molles, quoad cōstātes permaneāt. Copia vero earū proportione rñdeat ingesto cibo, oportet. Ac tps, quo vacuant, assuetū ægro. Cæterū addendū est, vt color & odor naturalis seruet: q̄ quidē ipse Hippocrates nō adscripsit, ceu ex ijs, quæ sunt prodita p̄ter naturā: hęc quoq; intelligere possis, id.n. illi esse in cōsuetudine, sæpenumero
B documus, vt ex contrarijs indicet cōtraria, p̄termissis appellationibus eorū. At vero bene valere ventrē dixit inferiorē, tanq̄ cōferens eū cū thorace, vt intelligamus ventriculū ipsum & item ieiunum simul cum intestino omni, per ventrē inferiorē. Non tñ contrariæ deiectiones cōtinuo indicabunt habere p̄ter naturā: id.n. nec ipse dixit, nec alioqui verū est. Itaque contingit bene valere ventrē inferiorē: à iecore vero aut liene aliquid in eū confluens variare non solū colorē secundū naturā, verū etiā consistentiā atq; odorē eorū, quæ deijciunt. Porrò q̄nq; permutabit copia illorū, permistione decūbentiū humorū, neq; seruabit tps excretionis assuetū. Ergo simillima naturali deiectio indicat non solū inferiorē bene valere ventrē (id quod ipse dixit) sed ēt nihil ī eū defluere ex visceribus prædictis. Quæ vero habet p̄ter naturā, significat interdū ventrē solū esse affectū, sæpe vero confluentis aliunde materiæ in eū indicia habet. Atq; hæc multiplicia sunt, eò q̄ iecur nō solū sua ipsius excrementa ichorasq; & humores p̄ter naturā demittit in ventrē, sed ēt corporis totius: q̄nquidē venter per id omnibus corporis partibus copulat, ac per illud recipit excrementa earum: q̄ q̄nq; quidē decumbunt purgantia oē corpus, aut partem vnā, aut duas, aut plures pariter: sæpe vero accidentia sunt indicantia affectionem aut corporis totius, aut partis alicuius, aut aliquarum. Sed animaduertamus sermonem eius sequentem, de talibus docentem.

14 C *Si uero Deiectio fuerit Humida, Expedit neq; Stridere, neq; Crebro & paulatim excerni: frequens enim Surrectio Laßitudinem & Insomniā facit. At, si vniuersim & sæpe deijciatur, periculum Defectionis Animæ imminet.*

Humidā seu madentē, fore deiectionē, propterea q̄ nō fuerit ex vētriculo diductio ad iecur, vel quia de iecore aut liene aliquid defluxerit in eū, cuiuis perspicuū est. Sed fieri pōt, vt id bonū sit, quoties expurget iecur, aut lien, aut totum corpus per iecur: non bonū vero, quoties accidentis ratione fiat, diductione à finibus concidente, aut ijs, quæ de iecore eunt in ventrē, affectionis nō bonæ signa habentibus. Hęc interstinguit, si nec τρύζει.i. stridet (scribitur autem & cum υ, & cum ι, nomen hoc, & secundum vtranq; scripturam de sonitu confectum est) & item, si nec crebro ac pedetentim deijciatur. Quæ ita.n. deijciuntur, accidentis obtinēt rōnē: quæ vero multo interposito tēpore vniuersim, sæpenumero bonæ excretionis indicia erunt, quia natura deponat nocuā qualitate aut q̄titate materiā, totum corpus aut aliquam eius partē vacuando purgandóue. Porrò vacuationem appello proprie materiæ, vbi quantitate exuperet: purgationē vero alienæ, per qualitatē. At vero sequuntur q̄dā alia talē deiectionē, quorum mentionem habuit Hippocrates dicens, Frequens.n. surrectio lassitudinem & insomniam facit. Quin etiā sæpe & multū excernere, ceu vires
D exoluēs, criminatur: atq; admodū raro tales excretiones bonæ sunt: nāq; eis adiūcta est exolutio viriū, quę nequaq̄ bona est, queādmodū ēt decretorijs quidē, sed īmodicis, sanguinis eruptionibus.

15 *Sed pro Copia ingestorum ciborum, Deijciat bis aut ter Die, Noctu semel, Oportet. Plurimum vero subeat Prima luce, quemadmodum homini fuerat Consuetum.*

Id quoque supra docuerat: sed rectius erat eum disseruisse nunc de ijs, quæ decretorie quidem, sed vniuersim, excernuntur, quemadmodum ego proxime feci. Cæterum dāno, tanq̄ superuacuū, bis aut ter die, noctu semel, & quicquid aliud postea scripsit: abunde.n. fuerat dixisse/queādmodū homini fuerat consuetum. At vero sententiæ finis legitur bifariam: in quibusdam codicibus cum verbo/subeat: in alijs sine tali verbo, ad hunc modum: Plurimum vero luce, quemadmodū homini fuerat consuetum. Sed nihil interest, hoc an illo modo scribatur: nā vtrouis modo seruatur optimum esse, quod quam maxime fuerit consuetum.

16 *Corpulenta reddatur Deiectio, Morbo eunte in Iudicationem, Oportet.*

Corpulenta.s. redditur, quæ aquosa ac tenuis est: haudquaq̄ vero, quæ corpulēta duraq; existit. Quocirca sermo est de humida statim inter initia deiectione. Id enim proprium est breuitatis, quā

in dicendo maiores seruarũt, potissimum Hippocrates, vt ex oppositis interdum indicẽt quædã E
nequaquam prodita nominatim.

17 *Subrufa vero, Nec admodum Graue olens esto.*

Id inter initia dicendũ erat, dum agerẽt de deiectionibus ad hũc modum: Deiectio optima est, si mollis constansq; est, & eo tpe excernit, quo secunda valetudine assueuit, & copia est pro rõne ingestorum, subrufa aũt sit nec admodum graue olens. vt (quẽadmodũ paulo ante dixi) consistentiã eius, & quantitatẽ, atq; tps excretionis, & item vtranq; qualitatẽ tum visilem tum ẽt olfactilẽ, definijsset. Cæterum naturalẽ deiectionem subrufam esse, suscipientem de iecore bilem decũbentẽ in ventrem, modicam quidem qualitate, paucam vero quantitate, clarum est, & omnibus medicis cõspectum. Si enim syncera aut multa decumbit bilis, rufam reddit aut flauam deiectionem: Si vero nullo modo peruenit ad intestina, vt in arquatis, candida deiectio erit.

18 *Ac Lumbricos quoq; Teretes Eunte in Iudicationem morbo descendere vnà cum deiectione Idoneum est.*

Si natura pariter cum cæteris excrementis hos quoq; pellit deorsum, melius est, q̃ si sursum, & quoties aliter post appareat ratione accidentis. Sed de omni differentia eorũ, quæ decretorie post F
apparent, libro de iudicationibus latius explanatum iam est.

19 *At vero in Quouis morbo Venter Mollis Corporatusq; sit, necesse est.*

Mollis hoc est λαπαρὸς opponit itẽto, aut repleto: Corporatus vero hoc est εὔογκος absumpto: vt prius de cõtẽtis ĩ eo doceat, posterius de ipso vẽtre: quasi dixerit ĩ hũc modũ: At vero ĩ quouis morbo modice, vẽter inanis sit, & corporatus ex ꝓpria sua ipsius substãtia, haudquaq̃ tenuis, opꝫ.

20 *Si aũt Aquosa admodũ, aut Candida, aut admodum Crocea, aut Spumans deyciatur, hæc omnia Mala sunt.*

Aquosa deiectio, cruditatis indiciũ est: Cãdida vero, vt superius iã dictũ est, haudquaq̃ decũbere croceã de iecore bilẽ in vẽtris sedes significat. Porrò admodũ chlorõ. i. viridis aut crocea (id. n. vtrouis mõ vertas, licebit) quia gemina significat, vt antea dictũ iã est, in altera significatione, bilis croceæ seu pallidæ copiã permistã esse, in altera rubiginosæ, significabit. Cæterũ spumans deiectio interdũ spũm flatuosum humore ꝑmistũ esse solutu difficili, qñq; caloris copiã, indicat. Ita. n. per exteriora corpora fieri cernit, in mari incursantibus ventis, in lebete ex polentis præ copia caloris.

21 *Mala etiam est, si Exigua, Glutinosa, Candida, Subcroceã, Læuisq; sit.* G

Duplicem hoc loco deiectionum formulã docet, ambarum euenietiũ propter absumptionem: dissidentiũ vero, inquantũ exigua ac glutinosa cãdidaq; deiectio, pinguedine absumpta ab igneo calore non tñ vehementer maligno efficit: subcrocea vero ac læuis, absumpta quoq; pinguedine consistit, sed aut propter caliditatem vehementiorẽ, aut quia pinguedo ipsa vetusta ac velut semiputris existat. Itaq; exterior non solũ pinguedo, sed ẽt sepum, mutare spatio tpis priorẽ colorẽ, ac perspicue subcrocea reddi, perspicit. Si vero subuiridis sit de rubiginosa bile (id. n. vt antea dictum est, secundũ voculæ chloràs. i. viridis aut croceæ, significatũ est) vehementis consumptionis indicium est. At vero læue reddit, quicquid de corpore excernitur, aut ꝙ habeat æqualem concoctionem, vt nulla eius pars effugerit naturæ alterationem, aut propter vehementem consumptionem, vt nulla materiæ pars imperpessa supersit. Vt igitur, quicquid bonum est, id oẽ melius reddit, quoties æquale sit: ita quicquid malum est, id oẽ euadit deterius, si æquale existat. Vtrunq;. n. per oẽm materiam apparet, quæ aut naturæ cõptum recepit, aut turpitudinem prauitatis. Cęterũ, vt lentor sæpenumero fiat in ijs, quæ iam calefacta admodum sint, perspicuum est: Non nunquam ẽt qualitas esculentorum tales reddit humores: sed hi, quoties commouẽt ad excretionem, haudquaquã H
exigui sunt: deiectio vero glutinosa, quæ sensim excernitur, ab his abest, tribuit vero modicæ cõsumptioni. Sed interdum vehemens consumptio deiectiones glutinosas vniuersim facit, sed tales admodũ graue olẽtes sunt: ita ĩterstinguunt ab humoribus crudis, quippe q graue olẽtes nõ sunt.

22 *Exitiosiores vero his sunt, si Nigræ, aut Liuidæ, aut Opimæ, aut Fœtidæ sunt.*

Nigræ deiectiones ab atra bile syncera tinguntur: Liuidę vero, vbi modica modice ipsis permiscetur: porrò Opimæ deyciuntur, quoties pinguedo ab ignito calore consumitur: Graue olentes vero, putredinis indicia sunt.

23 *Si vero Versicolores sunt, Diuturniores quidẽ, sed nihilo minus Exitiales sunt. Hæ Strigmentosæ sunt, ac Biliosæ, & Cruentæ, & Porraceæ, & Nigræ, quæ non nunquam simul, interdum vicibus excernuntur.*

ποικίλα. Quæ versicolores sunt, multas adesse indicant affectiones, & ob eam rem tractu tẽporis egẽt ad concoctionem. Si enim multæ existunt affectiones, aliquas earum diutinas esse verisimile est: si secus, at prorsus occurrunt naturæ, quæ, tanquam cum multis pugnatura inimicis, multum temporis consumat, necesse est.

Si

24 A *Flatum Sine sonitu crepituq; prodire, Optimum est. Melius vero est, ipsum exire Cum sonitu, quàm condi ac reuolui. Quòd si ita exierit, indicio est hominem Vexari dolore, aut Delirare: nisi Sponte ita dimiserit flatum.*

Flatus non nulli cũ sonitu, deuorato pudore, excernunt: alij vero deligerent prius mori, quàm aliquid tale cõmittere. Hos igit̃, quoties audientibus multis dimittũt flatũ, scire oportet ẽ duobus alterum, aut non satis intelligere, quæ gerant: aut propter vehementiã doloris agere aliquid contra arbitrium & voluntatem. In alijs vero, qui p̃sentes paruipendant, nullũ malũ significare flatũ cũ sonitu cẽsendũ est. Sed salutarius ĩ his est, vbi sine sonitu excernat̃: etenim flatus cũ sonitu prorsus ĩdicat aut flatuosi copiã sp̃us, aut angustiã opificiorũ. At vero, quoties sp̃us copia non admodũ fuerit, & itẽ opificia, ꝑ q̃ excernit̃, laxa planè sint, tũc, sine sonitu ĩ talibus flatus excernat̃, oportet.

DE DOLORE, QVI IN HYPOCHONDRIIS AFFLIGAT

25 *Hypochondriorum autem Dolores & Tubercula, si recentia fuerint, nec cum inflammatione, Soluit Murmur incidens in hypochondrio: sed Potißimum ubi cum Stercore & Vrina prodeat: si vero Non transierit, Iuuat, si ad inferas sedes deuoluatur.*

B Cyrtomata.i. tubercula hypochondriorũ, appellauit, q̃ antea nominauit œdemata. talia sunt oẽs tumores præter naturã. Hi, vbi sine inflãmatione sunt, flatuosi existũt: potissimum vbi recentiores fuerint. At vero solui ait, si murmur accesserit circa hypochondriũ: talis.n. sonitus non solũ spiritus indicium est, sed humore permisti & corpore solidiore. Quoties igit̃ aut permeet deorsum spiritus ille flatuosus, flatus effectus, aut nequaquã permeans subdescendat deorsum ad aliquã inferiorem sedẽ, hypochondriũ vindicat̃ vtroq; accidente, tũ dolore, tũ ẽt œdemate, sed potissimũ si cũ vrina & stercore vacuet̃: talis.n. vacuatio nullũ præterea relinq̃t in hypochõdrijs excremẽtũ.

DE VRINA

26 *Vrina autem Optima est, si Sedimentum candidum fuerit læueq; & æquale Per omne tempus, Donec morbus iudicatus fuerit: Securitatem.n. ac Morbum fore Breuem significat. Si vero Intermittit, atq; interdum puram emittit vrinam, interdum subsidet candidum ac læue, Morbus Diuturnior, ac Minus securus est.*

Quemadmodũ paulo supra diximus ex voluntarijs functionibus agnosci vim vnã, quo pacto & robore & imbecillitate prædita sit, quã superioris originis esse dixi, quã alio loco in cerebro domiciliũ ac sedẽ habere ĩdicaui: ita nunc alterius facultatis naturalis Hippocrates indicia partim ex-
C posuit, partim hoc sermone exponit. Hæc vero facultas, de qua dico fieri sermonẽ, alterans & concoquens appellat̃. Igit̃ facultatis in vẽtre indicia agnoscunt̃ ex ijs, quæ quotidie deijciunt̃: facultatis vero in iecore ac venis, ex vrinis: In his.n. indicia clarissima sunt partim exquisitæ, partim parcæ, partim irritæ in plenũ concoctionis, quemadmodum in vẽtris indicijs: Et ad hæc extrinsecus, queadmodũ illic quædam indicia simul aliarũ dispositionũ, pari modo hic excernuntur. Exordit̃ ergo tractatum Hippocrates ab indicijs concoctionis, deinde cũ eis cætera copulabit. Igit̃ & nos in primis dicamus ea, quæ ipse principio docuit in præsenti dictione, sedimentũ vrinæ considerari p̃cipiens, Si candidũ læue & æquale semper, nec interdũ tale, q̃nq; diuersum, existat. id.n. sæpissime euenit, vt aliquis emittens vrinã secunda die inculpabilẽ, alterã sequenti nocte culpabilẽ emittat: deinde rursus inculpabilẽ tertia die prima luce, postea vespera culpabilem. In talibus.n. vrinis alius concoctus deuictusq; à natura conditus in conceptaculis humor, alius incoctus apparet: si vero incoctus humor nequaq̃ interponit̃ concocto, talis vrina optima est. Si igit̃ vrina habeat sedimentũ, id candidũ æquale ac læue perpetuo sit, donec dissolutus fuerit morbus, necesse est: si vero non habet, prorsus aliquã nubeculã candidã obtinebit. Necessario vero colore erit modice pallida seu crocea, & conditione media inter tenuẽ & aquosam ac corpulentã, qualis iumẽtorũ habet̃.

D Cæterũ vrinæ nullo pacto sedimentũ habent, si tenuiter: copiosum vero, si largius: exiguũ vero, si modice viuit̃. Quin etiam in morbis biliosis, ad colorẽ flauiorẽ: in ijs vero, quos crudi cõmittũt humores, ad candidius tendunt. Porrò sedimentũ habent copiosum, quoties morbus ex humoribus crudis sit: nullo vero modo, aut oĩno minimũ, quoties ex biliosis sit, sed satis erit, si hẽant sublimamentũ. Intelligo sublimamentũ (græce ἐναιώρημα) id, quod corpulentius cãdidiusq; in vrina, neq; in summis eius, neq; in fundo vasis, sed in media sede sublime, vel exquisite mediũ, vel deorsum potius, q̃ sursum, existat. Ea igit̃ solitus sum nominare sublimamenta. Sed ab Hippocrate ea quoq; || nubeculæ nominant̃, eãdẽ obtinentes proportionẽ circa vrinã, q̃ veræ nubeculæ ad aerẽ præferunt: etenim hę humore, qui circiter est, corpulẽtiores: & itẽ illæ aere, sunt. Itaq; sæpenumero (vt dixi) supnatat ĩ vrina desuper: quã ego nubeculã ꝓprie soleo nominare. Sed hæc tibi sint ĩ primis cognita atq; ĩ aĩo posita: mox animaduerte ea, q̃ Hippocrates scripsit. Vrina.n. assidue faciens sedimentũ, quale dixit, securitatẽ significat.i. morbũ esse sine periculo, atq; integre soluendũ, ita vt nõ sit præterea repetiturus: & itẽ celerẽ fore solutionẽ, ita vt, si prima die aut proxima nocte apparens perseueret simile, die secũda aut nocte primæ circuitionis decretoriorũ dierum, non vltra, procedat ægrotatio. Porrò hæc dixit.s. de morbis febriculosis. Quicunq;.n. sine febre aut in cerebro, & in ipsius membranulis, aut in thorace, ac pulmone consistunt, ex alijs indicijs agnoscunt̃,

infra t.29. & 36. Et 4ª. Aph. 71. Ext.or.35.c

siue

siue mitiores breuioresq; sint, siue periculosi diutiniq;. Cæterum, quam ob rem vrinæ sedimentũ candidum esse conueniat, dum ageretur de pure, in calce primi voluminis explanatum iam est. E

27 *Si autem Vrina fuerit Subrubra, ac Sedimentum Subrubrum & Læue: Diuturnior hic morbus, quàm primus, sed admodum Salutaris est.*

Quoties sanguinis serũ pariter cũ vrina excernit, colore subrubra apparet: indicat aũt exuperãtiam sanguinis non exquisita ratione confecti. Igitur, quia integerrimi humoris exuperantia est, idcirco sine periculo est: sed, quia humidioris & itẽ serosioris, eget cõcoctione. Si igitur spatio tẽporis cõcoctio fit, merito talis vrina significat, vt diuturnior, q̃ primi, morbi solutio futura sit.

28 *Si aũt in Vrinis sint Sedimẽta Crimnode. i. speciẽ referentiã farinæ crassioris, Mala sunt: Deteriora vero, si Squamularum more consistunt. Si vero tenuia & Candida admodũ sunt, Vitiosa sunt: Furfurea vero Deteriora sunt.*

Κρίμνα appellãtur partes grandiusculæ, quæ effracto inuehuntur hordeo, refugientes. s. molæ confectionem exquisitiorem. Hæ igitur quoties inuehunt vrinæ sedimẽtis, indicium nõ bonum est. Nam in farinis, quod nõ affringitur in partes summe tenues, κριμνὸν. i. species farinæ crassioris redditur: †In vrinis vero, quoties alimoniæ pars haud sane diducta insuper duriuscula permanet: F sed assato sanguine crassiore, vel consumptis inæqualiter carnibus, ita contingit. At vero inæqualiter accidit, quoties à calore igneo, quæ tenera est & nuper concreta caro, in ichorẽ resoluat: duriuscula vero, ijs, quæ frigunt in sartagine, subsimilis, exiccata constiterit. Prima. n. noua ac tenera pinguedo consumitur per huiusmodi febres, deinde durior ac vetustior, & ab his deinceps nouę ac teneræ carnes, mox durę ac vetustę, postremo solida iam corporis mẽbra: quibus rursus inæqualiter consumptis squamosæ particulæ pariter cum vrina excernunt: & ob eã rem tales vrinæ deteriores sunt, quàm quæ tantummodo speciem farinæ referãt crassioris. Cæterum alia sunt tenuia sedimẽta. i. nõ habẽtia corpulentiã, sed (vt ita dicatur) subsimilia spumæ: talia vero continuo alba existunt, propterea q̃ recipiãt in se tota circũflui splendorem aeris magis, q̃ quæ crassa sunt. At vero generatio eorũ est de spiritu flatuoso permisto tenacius semicõcocto humorum excremẽto. Proprium. n. concoctorũ integrę sedimentorũ est id, quod consueuimus nominare ęquale: id accidit, quoties totum similare existat: quod. n. vario permiscetur corpore, dissidentes obtinet in cõsistentia & colore partes. Inæqualiũ vero corporum, quæ ex partibus tenuioribus habeant inęqualitatem, deteriora sunt, q̃ quæ ex maioribus: quæ. n. sunt partium maiorum, magnum indicant naturæ robur, tantum, quanta fuerit substantiæ magnitudo exquisita ratione confectæ: quæ vero tenuiorum sunt, peruinci à materia indicant facultatem, & veluti pugnam haberi æquiualentẽ. G Atque ea res in omnibus inæqualibus corporibus communis est: particulares vero in eis differentiæ pro virtute concoctæ materiæ, vitioq; non concoctæ, existunt. Porrò ab his tribus sedimentorũ differentijs aliam quartam adiecit, furfureum sedimentum: quod, inquã, deterius, q̃ tertium est: indicat enim, quemadmodum primum ac secundum, flammeam febris caliditatem & consumentẽ: quod quidem non quartum, sed tertium, proditum esse oportet.

† *Ex Græcis ita uertẽdũ. In urinis uerò nõ sanè pars ciborum distributorũ dura adhuc permansit. & ita et uetus interpres.*

29 *Nubeculæ, quæ inuehuntur in Vrina, si Candidæ sunt, sunt Bonæ: si Nigræ Vitiosæ sunt.*

Cum de discrimine docuisset sedimentorum, deinceps ad nubeculas se confert, indicans, vt sublimamentum appellitet nubeculã, adiectione verbi/inuehuntur: E quibus vt nigras merito crimінetur, perspicuum est: siquidem nigredo aut ob vehementem accidit frigiditatem (qua ratione sanguis quoq; nigrescit congestus in globos, & quicquid extinguit, in plenum frigescẽs) aut propter exuperantem calorem: etenim sanguis rursus trahit nigrorem, si crematur, quemadmodum alia omnia corpora: &, qui diutius in Sole diuersantur æstiuo, nigri redduntur.

H

30 *Dum Vrina Tenuis fuerit ac Rufa, Crudam esse significat Aegrotationem.*

Vrina naturalis modice crocea est, vtpote ex humore consistens concocto, qui flauæ bilis parũ recepit. Hæc vbi modum excedat, aut admodum syncera permiscetur, vrina rufa apparet. Ergo, si præterq̃ q̃ talis colore sit, tenuis ẽt sit, crudam esse significat ægrotationem: oportet enim, vt in colore diximus modice croceam esse debere naturalem vrinam, ita ẽt modice se habere in consistentia: nec ita tenuem esse, quemadmodum aqua: nec adeo crassam, vt assimilet vrinæ iumentorum. Sed omnia sunt integre de natura vrinarum ac differentia prodita libris de iudicationibus: inde ea discas, licebit, si verus fueris præsensionis amator: intentio nanq; in enarrationibus est illustrare id, quod obscure dictum videtur: at vero decernere, quæ nam vere sint prodita, & quæ secus, & item adijcere demonstrationis fidem vtriusq;, ex superabundanti existit.

31 *Vbi Morbus Diutinus fuerit, Vrina vero talis excernitur, Periculum est, ne Durare æger possit, Quoad morbus concoctus fuerit.*

Quoties morbus diutius incoctus permaneat, periculũ imminet abolitionis, nisi facultas morbo resistens quàm maxime valeat. Cæterum constat, vt ad hunc reuocari locum possit sententia,

qua

A qua præcipitur ‖considerandum esse, quantum sit virium robur, & quantum morbus cōcoctionis requirat, & vtrum æger durare possit ad vigorem vsque ægrotationis. 1ª. Aph. 9. Ext. ord. 4. g

32 *Exitiosiores vero Vrinæ sunt, si Aquosæ, Fœtidæ, Nigræ, Crassæq; sunt.*

Vrinæ aquosæ, tenues quidem consistentia, colore vero candidæ, sunt summam indicantes humorū cruditatē, cōcoctricis vero facultatis debilitatē. At vero de oībus vrinis fœtidis antea ē, quēadmodū de nigris quoque, perscriptū. Hæ igitur iunctim ac seorsum per se exitiosæ sunt. Cęterū, crassæ vtrū per se seorsum exitiosæ censendæ sint, an copulandæ cū p̄dictis, & nigris, dignū cōsideratione est. Igitur, q̄ ipsi nouimus diligenter obseruando, dicemus, vt ex illis orsus simul scias veritatē, simulq̃ meliorē eligas enarrationem. Vrinas nigras, quo fuerint crassiores, eo deteriores haberi obseruauimus. At vrinæ, q̄ à colore naturali nō exciderint, crassæq; sunt, duplicē habēt euētū, interdū ad mortē, interdū ad sanitatē propinquā terminando, quēadmodū alia multa p̄ter naturā, quippe corpus per illa repurgat. Cæterū cōstat, vt ab Hippocrate crassæ dicant̄ vrinæ, q̄ pernimiū tales habeantur: quæ enim simpl'r crassiores, q̄ naturales existunt, non admodū exitiosæ habētur.

33 B *Sunt autem in Viris quidem & Mulieribus Vrinæ Nigræ, in Pueris vero Aquosæ, Deterrimæ.*

In omni quidē ætate vrinæ nigræ & aquosæ, exitiosæ sunt: sed in ætatis vigore cōsistentibus inter exitiosas primū habēt ordinē nigræ, in pueris vero aquosæ. Superius.n. est dictum, vt maxime contraria naturæ, exitiosissima habeantur: contrariæ vero naturæ in Pueris non ita nigræ, perinde vt tenues, sunt, per naturam enim in illis est vrinas emittere corpulentas, ac sediminis copiā habentes: in Ætatis vero vigore cōsistentibus tenuissimæ sunt, & habent exiguū sedimentū: & ob eā rē in eis vrinæ nigræ exitiosissimæ sunt. In pueris vero ob aliam quoque cām, aquosæ pestiferę sunt: in eis.n. omnia concoquuntur ocyssime præ robore facultatis alterantis: at cōcoctiones crassiores reddunt non solum vrinas, sed ēt deiectiones, quoties bene in ventre concoquantur, & item screationes in pulmonijs & costalibus, atq; etiam pituitas per destillationes & grauedines nec nō per lippitudines, & pus in vlceribus. Si igitur ī pueris manere videas plurimum temporis vrinā aquosam, ita vt nullam habeat mutationem ad corpulentius, inditium exitiale est.

34 *Qui Tenues Crudasq; diutius Vrinas mingunt, Si cætera, vt in conualituris, indicia fuerint, in ijs Abscessum ad Sedes infra præcordia Expectare oportet.*

C Id quoq; verissime est ab Hippocrate dictum. Morbi.n. concoctu difficiliores, vt qui ex crassioribus frigidioribusq; humoribus fiunt, per abscessum iudicari assolent: qui vero ex calidioribus tenuioribusq;, excretione. Quoties igitur plus maneant tēporis vrinæ nequaq̄ concoctæ, definiendū, vtrū nequaq̄ duraturus longitudine ægrotationis æger sit, an iudicandus per abscessum morbus. Definitio vero ex alijs indicijs erit. Exitiosa.n. indicant mortē, mitiora salutē. At vero abscessus In ijs, qui admodū immorant̄, ad inferas erūpunt sedes, ob frigus, crassitudinemq; materię, ac viriū spatio tēporis languentiū debilitatē: In acutioribus vero, prope auriculas. Etenim per eos crassi minus humores existunt, & item calor multus, ac valentior facultas. At morbi medij inter hos, obtinent abscessus, qui medio genere ambigunt: nec est, ꝙ q̄ramus, quantū in ipsum agitur tēpus, sint'ne sursum potius, quàm deorsum, erupturi, sed ex alijs definiri signis oportet.

35 *Et Pinguedines supernatantes Araneorum telis similes Damnandæ sunt: indicant enim Consumptionem.*

Quale pinguioribus iusculis refrigescētibus supernatat, vocata à multis γρᾶυς.i. vetula, tale vrinis, quæ ex consumptione fiunt: de quibus nunc sermonem ipse fecit, ac causam adiecit.

36 D *Considerare uero oportet in Vrinis, in quibus Nubeculæ sunt, utrum Sursum fuerint, an Deorsum: & item Colores, quos obtinent. Quæ enim Deorsum ferantur cum Coloribus, qui dicti sunt, Bonæ commendandæq; sunt. Quæ Sursum cum Coloribus, qui dicti sunt, Malæ damnandæq; sunt.*

Quæ à me libris de iudicationibus sæpenumero ἐναιωρήματα.i. sublimamēta, sunt appellata, ea solere Hippocratē nominare νεφέλας.i. nubeculas, hac quoq; dictione nō obscure significauit: sed alibi ipse ‖ἐναιώρημα γονοειδές.i. sublimamentū genitur̨e simile dixit: Ita vt è duobus alterum sit, aut vt generalioris rei nomen existat sublimamentū, sectionē habentis in nubeculas, & ea, quæ geniturę similia sunt: aut vt nunq̄ nubeculę ab eo sublimamēta nominent̄. Cęterū, vt oīa, q̄ deorsum inuehuntur in vrinis, vtilia sint: &, quanto magis subsidēt deorsum, tanto meliora habeant̄: antea definitū iā potentia est, vbi diximus talibus interdū sp̄ūm permisceri flatuosum. Quod igit̄ exquisite concoctū secretumq; est, æquale ac similare, vtpote nullū habens flatum, in fundū descendit vasis vrinam continentis: quod vero permistum est aereo quodam & vaporoso flatu, id subductum ab eo, quod proportionale sit quantitati subducentis, minusq; & magis sursum fertur. 3. Epid. cō. 3. t. 18. 3ª. 121. a

37 *Ne te autem Fallat, si ipsa Vesica morbum aliquem habens, tales reddiderit vrinas: non enim Totius, sed ipsius per se Vesicæ Indicium est.*

Optimē id adſcripſit,reuocans nobis in mentē,quod nos interdū omittimus definire in ægris. E
Atq; oportet in ventris deiectionibus reponere in animū nūc proditā definitionē: etenim cōe eſt vtriſq; excretionibus,totius corporis recipere excrementa,atq; ēt illarū partiū,per quas excernuntur. At vero accidit,vt per naturā habentibus nobis,excrementa totius corporis repurgentur per vrinas: ea vero,q̄ in ventrē condita ſunt,pariter cū ſtercore excernantur: Præter naturā vero habētibus,cū vrinis pariter quædā morborū in renibus ac veſica indicia excernantur: cū ſtercore vero, corporis totius. Itaq; non raro in ijs,qui purulenta minxerint,q̄ſtio extitit,vndē nā veniat pus: itidem,vbi ſquamoſa per vrinas excernuntur,ea ipſa quæſtio eſt: & itē acres,fœtidæ, ac bilioſæ ſæpe redduntur vrinæ propter veſicā & renes,non raro vero propter oē corpus, id eſt concoctricē humorū in toto animali facultatē,quæ(vt indicauimus) veluti focum ardentē & fontē obtinet iecur: Interdū ea ipſa haudquaq; affecta,per veſicā & renes totum animal expurgatur: aut partiū aliquarum in eo excrementa quædam incidentia venis,purgato ſanguine de renibus ſimul excernūtur: quemadmodum abſceſſus quoq; conſiſtentes ſæpenumero per vrinas excernuntur.

De Vomitione

38 *Vomitio autem Vtiliſsima eſt,quæ Pituita ac Bile permiſta quàm maxime eſt: & non Craſſa valde neq; multa: Synceriores enim Deteriores ſunt.* F

Per hanc quoq; dictionē indicauit,quidnā appellet ſyncerū (græce ἄκρατον) opponēs illi permiſtū: q̄uis ēt nomē ipſum nihilo minus ſuam indicet ſignificationē. Etenim vinū dicimus ſyncerum,quod cum aqua permiſta nō eſt,aut perquàm exigua permiſta eſt: nec non quodlibet aliud eſt & nominatur Syncerū,quoties ipſum per ſe tantummodo,impermiſtū aliena materia eſt. Itaq; flauā bilē intueri licet interdū craſſam ac ſummè flauā vomitione reiectā, & itē deorſum deiectā, quā ſanè non nulli nominant vitellinam: Sæpe vero humidiorem,ac minus flauā,quæ magis propriè crocea nominatur, permiſtum habens in ſe tota pituitoſum humorē tenuē, aut aquoſum quoddā excrementū. Vult igit Hippocrates neutrū humorē ſyncerū apparere, ſed eos inter ſe quodāmodo permiſceri: Bilioſus.n.ſyncerus, multā caliditatē: Pituitoſus idicat frigiditatem. Quin etiā ſynceri humores craſſiores exiſtunt, pituitoſus quidē propter frigiditatem quaſi concretus: bilioſus vero propter exuperantiam caloris euaporatus,& tanq̄ aſſatus: Hæ enim duæ cauſæ cōtrariæ craſſitudinis ſunt,calidum admodum,ac frigidum: calidum enim euaporat,frigidum adſtringit.

39 *Si vero Vomitio fuerit Porracea,aut Liuida,aut Nigra, quicunq; ex his fuerit color, Malū eſſe cenſendum eſt.* G

De liuido ac nigro colore ſupra definitum iam eſt. Porracei vero nūc primum habuit mētionē, nō habentis quidem proprium nomen,ſed vtentis porri appellatione: niſi aliquis velit è contrario à colore porraceo dictum eſſe porrum,nō à porro porraceū. In quibuſdā.n.clara eſt deductio vocabulorum,vt cognoſcatur id,quod à grammaticis Prototypum nominatur, & quod ab eo deductum eſt,quemadmodum de lacteo colore: In alijs vero haudquaq; clara eſt, dicas enim,licebit, non à phœnice (talis eſt fructus palmæ arboris) phœniceū,ſed eſſe à phœniceo phœnica dictum: quemadmodum cyanon (talis eſt aqua maris) non à cœruleo magis,q̄ cœruleū ab illo. Itidē ochra & ochròn,id eſt croceus ſeu pallidus color,in eandem ſeriem reponuntur. Ochran vero dixi, non vltima acuta,quo pacto aliquis dicet ochròn id eſt croceū,adoleſcētem: & ochràn id eſt croceam, mulierem: ſed penultima acuta,Ochra.n.genus quoddam terræ eſt,cuius potiſſimum Attica probatiſſima eſt. Hæc igitur nunc ſemel ſint à me perſcripta. Aſſidue enim in animo habeas,oportet,ſtudendum eſſe nominibus tm̄,quantum ad illuſtriorem ſignificationem eorum,quę dicimus, ex illis iuuari poſſis: reliquum vero tempus ſuperuacuum exiſtimabis, ad ſtudium rerum meliorum reponens. At vero gignitur in corpore,quemadmodum crocea bilis per naturam habentibus,ita porracea altera præter naturam: conſtatq;,vt hæc ſæpenumero in ventriculo gignatur propter quorundam cruditatem eſculentorum,aut olerum, qualia beta, cæpa, braſſica ſunt: atq; vt ēt interdum talibus nequaq; ingeſtis,ratione ægrotationis in venis gignatur,ac decumbat aut in vētrem ſuperiorem,aut in inferiorem,calorem in corpore indicans præter naturam, atq; excrementi proprietatem talis temperamento,qualis prædictorum olerum ſuccus eſt. H

40 *Si vero Idem homo Omnes Vomit Colores,Exitiale admodum iam eſt.*

Siue de prædictis coloribus,porraceo,liuido,nigro,ſit proditum verbum/omnes/ſiue etiam de alijs cum ipſis,quicunq; præter naturam habentur colores,vtrouis modo exitioſiſſimum eſt,indicans in corpore multas haberi difficiles affectiones.

41 *Ocyſsimam vero Abolitionem indicat Vomitio Liuida,ſi Graue olet.*

Talis.n.vomitio putredinē indicat cū extinctione,ſi,quæ ſupra diximus,in animū reuocētur.

42 *Omnes autem Subputres ac Fœtidi Odores, in omnibus Vomitionibus,Mali ſunt.*

Conſtat enim,vt,cuiuis affectioni permiſceatur putredo,ea ſe ipſa deterior euadat.

A **De Screatione**

43 *Screatio in omnibus doloribus, qui sint circa Pulmonem & Costas, Cito prompteq; screetur, Necesse est.*

*Quod græce πτύελον idest sputum, dicit, hic vertit, screatio.

Verbū/cito/significat inter initia ægrotationis:/prompte/vero, pro eo, quod est facile ac propense, dictum est: id vero accidit, cito ac sine dolore excreātibus. Fieri.n.cito aliquid intelligimus bifariam, tum vt primum tempus totius morbi, tum ēt vt tempus adiunctum functioni, significetur. Prompta.n.screationis eductio.i.propensa ac facilis est, quoties nec vehemens in thorace dolor sit, hic enim interpellat sistitq; in medio, prius q̄ absoluat, nascētem adhuc thoracis functionē: nec vires imbecillæ sint, hæ.n.accumbunt in media functione, ita vt inchoatū inabsolutumq; officium restet. Quin etiam ipsa screatio, si vehementer fuerit viscosa, oblita tenacius membris, excurrensq; sæpenumero subsistit, fistulis agglutinata pulmonis: quō, si fuerit admodum crassa, difficulter excurrit, ac longiore temporis tractu male affici cogit, atq; ēt stipaī in quibusdam itineribus angustis: & ob eā rē non nullis strangulari cōtingit. Et sane ea ipsa materia, si admodū tenuis est, ita vt aquosa sit, vix screaī, vt quæ circiter spiritui circūfluat: †hæc.n.prima cā vacuationis est, quā ēt continuam nominant. Duplex.n.prima causa est (quemadmodū dictum est, dum ageret de cau B sis) tum materię vitium: tum ēt id, quod initium habeat motionis. Itaq; motionis initium ex facultate mouente thorace in tussientibus est: id.n.libris de causis accidentiū definitum iā est. Violenta vero contractio eius facit, vt spiritus feratur foras vehementer: huius vero vehementia refert secū materiam conditam in fistulis pulmonis, quæ quidem asperæ arteriæ sunt. Quoties ergo thorax valide suo fungatur officio, & humor in fistulis pulmonis conditus, modice crassus sit, facile screatur: si vero neutrum existat, difficile ægreq;. Quod si ex prędictis causis altera sit, altera desit, vacuatio inter optimam ac deterrimam media accidet: &, vt in totum dicatur, prout magis ac minus cāę intenduntur aut exoluunī, eorū quidā facilius, quidam difficilius, expuunt. Quid igitur sit prōpte excreare, perspicue pariter ac vere perpensum (vt mihi videī) iam est. Si igitur id verū est, quēadmodum est, verum quoq; erit &/cito/non enim ipsi tussedini adiunctum tempus, sed primum morbi tempus significat: de quo ēt per Sententias dixit, ‖In morbo costali, si screatio statim inter initia apparet, breuem ægritudinem fore ostendit. vt, si quis de tempore functionis intelligat esse /cito/dictum (quod quidē docui in verbo prompte contineri) peccabit bifariam: principio vt tp̄s ab eo sit bis inconsiderate proditum: tum aūt vt, quod est in sententijs perscriptum, omittaī, vim alioqui obtinens maximam. Cæterum, vt non ob hæc solum, sed ēt propter ea, quæ sunt proxime C dicenda, ita intelligi conueniat, dum eam ipsam enarrabimus dictionem, ostendetur.

† *Hic sermo videtur referri debere ad spiritum, ut sic uertatur. hic .n.prima causa &c.*

‖ 1a.Aph.12.Ex. ord.5.a

44 *Permista appareat Flaua {bilis} admodum Screationi, Oportet.*

Verbum ἰσχυρῶς.i.admodū, de permista, non de flaua {bile,} afferendum est, velut si in hūc modum dictum sit: Appareat flaua {bilis} permista admodum screationi, oportet: verbū/admodū/ id potest, quod valde & maxime, valet. Itaq; paulo ante dixit, Vomitio vtilissima est, si pituitæ ac bili permista maxime est: nunc vero in screatione voculam /admodum/ adiecit. Cæterū, q̄ recte enarrauerimus, sequentem inaudiens dictionem discas, licebit.

45 *Si enim Multo post ab initio doloris Screatur Flaua, aut Ruffa, aut Multam inferens tussim, aut Non admodū permista, Deterior est.*

In hac pollicitus sum dictione ostendere vtrasque enarrationes antea proditas, veras esse: tum verbi/cito/tum ēt verbi/admodum/intellectum. Hippocrates.n.se ad contraria conferens, quemadmodū consueuit/cito/opposuit illud/si enim multo post ab initio doloris screaī: Ei vero, quod est/admodum permista/opposuit/non admodū permista: Et item ei, quod est /prōpte excreatur/ D illud /multam inferens tussim/ quoties.n.materia sine dolore citoq; vacuaī, tussi pauca opus est. Antea enim dictum iam est salubrius esse permisceri materias, quæ vacuanī, quodāmodo inter se, nec quicq̄ excerni exquisite syncerum: & item dictum est, vt oporteat cito existere in costali screationem, in commentarijs de iudicationibus, atque etiam de sententijs.

46 *Screatio enim Flaua, si Syncera est, cum Periculo est: Candida uero, Glutinosa, ac Rotunda, Inutilis est.*

Non aliud nunc dicit, q̄ quod antea dictum iam est. Si.n.screatio nequaquam permista est, syncera est, ac reddiī flaua propter flauam.s.bilem: candida vero, glutinosa, ac rotunda, propter assatā pituitam. Sæpe.n.demonstratum iam est, vt decumbentes mēbris quibusdam fluxiones, inflāmationem, sacrum ignem, œdema, scirrhū, cancrum, committentes, pro discrimine exuperantium humorum indulgentiores ac maleficentiores euadant. Sanguineæ.n.ac pituitosæ modestę habētur: quæ vero flauæ aut atræ bilis sunt, difficiles censentur. Vtraque.n.derodit corpus, idq; cōe illis est: proprium vero vtriusq;, Flauæ quidem bilis, vt acutas accendat febres: Atræ vero, vt solutu difficilem committat affectionem: siquidem humor, qui crassus terrenusq; est, adeo infarciī mēbra, quibus conditus est, vt difficilius excernatur.

47 *Si Vero Viridis admodum & Spumans est, Mala est.*

Sæpenumero dictū iā est, vt chloron (id.n. vertimus viride) de croceo seu pallido dicere solitum E
sit, & itē de eo, quod à non nullis vocaē rubiginosum. Cæterū, vt vtrūuis horū, si summe fuerit tale, difficile sit, non insuper necesse habeo docere, cū antea de quouis syncero humore tradiderim. Præter.n. sanguinē quiuis alius humor, si syncerus fuerit, prauā indicat affectionē, flāmido calore obtinens generationē: Flauus īquā, vbi serosus humor ipse assat: quo permisto, Croceus apparet: Rubiginosus vero, vbi is vehementer assat: Niger vero, aut quoties is ipse vehemēter assatus est, quæ sane deterrima & q̄ maxime derodens atra bilis existit: aut vbi crassus sanguis sil'r exiccatus est, aut rōne extinctionis & refrigerationis. Sed hęc semper in animo seruanda sunt, atq; existimādum subinde ea ipsa præcepta de eisdē rebus intelligi oportere. Cæterū spumās screatio (id enim in calce dictionis est proditum) ex aerea ac pituitosa substantia pariter permista est: ex his.n. q̄libet spuma consistit, in mari quidē ex violento vētorū afflatu, in multas & exiguas partes attrita aqua: in ijs vero, q̄ elixantur, præ copia caliditatis. At vero cōe in vtrisq; censeē gigni bullulas multas & exiguas: gignunē aūt ipsæ solutu difficiles potissimū, quoties ambo concurrant, tū aer turbulētus ac nebulosus, tū ēt humor quodāmodo crassus ac glutinosus: nā Tenuis humor, qualis exquisita aqua habeē, quoties aerē cōprehendit mundū, non diutius cōtinet, sed statim rescissis bullulis, in propriā remeare sedē permittit: & ob eā rē spuma in mari celeriter soluit: Crassus vero viscosusq; F
humor, quoties (vt dixi) turbulentam ac nebulosam substantiā intra se clauserit, plurimū detinet tēporis, eò q̄ nec illa sursum versus festinet, quēadmodū mundus aer, & quia ipse difficulter rescindit. Vt.n. gignunē bullulæ ex humida substantia includente intra se aerē: pari modo soluunē, propterea q̄ humida substantia rescindaē. Facile ergo rescindunē, quoties spūs tenuis sursum versus feraē: non rescinduntur vero, quoties neq; tenuis fuerit, neq; sursum versus feraē: talis est aer nebulosus, vt qui nec conuolet in sublime, neq; tenuis sed perquā humidus sit, ita vt ferre queat humorē sibi circūextentū. Ita fit, vt nō, quoties elixaē aqua, solutu difficilis bulla generetur, sed quoties aut crassus aut opimus humor est, ex quo genitus spūs flatuosus vaporosusq; est, atq; ēt summo tenus in lebete humor oleaceus pinguis ac viscosus est. Ita igiē & in corporibus animaliū spuma gignatur, oportet: non.n. vehemētiores flatuū, quemadmodū in mari procellas, existimari conuenit, sed ignis calorem cōsumentē pariter ac spūm efficientē flatuosum, quod tm̄ nō oculis ipsis in multis licet infirmis intueri. Sed hæc in præsenti abunde sint nobis prodita. Ipse vero seruabis ī animo, quónā mō gignanē spumantes siue screationes, siue deiectiōes, siue vrinæ: in his.n. interdū fluitat vocata Lāmpe {argumēto splendoris,} ne ꝑterea desideres rursus de his ipsis aliquid inaudire.

*Ita legunt antiqui, ut Laurētianus: in īpressis autē legitur πομφόλυξ .i. bulla.

48 *Si autem ita Syncera fuerit, vt Nigra appareat, hæc Difficilior, quàm illa, est.* †*Mala ēt Screatio, quæ Nō expurgatur, nec proycit ipsam pulmo, sed ob nimiam plenitudinem Feruet in gutture.* G

†*Hæc erāt in cod. græcis & ī tralatione ueteri: quorū tamen nō meminit Gal. in explanatione.*

Antea dictum est de omnibus vacuationibus synceris vniuersim, ac de nigris seorsum: q̄si nequaquam hærent in memoria, quæ supra definita sunt, rursus ea ipsa reuolue. Rectius.n. est ita efficere, quam vt eadem de eisdem rebus sæpenumero scribam.

De Grauedine Et Sternutamento

49 *Grauedines aūt & Sternutamenta per Omnes morbos, qui in Pulmone sint, præuenire & superuenire, Malo est. Sed in Alijs morbis exitiosis, Sternutamenta Vtilia sunt.*

Humorē, qui p nares secerniē, tenuē & incoctū noīare assolent oēs veteres medici κόρυζαν.i. grauedinē, quēadmodū καταῤῥουν.i. defluxionē, talē, qui p palatū secerniē: Ac miror, quónā mō Hippocrates nō defluxionē adiecit grauedini, sed sternutamētū. Itaq; grauedines vna rōe nocuę sūt, vbi talibus sup̄ueniūt morbis: defluxiones, duabus. Dictūq; à nobis antea sæpenumero est aliqua praua, quia cāæ sunt, malis adnumerari signis ex accidenti: alia simpl'r id ipsum tantūmodo, esse indicia praua, nullū ipsa cōmittētia malū, idicātia vero difficilē quādā affectionem, à qua cōstiterūt: H
Porro alia ab his esse vtroq; mō praua, tū quia signa, tū ēt quia cāę sunt: signa quidē, quoties ex difficilioribus fiāt affectionibus: cāę vero, quoties ipsa rursus alias cōmittāt prauas affectiones. Itaq; eueniūt defluxiones & itē grauedines in morbis, qui sint ī pulmone, quia calidos recipiat cerebrū vapores. Sed pulmo nō ab vtrisq;, sed à destillatiōe tm̄mō afficiē. Materia enim q̄ p grauedines defert, p nasum foras excerniē. Et ob eā rē defluxiones deteriores, q̄ grauedines, habenē. Ergo nō satis noui, quā ob rē eas Hippocrates p hunc omiserit sermonē, nisi aliquis velit, vt p grauedines eas quoq; ītelligi dederit: ac fortasse ab eo, qui iter initia librū trāscripsit, omissæ sunt: inumera.n. talia ēt nūc fieri cernimus. Itaq; grauedines ac destillationes sp nō bona idicia esse cēsendū est, pueniētes quidē, eò q̄ malis repleāt humoribus pulmonē: procedēte vero morbo si existūt, quia magnā pulmonis affectionē, & ab ipsa caput esse affectū, significēt. Sternutamētū sequiē grauedines magna ex parte, sanè vehemēter cōcutiēs thoracē, vitiat quoq; aliquo mō pulmonē. At vero sternutamenta per alios morbos nunquam simul prehendunt, quemadmodū nec aliquod aliud accidens: procedente vero morbo si existant, ostendunt salutem, quanquā exitiosus, quantum in alia agitur indicia, morbus sit. Indicant enim cōcoctionem ac robur excretoriæ ī cerebro facultatis, de qua cū in nasum flatuosi spiritus excernantur pariter cum alijs quoque humoribus, non nunquam sensibilibus & conspicuis, quandoque tenuioribus & spectatu difficilibus, sternutamenta consistunt.

50 A *Screatio autem Flaua Non multo permista sanguine in Pulmonijs, si Inter initia excernitur, Salutaris admodum est: si Septimo die, Tardius'ue, Minus secura est.*

Communis & hic sermo per omnes inflammationes, est iam à nobis sæpenumero proditus, vt decũbentis ad sedes inflammatione laborantes, humoris pars tenuior resudet, quoties continẽs inflammationẽ superficies haudquaquam densa ex natura, quemadmodũ exterior cutis, existat: & ob eã rem, siue in meatibus nasi, siue in oculis, siue in ore, inflãmatio aliqua fit, humores tenues similes vlcerũ ichoribus effluunt. Itidẽ pulmo laborans inflãmatione excernit humores quosdã ad itimas sui ipsius sedes inanes: quę, inquã, asperæ arteriæ sunt: qui cũ à tussedine sursum ferant, excreant, indicium afferentes cõmittẽtis pulmoniã fluxionis: illius.n. ceu serum quoddã habent. Itaque erunt, si biliosa admodũ est, flaui tantummodo: si sanguinea, rubidi: si ex vtroq; permista, rubidi pariter ac flaui. Hi igitur humores boni sunt. Paulo vero absistũt ab ijs, per quos sanguinem integrũ despuunt: forteq; indiciũ terrebit quẽpiã, quemadmodũ, quoties consistente in pulmone vlcere fatiscit conceptaculum: etenim tunc sanguinem despuunt. Sed & sanguis in pulmonia eueniens, prorsus exiguus, screationi κατὰ διαπήδησιν id est per exilitionem, à medicis nominatę similis est. Id accidens fit, propterea ꝙ sanguis conditione tenuis decumbit ad os, cum gingiuę rariores existant, ita vt ipsum nequaq̃ contineant. In faucibus quoque ob eandem cãm talis sanguis serosus qñq; excernit. Non igit absurdũ est, quoties aliquid tale in pulmone gñatur: id vero ex conditione sanguinis atq; eius copia facile cognosces: nã, qui ita screatur, nequaq̃ crassus, neq; multus est. Cæterũ non expectare accidens ad septimũ vsq; diem oportet, sed potissimũ ante primũ quaternariũ, vt concoctus, alteratus sit: si secus, sed omnino ante septimũ expectandũ est. Si vero talis persistat, qualis ab initio erat, perspicuum est, vt plurimũ temporis processurã significet ægrotationem: nam, vbi non dũ septimo die concoqui cœpit, longissimam fore demonstrat integrã concoctionẽ. At longiore tẽporis serie multa quoque alia absurda incidere assolent, tũ ægroti culpa & administratoris, tum ẽt vitio aliorum, quæ inopinata forinsecus accidunt, nec non interdum medici commisso. Quod si nihil ex his accidat, periculũ, anteq; concoquat morbus, exolutionis viriũ imminet: & ob eam rẽ minus securum videri dixit pluribus diebus tales permanere screationes.

51 *Omnes autem Screationes Malæ sunt, quæ non sedãt dolorem: Pessimæ autem Nigræ, vt descriptum est: quæ vero Sedant dolorem, omnibus Meliores sunt.*

C Cõis hic quoque sermo est in omnibus, quæ ex corpore excernantur: de quibus alijs libris, atq; ẽt in Sententijs dixit, vt facilitatẽ potissimum spectari conueniat. Sæpe enim valuit natura prauam vincens affectionem, expurgare corpus: & in hoc terrentur multi aspiciẽtes vitium eorum, quæ excernuntur, nequaquam cognoscentes, vtrum id accidentis fiat rõne, an quia natura prauam materiam foras expellat. Itaque per Sententias tãtummodo ‖ facilitatis scripsit appellationẽ: hoc loco doloris indicauit sedationem, ob quam commendat screationes, quæ dolorẽ sedant. Paulo post oĩa deinceps indicia docebit in melius proficientium ægrotationum: quæ, inquã, nomine facilitatis complexus est: quin etiam postea præcipit indiciorũ ab ipso dictorũ exquisite perpendi vires, vt ea inter se conferendo possis ex magnitudine in deterius aut melius totius * corporis scrutari momentum, quemadmodũ præsenti ipse oratione effecit. Si.n. à screationibus nequaq; desinit dolor, indicium bonum non est: non tñ sufficiet tibi id vnũ cognoscere ad exquisitam futuræ sortis præsensionem, sed considerari conueniet & alia accidentia: id.n. demonstrauit, nigrarum mentionem habens screationum. Igitur, cũ indicium cõe sit nõ desinere dolorem, si crocea fuerit screatio aut rubra, minori cum periculo est: si nigra, exitiosissima est. Quocirca cuncta considerans, nõ solum prædicta, summã vnam exquisitæ colliges præsensionis: ac ipse Hippocrates deinceps oĩa D indicia tum bona tum etiam mala percensuit, prædictis in animum reuocantis.

‖ 1ª. Aph. 2. Ext. ord. 3. b

* *Al. ex antiquis, νοσήματος .i. morbi. et ita ẽt uetus tralatio.*

De Pvrvlentis

52 *Quicunq; autem Dolores ex his sedibus, non desinunt Neq; Screationum purgationibus, Neq; Ventris subductionibus, Neq; Venæ incisionibus, ac Medicamentis, & Victus rationibus, in Suppurationem Verti sciendũ est.*

Quicunque dolores circa thoracis ac pulmonis sedes non desinunt adhibitis subsidijs, idq; malũ tantummodo habent, nec vllũ aliud exitiosum indicium adest, eos suppuraturos expectabis. Hi nanque quodammodo medij sunt inter eos, qui soluantur celeriter, & eos, qui insanabiles existãt.

53 *Quæcunque autem Suppurantur, dum Screatio Biliosa est, Exitiosa admodum sunt, Siue uicissim bilis ac pus, Siue simul excernantur.*

Eorum, quæ in partibus corporis perspicuis suppurantur, si talia in parte pus habeant, in parte reliquam materiã, nullũ curatu facile est. Si vero vltra, ꝙ non dũ habeant pus, adhuc & maleficum quoddã illis adfuerit indiciũ, multo magis praua sunt. Sed ex his multo magis praua esse censenda sunt ea, quę præcipuis sedibus fiunt: indicatur enim humor quidam ferocissimus, qñquidẽ demonstrante natura, quonam modo præparata sit ad concoquendum, nihil prorsus illi concessit.

54 *Potissimum vero, Quoties Suppuratio excerni ab eiusmodi Screatione Septima die ægrotationis incepit.* E

Id quoq; cõe est omnium per dies decretorios secretionũ. Decretorius.n.ad iudicationis firmitatem cõducit: vtrum vero bonum, an malũ sit, alijs cognoscit signis. Si.n.sudor fiat septimo die, siue deiectio alui, siue sanguinis fluor, meliorem si reddiderit ægrũ, indiciũ bonum: si deteriorem, malum est: & alterutrum fidum esse ostenditur, nõ quemadmodum si alio die existat. Sed de his, libris de diebus decretorijs, atq; ẽt de iudicationibus fusius definitum iam à me est: in quibus oportet antea exerceri eum, cui libeat dicta Hippocratis exquisita consequi ratione.

55 *Screantem vero Talia, Mori Quartodecimo die sperari potest, Nisi bonum aliquod illi acciderit.*

Horum veritatem re ipsa didicistis, me prædicẽtem experti: quocirca animaduertere vos oportet ea, quæ Hippocrates dicit, non talia existimantes ptãte hẽri, qualia à multis medicis scripta iam sunt: quippe q̃ literis tenus & verbis verisimilia sint, sed ægrotationũ operibus explosa. Etenim ĩtentionẽ ab eo proditã, q̃ media aliorũ oĩum bonorũ malorumq; ẽ, considerando, poteris prædicere diẽ, quo moriturus aliquis est. Subijciamus.n.ægrũ screare purulentũ septima die, non tñ solũ, neq; per totũ diẽ, sed aut cũ eo biliosum aliquid, aut illud tantũmodo sine materia purulenta: atq; F in eo esse alia oĩa media ab ætate, natura, tempore, terra, ac propria facultate, ita vt nec facultas vehementissima neq; debilissima hẽatur: ĩtidẽ & temperamentũ ægri nec optime constans, neq; deterrime: pari mõ tp̃s, terram, conditionẽ, ætatẽ ęgri, inter optimã ac deterrimã esse subijciamus: simili rõne in vnoquoq; signorũ genere, quæ media sunt, ægro inesse subijciant̃: hũc sperabis quartodecimo die moriturũ, ita vt hic medius mortis terminus censeat̃. Accedentibus vero bonis indicijs, plus tp̃is præcessurum mortis aduentũ: malis vero, citius, q̃ quartodecimo die, moriturũ. At vero, quæ nã sint bona aut mala indicia, persecutus ipse deinceps, quædã nominatim exposuit, quędã breui summa perstrinxit. Cæterũ ipse nequaquã hæc simplr̃ accipies perinde, vt si cuncta ęqualia habeant̃, sed in aĩo retinens ea, quæ Hippocrates scripsit, quæq; ipsi adiecimus, numerũ ipsum cõsiderabis ac ptãtem, dũ ipse ait, Salutaris admodũ est, & exitiosus admodũ est. primariæ id potestatis alterũ in bonis, alterũ in malis, instituens: Itidem dũ ait proximã fore mortẽ: aut vbi exitiosissimum dixit, non simplr̃ exitiosum. Quin etiã de signis salutaribus, quoties dicit, Magnã vim obtinet ad salutem. & rursus, Securitatẽ.n.indicat, ac morbũ fore breuem. vel aliquid tale adiecit. Alia vero simplr̃ exitiosa, aut rursus simplr̃ salutaria, medij ordinis ambo pro natura propria sunt. Porrò præter hæc ambo, quæcunq; dixit comparatiue, aut exitiosiora aut salubriora, aut adiecit magis G ac minus. Si quod.n.primi ordinis malum accessit indiciũ quinto aut septimo die prædictis exitiosis screationibus, æger ad vndecimũ diem nequaq̃ deueniet, magisq; si plura talia, non vnũ tantũmodo existat. Pari ratione, si quod admodũ salutare existat, ad tertiã vsq; septimanam extendetur morbus. Permistis vero inter se exitiosis ac salutaribus signis, aut his magis in vtroq; genere, minus illis, aut quouis alio modo: ex pluribus, inquam, ac fortissimis bonis signis sperari põt ęgrum plus temporis duraturum, ex cõtrarijs vero minus: Nec secus, si quis senex, aut debilis viribus, aut in tempore, terra, conditione praua ac male temperata, ægrotet, acceleraturũ mortis aduentũ expectari oportet: maximam rursus vim habere existimare ductam à viribus intentionem.

56 *Bona vero hæc sunt, Facile morbum ferre, Bene spirare, Dolore vindicatum esse, Sputum facile extussire, Corpus æqualiter calidũ videri ac molle, Siti nõ detineri: Vrinas, Deiectiones, Somnos, Sudores, singula intelligere bona, vti perscriptũ est, succedere: Ita enim omnibus his euenientibus, homo Haud sanè Morietur. Quod si ex ijs alia superuenerint, alia non, vtiq; Non vltra Quartũdecimũ diẽ uiuẽs ægrotus perierit. At horum Contraria, Difficulter tolerare morbũ, Spirationẽ magnã esse ac crebrã, Dolorẽ nõ sedari, Sputũ uix extussire, Siti admodũ cõflictari, Corpus ab igne inæqualiter haberi, Ventrẽ & costas calidas ualde esse, Frontẽ aũt & manus ac pedes algidos: Vrinas, Deiectiones, Somnos, Sudores, mala sic, uti descriptũ est, nosse singula: Nam, si horũ quodpiã sputo superueniat, Prius sanè, quàm diem Quartumdecimum attigerit homo, decedet, uel Nono, uel Vndecimo. Ita nimirum cõiectari oportet, utpote hoc sputo facile exitium portendente, nec in quartumdecimum diem deducente. Porrò Euenientia bona ac mala Expendentem, ex his Prædicere antefariq; Oportet: Ita enim fiet, ut Veritatem quis maxime Consequatur.* H

Hoc loco recensere tũ bona, tum ẽt mala indicia, incipit, de quibus antea definitũ iam est: & ob eam rem omittens ea, quæ sunt deinceps prodita, aggrediar. Si cui.n.Conualescendũ est, oĩa bona indicia adsint, necesse est: si Moriendũ, vel vnũ adsit malũ sufficiet: tantũmodo.n.indicatur citiusq; & serius moriturũ ægrum, propterea q̃ plura pauciora'ue, bona aut mala, indicia existant.

57 *Aliæ uero Suppurationes Rumpuntur, plurimæ Vigesimo die, aliæ Trigesimo, aliæ Quadragesimo, aliæ ad Sexagesimum diem deueniunt.*

Obscurũ est, quas alias dicat suppurationes. Fieri.n.potest, vt de suppurationibus, quæ in alijs sint partibus, sermonem faciat, omittendo thoracem ac pulmonem, de quibus hactenus perpensum est: fieri etiam potest, vt de ijs agat suppurationibus, quæ in ijsdem sint opificijs, sed quę non similes sint prædictis: contingit quoque, vt de vtrisque etiã agat. Sed, quia, quæ non similes sint

prædictis

A prædictis, dixi, id enarrare oportet. Dico.n.non de oībus suppurationibus eum, sed de ijs (vt ipse dixit) quæ habeant permistam bilem, hactenus fecisse doctrinā: nec de his omnibus, sed q̄cunq; se p̄rimo die ruptę sunt: id vero rarum est, plerunq;.n.vigesimo rumpunt: quædam diutius immorant, de quibus nunc agit. Cæterum differentiæ oīum cōes habentur, ob quas spatio tēporis eua riant inter se, ex affecta sede, & exuberante humore. Sedes.n.calidiores ac molliores, citius suppurantur: frigidiores vero ac duriores, tardius. Itidem ex humoribus, calidiores citius: frigidiores, tardius. Hæ quidē secundū rei substantiā differentiæ sunt. Porro accedunt extrinsecus eæ, quæ ab ætate ducuntur, natura, tempore, terra, conditione, ac viribus ęgri. In oībus his, calidi humores citius: frigidi tardius, suppurātur. Hæc igit̄ vniuersim scire de omnibus suppurationibus bene est: sed mihi videtur nunc quoq; docere de ijs, quæ in thorace ac pulmone sint.

Considerari aūt oportet Suppurationis Initium fore, Colligentes à Die, quo Primū homo febricitauit, aut quo rigor eū prehendit: & si dixerit pro dolore sibi inesse pondus in loco, q̄uo dolore afficiebatur: hæc enim fiūt inter initia suppurationum. Ex Hoc igitur tempore expectare suppurationum fore eruptionem ad Prædicta tempora Oportet.

Confessum id vnū est oībus ferè medicis: cum ēt perspicue constet, vt, quoties inflāmationes, q̄
B sunt ī partibus præcipuis, haudquaq; discutiant̄ adhibitis subsidijs, sed suppurētur, rigor tunc fiat, ac post ipsum febris. Etenim sermonibus de rigore perpensum iam est, vt puris acrimonia generati mordens ac derodens adiuncta corpora, rigorem committat perinde, quasi medicamēta acriora: quibus adhibitis interdum malignis vlceribus, aut cuidam affectioni putredinosæ, rigere & febricitare contigit. At vero febris talem insequitur rigorē. Sanè & Hippocrates alterutrum commemorauit, ac febrem prius, dicens/a die, quo primū homo febricitauit/non illū declarans diē, qui totius ægrotationis extitit primus, sed quo rigor vnà cum febre, vehemētiore.f.admodū, q̄ anterior, existente coincidit. Quin etiam ponderis euenit sensus tunc ægrotis, cum humor in multas et exiguas partes dispersus, in partibus inflammatione laborantibus post mutationē in pus colligat̄ ad aliquam sedem inanem, continuam omni parti, quæ inflammatione laboret. Igitur ex hoc, inquit, tempore, quo primum hæc extiterūt, expectare oportet & vigesimo die, & trigesimo, & quadragesimo, & sexagesimo, rumpi suppuratiōes. Quæ vero dixit indicia, tria numero sunt, pōdus, rigor, febris quæ multo, quàm anterior, vehementius affligat.

Si vero Suppuratio in Altero latere tantummodo fuerit, Vertere atq; ediscere conuenit in his, vtrū in Altero hēat latere Dolorem, & vtrū calidius, quàm alterū, sit. Atq; eo in Incolume latus cubante Requirere oportet, nū aliquod
C *desuper Onus illi pendere videatur. Si enim Id fuerit, Suppuratio in Altero latere est, Vtrouis Onus existat.*

Constat ex dissectionibus, vt membranæ thoracem intersepiant, à pectore peruadentes vsq; ad spinam, ita vt duo caua ipsæ conficiant. Quocirca nullam ineunt societatem, quę existunt in altera parte suppurationes, cum ijs, quæ in altera sunt, quemadmodū in illis, quæ intra peritonæum consistāt: In illo.n.circiter omnibus intestinis circūfluit pus: In hac vero neq; materia dextræ partis thoracis transmeare in sinistram: neq; è contrario, quæ in sinistra est, transmeare in dextrā potest. Ob eam igitur rem censet ediscendū esse, num æger in vtraq; parte habeat pus, an in altera duntaxat. In pulmonijs enim, quoties in suppuratione vertunt, in vtraq; potius, q̄ in altera, colligit̄ pus: per costales vero in altera potius, q̄ in vtraq;. Cæterum pars affecta cognoscitur ex differētia caloris, calidior.n.affecta pars est: & quia cubans æger in latus oppositum, onus sublimiori insidens parti persentiscit: constat.n.vt pus hoc collectum loco, oneris sensum importet.

Qvibvs Signis Cognoscantvr Pvrvlenti

Omnes aūt Purulentos Agnosci his indicijs conuenit. Principio si Febris non dimittit, sed Interdiu tenuior, No-
D *ctu vehementior est: Si Sudores multi superueniunt, ac Tussiendi cupiditas est, Nec quicquā tamē dignū cōmetatione expuūt: Si Oculi caui redduntur, Maxillæ vero ruborē trahunt, & Vngues manuū curuantur, Digiti vero potissimum summi calescunt, atq; in Pedibus tumores fiunt, neq; Cibum appetunt, ac Pustulæ circa corpus erumpunt.*

Quicunq; pus obtinent intus in corpore vniuersum, siue contentū ante in parte inflāmatione affecta, siue ēt post eruptionē, nomines tales ἐμπύους.i.purulentos, seu suppuratos, licebit. Sed me dici assolent solos, aut potissimū eos, qui in thorace ac pulmone talē habeant affectionē, ἐμπύους.i.purulentos noīare. Id vero pus post eruptionē inter thoracē pulmonēq; continet̄: &, nisi cito excreet̄, tabidi intereūt, febricitantes tenuiter quidē, at calore iugiter quodāmodo in noctē crescēte: Idq; accidit oībus febricitātibus hectica febre, non rōne affectionis nocte augente illis febrē, sed ex quodā accidenti, quod, inquā, tale existit. Per febres hecticas noīe, partes ipsę corporis solidiores ignitę euadunt. Ob id igit̄ assidue febris in se ipsa similis manet, calorē obtinēs perinde, vt calx, debilē contingētibus. Itaq;, quoties esitent ac bibant, simile quiddā accidit, quod in calce euenit aqua perfusa: quo fit, vt contingētes exterius ægrū, multo calidiorē persentiant. Ego vero vobis eam rē persæpe ostendi in ægris, aliàs alio tpe alendo ita febricitantes, vt crederetis id illis pp alimētū euenire, non rōne affectionis. Perspicue.n.apparet incidēre calorē febriculosum vnà cū tpe alimenti, statimq; adhibito augeri cibo, & q̄ maxime vehementē, per diductionē illius apparere. Sudores

vero continui superueniunt, propter virium debilitatẽ, eò q̃ diductũ alimentũ discutiat. Quin ẽt E
Tussiendi cupiditas, id est voluntatis contentio est, nec quicq̃ dignum commentatione expuunt: si.n. excreassent, nequaq̃ purulenti euasissent. Cæterũ cã, ob quam nihil expuunt commentatione dignũ, triplex est, tum puris ipsius lentor & crassitudo, atq; ẽt continentis pulmonẽ mẽbranæ condensitas, tum ẽt debilitas in ægro facultatis. Sed & Oculi (dixit) caui redduntur. Id cõe est omniũ longarum febriũ, sed potissimum earũ, q̃ perspicue exiccent. Genæ rubent, propter calorẽ in pulmone, & item tussedines: hæc.n. ambo calefaciunt vultum & totum caput, quia ex defluxione in pulmonem decumbente vapores in ipsum redundant. At vero Vngues curuantur, quia firmãs eos vtrinq; caro consumit. Itaq; Digiti, q̃q̃ refrigescentes magna ex parte in morbis diutinis, tñ per oẽs hecticas febres calidi permanent: siquidẽ hæ solidas potissimum corporis partes occuparunt. Sane in summis ipsis perspicue calidiores apparent, nõ in partibus exterioribus, sed in interioribus, vbi carnulentiores existunt. Cã vero perspicua est, si in memoria herent, q̃ sunt de cibo ĩgesto paulo ante perscripta: vbi.n. humor largior inest, dilucidior in his sedibus calor euadit. Procedente vero tempore & Pedes eorum intumescunt, totius corporis extinctione inde incipiente: quippe q̃ partes ab origine longissime absunt. Tunc iam & Cibũ fastidiunt.s. appetendi facultate pariter cum alijs moriente. Pustulæ quædã erumpunt derodentibus ichoribus in corpore collectis: talem.n. Hippocrates illorũ esse docuit generationem secundo libro de morbis vulgarijs, dũ ait, Ichores in cute existunt, ibiq; comprehensa calesiunt. Hi.n. ichores in reliquam cutem, q̃cunq; laxior est, se insinuantes, in exteriori eius superficie, vtpote densiori, subsistunt: porrò hanc dirimunt, & ab interna absistere faciunt sede, atque in ea collecti pustulas gignunt. F

2. Epid. sect. 1ª.

61 *Quæcunq; ergo Suppurationes Diutius immorantur, Hæc habẽt signa, quibus admodũ Credere cõuenit. Quæcũque vero Breuiores sunt, Aliquo ex his indicantur signis, qualia inter initia existunt, & Itẽ, si æger difficilius spiret.*

Recte dicit credendum esse diuturniorũ indicijs suppurationum: adeo.n. valida sunt ptãte, vt nullam de se relinquant ambiguitatem: Breuiores vero cognoscendas esse ex indicijs antea prædictis: ea vero sunt rigor, febris, pondus: & si quod eorũ, q̃ dicta sunt in suppurationibus diutinis, iã appareat: & si æger difficilius, q̃ antea, spiret: id vero, accidat, necesse est propter angustiam pulmonis, quoties pus inanes thoracis prehendat sedes.

62 *Quæ vero Citius ac Tardius rũpuntur, Talibus cognoscantur signis, Oportet. Si Dolor inter Initia fiat, et itẽ Difficultas spirandi, nec non Tussedo, atq; ẽt Sputatio habens perseueret, Vigesimo die expectari Aut ẽt antea Ruptionem oportet. Si vero Sedatior fuerit Dolor, & Alia omnia fuerint ex ratione, his Posterius expectari oportet Eruptionem. Sed accedere necesse est & Dolorẽ, & Spirandi difficultatẽ, & Sputationẽ, ante quàm Pus excernatur.* G

Ex quibus, vt ruptiõis periculũ imineat suppuratiõis, ex his ipsis indicijs, vt celerius id accidat, cognoscas, licebit: ea sunt dolor, difficultas spirãdi, tussedo, & sputatio. Si igitur cõtinẽter & vehemẽter ĩfestẽt, celerẽ fore significãt eruptionẽ: si vero nec cõtinẽter affligãt nec vehementer, diuturniorẽ. Cæterũ necesse est, cũ corpus obuoluẽs pus derodat ab eius acrimonia, dolorẽ fieri ob id ipsum: tussedinẽ vero & sputationẽ, quia ichor iã quidã tenuis obductũ penetret corpus: Spirãt vero difficulter ẽt pp vniuersam morbi conditionẽ, sed præcipue propter accedentem dolorem.

63 *Hi vero potissimũ Supersunt, quos Febris eodẽ Dimiserit die post eruptionẽ: ac Cibũ citius appetũt: & Siti liberati sunt: & Venter exigua ac consistentia deijcit: & Pus, albũ, læue, concolorq; est, ac vacans pituita, & absq; labore ac valida tussi expurgatur. Itaq; Optime quidẽ sic ac Celerrime Vindicãtur: Sin minus, qui Ad hæc proximẽ accedunt. Moriuntur vero ij, quos Febris non deserit, aut, Cũ videatur deserere, denuo recalescẽs innotescit, & sitiũt, Nec cibũ appetunt, Aluus humida est, Pus viride liuidumq; spuunt vel pituitosum spumosumq; : Pereunt, si hæc adsint omnia. At, Quibus alia adueniunt, alia non, Horũ quidã Intereunt, quidam in multo tempore Incolumes euadunt. Verum Ex indicijs omnibus, quæ In his existunt, de Cæteris quoq; vniuersis Coniectandum.* H

Hic sermo omnis ab hac incipiens dictione, totus perspicuus est, si in animo existunt ea, q̃ sunt antea perscripta. Omittens igitur eum, ad proxima veniam.

64 *Quibus autem Abscessus fiunt ex Pulmonijs, aut circa Aures, ac Suppurantur: aut ad Inferas sedes, ac Fistulantur: ij Supersunt.*

Verbũ/fistulant/tãtũmõ in hac dictione obscurũ est, dictũ p translationẽ: quæ.n. proprie fistulę noĩant, nẽpe hæc musicorũ ĩstrã, oblonga obtinent caua. Quoties igit in aĩalium corporibus similes pter naturã gignunt, ex eadẽ appellatione significant. Itaq; mihi videt, vt nunc ẽt Hippocrates verbo/fistulant/vsus sit pp longitudinẽ excursionis. Sed vniuersa summa de abscessibus ẽ, qui pulmonijs superueniunt, interdũ ad adenas sub auriculis, interdũ ad eas, q̃ infra thoracẽ sunt, sedes.

65 *Cõsiderãda uero et Talia sunt in hũc modũ. Si Febris detinet, et Dolor nõ desiit, et Screatio nõ excernitur ex rõe: neq; Biliosæ fuerint alui deiectiões, neq; solutiores ac synceriores fiãt: nec Vrina admodũ multa & crassa, ac multũ obtinẽs sedimẽtũ: Promittitur vero Salutaris ab oĩbus alijs signis salutaribus: his Tales fore Abscessus Sperandũ est.*

Abscessus

A Abſceſſus p̄dictos quo'nā mō aliquis præſentiat, docet, in gemina diuidēs orōnē: ita vt prima pars eius indicet fore abſceſſum: ſecunda vero, vtrū ſupra thoracē ad adenas ſub auriculis, an infra p̄cordia, ſit futurus. Itaq; exordiamur & nos à prima parte, in qua ſumma eſt morbū eſſe cōcoctu difficilē, nō tñ exitioſum: nō enī, ſi cōcoctu facilis ſit, p abſceſſum, ſed aut p excretionē, aut ſenſim, ſoluet̄ cōcoctus: neq;, ſi exitioſus exiſtat, aliquis abſceſſus bonus apparebit. Quocirca, medius īter indulgētiores ſit & exitioſos, oportet. Igit̄ Hippocrates merito ex his indicijs q̄dam mala, q̄dam bona, adſcripſit: q̄ particulatim iā perſequor, incipiēs à primo, de quo ſtatim inter initia dixit ita: Si Febris detinet/i. prehēdit hoīem, ita vt nunq̄ intermittat: /& dolor nō deſijt/nā, vbi deſierit, nihil amplius opus eſt abſceſſu ad ſolōnē, eò q morbus placidior habeat̄: /& ſcreatio, dixit, nō excernat̄ ex rōne/prorſus.n.morbus nō requiret abſceſſum, quoties ſcreationibus purget̄. Tū deinceps /neq; bilioſæ fuerint alui dieċtiones/antea.n.dictū iam eſt, vt p morbos bilioſos abſceſſus nequaq̄ fiant: oportet.n.craſſam haberi ac crudā humorū materiā, vt morbus plus tp̄is eduret, nec per excretionē, ſed aut per abſceſſum, aut ſolā cōcoctionē, curet̄. Quod vero hoc ſequit̄, quidam ita ſcribūt/neq; ſolutiores ac ſynceriores fiant/: queadmodū dixit/neq; bilioſæ alui deiectiones/, ita/nec ſolutiores ac ſynceriores fiant/ſynceriores, ad impermiſtas cuiquā humorū aliorū referendo, pro-

B pterea q eæ non habeāt bilioſarū materiarū qualitatē: nec ſolutiores vero, ad copiā excretionum, vt, ſi & bilioſæ fuerint & ſolutiores, per excretionē potius, q̄ per abſceſſum, iudicatio quoq; futura ſit. Alij è cōtrario ſcribunt dictionē ita/neq; bilioſę fuerint alui deiectiones, ſed ſolutiores ac ſynceriores/ſolutiores, haberi volentes eas, quæ modice excernant̄: ſynceriores vero, aquoſas & impermiſtas, ſuperius.n.dictum eſt, vt ſyncerum de qualitate impermiſta dicatur. Itaq; pronuncians Hippocrates, inquiunt, bilioſas deiectiones de ſynceris, quod eſt impermiſtis ac veluti ſummis per vnam qualitatem, cōſtat, vt aquoſas dixerit, quæ incoctæ ſunt, & ob eam rem ſpatio tp̄is egent ad concoctionem, quo ēt abſceſſus fiunt: Acuti.n.morbi per excretionē potius iudicari, diutini per abſceſſum adſolent. Sed, de dr̄ia in prædictis ſcripturis rurſus in maiori ocio conſideres, licebit. Hoc loco totius compendiū ſermonis perſtringā, vt ex ipſo pateat vtilitas in operibus artis. Itaque inſtituit Hippocrates ſcrutari de morbis euntibus ad abſceſſum. Hi vero ſint oīno ex crudis craſſisq; humoribus, oportet, non tñ exitioſis: tales.n. vbi diutius immorātur, cōmittunt abſceſſus, niſi per σύμπεψιν.i.concoctionem (ita.n.noīare adſolent Hippocratici) eorum ſolutio preueniat. At vero indicia concoctionis erunt, ſi vrinæ copia excernat̄, quę multū obtineat ſedimētū. Vbi vero ſedimentū multū eſt, vrina quoq; ipſa prorſus craſſior eſt, q̄ ſoleat per naturā. Itaq; me-

C rito duplex ſcriptio per dictionem hr̄, quibuſdā ſcribētibus ita/nec vrina multa & craſſa multūq; obtinens ſedimentum/alijs vero/nec vrina admodum multa, multumq; obtinens ſedimentum.

66 *Abſceſſus aūt fiunt, Hi quidē ad Infernas regiones, quibus aliquid phlegmatis circa Hypochōdria adſit: Illi vero ad Supernas, quibus Hypochondrium quidem flaccidum ac doloris expers perſiſtit, Difficultas autem ſpirandi aliquo tempore facta, Deſierit ſine occaſione alia.*

Occaſiones grece προφάσεις conſueuit Hippocrates noīare cās euidētes. Quoties igit̄ ſpirationis repēte eueniēs difficultas p p̄dictas affectiões rurſus derepēte deſiſtat: habeatq; id, vt & eueniat & deſinat ſine euidēti cā: ſign̄at tēdere humores ad caput: queadmodū ad infernas ſedes, calor qdā euidēs in hypochōdrijs. Nō.n.pituitoſum humorē exiſtimari cōuenit nūc ītelligi ab eo p dictionē, i qua ait/qbus aliqd phlegmatis circa hypochōdria adſit/nā multo melius ē ītelligere de calore p̄ter nām flāmido, p̄ditū eē phlegma: Is euenit ob ignē ſacrū, aut phlegmonē.i.iſlāmationē p̄prie noiatā. Quòd ſi fuerit è cōtrario, vt flaccidū qdē et doloris exp̄s ſit hypochōdriū, hūores vero tēdere ſurſūverſus p̄dicta ſpirōis difficultas īdicet, abſceſſū erupturū ſupnis ſedibus expectato.

De Abscessibvs

67 D *Abſceſſus āt, qui ad Crura fiūt in Pulmonijs vehemētibus ac periculoſis, oēs Vtiles ſunt: Optimi uero, qui, ubi ſcreatio iā in mutatione eſt, fiūt. Si.n. Oedema ac Dolor fiat, & Screatio pro flaua, purulēta exiſtat, ac foras excernatur, ita Securiſſime & homo Superſerit, et itē Abſceſſus Ocyſſime citra dolorā Deſiſtet. At ſi Screatio nō recte excernatur, nec Vrina uideatur bonum habere ſedimentum, Periculum Clauditatis in articulo, uel Multi negocij imminet.*

In pulmonijs vehementibus, abſceſſus ad crura fieri, prorſus bonum eſt: ſi quidem maxime vera ſententia Hippocratis eſt, ſecundo libro de morbis vulgarijs perſcripta de bonis abſceſſibus, vt optimi ‖ ſint, ſi maxime deorſum, & quā longiſſime ab ægrotatione, abſiſtant: magis vero ſi cōcoctione pariter fiant: Etenim id quoq; cōmendauit primo libro de morbis vulgarijs, dicēs, ‖ Concoctiones celerē iudicationē ac ſecurā ſanitatē promittunt. at vero concoctionē indicat ſcreationis mutatio, & item vacuatio innocua atq; abundās: hoc enim indicauit dicens/ac foras excernatur. At, ſi citra morbi concoctionem abſceſſus in crura fiant, vindicabitur quidem & hūc in modum homo à periculo in pulmonia, ſed articulus ipſe, in quem decubuit, difficilius ſanitati reſtituetur, ac forſitan quandoq; æger ex eo claudicabit. Rurſus hoc loco perſcriptum eſt ei non vnū cruditatis indicium, quemadmodum concoctionis: ſed ſcreationibus adiecit ductam quoque ab vrinis dinotionem. In ipſis tñ maleficis ſcreationibus non inſuper adiecit incoctionē: atqui id oppoſitum

Margin notes: 1. Epid. cō. 2. t. 105. 111. c — § Infra cō. 3. t. 13. & 14. — 2. Epid. sec. 1ª. — 1. Epid. cō. 2. t. 45. 3ª. 112. b

positum concoctioni erat, sed abunde ei fuit duntaxat non excerni, idoneum id haberi signũ maleficæ ægrotationis existimans, vt screari tm̃modo, aut concoqui tm̃modo, neutrum idoneum exiſtat, eò ꝙ sæpenumero satis screatur, q̃q̃ morbus adhuc incoctus sit: & item qñq; cõcoquitur morbus, screatio vero non satis excernitur, interdum præ debilitate mouentis thoracem facultatis, interdum propter crassitudinem & lentitiam screationis, qñq; propter amborum concursum, tum virium debilitatis, tum etiam qualitatis puris. Itaq; necesse est & concoctum esse morbum, & excerni recte screationem per affectiones, quæ in sanitatem ituræ sint: Per affectiones vero contrarias, idoneum signum & non screari tm̃modo est: ex superabundanti vero in eis ipsis indiciũ erit malefici morbi, si cum eo, ꝙ non recte excreantur, nec vacuantur quę in thorace sunt ac pulmone, etiam adsint indicia quædam cruditatis humoris. Cõstat enim, vt difficilior sit affectio, in qua neque excreant, & item cruditas permanet: modestior vero, per quam concoquitur quidem, sed nõ abunde excreant, nec integre perpurgantur. Cæterum, vt ‖ abscessus maxime in articulos fiat, id quod & in libro de morbis vulgarijs scripsit, hoc etiã loco indicauit, obiter dicẽs/periculum clauditatis in articulo imminet. At vero causa talium abscessuum amplitudo articulorũ est, suscipiens decumbentes fluxiones. Ad id quoq; conducere quidd̃ potest motio eorum: omnes enim humores ad sedem commotam & calefactam facilius permeant. E

1. Epid. cõ. 2. t. 39. 3ª. 111 c

F

68 *Si autem Abscessus Euanescunt ac retrocedunt, Nequaquam egrediente screatione, ac Febre detinente, Difficilis Morbus est: Periculum enim Delirij Mortisq; imminet.*

Euanescere dicere quendam tumorẽ prętet naturã, non id, qđ desistere, indicat: verbum enim, desistere, aliquid generalius: euanescere vero, cito desistere ac velut derepẽte, significat. Id igitur accidit interdum propter humoris tenuitatem, & partis laxitatem, & item circũuenientis nos aeris caliditatem, atq; adhibiti medicamenti potestatem, ac virium ægri firmitatem: si enim omnia prædicta concurrant, moles præter naturam cito discutietur. Sed magna ex parte talia euanescere accidit, transmeantibus committẽtibus ea humoribus aut in eadem sedem, vnde commota sunt, quod proprie nominat Hippocrates retrocedere: aut ad aliquas alias sedes in profundo corporis positas. Tanq̃ igitur ex causis maxime contrarijs moles præter naturam euanescat, finem habent maxime contrarium, quòd indicat aut citissimam contristantium humorũ liberationẽ, aut deterrimã affectionẽ, eis in partes præcipuas remeãtibus. Hæc igitur oĩum abscessuum cõia censentur: Definitio vero, cõis quidem & ipsa euanescentiũ tumorũ est: considerari vero oportet & alia indicia, potissimũ quæ propria affectarũ partium sint. Hoc aũt loco spiritaliũ opificiorũ propria definitio ab Hippocrate, proxima. s. cõibus, pscripta est. Itaq; dixit ita/si aũt abscessus euanescũt, nequaq̃ egrediẽte screatione, ac febre detinẽte, difficilis morbus est/cõstãt enim, vt secesserint in profundum ad sedes præcipuas: si. n. discussi essent, non insuper febricitarẽt, ac facile screarẽt. Itaq; verisimile est in pulmonẽ ijs oẽm secessisse fluxionẽ: & ob eam rem delirare eos rõ est: siquidem id quoq; vnum ex ijs habetur, quæ per tales in pulmone affectiones eueniant. At vero, vt spirantes difficulter, morituri sint, dicere supersedit, sciens nos eam rem esse ex prædictis intellecturos. G

69 *At Purulentorum, qui ex Pulmonis sunt, Seniores potius Intereunt: per Alias vero suppurationes Iuniores potius Moriuntur.*

Seniores non simpliciter senes, sed in collatione, vel comparatione, seu quouis modo nominare cuiquam libeat, vt ad iuuenes, intelligi debet: nam, qui per ętatem abunde iam processerint, ex nullo morbo magis, q̃ iuniores, conualescunt. Sed, qui inter hos & ætate vigẽtes interiacent, vtpote semicani, crudiq; senes nomine, conualescere videri licet interdum magis, q̃ qui sint in ætatis vigore: quẽadmodum Hippocrates ipse docuit de ‖ phlegmonosis affectionibus, quæ in auribus sunt, & nũc de purulẽtis ex pulmonia: in his enim, quia propter excreationem sanatio est, viribus egens validioribus, ob id potius iuniores, q̃ seniores, seruãtur: in cæteris, iuniores antea moriuntur ex doloribus ac febribus: Id quod ipse dixit de auribus: febres enim ac deliria minus illis superueniunt, proindeq; aures antea suppurantur: iuniores vero (dicit) ante q̃ aures suppurẽtur, multi intereunt: quoniam, si effluat pus ex auribus, cõualiturum esse ęgrũ sperari potest. Itaq; & per alias suppurationes, sub ipsum suppurationis tẽpus, iuniores ex magnitudine febrium ac doloris, morte præoccupantur. H

‖ Infra cõ. 3. t. 13. & 14.

† *Sñia infrascripta habet i cod. græcus impſsis: q, licet uera sit, nullã tamẽ nec cũ superioribus, nec cũ inferioribus, cõnexionem hẽt: nec eius mẽtionẽ fecit Galenus i cõmento. [Quicũq; vero ex suppuratis vrũtur, quibus quidẽ purũ pus fuerit & albũ & nõ fœtidũ, ii seruãtur: quibus ãt subcruẽtũ & cœnosũ, ii pereunt.]*

††De Dolore, Qvi Circa Lvmbos Fatigẽt

70 *Dolores, qui cũ Febre fiũt circa Lũbos & inferas sedes, si Præcordia attigerint, inferas relinquẽtes sedes, Exitiales admodũ sunt. Itaq; cõsideranda alia signa sunt. Nã, si quod & horũ prauũ extiterit, Desperandus æger est.* †*Si vero ascendente in Præcordia morbo, alia signa Nõ praua extiterint, talem fore Purulentum admodum expectabis.*

†† Hic in græcis exẽplaribus initiũ est tertij libri, & in veteri trãslatione.

/Si pręcordia attigerint/quidã de delirio intellexerũt, velut si in hunc modũ dixisset: Dolores, q̃ cũ febre fiunt circa lũbos & inferas sedes, si ascendẽtes cõmittant delirium, difficiles sunt. Alij melius, q̃ hi, præcordia partẽ corporis dictã volunt, quod septũ quoq; trãsuersum noĩatur. Suffragat̃ veritati orationis illud, quod est in calce sermonis perscriptum, vbi dixit/hunc fore purulentum

sperari

A sperari admodum pot/vult.n.ascendente in thoracẽ morbo è duobus alterum,aut derepẽte interire ægrum: aut,si secũ optime agatur, prorsus fore purulentũ. Porro hæc intersinguuntur alijs indicijs: si.n.nõ praua sint,purulentus euadet: si prauũ aliquod apparuerit, ꝓrsus moriturus est.

De Inflammatione, Quæ in Vesica Fatiget

71 *Vesicæ duræ, ac Dolentes, Difficiles omnino & Exitiales sunt. Exitiosissimæ uero sunt, quæcunq; cum Febre Continua fiunt. Qui enim ex ipsis Vesicis fatigant Dolores, Interimere hominem sufficiunt, & Aluis in talibus nihil nisi durum ac ad necessitatem Excernunt.*

Sępenumero dictum mihi est,vt phlegmones id est inflammationis vocabulum Hippocrates de phlogosi.i.inflammine,afferat,sermone indicans,quam Erasistratus et eo posteriores nominãt singulari appellatione phlegmonen: quemadmodum sane & nunc dixit/vesicę duræ ac dolentes. At vero, quam ob rem tales dixit esse difficiles affectiones maximeq; quoties febris adsit acuta, perspicue ipse indicauit, magnitudinem causando dolorum, & deiectionum suppressionem. Supprimuntur vero propter angustiã porrecti intestini, atq; vesicæ dolorem: desinũt enim ægri tali fungi officio,quoties statim,si cœperunt,dolor infestet: idq; cõe omnium dolorum est. At ve
B ro dolor affligit interdum,quia fungentia officio opificia inflammatione laborãt: interdum quia proxima ipsis membra afficiuntur. Ita respirantes dolore infestãtur ex inflammatione lienis, aut ventriculi,aut iecoris,aut musculorum,qui in hypochondrijs sunt: & ob eam rẽ spirare difficulter cogunt illo genere spirationis difficultatis, quo spiratio parua ac crebra fit. Sed huius spirationis difficultatis atq; etiam aliarũ cuiuslibet causa,libro de spirationis difficultate primo, dicta est.

72 *Soluit autem Vrina Purulanta micta, Candidum ac Læue obtinens Sedimentum.*

Quoties vesicę inflãmatio concocta sit,confluunt in sedem eius interiorem cõcocti humores, ac pariter scilicet cum vrina excernuntur,indicium bonæ concoctionis in sedimentis habentes.

73 *Si uero neq; concedat Vrina, neq; Vesica mollescat, ac Febris continua sit, Primis circuitionibus morbi Interire eum, qui dolore afficitur, Expectandum est.*

Neq; mollescere vesicam,ac febrem cõtinuam esse,perspicuum est: vrinam vero nequaquã concedere,obscure dictum est. Etenim nomen de affectibus & accidentibus ferre assolet, quemadmodum oẽs alij posterioris æui concedere inflammationem,molem,duritiem,tentionem,dolorẽ,di-
C xerunt: non tñ aliquis concedere vrinam dixit. Itaq; forsitã de prædictis Hippocrates appellationem transtulit ad vrinam,vt mutationem eius in melius ita intelligamus. Quod quidem si conce datur, vacuationem quoq; ex suppressione, proditam ab eo inaudiamus, licebit: vt intelligamus per inflãmationem vesicæ, supprimi vrinam: id enim quoq; interdũ accidere solet, quoties perq; exitiosus & morbus est,ac rarenter ex eo cõualescunt. Igitur ad hunc modum legitur in alijs quibusdam,& item in codicibus Artemidori & Dioscoridis: in alijs vero dictio ita habet/si vero nec vlla fuerit vrina,neq; dolor concedat/ac talis lectio nullam habet quęstionem aut ambiguitatem.

74 *Hæc Formula potissimum Attingit Pueros à Septimo ad Quartumdecimum annum.*

Propter inopportunos atq; exuperantes cibos copia plurima colligitur humoris,crudi vocati, in corporibus puerorum. Is igitur per renes expurgatus quotidie, atq; etiam per vrinarios meatus in vesicam collectus,interdum calculos in ea gignit: sæpe etiam inflammationes, quoties vesica ab humoribus talibus subinde traijcientibus, vehementer afficiatur.

GALENI IN PROGNOSTICA HIPPOCRATIS

D

COMMENTARIVS TERTIVS

De Febribus

Ebres autem Iudicantur Iisdem numero Diebus, et Ex quibus Supersunt homines, & Ex quibus Intereunt.

Duo habetis volumina(vobis.n.id dico sodalibus, qcũq; coegistis me,qđ nequaq; instituerã,scribere enarratiões cõmentariorũ Hippocratis) inqbus oĩa ꝑcepta de diebus decretorijs,ac de iudicationibus ꝑpensa sunt. Porro scitis,vt eas quoq;,nõ tanq̃ ędẽdas in vulgus, sed tanq̃ vobis tm̃modo legẽdas, scripserim: accidit aũt, vt exciderint, & ĩ manibus multorũ sint, queadmodũ & alia multa à nobis ꝑscripta. Et ob eã rẽ nullũ in cõmetarijs mihi libuit enarrare volumẽ Hippocratis: q̃cunq; n.arti vtilia ab eo didicisse oportuit, ea sunt in multis à me voluminibus pariter cũ ꝓprijs enarratiõibus cõprehẽsa. Sed,qm̃ & q̃dã dictiões obscurius dictę prauã nactę sunt enarrationem,

tionem, ita vt nullus vobis placeat ex ijs, qui commẽtationes scripserunt: melius vero, q̃ hi, scrutari sententiã Hippocratis visus ego sum vobis: idcirco me scripta relinquere voluistis vobis, quæcunq; sermocinãdo corã audiuistis. At vero id ipsum ego quoq; vobis prædixi, vt necesse sit enarrationes fore inæquales, non oĩbus ęqualiter dictionibus enarratis, sed integrius illis, quarũ nusquam in cõmentarijs meis habui mentionem: summatim vero ijs, de quibus in eis iam cumulatissime docui, ne sæpenumero easdem res scribere cogamur. Ergo, quia omnem de diebus decretorijs sermonem, pariter ac de iudicationibus, in duobus persecutus sum tractatibus, hoc loco summas rerum duntaxat earum, quæ ibi proditæ sunt, in animum reuocabo, petito inde initio. Iudicatio enim per morbos de foro translatitia appellatione dicta est, significans præcipitẽ in morbo mutationem: quę Quadrifariam existit, aut. n. statim vindicantur à morbis, aut magnam obtinẽt in melius mutationem, aut statim moriuntur, aut multo deteriores euadũt. Itaq; Duas primas iudicationes, simpliciter nominãt iudicationes: proximas Duas magna ex parte cũ adiectione malam iudicationem, aut prauam iudicationem, aut aliquid tale, verbo iudicationis adijcientes, q̃nq; vero & sine adiectione simpliciter. Didicistis præterea, vt oĩs iudicatio cum quadam euidẽti fiat vacuatione, aut abscessu: raro. n. pueruli tãtummodo per somnum altiorem ac longiorem celeres in melius fecerunt mutationes: quas non nulli volunt ẽt nominari iudicationes, alij nequaq̃ comprobant. At vero dies nominant Decretorios, in quibus tales firmæ pariter ac plurimæ fiunt mutationes: per alios dies, neq; firmas cernimus, neq; multas fieri iudicationes. Cæterum cognouit non primus solum, sed ẽt maxime, admirãdus Hippocrates decretoriorum dierum naturam: atq; ẽt indicauit cãm generationis eorum, Quam nos quoq; tractatu de diebus decretorijs docuimus, validiorem indicantes esse circuitionem decretoriorum dierũ, Septenarium: secundam vero potestate, Quaternarium, eò ꝙ septenarius bipartito secet: Denunciari aũt futuram iudicationem in septenarijs circuitiõibus à quaternarijs: Quartum. n. diem septimi, vndecimũ vero quartidecimi indicẽ esse: quos Hippocrates ‖ indices & cõtemplabiles noĩat. Sanè tali mõ numerari vult septenarios: Duos deinceps primos per disiũctionẽ, sequentẽ vero tertiũ per copulationẽ. Itaq; disiunctio est, quoties in alium diẽ desinente primo septenario, mox sequẽs ab altero incipit: copulatio vero, quoties vnus dies vtrisq; septenarijs cõis est, desinente in eũ primo septenario, proximo verò ab eo ipso incipiente: & ob eam rem Vigesimum diem, tertij septenarij nouissimũ esse perhibuit: ꝙ si hic quoq; ex disiunctione numeratus esset, primum et vigesimum, nõ vigesimum, validiorem esse oportebat. Sed constat, vt non ita eueniat: Vigesimus enim & sæpenumero & valide iudicationem efficere cernit. Igitur, cũ tres septenarij viginti impleãt dies, tum aũt quartus septenarius à primo & vigesimo inchoetur, ex septenarijs deinceps tribus viginti implẽtibus dies merito Hippocrates ‖ quadragesimum diem, non quadragesimumsecundum, decretorium esse dixit: itidem & sexagesimum, & octogesimum, nõ sexagesimũtertium, neq; octogesimũquartum. Hęc igitur circuitionum per septenarios digestio est. Numeratio vero ꝑ Quaternarios huic subsequens est. Diducto enim quouis septenario in duos in eo quaternarios, quartus ab initio morbi dies, finis erit primi quaternarij, initium vero secundi: tum autẽ quaternarius deinceps tertius ab octauo ĩchoabitur die, quia secundus septenarius ab eo ipso incipit: ita fit, vt vndecimus dies, finis sit tertij quaternarij, initiũ vero quarti. Porrò quintus quaternarius à quartodecimo inchoabitur die, eò ꝙ & tertius septenarius: igitur ad septimumdecimũ finis eius perueniet: qui rursus duobus quaternarijs, quinto ac sexto, cõis est, in quos tertius septenarius diductus est. Itaq; vigesimus dies ægrotationis, finis trium septenariorum, & quaternariorum sex, habetur. Hi igitur per circuitionem decretorij sunt. Intercidunt vero etiã alij per morbos acutos, qui quãobrem intercidant, libro de diebus decretorijs perpensum est. Ii sunt tertius, quintus, ac nonus. Intercidit q̃nq; & sextus, qui male iudicat, ꝓpterea ꝙ cum accidentibus difficilioribus interdum faciat iudicationem, atq; ad hypercrisin noĩatam, hoc est acerbiorem iudicationem, excidat: & vero etiam, ꝙ non ĩtegre discutiat morbũ, sed imperfecte: &, si q̃n integre discutiat, prorsus efficiat recidiuam. Hęc & alia multa sunt à nobis tractatu de diebus decretorijs ꝓdita: quæ oĩa ferè Hippocrates scripsit, alia alijs voluminibus, sed à me sunt vno tractatu cõprehẽsa, cui titulus De diebus decretorijs est, simul definitis ijs, quæ minus definita erant, atq; etiam integre explanatis ijs, quæ ab Hippocrate videbãtur minus integre prodita. Cui igitur libeat exquisita ratione præsentire futura, reuoluendæ sunt duæ commentationes illæ, è quibus altera de diebus decretorijs, altera de iudicationibus est. Nunc vero instituimus duntaxat enarrare dictionem Hippocratis in ꝓposito libro: Ex quibus supersunt homines, & ex quibus intereunt. Verbum/ex quibus/aut iudicationibus, aut diebus, dicit: sed rectius est nõ, diebus, ĩtelligere, sed iudicationibus. Si enim & q̃ maxime potest verbum/ex quibus/& de diebus dici, tamen primaria ratione in iudicationibus, & ob illas etiã in diebus existit. Cęterum ex his superesse hominem aut interire, indicat appellari ab eo iudicationem in quauis celeri conuersione, non solum ea, quæ ad salutem existit.

2ª. Aph. 24. Extra. ord. 15. g

Infra. t. 3. & 5. Et. 1. Epi. cõ. 3. t. 14. 3ª. 120. d

2 *Simplicissimæ enim Febres, ac Signis firmatæ Securissimis, Quarto die, aut citius Desinunt: Maleficentissimæ vero, ac Signis affligentes Difficillimis, Quarto die aut citius Interimunt.*

Sim-

A Simplices dñr hoĩes (hoc est εὐήθεις) & q malefici sint in quadã simulatiõe, quẽadmodũ et simia callias. i. formosa: Dñr etiã & ij, qui sint probis imbuti moribus. Sed. n. primi frequens vsus apud authores græcos, secundi vero rarior est. Itaq; dicunt interdum & ita, non solum simplicem, sed ẽt simplicitatem, de affectione bonis moribus prædita. Dinarchus igitur in Daonẽ ita dixit: « Gubernians adolescentius rem suam Cephalion, & natura probus erat ac simplex. Demosthenes « aduersus Æschinem cum iudicibus disputans ait, Nunc vero ob vestrã simplicitatem & indulgen- « tiam pœnas dat, & hæc quoties libet. Plato libro de republica tertio: Igitur rectus sermo, conue- « nientia, honestas, concinnitas, ac simplicitas comitatur. non inscitiã intelligẽs vocatam simplicita- « tem, sed re vera rectum, ac bonis moribus paratum intellectum. Itidẽ in Euthydemo simplicem di- « xit eũ, qui simplices habeat mores & honestos: Et, vt demiratus est, hic est adolescens, ac simplex. Sed hæc abunde sint exempli gratia prodita ad cognoscendam authorũ græcorum consuetudinẽ in verbo simplicitatis ac simplicis, secundum duas significationes factã. Nũc Hippocrates in altera earum, febres dixit simplicissimas, tanq; dixerit placidissimas ac mitissimas, haudquaq̃ maleficas: &, quoties securitatis indicia extiterunt, vltra primum quaternarium nequaquã procedent, sed aut quarto die, aut citius, desinent. Pari mõ maleficę quoq; febres & cũ indicijs exitiosis factæ,
B quarto die, aut citius, interimunt. Itaq; constat, vt & tertium diem adnumeret decretorijs, dum ait, Quarto die, aut citius, desinunt. Itidẽ libro de vulgarijs morbis primo voluit, primum inter dies decretorios scribens ‖ tertium. At vero securissima dicit indicia ea, quę particulatim ab eo magnopere commendantur: quorum & nominatim paulo post habet gratia exempli mentionem. 1.Epid. cõ.3.t. 14.3ª.120.d

3 *Itaq; Primus Impetus hunc in modum finitur: Secundus vero ad Septimum producitur: Tertius ad Vndecimum: Quartus ad Quartumdecimum: Quintus ad decimumseptimum: Sextus ad Vigesimum. Hi ergo ex Morbis Acutissimis per Quatuor ad Viginti ex additione Terminantur.*

Sępenumero offendes ab authoribus gręcis ꝓditũ impetũ (grȩce ἔφοδον) hostiũ aut latronũ: ex quo nũc Hippocrates sic trãstulit appellationẽ ad circuitionẽ decretoriorum dierũ. Cæterũ, quæ sunt deinceps scripta, ꝑ se patẽt, potissimũ quibus in animo hęrent ea, quæ paulo ante docuimus.

De Circuitionib. Morborum: & Quo Pacto non Integris Numerentur Diebus.

4 *Fieri uero non potest, vt Horum vllum Integris Diebus eximie Numeretur: non. n. Annus ac Menses Integris Numerari Diebus natura apti sunt.*

C Cum tres in diem vigesimum septenarios adduxisset, ob id ait, Nõ possunt talia diebus integris numerari, neq;. n. annũ neq; menses integris numerari diebus. & vere sanè talia dixit, Annus. n. non trecentorũ & sexagintaquinque dierũ tm̃modo est, sed ẽt quartæ partis diei, & itẽ ad hæc partis cuiusdam propè quodãmodo cẽtesimę. Vnusquisq; vero mẽsis minor est triginta diebus, maior vero nouem & viginti. Noĩatusq; est ab antiquis grȩcis μὴν. i. mensis, vt ẽt nunc in multis ciuitatibus, tp̃s inter duas Lunæ ac Solis coitiones intercidens. Et, cui libeat tp̃s id exquisite ediscere simul cum idoneis demr̃onibus, q̃tum sit, integrum habet volumen ab Hipparcho factũ quẽadmodũ & de Tẽpore Annuo cõmẽtarium nostrum. Ita ergo ẽt Hippocrates septenarium dicit, nec non videlicet & quaternarium, non esse integrorũ dierum, sed partem quandam deesse, tantam, vt tres septenarij viginti circunscribantur diebus. Sed, quę nam sit causa horum, ipsi tentauimus docere libro de diebus decretorijs tertio, cùm tamen nemo antea vel dicere aggressus sit.

5 *Postea uero Eodem modo & Eadem adiectione, Prima circuitio Quatuor & triginta dierum, Altera Quadraginta dierum, Tertia Sexaginta dierum est.*

Non id nunc dicit Hippocrates, quia post diẽ vigesimum ad quartum & trigesimum vsq; nul-
D lus intercidat decretorius: sibi. n. ita pugnaret, ‖ medios quosdam dies decretorios in libris de morbis vulgarijs commemorãs: &, quæ apparẽt in ęgris, talẽ coarguunt sermonem. Sed, quia triũ septenariorum ad vigesimum vsq; diẽ inter se deinceps numeratorum nõ eadẽ fuit compositio (secundus. n. à primo seiunctus est, proindeq; quartodecimo die finitur: tertius vero huic copulatus est, & ob eam rem vigesimum habet limitem) idcirco & sequentẽ septenarium pariter procedere volens, vt ex duobus seiunctis, tertio vero copulato, viginti impleant dies, quadragesimum nouissimum statuit terminum sequentium triũ septenariorum: in ipsis vero duobus terminum circunscripsit trigesimumquartum: & ob eã rem fecit huius ante quadragesimum mentionẽ. Pari rõne mox ab his tres septenarij in sexagesimũ deducunt: & vero ‖ octogesimũ decretorium perhibuit, non octogesimũquartum, libris, qui est de morbis vulgarijs. Ita tres septenarij viginti dierũ numerum absoluunt: idq; euenit propterea, q duo primi per disiũctionem numerant, ita vt quartodecimo desinant die, tertius vero iunctim cum secundo, ita vt hic quoq; vigesimo die cõtineatur. Ibidem. Ibidem.

6 *Inter Initia aũt horum Difficilius est Præsentire eos, qui parte Maxima temporis iudicandi sunt: Simillima. n. eorum Initia sunt: sed à Primo die Animaduertendum est, considerandumq; Singulis additis quaternarijs: Nec latebit, quó nam Vertetur morbus.*

Rursus

Rursus hoc etiam loco verbum/iudicādi/ad vtrosq; ordinauit, tum ad eos, qui ad bonum, tum ad eos, qui ad malum mutationem faciunt: ac dicit inter initia morborū, qui breui iudicandi sunt, facillime cognosci, quo nam desituri sint: quemadmodū paulo ante dixit de ijs, qui primo quaternario iudicandi sint. Etenim febris ipsa, si curanda est, placidior: si interemptura est ægrum, maleficentissima est: & quæcunq; in vtraq; indicia sunt, in priore quidem omnia saluberrima: in sequenti vero deterrima sunt. Ita fit, vt neutra quartum transmeet diem: qñquidem didicimus, vt semp fiat iudicatio vel natura superante morbū, aut victa ab eo. Itaq; placidissimas natura ægrotationes ocyssime superat, a difficillimis vero celerrime vincitur. Ita efficitur, vt maxime contrarij sint inter se morbi, qui celeriter iudicantur: similes vero, qui permultum temporis ad solutionem requirant. Vt enim per morbos breues magnus excessus quandoq; naturę est, qñq; ægrotationis: ita, quoties neutrū magnopere exuperet alterum, sed, ceu pares quidā hostes, pugnēt, plus ēt temporis ad alterius victoriā desideratur. Itidem luctantes, quicunq; palæstrices peritiores habentur, iternoscunt, vbi magnum viderint excessum, statim alterū peruicturum: Si vero neuter magnopere exuperet, profecto plus temporis pugnaturos pronūciabunt, non dum cognoscentes, vter eorum victurus sit: sed processu temporis id quoq; prius, q̄ cæteri, cognoscēt, quippe qui vel excessum exiguum exquisitius animaduertant. Quo enim artifex maxime dissidet ab eo, qui est artis expers, est hoc, q vel exigua rerum discrimina persentiscat. Sed, quia aliqua nullo pacto sentiri queūt præ exiguitate, talia neq; etiam artifex cognoscit. Itaq; quamprimū sentiri possunt, tunc cognoscuntur. Ob eam igitur rem præcepit Hippocrates per singulos quaternarios cōsiderari mutationem: non enim latebit, quo nam vertetur, id est vtrum in sanitatē salutemq; ęgri exuperante natura: an exuperata, ad interitum: atq; hæc rerum summa est. Sed, quo nam modo eam rem potissimum agas, volumine de iudicationibus a me perscripto optime discas, licebit. E F

7 *Quartanæ quoq; Conditio, ex Eiuscemodi Cosmo id est Ordine est.*

Id quoq; plerisq; incognitum est, & ob eam rem mirabundi, sępenumero vaticiniū quoddam, nostrum præsagium credunt, vt Febre detentus quartana vindicabit post diem (si ita fors tulerit) quintūmdecimū. Atqui per tertianam non demirantur prædictionem. Sed in vtrisq; ratio cōis est. Vt enim per febres continuas numeramus oēs deinceps dies in præsensionē futurę iudicationis: ita per intermittentes, adnotationes: vt, quod per continuas septimus dies valet, id per intermittentes septima circuitio præstet. Ob id igitur exquisita tertiana septē circuitionibus, nō diebus septē, iudicari natura solet. Quin etiā, quod quartus dies a principio numerāti aduersus septimum est, id quarta circuitio aduersus septimā circuitionem: quartus.n.dies, septimi index est: & itē quarta circuitio, septimæ index est. Sed de his oībus volumine de iudicationibus per pensum est. Quocirca nūc id vnū intellexisse sufficiet, vt & quartanę febris iudicationes ex numero circuitionū accidāt, non dierū. Ex eiuscemodi cosmo.i.ordine est. Cosmon.i.ordinē appellauit decretoriorū ordinē dierū: vt.n.acosmias.i.inordinationis, propriū est ataxia.i.inordinatio: ita cosmu id est ordinationis, taxis.i.ordinatio. Et ob eā rem appellauerunt mortales Vniuersum hoc, Cosmon, argumento ordinationis, qñquidem in eo cuncta recte disposita sunt. In medio.n.eorū terra posita est, extra circumit mare, id ambit aer, illū æther, demū his oībus cœlum circū obtenditur. Quin ēt conuersiones inerrabilium stellarū, quid opus est dicere, q̄ ordine eant, vt quę assidue similiter habeant: errantium vero reuolutiones, q̄q̄ non singulis diebus pares existant, attamē ordinē paribus tēporis circuitionibus seruant, ipsis assidue eosdem Signiferi locos perreptantibus. G

Antiqua tralatio hēt de diebus crisis:

8 *Qui aūt Minima temporis parte Iudicandi sunt, Præsentiri promptius possunt: Maxime enim ab initio inter se dissidēt. Qui.n.Conualituri sunt, Facile spirāt, Sine dolore agunt, Noctu dormiunt, & Alia signa securissima habent. Qui uero Morituri sunt, difficulter spirant, Delirant, Vigilant, & Alia signa deterrima habent.*

Verbū quidem εὐπετέως.i.propense, antea est proditum prompte facileq; significare: propēsius aūt proculdubio appellat facilius, & ad cognoscendū prōptius. Itaq; paulo ante dixit, Simplicissimæ.n.febres, ac signis firmatę securissimis, quarto die aut citius desinūt. Sed nūc recensuit id, vt per exēpla planius indicet, quę nā signa saluberrima sint. Igitur ipse inferens dicit: Qui.n.conualituri sunt, facile spirāt, sine dolore agunt, noctu dormiunt: qui vero morituri sunt, spirāt difficulter, delirāt, vigilant. Deinde vtriq; sermoni adiecit, priori quidem/& alia signa securissima habēt/secundo vero/& alia signa deterrima habēt/clare indicans, vt exēplorum causa fecerit mētionem trium ex vtroq; genere signorū. Porro id ēt merito adiecit sermoni/maxime.n.ab initio inter se dissident/id quod antea quoq; dictum mihi est: cū insigne sit discrimē inter se morborū, qui minimo tpis tractu iudicādi sint aut in sanitatē, aut in mortē: qūo eorū, qui plus tpis extendant, cō similes notæ in principio existunt. Cęterū verbum ἀλλοφάσσοντες (nā dictum quoq; id nomē est in dictione, non admodum cōsuetum græcis) aut delirare, aut inquietos agere (quod est verbum ἀσωμῦες.i.conflictari) significat. Sed rectius, quantum ex ipsa voce conijcio, prius significatum est, vt nomē sit factū hoc ἀλλοφάσσοντες, ἐκ τοῦ ἄλλοτε φάσκειν ἄλλα.i.ppterea q alias loquātur aliud: non nulli, quia mutēt alias in aliā figuram τὰ φάη.i.oculos, extitisse dicūt appellationem. H

His

9 A *His igitur Ita euenientibus, Considerari conueniet per Temporis spacia & Adiectiones singulas, Meantibus morbis in Iudicationem.*

Vt antea, quæcunq; dixit de primo quaternario inter initia, recensuit, adijciendo & exempla: pari mõ rursus per hanc dictionẽ persequitur ea, q̃ sunt per illã tradita, in qua ait, Sed à primo animaduertendũ est, cõsiderãdumq; singulis additis quaternarijs, nec latebit, quo'nã verteť morbus.

QVO PACTO *in* MVLI*eribus à* DIE, QVO PEPE*rerint* IVDI*cationes existant*

10 *Pari modo in Mulieribus Iudicationes fiunt à Partu.*

Principiũ numerationis tibi fiat, nõ quo die cœperint febricitare, sed quo pepererint. In q̃busdã igitur circa secundũ aut tertiũ incipiunt diẽ à partu, ex quo multi numerãt futurã iudicationẽ. Sed res nõ ita se habet: sed, ex quo pepererint, numerationẽ fieri oportet dierũ. Cęterum, cũ hęc omnia summatim de diebus decretorijs docuerit Hippocrates, libet, vt in animum reuocetur id, quod à me sæpenumero dictum est. i. q̃dam q̃sita haud quicq̃ conducere ad artis ministeria logicã habẽtia cõsiderationẽ. Vsus. n. præsensionis est agnoscere diẽ, quo morbus iudicãdus est: sed, Vtrum talis sit acutus appellandus, an peracutus, an lõgus, an acutus adauctus, an acutus ex cõuer B siõe, de noĩbus quærere est potius, q̃ de rebus. Quo'd si cui placeat vel talem q̃onem esse de rebus, tñ non de ijs rebus est, ex quibus orsus quispiã aut p̃sentiat futura, aut recte medeať. Itaq; subijciatur nobis vere p̃cognitum esse vigesimo die fore morbi solutionẽ: Tũ re ita euenĩẽte, queãdmodum expectabať, quendã dicere acutũ morbũ extitisse: quẽdam non acutum permittere noĩari ipsum, finem. n. esse morborũ acutorũ quartumdecimũ diẽ: Deinde eos inter se rursus dissidere, vt alter appellet perspicue longũ, propterea q̃ exciderit ex acutorũ limite morborum, quippe nullã esse existimandum p̃ morbos aliã tertiam d̃riam de quãtitate tp̃is: alter vocet acutum ex cõuersione talem morbũ: alius acutũ adauctum noĩet: alius nõ simpliciter ita dicat, sed appellet acutũ paulo adauctiorẽ. Si quis igiť primũ audiat ea, ex quibus singuli discrepãtes verisimilibus cõmuniũt opiõnẽ: deĩde decernat, quis'nã eorũ melius peius'ue sentiat: multũ cõteret tp̃is, nec aliquid in arte iuuabiť. Pari mõ, si quis nouit p̃sentire vigesimoseptimo solutũ iri morbũ, nec possit definire, vtrũ acutus appellãdus sit, an diuturnus, an acutus ex cõuersione, nequaq̃ in artis officio offendetur. Optimum. n. est per d̃rias in morbis abs tp̃e ductas, tm̃ earum existimare esse numerũ, quãtus decretoriarum circuitionũ hr̃: vt breuissimus quidẽ primo circũscribatur quaternario, postea vero is qui secundo, tum qui tertio, deinde qui quarto, mox qui quinto, ac demũ qui sexto, qui qua- C ternarius in diẽ vigesimum deuenit: Postea vero exolui quaternarios, fieriq; per septenarios iudicationes: deinde ẽt hos exolui procedente tp̃e, ita vt per vicenos dies morborum efficiantur solutiones: postea ad mensium numerũ deuenire: Duæ. n. sunt tẽporum p̃finitiones in morbis, vt aut acuti, aut diutini, noĩentur. Sed gratia illustrioris disciplinæ sæpenumero ita noĩamus: mox ab ipsis ducti rebus, cogimur alios inter eos rursus ponere acutos ex conuersione, & oẽs d̃rias tres facere: ẽ q̃bus rursus singulas partimur: Velut in primis, nẽpe acutis, hic simpliciter acutus, ille peracutus ab ipso Hippocrate noĩatur: Peracutus, si septimũ non trãsmeet diẽ, sed aut in eo, aut ẽt maturius, iudiceť: Acutus, si vsq; ad quartumdecimũ extẽdať: Tum aũt huic quoq; paulũ quid adijcientes ambigimus, propriã non habentes deferre appellationẽ morbo, qui septimodecimo iudicetur: qũo nec ei, qui vigesimo finiatur: Ita vt appareat hac in re ambiguitas soretica. i. aceruaIis nominata, videaturq; interdum nobis verisimile, non esse quartumdecimũ limitẽ acutorum morborum, sed vigesimum diem. At vero rursus & alia nõ parua ambiguitas super ea ipsa re est. Etenim morbus acutus cũ magnitudine quadã ac continuitate febris intelligitur: si. n. non ita sit, q̃q̃ circa quartũdecimũ soluatur diem, aut ẽt citius, eiusdem appellationis nequaq̃ censemus. Igiť hę sunt & tot d̃riæ præscripti tp̃is acutorum morborum. Aliæ vero eorum, qui ad ampliorem latitu- D dinem post diẽ vigesimum extendantur: Et vero illorum consonũ rationi vr̃, vt, qui vsq; ad quadragesimum prorogentur diem, quadam propria differentia collocentur: qui aũt ab his ad septimum mensem extenduntur, alia d̃ria: qũo, & qui annui sunt, rursus alia cõprehẽdanť: & ad hęc, qui habent non mensium, sed annorum numerationem. Quod igitur assidue moneo, talia pretermittenda sunt: danda vero opera est, vt idoneus sis præsentire, quo'nam tẽpore conualiturus sit ęger.

Itaq; constat, vt Hippocrates in vno morbi genere, quam solet nominare suppurationem, interdum ‖ vigesimum diem statuat terminum eruptionis, interdum trigesimũ, aut quadragesimũ, aut sexagesimum. Quocirca permittens deferre appellationes ijs, qui circa talia peritiores existũt, ipse stude præsentire, in quẽ de relatis diebus p̃finitio ruptionis perreptura sit. Id cõperies duobus velut instris, experimento, ac rõne: Experimento quidem, vnã & item alteram docente suppurationem eruptam, alterutram proprio seorsum temporis spatio: Ratione vero, indicante materiã suppurationis substantiam, & itẽ causam efficientem eius, & ea, quæ cum illa cooperantur. Simul enim aliquis vidit primam suppurationem quadragesimo, si ita contingat, erupisse die, quam talis commisit humor, verbi gratia, modice frigidus, ac tempore similiter modice frigido, & etate, & regione, & natura totius morbi, atq; etiã affectę partis: & rursus simul vidit alteram erupisse sexagesimo die omnibus predictis frigidioribus: tum autem vigesimo, si ita fors tulerit, calidioribus:

Supra. 203. h. cõ. 2. t. 57.

Ex his

Ex his orsus, poterit alias scrutari suppurationes, intentionibus vtens empirice perspectis, confe E
rens vero cũ illis ea, q̃ nunc acciderunt per caliditatem et frigiditatẽ ipsorum humorũ euariantiũ, & itẽ alterantis eos causæ efficientis, q̃ calor natiuus est: & quæcũq; alia huic cooperantur ex terra, tpe, cõditione: Porrò causæ ipsius efficiẽtis magnitudinẽ ab ætate conijciens: & item propria ipsius natura: atq; ẽt parte, in qua accidit fieri suppurationẽ: & alijs indicijs, quæcunq; robur atq; imbecillitatẽ indicant in arterijs ac venis facultatis. Qui enim nihil ex his agnouit, sed expectat ex obseruatione cunctas discere suppurationes, mille tps annorũ ad eam rem nequaquam sufficiet: quemadmodum rursus, qui ad natiuum respiciẽs calorẽ, quantus sit, cumq; eo conferẽs cõcoquendorum naturam humorũ, viam hẽt inueniendę eius rei, quã vestigat. Is igiť est, qui potest ex ijs, quæ nouit, ea ẽt, quæ nõ nouit, artificij ratione peruestigare. Hic vnus dicet, vt circa vigesimũ diẽ talis suppuraturus sit, circa trigesimũ talis, & in alijs similiter, nihil insuper necesse habens addere, vtrum oporteat noĩari acutũ, an longum, an acutum ex cõuersione morbũ. Hæc.n. interstinguere officiũ est non medicorũ mediusfidius ministerijs artis studentium, sed sophistarũ sermonibus vacantium: & ob eam rẽ de eiusmodi q̃onibus in excelso insidentes solio, scite admodũ pleriq; sermonibus perhauriunt auditores: quid vero sit ęgris euenturum, magis latuit eos, q̃ maris congij. Alij ẽ contrario idonei sunt ad cognoscendum morbos, ac p̃sentiẽdum futura, sed nihil hñt, quo F
logicas diluant q̃ones: & ob hanc cãm alij existimantur medici ab hominibus, alij sophistæ ac logiatri. i. medici verbotenus, eos. n. ita appellãt: &, si quos viderint librum aliquẽ legentes, & rõne vtentes ad vtilium medicaminum interpretationem, tales logiatrus esse suspicantur.

De Affectibus Qui *in* Capite & Ore & Fav*cib.* Aff*ligant.*

11 *Capitis aũt Dolores vehemẽtes & cõtinui cũ Febre, Si quod ex indicijs extiterit exitiosis, Lethales admodũ sunt. Si uero sine talibus indicijs Dolor Vigesimum transeat diem, & Febris detineat, Expectari oportet Sanguinis è naribus eruptionem, aut alium quempiam Abscessum ad Inferas sedes. Sed, quo ad Dolor fuerit Recens, Expectari oportet Sanguinis eruptionem è naribus: aut Suppurationem, si Dolor alioqui circa Tempora ac Frontem sit.*

Inordinatius loquitur rem, quæ ad præsentiendum maxime conducit, sed recto ordine texitur hunc in modũ: Capitis dolores vehemẽtes & cõtinui cũ febre, si quod ex indicijs extiterit exitiosis, integre lethales sunt. Si vero ex ijs, q̃ didicisti, de ęgro tanq̃ cõualituro quicq̃ speres, à pricipio qdẽ ad septimũ diẽ sanguinis è naribus fluorem expectato: procedẽte vero tpe, id quidem ẽt, pus vero erumpet è naribus aut auribus in salutem ægri. Si vero ad vigesimum extendatur diẽ doloris accidẽs in capite, tunc ẽt sanguinis fluorem expectabis rarius: magis vero suppurationem, aut G
abscessum ad inferas sedes expectato. Sed per illud tempus, quo sanguinis fluorẽ expectabis augebit tibi expectationem, si in temporibus ac fronte dolor vehemens perseueret.

12 *Magis autem Expectari Sanguinis oportet eruptionem in Iunioribus Trigintaquinque annis: in Senioribus vero Suppurationem.*

Finitio ducta ab ætate est, quo magis expectes sanguinis è naribus fluorem. Causa vero perspicua est, ac sæpenumero prodita, vt ætas ad quintum & trigesimum annum plurimum gignat sanguinis. Accedit ad hoc, vt sanguis per hãc ætatem calidior ac biliosior habeatur: at (vt antea dictũ iam est) id quoq; ad sanguinis eruptionem à natura factam idoneum est. In senioribus vero vltra trigesimumquintum annum expectanda magis suppuratio est.

13 *Aurium autẽ Dolor Acutus cum Febre Continua ac uehementi, Difficilis est: Periculum enim Delirij Mortisq; imminet. Quia igitur Fallax hic locus est, Cito etiam Animaduertere omnia alia indicia à Primo die Necesse est.*

Nunq̃ vehemens dolor in his euidentibus auriculis fit: neq;, si fiat, periculũ comitabitur, propterea q̃ neque pars ipsa præcipua est, neque parti cuiquam præcipuę continuatur. Sed consue- H
uerunt nominare dolorem aurium, quoties in profundo ex auditorio meatu doloris sensus fiat: tunc enim ipse afficitur auditorius nominatus neruus, non ex longo interuallo cerebro copulatus. Itaq; merito multi interimuntur per dolores aurium vehementes, in consensum perducto cerebro. Quocirca non nulli ægri delirant, nec non aliqui derepente moriuntur, quem in modum attoniti, quoties in cerebrum decumbat vniuersim, aurium dolorem committens fluxio.

14 *Iuniores quidẽ homines, Septimo die aut citius ab hoc morbo Interimunt: Seniores uero, Multo tardius: Febris.n. ac Delirium Minus eis superueniunt, et Aures eis ob id antea Suppurãtur. Sed per has Aetates Recidiuæ eueniẽtes morborũ, Plurimos Interimũt: Iuniores uero, Prius quã suppurẽtur aures, Interimũtur. Si.n. ex Auribus Pus effluat Candidum, Expectari potest iuuenem Conualiturum, si quod etiam Aliud bonum in eo indicium superueniat.*

In iuuenibus febris & delirium potius accidunt ob biliosum ac calidum temperamentum: itaque merito interimuntur, antequàm aures suppurentur. Senes autem, quantum in hæc agitur, minus periclitantur: sed recidiuę ipsis eueniunt affectionum, quia non integre concoquitur dolorem committens humor, ob temperamẽti frigiditatem. Cæterum residuum dictionis satis perspicuum est.

Fauces

15 A *Fauces autem Exulceratæ cum Febre, Difficiles sunt. Sed, si Aliud quoq; signum ex prædictis fuerit prauum, Prædicendum, vt cum Periculo morbus sit.*

Fauces exulceratę indiciũ sunt derodẽtis praui humoris: Cã vero difficultatis non paruę, quia cũ dolore fit deglutitio. Itaq; cõsiderari conueniet et alia indicia, vt exquisitius futura cognoscant. Cõe vero in cũctis erit tibi præceptũ, potissimũ vero in ijs, qui nec exquisite optimi affectus, neq; deterrimi habeant: in quibus & ipse Hippocrates cẽsere assolet alia quoq; indicia esse cõsiderãda.

De Angina

16 *Anginæ autem Grauißimæ sunt, ac Celerrime Interimunt, quæcunq; nec in Ceruice, nec in faucibus Conspicuũ aliquid efficiunt. Plurimum uero Doloris inferunt, ac Spirationis difficultatem, quæ nõ nisi Erecta ceruice trahatur. Hæ enim & Eodem die, & Secundo, & Tertio, & Quarto, Strangulant.*

Quod φάρυγγα. i. fauces, preiacẽtem gulæ & gutturi sedẽ appellet, pspicuũ est ẽt ex ijs, q̃ hoc loco scripsit, illas anginas dicẽs esse grauissimas, q̃cunq; nec ĩ ceruice nec in faucibus dispõnẽ aliquã indicẽt p̃ter naturã, ex colore, calore, mole. Ceruicẽ.n. intelligit collũ: Fauces vero aperiendo os ac B linguã cõprimẽdo deorsum, euidentẽ amplitudinẽ, in qua gemina ostiola visunt tũ gulę, tũ ẽt gutturis. Quoties igit̃ in neutro horũ appareat aliqd p̃ter naturã, existimãdũ est ĩtra gutturis corpora esse inflãmationẽ, ex qua strãgulant. At, cũ spũs iter angustũ natura, sit strãgulent, necesse est eo integre cluso ob circũuenietiũ corporũ iflãmationẽ. Itaq; cogunt dirigẽdo collũ spirar, quo dispescãt vl paululũ meatũ: supini.n. dcubitus eũ extreme claudũt, prioribus corpib. magis cõcidẽtib. ĩ ceruicis vertebras. Igit ob eã rẽ, & q̃a iflãmatiõe vexat musculi ĩ gutture, merito dolore afficiũt.

17 *Quæcunq; vero Dolorẽ alteri Similẽ inferunt, Attolluntur vero, ac Ruborem in Faucibus efficiunt, admodum Exitiosæ: Sed paulo Longiores, quàm superiores, sunt, si Rubor fuerit Magnus.*

Secundã nominat anginæ differentiam, in qua simul attollitur quidẽ locus in ceruice, & fauces rubent: dolore vero æque, q̃ prædicti, afficiuntur: non tamen recti spirant. i. non spirant admodũ difficulter, quia nec musculi in gutturæ admodum vexãtur inflammatione. Merito igitur eas exitiales haberi dixit, non tamen perinde, vt prædictas, celerrime interimere.

18 *Si quibus vero Fauces Rubent & Ceruix, hæ Diuturniores sunt: Maxime vero ex eis Seruantur, si Ceruix ac Pectus traxit Ruborem, nec Sacer ignis Intro recurrat.*

C Tertiã hanc cõmemorat anginam, quã alij per s literam nominant synanchen, non per c literam cynanchen. Vbi enim vehementer strangulant, ac dolore vexantur, nec inflãmatio aut sacer ignis apparet, aut in ceruice, aut in faucibus, cynãchen per c literam, talẽ noiant affectionem. Sed, quod assidue moneo, vt & Hippocrates facere: nec ita vocabulis parce vtitur, sed, vt libuerit, appellat. Sanè & quibusdam in codicibus antiquis legit initiũ dictionis per s literã: Synanchæ autem. i. anginæ. Ita constat, vt nihil iuuet de c & s literis dissentire, quemadmodum medici recentiores agunt: vbi.n. confessa res est, obscœnum est de nominibus litigare: at confessa res est ijs, qui ministeria artis agnoscunt. Si.n. vehementer strangulantur, ita vt cogantur residere, deterrime exigunt, dolore vehementer affecti, nullum vero aut in ceruice habentes aut in faucibus accidens. Ab his vero deinceps existunt ij, qui non spirent quidem difficulter, sed dolore admodum vexentur, ac pariter tumescat ceruix, & fauces rubicundiores appareant. Tertio loco disponuntur ij, de quibus Hippocrates præsenti sermone persequitur, qui nec vehementer affligantur dolore, nec spirent difficulter, gutture quidem nequaq̃ patiente, sed aut in fauces fluxione, aut in ceruicem, aut in hæc vtraq;, decumbente. At vero fluxio hæc magna ex parte biliosior est, ita vt perspicue sacrum ignem, aut inflãmationẽ sacro igni similiorem, committat: vnde & ipse dixit, Nec sacer ignis intro recurrat. Quod si pituitosum interdũ œdema fiat, celerrime curatur: nec vllo pa D cto acutus talis morbus est. Cætera vero dictionis perspicua sunt.

19 *Si vero nec diebus Decretorijs euanescat Rubor, †neque Tuberculo conuerso in sedem Exteriorem Pus nõ facile excreet, ac videatur Sine dolore agere, Mortem indicat, aut Recidiuam Ruboris.*

† Cod. manuscipti græ. habẽt, ut Laurentianus vertit. ex impreßis tamẽ Aldinis ita poßet uerti. nec tuberculũ conuersũ sit in sede exteriorem, nec pus excreet facile ac sine dolore.

Sine tuberculo, aut sine excreationibus facile euacuatis, euanescere aut sacrum ignẽ, aut ruborẽ (vtroq;.n. mõ legitur) prauũ fore perspicuum est. Sed illud / nec diebus decretorijs / perpensione dignum est, vtrũ ita inaudiendum sit, vt, si diebus euanescat decretorijs, nullũ malũ signũ futurũ ei sit, an secus, ita enim non nulli exposuerunt: an copulare oporteat id cũ ijs, quæ deinceps sunt prodita, vt ẽt velit Hippocrates illa diebus decretorijs euenire gratia fidei firmioris, quod sane verius est. Si.n. materia diebus transmeat decretorijs in pulmonem, recurrente introrsus sacro igne nequaq̃ per halitũ digesto in exteriore superficie, non solum nõ bonũ id est, sed ẽt malum maximũ: propterea, q̃ ex diei fide firmitudinẽ assumat prauitatis. At, si pariter tuberculo foras tendẽte, ac facili excreatione, deleatur sacer ignis, aut rubor tunc non interiturum ægrum expectare oportet.

20 *Securißimũ vero est, si Oedema aut Rubor quàm maxime Foras vertatur. *{ Si vero in Pulmonẽ cõuersio fiat, Dementia parit: fiuntq; ex ijs quidam magna ex parte Purulenti: in quibusdã vero hæc, & alij vtriq; abscessus.}*

Hęc & item alia, quę deinceps perſcripta ſunt, clara ſunt, quibus prædicta in animo hærent. E

De Gvrgvlione

21 *Gurguliões ãt cũ Periculo Secant, & Scarificãtur, {et Adurũtur,} quoad rubidi magniq; fuerit: Inflãmatio.n. ſuperuenit, et Sãguinis fluor: ſed hos oportet Alijs moliminibus extenuari eniti per illud tps. Vbi vero Secretũ fuerit oẽ id, quod vuã appellãt, ſitq; Pars gurguliõis Sũma maior ac liuida, Superior uero tenuior, per illud tps Admoliri Manus Tutũ eſt. Sed præſtat, ſimul atq; Aluũ ſubduxeris, uti Chirurgia, ſi liceat per tẽpus, nec æger ſtrãguletur.*

*Al. penſile.

*Al. orbiculata

Prognoſtico theoremati permiſtũ eſt exiguũ quoddam curationis pceptũ, quo ſine nequaq̃ fieri poterat, vt integre preſagiũ cognoſceretur. Gurgulionem ſi inflãmatione laborantem pcidas aut ſcarifices, ſanguinis fluor & inflãmatio comitabit. Sed, quoties ſecrẽtum fuerit, quod vuã appellant, ſitq; pars ſumma gurgulionis maior & orbiculata, ſuperior vero tenuior, tantiſper admoliri manus tutũ eſt, potiſſimum aluo antea abunde ſubducta, ſiue ſpõte, ſiue ẽt prouidẽtia medici.

*Al. penſile.

Signa et Accidentia Affecto Loco Neqvaqvam Definito

22 *Si quibus Febris Deſinit non cum indicijs Solutorijs, neq; in diebus Decretorijs, Recidiuam Expectare oportet.*

Quoties neutrum exiſtat ex ijs, quæ dixit, tunc expectare oportet recidiuam, nõn vbi alterum adſit, alterum deſit. Quæ enim non ex ratione leuant, recidiuã facere conſueuerunt, quanq̃ id diebus accidat decretorijs: at vero conſtat, vt hæc non ex ratione leuent, quæcunq; neq; cum indicijs ſolutorijs, neq; in diebus decretorijs, viſa ſunt deſijſſe. F

* Sũt qui legendũ uelint affirmatiue. et ubi & cæt.

23 *Si qua uero Febris prorogatur, Salue affecto hoĩe, Nec dolore detinẽte aut ob inflãmationẽ, aut ob aliquã aliã occaſionẽ euidentẽ, Expectari oportet Abſceſſum cũ Oedemate ac Dolore in aliquem Articulum, maximeq; Inferiorẽ.*

Quæ antea dixit particulatim, primũ de abſceſſibus circa hypochõdria, deinde circa thoracem ac pulmonẽ, ea nunc repetẽs pronunciauit in vniuerſum. Cũ.n. triplex ſit cauſa prorogationis febrium, aut pp aliquam partem affectam curatu difficilem, aut pp humores crudos & craſſos incoctoſq;, aut pp aliquod cõmiſſum: ſi nec affecta fuerit pars, aut nulla alia cauſa aut ægri committentis, aut curantiũ eum, aut propter exteriorem cauſam, verbi gr̃a tempus terram, conditionem, domicilium prauum, conflictationem, ſolicitudinẽ, angorem: reſtat, vt humoribus crudis ac concoctu difficilioribus prorogetur. Hos igitur aſſolet natura in partem quãdam ignobiliorem expellere, quoties per excretionem pellere extra corpus non queat. Sæpe enim dictum iã eſt, vt humores corporis calidiores tenuioresq; paratiſſimi ſint ad excretionem: crudis vero & craſſis, aut per abſceſſum, aut per ſympepſin.i. concoctionem, natura medeatur. Porrò id ipſum, vt per cõcoctionem medeatur, excretio quędam eſt, quæ ex vrina magna ex parte, raro per aluum efficiatur. G

24 *Talis autem Abſceſſus magis ac minori tempore euenit Iunioribus, quàm Trigeſimum annum agentibus.*

Sæpenumero dictum eſt, vt morbi, quos humores cõmittunt calidiores, cum ægri viribus valentioribus per excretionẽ iudicent. His contrariæ ſunt affectiones, in quibus facultas debilis eſt, & humores frigidi, q̃ nec excretione nec abſceſſu iudicant, ſed aut corrũpunt ægrũ, aut perquã lõgo tẽporis ſpatio vix concoquunt. Porrò inter has mediæ intercidũt, quæ per abſceſſum iudicantur: in quibus ex duabus dictis oppoſitionibus, alterum ex altera, alterũ ex reliqua, eſt. Duę.n. oppoſitiones exiſtunt, è quibus altera ſecundum naturã humorũ, altera ſm vires, hr̃: atq; in alterutra earum duo inter ſe opponuntur, ex humoribus quidem calidi frigidis: ex viribus vero fortes debilioribus. Si igitur humores calidi ſint, non oportet facultatem validã haberi, ſi abſceſſus quiſpiã futurus eſt: ſi vero frigidi, facultate opus eſt valida ad abſceſſum. Cæterum dignotio virium hęc eſt, maxime quidẽ propria in earũ ſingulis antea inuenta eſt ab actionibus. Ab ætate vero ducunt indicia, pro iuuentute ac ſenectute, de qua nunc Hippocrates agit: dicitq; magis accidere ac citius talem abſceſſum ijs, qui iuniores ſunt trigeſimum agentibus annum: ijs vero, qui ſeniores quidẽ ſunt his, non dum tñ ſunt ſenes, minus veniunt, ac tpe longiore: ſenibus vero minime accidũt: in animũ reiecto omni eo ſermone, quẽ Hippocrates inter initia habuit: Si qua febris progetur, ſalue affecto hoĩe, nec dolore detinẽte aut pp inflãmationem, aut propter aliquã aliam occaſionẽ euidentem. Hæc itaq; nobis reuocans in mentem dixit tales potius fore in iunioribus abſceſſus. H

25 *Conſiderandum vero ſtatim de Abſceſſu eſt, ſi Vigeſimum diem detinens Febris Tranſcendat.*

Cum antea & iam de morbis diutinis diſſereret, mentionem habuit vigeſimi diei, tanquam ad hunc vſq; diem extenti morbi non dum diutini exiſtãt. Porrò antea quoq; eſt proditum, quamobrem non poſſit vnus poni limes firmus acutorum morborum. Quocirca nequaq; mirum videri debet quatuordecim diebus eum dicere iudicari morbos acutos, & rurſus vigeſimum cõmemorare. Etenim in Sententijs quoq;, vbi quartumdecimum diem finem fecit ſummum iudicationis acutorum morborum, commemorauit etiam ſeptimumdecimum. Eſt autem initium illius †ſententiæ: ‖ Acuti morbi quatuordecim diebus iudicantur. finis vero eſt: Rurſus vero decimuſſeptimus contemplabilis eſt: is.n. quartus à quartodecimo, & ſeptimus ab vndecimo eſt.

†Galen. tñ facit illic duos aphoriſmos, nõ vnum.

‖ 2a. Aph. 23. Ext. ord. 15. d

Natu

26 A *Senioribus vero per Febrem longiorem Minus fiunt.*

Merito: quia in morbis iudicandis per abscessum, facultatem habere firmitatem quandam, nec prorsus ad extremam concidisse infirmitatem oportet: & ob eam rem, inquantum ꝓcesserint per ætatẽ, abscessus minus fieri accidit: senibus vero non minus, sed minime accidunt. Nunc vero nõ γέροντας. i. senes, dixit simplici rõne, sed cum ijs, qui trigesimum agant annum, conferẽs, γεραιτέρους. i. seniores noĩauit eos, qui prouectiores, q̃ hi, per ętatem exiſtãt. Ceterum, vt ita vtatur senioris appellatione, & antea definitum est, & item deinceps nihilo minus indicabitur.

27 *Oportet autem Talem expectari Abscessum per Febrem continuam: in Quartanam vero discessuram esse, quoties Intermittat, prehendatq; Errabilem modum, atq; ita agendo Autumno propinquet.*

Dictũ est & in libris de dñia febrium, vt quartana atribilario humore consistat: & itẽ est proditum de generatione huius humoris, quæ duplex est, tũ ex sanguine crassiore, qui respondeat proportione in venis, subsidenti in dolio vini fæculę: tum ẽt flaua bile vehemẽter assata. Hæc igiť atra bilis alioqui malefica est, ac derodit partes, in quibus abũde collecta est: altera vero atra mitior, q̃ hęc, est, sed potissimũ quoties non dũ traxerit in aĩali morã, aut cũ aliquo calore abundanti & ꝑter naturã cõmercium habuerit. B His igitur ita habentibus, quoties febris cõtinua fuerit, quod est nõ desinẽs ad integritatẽ, ad eiusmodi abscessus vertiť, diutius ĩmanẽs: at, si intermittit, atq; id ipsum potissimũ euenit per ęstatis finẽ, verti morbũ ad circuitionẽ quartanã ratio est. Quãtum.n. humorũ ferbuit ęstiuo tpe per febres continuas, ac desiuit in atrã bilẽ, quodãmodo restinctũ est: proindeq; calore febrifico ęger vindicať, maximeq; quoties sudores superueniũt. Sed, si non antea natura quodãmodo excernat veluti cinerẽ vehemẽter assatorũ humorũ, hic rursus permanẽs in corpore & calescẽs, putrẽ quandã recipit affectionẽ: idq; quoties ei accidit, feruẽdo, excitat febrẽ: à qua rursus eueniẽte sudore, pariter cũ eo, quod ferbuit atræ bilis, euanuit: tum rursus aliæ reliquiæ feruentes, rursus alterã excitant febrẽ. Ceu igiť non dũ vnam habeat oẽ corpus affectionẽ, sed atra bilis in quibusdã partibus insuper moueatur, in quibusdã immota maneat, in alijs putreat, aut feruere incipiat, inordinatas fieri febres necesse est. At vero, quoties in cũctis venis eadem fiat affectio, exuperãte atra bile quartana consistit febris, maximeq; quoties æstatis conuersio in autũnum extrorsum delationis ac ꝑspiratiõis prohibeat humores, introrsumq; auocet in profundum: quam hyems affectionem excipiẽs, vtpote intendens prę frigore delationem introrsum humorum, rursus ad alteram vsq; mutationem in habitum calidiorem, in quo morbus cœpit, adseruat corpus. C de Vict. rat. in mor. acu. cõ. 2. t. 42. 7ª. 131. 5 sed ibi nihil de vomitu.

28 *Quemadmodum vero in Iunioribus, quàm Trigesimum agentes annum, Abscessus fiunt: Ita Quartanæ potius annum agentibus Quadragesimum, aut etiam Senioribus, accidunt.* Al' trigesimũ.

De mutatione per ætatẽ, alio loco fusius dictum est: nũc vero summatim decurrere tractatum sufficiet. Pueruli plurimũ sanguinis habẽt humorẽ: eumq; tm̃modo haberent, quantũ in ipsum agiť etatis tẽperamentũ: at, qa cibi copiã ingerũt, atq; eã inordinatã, succorũ aliquid, q crudi noĩe dicunť, subnutriũt. Porro, quoties ad ætatẽ deueniũt adolescentiũ, quidã iam recte viuũt, meliorẽ vitæ nacti tenorẽ: & ita sanguis in illis exuperat dũtaxat: Quidã vero adolescẽtes multo deterius viuunt, q̃ parui pueruli: itaq; tales ęgrotant subinde pariter ac vehemẽter, copiã crudorũ succorũ colligẽtes. Iis, aũt, qui deinceps ab hac sunt ętate, potissimũ si praue viuant, amarulentus subit humor: ita vt in his exuperet non sanguis solum, sed ẽt ille, qui sanè pallidaq; ac flaua bilis appellať: idq; accidit non nullis vsq; ad trigesimũ annũ, alijs ad trigesimũquintum. Primus.n. terminus cõuersiõis ad habitũ frigidiorẽ, trigesimus est: nouissimus vero trigesimusquintus. Multis vero ꝓpter naturã, quã traxerũt ab initio, & quæcunq; secundũ casus aut consuetudinis & arbitrij dñias permutantur: D in medio, vigoris ætas circũscripta est. Ob id igiť & Hippocrates qñq; trigesimũ cõmemorat, queadmodum nunc: sæpe ẽt trigesimumquintum. Quia.n. aliæ alijs accidant mutationes, fieri non potest, vt vna mensura firma à cũctis cõis finiatur: sed id assidue in animo seruabis, antea quoq; libro de diebus decretorijs tertio perscriptum. Nã, si id in animo seruabis, prædictisq; adijcies, non difficile inuenias causam eorum, quæ Hippocrates per hãc dictionem scripsit. Supra. 208. g t. 12. Vt.n. per tẽpora calefactos æstate admodum humores, &, vt ita dicatur, feruefactos necesse est gignere atribilarium humorem: quem excipiẽs collectum in corpore autumnus, vtpote frigidus, nequaq; patitur similiter extrorsum diffiari, neque facile vacuari: Ita per ętates ætas inclinans efficit. Nam, quãtum in ætatis vigore ferbuit humorũ, atque in atrã mutatũ est bilem, id hęc difficulter discutiens, febres potius quartanas committit: opusq; est tẽpore longiore per hanc ætatem, vt corpus tali repurgetur bile: ita fit, vt adusq; senectutẽ in medio atribilarij omnes morbi in his magis exuperent, in illis minus, elephantes, cancri, lepræ, melancholiæ, febres quartanæ.

29 *Sciendum autem, vt Abscessus Hyeme potius fiant, ac Tardius desinant, & Minus retrocedant.*

Tria de abscessibus Hippocrates in præsenti oratione pronnnciauit: principio vt hyeme potius accidant, deinde vt tardius desinant, demũ vt minus retrocedãt. Cæterũ abscessus per hyemẽ

potius euenire exuperans in ea humor ostendit: etenim antea dictum iam est per excretionem calidos, per abscessum frigidos, vacuari humores. Porro, vt & tardius desinat, causanda est humoris natura, atq; etiam circūeuntis aëris frigus: discutiatur. n. omnino, oportet, decumbens humor, vt abscessus curetur: at humores crassi frigidiq; ægrius discutiuntur, potissimum quoties obductus aer frigidus fuerit. Ob eiusmodi vero causas & minus retrocedunt, quandoquidem retrocedentibus, motionem quandam adesse necesse est: at frigidi moueri difficilius possunt. E

De Vomitione Spontina

30 *Si quis per Febrē non exitiosam dixerit Caput dolere, aut ēt Tenebricosum aliquid ob Oculos obuersari, aut si Oris Vētriculi morsus in eo extiterit, Biliosa Vomitio aderit: Sin Rigor quoq; prehēderit, & Inferiores hypochōdrij partes frigidæ fuerint, adhuc Citius Vomitio aderit: Si quid vero Bibat Esitetq; sub hoc tēpus, perquā Cito Deuomet.*

De vomitione spōtina eueniēte rōne iudicationis hoc loco Hippocrates docet. Prima aūt finitio ei est, vt morbus haudquaq; exitiosus habeat: appellauit aūt iā hunc morbū sæpenumero περιεςηκότα .i. salubrē. Scda vero, vt ægro dolēti caput, obuersetur quiddā ob oculos ὀρφνώδης .i. tenebricosum, quod vtiq; significat atrū ex flauæ bilis syncerae exhalatione confectū. Hæc. n. plenius calefacta, &, vt ita dicat, superassata atram exhalationem, ceu fuliginem quādam, ad caput remittit, ob quā capitis dolores infestāt. Quantū vero eius ad oculos permeat, turbulētiorē reddit in eis humorem, splendidū ex natura ac purū, ita vt fiat conditio quædam similis ei, quæ circa purissimum ac lucidissimū aerē euenit, recipientē statim in se aut fumidū quendam aut fuliginosum nigrorē. Hanc igitur exhalationē sentiēs à cerebro permeans ad oculos visorius spiritus, queadmodū per suffusiones, visa (vt ait) tenebricosa cōmittit. At vero, cum talis exhalatio de sedibus qnq; etiam subeat pulmonis, eā interstinguimus ab illa, quæ de ore ventriculi redundat, cordis dolore .i. cardialgia. Tales. n. humores latēt pulmonē, vt qui vel oīno non sentiat, aut difficulter sentiat: vētriculi vero ostiolū (appellatur id, vt constat, ēt cor) pp magnitudinē neruorū, quos hēt, sentiētium, nihil latet, quod in eo infestet: ita fit, vt mordēs biliosus humor, cardiogmon .i. cordis seu oris ventriculi morsum, cōmittat: & ob eā rē biliosa vomitio eis accidit. Tale. n. ēt Thucidides indicauit, dū ait, Et, cū in cor inhæsit, subuertit id, ac purgatiōes bilis, quę à medicis sunt appellatæ, subierūt. Verbū enim, subuertit, de impetu dixit in vomitionē, statim ēt nominās cor, vētriculi ostiolū: & ob eam rē morsum eius cardiogmus & cardialgias appellitāt. Alibi Hippocrates scripsit, vt || infernū labrum id ipsum indicet, haudquaq̄ quiescēs, sed quodamodo intremiscens, ppterea q, si bilis mordeat internā oris ventriculi tunicā, ita cōmouetur labrū: didicimus. n. ex dissectione vnam esse oēm hāc tunicā perpetuā per oīa sibi, & oīs ventriculi, & gulæ, & linguæ, & palati, & oīs oris. Hæc igitur est, q̄ & labra concutit, quoties ab acriore bile collecta in ore ventriculi mordetur: talis. n. humor præ leuitate fluitare natura assolet: & ob eam rē ad stomachū redūdat, relinquēs ventriculi fundū, ac facile vomitur. Quod si rigor quoq; prehēdat tunc hoīem, magis ēt vomitio nō solū citius, sed etiam bilis erit copiosioris: cū soleat rigor magna ex parte bilis efficere vomitionē, quemadmodū, cū de ea ageretur, est demonstratum. Quin etiam, si quid bibat aut esitet per illud tempus homo, adhuc citius deuomet, quia pariter cū bile, ingesta cibaria in vētriculo corrūpunt. F G

de Vict. rat. in mor. acu. cō. 2. t. 44. 7ª. 122. f. sed ibi nihil de vomitu.

31 *Si quibus āt horū cœpit Dolor Primo die fieri, Quarto premūtur magis †, ad Septimū vindicant. Pleriq; eorū incipiūt Dolore vexari Tertio die, Quinto fluctuāt magis, deinde Vindicatur Nono aut Vndecimo. Quòd si quinto die incipiāt Dolore uexari, et Alia quoq; secundū rōne ipsis ex prioribus accidāt, ad Quartūdecimū morbus Iudicabit.*

†Multi cod. habent ēt, & quinto. aliqui, q̄ quinto.

Tres dixit differentias ex tempore ductas doloris capitis: & item tres terminos iudicationis earum. Itaq; prima differentia est, si prima die ęgrotationis, capitis incipiat dolor: altera, si tertio die: tertia, si quinto. Sed omnibus his cōe est ad septimum quodammodo diem, à quo incepit, desinere. Si igitur incipiat primo die, septimū habet decretorium. Si tertio, quātum in ipsum agitur septenarij numerū, decimum: sed, quia hic nequaq̄ decretorius est, ad nonum aut vndecimum deuenit iudicatio, q̄ citior aut tardior, q̄ septenarius terminus, vno die est. Atq; in animum rursus reuocabis, vt & nonum diem hoc loco cōmemorauerit tanq̄ decretorium, quemadmodum & (vt antea docui) tertium, nō per quaternariam aut septenariam circuitionē habētes iudicationem, sed ea ratione, q intercidant: quemadmodū libris de diebus decretorijs ostensum est. Quin ēt tertia differentia doloris capitis, quæ quinto incipit die, ad quartumdecimum prorogatur, propterea q non admodum calidus sit, neq; festinet, Indicio est, q incipiat quinto die, & quia adiecto septenario primis quinque diebus oēs fiant duodecim: duodecimus vero non sit decretorius: neq; etiam fieri possit, vt vnum anticipet diem: ostensum. n. iam est eum esse limitem morborum, qui acutissime mouentur, proprium: Itaq; merito in quartumdecimum excidit. H

32 *Hæc accidunt Viris & Mulieribus potissimum in Tertianis. Iunioribus accidunt etiam in Illis, magis vero & in febribus Continuis, & in Veris tertianis.*

In hominibus iam perfectis, de quibus assolet ferre virorum ac mulierū appellationē, in oībus febribus tertianis talia accidunt, propterea q ætas biliosissima existat: In iunioribus vero, q̄ ij, non

A in omnibus, sed solūmodo in veris tertianis, q̃ sane biliosissimæ sunt. Porro accidunt & per morbos acutissimos, nam hi quoq; biliosissimi sunt: constatq; vt & perfectis multo magis eueniant: id.n. prædictis consequens Hippocrates nequaquam adscripsit, tanq̃ vel a nobis intelligi possit.

33 *Quibus vero per Talem febrem dolet Caput, & pro Tenebris ob oculos offusis Hebetudines subeūt Oculorum, ac Splendor obuertitur: & pro Oris Ventriculi morsu circa Hypochondrium aut læua parte, aut dextra, aliquid Contenditur, Neq; cū dolore, neq; cū inflammatione: Sanguinem de naribus in his fluere, pro Vomitione Expectandū est. Magis vero & hîc in Iuuenibus Sanguinis fluorem Expectari oportet: Agentibus uero Trigesimum annū, aut etiam Senioribus, minus: sed Vomitionem in Talibus Expectari oportet.*

Talem dixit febrem, qualem inter initia sermonis per hanc indicauit dictionē: Si quis in febre non exitiosa dixerit caput dolere. Id igitur cōe in vtraq; seruans febre, cōe quoq; fore dicit, vt iudicentur per excretionem: proprium vero vtriq; adiecit in excretionis specie, in priore quidem, biliosam vomitionem: in sequenti vero, sanguinis fluorem. At vero signa id indicantia, in priore quidem visa tenebricosa ac oris ventriculi morsum: in sequenti vero, hebetudines oculorum & splendorem: & item intentum hypochondrium citra dolorem & inflāmationē, indicia maxima B sursumversus tendētium humorū. Porro supra quoq; dixerat sanguinis fluorem comitari decretorie inflāmationes, q̃ in hypochondrio sint: magisq; in iunioribus, in quibus sanguis exuperat: & rursus id ipsum nunc adscripsit: & item vt biliosæ accidant vomitiones in ætate vigētibus. Cæterum libro primo de morbis vulgarijs ēt lachrymari præter voluntatē dixit eos, quibus sanguis e naribus erupturus est. Hæc igitur cuncta componens, atq; adijciens eis, quæcūq; aliubi docui, nunq̃ non præsenties futurum sanguinis fluorem, potissimum si clare ex pulsu cognoueris indicium excretionis, quod vsquequaq; præcedit decretorium sanguinis fluorem. 1ª.Epi. cō.2. t. 80.3ª.116.2

De Convvlsione

34 *Pueris aūt Conuulsiones accidunt, si Febris Acuta fuerit, nec Aluus deijciat, ac Vigilent, Paueāt, Lugeāt, Colorē mutent, & viridem aut liuidum aut rubidum trahant. Hæc igitur Nuperrime æditis Pueris, promptissimē accidūt ad Septimum vsq; Annum: Adultiores vero Pueri Viriq; Non item in febribus prehenduntur Conuulsionibus, nisi aliquod Indicium extitit validissimum ac deterrimum, Qualia per phrenitidem accidunt.*

De cōuulsionibus hoc loco disputat, q̃ non in parte vna corporis, sed in oī eo infestēt: q̃ in pueris promptissime eueniūt, sed magis lactētibus: nō minime vero & pp vsum lactis, magisq; quoties fuerit admodū crassum: & q̃a plurimo alimēto & inopportuno vtunt̄, nihil aliud agnoscētes C viuendo præter esitandi cōmoditatem: oē.n. neruosum genus in illis debile est. Cū.n. tres vires genere existāt, ex quibus gubernatur corpus: Duabus quidē pueri, q̃ cæteri, fortiores existūt: Vna vero debiliores, quæ in neruis innexa est: & ob eam rē prōptissime conuellunt̄: & rursus ad habitū naturæ facillime remeant: Perfectis vero nec facile fiūt, neq; desistunt cōuulsionis affectus pp valentiam in neruis facultatis. Itaq; conuulsio accidit ēt sine febre in fortibus admodū frigoribus, & copia humorū crudorū crassorumq;, & itē inflāmatione in neruis ac tēdonibus, quoties originem ad consensum agant. Sed hoc loco de conuulsionibus docet, q̃ per febrem fiant, quemadmodū inter initia subiecit persequi præsensiones in morbis acutis, & in alijs, q̃cūq; ex illis decidentibus fiunt. Itaq; cōuulsiones per tales morbos in Auctioribus illa significabunt indicia, q̃ maxime per phrenitides difficiliores existunt, sed potissimū si partes in vultu peruertunt̄, aut dētes strident, aut oculi crebro mouent̄, aut peruertuntur: In Pueris vero vel sufficiet, si vigilent tm̄modo: interdū si metuant admodum, quod sane ἐκπλαγῆναι .i. pauere, noiauit: si lugeāt cū intēsione vehementiore, & aluus haudquaq; deijciat. Hæc igit̄ ceu causæ sunt: Indicia vero conuulsionis ad tales cās, colores p̄ter naturam habentur, indicantes humorū prauitatem, ex quibus cōuelli assolēt: D Viridis.n. aut liuidus, prauū qualitate significat humorē: Rubidus vero, sanguinis copiā idicat.

35 *Cōualituros aūt Morituros q; Pueros, et Alios, Scrutari cōuenit Oībus signis, Prout in singulis singula relata sunt.*

Id etiam antea dixit: & nūc quoq; commemorat: & rursus post paulum dicet, propterea q̄ vtilissimum sit: Attamē non id intelligunt pleriq; medicorum: sed interdū aliquod ex prauis videntes indicijs, ex quibus contingit viuere hominem, criminantur, ceu mendacem: quemadmodum rursus bonis apparentibus interempto ægro, falsum esse Hippocratem dicunt, non dū cernentes, vt interdum a multis bonis indicijs vnū malum vehemēs peruincatur: & rursus e cōtrario a multis malis vnum bonum, quod vehemens sit.

36 *Hæc autem intelligo de Morbis Acutis, & Alijs, Quicunq; ex his fiunt.*

Hoc quoq; scripsit Hippocrates, q̄o ante dictū ēt præceptū, vaticinatus negligentiā pariter & audaciā eorū, qui sint eius volumina lecturi, & item quæsituri, quo pacto cōmemoret quadragesimum diem atq; sexagesimū, suppurationesq;, & aquas inter cutē, nec nō febres quartanas. Cū.n. vel eo clare scribente, vt non solum agat de acutis, sed etiam de ijs, qui ex horum decidentia in longam temporis seriem extenduntur, attamen talia quærant, quid nam agerent, nisi id effecisset? Supra. 203.d. cō.1.t.53.

37 *Oportet autem eum, qui sit recte Præsensurus Superstites futuros & Morituros, & in quibus Morbus Pluribus diebus Duraturus ẽ, et in quibus Paucioribus, Indicia ediscendo Omnia Interstinguere, Aestimãdo vires eorũ Inter se, quemadmodum scriptum est, tum de Alijs, tum de Vrinis, & Screationibus, vbi pariter pus bilemq; excreet.* E

Omnia assidue oportere spectari indicia, nec vni credere, ēt antea dixit. Sed nunc adiecit, quod sermonis est vtilissimum: id vero esse dico, vires æstimare indiciorum, neq; simpliciter has, sed cõferendo eas inter se. Sunt.n. quædã indicia & ipsa per se praua, magisq; & minus: quorum vires mensurari oportet vocabulis (vt antea quoq; explanauit) aut exitiosum dicẽdo, aut exitiosius, aut admodum exitiosum: & item adijciendo verbum, iam. Nec secus in bonis indicijs rursus, aut salutare, aut salubre simpliciter, aut magnam obtinẽs vim, aut etiam cum verbo, admodum. Plus est enim, si dicatur, admodum magnam vim obtinere ad salutem, q̃ si nudum ac solum, magnam vim obtinere. Sed nunc conferri oportere dicit vires indiciorum inter se, non modo similium, verbi gratia bonorũ cum bonis, ac malorũ cum malis, sed ēt bonorum cũ malis: nãq; per hanc comparationem ea quoq;, quæ fiunt præter rõnem, innuit. In primis.n. agnosces, quid nam pręter rõnem eueniat: tum aũt haudquaq̃ terreberis: & demum cõsiderabis, quãobrem factũ sit: aut quid nam indicare natum sit. Sed hæc oïa in nostris commentarijs dicta sunt, maximeq; in libris de iudicationibus: nec vero ab re erit nunc quoq; gratia exempli reuocare in animum quędam, à cõi initio incipientes omnis præsentiendi facultatis. Consideres.n. conueniet in primis, vtrum præcipuè pars vna in corpore affecta sit, an morbus sit humorũ in conceptaculis conditorũ: deinde per quã potissimum facultatem periculũ ægro immineat, etenim supradictum est tres esse facultates: tum deinceps facultatis illius mala ac bona indicia. Fingamus.n. facultatem de cerebro manantem imperpessam haberi, atq; etiã corporis partes imperpessas, totius vero hypothesin morbi, hoc est febrilis, ex putrescentibus solis habentes humoribus: deinde his ita habentibus, ab initio cuncta apparere in vrina bona indicia: hunc hominem mori impossibile est. Quocirca, quanq̃ aliquod appareat indicium terrificum, non solũ non terreberis (quemadmodum pleriq; medicorum) sed etiã id iudicationem præmonstrare existimabis: etenim dolent caput, ac delirant, & intuentur tenebricosa quædam ac flaua, & hebetudines subeunt oculorũ, atq; etiam oris ventriculi dolore affliguntur: & itẽ spirãt difficulter, & hypochondria contendunt rõne iudicationis: & rursus deiectiones malignæ, & screationes, atq; ēt vomitiones quędam, & item partes nigrescentes putrescẽtesq; & intermorientes hominem exhibent per oïa meliorem. Sæpe.n. ex talibus excretionibus ægri facilius spirant, melius appetunt, melius dormiunt, dolore leuantur, ac resurgendo leuiores, & in totum faciliores euadunt, perspicue indicantibus ijs, quæ euacuantur, expurgari corpus, natura præter spem superiorem conflictum repellente. Sed hæc omnia potestate sunt prodita, atq; definita hoc volumine. Præcepta de pulsibus tñmodo addenda sunt, quæ nos omnia in commẽtarijs de pulsibus clare perscripsimus, prorsus silentio dissimulantes sphingis ænigmata, qualia innumera scripsit Archigenes. Itaq; hæc omnia prompta animo obseruando inspice, cõferendo ea inter se: ex his.n. poteris prædicere ea, quę ab infirmis omittuntur, interdum ēt necessarijs ipsis haudquaq̃ exquisite perspecta: Qemadmodum sæpenumero me vidistis in ijs, qui strideant dentibus, ex natura in illis haberi accidens pronunciare, ita vt existimarent familiares audientes non ex medendi facultate, sed ex arte vaticinandi talem extitisse prædictionem: Interdum ēt in dormiẽtibus inconniuentibus oculis, vt id quoq; in eis ex natura existat: Et quodam in ventrem cubãte id ipsi quoque natura necessarium. Porrò mulieris cuiusdam aliqñ visus est adeuntibus nobis dexter oculus alterum insigniter superare, de qua dixi talem ante morbum extitisse excessum: Et itẽ in alio caua admodum tpa, quo perspecto tunc dixi per naturam haberi affectionem: Itidem aliorum cruentos oculos esse per naturam: Cõuulsam vero in alio supercilij partem, aut oculorũ, aut labrorum: Et item non nulla ante morbum ex quadam causa fuisse exteriore. Quin etiã intermittentem pulsum, atq; etiam pulsus varietatem, & alia generis eiusdem ex natura in quibusdam haberi dixi, vel ipsis ægris haudquaq; perspecta: qñq; etiam, simulatq; cõualuerunt, restare visa sunt. Voces item asperas, raucas, clangosas, in hoc ex natura, in illo †ab ægrotatione, committi dixi. De quibus cũ libro de præsagiendo latius docuerim, nihil insuper necesse habeo hoc loco recẽsere: sed sufficiet, si summam horum inueniendorum dixero, & ita orationem sistam. Quoties.n. ex omnibus alijs sine periculo videat morbus, tale accidens terrificum, ex natura adesse sciendũ est: aut prorsus ante ægrotationem fuisse pp aliquam causam euidentem. Quocirca mihi & Hippocrati credentes, considerabitis (quẽadmodum dictum est) vires indiciorum ęstimantes, quemadmodũ ipse, inquã, prædixit: exempli.n. habuit mentionẽ, quoties pariter pus bilemq; excreet: idq; ab eo dictum est per dictionem illam, quæ ita incipit: ‖Quæcunq; suppurãtur, dum screatio biliosa est, exitiosa admodum sunt, siue vicissim bilis ac pus, siue pariter excernãtur. Per hanc.n. dictionem censuit cõsideranda esse exquisita ratione oïa, quæ in ægris existunt: atq; nõ nulla quidem exposuit eorum, à bonis ita exorsus: ‖Bona hæc sunt, facile ferre morbum, facile spirare, dolorem sedari, sputum facile excreari. Tum deinceps, vbi ea omnia recensuit, à malis rursus exorsus: ‖Mala vero, inquit, his aduersa habẽtur, difficulter ferre morbum, spirationem magnam & crebrã esse, dolorem non sedari

F G H

† Antiqui codices legunt, πρὸ τῆς νόσου, .i. añ ęgrotationẽ. & ita vetus trãslatio.

Supra. 203.d. cõ.2.t.53.

Ibidem.t.56.

Ibidem.

A sedari, sputum vix excreari, sitire admodum, corpus ab igne inæqualiter detineri. Sed hoc tibi & prauorum signorum initium, doctrinæ est ab eo antea proditæ ex prædicta hypothesi, quã de excreationibus conscripsit. Vt igitur, inquit, in his dixi, ita in cũctis agas, nihil omittẽdo, sed seorsum æstimando singulorum vires indiciorum, deinde ea inter se conferendo.

38 *Oportet quoq; Impetũ Populariter Grassantium Morborum cito considerare, nec nõ tenere Tẽporis Cõditionem.*

Ad prænoscenda futura in ægris accidentia, maxime conducit grassantium quoq; morborum cognitio, qui iam præsentes, & item futuri sint. Disseruit autem ipse breui summa in sentẽtijs, qui singulis increbrescãt tẽporibus, quiq; & præsentem & anteactã sequantur conditionẽ. ‖ Vere.n. (ait) atræ biles, furores, & alij deinde, quos enumerauit, qui veris & aliorum temporum proprij sunt, quoties.s. proprias seruent naturas. Si minus seruent, grassaturos alios ait morbos anteactæ conditioni congruentes: atq; docuit, qui nam ex ijs postea futuri sint, qui vero statim in prima cõditione. De ijs igit, qui postea futuri sint, ita docuit: ‖ Si hyems squalida & aquilonia fuerit, ver vero pluuium australeq;, & alia, quæcunq; deinceps dicit. De ijs vero, quæ in ipsis præsentibus accidant conditionibus, dum ait, ‖ Conditionum anni squalores salubriores (quod in totum dixerim) B q̃ imbres. & alia, quæcunq; deinceps existunt. Itaq; in sententijs summatim de morbis vulgarijs, docuit: In libris vero de morbis vulgarijs ad particularia deuenit. Quãta vero & horum vtilitas habeat, q̃q̃ videant comprehendi sermonibus vniuersalibus, explicabitur in cõmentarijs de morbis vulgarijs, ab his ordine perscribendis. Nunc vero summã totius dicã præsensionis, de qua sermonẽ in præsenti dictione Hippocrates fecit. Indicijs.n. proditis hoc volumine prognostico, morborũ ipsorum proprijs, censet adijcienda esse ea, quæ ex aeris conditione ducuntur. Finge.n. aliqua visa esse indicia ex rõne morbi sanguinis fluoris, esse vero & tps vernum, adhuc magis sperabis fore sanguinis fluorẽ: q̃ si præsens quoq; conditio calida & humida fuerit, multo sanè magis: & item præteritorum duorum vel trium tẽporum conditio si sanguinem gignat, adhuc ẽt magis sperabis fore sanguinis fluorem. Vt igitur sermo de sanguinis fluore, ita & de oĩbus alijs est. Sed abunde erit dicere singulare exemplum futuri sudoris. Per æstus, qui squalentes sint, febres vt plurimũ sine sudore eueniunt: per eos vero, in quibus minuta pluuia decidit, febres cũ sudoribus magis fiunt. Itaq; constat, vt p̃ter alia signa, q̃cunq; ægrotationis propria habenẽ, futurum demõstrãtia sudorẽ, ambientis præterea aeris conditio accedens spem futuri sudoris firmiorem subscribat.

3ª. Aph. 20. Ex. ord. 24. a — 3ª. Aph. 11. Ex. ord. 20. h — 3ª. Aph. 15. Ex. ord. 15. f

39 C De Signis & Indicijs, quo nam modo differant Inter se: & Item aliqua de Temperie Regionum.

Probe vero Peritum esse Oportet de Indicijs certis, ac Signis alijs: Sciendumq;, vt quouis Anno & quouis Tempore Mala malum, Bona bonum, Denunciant.

Non apud medicos solum, sed etiam apud rhetores, quæri agitariq; solet, quo nam discrepet à signo indicium certum, quod Græci τεκμήριον vocant, quæstione non in verbis solũ habente locũ, quemadmodum alibi, sed ẽt res ipsas attingente. Oportet.n. duplicem quandã inueniri naturam rerum, ex quibus medici præsentiunt, rhetores demonstrant aut suadent. In ijs igit, q̃ sumũtur in demonstrationes, siue scientiarias, siue verisimiles, differentia vna est necessaria, & assidue habens alterum alteri subsequens, ex quibus propositio conficitur: alia vero non necessario, nec assidue, sed magna ex parte duntaxat. Quin etiam ex alia differentia, hæc ex obseruatione empirica, illa ex rationali sequela est, quod sanè est endexis.i. indicatio. Hæc igitur rerum differentia habetur: Nominibus vero in eis non oẽs æqualiter vsi sunt: Sed elegantiores (prætereo.n. sponte alios) in prima sectione de eo, quod perpetuum est, vnum quodlibet indicans, censent vtendũ indicij certi appellatione: signum vero, nominant alterum: In secunda vero sectione, quod ex obseruatione est, signum: quod vero ex indicatione est, indicium certum dicunt. Cæterũ, vt Græci authores ita no D minibus vtant, non medicis solum scire vtile est, sed ẽt illis, quibus arte congruit græcizare. Et vero, vt ad demõstrationes ac p̃sensiones p̃dictã rerũ differentiã cognosci vtilissimũ sit, perspicuum cuiuis esse existimo. Sed, vtrũ ambo suã assidue seruent vim, q̃cunq; bonũ denunciant, & quæcunque malum, dignum consideratione est. Ipse igitur in Sententijs dixit, ‖ Per morbos minus ij periclitantur, quorum naturæ morbus conuenit, aut ætati, aut habitui, aut tẽpori, q̃ quibus non conuenit aliqua ex his rõne. Hoc igitur non discrepat ab eo, quod nunc est proditum. Malum.n. aliquod significare dixit assidue mala indicia: non tñ vt similiter, aut vt non similiter, insuper adscripsit: Prædicta autem sententia neutrum transfert in contrariam naturam, sed hoc ĩ ipsis magis minusq; existere dicit pro natura, ætate, & alijs, quæcunque enumerauit: quocirca ex hoc nequaquã ab Hippocrate contraria dicentur. Illud vero magis pugnare videtur, dum ait, ‖ Iis, quæ non ex ratione leuant, confidendum non est: nec metuenda admodum ea, quæ præter rationem incidũt mala: hæc.n. magna ex parte infirma sunt, nec perseuerare aut immorari diutius solent. An id, ipsum est, propter quod etiam adscripsit nunc nobis propositam dictionem: Accidentia.n. quædam de prauis in bona, atq; ẽt de bonis in praua, mutantur: signa vero nequaq̃ verti natura in contrarium solent, sed magis ac minus aut malum aliquod significare, aut bonum: non tamen nunc bonũ, rursus vero malum: aut malum nũc, rursus vero bonum. Igitur, quæcunq; in vrina docuit esse mala

2ª. Aph. 34. Ex. ord. 17. c — 2ª. Aph. 27. Ex. ord. 16. b

signa,

signa, hæc haud vnq̃ bona euadent: quemadmodum neq; bonum vllum, malum. Itidem, q̃cunq; E de screationibus vel deiectionibus tanq̃ bonis aut malis dixit, nullũ in contrariũ vertitur. Pari mõ nec quęcunq; circa vultũ fieri docuit signa, aut ex colore, aut mole, aut figura, atq; ẽt decubitu, deq; liuiditate aut nigritie partium, aut alia quauis tali affectione. Oĩa.n. vim retinent propriam, nõ secundum.s. magnitudinem (superius.n. dictum est, vt recipiant maioris minorisq; discrimen) sed secundũ genus: propterea q̃ nullũ bonũ ad genus euariat malorũ, nec vllum ex illis ad genus bonorum, quoties.s. cum proprijs finitionibus considerant. Non tñ in accidentibus ita res habet. Quidã.n. spirant difficulter, atq; ẽt delirant, & hypochõdrio cõuellunt, ac splendorem intueri credũt, & obuersari tenebricosa quædam ratione iudicationis: quin etiã os ventriculi dolore afficit, & inferiorem labrum intremiscit, & abscessus secũdũ auriculas, aut aliquo alio loco fit. Constat.n. vt hęc oĩa qñq; eueniant (vt diximus) ratione iudicationis, qñq; vero quia grandescentes morbos comitent. Ita fit, vt illud sit ab eo merito proditum: ‖Decretoria haudquaq; decernentia, partim inferũt morte, partim difficilem iudicationẽ. Sed de huiusmodi oĩbus, tum alijs locis, tum ẽt libris de iudicationibus, perpensum est, ita vt nihil insuper ad præsensionem desideret: & ob eã rem, quod assidue moneo, nunc quoq; persequi nõ dubitabo. In Primis quidẽ maximeq; studendũ præcipio, discere, quæcunq; medicinalis artis officia sunt: alia vero, quæcũq; haud talia sunt, partim in voce ac F significatione quæstionẽ habentia, partim rõnalem comitantia cõtemplationem, post, & in maiori ocio aggredi: quemadmodũ & nunc de significationibus verbi, Indicium certum, ac Signũ. Cũ enim quod ad artis officia vtile est, dictum mihi sit, adijciã aliquid cõsequens & de horũ enarratione, aliud ab ijs, q̃ ante dixi: id vero tale est: De accidentibus decretorijs afferri verbũ, Signũ, conuenit: Indiciũ vero certũ, nequaq̃ cõuenit: sola.n. illa, signa simul & idicia certa nominant, ex quibus licet certo conijcere aliquid de salute & internecione ægri: q̃ cõprehẽdens vno capite dicet aliquis esse significationes virium gubernantiũ corpus, quo pacto robore valeant aut deficiant: ĩ quibus s. cruditatis ẽt & cõcoctionis signa cõtinent. Ex accidẽtibus vero decretorijs nullum talem habet naturam, sed indicant fore iudicationem, vt per excretionẽ, aut abscessum: & ad hæc, per quã excretionem, aut abscessum, verbi gratia, sanguinis fluorem, aut vomitionẽ, aut abscessum, qui propter auriculas fiat. Sed, vtrum bona iudicatio futura sit, an mala, per hæc signa nequaq̃ colligere licet. Cõstat enim, vt oẽs tales iudicationes nihilo minus in bonum, q̃ in malum, finiant: docuitq; nos finitionem earum firmissimam, nõ ex quibusdam accidentibus ductam, sed ex quibusdam signis certisq; indicijs: ‖Cõcoctiones.n. (dicit) celerem iudicationem, securam sanitatem, significãt: cruditates vero & incoctiones, & cõuersiones in malos abscessus, aut non fore iudicationes, aut tẽporis lõgitudines, aut dolores, aut mortes, aut horum ipsorum recidiuas, ostendunt. G Quocirca fore iudicationem, ex accidentibus decretorijs (quæ ẽt signa decretoria nominare cõuenit) præsentire possibile est: sed, vtrum in bonum an in malum iudicatio sit abitura, per concoctiones cognitio est: quæ rursus haudquaquam fore iudicationem præmõstrant, sed conualiturum hominẽ aut moriturum. Cæterum hæc tibi erit ad eas, quæ proditæ sunt, appellationum, alia enarratio vna cũ rebus vtilioribus ad artem prodita. Memineris autem, vt signa quoq; decretoria accidentia genere existant, indicantia futuras excretiones aut abscessus: hæ vero causæ quidẽ sunt, vt morbus soluat, aut vt exoluatur facultas, primaria ratione: sed ex accidenti signa quoq; existunt.

2.Epid.Sect.1a. · 1.Epid.cõ.2.t.45.3a.112.b

40 *Nam, & in Libia, & in Delo, & in Scythia hæc Prædicta Signa Vera esse conspiciuntur.*

Nõ secundum solitam sibi breuitatem de terris habuit sermonẽ: etenim prædictæ dictioni duabus adiectis syllabis, nihil insuper hac dictione opus fuit. Igitur adijciens ego eas, ostendam, qualis nam sermo fuisset: Probe vero peritum esse oportet de indicijs certis ac signis, sciendumq;, vt quouis anno, & quouis tpe, & terra, mala malum, bona bonum denũcient. In hac dictione verbũ, terra, adijciens, indicaui tibi superuacuam esse nunc proditam dictionẽ: nihil.n. aliud per eã ostenditur, q̃ vt signa tum bona, tum ẽt mala, sibi ipsis idem alterutra denuncient quauis terra, si calida, H si frigida, si modificata sit: Libyam enim tanquam calidam, Scythiam tanquam frigidam, Delũ tanquam modificatam mediamq; inter vtranque, gratia exempli commemorauit.

QVO PACTO PRÆSENSIONES MEDICORVM IN MORBIS RATÆ SINT

41 *Sane itaq; Sciendum est, vt in His ipsis Terris multo Plura consequi nequaquam difficile sit, si quis Ediscendo ea Iudicare & recte colligere sciat.*

Quod nos antea alicubi diximus ex vsu orationis, id hoc loco Hippocrates scripsit: vt, si recte ediscas vires signorũ, q̃q; nõ assidue exquisita rõne præsentias futura, tñ ratæ præsensiones multo plures futurę sint irritis p̃sensionibus: qua in re & alter altero peritior est in cuiuslibet rei p̃sensione. Nunq̃.n. hallucinari, supra captũ hominis est: sed q̃ minime oberrare, solius Artificis est. Sed, cum magna vel ea in re diuersitas habeat, eo, qui decies præsentiendo, oberrat semel, multo melior est, qui vicies prædicendo, oberrat semel: ipso vero hoc, rursus melior is est, qui centies præsentiendo oberrat semel: quemadmodum rursus, q̃ is ipse, melior est, qui ducenties præsentiendo, oberrat semel. Igit non recte nos interrogant Empirici, vtrum theoremata, quæ magna ex parte eueniãt,

A adiectione rõnis intransducibilia ac perpetua faciamus: deinde non valentes indicare, existimant coarguisse, tanq̃ ex superabundanti rõnem adijcientes. Nam, si non perpetuo, certe sæpius, q̃ illi, finem artis consequimur, quemadmodum præsentiendo futura in ægris, ita ẽt illis medendo.

242 *Expetere vero oportet Nullius Nomen morbi, si non hoc loco Perscriptum sit: Omnes enim, qui Tẽporibus prædictis Iudicentur, his ipsis Agnoscas signis, Licebit.*

Id mihi vr̃ adiecisse in calce libri, quia de morbis acutis, & alijs, quicunq; ex his fiũt, hoc libro doctrinam fecisse dixit. Itaq; cõmemorans, vt permulta signa à se prodita, tũ bona, tũ ẽt mala, simpl̃r dicta de cunctis in cõe morbis sint, pauca vero de quibusdã definitis, hoc in animũ ẽt nobis reuocauit, adijciens nihil esse per sermonem omissum: quod forsitan nos falsum existimauissemus, qm̃ quorundã habuit mentionẽ nominatim, aliorum non: id. n. hoc indicat non temere à se factũ, nec sine aliqua cã. Sed, qm̃ p̃ter alios quidã morbi peculiari doctrina egebant, ob eã rem eorũ mentionẽ habuit seorsum: omnes alij omissi, sub cõibus signis collocant̃. In primis ab eo perscriptũ, quẽ appellant vultum νεκρώδη. i. exitiosum, in oĩ morbo acuto, exitiosum vere dictum est. Pari ratione quæcunq; de accubitu scripsit, aut respiratione, aut somno, aut insomnia, aut alijs, quæcunq; cõia B sunt omnium, qui prædictis tp̃ibus iudicent̃. Non enim de diutinis commentarium est, sed (vt ipse dixit) de acutis, & alijs, qui ex illis fiant: quorum tempus ipse ẽt indicauit, in quibusdam vigesimum diem, in quibusdam quadragesimum, aut sexagesimum, terminum ponens.

EX GALENI LIBRIS

DE DIGNOTIONE EX INSOMNIIS

Augustino Gadaldino interprete

C

Insomnium vero corporis affectionem nobis indicat. Nam, si quis in somnis Incendium videat, à flaua bile vexat̃: si Fumum vel Caliginem vel profundas Tenebras, ab atra bile: Imber vero frigidam humiditatẽ abundare indicat: Nix & Glacies & Grando, pituitã frigidã. Sane & tẽpori & nutrimento sumpto mentẽ oportet adhibere. Nã, qui Niue cõspergi sibi vr̃, si in accessionis iuasione, quæ cum rigore vel horrore vel perfrigeratione fiat, hoc imaginatus fuerit, tempori plus, non corporis affectioni, tribuendum est: si in declinatione tale insomnium viderit, firmiorem nobis indicationem exhibebit frigiditatis exuperantiũ humorum: adhucq; ẽt magis, si nihil ex pituitosis edulijs comederit, quibus ĩ ventriculo contentis talis quædam imaginatio fieri contingit, quamuis, quæ in toto corpore est affectio, similis non existat. Sed, qm̃ in somnis non ex corporis affectionibus solum, sed & ex ijs, quæ quotidie agere solemus, & ex ijs ẽt qñq;, quæ cogitauimus, anima imaginat̃, ac sane ẽt quædã diuinatorie præsagit (nam & hoc experientia confirmat̃) difficilis certe effici dignotio corporis D ex insomnijs è corpore excitatis. Si. n. ab ijs duntaxat, quæ quotidie agimus vel cogitamus, oporteret ipsum discernere, nihil vtiq; difficultatis esset, q̃cunq; nec acta nec cogitata sunt, ea censere ex corpore excitari: at, qm̃ ẽt diuinatoria quædam esse cõcedimus, qũo hæc ab ijs, quæ ex corpore excitantur, discernant̃, haud facile dici potest. Conspexerat. n. quidam alterum Crus sibi lapideum euasisse, iudicarantq; pleriq;, qui in hisce rebus periti habebant̃, ad seruos insomnium hoc pertinere: at ille eo crure resolutus est, cum nemo id nostrum expectasset. Palæstritam item, qui in Sãguinis Cisterna stare, ac vix eam supereminere sibi videbat̃, copiam sanguinis habere, euacuationeq; indigere coniecimus. Nõ nulli vero cũ iudicatorie sudaturi essent, in Calidarum aquarum Cisternis lauari natareq; arbitrabantur. Ita quoq; imaginatio Bibendi citra expletionem, admodum sitientibus: quẽadmodum insaturabiliter Comedendi, esurientibus: Venere vtendi, semine repletis accidit. Vr̃. n. in somnis anima in corporis profundum ingressa, & ab externis sensilibus digressa, affectionem, quæ in corpore est, sentire: atq; eorum omnium, quæ appetit, tanq̃ iam præsentiũ, visa concipere. Et, si hæc ita habẽt, nihil sane mirũ fuerit, si, cũ animalis facultas ab humorũ copia grauata vexat̃, homines vix se ipsos mouere, ac onera quædã ferre, per somnũ imaginent̃: Ecõtra vero, cum leuis superfluitatibusq; vacãs affectio corporis sit, si, qui ita sunt affecti, se vel volare vel velocissime currere, per insomnium videant: cum animæ visa corporis affectionibus semper

assimilentur: ita vt etiam, qui affecti sunt, graueolentia vel beneolentia percipere videantur. Qui E enim in Stercore & Cœno se versari imaginantur, vel humores prauos graueolentesq; & putrefactos in se habent, vel copia stercoris in intestinis contenti: qui aũt contra, quàm hi, sunt affecti, ac in locis beneolentibus versari se credunt, contrariam habere in corpore affectionem est censendum. Quæ igitur laborantes in insomnijs vident, seq; agere arbitrantur, sæpe hæc nobis humorum tum defectus, tum excessus, tum qualitates coindicabunt.

F

GALENI DE PRAECOGNITIONE LIBER AD POSTHVMVM

Iu. Martiano Rota interprete.

Ex Vltima interpretis Recognitione.

ARGVMENTVM LIBRI

Medicum posse, Quid singulis Aegris Euenturum sit, Prædicere.

Quales Medicos Galenus offenderit, cum Romam Primo se contulit. CAP. I. G

SI vulgares medicos Posthume audiamus, q̃ singulis in morbis euentura sunt ægrotantibus, p̃cognoscere nõ possumus. Nã, ex quo numerus eorũ, qui videri potius, q̃ esse, volunt, non solũ in medicina, verũ in alijs ẽt artibus maior esse cœpit, neglecta sunt, q̃ in disciplinis erãt pulcherrima, dataq; est opera, vt ea dicant & fiant, quibus vulgi gratiã ineant, & ab eis approbent: dico aũt, quibusuis adulari, quotidie salutare, diuites per vrbẽ comitari, principes domũ reducere, in conuiuijs discumbere, atq; in eis tũ ministrare, tũ iocos & facetias referre. Quidã vero non hęc mõ faciunt, sed pretioso quoq; vestiũ & anulorũ ornatu, magnoq; subsequentiũ comitatu, & argentea specillorũ suppellectile, populo persuadent se dignos esse, qui beati & amabiles ab oĩbus habeant. Atq;, cũ partim illecebris, partim ostẽtatione iudicium illorũ, qui res vere dijudicare nesciunt, perstringant, multa (vt ipsi quidẽ putant) bona consequunt: vt aũt ipse sentio, veris omissis falsa bona arripiunt: Et, tales cum sint, in cæteris quoq; medicinæ præcepta transgrediunt: q̃ minimo ẽt tpe cũ se docturos polliceant, magnũ discipulorũ numerũ contrahunt, per quos plurimum ipsi possunt in vrbibus, in quibus diuersant. Verũ hac tempestate alias artes hæc sola calamitas afflixit, medicinam vero permultæ atq; diuersę, quarum vnã propalare decreui, ad eos medicos pertinentẽ, qui plurimũ à me dissident. Cum aliquis medicus eorũ, qui legitime medicinã didicere, vel deliriũ, vel rigorẽ, vel profundum somnum, vel sanguinis fluxum, vel secus aures aliquó ue alio in mẽbro abscessum, vomitũ, sudorẽ, alui cõmotionem, animi defectum, deniq; aliud aliquid eiusmodi in ægrotantibus futurũ prædicit, imperitis hominibus talia audire non consuetis, portentum ac monstrum id esse videt: tantumq; absunt, vt eũ mirent, qui illa prædixit, vt bene ẽt cũ ipso agat, si deceptor ab eis nõ habeat. Ex his tñ aliquot, qui præcognoscendi scientiã haberi posse non negant, statim & ipsum, qui prædixit, & cæteros medicos percontantur, priscorum ne eiusmodi inuentum sit, an ipsius solummodo, qui prædixit. Hic medicos quidem cæteros, vel vt suam imperitiam occultent, vel fortasse quia sic aliqui existimant, præsciendi facultatem ab antiquorum nemine traditam aut conscriptam respondere necesse est, eumq;, qui tales res euenturas dixit, deceptorem esse: Illum vero, qui prędixit, partim medicorum, qui adsunt, reuerentia, partim ne in eorum odium incidat, non audeat, oportet, dicere præcognoscendi artem ab antiquorum multis, & in primis ab Hippocrate, qui nobis bonorũ omniũ auctor extitit, conscriptam esse, multoq; minus se eius artis inuentorem asserere: nanque & mentiretur, si

quis

A quis hoc pacto responderet, & in odium medicorum lõge maius incideret. Igitur tã ancipiti hic interrogatione impetitus, dum inter consultandum, quid respondeat, semper moratur, auget, opinor, de se imposturæ suspicionem, & demum in se omnium inuidiam concitat, adeo vt insidijs petatur, clam primum veneno, palàm deinde calumnijs: id quod Quinto contigit, qui, licet oẽs sui temporis medicos excelleret, vrbe tñ eiectus est, tanquã ægrotantes necaret. Necesse est igiť eũ, qui medicinam exercet, quemadmodum philosopho conuenit, & Aesculapij successorẽ decet, è duobus alterum subeat, vel, vt Quintus, Roma pulsus eximiam præsensionis suę mercedem reportet: vel dolis circumuentus, & aperte quidem, si paulo timidior fuerit, dum alia excusat, alia formidat, lepori vitam similem degat, semper in timore atq; in expectatione alicuius mali constitutus: quibus & illud interim accedet, ꝙ delusoris de se suspicionem augebit. Quòd si audacior aliquanto cõtrauenire, & solus aduersus tam improbos, tot fraudibus assuetos homines altercari velit, eruditione disciplinisq; fretus, sed talium improbitatum nescius, duorum alterum rursus eueniet, vel vt ab eis arctius deuinctus in posterum peragat, quicquid illis libuerit: vel, si vlterius adhuc obsistere & concertare pergat, bona fortuna vsus, non possit euitare, quin assidue pessimo omnium dissidij genere vexetur, quod ciuile bellum nominant. Id igitur contingat, oportet, in multis eorum, qui B disciplinis ita, sicuti diximus, imbuti fuerint, & in cæteris veritatem per se ipsam syncere, & non alterius alicuius rei gratia, consectati: Quos monitos volumus, vt, quando suorum temporum improbitatem semel experti fuerint, agnouerintq; manifeste se nullam vtilitatem hominibus allaturos, ab hac se hominum fæce subducant, ac veluti ex aliqua magna tempestate & ventorum procellis, in aliquem tranquillitatis portum concedant. Eiusmodi quippe viri, quamuis ignoti vulgo sint, summo tamen rerum opifici Deo noti primum & amici sunt: deinde optimis etiam quibuscunque hominibus, qui vitam tranquille degant, cogniti fiunt: permittantq;, vt in existimatione sint improbi apud vulgares. Horum autem omnium malorum in causa sunt diuites atque ciuitatum principes, qui corporis oblectationibus dediti, cum voluptates virtutibus antepo suerint, nihil pendunt eos, qui pulchri quippiam edidicerunt, & id alijs explicare nouerunt. Diuites enim, cum se totos voluptatibus abdicarint, voluptatum artifices ditant, admirantur, & eò vsque extollunt, vt histrionum & aurigarum simulachra secus deorum imagines etiam collocarint: disciplinarum vero peritos tanti faciunt, quantum indigent eorum opera. Neque enim, quid singulis artibus pulchri boniq; insit, animaduertunt, neque, vt eas accurate discant, tolerare possunt: verum Geometria & Arithmetica tantum vtuntur, quantum extruendis ædibus, & computandis expen C sis conducit: Astrologia vero & diuinatione, quantum ad præuidendum faciat, quorum hæredes esse debeant: item & Musica, quantum ad oblectandum aures sufficiat: quæ vero has omnes artes constituit Demonstrandi facultas, curæ ipsis non est, nisi quatenus dicendi studium quosdam adigit cauillandi peritiam discere: nam artium omnium parentem Philosophiam non modo non audiunt, sed reliquis etiam omnibus disciplinis deteriorem arbitrantur: cui operam dare, non absurdius esse putant, quàm si quis granum milij perforare velit. Hi sunt, & qui medicinæ vsum solummodo respiciunt, non tamen recte, sed, vt inquit Plato in Gorgia, sicut pueri vel imprudentes homines: à quibus si iudicaretur, quis nam potior esset, medicus, an coquus, non minimum pręstare coquus medico censeretur.

Quo modo Galenus Duas Quartanas Eudemo prædixerit, & Vnam statim à Prima inuasione Cognouerit. CAP. 2.

HOrum ego ignarus, quo tempore Romam primum veni, neq; tale quippiam suspicans, nõ verbis modo, quid ægris euenturum esset, prædicebam: sed etiam, quid opus esset factu, vt sanarentur, libere commonstrabam: donec ad id peruẽtum est, quod tu scis Posthume, qui vnus Eudemo peripatetico à principio morbi vsque in finem astitisti. Cœpit enim Eudemum quodam D die, posteaꝗ lotus fuerat, quædam pulsus inæqualitas vexare, & ab hora octaua horror: ob quæ sine cœna philosophus eo die manere coactus est. Postridie sibi cauẽs ab omni victus errore, tutius esse iudicauit, si octauam horam sine cibo transgrederetur. Vt autem neque eo tempore molestiã vllam sensit, cum iam vsque ad horam nonam & amplius incœnatus perseuerasset, ablutus postea modicum cœnauit: neque, dum hæc faceret, vllam in corpore sensit commotionem. Tertio die nos quidem, vt solitus erat, conuenit: securitatis tamen gratia visum est ipsi illa quoque die suspectam horam sine cibo præterire: quamobrem transacta nona lotus cibum abũdanter sumpsit, molesti quippiam amplius sibi non superuenturum existimans. Quarto die, vbi nos conuenisset, iturus ad balneum, ridens & ad te simul respiciẽs, An'ne, inquit, & hoc die, qui quartus est, tutius erit octauam horam transgredi, an ad lauandum modo concedere? Hîc tu, cum nihil mali superuenturum opinareris, vt lauatum abiret, iussisti: idem & cæteri, quotquot aderant, medici pręceperũt. Solus ego tacebam: percontatusq; ab eo, cur tacerem, respondi eum diem mihi suspicione vacuũ prorsus non videri, ꝙ primo die, quo me tangere pulsum iusserat, quartani circuitus initium extitisse nobis apparuisset: me tamen, ꝙ antea nunquam eius naturalem pulsum nouerim, quo ignorato fieri non potest, vt exiguæ eius mutationes præter naturam agnoscantur, certi nihil pronunciare: neque plus aliquid, quod consulerem, habere, quã tũc obortam nobis quartani circuitus suspicionem.

ſpicionem. Lauit igitur ſe leniter, & cibum ſobrie ſumpſit: tum ex me circa veſperam accerſito, & vt rurſus pulſum tangerem, iuſſo, eadem, quæ ante ablutionem audiuit, confidentius et, quàm tunc, expoſita: Quam ob rem Eudemus decreuit diem à primo ſeptimũ, ab eo aũt quartum, deinceps venturum diligentius obſeruare. Domi itaque præſtituto die manens lauit ſe, & cibum accepit, multis, vt noſti, ſine febre ipſum eſſe prorſus affirmantibus: ego vero tibi interroganti (nam & huiuſce proculdubio recordaris) quid fore ſuſpicarer, tunc aperui quartani cuiuſdam longiſſimi circuitus principium inſtare: quibus dictis ad balneum inde longius ſemotum me contuli, ægrotum quendam circa veſperam illic viſurus. Lotus interea cibũ Eudemus aſſumpſit: nec multo poſt, toto corpore calorem percepit, quem tñ ob potum eueniſſe putauit: antiquum.n. id vinum fuerat. Sequẽti die medicis conſuetis id, quod euenerat, vt putaret, expoſuit: accuſantes vero & ipſi vinũ audacter, nihil mali amplius ſuperuenturum exiſtimabant. Quarto die, ex quo calorẽ ſenſerat, lauit ſe philoſophus, &, vt conſueuerat, cœnauit: verum febrire paulo poſt aperte iam incipiens, credidit demum quartanæ periodum illud eſſe, & me cœpit vnũ ex eo tpe commendare, tanquam exquiſitam pulſuum notitiam adeptum: ſuperioribus nanque temporibus philoſophiæ ſolummodo peritum me arbitratus fuerat, medicinamque in tranſcurſu tantummodo attigiſſe: non.n. nouerat patrinos ad philoſophiam ducturo, per euidens Somnium iniũctum fuiſſe, vt medicina quoque inſtrueremur, opinor, non tanquam ſcientia in tranſcurſu attingenda. Sed miſſa iſtæc faciamus, & ad illa reuertamur, quæ tunc mihi in Eudemo cõtigere. Nam forte poſtea quadam euenit, ſicut & ipſe ſcis, vt aliũ, qui circa principium autumni acuta ægritudine laborarat, & ex morbo conualeſcens hora quinta febricitare denuo cœperat, inuiſerim: teque præſente quartani circuitus inuaſionẽ eã eſſe planè dixerim, vt quæ pro febris conditione, quarto die rediſſet. Hoc Eudemus cum ex te accepiſſet, magis adhuc inductus eſt, vt mihi fidem adhiberet: qui, qm̃ febris exacerbatio maior ĩ dies effecta fuerat, optimos quoſque vrbis medicos conuocauit, vt conſultarẽt, quo pacto morbus is ſanari poſſet. Vltro tunc ipſe abſfui, verbis nolens cum illis contendere. Viſum eſt autem celeberrimis quibuſque, vt eo die, quo expectabatur acceſſio quartanæ, primo mane theriacam biberet. Abſceſſerãt omnes, vt ſcis, cum te præſente percontatus eſt Eudemus, quid nam ex vſu theriacę ſperarem. Cui ego nil dubitans (ſcis.n. & hoc) reſpondi non modo quicquam illi medicinam profuturam, ſed febrem duplicaturam. Sciſcitanti cãm, cur ita reſpondiſſem, ſubiunxi morbum adhuc crudũ eſſe, theriacam vero humores cum malos tum crudos in principio præſertim hyemis agitare quidem, nõ tamen exacto concoquere aut reſoluere poſſe. Hæc nos tum Eudemo prædiximus. Sequenti die primo mane, cum non dum ego aduenissem, conueniunt medici, ſeniq; theriacam exhibent verenti, quæ ex me audierat, ipſis exponere, intuentique medicos, quotquot aduenerant, enixe promittentes oblatam medicinam non parum profuturam. Cæterum, eademmet hora cum febris inuaſiſſet, interdum dicebant vſu venire, vt, qui primo theriacam biberint, morbum ſentiãt commoueri, ac ceu vectibus extrudi, ſed, ſi quis denuo, quo die expectaretur quartanæ acceſſio, medicamẽtum mane biberit, prorſus à morbo liberatum iri. His dictis illi bene ſperantes abierũt. Cæterum febris non expectato ſequentis acceſſionis tempore, poſtridie hora octaua ex improuiſo ſenẽ inuaſit, vehementior multo, quã pridie fuerat. Quã ob rem medicis poſtero, vt ſcis, mane conuenientibus viſum eſt denuo theriacam exhibere: quam cum exhibuiſſent eo die, qui primo paroxyſmo reſpondebat, abierunt. Verum & vna acceſſio primæ correſpondens, & altera illi, quæ ſuperuenerat, ſimilis, philoſophum vexauit. Quocirca veſperi me percontatus eſt Eudemus, quid nam fore expectarem. Cui ego, vt ſcis, explorato prius arteriarum motu, nihil me certi, quod reſponderem, tunc habere dixi, ſed mane forſitan habiturum, ſi, quod noctu minxeris, inſpexero: quod & factũ eſt, nam ſub ortum Solis accedens matulam inſpexi, &, ſi quid interim meieret, ſeruaretur, iuſſi, me enim hora quarta rediturum. Reuerſus igitur, vrinis inſpectis, pulſuque diligenter examinato, tertiam quartanæ acceſſionem hora conſueta affore dixi, atque diſceſſi. Paulo poſt Eudemum viſuri acceſſerunt Sergius, & Paulus, qui non multo poſt Vrbanus Prætor creatus eſt, item Flauius vir conſularis & ipſe, qui Ariſtotelicæ philoſophiæ operam dederat, ſicut & Paulus: quibus omnia, q̃ prædixeram, cum Eudemus expoſuiſſet, ſupereſt, inquit, id, quod hodie dixit de ventura acceſſione, videre, nunquid adueniet. Verum, cum & ipſa aduenisset eadem hora, qua & cæteræ venerant, mirabatur Eudemus, & quibuſcunque ad ſe accedentibus meas prædictiones enarrabat: erant aũt omnes fermè quotquot dignitate & eruditione in vrbe Roma præſtabant: inter quos & Boethus fuit: qui audiens me in diſſecandis corporibus ſumme peritum, mecum egit, vt ſibi quippiã de voce, deque reſpiratione commonſtrarem, quo pacto fierent, & per quę membra. Sic itaque me Boethus cognouit: atque iſtud idem Paulo expoſuit: nam, poſtquam me expertus eſt, ipſum admonuit, me hortaretur, vt ſibi quoque aliquid oſtenderem, valde nanque diſſectiones inſpicere gratum fore ſibi Paulus dicebat: ſimiliter & Barbarus Imperatoris Lucij auunculus, qui in Meſopotamiã, quã vocant, expeditionem ſuſceperat, diſſectiones videre etiam ipſe affectabat, quemadmodũ & Paulus: poſtremo quoque Seuerus, qui tum conſul erat, & Ariſtotelicæ diſciplinæ operam dederat, idẽ cupiebat. Verum enimuero, quo pacto in diſſectionibus res ceſſerit, tibi, qui cuncta retines, commemorare paucis opus erit: ſed paulo poſt hoc faciam.

Quo

A *Quo pacto Galenus Eudemi curatione suscepta, prædixit, quo die à tribus quartanis liberaretur.* CAP. 3.

AD Eudemum nunc redeo, qui, cum à tribus quartanis affligeretur, desperatus à medicis in lecto iacebat, hyeme iam fere media. Ego, vt, quod magistro conueniebat, exhiberem officium, cum & forte quadam proximus habitarē, non poteram non obtemperare Eudemo bis me quotidie vocanti. Deridebat autē me tunc Antigenes vnus ex Quinti discipulis, qui cum Marino versatus etiam fuerat, & inter medicos primū locum tenere credebatur, cum potentiores oēs medicaretur. Dicebat autē hisce, qui me laudabāt, irridens: Nescio, quid ipsi in mentem venerit: postmodū tamen agnoscetis, quem laudatis, quādo videbitis Eudemum efferri. Hoc vulgaribus dicebat, & interdū ad medicos respiciens, subiūgebat: Eudemum sexagesimum tertium annum agentem, tribus quartanis laborantē, media hyeme pollicetur sanare Galenus? Hęc ille. Tu vero mi Posthume, & quæ postea de Eudemo prædixerim, & quo pacto ipsum sanarim, scio, passim diuulgasti: quod inuidiæ in nos conflatæ principiū extitit. Mirabantur enim oēs cum vitæ nostrę integritatem, tum certos artis effectus. Nam ex tribus quartanis, quę prima inceperat, eo die, quo prædixeram, cum abiisset, admirari oēs cœperunt. Vbi vero & de secundæ discessu verax extiti, B multo magis obstupuerunt: atq; idcirco de tertia saltem falli me, deos precabātur. Sed & illa, quo die prædixeram, cum desiuisset, non solū in præcognoscendo, sed etiam in sanādo, haud paruum nomen adeptus sum. Quam ob rem Antigenes mihi se prę pudore occultabat ob maledicta, quę in me petulanter iactauerat: itē & Martianus, cuius existimatio in dissectionibus & eo tempore maxima erat, & superiori quoq; summa fuerat inter medicos iuniores: legebantur nanq; duo libri de dissectionibus ab eo conscripti. Ægre ferebat enim & ipse ea, ob quæ dicebat Eudemus, iuste me non solum laudibus cęteris anteponendum, sed etiā summa veneratione prosequendum. Atq; ideo non ex medica facultate, verum ex diuinatricibus sciētiis prędictiones meas fuisse mētiebatur: interrogatus q; à quibusdam, quas'nā diuinatrices sciētias diceret, interdum augurium, interdum extispicium, non nunq̄ coniectatricem, aliquando mathematicam, respondebat. Sed referam, quid postremo penes Eudemum contigit. Cum dies is aduenisset, in quo tertiæ quartanę discessum fore prædixeram, accedens Martianus ad Eudemum hora nona, non paulo, sed multo vehementiorem præcedente accessione præsentem exacerbationem cū esse dixisset, abiit statim, hilari vultu planè lętitiam præ se ferens, perinde, atq; me meę prædictionis frustratum iri. Interea Eudemus febrem sentiens, qualem non dum senserat, vehementē, quamuis me nō deceptum iri C cōsideret, alicuius tamen alterius medici aduentū expectabat. Cum itaq; non vnus, sed & duo, & tres aduenissent: obseruabant.n.oēs, quo prædictio nostra cederet, optabantq; cuncti, ne saltē in huiusce tertiæ quartanæ discessu, ne've in sanādo Eudemo compos fierem: cum, inquam, plures medici aduenissent, quid'nam ipsis de se videretur, Eudemus cunctos interrogauit, explicarent. Audiens aūt eadē à singulis, quæ & Martianus responderat, animaduertensq; eos, vt & Martianū, hilares, existimauit ipsos etiam gaudio affici, ac si nec, quod prædixeram, veritatē, nec febris finem consecutura foret. quare diutius in visendo alio quodam ægroto moratus, cum tardius solito ad philosophum redirem, me statim accersitum misit, in propinquo, sicut dixi, habitātem, volēs à nobis quoq; febris magnitudinē, quā habebat, dijudicari. Vt igitur affui, ne sedere quidem me passus est, sed brachium porrigens, vt pulsum tangerem, iussit. Hoc attente facto, percunctari cœpit, quid annunciarem. Cui ego subridens, quid aliud, q̄ bonum? Et ille, quod bonum? inquit, id mihi speciatim expone. Tū ego, sufficit, inquā, tibi, vt, cum summā rei audieris, ob ea, quæ futura sunt, læteris. Minime vero, subiūxit ille, audire.n. sigillatim quæq; desidero. Et ego, audi igitur: Liberaberis hac nocte prorsus ab omni morbosa dispositione: qua soluta symptomatū quoq; oīum, tum quę supuenerāt, tū quę supuenire debebant, solutio subsequeť. Atq; hoc nobis, subieci, naturę facultas, quæ corpus tuū regit p pulsum modo significauit: excitata.n. & cōmota est, vt D è tuo corpore, quicquid in humoribus praui reperiť, foras eijciat. Tum ille, quo mō dicis, inq̄t, naturā hęc tibi meam significasse? neq;.n. verbis id elocuta est: explica nobis ista: nā et me lōge plus oībus medicis istis medicis dicta tua scis assequi. Quia, inquā, in mouendo arteriā ipsam plus extulit, q̄ vtriq; dimensioni conueniat, quod facere semp assueuit, quoties aggrediť id, quod corpus lædit, eijcere. His dictis Eudemus excepit: At, qm̄ multæ sunt vię, quas natura expellendis excrementis aperuit, nam & vomitu reiecta, & ventris profluuium, & vrinę multitudo, & sudor plurimus, & sanguis erūpens, & in multis cōsueta venarum ani apertio, subito sępe corpus inaniunt, artis tuæ ꝑprium opus foret expulsionis genus mihi denunciare. Tum ipse, cum fluxurus est sanguis, hæc & illa signa præcedunt: cū sudor futurus est, illa: atq; ita sermone ꝓcedens, & quæ vomitum antecedunt, signa subintuli: nec nos præcipuū aliquod subiti per aluū fluxus decretorij indicium habere dixi. Cum igiť aliorum nullum adsit, reliquū est, dixi, vt speremus p alui ꝓfluuium in te morbū solutū iri. Et ille, dialectice, subintulit, id, quod euenturum est, collegisti. Hæc itaq; tum inter nos vespere collocuti sumus. Manè aūt cum accessisses, tutemet ex eudemo summā prędictionis meę cognouisti: qui non, vt antea consueuerat, summisse loquebatur, sed ad vos oēs, qui accedebatis, amicos alta voce clamabat, vaticinari Pythiū Apollinem ęgrotātibus voluisse per os

Galeni,& quibus remedijs ad sanitatẽ reuocari possint,& qua die perfecte liberari debeant. Quã E ob rem ego, dicebat, factam in me solutionem morbi (nam me iam planè sanum arbitror) multo ante ex Galeno intelligens,& sanitate,et prędictione iam fruor. Me senẽ,hyemis tpe tribus quartanis laborantem ex intempestiua potione theriacę,liberauit eadem suo tempore data: qñ reliqui medici non modo de exhibenda theriaca quicq̃ non deliberarent, verum etiam ipsum impensè deriderent, q̃ senem hyemali tempore quartanis tribus afflictatum, liberatum iri putaret.

Mores exponit Eudemus Medicorum, qui tum Romæ degebant. *CAP.* 4.

HÆc simulatq; in vulgus exiere,quicunq; medicinę expertes Romę tũc erant,cõe bonum ipsis me aduenisse credentes oẽs lętabantur. Martianus aũt,qui nõ solũ medicus erat,sed amicum ẽt se mihi testatus fuerat, vt me pridie ex arteriarum motu, quẽ illi turbulentum, non decretorium esse timuerãt,sanitatem philosopho pręnũciasse cognouit,Eudemumq; postridie ad naturalem habitum redijsse inuenit,ne verbo quidẽ me collaudare sustinuit, sed inde se in vicũ sutorũ transferens,fortè mihi obuiã factus, salutatione, qua vti consueuerat, omissa statim interrogauit, legissem'ne vnq̃ ẽm Hippocratis de prędictionibus,an eũ librum prorsus nescirẽ. Audiensq; me eum legisse, videriq; mihi recte medicos aliquot affirmasse librũ illũ Hippocratis nõ esse: quę ergo,inquit,in eo scripta sunt,agnoscis: atqui et ego eadẽ scio,nec tñ vaticinor. Sed ad quid,subiunxi,hæc abs te mihi nũc obiecta sunt? & ille,nuper ex Eudemo admirãte cognoui,te heri vesperè, simul atq; pulsum attigisses, dixisse fore, vt paulo post aluõ spõte soluta nõ amplius febriret. Hęc eo dicẽte illud modo subiũxi: Ab Eudemo ista,nõ ex me audiuisti: confestimq; ambiẽs, Eudemũ conueni,& illi,quę mihi à Martiano exprobrata fuerant,exposui,medicorum,qui in vrbe Roma nomen aliquod assecuti fuerant, malignitatẽ admirans. Excepit ille,& non sine ratione, respondit,hoc tibi contigit,si patrię tuę medicos hîc habitantibus conferre volueris,qui multis de caussis ad summã improbitatem deuenere: atq; eos oẽs his verbis deinceps exposuit: Ne putes bonos viros hac in vrbe malos effici,verũ,quicũq; mali prius erant,hîc male agendi materiã nanciscunt,& maius lucrũ Romę,q̃ in alijs vrbibus,faciũt. Animaduertẽtes.n.complures sibi similes ditatos,illorum facta imitantur,quę varijs de causis improba cũ sint,ad summã improbitatẽ deuenere: hæc ego tibi,perinde atq; longo tpe eos expertus, aliqua ex parte enarrabo. Non.n.praua naturæ conditio,& lucrãdi materia solum auxit improbitatẽ istorum,qui maligni sunt, sed quidam etiã veluti callis male agendi, per quẽ quotidie sui similes incedere vident,cuiq; illos imitando insuescunt. Alios insuper habere suorũ scelerum ignaros, ad quos, si ab aliquo male egisse deprẽsi fuerint, se transferant (transferunt aũt se ad eos securius, peritiores facti earũ rerũ,in quibus detecti iã sunt) G haud parũ valet,vt nunq̃ à maleficio desistãt.Nã,qui in paruis oppidis degũt,magnitudine lucri, quẽadmodum hîc,ad scelus non alliciunt,cognitiq; cũ oibus facile sint, etiã si vel minimũ aliquid delinquant,quid agant,amplius non habent.At hîc istud,ab oibus non cognosci mala,quæ sæpe cõmittũt,malitiã ipsorum auget. Ignaros.n.improuisi aggrediunt,simplices præsertim, qui solertia carẽtes ipsos remordere nequeunt, velut ipsi sese mordent, si in re quapiam ẽt minima ledant. Ergo,vt apud nos sibi latrones parcunt,et in faciẽda iniuria,mutuo cõueniunt,ita medici Romę nunc habitãtes faciunt,hocq; solo à latronibus differunt,q̃ in vrbibus,non in mõtibus insidiant. Atqui,inquã ego, meũ antea propositũ Eudeme sępius audiuisti. Nã, simulatq; patriam meã ex citata seditio infestare desierit,statim ex hac vrbe discedere me videbis,& pauco hic amplius tempore morari,quo me citius ab hac hoium peste expediam. At nesciunt, subiecit ille,hoc abs te decretũ esse: vel,si sciunt, vt ipsi mentiũtur,mentiri quoq; sic alios opinant. Nã, vt ipsi, partim quia pauperes,& indocti sunt,partim quia,sicut paulo ante dicebã,si qd mali perpetrauerint, agnoscũtur, in patria sua medicinam exercere nequeuntes, in hanc vrbem veniunt, sic & alios ea de causa Romã aduenisse credunt,nec prius recessuros arbitrant,q̃ pecuniam aceruarint. Ac licet à cõciuibus tuis, & genus tuũ, & opes audiant,nec ex egenis vnũ te esse quẽpiam intelligant,abs te tamẽ H ista subornari contendunt,quo facilius eos,qui honesta hæc de te audiunt,decipias: nam,quæ ipsi fecerunt,alios quoq; facere censent. Hęc & alia huiusmodi cũ Eudemus narraret,subiungeretq; fore,vt,si me improbitate sua lædere nequiuerint, ad venenum cõfugiant: Iuuenem.n.quendam ab eis, quemadmodum & ego medicæ artis opera prudenter exercentem, qui annis ante iam decem in hãc vrbem venerat,cum duobus famulis,quos secum adduxerat,veneno sublatum fuisse: Gratias,dixi,magister ingentes tibi habeo,qui mihi vniuersa istorum scelera patefecisti: nam ego me ipsis congrediens tutum seruabo,eorumq; imperitia patefacta ex hac maxime, & populosissima vrbe in exiguum, & infrequens oppidum migrabo, in quo quisq; alium cognoscit, & quibus parentibus ortus sit, quantumq; doctrinæ, atq; opum habeat, & quo modo viuat. Nam & hic enutritus istorum ignorantiam, malitiam've redarguere nunq̃ studui. Verum de hoc satis.

Destitutos Alios ægros ad Sanitatem reuocauit Galenus: &, quibus Instrumentis Vox fiat, per anatomen demonstrauit. *CAP.* 5.

AD eum iuuenem redeo,de quo superius mentionem feci,cuiq; statim primo die,quo febrire cœpit,accersitus dixi quartanę febris insultum esse: hunc etiã & sanandum suscepi,& susceptum sanaui: sta tam morbi solutionem,sicut in Eudemo fecerã, præfatus. Accitus quoq; abs te,

familiarem

A familiarem quendam Charilampi cubicularij, neruorum vulnere laborantem, curaui: quē nemo illorum, qui Imperatoris aulam frequentant, ad sanitatem reuocare scierat. Post hunc Demadem rhetorem in vico sutorio habitantem, cuius morbum celebres quiq; aulæ medici non modo non agnouerant, sed alijs etiam, quàm conueniret, remedijs curare nitebantur, sanaui: cum intra paucos dies exacte prænouissem ægritudinem illam è diuturnis vnam esse. Æstas deinde subsecuta cum aduenisset, & in Romanis principibus prædictiones & curas magna laude dignas peregissem, magna de me tunc, vt scis, apud omnes opinio fuit: nostrumq; nomen in dies celebrius effectum est: creuitq; simul gloria nostra, & eorum inuidia, qui se Romæ aliquid esse opinabantur: mihiq; perinde atque omni ex parte superati, detrahebant, hucq; & illuc per vrbem ventitantes varia diuulgabāt, alius casu me quempiam sanasse, periculosoq; admodum curationis genere vti: alius diuinatrici peritia nō arte medica, quid in morbis futurum esset, me prędicere. Incidit postmodum & ea altercatio, quæ mihi cum stoicis fuit & peripateticis à Boetho cōuocatis: & id, quod in vxore Iusti contigit, quam nulla corporis offensa tabescentem non solum amare, sed etiam, quē amaret, deprehendi: verum, quo pacto id compererim, paulo post explicabo. Prius enim commemoremus altercationem illam, quam cum stoicis & peripateticis habui, multis alijs præter stoicos B & peripateticos tam medicis, quam philosophis astantibus. Exponam autem, vnde inceperit, vt, si cuipiam alteri, quæ nunc à me conscribuntur, impertiri volueris, is, vbi earum rerum notitia dignus videatur, rerum gestarum sequelam intelligat, ne semper occupatus sis in recensendis, quæcunq; à nobis gesta sunt in medicandis ægris, in dissecandis corporibus, & hisce explicandis, quibus interim philosophorum & medicorum inuidiam refellebam. Nam ab eis lacessitus in hoc certamen deueni, Homeri præceptum secutus: inquit enim, Hunc punire virum, primus qui sustulit » arma. Congressus hic igitur initium tale habuit. Flauius Boethus vir cōsularis, quem & tu no- » sti, quàm elegans & studiosus vir esset, Alexandro Damasceno præceptore vtebatur: qui, tametsi Platonis etiam philosophiam sciret, in Aristotelem tamen propensior erat. Is igitur, postquam à me obtinuit, vt dissectione facta se docerem, quo modo vox & respiratio fiat, hœdos & porcos ad id negocium quàm plurimos promptos habuit: nam simijs non opus esse monueram, cum hac in parte similem cæteris animantibus corporis structuram habeant, aptioraq; sint animalia, quæ vocem magnam ædunt, hisce, quæ paruam emittunt, ad exhibendas demōstratiuas assumptiones, ex quibus propositæ quæstionis fides astrueretur. Aderant autem futuræ per dissectionem ostensioni cum alij plures, tum Adrianus rhetor, qui non dum publice docere cœperat, sed adhuc cū Boe C tho versabatur: item Demetrius Alexandrinus, qui Fauorino socius fuerat, & singulis diebus publice de quacunque re proposita disceptabat, quo modo & Fauorinus cōsueuerat. Hic, antequàm dissecare inciperem, cum dixissem me solum, quæ ex dissectionibus aspici possent, ostensurum, speraturum autem, vt, quæ ex ipsis concluderentur, non me tantum, sed omnibus etiam alijs, doctor Alexander præstantius esset collecturus, alij quidem omnes ea verba, ceu mitia, exceperunt: qui vero Alexandrum honorabant, absque concertatione quoq; vniuersam rei, de qua dubitabatur, naturam excutere ipsum hortabantur. Scis enim, vt Alexandrum omnes præ omnibus hoc vitio laborantem agnoscerent, sicut & tunc aperte significauit. Nam promittente me neruos quosdam ostensurum minutos & capillorū instar subtilissimos, partim è dextro, partim è sinistro latere musculis gutturis immissos, quibus vel interceptis laqueo, vel cultro abscisis, vocis impotens animal redditur, nihil alioqui, quin & viuat & cætera peragat, impeditum: Alexander interpellans, antequàm id aggressus ostenderem, Si prius, inquit, tibi concessum fuerit nos sensibus nostris credere oportere. Ego vero hæc audiens, relictis omnibus abij, hoc vnum subijciens, Quàm me mea fefellit opinio: non enim ad rudes pyrrhonios venturum me putaram. Vt autem abij, cæteri sanè omnes Alexandrum damnabant, Adrianus autem & Demetrius, qui Alexandro semper in disceptaD tionibus infensi erant, opportunam admodum eum increpandi occasionem habuere. Hęc ad aures aliorum quoque eruditorum peruenerunt, quotquot in vrbe Romana tum erant: vehementerq; est ab omnibus Alexander reprehensus: decreueruntq; Seuerus, Paulus, & Barbarus, vt se præsentibus dissectionem hanc facerem conuocatis omnibus & medicis, & philosophis, qui nomen aliquod haberent. Cum itaque diebus multis conuenissemus: & ego & inspirationem dilatato, & expirationem constricto pectore, fieri monstrassem: musculosq; ostendissem, à quibus pectus extenditur: & præterea neruos, qui ad musculos perueniunt, à dorsi medulla nasci: vtq; sine vi foras spiritus egrediens, sine strepitu expirationem committat: violenter autem exiens, eam expirationem faciat, quæ & cum sonitu fit, & exufflatio nominatur: cumq; rursus ostendissem hanc solam exufflationem, à summi gutturis cartilaginibus inter exeūdum verberatam, vocem formare, suisq; musculis summum guttur moueri, & neruos ad musculos pertingentes, si male afficiantur, vocis impotentes reddere: omnibus, quotquot inter demonstrandum mihi contradicebant, redargutis: rogauit me Boethus, vt harum rerum sibi copiam facerem: quod & feci. Nam missis ab eo aliquot, qui notis excipiendo, celerrime scribere consueuerant, omnia, & quæ dicta, & quæ demonstrata fuerant, rursus exposui, non aduertens hæc eum multis impertiturum: Quanq; Posthume hactenus scriptis illis contradicere ausus est nemo, & tamen anni iam quindecim intercesserunt:

runt: ac,quamuis multi contradicere tum deliberarint, quo tantum, opinor, contradixisse nobis E dicerentur,nemo tamen vnquam scripta sua eruditorum hominum iudicio subijcere voluit. Atque de his satis.

Quo pacto Mulieris Amorem & Serui Solicitudinem Galenus ex Pulsu inuestigauit. CAP. 6.

RESTAT, vt, quod tibi superius pollicitus sum, deinceps subijciam: hoc enim præsenti sermoni compellor adijcere, præsertim cum non nulli medici, qui sibi plurimum scire videntur, exponentes, quo mõ Erasistratus amari nouercam à priuigno cognouerit, & si pulsum arteriarũ iuuenis amatorie pulsantiũ Erasistratum deprehendisse scribant, non tñ id ẽt ex pulsibus inuentum esse fateri volunt, patris eã vxorem fuisse. Ego, tametsi, qua ratione Erasistratus id nouerit, dicere tibi non possim, quo pacto tñ mulieris amorẽ ipse deprehenderim, cõmemorare valeo. Vocatus, vt inspicerẽ fœminã, noctu vigilantẽ, & ex vna iacẽdi figura in aliã crebro se transferentẽ, vt ipsam sine febre reperi, percontatus sum, quæcunq; sigillatim illi contigisse poterant, ob quæ vigilias euenire scimus. Illa aũt vix & interdũ nihil respondebat, perinde atq; frustra se iterrogari significaret: demũ auersa stragulis adductis se totã operuit, & quodam paruo velo supra caput adducto in morem eorum, qui dormire volunt, cubare cœpit. Id videns discessi, duorũ alterũ mecũ ipse colligẽs, vel atræ bilis vitio mulierem animi deiectionẽ pati, vel rei, quam fateri nollet, mœstitia laborare: F quam ob rem postero die cuncta diligentius obseruare proposui. Cum itaq; accessissem, ex ancilla, quæ ipsi assistebat, cõperi fieri non posse, vt tunc ægrã dominã viserem: abij igitur, & deinde rediens, vt idẽ denuo comperi, tertio reuersus sum: sed & tum ancilla renunciante, vt discederẽ (nolle.n.tunc herã vexari, nam simulatq; secundo recessissem, abluisse se illam, & solitum cibũ sumpsisse) discessi: & sequenti die rediens, solus cum ancilla varijs de rebus diu collocutus, aperte mœstitia quapiã dominã laborare cognoui, quã casu postea reperi, opinor, quo modo Erasistrato quoq; obtigit. Nã, cũ prius noscerem nulla corporis parte mulierẽ affiictari, verũ animi molestia tñ quapiam perturbari, contigit, vt, quo tpe fœminã inspicerem, istud ipsum, quod esse suspicabar, mihi confirmaret: Nam quidã, tum è theatro cũ venisset, narrassetq; se Pyladem saltantem conspexisse, statim mulieris vultus & faciei color immutatus est: quod cũ viderẽ, brachio manũ statim admoui, pulsumq; subito varijs modis agitatum inueni, id quod animi perturbati indiciũ est: talẽ.n.pulsum, & qui de re aliqua certãt, habere solent. Quocirca sequenti die cuipiã ex ijs, qui me sequebantur, præcepi, vt, cũ ad mulierẽ venissem, me parum post subsequeret, & nunciaret Morphũ eo die saltasse: quod cũ fecisset, nullam in pulsu mutationẽ obseruaui. Sequẽti die quoq;, cũ iussissem, vt idẽ annunciaret histrionẽ, qui ex tribus reliquus erat, saltasse, silr pulsus nõ se mutauit. Quarto die, G cum ad multã noctẽ de industria expectassem, vbi renunciatũ esset Pyladẽ saltasse, diligenter annotaui pulsum varijs modis subsultasse: atq; ita mulierem Pyladis amore captã deprehendi: quod sequutis ẽt diebus attentius obseruatum, me in opinione adhuc magis confirmauit. Ad hunc modũ & alterius cuiuspiã diuitis seruus atriensis mihi cognitus est simili morbo laborare. Nam, cũ mœstitia afficeret ex eo, quia rõnem pecuniarum, quas administrauerat, redditurus esset, summæq; nõ parum deesse sciret, præ mœrore vigilabat: animumq; despondens tabescebat. Prius itaque illius domino senem seruum nullo corporis morbo laborare asserui: deinde, vt animaduerteret, monui, atriensem propterea timere, quia rõnẽ eorũ, quæ administrarat, expostulaturus esset, tristitiaq; ipsum idcirco angi, scientẽ haud parum deesse. Vt igit me bene coniectasse dominus respõdit, maioris notitiæ gratia consului, vt atriensi diceret, se id tñ argenti, quod haberet, repetisse, ne commissa alteri seruo, quẽ non dũ expertus esset, domestica gubernatione, hic inexpectata morte periret: nam ab eo postea rões exposcere non oportere. Vt aũt dñs hæc ei exposuit, credẽs se administrationis suæ rões non redditurũ, atq; idcirco tristitiam animo deponens, pristinum corporis habitum tertio die recepit. Quid igit medicos fefellit, qui ante me seruũ hunc & mulierẽ inspexerãt: nam hæc vulgari prudentia reperiunt, ẽt si quis exiguã medicinæ scientiam adeptus sit: Arbitror, H quia nesciunt, quid ab animo perturbato corpus pati soleat: fortasse vero nec à concertationibus & pauoribus animũ ex improuiso turbantibus immutari pulsum intelligunt: quod cũ sciret Erasistratus, & esset eadẽ domus iuuenis ægrotantis, & dilectæ fœminę, facilius, q̃ ego, amorem deprehendere potuit, cũ frequentius æger amatã intueret, & non pluribus interiectis diebus, quẽadmodum nostra mulier neq; tum deniq; viso Pylade, sed nominato solũ, turbaret. Nugæ sunt igitur, quod aiunt aliqui pulsum amatorie moueri, eorũ, q̃ vel nesciũt amoris pulsum nullũ esse, vel putãt re quapiã aĩo perturbato pulsum non immutari, sed in eandẽ æqualitatẽ & ordinẽ eũ perseuerare.

Quibus Artibus Cyrillum Boethi filium clàm Cibum sumere deprendit. CAP. 7.

HVius gratia si vnũ insuper adijciam, ob quod primo quidẽ Boethus obstupuit, mox vero, vt accepit, quo pacto inuenissem, non modo non mirari se amplius affirmabat, sed ẽt id nesciẽtes tanquam medicinæ imperitos vituperabat, ad aliud quippiã narrandum descendã. Cũ ægrotasset alter filiorũ Boethi, & liber à morbo factus rursus in morbũ incidisset, deindeq; soluta febre denuo febriret, diceremq; ego puerũ aliquid clã comedere (nã, quæ palã exhibebant, & qualitate idonea, & q̃titate cõgrua erant) pueri matrẽ promittẽtẽ se filiũ diligẽter obseruaturã esse, custodẽ pater adhibuit, q̃ tota die secus puerũ sederet, nec ad eũ quẽq̃ venire sineret, noctuq; cubiculũ, in

A quo dormiebat, diligenter clauderet. Cum igit quatuor diebus puer ita seruatus noctu incaluisset, indignabundus Boethus in thalamum pueri me manu apprensum duxit: subsequebantur autem Boethum, vt scis, quicunq; in via nobis obuiam fiebãt, quorum in numero & tu Posthume fuisti. Vt igitur domum intrauimus, inuenimus puerum de solito cubiculo in aliud translatũ, vbi lectus erat, in quo pueri mater sedebat. Huic lecto parum infra medium lectulus iungebatur, in quo puerum iacentem mater seruabat, nequis ad ipsum accedere posset: sella vero vna lectulo aderat, qualis lectulorum ceruicibus hærere solet: è regione lectuli ad extremas & superiores partes lecti, duę sedes sibi propinquæ iacebant, in quibus vt nos Boethus sedere fecit, ipse secus vxorem sedit. Et mox, Adduxi tibi vxor, inquit, Galenum hunc, vt ex te audiat, qua diligẽtia Cyrillum custodisti: nihilq; in victu per hosce quatuor dies aberratum esse: & videat, nunquid re vera præterita nocte febrierit, an tu mihi renuncians ipsum calidiorẽ euasisse, inani timore decepta sis, & putaris febrẽ, calorem aliqua alia de causa forsitan excitatum: vt nobis, & quo modo se nunc habeat, aperte denunciet, & quæ ad victum pueri faciunt, omnia præcipiat. Hîc ego, vt pueri venã in brachio pulsantem attigi, sine febre quidem ipsum esse pronunciaui: me vero deludendi hisce, qui vatẽ me appellare consueuissent, ansam dare. Excipiens Boethus, & ego, inquit, in comparationẽ illorũ soleo

B te re vera, vt scis, vatem appellare, quoties aliquid prædicis, quod æmuli tui negant ꝑcognosci medica facultate posse. Atqui hactenus, subiũxi, ea omnia te docui medica arte inueniri, priscosq; aliquot medicos hisce de rebus conscripsisse. His dictis effari me oẽs vaticiniũ iubebatis: & ego rogare vos, vt adhuc semel pueri pulsum me tangere sineretis: quod vt feci, testis eris Boethe, dixi, neminem mihi huc venienti, tecumq;, dum huc veniremus, colloquenti significasse, quæ vaticinaturus sum. Asseuerante illo se, quæ dicerẽ, attestari, nosti, quantopere ridens, aduertere vos & auscultare iussi, vatis oraculum huiusmodi esse clamans: Cyrillo huic, hac in cella comedendũ quippiã absconsum est, vt, qñ mater ad balneum itura, domum hãc clausit, & securitatis gratia clauem in loculum coniectã obsignauit (hoc.n. ipsam interdum facere comperio) filius id, quod abscõsum est, sumat, atq; ita demum comedat. His auditis Boethus statim surrexit, arreptumq; puerum in cubile matris transtulit, & iussit pueri lectulum insterni, obseruans, an absconditi quippiã, dum excuteretur, appareret. Verũ, vbi, & quæ superimponebant vestes, & quæ substernebantur, oẽs excussæ fuerunt, lectũ quoq; agitari ꝑcepit, & sellã attolli, inspiciẽs, an abscõsi quippiã sub ipsis videret. Demũ, vt ne hoc pacto quidẽ aliquid cõspectũ est, puerũ è cubili matris in lectulum trãstulit: vxoris quoq; cubile totũ excuti & denuo insterni præcepit. Quibus peractis, quid nunc, subridẽs inquit,

C noster vates profatur? Hîc ipse non poterã nõ mirari, nihil ibi repertũ fuisse videns, vbi occultum aliquid extitisse credidissem: ideoq; surrexi, &, quod solũ intactũ superera t, quia, quod quærebamus, absconsum illic nullus existimasset, attollens excussi. Erat aũt exiguũ prorsus matris velũ sellæ impositum, ex quo cõmoto panis frustũ in terrã cum cecidisset, clamorẽ magnũ vos oẽs sustulistis: atq; cũ Boetho simul & abunde risistis, & vatem laudastis. Boethus itaq; plus cęteris in risum effusus mirabatur, quo modo pulsus occultatũ cibũ mihi significare potuerit, & nũciarit id, quod à puero fiebat, dum mater lauaret. Tũ ipse, solertissime Boethe, nõ quia pulsus id admonuerit, hoc ideo coniectauit Galenus tuus, sed clauso diligenter cubiculi ostio, difficile non fuit conijcere, ĩ tã longo tpe comedendi copiã puero fuisse: verũ nec occultari quippiã, nec id, quod occultatũ erat, cibum fuisse, pulsus mihi significauit: sed, cũ puerũ agitatũ viderẽ, non iudicaui, vt in amante fœmina, & in seruo timente fecerã, ob aliquã animi perturbationem puerum agitari, præsertim cum puer febre prorsus careret. At, si me interroges, vnde collegerim id, quod abditum latebat, cibum fuisse, si mentẽ huic quoq; rei adhibueris, exponam. Cũ neq; orationẽ puer habiturus esset, neq; in palæstrã descensurus, nec aliqua in re sui periculũ facturus, aut deniq; à quoquã reprensus fuisset, ab excessu corporis aliquo potius, q̃ ab vlla animi perturbatione, commotionẽ eã pulsus pendere

D conieci. Hæc simulatq; Boethus audiuit, per deos, inquit, non miror, cum ita res inuestiges, si nullus alius medicus ista sciat: perspicuum est aũt eos nescire, cum ipsi, quod tu facis, nunquã efficiãt: & te ista alio quouis modo potius, q̃ medica disciplina, facere diuulgent: videnturq; mihi, subiungens dicebat, non solũ, qualis altercantium pulsus esse debeat, ignorare, verum etiam neq;, si quisq̃ eorum casu noscat, quæ tu collegisti, scire colligere, cum neq; suapte natura solertes sint, neq; se in disciplinis exercuerint. At, respondi, satis ad male agendũ & exercitati & sapientes sunt.

Boethi Vxorem Vteri Profluuio laborantem præter spem aliorum Sanat. CAP. 8.

HOrum ego testem te habeo mi Posthume, aliorum vero omnium, quæcunq; gessi, quo tempore primum Romam venimus, multos alios: quæ, puto, vniuersa intellexisti ab ijs, qui à nobis sanitati restituti fuerunt: Inter quæ & hoc fuit re vera admirabile factũ, ob quod non solum mira loquentẽ, sicuti prius me plures medici, sed mira facientẽ, appellarunt. Boethi vxor, cum in muliebrẽ fluxum, quem vocant, incidisset, celebres medicos verita, inter quos & ego tum ab omnibus habebar, obstetricibus consuetis, optimis sanè omnium, quæcunq; in vrbe forent, primum vtebãt. Vir eius, vt ipsam nihil inde leuari vidit, præcipuos quosq; medicos conuocat, & eos, quid opus sit factu, considerare iubet. Postq; in eã sententiã ab omnibus itum est, vt ea remedia adhiberentur, quæ ab Hippocrate & alijs post Hippocratem optimis quibusq; descripta fuissent, voluit

Boethus, semper interessem mulieribus, quoties aliquid ægrotanti ministrarent vxori, probarémq; singulas medicamentorum materias: quarum intentio summatim erat, nõ vterum modo, sed vniuersum corpus etiam siccare: vnguenta insuper adstringẽtia admouerem muliebribus locis. Morem Boetho gerebam. Sed, ita faciendo cum deterius reddi morbus in dies videretur, iure mecum & reliqui dubitare cœperunt: &, quamuis omnes requireremus ad alium sanandi modũ transire, melius tñ quicquam, aut ratione inuentum, aut experientia repertum, nõ occurrebat, ꝗ̃ id, in quo optimi quiq; medici paulo ante consenserant. Interea vero tumor in ventre, qualis prægnantibus suboriri consueuit, apparuit: quam ob rem ex ministrantibus mulieribus non nullæ re vera prægnantem esse ægrotantem credidere: non tamen medicorum aliquis id verum esse arbitratus est, nam muliebris fluxus indicia, quæ singulis diebus excernebantur, earum opinioni refragrabatur. Cum igitur ægrota mulier ab ancilla, quam fidam habebat, & alia sibi fieri permitteret, quæ ĩ prægnantibus fieri solent, & singulis diebus lauaretur, contigit, vt in prima balnei cella vehementissimis doloribus correpta, quales parientibus aduenire solent, humoris aquei vsq; adeo multum excerneret, vt animo defectam è balneo ipsam extulerint. Inclamantibus ergo & vociferantibus ancillis, verum neque pedes, neque manus, neq; os vẽtriculi, quod vsitato nomine stomachus appellatur, fricantibus, ipse, qui casu ante fores balnei constiteram, audito clamore, intro me proripui: conspiciensq; frigentem, manu nardino vnguento admota, stomachum laborãtis ex eo cõfricui: ancillasq; iussi non frustra clamare, sed vnam pedes calefacere, aliam manus fouere, reliquas odorãdum aliquid naribus supponere: tunc itaque celeriter ipsam recuperauimus. Subsidente vero ob inanitionem ventre, summopere lætata est obstetrix, non tam quia, vt opinabatur, prægnans non fuisset, quam vt summisso ventre, medicis, qui sibi non crediderant, aperte cõtradiceret, eo' ꝙ verẽ intumuisse vẽtrẽ percepisset. Dubitantibus itaq; singulis, quid factu opus esset (nã nec ad priorẽ intentionem mulierẽ sanare satis fidebant, nec ad aliud curationis genus transire audebant) noctu mihi eã de re cogitanti tale quiddam nouum occurrit. Nam, qñ, vt dixi, mulier animo defecit, nihilq; adiumenti ancillis afferentibus, sed tantũmodo clamantibus, ipse arrepto nardi vnguento præcordia confricui, recordatus sum me tantam mollitudinem illic reperisse, vt, cum animaduertissem postea me violentius à principio præcordia fricasse, timens, ne carnem liuidam redderẽ, à violẽta confrictione destiterim: partes. n. oẽs circa ꝑcordia, si quis exacte comparare velit, lacti, quod coagulatur, non dum tñ in caseum obduruit, similes fuerant. Prorsus itaq; mihi visum est insistendũ nimiæ humiditati exiccandæ morbi, qui aquosus esset: excogitandumq; talẽ sanandi modum, quo non solũ humiditatẽ siccaremus, verũ etiã ita calfaceremus, vt æstatis præsertim tpe, ægrotantis corpus non liquesceret, quod frigidæ & humidæ tẽperaturæ supra modũ erat: Huius tñ contrariũ tunc faciebamus, cũ ipsam in harena maris calida decũbere præciperemus. In aliud quoq; erroris genus, quod plerisq; in morbis occurrit, tum nos ẽt incidere collegi: labũtur. n. sæpe medici, dũ id quidẽ, quod redundat, euacuant: ne aũt illi simile aliud gignat;, non prohibent. Atq; ideo mecũ decreui, vt vniuersa victus ratio ad duo inclinaret, potus paucitatẽ, & totius corporis frictionem, quã non ex pice & resina subsequeretur inunctio, sed ex melle solo, multũ quidẽ cocto, tm̃ tñ refrigerato, vt hac in re fontanæ aquæ similis æstiuo tpe foret. Ac, quẽadmodũ per cutẽ humorẽ redundantẽ euocare melius esse cognoui, sic medicaminibus vrinã cientibus eundẽ per vesicam educere deliberaui: dandamq; operã censui, vt per aluũ ẽt detraherẽt. His aĩo præsumptis septẽ ferme diebus, qui subitam illã euacuationẽ subsecuti fuerant, Boethum, qui nos & separatim singulos, & simul oẽs, aliquem sanandi modũ prospicere hortabatur, seorsum ab amicis & domesticis in aliã cellã abductũ, ita sum allocutus: Me, quem probe nosti vsq; in hodiernũ diẽ, ne in vna quidem re ad medicinam spectante deliquisse, tecũ ipse considera, an totos hos decẽ dies circa vxorem tuam operã, quam velim, ꝑstare sinas: ac, si melius interim se habere videbit, totidẽ rursus diebus aliquid denuo circa eandẽ agere iubebis: sin nihil tibi profecisse visus fuero, tum deniq; ab ea prorsus & ipse recedã. Hoc cũ mihi prompte Boethus concessisset, medicamento aqueum humorẽ per aluũ educente primo vsus sum: post aquam, in qua asarũ & apium ferbuerat, bibendã exhibui. Cum itaq; duobus primis diebus, his remedijs adhibitis, vterus minus fluere cœpisset, tertio die rursus haud multũ medicaminis illius exhibui, quod per aluũ trahebat ea, quæ in vterum repebant, cũ nõ solũ per vrinã, sed per aluũ ẽt, humorẽ deriuare vellẽ. Ab eo die postea quotidie & melle ipsam perunxi, & corpus confricui, mollissimo primũ, tum asperrimo sindone. Montanarũ insuper auium carnes, & pisces saxatiles comedendos obtuli. Cũ igiť diebus quindecim hisce remedijs vsus essem, nullum prorsus morbi vestigium apparuit. Quod cum animaduertisset Boethus, quia plus ẽt, quã promiseram, me præstasse vidit, vt prorsus vxorem suam liberarem, postulauit: preceptaq; exhiberem rogauit, quibus in posterũ amplius eo morbo non ægrotaret. Cũ itaq; mense transacto & bene colorata mulier adeo foret, vt ad naturalem habitũ nihil penitus desiderari posset, nec amplius fluxus indicium aliquod superesset, Quadringentos Aureos ad me Boethus misit, & nobiliũ medicorum inuidiam auxit: nam me apud eos laudibus summis extollebat, affectabatq;, sicut & Seuerus, mentionem de me facere apud Imperatorem Marcum Aurelium Antoninũ, qui Romæ tũc erat: nam Lucius iam ad Parthicum bellum à Vologeso illatum vrbe exierat.

A *Galeni Reditus in Patriam, eiusq; ab Imperatoribus Reuocatio.* CAP. 9.

VErum ego illorum volūtate perspecta, veritus, ne, si hoc, antequàm discederem, facerē, à reditu in patriam prohiberer, hortatus sum eos, vt parumper ab hoc officio desisterent, me dicens tempus ipsis significaturum, quo apud Imperatorem commēdari volam. Quam ob rem statim, vt audiui seditionem Pergami sedatam, egressus sum Roma perinde atq; in Campaniam iturus, è seruis vno domi relicto, qui res meas custodiret: cui digrediens præcepi, vt, cum nauigium aliquod in Asiam iturum nactus esset, vno die quempiam ex suburra institorem vocaret, eiq; supellectile omnī diuendita, quamprimum vrbe exiret, & nauim ascendens, ac per Siciliam iter faciens, Pergamum rediret. Atq; hæc haud multo post acta sunt. Ego vero, vt Capuam veni, inde Brundusium properaui: quò cum peruenissem, decreui primo quoq; nauigio discedente, Dirrhachium, aut in Græciā traijcere, veritus, ne quis Romanus Princeps, aut ipse quoq; Imperator meo discessu cognito militem ad me tanquam ad fugitiuum quempiam reuocandum mitteret: quam ob rem sequēti die Casiopen nauigaui. Interea vero amici, quos Romæ deserueram, me quærentes, ab eo seruo, quem reliqueram, sciscitabantur, vbi'nam essem, & audientes me in Campania diuersari, primo quidē id, quod erat, suspicati sunt: Postea vero, cum neq; seruus, quem Romæ reli-
B queram, compareret, id me fecisse agnouerūt, quod pridem ipsis affirmaueram: ac vix tum deniq; omnes illi, qui re vera propositum meum fuisse Romam deserere prius non crediderant, nō mentitum me, sed vera dixisse crediderūt. Tempore itaq; haud multo post, cum ab expeditione Parthica Lucius redijsset, bellūq; contra Germanos suscepisset, occasio amicis de me apud Imperatores colloquendi affuit. Nam cum sermo de hisce incidisset, qui non verbis, sed operibus, artem medicam & philosophiam exercerent, non pauci eorum, qui cum Imperatoribus erāt, talem me esse, qualem requirebant, asseuerarunt: quare, cum iam ex vrbe in hostes mouissent, ac, dum Aquileæ hibernarent, exercitum colligere & instruere decreuissent, nuncios ad me miserunt, quibus ad se venirem, iubebar. Cæterum Lucio media hyeme ad superos cōcedente, frater eius, vt cadauer Romam retulit, &, quæ cōsueta sunt fieri, peregit, iter in Germanos suscepit, atque, vt se subsequerer, mādauit. Verum, bonus & humanus cum esset, ipsum, sicuti scis, persuadere valui, me in vrbe relinqueret, præsertim cū breui rediturus esset. Toto igitur eo tpe, quo Antoninus abfuit, memor prauitatis & medicorum & philosophorum, qui tum Romæ degebant, interdum ex vrbe secedebam ad eum locum, in quo Antonini filius Cōmodus alebatur, Pitholao commissus: cui etiam ab Imperatore, si qñ puer ægrotaret, me accerseret, iniunctum fuerat. Prēter opinionem igitur cum
C Imperator diutius à Germanico bello detentus fuisset, omne id ocium ad scribendum cōtuli: multosq; tum libros composui, ad philosophiam medicinamq; spectātes: quos reuerso Romam Imperatore legendos amicis efflagitantibus permisi, ꝙ apud eos tantū, illos fore sperabā: nam, si dandos indignis scissem, ne amicis quidem ipsos prēbuissem. Voco autem indignos, quicunq; malo sunt animo, nec libros, vt discant, legunt, sed vt quempiam inde calumniētur. In hisce igitur libris omnis ea facultas exposita est, quæ & ex pulsibus & ex alijs signis præcognoscere docet: quā ob rem, si per teipsum discere voles, qua disciplina prædixerim ea, quæ in altero Quintilij filio prædixi, facile tibi & dilucidum erit, si libros de crisibus à me conscriptos leges, præsertim cū à pueris in geometria & dialectica versatus sis: triuialibus aūt istis medicis, qui ab exercenda medicina recesserunt, & se totos improbitati committentes, artem suam in ea exercuerunt, neq; intelligere quicq̃ eorum, quæ ibi scripta sunt, neque est audire concessum. Sed ad meas prædictiones redeo.

Recidiuæ Febris Præcognitio & illius per Sudorem discessus. CAP. 10.

SExtus in morbum incidit acutum adeo, vt septimū diem euadere non posset, uin iudicaret. Quo'nam pacto autē habeatur huiusce rei prēcognitio, in libris de crisibus scriptū est: in quibus etiā docuimus, quò modo crisis sæpenumero non expectato die, qui fidenter iudicat, alio die
D erūpit. Atq; hoc sexto euenire posse, quarto die cognoui. Quā ob rē interrogāti Pitholao cubiculario, quid'nam fore vaticinarer (interrogabat aūt, qm̄ experientia nouerat me prius multa prēdixisse, quæ sapientissimi medici præsciri non posse asseuerabant) respōdi subridens, non posse morbum vltra septimum diem protendi, verū septimo vel sexto die prorsus iudicatū iri. Quòd si sexto iudicetur, reuersurum morbum: sin septimo iudicetur, integram eam iudicationem fore per sudorem vero necessum esse eā iudicationem euenire. Cum igitur sexto die, quemadmodum dixeram, morbi iudicatio aduenisset, Sextus, qui suprà modum contentiosus erat, vt me non redeūte febre redargueret, quotidie quidem lauatum cōcedebat, sed neq; vinum bibebat, neq; quicquam aliud assumebat præter ptissanā, vel solam, vel cum panis micis: interdum quoq; solo pane tātum aqua macerato contentus erat. Hæc vsq; in duodecimum diem faciens, meā se prædictionem vicisse iactabat. Decimotertio die aquosi vini pauxillum bibit, ac parumper copiosiorem cibum, ꝙ̄ antea, tenuem tñ adhuc, accepit: sequenti die, qui à primo decubitus tēpore quartusdecimus erat, febrire cœpit: sed, ne quis id mihi renunciaret, magnopere vetuit, existimans eam febrem, neque vehementem fore, neq; vltra diem vnum progressuram. Procedente vero die cum febris assidue plus augeretur, Claudius Seuerus, vbi eum febricitare intellexisset, de suis ēdibus, quē propinquē erant, in Sexti domum se cōtulit: ibiq; postꝙ̄ Sextum non modo febrire cognouit, sed valde iam

febrire

febrire deprehendit: primo quidem ipsum percontatus est, quam ego sentẽtiam habuerim de febre, quæ tum inceperat: deinde, vt ex eo veritatem intellexit, atq; ob cõcertationis studium ad me vocandum quenq̃ non misisse, statim me accersitum misit, quo & Sextum viserem, & se postea cõuenirem. Quibus peractis interrogauit me Seuerus, quid nam de morbi reditu mihi videretur: cui ego respondi, quę et Sexto paulo ante dixeram, post tres dies eam febrem, quę satis magna interim esset futura, desiturã: atq; decimoseptimo die, si quis à primo decubitu numeret, iudicationẽ facturam. Sextus itaq; libenter audiens breui morbũ solutum iri, prompte mihi fidem præstitit: quod enim quisq; cupit, id nimirum quoq; facile credit. Seuerus autem, quamuis me quidem de salute Sexti non deceptum iri crederet, de die tamen, in quo penitus à morbo liber futurus erat, mihi fidem non adhibebat, existimans esse difficile non expectato saltem sequenti die, quid quarto futurum esset, firmiter pronũciare. Sic itaq; animatus subsecuto die, cum vix dum illuxisset, ad Sextum misit quendam, qui me ibi opperiretur, & post inspectum Sextum ad se duceret. Quam ob rem, vt Sextum visitaui, & ad eum veni, Contradicis, inquit, illis, quæ heri Galene dixisti, an in eisdem permanes? cui ego, nũc etiam magis, q̃ heri, eadem affirmo. Rursus quoq;, cum me post prandium ad se vocasset, denuo percõtatus est, an crisim Sexto, quo die prædixeram, aduẽturam firmiter existimarem: cognouitq; me magis tum, q̃ pridie, eadem affirmare. Item & sequenti die percontatus est, nunquid eandem prorsus sententiam, quam prius affirmassem, retinerem: an potius aliquid ex ijs, quæ dixissem, immutare vellem. Tum ego, eorum quidem, quæ prædixissem, me sanè quippiam immutare nolle, sed quædam potius illis adijcere insuper velle respondi. Sciscitatus est ille denuo, quid illud esset. Et ego, cum septimusdecimus dies, inquam, aduenerit, sudor hora noctis secunda erumpere incipiet. Tum ille, nunquid & Pitholao, subiecit, hæc dixisti? cui ego me dixisse respondi, nec dubitare Pitholaum asserui, quin omnia, sicut dixi, eueniant, & Sextus, quemadmodum dixi, sanus fiat. Tum ille, prorsus, inquit, ista Pitholaus Imperatori significauit. Fortasse, inquam ego, q̃q̃ mihi curę nõ est huiscemodi gloria: neq; enim obambulãs, meas prędictiones, & quos sanauerim, prædico, ne me plus medici & philosophi odio prosequãtur, & delusorem atq; vatem appellent, ac huiuscemodi alia de nobis obloquantur: Vobis autem amicis, qui ex istorum imperitia medicinam vituperatis, artem quidem ipsam Apolline & Æsculapio dignam ostendo: Hosce vero medicos ita medicinam dedecorare cõmonstro, velut philosophi philosophiam, qui, licet nihilo melius cæteris vulgaribus viuant, honesto tamen philosophię cognomine se ipsos appellant. Hæc itaq; Seuero tunc ipse dicebam, tu vero Posthume pulchre nosti, quæ tunc esset medicorum fermè omnium malignitas: aperte nãq; desiderabant, ne voti compos fierem, & tota die submittebant, qui singula explorarent, & ipsis, quid ageretur, efferrent: non tamen, quæ Seuero & Pitholao prædixeram, sciebant, aduentante crepusculo futuræ crisis initium conspectum iri. Quam ob rem, cum hora septima grauiter febrire Sextum accepissent, ridentes & planè lęti quibuscunq; occurrentibus, quo mihi detraherent, inculcabant: Admirandum Galeni vaticinium contrarios exitus sortitum est. Cæterum, vt crisis, sicuti dixeram, obtigit, secus postridie loquebantur, atq; pridie blatterauerant: nam præ pudore cuncti se ab omnibus auertebãt. Quanq̃ hæc prædictio nihil, quod mireris, continet, si eorum memor es, quæ tibi in commẽtarijs, quos in primum Hippocratis librum de vulgaribus morbis conscripsimus, & præterea, quæ in libris de crisibus docuimus, didicisti. Nam medici isti non solum ea, q̃ sunt ab antiquis scriptoribus hac de re literarum monumentis commissa, nesciunt, sed ne ægritudinum dies, cum septimum trãsierint, amplius enumerare valent: præsertim si ægrotus, postq̃ à febre liber fuerit, denuo febrire incipat. Atqui ab Hippocrate in libris de morbis vulgaribus descripti sunt oẽs dies vniuscuiusq; ægrotantis, ad extremam vsq; morborum solutionem, non solum quartodecimo die factam, sed & sexagesimo, & octogesimo. Quocirca, sicuti modo narrabam, hæc prædicere quãuis vulgaribus istis medicis admirabilis res videatur, re vera tamen admiratione digna non est: veluti neque cognitis omnibus, qui aderãt, symptomatis, quo tempore Antoninus abfuit, Commodum eius filium sanare.

Ventriculi Laborantis ab Inuasione febris Dignotio. CAP. 11.

VErum id, quod nuper in ipso contigit Imperatore proculdubio mirãdum est. Arbitrabatur enim tam ipse, q̃ medici omnes, qui cum eo peregrinati fuerant, febris initium extitisse: verum decipiebantur vniuersi secundo etiam die, mane, & octaua hora. Acceperat enim primo die hora prima ex eo medicamento, quod amarum & sacrum appellant: deinde, quemadmodum ipsi mos erat singulis diebus, eo quoq; die theriacam assumpserat hora sexta ferè: postea lotus circa Solis occasum cibi parum ceperat. Cum itaq; tota nocte torminibus & vẽtris profluuio vexatus ideo febriret, à medicis inspectus quiescere iussus est, atq; nouem horis ab eisdem sorbitione sustentatus. His ita peractis, accersitum nos venit Imperatoris nomine, nescio quis, accensis funalibus, vt & ipse in palatio cubarem. Quam ob rem ante Solis ortum, cũ tres essemus, qui Imperatorem viserent, & eius pulsum attingerent, cæteris febrilis cuiusdam annotationis principium adesse visum est, mihi vero silentium seruare. Atq; ideo conuersus ad me Imperator, quid nã esset postulauit, q, cum reliqui pulsum attigissent, solus ego nõ attigerim. Cui ego sic respondi, hosce,

te cum

A te cum bis iam tetigerint, ac forsitan aliàs sæpe, dum tecum in exercitu essent, expertiq; sint pulsus tui naturalem habitum, me melius præsentẽ affectum cognituros spero. His dictis iubẽte illo, vt se tangerem, accessi: & perpenso ad ętatis & naturę mensuram pulsu, plurimum ab eo differre, qui febrilem annotationẽ significet, R̃ndi febris quidem insultum eum mihi non videri, sed eius stomachum atteri ab assumpto cibo, anteq̃ excernat, æstuãte. Tum ille dignotionẽ nostram laudans, ter hęc verba subiunxit: Hoc est, hoc ipsum est, quod dicis, sentio enim me frigido cibo grauari. Quæ cum dixisset, quid opus esset factu, postulauit: cui ego, quæ noueram, subieci in hũc modum: Si quispiã alius esset, qui hoc morbo laboraret, bibendum ipsi dedissem, queadmodum solitus sum, vinũ pipere ĩspersum: Vobis aũt Regibus, quibus tutissima remedia medici admouere consueuerũt, lanæ manipulũ nardino pigmento calido intinctum ostio vẽtriculi imponere sufficiet. Tum ille, aliàs quoq; subiunxit, solitus sum purpuream lanam, & nardinum pigmentũ calefactum stomacho superimmittere, quoties molestus mihi esse cœpisset. His dictis Pitholaũ facere imperauit, quæ præceperam, & simul nos dimisit. Postq̃ vero & vnguentum ventriculo impositum est, & pedes calidis manibus attrectati incaluere, vinum sabinũ poposcit, atq; pipere inspersо bibit. Subindeq; ad Pitholaum conuersus, Vnũ, inquit, medicum habemus, eumq; sanè liberũ. *Al. in pituitã uerso.*

B Indeq; alia de me dixit, quæ postea semper in ore habuit, tibi non incognita, me principem locum inter medicos tenere, & solum philosophum esse. Expertus nanq; multos fuerat, non solũ auidos pecunię, sed & ambitioni & glorię deditos, & inuidos, & malignos. Quemadmodum igitur dicebam, non est à me quicq̃ maiori dignum admiratione, q̃ hoc, animaduersum. Cum.n.ab oĩbus, q se strenue in pulsibus tractandis exercuerant, quorum vnus & Archigenes fuit, quod'nã esset febrilis inuasionis peculiare signum, quæreretur: atque alij se eum deprẽdere dicerent, qñ contrahi arteria incipit, alij contra ne sentiri quidem arteriæ contractionem affirmarẽt: ego bona quadam fortuna (quid.n.aliud quispiam appellarit tactum minimas ẽt quasq; pulsuum d̃rias apprendentem?) non nullos medicos vsq; adeo aberrare deprehendi, vt plures incipientes febrire, quos illi cœnatum aut lauatum miserãt, à balneis & cibo prohibuerim. Quapropter febrilis accessionis initium cum semper summo studio noscere tentauerim, audacius forsitan, q̃ par erat, sed t̃n fidenter, cum primum Imperatoris pulsum attigi, ausus sum enũciare contrarium eius, quod ipse de se sentiret, & alios medicos asserere audiret. Nam, quæ in Commodo pręsensimus, magnam licet admirationem apud alios consecuta sint, antedictis tamen re vera plurimum cedunt.

Faucium Inflammationem ex Pulsu cognoscit & ex Inconuenientis medicamenti vsu, & Oris inspectione. *CAP. 12.*

C REdierat Cõmodus à lucta, cũ ecce prius, q̃ cœnaret, hora octaua febris satis vehemens eum adorta est. Mihi vero, vt pulsum attigi, mẽbrum quodpiam inflammari visum est. Quod simul atq; Pitholaus audiuit, mirari se dixit, quo modo faucium inflãmatio pueri pulsum immutare posset: neq;.n.eum alia vlla in parte inflãmationem habere: atq; ita Cõmodi os adaperiens, inspicere me iubebat. Cũ igitur fauces asperas quidẽ & rubras admodũ esse, parum t̃n intumuisse, vidissem, quis illi os colluisset, postulaui, medicamento plus, q̃ puero conueniret, adstringente. Respondente aũt Pitholao se eum fuisse, qui pueri fauces abluendas censuisset medicamento, quod ex melle & obsoniorũ rhu cõpositum fuerat, Id vt omitteret, iussi, & aquã mulsam, in qua rosæ ferbuissent, admoueret, præcepi: eaq; sola vteretur nocte illa, & subsecuturo die sæpius, ac post eum diem ẽt nocte vẽtura. Tertio aũt die primo mane, cũ inflãmatio prorsus subsedisset, & penè sine febre puer esset, Pitholaum monui, paulo post alumnũ in balneas cubiculo vicinas ductum aqua perfunderet alueo cõtenta, ac reliquum quidem corpus obrueret, caput aũt solũmodo mergeret. Quæ cum peregisset, & large prandiũ exhibuisset, sub horã tertiã Ania Faustina Imperatori matrimonio iũcta, perinde atq; se excusatura, q̧ pridie Cõmodũ non vidisset, accessit: Et heri, inquit,

D post prandium noui te fili ægrotare: hisq; ẽt addidit, Notum puto, debuisse vos octauã horam excessisse, qua febris inuadere solebat. Subrisit Pitholaus: &, quo mõ nõ expectassemus, inq̃t, Thessali diatriten pręterijsse, nisi nos Galenus iste, vt hoc mane puerum inspexit squalidum ac modice febriẽtem, prohibuisset? quin & hoc vespere lauet se rursus, mãdauit, ac cœnet, quẽadmodũ sanus facere consueuerat. His auditis Faustina parũper ibi cõmorata, me manu apprehendẽs exiuit, ita in medicum quempiã ex comitibus suis methodicum iocans: Galenũ hunc vides non verbis, sed rebus, vos methodicos expugnare. Multos enim quos incipere febrire credebatis, lauit: multoties & vinũ ipsis exhibuit, atq; alios primo, alios tertio die, ad consueta negocia dimisit. Vos autẽ, quotquot estis, simul atq; duobus primis diebus ęgrotãtes sine cibo p̃seuerare iperastis, suspectas postmodũ horas decumbendo trãsgrediantur, iubetis. Ac nunc quoq;, subiunxit, scientiæ suæ certitudinẽ ostendit in absentis Imperatoris filio, quẽ duobus iã diebus, vt tu quoq; heri intellexisti, vehementius febrientem, tertio die, quẽadmodum vos oportere dicitis, octauã horam non expectare voluit, sed eũ antè & lauit, & cibo recreauit. Ipsiq; adolescentis altor Pitholaus, qui vsq; adeo diligẽs est, vt eius diligẽtiam formidinẽ existimare possis, viri artem pridem expertus prõpte obtẽperauit, & prius, q̃ suspecta inuasionis hora excesserit, puerũ, vt vides, & lauit & cibauit. Hæc Faustina dicens ad currũ peruenit, in quem cũ ascensura foret, Me magis abiens, dixi, q̃ antea, me-

dicis

dicis inuisum reddidisti. Digressus ad Pitholaum me contuli, cui & hoc idem exposui, & ob huiuscemodi medicorum inuidiã, me nuper libros tres composuisse, vnum de febrium differentijs, alterum de diebus decretorijs, tertium de crisibus: In quibus omnibus Hippocratẽ monstraui tradidisse artem præcognoscendi, quid in singulis ægrotantibus euenturum sit: ij vero hebetes vsqueadeo sunt, vt neq; meis expositionibus adiuti, ipsam ediscere queant. Tu vero mi Posthume scis omnia me ab Hippocrate dicta monstrasse, quæcunq; hisce de rebus conscripsi: & te vidente prædixi, nil præter pulsuum scientiam adijciens: Quam ẽt solam Hippocrates non excoluit: hæc enim ipsum secuti, alio aliud addente, vsq; ad nostra tempora absoluerunt.† Exactam siquidem notitiam affectuum corporis cognoscere, quid futurum sit in ægris, est præcognoscere. E

Al. ex antiquis. Cognitio siquidem affectuum corporis ex speculatione fit: quem admodũ ex horum exquisita cognitione, futurorum præcognitio.

Futuræ Crisis per Sanguinus fluxum è Naribus Præsensio. CAP. 13.

ID ẽt, quod te præsente contigit, qñ primi nominis Romæ aliquot medici de mittendo sanguine consultabant, in cõmentarijs nostris docuimus ab Hippocrate fuisse perfectissime demonstratum. Quintum nãq; morbi diem iuuenis quidã agebat: ac, licet idoneũ tempus sanguini detrahendo præterijsse videret, quia tñ nec anni tp̃s, nec ægrotãtis ætas, nec virtutis imbecillitas, nec deniq; victus, qui morbũ antecesserat, aduersabatur, sed vno cõsensu oĩa sanguinis missionẽ significabãt, medici venã incidere decreuerunt: idq; tempestiuum fore cæteri arbitrabant. Ego vero diligenter oĩa contemplatus, quæcunq; ab Hippocrate tradita sunt signa illorũ, quibus fluxurus est sanguis, bene quidẽ eos in opinionẽ mittẽdi sanguinis venisse dixi, verum naturã id, quod se grauaret, expellere festinantem, breui admodũ, ẽt si nihil ipsi egerint, idẽ vltro facturam. Dũ medicis hæc admiranda vñr, æger è lecto se sustulit tanq̃ prosiliturus, interrogatusq;, cur exilire voluisset, cum nihil adesset, ob quod id facere debuisset, Rubri coloris serpẽtem per laquearia repentem à se visum expauisse respõdit, ne, si aliquo modo aberrasset, supra se ferret, atq; idcirco se è lectulo aufugere velle. Reliquis nihil hoc ad futurũ sanguinis fluxum cõferre visum est: mihi vero cũ alia singula perpẽdenti, tum ruborẽ, qui prius in dextra nasi parte ad malã vsq; obscurus fuerat, auctũ valde intuenti, sanguinis paulo post è dextra nare fluxuri manifestũ id attulit indicium: atq; ideo cuidã ex ægrotantis familiaribus summissa voce præcepi, vt vas aptum sanguini excipiendo sub veste prõptum haberet: atq; inde ad medicos cõuersus, alta voce dixi: Si parũper expectaueritis, sanguinẽ è dextra nare fluentẽ videbitis. Riserunt illi, q̃ antedictis, A dextra nare adiecissem. At, inq̃, vel vtrũq; eueniat, oportet, vel alterutrũ me decipiat: nã, & q̃ sanguis fluxurus sit, & q̃ è dextra nare vẽturus, arte medica præsciri põt. His dictis eum, qui vas sub veste occultũ habebat, inter obseruandum admonui, mentẽ adhiberet, quid ęgrotus ageret, ac, cũ sanguinẽ erũpentẽ videret, accurrens vas supponeret. Vix hæc dixerã, cum ecce digitũ è naso sanguinolẽtum iuuenis extraxit: tum familiaris accurrens, vas subiecit: quod dum fieret, magno (vt scis) clamore oborto, medici quidem oẽs dilapsi sunt. Ego vero tibi rerũ mearũ studioso, quo pacto id præsciuissem, idq; ex Hippocratis monumentis, exposui: atq; insup illud ẽt addidi, vehemẽtẽ sanguinis fluxũ expectãdum, eò q̃ & naturæ impetus vehemẽs, & morbus adhuc crudus esset: Consueuisse vero hisce de causis immoderatas exinanitiones fieri. Atq; ideo, cũ parũper adhuc morari vtilius esse laboranti cognoscerẽ, puerũ, qui me sequebaẽ, ad accipiendam magnã cucurbitulam misi, idq; reliquis inscijs, faceret, iussi. Celeriter itaq; cũ multũ sanguinis in vase collectũ vidissem, altero vase postulato sanguinem, qui fluxerat, excepi: quem vt comperi librarum quatuor & dimidię pondus ęquare, ægrum capite in scapulas dimisso collocaui, ac naribus frigidam poscã attraheret, præcepi: fronti spongiã aqua mulsa madentẽ imposui: brachia & crura vinclis obstrinxi. Quæ, cum minus conferre viderent, postremo cucurbitulã in præcordijs ad dextrum latus adegi: statimq; sanguinis fluxũ cohibui: quod remediũ ẽt ex Hipppcratis arte sumptũ fuisse te docuimus. Atq; idcirco & hæc & alia oĩa, quæcunq; medicando peregi, literarum monumentis cõmisimus. Nam, qũo rigorem, alui profluuium, vomitum, immodicã vrinæ multitudinẽ suppressionem've, sudores, abscessus secus aures aut ad alia loca, delirium, dementiam, ac demum alia omnia ægris obueniẽtia, præcognoscere conueniat, scripsimus. Quædã vero, sicuti prius dicebã, is, qui prius ista nouerit, per se ipsum excogitabit: quemadmodum & nos in Filio Boethi fecimus, Amante fœmina, & Atriẽsi timẽte. F G H

Intermittentis Pulsus sed Naturalis Dignotio. CAP. 14.

NVper ẽt, vt scis, me eiusmodi quiddam prædicente, q̃plurimis admirationi fui. Quidã domus magister, qui, q̃ oĩa recte gubernaret, à domino honorabatur, alijs medicis accedẽtibus septimo die sudando iudicatus est. Sequenti die cum pulsum deficere inuenissent, malignam aliq̃ in corpore affectionem latitare, q̃q̃ magnop̃e deciperentur, putabant. Exeuntes itaq; cum domino ægroti iuuenis, ac mihi casu obuiã facti: postq̃, & quæ contigerant, & quæ aderãt symptomata, narrarunt: quid'nam significaret id, quod in pulsu præter rationẽ euenerat, scire affectabãt. Tum ipse propinq̃ esse domum, in qua ægrotus decumberet, audiens, deducentibus illis accessi, atq; iuuenis pulsum attigi. Te vero Posthume sæpenumero docui medicos aliquot, summos etiã, à recto sensus iudicio aberrare: magnũq; eum pulsum existimare, qui magnus non est: & celerẽ interdum, qui celer non sit. Eodem pacto, dum & languidum à vehementi, & asperum à molli, secernere volunt, falluntur: Ac multo magis etiam, quoties de pulsus ordine, deq; eius contrario

iudicant:

A iudicant: item q; de ęqualitate, & inęqualitate cũ in vna pulsatione, tum in pluribus. Atq; ego in istorum gratiã quatuor libros de pulsuum dignotione cõscripsi: qui alios quatuor, qui de pulsuũ causis inscribũtur, antecedunt: vtrasq; enim has tractationes ea requirit præcognitio, quæ per pulsus habetur, quatuor libris & ipsa à nobis descripta: cuius causa etiam pręclictę duæ institutę sunt. Cum igitur inęqualitas illa, quæ in vno pulsu consistit, maximum vsum afferat: atq;, ꝙ multas habet differentias, longa, vt dictum est, exercitatione paretur: sciendum est pulsum, siue vno ictu, siue pluribus inter se collatis, nihil aliud præter naturam continentem, q̃ vt solum deficiat, à prima ortus origine talem esse: id q; scitu difficillimum, immo potius fieri non posse, vt quisq; istud internoscat, nisi oẽs omnium pulsuum differentias exacte perceperit. Vt ergo iuuenem, de quo sermonem institueramus, eiusmodi pulsum habere sensi, medicos hortatus sum, securissime prorsus à morbo liberatum hominem reficerent, ac postea, cum exiret, & consueta negocia tractaret, eum tangerent: ipsos enim tunc eius pulsum talem reperturos, qualem nunc inuenissent: eò ꝙ is ita sit à natura procreatus, nõ ab aliqua morbosa causa oppressus. Hæc illis nõ credẽda primo visa sunt: deinde, cum pulsum vno ictu prætermisso, alio subinde numero pulsare deprehendissent, ad me tandem venerunt, vt ex me audirent, qua coniectura iuuenis pulsum talem natura fuisse cogno-

B uissem: quibus egó id respondi, quod olim Isocratem Rhetorẽ discipulo cuidam suo respondisse acceperam, postulanti, Nunquid, si se tribus annis exercuisset, de quacũq; re proposita dicere posset, sicut ipsum facere videbat. Ferunt enim Isocratẽ adolescenti ita respõdisse: Equidem fili, quæ postulas, vno etiã die adipiscereris, optarem: verum, dum tuam mecũ ipse ad dicendum aptitudinem considero, ne, si multis quidem annis te exerceas, quod petis, consequeris. Disciplinæ siquidem anni pro discentium natura multi, ac pauci redduntur. Noscerent itaq; eos, admonebã, omnes præter naturam pulsuum differentias, illud opus legendo, quod inter libros de pulsibus primum est recta exercitationis via prodire volentibus, atq; à nobis quatuor libris distinctum. Inde nanq; vos eas discere potestis, quoties ex nostro sensu depromptas, atq; ibi descriptas pulsuũ differentias agnoscere volueritis. Hoc mi Posthume arte medica pręcognouisse memoria dignum extitit: velut & id, quod in Imperatore, febris inuasio putabatur. Cętera vero, quæ plures medici admirantur, nihil, quod aut proximum, aut simile his sit, continent: miranda tamen plerisq; videntur, ob ipsorum ignorantiam, non quia admirationem vllam habeant, aut difficilia præcognitu sint hisce, qui legitime artem medicam exercuerint.

FINIS QVARTAE CLASSIS.

aaaa bbbb ccccc dddd eeee ffff gggg hhhh iiii kkkk llll mmmm nnnn oooo pppp PPPP QQQQ qqqq rrrr ssss tttt uuuu xxxx yyyy zzzz AAAA BBBB CCCC DDDD EEEE

Quaterniones omnes præter PPPP QQQQ DDDD et EEEE terniones.

VENETIIS, APVD HAEREDES LVCAEANTONII IVNTAE.